

num templum Iuliani Aug. iuſſu reparari cœpiſſet, globi flammarũ è fũdamentis eruperint, quemadmodum Ruffinus in Euſebii appendice narrat, & Theodoritus in tripartita, ni idem prodidiſſet Marcellinus in initio xxiii libri de Iuliano Aug. ſic ſcribens: imperiiq; ſui, inquit, memoriã magnitudine operum geſtiens propagare, ambitioſum quondam apud Hieroſolymam templũ, quod poſt multa & interneciua certamina obſidente Veſpaſiano, poſtea à Tito ægre eſt expugnatum, inſtaurare ſumptibus cogitabat immodicis. Negociũq; maturandũ Alipio dederat Antiochenſi, qui olim Britannias procurauerat præfectus. Quum itaq; rei eidẽ fortiter inſtaret Alipius, iuuaretq; prouinciæ Rector, metuendi globi flammarum propè fundamenta crebris adſultibus erumpentes, fecere locum exuſtis aliquotiens operantibus inacceſſum. Hocq; modo elemento deſtinatius (forte melius obſtinatius leges) repellente, ceſſauit incœptum.

Sed & in aliis quibuſdam ſacræ hiſtoriæ ſubſcribit Marcellinus. Verum hoc loco ſufficit hæc indicaſſe.

EVSEBII CAESARIENSIS VITA EX D. Hieronymi Catalogo de viris illuſtribus.

Euſebius, Cęſareę Palæſtinæ epiſcopus, in ſcripturis diuinis ſtudioſiſſimus, & bibliothecę diuinę cum Pamphilo martyre diligentiſſimus peruestigator, ædidit infinita volumina, de quibus hęc ſunt.

Εὐαγγελικῆς ἀποδείξεως, hoc eſt, Euangelicę demonſtrationis. Libri XX

Εὐαγγελικῆς προπαρασκευῆς, hoc eſt, Euangelicę pręparationis, Libri XV

θεοφανείας, hoc eſt, diuinę apparationis, Libri V

Eccclesiaſticæ hiſtorię, Libri X

Chronicorum canonum omnimoda hiſtoria, &

Eorum ἐπιτομή. Et

De Euangeliorum diaphonia.

In Eſaiam, Libri X. Et

Contra Porphyrium, qui eodem tempore ſcribebat in Sicilia, vt quidam putant, Libri XXX. De quibus ad me viginti tantum peruenerunt.

Τοπικῶν, Liber vnus.

Ἀπολογίας pro Origene, Libri VI



De vita Pamphili, Libri I I I

De martyribus alia opuſcula. Et

In centum quinquaginta Pſalmos, eruditiſſimi cõmentarii, Et multa alia. floruit maxime ſub Conſtantino imperatore & Conſtantio. Et ob amicitiam Pamphili martyris ab eo cognomentum ſortitus eſt.



DE THEODORITO.

Theodoritus Cyri fuit episcopus, quam Stephanus κύρου πόλιν appellat, Vocant illam Persæ Cyrecbatam, & sita est in extremis Persiæ finibus. Meminit eius in quinto libro, cum inquit, κύρος δὲ τῆς ἡμετέρας ἱδρυτόρον. Scripsit ecclesiasticæ historiæ libros quinq;, quos Græci nunc λόγους, nũc τόμους vocãt. Præterea opus quod inscripsit De curatione Græcarum affectionum, versum superioribus annis, à Zenobio Acciaiolo Florentino ordinis Prædicatorum. Meminit ipse passim in historia sua de aliis quoq; libris à se conscriptis, vt responsionum ad Magos Persarum, & Historiæ de Martyribus.

DE SOZOMENO.

Sozomenus indicat se versatum in actionibus forensibus apud Constantinopolim, cum Aquilini sodalis sui meminit à febre liberati. Meminit alicubi progenitorum suorum, & aui sui, quem ad Christum conuersum refert in agro Gazensi, cum fuisset patre ethnico prognatus, tribuens illi sacrarum literarum peritiam. Scripsit autem historiam nouem tomis sectã, ad Theodosium iuniorem, exorsus à tertio Consulatu Crispi & Constantini Cęss. vsque ad septimumdecimum Theodosii iunioris. Extat autem huius historiæ volumen Gręcum in bibliotheca Xysti Romæ.

DE SOCRATE.

Et hic Cõstantinopolitanus fuit, discipulus Helladii & Ammonii Grãmaticorum. Scripsit historiam ad preces Theodori Sozomenicæ simillimam, quantum ad tempus attinet.

RVFFINVS CHROMATIO S.



ERITOTVM dicunt esse medicorũ, vbi im minere vrbibus vel regionibus generaleis viderint morbos, prouidere aliquod medicaměti vel poculi genus, quo pręmuniti homines ab immi něti defendantur exitio. Quod tu quoq; venerã de pater Chromati medicinæ exequens genus, tempore quo direptis Italię claustris ab Alarico duce Gothorum, se pestifer morbus infudit, et agros, armenta, viros, longe lateque vastauit, populis tibi à deo commissis feralis exitii aliquod remedium quærens, per quod ęgrę mětes ab ingruentis mali contagione subtractę, melioribus occupatę studiis tenerētur, iniungis mihi, vt Ecclesiasticam historiam, quam vir eruditissimus Eusebius Cęsariensis Gręco sermone conscripsit, in Latinum vertam, cuius lectione animus audientium vinctus, dum notitiam rerum gestarum auidius petit, obliuionem quodammodo malorum quę gererentur acciperet. A quo ego opere cum excusare me vellem, vtpote inferior & impar, & qui in tã multis annis vsum Latini sermonis amiserim, consideraui quòd non absque aliquo Apostolicę institutionis ordine nobis ista pręciperes. Nam & cum dominus aliquando esurientibus in deserto auditorum turbis, dixisset ad Apostolos, Date eis vos manducare, Philippus vnus ex Apostolis intelligens eo magis splendescere diuinę virtutis insignia, si minimorum quorumque ministeriis explerentur, nõ protulit panes Apostolicę reconditos peræ, sed puerulum adesse dicit, habentem quinque panes & duos pisces. Quem verecũde excusans, adiecit, Sed hęc quid sunt inter tantos? quo magis in angustiis opibus & desperatis clara fieret diuina potentia. Sciens ergo ex illis te quoque descendere discipulis, recordatus quod Philippi fortassis exemplo, vbi pascendi turbas tempus vidisti, puerulum subrogaueris· qui panes quidem quinque sicut acceperat, duplicatos adhiberet: ad explendum tamen euangelicum sacramentum, proprio labore captos adderet etiam pisciculos duos: aggressus sum exequi vt potui, quod pręceperas, certus quod excusabit imperitię nostrę culpas pręcipientis autoritas. Sciendum tamen est, quòd decimus liber huius operis in Gręco, quoniam perparum habebat in rebus gestis, per reliqua omnia in episcoporum Panegyricis tractatibus nihil ad scientiam rerum conferentibus occupatus, omissis quę videbantur superflua, historię si quid habuit, nono coniunximus libro: & in ipso Eusebii narrationis dedimus

Alaricus

Matth. 14 Marci 6 Lucæ. 9

Decimus Eusebii i Græco

mus finem. Decimum vero & vndecimum librum nos conscripsimus, partim ex maiorum traditionibus, partim ex his quæ nostra iam memoria cõprehenderat, & eos, velut duos pisciculos suprascriptis panibus addidimus. Quos si tu probaueris vel benedixeris, pro certo confidam quòd sufficient turbis. Continet autẽ idẽ omne opus res in ecclesia gestas à Saluatoris ascensione, & deinceps. Nostri vero duo libelli à temporibus Constantini post persecutionem, vsque ad obitum Theodosii Augusti.

INDEX HISTORIARVM AC MATERIARVM

rum exactius tersiusque à Iohanne Benedicto theologo quàm antea concinnatus.

INDEX.

INDEX.

M

T

Finis Tabulæ.

A EVSEBII PAMPHILI CAESARIENSIS EPISCOPI ECCLESIASTICAE HISTORIAE LIBER PRIMVS, Ruffino Aquileienſi interprete.

PROOEMIVM.



SVCCESSIONES ſanctorũ apoſtolorũ, & tempora quæ à Saluatore noſtro ad nos vſq; decurſa ſunt, quæq́; & qualia in his erga Eccleſiæ ſtatũ geſta ſunt: qui etiam inſignes viri in locis maxime celeberrimis, Eccleſiis præfuerunt: vel qui ſingulis quibuſque temporibus ſeu ſcribendo, ſeu docendo verbum dei nobiliter adſtruxere: quiqué etiam vel quanti, vel quando noua contra religionem dogmata proferentes ad profundum erroris ſtudio contentionis delapſi, falſæ ſcientiæ autores præceptoresqué profeſſi ſunt, paſſim velut lupi graues gregem Chriſti lacerantes: nec non & ea mala, quæ Iudæorum gentem pro inſidiis, quas aduerſus ſaluatorem moliti ſunt, vaſtauerunt: quibus etiam modis, & quoties, quibuſúe temporibus doctrina Chriſti & ſermo diuinus à Gentilibus impugnatus eſt: quantiqué his tempeſtatibus vſque ad
B ſuppliciorum patientiam, & profuſionem ſanguinis pro verbi dei veritate certarunt, ſed & martyria noſtris ſuſcepta temporibus, atque in his domini & ſaluatoris noſtri erga ſingulos quoſque vnicum clementiſſimumqué ſubſidium, ſcribere mihi volenti non aliunde ſumendum videtur exordium, quàm ab ipſa domini & ſaluatoris noſtri IESV CHRISTI præſentia corporali. Sed mihi quæſo veniam dari. Confiteor nanq; quod in hoc opere viribus noſtris maiora tentamus, vt & fideliter, & integre, quæ ſunt geſta, narremus. & rudem, ac nulli ferè noſtrorum digreſſam viam huiuſcemodi itineris, primi audeamus incedere. Et licet deum ducem futurum, dominiq́; ſaluatoris noſtri certus ſim nobis affutura ſuffragia, hominum tamen nulla, quibus poſſimus inniti, conſpicimus præceſſiſſe veſtigia, niſi quod ſparſim ſingulorum quorumque temporum, ſeu rerum geſtarum, ad nos vſque indicia ac monumenta tranſmiſſa ſunt: è quibus quædam nobis luminum faces, velut in obſcuro poſitis, eminus accēduntur: & tanquam à ſublimi ſpecula, quà nos greſſum tendere oporteat ac viam verbi abſque errore dirigere, eorum vocibus admonemur. Quæcunque ergo propoſito operi conuenire credidimus, ex his quæ illi ſparſim memorauerāt eligentes, ac veluti è rationalibus campis doctorum floſculos decerpētes, hiſtorica narratione in vnum corpus redigere & coag-



mentare tentauimus: satis abundeq; gratum putantes, & si non omnium, A
nobilissimorum certe saluatoris nostri Apostolorũ successiones celebrioribus quibusq; Ecclesiis traditas in vnum colligere, atque in ordinem modumq; digerere. Opus autem mihi per necessarium videor assumpsisse, eo magis, quod (vt superius dixi) neminem Ecclesiasticum duntaxat scriptorem, ad hãc partem narrationis animum adiecisse comperio. In quo illud etiam spero, quod & vtilitatis plurimum ex rerum gestarũ cognitione studiosis quibusque noster hic conferat labor. Quamuis iam de his ipsis nonnulla etiam in Chronicis, id est, in eo opere, quod de temporũ ratione con scripsimus, breuiter succinctéq; perstrinxerim, plenius tamen in præsenti opere singulorum narrationem aperire tẽtabimus. Incipiet ergo mihi sermo ab ipso domino, sicut promisimus, Christo. Verum quia Christianorum res gestas scribere proponimus, cõsequens videtur vti prius, vel vnde hoc genus hominum ducat exordium, vel quid nominis ipsius contineat ratio, ex cuius gens ista vel populus appellatione censetur, repetentes paulo altius exponamus.

Eusebij chronicum opus à Hieronymo latine versũ.

Quod deus & dominus, & creator omnium, ac dispensator vniuersorũ ipse sit, secũdũ ea, quæ in lege & prophetis scripta sunt. Cap. I.

IGitur quoniam CHRISTVS duplici ex modo cõstat, & diuina in eo pariter atq; humana natura plenitudinem tenet: caput in eo diuina substantia, pedes humana, quam pro nostra salute suscepit, habeantur: & ita B
demum perfectius nobis narratio dirigitur, si à capite, id est, à diuinitatis eius verbo sumamus exordium: per quod Christianorum, quæ gens nouellæ appellationis creditur, antiquitas & nobilitas pariter ostenditur. Genus ergo Christi, & ipsius substantiam, & eius naturam proferre ac pandere, nullus sermo sufficiet. Siquidem etiam diuinum de eo ita pronuntiat oraculum, dicens: Generationem eius quis enarrabit? Sed & alibi cœlestibus nihilo minus de eo vocibus ita refertur: Quia nemo nouit filium, nisi pater: sed neq; patrem quis nouit, nisi filius. Solus ergo ille qui genuit, nosse dicitur filium pater. Et sine dubio exclusit cæteros à discutiẽda noticia, qui ad vnum solum patrem filii sciẽtiam reuocauit. Hic ergo in his voluminibus, quæ diuino spiritu cõscripta + credũtur, lux æterna, & ãte mũdi initiũ semper fuisse prędicatur: sapientia quoq; substantialis, & verbum viuum in principio apud patrem, & deus verbũ substitisse narratur. Quis ergo poterit eum, qui ante omnem creaturã visibilem atq; inuisibilẽ semper fuisse, & initio iam fuisse ex ipso patre natus, & cum patre sempiternus extitisse describitur, sermone comprehendere? Quis omnium cœlestium, immortalium, diuinarumqué virtutum dominum & ducem ac principem cœlestis militiæ, & magni consilii angelum, voluntatis paternæ efficaciam, quem cum patre omnia quæ sunt, creasse & condidisse constat,

vt verum

Christus.
Esa. 53. c.
Matth. 11. d.
Aliâs noscuntur.
Esa. 9. b.

A vt verum filium & vnigenitum, & omnium quæ creata sunt, dominum & regẽ ac dominatorẽ paterna virtute & potestate cũcta moderãtem, verbis explicet? nisi quod ad intelligentiam plenitudinis eius, & per secretiora & mystica diuinorũ voluminum informamur eloquia. Ioãnes denique spiritu dei repletus: In principio, inquit, erat verbũ, & verbũ erat apud deum, & deus erat verbũ. Hoc erat in principio apud deũ, oĩa per ipsum facta sunt, & sine ipso factũ est nihil. Sed & Moyses, maximus & vetustissimus prophetarũ, multis ante seculis hæc eadẽ protestatur, cũ cœlitus inspiratus, originem mundi, & rerũ initia de eo plenius aperiret, cõditorem omniũ patrẽ cũ filio, mysticis ac sacratis designat eloquiis. Ait nãq;. Et dixit deus: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinẽ nostrã. Sed & Dauid, antiquissimus prophetarũ etiam ipse, licet Moyse posterior, dicit: Verbo domini cęli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Et alio idem nihilo minus designat oraculo de deo, dicens: Ipse dixit & facta sunt, ipe mandauit & creata sunt. In quibus euidenter mandãtis personã patris, & filii operãtis expressit. Cum igitur his & aliis quàm plurimis vocibus sparsim per diuina volumina creator omnium cũ patre filius declaretur, superest vt de his quæ post conditionem mundi pro hominis dispensatione transegit, quàm possumus breuiter perstringamus. Multis siquidem & antea pietate prçditis viris astitisse, & docuisse, quę ad cultum diui

Ioãnes Euangelista Ioan. 1. a

Moyses Cum filio creator pater Gene. 1. d

Dauid Psalm. 32. b Psal. 148. a

B num pertinere videbãtur, ostenditur. Sed euidentius & familiarius Abrahæ atque eius familiæ, quantum fas erat deũ hominibus, innotuisse describitur, & velut præceptor quidã ac monitor, illius extitisse prosapiæ refertur. Deniq; in diuinis oraculis scriptũ est: Quia apparuit deus Abrahę tãquam cõmunis aliquis homo sedẽti ad ilicem Mambræ. At ille exurgens, cum hominem videret, adorat vt deum, & veneratur vt dominum. Sed & proprię vocis professione pręsentiam se testatur non ignorare diuinã, dicens: Dominator domine, qui iudicas omnem terrã, nõne facies iudiciũ? Quæ vtiq; omnia nõ ad patrem, sed ad filiũ referenda, posterioris in carne ratio dispensationis plenius expleta designat. Et item propheta Dauid dicit de deo: Misit verbum suũ & sanauit eos: & liberauit eos de corruptionibus eorum. Sed adhuc euidentius per Moysen, de eo quod dominus sit ipse cum domino, diuina testantur eloquia, cũ dicit: Pluit dominus super Sodomã & Gomorrã sulphur & ignem à domino. Eundemq; cum apparuisset Iacob, esse deũ eadem scriptura designat, cum diceret ad Iacob: Iã non vocabitur nomen tuũ Iacob, sed Israel erit nomẽ tuũ, quia inualuisti cum deo. Et paulo post dicit. Et vocauit, inquit, Iacob nomen loci illius, visio dei, dicens: Vidi enim dominũ facie ad faciem, & salua facta est anima mea. Neq; enim fas est de aliquo angelorũ vel cœlestiũ virtutũ ista sentire. Nullũ enim illorũ, si quãdo mortalibus ex cœlesti pręcipiũtur adesse-

Abraham

Gene. 18. a

Psal. 106. b

Gene. 19. e Iacob Gene. 32. f

Gene. 32. g

mandato, dominum vel deum diuinus sermo commemorat. Hic etiam Iesu successori Moysi cum astitisset, percõtanti ei quis esset, respõsis euidentissimis designauit, dicens: Princeps militiæ virtutum domini ego sum. Cumq; his auditis adorasset famulus vt decebat: Solue, inquit ad eũ, corrigiam calciaméti tui. locus enim in quo tu stas, terra sancta est. In quo cõsideranda est pręceptorũ similitudo, quoniã non erat hic alius ab eo qui dixerat ad Moysen de rubo ignis, dicens: Ne appropies huc, solue calciamẽta de pedibus tuis, locus enim in quo tu stas, terra sancta est. Et addidit, dicens: Ego sum deus patrũ tuorum, deus Abrahã, & deus Isaac, & deus Iacob. Claruit igitur ex his oĩbus, quod verbũ dei, & deus, dominus, & creator omnium cũe patr filius designatus est. Nunc vero etiã illud videamus quõ sapientiam se dei substantialiter existere, idem ipse in diuinis ostendat oraculis, per Salomonem, hęc de semetipsa sapientia mysticis vocibus prodens: Ego sapientia in altissimis habitaui, cõsiliũ, & scientiã, & sensum inuocaui: Per me reges regnant, & potentes per me scribunt iustitiã: Per me proceres magnificãtur, & tyranni per me obtinẽt terrã. Et post aliquãta iterũ dicit: Dominus creauit me initio viarũ suarũ, in opera sua ante seculum fundauit me. In initio priusquam terram faceret, antequam prodirent fõtes aquarũ, priusquam mõtes fundarentur, ante oẽs aũt colles genuit me. Quando præparabat cœlos, aderã ei: & quando firmos ponebat fontes sub cœlo, cum ipso eram cõponens omnia. Ego eram cui adgaudebat quotidie. Lætabar autẽ coram ipso in omni tempore, quando lætabatur orbe perfecto. Ex quibus omnibus fuisse ab initio, imò & ante omne quod dici potest initiũ, ab ipso patre progenitam sapientiam cõstat. Quid autem causæ fuerit, quod non omnibus passim, sicut nunc, etiam antea innotuerit, & ad omnes eius fides ac scientia peruenerit, exponemus.

Nõdum capere poterat perfectam sapientiæ CHRISTI doctrinam rudis adhuc mundus, & peritię totius ignarus, denique statim in initiis adhuc, cum hi qui primi creati fuerant hoĩes, in beatitudine degere mandato dei negligentia corrupto, in hanc vitam mortalẽ & fragilitati obnoxiã deciderũt, ac terrę huius diuina maledictione damnatę habitaculum pro paradisi deliciis commutarunt. Iam vero qui ex huiuscemodi genitoribus per orbem terræ diffusi sunt, ferino magis ac beluino ritu oberrantes, non vrbes ad honestatem, nõ leges ad vitæ iustitiam tenuere. Artiũ vero disciplinarumq; apud eos, & totius philosophię, ne ipsum quidem nomen habebatur, sed agrestes quidem & vagi, per deserta nullis sedibus vagabãtur Si qua vero in ipsis boni semina naturaliter clementia inoleuerant cõditoris, hęc inculta & incondita relinquentes, magis ad vsum malitiæ, quò via humani itineris procliuius vergit, cõferebãt. Ex quo accidit, vt nefariis sceleribus inter semetipsos agentes, nũc corrũperentur, nunc etiam interimerentur

Margin notes: Iosu.5.d — Exo.3.b — Filius patri coæternus — Prou.8.b — Prouer.8.c — Adam & Eua è paradiso eiiciuntur — Gene.3.d — Homines brutescunt — A — B

A rentur ab inuicem, vsquequo procedéte immanitate etiam deuorarentur alterutrum. Hinc illę quæ mũdo sceleris fabulas reliquerũt, Theomachiæ & Gigãtomachiæ exortæ sunt: donec nefariis ausis vltio diuina nũc inũdatione diluuii, nũc etiam populatione ignei imbris obsisteret, & immanitatem scelerum pęnarum varietate comprimeret. Verum quoniã creatori suo humanum genus malitiæ morbo & cõtagione corruptum, emendandum videbatur potiusquam delendum, miseratus tunc obscuratas per nequitiã mẽtes, & tenebris cęcitatis obstructas, ille ipse qui in principio erat apud deum deus verbum, & sapientia patris, nũc angelorum ac ministrarum virtutũ legatiõibus vtitur, nunc etiã ineffabili dignatione ipse adest, & rarum sicubi quem dei ac iustitię memorẽ repperit, diuinis reuelationibus, monitis salubrioribus, instructione, qua deum decebat, reformare ac reuocare de tenebris humanũ nititur genus, non in alia quã hominis specie, qua solum homines doceri aliquid & instrui ac iuuari possunt: donec paulatim gentem integram, quę Hebræorum appellabatur, ad sui cultum venerationemq; conuertit. Quibus etiam vtpote adhuc rudibus & contagione vitæ prioris infectis, per Moysen prophetã typos & adumbrationem diuini cultus, per sabbata quædam mystica, & circuncisionẽ corporis, altius aliquid in spiritu significantẽ, cęteraq; huiuscemodi pręcepta legalia velut elementa sacratioris olim futurę eruditionis impressit. Quę tamen

Theomachiæ Gigantomachiæ Gene. 7. 8

Per filium re uocatur humanum g. n. ad deum

Hebræi

Ceremonię veteris legis

Vetus lex, pręparatio ad nouam

B men lex cum velut initium quoddam luminis mundo huic obfulsisset, & odoris sui fragrantia mare ac terras lõge lateq; complesset, atq; ex ipsa diuersis in orbis partibus nidorẽ quendam prudentiores quiq; capientes, legislatores vel philosophi, modesta quæq; & verecundiora pręcepta, atque honestatis & iustitiæ conscia, auditoribus suis paulatim tradere atque insinuare cœpissent, & agrestes ac feros hominũ mores ad decora atq; honesta instituta reuocare: tunc amicitiis coire inter se viros, & cõcordię subire fœdera docuerunt: tunc iuuare se inuicem homines, & vsum rerum discũt habere communem: donec instituti prudentioris docilis humana mẽs & societatis ad inuicẽ patiens redderetur, vt huiuscemodi cõsuetudinis prælusiõe pręmissa, apti iam & parati etiã ad diuina fierent instituta, patrisq; omnisq dei sciẽtiæ capaces existerent. In quo ipse iterũ omnium virtutum magister, ipse sermo ac ratio, & verbũ ac sapientia dei, ipse qui initio cum patre creauerat hominem, ipse inquam, humanæ quoq; naturæ assumpta substãtia, & specie formę seruilis indutus, in nullo penitus ab eo quod nos sumus differẽs, tempore quo Romani imperii regnũ nobilius latiusq; cõsurgere ipse præstiterat, ingressus hunc mundum communi quidem nobiscum nascendi aditu, sed nullo autore patefacto ea egit & pertulit, quę de eo futura prophetæ prædixerant. Viri enim diuinitus inspirati, hominem qui simul esset & deus, aduentare huic mundo, & doctorem omnium gen

Prophetæ

tium paternę pietatis ac religionis futurũ, sacrosanctis oraculis cecinerũt. A
Sed & mortis modũ quo de hac vita discederet, vtq; rursum insitato more ad viuentes repedaret à mortuis, & post hoc cælũ adiret vnde descenderat, atq; in deũ rediret. De quibus quamuis euidenter quamplurimi signi-
Dan. 7 ficauerint prophetarũ, tamen vnius indiciũ, Danielis scilicet, quantũ breuitatis necessitas indulget, adhibebo. Dicit ergo de eo ita: Videbã, & ecce sedes positę erant, & vetustus dierum sedebat, & vestimenta eius sicut nix alba, & capilli capitis eius sicut lana munda, thronus eius flãma ignis, rotę eius ignis adurens. Fluuius igneus præcurrebat ante eum. Iudiciũ positũ est, & libri aperti sunt. Et post hęc videbam, & ecce cũ nubibus cęli tanquã filius hominis veniebat, & peruenit vsq; ad vetustũ dierum, & in cõspectu eius prolatus est, & datus est ei principatus, & honor, & regnum, & omnes populi, tribus, & linguę ipsi seruient. Potestas eius potestas æterna, quę nõ transiet, & regnum eius non corrumpetur. Hæc omnia manifestissime de
Filius hominis nullo alio, nisi de saluatore nostro, qui erat in prĩcipio apud deũ deus verbum, dicta intelligũtur. Filius etenim hominis, propter hoc quod in nouissimis tẽporibus in carne natus est, dicitur. De quibus latius si quis scire desiderat, in suis locis assertões horũ digessimus. Nomẽ aũt hoc (vt diximus) Christi, quomodo etiam per prophetas olim fuerit adũbratũ, tempus est edocere. Primus ipse Moyses, volens ostendere, quid veneratiõis ĩ se nomẽ Christi & mysterii contineret, cum iuberetur typos & imagines sacramẽ- B torũ cęlestiũ, sicut ei in mõte fuerat ostensum, in lege describere: eũq; ritũ cõstituendi pontificis traderet, quantũ mortalem docere fas erat: eũ, quem supra omnes homines, vt esset honore & meritis, decernebat, per vnguẽti
CHRISTVS Exo. 30.c cuiusdam mystici sacramenta Christũ nominauit: quo per hoc discerẽt hi qui per legẽ instituebãtur, quia qui supra omnes homines honore & reuerentia habendus est, Christus nominatur. Sed & idẽ Moyses lõge per dei spũm præuidens, qui sibi præpararetur successor, & prænoscens quod is qui post se regnũ susciperet, maioris sacramenti minister existeret, Iesũ cognominauit eũ, qui prius Auses parentũ fuerat appellatiõe vocitatus, sciẽs quod in huius vocabuli sacramẽto cuiusdã maioris gloriæ rex, quã morta-
IESVS lis natura recipit, poneretur. Ita igitur per gemina hęc appellatiõis ĩdicia, ĩ altero põtificatus, in altero regalis formæ exprimuntur insignia. Et Iesus Christus, tãquã qui rex & pontifex esset, pariter nõiatur, vt neq; in eo aliquid quod ad religionẽ, neq; quod ad ptãtem pertinet, deesse populus per præcedentia sacrmenta mystice institutus agnosceret. Vnde & prophetæ acti diuino spũ, simul & ĩpietatem Iudęorum, & gentilium in eo pręuidebant salutẽ. Et tale aliquid vnus ex ipsis, cui Hieremias nomen est, pręcinebat: Spũs, inquit, vultus nostri, Christus dominus cõprehensus est in cor-
Tren. 4. d ruptionibus nostris, cui diximus: In vmbra eius viuemus in gentibus. Sed & Dauid

A & Dauid magnificus vates, hæc de eodem memorat: Quare fremuerũt gen- Psal.2.a.
tes, & populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ, & principes con-
uenerunt in vnum aduersus dominũ, & aduersus Christum eius. Et paulo
post ait ex persona ipsius Christi: Dominus dixit ad me: Filius meus es tu,
ego hodie genui te. Pete à me & dabo tibi gentes hęreditatem tuã & posses-
sionem tuam terminos terræ. Non solum autem põtifices vnguento chris-
matis apud Hebræos cõsecrabantur, verum & reges. Qui & ipsi, quoniam Reges, Christi dicti
diuinitatis nũtu per prophetas sacrato quodam chrismate delibuti, sortie-
bantur sceptra regalia, imaginarii licet, tamen etiã ipsi Christi appellaban-
tur, quod scilicet etiam in ipsis cœlestis regis imago ac species seruaretur.
Sed & in prophetarũ ordine inuenimus nõnullos simili modo vnguento
chrismatis consecratos, ministerium diuinis eloquiis præbuisse, & gnaros
redditos futurorum. Ex quibus oĩbus constat, quod filius dei & verbum ac
sapientia patris, quia verus rex est omnium seculorum, & quia verus pon- Christus filius dei
tifex est futurorum bonorum, & quia verus propheta est, quippe qui inspi-
ret & repleat prophetas, ideo verè & Christus nominatus est: cuius nomi-
nis per eos quos supra enumerauimus, põtifices, prophetas, & reges, typus
& imago prǽcesserat. Verũ illi, quoniã (vt diximus) ad breue tempus vitæ
huius, Christi appellabantur, ad solam veri Christi imaginem cõseruandã,
quamuis cõpositione quadã mystica cõsecrati olei, tamen huius quæ inter
B nos haberi solet materiæ ac liquoris, perungebantur. Verus aũt hic qui de
cœlis venerat, & cui oĩa quæ præcedebant, gesta fuerant, Christus non hu-
manis opibus quæsita sumit vnguenta, sed nouo ac singulari modo pater-
no spiritu infusus & vnctus Christus efficitur, sicut multis ante seculis de
eo vates Esaias prædixerat ex persona ipsius Christi, dicens: Spiritus domi-
ni super me, propter quod vnxit me, euangelizare pauperibus misit me, Esa.61.a. Filius dei quomodo Christus factus, hoc est, vnctus
prędicare captiuis remissionem, & cęcis visum. Nec solus Esaias diuinis hęc
prædixit oraculis, sed & Dauid similiter inspiratus, testatur de Christo, di-
cens ad ipsum Christum: Sedes tua deus in seculum seculi, virga æquitatis Psal.44.b.
virga regni tui. Dilexisti iustitiã, & odisti ĩiquitaté, propterea vnxit te deus
deus tuus oleo lęticię prę participibus tuis. In quibus verbis primo quidem
eum euidenter deum designat. Secundo vero per æquitatis virgã, sceptrum
in eo regale commemorat. Post vero etiã qualiter Christus effectus sit indi-
cat dicens, quod vnctus sit deus à deo, nõ oleo cõmuni, sed oleo lęticiæ, nec
sicut participes sui, id est, illi qui in imagine pręcesserũt, sed prę participibus
suis. Oleo vero lęticię in sacris voluminibus intellectu mystico spiritus san- Oleum lætitiæ.
ctus designatur. Sed & de pontificatu eius idẽ Dauid alio in loco, tale ali- Christus pontifex.
quid arcanis signat eloquiis, tanquã ex persona patris de filio pronũciãtis: Psal.109.a.
De ventre, inquit, ante luciferũ genui te. Iurauit dominus & non penitebit
eum, tu es sacerdos in æternũ secundum ordinem Melchisedech. Hic aũt

Melchisedech

Melchisedech in diuinis voluminibus sacerdos fuisse dei summi refertur, A
sed qui non oleo cōmuni perunctus sit,neq; qui ex successione generis susceepit sacerdotiū,sicut apud Hebræos fieri mos erat. Et ideo secundum ordinem ipsius sacerdos futurus dicitur Christus, qui non olei liquore, sed virtute cœlestis spiritus consecretur. Idcirco denique cum multi ante apud Hebræos oleo in hoc ipsum solenniter consecrato vncti sint Christi,& siue reges,siue prophetæ,siue etiam pontifices per hoc fuerint instituti,nullus tamen ipsorū vel genti, vel discipulis aut sectatoribus ex suo vocabulo nomen dare potuit,& appellare discipulos Christianos, nisi hic solus qui verus Christus est,& nō oleo humano,sed paterno spiritu perunctus. Hic sectatorum suorū populos,& vniuersam per totū mundū sui nominis gentem ex veri Christi vocabulo appellari fecit perenni nomine Christianos, Si igitur vnde genus ducat Christus requiris,& eius autorē rimaris,qui autor est omnium,audi quid oracula diuina per Dauid magnificentissimum vatem ex persona ipsius summi patris loquātur,sicut & paulò superius memorauimus: De ventre,inquit,ante luciferum genui te. Et quamuis vētris appellatio in eo qui rectè incorporeus creditur,cōuenire minime videatur, tamen tropicis ac mysticis legibus hoc est quod indicatur,quod nō extrinsecus & aliunde substituerit filiū pater,sed ex semetipso,ac si dici potest,de interioribus suis,vt hoc ipsum sit ille qui natus est,quod est ille qui genuit. B
Et ne adoptionis lege extrinsecus videatur assumptus,sed quantum appellatio ventris intelligi suggerit,salua reuerētia incorporalitatis, intrinsecus æditus designetur veritate naturæ. Quod vero ait,ante luciferū,ante mundi & ante totius creaturæ designat initiū. Distinctio sanè inter verū Christum,& imaginarios illos,qui prius præcesserāt,quæ habeatur,euidens in hoc indicium datur,quod illi priores Christi nulli penè nisi genti propriç cogniti sunt: huius autē veri Christi non solum nomen, sed & potestas, & regnū per omnes nationes,& per vniuersum orbem terrç diffusum est,nō sola cognitione vocabuli,sed & diuinitatis cultu,ac religionis reuerētia cōsecratū. In omni nanq; terra tanquā verbū & sapientia patris,tanquā deus & dominus Iesus Christus colitur & adoratur,sicut diuinū de eo pronunciauit eloquiū,dicens: Quia in nomine Iesu omne genu flectetur cœlestiū, terrestriū,& infernorū, & omnis lingua cōfiteatur, quia dominus Iesus in gloria est dei patris. Vnde non solum potestas eius & regnum, sed & affectus & amor tantus de eo credentium mētibus inoleuit, vt etiam animas ponere pro nomine eius,& ceruices suas persequutorū gladiis obiicere nō morentur,dummodo sacrosancta apud eos nominis eius fides & reuerentia conseruetur. Hæc interim nobis necessario narrationem rerū præcesserint, quam prosequi instituimus, in quibus ostendatur nomen Christus Iesus domini ac saluatoris nostri, non nouellæ appellationis alicuius,aut ex carnali

Margin notes: Christiani — Psal.109.a. De ventre, quid sit — Ante luciferum. — Discrimen inter Christos reges & pōtifices,& Christum dei filium. — Phil.2.b. — Amor i Christum.

A ex carnali natiuitate, sed à deo ipso originem ducere. Quod autem recẽtis vocabuli Christianorum gens videtur, & ritus obseruantię eius nuper exortus, quid etiam hæc ipsa nouitas in se vetustatis contineat, ostendemus. Antiquissimũ præ omnibus ferè gentibus Hebræorum genus haberi puto, quod nulli dubitandum videatur: & quod apud ipsam gentẽ secretior quidã religionis cultus & obseruantia, diuinis mandata voluminibus continetur: in quibus etiã de nõnullis iustitia & pietate prędítis viris refertur, quibusdam quidem, qui & ante diluuium fuerint, aliis autem & post diluuium, in quibus de Noe atque eius filiis, omniq; prosapia scribitur, & vsq; ad Abraham peruenitur, quem parentem gentis Hebræorum constat existere. Omnes ergo illos, qui ab Abraham sursum versus vsque ad primum hominem, generationis ordine conscribuntur, etiam si non nomine, rebus tamen & religione Christianos fuisse si quis dicat, nõ mihi videtur errare. Cum enim nomen Christiani hoc indicet, quod Christo quis credens, per eius doctrinam, fidem, pietatẽ, ac iustitiam teneat, & studiis diuinæ inhæreat sapiẽtiæ, atque omne quod ad virtutem pertinet, exequatur: si, inquã, hæc sunt, quæ vocabulo Christiani nominis indicantur, & veræ eũ religionis sectatorẽ designant, hoc erant etiã illi sãcti (de quibus supra diximus) viri, quod Christiani nũc esse profitẽtur. neq; enĩ aut corporalis eis inerat circũcisio, aut obseruatio sabbati (sicut ne nobis quidẽ) aut vlla de ciborũ

B obseruatione religio, vel cætera quæ posterioribus per Moysen figuraliter magis ac mystice obseruãda traduntur. Cum igitur absq; his omnibus obseruationibus fuerint religiosi illi, quorum supra meminimus, viri, sequuti aũt sint fidẽ eius, quem nos nunc sequimur, Christi, quem frequenter apparuisse eis, & edocuisse vel monuisse ea, quę ad fidem & pietatem pertinent, in superioribus approbauimus: quomodo dubitatur ab illis cœpisse, & ab illis esse deductã huius gentis originem, qui & eũdem deũ, autorem & ducem vitę sequebãtur, & in simili religionis obseruãtia persistebant? Intantũ denique hæc in illis præmissa & præformata religio est, vt ne ipso quidem nomine (quod certe solum differentiã facere videtur) habeãtur alieni: sed & ipsos iam tunc non solum Christianos, sed & Christos esse appellatos, diuina testantur eloquia. Dicitur enĩ de illis ex persona dei ad alienigenas gentes: Nolite tãgere Christos meos, & in prophetis meis nolite malignari. Hæc cum de Abrahã, vel de his qui per illud tempus ad dei cultũ pertinebant, dicta referãtur, euidentissime, & luce clarius in ipsis & ante ipsos, Christianorum gens iam tunc fuisse, & omnem tenuisse pietatis ac religionis obseruantiam designatur: Quam nunc per aduentum carnalis præsentiæ Christi per omnes gentes communicatam, & omnibus impartitam nationibus constat: quo sapientiæ pietatisque thesaurus, qui velut intra angustum conclaue pro raris quibusque cultoribus tenebatur, vniuersum mundum

Hebræorum antiquitas

Christiani fuerunt, veteres Ab Adã vsq; ad Abraham.

Fides.

Christiani Christi Psal. 104. b.

dum

dum fidei ac religionis profusione ditaret:& quod prius viritim præbebatur,nunc simul & subito gentibus integris, & populis ac nationibus ingeratur.Quod ita futurum diuina inspiratione prospiciens quidam eximius prophetarum,stupore mentis attonitus,cum admiratione exclamat,& dicit:Quis audiuit talia?aut quis loquutus est ita? Si peperit terra in vna die, & si genita est gens desemel.Et item in alio loco de his ipsis,quos sermo diuinus gentem simul parturiendam esse prædixerat,cõtestatur & dicit:His autem qui seruient mihi,vocabitur nomen nouum,quod benedicetur super terras.Quod autem ita nouum nomen,quàm Christianorũ vocabulum gentibus datum?Nouum autem dicit nomen,nuper dispersum, non nuper inuentum.Verum & hoc ipsum ita futurum,& hanc benedictionẽ nominis ac fidei omnibus gentibus esse largiẽdam,nequaquã diuina oracula siluerunt.De ipso nanq; Abraham,cum adhuc esset in præputio constitutus,dicit sermo diuinus: Credidit Abraham deo, & reputatum est ei ad iustitiã,& amicus dei appellatus est.Credidisse igitur refertur ei,quem apparuisse frequẽter & instruxisse eum,quę ad pietatẽ & religionem pertinet,supra edocuimus,Christo scilicet,per quem omnia constare quę gesta sunt,vel gerenda,sæpe probatum est.A quo etiam ad ipsum Abraham responsa huiuscemodi deferũtur:Et benedicentur,inquit,in te omnes tribus terræ.Et iterum:Faciam te in gentem magnam & multam,& benedicentur in te omnes gentes terræ.In quo euidẽter exprimitur,quod ille cultus atq; illa fidei gratia,quæ tunc Abrahæ, & paucis illis qui id tẽporis fide & pietate insignes erant,cõcedebatur,postmodum per omnes gẽtes,ac per oẽs terras esset benedictionis titulo per diuinã gratiam largienda.Certum nanq; est,quod sicut ille credens ei qui sibi apparuit,iustificatus est,& paternis superstitionibus repudiatis ac spretis,dei veri præcepta fide atque operibus exequutus est,& per hoc ei dicitur: Quia benedicentur in te oẽs tribus & omnes gentes terræ:Ita & Christiani fide atq; operibus id agant, vt paternæ superstitionis errore depulso, sequantur deum quem sequutus est Abraham,& ex simili fide eius iustificentur,sicuti iustificatus est Abraham.Quid igitur obstat, vt nõ vna atq; eadem religionis obseruantia deputetur in his,in quibus vnam atq; eandem fidei atq; operum esse cõstitit formam?Et ideo non nouella neq; peregrina est Christianorũ religio vel nuper exorta,sed si fas est libere indicare quod verum est,prima omnium atq; ex ipsa simul mundi origine ac natiuitate descẽdens,eodem Christo deo doctore & institutore,iam inde ab initio speciem formãq; suscipiens. Et de his quidem ista sufficiant.Verum posteàquam cõsequẽter ea quę historicam narrationem debuerãt anteire,præmisimus:superest iam,vt & à corporali præsentia domini & saluatoris nostri,& his quę deinceps gesta sunt,veluti itineris nostri aggrediamur exordiũ,ipsum omnipotẽtẽ verbi

patrem

Margin notes: A; Esa.66.c.; Esa.62.a.; Nouum nomen; Gene.15.b.; Ro.4.a.; Gene.12.d.; Gene.18.a; B; Antiquissima religio Christiana.

A patrem deũ, sed & ipsum, + cuius res geritur Iesum Christum dominum & saluatorem nostrum, cœleste dei verbum, adiutorem & autorem narrationis nostræ, precibus inuocantes.

Aliás cui res

De tempore natiuitatis Christi secundum carnem Cap.2.

Anno Christi.I.

IGitur secundo & quadragesimo imperii Cæsaris Augusti anno, ab Aegypto vero subiugata & Antonii vel Cleopatræ interitu, in quã nouissima Ptolemæorum apud Aegyptum regna ceciderunt, octauo & vicesimo anno, dominus & saluator noster Iesus Christus prima ascriptiõe census Cyrenio Syriæ præsidente, secundum ordinem totius prophetiæ, quæ de ipso prædicta est in Bethleem Iudæ oppido nascitur. Hunc autem Cyrenii temporibus habitum censum, etiam Iosephus illustris Hebræorum historiographus memorat, annectens huic narrationi etiam Galilæorũ hæresim iisdem exortam esse temporibus. De qua apud nos Lucas in Actibus apostolorum meminit his verbis.

Christus nascitur Luc.2.a.

De Iuda Galilæo, & Theoda Cap.3.

An.do.5. Iudas Galilæus.

POst hunc, inquit, surrexit Iudas Galilæus, in diebus conscriptionis censūs, & auertit populum post se. Sed & ipse periit, & omnes qui credebant ei, dispersi sunt. De his autem ipsis Iosephus (de quo supra diximus) in historia sua octauodecimo Antiquitatum libro, hoc modo commemorat: Cyrenius autem vir vnus ex consessu curiæ Romanę, per singulos magistratus vsq; ad gradum consulatus ascendens, cætera quoq; honorabilis B cum paucis Syriã venit à Cæsare ius dare gentibus missus, & censor simul patrimoniorũ futurus. Et post pauca ait: Iudas vero Gaulanites, vir de ciuitate Gamala, Sadduchum quendam Pharisæum assumens, magnopere nitebatur sollicitare plebem, asserens eis, quod ascriptio cẽsus nihil aliud quàm apertissimam imponeret seruitutem: simulq; cohortabatur gentem suam, ne perderet libertatem. Sed & in secunda historia Iudaici belli de hoc ipso hæc scribit: Quo in tempore, inquit, vir quidã Galilæus Iudas nomine, ad discessionem populos cogebat, pessimũ fore eis persuadens, si adquiescerẽt soluere tributa Romanis, & post deum, mortalem suscipere dominatum. Hæc Iosephus.

Cyrenius. Ioseph. antiq. lib.18. capi.1.

Ioseph. bel. Iuda. lib.2. ca.7

De Herode, quod ex alienigenis venerit ad regnum Cap.4.

Ioseph. antiq. 14.23. An. ante Christum natũ 35. Herodis genus. An. mundi. 3927. Iuxta Hebræ. At iuxta Euseb. 5164. Gene. 49.b.

PEridem tempus Herodes primus ex alienigenarum genere ortus, regnum Iudaicæ gentis obtinuit. Et in ipso completur prophetia, quàm Moyses ante prædixerat, quod nõ deficeret princeps ex Iuda, neq; dux de femoribus eius, vsquequo veniret cui repositum est. De quo etiam pronuntiat idem Moyses, quia ipse sit expectatio gẽtium. Imperfectus nanque huius præsagii pendebat euentus, donec sub propriæ gentis principibus regerentur, qui incipiẽtes ab ipso Moyse, qui hęc prædixerat, vsque ad Augusti imperium perdurarunt. Quo in tempore primus (vt supra dixi) Herodes

externi generis vir, à Romanis Iudęorũ suscepit prĩcipatũ. Qui Herodes, A secundum ea quæ Iosephus tradit, ex Idumæorum gẽte paternum genus, ex Arabum vero materni sanguinis originẽ deducebat. Aphricanus autẽ, qui & ipse præcipuus in historiographis habetur. Aiunt, inquit, qui de eo diligentius explorarunt, Antipatrũ quendam esse patrem Herodis Ascalonitæ, qui & ipse fuerit Herodis cuiusdam filius, templi Apollinis æditui. Hic Antipater ab Idumæis latronibus captus admodũ puer, permansit cũ prædonibus, pro eo quod pater eius rei familiaris inopia filium redimere non valeret. Verum puer latronũ vita & moribus institutus, postmodum Hyrcano cuidam Iudæorum pontifici familiaris efficitur, ex quo nascitur Herodes hic, qui Saluatoris temporibus fuit. Hæc Aphricanus.

Antipater pater Herodis

Quòd Herodis tempore interrupta sit regum successio secundum Danielis prophetiam Cap. 5.

IGitur cum in hominem externæ gentis, Iudæorũ deuenisset imperium, imminebat sine dubio etiam illa propheticis prædicta vocibus expectatio gentium: quippe cum defecissent apud eos ab origine ipsius Moysi sceptra principum regumqué successio. Prius enim quàm in captiuitatem Babyloniæ ducerentur, regnauit apud eos Saul primus, & inde Dauid. Nam ante reges à iudicibus regebantur, qui post Moysen & Iesum successorem eius, gentis illius tenuerant principatum. Post reditum vero de Babylonia non defuere eis gubernacula disciplinis optimis instituta. Per pontifices B etenim rerum summa gerebatur, donec Pompeius Romanorũ magistratus adueniens, Hierosolymã vrbem quidem Romanis armis oppugnaret & caperet, sancta vero & sacratissima quæq; templi pollueret, ita vt ne ab ipsis quidem adytis ingressum temperaret hostilem. Eum vero qui per auitam successionem per idem tempus regno simul & pontificio fungebatur, Aristobolum nomine, vinctum cum liberis Romam misit, Hyrcano fratri eius pontificatum relinquens. Omnem vero Iudæorum gentẽ ex illo tempore tributariam Romano fecit imperio. Sed Hyrcano, in quem vltimus Iudæorum gentis pontificatus fuerat deuolutus, à Parthis capto, primus (sicut supra dixi) externi generis vir Herodes, per Senatusconsultũ Augusto imperante Iudæorum gentis adipiscitur gubernacula. Sub quo imminente iam Saluatoris aduentu, etiã gentium salus & vocatio expectata illa, secundum ea quæ prophetæ prædixerant, consequuta est. Ex quo utiq; tempore interrupta successionis serie ducũ vel principum, qui de Iudæ femoribus descendebant, consequẽti ratione, ordo quoq; sacerdotii ab auis & proauis indeclinabiliter currẽs, repente cõfunditur. Habes & de his idoneum testem ipsum Iosephũ, qui indicat Herodẽ postquàm regnũ sibi Iudæorum à Romanis cõcessum est, non iam secundum generis ordinẽ constituisse pontifices, sed ignobilibus quibusq; sacerdotia permisisse. Similia

Iudices

Reges

Pontifices

Aristobolus

Hyrcanus

A quoque in sacerdotibus ordinandis, egisse etiam successorem eius Archelaum refert, post quem Iudæorum imperium dicit recepisse Romanos: Idē ipse Iosephus indicat, quod etiam sacram vestem pontificis summi Herodes obclusam sub signaculo suo tenuerit, nec vnquā pontificibus vsum eius potestatemúe permiserit. Hoc idem & successor eius Archelaus. Hunc & Romani post ipsos morem pontificalis iniuriæ tenuere. Hæc autem dicta sunt nobis approbare volentibus veritatem prophetiæ, quę in aduentu domini & saluatoris nostri impleta est. Sed & apud Danielem prophetam euidenter numerus septimanarum, qui vsque ad Christum ducem futurus designatur, impletus est, de quibus in aliis locis exposuimus. Post quarum septimanarum consummationem abolendum esse chrisma, quod apud Iudæos sacratissimum seruabatur, idem propheta designat. Quod quidem manifestissime eo ipso tempore, quo dominus noster Iesus Christus aduenit, probatur impletum. Hæc autem à nobis pernecessario relata ad ostendendam veritatem temporum, teneantur.

Archelaus successor Herodis An. do. 3.

De diuersitate generationum à Matthęo & Luca conscripta, & quę de his referat Aphricanus. Cap. 6.

VErum quoniam de generationibus Christi varie nobis Matthæus & Lucas euangelistæ tradiderunt: & contraria sibi à quamplurimis dicere putantur, in quo etiam nonnulli fidelium veritatis ignorantia com-
B menta quædam pro suis quisque opinionibus conantur adhibere, etiam de hoc historiam, quæ ad nos vsque deducta est, in medium proferamus. Aphricanus, cuius superius fecimus mentionem, scribens ad Aristiden quendam de Euangeliorum consonantia, & de genealogiis quæ à Matthæo & Luca diuersæ referuntur, cæterorum quidem opiniones procul à veritate errantes, coarguit: ipse autem historiam quam compererat, his ipsis protulit verbis. Apud gentem, inquit, Israel, generationum nomina nunc secundum naturæ, nunc etiam secundum legis ordinem numerantur. Naturæ quidem successiones habentur, quæ ex seminis vel sanguinis veritate descendunt. Legis autem, cum quis filius alio generante substituitur sub nomine fratris defuncti sine liberis. Cum enim resurrectionis inter eos spes necdum fuisset accepta, per hæc resurrectionis quandam imitabantur imaginem, vti ne nomen generis vitio sterilitatis aboleretur. Cum ergo huiuscemodi apud eos generationum ordines seruarentur, vt quidam ex ipso germine, quidam ex substitutione ab aliis generati, aliis filii legis beneficio deputarentur, à singulis Euangelistarum vtriusque modi commemorata successio est: id est, vt alter eorum eum qui genuisset, alter vero eum, qui quasi genuisse videretur, exponeret. Et ita fit, vt neutrum Euangelium mentiatur, dum aliud naturæ ordinē, aliud vero legis exequitur regulam. Cōiunctum nanq; sibi est inuicem genus, & illud

Aphricanus historiographus

Successio naturalis
Legalis

quod per Salomonem, & illud quod per Nathan deducitur per legales A
substitutiones quæ fiebant his qui sine liberis decedebant, & per secundas nihilominus nuptias, quibus vnus atque idem aliis paretibus progenitus, aliorum esse filius videbatur. Et ita fit, vt vtraq; narratio generationũ vsq; ad Ioseph verissimis lineis deducatur, diuerso quidem, sed satis explorato ordine designata. Vt autem clarius fiat quod dicitur, ipsas generationum consequentias enarrabimus. A Dauid per Salomonem generatio, quam di-
Math.1.c numerat Matthæus, tertium à fine facit Mathan, qui dicitur genuisse Iacob
Luc.3.d. patrem Ioseph. Per Nathan vero de Dauid Lucas generationum ordinem texens, tertium nihilominus eiusdem loci facit Melchi. Dicit enim: Ioseph, qui fuit Heli, qui fuit Melchi. Nobis autem imminet ostendere quomodo Ioseph dicitur secundum Matthæum quidem patrem habuisse Iacob, qui deducitur per Salomonem, secundum Lucam vero Heli, qui deducitur per Nathan: vtque isti ipsi, id est, Iacob & Heli, qui erant duo fratres, habentes alius quidem Mathan, alius autem Melchi patrem, ex diuerso genere venientes, etiam isti Ioseph aui esse videantur. Est ergo modus iste: Mathan & Melchi diuersis temporibus de vna eademque vxore, Estha nomine, singulos filios procrearunt, quia Mathan qui per Sa- B
lomonem descendit, vxorem eam primus acceperat, & relicto vno filio Iacob nomine, defunctus est. Post cuius obitum (quoniam lex viduam alii viro non vetat nubere) Melchi, qui per Matthan genus ducit, cum esset ex eadem tribu, sed non ex eodem genere, relictam Matthæ accepit vxorem, ex qua & ipse suscepit filium nomine Heli, per quod ex diuerso patrũ genere efficiuntur Iacob & Heli vterini fratres: quorum alter, id est, Iacob fratris Heli sine liberis defuncti vxorem ex mandato legis accipiens genuit Ioseph, natura quidem germinis filium suum, propter quod & scribitur: Iacob autem genuit Ioseph. Secundum vero legis præceptum Heli efficitur filius, cuius Iacob, quia frater erat, vxorem ad suscitãdum fratris semen acceperat. Et per hoc rata inuenitur atque integra generatio, & ea quam Matthæus enumerat, dicens: Iacob autem genuit Ioseph: & ea quam Lucas cõpetenti obseruatione designat, dicens, quod putabatur esse filius Ioseph, qui fuit Iacob. Qui & ipse subsonante eadẽ distinctione, Heli esse
Leg. lis succes sio apud Lucam filius putabatur, qui fuerat Melchi, qui legalem hanc successionem, quæ velut adoptione quadã erga defunctos constat magis quàm germinis veritate, cõpetenti satis per hoc designauit indicio, obseruans Euangelista, ne oĩno in huiuscemodi successionibus genuisse aliquẽ nominaret: per quod digne distinctione non descendẽs, sed ascendens vsq; ad Adam, & ad ipsum vsq; peruenit deum. Hæc autem non nobis ad subitum reperta, aut absq; vllis autoribus commentata sunt: sed ipsi hæc saluatoris nostri secundum carnem propinqui, seu studio tanti seminis demonstrandi, siue edocendi

quæ

quæ ſecundum veritatem geſta ſunt, tradiderunt: addentes etiã hoc, quod
A dum Idumæi latrones Aſcalonicæ ciuitati irruentes, & de Apollinis templo, quod muro vrbis adhærebat, cum cæteris ſpoliis etiam Antipatrum Herodis cuiuſdam æditui filium captiuum diripuiſſent, accidiſſe poſtmodum, vt ad amicitias Hyrcani pontificis Antipater perueniret. Cuius principatum quod in quàm plurimis iuuiſſet, defuncto eodem Hyrcano Herodi filio ſuo à Romanis per ambitionem regnum Iudeæ gẽtis acceperit. Verum hæc & in aliis Græcorũm hiſtoriis deſignantur. Sed illud præcipue ſupradicti viri memoriæ tradiderunt, quod per idem tempus omnes Hebræorum generationes deſcriptæ, in archiuis templi ſecretioribus habebantur, in quibus etiam alienigenarum quorumque continebantur origines, ſicut Achior ex Ammanitis, & Ruth ex Moabitis, alii etiam ex Aegypto, qui dicuntur Iſraelitis eſſe commixti. Verum Herodes cum ſummã poteſtatem teneret, videns quod huiuſcemodi generis indicia, ſi permanerent, obfuſcationis ſibi plurimum quærerent, ignobilitatis ſuæ conſcientia exagitatus, omnes libros, in quibus cõſcriptio generis habebatur, iuſſit incendi, æſtimans ſe nobilem videri poſſe, ſi nouicius eſſe & aduena Iſraelitici generis nullis conſcriptionum faſtibus vrgeretur. Verum fuere tunc pauci diligentes & ſtudioſi viri, qui vel deſcriptos ex parte aliqua huiuſcemodi libros domi haberent, vel etiam memoriter auitæ ordinem proſapiæ retinerent, præcipue quos demiſſa à proauis nobilitas + commonebat. Ex
B quibus fuerunt & hi (quos paulo ante memorauimus) δεσπόσυνοι, id eſt, heriles, vel dominici appellati, propter propinquitatem generis Chriſti, qui & Nazaręi fuerunt ex vico Cocchaba Iudæorum: quique per omnem regionem circumeuntes, ordinem ſupradictæ generationis partim memoriter, partim etiam ex dierum libris, inquantum erat poſſibile, perdocebãt. Quibus ita à nobis (inquantum diligentia potuit) perſcrutatis, euidentiſſimè euangeliorum per hæc veritas declaratur. Hęc ſunt quæ ab Aphricano didicimus. Hoc itaque modo in Ioſeph patrum generatione deducta, dubitari iam non poteſt de Maria, quin eiuſdem generis atque eiuſdem tribus extiterit. Siquidem ſecundum legem Moyſi non licebat in diuerſas tribus nuptias permiſceri: ſed vni ex eodem populo, atque ex eadem familia innupta præcipitur copulari, vt ne permixtione coniugii etiam ſors hęreditatis deducatur in dubium, & de alia tribu contra fas ad aliam transferatur. Sed de his ſatis ſit dictum.

Antipater Herodi filio regnum à Romanis obtinet

Al. commendabat.

Diaria

De nece infantiũ apud Bethlehem, & Magorum præſentia. Cap. 7.

CHriſto igitur ſecundũ prophetiæ fidem nato in Bethleem Iudæ temporibus ſupradicti Herodis, de Orientis partibus aduentantes ex Magorum gente quidam viri, percontantur ab Herode, vbi nam eſſet rex qui nuper natus eſt Iudæorum, affirmantes vidiſſe ſe ſtellam eius in Oriente,

An. do. 1. Magi Herodẽ adeunt

quæ sibi etiam dux itineris extitisset, causam vero tãtæ properationis, ado A
randi ac venerandi nuper æditi regis esse. Quibus ille auditis, incredibiliter deterretur, verens ne statu sui periclitaretur imperii. Accersitis ergo legis doctoribus, percontatur vbi nam Christum nasci sperarent. Vt vero ex
Mic.5.a. Micheæ oraculis locus natiuitatis eius apud Bethleem designatus est, vno præcepto rex omnes lactentes pueros, non solum apud Bethlehem, sed & in omnibus eius finibus à bimis & infra, secundum tempus quod explora
Math.2.c. uerat à Magis, interimi iubet, si quo modo etiam Iesum cum æquæuis pos
Math.2.d. set extinguere. Sed præuênit regis insidias puer abductus in Aegyptum, parentibus de dolo regis angelo prænunciante commonitis.

De cruciatibus ipsius Herodis, qui necari iussit infantes. Cap.8.

VErum hæc etiam sacris Euangelii vocibus edocemur. Sed operæpretium est crudelitatis Herodis in Christum & æquæuos eius, videre mercedem. statim nanque, nec mora, vltio in eum diuina conuertitur, quæ non solum præsens inferret exitium, verum etiam quibus post interitum suppliciis esset excruciandus ostenderet. Longum est, si prosperitates imperii eius, quibus ad illud tempus vsque pollebat, domesticis referam cladibus obscuratas: ignominiam matrimonii, funera liberorum, quorum tamen ipse extiterat parricida. Sororis etiam, propinquorúmque omnium, B
Iosephus si exequar clades, Trăgœdia magis quàm historia texi videbitur. De quibus tamen si quis scire vult, Iosephus plenius refert. Igitur cum pro sacrilegio quod in saluatorem commiserat, & scelere quod in æquæuos eius peregerat, vltio eum diuina vrgeret in mortem, quem dederit exitum, nô
Iose. anti. lib. 17. cap. 7. puto indecorum, si ipsius Iosephi in septimodecimo libro Antiquitatum hæc referentis sermonibus explicemus. Herodem, inquit, porrò amarior
Herodis cruciatus. indies morbus vrgebat, supplicia commissi paulo ante sceleris expetens.
Iose. bel. Iuda. lib. 1. cap. vlt. Lento nanque igne extrinsecus in superficie corporis vrebatur, intrinsecus vero vastum condebatur incendium. Auiditas inexplebilis semper inerat cibi, nec tamen satiari vnquam rabidis incitata faucibus valebat nimia gulæ ingluuies. intestina intrinsecus vlceribus obsepta. doloribus quoque coli quàm maximis cruciabatur. humor liquidus & luridus ergà pedes tumidos oberrabat, & ab inferioribus partibus pubetenus tumore distentus erat. Sed & verenda ipsa putredine corrupta, scatere vermibus cœperunt. Spiritus quoque incredibilis inflatio, & tentigo obscœna satis & execranda. His autem omnibus doloribus fœtor dirior, vel ex membrorum putredine, vel ex respiratione anhelitus reddebatur. Ita ex omni parte cruciatibus fesso, nullæ sufficere vires ad tolerantiam poterãt. Dicebant ergo hi,

quibus

A quibus diuinandi peritia est, has diuinitus pœnas ab eo ob multa eius impiè & crudeliter gesta deposci. Hæc quidem in supradicta historia refert vir, de quo paulo ante memorauimus. Sed & in secundo libro idem historiographus similia nihilominus de eodem scribit, hoc modo dicens: Post hæc vero omne corpus eius morbus inuadens, diuerso sibimet eum corruptelæ genere vendicabat, Febris nanque vna parte lenta vexabat, prurigo ex alia parte intolerabilis, per omnem corporis diffusa superficiē: coli quoque creberrimus dolor: pedes pubetenus hydropis obsederat tumor. Verēda corrupta putredine, & scatentia vermibus horrescebant. Inflationes etiam tortuosi spiritus, & crebra suspiria conuulsis admodum producta visceribus, ita vt diceretur à vatibus non morbi corporis hæc, sed diuinæ vltionis esse supplicia. Qui cum tot morbis etiam feralibus vrgeretur, tamen spem adhuc viuendi gerens, de medelis ac remediis cogitabat. Denique transito Iordane, aquis calidis, quæ apud Calliroen sunt, vtebatur, quæ etiam potantibus commodæ dicuntur. Visum est autem medicis etiam oleo calido omne corpus fouendum. Cumque depositus fuisset in huiuscemodi fomento, ita resolutus est omnibus membris, vt etiam oculi ipsi è suis sedi-B bus soluerentur.

De crudelitate Herodis, quā mortis suæ tēpore perpetrauit. Cap. 9.

Reportatur ergo exin Hiericho, & famulorum planctibus admonitus, vbi salutem desperare cœpit, militibus quidē quinquagenas drachmas diuidi iubet, ducibus vero & amicis suis plurimū pecuniæ largitur. Ipse vero furore iam plenus, & ipsi (vt ita dicam) morti minitās, fertur in facinus execrabile. Etenim ex singulis quibusq; vicis vel castellis, si qui nobiliores & primarii erāt viri, ex oī Iudæa ad se colligi, & recludi iubet in loco qui dicitur Hippodromus. Accersita tantum sorore sua Salome, atq; eius viro nominē Alexa: Noui, inquit, Iudęos de meo interitu gauisuros, sed potero habere lugentes, & exequias honorabiles ex plangentiū multitudine, si voluēritis vos meis parēre prēceptis. Hos omnes quos in custodia haberi iussi totius Iudeæ nobiles, statim vt ego spiritū exhalauero, interficite, in hoc ipsum militibus prēparatis: vt omnis Iudęa, & omnis domus etiam inuita defleat obitū meum. Et post pauca idem Iosephus ait: Rursum aūt, nam & cibi auiditate, & tussis conuulsione distendebatur, cum ex dolorum violētia iam vitę exitū adesse sensisset, malo accepto cultrū poposcit (solebat enim per semetipsum purgatum sic pomum, atq; incisum, comedere) tunc deinde circumspectās ne quis esset qui prohiberet, eleuauit in semetipsum dexteram, ictumq; librauit. Ad hęc ipse prosequitur scriptor, quod paulo ante quàm nouissimum spiritum redderet, tertium, post duos quos ante necauerat, filium suum præceptis impiis iugulasset, atq; vltimā lucem, sicut nō absque maximis doloribus corporis, ita etiam nec absq; parricidii piaculis

Alexas

Herodes seipsum iugulat

An. do. 3. Iosˊ antiq lib. 17.9.10. aufugiſſet. Talis igitur Herodis extitit finis, quo digna ſupplicia pro ſcele- A
re quod in Bethlehem erga paruulos geſſerat, & pro inſidiis domini no-
ſtri ac ſaluatoris exactus eſt.

De Archelai regno poſt Herodem. Cap. 10.

DE ſucceſſore vero eius, hiſtoria nos euangelica perdocet, quod poſtea-
quam per angelum commonitus, Ioſeph ſublato puero & matre eius
de Aegypto rediit ad terram Iudæam: Audiens, inquit euangeliſta, quia
Matth. 2. d. Ioſ. antiq. lib. 17. cap. 10. Archelaus regnaret pro Herode patre ſuo, timuit ire illuc: commonitus
autem in ſomnis, abiit in partes Galileæ. Huic autem euangelicæ veritati
conſona ſcribit etiam ſupradictus hiſtoriographus, diligenter hæc exe-
quens: quomodo ex teſtamento Herodis patris ſui, adiudicante etiam Cę
Archelaus An. do. 12. ſare Auguſto, regni Iudæorum ſucceſſor extiterit Archelaus, & vt poſt de
cem annos imperio deuolutus ſit, vtq; Philippus & Herodes iunior frater
cum Lyſania in tetrarchias diuiſum Iudeæ regnum regebant.

Quod falſa eſſe Acta, quæ Iudæi proferunt, etiam Ioſephi teſtimonio ex conſonantia temporum conuincantur. Cap. 11.

IDem quoque ipſe hiſtoriographus in octauodecimo libro refert, duode
cimo anno Tiberii Cæſaris, qui Auguſto ſeptem & quinquaginta annis
An. an. 17. Ioſ. anti. 18. c. 8. & belli iud. lib. 2. cap. 8. principatu potito ſucceſſerat, Pontiū Pilatum Iudeæ procurationem ſuſce
piſſe, atque inibi per decem continuos annos vſque ad ipſum penè finē Ti
berii perduraſſe. Ex quibus omnibus figmentum impudens euidenter ar- B
Actorū liber aduerſ' Chriſtum guitur Actorum, quæ recenti confecta plaſmate aduerſus Chriſtum domi
num proferuntur, in quibus primo omnium temporis ipſius ratio coargu-
it falſitatem. Quarto nanque conſulatu Tiberii, qui conſulatus ſeptimo an
no imperii eius fuit, piaculi in ſaluatorem commiſſi tempus falſa hæc Acta
præſcribunt. Quo in tempore euidenter oſtenditur, ne miſſus quidem ad-
huc ad Iudeæ procurationem Pilatus, ſecundum Ioſephi probatiſſimi hi-
ſtorici teſtimonium, qui planiſſime deſignat duodecimo anno Tiberii Cę
ſaris Iudeæ procurationem ſuſcepiſſe Pilatum. Conſonanter autem in his
cum hiſtorico Euangeliſta concordat, quintodecimo dicens anno Tiberii
Luc. 3. a. Cæſaris, in quo quartus erat Pilati procurationis annus, cum etiam Iudeæ
tetrarchæ haberentur Herodes, & Lyſanias, & Philippus, dominū & ſalua
An. do. 30. torem noſtrū Ieſum Chriſtū fuiſſe annorū triginta, quando ad Ioannē ba
ptizandus aduenit. Tunc etenim initiū euangelicę prędicationis inſtituit.

Quod a Pontifice Anna vſque ad Caipham quatuor Pontifices fuerint, & ſingulis annis adminiſtrauerint Pontificatū, in quibus prędicatio Chriſti completa eſt. Cap. 12.

REfert autem eum diuina ſcriptura omne doctrinæ ſuæ tempus exegiſ-
ſe ſub pontificibus Anna & Caipha: quo ſcilicet Annæ pontificatus tē
pore incipiente docere cœperit, & vſque ad initiū Caiphæ pertenderit. In
quibus

A quibus ſpatiis vix toti quatuor cócludũtur ãni. Legalibus porrò præceptis Pontificatus collatio apud Iudæos
iã per illud tẽpus vi & ambitione ceſſantibus: nulli quippe pôtificatus ho
nor vitę vel generis merito reddebatur, ſed Romana poteſtate, aliis nunc
item aliis ſumma ſacerdotii præſtabatur, ita vt annuis iam ſucceſſionibus
mutarentur. Denique idem Ioſephus refert, quatuor per ordinem vſque Ioſ. anti. li. 18. cap. 8.
ad Caipham pontificatus officio poſt Annam eſſe perfunctos, his verbis
ſcribens: Valerius Gratus Anna ſacerdotio deturbato, Iſmahelẽ pôtificẽ Al. Anano
deſignauit filiũ Iabi. ſed & hũc nõ multo poſt abiiciẽs, Eleazarũ Annę põ
tificis filium, pontificatui ſubrogauit. Poſt annum vero etiam hunc arcet
officio, & Simoni cuidam Camithi filio pontificatus tradidit miniſterium
Quo nõ amplius etiam ipſe, quàm vnius anni ſpatio perfunctus, Ioſephũ, Caiphas dictus Ioſephus
cui & Caiphas nomẽ fuit, accepit ſucceſſorem. Ac per hoc omne tempus
quo dominus & ſaluator noſter in terris docuiſſe perſcribitur, intra qua-
drienníi temporis ſpatia coartatur, in quo iſtæ, quas Ioſephus memorat,
ſucceſſiones pontificum deſcribuntur, vix per annos ſingulos miniſtra-
tæ. Conſonãter igitur ſecundum ea quæ Ioſephus ſcribit, Caipham ponti-
ficem anni illius quo ſaluator paſſus eſt, etiã Euangelii ſcriptura deſignat Mat. 10. a.
B Igitur dominus & ſaluator noſter non multo poſt initium prædicationis Marci 3. c
ſuæ, duodecim ex omnibus diſcipulos aſſumpſit, quos & cæteris ſectatori Lucę 6. c
bus ſuis præferens, ſpeciali quodam electionis priuilegio apoſtolos nomi- Apoſtolus, hoc eſt miſſus
nauit, cuius nominis virtus miſſos indicat. Sed & alios poſt hos elegit ſe- Lucę 10. a
ptuaginta, quos & ipſos binos per loca ſingula & vrbes, ad quas ipſe acceſ
ſurus erat, præmiſit.

De Baptiſta Iohanne teſtimonium Ioſephi, & quod aſſerat eum iuſtũ
fuiſſe, & ob eius necem vindictam ad Iudęos eſſe prorogatam. Cap. 13.

VErum breui interiecto tempore Ioannes Baptiſta ab Herode, filio He
rodis, capite punitur: de quo & in Euangeliis quidem refertur. Cócor- Io. Baptiſta. Ioſ. anti. 18. & 10.]
di vero teſtimonio etiam Ioſephus de hoc ſcribit, nominatim etiam de Mat. 14. a
Herodiade commemorans, velut de coniugio fratris Philippi viuẽtis vio- Marci 6. c
lenter abſtractæ, & ſuis ab Herode inceſtis nuptiis ſociatæ, propria & le-
gitima vxore depulſa. Quam Herodiadem filiam dicit fuiſſe Aretæ regis Aretas Arabũ rex
Arabiæ, propter quam etiam Ioannem baptiſtã ab eo commemorat inte
remptum. Bellum quoque exortum inter Aretam dicit & Herodem, tan-
quã ob ignominiã filiæ vindicandam. In quo bello exercitum refert He-
rodis extinctum, Hæc autem ei omnia accidiſſe propter piaculum, quod
in necem Ioannis admiſit. Idem quoque Ioſephus iuſtiſſimum ſuper om-
nes Ioannem fuiſſe, ſecũdum Euangeliorum fidem, & ab Herode propter An. do. 32
Herodiadẽ capite cæſum refert, propter quã etiã regno eum cõmemorat
depulſum, atque in exilium in Viennam Galliæ vrbem truſum. Hæc in

Herodes exul in Gallia apud Vien. an. do. 43. xviii. Antiquitatum libro, his ipsis quibus infra annotatum est syllabis scribit. Quibusdam autem, inquit, Iudæorum videbatur ideo perisse Herodis exercitum, quod in eum satis iuste vltio diuina cōmota sit pro vindicta Ioannis, qui vocabatur Baptista, quem puniuit Herodes, virum valde bonum, qui præcipiebat Iudæis virtuti operam dare, iustitiam inter se inuicem custodire, & in deum seruare pietatem, per baptismum in vnum coire. Hoc enim pacto baptismum acceptabile fore, si non solum ad abluenda peccata sumatur, verumetiam ad castimoniam corporis, atque ad animæ iustitiam purificationemque seruetur, omniūque pariter virtutum, velut signaculum & custodia quędam fidelis habebatur. Quæ cum ab eodē per præcepta huiuscemodi docerentur, atq; ad audiendum eum perpluri ma multitudo concurreret, veritus Herodes, ne forte doctrinę eius persuasione populi à suo regno desciscerēt: videbat enim quod præceptis eius ac monitis obedire in omnibus plebs esset parata: melius credidit, priusquā aliquid noui fieret, anticipare hominem nece, quàm postmodum turbatis rebus seram pœnitudinem gerere. Ex sola igitur hac suspicione Herodis, vinctus in castellum Macherunta abducitur Ioannes, ibique capite obtrūcatur. Hactenus de Ioāne. Sed & de Saluatore domino in iisdem historiarum suarum libris idem Iosephus ita scribit. A B

Testimonium Iosephi de Christo. Cap. 14.

Ios. anti. li. 18 cap. 6 FVit aūt iisdem temporibus Iesus sapiens vir, si tamen virū eū noīare fas est. Erat enim mirabiliū operum effector, doctorq; hoīm eorum, qui libenter quę vera sunt, audiunt. Et multos quidem Iudęorū, multos etiā ex gentilibus sibi adiunxit. Christus hic erat. Hūc accusatione primorum nostrę gentis virorū, cum Pilatus in crucem agendū esse decreuisset, non deseruerunt hi, qui ab initio eū dilexerāt. Apparuit enim eis tertio die iterū viuus, secundū quod diuinitus inspirati prophetę, vel hęc, vel alia de eo innumera miracula futura esse prędixerāt. Sed & in hodiernum diem Christianorum, qui ab ipso nūcupati sunt, & nomē perseuerat & genus. Hæc cum ipse Hebręorū scriptor olim suis libris inserta, tā de Ioāne Baptista quàm etiā de domino & Saluatore nostro tradiderit, quod vltra effugiū quę excusatio impudētibus & perfidis remanebit, quo minus de falsitate gestorū quę postmodū cōfinxerūt, apertissime cōuicantur? Sed & de his ista sufficiant. Apostolorū aūt domini & saluatoris nostri noīa quę referātur, ex ipsis euangeliis omnibus palàm est. Septuaginta vero discipulorū vocabula nusquā quidē reperimus scripta. dicitur tamē vnus ex ipsis esse Barnabas, cuius etiam in Actibus Apostolorum mentio facta est. Sed & Paulus nihilominus scribens meminit eius. Deniq; ipsum dicunt esse, qui cum Sosthene & Paulo Corinthiis scribit. Clemēs vero in quarto Dispositionū libro Cephę mentionē facit, de quo Paulus dixit: Cū aūt venisset Cephas Antiochiam

Barnabas Act. 4. 8. 9. 11. 13. 14. 15.

Cephas Petrus

A tiochiam,in faciem ei restiti:& dicit eum vnum esse ex septuaginta discipulis cognomine Petri apostoli.Sed & Matthiā ex ipsis esse dicit, qui pro Iuda apostolorum numero subrogatus est,& eum qui cum ipso est statutus ad sortem.Tatthæum quoque vnum ex ipsis fuisse tradunt, de quo & historiam,quæ ad nos vsque peruenit,exponere necessarium duco. Nam & plures quàm septuaginta fuisse discipulos Saluatoris inuenies,si obserues ea quę Paulus indicat dicens,post resurrectionem apparuisse dominū primum quidem Cephę,postea aliis vndecim,& post hos amplius quàm quingētis fratribus simul:ex quibus quosdam dormisse dicit, plurimos autem adhuc permanere eo tempore,quo scribebat.Post etiam dicit eum visum esse Iacobo,qui erat vnus ex his qui fratres Saluatoris appellabātur. Tum deinde tanquam præter hos duodecim,ad eorum tamen similitudinē fuissent alii quidem Apostoli,sicut & ipse erat,Paulus addidit & dicit: Postea apparuit Apostolis omnibus,nouissime autem visus est & mihi. Sed & de his ista sufficiant.

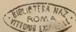
Galat.2.c — Matthias Act.1 d — Multitudo discipulorum Christi — 1.Cor.15 a — Iacobus

Narratio de Abgaro rege,& exemplum epistolæ Abgari ad Dominū, & domini ad ipsum,& eorum quæ consequenter de Syrorum lingua translata sunt. Cap.15.

NArratio vero quam de Tatthæo promisimus, hunc habet modum: Domini ac Saluatoris nostri Iesu Christi diuinitas, cum pro mirabili B virtutis opere per omnem locum celebraretur,innumeros tam de vicinis quā peregrinis & lōge† positis,pro remediorum & curę virtutibus inuitabat,si qui præcipue morbi alicuius ægritudine laborarēt.Vnde & rex quidam Abgarus nomine gentis vltra Euphraten positæ principatum nobiliter tenens,morbo quodam corporis irremediabili,quantum inter homines,tenebatur.Qui cum de nomine Iesu, & de mirabilibus virtutū eius audisset,supplex ei per epistolam factus exorat,misso in rem homine, diutini morbi vinculis,quibus tenebatur,absolui. Sed ad præsens quidem à domino corporis eius cura differtur;dignus tamen efficitur rescripto epistolæ Saluatoris,in qua simul etiam promittitur ei quod non multo post desiderii consequeretur effectum. Denique post resurrectionem atque ascensionem domini ad cœlos,Thomas apostolus ex commonitione diuina Tatthæum quendam,vnum ex septuaginta discipulis, ad Edessenam ciuitatem Euangelistam & prædicatorem verbi dei emittit, simul & quæ à domino promissa fuerant,impleturum.Hæc in archiuis publicis Edessenæ ciuitatis,in qua tunc supradictus Abgarus regnauit,ita descripta reperimus in his chartis,quæ gesta regis Abgari seruata antiquitus continebāt Et vt euidens dictorum veritas fiat,ipsarum exemplaria epistolarum ex Syrorum lingua translata ponemus.

An.do.32 — †Al.positis regionibus — Abgarus ἄγαρος ὁ μέγας βασιλεύς — Thomas Tatthæus

Exemplar epistolæ scriptæ à rege Abgaro vel Toparcha ad Iesum, & missę



missæ Hierosolymam per Ananiam cursorem. A

Abgarus Vchaniæ filius Toparcha, IESV saluatori bono, qui apparuit in locis Hierosolymorum. S.

AVDITVM mihi est de te & de sanitatibus quas facis, quod sine medicamentis, aut herbis fiant ista per te, & quod verbo tantum cęcos facis videre, & claudos ambulare, & leprosos mūdas, & immūdos spūs ac dęmones eiicis, & eos qui lōgis ęgritudinibus affligantur curas & sanas, mortuos quoq; suscitas. Quibus omnibus auditis de te, statui in aīo meo vnum esse è duobus, aut quia tu sįs deus, & descenderis de cœlo vt hæc facias, aut quòd filius dei sis qui hęc facis. Propterea ergo scribēs rogauerī te, vt digneris vsq; ad me fatigari, & ęgritudinē meā qua iam diu laboro, curare. Nā & illud comperi, quod Iudæi murmurant aduersum te, & volunt tibi insidiari. Est aūt ciuitas mihi, parua quidē, sed honesta, quę sufficiat vtrisque.

Exemplum rescripti ab Iesu per Ananiam cursorem, ad Abgarum Toparcham.

BEATVS es, quia credidisti in me, cum ipse me non videris. Scriptū est est enī de me, quia hi qui me vidēt, nō credēt in me: & qui nō vidēt me ipsi credent, & viuent. De eo aūt quod scripsisti mihi vt veniā ad te, oportet me oīa propter quę missus sum hic explere, & postea quā cōpleuero, recipi me ad eū, à quo missus sum. Cum ergo fuero assumptus, mittā tibi aliquem ex discipulis meis, vt curet ægritudinē tuā, & vitā tibi atq; his qui B tecū sunt pręstet. Erat aūt his epistolis adiunctū etiā hoc lingua Syrorum, quod infra scriptum est. Postea vero quàm Iesus assumptus est, misit ei Iudas, qui & Thomas, Tatthæum apostolum vnum ex septuaginta. Qui cū
An. do. 43 venisset Manebat apud Tobiam filium Tobiæ. Vt autē audiuit de eo Abgarus, & nunciatum est ei quod venisset Apostolus Iesu, secundum quod ei scripserat: & cœpisset Tatthæus in virtute dei curare omnem languorē & infirmitatem, ita vt omnes mirarentur: Abgarus consideratis mirabilibilibus quæ faciebat, recordatus est quòd ipse erat de quo sibi Iesus scripserat, dicens. Cum autem fuero assumptus, mittam tibi aliquem de discipulis meis, qui ægritudinem tuam sanet. Et vocās ad se Tobiam, apud quem manebat, ait ad eūm: Audiui quòd vir quidā potens venit, & manet in domo tua, adduc eum ad me. Cumque redisset Tobias ad Tatthæum, dixit ei: Abgarus Toparcha vocauit me ad se, & dixit mihi, vt te ad eum perducam, vt cures eum. Et Tatthęus: Veniam, inquit, quoniā maxime propter ipsum missus sū. Postero igitur die Tobias, mane, assumpto Tattheo, venit ad Abgarū. Et cum iam fuisset ingressus præsentibus primatibus suis, statim in ingressu visum est Abgaro diuini nescio quid splendoris in vultu Apostoli Tatthæi. Quod cum audisset Abgarus, adorauit Tatthæum: super quo admirati sunt omnes qui assistebant regi. Ipsi enim nihil horum videbant,

A debant, quia soli Abgaro fuerat ostensum, qui & dicere cœpit ad Tatthæũ Verè discipulus es Iesu filii dei, qui mihi dixerat: Mitto tibi aliquem de discipulis meis qui te curet, & vitam tibi pręstet. Et Tatthęus respõdit: Quia magnifice credidisti in eum qui me misit, propterea missus sum ad te. Et si permanseris in fide eius & credulitate, præstabuntur tibi omnia desideria cordis tui. Tũ & Abgarus ad eum: Vsqueadeo, ĩquit, credidi ei, vt & Iudęos qui eum crucifixerunt, velim (si vlla mihi adesset tãta exercitus copia) trucidare, & si non Romani regni autoritas impediret. Et Tatthęus ait ad hęc: Dominus noster voluntatem patris sui impleuit, qua impleta assumptus est rursus ad patrem. Dicit ei Abgarus: Et ego scio, & credo in eum & in patrem eius. Et Tatthęus: Propterea, inquit, pono manum meam super te in nomine eius. Et cum hoc fecisset, statim õni ægritudinis morbo, quo tenebatur, absoluitur. Miratus est autem Abgarus, quod sicut verbis audierat de Iesu, ita rebus & operibus repperit per Tatthæum discipulum eius impleri, qui eum absque medicamentis & herbis curarat. Non solum autem illum, sed & Abdon quendam + Abdię filium podagra laborantem, Al. Abdæi cũ se vestigiis eius aduolueret, manus impositione curauit. Multosq; alios vrbis illius ciues variis obsessos incommodis sanauit. Et sic opera magna & miranda perficiens, prædicabat verbum dei. Post hęc aũt Abgarus ait ad Tatthęum, Tu, inquit, cum virtute dei hæc facis, & nos omnes vidẽtes B admiramur. Verum, quęso te, enarra mihi de aduentu domini quomodo factus sit, & de virtute eius, in qua faciebat hæc quę audiui. Et Tatthæus: Nunc quidem tacebo: verum quia verbum missus sum prędicare, crastino cõgrega mihi omnes ciues tuos, & coram ipsis prędicabo, & seminabo in eis verbum vitę vel aduentus Iesu, quõ fuit, & cur, vel qua de causa missus est à patre, & de virtutibus operum eius, vel de mysteriis quę loquutus est in hoc mundo, & qua virtute hęc fecit. Sed & de noua eius prędicatiõe, & quod ita paruulus & humilis, & quõ ita se humiliauit, & deposita maiestate paruifecit deitatem suã, ita vt & in crucem ageretur, & in infernum descenderet, & disrumperet sepem, quam à seculis nemo disruperat, & mortuos suscitaret. Qui descendit quidem solus, ascendit aũt cum grandi multitudine ad patrem suum. Iussit ergo Abgarus, vt mature oẽs ciues cõuenirent, & audirent prędicationem Tatthęi. Et post hęc iussit ei dari aurum & argentum: sed ille nõ accepit, dicens: Si nostra reliquimus, quomõ accipiemus aliena? Gesta sunt autem ista quadragesimo & tertio anno. Hæc non inutiliter (vt puto) à nobis ad verbum ex Syrorum lingua interpretata, hunc in nostris libris tenebunt locum.

EVSEBII PAMPHILI A
EPISCOPI CAESARIENSIS ECCLEsiasticæ Historiæ Liber Secundus.

PROOEMIVM.



VAECVNQVE oportuit velut in principiis ecclesiasticę historiæ designari, siue de diuinitate Saluatoris, siue de antiquitate nostræ religioris, ac vetustate doctrinæ, & vt olim tradita sit Christianorum, quæ nouella videtur, institutio, sed & de aduentu ipsius domini & Saluatoris nostri nuper impleto, ac passionib. consummato: de Apostolorum quoq; electione, superiore libello, quanta potuimus breuitate perstrinximus. Age iam nunc, quę etiam post ascensionem eius cōsecuta sunt, videamus, partim diuinarum scripturarum testimoniis edocentes, partim extrinsecus ex his quę fideliter in commentariis, qui ad memoriam posteritatis inuenti sunt comperimus approbantes.

De vita & institutione Apostolorum post Ascensionem domini. Cap. I.

Acto. 1. d. Diaconi 7 Acto. 6. a. PRimus igitur in Apostolatum pro Iuda proditore Mathias sorte consciscitur, qui erat vnus ex discipulis domini, sicut supra demonstratum est. Ordinantur autem & diaconi septem numero per oratiōes & manus impositionem apostolorum, ministerii viduarum gratia. In quibus Stephanus, qui & primus post dominum, statim post ordinationem suá lapidatur ab his, qui & dominum occiderunt, per quod & nominis sui στέφανος B

Hoc est corona. Acto. 7. g. Iacobus iust' episcop' Hierosolymorū. Math. 1. c. An. do. 34. donatur à Christo. Tunc & deinde Iacobū qui dicebatur frater domini, pro eo quod esset filius Ioseph, qui Christi quasi pater habebatur, quoniam quidem desponsata ei fuerat virgo Maria, quę priusquam cōueniret cum eo, inuenta est in vtero habens de spiritu sancto, sicut Euāgelista protestatur. Hunc, inquā, ipsum Iacobum, qui & Iustus cognominatus est ab antiquis, virtutum merito, & insignis vitæ priuilegio, primum historię tradiderunt suscepisse ecclesię, quę in Hierosolymis est, sedem, sicut Clemēs in sexto Dispositionū libro asserit dicēs: Petrus enim, inquit, & Iacobus, & Ioannes, post assumptionē saluatoris, quāuis ab ipso fuerint omnibus penè prælati, tamen non sibi vindicabāt primatus gloriam, sed Iacobum, qui dicebatur iustus, Apostolorum episcopum statuunt. Idem quoq; ipse in septimo eiusdem operis libro addit de ipso etiam hæc: Iacobo (inquit) qui dicebatur Iustus, & Ioanni, & Petro post resurrectionē dominus omnem scientiam tradidit, & ipsi cęteris Apostolis: qui Apostoli illis septuaginta

A ginta discipulis tradiderunt, ex quibus vnus erat & Barnabas. Duos autẽ Ioſ.an.20.11 An.do.38
fuisse Iacobos constat Vnum hunc Iustum, qui de pinna templi deiectus,
fullonis vecte percussus est, & morti traditus. Alius aũt est ille, qui ab He-
rode capite cæsus est. Huius ergo Iusti Iacobi etiam Paulus meminit, cum An.do.44
scribit: Alium autem, inquit, Apostolorum vidi neminem, nisi Iacobũ fra Gala.1.d.
trem domini. In hoc ergo tempore etiã Tattheus (de quo supra memora An.do.43
uimus) secundum domini pręceptum ad regem Abgarum missus, ipsum
quidem ægritudine morbi corporalis absoluit, vniuersam vero ciuitatem
Edessenorũ CHRISTO domino fideli satis credulitate sociauit, ita vt
in hodiernum ciuitas illa (quippe quæ ipsius domini & saluatoris meruit
scripta suscipere) velut speciali quadã CHRISTO deuotione dicata sit. Acto 8.a
Interea persecutio prima aduersus Ecclesiã dei, quæ est Hierosolymis, fa- Discipuli dispersi Iudęis
cta sub primo martyre Stephano, omnes discipulos, exceptis duodecim, prędicabant.
per vniuersam Iudęã, Samariãq; dispersit, seu potius, vt sancta scriptura
indicat disseminauit. Ex quibus nõnulli ad Phœnicen, & vsq; ad Cyprũ,
atq; Antiochiam deuenerunt: qui gentibus quidem credere mysteriũ fi-
dei nõdũ audebãt, Iudæis tamen prędicabant. Interea Paulus adhuc va- Saulus Act.9.a
stabat Ecclesiam ingrediens domos, & pertrahens viros ac mulieres trade
bat in carcerem. Sed & Philippus, qui erat vnus de septem, cum Stephano Philippus diaconus
diaconus ordinatus, descendit Samariam, virtute dei repletus, & prędica- Acto.8.a
B bat primus verbum dei Samaritanę genti. In quo tanta erat diuinę gratiæ
efficacia, vt etiã Simonem Magum suis prędicationibus consternaret, qui
per idem tempus celebris famę apud Samaritanorũ populos habebatur,
ita vt virtus dei magna esse putaretur. Sed is cũ vidisset signa & miracula
quę à Philippo per diuinæ gratiæ potestatem fiebant, obstupefactus & ter
ritus cessit, & credere se in CHRISTVM, vsquequo etiã baptismũ acci
peret, simulauit. Quod reuera mirari dignũ est, hodieq; eodẽ ordine fieri In fictos cathecumenos
ab his qui velut hæreditariam ab illo simulationem sectę impurissimę su-
sceperunt: quiq; autoris sui artibus instituti, ecclesiam fraude qualibet in-
gressi, lauacrum furantur, & sancta nostra velut alicuius morbi contagiõe
commaculant. Serpit enim eorũ venenatus sermo sicut vlcus in gregibus,
& occultis verborũ morsibus incautis lętale virus infundit, donec noxias
eorũ latebras diligentia pastoris inuestigatas, educat ad lucẽ: sicut & ipse Acto.8.c
Simon Petri industria comprehensus, pœnam quam merebatur, expen- Præfectus
dit. Verum per dies singulos augescente prędicatione verbi diuini, per dei Candaces reginę Aethiopum
prouidentiam ex Aethiopiæ regionibus adest quidam reginę gentis illius
prępositus (moris quippe est illi nationi etiã nunc à fœminis regi) tanquã Acto 8.d.
vota in Hierosolymis redditurus. Huic Philippus, respõsis sancti spiritus
iussus primo ex omnibus gentibus mysteriũ fidei, & sacramẽtũ baptismi
tradidit, & velut quasdam eum deo primitias omniũ consecrat nationũ.

Hunc opinio tenet ad patriam terram regressum, scientiam dei summi & salutarem domini nostri præscientiam indigenis gentibus (sicut sibi tradita fuerat) prędicasse. In quo rebus ipsis cópleta est per eũ prophetia, quæ dicit: Aethiopia præueniet manus eius deo. Dum hęc ita aguntur, Paulus vas electionis, nó ex hominibus, neq; per hominem, sed per reuelationem IESV CHRISTI & dei patris, qui eum suscitauit à mortuis, in Apostolatum vocatur cœlesti ad se voce delata. A

Psal.67.g Paulus Gala.1.a

Quẽadmodũ Tiberius à Christo edoctus, à Pilato cómotus sit. Cap.2.

INterea cum per omné iá locũ de resurrectione & mirabilibus domini IESV CHRISTI, & de ascensione eius ad cœlum felix fama loqueretur, ac per omniũ aures beati huius rumoris volueretur opinio: quoniam antiqui moris erat apud Romanos, vt prouinciarum iudices, si quid forte noui in his, quas regebãt, prouíciis accidisset, vel principi vel senatui nunciarent, vti ne ex his, quæ gerebantur, ignorare aliquid viderentur, de resurrectióe à mortuis domini & saluatoris nostri IESV CHRISTI, quę iam in omnem locũ fuerat peruulgata, Pilatus Tiberio principi refert Sed & de cęteris mirabilibus eius, & vt post mortem cum resurrexisset, à quàm plurimis iam deus esse crederetur. Tiberius quæ compererat, retulit ad Senatũ. Senatus aũt spreuisse dicitur, pro eo quod non sibi prius huius rei indicium fuerit delatum, sed autoritatem suam pręuenerit vulgi sententia. Lex etenim erat ãtiquitus designata, ne quis apud Romanos deus haberetur, nisi Senatus decreto & sententia confirmatus. Porrò aũt pro vero hoc erat quod gerebatur, ne diuina virtus humanis putaretur† assertionibus indigere. Cũq; secũdũ ea quę supra diximus, renuisset Senatus, Tiberius tamẽ tenuit sententiã suã, vt ne quid aduersum doctrinã CHRISTI contrarium moliretur. Hęc Tertullianus, vir & legum, & institutionũ Romanarum peritissimus, & inter nostros scriptores admodũ clarus, in Apologetico suo, quem aduersum gentes pro nostra fide scribit, hoc modo retulit: Vt de origine, inquit, aliquid retractemus eiusmodi legũ: Vetus erat decretũ, ne quis deus ab imperatore cósecraretur, nisi à Senatu probatus. Sicut Marcus Aemilius de deo suo Alburno. Facit & hoc ad causam nostrã, quod apud vos humano arbitratu diuinitas pẽsitatur. Et nisi homini deus placuerit, deus non erit. Homo iam deo propitius esse debebit. Tiberius ergo, cuius tempore nomen Christianũ in seculũ intrauit, annũtiata sibi ex Syria Palestina, quæ illic veritatem istius diuinitatis reuelauerant, detulit ad Senatum cum pręrogatiua suffragii sui. Senatus, quia non ipse probauerat, respuit. Cęsar in sententia mansit, comminatus periculum accusatoribus Christianorum. Hæc Tertullianus. B

An.do.34 Pilatus de Christo

Senatus

Al. assertoribus.

Tertullianus.

Addidit Ruffinus

Vt in omnem mundum breui tempore diffusa de Christo prædicatio sit. Cap.3.

Quod

A QVod profecto diuina prouidentia ita tunc Cæsaris sensibus ingessit vt absque vllo obstaculo in ipsis duntaxat initiis Euágelii sermo vsquequaque percurreret. Vnde & factũ est, vt repente quasi cœlitus lumen ostensum, aut radius quidã solis erumpẽs totum orbem claritate superni luminis illustraret, vt cõpleretur illa prohetia, quę dixerat: In omnem terram exiuit sonus eorũ, Euãgelistarũ scilicet & apostolorũ: & in fines orbis terrę verba eorũ. Ex quo & per omnes ciuitates ac vicos immẽsę multitudines, velut messiũ tempore frumenta ad areas, ita ad ecclesias populi congregabantur. Quicunque illi à parentibus traditæ sibi morbidæ superstitionis vinculis tenebãtur, per doctrinam CHRISTI, simul & per virtutum miracula quæ fieri videbant, recepta veri dei notitia, tanquã à tyrãnicis dominiis liberati, ad vnum verum deum & dominũ creatoremque suum, vetusti pœnitentes erroris, fideli cum confessione veniebant. Cum igitur passim iam per omnes etiam gentilium populos profusius effunderetur diuina dignatio, primus Cornelius ápud Cæsaream Palæstinæ vrbẽ maximam, cum omni domo sua ad fidem Christi, Petro ministrante, perducitur. Iam inde quàm plurimi & alii ex gentibus apud Antiochiam ad fidẽ veniunt, eorũ prædicatione pertracti, quos præ seditione aduersus Stephanũ commota, disseminatos esse per omnem locũ superius edocuimus. Per quos & apud Antiochiam florentissima congregatur ecclesia, in

Psal. 18. a

Acto 10. a Cornelius cẽturio

Acto. 11. c Ecclesia apud Antiochiam

B qua erant etiam prophetici ordinis viri quàm plurimi, cum quibus & Barnabas & Paulus. Quibus omnibus pariter í gratia dei, & vnanimitate degentibus, ibi primum discipuli, veluti perenni fonte sumpto vocabulo, appellati sunt CHRISTIANI. Qua tempestate Agabus quidã, vnus ex his qui aderant prophetis, famem magnam futuram diuinis præsagiebat oraculis. Paulus vero & Barnabas, cũ ministerio à fratribus collato, quod sanctorum vsibus deseruiret, Hierosolymam destinantur.

Christiani Act. 11. d An. do. 46

Quemadmodum post Tiberium Caius Cęsar regẽ Iudęorum cõstituerit Agrippam Herodi perpetua pœna deportationis imposita. Cap. 4.

INterea Tiberius duobus & viginti circiter annis sui prĩcipatus exactis viuendi finẽ fecit. Post quem Caius imperium suscepit, & continuo Iudęorũ principatum tradidit Agrippę, simul & Philippi ac Lysanię tetrarchias, cum quibus & paulo post Herodis eidem pariter cõtulit. Ipsum vero Herodem qui vel in Ioannis nece autor extiterat, vel in passiõe domini interfuerat, multis excruciatum modis, æterno damnat exilio, sicut, Iosephus, in his quę supra inseruimus, scribit.

An. do. 38 Caius Caligula Cęsar An, do. 43 Herodes Lugdunum Galliæ mittitur in exilium Ios. 18. 14

Vt Philo pro Iudęis susceperit legationem ad Caium. Cap. 5.

HVius temporibus Philo insignissimus scriptorum florebat, qui non solum in nostra, verum & in Græcorum philosophia primus inter primos habebatur. Hic autem genere quidem à proauis Hebræus, apud Ale

An. do. 40 Philo

xandriã vero in omnibus claris & nobilibus viris clarior ac nobilior erat. A
In diuinis autem legibus & patriis institutis, quantus qualisq; fuerit, ex his quæ nobis librorũ suorũ tradidit monumentis, omnibus clarum est. Quis enim digne valeat explicare, quanta eius in liberalibus literis fuerit institutio, quãta in philosophicis, quantusq; maximus in Platonicis & Pythagoricis fuerit disciplinis, vtq; omnes & qui secum floruerant, penè & qui pręcesserant, superaret. Hic igitur ipse temporibus Caii quanta Iudæis acciderint mala, quinque voluminibus exponit. Sed & de + eiusdem mentis insania cõmemorat, quod in tantum superbiæ elatus sit, vt deum se voluerit appellari. In ipsis autẽ vbi de Iudæorum cladibus refert, suam quoq; legationẽ, quam pro contribulibus suis Iudæis detulit ad vrbem Romam, describit. Et quod perorans apud Caium pro patriis legibus, nihil amplius quàm irrisionem retulerit domum, imò & penè periculũ mortis incurrerit. Sed & Iosephus meminit horum in decimooctauo Antiquitatũ libro, talia quædam scribens: Et quidem cum seditio apud Alexandriam fuisset exorta inter Iudęos & Græcos, terni ab vtrisq; partibus legati mittuntur ad Caium, in quibus pro parte Græcorũ erat quidam legatus Apion nomine. Qui cum in cęteris quàm plurimis insimularet Iudæos, tũ maxime quod honorẽ Cæsari non deferrent, vt moris est facere omnibus qui Romanis fascibus subiacent. Hic ergo aiebat: Neq; aras Caio, neq; tẽpla constituunt, neq; alia huiusmodi, in quibus ei diuini honores à prouincialibus deferuntur. Sed soli sunt, qui neque statuas ei decernũt, neq; sacramẽtũ nominis eius obseruãt. Cumq; hęc & alia grauiora allegaret Apiõn, per quæ cõcitari crederet Caium, Philo, qui legationi pręerat Iudęorũ, vir in omnibus magnificus, Alexandri Alabarchæ frater, philosophiæ non ignarus, potentissime purgauit obiecta. Sed abiecit eum Caius, & iubet ilico è conspectu suo abscedere. Tunc iracundia repletus, secum ipse rimatur, quid in eos cõferat mali. Egressus autem Philo cum iniuria, ait ad Iudæos qui sibi adstabant: Bono animo nos esse oportet, quibus iratus est Caius: quia necesse est adesse diuinum, vbi humanum cessat auxilium. Hęc quidem Iosephus. Sed & idem Philo in ipso libro, quem de legatione conscripsit, singillatim de omnibus quę à semetipso gesta sunt, refert. Ex quibus illa sola cõmemorabo, quæ legentibus euidẽter in Iudęos diuinã, pro piaculis quę aduersum CHRISTVM ausi sunt indicent vltionem. B

Philonis libri quinque de calamitatib' Iudæorum. Eiusdem scilicet Caii.

Philo legatus Iudęorum ad Cæsarem Ios.l.18.15.

Apion

Philõis liber de legatione sua ad C. Cæsarem.

Quanta acciderint Iudæis grauia post temeritatem crucis in Christum. Cap. 6.

PRimo quidem tẽporibus Tiberii, refert in vrbe Roma Iulianum quendam magni apud Imperatorem loci, vniuersam eorũ gentem summo nisu interimere voluisse. In Iudęa autem Pilatum (sub quo in Saluatorem facinus admissum est) dum templum quod in Hierosolymis tunc adhuc mane

Iulianus

Pilatus

A manebat integrum, prophanare tentaret, maximis eos perturbationibus agitauisse, Sed & post Tiberii occasum, Caium refert successoré eius, cum cæteris quàmplurimis, tum etiam Iudæorum genti acerbissimũ extitisse. Quod pręsto est etiã ex ipsis scriptoris sermóibus discere. Multa quidem, inquit, erat in Caio ingenii prauitas, qua erga omnes homines, tum præcipue erga Iudæorum gentem ferebatur, & speciali quadam sæuitia loca eorum quæ in diuinis habent supplicationibus consecrata, incipiens ab Alexandria, diripi, & contra religioné moremq; gẽtis prophanari iubet, statuis suis & signis ea atq; imaginibus replens. Templum quoq; sanctę ciuitatis, quod solum manebat totius prophanę contagionis intactũ, & à maioribus perdurauerat asylum, commutare in templũ proprii nominis ausus est, vt ædes Iouis nobilissimi noui dei Caii vocaretur, Sed & alias innumeras clades, & vltra omnes Tragicos luctus apud Alexandriam Iudæis irrogatas esse sub Caio in secundo operis sui De virtutibus libro, vir memoratus exequitur. Nec non & Iosephus consona huic de Pilati temporibus scribens, pro piaculis Saluatoris quæ vniuersæ genti acciderunt mala, audi, vt etiam ipse in secundo Iudaici belli defleat libro: Is aũt ait, qui missus est in Iudęam à Tiberio procurator Pilatus, noctu velatas Hierosolymam introferri imagines Cæsaris iubet, ac statui. Quod vbi dies exortus est, magnam perturbationem Iudæorũ populis excitauit, stupentibus &

Philonis verba de C. Cęsare

Sancta ciuitas Hierosolyma

Philonis liber de virtutibus Caij Cęsaris

Iof. Iud. bel. lib.2.cap.8

B perturbatis ad nouam faciem rerum. Cõiiciebãt nanq; ex hoc, quod spernerentur & cõculcarentur iam leges suę, & omnia instituta maiorum, quibus nihil tale haberi intra mœnia vrbis illius fas erat. Sed hoc est solũ nimirum in quo eos impie professionis suæ velox vindicta damnauit, pro eo quod secundum Euangelii relationem simul gens conclamauit vniuersa: Non habemus regem nisi Cęsarem. Tum deinde idem scriptor aliam quoq; in eos delatam commemorat vltioné, dicens: Post hęc autem etiam alia in eos incidit perturbatio, pro eo quod sacrũ ærarium quod patria lingua apud eos Corbonas appellatur, contra fas in vsus communes publici aquæ ductus prorogari viderent, qui à trecentis stadiis deducebatur: pro quo nimia indignatione populus mouebatur. Cumq; adesset Pilatus Hierosolymis audẽt adire eũ, & clamoribus fatigare. At ille (pręuiderat enim seditioné futurã) milites habitu plebeo obtectis armis multitudini immiscuit, præcepto eis dato, vt ne gladiis in seditiosos, sed fustibus vterentur. Igitur vbi tempus fuit, signo de tribunalibus dato, cædi prosterniq; cœperunt nonnulli verberantium vulneribus: plurimi aũt dum in fuga cõuersi proruũt, propria cõstipatiõe perculsi, periere: reliqui vero dispersi, & suorũ funeribus deterriti, vĩ doloris silẽtio depressere. Multas pręterea clades in Hierosolymis eis obuenisse, dũ nouis semper rebus seditiosius student, idem scriptor exponit, ostendẽs quod ex admissi sacrilegii tẽpore, nũquã

Io. 19. d

ab eis seditionum furor, nunquam bella mortesq; cessarunt, vsq; quo vltimum & exitiale malum temporibus Vespasiani eos obsidionis inclusit.

Vt Pilatus semetipsum morte damnauit Cap.7.

Pilatus sibijpsi mortem cõsciuit
An.do.41

IGitur Iudæos pro commisso scelere vltio diuina damnabat: Sed & Pilatus, qui in Saluatorem iniqui iudicis functus est officio, iisdem temporibus Caii, tãtis ac talibus malorũ cladibus cruciatus est, vt propria se manu trãsuerberans, nephariam vitam vi abiecisse referatur. Nec enim poterat tanti piaculi minister impunitus euadere. Sicut in historiis Græcorũ reperimus, eorum duntaxat, qui olympiades scribunt, & annales rerum gestarum libros ad posteritatis memoriam condunt.

De fame temporibus Claudii. Cap.8.

An.do.43

SEd enim Caio quatuor annis, nec integris, principatu ministrato, Claudius imperator succedit, sub quo fames sat is dira vniuersum orbem terræ obtinuit: Hoc autem ita futurum, longe ante nostri prophetæ prædixerant. Sicut iu Actibus apostolorum refertur, Agabum quendã prohetam, famem magnã futurã sub imperatore Claudio denuntiasse. Verum Lucas qui hæc de Agabo refert, coniungit etiã hoc, quod per Paulum & Barnabam, fratres qui erant Antiochiæ, pro viribus vnusquisq; sumptum miserint sanctis habitantibus Hierosolymam. Et post hęc addidit dicens.

An.do.46
Agabus

Martyrium Iacobi Apostoli. Cap.9.

Act.12.a
An.do.44
Iacobus frater Ioannis

IN illo autem tempore (sine dubio tempus quod sub Claudio fuit, cum fames erat, designat) immisit, inquit, Herodes rex manus suas affligere aliquos de ecclesia, & interfecit Iacobum fratrẽ Ioannis gladio. De hoc autem Iacobo Clemens Alexandrinus etiã historiam quandam dignam memoria, in septimo Dispositionum suarum libro, scribit, perlatam ad se vsque ex traditione maiorum: Quoniamquidem, inquit, & is qui obtulerat eum iudici ad martyrium, Iacobum scilicet, motus etiam ipse cõfessus est se esse Christianum. Ducti sunt, inquit, ambo pariter ad supplicium, & cum ducerentur, in via rogauit Iacobum dare sibi remissionem. At ille parumper deliberans: Pax tibi, inquit, & osculatus est eum. Et ita ambo simul capite plexi sunt. B

Remissio

Vt Agrippa & Herodes apostolos persecuti, diuinam continuo senserint vindictam. Cap.10.

An.do.44
Petrus in carcerẽ obijcitur

SEd tunc, inquit, (vt ait scriptura diuina) videns Herodes quia de Iacobi nece gratum esset Iudæis, addidit adhuc, & Petrum coniecit in carcerem, sine dubio etiam ipsum punire volens, nisi diuinũ affuisset auxilium. Quo angelus ei noctu assistens, mirabiliter eum vinculorum nexibus soluit, & ad ministeriũ prędicationis ire liberum iussit. Et eum Petro quidem hæc gesta sunt. Regis vero facinus in Apostolos perpetratum, dilationẽ non patitur vltionis, sed continuo vindex adest diuinitus dextera, sicut hi

storia

A ſtoria in Apoſtolorũ actibus conſcripta nos edocet: Cum, inquit, Cæſaream deſcendiſſet Herodes, & in die ſolemni præclara veſte regia indutus, pro tribunali conſediſſet, ac de ſublimi concionaretur ad populum: cumq; populus acclamaret ei, Dei voces & non hominis, ſtatim, inquit, percuſſit eum angelus Dei, eo quod non dederit gloriam Deo: & ſcatens vermibus expirauit. Miraculo autem dignum eſt, tantam conſonantiam diuinarum ſcripturarum, cum hiſtoriographo gentis illius deprehendi. Ipſe etiam Ioſephus de eiſdem commemorans decimonono libro Antiquitatum, his, quibus infra ſcriptum eſt, hæc ſermonibus refert: Tertium, inquit, annum imperii Iudææ totius expleuerat, cum forte Cæſaream, quæ prius πύργος στράτωνος vocabatur, aduenit. Vbi cum in honorem Cæſaris ſpectacula ciuibus æderet, votiuo, vt videbatur, ſalutis Cæſaris die, cumque illuc totius prouinciæ viri honore & facultatibus præditi conueniſſent, ſecundo ſpectaculorum die indutus veſte fulgenti, ex auro argentoque mirabiliter contexta, incipiente die procedit ad theatrum. Vbi cum primo ſolis radios argenteæ veſtis gremio ſuſcepiſſet, repercuſſo ſplendore duplicatam ſpectantibus lucẽ fulgor metalli vibrantis effudit, vt intuentibus præſtringeret aciem terror aſpectus, & per hoc plus aliquid de eo quàm humanæ naturæ eſt, artifex arrogantia mentiretur: ilico adulantis vulgi concrepant voces, honorem ſonantes, ſed exitium conferentes, & hinc atque

Act.12.d. Herodis mors qui & Agrippa

Hoc eſt, Turris Stratonis

B hinc caueis conclamantibus deus compellatur, vtq; fieret propitius, ſuppliciter exoratur, dicentibus populis, quod nunc vſque vt hominẽ te timuimus, ſed ex hoc iam ſupra humanam naturam te eſſe fatemur. Sed rex acclamationem contra fas habitam nõ repreſſit, nec impietatem illicitę adulationis exhorruit, donec reſpiciens paulo poſt imminentem atq; inſiſtentem capiti ſuo videret angelum: eumq; ſenſit cõtinuo exitii ſui miniſtrum, quem prius nouerat prouiſorem bonorum. Et ecce repente cruciatus eum ex dolore incredibili ventris atq; inflatione corripuit: reſpiciénſq; ad amicos: En, inquit, ille ego deus veſter, ecce propellor cõfeſtim & deturbor ex vita, quoniamquidẽ diuina virtus nuper collatas in me falſas arguit voces. Et qui modo ĩmortalis dicebar à vobis, præceps iam iamq; rapior in mortem: ſed ſuſcipienda eſt ſententia quã deus ſtatuit. Nam & viximus haud contemnendi, & longæuitatẽ, quæ beata putatur, expleuimus. Et cum hęc dixiſſet, vi doloris vehementius agitatus, inſtãter ad palatium reportatur. Cumq; diuulgatum eſſet, eum propediem moriturum, ingens multitudo totius ætatis & ſexus conueniens, more patrio ſuper cilicia ſtrati omnipotenti deo pro regis incolumitate ſupplicabãt. Omnis autem domus regia planctibus & gemitibus perſonabat. Cum interim rex ipſe in excelſo ſolario recubans, & deorſum reſpiciẽs, ac pronos proſtratóſq; omnes cum fletibus præuidens, ne ipſe quidem temperabat à lachrymis. Verum cõtinuis

quinq; diebus vẽtris doloribus cruciatus,vitã violẽter abrupit, quĩquagesimũ ætatis & quartũ agens annũ,regni vero septimũ.Quatuor etenim sub Caio Cæsare annis regnauerat,Philippi tetrarchiã tribus annis obtinens, quarto autẽ etiã Herodis sibi adiungens,tribus autem reliquis annis sub Claudio Cæsare exactis. Cum in cæteris quàm plurimis Iosephum,tũ in his tam integre diuinæ scripturæ cõcordare valde miratus sum.Quod vero videtur in solo regis vocabulo variare,cum & tempus,& actus,& res eũdem ostendat fuisse,possibile est,sicut in aliis quàm plurimis Iudæorũ nominibus inuenimus,etiam hunc duplici vocabulo nuncupatũ,quorũ altero Lucas noster,altero vsus sit Iosephus. Verum quoniam rursum Lucas in Actibus Apostolorũ introducit Gamalielem, cum de Apostolis in Iudæorum consessu deliberatio fieret,hoc ipso in tempore dicentem:Quia surrexit Theodas quidam,dicens se esse magnum quendam,qui destructus est, & omnes qui sequebantur eum,dissoluti sunt:age etiam de hoc, quid Iosephus in hoc eodem libro scripserit,proferamus. A

An.do.46. Ios. antiq.lib. 19.cap.7.

Agrippã etiã Herodis nomen habuisse

De Theoda qui deprauauerat populum Cap. 11.

Iosep. antiq.li. 20.cap.4. Act.5.f. Cuspius Fadus Theodas impostor

FAdo,inquit,Iudæam procurante,deceptor quidam magus Theodas nomine,persuadet populi multitudinem,sublatis propriis facultatibus vrbe excedere,& ripas Iordanis fluminis obsidere. Dicebat autem se etiam prophetam esse,& posse verbi sui præcepto fluuii fluenta dirimere,& faciem sectatoribus suis fluminis transitum dare. Quæ cum diceret, multos decepit. Fadus vero non longum vecordiæ eius indulsit, sed immittit equitum turmam,quæ ex improuiso irruẽs super eos, quàm plurimos quidem peremit,multos tamen & viuos cepit,ipsius autem Theodæ caput desectũ Hierosolymam reportauit. B

De Helena regina Adiabenorum. Cap.12.

An.do.46. Act.11. Helena Adiabenorum regina

POst hæc idem scriptor etiam de fame,quæ sub Claudio facta est, hoc modo memorat. Per idem tẽpus,inquit,fames magna obsederat etiam Iudæam. Qua tempestate regina nomine Helena,multis pecuniis comparatum frumentum de Aegypto,& Hierosolymam delatum,indigentibus ministrabat. Quid tam consonans,tamq; cõcordans, quàm hæc sunt cum illis quæ in Actibus apostolorum scribũtur,vbi dicitur:Quia discipuli qui erant Antiochiæ,prout potuit vnusquisq;,miserũt in ministeriũ sanctis habitantibus in Iudæa,deferendũ per manus Barnabę ac Pauli, ac per presbyteros dispensandum?Helenæ vero huius, cuius historiographus intulit mentionem, etiã nũc extat sepulchrũ nobile pro portis Hierosolymorũ. Regnasse autem apud Adiabenorum gentem refertur.

De Simone mago. Cap.13.

INterea cũ fides domini & saluatoris nostri IESV CHRISTI per omnium cresceret mentes,& per dies singulos religionis propagarẽtur

augmenta

A augmenta, nequaquam quiescit hostis salutis humanæ: sed vrbem maximam, quæ est caput omnium, præuenit, & Simonē illum, de quo in superioribus diximus, euocat. Cuius nephariis artibus adminicula ipse maiora suppeditās, plurimos vrbis illius ciues in erroris eius vincula coniecit. Designat hæc vir in scriptoribus nobilis, non multo post Apostolorum tempus exortus Iustinus, de quo suis in locis quod competit, assignabimus. Hic igitur in Apologetico, quem pro fide nostra ad imperatorem Antoninum scribit, de his hoc modo refert: Et post ascensionem, inquit, domini ad cœlum, instigabant dæmones quosdam hominum, qui dicerēt se deos esse, quos nos fugauimus. Simon denique quidam Samaritanus, de vico qui dicitur Gyttho, sub Claudio Cæsare magicis artibus, & ope dæmonum subleuatus, in vrbe vestra, quæ regnum omnium tenet, quàm plurimis per phantasias deceptis, Deus decretus est, & simulacri apud vos quasi Deus honore donatus est in flumine Tyberis inter duos pontes collocati, habentis etiam titulū Latinis literis scriptū: SIMONI DEO SANCTO, quem & omnes pene Samaritæ, nonnulli etiam ex cæteris gentibus tanquā summum deum, & adorant, & confitentur. Sed & Selenen quandā erroris eius ac deceptionis comitem, quæ prius in prostibulo steterat apud Tyrum vrbē Phœnices, cum ipso velut primam quandam mentem consecrauerūt. Hæc quidem Iustinus. Consona vero huic etiam Irenæus scribit in primo Aduersus hæreses libro, in quo vel quis ipse fuerit

Simon magus An.do.43.

Iustinus

Selenea

Irenęus

B Simon, vel quàm impura eius opera atq; doctrina, plenius refert: quæ multum est vt hic inseramus, cum liceat volentibus ea scire per singula ex ipsis supradicti Irenæi libris, vel de hoc, vel de cæteris autoribus diuersarū hæreseon, & de venenatis eorū dogmatibus diligētius noscere. Caput igitur totius prauitatis, & principiū omnis hæresis à Simone cœpisse accepimus. Ex quo vsque in hodiernū sectatores eius, simulantes adire se purissimam Christianorum philosophiam, quam vident apud omnes pro castitate vitæ, & instituti sanctitate mirabilem, superstitionis idolorū (quam deserere videntur) rursum vinculis innectuntur, colentes ac venerantes picturā & imaginem Simonis, & illius, quā ei sceleris ac turpitudinis extitisse sociam diximus, Selenen. His incensos odores offerunt, his sacrificia & libamina impura delibant. Sed & his adhuc nequiora & execrabiliora committūt. Aiunt enim esse quędā apud se ineffabilia, quæ cum primo quis audierit, mēte excedat, & eorum quasi virtute perculsus, velut attonitus maneat, & vsq; ad dementiā veniat. Quæ cū ita sint, aiunt impossibile esse, vel scripturę ea tradi, vel ore ac labiis proferri. Hæc qui audit, pro veneratione ita se habere rem credit. Porrò aūt vere verba illa huiusmodi sunt, quę pro impuritate & obscœnitate sui, castis & pudicis auribus execrabilia, & penitus horrescēda ducātur. Quicquid enim illud est turpe & impurū, quod excogitari

Hæresis Simonis magi

gitari à quoquam poteſt, omni hoc impuſius eſſe traditur. Quod inquina- A
tiſſimæ huius hęreſis myſtice tectum apud ſe reſeruari pollicentur arcanũ, infelicibus per hæc mulierculis & peccatis (vt ait Apoſtolus) oneratis, deteſtabiliter illudentes. Hũc igitur taliũ malorũ patrem & autorem per idẽ tempus Simonem ex apparitorum ſuorum numero diabolus ſuſcitãs, ad vrbem maximam ire compulit Romam, vt ibi potentiſſimis athletis domini ac ſaluatoris noſtri IESV CHRISTI apoſtolis, in hoc ipſum ab eo ſubrogatis, obſiſteret. Sed diuina virtus & gratia (in maximo præcipue certamine) nunquã deſerit ſuos, quæ incenſam maligni flammam tota celeritate reſtinguit, & omnẽ altitudinẽ deſtruit attollentẽ ſe aduerſum ſciẽtiam dei. Propter quod neque Simon, neque alius quis cõgreſſus tunc aduerſus apoſtolos domini potuit obtinere: quia veritatis lux, & verbi diuini claritas, quæ ob ſalutem hominum nuper obſulſerat, per Apoſtolos ſuos totius mendacii diſcuſſa caligine, de humanis mentibus ignorantiæ tenebras effugabat. Denique ſupradictus Magus, veri luminis fulgore perculſus, cæcitatem continuo male ſanæ mentis incurrit: quippe qui iam & prius in Iudæa per apoſtolum Petrum, de his quæ gerebat ſceleribus confutatus, tranſmarinã aggreſſus eſt fugam, & ab Oriente ad Occidentem vſque pertendit, nuſquam ſibi vitã, niſi in fugæ præſidio ſperans. Is igitur vrbem Romam ingreſſus, vtens adminiculo aſſiſtentis ſibi, & adhærentis dæmo- B
niacæ virtutis, quam πάρεδρον vocant, breui tempore in tantum malorum venit profectum, vt etiam ſimulacri à ciuibus Romanis tanquam deus honore potiretur.

πάρεδρον Aſſeſſor

De prędicatione Petri apoſtoli apud vrbem Romam. Cap. 14.

An. do. 44. Petrus Romã venit anno ſecũdo Claudii

SEd non in longum permanet fraude quæſita diuinitas. Continuo nanque in ipſis Claudii temporibus, clementia diuinæ prouidentiæ probatiſſimum omnium apoſtolorum & maximum, fidei magnificentia & virtutis merito primorum principem Petrum, ad vrbẽ Romam, velut aduerſum humani generis communem perniciem repugnaturum deducit, ducem quendam & magiſtrum militiæ ſuæ, ſciẽtem diuina prælia gerere, & virtutum caſtra ductare. Iſte adueniens ex Oriẽtis partibus, vt cœleſtis quidam negociator, mercimonia diuini luminis, ſi quis ſit cõparare paratus, aduexit, & ſalutaris prædicationis verbo primus in vrbe Roma Euangelii ſui clauibus ianuam regni cœleſtis aperuit.

De euangelio ſecundum Marcum. Cap. 15.

IGitur cum Romanæ vrbi clarum verbi dei lumen fuiſſet exortum, Simonis quidem tenebræ cum ſuo autore reſtinctæ ſunt. Sermo autem veritatis & lucis, qui per Petrũ prædicabatur, vniuerſorum mentes placido illuſtrauit auditu, ita vt quotidie audientibus eum, nulla vnquã ſatietas fieret. Vnde neque auditio eis ſola ſuffecit, ſed Marcũ diſcipulum eius omni-

A bus precibus exorant, vti ea quæ ille verbo prædicabat, ad perpetuam eorum cómonitionem habédam, scripturæ traderet, quo domi forísq; in huiuscemodi verbi meditationibus permanerent. Nec prius ab obsecrando desistunt, quàm quæ orauerant, impetrarent. Et hæc fuit causa scribendi, quod secundum Marcũ dicitur Euangelium. Petrus vero, vt per spiritum sanctum religioso se spoliatũ comperit furto, delectatus est, fidem eorum per hæc deuotionemq; considerans: factumq; confirmauit, & in perpetuum legendam scripturam ecclesiis tradidit. Clemens in sexto Dispositionum libro, hęc ita gesta esse describit. Cuiq; simile dat testimonium etiam Hierapolites episcopus nomine Papias: qui & hoc dicit, quod Petrus in prima epistola sua, quam de vrbe Roma scripsit, meminerit Marci, in qua tropice Romam Babylona nominarit, cũ dicit: Salutat vos ea quæ in Babilone est electa ecclesia, & Marcus filius meus.

Marcus Euangelista sui Romæ scripsit Euangelium

Clemens. Papias

Roma Babylon

Vt primus Marcus per Aegyptũ Christi notitiã pręedicarit: Cap. 16.

HVnc autem Marcum tradunt primum ad Aegyptum perrexisse, atq; inibi Euangeliũ quod ipse cóscripserat, prædicasse, & ipsum primum ecclesiam apud Alexandriam constituisse. Tanta autem refertur multitudo credentium virorum ac mulierum, primo ingressu exemplo sobrietatis eius & continentiæ congregata, vt etiam conuersatio eorum qui per ipsum crediderant, & vita totius abstinentiæ, ac frugi eorũ sobriaq; cóuiuia, librorũ memorię mãdarétur à viro disertissimo Philone, qué sermo tenet
B téporibus Claudii Imp. Romã venisse, & Petrũ apostolũ vidisse, atq; eius adhæsisse colloquiis, verbũ dei pręedicãtis. Quod valde est verisimile, quia & scripturam istam, quam diximus, posterioribus ab eo temporibus constat esse compositam. In qua euidentissime omnia ecclesiæ instituta cóplectitur, quæ & tunc tradita sunt, & in hodiernum seruantur à nobis. Sed & abstinentium vitas, eorum duntaxat, qui nunc in ecclesiis vel monasteriis degunt, describit ad liquidum. Vnde planè manifestissime proditur, nó solum sciens quæ nostra sunt, sed & amplectens: quippe qui diuinis laudibus extulit sui temporis Apostolicos viros, ex Hebręorum (quantum intelligi datur) præcipue genere credentes: quoniam quidem constat, quod hi qui sub apostolis ex Israhelitis credebant, Iudaicis adhuc institutionibus, & legis obseruationibus inhærebant.

Marcus Alexandrinis Christum prædicat

Apostolici viri ex Hebręorum genere

Qualia de abstinétibus apud Aegyptũ Philo scribat. Cap. 17.

HIc igitur describens hęc in libello, quem De vita theoretica supplicum adtitulauit, nihil omnino de proprio vel extrinsecus addit, sed primo omnium viros ipsos cultores, & fœminas cum ipsis, ait cultrices appellari. Causam vero huius vocabuli, vel ex eo ductam, quod conueniétium ad se animas, tanquã rudes & agrestes excolerét, vel quod erga dei cultum pura & integra cósciencia perdurarent. Quod nomen siue ipse imposuit primus illis,

περὶ βίου θεωρητικοῦ ἱκετῶν

Cultores Cultrices

A

Christiani

illis,ex ipsorũ actibus colligẽs:siue verè in initiis ita appellabãtur,qui secũdum euangeliũ viuebant,antequã Christianorũ appellatio per omnem locum diffunderetur:nihil interest,dũmodo ex ipsis rebus nomen ad quos pertineat,cõprobetur. Dicit ergo primò omnium, quod renuntiẽt cunctis facultatibus suis,qui se ad huiuscemodi philosophiã dederint,& bonis suis quibus interest,cedãt. Tum deinde, quod omnes etiã vitæ sollicitudines procul abiiciãt,& extra vrbẽ egressi,in hortulis,vel exiguis quibusq; agellulis degant,refugientes imparis propositi consortia,& vitę dissimilis contubernia,scientes impedimento esse hæc arduũ volẽtibus iter virtutis incedere. Tali quippe ordine calore fidei incitati hi qui primitus credebant,vitam duxisse memorantur,sicut euidenter in Actibus Apostolorũ legimus scriptum,quia omnes qui credebãt sub apostolis,possessiones suas & prædia vendentes,precia ponebant ante pedes apostolorum,& diuidebantur vnicuiq; prout opus erat,ita vt non esset quisquam in eis egens. Quia ergo & hic similia scribit geri ab his,qui apud Alexandriam credebãt,sicut illi qui in Hierosolymis ante crediderãt,certũ est quod idem actus, eademq; institutio,eandem sine dubio & religionis fidem designet.+. Deniq; libro ipsi (de quo supra diximus) tale initium dedit: In multis, inquit, est orbis terræ partibus hoc genus hominum. Oportebat nanq; perfecti huius boni participẽ fieri omnem Græciam,omnemq; Barbariam. In Aegypto tamen maior est copia per singula quæq; territoria,præcipue autẽ circa Alexandriam. Nam óptimus quisq; ex omnibus locis, velut ad vberis patriæ glebam festinus accurrit colonus. Regio quædam est philosophiæ magis quàm frugibus opportuna,supra lacum,cui Mariæ nomen est,sita,colliculis quibusdam molliter & clementer erecta,ad munimentum simul atque aeris temperiem cõmoda. Post hæc descriptis eorum habitaculis,vt se habeat singulorum qualitas & situs,etiam de ecclesiis quæ apud eos sunt, ita dicit: Est autem, inquit, in singulis locis consecrata orationi domus,quę appellatur σεμνεῖον,vel μοναστήριον. σεμνεῖον autẽ in nostra lingua significare potest honestorũ cõuenticulum,in quo secedentes, inquit, honestæ & castæ vitæ mysteria celebrãt, nihil illuc prorsus quod ad cibũ potumq; pertinet, inferẽtes, vel ad reliqua humani corporis ministeria, sed legis tantũ libros,& volumina prophetarum,hymnos quoq; in deum,cęteraq; his similia,in quorum disciplinis atq; exercitiis instituti, ad perfectam beatamq; vitam studiis iugibus coalescunt. Et post aliquanta iterum dicit: Ab ortu autem diei vsq; ad vesperam omne eis spacium studiorum exercitiis ducitur,quibus ad diuinam philosophiam per sacras literas imbuũtur, patrum leges in allegoricam intelligentiam deducẽtes. Quoniã quidem formas esse & imagines,ea quæ in legis litera scripta sunt,opinantur,latentis intrinsecus profundi cuiusdam diuiniq; mysterii. Habent autem etiam disputatio

Initium libri Philonis de vita nostrorum, id est, de apostolicis viris. quem inscripsit De vita contẽplatiua supplicum, quod videlicet cœlestia cõtẽplentur, & semper Deum orent.

B

A ſputationes quaſdam,& interpretationes veterum virorum,qui & autores
ipſius † αἱρέσεως extiterunt,quos eis allegoricę ac figuralis intelligentiæ nor- † id eſt, inſtituti,ſectæ
mam,quàm plurimis ſcriptorum ſuorum conſtat tradidiſſe monimentis.
quorum illi velut itineris ſui ducum,& autorum inſtituta pariter ſequun- Euāgelici atq; apoſtolici libri
tur,& moré. Hæc autem dixiſſe hunc virum certū eſt de Euangelicis atq;
Apoſtolicis libris,in quibus quomodo lex & prophetia ſpiritualiter intel- Componunt nouos pſalmos
ligi debeat,edocetur. Poſt pauca rurſum etiam de eo quod pſalmos faciāt
nouos,ita ſcribit:Itaque non ſolum ſubtilius intelligūt hymnos veterum,
ſed & ipſi faciunt nouos in deum,omnibus eos & metris,& ſonis,honeſta
ſatis & ſuaui compage modulantes. Multa quidem & alia in eodem libro
enumerat,quæ à noſtris vel in eccleſia,vel in monaſteriis exercentur. Sed
properandum nobis eſt illa ex omnibus dicere,quę eccleſiaſticam proprie
continent formam,ex quibus cuiuis manifeſtum eſſe debeat, ad eccleſiam
pertinere quæ ſcripta ſunt.Ait ergo. Continentiā vero velut fundamentū Continentia
quoddam primò in animo collocant,& ita demū reliquas ſuper hanc per-
gunt ædificare virtutes.Cibum potumq; nullus eorū capit ante ſolis occa-
ſum:videlicet tempus lucis cum philoſophiæ ſtudiis,curam vero corporis
cum nocte ſociantes.Nonnulli autē etiā poſt triduum in communionem
veniunt cibi,quos ſcilicet edacior ſtudiorum fames perurget. Iam vero hi
B qui in eruditionibus ſapientiæ, & in profundiore intelligentia ſacrorum
voluminum cōuerſantur,tāquā copioſis dapibus inhiātes, expleri neque-
unt,& cōtuendo acrius inflāmantur,ita vt nec quarto iam,nec quinto, ſed
ſexto demum die nō tam deſideratū quàm neceſſariū corpori indulgeant
cibum.Hæc Philonem de noſtrorū inſtitutis referre,quis poteſt dubitare?
Quod ſi cui videtur adhuc ambiguum,adhibebimus etiam alia eius dicta,
quæ nulli omnino,niſi noſtris tantummodo cōuenire etiam infideliſſimus
quiſq; fatebitur.Ait ergo:Cum viris autem quos dicimus,ſunt & fœminæ, Fœminę virgines
in quibus plures iam grandæuæ ſunt virgines,integritatem caſti corporis
non neceſſitate aliqua,ſed deuotione ſeruantes:dū ſapientiæ ſtudiis ſemet Monalium origo
geſtiunt non ſolum animo ſed & corpore conſecrare, indignum ducētes,
libidini mancipare vas ad capiendam ſapientiam præparatum, & ædere
partum eas, à quibus diuini verbi concubitus ſacroſanctus & immortalis
expetitur,ex quo poſteritas relinquatur,nequaquā corruptelæ mortalita-
tis obnoxia.Quod ſi adhuc parum videtur iſtud, audi quid poſt aliquāta
ſcribat.Tractatus aūt ſacrorum,inquit,voluminum huiuſmodi habent,vt Modus interpretandi ſcripturās
magis allegoricis opinionibus vtantur, quoniamquidem omnis lex viris
iſtis videtur animali eſſe ſimilis,quod corpus quidem habeat ipſam literā,
& ea quæ ſecundum literam deſignantur: animā vero occultum in litera Allegoria
ſpiritalem & inuiſibilem ſenſum,quem illi ab autoribus ſuis edocti, ſubli-
mius & nobilius velut inſpicientes per ſpeculum contemplantur,ex ipſis

etiam nominibus admirandas quasdam species intelligentiæ proferentes. A
Habitatio
Quid autem addere his opus est, etiam de conuentibus eorum quæ scribit, & vt seorsum quidem viri, seorsum etiam in iisdem locis fœminæ congregentur: & vt vigilias, sicut apud nos fieri moris est, peragant, & maxime diebus illis cum passionis dominicæ solennitas celebratur, cum in ieiuniis pernoctare, & lectionibus sanctis auditum præbere cósueuimus? Quę omnia supradictus vir eo ordine, eademque consequentia qua apud nos geruntur, expressit. Et vt vnus ex omnibus consurgés in medio, psalmum honestis modulis concinat, vtque præcinenti ei vnum versiculum, omnis multitudo respondeat: atque in ipsis diebus in terra recumbentes (sicut antiqui moris fuisse dicitur) vinum quidem nemo omnino, vt ipse ait, ne gustu quidem contingat, sed nec quamlibet carnem: tantum autem aqua sit eis poculum, & panis cum sale vel hyssopo cibus. Addit autem adhuc his, quomodo sacerdotes vel ministri exhibeant officia sua, vel quæ sit supra omnia episcopalis apicis sedes. Quæ cuncta si quis plenius vult & exploratius discere, ostendimus ex quo ista fonte debeat haurire. In quibus supradictus vir ecclesiasticæ institutionis initia, & originem Apostolicæ atque etiam Euangelicæ traditionis intexuit. Est autem idem Philo affluentissimus quidem in eloquentia, in sensibus autem profundissimus, & in interpretatione atque intelligentia diuinarum scripturarum subtilissimus, copiose inueniens, & copiosius eloquens. Multa denique diuini nobis etiam ipse ingenii sui monumenta dereliquit. B

Vigiliæ. Solemnitas dominicæ passionis tempore Eusebii

quomodo se gerant in templo

Quanti ad nos peruenerint Philonis libri. Cap. 18.

Libri Philonis

PRimo quidem per ordinem in Genesim scripsit libros, quos adtitulauit, Sacræ legis explanatio figuralis. Tú deinde & alios cótinentes sparsim de diuersis capitulis quæstiones, in quibus quæ requiri debeant, & proponit, & soluit, quas

Quæstiones & absolutiones de Genesi & Exodo, adtitulauit.

Sunt & alii eius libri, qui superscribuntur,

Propositionum: qui sunt,

De agricultura duo, &

De temulentia duo. Sed & alii quàm plurimi extant eius libri, diuersis vocabulis adnotati, sicut est,

Quæ sint pro quibus mens debet orare deum. Et

De confusione linguarum.

De natura & inuentione.

De his quæ congregari debeant ad erudiendum. Et

Quis sit qui hæres sit diuinorum.

Quæ sit æqualium & inæqualium diuisio. Item

De tribus virtutibus quas descripsit cum cæteris Moyses. Item

De his

A De his quorum in scripturis nomina commutata sunt,& quibus ex causis commutata sint.In quibus refert se scripsisse etiam
De testamentis primum & secundum.Est & alius liber eius,
De captiuitate,&
De vita sapientis,eius qui secundum perfectam iustitiam & leges naturales consummatus est.
De gigantibus.
De eo,quod inconuertibile sit quod diuinum est.
De Moysi vita libros quinque.
De eo quòd à Deo sint somnia.Hæc penè ōnia in Genesim scripsit.Sed &
In Exodum Quæstionum & absolutionum libri quinque.
De tabernaculo.
De decem verbis legis.
De his quæ inferuntur sub specie decalogi.Et
De animalib.quæ sacrificiis deputata sunt,& que sunt species sacrificiorū.
Quæ sunt proposita in lege bonis præmia,& malis maledicta.
Tum præterea singulares eius libri:
De prouidentia.
De Iudæis apologeticus liber,hoc est,De vita vrbana.Et
Ad Alexandrum,dicentem rationem habere mutā animalia.
B De eo quod seruus sit omnis qui peccat.Item alius,
De eo quod liber sit omnis qui bonis studiis operam præbet.
De vita theoretica,vel supplicū. Hic ipse in quo & de Apostolicis viris esse quæ scripta sunt,supra edocuimus.Sed &
Interpretationes nominum Hebraicorum,quæ sunt in lege & prophetis.

Hic temporibus Caii imperatoris Romam profectus,cum de impietate atque impuritate Caii quàmplurima scripserit,que per ironiam De virtutibus adtitulauit,& ea Senatui recitasset,in tanta dicitur admiratione habitus,vt bibliotheca digna eius scripta decernerentur. Verum per idem tempus Paulo apostolo ab Hierusalem in circuitu,& vsque ad Illyricum prædicationem verbi dominici ministrante,Claudius imperator Iudęos vrbe depellit.Tunc Aquila & Priscilla cum cæteris Iudæis expulsi,Asiam veniunt,ibiq; cohærent Apostolo,tum primum ecclesiæ inibi fundamenta iacienti,sicut docet liber de Actibus apostolorum conscriptus. Caligula An.do. 40.

Cuiusmodi clades compresserint Iudæos ipso die paschæ. Cap.19.

CLaudio vero adhuc in imperio perdurante,in ipsa solennitate Paschæ tanta Iudæis perturbatio & vastitas Hierosolymis accidit ex seditione commota, vt illi soli qui in foribus templi constipatione populi necati sunt, triginta milia Iudæorum numerarentur. Et conuersus est dies festus eorum in luctum. Sed & alia quàm plurima Iudæis mala irrogata Iose- Tricies mille Iud.oppressi

phus per hæc verba designat, A

Qualia etiam sub Claudio Hierosolymis gesta sint. Cap. 20.

An.do.45. Agrippa Iudæorum rex. Felix procurator Iudææ

Claudius, inquit, Agrippam, filium Agrippæ, Iudæorum regem constituit: Felicem vero totius prouinciæ, Samariæ quoq; & Galilææ, & regionis quæ dicitur Transiordanem, procuratorē misit. Et post pauca addit etiam hæc: Inflãmatur autē & seditio acerbissima à pontificibus aduersum sacerdotes & primos plebis Hierosolymorũ, quorũ singuli cõquirentes sibimet perditorũ iuuenũ, & nouis rebus gaudētiũ manum, duces semetipsos propriæ factionis instituebant. Qui cõfligentes adinuicem primo cõuiciis lacessere, tum deinde & saxis inuicē sternere: nec quisquã erat qui coerceret, sed agebantur omnia tanquam in vrbe non habente rectorem. Igitur pontifices in tantã venere proteruiã, vt seruis suis ad areas missis inuaderent decimas, quæ sacerdotibus debebantur. Et accidebat, vt nonnulli ex minoribus sacerdotibus, quorum alimoniæ vi fuerant direptæ, inedia deperirent. Ita seditionum violentia ius fasque confuderat. Item post pauca subiungit etiam hæc: Nonnunquam autem etiã in media ciuitate occurrētes sibi trucidabãt, præcipue in diebus festis sicarii plebibus admixti, occultatis pugionibus oberrantes, vt quisque designatus eis cominus inciderat, perimebant. Et arte nefaria cum corruisset is, quem occulto vulnere strauerant, tũ iidē ipsi percussores velut indignari se simulabant aduersum eos, qui hæc in media vrbe cõmitterēt: atq; hoc modo occulta eorum facinora B permanebãt. Et primus omnium Ionathas interficitur: post illũ quàm plurimi iugulantur, ita vt iam ipsis mortibus esset grauior metus mortis, dum vnusquisq; quasi in procinctu semper positus, per momenta singula speraret interfici. Post hæc aũt interiectis quibusdam, addit etiã ista.

Pontifices sacerdotum decimas inuadebant

Ionathas pontifex interficitur

De Aegyptio cuius actus Apostolorũ faciunt mentionem. Cap. 21.

An.do.54. Io.Cann.20-12

Grauius vero õni hac vastatione afflixit Iudæos Aegyptius quidam falsus propheta. Qui cum venisset ad Iudæam, homo magus, fidem sibi prophetæ magica arte consciuit, & continuo ad triginta milia virorum cõgregãs & ductãs eos per desertũ, peruenit cũ ipsis ad montem qui vocatur Oliueti, paratus inde irruere Hierosolymã, & vi ac potestate vrbem tenere, simulque Romanorum præsidia, ac plebem tyranidi suæ subiugare, fretus per omnia his quos secũ eduxerat satellitibus. Sed conatũ eius præuenit Felix, confestimq; cum armatis obuiã pergens, secũ etiã plebe reliqua conspirante, cõgressione facta, Aegyptiũ quidem cum paucis in fugã vertit: peremptis vero aliis, aliis etiã captis, temere cœpta facile restinxit. Hæc in secundo historiarũ libro Iosephus refert. Operæpreciũ tamen est, hæc quæ de Aegyptio scribit cum illis quæ in apostolorum Actibus designata sunt, comparare, vbi sub Felice Tribunus, qui in Hierosolymis erat, ad Paulum, in quem Iudæorum fuerat cõmota seditio, dicit: Nonne es tu Aegyptius

Felix Aegyptium profligat

A Otius ille, qui ante hos dies cōcitaueras populum, & eduxeras in desertum ad quatuor milia hominum sicariorum? Sed sufficiant ista de Felice. An.do.56. Festus procurator Iudææ. An.do.57.

Quemadmodum de Iudæa Paulus Romam missus in vinculis, omni culpa liberatus sit. Cap. 22.

INterea Claudio tredecim annis & octo mensibus Romanorum imperio perfuncto, Nero suscepit principatum. A quo Festus mittitur in Iudęam succedere Felici, apud quē causa dicta Paulus vinctus mittitur Romā, Aristarcho se cōcomitante, quem cōsequenter in epistolis suis concaptiuū appellat: sed & Lucas, qui & Actus eius, cęterorúmq; apostolorum scribit, sed pręcipue Pauli: de quo etiā hoc in fine designauit, quod biēnio in vrbe Roma positus, verbum dei prædicabat, nemine prohibente. Quem tamen affuisse sibi & defendisse se apud Neronē, & rursum profectū esse ad prædicationis officiū sermo cōfirmat, & post hoc denuo redisse ad supradictā vrbē, vbi & martyrio cōsummatus est. Tunc cū in vinculis positus, secūdā ad Timotheū scribebat epistolam, in qua & de prima sua defensione, & de præsenti simul indicat passione. Suscipe ergo de his singulis testimonia. In prima (inquit ipse Paulus) mea defensione nemo mihi affuit, sed omnes me dereliquerūt. Non illis imputetur, Dominus enī astitit mihi, & cōfortauit me, vt per me prædicatio cōpleretur, & audiāt oēs gētes, quia liberatus sum de ore leonis. Manifestissime per hęc designat, quia primo quidem vt per ipsum cœptą prædicatio cōpleretur, liberatus est de ore leonis, Neronem scilicet in leone pro crudelitate significās. Tū deinde in cōsequētibus adiicit, & dicit: Liberauit me dominus de ore leonis. Præuidebat enī in spiritu cōsummationem suam, propter quod & dixit: Quia liberatus sum de ore leonis. Et iterū: Liberauit me dominus ab omni opere malo, & saluum faciet in regnum suū cœleste: significans per hæc, quod esset cōfestim martyrio coronādus. De quo tamen euidentius in eadē epistola dicit, scribēs: Ego enim, inquit, iam immolor, & tēpus resolutionis meæ instat. Hæc aūt dicta sunt à nobis, vt ostenderemus, quia non eo tempore, quo Pauli actus in vrbe Roma cōclusit Lucas, martyrio perfunctus est Paulus. Potuit enim fieri, vt in initiis adhuc lenior esset Nero, & defensionē Pauli pro nostro dogmate nō aspernanter acciperet, processu vero temporis cū cæteris malis aucta sit eius etiam in apostolos sęuitiæ rabies.

2. ad Tim. 4. d — B — Nero, leo — 2. ad Tim. 4. a

Vt sit Iacobus passus qui frater domini est dictus. Cap. 23. Iosa. 10. 16. An.do.58.

IGitur Iudæi posteaquā Paulus ad Cæsarem, quem appellauerat, à Festo transmissus est, & frustratas insidias quas ei tetenderant, vident, in Iacobum fratrem domini immanitatē nequitiæ suæ vertunt, cui episcopalis in Hierosolymis delata ab apostolis fuerat sedes. Quemq; hoc modo adorti sunt. Productū in medium, abnegare eum fidem Christi coram omni populo expetunt. At ille cōtra omnium opinionē, voce satis libera, & multo Iacobus frater domini Christū profitetur

maiora quàm vellent, coram vniuerso populo cum omni fiducia profite- A
tur, filium esse dei saluatorem & dominum nostrum Iesum Christum.
Tum illi non ferentes tam graue & tam liberum testimonium viri, pro eo
maxime quod iustissimus apud omnes habebatur ob religiosæ & cõtinen
tissimę vitæ meritum, in necem eius vertuntur, fauente sibi occasione tem
Festus moritur poris ex morte rectoris. Contigit enim Festũ per idem tempus obire apud
Iudæam, & sine rectore ac principe esse prouinciã. Nam mortis Iacobi mo
dus iam quidẽ & in superioribus à nobis, Clemẽtis sermonibus indicatus
est, cum de pinna templi eum præcipitatum, & fullonis percussum vecte
describit. Exploratius tamen de eo Egesippus, qui post ipsas statim primas
Apostolorum successiones fuit, in quinto Cõmẽtariorum suorũ libro, his
verbis refert, Suscepit, inquit, ecclesiam cum Apostolis frater domini Iaco-
bus, qui ab omnibus cognominatus est Iustus, ab ipsis domini temporibus
Iacobi Iusti mores perdurãs, vsq; ad nos. Et multi quidem Iacobi vocati sunt, sed hic ex vtero
matris suæ sanctus fuit. Vinum & siceram non bibit, sed neq; animal man
ducauit: ferrũ in caput eius nõ ascendit, oleo nõ est perunctus, balneis non
est vsus. Huic soli licebat introire in sancta sanctorum. Neque enim laneo
vtebatur indumento, sed tantũ sindone. Solus ingrediebatur templum, &
iacebat super genua sua, orans pro populi indulgẽtia, ita vt orando callos
faceret in genibus ad modum cameli, semper genua flectẽdo, nec vnquam
ab oratione cessando. Itaq; pro incredibili cõtinentia & summa iustitia ap B
Iustus Oblias pellatus est Iustus, & Oblias, quod est interpretatũ, munimentũ populi, &
Septem hæreses iustitia, sicut & prophetæ indicarũt de eo. Quidam ergo de septem hæresi
bus quæ erãt in populo (de quibus superius scripsimus) interrogabant eũ,
quod esset ostium Iesu. At ille dicebat, hunc esse saluatorem. Ex quibus ali
quanti crediderunt, quia Iesus est Christus, Illę autem hæreses (quas supra
diximus) non crediderunt, neque surrexisse eum, neque venturum vt retri
buat vnicuique secundum opera sua. Qui vero crediderunt, per Iacobum
crediderũt. In quibus cum multi etiã ex principibus credidissent, perturba
tio erat Iudęorum & Scribarum & Pharisæorum, dicẽtium: Nihil iam su-
perest, quin omnis populus credat in Iesum, quod ipse sit Christus. Con-
uenientes igitur ad Iacobum, dicebant ei Oramus te, vt reuoces populum,
qui ecce erat in I E S V, putãs quod ipse sit C H R I S T V S. Deprecamur
ergo te, vt suadeas omnibus conuenientibus in die paschæ de I E S V. Tibi
enim omnes obtẽperamus, & de te tam nos, quàm populus testimonium
ferimus, quia iustus es, & personam nullius accipis. Tu ergo suade populo
de I E S V ne erret, quia omnes tibi obedimus. Ascẽde itaque in excelsum
locum pinnæ tẽpli, vt in edito positus appareas omnibus, & verba tua au-
diantur à cunctis, quia in diebus paschæ conuenit non solum Iudæorum,
sed & Gentilium multitudo. Statuerunt igitur supradicti Scribæ & Phari-
sęi Iaco-

A sæi Iacobum supra pinnam templi,& voce magna clamantes, ad eum dicunt:Virorum iustissime,cui omnes nos obtemperare debemus,quoniam populus errat post I E S V M qui crucifixus est,enũtia nobis quod sit ostium I E S V?Tũc Iacobus ingenti voce ad eos respondit:Quid me interrogatis de filio hominis?Et ecce ipse sedet in cœlo à dextris summæ virtutis, & ipse venturus est in nubibus cœli.Cumq; hac respõsione & testimonio Iacobi multis satisfactum esset,& libenter audissent quę Iacobus contestatus est,cœperũt glorificare deum,& dicere:Osanna filio Dauid. Tunc rursum ipsi Scribę & Pharisęi cœperũt ad inuicem dicere: Male fecimus tale testimonium pręstare de I E S V. Sed ascendamus & pręcipitemus hunc deorsum,vt cęteri terreantur,& nõ credant ei.Simul & voce magna exclamauerunt,dicentes:Oô,& Iustus errauit.Et compleuerunt scripturã,quæ in Esaia scripta est,dicentem:Auferamus Iustum, quoniam inutilis est nobis,propterea fructum operum suorum manducabũt. Ascenderunt ergo & pręcipitauerunt eũ,& dicebãt ad inuicem:Lapidemus Iacobum Iustũ. Et cœperunt eum vrgere lapidibus.Qui deiectus,non solum mori non potuit,sed conuersus & super genua sua recumbens,dicebat. Rogo domine deus pater,remitte eis peccatũ,nõ enim sciũt quid faciunt.Cumq; eũ talia orantem desuper lapidibus perurgerẽt, vnus de sacerdotibus de filiis Rechab filii Rechabin,de quibus protestatur Hieremias propheta,exclamauit,dicens:Parcite quęso.Quid facitis?Pro vobis orat iustus hic,quem lapidatis.Et vnus ex ipsis fullo arrepto fuste,in quo res exprimere solent,cerebro eius illisit,& tali martyrio cõsummatus est,ac sepultus in eodem loco prope templum.Hic est qui extitit veritatis testis Iudęis & Gentibus,quia I E S V S est C H R I S T V S.Et non multo post oppugnatio consequuta est Vespasiani.Hęc latius quidẽ,sed cõsonãter Clementi etiam Egesippus retulit,quod ita mirus quidem,& apud omnes homines opinatissimus in obseruatione totius iustitiæ Iacobus habebatur,vt & Iudæorũ prudentes quiq; crederent hanc esse causam statim cõsequutę oppugnationis Hierosolymorum,quod ĩ illum rursus sceleratas iniecerint manus. Et Iosephus ita sibi videri euidẽter indicat per hęc verba:Quæ omnia,ĩquit, acciderũt Iudęis,pro vĩdicta Iacobi Iusti,qui erat frater I E S V,qui dicitur C H R I S T V S,quem iustissimum & piissimum omniũ confessione virum Iudęi interfecerunt.Idemq; etiam mortem eius in vicesimo Antiquitatum libr. his verbis designat.Mittit autem Cęsar Albinum Iudææ præfectũ, Festi morte comperta.Ananias autem iunior (quem põtificatũ suscepisse supra diximus)proteruus admodũ,& insolẽs moribus,hęresim defendebat Sadducęorũ,qui in iudiciis crudeliores Iudæis cæteris vidẽtur, sicut iam supra diximus.Hic insolentię suę tempus datũ credens ex morte Festi,cõsessum iudiciũ cõuocat,& ĩtroducit in mediũ fratrẽ I E S V,qui dicitur C H R I-

Iacobi pœna & mors

B

Propter occisum Iacobum Hierosolymã euersam

An. do. 59

Albinus procurator Iudęę post Festum.

Ananias pontifex propugnator Sadducęorum.

d 4 STVS,

Iosephus Ananũ vocat Ananum,& Festum Sextum

STVS, Iacobum nomine,& alios quàm plurimos,quos velut cõtra legẽ gerere incusãs,tradidit lapidãdos. Quod facinus,si quis ex ciuibus modestior fuit,& æqui ac legis obseruantior,grauissime tulit. Qui etiã occulte legationem ad Cęsarem mittũt,orantes eum scribere Ananiæ,ne hęc agat: quia nec prius huiuscemodi facinora recte cõmiserit. Quidam aũt ex ipsis etiam Albino occurrunt,de Alexandria ad ipsos iter agenti, atq; edocẽt, quod non licuerit Ananiæ se inconsulto cõsessum iudicum conuocare. At ille cõmotus ex his quæ dicta sunt,cum indignatiõe scribit ad Ananiam, comminatus ablaturum se ab eo iudicãdi potestatem,qua nõ recte vtebatur,quia & Agrippa rex eum tribus solis mẽsibus functũ hoc honore,priuauerit,& Iesum + Dammei filium in locum eius subrogauerit. Hactenus etiam de Iacobo,cuius illa habetur epistola,quæ prima scribitur inter eas quę Catholicæ appellantur. Sciendum tamen est,quod à nõnullis non recipiatur, nec facile quis antiquorum meminerit eius. Sicut ne illius quidẽ quę dicitur Iudæ,quæ & ipsa est vna de septem. Nos tamen scimus etiam istas cum cæteris ab omnibus penè ecclesiis recipi. A

Al. Damnei

Epistola Iacobi

Epist. Iudę.

Quod post Marcum primus episcopus Alexandrinę ecclesiæ ordinatus sit Annianus. Cap. 24.

An. do. 56 Annianus Alexandrinus episcop' post Marcũ Euangelistam

IGitur Neronis primo imperii anno, post Marcũ euangelistam ecclesiæ apud Alexãdriam Annianus sacerdotium suscepit. Sed Nero regni sibi potestate cõualescẽte,post multa quæ in animo cõceperat nepharia & impura flagitia,ad ipsam quoq; iam diuinitatis tendebat iniuriam. Longum est,& nostro operi incõueniens,probra eius flagitiaq; describere,maxime cum multi de his plenius scripserint. Ex quorũ libris si quis dedecorosam eius vitã atque omnibus sceleribus obnoxiam scire vult,facilius potest: in quibus eum inueniet in tantũ sceleris esse progressum,vt ne à propriis quidem ac domesticis tẽperauerit,sed & in matrem, & in fratres, & in vxores,atque in omnes sanguinis proximos,& parricida extiterit,& incestus. His igitur õnibus deerat, vt ipse primus ex Imperatoribus Romanis etiã in ipsum Deũ ĩpietatis arma cõuerteret,sicut Tertullianus,vir scriptorum nobilissimus,refert dicẽs: Cõsulite cõmentarios vestros,illic reperietis primum quoq; Neronem in hanc sectã,tum maxime Romę orientẽ, Cæsareano gladio ferocisse. Tali dedicatore dãnationis nostræ etiã gloriamur. Qui enim scit illum,intelligere potest,nõ nisi grãde aliquod bonum à Nerone dãnatum. Tẽtauerat & Domitianus portio Neronis de crudelitate, sed quasi & homo facile cœptũ repressit,restitutis etiã quos relegauerat. Tales nobis semper ĩsequutores iniusti,impii,turpes,quos & ipsi damnare cõsueuistis,à quibus damnatos restituere soliti estis. Hęc Tertullianus. B

Nero qualis

An. do. 65 Ruffinus addidit

De persequutione Neronis, sub quo Paulus & Petrus pia confessione decollati sunt. Cap. 25.

Igitur

A IGitur Nero, vt apertum se hostem diuinitatis, pietatisque professus est, ipsorum prius Apostolorum, quippe qui duces & signiferi erant in populo dei, expetit neces. Et Paulum quidem capite in ipsa vrbe Roma, Petrũ vero crucis patibulo condemnat. Horum testimonium quærere extrinsecus superfluum puto, cum rem gestam insignia vsque in hodiernum, & splendidissima eorum monumenta testentur. Veruntamen scribit de his etiam Caius quidam scriptor antiquus, qui cum Zephirino episcopo Romano aduersum Proculum quendam Cataphrygam disputans, hæc de Apostolorum commemorat locis: Ego, inquit, habeo trophæa Apostolorum, quę ostendam. Si enim procedas via regali, quę ad Vaticanum ducit, aut via Ostiensi, inuenies trophæa defixa, quibus ex vtraque parte statutis Romana communitur ecclesia. Quod aũt eodem tempore ambo passi sint, Corinthiorum episcopus Dionysius, cum in vrbe positus esset, & de scripturis disputaret, hoc dicit: Sed & vos habentes cõmonitionẽ à Petro & Paulo, plantationẽ Romanę & Corinthiorũ ecclesię cõiunxistis. Ambo etenim simul aduẽtãtes, & in nostra Corinthiorũ ecclesia docuerunt, & per omnem Italiã, atq; in hac vrbe simul docentes, etiam martyrio pariter vno eodemque tempore coronati sunt. Hęc autẽ retulimus, vt historia quę in opinione omnium est, confirmatior habeatur. Iosephus autem scribens quantę clades Iudęorum gentem peruaserint, & vt eorum vastitas propagata sit, addit etiam hæc. B

An. do. 68 Paulus decollatus Petrus in crucem actus

Caius scriptor

Dionysius corinthiorũ episcopus Alias, & scriptus disput. Ecclesia Romana Ecclesia Corinthiorum

Vt innumeris Iudæi malis afflicti sint, ac nouissime contra Romanos arma mouerint. Cap. 26.

VErum ad innumera mala quæ Iudæis acciderant, addit etiã hoc Florus qui per idem tempus Iudææ procurationem tenebat, vt honorabiles quoq; viros flagris verberaret, & in ipsa vrbe sacratissima Hierusalem patibulo suffigeret, eo tempore quo perturbari Iudęorum statum nouarum rerum molitiõibus accidit, duodecimo scilicet anno imperii Neronis. Sed & per omnem Syriã in seditiosos Iudęorũ atrocissimam refert exercitam esse sęuitiam, ita vt etiã illi qui per vrbes singulas admixti gentibus cõmanebant in hostiũ numero deputarẽtur. Et videres repletas inhumatis corporibus ciuitates, iacẽtes mortuos simul cũ paruulis senes, fœminarumq; absq; vlla sexus reuerentia nudata in publico reiectaq; cadauera, atq; vniuersam prouinciam innumeris malis refertam. Sed tamẽ tam diro hoc, & tam atroci spectaculo, multo grauius eos futurorũ & per dies agnoscentiũ malorum metus & formido terrebat. Hæc ad verbum Iosephus refert. Verum in hoc loco de Iudæis ista sufficiant.

An. do. 67 Ios. 20. 17

EVSEBII

EVSEBII PAMPHILI A

EPISCOPI CAESARIENSIS ECCLEsiasticæ Historiæ Liber Tertius.

In quibus locis Christum Apostoli prædicauerint. Cap.1.

Apostoli

Thomas. Matthęus Barptol. Andreas Ioannes



GITVR Iudęi debitis cladibus perurgebãtur. Sancti vero Apostoli domini & Saluatoris nostri, cęteriq; discipuli, ad prædicãdũ verbũ Dei, per singulas quasque orbis terrę prouincias dirimuntur. Thomas (sicut nobis traditũ est) sortitus est Parthos, Matthæus AEthiopiam, Barptolemęus Indiam citeriorẽ, Andreas Scythiã, Ioannes Asiam: vnde apud Ephesum & cõmoratus est, & defunctus.

Qui primus Romanorum rexit ecclesiam. Cap.2.

Petrus Ap. doc.

PEtrus Pontum, Galatiam, Bithyniam, Cappadociam, cæterasq; confines prouincias, Iudęis duntaxat prædicans, circumisse deprehenditur, & ad vltimum in vrbe Roma commoratus, vbi & crucifixus est, deorsum capite demerso: quod ipse ita fieri deprecatus est, ne exęquari domino videretur. De Paulo autem quid dicam, qui ab Hierusalem vsque ad Illyricum repleuit Euangelium CHRISTI, & ad vltimum sub Nerone martyrium duxit? Hæc ita per ordinem in tertio libro Explanationum Genesis Origenes exponit. B

Paulus

De epistolis Apostolorum. Cap.3.

Epistolę Petri

VErum Petrus Apostolus prædicationis suæ monumenta nobis perpauca dereliquit. Vna etenim eius epistola est, de qua nullus omnino dubitauit. Nam de secunda multis incertum est, apud plurimos tamen etiam ipsa legenda suscipitur. Ille vero libellus qui dicitur Actus Petri, & quod nominis eius Euangelium nuncupatur, sed & quæ dicitur eius Prędicatio vel reuelatio, in scripturis prorsus Canonicis non habetur: sed ne aliquis quidem scriptorum veterum vti eorum testimoniis inuenitur. Verum procedente nobis historię narratione per opportunitatem locorum, cum scriptores ecclesiasticos memorabimus, necessario etiã scripturarum libros qui in autoritate esse debeant, & quorum minus sequenda sit autoritas, exponemus. Interim Petri (vt diximus) prima epistola ab omnibus veteribus est recepta. Pauli quoque manifeste quatuordecim sunt epistolæ quæ in autoritate habentur, licet sciam apud Latinos de epistola quæ ad Hebræos scribitur, haberi dubitationem. Sed & de ipsa quid vnusquisque veterum scriptorum senserit, in tempore proferemus. Et libellus Hermæ, qui dicitur Pastoris, cuius Paulus in epistolis suis meminit, à plu,

Actus Petri Euang. Petri Prędicatio & reuelatio Petri

Epistolę Pauli Epistola ad Hebr. Liber Hermę qui inscribitur pastoris

A plurimis non est receptus: ab aliis autem necessarius iudicatus est, propter eos, qui primis ad fidem institutionibus imbuuntur. Vnde & in nonnullis ecclesiis legitur, & multi veterum scriptorũ vsi sunt testimoniis eius. Hæc interim nobis pręmissa sunt de diuinorum librorum fide, quam mox etiam veterum adstipulatione firmabimus.

De successionibus Apostolorum Cap. 4.

PAulus autem quod ab Hierusalem in circuitu vsque ad Illyricum gentibus Euangelium prędicauerit, ex ipsius vocibus cõprobatur, & ex his quæ Lucas in Actibus Apostolorum scribit. Sed & Petrus in quibus etiam ipse prouinciis his qui ex circũcisiõe sunt, prædicauerit CHRISTVM propriis vocibus in ea epistola, quam ipsius absque ambiguitate claruit esse, designat, in qua ad eos qui in dispersiõe sunt, scribit sine dubio Hebræos. Ipsi etenim dispersi dicũtur, tãquã propriis è sedibus pulsi, & positi in dispersiõe, vt ait ipse, Põti, Galathię, Cappadocię & Asiæ ac Bithyniæ, Ex quibus si qui cõstantes in fide, & ęmulatores verbi dei reperti sunt, etiam regendas ecclesias quas Apostoli fundauerant, susceperũt, quorum nomina non est facile explicare per singulos. Ex Apostoli tamẽ Pauli sermonibus colligere possumus, permultos esse quos ille nunc adiutores, nũc commilitones, nũc etiã cõcaptiuos & conlaborantes in Euangelio, & comites
B nominat, sed & Lucas in Actibus Apostolorum, plurimos eius socios memorat, & participes prędicatiõis, sicut Timothei meminit & Titi: quorum alter in Epheso episcopus, alter ordinandis apud Cretam ecclesiis, ab eo præficitur. Ipse aũt Lucas, genere quidem Antiochenus, arte medicus, comes vero Pauli, & cęterorũ Apostolorũ socius & necessarius fuit. Is ergo secundũ hanc medicinam, quam ex apostolorum vel societate, vel traditiõe susceperat, duos nobis medicinales libros, quibus nõ corpora, sed animę curentur, explicuit: Euangelium scilicet, in quo etiã sic præfatur: Sicut tradiderũt nobis, inquit, hi qui ab initio ipsi viderunt, & ministri fuerunt verbi dei, quos & ab initio sequutus sum: & actus Apostolorum, quos nõ iam auditu perceperat, sed oculis inspexerat. Tradunt aũt quod Euangeliũ suum ex Pauli ore descripserit, & ipsum sit quod Apostolus suũ Euangelium soleat nominare, cum dicit, Secundum Euãgelium meum. Sicut & Marcus, quę ex ore Petri fuerãt prædicata, cõscripsit. Memoratur autem ex comitibus Pauli Crescẽs quidam ad Gallias esse profectus, Linus vero & Clemẽs in vrbe Roma ecclesiæ præfuisse: qui comites & adiutores eius fuisse, ab ipso Paulo perhibentur. Sed & Dionysium Areopagitam apud Athenas, quẽ Lucas descripsit primũ Paulo prędicante credidisse, & inter socios eius fuisse, & ecclesię Atheniensium constat sacerdotium suscepisse Sed nunc interim ad historiæ ordinem redeamus.

Paulus
Petrus quib[9] prędicauerit Euangelium

Dispersi, hoc est Hebręi

Timotheus
Titus
Lucas

Euangelium Lucæ
Lucas in prologo suo
Gesta Apostolorũ, quę vocamus Acta.
Lucas ex ore Pauli suũ scripsit euãgeliũ,
Marcus ex ore Petri.
Crescens
Linus
Clemens
Dionysius Areopagita

De Iudæorum expugnatione post Christum. Cap. 5.

A quàm grauibus ausa supplicijs expientur.

De fame quę oppressit eos. Cap. 6.

AGe itaque sextus Iosephi historiarũ liber ponatur in medium, ex quo omnis illorum luctuosa Tragœdia pernoscatur: Diuitibus autem permanere, inquit, atq; perire vnum atque idem erat. Si enim in vrbe permãsissent, facultatũ suarum causa crimine obiecto, quasi qui de transfugiendo cogitarent, perimebãtur. Necessitas vero famis factiosorum extollebat arrogãtiã, & vtrunq; simul inedia cũ temeritate crescebat. Publice quidem frumentum nusquã omnino erat, sed irruentes vrbis prædones, perscrutabãtur domos. & si quidẽ inuenissent, tanquã de his qui fefellerant, pœnas sumebant. si vero non inuenissent, nihilominus tãquam eos qui occultius & diligentius absconderẽt, cruciabant. Indicium vero haberi ab eis pabula capiebãt, hoc ipso, quod adhuc viuere & subsistere corporibus videbantur, tãquã qui profecto iã interissent, nisi abscõditos vspiã tegerent cibos. Si quos sanè tabescẽtes macie vidissent, hos cum venia præteribant, superfluum putantes perimere, quos paulo post absumeret fames. Multi tamen in occultis omni cẽsu suo mercati sunt vnum metrum: si diuites, frumenti hordei, si inferiores fuerunt, & cõcludentes se in interioribus quibusq; penetralibus domus, nõnulli nec in panes cõfectas fruges edebãt. Alii vero, in quantum vel necessitas, vel metus permitteret excoquebãt. Et mensam B quidem nullus expectabat apponi, sed ex ipso semiusta igni rapiẽtes, propria velut furtiua deuorabãt. Et erat infelicis ipsius cibi spectaculũ miserabile, cum validiores quiq; inuẽta diriperẽt, imbecillioribus vero nihil præter luctum superaret & lachrymas. Et omniũ licet acerbitates rerũ superet fames, nihil tamẽ ita subruit & subuertit, sicut verecũdiã. Quicquid enim saluis rebus pudore dignũ est, id in hac necessitate cõtemnitur. Deniq; & vxores de virorũ manibus, & filii de parẽtum, & (quod est infelicius) matres cibos de paruulorũ suorũ ore rapiebãt. Et cũ dulcissimi liberi in manibus atq; ante ora positi tabescerent, exigua vitę subsidia dentibus ipsis eximere nemo parcebat. Verum nec ipsos quidem infelices & perexiguos sumẽtes latebãt cibos, sed cõtinuo aderat prædonũ quis, & statim vt clausas cuiuspiã cõspexisset fores, indiciũ credebat hoc esse, quod intrĩsecus positi ederẽt: & repẽte despicatis foribus præcipites irruebãt, atq; ab ipsis (vt ita dicam) faucibus exprimẽtes, si quid forte insumptũ iam fuerat reuocabãt. Verberabãtur senes, si cibum vendicare tentassent. Sparsis etiam crinibus mulieres trahebãtur, occultare nitẽtes, si quid forte deprehẽsum fuisset in manibus. Nulla senibus pro canicie reuerẽtia, nulla erga paruulos miseratio, sed in exiguo panis fragmẽto paruulos inhęrẽtes, & ex ipso cui inhęserant, suspensos, elidebant in terrã. In eũ vero qui raptores cibo pręuenisset absumpto crudelius sęuiebant, & excogitabant dira supplicia, obturantes

Iosef. lib. 6. bel. iuda. ca. 11. circa finem.

Metrũ vocat mẽsuram seu modium frumenti

Fames

infelicibus naturales digestionum meatus. Aliis vero præacutas sudes per A cadem verenda adigentes (horresco quę gesta sunt referens) ad confessionem per hæc vnius panis, aut cyathi farinæ miseros perurgebāt. Nam ipsi tortores nec patiebātur famem (esset enim quodammodo tolerabilius, si hęc compulsi inedia facere viderentur) sed vt vel præpararent sibi in posterum cibos, vel vt crudelitas exercitio cōualesceret. In his etiam si qui fortè furtim per stationes hostium pro colligēdis herbis erepsissent, occurrētes eis qui se hostium manus effugisse gauderent, diripiebant quicquid attulerant. Supplicantibus aūt & terribile quoddā sibi nomen dei inuocantibus vt vel partem aliquā ex his quę cum mortis periculo quęsierant, indulgerēt, nihil prorsus præbebāt. Sed & hoc beneficii loco cesserat, si cōprehensum viuum licuisset euadere. His autem post aliquanta adiungit, dicens.

Lib. 6. ca. 14. de bel. Iud. Iudæis vero cum egressu vrbis omnis pariter spes excludebatur salutis. Et inualescens acerbitas famis, domos simul & familias, gentemq; vastabat. ita vt in penetralibus strata iacerent mulierum paruulorūq; cadauera: per plateas vero infelicium senum corpora, fame magis quàm ætate consumpta. Iuuenes vero, atque omnis ętas robustior, velut simulacra quędam in viis & egressibus oberrabant, corruentes quocūq; loci gressum subruisset inedia. Sepelire aūt cadauera proximorum, nec defunctorum multitudo, nec viriū debilitas permittebat, simul & pro suæ vnusquisq; vitę incerto. B Deniq; aliquāti supra eos quos sepeliebant, animas emisere, multi etiam dum prosequūtur funera, priusquā ad sepulchra veniretur, efflabant. Sed nec planctus ex more defunctis exhibebatur, aut luctus: quia hoc sibi totū vendicauerat fames. Sed nec ariditas inediæ, humorem cuiquā reliquerat lachrymarum: obsederant ciuitatem profunda silētia, & nox plena mortis cūcta contexerat. Quibus malis omnibus grauiores soli vigebant prædones, qui nec sepulchra quidem diripere, & spoliare cadauera illicitū ducebant, nō tam prædam petentes, quàm scelus irrisione cumulātes, & aciem gladiorū suorum in cadauerum obtrūcatione probantes. Interdum etiam in nonnullos adhuc spirantes mucro examinādus agebatur: quod alii semineces cum viderent, supplices dexteras protendebant, vt in se quoque beneficii loco cōuerterent scelus, quo scilicet cruciatibus famis velocius absoluerētur. Sed nouo crudelitatis genere necem quàm sponte inferebant, si rogarētur negabant: cum tamen vnusquisque deficientium cum gemitu oculos retorqueret ad templum, non de morte propria dolens, sed de impunitate prędonum, quos superstites relinquebat. Et primo quidem sumptu publico sepelire mortuos iusserant fętoris intolerantia. Vt vero omnem sumptum cœpit vincere multitudo morientium, de muro cadauera

Titus Cęsar. Iosephi li. 6. c. 14 bel. Iud. præcipitabant. At cum Titus circumiens peruidisset repletos mortuorum cadaueribus vallos, & humani corporis tabe patriam terram rigari, cum

ingenti

A ingenti gemitu eleuatis ad cœlum manibus deum inuocat testem, hoc suum opus non esse. Et post aliquanta iterum talia quædam prosequitur: Non contabor, inquit, proferre quod sentio. Arbitror enim, quod etiam si aduersum ipsos ciues Romanorũ paulisper arma cessassent, aut hiatu terræ, aut aquæ diluuio, aut Sodomitanis ignibus & fulminibus cœlitus tortis supplicium ciuitas dependisset, quæ multo infaustiorem illis qui hæc per pessi sunt, & nequiorem virorum præsentem hanc protulisset ętatem; pro quibus & omnis gens pariter mereretur extingui. Sed & in sexto libro de eisdem talia scribit: Et eorum, inquit, qui per totam ciuitatem famis inedia corrumpebãtur, multitudo innumerabilis erat, quorum nec explicari miseria potest. Per singulas namq; domos sicubi fuisset aliquid cibi repertum continuo bella & cędes inter charos, ipsosq; parentes ac liberos nascebantur, dum nõ solum è manibus, sed ex ipsis etiam faucibus inuicem cibum rapere certabant. Fides autẽ nec mortuis erat, sed & ipsi cum iam spiritum exhalarent, perscrutabãtur a prędonibus, ne cui fortè intra gremium cibi aliquid resedisset. Alii autem per inediam hiantes veluti rabidi canes, huc atq; illuc ferebantur, & quasi insania quadam exagitati in easdem domos sub momento temporis iterum ac sæpius irruebant. Omnia tamen necessitas vertebat in cibum, etiam illa quę ne mutis quidem animalibus edere vsus fuit. Ad vltimum ne loris quidem vel cingulis, aut ipsis etiam calcia-

Vide 12. cap. & 13. septimi libri de bello Iudaico. Nã Eusebius Grecorum distinctionẽ sequutus eũ, qui Iosephi libros aliter diuidũt

B mentis abstinuerunt. Scutorum quoque indumenta detrahentes, conficiẽda dentibus ingerebant. Nonnulli & fœni veteris festucas edebant: sed & de quisquiliis vndecunque collectis paruissimum pondus drachmis quatuor distrahebant. Sed quid opus est per hæc pondus famis illius explicare, cum gestum sit ibi facinus, quod neque apud Græcos, neq; apud Barbaros vllus accepit auditus. Horrendum quidem dictu, auditu vero incredibile. Equidem libenter tam immane facinus siluissem, ne quis me crederet monstruosa narrare, nisi multos memoriæ nostræ viros testes cõmissi sceleris habuissem. Porro vero nec aliquid in hoc patriæ pręstare me arbitror, si subtraham eorum malorum verba, quorum pertulit facta. Mulier quędam ex his qui vltra Iordanis alueum commanebant, Maria nomine, Eleazari filia de vico Bethezob, quod ĩterpretatur domus hyssopi, genere & facultatibus nobilis, cum reliqua multitudine quę confluxerat, Hierosolymis reperta, cõmunem cum omnibus obsidionis casum ferebat. Huius reliquas quidem facultates, quas è domo in vrbem conuexerat, tyrãni iam fere. Si quid vero reliquiarum ex magnis opibus fuerat, quibus victũ quotidianum prętenuem duceret, irruẽtes per momenta prædonũ satellites rapiebãt. Pro quibus ingens mulierẽ velut insania iam quędam ex indignatione fatigabat, ita vt interdũ prędones maledictis in necẽ sui, & conuitiis instigaret. Verum cum nec iritatus quisquã, neq; miseratus eã perimeret,

Ios bel. lib. 7. cap. 8. An. do. 72. Maria Iudæa filioli sui deuoratrix

& si quid fortè cibi fuisset ab ea quæsitũ,id ab aliis quęreretur,nec iã vsque A
reperiendi copia fieret,fames aũt dira visceribus ipsis insisteret ac medullis
& ad furorem iam perurgeret inedia,fame & ira pessimis vsa cõsultoribus,
contra ipsa iam armatur iura naturæ.Erat nanq; ei sub vberibus paruulus
filius,hũc ante oculos ferens,infelicis,inquit,matris,ô infelicior fili,in bel
lo,fame,& direptiõe prędonũ cui te reseruabo?Nã & si vita sperari possit,
iugo Romanę seruitutis vrgemur.Sed nunc etiam ipsam seruitutẽ præuẽ-
nit fames.Prædones vero vtraq; vi grauiores perurgent. Veni ergo ô mi
nate,esto matri cibus,prædonibus furor,seculis fabula,quę sola deerat cla
dibus Iudęorum.Et cum hęc dixisset,simul filium iugulat:tũ deinde igni
superpositũ torret,& medium quidem cõsumit , medium vero seruat ob-
tectũ.Et ecce confestim prędones irruũt,obustæ carnis nidore concepto:
mortẽ minantur,nisi sine mora cibos quos paratos senserãt, demõstraret.
Tum illa,equidem partem,inquit,vobis optimã reseruaui.Et cõtinuo quæ
superfuerant membra retexit infantis.At illos repẽte ingens horror inua-
sit,& immanes quãuis animi diriguere,vox faucibus interclusa est. Illa ve
ro truci vultu,& ipsis iam prędonibus truculentior,meus,inquit,hic filius,
meus est partus,& facinus meum est:edite,nam & ego prior comedi quẽ
genui.Nolite effici aut matre religiosiores,aut fœmina molliores.Quod si
vos pietas vincit,& execramini cibos meos,ego quę iam talibus pasta sum
ego his iterum pascar,Post hęc illi territi,trementesq; discedunt,qui hunc B
solum ex omnibus facultatibus miserę matri reliquerãt cibum.Repleta est
autẽ confestim vniuersa ciuitas nepharii sceleris nũcio,& vnusquisq; ante
oculos facinus quod perpetratum fuerat,adducẽs,tanquã si ipse id perpe-
trasset,horrebat.Omnes autem quos famis necessitas perurgebat, festina-
bant magis ad mortem,beatos dicentes eos,quibus cõtigit interisse,prius-
quam talium malorum polluerentur auditu.Hactenus Iosephus.

De his quę à Christo prędicta sunt. Cap.7.

Matt.24.b.c. Luce 21.b Christi prędictio de calamitate Iudęorũ. An.do.72 Iosẽ.bel.iu.lib.7.ca.17.

IGitur Iudęos pro his quę in Christum deum commisere piaculis, talis
consequuta est pœna. Dignum est autem huic historiæ adhibere domi-
nicas voces,quibus ipse Saluator talia secutura esse prædixit: Væ autẽ,ait,
pręgnantibus & nutrientibus,vel lactantibus in illis diebus.Orate autẽ vt
nõ fiat fuga vestra hyeme,neq; sabbato. Erit enim tunc tribulatio magna
qualis non fuit ab initio seculi vsq; nunc,neq; erit.Colligens autem supra
dictus historiographus omnẽ numerũ peremptorum, vel fame,vel ferro,
vndecies centena milia designauit:ceteros vero latrones & sicarios,ac prę
dones,post vrbis excidiũ mutuis declarat interisse vulneribus.Electos aũt
quosq; iuuenum , quos decor & proceritas corporis cõmendabat,ad triũ-
phum dicit esse seruatos,reliquos aũt,qui supra decem & septẽ annos age
bant ætatis,vinctos ad opera Aegypti per metalla destinatos,vel per cæte-

Numerus peremptorum

Ad triũphum
Ad metalla
Ad bestias

ras prouincias esse dispersos, Alii quidē vt ludis gladiatoriis, alii vt ad be-
A stias traderētur. Si qui vero intra septimū & decimū ętatis reperti sunt an
nū, per diuersas prouincias in seruitutē distrahi iussi sunt, quorū numerus
vsque ad nonaginta milia perductus est. Hæc vero omnia gesta sunt secun
do anno imperii Vespasiani, iuxta ea quæ ipse dominus & saluator noster
IESVS CHRISTVS prędixerat. Quippe qui ea quę gerēda erāt prę
sentia iam videret, tunc cum secundum euangeliorum fidē, videns ciuita- Lucę.19.f
tem fleuit super eam, & velut in auribus eius proloquutus est hæc verba:
Si agnouisses, inquit, & tu in hac die tua, quæ ad pacem tibi sunt, nunc au-
tem abscondita sunt ab oculis tuis. Quia venient dies super te, & circunda
bunt te inimici tui vallo, & circundabūt te, & perurgebūt te vndiq;, & ad Predictio excidii Hierosolymitani
solum deducent te, & filios tuos qui in te sunt. Sed & rursum tanquam de
populo dicēs: Erit, inquit, necessitas magna super terrā, & ira populo huic,
& cadent in ore gladii, & captiui ducentur in omnes gētes, & Hierusalem
erit conculcata à gentibus, vsquequo compleantur tempora gentiū. Et ito
rum: Cum autem videritis circundari ab exercitu Hierusalem, tunc scitote
quia appropinquabit desolatio eius. Comparet nūc vnusquisque domini Lucę.21.g.
& saluatoris nostri sermones cum historiographi relatione de bello quod
gestum est, atque excidio ciuitatis: & videns miram diuinę præsciētiæ vir-
B tutem, agnoscat prędicentis diuinitatem. Hęc quidem Iudęorū genti post
passionem Saluatoris iusta vltione venerunt, pro eo quod autorem vitæ à
semet vniuersa gens conclamauerat auferri. Veruntamen nihil obstat etiā
ea addere, per quę pietas & clemētia dei licet ingratis videtur oblata. Qua
draginta nanque post admissum piaculum continuis protracta annis, im
piorum pœna differtur. In quibus & Apostoli omnes, præcipue tamen Ia Iacob. frater domini episcopus Hierosolymitanus
cobus, qui dicebatur frater domini, in Hierosolymis episcopus cōstitutus,
indesinenter populum commissę impietatis & feralis ausi de scelere com-
monebat, si forte possent cōmissi pœnitudinē gerere, si possent flere pro
scelere, & vltrices pœnarum flammas lachrymarum vbertate restīguere.
Ostendebat nanque eis deus per suam patientiam, quod ipsorum quære-
ret pœnitentiam, quia non vult tantum deus mortem peccatoris, quātum
vt conuertatur & viuat.

De portentis ante bellum. Cap. 8.

MOllire autem adhuc mentis eorum duritiam nitebatur diuina maie- Prodigiis ad pœnitentiā inuitati Iudæi
stas signis & prodigiis cœlitus datis, terroresq; simul & minacem de-
xteram ostētando potius quàm inferendo. De quibus supradicti historio- Iosē. li. 7. c. 12. bel. Iuda.
graphi fides, vt in cęteris, etiā in hoc sufficiens erit. Relegamus ergo quid
in sexto historiarum suarum libro de his ipse signauerit Iosephus: Sed infe
licem, inquit, plebē teterrimi quidam homines & deceptores falsa vatici
nantes suadebant, vt euidentibus signis & indiciis iracūdiæ, & indignatio

nis diuinę non crederent, quibus aperte futurum & vrbis & gentis præsagiebatur excidium: sed velut afflati & amentes, & qui neque oculos neque animā in se haberent, spernebant omnia quæ cœlitus nunciabantur. Etenim stella præfulgens, gladio per omnia similis, imminere desuper ciuitati & cometes preterea exitialibus flammis ardere per totum visus est annum. Sed & ante excidii tempus ac belli, cum populi ad diem festum azymorum conuenirent, octauo die mensis Xanthici, qui est Aprilis, noctis tempore hora nona tantus luminis fulgor aram templumq; circundedit, vt putarent omnes diem clarissimum factum, & permansit spatio horæ dimidiæ. Quod imperitis quidem & ignaris prosperum videbatur, sed legisperitos & probos quosque doctores non latuit exitiale portentum. In eadem quoque festiuitate vitula sacrificiis admota & aris assistēs, inter ipsas ministrorum manus enixa est agnā. Sed & ianua interioris ędis, quę respiciebat Orientem, cum esset ære solido induta, ac perinde immēsi ponderis, quæ vix viginti viris summo conatu impellētibus clauderetur, ferreis quoque vectibus & seris munita, ac pessulis in altum demissis teneretur obstricta, repente hora noctis sexta apparuit sponte patefacta. Sed & transacto die festo post aliquot dies, prima & vicesima die mēsis Artemisii, qui Maius apud nos vocatur, prodigiosus apparuit visus, & fidem penè excedens, quod vere falsum putaretur, nisi oculorum fidem cōfirmasset malorū consequuta pernicies. Etenī prope solis occasum visi sunt currus & quadrigæ in omni regione per aerem ferri, & armatorū cohortes misceri nubibus, & vrbes circundari agminibus improuisis. In alio item die festo, qui Pētecostes appellatur, noctu sacerdotes ingressi templum ad ministeria ex more complenda, primo quidem motus quosdā strepitusq; senserūt, tū deinde voces subitas audiunt, dicentes: Migremus hinc. Additur his etiam aliud terribilius. Etenim quidā Ananię filius Iesus nomine, vir plebeius & rusticus, ante quartum belli ānum cum ciuitas in pace & abundantia perduraret, in die festo tabernaculorū repente clamare cœpit: Vox ab Oriente, vox ab Occidente, vox à quatuor ventis, vox super Hierosolymā & super templum, vox super sponsos & spōsas, vox super populum, & indesinenter die noctuq; per omnes plateas circumiēs, hæc clamabat: vsquequo quidam primores ex populo viri, velut infausti pręsagii indignatiōe commoti, correptum hominem multis verberibus afficiunt. At ille nequaquā pro se aliquid loquens, sed ne eos quidem qui circunsteterant deprecans, easdem voces pari obstinatione & clamore repetebat. Tū principes intelligentes (vt res erat) numinis esse motus in viro, perducūt eum ad iudicem Romanum apud quem flagris ad ossa vsque laniatus, neq; preces, neq; lachrymas fudit. sed eandem vocem miserabiliter & cum quodā vlulatu emittens, per singula penè verbera proferebat, addens etiam hoc: Væ væ

Hiero

Noctu lux exorta.

Vitula agnam enixa

Ianua suapte sponte aperta

Currus in aere visi

Exclamatio hominis plebei

A Hierosolymis.Prosequitur & aliud idem historiographus maiore gestum miraculo,dicens oraculum quoddam in sacris literis repertum, quod per idem tempus virum designaret ex eorum regione processurum,qui totius orbis potiretur imperio. Cuius oraculi præsagium idem historiographus Vespasianum declarare est suspicatus,sed Vespasianus non aliis quàm illis solis gentibus,quæ Romano imperio videbantur subditæ,dominatus est. vnde iustius ad Christum hæc responsa referũtur, ad quem dixerat pater: Pete à me,& dabo tibi gentes hęreditatem tuam,& possessionem tuam ter minos terræ,& cuius per idem tempus per Apostolos suos in omnem ter ram exierat sonus,& in fines orbis terræ verba eorum.

Ve væ Hierosolymis

Psal.2.c. Psal.18.a

De Iosepho & quos reliquerit libros. Cap.9.

OPeræprecium sane est post ista noscere quis fuerit hic Iosephus, & vnde,vel ex quo genere originem ducens,qui tantam nobis materiã rerũ gestarum cognitionemque præstiterit.Exponit ergo etiam hæc ipse de se, hoc modo scribens:Iosephus Matathiæ filius,Hebræus genere,ex Hierosolymis sacerdos,qui & ipse primo bello Romanos oppugnauerim,& posterioribus nihilominus interfuerim præliis,necessitate constrictus. Constat igitur hunc virum per idem tempus non solum apud Iudæos propri os ciues,verumetiam apud Romanos habitum esse nobilissimum, ita vt li terarum merito in vrbe Roma etiam statua donaretur,& libri eius biblio B thecæ traderentur.Conscripsit nãque Antiquitatum historiam in viginti libris,Belli vero Iudaici cum Romanis habiti historiã septẽ voluminibus comprehendit,quam non solum Græca facundia,verum & patrio,id est, Hebræo sermone suis etiam ciuibus se ędidisse confirmat,dignus cui prę ceteris omnibus debeat credi.Sed & alia eiusdem viri extãt de Iudęorum vetustate duo volumina,in quibus contradicere Apioni cuidam Grammatico videtur,qui illis temporibus aduersum Iudæos scripserat, & ad alios quosdam,qui morem gentis Iudæorum atq; instituta lacerauerũt. In primo ergo ex his duobus libro,quæ volumina apud Hebręos in autoritate habeantur,secundum maiorum traditionem,per hæc edocet.

Antiquitatum lib.xx. Belli Iudaici lib.vii.

Vt diuinarum meminerit scripturarum. Cap.10.

NEque igitur innumera,inquit,apud nos habẽtur volumina inter se in vicem discordantia,sed duo tantum & viginti sunt libri, qui omnium temporum seriem continent,qui & iuste creduntur diuinitus inspirati.Ex quibus quinque sunt Moysi,continentes leges vitæ,& successionis humanæ prosapiam vsque ad ipsius Moysi terminum pertendentem,qui paulo minus ad tria milia annorum continentiam gerunt.A morte vero Moysi vsque ad Artaxersen, qui post Xersen regnauit apud Persas, quæ gesta sunt,prophetæ quique per ea tempora tredecim voluminibus conscripse runt.Reliqui vero quatuor libri hymnos in Deũ,& vitæ instituta, ac mo-

XXII.libri

quinque Moseos

Prophetarum xiii.

quatuor reliqui

nita mortalibus tradunt. Ab Artaxerse vero vsque ad nostrum tẽpus scripta sunt omnia, fide tamen non eadem quæ primis habetur, digna ducuntur, pro eo quod non ita extiterit prophetarum iugis & explorata successio. Rebus igitur his cõstat, quàm nos venerabiliter vtamur scripturis nostris. Nam cum tot secula intercesserint, neq; addere quis vnquã, neq; auferre, aut permutare quid ausus est: sed omnibus gentis nostræ hominibus insita hæc quodãmodo atque ingenita fides est, credere hęc dei esse consulta, & his iugiter inhærere, ac pro ipsis (si ita res pòposcerit) libẽter & animã ponere. Sit hæc etiam pars historiographi, his in locis à nobis (vt arbitror) non incompetẽter inserta. Est adhuc & aliud eius elegãs satis volumen, quod animus sit qui imperium teneat in nobis: Quem libellũ quidam Machabęorũ attitulauerunt, pro eo quod certamina inibi & agones pro pietate à Machabæis fratribus desudata cõtineat. Sed & in fine vicesimi antiquitatum libri, significat idem ipse proposuisse se quatuor voluminibus comprehensurum secundũ fidẽ & religionem patriam, de deo & de substantia eius ac legibus, & quur quædam apud eos liceant, quædam vero non liceant. Sed & alia nonnulla opuscula à se dicit esse composita. In fine etiam supradicti vicesimi libri Antiquitatum, Iustum quendam ex Tiberiade, qui conatus sit hoc idem operis, quod ipse explicuerat, aggredi, arguit falsitatis per hæc verba. Sed non ego te imitatus sum in his quæ conscripseram. Ipsis etenim Imperatoribus obtuli libros meos, cum adhuc ipsa quæ gesta sunt, penè in oculis haberentur. Quippe qui cõscius mihi essem seruatæ in omnibus veritatis. Nec me de eorum testimonio fefellit opinio. Sed & aliis pluribus obtuli, quorum multi etiam ipsis interfuere bellis, sicut Agrippa rex, & nonnulli eius propinqui. Et Imperator quidem Titus intantum probauit ex istis debere libris ad omnes homines rerum gestarum notitiam peruenire, vt manu sua subscriberet, publice ab omnibus eos legi debere. Rex vero Agrippa sexaginta & duabus epistolis de operis nostri veritate testatus est, ex quibus & duas inserui. Sed & de his satis dictũ est, nunc ad narrationis nostræ seriem redeamus.

Quatuor libros adhuc promittit

In Iustũ æmulum suum

A B

Quẽadmodũ post Iacobũ Symeõ Hierosolymorũ rexerit eccles. Ca. 11.

POst martyrium Iacobi, & continuo consequutum ciuitatis excidium, traditur Apostolos, cęterósq; domini discipulos, qui ad illud tẽpus reliqui erãt, in vnũ è locis omnibus cõuenisse, simul cũ his qui propinqui secũdum carnẽ domini dicebãtur (plurimi nanq; & ex his per illud tẽpus superer ant) & habuisse in cõmune consiliũ, quẽ oporteret dignũ successione Iacobi iudicari, omnesq; vno consilio atq; vno cõsensu Symeonẽ Cleopæ filium decreuisse (cuius mentio in euangeliis facta est) vt episcopatus sedẽ susciperet. Consobrinus is secundũ carnẽ Saluatoris fuisse dicebatur: quia Cleopam fratrem fuisse Ioseph, Egesippus contestatus est.

Apostoli & discipuli domini conueniũt

An. do. 63.

Per

A Vt Vespasianus posteritatẽ Dauid iusserit inquiri. Cap.12.

PEr idem tempus Vespasianus post excidia Hierosolymorum omnes, si qui forte ex familia Dauid superfuissent apud Iudæos, velut regalis prosapiæ viros perquiri iubet. Vnde etiam pro hac causa grauissima Iudęis persequutio exorta est. Sed Vespasiano decennio principatu ministrato, Titus filius in imperio succedit. Cuius secundo regni anno, Linum duodecim annis in sacerdotio transactis, vrbis Romæ episcopatum tradidisse Anacleto ferunt.

An.do.79. In familiam Dauidicam inquiritur

An.do.81. An.do.82.

Quod Alexandrinæ ciuitati secundus Abilius præfuerit. Cap.13.

SEd Titus non amplius quàm duobus annis, totidemque mẽsibus, principatu Romani apicis ministrato, Domitiano fratri summàm rerum reliquit. Quarto igitur anno Domitiani, apud Alexandriam Annianus viginti & duobus annis ministrato sacerdotio defunctus est, in cuius locum secundus succedit Abilius.

Domitianus Cæsar

An.do.83. An.do.86.

Quod Romæ secundus episco. Anacletus fuerit. Cap.14.

IN vrbe vero Roma duodecim Anacletus annis in episcopatu exactis, sacerdotii sedem Clementi tradidit.

An.do.93.

Vt tertius ab hoc Clemens, Cap.15.

QVem adiutorem suum Paulus Apostolus Philippensibus scribẽs, designat, dicens: Cum Clemente & cæteris adiutoribus meis, quorum

Philip.4.a.

B nomina sunt in libro vitæ.

De epistola Clementis. Cap.16.

HVius Clementis epistola habetur ad Corinthios scripta, præcipua planè & valde mirabilis, quam velut ex persona Romanæ ecclesiæ dictauit, cum dissensio apud Corinthios fuisset exorta: quam epistolam in plurimis ecclesiis publice legi, & veterum, & nostris etiam temporibus constat. Verum de seditione facta apud Corinthios, ac dissensione plebis, testis valde fidelis Egesippus indicat, hoc modo dicens:

Clemẽtis epistola ad Corinthios scripta

Egesippus

De persecutione sub Domitiano. Cap.17.

MVlta erga multos crudelitate Domitianus exercita, plurimisque in vrbe Roma nobilibus & illustribus viris, nullo iure, nullaq; ratione trucidatis, innumeris etiam in exilium trusis, & bonorũ direptiõe mulctatis, ad vltimũ Neronianæ theomachiæ & impietatis successor efficitur. Secũdus hic quippe ab illo persequutionem molitur in nostros, cum vtiq; pater suus Vespasianus nihil prorsus nostris irrogauerit iniuriæ.

An.do.86. Domitianus Christianorũ persequutor An.do.96.

De Iohanne apostolo & reuelatione eius. Cap.18.

QVo in tempore Apostolus & Euangelista Ioãnes, ob prædicationẽ verbi diuini, & testimoniũ veritatis, in insulã Pathmos traditur ablegatus. Denique Ireneus scribens de computo nominis antichristi, quod continetur in reuelatione quæ dicitur Ioannis, quinto aduersus hæreses libro, hæc de ipso Ioanne commemorat: Quod si oportet, inquit, apertius in hoc

An.do.96. Ioannes in Pathmos relegatus

hoc tempore de isto nomine prædicari, à quo magis poterat aperiri, nisi ab eo, qui ipsam reuelationẽ vidit? Neq; enim multũ tẽporis est quod reuelata est, sed penè nostra ætate. In fine etenim Domitiani principatus exorta est. In tantum vero per idem tempus fidei nostræ instituta florebãt, vt etiam nõnulli alieni à religione nostra scriptores historiarũ suarũ tradiderint monimẽtis, vel de persequutionibus illius temporis, vel etiam de martyriis. Qui etiã diligenter explorato tẽpore designant, quintodecimo

An. do. 97. anno Domitiani principis, cũ aliis plurimis, ab eo etiã Flauiã Domicillã sororis filiã, Flauii Clemẽtis vnius tunc ex cõsulibus viri, ob testimonium quod Christo perhibebat, in insulã Pontiã nomine deportatam.

Quẽadmodũ Domitianus posteritatẽ Dauid iusserit occidi. Cap. 19.

An. do. 96. Interficitur posteritas Dauid

APud ipsum vero Domitianum, cum iussisset omnes perimi, qui de genere Dauid & regia stirpe descẽderẽt, vetus traditio tenet, quod delati sint quidam, quasi essent de posteritate Iudæ, quem fratrem fuisse Saluatoris secundum carnem tradunt. Quique duplici vrgebantur inuidia, velut qui ex Dauid genere, & ex ipsius Christi propinquitate descẽderent. Quę Egesippus per ordinem his verbis refert.

De prosapia Saluatoris. Cap. 20.

Nepotes Iudę delati falso Reuocatus:

ADhuc autem viuebant quidam de carnali genere domini nostri, nepotes Iudæ, eius qui secundum carnem frater domini dicebatur, quos quidam detulerunt, tanquam ex Dauid stirpe venientes. Hos Reuocatus B quidam nomine, qui in hoc missus fuerat, perducit ad Domitianum Cæsarem: & ipse enim formidabat de aduentu Christi, sicut & antea Herodes. Interrogati ergo à Domitiano, si essent ex familia Dauid, confessi sunt. Tunc quæsiuit ab eis, quantis possessionibus, vel quantis essent facul-

Facultates nepotum Iudę tatibus prædìti. At illi responderunt, quod vtrique nõ amplius esset in bonis nouem milibus denariis, ex quibus singulis pars media pro portione deberetur. Nec hæc sibi in pecunia subsistere, sed in æstimatione terrę, quę eis esset in quadraginta minus vno iugeribus constituta, quam suis manibus excolentes, vel ipsi alerentur, vel tributa dependerent. Simul & testes

Rogantur de regno Christi quale sit ruralis & diurni operis, manus labore rigidas & callis obduratas præferebant. Interrogati vero de Christo, quale sit regnum eius, vel quis ipse, aut vnde, aut quando venturus: responderunt quòd non huius mundi regnum, neq; huius terrę ei designetur imperium, sed quia cœleste ei regnũ per angelorum ministeria in consummatione sęculi præparetur, quando scilicet aduẽtans in gloria, de viuis & mortuis iudicabit, & restituet vnicuique pro factis ac meritis suis. Ad hæc Domitianus, cum neque in eis quicquam criminis inueniret, & vilitatem eorum quammaxime contemneret, abire eos liberè iubet. Sed & persecutionem, quam aduersum ecclesias agitari iusserat datis rursum compescit edictis. Illi vero dimissi ab eo, vel martyrii

A tyrii merito vel propinquitatis prærogatiua pacis iam tempore duces ecclesiæ effecti, vsque ad Traiani tempora permanserunt: Hæc quidem Egesippus. Sed & Tertullianus de Domitiano similia refert, dicens: Tentauit aliquando & Domitianus simile aliquid, portio Neronis de crudelitate: Sed quasi homo cito destitit, ita vt etiam eos quos in exilium miserat, reuocaret. Post Domitianum vero quindecim annis imperio potitum, Nerua suscepit principatum. Sub quo omnes quidem honorum tituli, qui in Domitianum collati fuerant, detrahuntur. Reuocari autem quicunque ab eo in exilium trusi sunt, ac recipere facultates ex Senatusconsulto iubentur: de quibus singulis testimonium perhibent, qui gesta illorum temporum conscripserunt. Tunc igitur etiam Apostolum Ioannem post absolutionem insulæ, Ephesum quasi ad scholam propriam redisse, nostrorum scriptores declarant.

An. 80.98.

Ioannes Ephesum redit

Quod Alexandrinorum ecclesiæ tertius præfuerit Cerdon. Cap. 21.

NErua vero post annum plus minus defuncto, Traianus succedit imperio. Cuius primo principatus anno Abilius apud Alexandriam tredecim annis sacerdotio ministrato diem obit: cui succedit Cerdon tertius in sacerdotium. Qua tempestate in vrbe Roma Clemens quoq; tertius post Paulum & Petrum pontificatum tenebat.

Quod Antiochenæ ecclesiæ secundus præfuerit Ignatius. Cap. 22.

Euodius Ignatius Symeon

B SEd & apud Antiochiam Euodius primus fuerat, & secundus Ignatius, Hierosolymis quoque Symeon secundus post Iacobum fratrem domini iisdem temporibus gubernabat ecclesiam.

Relatio de Ioanne Apostolo. Cap. 23.

IN his superstes adhuc apud Asiam demorabatur ipse ille, quem amabat dominus Iesus, Apostolus simul atque Euangelista Ioannes, ecclesiarum quæ inibi erant gubernacula regens, post Domitiani (vt diximus) obitum regressus ex insula. Quod quia ita se habeat, duobus fidelibus testibus approbabo. Irenæus & Clemens Alexandrinus huic veritati astipulantur. in secundo aduersus hæreses libro, Irenæus hoc modo scribens: Et omnes, inquit, presbyteri testes sunt, qui in Asia Ioannem discipulum domini viderunt, & sciunt hæc tradidisse Ioannem, qui & permansit apud eos vsque ad tempora Traiani. Item in tertio eiusdem operis libro, idem scriptor de eisdem ita testatur: Ecclesia, inquit, quæ est apud Ephesum, à Paulo quidem fundata est, à Ioanne vero ædificata, qui permansit in ea vsque ad tempora Traiani. Habes hunc testem fidelem de Apostoli temporibus contestantem. Accipe quid etiam Clemens (cuius pariter promisimus testimonium) dicat, historiam quandam pernecessariam simul texens, quam nos quoq; si inseramus, vtilem fore legentibus credimus. Scribit ergo hæc: Audi, inquit, fabulam & non fabulam, sed rem gestam de

Ioannes euangelista

Ioanne

Ioanne Apostolo,& memoriis omnium traditam. Cum post tyranni obitum de Pathmos insula Ephesum rediret, rogabatur etiā vicinas lustrare prouincias,quo vel ecclesias fundaret,in quibus non erant,locis:vel in quibus erant,sacerdotibus ac ministris instrueret, secundum quod ei de vno quoq; spiritus sanctus indicasset. Cum igitur venisset ad quandam vrbem haud longe positam,omnibus ecclesiasticis solenniter adimpletis,vidit iuuenem quendam validum corpore, & vultu elegantem, sed & animis acrem nimis,respiciénsque ad episcopum qui nuper fuerat ordinatus, hūc, inquit,tibi summo studio commendo sub testimonio Christi & totius ecclesiæ. Tum ille suscipiens,omnem se adhibiturum, sicut præcipiebat, diligentiam pollicetur. Sed iterum atque iterum eadem sæpius repetens, iuuenem commendabat attentius, & post hæc Ephesum rediit. Tum vero presbyter in domum suam adolescentem suscepit commendatum,& cum omni diligētia enutrit,amplectitur,fouet,ad vltimum etiam baptismi gratiam tradit. Post hæc iam velut confidens gratiæ, qua fuerat commonitus, paulò indulgentius iuuenem habere cœpit. Sed ille vbi ætate immatura,libertate potitus est,cōtinuo per æquęuos,quibus luxus & desidia cordi est,amare vitia & corruptę vitę incedere tramitē perdocetur. Et primo quidem conuiuiorū illecebris decipitur,inde nocturnis eum furtis sociū sibi participemque consciscunt,post hęc etiā ad maiora flagitia pertrahunt: cū interea sensim iuuenis formabatur,& instituebatur ad scelera,& quia esset acer ingenio,sicut equus infrenis & validus,diris morsibus obfirmatis, recti itineris lineā derelinquens,rectore contempto,rapido cursu totus fertur in præceps, ita succedentibus sibi malis,vt desperationem sibi quoq; à deo pręstitę salutis acceperit. Dedignatur iā de paruis sceleribus cogitare, grādia queq; molitur,& ex integro perditioni se tradens,nullo inferior esse in flagitiis patitur. Deniq; illos ipsos,qui prius magistri criminū fuerāt, discipulos facit,& latronū ex his turmā, quibus ipse dux & princeps violentus præesset,instituit,& cum his omni crudelitate grassatur. Verū tempore elapso (cum rei ita poposcisset vtilitas) inuitatur iterum ad illā vrbē Ioannes,& cū cætera (quorū gratia venerat) ordinasset,age,inquit, ò episcope,depositum repręsenta,quod tibi ego planè & Christus commendauimus,ecclesia teste quam regis. At ille obstupuit,primo pecuniam putans à se reposci,quam non acceperat. Sed rursum considerabat nec posse fallere Ioannē,nec quod non dedit,quærere. Hærebat ergo stupens. Quem Ioannes hærentem videns,iuuenē illum,inquit, repeto abs te & animā fratris. Tunc grauiter suspirās senior,& in lachrymas resolutus,ille, ait, mortuus est, Quomodo,inquit,vel quali morte? Deo,ait,mortuus est,quia pessimus & flagitiosus euasit,ad vltimū etiam latrocinium adgressus est. Deniq; nunc montem quendam cum multa latronū manu occupauit. Quibus

Iuuenis ad meliorem vitam reuocatur per Ioannem Euāgelistam.

A

B

A bus auditis Apostolus vestem continuo, qua erat indutus, scidit, & cũ ingẽti gemitu feriens caput suum, bonum te, inquit, custodẽ fratris animę dereliqui. Sed iam nunc mihi equus paretur, & dux itineris. Et cõfestim ab ipsa ecclesia ascendens, concitus properabat. Cunq; peruenisset ad locum, attinetur ab his latronibus, qui custodias obseruabant. At ille neque effugere, neque prorsus declinare vsquam nitens, ingẽti tãtum voce proclamabat, quia ad hoc ipsum veni, adducite mihi principem vestrum. Qui cum veniret armatus, eminus agnito Ioanne Apostolo, pudore actus, in fugã vertitur. Ille equo post eum admisso, confestim insequitur fugitantẽ, etiã ætatis oblitus, simul & clamans. Quid fugis ô fili patrẽ tuum? Quid fugis inermem senem? Miser hære, noli timere, habes adhuc spem vitæ. Ego Christo rationem reddam pro te. Certe & mortem libẽter pro te excipiã, sicut & dominus excepit pro nobis, & pro tua anima dabo animam meam. Sta tantum & crede mihi, quia Christus me misit. At ille audiens, restitit, ac vultum demisit in terram, post hoc arma proiecit, tum deinde tremefactus flebat amarissime, & accedentis ad se senis genibus prouoluitur, gemitibus & vlulatibus quibus poterat satisfaciẽs, & vberrimis lachrymarum suarũ fontibus iterum baptizabatur, occultans solam dexteram suam. Apostolus vero iurisiurãdi sacramẽto se ei à saluatore impetraturum veniam pollicens, simulq; genibus eius prouolutus, atq; ipsam dexterã, ex cuius cędis
B conscientia torquebatur, tanquam iam per pœnitẽtiam purgatam deosculans, ad ecclesiam reuocat, & indesinenter pro eo orationes profundẽs, & cum ipso pariter ducens crebra ieiunia, indulgentiam à deo, quam ei pollicitus fuerat, expetebat. Sed & variis sermonum cõsolationibus, velut quibusdã præcantationibus efferos & exterritos eius animos mitigabat. Nec prius abstitit, quàm eum in omnibus emendatum etiam ecclesiæ præficeret: præbens per hoc magna exempla veræ pœnitentiæ, & documentum ingens nouæ regenerationis, atque insignia quædam & trophæa visibilis in eo resurrectionis ostendens. Hæc à Clemente dicta, non solum ad scientiam rerum, sed & ad vtilitatem legentium profutura, hunc in nostris quoque libris teneant locum.

De ordine Euangeliorum. Cap. 24.

AGe iam etiam huius apostoli quæ sint scripta, quæ in autoritate habeantur, cum his pariter explicemus. Est igitur primo Euangelium nominis ipsius, quod in omni orbe personuit. Quod autem post cætera tria euangelia quarto à veteribus statutum est loco, hæc erit ratio. Venerabiles & vere deo digni apostoli CHRISTI, cum essent in omnibus puritate vitę & animi virtutibus clari, non magnipendebãt sermonis ornatũ: quippe in quibus aĩa erat diuinis ornata virtutibus, simul & signorũ gratia quę eis à domino nostro Iesu Christo cõcessa fuerat: qua confidentes, non in

Euangelium Ioannis

Apostoli non affectarũt elegantiam sermonis

1.Cor.2.d. suasoriis humanæ sapientiæ verbis summã prædicationis dominicæ collo A
cabãt, sed in ostẽsione spiritus & in virtute, per quã mirabilibus cõsumma
Apostoli pauca scripserunt. Paulus Apostolorum eruditissimus. tis, & verborum suorum fide facta, vniuerso orbi regni cœlorum sciẽtiam
tradiderunt, paruiducentes plures libros condere, quod huiuscemodi præ
dicationis assertio, non argumẽto humani sermonis, sed adstipulatione di
uinę virtutis indigeat. Deniq; Paulus, qui inter omnes apostolos eruditior
etiam in verbis videtur, & in sensibus præpotens, non amplius quàm par
uum epistolarum suarũ corpus reliquit, qui vtique immẽsa contineret in-
tra se atq; innumera sacramenta, vtpote qui etiam vsq; ad tertium cœlum
raptus, quæ gererentur inspexerat, & in ipsum quoq; deo dignum paradi-
sum abductus, audierat ibi ineffabilia verba, & doctrinam (quæcunq; illa
inibi est) siue corporeus, siue incorporeus, illius interim scholæ discipulus
effectus, exceperat. Sed & reliqui domini ac saluatoris nostri discipuli, non
solum ex illis duodecim, sed & si qui extra hũc numerum de schola tamẽ
domini & saluatoris nostri, sermonem aliquem, diuinitus inspirati, memo
Matthæus riæ reliquerunt, breuem hunc & succinctum per omnia esse voluerũt. Igi-
tur ex ipsis discipulis domini, Matthæus tantummodo & Ioannes ad scri-
bendum appulisse animum traduntur, necessitate quadam in hoc ipsum
prouocati. Matthæus enim primo Hebræis prædicauerat. Verum cum pa
raret transire ad gentes, patria lingua scripturã composuit, & ea quæ præ-
dicauerat comprehendens, dereliquit his ad memoriã à quibus proficisce B
Lucas Marcus Ioannes batur, vt gentibus prædicaret. Post hũc Lucæ & Marci scriptura euangeli
ca secundum eas causas, quas superius diximus, æditur. Ioannem vero tra-
dunt vsq; ad vltimum pene vitæ suę tempus, absq; vllius scripturę indiciis
euangelium prædicasse. Sed cum horũ trium euangeliorũ, etiam ad ipsum
notitia peruenisset, probasse quidem dicitur fidem & veritatem dictorum,
deesse tamen vidit aliqua, & ea maxime, quæ primo prędicationis suæ tẽ-
pore dominus gesserat. Certũ enim est, quod in superioribus tribus euan-
geliis hæc videntur sola contineri, quæ in eo gesta sunt anno, quo Ioannes
Baptista vel inclusus est in carcerem, vel punitus. Deniq; si obserues, statim
in initiis narrationis posteaquã refert Matthæus de quadraginta dierũ ie-
Matth.4.b. iunio, & de tentatione eius, continuo subiicit, dicens: Audiens autem, quia
Ioãnes traditus est, discessit de Iudęa, & venit in Galilęam. Sed & Marcus
Mar,1.b. similiter, posteaquam (inquit) traditus est Ioannes, venit IESVS in Gali
læam. Lucas vero etiam priusquam incipiat aliquid de actibus referre Ie-
su dicit: Quia adiecit Herodes super omnia mala quæ gesserat, & conclu-
Luc.3.d. sit Ioannem in carcerem. Quia (inquam) ab his hæc videbãtur omissa, ro-
gatus dicitur Ioannes apostolus, vt ea quę præterierant priores ante tradi-
tionẽ Ioannis, Saluatoris gesta conscriberet. Et ideo dicit in euãgelio suo:
Ioan.2.c. Hoc fecit initium signorum IESVS. Et iterum in alio loco indicat, dicẽs:

Nondum

A Nondum enim Ioannes erat missus in carcerem. Ex quibus constat quod ea quæ antequam Ioānes traderetur à Iesu fuerant gesta describit. Et ideo si quis hoc diligentius consideret, euidenter inueniet, nō sibi euangelia dissonare, sed alterius tēporis gesta esse quæ scribit Ioannes, alterius vero quæ cæteri. Vnde quia natiuitatē secundum carnē saluatoris, vel Matthæus, vel Lucas descripserāt, reticuit hoc Ioannes, & à theologia atq; ab ipsa eius diuinitate sumit exordiū. Quæ pars sine dubio ipsi velut eximio per spiritū sanctum reseruata est. Hæc etiam de Ioannis euangelio dicta sint. De Marci vero euangelio sufficienter supra comprehensum est. Lucas autē in initio euangelii sui, causam cur scriberet, indicauit: videlicet, quoniā multi alii temere præsumpserant enarrare, quæ sibi magis erant ad liquidum cōperta: volens ergo abstrahere nos à cæterorum narrationibus, fidem facit per se conscriptæ veritati, certus quod eam vel Paulo exponente, vel aliis Apostolis, qui ab initio ipsi viderant, ac sibi tradiderant, consecutus sit: & hanc nobis per proprium euangelium tradat. Hęc à nobis etiam de Luca breuiter dicta sint. Oportunius vero & plenius in tempore insertis his quæ antiqui autores scripta reliquerunt, vt se cuncta habeant, indicabimus.

Ioā. 3. c. | Lucas

De indubitatis diuinis suspectisve scripturis. Cap. 25.

IOānis tamen extant præterea epistolę, de quarū prima, neque ab antiquis vnquam, neque à posteris dubitatum est. De reliquis vero duabus,
B & de Reuelatione, etiam nūc anceps sententia habetur: de quibus (vt dixi) & à veteribus dubitatū, suis in locis ipsorū vocibus approbabimus. Vt ergo, quandoquidem in hæc loca deuenimus, omnem noui testamenti Canonem designemus, primo nobis omnium euangeliorum cœlestis quadriga iungatur, his Actus apostolorum copulentur. Post hos Pauli epistolæ socientur, consequatur vero has prima Ioannis epistola, similiter & Petri prima. Hæc sunt de quibus nulla vnquam prorsus extitit dubitatio. Sequenti loco iam sunt illa, de quibus à nonnullis dubitatum est, Reuelatio Ioannis, de qua quid singuli veterū senserint, suis in locis ostēdemus: & epistola Iacobi, sed & Iudæ, Petri quoq; secunda, & item Ioannis secunda & tertia, siue hæ ipsius euangelistæ, siue etiam alterius eius cognominis ostendentur. Post hæc iam scriptura est, quæ dicitur Actus Pauli, sed & libellus qui appellatur Pastoris, & reuelatio Petri, de quibus quàm maxime dubitatur. Fertur etiam Barnabæ epistola, & doctrina quæ dicitur apostolorum. Quidam autem his sociant etiam euangelium, quod dicitur secundū Hebræos, quo præcipue vtuntur illi Hebræi, qui Christum suscipere videntur, sed in ecclesia ei contradicitur. Quæ omnia tamen à nobis necessario enumerata sunt, vt absque vlla ambiguitate claresceret, quæ sint in veteri autoritate, & quę sint in quibus vel cōtradictio aliqua, vel etiam contatio, cum tamen à quàmplurimis ecclesiis recipiantur, soleat admitti. Sed & de

Epistola Ioannis prima Apocalypsis | Euangelia quatuor | Acta apostolorum | Epistolæ catholicæ | Acta pauli | Lib. Pastoris | Reuelatio Petri | Epistola Barnabę | Doctrina apostolorum

illis ſciendum eſt, quæ ſub nomine apoſtolorum ab hæreticis proferuntur, velut Petri & Thomæ, & Matthiæ, & cęterorum ſimiliter apoſtolorũ quæ appellant euangelia, ſed & Andreæ & Ioannis, atque aliorum apoſtolorum Actus, quod nuſquam prorſus in ſcriptis veterum, eorum duntaxat qui apoſtolis ſucceſſerunt, aliqua mentio eorum aut commemoratio habetur. In quibus & ipſe ſtilus multum ab eccleſiaſtica conſuetudine depreheditur eſſe diuerſus. Senſus quoq; ipſe, & omnia quæ ✝ his inſeruntur, longe ab Apoſtolica diſſonant fide, ex quo figmenta eſſe prauitatis hæreticæ comprobâtur. Vnde ne inter illa quidem, de quibus dubitari diximus, collocanda ſunt, ſed vt aliena penitus & à pietatis regula diſcrepantia propellenda. Verum ad hiſtoriæ ordinem redeamus. A

Euangelium ſecundum Hebræos
Euangelia & Acta quorundam Apoſtolorum
Aliâs. ✝ in his inſeruntur

De Menandro mago. Cap. 26.

An. do 88.
Menander Samaritanus

IGitur Simoni mago Menander ſuccedit ſcutum diaboli nõ inferius primo, & ipſe Samarites genere: in arte autem magica ſolus repertus eſt, qui non modo æquiparare, ſed & ſupergredi impietatem poſſet magiſtri. Maioribus quippe portentis efferebatur, ſemetipſum ſaluatorem dicẽs, ad hominum ſalutem de cœleſtibus & inuiſibilibus ſeculis deſtinatum, aſſerens non aliter poſſe vnumquenq; angelos ſeculi vincere, niſi prius à ſemet magicæ artis per ordinẽ ſuſciperet diſciplinã, & per baptiſmũ à ſe datum, immortalis ęternus effectus, in hac vita perpetuus fieret. Quę omnia ex libris Irenæi, volentibus ſcire perfacile eſt. Sed & Iuſtinus in his ipſis, in quibus Simonis fecerat mentionem, etiam de hoc talia quædam ſcribit: Menandrum quendam Samaritanũ, ex vico Capparathea, Simonis diſcipulum, ſtimulis dæmoniacis incitatũ veniſſe Antiochiã, & quàm plurimos per artem magicã decepiſſe ſcimus, qui hoc etiã ſuadere potuit ſectatoribus ſuis, quod nõ eſſent morituri. Ex quibus in hodiernũ ſunt aliqui ex illo eadem cõfitẽtes. Quod eſt vere diaboli cõmentũ, vt homines Magi Chriſtianorũ ſibi nomen imponerẽt, quo per hoc ſanctũ & venerabile religionis noſtrę myſteriũ macularent, qui tamen irrident, & ſpernũt eccleſiaſtica dogmata, vel de immortalitate animæ, vel de reſurrectione mortuorũ. Verũ hi talibus freti autoribus, de ſpe ſalutis & vitæ penitus exciderunt. B

Iuſtinus philoſophus & martyr

De ſecta Ebionæorum. Cap. 27.

Ebionii
An. do. 88.

SEd & alios idem dæmon, quos ab amore Chriſti ſeparare nõ poterat, alia nihilominus arte decepit, id eſt, Ebionęos, qui interpretâtur pauperes. Vere enim pauperes ſunt & egeni in ſcientia gloriæ Chriſti: quoniãquidem ſolum eum hominẽ putant, & per profectũ vitæ ac virtutis virum iuſtum effectum, cõmuni etiã natiuitate ex viro & fœmina procreatũ. Cuſtodiendam vero cenſent etiam legis obſeruantiã, nec ſufficere ad ſalutem ſolam Chriſti exiſtimant fidem. Quidã tamen ex ipſis refugiũt hanc impietatem, vt ex viro & fœmina adſerant eum natum, ſed cõfitentur de ſpiritu

ſancto

A sancto & Maria virgine: nec tamen eũ semper fuisse deũ & verbũ, ac sapiẽtiam dei fatentur. Corporalem vero legis obseruantiam custodiunt. Apostoli autem epistolas omnes pariter respuunt, & ipsum apostatam legis appellant. Vtuntur & euangelio vno quodam, quod secundum Hebræos appellatur: cætera omnia nihil ducũt. Sabbata cum Iudæis secundũ legẽ, nobiscum dominicã diem sacratã pro resurrectione domini obseruant. Vnde competenter Ebionitæ pro paupertate intelligentiæ appellati sunt, *Paulus.* *Ebionei*

De Cerintho prauæ religionis antistite. Cap. 28.

Isdem temporibus etiam alterius hæreseos obortum principem Cerinthum accepimus. De quo Gaius (cuius iam in superioribus fecimus mentionem) in disputationũ suarum dialogo ita scribit: Sed & Cerinthus (inquit) per reuelationes quasdam, quas velut à magno apostolo conscriptas, & per angelos ei reuelatas putaret, talia quædam portenta nobis introducit, Post resurrectionẽ terrenum dicit futurũ esse regnũ Christi in Hierusalem, & homines in carne iterũ concupiscentiis & vitiis subiectam cõuersationem habituros. Contra fidem quoq; scripturarũ quosdam mille annos designat: in quibus multa quidem & alia corruptionis opera, & nuptiarũ festiuitates dicit futuras, ad eos qui libidini sunt dediti, decipiendos. Sed & Dionysius, cum de Ioannis reuelatione dissereret, & quædam secundũ ea, quæ antiquitus ecclesiæ tradita fuerant, disputaret: mentionem facit huius B ipsius viri, in his verbis: Cerinthus (inquit) à quo & Cerinthiana hæresis oborta est, figmẽtis suis autoritatem magni nominis acquirere, secundum scripturæ huius prauã intelligentiam gestiebat: quippe cuius hæc erat hęresis, vt affirmaret terrenum futurum esse Christi regnum. Et quia erat vẽtri & gulæ ac libidini deditus, ea futura decernebat, quæ sibi propria libido dictabat. Ventris & eorum quæ sub ventre sunt, incitamenta, cibis, potibus, nuptiis prædicabat explẽda. Et vt aliquid sacratius dicere videretur, legales aiebat festiuitates rursum celebrandas, & hostias carnales iterum iugulandas. Irenæus vero etiã secretiora ipsius hæretici in primo operis sui libro publicauit, quæ inde discat, si quis plenius scire vult. *An. do. 82.* *Cerinth' hęreticus* *Gai' scriptor ecclesiasticus.* *Dionysius Corinthiorũ episcopus*

De Nicolao & sectatoribus suis. Cap. 29.

Sed & alia hęresis, quæ appellatur Nicolaitarum, per pauca tempora viguit, cuius etiam in reuelatione Ioannis mentio facta est. Isti Nicolaũ vnum ex illis qui cũ Stephano ab apostolis constituti sunt diaconi, autorẽ se habere iactabant. Sed Clemẽs Alexandriuus in tertio libro στρωματῶν hęc de eo scribit: Pulchram (inquit) valde hic vxorem habuit. Et post ascensionem domini & saluatoris nostri, cum increparetur ab apostolis tanquã de zelotypiæ iniuria, productam in medium vxorem suam si quis vellet eam habere, permisit. Ex qua occasione isti consequens putauerunt, vt secundum hoc factum vel dictum Nicolai, vnusquisq; carne sua in quod de- *An. do. 88.* *Nicolaitæ* *Nicolaus*

lectaret abuteretur. Et obtinentes dictum vel factum huius ſimpliciter & A
innocenter, abſq; vlla reuerentia promiſcuos nunc & illicitos concubitus expetunt hi, qui ſub illius nomine ſectam ſibi propriæ libidinis aſſumpſerant. Mihi autē compertū eſt, Nicolaū nullam prorſus agnouiſſe mulierē, præter eam quam in matrimonium acceperat, Cuius etiam liberi, fœminę quidem vſq; ad vltimam ſenectutem caſta virginitate durarunt: filius autem etiam ipſe ſanctitatem incorrupti corporis cuſtodiuit. Quæ cum ita ſe habeant, conſtat illud quod in medium apoſtolorum præ zelotypiæ ſuſpitione produxit vxorem, ex cōtemptu vitii vel libidinis geſtū: quo per hoc continentem ſe oſtenderet eius rei, quam nimie putabatur expetere, contēnendam magis quàm expetendā carnis edocens voluptatem. Quoniamquidem nolebat (vt opinor) ſecundum Saluatoris præceptū, duobus dominis ſeruire, libidini & deo. Dicunt autem etiam Matthiam ita docuiſſe, aduerſum carnem pugnandum, & in nullo prorſus voluptati eius ac libidini concedendum: animam vero alendam ſapientiæ paſtibus, & ſcientiæ cibis in maius ſemper augendam. Hæc de illis hæreſibus, quæ temporibus memoratis à veritate declinantes cito extinctæ ſunt, retuliſſe ſufficiat.

Matthias apoſtolus

De his Apoſtolis qui non ſunt aſpernati iura connubii. Cap. 30.

Clemens ſanè hic, cuius voces adnotauimus, ſcribens aduerſum eos qui nuptias ſpernunt, inter cætera etiam hæc dicit: An & apoſtolos improbant? Petrus etenim ac Philippus, & vxores habuerunt, & filias etiam viris B
nuptum dederunt. Sed & Paulum non tedet apoſtolum, in quadam epiſtolà ſua mentionē vel ſalutationem facere cōparis ſuæ, quam ſe ideo negat circumducere, vt ad prædicationem euangelii expeditior fiat. Verum quoniam Clementis fecimus mentionem, abſurdum nō erit, aliam quoq; eius memorabilem narrationem proferre, quam in ſeptimo eiuſdē operis libro ita inſeruit: Aiunt, inquit, beatū Petrum, cum vidiſſet vxorem ſuam duci ad paſſionē, gauiſum eſſe electionis gratia, ac regreſſionis ad propriā domum, & exclamaſſe ad eam cum duceretur, ac proprio nomine compellantem, dixiſſe: O coniunx, memento domini. Talia coniugia ſanctorū erant, tam perfecta fuit affectio beatorum.

Petrus, Philippus & Paulus fuerūt mariti. Phil. 4. d.

Petri verba ad vxorem ſuam

De Philippi & Ioannis apoſtolorum exceſſu. Cap. 31.

IGitur quia de vitæ exitu Petri vel Pauli iam in ſuperioribus explanauimus, ſed & tempus Ioannis quo vita exceſſit, ex parte iam diximus, nūc etiam de loco quietis eius, ſecundū fidem Polycratis Epheſii epiſcopi, edocere cōueniēs puto. Hic etenim Polycrates Victori epiſcopo vrbis Romæ ſcribēs, & ipſius & Philippi apoſtoli, ac filiarū eius pariter meminit, dicēs: Sicut iam ſuperius inſeruimus, quod magna lumina in Aſiæ partibus dormierūt, quę reſuſcitabit dominus in nouiſſimo die aduentus ſui, cū veniet in gloria, & requiret omnes ſanctos ſuos. Dicq autē de Philippo, inquit, qui fuit

Polycrates

Philippus Apoſtolus obiit

fuit vnus ex apostolis,qui dormiuit apud Hierapolim. Sed & duæ eius filię inibi virgines cōsenuere,& alia eius filia spiritu sancto repleta permāsit apud Ephesum.Et Ioānes ille qui supra pectus domini recūbebat,qui fuit sacerdos dei,pontificale + πέταλον gestans,& martyr & doctor optimus apud Ephesum dormiuit.Hæc etiam de locis,in quibus requiescūt in somno pacis,adiecisse sufficiat.Sed & Gaius(cuius an'e mētio facta est)in dialogo suo,quem cū Proculo disputans scribit, de filiabus Philippi simul & obitu ipsius consonis vocibus memorat dicens: post hæc aūt prophetissæ quatuor fuerunt Philippi filię,cuius sepulchrū extat apud Hierapolim Asiæ vrbē,vna cum filiabus suis.De his aūt & Lucas ī Actibus Apostolorū meminit,cū adhu capud Cęsareā degerent.Dicit ergo ita:venimus,inquit Cęsaream,& egressi in domum Philippi euangelistę, qui erat ex septem, māsimus apud eū.Huic autē erant virgines filię quatuor prophetātes.His igitur à nobis de Apostolorū temporibus vel excessibus,prout potuimus, ex scripturis veterū cōgregatis,sed & de scripturarū canone,qui in autoritate habeantur libri,vel qui penitus repudientur:qui vero medii quodam modo ad instructionem solam ab ecclesiis non etiam ad indubitatam autoritatem recepti sint,consequenter expositis,tendamus ad cætera.

Philippi filiæ

A

Ioannes apud Ephesum

id est, mitram

Cai⁹ scriptor An.do.100

Lucas Acto.21.b

Digressio per epilogum

Quemadmodū Symeon Hierosolymorū episcopus passus sit. Cap.32.

B

POst Neronem Domitianumque,sub hoc (cuius nūc tēpora memorauimus)per singulas ciuitates ex insolētia populi persecutionē in nostros accepimus motā.Quo in tempore etiā Symeon Cleopæ filius,quem secūdū Hierosolymis ordinatū episcopū supra edocuimus,per martyriū carnis vinculis resolutus est.horum adstipulator ipse ille est Egesippus,quem in pluribus iam produximus testē.Is ergo refert,quod à quibusdā hæreticis accusatus sit supradictus vir tāquā Christianus,& multis supplicijs afflictus per multos dies,ita vt etiā iudex ipse cum amicis suis de eius patientia miraretur,& ad vltimū iuberet simili eū,quā dominus pertulit, passiōe vitam finire.Sed & ipsa verba,quibus hęc protestatur,audire gratius puto Ait ergo cū de hæreticis diceret: Ex his igitur ipsis accusauerunt quidam Symeonem Cleopę filiū,tāquā qui esset ex genereDauid,& Christianus, Et ita martyr effectus est,cū esset annorū centum xx.sub Traiano Cæsare apud Atticū cōsularē.Addidit aūt etiā hoc,qnod accusatores eius,cum in illis temporibus perquireretur,si qui ex genere Dauid,& ex regia tribu descenderent comprehensi sint inter ipsos. Quod aūt Symeō vnus fuerit ex ipsis auditoribus domini,vel lōgæuitas eius indicio est,vel euangeliorū fides,vbi etiā mater eius Maria, Cleopæ vxor refertur. Sed & alios quosdā idē scriptor refert,pręter eos de quibus supra diximus,nepotes Iudę,vnius ex fratribus domini,per idē tēpus superstites inuētos,& Domitiani tēporibus martyres factos,hoc mō scribēs,Veniūt igitur hi, & præsunt omni ecclesiæ

Symeon cleopæ F. episcopus Hierosol. An.do.99

Nepotes Iudæ fratris domini.

clesiæ,tãquã martyres & propinqui domini,& reddita pace ecclesiæ,per- A
mãserũt vsq; ad tẽpora Traiani Cęsaris,vsq;quo consobrinus domini Symeõ de quo supra diximus,filius Cleopę,calumniã pateretur ab hæreticis Christianus Cõsulari delatus. Cumq; multo tẽpore suppliciis fuisset affectus martyrio cõsummatus est,omnibus qui aderant,& ipso iudice mirantibus vt cẽtũ viginti annorũ senex crucis supplicium pertulisset. Post hæc idem scriptor addidit etiã hoc,quod vsq; ad illa tempora virgo munda & immaculata permansit ecclesia,corruptoribus veritatis, & diuini verbi temeratoribus,aut nusquã õnino extãtibus,aut etiã si qui forte fuerãt,in occultis & abditis hiatibus terrę delitescentibus. Vt vero & apostolorũ chorus,& omnis illa ætas,quę à domino susceperat viuæ vocis auditũ, de hac luce discessit,tum velut in vacuã domũ,falsæ doctrinæ impius se error immersit,& tanquã vbi nullus iam diuini census defensor existeret, nudato (vt aiũt)capite corripientes arma mendacii, oppugnare apostolicã veritatem nitũtur. Sed istud bellũ intrinsecus gerebatur. Persecutionũ vero extrinsecus põdus vrgebat ecclesiã,& tam immensæ cateruæ martyrũ quotidie iugulabãtur,vt Plinius secundus, qui tunc prouinciam administrabat,multitudine interemptorũ permotus referret ad imperatorẽ,quod innumera hominũ millia quotidie obtrũcarẽtur,in quibus nihil õnino sceleris deprehẽderetur admissum,aut aliquid cõtrariũ Romanis legibus gestum.nisi hoc solũ,quod antelucanos hymnos Christo cuidam canerent deo. Adulteria vero,vel cętera huiusmodi crimina apud eos & illicita haberi,& penitus arceri:cætera vero secundum leges eos agere cõmunes. B

Symeon 120. annos natus, in crucem agitur

Hæretici quã do cœperint

Prouerbium, citra pudorẽ & palam

Plinius secundus

An.do.111

Vt Traianus Christianos vetuerit inquiri. Cap.33.

Traianus rescripsit Plinio

AD quæ tunc Traianus rescripti sui autoritate decernit, vt Christiani quidem non requirantur:si qui tamẽ inciderint,puniantur. Per quod ex parte aliqua persecutionis sedatum putabatur incendium. Sed his qui nequitiam suam aduersum nos exercere cupiebant, lædendi occasio nõ videbatur exempta. Interdum enim populus instigabatur, interdum etiam iudex occasionibus vtebatur,& negabat quęsitos,quos punire voluisset oblatos. Hęc Tertullianus in Apologetico suo dicit,ex quo possunt instrui plenius scire cupientes.

Quod Ecclesiam Romanã quartus rexerit Euaristus. Cap.34.

An.do. 102 Euarist⁹ Ro. Pon. post Clementem

IGitur in vrbe Roma tertius ab Apostolis Clemens nouem annis sacerdotio perfunctus, Euaristo diuini verbi tradidit ministerium.

Quod tertius pręfuerit Hierosolymis Iustus. Cap.35.

An.do.97 Iustus Symeoni sufficitur Polycarpus Papias

IN Hierosolymis vero, Symeone(de quo superius diximus)defuncto, Iustus quidam ex his qui de circumcisione ad fidem CHRISTI venerant,episcopatum suscepit. Quibus temporibus apud Asiam supererat adhuc & florebat ex apostolorum discipulis Polycarpus, Smyrneorũ eccle-

siæ

ſiæ epiſcopus,& Papias ſimiliter apud Hierapolim ſacerdotium gerens.

A De Ignatio & eius epiſtolis. Cap.36.

SEd & in noſtra quoq; tẽpora famæ celebritate vulgatus Ignatius apud Antiochiam poſt Petrum ſecũda ſucceſſione epiſcopatum ſortitus eſt, Quem ſermo tradidit,de Syriæ partibus ad vrbem Romam tranſmiſſum & pro martyrio Chriſti ad beſtias datũ.Quiq; cum per Aſiam ſub custodia nauigaret,ſingulas quaſq; digrediens ciuitates,eccleſię populos Euangelicis cohortationibus edocebat in fide perſiſtere,& obſeruare ſe ab hęreticorum contagiis,qui tunc primũ copioſius cœperant pullulare:& vt diligentius ac tenacius apoſtolorum traditiõibus inhærerent,quas traditiões cautelę gratia,& ne quid apud poſteros remaneret incerti, etiã ſcriptas ſe aſſerit reliquiſſe. Denique cũ Smyrnã veniſſet,vbi Polycarpus erat,ſcribit inde vnam epiſtolam ad Epheſios, eorũq; paſtorẽ, id qua meminit & Oneſimi:& aliam Magneſię ciuitati,quæ ſupra Mæandrum iacet, in qua & epiſcopi Dammei mentionẽ facit.Sed & eccleſię quæ eſt Trallis ſcribit, cuius principem tũc eſſe Polybiũ deſignauit.In ea vero quam ad Romanam eccleſiam ſcribit,deprecatur eos,ne ſe tanquã ſuppliciis ſuis parcẽtes, velint ſpe priuare martyrii,& his poſt aliquãta vtitur verbis: A Syria,inquit Romã vſq; cũ beſtiis terra mariq; depugno,die ac nocte cõnexus &

Ignatius Petro ſucceſſit An.do. 109

Traditiones apoſtolorum Epiſtolæ Ignatii

B colligatus decem leopardis, militibus dico ad cuſtodiã datis,qui ex beneficiis noſtris ſęuiores fiunt.Sed ego nequitiis eorum magis erudior. Nec tamen in hoc iuſtificatus ſum.O ſalutares beſtias quæ præparantur mihi. Quando venient?quãdo emittentur?quãdo eis frui licebit carnibus meis? quas & ego opto acriores parari,& inuitabo ad deuorationem mei,& deprecabor ne forte(vt in nõnullis fecerunt)timeant cõtingere corpus meũ. Quin imò & ſi contabuntur,ego vim faciam,ego me ingeram.Date quæſo veniã,ego noui quid expediat mihi.Nũc incipio eſſe diſcipulus Chriſti Faceſſat inuidia vel humani affectus,vel nequitię ſpiritalis,vt Ieſum Chriſtum merear adipiſci.Ignes,cruces,beſtiæ,diſperſiones oſſium,diſcerptioneſq; membrorũ,ac totius corporis pænę, & omnia in me vnũ ſupplicia diaboli arte quęſita + cumulentur,dũmodo Ieſum Chriſtum merear adipiſci.Hęc & multa alia his ſimilia ad diuerſas eccleſias ſcribit.Sed & ad Polycarpũ,velut apoſtolicũ virũ,datis literis,Antiochenã ei eccleſiam pręcipue cõmẽdat.Ad Smyrnęos ſanè ſcribẽs,vtitur verbis quibuſdã,vnde aſſũptis neſcimus,quibus hęc de ſaluatore proloquitur. Ego aũt poſt reſurrectionẽ quoq; in carne eũ ſcio fuiſſe,& credo.Nã & cum veniſſet ad Petrũ cęteroſq; ait eis:Accedite & videte,quia nõ ſum dęmoniũ incorporeum. Qui & cõtingentes eum crediderũt.Scit aũt & Irenæus martyrium eius, & mẽtionẽ facit ſcriptorũ eius per hæc verba:Sicut dixit (inquit) quidam ex noſtris, pro martyrio Chriſti damnatus ad beſtias, Frumẽtum,inquit,

Al. cõſ ... entur.

ego

ego sum dei:bestiarũ dentibus molor & subigor, vt panis mũdus efficiar A Christo. Sed & Polycarpus horũ memoriã facit in epistola quam ad Philippenses scribit per hęc verba: Deprecor, inquit, oẽs vos, obedientiæ operam dare, & meditari patientiã, quã vidistis in Ignatio & Rufo, & Zosimo beatis viris, pręcipue autem in Paulo, & cæteris apostolis, qui fuerũt apud vos scientes, quod hi omnes non in vacuum, sed per fidem & iustitiam cucurrerunt, vsquequo peruenirent ad locum sibi à domino pręparatũ: quoniã quidem passionũ eius participes extiterunt, nec dilexerunt pręsens seculũ, sed eũ solum, qui pro ipsis & pro nobis mortuus est, & resurrexit. Et post pauca subiũgit: Scripsistis mihi & vos, & Ignatius, vt si quis vadit ad partes Syriæ, deferat literas ad vos. Quod faciam, cum tempus inuenero. Mittam vobis & Ignatii epistolas, & alias, si quæ sunt, quæ ad nos transmissæ sunt, ex quibus vtilitatem maximã capiatis. Continẽt enim de fide & patientia instructionem perfectam secundum domini pręceptum.

Polycarpus

De iis Euangelistis qui id temporis eminebant. Cap. 37.

HActenus de Ignatio. Post hunc rexit ecclesiam ciuitatis Antiochenæ Heros. Inter eosdem sanè floruit, vir, æque ĩsignis, Quadratus, qui vnà cum Philippi filiabus in prophetica gratia celeberrimus fuisse perhibetur. Sed & alii plurimi per idem tempus Apostolorũ discipuli superstites erãt qui ecclesiæ fundamentis, quæ ab illis iacta fuerant, dignissima desuper fidei ædificia construebant, augentes in omnibus prædicationem verbi dei B & salutaria semina regni cœlorum per omnem terram latius differentes. Denique nonnulli ex his ardentiore diuinæ philosophiæ cupiditate succęnsi, animas suas verbo dei consecrabant, explentes perfectionis salutare præceptum, vt facultates suas primo indigentibus diuidentes, expediti ad prædicandum euangelium fierent, vt si quibus forte prouinciis nomen fidei esset incognitũ, pręedicarent. Primaq; apud eos fundamenta euangelii collocantes, atq; electis quibusq; ex ipsis officium regendæ ecclesiæ, quam fundauerant, committentes, ipsi rursum ad alias gentes, aliasq; prouincias properabant, & euangelistarũ fungebantur officio: quosq; similiter, vt in exordio apostolos, diuinorũ signorum comitabatur effectus, & sancti spiritus gratia, ita vt videres vna alloquutione integros simul populos ad cultum diuinę religionis adduci, & prædicantium verbis non esse tardiorem audientium fidem. Verũ quoniam impossibile nobis est singulos enumerare, qui post apostolorum primas successiões in ecclesiis quæ per orbem terræ sunt, vel principes, vel Euangelistæ fuerunt, vel pastores: illos tantũmodo commemorasse sufficiat, quorum libris inserta ad nos vsque fidei & prædicationis monimenta venẽre, vt Clementis & Ignatii, cęterorumque quorum superius fecimus mentionem.

Heros Antiochię successit Ignatio An. do. 113

Quadratus discipuli apostolorũ quomõ se gesserint

De epistola Clementis, aliisque scriptis eius. Cap. 38.

Clemens

A Clemens tamen in epiſtola quam Corinthiis ſcribit, meminit epiſtolæ Pauli ad Hebræos, & vtitur eius teſtimoniis. Vnde conſtat, quod apoſtolus tanquam Hebræis mittendam, patrio eam ſermone conſcripſerit: & (vt quidam tradunt) Lucam euāgeliſtam, alii aūt hunc ipſum Clementem interpretatum eſſe. Quod & magis verum eſt, quia & ſtilus ipſe epiſtolę Clementis cū hac cōcordat, & ſenſus nimirū vtriuſque ſcripturæ plurimam ſimilitudinem ferunt. Dicitur tamē eſſe & alia Clementis epiſtola, cuius nos notitiam non accepimus, ſed & alia eius opuſcula nō minima à nōnullis haberi perhibētur, velut Petri & Apionis diſputatio, quę in vſu à veteribus habita minime reperimus, quia nec pura in eis & ícorrupta apoſtolicę fidei regula manſiſſe deprehenditur.

An.do.94
Epiſtola Pauli ad Hebr.
Epiſtola Clementis.
Diſputatio Petri & Apionis

De libris Papię. Cap. 39.

Papię quoque feruntur quinq; libri, qui adtitulantur, Verborū dominicorum explanatio. Horum facit & Irenęus mentionem per hęc verba: Hęc autem & Papias Ioannis auditor, Polycarpi vero condiſcipulus & ſodalis, vir vnus ex antiquis, proteſtatur in primo libro ſuo: quinq; enim volumina cōſcripſit. Hęc quidē Irenęus de Papia. Ipſe vero de ſe ita indicat, tanquam qui non ab apoſtolis ſed ab eorū diſcipulis ſuſceperit fidem, per hęc verba: Non pigebit aūt nos tibi omnia quæ quondam à præſbyteris didicimus, & bene retinemus, recordantes exponere cū interpretatiōibus

An.do.97
Papiæ quinq; libri, quorum titulus, Explanatio verborū dominicorum
Papias Ioannis auditor

B ſuis, & vt eorum veritas habeat explicare. Neq; enim multa dicētibus, ſed vera tradentibus auſcultauimus: neq; his qui hominum præcepta, ſed qui domini mandata memorabant ab ipſa veritate ſuſcepta. Quod ſi quando aduenisſet aliquis ex his qui ſecuti ſunt apoſtolos, ab ipſo ſedulo expiſcabar, quid Andreas, quid Petrus dixerit, quid autem Philippus vel Thomas, quid vero Iacobus, quid Ioannes, aut quid Matthæus, vel alius quis ex diſcipulis domini, quæué Ariſtion, vel Ioānes Præſbyter, cęteriq; diſcipuli dicebant. Nec enim tantum mihi librorum lectiones prodeſſe credebam, quantum viuę vocis præſentiſq; magiſterium. Sed mihi dignum videtur intendere, quod ſecundo nomen Ioannis enumerat, & eum quidem cuius primo meminit, Petro & Iacobo ac Matthęo, cęteriſq; apoſtolis ſociat, quem ſine dubio ipſum euangeliſtā eſſe & apoſtolum cōſtat. Alium vero Ioannem, diſtinctione quadam facta, extra apoſtolorum numerum collocat, pręferens ei Ariſtionē quendam, & euidenter eum pręsbyterum nominat, vt per hęc comprobetur verum eſſe illud, quod quidam Aſiani ſcribunt, quod duo ſint apud Epheſum ſepulchra, & vtrūq; Ioānis appelletur. Quibus ſi diligētius intendamus, fortaſſis ſecundus hic erit Ioānes, ſi ille non creditur primus, ſub cuius nomine reuelatio habetur, quę appellatur Ioannis. Sed & hic ipſe, de quo nobis ſermo eſt, Papias, Apoſtolorum ſe verba ab his, qui ſequuti eos fuerant, Ariſtione videlicet, & Ioanne præſby-

Ioannes duo
Ioannes euangeliſta
Ariſtion
Ioannes preſbyter

presbytero asserit suscepisse. Vnde & frequẽter nominatim in commentariis suis à Ioanne & Aristione traditũ sibi de singulis quibusq; cõmemo- A
rat. Meminit sanè idem ipse etiam de quibusdã mirabilibus in opere suo, quæ prętereũda minime cẽseo. Per Philippi enim Euangelistæ filias prophetissas hæc sibi tradita esse designat, mortuum resurrexisse suis temporibus dicit. Sed & de Iusto, qui cognominatus est Barsabas, refert miraculũ ingẽs, quia venenũ biberit, & nihil ex hoc triste pertulerit propter domini fidẽ. Iustus aũt ipse est hic, qui post saluatoris ascensum à sanctis apostolis cum Matthia ad apostolatus sorte statutus est, sicut in Actibus apostolorum commemoratur. Dicit autem & alia plurima à maioribus sibi tradita miracula, & nouas quasdam parabolas Saluatoris, & doctrinam incognitã magisq; fabulosam, mille ãnos futuros post resurrectionem, quibus corporaliter regnum CHRISTI in hac terra futurum sit. Sed ego puto eũ spirituales & mysticas Apostolorum traditiones corporaliter & secũdum literã suscepisse, nec potuisse discernere ea, quæ illi in figuris velut lactẽtibus & paruulis loquebantur, qui & reuera etiã ex ipsis quæ cõscripsit opusculis exigui sensus vir, & minus capacis ostẽditur. Multis tamen post se ecclesiasticis viris erroris huius prębuit causas, autoritatẽ dogmati tantum ex vetustate tribuens, nõ etiam ex ratione dictorum, sicut Ireneo, & si quis alius eum in hac parte visus est sequi. Alia quoq; quãplurima supra B
memorati Aristionis refert tãquã ei ex verbis domini tradita, & Ioannis presbyteri, quę si quis vult plenius noscere, ipsos eius relegat libellos. Nos tamen aliud assumimus ex his, quod de Marco euãgelista his protulit verbis: Etiam hoc (inquit) presbyter narrabat, quod Marcus interpres fuerit Petri, & quęcunq; meminerat ab eo dicta, cõscripserit. Non tamen per ordinem ea quę à domino dicta sunt vel facta, digesserit: qnia non ipse auditor domini fuerit vel sectator, sed nouissime (vt dixi) Petro adhæsit ad vsum ac ministerium prædicandi, non ad cõscribendos domini sermones. Itaq; nihil peccauit Marcus in eo quod ita quędã scripserit, quasi qui sparsim audita recordari videatur. Et hoc solum satis egit, ne quid ex auditis omitteret, aut aliquid falsum scriberet. Hęc de Marco scribit Papias. Sed & de Mattheo ita refert: Matthęus quidem scripsit Hebræo sermone. Interpretatus est autem ea quę scripsit, vnusquisque sicut potuit. Hęc etiam de Matthæo. Vtitur sanè idem Papias testimoniis ex epistola Ioãnis prima, & Petri similiter prima. Simul & historiam quandam subiungit de muliere adultera, quæ accusata est à Iudæis apud dominũ. Habetur autem in euangelio, quod dicitur secundum Hebræos, scripta ista parabola. Sed de his ista sufficiant.

Iustus Barsabas

Milenariorum error, quos Græci χιλιαστάς vocant.

Eusebii iudicium de Papia

Marcus euangelista

Matthęus

EVSEBII PAMPHILI

EPISCOPI CAESARIENSIS ECCLEſiaſticæ Hiſtoriæ Liber Quartus.

Qui ſub imperio Traiani Romanorum, vel Alexandrinorum Epiſcopi fuerint. Cap.1.



DVODECIMO anno principatus Traiani Cæſaris Cerdon (quem paulò ante memorauimus Alexandrinorum gubernare plebem) diem obiit, poſt quē quartus ab Apoſtolis, Primus nomine, ſacerdotii inibi iura ſuſcepit. Eadem tempeſtate Alexander quoque Romæ cum octauum annum Euariſtus ſacerdotalis adminiſtrationis implesset, quinta ſucceſſione poſt Petrum atq; Paulum plebis gubernacula ſortitus eſt. Et quidem Saluatoris noſtri inſtitutio: eccleſiarumq; profectus creſcebat indies. Iudæorum porrò funera denſiſſimis cladibus exagitabantur. Itaq; poſtquam prædictus imperator annum decimum octauū principatus ingreſſus eſt, ruſum Iudęorū tumultus exarſit, quo magnus mox numerus gentis eius occubuit. Nam & Alexandrię & per AEgyptum vel Cyrenen tanquam atroci quodam ſeditioſoq; ſpiritu exagitati, primo ſimul commanentibus viciniſq; gentibus inferre certamina. Tum deinde paulatim ſeditione creſcente, ſequenti iam anno bellum publicum & non minimum intulere Romano duci tunc Lupo cuidā in partibus AEgypti. Ac ſanè primo prælio Iudæos ſequuta victoria eſt. Sed gentiles, qui ex acie fugerant, irrumpentes Alexandriam, Iudæos, ſi quos forte inibi repererant, captos interemêre. Quorum auxilio deſtituti, reliqui qui apud Cyrenen rebelles extiterāt, velut deſperātes ad agros Aegypti & caſtella vaſtanda vertuntur duce Luca. Aduerſus hos Imperator mittit exercitū peditum atque equitum, ſed & nauali manu Martium Turbonem: qui multis ſanè præliis, nec paruo tempore conſumptis, multa milia Iudæorum, non modo apud Cyrenen, ſed & in Aegypto, qui Lucæ auxilium ferebāt, proſtrauit ac perculit.

An.do.110 Cerdon Alexandrię epūs obiit. Primus ſuccedit. An.do.110 Alexāder Romæ Euariſto ſubſtituitur. An.do.116 Iudæi tumultuantur. B An.do.117 Martius Turbo

Qualia ſub eodem paſſi ſint Iudæi. Cap.2.

PRinceps vero Romanus etiam eos, qui apud Meſopotamiam conſiſtebant, Iudæos ratus ſimilia auſuros, Lucio Quieto præcepit delere prouinciam funditus, ac totam gētem penitus excidere. Tum ille directa acie magnam eorum multitudinem ſternit. Cuius facinoris gratia Quietus remunerationis vice ab Imperatore prouinciæ Iudęę adeptus eſt præſidatū. Sed hæc etiam Græcorum gentilium hiſtoriographi per ſingulas quique ætates ordine eodem memoriæ tradiderunt.

An.do.117

Qui sub Adriano fidei defensiones scripserint. Cap. 3.

An. do. 119 Imp. Cæs. Aelius Adrianus

TRaiano autem viginti annis minus sex mẽsibus principatu perfuncto AElius Adrianus in sceptra succedit. Huic Quadratus oratione splendidissima Apologeticum librum pro nostra religione conscriptum, & validissimis cõmunitũ assertionibus obtulit: quoniam quidem maligni quidam homines sub eodem principe nostros nitebãtur incessere. Qui liber hodieq; seruatur, & apud nos, & apud multos ex fratribus nostris. Ex quo volumine indicia magni cuiusdam viri & mentis ac fidei Apostolicę, eius scilicet qui cõscripserit, colliguntur. Idem igitur ipse suæ antiquitatis speci men talibus exprimit verbis: Nostri aũt Saluatoris, inquit, opera semper aderant viua & vera ĩ his qui sanati fuerãt. & in his qui à mortuis excitati sunt. Nõ enim visi sunt tantũmodo vel resurgere, vel sanari, sed perpetuo ab hominibus videbantur, non tantum Saluatore præsente, sed & post di scessum eius multis temporibus, ita vt aliquanti qui ab eo vel curati, vel re suscitati sunt, etiam ad nostra vsq; tempora perdurarint. Et de hoc quidẽ satis dictum. Sed & Aristides vir fidelis, & pietate nostræ religionis imbu tus, Quadrato simile volumen ad Adrianum pro fidei nostrę ratione cõscripsit. Cuius etiam nunc scripta seruantur. B

An. do. 119 Aristidis Apologeticus pro Christianis

Qui sub eodem Romanorum Alexandrinorumque fuerint sacerdotes. Cap. 4.

An. do. 121 Xystus Romæ pontifex Iustus Alexãdriæ

TErtio autem eiusdem principatus anno, Alexãder episcopus Romanæ vrbis sacerdotium simul ac vitam finiuit decennio expleto. Huic subrogatus est Xystus, sed & Alexandriæ eodem tempore defuncto Primo, duodecimo sui sacerdotii anno, episcopatum Iustus excepit.

Episcopi Hierosolymorum ab exordio Saluatoris vsque ad tempora memorata. Cap. 5.

XV episcopi Hierosolymorum vsque ad tẽpora Adriani Cęsaris Hebræi fuerunt

IN Hierosolymis sanè episcoporum tempora successionesque nullis ad integrum monimentis conseruata reperimus, eo quod valde ad breue tẽpus mortis celeritate prærepti, sacerdotio singuli quique functi perhibeantur, ita vt, quãtum ex veterum lectione comperio, ad tempora vsque principis Adriani, sub quo Iudæi excidium passi sunt, tradant quĩdecim episcoporum successiones esse decursas. Quos omnes aiunt Hebręos antiquæ originis extitisse, & sciẽtiam CHRISTI fideliter recepisse, & ideo incũctanter ab his qui poterant de fidei merito iudicare, sacerdotio quoq; visos esse dignissimos. Quippe cum omnis tunc ecclesia ex Hebræis fideli bus coaceruata firmataq; videretur, incipientibus ab Apostolis, & perdurantibus nimirum vsque ad illud tempus excidii, quo Iudæi iterum defici entes à Romanis, magnis rursum pręliis subiugati sunt. Igitur quia per idẽ tempus assumere episcopos ex circuncisione cessatum est, necessariũ vide tur omnes à primo vsque ad id temporis enumerare pariter sacerdotes.

Primus

A Primus itaq; Iacobus, qui domini frater est habitus, post hunc Symeon electus est, tertius Iustus, Zachęus quartus, deinde Tobias quintus, & Beniamin sextus, ac septimus Ioannes, tum Matthias, quem Philippus excepit, cui decimus Seneca subrogatus est, Iustus exinde, ac duodecimus Leui, post hunc Effrem, & quartusdecimus Ioseph, ac finis omnium Iudas. Isti sunt ferè omnes qui Hierosolymis episcopi ab Apostolis ad illa vsque tempora, quę superius designauimus, plebi illi ex circũcisione prę fuerunt. Romæ aũt duodecimo anno memorati principatus Xysto duodecim annis ecclesię gubernaculis functo, Telesphorus septimus ab Apostolis subrogatur. Anno post quem & vno mense Alexandrinæ ecclesiæ moderamen Eumenes sexta successiõe suscepit, cũ decessor eius vndecim annis populo præfuisset. An.do. 134

Excidiũ nouissimum Iudęorũ temporibus Adriani. Cap. 6.

VErum Iudaicis motibus ac factionibus rursus ad maiora progressis, Rufus Iudææ præsidens, armata manu sibi ab Imperatore decreta, in solentiam gentis acerrime comprimebat, multa milia passim virorum, fœminarum, puerorumq; conficiens quorum terras iure belli Romano vendicabat imperio. Tempore quo ista gerebantur, ducebat exercitum Iudęorum Barchochabas quidam, quod nomen significat stellam, cæterum vir B crudelis & scelestus. Sed ex vocabulo suo uelut vilibus mancipiis persuadebat, se ob salutem eorum sydus magnum cœlitus esse delapsum, ęgris mortalibus, & longa obscuritate damnatis, ferre lucis auxilium. Igitur cũ maxime belli huius fomenta concrescerẽt, decimo octauo anno principatus eiusdem apud Bethera oppidum prævalidum Hierosolymis vicinum, cũ lõgior à Romanis tenderetur obsidio, fame ac siti perduellibus intrĩsecus ad extremum internitiõis adductis, postquam dux ipse pręcipue meritas suo facinore pœnas exoluit, omnis hęc natio iam ex illo ab omni regione finitima Hierosolymorum penitus arcebatur, cum sanctione diuinę legis tum maxime constitutionibus & decretis Adriani, ita vt ne de excelsiore quidem prospectu eminus eis saltem paternum solum prophanis obtutibus liceret inspicere. Ariston Pellęus historiographus ista prosequitur. Ita factũ est, vt ciuitas post interitum Iudaicę gentis, incolis mox in eam peregrinę nationis confluentibus, permutatis ciuibus, etiam ipsa Hęlia appellaretur ex cognomẽto Imperatoris Helii Adriani, & vt in Romanorũ ius conuersa ritum pariter mutaret & nomen.

Rufus Iudę. os occidit. An.do. 131 Barchocha-bas dux Iudæorum An.do. 136 Bethera oppidum

Qui tẽporibus iisdem falsi nominis scientiæ principes extiterint. Cap. 7.

IGitur ex gentibus vt inibi cœpit ecclesia congregari primus post episcopos ex circuncisione, sacerdotium ciuitatis illius accepit Marcus. Cumq; iam refulgentibus in modum clarissimorum sydęrum ecclesiis vbique ter

An.do. 135 Marcus primus Hierosolymorum episcopus ex gentibus

rarum, vigente etiam per omne hominum genus fide, qua cuncti pariter in Saluatorem ac dominum nostrũ IESVM CHRISTVM integre & cõstanter crediderãt: ille totius bonitatis ęmulus dæmon, vt pote veritatis inimicus & salutis humanæ hostis perpetuus, omnia molimina contra dei ecclesiam versans, qui prius externis eam persequutionibus & hostilibus oppugnauerat, nunc malignis quibusdam viris & deceptoribus repertis, intestino bello eam quatere nititur: scilicet vt fraudulenti fallacesq; homines nostræ religionis simulato tantum nomine induti, fidelium quidẽ si quos forte persuasionis suę fraude deciperent, pessundarent: ignorãtes vero fidei nostrę mysterium, peruersis & feralibus suis vel gestis vel assertionibus impeditos, à desiderio veræ fidei & salutis longius submouerent. A

Igitur humani generis deceptor antiquus post Menandrum, quem supra retulimus Simonis successorem, velut quandam bestiam bino ore sibilantem, binisq; linguis diabolica venena vibrantem. Saturninũ quendã Antiochiæ genitum, & Basilidem Alexandriæ ortum produxit. Quorum vterq; suis ĩ regionibus officinas impiæ ac deo inuisæ condidit disciplinæ. Et quidem in omnibus penè Saturninum eadem quæ Menandrum commentatum esse significat Irenęus. Basiliden vero prætextu mysticæ doctrinæ in immensum tetendisse mentis impiæ cogitatum, dum prodigiosa fabularum figmenta sibimet complacerent. B

An.do.134

Saturninus hæreticus An.do.138

Qui fuerint tunc ecclesiastici scriptores. Cap. 8.

SEd ecõtrario multi admodũ ecclesiastici viri pro veritate fortiter stare, ac scriptis quoq; & assertionibus vera ratione subnixis, pro Apostolica & ecclesiastica traditione certare, vt ex librorũ monimẽtis etiã posteris ad cauenda hæreticorũ venena, munimen & subsidium prębeberetur. E quibus peruenit ad nos liber celeberrimus, scriptoris id tẽporis Agrippę Castoris cõfutationẽ Basilidis validissimam cõtinẽs, per quem versutia ac calliditas viri ad decipiẽdũ nimis apta detegitur. Deniq; cũ publicaret eius arcana, dixit eũ de Euangelio quidem quatuor & viginti cõmentarios cõdidisse: Prophetas vero sibimet nuncupasse quosdam Barchaban & Barchob aliosq;, qui nũquã extiterint, quos ipse tamen constituerit sibi, ac Barbaris vocabulis vt esset appellatio ipsa terribilis, nominarit. Docere etiã eum refert immolata absq; vllo respectu conscientię degustanda, & sine scrupulo atq; indifferenter fidẽ negandam persecutionis temporibus. Sectatoresq; suos ad morẽ Pythagoricũ docuit quinquennio silere. Addit alia quoque non pauca, quibus sectę huius errorem penitus à se deprehensum & cõfutatum esse declarat. Sed & Irenęus scribit coęuũ tempore & moribus memoratorũ fuisse Carpocratem quẽdam, superstitiõis alterius, qui Gnostici appellantur, vocabulo + ab scientia conficto autoris. Qui sanè præstigias Simonis magi, nõ vt ille clam, sed publice ac palàm tradebat, & velut pro summis

Agrippę Castoris liber aduersus Basilidem

Heresis Basilidis

Apud Hieronymũ legitur Marcob.

An.do.142

Al. ob scĩẽtiã

summis atq; optimis studiis laudem confessam ac publicam de nephariis
A artibus à deceptis auditoribus requirebat,& magicas tenebras in luce publica perorabat,de amatoriis duntaxat, somniisq; immissis, ac dæmoniis Parhedris,aliisq; similibus fraudibus. Deq; his cõsequenter doceri oportere omné hominé decernebat,qui ad perfectioné sui mysterii, vel potius sceleris cuperet peruenire,asserés non aliter vnumquemq; effugere posse mũdi huius prĩcipes,vel declinare, nisi per huiuscemodi facinora sua cuiq; nepharia debita soluerẽtur. His igitur ille totius boni ęmulus vtens suę malignitatis ministris,tá eos qui post fidé ab his decipiebãtur,rapiebat ad tenebras sempiternas,quàm illos qui necdum crediderãt, tãquã hæc esset nostræ religionis infamia,submouebat à fide:dum ob execrabilem horũ hominũ vitã,ipsam Christianorum professionem audiens quisq; vitaret. Nec aliunde hæc suspitio de nobis,tanquam vere impiis & incæstis fuerat exorta, quã vt assereretur inclitis plebem nostram stupris, ac promiscue habitis in matribus ac sororibus pollui,atq; ab execrãdis infanticidii dapibus funestari. Sed nõ in longum durauit infamia, vbi seipsa cœpit veritas aperire:quin imò & clarius ac splendidius illucescẽte vita nostrorũ ex tĩguebatur cõtinuo superstitiosi caligo figmẽti. Et singulis quibusq; sectis quę aduersum veritatem exortæ fuerant,euanescentibus,vel in multifidas
B ac multiformes species diffluentibus,proficiebat et extollebatur indies solus verę & catholicę ecclesię splẽdor, nulla temporũ varietate fucatus:quia castimonia sui ac puritate & diuinę conuersatiõis gloria per omne genus hominũ sapientia,doctrina,fide,& actibus refulgebat. Etenim ipso confestim tempore quo cœperat,opprobrii huius flamma restincta est. Permãsit autem apud singulorum mentes veritas,quę suis semper viribus nitens cõuincit & arguit falsitaté,nec passa est adulterino maledicorũ fucq ecclesię castitatem pudicitiamq; lacerari:intantum vt ex illo ad nostra vsq; tépora nullus tam sæuæ mẽtis extiterit, qui honestaté & castimoniã plebis nostrę ore sacrilego cõcinnatis macularet opprobriis,sed ad Romanos & Gręcos,ad Scythas ac Barbaros,& ad ipsas penè in vltimis orbis partibus recõditas nationes intantum suauis odor de eccesię gestis & diuinũ quid dam respirans sanctę cõuersationis aura peruenit:intantum ad aures omnium ac męntes felix Christianorum fama peruecta est, vt omne hominũ genus legibus & superstitionibus patriis derelictis, se ad fidem CHRISTI cõuerteret,oĩsq; barbaries genuina feritate deposita,ad IESVM cõ curreret discere ab eo,quia mitis est & humilis corde. Extiterunt præterea per diuinã gratiam viri ea tempestate eruditissimi,qui probabiliter & sufficiẽter obscœna hæreticorum commenta cõuincerent,& quid vera fides in ecclesia catholica castitatis haberet,ostẽderent. In quibus Egesippus celeberrimus habebatur,qui integerrimam traditionem Apostolicę prędica

Christiani insimulabantur infanticidii et promiscuu cõcubitus

Veritas ecclesiæ

Ecclesiastici aduersus hæreticos

An. do. 176

tionis simplici sermone cõscriptã in quinq; libris memoriæ tradidit. Vbi A
& de suis ipse temporibus aliquanta commemorat, & de quibusdã qui si
mulacra collocauerant, talia quędã scribit: Quibus, inquit, templa, imò po
An.do. 131 tius sepulchra fecerunt, sicut etiam nunc videmus. E quibus est vnus Anti
nous seruus Adriani Cęsaris, cui agones annui celebrantur, qui Antinoii
appellantur, nostris adhuc temporibus instituti. Nam & ciuitatem condi-
dit eius nomini Antinoon, & tẽplum ei & sacerdotes instituit, ac prophe-
Iustinus philosophus & martyr An.do. 141 tas. Sed & Iustinus fidelissimus nostrę philosophiæ sectator, & in Græco-
rum disciplinis eruditissimus, scribẽs ad Antoninum apologeticũ pro no
stra religione librum, horum meminit, ita dicens. Nõ mihi videtur absur
dum, meminisse in his etiam de Antinoo quod nuper gestum est, quẽ o-
mnes timore principis quasi deum colere cœperunt: cum bene nouerint,
quis, qualisúe paulo ante fuerit, & vnde duxerit genus. Idem quoque ipse
etiam Iudaici belli, quod tunc gerebatur, memoriam faciẽs, talia quędã re-
An.do. 131 Barchochabas dux Iudęorum in Christianos fert: etenim in hoc, quod nunc geritur, bello Iudaico, Barchochabas prin-
ceps Iudaicę factionis, Christianos solos, nisi negarent CHRISTVM,
tanquã blasphemos ad supplicia rapi iubebat. In quibus libris etiã de con
uersione sua, quam habuit à gentili philosophia ad veræ religionis fidem,
Iustinus quomodo factus Christianus quod non absq; probabili ratione & examinato iudicio ad hæc cõuersus
sit, hoc modo scribit: Nã & ego ipse, inquit, sectis Platonicis institutus, au-
diens infamari Christianos, & videns eos impauidos ad suscipiendã mor- B
tem, atq; omne supplicium tolerandum, considerabam quod impossibile
esset, in malicia eos, & in libidine conuersari. Quis enĩ aliquãdo voluptuo
sus & luxuriis deditus, & qui humanis carnibus vesci delicias putet, mortẽ
libenter amplectitur, quo scilicet ipsa confestim careat, pro qua infirmari
maluit voluptate? Quinimo viuere perpetuo (si liceret) & latere iudicia, in
hoc magis operam daret, nedum semetipsum statutæ ac professæ morti
studeret offerre. Sed & idem ipse vir scribit Adrianum principẽ, susceptis
à Serenio Graniano clarissimo viro præside literis, in quibus de Christia-
nis percõtabatur, rescripsisse, quod non esset iustũ Christianos nullius cri-
minis reos, absq; iudicio legibusque puniri. Simul & exemplum epistolæ
ipsius subiicit continentis hunc modum.

Epistola Adriani qua persecutionem à nostris remouerat. Cap. 9.

EXEMPLVM EPISTOLAE IMPERATORIS
Adriani ad Minutium Fundanum, Proconsulem Asiæ.

ACCEPI literas ad me scriptas à decessore tuo Serenio Graniano cla-
rissimo viro, & nõ placet mihi relationẽ silẽtio pręterire, ne & innoxii per
turbentur, & calũniatoribus latrocinãdi tribuatur occasio. Itaq; si euiden
ter prouinciales huic petitioni suę adesse valent aduersum Christianos, vt
pro tribunali eos in aliquo arguãt, hoc eis exequi nõ prohibeo. Precibus
autem

A autem in hoc solis,& adclamationibus vti,eis nó permitto.Etenim multo æquius est,si quis volet accusare,te cognoscere de obiectis.Si quis igitur ac cusat & probat aduersum leges quicquam agere memoratos homines,pro merito peccatorum etiam supplicia statues. Illud me hercule magnopere curabis, vt si quis calumniæ gratia quenquam horum postulauerit reum, in hunc pro sui nequitia suppliciis sæuioribus vindices. Ethnici Christianorú vindictã petebãt

Qui principatu Antonini Romanorum Alexandrinorúmve fuerint sacerdotes. Cap.10.

VErum Adrianus post hæc vicesimo & primo sui principatus anno di em obiit,& Antoninus cognomento Pius,Romanorum suscepit im periũ.Huius primo anno Telesphorus annis vndecim sacerdotio in vrbe Roma administrato,vita decessit,& Hyginus episcopatus sortem Romanæ suscepit ecclesiæ.Veruntamen Irenæus refert, Telesphorum martyrio vitam finisse,simul indicans,Hygini episcopi temporibus,Valentinum au torem Valentinianæ hæresis extitisse,& Cerdonem quendã erroris illius principem,quem postea Marcio sequutus est,eósque vno tempore Romę, sed diuersis impietatibus ferbuisse.Scribit autem ita. An.do.139. Antoninus Pius Cæsar An.do.140. Hyginus Ro. Pontif.

De his qui sub eodem tempore deuias asseruerunt sectas. Cap.11.

B NAm Valentinus venit Romã sub Hygino. Inualuit auté temporibus Pii,& ad Anicetũ vsq; durauit. Cerdon vero qui ante Marcioné fuit & ipse sub Hygino,qui erat in vrbe Roma ab Apostolo nonus episcopus, venit.Qui tamen aliquando quidé quasi pœnitens,& erroré cõfités excu sabat,aliquãdo rursum occulte, interdum etiã publice impietaté docebat. In quo conuictus,à cœtu fraternitatis arcetur.Hęc aũt Ireneus dixit in ter tio aduersus hæreses libro.In primo autem libro nihilominus de Cerdone hæc dicit:Cerdon vero à sectatoribus Simonis impietatis suę occasionibus sumptis,Romam venit sub Hygino:ibiq; docuit,quod is qui à lege & pro phetis prædicatus est deus,non esset ipse pater domini nostri Iesu Christi: quia ille quidem notus esset,hic autem ignotus: & ille iustus, hic autem bonus.Cui succedens Marcion Ponticus,absq; reuerétia vlla blasphemans auxit doctoris insaniam.Idem quoq; ipse Irenæus, immensum profundũ Valentini erroris de materia & cæteris validissime coarguit, & serpétis in modum,cæcis semetipsum latebris obtegenté,in lucem protrahit,ac denu dat.Iis adiũgit & de Marco quodam, quem dicit magicis artibus imbutũ, & apprime enituisse,De cuius prophanis superstitionibus, & arcanis non tã sacris quàm sacrilegis,& mysticis mysteriis ita scribit:Etenim quidã eorũ thalamũ construunt,& nephariũ quoddã initiandi celebrãt genus,tanquã secretis quibusdã carminibus,ac verbis, nó tam sacris quàm execrabilibus eum qui introducitur,cõsecrãtes,spirituales nuptias aiũt esse quod faciũt, instar videlicet supernarũ coniugationũ. Adducentes vero eos ad aquam, An.do.142. Valentinus hęreticus Cerdon Vide Irenæũ lib 3.cap.4. circa finem Marcion An.do.142. Marcus hæreticus An.do.148.

&baptizantes, hęc super eos proferunt verba: In nomine, aiunt, ignoti patris omnium, & in veritate omnium matre, & in eo qui descendit in Iesu. Alii vero Hebraica nomina ad pauorem audientium super eos quos initiant, terribiliter loquũtur. Hæc de sectatoribus Marci Irenęus scribit. Quarto autem episcopatus sui anno cum decessisset Hyginus, Romanæ ecclesiæ sacerdotium Pius suscepit: apud Alexandriam vero Marcus, decimotertio anno episcopatus sui Eumenide defuncto. Qui Marcus cum decem annis sacerdotium administrasset, Celadioni post obitum suum ecclesiæ gubernacula dereliquit. Pius vero in vrbe Roma quindecim annis in sacerdotio expletis, Aniceto post se tradidit sedem. Cuius temporibus Egesippus refert semetipsum Romam venisse, & permansisse inibi vsque ad Eleutherum, qui post Anicetum subrogatus est in episcopatum. Quibus temporibus simul florebat Iustinus in habitu philosophi diuinum prędicans verbum, & fidei nostræ rationem tam scriptis voluminibus, quàm viuæ vocis assertione defendens. Qui & aduersum Marcionem scribens, commemorat de eo quod adhud superesset eo tempore quo scribebat. Denique ita dicit: Marcio vero quidam Ponticus, qui hodieque superest, docet homines alium credere esse deum maiorem conditore deo. Hæc ille hominibus ingerens, & dæmonibus adiutoribus vtẽs, multis blasphemare persuasit, vt negarent creatorem omnium deum ipsum esse patrem Christi, sed alium quẽdam, qui quasi maior hoc esset. Et tamen omnes sectatores eius Christiani appellantur, ita nimirum sicut omnes communi vocabulo, cum diuersę sint sectæ, philosophi nuncupantur. Sed & post pauca nihilominus dicit. Est autem & nobilis liber aduersus omnes hæreses compositus, quem si vultis decurrere, dabimus.

Pius Roma. Pontif. An.do.144. Marcus Alexandrinus An.do.159. Egesipp' quãdo venerit Romam. An.do.179.

A

B

Iustini liber aduersus oẽs hæreses

De Iustini defensione apud Antoninum. Cap.12.

Hic autẽ ipse Iustinus scribit etiã contra paganos volumẽ insigne. Sed & alios libros pro nostra religione, in quibus ad Antoninum principem, qui cognominatur Pius, sermonẽ dirigit, scribẽs & ad Senatũ. In vrbe etenim Roma maxime consistebat. Deniq; in vno ex iis libris, etiã de semetipso volens, quis, vel vnde esset, ostendere, hoc modo scribit.

IMPERATORI AELIO ADRIANO ANTONINO pio, Cęsari Augusto, & verissimo philosopho: & Lucio philosopho Cæsaris proprio filio, ac Pii adoptiuo, amatori sapiẽtię: & sacro Senatui, atq; oĩ populo Romano, pro viris ex omni genere hoĩm congregatis, & iniusto odio laborãtibus, ac nõ digna patientibus, Iustinus Prisci filius Bacchiadis, ex vrbe Neapoli Palestinę, vnus pro oĩbus hoc defero postulatũ. Sed interpellatus idẽ Imperator in Asia ab his qui vario iniuriarum genere affligebantur, tale rescriptũ ad vniuersos Asię populos promulgauit.

Iustini volumen aduersus gentes An.do.142. Titulus, seu potius subscriptio libri, quẽ Iustinus pro religiõe Christiana scripsit ad Antoninũ Cæsarem

Epistola Cęsaris Antonini ad Asianos de professione nostrorũ. Cap.13.

IMP.

IMP. CAES. MARCVS AVRELIVS ANTONINVS AVG. ARMENICVS. PONT. MAX. TRIB. POT. XV. COS. III. VNIVERSIS SIMVL PLEBIBVS ASIAE SALVTEM.

Epist. Antonini Cęsaris ad Asiaticos pro Christianis

EGO quidem non ambigo, etiam diis ipsis curę esse, ne quis noxius lateat. Multo enim magis illis cõuenit punire eos, qui ipsis immolare nolunt, quàm vobis. Sed vos confirmatis eorũ quos persequimini sententiã, quã de vobis habẽt, dicentes, vos impios & sine deo esse. Vnde & optabilius habẽt animã ponere pro deo suo, & mortẽ libenter amplecti, quàm vobis talibus adquiescere, & in vestrę religionis iura cõcedere. De motibus autem terrę qui vel facti sunt, vel etiã nunc fiũt, absurdũ nõ erit mœrorẽ vestrũ iusta cõmonitione solari. Quoniãquidẽ cõperi, quod in huiuscemodi rebus, ad illorũ inuidiã cõmunes casus trãsfertis. In quo illi quidẽ maiorẽ fiduciã accipiũt apud deũ. Vos autẽ in omni tẽpore, quo de talibus ignoratis, cęteros quidẽ deos negligitis: cultũ vero ĩmortalis dei, quẽ Christiani colunt, expellitis & deturbatis, vsq; ad mortẽ cultores illiusobseruãtię persequẽtes. Super quibus plurimi ex prouinciis Iudices etiã venerabili patri nostro scripserant. Quibus rescriptũ est ab eo, vt nihil õnino molestię huiuscemodi hominibus generarẽt, nisi fortè arguerentur aliquid aduersum Romani regni statũ moliri. Sed & mihi ipsi de his quãplurimi retulerunt. B Quibus ego paternam secutus sententiã, pari moderatiõe rescripsi. Quod si quis persistit huiuscemodi hominibus absque vllo crimine mouere negocia, ille quidem qui delatus pro hoc nomine fuerit, absoluatur, etiam si probetur id esse quod ei obiicitur, Christianus. Is autem qui crimen obtendit, reus pœnæ ipsius quam obiecit, existat.

Proposita Ephesi publicè in conuentu Asiæ.

Quæ de Polycarpo discipulo Apostolorum ferantur. Cap. 14.

HAec ita gesta esse testatur etiã Melito episcopus ecclesiæ Sardensis, in eo libro, quem ad imperatorem Verum pro fide nostra ac religione cõscripsit, qua tempestate etiam Aniceto Romanæ ecclesiæ præsidente, Polycarpum Romã venisse, atq; habuisse sermonẽ cum ipso Aniceto de paschę die Irenæus refert. Sed & alia quædam de eodem Polycarpo scribit, quę mihi dignũ videtur corpori huic nostræ narrationis inserere. Tertio igitur libro aduersus hæreses hęc de eo cõmemorat Irenęus, Polycarpus, inquit, qui nõ solum ab Apostolis eruditus est, neq; solum cõuersatus est cum his qui dominũ viderat, sed & ab ipsis Apostolis ordinatus est Smyrnęorũ ecclesię episcopus, quẽ nos quoq; in prima ætate nostra vidimus. Diu etenim permansit in vita, & longæua ætate perdurans, nobilis viuendo, sed & moriẽdo nobilior extitit, quippe qui vitã martyrio cõsummauit. Docebat autem semper ea quæ ab Apostolis ipsis didicerat: & hæc ecclesiæ tradebat,

Melito Sardensis episcopus An. do. 176.

An. do. 169.

quæ

quæ sola vera ducēda sunt. Quorū testes sunt omnes ecclesiæ, quæ in Asia constitutę sunt, & hi qui per tēpus etiā nunc in Polycarpi successione perdurāt. Multo aūt verior & fide dignior hic autor ecclesiæ est, & veritatis testis, quàm Valentinus & Marcion, & cæteri peruersæ mētis homines. Qui etiā sub Aniceto Romā perrexit, & multos ex supradictis hęreticis ad ecclesiam dei conuertit, hanc solam predicās tenēdam esse veritatē, quam ipse sciret se ab Apostolis suscepisse, quā & tradebat ecclesię. Et sunt adhuc etiā nunc, qui audierunt ab ipso, quod Ioannes Apostolus discipulus domini, apud Ephesum cū balneas lauādi gratia fuisset ingressus, & vidisset ibi Cerinthū, exiluerit continuo, & discesserit nō lotus, dicēs: Fugiamus hinc, ne & balneæ ipsæ corruant, in quibus Cerinthus lauatur, veritatis inimicus. Idē etiā ipse Polycarpus, Marcioni aliquādo cū occurrisset, dicēti sibi: Agnosce nos. Respondit: Agnosco agnosco primogenitū Satanæ. Tāta tūc Apostoli atq; eorū discipuli in religione cautela vtebātur, vt ne verbi quidē cōmunionem cum aliquo eorū qui à veritate deuiauerāt habere paterentur. Sicut & Paulus dicit: Hæreticū hominē post vnam & alterā correptionē deuita, sciens quia peruersus est huiusmodi, & peccat, cum sit à semetipso dānatus. Extat & epistola Polycarpi ad Philippenses scripta, perualida, ex qua formā fidei eius ac prædicationis (si quis fortè salutis suę sollicitudinē gerit) capere potest. Hactenus Irenæus. Polycarpus vero in ipsa epistola, quā ad Philippenses scripserat, vtitur testimoniis de prima Petri epistola. A B

Vide Irenæū aduersus hæreses lib. 3. capite. 3.

Ad Titū. 3. c.

Vt Polycarpus sub Vero, aliique nonnulli, Smyrnæ martyrium passi sint. Cap. 15.

SEd enim Antonino, qui Pius cognominatus est, vicesimo & secūdo anno principatus exacto Marcus Aurelius Verus, & Antoninus filius eius cū Lucio fratre succedūt. Quo in tēpore Polycarpus maximis persecutionibus Asiam quatiētibus vitā martyrio finiuit. De quo plane necessarium duximus memoriæ tradere, maximè cū scripta extet epistola ex persona ecclesiæ Smyrnæorū ad Ponti ecclesias data, quæ de martyrii eius beato fine designat. Cuius exemplum infrà scriptum est.

An. do. 162. M. Aurelius Verus

An. do. 169.

ECCLESIA DEI Quæ est apud Smyrnam, ecclesiæ dei cōstitutę apud Philomeliū, & omnibus quæ vbiq; sunt sanctis ecclesiis catholicis, misericordia, & pax, & charitas dei patris, & domini nostri Iesu Christi multiplicetur.

Epistola ecclesiæ Smyrnæorum de martyrio diui Polycarpi.

SCRIPSIMVS vobis fratres de martyribus, & de beato Polycarpo, qui velut signaculo quodam martyrii sui, finem persecutionibus posuit. Et paulopost describētes etiā cęterorū martyrū agones, talia quędā scribunt. Deterrere etenim volentes inspectantē populum, nunc flagris vsq; ad interiora viscerum martyres laniabāt, ita vt abdita corporis, & quæ natura in arcanis locauerat, nudarētur. Nunc autem marinas cochleas, quos murices

vocant,

A vocant,& acuta quæq; fragméta in dorsum supinatis martyribus substerne bant,in quibus omne tormenti genus & pœnæ speciem consumétes,ad vl timū deuorandos eos bestiis exponebant. Sed in his præcipue designatur vir fortissimus effloruisse Germanicus nomine,qui per gratiá diuinę virtu tis metum corporeæ fragilitatis exclusit.Volente nanq; Procósule persua sionibus aggredi virū,& obiicere ei primæ ætatis floré,debere eum suimet ipsius miserationé capere:ille nihil moratus,sponte dicitur præparatá sibi bestiam prouocasse,veluti tardantes increpans pœnas,& iniquę huius vitę vltro velocé expetisse discessum.Verū cū ex huius tá insigni morte stupo ré cepisset astãtis populi multitudo,& totius Christianorū gétis mirari vir tuté de conténenda morte cœpissent,cóclamãt omnes:Tolle impios.Polycarpus requiratur.Sed cū ex adclamatióe grauis perturbatio fieret,Coin thū quendá natióe Phrygé nuper de suis regionibus aduétanté,accidit pri mo quidé bestias cęteraq; torméta spóte lacessere,dehinc fractis animis ce dere,ad vltimū etiá saluté segnitia perdere.Quę res eum ad martyriū pro cacia potius & temeritate, quàm deuotióe prosiluisse declarat. Ipse náq; se iudiciis ingesserat.Victus itaq; exemplū euidens omnibus dedit,cautius in rebus talibus & circūspectius agendū:quia nó temeritas,sed fides & modestia coronatur.Sed de his quidé talia gesta sunt.Insignis aūt vir Polycar

Cointhus parum constans martyr

B pus,primo quidé cū audiret vulgus in se adclamationibus excitatū,in nul lo penitus motus est,sed mãsit impauidus.Trãquillus nãq; erat moribus, & serenus aspectu:Qui cū in eadé ciuitate vellet interritus permanere,adquiescés tamé deprecãtibus se familiaribus suis,ad agrū quédá ciuitati pro ximum secedit,atq; ibi cum paucis die noctuq; nihil aliud quàm in oratio nibus permanet,pro pace ecclesiarū,quæ vbiq; sunt,supplicans deo:quod ei facere in omni vita sua moris perpetui fuit.Sed is in oratione positus,an te triduum quàm comprehenderetur,visionem videt per noctem,ceruical capitis sui flammis esse consumptum.Cumq; euigilasset,post visum interpretatus est astantibus somnium suum,dixitque pro certo se ob Christum per ignem vitæ exitum sortiturum.Imminente igitur quęstione,rursus fra trum charitate compulsus,cómigrauit in alium locū. Quo nó multo post inquisitores eius ingressi,correptis duobus pueris,& altero ex his verberato,per indicium eius ad Polycarpum peruenirūt,cum iam declinaret dies. Et ingressi ipsum quidé offendunt in superioribus quiescenté.Vnde cum posset facilis ei transitus esse ad alteram domum,noluit,dicens: Voluntas domini fiat.Quin imò & cum comperisset adesse comprehensores suos,in occursum eis progressus,læto admodū vultu ac placido compellare viros cœpit cum ingenti oris gratia, ita yt illi mirarétur & stuperét, quid tantū studii fuerit,vt vir illius grauitatis & honestatis in tam lógeua ætate,& tá ta vitæ autoritate positus,perquiri & comprehendi iussus sit.Sed ille nihil moratus,

De pace ecclesiarum

moratus,continuo apponi mensam hostibus quasi hospitibus iubet,atque A eis epulas largius ministrari,vnius horę ab eis spatio orationis gratia impetrato.Orabat igitur tãta dei gratia repletus,vt admirarẽtur omnes qui aderant,& ipsi qui ad comprehendendum eum venerant,pœniterẽt,quod tã honestũ virum ac deo dignũ,& ipsa ætate venerabilem,rapere iuberentur ad pœnam. Et post aliquanta eadem scriptura verbis ipsis talia coniungit ex ordine.Postea vero quàm finiuit orationem,memoriã faciens omnium quoscunq; nosse potuit maiorũ minorumq́;,nobiliũ & ignobiliũ.& totius catholicę ecclesiæ,quę per orbẽ terrę est,instante iam hora progreditur,& asino sedens ad ciuitatẽ ducebatur,cum esset dies magni sabbati. Pergenti occurrit ei Præfectus pacis Herodes nomine,& pater eius Nicetas,qui leuãtes eum secum in vehiculũ,persuadere sedulo conabãtur,dicẽtes: Quid enim mali est,dicere deũ Cæsarem,& immolare, & de cætero viuere securum?Hæc ille primo tacitus audiuit.Sed vbi persistebant,ait ad eos:Quid multis opus est?facturus nõ sũ quod dicitis.At illi posteaquàm nihil se profecisse senserũt,indignatione cõmoti,cum cõtumelia eum vehiculo deturbant,ita vt pedẽ læderet præceps actus.Sed quasi nihil fuisset iniuriæ,tota alacritate cõtentus,pergebat ad stadiũ quo duci fuerat imperatus.Cum vero tumultus ingens in stadio ex ingressu eius fuisset exortus, vox de cœlo delapsa est:Fortis esto ò Polycarpe,& viriliter age: Sed autorẽ quidem vo B cis videre potuit nemo,auditus tamẽ ad plurimos venit. Interea animatur ad furorẽ tumultus populi videntis,quia Polycarpus introducitur.Cumq; eminus à Procõsule itterrogaretur, si ipse esset Polycarpus,se esse cõfitetur: Ergo,inquit,habeto ætatis tuæ reuerentiã,& parcẽs vltimæ senectuti tuę, iura fortunã Cæsaris,gerens de prioribus pœnitudinẽ, & cõclama etiã tu, Tolle sacrilegos.Tum Polycarpus toruo vultu ad populum,qui in stadio residebat,aspiciẽs,eleuata ad cœlum dextera,cum gemitu proclamauit & dixit:Tolle sacrilegos.Sed insistente procõsule,& dicente.iura fortunã Cęsaris,& dic in Christum conuitia,& dimitto te.Polycarpus ad hæc,Octaginta,inquit,& sex annis seruio ei,& nihil me læsit vnquã,quomodo possum maledicere & blasphemare regẽ meum,qui salutẽ mihi dedit?Cumq; rursum vehementius vrgeretur,vt fortunã Cæsaris iuraret:Si hanc,inquit, iactantiam quæris,vt ego fortunam Cæsaris iurem,& quis sim ignorare te simulas,cum omni libertate audi à me,quia Christianus sum. Si vero etiã rationem vis Christianæ religionis accipere,statue diem & audi.Procõsul dixit:Suade hoc populo.Polycarpus ait:Tibi quidem respondi.Docemur enim principibus & potestatibus iis quæ à deo sunt,honorem deferre,eũ scilicet,qui religioni non sit contrarius.Populo autem furẽti satisfacere nõ est meum.Proconsul dixit:Bestias habeo paratas,quibus obiicieris nisi cito pœnitueris.At ille respõdit:Adhibeantur: Nobis enim immobilis stat sententia.

Dies magni Sabbati

Herodes præfectus pacis

Vox de cœlo

Iura fortunã Cæsaris

Magistratib9 quatenus obediendum

A ſententia. Nec poſſumus de bono ad malum per pœnitudinem cõmutari. Melius autem erat, ſi hi mutarẽtur ad bona, qui perſeuerãt in malis. Tunc Proconſul: Igni te, inquit, faciam conſumi, ſi tibi beſtiæ contemnendæ videntur, nec propoſiti recipis pœnitudinem. At ille: Ignem minaris, inquit, hunc qui ad momentũ incenditur, & paulo poſt extinguitur, quia ignoras futuri iudicii ignem æternum, qui ad perpetuas pœnas præparatus eſt impiorum. Sed quid moraris? Adhibe vtrum voles. Hæc & multa alia his ſimilia dicens Polycarpus, cõfidentia ſimul & lætitia replebatur, ità vt alacritatẽ vultus eius, reſponſionumq; conſtantiã Proconſul maximo ſtupore miraretur. Miſſo igitur Curióe ad populũ, iubet voce maxima proteſtari, Polycarpũ tertio cõfeſſum Chriſtianũ ſe eſſe. Quo audito, vniuerſa multitudo tam gentiliũ quàm Iudæorũ Smyrnenſiũ ciuitatis, cum ingenti furore adclamabãt: Hic eſt totius Aſiæ doctor & pater Chriſtianorũ, noſtrorum autem ſubuerſor deorũ. Ipſe eſt qui multos docet, ne immolent, néve adorent deos. Et poſt hęc verba acclamabãt Philippo munerario, vt leonẽ Polycarpo dimitteret. Qui reſpõdit, nõ ſibi licere, quia iam æditionis ſuæ munus expleſſet. Tunc illi omnes pariter conclamarunt, vt Polycarpus viuus arderet. Oportebat enim viſionẽ eius quam de ardẽte ceruicali vidit, impleri. Quæ cũ dicto citius gererẽtur, ipſis populis ligna, vel de balneis,
B vel de publicis quibuſq; locis, & ſarmenta congregãtibus, præcipue Iudæis ardentius ad hæc ex more feruentibus, cũ omni velocitate extructus eſt rogus. Tum depoſitis ſenior indumẽtis, ac zona reſoluta, calciamẽta quoq; pedibus tẽtabat educere, quæ nunquã niſi à religioſis quibuſq; fide & deuotione ſemetipſos inuicem præuenientibus, reſolui conſueuerant. Ita nanq; in omni etiam reliqua vita ſua venerabiliter ab omnibus colebatur. Vt ergo expedita ſunt quæ ad ignem pertinebant, cum eum vellent rogo impoſitum etiam clauis affigere, ait: Sinite me. Qui enim dedit mihi ignis ferre ſupplicium, dabit & vt ſine clauorum affixione flammas immobiliter perferam. Tum illi omiſſis clauis, vinculis vſi ſunt ſolis. Quibus poſt tergum manibus reuinctis, velut electus aries, & ex magno grege aſſumptus, acceptabile holocauſtum omnipotenti oblatus eſt deo, has preces etiam in ipſa paſſione profundens: Deus dilecti & benedicti filii tui IESV CHRISTI pater, per quẽ tui agnitionem ſuſcepimus: Deus angelorũ, & virtutũ & vniuerſæ creaturæ, ac totius iuſtorum generis, qui omnes coram te viuunt, benedico te, qui me in hanc diem atque in hanc horã perducere dignatus es, vt particeps exiſterem martyrum, & calicis CHRISTI tui, in reſurrectionem vitæ æternæ animæ ac ſpiritus mei per incorruptionẽ ſpiritus ſancti, in quibus ſuſcipiar in conſpectu tuo hodie, tanquam ſacrificium pingue & acceptabile: ſicut præparaſti & præſignaſti, ita & feciſti. Verus es tu, & ſine mẽdacio deus, propterea & in omnibus laudo te, & bene-

Iudæi perſecutores Chriſtianorum

Precatio Polycarpi ad deũ

dico te,& glorifico te per æternum deum & pontificem Iesum Christum A
dilectum filium tuum, per quem, & cum quo tibi cum spiritu sancto gloria,& nunc,& in futura secula, Amen. Et cum Amen insonuisset, oratione completa subiiciunt ignem homines ignis æterni. Cumque flamma ingens reluxisset, vidimus miracula omnes nos, quibus ea deus videre concessit. Ex quibus & quàmplurimi à domino ad hoc reseruati sunt, vt annũtiarent cæteris quæ viderunt. Flamma etenim in modum cameræ curuata specie, quasi velum nauis vento sinuãte, supra corpus martyris stetit: quod corpus in medio positum nõ erat vt caro ardens, sed tanquam si aurum & argentum in fornace candesceret. Tum præterea odorem naribus hausimus, tanquam thuris incensi, vel preciosissimi fragrantis vnguenti. Ad vltimum videntes scelerum ministri, igne corpus non posse consumi, iusserunt propius accedere confectorem,& corpus cui ignis cesserat, mucrone transfodere. Quo facto tam largus profusus est sanguis, vt restingueret rogum. Populus autem miraculi stupore discessit attonitus, erga electos dei tam insigni eius fauore perspecto. Hic ergo est admirabilis & electus temporibus nostris magister apostolicus,& propheticus Smyrnæorum ecclesiæ sacerdos, qui omne verbum quod loquutus est,& impletum est,& implebitur in futuro. Sed ille æmulus totius boni & aduersarius omnium iustorum, postquam vidit quod & pro martyrii gloria, & pro vitæ egregiæ B
virtutibus coronatus est, & per mortem præmia immortalitatis indeptus, satisfagere cœpit, vt reliquias eius ad sepulturam nostris desiderantibus nemo concederet. Instigabatur ergo Nicetas Herodis pater, frater autem Dalcæ, adire iudicem,& petere ab eo, ne humandum concederet corpus, ne forte, inquit, relinquentes illum qui crucifixus est, Christiani hunc colere incipiant: Iudæis maxime ista machinantibus, qui & nostros intẽtis oculis obseruarunt, ne eum è flammis adhuc ardentibus raperent: ignorantes miserrimi, quia neque Christum aliquando possumus derelinquere, qui mortem pro totius mundi salute sustinuit, neque alium quenquam colere: quoniam verum deum,& qui solus colendus sit, nouerimus. Martyres vero tanquam discipulos domini diligamus & veneremur, quasi integre fidem magistro seruantes & domino, quorum nos quoque in fide & perseuerantia charitatis optamus esse participes. Vbi autem vidit Centurio tam obstinatam Iudæorum contentionem, positum in medio ipsum corpus exussit: & ita nos postmodum ambusta ossa preciosissimis gemmis chariora, & omni auro probabiliora per ignem facta collegimus, ac (sicut cõueniebat) ex more condidimus. Quo in loco etiam nunc, præstante domino, solennes agimus celebresque conuentus, maxime quidem in die passionis eius, sed & cum eorum memorias, qui prius passi fuerant, celebramus, vt sequentium animi ad præcessorum viam exemplis insignibus suscitentur.

Polycarpi corpus in igne

Polycarpi corpus negatur Christianis sepeliendum

Iudæorum odium

Hactenus

A Hactenus de beato Polycarpo, cum quo etiam alii duodecim ex Philadelphia venientes, apud Smyrnam martyrio consummati sunt. Sed & in eadem epistola continebatur etiam de aliis quàm plurimis eiusdem temporis martyribus intexta narratio. In quibus refertur post Polycarpũ, quod etiam Metrodorus quidam ex Marcionis hæresi presbyter, igni sit traditus. Inter cæteros autem qui per idem tempus martyres extiterunt, famosissimus inibi refertur quidam Pionius nomine, cuius per singulas interrogationes responsionum constantiam, & pro fide nostra ad populum orationes: quamq; apud Iudices interritus semper astiterit, docens & disputãs etiam in ipsis tribunalibus: vtq; his qui in persequutione titubauerant, cohortationibus suis ad consurgendum dexteram dederit: & in carcere positus, qualiter ingressis ad se fratribus, animos ad martyrii tolerantiam roborarit, quósve etiam ipse pro martyrio pertulerit cruciatus: vtque sit clauis affixus, & ardenti rogo superpositus: & vt in his beatum vitæ fecerit finẽ, si quis vult plenius scire, ex illa quæ nobis de antiquis martyribus scriptura composita est, plenius discet. Post hæc etiam aliorum apud Pergamum Asiæ vrbem martyrum gesta referuntur, Carpi cuiusdam & Papyrii, & Agathonicæ optimæ fœminæ, aliarumq; multarum, quæ pro beatis confessionibus martyrio coronatæ sunt.

Metrodorus

Pionius insignis martyr

Eusebii liber De antiquis martyribus

B

Vt Iustinus philosophus Christi verbum prędicans, Romæ martyrium meruerit. Cap. 16.

Iustinus An. do. 152.

CVm quibus & vir mirabilis, de quo paulo superius fecimus mentionẽ, Iustinus, cum secundo iam librum pro religionis nostrę defensione cõscriptum, temporis illius Iudicibus obtulisset, remunerationem linguæ fidelis & eruditæ, martyrii munus accepit, quodam philosopho Crescente nomine, cane tam professione quàm moribus, dolos viro insidiasque tendente. Quoniamquidem sæpe cum eo disputans, auditoribus mediis, non solum obtinuerat eum, verum & vehementius veritate sibi suffragante confuderat: vnde & victoriæ suæ palmam, martyrium percepit à domino. Hoc autem ita futurum, etiam beatus ipse, verus philosophus veritatis in ea defensione, quam ab eo conscriptam supra diximus, aperte, sicut erat futurum, prophetica mente prædixit, his verbis: Nam & ego, inquit, spero me ab aliquo horum, quibus pro veritate obsisto, insidias esse passurum: spero baculo aut claua feriendum: certe vel à Crescente hoc, non philosopho, sed φιλοκόμπῳ, id est, non amatore sapientię, sed amatore iactantię. Neque enim dignum est, philosophum nominari eum, qui de his quæ nescit, publice protestatur: & Christianos sine deo esse, & impios dicit, ad gratiam & libidinem eorum, quos in errore positos, ipse maioribus laqueis erroris inuoluit. Si enim ignoratur ab eo Christi doctrina, & ea arguit quæ ignorat, nequissimus est, & imperitis multo nequior: quia & imperiti

Iustini verba in secũdo apologetico pro religione Christiana

Id non obseruant idiotæ hoc seculo

vel idiotæ obseruant, ne disputare audeant de his quæ ignorant, & de illis A testimonium perhibere quæ nesciunt. Si vero legit quæ apud nos scripta sunt, & aut non intellexit eorum virtutem, aut intellexit quidem, sed dissimulat, ne & ipse suspectus habeatur in talibus, multo nequior & detestabilior iudicãdus est, qui imperiti vulgi captãs fauorẽ, veritatis ac pietatis quã probat, hostis existit & proditor. Nam & proposuisse me ei sciatis quędã, ex quorum responsionibus nihil scire conuictus est. Et intãtum vera sunt quæ dico, vt putem vobis etiam quæstionis habitæ inter nos disputationes allatas, ex quibus apertissime dinoscitur, quæ nostra sunt, penitus ignorare. Si vero necdum venerunt hæc ad notitiam vestrã, paratus sum rursum uobis audientibus disputare. Hæc sunt beati Iustini verba, in quibus secundum ea quæ prædixerat, per Crescentis insidias martyrio consummatus est. Tatianus quoque vir eruditissimus, in prima ætate sua cum magna admiratione oratoriam docens, ex qua non parum glorię quæsierat, postmodum ad nostra se studia conuertens, libros etiam ipse aduersum gentes dignos memoria dereliquit, in quibus Iustini meminit his verbis: Sed & admirabilis, inquit, vir Iustinus, satis recte prosecutus est, similes istos dicens esse latronibus. Et post aliquanta, cum de philosophis quædam dixisset, addit etiam hæc. Crescens denique ille, qui obsedit vrbem magnã, in puerorum quidem stupris omnes præibat, in pecuniæ autem cupiditate nullo B inferior erat. Mortem vero cum cæteris cõtemnendam suaderet, ipse tam pessimam de eà opinionem gerebat, vt Iustinum tanquam vltimo malo traderet morti, pro eo quod veritatem prædicans, voluptuosos & deceptores philosophos arguebat.

Tatianus Rhetor, Christianus

Tatiani testimonium de Iustino

Crescens Cynicus An.do.152.

De martyribus quos Iustinus in suis commemorat libris. Cap. 17.

Mulier pudica & Christiana, turpẽ maritum relinquit

IDem quoq; Iustinus priusquam proprium desudaret, aliorum qui ante se martyres extiterant, describens agones, in primo defensionis suæ libro talia quædam refert: Mulier quædam ait, coniuncta erat viro turpi, quæ & ipsa prius turpiter vixerat. Hæc postquam Christi præcepta cognouit pudica effecta, viro quoque de pudicitia suadebat, suggerens ei scriptum esse in Christianorum præceptis, æternas imminere pœnas his, qui pudicitiam in vita sua iustitiamque contempserint. Sed ille in eadem obscœnitate persistens, actibus iam suis alienam à se faciebat vxorem. Quippe cum nephas esse mulier existimaret, in eius mariti contubernio permanere, qui naturæ lege contempta, nouas vias libidinis exquirebat. Statuit igitur iura repudiare coniugii. Sed propinquis interuenientibus, & de mariti emendatione pollicentibus, compulsa est in eius rursum consortio residere. Verum ille post hæc Alexandriam profectus, cum turpius agere, atque incestæ vitæ maiora nuntiaretur augmenta quæsisse, mulier ne vltra in cõiunctione eius manens, particeps incesti hoïs haberetur, libello ei repudii dato disce-

A to diſcedit. Tum ille egregius maritus, quem gaudere oportuerat, quod intantum vxoris ſuæ caſtitas profeciſſet, vt non ſolum nihil turpe committere, ſed ne mariti quidem patienter ferre turpitudinem poſſet, à quo emẽdationem refutante pro caſtimoniæ amore diſceſſerit: nouo criminis genere pro caſtitate accuſat vxorem: Chriſtiana, inquit, eſt. Et illa quidem libellum tibi obtulit Imperator, vt primo permitteretur ei rem familiarem ordinare: tum deinde reſponderet obiectis. quod & indulſiſti. Verum maritus cum mulierem non poſſet arguere, in Ptolemæi cuiuſdam exitium, qui magiſter mulieris in Chriſtiana religione fuerat, tali arte cõuerſus eſt. Ptolemæus Chriſtianus Amicum habebat Centurionem quendam: huic perſuadet vt percontaretur à Ptolemæo, ſi Chriſtianus eſſet. Hoc tantũ Ptolemæus tanquam amator veritatis, nequaquam gloriam ſuæ profeſſionis occultans, percontanti, Chriſtianum ſe eſſe confeſſus eſt. Hunc continuo Centurio in vincula coniecit, & multo tempore ſqualore carceris maceratum, ad vltimum Vrbicio Iudici obtulit. A quo ſimili modo hoc ſolum interrogatus eſt Ptolemæus, ſi Chriſtianus eſſet. Vrbicius Iudex Qui rurſum tanti boni ſibi conſcius, diuinam religionem præ ſe tulit, & de Chriſti magiſterio, ac totius boni inſtitutionibus publica confeſſione teſtatus eſt. Qui enim negat quod eſt, ſine dubio culpabile iudicat eſſe quod negat. Continuo igitur poſt confeſſionem, ab Vrbicio duci iubetur ad mortem. Lucius autem quidam Chriſtianus vir, Lucius homo Chriſtianus
B videns tam temere datã ſententiam, ait ad Vrbicium: Quid quæſo cauſæ eſt, quod neque adulterum, neque corruptorem, aut homicidam, vel latronem, raptoremque, aut alterius cuiuſlibet facinoris reum, ſed tantum pro nomine Chriſtiano, quod hoc ſe vocabulo cõfeſſus eſt nuncupari, ad mortem duci hominem præcepiſti? Non ſunt hæc digna pio Imperatore, nec ſapientiſſimo puero filio eius, neque ſacro ſenatu quæ agis ô Vrbici. At ille nihil aliud inquirẽs, ait ad Lucium: Videris mihi & tu Chriſtianus eſſe. Cumque Lucius reſpondiſſet, hoc planè ſum: etiam ipſum Vrbicius duci pariter iuſſit ad mortem. Ille: Gratias, inquit, ago, quod me nequiſſimis dominis abſolutum, ad bonum & optimum patrem & regem omnium deũ remittis. Sed & tertius quidam pari modo libertate vſus, pari quoque ſẽtẽtia punitus eſt. Poſt hęc illa Iuſtinus annexuit ex ordine, quę paulo ante retulimus. Id eſt: Et ego, inquit, ſpero me ab aliquo horum quibus pro veritate obſtiti, inſidias eſſe paſſurum. Et cætera.

Quæ Iuſtini ſcripta ad nos vſque peruenerint. Cap. 18.

PLurima autem nobis hic vir ſtudiorum monimenta dereliquit, quibus eruditæ eius animæ, ac diuinis deditę diſciplinis, indicia colligamus: in Libri Iuſtini philoſophi & martyris quibus emolumenti plurimũ inuenire poſſunt ii, qui amorem doctrinę & ſcientiæ gerũt. Extat igitur eius liber hic (de quo ſuperius memorauimus) ad Antoninum qui dicebatur Pius, & filiũ eius, ac Senatum, pro noſtra re-

ligione conscriptus. Sed & secundus nihilominus defensioné nostræ fidei A continens, quem scribit ad successorem supradicti principis Antoninū Verum, cuius tempora nunc cœpimus explicare. Sed & alius liber est aduersum Paganos, in quo de singulis, vel nostris, vel Græcorū philosophis cōferens, disputationem latissimam conserit. Ibi etiā de natura dæmonū disserit quædam, quæ his inserere longum est. Sed & alius liber est aduersum Paganos, qui superscribitur Confutatio. Est & alius eius De monarchia, quem non solum de nostris libris, sed & de Græcorū voluminibus texuit. Est & alius, qui superscribitur Psaltes. Et alius velut in subnotationū modo De anima, in quo diuersas quæstiones inseruit, ex his quæ apud Græcorū philosophos agitantur, quibus contradicturum se repromittit, & suam de his sententiā in illius responsionis volumine prolaturū. Composuit etiam dialogum quasi cum Iudæis, quem apud Ephesum cum Tryphone Hebræorum nobilissimo doctore habuit: in quo exponit, quomodo ipse per diuinam gratiam ad credulitatem veræ fidei perductus sit, cum prius immensum studium erga philosophorum gesserit disciplinas, perquirendæ veritatis amore detentus. Simulq; refert de Iudæis, quod aduersum ecclesiam Christi, insidiis feralibus agant. Et pro his insimulat Tryphonem, dicens: Quia non solum non pœnituistis pro his quæ à vobis male gesta sunt, sed & viros aptos ad hoc elegistis de Hierosolymis, & misistis per B omnem terrā, qui circumirēt & dicerent impiam hæresim surrexisse Christianorum, simul & criminosa quædā diffamarent aduersum nos, quo scilicet per hæc ignorantes quique deterriti, consortia nostra vitarent: in quo non solum nobis ipsis, sed & aliis opprobria fingendo causa mortis extitistis. Scribit autem quod vsq; ad sua tempora prophetiæ gratia in ecclesiis floruerit. Sed & Apocalypsim, Ioānis apostoli esse dicit. Propheticis etiam quibusdam vtitur testimoniis ad Tryphonem, conuincens eum de his, quod Iudæi absciderint hæc de scripturis, & abstulerint. Sed & multa eius alia apud quàm plurimos fratrum feruntur, quæ ita probabilia ac digna à veteribus iudicata sunt, vt Irenæus ex ipsis inueniatur adsumere, & in quarto aduersum hæreses libro de his hoc modo scribere: Et bene, inquit. Iustinus in eo volumine quod aduersum Marcionem scribit, prosequutus est, dicens: Quia ipsi domino nunquam adquiescerem, si alium deum diceret præter omnium creatorem. Et iterum in quinto eiusdem operis libro dicit: Et optime, inquit, Iustinus affirmat, quia ante aduentum domini nunquam ausus est Satanas blasphemare deum, quippe qui nondum agnouisset damnationem suam. Hæc autem nobis necessario de opusculis Iustini dicta sint, ad inquisitionem librorum eius studiosos quosque fideles prouocantibus.

Iudæorū odiū in christianos

Prophetia in ecclesiis vsque ad Iustini tempora

Apocalypsis

Qui tunc viri Romanæ Alexandrinæq; ecclesiæ præfuerint. Cap. 19.

Igitur

A IGitur octauo anno supradicti principis, Aniceto vndecimo anno episcopatus sui defuncto, successit Soter. Apud Alexandriam vero Celadion quatuordecim annis ministrato sacerdotio, Agrippinum successorem reliquit. An.do.169 Soter Romæ Agrippinus Alexandriæ An.do.171

Qui Antiochensium. Cap.20.

APud Antiochiam vero Theophilus per idem tempus sextus ab Apostolis ecclesiæ pontificatum tenebat, Vbi quartus post Heronem fuerat Cornelius. Post quem quinto gradu Heros successerat. An.do.170 Theophilus Antiochiæ Cornelius Heros

De his qui memoratis tēporibus ecclesiastici scriptores enituerunt. Ca.21.

TVnc etiam Egesippus, de quo supra memorauimus, insignis habebatur, & Dionysius Corinthiorum episcopus, sed & Pinytus nobilissimus apud Cretā in episcopis fuit. Philippus etiam & Apollinaris, & Melito, Musanusq; & Modestus, & pręcipuus Irenęus, quorum omnium ad nos vsque apostolicæ fidei & sanæ doctrinæ præclarissima monimēta per lata sunt. An.do.176 Egesippus Dionysi⁹ Corint.episc. Pinytus Philippus Apollinaris Melito, Musanus, Modest⁹ Irenæus

De Egesippo, quæque ipse commemorat. Cap.22.

EX quibus Egesippus in quinto Cōmentariorum libro, vbi sententiam suę fidei plenissima cum adstructiōe designat, indicat hoc etiam, quod cum ad vrbem Romā pergeret, plurimis per loca singula episcopis in sermone & charitate cōgressus, omnes eiusdē fidei prędicatores doctoresq; Egesippus Conformitas doctrinæ Primus, Corinthiorum episcopus
B repererit: simul & de epistola Clementis ad Corinthios scripta, quædam commemorat, quæ etiam inserere huic operi nostro necessariū duxi. Ait ergo: & permansit, inquit, ecclesia Corinthiorum in prædicatione recta vsque ad Primum episcopum: quem Romam nauigans vidi, & resedi cum eo apud Corinthum diebus multis, delectatus puritate fidei eius. Cum autem venissem Romam, permansi inibi, donec Aniceto Soter, & Soteri successit Eleutherus. Sed in omnibus istis ordinationibus, vel in cæteris quas per reliquas vrbes videram, ita omnia habebantur, sicut lex antiquitus tradidit, & prophetæ indicauerunt, & dominus statuit. Item idem ipse etiam de hæreticis qui suo tempore exorti sunt, talia quædam commemorat: Et posteaquam, inquit, Iacobus, qui cognominatur Iustus, martyr effectus est, sicut dominus, etiam ipse reddens testimonium veritati: electione diuina Symeon Cleopæ filius episcopus ordinatur, electus ab omnibus pro eo quod esset consobrinus domini. Propterea autem tūc ecclesia virgo vocabatur, quia nondum fuerat adulterini verbi subreptione corrupta. Sed Theobutes quidam, quia repulsam meruit episcopatus, ipse cœpit initio perturbare omnia & corrumpere. Qui erat ex septem hæresibus in populo constitutis. Ex quibus erat & Simon, à quo Simoniani: Cleobius, vnde & Cleobiani: & Dositheus, vnde Dositheani: & Gortheus, vnde Gortheni: & Masbutheus, vnde & Masbutheni: sed & Menander, vnde Menan- Primi hæretici Ecclesia virgo Theobutes hęreticus Simon Cleobius Dositheus Gortheu

Masbutes Menander driani. Ab ipsis & Marcionistæ,& Carpocratiani,& Valentiniani,& Basilidæ,& Saturniani. Quorum vnusquisque diuersis corruptionibus fidei, seorsum schismata componens, propriam sectam,& proprios habuit sectatores. Ex ipsis processere pseudochristi,& Pseudoprohetæ, & pseudoapostoli, qui in diuersas partes fratrum vnitatem scindentes, per corruptelam doctrinę castum ecclesię cubile macularunt, impietatem loquentes aduersus dominum,& aduersus CHRISTVM eius. Sed & antiquas Iudæorū hæreses idem ipse scriptor, quæ, vel quantę fuerint, per hæc verba designat, Erant, inquit, diuersę sententiæ in circuncisione, id est, in filiis Israel quę maxime aduersabantur tribui Iudę, ex qua CHRISTVS est. Erāt ergo Iessęi, Galilęi, Hemerobaptistæ, Masbuthęi, Samaritę, Sadducæi, Pharisęi. Sed & alia quàm plurima scribit, de quibus ex parte iam pro locorum opportunitate in superioribus memorauimus. Disseruit autem & de euangelio secūdum Hebræos & Syros,& quædam etiā de lingua Hebraica disputauit,& Iudaicarum traditionum meminit: per quę indicat se ex Hebręis ad fidem CHRISTI venisse. Verum & hic ipse,& Irenęus, & omnis antiquorum chorus, librum qui adtitulatur Sapientia, Solomonis esse dixerunt, sicut & Prouerbia,& cætera. De Apocryphis vero cum ageret aduersum quosdam hæreticos, corrupta in his quędā etiam ac falsata esse perhibuit. A B

Iessæi Galilæi Hemerobaptistæ Masbuthæi Samaritæ Sadducæi Pharisęi Egesippus primum Iudæus Sapientia & prouerbia Salomonis, iudicio veterū

De Dionysio episcopo Corinthiorum,& de epistolis eiusdem. Cap. 23.

An do 176 Dionysij Corinth. epist.

SEd veniēdum nobis est tandem ad beati Dionysii cōmemorationem Corinthiorum ecclesiæ episcopi, cuius eruditione & gratia, quam habebat in verbo dei, fruebantur nō hi populi solum quos regēdos susceperat, sed & procul positi, quibus per epistolas pręsentiā sui reddebat. Extat denique eius ad Lacedęmóios scripta epistola de catholica fide, in qua & de pace atq; vnanimitate florentissime docet. Et alia ad Atheniēses, in qua ad Euāgelii credulitatē inuitat & cōcitat segniores, simul & arguit quosdam velut penè prolapsos à fide, cū episcopus eorū Publius fuisset martyrio cō summatus. Sed & Quadrati, qui Publio martyri successerat in sacerdotio, meminit: simul & memorat, quod labore eius & industria rediuiuus quidam in eis calor fidei reparatus sit. Et illud in eadē designat epistola, quod Dionysius Areopagites, qui ab apostolo Paulo īstructus, credidit CHRISTO, secundum ea quę in Apostolorum Actibus designantur, primus apud Athenas ab eodem apostolo episcopus fuerit ordinatus. Fertur & alia eius epistola ad Nicomedienses, in qua hæresim Marcionis impugnat,& ecclesiasticę fidei regulam mirabili ratione constituit. Scribit & aliam ecclesię Gortynensium, cęterisque simul ecclesiis Cretæ, in qua episcopum ipsorum Philippum velut magnis virtutibus & optimis studiis præditum prote

Publius Atheniēsium epūs.

Actō 17. 8

protestatur. Dicit autem ab hæreticorum conuiuiis abstinendum. Scri-
A bit etiam aliam ecclesiæ Amastrianorum, cæterisque cum ea Ponti ec- Bacchylides
clesiis, in qua Bacchylidis & Elpisti meminit, tanquam qui eum cohortati Elpistus
sint ad scribēdū, & multa in ea ex diuinis scripturis explanat, simulq; epi- Palmeas
scopi eorum mentionem facit nomine Palmę. Sed & de nuptiis & castita
te plurima commemorat: & ex quocunq; lapsu resurgentes, & conuerten
tes se à peccato, etiā si ab hæretica peruersitate resiliant, suscipi iubet. Con-
iūgitur & his alia eius epistola ad Gnosios, in qua commonet & depreca
tur episcopum eorum Pinytum, ne grauia onera discipulorum ceruicibus Pinytus
superponat, néue fratribus necessitatem cōpulsæ castitatis indicet, in quo Attendās hūc
nonnullorū periclitetur infirmitas. Ad quæ rescribens Pinytus Dionysio locū episcopi
sententiā quidem consilii melioris amplectitur, simulq; obsecrat eum post
illa quę prius scripserat, robustioris iam & validioris cibi de cętero scripta
transmittere, quibus ad meliorem profectū ecclesię suæ populus aleretur,
ne semper cibo lactis inhærentes, paruulorū vitā in corpore iam senescen
te perducerent. Simul & rectæ fidei suę insignia, & sollicitudinem quā erga
curā plebis expendit, eruditiōisq; ac sapientiæ verbi diuini in hac epistola
Pinytus nobis velut in quodā speculo viuētem sui dereliquit imaginem.
Dionysii autem fertur & alia ad Romanos data ad episcopū Soterem, in Epistola Dionysij ad Romanos
qua instituta antiquitus tradita, in ecclesia Romana custodiri, libenter am Antiquus
B plexum se his indicat verbis: A principio nanq; moris est, inquit, vobis, fra mos ecclesię Romanæ
tres omnes variis iuuare beneficiis, multisq; ecclesiis quæ sunt per diuersa
terrarum loca, cuncta quibus indigent, destinare: singulorū quoq; necessi-
tates in omnibus consolari: sed & per metalla fratribus relegatis, quę vsus
poscit prębere. Hæc ab initio Romanæ ecclesiæ facere moris fuit, à patri- Soteris Romani Pō. laus
bus sibi huiuscemodi institutione dimissa, & semper integre custodita. Bea
tus vero episcopus vester Soter, non solum seruauit quæ patres tradide-
rant, sed & auxit in melius. Qui non tantum sanctis quæ vsus corporalis
poscit, impertit, verū & aduenientes fratres clementi satis & mitissimo so-
latur alloquio, & tanquam pium se ac religiosum patrem singulis exhibet
In hac ipsa scriptura meminit etiam epistolæ Clementis ad Corinthios Clementis ad Corinthios epistola
scriptæ, significans veteri instituto, & antiqua consuetudine semper ipsam
epistolam lectam esse in ecclesia. Denique sic dicit: Beatam, inquit, duxi-
mus hodiernā dominicam diem, in qua legimus epistolam vestram, quā
& semper ad nostri commonitionem legimus, sicut & illam priorē à Cle-
mente ad nos scriptam. Idem adhuc ipse de epistolis suis tanquam falsatis
à quibusdam hęc scribit: Epistolas enim quasdam, fratribus rogantibus
me, scripsi, quas tamen apostoli Satanę zizaniis repleuerunt, quędam au- Epistolæ Dionysij falsatæ
ferentes, alia autem addentes, quibus vę repositum est in iudicio dei. Quid
autem mirum, si dominica verba sanctæ scripturæ falsare conati sunt, qui
vilia

vilia hęc quę nos ſcripſimus, corruperũt? Fertur adhuc & alia pręter iſtas, A

Epiſtola Dionyſij ad Chryſophorum.

Dionyſii ad Chryſophorum fideliſſimam ſororem ſcripta, in qua conuenienter vel ſexui, vel menſuræ eius, rationabiles ei diuini verbi exhibuit dapes, Sed de Dionyſio ſatis ſit dictum.

De Theophilo epiſcopo Antiocheno. Cap. 24.

An. do. 170 Theophili Antiochiæ epiſcopi, libri Orthodoxi aduerſus hæreticos

THeophili vero, quem Antiochiæ epiſcopum ſupra diximus, feruntur tres Inſtitutionum libri ad Autolycum ſcripti. Et alius liber aduerſum hæreſim Hermogenis, in quo & teſtimoniis vtitur de reuelatione Ioannis Sed & alii extant eius inſtructionum variarum libelli. Igitur ea tẽpeſtate hęreticis per omnem locum, zizaniorũ modo, pura verba dei ſemina maculantibus, & areas apoſtolicæ doctrinæ adulterina admixtione fœdantibus ex omni parte ſacerdotes domini, velut vigilãtes agricolę, excutere eorum & expurgare mala ſemina nitebãtur, & tãquã ſolliciti paſtores ĩſidiãtes lupos gregibus CHRISTI, clamoribus ſimul inſectatiõibusq; repellere cõmonẽdo fratres, inſtruendo, ſcribendo etiã longe poſitis, ipſos quoque interdum, ſicubi corãm deprehendiſſent, cominus perurgẽdo, & verborum lucta, ac diſputationum certamine proſternendo: alii etiã poſteris conſulentes quęſtiones eorum & peruerſas obiectiones æditis commentariis confutando. Inter quos & Theophilus, de quo nũc loquimur, nõ ignobili aduerſum eos, id eſt, aduerſum Marcionem, indicatur ex his quę legimus, diſputatione congreſſus. Huic igitur ſeptimus ab apoſtolis in Antiochenę eccleſię ſacerdotio Maximinus ſucceſſit. Sed & Philippus, quẽ Gortynenſis eccleſię epiſcopum ſupra diximus, nobile etiã ipſe monimentum aduerſum Marcionem dereliquit. Similiter & Irenæus, B

Maximinus Antiochiæ ſucceſſit Theophilo Philippus Gortynẽſis epũs aduerſus Marcionem

De Modeſto. Cap. 25.

An. do. 176

MAgnificẽtius aũt cæteris Modeſtus, qui omnes ipſius deceptiones & fallacias retecto, quo velabantur, nequitiæ tegmine denudauit.

De Melitone, quoſq; ipſe commemorat. Cap. 26.

Melito Sardẽſis, Apollinaris Hierapolitanus Libri Melitonis

MElito quoq; Sardenſis Antiſtes eccleſiæ, & Apollinaris apud Hierapolim eccleſiam regens, celeberrimi inter cæteros habebãtur. Qui & imperatori Romano Apologeticos ſimiliter libros pro noſtra fide luculẽtiſsime conſcriptos porrexerunt. Horum quanta relicta ſint monimenta, quæ ad noſtram vſq; notitiam peruenerunt, infra oſtenditur.

Melitonis de Paſcha libri duo.
De optima conuerſatione liber vnus. Sed &
De prophetis.
De eccleſia.
De die dominica.
De fide hominis.
De figmento.

De obedientia

A De obedientia fidei.
De ſenſibus.
De anima,& corpore,& mente.
De lauacro.
De veritate.Item
De fide.
De generatione CHRISTI,& de prophetia eius.Item
De anima & corpore.
De hoſpitalitate.Item
Liber qui dicitur clauis.
De diabolo.
De reuelatione Ioannis.
De deo corpore induto,Et poſt omnia
Liber ad Antoninum Verum

In libello ſuo de Paſcha,tempus quoque quo ſcribebat inſinuãs, ita dicit: Sub Sergio,inquit,Paulo Proconſule Aſiæ,quo in tempore Sagaris martyrio coronatus eſt,quæſtio ingens oborta eſt apud Laodiceã de Paſcha, quibus diebus hæc ſcripſimus. Huius etiam ipſius belli mentionem facit Clemens Alexandrinus in opere ſuo,vbi de paſchæ ratione ſcribit, quod B ſe dicit ex occaſiõe huius ipſius libelli,qui à Melitone prius æditus fuerat ſcribere. In eo autem libro quem ad imperatorem ſcribit,talia quædam memorat illis temporibus aduerſum nos geſta: Quod nunquam, inquit, factum eſt,nunc perſecutionem patitur genus piorum. Effugantur vndique,nouis decretis per omnem Aſiam promulgatis. Impudentes nanque homines & calumnioſi, qui rapere aliena deſiderant, occaſione accepta Imperialium præceptorum, more prędonum die noctuque graſſantur, & diripiunt innocentes. Et poſt aliquanta iterum dicit, Et ſi quidem te iubente hæc faciunt,bonum credamus, quicquid iuſto Imperatore iubente committitur.Sed & nos libẽter ferimus mortem, quam à te cognoſcimus irrogari. Sed hoc eſt ſolum quod te obſecramus, vt ipſe prius miniſtros proteruitatis huius requiras: & ſi à te mandatæ ſint iſtæ, quas irrogant, mortes, ipſe diſcutias. Si vero tuam quoque conſcientiam præceptum iſtud tam immane & tam barbarum latet,obſecramus ne nos deſpicias,& patiaris religioſos ciues tam publico latrocinio iugulari.Et iterum poſt aliquanta addit etiam hæc:Etenim philoſophia hęc qua nos vtimur, primo quidem florebat apud Barbaros. Introducta eſt autem etiã Romanę veſtrę conuerſationi Augusti tẽporibus:ex quo & regni veſtri ſublimius culmen aſcendit,obſeruatię huius auſpiciis eleuatum. Cuius imperii feliciter propagati,tu felix ſucceſſor exiſtis,& traditum tibi feliciter ſeruas vnà cũ filio. Propter quod & ſimul tibi cum imperio traditum noſtrę philoſophię

quo tempore vixerit Melito

phiæ ritum pari religione custodi, velut qui ingressu suo patribus tuis causam prosperitatis intulerit. Et fidem, quæ cum ipsius Augusti felicitatibus adoleuit, integram tu quoq; nunc regnans, illibatamque conserua: quia nec ipsi Augusto in ingressu eius, vel in progressu, triste aliquid accidit, sed è cótrario læta omnia, & omnia magnis successibus plena, obsecrantibus deum summum pro imperii eius statu, religionis huiusce cultoribus. Nec quisquam principum nisi Nero solus & Domitianus, nequam hominum suggestionibus, aduersati sunt dogmati nostro. Ex quorum tempore accidit, nos falsis calumniis infamari. Sed illorum errorem, qui ex ignorantia venerat, emendauerunt patres tui, qui frequentibus postmodum decretis animaduerterunt in eos, qui auderet molestiæ aliquid huiusmodi cultoribus irrogare. In quibus auus tuus Adrianus, & ad alios quidem multos iudices, præcipue tamen ad Fundanum Proconsulem Asiæ pro hoc literas dedit. Pater vero tuus tecum pariter Romani regni apicem gerens, omnibus quidem generaliter ciuitatibus, maxime tamen ad Larissæos, & Thessalonicenses, & Athenienses, pro his mittit edicta. Te vero multo magis eandem credimus seruare sententiam, imò & multo clementius confidimus prouisurum, tanquam qui veræ philosophiæ, ac puræ religionis amator existas. Hæc & multa alia nobiliter ab eo scripta, in libello, de quo memorauimus, inseruntur. In his autem quæ de explanatione scripturarum scribit, quasi in præfatione, enumerat quæ sint volumina veteris testamenti, quæ in Canone debeant obseruari. Quam partem scripturæ indere his necessarium puto.

Adrianus Cæsar Minutius Fundanus

A

B

MELITO ONESIMO FRATRI SALVTEM.

QVONIAM QVIDEM frequenter me rogasti pro studio, quod habes erga verbū dei, vt excerpā tibi testimonia ex lege & prophetis de Saluatore, & de fide nostra, simulq; indicem, qui sit ordo vel numerus veteris testaméti voluminū, postulata libenter impleui, sciens quod sit in te discendi studiū, vel quanta fidei deuotio, & vt vitæ æternæ desiderio nihil præponas. Scias ergo perrexisse me vsque ad Orientis locum, vbi prædicationis nostræ cœpit exordium, & vbi gesta sunt illa omnia, quę leguntur scripta, ibiq; diligenter de omnibus explorasse, quæ essent veteris testamenti volumina. Ibi igitur quæ cum omni inuestigatione comperi, hæc sunt: Moysi libri quinque: Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium. Tum deinde Iesu Naue, Iudicum, Ruth, Regnorum libri quatuor, Paralipoménon libri duo, Psalmi Dauid, Solomonis Prouerbia, quæ & Sapientia, Ecclesiastes, Cantica canticorum, Iob. Prophetę autem Esaias, Hieremias, Duodecim prophetarum liber vnus. Daniel, Ezechiel,

De libris qui habentur in Canone

A Esdras. Ex his ergo ἐκλογὰς tibi, id est, excerpta testimonia in sex libris digesta transmisi. De Melitonis monimentis ista comperimus.

De Apollinare. Cap. 27.

Apollinaris vero, cum multa à multis habeantur, ad nos tamen ista sunt quæ venerunt. *An. do. 178 Apollinaris lucubratiões.*

Apologeticus liber ad prædictum Imperatorem scriptus, Et

Aduersum Paganos libri quinque.

De veritate libri duo.

Et quos postmodum ædidit aduersum Cataphrygas, Montanum scilicet, & pseudoprophetissas eius, qui tunc primum deuiandi à recto itinere exordium sumpserant.

De Musano. Cap. 28.

Sed & Musani (cuius in præcedentibus fecimus mentionem fertur libellus multa elegantia scriptus ad quosdam fratres, qui declinauerant ad hæresim, quæ dicitur Encratitarum, tunc nuper exortam. Cuius autorem extitisse Tatianũ sermo asserit, illum ipsum de quo in superioribus memorauimus, beato Iustino testimonium dante, cuius eũ & discipulum ferunt. De quo tamen Irenæus in primo libro contra hæreses hæc refert: A Saturnino, inquit, & Marcione descenderunt & hi, qui vocantur Encratitæ, nuptias refutantes, quæ à deo antiquitus institutæ sunt: & subtiliter accusantes illum, qui ab initio masculum & fœminam ad restitutioné humani generis fecit. Sed & ab animalibus abstinendum prædicãt, ingrati existentes deo, qui hæc humanis vsibus procreauit. *An. do. 176 Musani liber aduersum Encratitas* *Encratitæ Irenæũ lege de continentibus cap. 30. lib. 1.* (B)

De secta secundum Tatianum. Cap. 29.

Contradicunt etiam primi hominis saluti. Et hoc nũc inuentum est ab his, quibus Tatianus quidam autor extitit, & huiuscemodi blasphemias introduxit. Qui fuit quidẽ auditor Iustini, sed donec cum ipso fuit, nihil tale se sentire prodidit. Postea vero quàm ille martyr effectus est, abscidit se ab ecclesiis: & doctoris arrogantia tumidus, & elatione nimia inflatus, tãquã qui se cæteris duceret meliorem, proprium maluit quàm à ueteribus traditũ docendi instituere stilum, secula quædam inuisibilia secundum Valentini fabulas introducens, nuptias autem & fornicatiões corruptionéq; pari iudicans lege, Similia Marcioni Saturninoque confirmans. De salute vero Adam in dubium deducenda, nouis quæstionibus cõmentatur, & paulopost idem Irenæus addidit etiã hæc: Non multo aũt, inquit, post, Seuerus quidam supradictæ hæresi robur adiungens, fomenta maxima eius sectatoribus præstitit. Vnde & magis Seueriani appellati sũt. Qui vtuntur quidem lege, & prophetis, & euangeliis: sed propria quadam interpretatione, scripturarum sensum peruertunt. Obtrectant autem Paulo *An. do. 176 Tatianus hæreticus* *Seuerus hæreticus Seueriani*

apostolo,& refutant eius epistolas.Sed neque actus apostolorum suscipiunt.Veruntamen prior eorum autor Tatianus,collationem quandam faciens euangeliorum,nescio quomodo composuit Euangelium vnum ex quatuor,quod Diatessaron nominauit, quod etiam nunc habetur à multis. Dicitur autem & nonnulla ex sermonibus apostoli permutasse,tanquam qui emendare velit ordinem compositionemque verborum. Reliquit autem hic ipse infinitum librorum numerum.Sed ille quem aduersum gentes scripsit, liber ex omnibus scriptis eius præcipuus & valde vtilis comprobatur. Sed & de his satis dictum. A

Tatianus aduersus gentes

De Bardesano Syro,& scriptis eiusdem. Cap.30.

PEr idem tempus innumeris hæresibus vbique pullulantibus,& præcipue apud Mesopotamiam, Bardesanes quidam vir disertissimus in Syrorum lingua,& vehemens dialecticus: aduersum Marcionem aliosque nonnullos, dialogos scribit quos propria lingua compositos ædidit. Sed & plura alia eius extant volumina,quæ discipuli eius in græcum vertêre sermonem. Erat nanque ita potens in verbo & in doctrina,& in disputationibus validus,vt plurimos & nobiles viros habuerit sectatores. Est & eius ad Antoninum de Fato potentissimus dialogus. Sed & alia multa scripsit,quæ satis vtilia & pernecessaria persequutionum quæ tunc erant temporibus,extitere.Ferunt autem hunc ipsum fuisse primo de Valentini schola. Sed cum magistrum notasset erroris,& ineptas eius fabulas arguisset, B visus est sibi ad meliorem & rectam fidei sententiam conuertisse.Nec tamen ex integro veterum errorum sordes maculamque deposuit.

An.do. 142 Bardesanes Syrus aduersus Marcionem

Dialogus de Fato ad Antoninum Cæs. Soter Pont. Ro. moritur

Iisdem vero temporibus etiam Romanæ ecclesiæ Soter episcopus,viuendi finem fecit.

EVSEBII PAMPHILI
EPISCOPI CAESARIENSIS ECCLEsiasticæ Historiæ Liber Quintus.

PROOEMIVM.



GITVR Soteri episcopo octo annis in vrbe Roma sacerdotio ministrato, duodecimus ab a postolis succedit Eleutherus septimo decimo anno imperii Antonini Veri. Quo in tempore per multas Romani orbis prouincias, ex acclamatione & seditione vulgi persecutiones aduersum nostros dirissimæ cõcitatæ sunt, ita vt multa milia martyrum per loca singula fierent. Quod coniicere ex his facile possumus, quæ ad rerum gestarum memoriã cõseruandã literis mandata reperimus. Et quã uis de hoc plenior nobis narratio, quã de singulorũ martyriis prosecuti sumus, sui sub titulo videatur exposita, quę instructionẽ pariter doctrinæ & scienotię necessariã nõ minimã cõtineat, tamen quę etiã pręsenti operi cõ petere duximus pauca inseremus è multis, Alii naq; scriptores historiarũ, referãt bella, trophęa, victorias, magistratuũ ducũq; fortia gesta cõcelebrẽt mortesq; ciuiũ aut hostiũ narrẽt: patriã, cõiuges, liberos, diuersis cũcta cædibus cõfusa describãt. Noster hic sermo qui narrationẽ cõtinet de his quę ad deũ pertinent rebus, absurdũ nõ erit, si bella describat, quę caro pro aĩę salute perpessa est, & pugnas quas anima vt cœlestem patriam recuperaret excepit: si certamina eius referat, quæ pro fide veritatis exegit, in quibus nõ aduersum mortales milites, sed aduersum spiritales dæmones dimica uit + nõ pro libertate carnis, sed pro spiritus libertate, Si inquam, monimentis literarum mandemus prælia, quæ nõ pro terrarũ spaciis, nec prouinciarum possessionibus, sed pro cœlorum regno, & paradisi hæreditate peracta sunt: non regni mortalis imperium quæsitura, sed ab immortali rege omnium deo triumphorum gloriam perceptura.

An.do.178 Eleutherus Pont, Ro.

B

Significare videtur opus suum De antiquis martyribus, cuius ante meminit

Bella & pugnæ martyrũ.

Alias pro liberis carnis

Quanti & quemadmodum sub Seuero apud Galliam pro pietate subierint mortem. Cap.1.

GAlliarum nobilissimæ vrbes Lugdunensium ciuitas habebatur & Viẽnensium, quas præcipiti lapsu præterfluit Rhodanus nobilissimus fluuiorum. In his quæ & quanta erga dei martyres gesta sint, suprà memoratis Antonini Veri temporibus, descripta per ordinem, ab eis ad ecclesias Asię & Phrygiæ, fideli relatione trãsmissa sunt. De quibus vt fides certior habeatur, ipsa scriptorum exempla subiiciam.

Lugdunum Vienna Rhodanus

A

SERVI CHRISTI HABITANTES apud Viēnam & Lugdunū Galliç vrbes, fratribus oībus qui per Asiam & Phrygiam, eandem quam nos redēptiōis Christi fidē & spē gerūt, pax vobis, gratia & gloria à deo patre, & Christo Iesu domino nostro.

Epistola christianorū apud Viennam & Lugdunū habitantium

Et cū nonnulla velut in pręfatione prosecuti viderētur, post aliquanta ita rerum gestarum ordiūtur initiū: TRibulationis aiūt, nostræ magnitudinem & Gentilium furorem, quem sanctis martyribus intenderunt, sicut est, enumerare, ne pręsentes quidem ipsi sufficimus, nedum scriptura comprehēdere. Omnibus etenim viribus cōgressus est inimicus, tāquā qui iam per acerbitatem persecutionis aduentus sui ostentaret initia, & per hoc instrueret & informaret ministros suos aduersum seruos dei, omne ministeriū † sceleris & crudelitatis explere, ita vt primo nobis domorū prohiberetur habitatio: tum deinde vsus balnearū: post etiam processus ad publicum: ad vltimum, ne omnino in quolibet loco domi forisq; publico priuatoq; videremur. Sed aderat dei gratia, quę fragiliores quidem quosque nostrorum de manibus eorū eripiebat. Producebat autem in medium viros stabiliores columnis, qui possint per patientiam suam non solum ferre impetus quos excogitabat inimicus, sed & vltro expetere, & sponte se omnibus vel opprobriorum, vel tormentorum cruciatibus obiectare, & lacessētibus iam penè tortoribus, ipsi adhuc parum putare, pro eo quod moram sibi hanc esse quodammodo ad Christū festinantibus crederent, rebus ferè ipsis, & patientiæ virtute clamantes: quia non sunt condignę passiones huius temporis ad futuram gloriā, quę reuelabitur in nobis. Ferebāt ergo fortiter adclamationes aduersum se, & probra atq; iniurias populi: & cōtumeliās eorū, laudes suas esse ducebāt. Sed & verberari se ab eis, ac lapidari & concludi, patienter accipiebant: ęquanimiter suscipiētes, quicquid illud furētis vulgi excogitauisset insania. Deniq; quodam tempore astante Tribuno & primoribus ciuitatis, pro solis adclamatiōibus populi correpti & in carcerē trusi sunt fratres, vsq; ad præsentiam Pręsidis: cuiq; aduenienti offeruntur. In quos ille tanta crudelitate vsus est, vt sæuitię eius species singulas nemo possit exponere. Vetius igitur Pagatus vnus ex fratribus, qui & in deū perfectam charitatem, & in homines integram custodiret: cuius vita, cū esset adolescens, ita examinata esset omnibus & probata, vt etiam grauissimis senibus præferretur. Incedebat enim in omnibus mandatis & iustificationibus domini sine querela: ad obsequia quoque seruorum dei promptissimus erat. Is cum zelo diuino & feruore spiritus plenus, tam crudelia seruis dei supplicia videret inferri, & cōtra ius fasq; tot pœnas, humanis visceribus excogitari, indignitatē rei vltra non ferens, poposcit se audiri, pro ciuibus optimis, & quibus nihil impietatis cōmissum probari poterat,

Al. sceleris crudelitate explere

1. Habitatio domorum
2. Vsus balnearum
3. Processus in publicum
4. Perpetuæ latebræ

Viri stabiliores columnis

B

Adclamationes populi in Christianos

Fratres, hoc est Christiani

Vetius Pagatus, patronus Christianorū

A rat, loquuturum. Erat enim & nobilissimus inter suos, & eruditissimus. Verum cum defensionem eius non reciperet obstinatio iudicis, inquirit tantum ab eo, si & ipse Christianus esset. Vtq; Christianum se esse clarissima & libera voce testatus est: tanquã aduocatus (inquit) Christianorũ, & ipse vinctorũ numero societur. Sed in hoc illi quidẽ quid dicerent ignorabant Ille vero habẽs in se aduocatũ pro nobis Iesum, hoc nomine meruit honorari: sancti presbyteri Zachariæ, qui erga sanctos plenitudinem charitatis ostenderat, secutus exemplũ. Qui & ipse dum fratribus adest & defensionem libertatis, quę in nostra religiõe cõsistit exequitur, dominicũ secutus exemplũ, animam suam pro ouibus suis posuit, & pro amicis. Et ideo cum hoc pariter velut discipuli fideles Christi in regno vẽturo sequẽtur agnũ quocũq; vadit. His igitur optimis, & fidelissimis ducibus vsus omnis reliquus sanctorum chorus, prompti & alacres animas suas pro fidei libertate ponebant. Aliqui aũt impares & infirmiores inuenti, & ad illatę persequutionis euehendũ pondus inualidi, decem fermè numero, lapsu suo luctum nobis & ingentẽ tristitiã reliquerunt, & multorũ animos, quos priorũ fides succenderat, infregerunt. Vnde & omnes valde perterriti sumus, non propter tormenta, quæ crudelius videbantur inferri, sed pro exitu cõfessionis incerto: quia multo nos grauius lapsus nostrorum, quã ea quę inferebantur tormenta, cruciabant. Comprehendebantur tamen quotidie, quos di-
B gnos dominus iudicabat in lapsorũ numerũ subrogari, ita vt ex vtraq; ecclesia oẽs qui studiosi & magni videbãtur, & quorũ labore & industria regebãtur ecclesię, vniuersi pariter tenerentur. Accidit autẽ etiã seruos comprehendi quorundã ex nostris paganos: quoniamquidem publice iussum fuerat requiri omnes & teneri. Quiq; dęmonis instinctu, cũ tormenta pertimescerent, quę inferri sanctis videbant, monentibus se in hoc ipsum militibus, quibus ita fuerat pręceptũ, cõmenti sunt aduersum nos, velut Thyesteas cœnas, & incesta Oedipia perpetrantes: & alia, quæ nec proloqui aut cogitare nobis fas est, & qualia ne credere quidẽ possumus aliquãdo apud homines gesta. Quę cũ de nobis diffamata fuissent in vulgus, horrori maximo & execrationi apud omnes homines esse cœpimus, etiam apud eos qui prius aliquid moderationis erga nos seruandum esse censebant. Et oẽs simul fremere aduersum Christianos, atq; insatiabili odio furere cęperũt. Tũc vidimus cõpleri illud quod à domino dictũ est: Quia veniet tẽpus in quo oĩs qui occiderit vos, putet se obsequiũ offerre deo. Post hæc iã supra õne narratiõis genus est, suppliciorũ & cruciatuũ modus, qui sanctis martyribus inferebatur, perurgente satana, quo scilicet etiã illorũ confessione tale aliquid eliceretur à nobis esse commissum. In quo omnes pari atq; eodem furore persistebant, vulgus, index, officiũ, milites, perurgentes pręcipue Sanctum nomine, quendam diaconum Viennensem: & Maturũ neo-

[Margin notes: Zacharias præsbyter — Decem negarunt Christũ — Io. 16.a — An. do. 169 — Sanctus diaconus Viennensis]

 A

phytum quidem, sed in fide & patientia robustissimum: sed & Attalũ Pergamenum ciuem, qui columna & firmamentum ecclesiæ nostræ in oĩbus fuit: & Blandinã fœminam, per quam Christus ostendit, quia ea quę apud homines despecta sunt, & cõtemptui habẽtur, in magna gloria apud deum ducuntur: & quia charitas eius, quæ fragilia sunt per naturam, per gratiam facit esse firmissima. Cum enim omnes nos de ea trepidaremus, sed & ipsa eius carnalis domina, quæ erat vna ex numero martyrũ, vereretur ne forte Blãdina cederet in tormẽtis, & pro debilitate corporis, vix ad primę cõfessionis tormenta sufficeret, tanta tolerantiæ virtute firmata est, vt resoluerentur prius & conciderent carnificũ manus, qui sibi pro cõtẽtiosa iudicis animositate inuicem succedebant. Deniq; à prima luce vsq; ad vesperam tormẽta semper innouãtes, ad vltimum victos se confitentur, stupẽtes quomodo in ea spiritus permaneret, cum nihil iam in illa ex corpore per supplicia resedisset. Sed illa vere beata, vt postmodũ nobis ipsa disseruit quondam, quoties vocem confessionis emisit, & Christiana sum proclamauit, toties nouę vires corpori reddebantur, & tãquã ablatis per confessionem doloribus, instaurabatur recẽtior ad agones. Eoq; magis, quod intellexerat quod vox pia sensum doloris extingueret, sæpius & alacrius Christiana sum, & Nihil apud nos mali geritur, proclamabat. Diaconus quoque Sanctus nomine, etiã ipse supra quàm dici potest, & supra quàm humanam fas est ferre naturam, acrius insistentibus ministris dęmonum, quo aliquid ab eo elicere possent confessionis illicitę, noua pœnarum genera pertulit, & quę longe substantiam humanę conditionis excederent. At ille vir deo plenus, intãtum crudelitates eorum irrisit, & ferinã in quęstione sęuitiam, vt nunquã dignatus sit, vel quis esset genere, vnde domo vel patria, nomen saltem suum eis fateri. Sed de his singulis interrogatus, nihil aliud in omnibus tormentis, nisi Christianum se esse respondit. Hoc mihi nomen, hoc genus, & patria est. Aliud, inquit, omnino nihil sum quã Christianus. Vnde & eos incredibilis agitabat insania, quod tantis pœnarum generibus consumptis, extorquere ei ne professionem quidem proprii vocabuli potuissent. Ad vltimum candentes laminas æris & ferri erga inguinis loca, & delicatiora quęque membrorum instauratis ignibus adhibebant: ex quo carnes quidem eius adustę igni defluebant: ipse vero permanebat immobilis, inconcussus, intrepidus, cœlestibus æternisq; fontibus qui procedunt de ventre Iesu, humanas in se temperans flammas. Veruntamen membris omnibus martyr erat, & toto corpore vnũ vulnus horrebat. Perit in eo humanæ formę agnitio, & non solum quis esset, sed & quid esset, tormentorum crudelitas ne agnosci posset, abstulerat. Christus tamen in eo solus per martyrii gloriã recognoscebatur, qui per eius patiẽtiã destruebat aduersarias potestates, & suos milites per tolerantię ro-

Maturus

Blandinæ mira in tormentis constantia.

Sancti diaconi constantia.

B

A tiæ roborabat exemplum: ostendens omnibus, quia nihil terribile est, vbi diligitur pater: nihil doloris est, vbi fides Christi est. Sed artifices scelerum, nequaquam martyris erubuere virtuté. Post paucos etenim dies, considerantes quod si tumentibus adhuc vulneribus, quæ indignarentur etiam ad mollissimum manus tactum, tormenta rursus inferrét, & denuo membra iam putrefacta vexarent, vnum è duobus fore, aut in sua eum impietatis iura cessurum: aut si in tormentis animam posuisset, terrorem crudelitatis, & metum cæteris intentandum. Sed hoc longe contra quàm impii cogitauerant, cessit. Nam quod vix credi ab infidelibus potest, restitutum est in primam speciem corpus per secunda tormenta. Et officia membrorum, quæ abstulerat prima crudelitas, secunda reparauit, ita vt iterata supplicia, nó iam ei pœnam contulerint, sed medelam. Sed & Blâdina, quam paulo ante memorauimus, simili exemplo ad supplicia secunda reuocatur. Quæ cum semiuiua penè, & in mortis quodam confinio posita, iteratis fuisset pulsata cruciatibus, velut è somno quodam subito euigilans, in memoriam futuræ beatitudinis venit, & voce constanti tanquam de excelso & ædito concionaretur apud populum: Multum (inquit) erratis ô viri, quod putatis infantum visceribus vesci eos, qui ne mutorum quidem animalium carnibus vtuntur. Et sic in confessione perdurans, iterum nu-
B mero martyrum sociata retruditur.

Blandina ad tormenta reuocatur

Accusabantur Christiani q̃ infantū visceribus vescerētur

Veteres Christianos à carnibus abstinuisse

Vt martyres quamdiu habebantur in vita, omnes qui in persecutione lapsi fuerant, reuocabant. Cap. 2.

SEd posteaquam per beatorum martyrum patientiam tyrannica euanuere supplicia, aliis rursus diabolus machinis oppugnare parat famulos dei, quo scilicet afflictione carceris, & pœnali squalore consumpti, ac septimo (vt dicunt) puncto in neruo pedes contra quàm credi fas est, distenti, in intimo tenebrarum loco, per omnia pœnarum genera quæ furentium sæuitia excogitare poterat, deperirent. Quàm plurimi ergo hoc genere in ergastulis consumuntur, domino suscipiente eorum huiuscemodi exitum, quibus nec ibi defuit diuinæ maiestatis auxilium. Aliquanti etenim ex his qui sæuissima tormenta pertulerant, nec humanæ aliquid medelæ permissi sunt consequi, mirum in modum virtute domini conualescere, & subitam mentis alacritatem ac desperatum corporis robur recuperare cœperunt, ita vt cohortatione sua cæteros ad patientiam confirmarét. Et impatientes erant pœnarum illi magis, qui nuper fuerant correpti, & quorũ corpora nondum tormenta solidauerant: illi denique erant, qui fœtoris horrore, & conclusionis tenebris necabantur. Verum beati Photini Lugdunensis episcopi gloriosam martyrii confessionem, fas non est silentio præterire. Qui cum nonagenario maior esset ætate, & corpore vtpote illius æui inualidus, cætera penè iam mortuus, solo martyrii amore viuebat.

Septimo puncto in neruo distēti puer.

Moriuntur in carcere

An. do. 169.

Photinus Lugdunensis episcopus, quem Sophronius

i 4 Ducitur

Ducitur ad tribunalia, imò potius defertur, ſenio & lãguore reſolutus. Cu A ius ad hoc ſolũ anima ſeruabatur, vt Chriſtus per eã magnificentius in fragili corpore triumpharet. Statuitur interea ſenior pro tribunalibus impiæ plebis. Vndiq; clamor attollitur, hunc ipſum eſſe inſonant Chriſtũ. Dum vero à præſide interrogatur, quiſnã eſſet Chriſtianorũ deus, reſpondit: Si dignus fueris, ſcies. Hinc vero cunctos velut rabies immenſi cuiuſdam furoris inuaſit, ita vt qui prope aſtabant pugnis, alii calcibus ſubigerent ſenem, nec grauitati, nec ætati aliquid reuerentiæ deferentes. Illi vero qui longius erant, quicquid furentibus teli veniſſet in manus. eminus iaciebant: ita vt vnuſquiſq; ſummi ſibi eſſe delicti duceret, niſi aliquid in ſenem ſceleris intuliſſet. In hoc etenim vindicandos deos ſuos eſſe credebant. Quem cum ſeminecem proieciſſent in carcerem, incontaminatũ paulo poſt ſpiritum reddidit. Per idem tẽpus immenſa quædam dei diſpenſatio procuratur, & miſericordia ex inſperato Chriſti domini arte conquiritur. Quod nunquã ferè prius à perſequutoribus geſtũ meminimus: omnes hi qui primo comprehenſi negauerant fidem, correpti truduntur in carcerem: & quo infelicibus ne ſolamen quidem pœnalis præſtaretur exitii, non quaſi Chriſtiani iam, ſed tanquam homicidæ & inceſti detinebantur, habẽtes miſeri duplicem pœnam. Quoniamquidem cæterorum ſupplicia mitigabat ſpes & corona martyrii: Chriſtique charitas, & ſancti ſpiritus gratia releuabat afflictos. B Iſtos autẽ ipſis pœnalibus cathenis, & pondere carceris grauius conſcientia cruciabat, ita vt vultu ipſo & aſpectu diſcernerẽtur à cæteris: quod illi producebantur de ſuppliciis læti, & diuinum neſcio quid in ipſis vultibus præferentes, vincula ſua monilia precioſa ducebãt, per ſqualorem carceris, Chriſti bonus odor effecti, ita vt viderentur ſibi non in ergaſtulo, ſed in myrotheca concluſi: at illi alii triſtes, demerſi, ipſis quoq; conſpectibus horridi, & omni turpitudinis deformitate fœdiores. Sed & ipſis gentilibus in multo opprobrio expoſiti erant, tanquã degeneres & ignaui, qui fidem perdiderint, & crimen inuenerint, & qui Chriſtianorum quidem nomine caruerint, homicidarum tamen pœnas nõ effugerint. Quæ cum ita geri viderent cęteri, incredibiliter corroborati ſunt, ita vt cõprehenſi abſq; vlla animi nutatione, cõſtanter ſe nihil aliud quàm Chriſtianos eſſe faterẽtur.

Et cum quædam in his locis fuiſſent longius proſequuti, poſt aliquãta iterum hæc ſubiungunt. Poſt hæc iam per diuerſas ſpecies martyrii eorum, velut coronam quandam variis floribus compoſitam dominus Chriſtus intexens offerebat patri, vt ab eo velut victores magni agonis remunerationes æternorum ſumerent præmiorum. Nam Maturus, & Sanctus, & Blandina, & Attalus, munerum diebus, innumeris milibus gentium diuerſarum ad ſpectaculum congregatis, ſtatuuntur in medio arenæ. Et rurſum Maturus cum Sancto, quaſi nihil prius geſtum fuiſſet, ad omnia tormentorũ

[Margin notes: Photonus moritur in carcere. — Negatores rapiuntur in carcerem tanquã homicidæ & inceſti, nõ tanquam Chriſtiani. — 1. Cor. 2. d. — Maturus, Sanctus, Blandina, Attalus]

A mentorum & verberum genera renouantur, certantibus omnimodis aduersariis, quatenus eorum patientiam frangerent, & ab ipso, vt ita dicam, vertice coronas eorum diriperent, insanis populi vocibus instigati. Sed illis eo magis animos roborabat spes vicinæ iam gloriæ, quã sibi iam iamq; manu contingere, & contrectare dextris videbatur. Dumq; & suppliciorũ genera, & spectaculorũ iam penè tempus fuisset absumptum, nec moueri vllatenus à sententia valuissent, cum etiã sellæ ferreæ superpositi, cõsumptam verberibus carnem, ignis subministratus exureret, ad vltimum insatigabiles martyrum spiritus ferro cæsis ceruicibus effugarunt. Blandina vero religata ad stipitem, atque in crucis modum distenta, bestiis pabulum præparatur. Quæ tamen in ligno pendens vultu interrito & satis læto, orationem fundebat ad deum, qua & sibi constantiam, & cæteris agonis sui consortibus perseuerantiam precaretur. Et facile vota sperabat implenda, quæ propriis iuuabat exemplis: simul & illud edocens, quod passionum Christi consortibus certum sit, etiam gloriæ eius donanda esse consortia. Sed cum nulla ex bestiis corpus eius auderet attingere, deposita de ligno rursum reuocatur ad carcerem, aliis adhuc agonibus præparanda, vt per multas victorias caput quidem tortuosi serpentis attereret, fratrum vero animos ad tolerantiam concitaret, per hoc quo ipsa in paruo & fra-
B gili corpore tot certaminibus permaneret inuicta, & per singulos agones discederet coronata.

Blandina

Qualis Attalo Martyri apparuerit visio. Cap. 3.

ATtalus quoque populi vocibus postulatur. Erat enim valde nobilis, & quod cunctis nobilius est, vir optimæ conscientiæ, & in fide Christi per omnia exercitia semper martyr. Cumque circumactus fuisset in Amphitheatro, titulo se præcedente, in quo scriptum erat, ATTALVS CHRISTIANVS fremere in eum vulgi insanientis furor vehementius cœpit. Sed cum Præsidi indicatum esset, esse eum Romanæ ciuitatis virum, iubet eum cum cæteris in carcerem recipi: simul & ad Cæsarem refert, eiusque sententiam quid de eo iuberet, expectat. Verum inter moras positi in carcere, non infructuosum sibi tempus transire patiuntur, sed vigore animi, & alacritate fidei suæ, eos qui infirmiores videbantur, animabant: & ipsi nondum martyres, cohortationibus suis plurimos martyres faciebant. Ex quo magnum gaudium matri nascebatur ecclesiæ, videnti suos filios, qui penè iam decidisse videbantur in mortem, per hos reparari ad vitam: & monitis eorum multi qui iam negando velut aborsum quoddam effecti fuerant, quasi iterum parturiebantur, & Christus in eis iterum reformabatur. Docebantur enim ab his, quia deus non vult mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. Igitur cum à Cæsare rescriptum fuisset vt persistentes quidem punirentur, negantes autem dimitterẽtur: die quo-

An do. 169. Attalus

Christiani in carcere

Ezech. 33. b.

dam

dam celeberrimo, in quo ex omnibus prouinciis coeuntes, nundinas apud A
Dies nundinarum
nos agere solent, in ipso frequentissimo conuentu tribunal ascendens, præparari sibi iudex Christianos, & introduci ad suppliciorū pompam præbendam cunctis qui aderant, iubet. Rursum itaque cruces, rursum pœnæ, rursum tormenta reparãtur. Et si qui forte ciues Romani reperti sunt, hos plecti capite decernit, cæteros vero bestiis tradi. Ingens tamen ab omnibus gloria Christo conferebatur, pro his qui ante negauerant, & dimitti neq; negantes potuerant: nunc vero, cum negantibus venia præstaretur, in confessione persisterent, & de perditionis grege reuocati, numero martyrum iungerentur. Igitur cum erga supradictos quæstio haberetur, Alexander quidam genere Phryx, medicus disciplina, vir religiosus & prudens, & vitæ ac morum probitate cunctis charus acceptúsque, amore dei concitatus, cum assisteret tribunali, nutibus hortabatur ad confessionem eos, in quos quæstio agitabatur: ita vt omnibus qui astabant, palàm fieret quid animo gereret. Cumque id populi notauissent, indignantes maxime pro his, qui quod prius negauerant, rediuiua nunc confessione reuocabant, conclamauerunt aduersum Alexandrum: hæc ipso instigante committi. Qui iussus à præside in medium statui, & quis esset interrogatus, Christianum se esse libera professione testatur: quem continuo præparandum bestiis condemnauit. Et postera die simul cum Attalo producitur. Quem contra præceptum Cæsaris gratificari populis volens, etiam ipsum bestiis tradi iussit. Sed cum ferarum nulla, sanctorum corpora contigisset, omnibus eos verberum cæterarumque pœnarum suppliciis cruciatos, ad vltimum in conspectu populi in medio arenæ iugulari iubet, beato Alexandro in omnibus quæ perpessus est pœnis, ne vnum quidem penitus proferente sermonem, sed ab initio vsque ad finem intra semetipsum semper cum deo loquente, & in laudibus eius ac precibus permanente. Attalus vero cũ prunis subteriectis in sella ferrea torreretur, cumque nidor adustæ carnis ad nares & ora inspectantis populi perferretur, voce magna exclamat ad plebem: Ecce hoc est homines comedere, quod vos facitis, quid à nobis velut occultum inquiritis facinus, quod vos aperta luce committitis? Nos enim neque comedimus homines, neque aliud quid mali agimus. Et cum interrogaretur, quod nomen habet deus? respondit: Qui plures sunt, nominibus discernuntur: qui vnus est, non indiget nomine.

Alexander

B

Attali cũ prunis torreretur, vox

Blandina Ponticus

Post hos nouissimo iam munerum die Blandina rursus inducitur cum Pontico annorum ferè quindecim puero, quique & in piorum cruciatibus iussi fuerant semper astare, quo magis cæterorum videntes supplicia terrerẽtur. Statuuntur ergo in medium, & iubentur iurare per deos. Illi vero è contrario nullos esse aiebant istos, per quos iurare cogerentur. Cumq; aliis compluribus verbis exprobrarẽt gentium deos, insanire magis in eos

cœpit

A cœpit populi multitudo, neque teneram pueri ætatem, neque sexum fœminæ miserantes, sed per omnia tormentorum genera quasi quodam eos circulo peragentes, nihil deesse pœnis patiebantur, quod crudelitas inuenisset. Tunc Ponticus maximum patientiæ robur materna cohortatione suscipiens, & perseuerans in cõfessione fidei, impollutum spiritum reddit. Beata vero Blandina vltima omnium, velut omniũ nobis mater, præmissos ad martyrii coronam filios, insequi iam secura festinat, exultãs & ouãs, velut ad thalamum sponsi inuitata, & ad nuptiale conuiuium. Ex quo fiebat, vt in verberibus tripudiaret, & craticulis exusta gauderet, ac tam hilaris videretur & læta, quasi inter dapes regias accubaret. Post hoc ad bestias traditur, sed ab his intacta perdurat. Inde etiam aliud excogitatur crudelitatis genus, vt reti constricta obiiceretur tauro ferociter instigato. A quo cum fuisset innumeris ictibus lacessita, & toto arenæ ambitu iactata, nihil penitus læditur, sed permanet læto (vt semper) vultu, mente cõstanti, spe ipsa & animi præsumptione cum Christo colloquens. Ad vltimũ iugulari gladio iubetur, stupentibus etiam ipsis impiis, & dicentibus, quod nunquam fuerit fœmina, quæ tanta & talia ferre potuerit. Sed ne sic quidem satietatem aliquam capere crudelitas quiuit. Antiqui etenim serpentis virulentia concitati, feri ac barbari mores mansuescere nesciebant. Ex ipsa *Blandina gladio iugulatur*

B quippe sanctorum patientia, sæuior eis contentionis rabies accendebatur: & velut pudore quodam fatigabantur, quod maior inesset cruciatis, quàm cruciantibus virtus. Et ex hoc ad nephanda odia iudex simul instigabatur & populus, vt scriptura impleretur, quæ dicit: Iniquus adhuc inique agat, & iniustus adhuc faciat iniuste. Igitur inaudito sæuitiæ genere, eorum qui necabantur in carcere corpora canibus iubebantur exponi, adhibita simul custodia die noctuque, ne quis collectas reliquias, humanitatis intuitu traderet sepulturæ. Sed si quid forte vel bestiis, vel igni reliquum ex corporibus martyrum fuerat, ipsaque cum truncis suis capita punitorum insepulta per custodiam militum seruabantur: & quærebatur, si quid vltra posset humana crudelitas, etiam in eos qui iam vitæ huius limen excesserant. Exultabant tamen gentes magnificantes simulachra sua, quorum virtute datam in illos vindictam dicebant. Si quis vero inter ipsos paulo mitior vel humanior videbatur, vbi nunc est, aiebant, Deus eorum? Et quid profuit eis ista religio, pro qua etiam animas posuerunt? Igitur apud illos erat varium istud insultationis genus. Apud nos vero ingẽs luctus habebatur, præcipue quod non possemus corpora humi tradere. quippe quibus nec noctis tempore aliqua ad hoc opportunitas præbebatur: neque muneribus suadere custodes, neque precibus, aut vllo alio genere copia erat. Ita attentè & sollicitè curabant, ne daretur extremis ossibus sepultura. Post aliquot autem dies cum nullam sepeliendi gratiam præstitissent, *Daniel. 12. c.* *Limen vitæ*

tiſſent, incenſa oſſa martyrũ, & in fauillam redacta, cum reliquo terræ pul A
uere in Rhodanum fluuium diſperſere, ne vſquam reliquiæ eorum reſide-
Abiiciũtur cineres in Rhodanum
rent: quaſi vero hoc agentes, deum vincerent, & (ſicut dicebant) ſpem eis per hoc reſurrectionis adimerent. Sperantes enim (aiebant) de ſepulchris quandoq; ſe eſſe reſurrecturos, idcirco noua neſcio qua ſibi perſuadẽte ſuperſtitiõe læti ſe tormentis mortibuſq; ſubiiciũt. Nunc videamus ſi reſurgent, & ſi poteſt eis adeſſe deus eorum, & eripere eos de manibus noſtris. Hæc ſunt quæ illis temporibus geſta, ex epiſtola fratrum Lugdunenſium declarantur. Ex quibus quid etiã per cæteras prouincias geri potuerit, coniectura capiendum eſt. Referuntur adhuc in ipſa epiſtola quædam etiam de humanitate & manſuetudine beatorum martyrum, quæ dignum puto ad hæc ſuis ſermonibus ſicut cætera ſociari. Qui (vt aiunt) ad imitationẽ

Phil. 2. a.
Chriſti, qui cum in forma dei eſſet, non rapinã arbitratus eſt eſſe ſe æqualem deo, in tanta gloriã poſiti, & ſemel atq; iterum ac frequentius martyres facti, poſt beſtias, poſt ignes & laminas, neq; ſe ipſi martyres dicebant,

Modeſtia martyrum
neque aliis ita ſe appellantibus indulgebant, ſed ſi forte aliquis noſtrũ, vel in epiſtola vel in ſermone eos martyres nominaſſet, increpabãt acrius dicentes, quod hæc appellatio ſoli Chriſto debetur, qui ſolus fidelis veritatis

Collo. 1. c.
eſt martyr, & qui primogenitus eſt ex mortuis, & autor vitę æternę: vel certe illis ſolis aptum hoc eſſe vocabulum, qui poſt bonam confeſſionem de B
hac vita diſcedere & pergere meruerunt ad deum. Nos autem (aiebãt) humiles & egeni, optamus vt ipſa ſaltem in nobis confeſſio tuta permaneat:

Perfecta profeſſio, ſignaculum martyris
In quod etiã cęteros fratres cum lachrymis obſecrabant, vt pro eis dominum precarentur, quo perfectæ cõfeſſionis ſignaculum martyris mererentur accipere. Et tanta in eis humilitas erat, vt cum rebus ipſis eſſent iam martyres, nominis tamen iactantiã fugerent. Apud gentiles vero cũ omni fiducia conſiſtebant, nobilitatem animę per contemptum iniurię & ſuppliciorum demonſtrantes. Erãt ergo inter fratres humiles, inter perſequutores elati: ſuis mites, aduerſariis terribiles, Chriſto ſubiecti, diabolo erecti.

1. Pet. 5. b.
Humiliabãt ſe ſub potentiſſima manu dei, per quam nunc ſublimius exaltati ſunt: placabant omnes, accuſabant neminem: ſoluebant cunctos, ligabant nullum. Orabant etiam pro perſecutoribus ſuis, vtentes ſermone

Act. 7. g.
ſancti Stephani primi martyris, dicentes: Domine, ne ſtatuas illis hoc peccatum. Aduerſum quos eo vehementiora diabolus prælia concitabat, quod per nimiam charitatem, quam habebant in Chriſto Ieſu, etiam eos qui lapſi fuerant, & quos iam ſe immanis illa beſtia abſorbuiſſe crediderat, rurſum viuos de internis eius viſceribus educebant: & velut matres erga paruulos ſuos, ita erga eos totis profuſi miſerationum viſceribus inhærebant, omnipotenti deo effundentes pro ipſis fontes & flumina lachrymarum: vitam petebant eis à deo, & tribuebatur eis, nec ſibi gratum iter

A ducebant eundi ad dominum, vel lætam putabant martyrii fore coronam si partem membrorum suorum de ecclesiis raptam, velut spolia quædam detentari à diabolo permisissent. Super omnia autem pacem & ipsi diligebant, & nobis seruare mandabant, nec aliam sibi, nisi per pacem viam ad martyrium construebant, cauentes ne vllam post se dissensionem fratribus, nec ecclesiæ matri mœstitiam derelinquerent: sed pacem semper habendam, pacem fratribus custodiendam, & charitatem præcipuè tenendam, quæ est vnitatis & concordiæ vinculum, commonebant. Hęc non inutiliter (vt opinor) à nobis ad ædificationem legentium memoriæ tradita sunt, quæ ex tantorum virorum autoritate descendunt, propter eos qui tumidi & inflati aduersum fratres feruntur: & si qui forte titubauerint, miserationum Christi viscera ab eis putant penitus excludenda. Refertur adhuc in eadem scriptura & alia narratio, quam cognitionis causa his inserere dignum putaui. Alcibiades quidam erat in numero eorũ, qui pro Christo vincti tenebantur. Hic vitam satis arduam & austeram gerebat, nihil cibi volens accipere, sed tantum sale & pane cum aqua vtebatur. Cumque hunc vitæ rigorem vellet etiam in carcere positus obtinere, Attalo post primam confessionem suam quam in Amphitheatro confessus est, reuelatur, quia non recte faceret Alcibiabes, creaturis Dei & ipsum B non vti, & aliis formam scandali derelinquere. Quibus cognitis, Alcibiades cœpit omnia cum gratiarum actione percipere: quia quæ illi reuelabat spiritus vt doceret, & huic vt sequeretur idem spiritus persuadebat. Sed de his finis sit. Igitur Montanus, & Alcibiades, & Theodotus, in Phrygiæ partibus tunc primum apud quàm plurimos in prophetarum opinionem venerunt. Et quia per illud adhuc tempus multæ etiam alię virtutes & gratiæ, in diuersis ecclesiis per donum sancti spiritus ministrabantur, facile ac commodata est fides, etiam his potuisse prophetiæ gratiam dari. Cumque plurima inter fratres dissensio fuisset exorta, rursum ecclesiæ Galliarum iudicium suum & sententiam de his quoque cum omni reuerentia & rectæ fidei expositione decernunt, epistolas martyrum qui apud eos cõsummati fuerant, proferentes, quas illi in vinculis positi, per Asiam & Phrygiam fratribus consistentibus scripserant, & Eleuthero vrbis Romæ episcopo, de pace cum ecclesiæ commonentes: quique etiam Irenæum presbyterum tunc adhuc ecclesiæ Lugdunensis, supradicto vrbis Romæ episcopo commendabant testimonium vitæ eius perhibentes, sicut ipsorum etiam voces quæ infra scribuntur, ostendunt.

Pax

Charitas quid

Alcibiades

Montanus Theodotus

Irenæus presbyter Lugdunensis ecclesię

Vt martyres Irenæum sua commendatione prosequantur. Cap. 4.

+VALERE TE IN DEO ITERVM ET SEMper optamus pater Eleuthere.

Al. Auere

Epistola martyrum, laudē continens Irenæi

ROgauimus fratrem & socium nostrum Irenæum, hæc tibi scripta deferre, quem deprecamur vt habeas commēdatum. Aemulator namq; est testamenti Christi. Scimus enim quod solus officii gradus non facit aliquem iustum, quo tamen iste recte vtitur, in presbyterio, sed plus eum ex vitæ merito commendamus. A

Enumerat etiam post hæc diuersorum martyrum glorias, quanti ferro cæsi, quanti bestiis, quanti ignibus, quanti etiā squalore carceris absumpti sint, Quæ si quis vult plenius noscere, ipsas ex integro requirat epistolas.

Quemadmodum sub Marco Aurelio Cæsare, nostrorum precibus exauditis, pluuiam præstiterit deus. Cap. 5.

M. Aurelius Cæs.

IGitur Antonini temporibus quibus hæc gesta referuntur, Marcum Aurelium fratrem eius Cæsarem bella inferentem Germanis ac Sarmatis, tradunt historiæ, cum siti eius periclitaretur exercitus, æstuantem & quærentem quid facto opus esset, reperisse in legione quadam milites Christianos: quibus (sicut & nostris mos est) flexis genibus obsecrantibus, exaudisse deum supplicationes eorum, & subito contra omnium spem largissimis imbribus profusis, exercitus quidem periclitantis, pro quo orauerant Chistiani, sitim sedatam: hostes vero qui iam exitialiter imminebant, fulminibus crebris & cœlitus prolapsis ignibus effugatos. Quod factum refertur quidem & ab historicis gentilium, sed quod nostrorum id orationibus impetratum sit non refertur, quippe apud quos etiam cætera miracula quæ à nostris gesta sunt, non habent fidem. Nostrorum vero & Tertullianus hæc memorat, & apud Græcos Apollinaris, qui etiā ipsam legionem pro insignis facti miraculo mutato nomine vocitatam dicit ab Imperatore fulmineā. Tertullianus vero Marci Imperatoris epistolas etiam nunc haberi dicit, quibus de his apertius indicatur. Sed nos iam ex hoc ad historiæ ordinem redeamus. Igitur Photino nonagesimo vitæ suæ anno, cum cæteris Galliæ martyribus consummato, Irenæus Lugdunensis ecclesiæ suscepit sacerdotium. Quem Irenæum Polycarpi auditorem in pueritia comperimus. Hic in tertio aduersum hæreses libro, Eleutheri episcopi temporibus (quæ tempora nunc habemus in manibus) scribere se opus illud indicat his verbis. B

Lege Tertullianū in Apologetico cap. 5. Et in lib. ad Scapulam

Irenæus An. do. 170.

Enumeratio episcoporum qui fuerunt Romæ. Cap. 6.

Linus Romæ Anacletus Clemens

FVndata igitur & ædificata ecclesia, Beati Apostoli Lino officium episcopatus iniungunt. Cuius Lini Paulus in epistola ad Timotheum meminit. Huic succedit Anacletus, post quem tertio loco episcopatum suscepit Clemens. Hic autem cum beatis Apostolis fuit, & cum ipsis vitam semper exegit, atq; ab ipsis institutus, recentem gerebat traditionis eorū memoriam, & prædicationis eorum formam semper habebat in oculis. Sub hoc ergo Clemēte seditio nō modica exorta est apud Corinthū inter fratres, ita

An. do. 97.

vt ex

A vt ex persona Romanæ ecclesiæ scriberet ipse Clemens ad Corinthios epistolam necessariam, quæ eos reuocaret in pacem, & fidem eorum quæ concussa fuerat, renouaret, exprimens in ea Apostolorum traditionem, quam nuper ab eis ipse susceperat. Et post aliquanta iterum dicit: Huic autem Clementi succedit Euaristus, Euaristo Alexander. Et post hunc sextus ab Apostolis ordinatur Xystus, Post quem Telesphorus, qui & illustre martyrium duxit. Post hunc Hyginus, deinde Pius, post quem Anicetus. Huic successit Soter, qui nunc duodecimo loco ab Apostolis episcopatus obtinet sortem, & easdem quas Apostoli tradiderunt prædicationes diuinæ fidæi integras illibatasque custodit.

Clemens Corinthiis seditione laborantibus epistolã scripsit

Vt vsque ad illa tempora per fideles miracula fierent. Cap. 7.

HAec Irenæus in supradictis libris complexus est. Sed & in secundo nihilominus eiusdem operis libro, dicens etiam suis temporibus reliquias quasdam diuinæ virtutis in ecclesiis inueniri, hoc modo scribit: Abest autem longe ab eis vt mortuum suscitent, sicut dominus suscitauit & Apostoli per orationes. Sed & fratres frequenter fecerunt hoc in plurimis ecclesiis, ita vt omni simul ecclesia congregata, ieiuniis atque obsecrationibus multis ad Deum profusis, conuerteretur spiritus mortui, & redderetur homo viuus per orationes sanctorum. Et iterum dicit post aliquanta: Quod si

Reliquiæ diuinæ virtutis in ecclesiis, tempore Irenæi

B dominum per phantasiam dicent fecisse hæc, ad prophetas veniamus, qui hæc ab eo gerenda esse prædixerunt, & qui confirmarunt hunc esse filium Dei: propter quod & discipuli sui in ipsius nomine, & ab ipso accipientes gratiam, faciunt hæc ad subueniendum saluti hominum, prout vnusquisque meruit. Alii nanque dæmones fugant, & ita eos qui incursati sunt purgant, vt interdum illi ipsi qui curati sunt, credentes in ecclesia remaneant. Alii autem præscientiam accipiunt futurorum, & visiones propheticas vident. Alii infirmos manu superposita restituunt sanitati. Sed & mortui ab his aliquoties suscitati sunt, & permanserunt nobiscum per annos multos. Et quid plura? Non est numerus singularum virtutum, quæ per vniuersum mundum in ecclesiis Dei geruntur, per gratiam & nomen Iesu Christi sub Pontio Pilato crucifixi. Quæ tamen quotidie fiunt, non ob aliquam nundinationem, neque ob pecuniæ quæstum: sed sicut gratis gratia accipitur à Deo, ita gratis eadem ministratur. Et iterum in alio loco idem Irenæus de his ita scribit: Sicut, inquit, audiuimus multos ex fratribus in ecclesia gratiam habentes prophetarum, & omnibus linguis loquẽtes per sancti spiritus donum, qui & mysteria & secreta dei in manifestum cum expedit proferunt. Hæc autem inseruimus, vt ostenderemus diuersas sancti spiritus gratias, vsque ad illa adhuc tempora apud dignos quosque in ecclesiis perdurasse: quoniamquidem in initiis polliciti sumus, hæc nos in tempore prolaturos.

Dotes diuersæ spiritus sancti

Quemadmodum Irenæus canonem scripturarum diuinarum definiat,& de septuaginta interpretibus. Cap.8. A

Irenæi iudicium de diuinis scripturis
Matthæus

SEd & de ordine canonis diuinarum scripturarum, quid etiam supradictus vir Ireneus sentiat,ipsius nihilominus sermonibus proferamus.Primò,inquit,de sanctis euangeliis videamus.Matthæus quidē Hebræis propria eorum lingua conscriptum ædidit Euāgelium, cum Paulus & Petrus in vrbe Roma euangelizarent,atque ecclesiæ inibi fundamēta solidarent.

Marcus
Ioannes

Post quorum exitum Marcus discipulus & interpres Petri, Euangelium quod ille prædicauerat, digessit in libro. Post hæc Ioannes discipulus domini,qui & supra pectus eius recubuit, ædidit Euāgelium apud Ephesum vrbem Asiæ positus.Hæc in tertio supradicti operis libro. In quinto vero

Apocalypsis Ioannis

de reuelatione Ioannis scribēs,& de numero nominis Antichristi, hæc refert.Cum igitur hæc ita se habeant,& in omnibus rectis & antiquis exemplaribus iste numerus inueniatur,sed & illi hęc eadem contestentur,qui Ioannem viderunt in corpore positum,& verbum domini prædicantē, quia numerus bestiæ,secundum Gręcorum computum,& literas quę in eodem conscribuntur.Et paulo post iterum subiungit hęc:Nos ergo periculum incurrere nolumus,de Antichristi nomine confidentius aliquid pronuntiantes.Si enim oporteret hæc euidenter & palàm in hoc iam tempore prædicari,vtique & per illum qui Apocalypsim scribit,nomen eius euidenter fuisset expressum:quia nec ipsa reuelatio ante multum temporis facta est,sed penè iam nostra ætate prope finem Domitiani Cæsaris.Hæc nobis etiam de Apocalypsi vir suprà memoratus exposuit. B

Prima Ioan.
Prima Petri
Lib.Pastoris

Meminit autem primæ epistolę Ioannis,& primę Petri,plurimaque ex ipsis sumit exempla.Nec non & libellum qui dicitur Pastoris,amplectitur dicens: Bene ergo refert scriptura quæ dicit:Primo omnium credendum esse, quia vnus est deus, qui omnia creauit atque composuit.Vtitur autem & testimoniis de sapientia

Sapientia Salomonis

Salomonis.Sed & Apostolici cuiusdam viri (cuius nomen reticuit) sermonum,quasi memoriter meminit.Iustini quoq; martyris, & Ignatii memoriam facit,& ea quę scripserunt,producit in medium, & promittit se quoque aduersus scripta Marcionis responsurum.Sed & de septuaginta interpretibus diuinarum scripturarum,audi quibus referat verbis:Deus,inquit, homo factus est,& ipse dominus saluauit nos. Qui dedit signū illud quod de virgine scriptum est,& non sicut quidam dicunt eorum,qui modo ausi

Theodotion Ephesius
Aquila Ponticus

sunt aliter interpretari scripturas,& aiunt:Ecce iuuencula in ventre cōcipiet & pariet filiū,sicut interpretatus est Theodotio Ephesius,& Aquila Ponticus,ambo Iudæi proselyti,quos secuti sunt Hebionitæ, qui dicunt Christum de Ioseph natum.Et post pauca iterum ista subiungit:Prius enim,inquit,quàm Romanorum inualesceret principatus, cū adhuc Macedones Asiam possiderent,Ptolemæus Lagi filius,volens bibliothecæ suæ, quam

A apud Alexandriam ex omnium veterum Græcorum voluminibus construebat, maiorem gloriam quærere, petit etiam ab Hierosolymis, vt Hebræas eorum scripturas in Græcam linguam interpretatas acciperet. At illi (subiecti quippe erant Macedonibus) electos, & in scripturis sanctis eruditissimos, atque in vtraque lingua peritissimos viros septuaginta presbyteros miserunt ad Ptolemæum, in quo tamen Dei voluntas & consilium gerebatur. Tum ille singulorum volens accipere documenta, & verens ne forte per interpretationem occultarent insertam diuinis voluminibus veritatē, singulos à se inuicem separat, & eadem seorsum positos interpretari iubet, eumque ordinem interpretandi in singulis quibusque voluminibus obseruari: quosq; rursum coram se in vnum omnes reuocari, & cōferre adinuicem, quæ singuli interpretati fuerant, facit. Et tunc Deus vere glorificatur, & scriptura sancta quod vere diuina esset, agnoscitur. Omnes enim eadem iisdem verbis, iisdemq; nominibus ac sententiis scripserant, ab initio vsq; ad finem: ita vt & ipsi qui aderant gentiles, agnoscerent, quia Dei nutu scripturæ tunc interpretatæ sunt. Et nihil mirum, si diuina prouidentia hoc ita fieri procurauit, cum & in ea captiuitate quæ populo acciderat sub Nabuchodonosor rege, corruptis scripturis, cum post septuaginta annos Iudæi ad patriam suam redirent in temporibus Artaxersis Persarum re-
B gis, inspirauerit Deus Esdram sacerdotem ex tribu Leui, vt omnia priorū prophetarum volumina ac verba repararet, & restitueret populo legē, quę per Moysen fuerat data. Hæc Irenæus.

LXX. interpretes An. ante Christum natum 255.

Enumeratio sub Commodo sacerdotum. Cap. 9.

IGitur decem & nouem annis Antoninus cum in Imperio perdurasset, post excessum sui, principatum Commodo dereliquit. Huius primo imperii anno Iulianus apud Alexandriam sacerdotium suscepit, Agrippino exactis duodecim annis in episcopatu defuncto.

Commodus August. An. do. 181. Iulianus Alexandriæ epus

De Pantæno philosopho. Cap. 10.

CVm per idem tempus scholæ ecclesiasticæ, & doctoris officio præesset vir in omni eruditione nobilissimus Pantænus. Ex quo apud eos consuetudo antiquitus tradita, vsque in hodiernum permanet, diuinarum scripturarum doctores inibi scholæ ecclesiasticæ haberi, viros duntaxat in scientia & in eruditione probatissimos. Huius ergo officii velut autor quidam & dux vir (de quo supra diximus) satis illustris habebatur, quippe qui etiam in philosophis prius, qui Stoici appellantur, nobiliter floruisset. Cuius tantum studii erga verbum Dei, & tantum amoris fuisse traditur, vt etiam ad prædicandum Christi Euangelium omnibus gentibus quæ in Orientis vltimis secessibus reconduntur, fidei & deuotionis calore profectus sit, & vsque ad Indiam citeriorem, verbum Dei prædicando peruenerit. Erant enim adhuc in illis temporibus & Euangelistæ nonnulli, qui ad

Pantæni Stoici ardor docēdi sacras literas An. do. 181.

imitationem sanctorum Apostolorum in diuersis orbis partibus oberrantes per gratiam Dei & animi sui virtutem, verbum Dei & fidem Christi ignorantibus quibusque gentibus inferebant. In quibus præcipuus & illustris Pantænus habebatur. Quem ferunt cum ad Indos peruenisset, reperisse quod Bartholomæus Apostolus apud eos fidei semina prima condiderit, & Matthæi Euãgelium Hebræis scriptum literis dereliquerit: quod per idem tempus supradictus Pantænus inibi repertum detulerit. Sed & in multis præterea aliis doctrinæ ecclesiasticæ studiis apud Alexandriam, claram satis & nobilem vitam, optimo & admirabili fine conclusit, tam viua voce discipulos instruens, quàm librorum monimentis etiam posteris thesauros scientiæ derelinquens. A

Euangelistæ gẽtium remotarum

De Clemente Alexandrino. Cap.11.

Clemens Alexandrinus Pãtæni discipul⁹

IN huius diuinarum eruditionum scholis quàm maxime effloruit apud Alexandriam Clemẽs eodem vocabulo, quo & ille in vrbe Roma Apostolorum & successor & discipulus vocitatus. Denique ipse hic Clemens in septimo Dispositionum libro, Pantęni tãquam magistri & pręceptoris sui mentionem facit. Sed & in primo libro στρωμάτων, hunc eundem designat, in eo loco vbi enumerat, quod plures Apostolicę prędicationis repererit viros, hęc dicens: Mihi quidem commentarii huius operis, non ad ostentationem scribuntur, sed ad commemorationem senectæ, & ad obliuionis remedium, quo scilicet in his sit mihi adumbratio quædam rerũ magnificarum diuinorumq; verborum, quę audire merui à viris sanctis & beatis, quorum ab alio apud Achaiam, ab alio apud Syriam, ab alio vero in Oriẽte, & maxime apud Palestinam institutus sum à quodam ex Hebręorum origine veniente. Ad vltimum autem in Aegypto magisterio vsus sum viri virtutis & scientię merito omnibus pręferendi: post quem velut thesauro in absconditis reperto, aliud quęrere vltra cessaui. Et illi quidem diuinę doctrinę veritatem mihi, quę sibi ab ipsis statim primis autoribus Petro & Iacobo ac Ioãne & Paulo sanctis Apostolis, tradita fuerat, tanquã patres filio commendarunt. Sed pauci patribus similes filii. Tamen deo fauẽte per ipsos in nobis Apostolici germinis plantata sunt semina. B

De Episcopis Hierosolymorum. Cap.12.

An.do. 180. Narcissus Hierosolymorum episcopus

Episcopi Hierosolymorum ex gentibus

PEr idem tẽpus, ecclesię Hierosolymorũ Narcissus pręerat, qui famę merito nostris adhuc tẽporibus celebratur, quintam decimã post eos qui ex circuncisione fuerãt successionẽ vsq; ad tẽpora Adrianæ obsidionis adducens. Primũ nanq; inibi ex gentibus episcopũ fuisse indicauimus Marcum, post quẽ Cassianũ, inde Publiũ, post hunc Maximũ, & sic Iulianum, post quem Gaium, & iterũ alium Iulianũ. Capitonẽ quoq; & Valentem, inde Dolicianum, post quem vicesimũ sextũ ab Apostolis Narcissum.

De Rhodone & Marcionis secta. Cap.13.

verũ

A Verum etiam ea tempestate Rhodon quidam ex Asiæ prouincia oriundus, vt ipse scribit, in vrbe Roma eruditus à Tatiano, cuius in superioribus inter cæteros scriptores meminimus, libros quàm plurimos, & Maxime cōtra Marciōis hęresim scripsit, quē asserit idem Tatianus in diuersas scissam esse sententias. Sed & qui, & ob quam causam ex eadem hæresi scissi sint, ipse per hęc verba designat: Propterea, inquit, etiā inter semetipsos discordant, quia id affirmare cupiunt, quod nō potest stare. Ex eorum nanq; grege est Apelles, qui abstinētię & senectutis pręrogatiua vsus, vnum quidem omniū fatetur esse initiū, prophetas tamen contrario spiritu asserit inspiratos, sequens persuasionem virginis cuiusdam actæ spiritu demonis, nomine Philumenæ. Alii aūt, sicut ipse nauta Marcion, duo esse principia introducūt, è quibus est & Potitus & Basiliscus. Qui & ipsi secuti sūt quidem Ponticum lupum, sed nō inuenientes exitum rerum, sicut nec ille quidem ad ea quæ putarunt esse faciliora conuersi sunt, & duo principia introduxerūt, absq; vllis hoc probationibus cōfirmantes. Alii quoque ex eisdem rursus in deterius deuoluti sunt, non solum duo, sed tria principia & tres naturas cōfirmātes. Quorū princeps & autor est Syrenus, sicut ipsi defensores dogmatis huius dicūt. Sed & ipse describit vt cōgressus sit cum Apelle, ita referens. Nam & Apelles senex habuit nobiscum sermonē, &

Appelles

Syrenus

B multa mala docere conuictus est. Vnde & asserebat nō oportere omnino fidei discuti rationem, sed vnūquemq; debere in eo quod credidit, permanere. Salutem nanque esse his qui in crucifixū sperant, tantum vt in bonis operibus inueniantur: manifeste tamen decernebat de Deo, sicut prædiximus, vnum esse principium, vt & nos dicimus. Et inde exponēs omnē eius sentētiam, introducit etiam ipse suum sensum: Dicebam autem, inquit, ad eum: Vnde tamen ostendimus vnius principii rationē? aut quomodo hæc asseratur, edissere. Tum ille: Prophetiæ quidem (aiebat) semetipsas coarguunt, quia nihil omnino continent veritatis, ex eo quod inter se inuicem discordant, & vtique falsę sunt, quę sibimetipsis aduersantur. Quomodo autem sit vnū principium, se quidem scire denegabat, ita tamē sibi videri. Cumq; adiuraretur à me, vt quod verum est diceret, sacramēto confirmauit se nescire, quomodo vnus sit ingenitus deus, sed tantummodo credere. Tum ego derisum planè eum, & notatum habui, qui se doctorem profiteretur eorum, quę se ignorare fateretur. In eodē quoq; opere refertur, Callistion quidam in vrbe Roma discipulus extitisse Tatiani, qui scripsit compositum esse à Tatiano Propositionū & quęstionū librum, in quo omnia quę obscura sunt & difficilia in scripturis diuinis, absoluat. Sed idem Rhodon in cōmentariis suis propositiones eius prolaturum se & confutaturū promittit. Est autem eiusdem & in Hexameron cōmētarius, in quo refert quod Apelles quāplurima aduersum legem Moysi cōscripserit impia, &

Callistion discipulus Tatiani

Liber propositionum & quæstionum Tatiani

aduersum totam legem blasphemas protulerit voces, coarguens vt sibi videbatur,& destruens ea quæ scripta sunt. A

De pseudoprophetis Cataphrygarum. Cap.14.

HAEc & multa alia ex supradicti scriptoris comperimus libris. Cũ tamẽ hostis humani generis ad salutẽ hominum debellandam nihil vsquã ocii gerit, sed diuersas & varias hæreses per singula queq; suscitat loca: in quibus maximũ sui generis serpentẽ, apud Asiam Phrygiamq; producit Mõtanũ qui se nominaret Paracletũ,& cum eo mulieres Priscam & Maximillã, quas prophetissas, velut ex ipsius factas inspiratione iactabat.

De schismate quod sub Blasto factum est Romæ. Cap.15.

SEd in vrbe Roma Florinus quidã gradu præsbyteri de ecclesia lapsus, vnà cum Blasto socio criminis & furoris, plurimos de ecclesia in suum barathrum deducebant noua aduersum veritatem figmenta machinãtes. Sed aduersum hæresim Cataphrygarũ scutum validissimũ protulit Apollinaris Hierapolites, de quo supra memorauimus. Aliiq; quamplurimi ad id locorum & eruditissimi viri aduersus eos pro veritatis defensiõe certarunt, qui etiam nobis ad historię textum monimenta validissima reliquerunt. Interim (vt diximus) Apollinaris scribẽs aduersum hanc hęresim, & designans in pręfatione, quod per ecclesias Galatiæ, vicinarumq; prouinciarũ digrediens, & plurimos ab eis irretitos videns, multos quidem, & coràm disputãdo correxit: rogatus tamen à fratribus, etiam hæc ad ipsos scripta transmiserit. In quibus post aliquanta, cum autorẽ hæresis designasset progrediens etiam hęc addit. B

Claudius Apollinaris aduersus Montanum

Quę de Montano, & cęteris pseudoprophetis ferantur. Cap.16.

ORigo (inquit) huius hęresis, quę aduersum ecclesiam nuper exorta est, inde descendit: Vicus quidam esse dicitur apud Mysiam Phrygiæ ciuitatem, qui appellatur Ardabau, in quo aiunt Montanum quendam nomine, qui nuper ad fidem Christi venerat, sub Grato Asiæ proconsule, cupiditate nimia primatus accensum, contrariis spiritibus in semetipso locũ dedisse, ac repente in quodã excessu mentis effectũ, & velut spiritu actum proloqui cœpisse noua quędã & diuersa ab his, quę ex successione maiorum ecclesię tradita fuerãt, velut prophetali specie proferentem. Quę cum ita fieri viderent hi, qui per idem tempus aderant auditores, alii eum velut dęmone repletum, & erratico perflatum spiritu ad decipiẽdos populos iudicantes obiurgabant, & proloqui omnino prohibebant, memores dominici pręcepti, & comminationis eius, qua iubet obseruari à falsis prophetis. Alii autẽ velut spiritu sancto repletum, & prophetiæ gratia donatum putabãt, & immemores dominici pręcepti, erratico & seductori spiritui eatenus indulgebant, vt etiam prouocare eum ad dicẽda aliqua delectarẽtur. Et hoc fiebat arte diabolica, qua indisciplinatis perditio parabatur. A quibus

An.do.178

A bus Montanus cum supra quàm dignum est in veneratione haberetur, in tantum temeritatis progressus est, vt etiam duas quasdam mulieres insani spiritus, quo ipse replebatur, participes sibi faceret, & ad insaniendũ secum pariter edoceret, quo facilius vterq; sexus in errorẽ per vtrũq; caperetur. Hic iam beatificare eos, qui sibi familiarius adhęrebant, & promissionũ magnitudine tumidos reddere: interdũ etiã obiurgare quosdam, vti ne in omnibus adulatores deprehenderentur. Tamen perpauci erant ex Phrygibus, qui eorũ deciperẽtur insania. Quibus & persuadebat, vniuersam ecclesiam, quæ per orbem terrę est, blasphemare: & non solũ nihil ei deferre reuerentię, sed ne limen quidem eius incedere. Frequenter tamẽ aduenientibus ex Asia fratribus, vesani & cõtra fidẽ Christi bacchantes confutati, vt hęretici & corruptores veritatis, ab ecclesię cõuẽtu & societate depulsi sunt. Hæc in libro primo scribens, & per omne operis sui corpus fraudes hæresis, in singulis quibusq; conuincens, in secundo quoque volumine de eisdem etiam hęc scribit. Quale est autẽ, inquit, quod & prophetarũ percussores nos vocant, pro eo quod insanas eorum non suscipimus phantasias? Dicunt enim hos esse, quos promiserit dominus ad populum suum, se esse missurum prophetas. Respondeant ergo nobis, si à Deo missi sunt prophetæ Montanus & mulieres eius, quis eorũ à Iudęis persequutionem

B passus est? Aut quis occisus est? Vel quis eorum pro nomine domini tentus est, & ante reges & pręsides stetit? Aut quis in synagogis Iudęorũ flagellatus est? vel quis lapidatus est? Quin imò & è contrario traditur, quod finem vitę exemplo Iudæ traditoris acceperint. Dicũtur enim ipso dæmone quo inspirabantur, adigente, diuersis quiq; temporibus vitã laqueo finisse. Illũ vero admirabilem velut prophetię ipsorum primogenitũ, Theodotum nomine, tradunt quodam tempore visum sibi esse, velut in cœlũ assumi, & se credidisse spiritui erroris, quo euectus in excelsum, & inde deductus ad terrã, finem vitæ exitu pessimo terminarit. Sed hæc ipsi de Mõtano & Theodoto ac mulieribus ita gestum negãt, tamen à pluribus affirmatur. Quid tum? inter negantes & confirmantes nos rei fidem relinquimus in medio. Idem post aliquanta subiungit etiam hæc: Sed & sancti episcopi probatissimi viri, qui per idem tempus fuerũt Zoticus de Comana, & Iulianus de Apamia, aggressi cohibere spiritum qui loquebatur in Maximilla, iusserũt Themisonem obturare os eorum, & excludere vocem falsi & erratici spiritus. Quod & ita factum est. Et iterum coarguens falsam fuisse Maximillę prophetiã, quæ bella quàm plurima imminere prædixerat, his vtitur verbis. Et quomodo non eius mendacium euidenter arguitur? Tredecim nanque iam exacti sunt anni vsque ad pręsentem diem, ex quo mortua est mulier ista, & nusquã prorsum, vel priuatim, vel publice bellum aliquod exortum est. Sed & Christianis per Dei misericordiam pax iu

An. do. 178 Prisca & Maximilla

Montanistæ

Theodotus Mõtanistes

Zoticus Iulianus

pax iugis & firma perdurat. Sed & in tertio libro, de his qui se iactabant, A quod multi martyres ex eorum hæresi extitissent, hæc dicit: Cum, inquit in omnibus que supra diximus côuicti, nihil respôdere potuerint, ad martyres confugiunt, dicentes, multos se habere martyres, & hoc esse indiciũ quod verus sit apud eos propheticus spiritus. Quid ergo? Quia multi alii hæretici plurimos martyres habent, ideo adquiescendum est eis, quod etiam veritas apud ipsos sit? Nam primi, qui dicuntur Marcionistæ, habent plures martyres. Sed quæ esse poterit apud eos martyrii veritas, vbi Christi veritas non est? Et post aliquanta iterum subiungit: Denique & sancti martyres, qui pro vera fide martyrium ducunt, cum de ecclesia procedentes ad passionem ducuntur, si qui forte inuẽti fuerint de hęresi Phrygũ, secernunt se ab eis, & respuũt eorũ societatem: nec vllo genere cum iã martyrii palmam teneant, spiritui Montani & Maximillæ adquiescendum putant, sicut & nostris temporibus apud Apamiam, quæ est supra Meandrum posita, gestum scimus à Gaio & Alexandro, qui de Eumenia martyres extiterunt.

De Miltiade & scriptis eius. Cap. 17.

IN eodem autem opere meminit & Meltiadę scriptoris, tanquam qui & ipse librũ aduersum hæresim supradictã conscripsit. Deniq; & inserit ex eius dictis suo operi hæc verba. Neq; enim credẽdũ est, inquit, in excessu mentis, id est, per amẽtiam prophetari, quod est propriæ pseudoprophetarum. Vbi enim quis amens efficitur, iusti rectiq; esse non potest tenax. B Qui sine dubio initium sumunt ex imperitia, ad finem vero deuoluuntur amẽtiæ, sicut supra diximus. Hoc autem modo neq; in veteri testamento quenquam, neque in nouo per Dei spiritum extitisse prophetam poterũt demõstrare: quia neq; Agabus, neq; Iudas, neq; Silas, neque quatuor filiæ Philippi, neq; Ammia, quæ in Philadelphiæ ecclesia prophetauit, neque Quadratus, neq; alius quisquam ex numero ipsorũ hoc modo dinoscitur prophetasse. Et post pauca iterum subiungit & dicit: Si enim post Quadratum & Ammiam Philadelphinã, vt aiunt, mulieres istæ Mõtanę successerunt in propheticam gratiam, & sicut cõfirmabãt vniuersæ ecclesiæ, datæ sunt ad prophetandum vsq; ad aduentum domini, decipitur eorum confirmatio. Quartumdecimũ etenim iam penè habet annum, ex quo defuncta est Maximilla. Hęc ex supradicti viri cõmentariis. Ipse vero de quo indicat Miltiades, etiam alia nobis proprii operis non contemnenda monimenta dereliquit, Scripsit nanq; & aduersum Gentes librum, & aduersum Iudæos alium, & ad principes Romani regni Apologeticum pro fide nostra. Scripsit & aduersum Cataphrygas hæreticos.

Miltiades aduersus Montanum

Prophetæ noui testamenti

Liber aduersum gentes
Aduersus Iudæos
Apologeticus pro religione Christiana

Quanta etiam Apollonius Cataphrygas confutando prosequatur. Cap. 18.

Sed

A SEd & Apollonius quidam ecclesiasticus nihilominus scriptor, libellũ aduersum eos ædidit, in quo satis vigilanter prophetias ipsorum falsas esse cõuincit, & singula in eis verba coarguit, simul & vitã moresque eorũ qui autores hæreseos extiterunt, exponit per hæc verba: Sed videamus, inquit, quis est hic nouus magister, & primo nobis doctrinam eius secundũ domini sentẽtiã, actus ipsius & opera commendent. Hic est qui docuit nuptias solui, & qui ieiuniorum leges primus imposuit, qui Pepuzã & Thymiũ oppida Phrygiæ Hierusalem nominauit, atque in hæc omnes cõgregãdos decernit: qui exactores pecunię statuit, qui sub nomine oblationum munera artificiosius accepit, qui salaria pręstat prædicãtibus verbũ suũ, vt per hęc inuitati, enixius doctrinæ eius operã præbeant. Hæc de Mõtano. De mulieribus vero eius post aliquanta ita scribit: Ostendimus autem primò omnium has prophetissas, ex quo spiritu repletæ sunt, viros suos reliquisse. Quomodo ergo mentiũtur Priscam virginẽ fuisse. Et post aliquãta iterũ dicit. Non tibi videtur quod omnis scriptura prohibet prophetam munera accipere, vel pecunias? Si ergo videã propheten accepisse aurum & argentũ & vestes preciosas, quomodo eum propheten putẽ? Et iterum post aliquãta subiicit, dicẽs: Sed & Themisus, qui apud eos nomine tantum cõfessionis inflatus est, veræ aũt cõfessionis fructibus caret, quoniam
B quidem per multam pecuniam vincula deposuit, quẽ oportebat vtiq; humiliter se agere: hic arrogantia elatus, Apostolicæ sibi aliquid autoritatis assumens, epistolam ad omnes ecclesias scribit, in qua docere conatur eos, qui multo rectius quã ipse credebant: & cohortatur omnes ad nouas verborum adinuentiones accommodare aurem suam. Blasphemat autẽ dominum & Apostolos eius, & sanctã ecclesiam. Sed & de aliis quibusdam, qui apud eos vt martyres honorãtur, ita scribit: Verum ne in pluribus immoremur, dicite nobis de Alexandro, qui semetipsum martyrem dicit, quem conuiuam habet hęc prophetissa, quem adorat vt deum: nõnne hic pro latrociniis aliisq; nephariis actibus reus extitit? Non nos dicimus, sed Acta hęc publica continent. Quis ergo eorũ cui donat peccata? prophetissa ignoscit martyri latrocinia, an martyr ignoscit prophetissæ rapacitatis & auaritię crimina? Cũ enim dominus dixerit: Nolite habere aurum, neque pecuniã, neq; duas tunicas: isti in omnibus cõtraria gerũt, adquirẽtes & cõgregãtes ea, quæ dominus etiam habentes iussit abiicere. Probamus nanque eos, qui apud ipsos vel prophetę, vel martyres nominãtur, nõ solum à diuitibus, sed etiam à pauperibus, pupillis, ac viduis pecunias cõgregare. Aut si habent cõfidentiã, adsint, & pro his habeant nobiscum disceptationẽ, vt si conuicti fuerint, vel de cętero desinant talibus se implicare cõmerciis. Oportet enim ex fructibus, vel agnosci, vel etiam probari prophetã, sicut & dominus dixit: Quia arbor ex fructibus cognoscitur, & propheta

Apollonius aduersus Mõtanum

Leges ieiuniorũ à Mõtano.

Alexander factionis Montanica

Matth. 7.c.

Aemilius Frõtinus proconsul Asiæ

pheta verus probatur ex fructibus. Vt autem de Alexãdro certius cognoscatur, sciendum est quia iudicatus est apud AEmiliũ Frontinum Proconsulẽ Ephesi, non propter nomen Christi, sed propter quædam latrocinia. Nã à Christi nomine iam apostata extiterat, Sed post hæc vt fideles quidam fratres, qui per illud tempus apud iudicem aliquid poterant, pro ipso intercederẽt, simulauit se propter nomẽ domini laborare, & per hoc dimittitur. Nec tamẽ in ecclesia patriæ suę receptus est, vbi latro esse ab õnibus noscebatur. Quod si quis forte minus his quę dicimus, adcommodandam existimat fidem in archiuis publicis apud Ephesum gesta seruantur: quæ tamen ibi seruari, hi optimi prophetę qui ei famulantur, ignorãt. Qui vtique cum in his conuincitur, sine dubio & prophetarum ignorantia cum ipso pariter redarguitur. Hęc & multa alia in eo similia possumus edocere Aut si cõfidũt, in cominus veniant, excipiant intentiones nostras, & exuant se ab his, si putant se horum posse effugere consciẽtiam. Item post pauca de ipsis prophetis ista subiungit. Quod si negant se prophetæ ipsorum munera accepisse, statuant hoc, vt si conuicti fuerint, prophetas se esse vltra non simulent, & mille deferam probamenta. Veruntamen necessariũ puto, etiam reliquos horum prophetarum fructus probari. Dicite mihi vos ò prophetissæ, vultus prophetãtis candoribus & ruboribus aliquando fucatur? prophetissa stibiis tingitur? prophetissa ornamentis vtitur & ornatibus delectatur? deinde propheta ad tabulam & ad tesseras ludit? propheta pecuniam suam ad vsurã dat? Dicant, si licet hæc facere prophetis. B

Ego autem vniuersa hęc eis probabo. Hæc & multa alia idem Apollonius ad confutandos eos, satis probabiliter & constanter intexuit, designãs etiam hoc, quod quadragesimus iste, quo hæc scribebat, ageretur ãnus, ex quo Montanus falsæ huius vaticinationis initium dederit. Refert etiam de quodã Zotico, quod apud Pepuzam cum prophetare se Maximilla simularet, repente ingressus cœpit imperare spiritui qui in ipsa loquebatur, ita vt eũ penitus cohiberet, sed obstiterũt hi qui eis adulabãtur. Meminit aũt & Thraseæ cuiusdam martyris, qui quasi ex traditione priorũ se accepisse asseruit. Saluatorem pręcepisse Apostolis suis, vt ne ante duodecimum annum ab Hierosolymis discederẽt. Refert pręterea & apud Ephesum mortuos à Ioanne suscitatos, & alia quàm plurima. Ex quibus omnibus vehementer supradicta hæresis confutatur. Hæc Apollonius.

Zoticus prohibuit spiritum Maximillæ prophetantis.

An. do. 191 Serapion episcopus Antiochenus

Sophronius catalogi Hieronymiani interpres habet πρὸς Καρῖνον καὶ πόντιον id est, ad Carinũ, & pontiũ.

Serapionis verba de secta Cataphrygarum. Cap. 19.

SErapion autem qui post Maximinum, episcopus apud Antiochiã fuit, in epistola sua, quã ad Caricum & Ponticum scribit, de hac ipsa hæresi post aliquanta hæc dicit: Vt autem etiam hoc sciatis, quòd ista quæ nunc noua prophetia, vel potius execratio noua processit, ab omni fraternitate quæ in vniuerso mundo est, respuitur & refutatur: transmisi vobis Claudii

Apollo-

A Apollinaris Hierapolitani Asię prouincię episcopi literas, quibus de his plenius instruamini. In hac autem ipsa Serapiõis epistola, etiã subscriptiones quorundam episcoporum & martyrum continentur. Ex quibus vnus hoc modo subscribit: Aurelius Cyrinus martyr, opto vos bene valere. Alius quoq; hoc modo, Aurelius Publius Iulius à Debeltho Colonia Thracię episcopus: Viuit deus in cœlis, quia beatus Zotas qui est ĩ Anchialo, voluit dæmonem Priscillæ eiicere, sed adulatores eius non permiserunt. Sed & multorum simul episcoporum eadem declarantiũ subscriptiões, supradicts literis inhærebant. Verum de his satis dictum

Quę Irenęus cõtra hęreticos apud vrbẽ Romã disceptarit. Cap. 20.

PEr idem tempus ĩ vrbe Roma, diuersis nihilominus nouitatibus per nõ nullos regula traditiõis ecclesiasticę vexabatur, pro quibus Irenę9 ad diuersos scripta prorogauit. Extat igitur vnus eius libellus qui superscribitur:

Ad Blastum de schismate. Alius. — Irenęi volumina

Ad Florinum de monarchia, Et,

Quod non sit deus malorum creator,

Hoc enim supradictus videbatur asserere, qui tamen postea in errores deuolutus est Valentini. Scribit autem idem Irenæus &

B De Ogdoade librum. In quo significat consecutum se esse quosdam ex successoribus Apostolorum. Cuius libelli subscriptionem satis elegãter affixam, his inserere dignum duxi, Adiuro te, inquit, qui transscripseris librũ hunc, per dominum nostrum Iesum Christum, & aduẽtum eius in gloria cum veniet iudicare viuos & mortuos, vt conferas hæc quę scribis, & emẽdes diligenter ad exemplaria, de quibus trãsscripseris, ad fidẽ, & vt sacramentũ adiurationis huius similiter trãsscribas, & inseras his quę transscripsisti. Hęc autem vtiliter ab illo dicta inserere operi nostro necessarium credidi, quo per hęc diligens efficiatur omnis qui hoc vel legere, vel descri bere dignum duxerit, sciens exemplum diligentiæ à sanctis viris & illustri bus traditum. Verum in his quę ad Florinum scripsisse Irenæum supra diximus, facit Polycarpi mentionem, cum quo etiã se conuersatum esse designat per hæc verba: Hæc, inquit, dogmata Florine quæ asseris, confidenter dico, quia non sunt sanę sententiæ. Hæc dogmata non sunt consona ecclesiasticæ fidei. Hæc dogmata, ne illi quidem qui de ecclesia pulsi sunt hæretici, potuerũt aliquando commentari. Hæc dogmata impietatem docent. Hæc dogmata sancti illi presbyteri qui ante nos fuerunt, nunquam protulere, illi, qui & Apostolos viderãt, quos & tu nosti. Vidi enim te, dũ adhuc puer essem in Asia apud Polycarpum, tunc quidem pręclare agentem, dum adhuc esses intra palatiũ, & studentẽ placere Polycarpo. Multo enim magis mihi illius temporis rerũ gestarum inhęret memoria, quã

Obtestatio Irenæi quã pręfixit Hieron. Chronicis Eusebiũ à se versis

Irenęus audiuit Polycarpũ, Polycarp9 Ioannem apostolum

præſentis:quia hæc quę à pueris diſcimus,cũ anima ipſa coaleſcunt, & ad hærent ei.Vnde etiam locum ipſum tibi dicere poſſum, in quo ſedens diſputabat beatus Polycarpus, & inceſſum illius, & vultum,ac totius vitæ modum, & ipſius quoque corporis habitum. Sed & diſputationes quas habebat ad populum,& conuerſationem quæ fuerat ei cum Ioanne:quo modo narrare ſolitus erat,vel cæterorum qui ipſum dominum viderant: & quomodo recordabatur omnia ac recenſebat verba quæ dicta à domino,ab illis audierat:& de virtutibus eius ac doctrina.Et tamen omnia hęc cũ ſcripturis conſona proferebat:quę tunc ego pro miſericordia dei,quam mihi donare dignatus eſt,attentius & ſtudioſius audiens deſcribebam,nõ in chartis,ſed in corde meo:quæque per gratiam dei fideliter cuſtodio,& mecum ipſe ſine intermiſſione quodammodo rumino.Deum ergo teſtor & in conſpectu ipſius tibi affirmo,quia ſi quid tale audiſſet beatus & apoſtolicus vir Polycarpus,exclamaſſet ſtatim,& aures ſuas obturaſſet, ac ſicut moris erat ei,dixiſſet: Deus bone, in quæ tempora me reſeruaſti,vt hęc audiam? Nõne etiam ipſum continuo locum fugiſſet,in quo ſedens vel ſtans huiuſcemodi verba audiſſet?Sed & ex epiſtolis eius quas ſcripſit vel ad vicinas eccleſias,vel ad aliquos ex fratribus, commonens & confirmans eos,& cohortans ad fidem,poteſt ſententia eius euidenter agnoſci. Hæc Irenæus. A

Verba Polycarpi, quibus ſolebat vti

Quod Romę Apollonius martyrium paſſus ſit. Cap.21. B

VErum ea tempeſtate Commodo Romani regni apicem gubernante, pax eccleſiis per omnem terram propagabatur,& ſermo domini ex omni genere hominum ad agnitionem & pietatem dei ſummi animas congregabat.Denique & ĩ vrbe Roma multos ex illis inluſtribus & prędiuitibus viris,cum liberis & coniugibus ac propinquis,atq; omni pariter familia ſociauit ad fidem. Sed hoc non æquis oculis illis antiquus humanę ſalutis hoſtis aſpexit. Continuo denique aggreditur variis noſtros machinis impugnare.Primo in vrbe Roma Apollonium quendam, virũ in fide noſtra,& omnibus philoſophiæ eruditionibus illuſtrem, ad iudiciũ pertrahit,accuſatore ei ſuſcitato quodam infeliciſſimo & deſperatę ſalutis homine.Quiq;,quoniam lex quę oblatos puniri iuſſerat Chriſtianos,in delatorem prius animaduertendum cenſebat à Perẽnio iudice,vt eius crura comminuerẽtur,ſententiam prius excepit. Tum deinde exhortatur beatus Apollonius martyr,vt defenſionem pro fide ſua, quam audiente Senatu atq; omni populo,luculenter & ſplendide habuerat,ęderet ſcriptam Et poſt hęc ſecundum Senatuſconſultum capite plexus eſt. Ita nanque à prioribus lex iniquiſſime promulgata cenſebat.

Apollonius Chriſtianiſmi accuſatur

Perennius iudex

Qui tunc epiſcopi nobiles habiti fuerint. Cap.22.

Igitur

A IGitur ſub eiuſdē Commodi principatu: Eleuthero in vrbe Roma tredecim annos ſacerdotio functo Victor ſuccedit, Sed & Iuliano apud Alexandriam poſt decem annos defuncto, Demetrius ſubſtituitur. Apud Antiochiam quoq; octauus ab apoſtolis epiſcopus conſtituitur Serapion, de quo & in ſuperioribus memorauimus. Tūc apud Cęſareā Paleſtinę Theophilus & Narciſſus in Hieroſolymis, eccleſias procurabant: Apud Corinthum vero Bacchylus, & apud Epheſum Polycrates, nobiles in epiſcopis habebantur. Sed & multi in aliis locis referūtur per idem tempus egregii ſacerdotes: nos tamen eorum facimus mentionem, quorū & fidem & ſciētiam ex proprii operis indiciis poſſumus habere compertam.

An.do.190 Victor Romę Demetrius Alexandriæ, Serapion Antiochiæ, An.do.191 Theophilus Cęſareæ, Narciſſus Hieroſolymis, Bacchylus Corinthi, Polycrates Epheſi

De Paſchæ quæſtione. Cap.23.

QVibus ea tempeſtate eccleſiis præſidentibus, in prouinciis Aſię quæſtio non minima exoritur, velut ex antiqua eorum obſeruatione deſcendens, quod quartadecima luna putarent omnimodo genere Paſcha obſeruandū, quando ſcilicet Iudæis agnus præcipitur immolari, veluti neceſſario confirmantes, quacunque die ſeptimanæ quartadecima luna veniſſet, ſolui debere ieiunium, cum talis conſuetudo in nullis prorſus aliis vnquam obſeruata fuiſſet eccleſiis. Ob quam cauſam conuentus epiſcopo-
B rum & Concilia per ſingulas quaſq; prouincias cōuocantur, prorogatiſq; ad ſe inuicem epiſtolis, de ſingulis quibuſque locis vnū omnes eccleſiaſticū dogma cōfirmant: Ne liceat aliquando, niſi in die dominica, in qua dominus reſurrexit à mortuis, dominicum Paſchę celebrare myſterium, & in hac ſola ſoluēdū eſſe Paſchale ieiuniū. Extat deniq; vſq; in hodiernum diē. Concilii apud Cæſaream Paleſtinę habiti decretum, in quo primus eſt Theophilus ipſius Cęſareæ epiſcopus, & Narciſſus Hieroſolymorum ſacerdos. Habetur & in vrbis Romæ Concilio ſimile aliud decretum, cui præfuiſſe Victor epiſcopus indicatur, & Ponti prouinciæ Palmeas. Gallorum quoq; ſacerdotalis conuentus extat, Irenæum pręſulem ſcribens: Achaię vero Bacchylum Corinthiorum eccleſię epiſcopum. Qui omnes diuerſis è locis, vnam eandemq; iudicii ſui ſententiam protulere.

An.do.198 De Paſcha Aſiaticorū ſententia

Conciliū Cęſarienſe Concilium Romanum Achaicum Gallorum

De dubitatione quę orta eſt apud Aſiam. Cap.24.

SEd epiſcopi regionis Aſianę, ſeruandam magis à veteribus ſibi traditā conſuetudinem confirmabant. In quibus Polycrates, qui in eis primatum agere videbatur, ad Victorem epiſcopum Romanæ eccleſiæ ſcribens, morem traditionis antiquę ad ſe vſque delatum, per hæc verba deſignat: Nos ergo (inquit) intemeratum Paſchę colimus diem, neque addentes, neque auferentes aliquid. Etenim magna quædam luminaria apud Aſiam dormierunt, ſummi & electi viri, quos dominus ſuſcitabit in aduentu ſuo, cum veniet de cęlis in gloria, & requiret omnes ſanctos ſuos in quibus eſt Philippus euāgeliſta, qui dormiuit apud Hierapolim: ſed &

Polycratis epiſcopi Epheſini epiſtola de paſcha

Hunc totum locū Hieronymus hinc trāſtulit in catalogum ſuū, in Polycrate

duæ filię eius, quę virgines senuerunt, & alia eius filia spiritui sancto repleta, quæ apud Ephesum dormiuit: nec non & Ioannes, qui supra pectus domini recubuit, qui fuit summus sacerdos, & pontificale πέταλον gessit martyr & doctor ecclesiæ, qui & ipse apud Ephesum dormiuit: Polycarpus quoque apud Smyrnam & episcopus & martyr: similiter & Thraseas episcopus apud Eumeniam, sed apud Smyrnam martyrio consummatus. A

πέταλον Hieronymus vertit auream laminam in fronte

Quid aut dicam etiam Sagaren nihilo minus sacerdotem & martyrem, qui apud Laodiceam requiescit in pace? sed & Papyrium, & Macarium, & Melitonem propter regnum dei, & eunuchum, & spiritu sancto repletum qui iacet in ciuitate Sardensium, expectans aduentum domini de cęlis vt resurgat à mortuis? Isti ergo omnes diem Paschæ in quartadecima die mensis obseruauerunt, secundum Euangelium, nihil omnino extrinsecus agētes, sed fidei regulam per omnia conseruantes. Sed & ego omnium vestrum minimus Polycrates, secundum traditionem parentum meorum obseruo, eorum duntaxat, quos & ab initio sequutus sum. Septem nanque ex parētibus meis per ordinem fuerunt episcopi, ego octauus, qui omnes ita obseruauerunt hunc diem, vt conueniret cum illo, quo fermentum Iudæorum populus aufert. Vnde fratres charissimi, sexaginta & quinq; annos ætatis gerens in nomine domini, multorum quoque orbis terræ episcoporum notitiam plenissime habens, & sanctis scripturis intendens, nō perturbabor ex his quę ad terrorem proferuntur: quia & maiores mei dixerunt, Obtemperare opòrtet deo magis quàm hominibus. Et post pauca, de his qui secum aderant episcopis, ista subiungit: Poteram aūt etiam præsentium episcoporum facere mentionem, quos ipsi petistis vt euocarem, sicut & feci. Quorum nomina si scribam, nimia multitudo est, qui omnes scientes paruitatem meam, consensu suo confirmant quę scribimus, certi quod inaniter canos attulimus, sed in disciplina CHRISTI semper conuersati sumus. B

Fortasse παπύριον τὸν μακάριον, id est, Papyrium beatum, sicut Hieronymus reddidit, Ruffinus Macariū viri nomen propriū putauit parū attentus

Polycratis maiores episcopi

Acto 5.c.

Sed ad hæc Victor Romanæ ecclesiæ episcopus, pertinacius agens, passim totius Asię, ac vicinarum prouinciarum ecclesias à communionis societate abscindere nititur, tanquam in hæresim declinantes: & literas mittit, quibus omnes simul absque discretione ab ecclesiastico fędere segregaret. Sed hoc non omnibus placebat episcopis, quin potius è contrario scribentes ei, iubebant, vt magis quę pacis sunt ageret, & concordiæ atque vnanimitati studeret. Denique extant etiam ipsorum literę, quibus asperius obiurgant Victorem, velut inutiliter ecclesiæ commodis consulentem. Nam & Irenęus, cum cęteris quibus præerat Galliarum episcopis, scribens, cōfirmat quidem, vt in dominica die resurrectionis domini mysterium celebretur. Victorem tamen arguit, quod nō recte fecerit, abscindere à corporis vnitate tot & tantas ecclesias dei, quæ morē sibi antiquitus traditum custodirent. Sed & de multis aliis commonet per hæc

Victor Pont. Rom. Asiæ ecclesias cōmunione Christianorū priuat

Victorē Pōt. Rom. Irenæ⁹ arguit

A hæc verba: Non solum, inquit, de die Paschę agitur controuersia, sed & de ipsa specie ieiuniorum. Quidam enim putant vno tãtum die obseruari debere ieiunium, alii duobus, alii vero pluribus, nonnulli etiam quadraginta, ita vt horas diurnas nocturnasq; computantes, diem statuant. Quę varietas obseruãtiæ non nũc primum, neq; nostris temporibus cœpit, sed multo ante nos, ex illis (vt opinor) qui nõ simpliciter quod ab initio traditũ est tenentes, in aliũ morem, vel per negligentiã, vel per imperitiã postmodum decidêre. Et tamen nihilominns omnes isti etiã cũ in obseruantia variarẽt inter semetipsos, & pacifici fuerunt semper nobiscum, & sunt: nec dissonantia ieiunii, fidei consonantiam rupit. Post hęc inserit etiã historiam quandam, quæ pro sui opportunitate nec à nobis debet omitti. Deniq; ait: Et illi omnes ante Soterem pręsbyteri, qui ecclesię) cui tu nũc præes) sacerdotium tenuerunt, Anicetum dico & Pium, Hyginumq; & Telesphorum, & Xystum, neque ipsi ita tenuerunt, neque hi qui cum ipsis erant: & tamen cum ipsi ita non obseruarent, pacem semper habuerunt cum illis ecclesiis, quæ hunc obseruantiæ morem tenebant: cum vtique & ipsis contrariam videretur, quod non etiam cæteri similiter obseruarent. Nunquam tamen ob hoc repulsi sunt ab ecclesię societate, aut venientes ab illis partibus non sunt suscepti: imò potius & omnes presbyteri qui fue

B runt ante te, omnibus semper qui non ita obseruabant presbyteris ecclesiarum, eucharistiam soléniter transmittebant. Beatus autem Polycarpus cum ad vrbem Romam venisset sub Aniceto, cumq; de aliis nonnullis parum quid habuissent inter se statim tamen coissent in pace, de hac quęstione ita egerunt, vt non vnusquisque sententiam suam obstinata contentione defenderet. Neque enim aut Anicetus Polycarpo suadere poterat, vt non obseruaret ea, quę nouerat Ioannem discipulum domini nostri, vel cæteros Apostolos, cum quibus semper fuerat, obseruasse: neque rursum Polycarpus Anicetum persuasit ea deserere, quę ille dicebat à se maiorum more seruari. Cumq; hęc ita inter se habuissent, communicarunt sibi inuicem, ita vt concederet Anicetus Polycarpo etiam sacerdotali ministerio honoris duntaxat contemplatione, perfungi: & ita ab inuicem plena fide pace integra, & firma charitate discedunt, vt õnes ecclesiæ, siue quę ita de Pascha, siue quę non ita obseruarent, inter se tamen concordiam custodirent. Hęc Irenęus, agens nominis sui opus, pacem videlicet dei ecclesiis cõcilians, scribit. Et non solum Victori, sed & diuersis ecclesiarum rectoribus similiter per epistolas asserit, quod nulla pro hac quæstione in ecclesiis dei dissensio debeat oboriri.

Controuersia de ieiunio

Attende

Ex hoc Irenæi loco apparet, quod si epũs aliquis Romam venisset, Pont. Rom. euchari stiam hospiti solenniter trãsmittebat Porrò nose presbyteri intelligit epũm

Vt omnibus vna sententia de Pascha complacuerit. Cap. 25.

An. do. 198 Conuentus episcoporum in Palestina

Apud Palestinam quoque conueniẽtes in vnum sacerdotes dei, Narcissus Hierosolymorum & Theophilus, de quibus iam supra diximus:

mus: sed & cum ipsis Cassius Tyrius, & Clarus de Ptolemiade, & cæteri A
permulti pariter congregati, cum de hac quæstione ageretur, quid etiam apud ipsos Apostolica traditio contineret circa finem decreti, quod in cōcilio eorum statutum est, hoc modo indicant: Epistolæ, aiunt, nostræ exemplaria per omnes ecclesias transmittantur, vti ne rei efficiamur animarum, quę diuersis erroribus immerguntur. Designamus igitur vobis, quia & apud Alexandriam eadem qua apud nos die Paschę solennitas geritur quare & ipsorum nobis literæ deferuntur, & ipsi nostra scripta suscipiunt, vt pariter & consonanter diem festum celebremus. Hactenus de supradicta quæstione ex his quæ in veterum scriptis haberi reperimus.

Palęstini sequuntur ecclesiam Alexandrinam

Quæ de Irenęi scriptis vsq; ad nos peruenerint. Cap. 26.

EXtat autem adhuc Irenæi, præter eos quos supra memorauimus libellos, etiam aliud volumen egregium aduersum gentes, quod De disciplina adtitulauit, ad Martianum quendam scribens, Sed & Dialogi de diuersis. In quibus testimonia de epistola ad Hebræos ponit plurima, & de Sapiētia, quę dicitur Salomonis. Hæc sunt quę ad nostram notitiam etiam de Irenæi opusculis peruenerunt.

Dialogi Irenæi

Quę etiam cęterorum, qui iisdem temporibus floruerunt. Cap. 27.

COmmodus autem tredecim annis imperio gubernato, Pertinaci post se regnum reliquit. Quo sex solis sensibus retento, idem pertinax diem B
obiit, & Seuerus post hunc suscepit principatum. Cuius temporibus plurimi ecclesiastici viri nobiles, & stilo illustres extiterunt, sicut ex eorum monimentis agnoscimus.

An. do. 192
Pertinax Cęs.
Seuerus Cęs.
An. do. 195

De his qui Artemonis introduxerunt sectā, quales moribus fuerint quoq; pacto sacrosanctos libros temerare ausi sint. Cap. 28.

EX quibus est Heraclius, qui in apostolum commentatus est, & Maximinus, qui de famosissima omnium hæreticorum disseruit quæstione, qua semper inquiritur, vnde sint mala, vel vnde malicia, & quod materia facta sit, & non infecta. Sed & Candidus, qui in Hexameron, id est, de principio Genesis scribit. Appius quoq; de eisdē similiter cōmentatur. Sextus etiam, qui de resurrectione disseruit, & de cęteris nōnullis. Arabianus quoque & alii innumeri, quos lōgum est vel enumerare, vel etiam pro aliquo inlustri vnumquemq; dictorum suorum indicio designare. Plurimi tamē ipsorum exortas temporibus suis hęreticorum perfidias confutantes, fidem rectam & apostolicam monimentis suorum voluminum mandauere, vt Artemonis illius hęreseos autoris, quam postmodum Paulus Samosatenus nostris iam pene temporibus instaurare conatus est, de qua dignum est, quę vel qualis sit, historia comprehendere. Hæc hæresis purum hominem, id est, absque deo fuisse saluatorem confirmat, idq; antiquitus ab ipsis etiam apostolis traditum esse mentitur. Aduersum quos vnus ex

Heraclitus
Maximinus
Candidus
Appius
Sextus
Arabianus

Artemonis hæresis.
Paulus Simosatenus
An. do. 267.

his, quos

A his,quos supra memorauimus,ecclesiasticus scriptor ita respondit:Aiunt, inquit,etiam ipsos Apostolos ita vel suscepisse,vel cæteris tradidisse, sicut nunc ipsi asserunt, & hanc veritatem prædicationis esse seruatam vsq; ad Victoris tempora.Et quomodo successores eorum scribentes aduersum gẽtiles,vel aduersum hæreticos,id est,Iustinus,& Miltiades, & Tatianus, & Clemens,& alii quamplurimi,de deitate Christi apertissime disserunt?Irenæi vero & Melitonis,cæterorumque qui per idem tempus fuerunt volumina,quis ignorat,quibus deum & hominem simul prædicãt Christum? Sed & psalmi vel cantica, quæ à fratribus fidelibus ab initio scripta sunt, verbum dei esse Christum, & deum tota hymnorum suorum laude concelebrant.Quomodo ergo tot seculis fidem prędicatam isti asserunt,quod à Victoris temporibus exordium sumpserit? Quomodo autem Victori de hoc calumniam faciunt qui sciant Victorem,Theodotum Coriarium, qui princeps & pater extiterat impietatis ipsorum,è communione ecclesiæ repulisse, qui primus Romæ ausus est dicere purum hominem fuisse Christum ? Si enim Victor (vt dicunt) ita credebat, quomodo eiiciebat de ecclesia Theodotum blasphemiæ istius inuentorem ? Sed de Victore hæc cõmemorasse sufficiat.Cui decem annis episcopatu functo, Zephyrinus sacerdotii successor extitit,nono principatus Seueri anno.De quo Zephyri- B no eadem scriptura, qua in superioribus nisi sumus, talia quædam refert: Igitur commonebo vos fratres de his quæ gesta sunt apud nos,quæ si forte in Sodomis accidissent, etiam illos emendare & corrigere potuissent. Confessor quidam erat apud nos,Natalis nomine,nostra adhuc confessus memoria.Hic deceptus aliquando ab Asclepiodoto quodam,& Theodoto collectariis (qui ambo discipuli erant Theodoti Coriarii,illius, qui primus pro hac stulta assertione ab ecclesiæ societate depulsus est à Victore tunc vrbis Romæ episcopo) adquieuit,vt accepto ab eis salario,episcopus illius hæresis nominaretur,certa pactione,id est,centum quinquaginta denariis menstruæ præstationis.Quique Natalis cum se in hoc deceptus locasset,frequenter admonebatur in somnis à domino,quia misericors deus & Dominus noster Iesus Christus, nolebat martyrem suum, qui sibi in multis passionibus testis extiterat de ecclesia perdere. Sed cum negligentius susciperet visiones,primatus amore,& turpis lucri deuictus illecebra,ad vltimum à sanctis angelis per totam noctem verberatus, & pœnis grauibus excruciatus,mane consurgens,cilicio se induit,& cinere cõspergit, ac multis lachrymis errorem suum deflens, ante pedes Zephyrini episcopi prosternit,& vestigiis omnium,non modo clericorum, sed etiam laicorũ, multa cum lamentatione prouolutus, in lachrymas & miserationes omnem prouocauit ecclesiam,vt indulgentiam sibi à Christo,continuis & iugibus pro ipso precibus implorarent, ostendendo simul in conspectu om-

Theodotus Coriarius eiectus ecclesia

An.do.200. zephyrinus Pont.Ro.

Natalis professor decept⁹ ab hæreticis

Natalis cõductus⁹ hæreticorum episc.

Pœnitẽdi,confitendiq; modus apud veteres

nium liuores corporis eius & cicatrices, quas pro nominis ipsius confessione susceperat. Vix aliquando in communionem ecclesiastici corporis reuocatus est. Sed & post aliquanta idem scriptor adiungit etiam hæc: A

Artemonitæ scripturas corruperunt

Scripturas autem diuinas absq; vlla timoris dei reuerentia corruperũt: antiquę vero fidei regulam proterue & impie respuunt, ignorantes Christum, quem idcirco non inuenerunt, quia non recte quæsierunt. Et in tantum stultitiæ impietatisque prolapsi sunt, vt si quis eis sermonem de scripturis proposuerit, illi è contrario proponant: vtrũ hic sermo de quo agitur, coniunctum, aut separatum genus syllogismi faciat: & derelinquentes sanctas dei scripturas, Geometriam tractãt. Tanquã qui vere de terra sint, de terra loquũtur: & ideo eũ qui desursum est, & de cœlis venit, ignorant. Deniq; Euclides apud eos vel maxime in Geometriæ disciplinis viget. Sed & Aristoteles & Theophrastus ab his in admiratione habentur. Galenus vero à nõnullis eorũ & adoratur. Quorũ artibus & doctrinis, hæreseos suę impietatẽ nitũtur asserere: & deceptionibus hominũ ignorantiũ deũ, simplicitatẽ diuinarũ scripturarũ & synceritatẽ fidei subruunt. Sed hęc faciũt, quia nec vicini facti sunt fidei, propterea & diuinas scripturas absq; vllo timore contemerant, & corrũpentes eas emendare se dicũt. Verum ne quis me putet falsa aduersum eos proferre, palàm est omnibus noscere, si quis vult exẽplaria eorũ accipere, & cum aliis nihilominus eorũ exẽplariis conferre, inueniet etiam inter seipsa multum dissonare: quia vnusquisq;, vt sibi videtur, emendat. Deniq; Asclepiodoti non cõueniunt omnino cũ Theodoto: tũ deinde etiã discipulis eorũ, si qui forte transcripserũt, quod eis visum est vel addere licuit, vel auferre: & omnibus præferũt se habere emendata, magis autẽ inquinata exẽplaria. Rursum Hermophili exẽplaria non consonãt cum Apollonidis. Sed ne ipsa quidẽ sibiipsis concordãt, si priora cum posterioribus cõferas. Semper enim emendant, quibus semper displicet quod emendãt: & noua quæq; perquirunt, cũ eis quæ in vsu sunt, videbuntur aduersa. Quid autem temeritatis habeat istud admissum, neque ipsos arbitror ignorare. Aut enim non credunt diuino spiritu scripturas esse conscriptas, & sunt infideles, aut semetipsos arbitrantur sapientiores esse spiritu sancto. Et quid aliud indicant per hoc, nisi quia dæmone aguntur? Neque enim negare possunt factum suum: quandoquidem etiam manus eorum in ipsis exemplaribus teneantur, & nouerint ipsi, quod à magistris suis & doctoribus scripturarum, secundum corruptelæ genus, etiam explanationis susceperint intellectum. Quidam autem ex ipsis nec corrumpere iam scripturas dignati sunt, sed penitus abnegare, legem scilicet & prophetas: & obtentu impiæ huius assertionis, in vltimum perditionis gurgitem deuoluti sunt. De quibus hæc sufficiat historiis esse mandata. B

Abnegant legem & prophetas

A EVSEBII PAMPHILI EPISCOPI CAESARIENSIS ECCLEsiasticæ Historiæ Liber Sextus.

De persecutione Seueri. Cap. I.



T CVM Seuerus quoque persequutionibus agitaret ecclesias, præclara à militibus Christi pro pietate certamina martyrii gerebantur, præcipuè tamen apud Alexandriam: quò ex omni Aegypto ac Thebaide, velut in quoddam stadium pietatis, athletæ deducebantur, qui pro suppliciorum mortísque patientia consequebantur à deo immortalitatis coronas. Seuerus Aug.

De Martyrio Leonidis patris Origenis, & de ipsius Origenis à puero institutione. Cap. 2. An do. 204.

IN quibus & Leonides Origenis pater pro martyrio Christi capite plexus, teneræ adhuc ætatis supradictum puerum dereliquit. Quíque qualibus animis ex eo erga diuinæ legis studia viguerit, non erit importunum paucis exponere: præcipue quia & apud quamplurimos opinio de eo celeberrima peruulgata est. Et si quidem velit quis omnem vitam viri huius literarum tradere monimentis, certum est quia tanta sunt de eo, ac talia, quæ & proprium opus requirãt, & otium. Nos tamen in pręsenti, quãta possumus breuitate, inseremus huic operi, etiã quę ad ipsum spectãt, pauca de multis, quæ vel ex ipsius epistolis ad nos vsque seruatis, vel ex aliorum historiis indicata cognouimus. Cuius gesta, si res pateretur, etiam ex ipsis cunabulis digna mihi videntur posteritatis memoria. Decimum nanq; imperii agebat Seuerus annum, Alexandriæ vero per idem tempus, omníque Aegypto præsidebat Lætus, episcopatũ in ea post Iulianum Demetrius susceperat, cum supramodum accẽso persequutionis incendio, & multis ea tempestate martyrio coronatis, in tantum ardorem capessendi martyrii puerulus tunc adhuc Origenes exarserat, vt sponte se periculis ingereret, & aliis in certamine positis, præceps in medium rueret, ita vt insectari ipsam mortem, & rapere velle videretur: quam & adipisci omnimodis potuisset, nisi quod dispensatione domini ad vtilitatem multorum putatur pro totius ecclesiæ ædificatione seruatus per sollicitudinem matris, quę gloriosæ mortis eius desideria impediuit. Quæ cum primo maternis ei obsecrationibus supplicaret, vt sibi consuleret, vt parceret matri: & ille ex his precibus inflammatior ad amorem martyrii redderetur, maxime ex eo

Leonides pater Origenis martyr

B

Lætus Præfectus Aegypti. Demetrius episcopus Alexandriæ An. do. 191. Origenes adhuc martyrii, etiamnum puer

ex eo quod patrem iam teneri cognouisset in vinculis, & ipse prope- A
re socius effici vinculorum eius ac martyrii festinaret, arte quadam materni affectus inhibetur. Etenim cum maturare eum velle, & antelucanũ prorumpere ad agonum certamina præsensisset, noctu cubiculum filii dormientis ingressa, omnia eius indumenta, quibus procedi ad publicum poterat, furata subtraxit, vt per hoc domi residere necessitate cogeretur. Ille maternis impeditus dolis, cum nihil aliud agere posset, nec tamen mens quiescere pateretur, audet aliquid supra ætatem: epistolam scribit ad patrem, se quidem maternis artibus detineri, sed illum tenere debere quod

Animat patrẽ ad martyriũ.

cœpit. Et addit etiam hoc: Vide pater, ne propter nos aliud aliquid velis. Hæc sunt prima puerilia Origenis rudimenta: hic ludus eius infantię: hec

Origenis institutio & ingenium

à tenero religionis & pietatis indicia. Talis in eo erga deum coaluit affectus. Hinc iam lectioni se cœpit diuinorum voluminum mancipare, & in eruditionibus fidei diuinæ semetipsum haud segniter exercere: quoniamquidem iam & à parente in his imbui cœperat, qui ei sensim inter seculares libros, quibus in prima ætate erudiebatur, etiam nostrarum scripturarum nonnulla interim legenda subiiciebat. Tum deinde paulatim etiã præferre hæc scholaribus studiis commonebat. Iam inde etiam lectiones exigere per dies singulos, & memoriæ commendare puerum non inuitum, imò potius erga hæc discenda promptiorem cogebat: quippe qui legens B
hæc, non solo simplici intellectu videretur esse contentus, sed negocia patri de scripturæ sensibus ac quęstionibus commoueret, inquirẽs ab eo, quid sibi videretur, quòd per spiritum sanctum scriptura dicitur inspirata, vel quid diuini consilii tegat simplicitas ista verborum? At ille simulabat quidem increpare se eum, & vetare vltra ætatem aliquid quęrere: apud semetipsum tamen incredibiliter exultabat, omnipotenti deo gratias referens, qui ei talis sobolis esse donauerit patrem. Denique frequenter dicitur dormienti puero, religiosus ac sollicitus superueniens, pater operimentum pectoris detraxisse, & velut dei spiritu intus incluso, pectus eius tãquam templum quoddam veneratus, & demulcens oculis abscessisse, beatum semetipsum à deo effectum, pro tantæ prolis felicitate gratulatus. Hæc & multa his similia in puerili ætate Origenis extitisse memorantur. Vt vero pater eius martyrio consummatus est, puer ipse cum matre vidua & sex aliis paruulis fratribus septimumdecimum agens ætatis annum, in summa facultatum penuria derelictus est: quoniamquidem census paternus, qui vel maximus fuerat, fisco per proscriptionem sociatus est. Nec tamen ei defuit omnipotentis dei prouidentia. Ob insigne nanque vel literarum, vel religionis studium, à quadam nobili & locupletissima fœmina familiariter foueri

Paulus Antiochenus

cœpit. Quæ tamen Paulum quendam Antiochiæ ortum, antiquæ hæreseos famosissimum sectatorem adoptiuum domui suæ illo in tempore habebat.

A bat. In quo adolescentulus Origenes, cum necessitatem haberet apud prędictam fœminam vnà degere, documentum iam inde à puero fidelissimæ & catholicæ suæ mentis ostendit. Nam cum ad supradictum virum, velut ad magistrum & summi nominis doctorem, per dies singulos immensæ multitudines conuenirent, non solum hæreticorum, verum & ex nostris multorum, pro eo quod eruditionis ei summa ab omnibus cederetur, nullo tamen pacto, vel pro honoris gratia, vel etiam pro necessitate coniunctionis flecti potuit Origenes, cum eo saltem in oratione consistere. Ita ei à prima ætate ecclesiasticæ regulæ obseruantia honorabilis fuit, & hæreticorum societas execrabilis, sicut ipse in quodam loco operis sui ait, quia hę reticorum execranda doctrina est. Nec tamen deerat ei erga communes literas studium, in quibus pater eum erudiendum tradiderat, sed exercebatur & in his multo attentius etiam post consummationem patris. In arte nanque Grammatica ita fuerat institutus, vt & ad docendum plenè sufficeret, & ex hoc ei quæ ad necessitatem transigendæ domus videbantur necessaria, pararentur. Origenis studia

De eo quod à puero verbum dei prædicabat. Cap. 3. An. do. 211.

Verum cum pręesset auditorio, & Grammaticam doceret, sicut ipse in quibusdam scriptis suis refert, & cum ecclesiæ apud Alexandriam ma- Professor bonarum literarū Origenes

B gisterii deesset officium: cumque omnes deturbati persecutorum minis & ferocitatibus aufugissent, aliquanti gentilium conueniebāt ad Origenem, tunc adhuc Grammaticam docentem, audire ab eo verbum de nostra fide ac religione cupientes. Quos ille non solum ad fidem de perfidia conuertebat, verumetiam perfectę vitæ institutionibus informabat. Quorum primus extitit Plutarchus, qui per ipsum conuersus ad fidem nostram, non solum perfectæ vitæ instituta seruauit, verumetiam (quæ est summa beatitudinis) martyrii consecutus est palmam. Secundus cum hoc fuit Heraclas, & natura Plutarchi frater, & meritis. Qui cum ab eo in fide nostra atque sciētia, sed & vitæ purioris institutionibus ad perfectum fuisset instructus, Alexādrinæ ecclesiæ præesse post Demetrium subrogatus est. Sed ea tempestate qua Aquila Alexandriæ atque Aegypto præsidente, persecutionū rabies increscebat, octauumdecimū Origenes agebat ætatis annum. Quo in tempore persamosissimum apud omnes, vel incredulos, vel fideles, domi forisque nomen eius effectum est, præcipue per id, quod sanctos omnes in confessionis vinculis positos, non solum sermone & cohortatione perfectę & spiritalis doctrinę ad martyrium roborabat, verumetiam multos suis officiis ac ministeriis è vīculorum pœnis & squalore carceris subleuabat. Sępe denique etiam ante tribunalia iudicum, & in ipsis eorum cruciatibus aderat, aduersus prophanas interrogationes iudicum, affectu eis ac mente compatiens, vultuque & nutibus, si dici potest, velut firmiores eis respon-

Cōuertit gentiles ad Christum Plutarchus

Heraclas

An. do. 205. Aquila Præfectus Aegypti. Origenes celebritas

Officia ei' erga martyres

responsiones subiicere gestiens. Sed & cum sententiam suscepissent, eadem A fiducia vtebatur, omnibus se periculis inserens, nec trepidans persequutoribus intuentibus, extremis quoque osculis martyres salutare, ita vt nonnũquam pro his etiam impetus in eum gentilim fieret, sed diuina dextera cũ admiratione omnium protectus euaderet. Verũ nec enumerari facile, nec referri potest, quoties, & quàm crebro, imò per singulos penè dies, de quãtis eum, & qualibus periculis, dum erga prædicationem verbi dei impiger & promptus est, eadem illa diuina dextera conseruauit: quoties in insidiis positos, qui eum clàm interimerẽt, effugit. Et in tantum aduersum se, dum in dei opus promptus est, infidelium concitauit insaniam, vt turmæ militum dispositæ, domum eius, in qua commanere videbatur, obsiderent, nec tamen eum capere aut tenere potuerint, diuina protectione seruatum. Tanta rabies contra eum mentes hominum incesserat, pro hoc solo, quod plurimos per eum videbant ad fidem nostram ab incredulitate conuerti. Et in tantum quotidie aduersus eum persecutio cumulabatur, vt tota vrbs maxima Alexandria eum tegere non posset, sed de domo ad domum transiret, & tamen vndique fugaretur, cum postea viderent per loca singula multitudines plurimas per eum ad fidem dei sociari. Obtinebat autem hæc, quia non solum in verbo erat ei perfecta doctrina, verumetiam in opere consummatæ disciplinæ præbebat exempla: & dicebatur (sicut aiunt) de B eo, quia + hic est, qui quale habet verbum, talem habet & vitam: & qualẽ habet vitam, tale habet & verbum: quoniam quæ docet, agit: & quæ agit, hęc docet. Manifeste autem & euidenter aderat ei diuina gratia, per quam innumeros ad imitationem sui in fidem dei prouocabat. Vnde & videns Demetrius episcopus, quod ad ipsum præcipue doctrinæ gratia, & prædicationis verbi dei, multitudines plurimæ conuolarent, catechizandi ei, id est, docendi magisterium in ecclesia tribuit. Quod primus post apostolos apud Alexandriam Pantænus, secundus per ordinem Clemẽs, tertius administrauit Origenes, ipsius discipulus Clementis, qui Clemens in opere στρωματέων, etiam tempora, in quibus libros describebat, in proœmiis desi gnauit, & ad finem imperii Commodi pertendit. Vnde certum est, quod Seueri tempora hæc ipsa quæ nunc habemus in manibus, continebant. Qua tempestate etiam Iudas quidam scriptor alius, de septimanis quæ in Daniele referuntur, disseruit: qui & ipse decimum Seueri Imperatoris annum regni commemorat. Is etiam diuulgatam antichristi pręsentiam iam iamque æstimans imminere ex persecutionum nimietate, multorum ex nostris fidelium animos perturbauit. Igitur Origenes, iniuncto sibi à Demetrio episcopo magisterii officio, Grammaticam scholam negligere cœpit, magis se verbo dei conferens. Vtitur sanè etiam consilio non puerili. Bibliothecam Gentilium librorum tradit cuidam fideli amico, pactus cũ eo qua-

Periclitatur inter ethnicos

Hic est, qui quale habet verbũ, talem habet vitam Hoc alterum: & qualẽ habet vitã, nõ est in antiquo exemplo

Fit magister Catechumenorum

Pantænus Clemens

Iudas de septimanis Danielis

Origenes Christum docet

Vendit libros ethnicos

A eo quatuor ſibi obolos ex eius precio per dies ſingulos inferri, quo ſcilicet nec grauis eſſet cuiquam in ſuſtentanda victus neceſſitate, nec congregatam pecuniam domi reſeruare videretur. Igitur in talibus inſtitutis plurimum temporis exigens, vita, moribus, exercitiis, per omnia Chriſtianus philoſophus habebatur, cum & pro iuuenilibus cupiditatibus reprimendis, & pro ſapientiæ profectibus capeſſendis, die noctuque artioribus ſe abſtinentiæ conſtringeret frenis, & indeſinenter diuinorum librorum meditationibus inhæreret, in abſtinentia plurima, in ieiuniis indeſinentibus, in vigiliis penè iugibus, ita vt ſi quando parum aliquid ſomni neceſſitas naturalis exigeret, hanc ille nô ſupra ſtratum, quo omnino nullo vtebatur, ſed ſupra nudi ſoli dependeret ſuperficiem. Ante omnia vero, præcepta Euangelica, & voces Saluatoris ſummo amore & ſtudio implendas eſſe cenſebat: quibus præcipitur, duas tunicas nô habendas, neq; calciamentis vtendum, neque de craſtino cogitandum: quæ ille ſingula ſumma cum diligentia & fide contendebat explere, & ſupra vires atque ætatem ſuam, ſecundũ Apoſtoli monita, in frigore & nuditate agones patientiæ deſudabat. Ita cunctis auditoribus ſuis renuntiandi omnibus quæ poſſidebant, & beatæ paupertatis præbebat exempla. Erat igitur per hæc charus omnibus, & acceptus: in hoc vno triſtes quàmplurimos reddens, nonnullos offendens, quod cupientes de facultatibus propriis aliquid ſibi ſaltem victus gratia
B miniſtrare, pro diſtricta continentiæ diſciplina refutabat: cum vtique pro labore quo in verbo Dei deſudabat, non ſolum duplici ſecundum Apoſtolum, ſed & multiplici honore dignus ab omnibus duceretur. Sed ille honorem ſibi ſummum in continentia deputabat. Denique & per multos annos traditur abſque omni calciamento nudis inceſſiſſe veſtigiis: vini quoque vſum, cæterorumque ſimilium, niſi ea ſola quæ vitę neceſſitas depoſcebat, nullum penitus habuiſſe, vſquequo incômodo ſtomachi, imò iam penè periculo cogeretur. Talibus igitur vitæ atque inſtituti ſui exemplis informans eos, quos à gentili vita & ſtulta philoſophia ad verã Chriſti philoſophiam ſapientiamque conuertebat, non ſolum in intimis animæ arcanis fidem habere docuit per hoc quod geri ab eo videbant quæ docebantur, verum etiam ad martyrii eos amorem per ea quibus quotidiano roborabantur exercitio, prouocabat. Ex quibus & multi comprehenſi in perſecucione, palmam martyrii conſecuti ſunt.

Christianus philoſophus

Qualem vitã geſſerit

Quanti per ipſum edocti, martyres facti ſunt. Cap. 4.

IN his primus erat Plutarchus, de quo paulo ſuperius memorauimus, Quem cum vidiſſet populus ad mortem duci, & aſſiſtere ei Originem, qui hortatu ſuo ad magnanimitatẽ animos eius engeret, velut mortis eius autorem diſcerpere eum penè & interficere vulgus irruerat, niſi & tũc ope diuinæ prouidentiæ è furentiũ manibus fuiſſet ereptus. Poſt Plutarchum

Plutarchus Origenis diſcipulus, martyr

martyr secundus ex Origenis discipulis efficitur Serenus. Tertius ex eius nihilominus auditoribus Heraclides martyrio coronatur. Quartus Heros neophytus. Nam superior Serenus adhuc catechumenus consummatus est. Quintus eiusdem scholæ martyr efficitur alius nomine Serenus, qui post multa supplicia pro Christo etiam capite plexus traditur. Sed & mulieres plurimæ, in quibus erat quædam catechumena, de qua ipse in quodam loco ait, quod ignis baptismum consequuta est. A

Serenus Heraclides Heros Serenus

Baptismus ignis

De Potamiena. Cap. 5.

Potamiena discipula Origenis

SEd & Potamiena famosissima fœminarum & martyrum, & ipse eius carnifex Basilides. Etenim in nostram usque memoriam ab incolis loci perennis virtutum Potamienæ fama celebratur, quod immensos & innumeros agones primò pro virginitate & pudicitia desudauerit: deinde etiã pro martyrio exquisita atq; inaudita tormẽta pertulerit, atq; ad vltimum vnà cum venerabili matre Marcella ignis supplicijs consummata est. Tradunt igitur Aquilã (hoc enim erat tyrannici iudicis nomen) postea quàm crudelibus eam supplicijs lacerauerat, ad vltimũ ob iniuriam & nobilitatis eius, & castitatis cõminatum esse Potamienæ, quod eã vel crudelissimis gladiatoribus, vel impudicissimis lenonibus traderet. At illam, cum ab ea quid mallet, vel quid eligeret quæreretur, protulisse aduersum tyrannum vocem liberam, quæ ob superstitionem Romani ritus sacrilega videretur, B & ideo sine mora in eam latam esse sententiam. Cumq; Basilides vnus ex his quibus implere spiculatoris officium mos est, susceptam eam duceret ad supplicium, ac multitudo impudicorũ pariter & impiorum Potamienę verbis & iniurijs conaretur illudere, Basilides abigere impudentius irruentes, ac deturbare cœpit humanitatis & miserationis obtẽtu. At illa religiosum viri votum erga se & propositum humanitatis amplexa: Certus esto, inquit, quod cum abiero ad dominum meum, sine mora boni huius tibi remunerationem parabo. Post hæc autem verba constanter suscepit statuta supplicia picis calidæ, paulatim per artus ac membra diffusæ, & hoc modo beata virgo è terris migrauit ad cœlum. Non multis autem post diebus, Basilides cum inter collegas suos ob causam quandam iuramentum poscere tur, ait sibi non licere omnino iurare, pro eo quod esset Christianus, & hoc publice fatebatur. Ioco æstimatus est primo dicere: tum deinde cum constantius affirmaret, pertrahitur ad tribunal, vbi cum perseuerasset in confessione, vinculis traditur. Tum vero visitantibus eum nostris, & causam subitæ ac laudabilis huius permutationis inquirentibus, dixisse traditur, quod Potamiena post diem tertium martyrii sui, noctu assistens coronam capiti suo imposuerit, dicens, deprecatam se pro ipso dominum, & impetrasse vt secundum quod scriptum est: Qui recipit martyrem, mercedem martyris consequatur. Quibus auditis, confestim fratres signum ei dominicum

Marcella Aquila præfectus Aegypti

Basilides carnifex

Basilides

A nicum tradunt,& die postera ob domini martyrium capite punitur. Sed & aliis pluribus per illud tempus apud Alexandriam cōdiscipulis suis, cū quibus verbo dei in Origenis schola operam dederat, Potamiena, simile munus traditur præstitisse,assistens eis per visum,& coronas martyrii impetratas à domino deferens.Sed de his ista sufficiant.

De eo quod Origenes se castrauit. Cap.6.

IGitur per idem tempus cum docendi officio apud Alexandriam præesset Origenes,gestum quid ab eo traditur,quod iuuenilis fortasse & minus perfecti sensus videatur,sed perfectæ fidei,ac nimię + castitatis indiciū continens.Illud nanq; quod scriptum est in euāgelio:Quia sunt eunuchi, qui seipsos castrauerunt propter regnum dei,etiam secundum historiā implendum credidit,non solum castitatis obtentu.Verum quoniam persecutionis tempore tam in publico quàm in occulto ac secreto, & tám viris quàm fœminis verbum dei prædicabat:videlicet quo omnem occasionem turpis maledicti gratia infidelibus videretur excludere,dominicam vocem re atque opere in semetipso agressus est adimplere.Cumque pro eo ne ab hominibus laudem quæreret,sed à deo mercedem speraret, in occulto esse voluisset, latere non potuit, sed rei gestæ indicium ad Demetrium episcopum peruenit. Isque ingenti primo stupore admiratus est audacis ani-

Alias,charitatis *Mat.19 b.* *Origenes seipsum castrat* *Demetrius Alexādrinus episcopus*

B mi virtutem, tum deinde collaudans fidei eius magnitudinem vel calorem,& tam grande in opere dei propositum:Nunc nunc maxime,ait,cœpto operi doctrinæ & prædicationis insiste, quando aduersariis nulla obtrectandi suspicio derelicta est. Sed tunc quidem talis erat Demetrii sententia cum nihil animos incesserat, quod recti iudicii regulam in partem alteram declinaret. Postea cum vidisset adolescentis famam satis fieri claram,& magno eum domi forisque præconio extolli, humanæ infirmitatis aliquid passus,opus quod ipse prius cum ingenti admiratione laudauerat, infamare postmodum cœpit.Nam cum apud Palæstinam præcipui & eminentes inter episcopos viri,id est,Hierosolymorum Alexander, & Theoctistus Cæsareę,vidētes diuinum opus eius in verbo Dei, ordinassent eum presbyterū,ac summo eū sacerdotio iā iamq; dignū probarēt,idq; dignissime factū ab oībus laudaretur,& ne sic quidē dignus honor sapiētia eius ac virtutibus ī eū collatus diceretur, vehemētissime momordit hic sermo Demetriū: & nō īueniēs in eū causā alterius criminis,hoc quod aliquādo puer adhuc ille egerat,& episcopus iam iste laudauerat,postmodū criminis loco protulit,etiā in illos culpā,qui eū ordinauerāt,conatus inflectere.Sed hæc postmodū gesta sūt.Tūc porrò Origenes apud Alexādriā doctor ecclesiæ valde clarus habebatur,oībus quos fama eius ad audiendū eum cōuenire prouocabat,verbū dei pręcidās,sicut apostolus dicit:Opportune importune,per diē per noctē,publice & priuatim,velut abscisis oībus impedimētis,

Inuidet Origeni Demetrius *2.Timo. 4. a*

liber prorſus & cum omni fiducia rem gerebat. Cum vero decem & octo annis Seuerus tenuiſſet imperium, Antoninus ei filius ſuccedit: Quo in tẽpore quàm plurimi erant, qui in confeſſionibus gloriam quæſierant, Dei tamen prouidentia fuerant reſeruati. A

Antoninus Seueri F. Cæſar. An. do. 213.

De Alexandro & Narciſſo. Cap. 7.

Alexander Hieroſol. An. do. 213. Narciſſus

IN quibus Alexander (de quo paulò ante memorauimus) confeſſionis titulo ſatis clarus, Hieroſolymorum eccleſiæ ſubrogatur epiſcopus, cum ſupereſſet adhuc Narciſſus, qui prius inibi functus eſt pontificatus officio. Verum quoniam Narciſſi memoriam ſermo progrediens attulit, congruũ mihi videtur aliquid de eius geſtis inſignibus memorare, de quo ab incolis quidem loci perplurima memoriȩ tradũtur. Nos vero vnum opus eius memorabimus, ex quo cæteris quæ de eo narrantur, merito fides poſſit adhiberi. Accidit aliquando in die ſolenni vigiliarum Paſchæ, oleum deeſſe luminaribus: cumque id per miniſtros innotuiſſet, mœror plebi maximus fuit. Sed Narciſſus fide fidens, miniſtris imperat haurire aquam, ſibique deferri. Cumque detuliſſent, orauit & benedixit aquam, & infundi luminaribus præcepit. Tum repente miro & ſeculis inaudito genere virtutis, natura aquæ in olei pinguedinem verſa, ſplendorem luminum etiam ſolito reddidit clariorem. Ad fidem autem rei à plurimis religioſorum fratrum ex eodem oleo quod verſum de aqua fuerat, reſeruatum eſt, ita vt ad nos vſque miraculi huius indicium perueniret. Et in hoc quidem fidei eius ac meriti habebatur exemplum: animi vero virtus quanta in eo fuerit, alio nihilominus vno ex eius geſtis opere declarabitur. Is nanque cum inter cȩtera virtutum ſuarum bona eſſet valde conſtantis animi, & iuſti rectique indeclinabiliter tenax, quidam homunculi nequam male ſibi conſcii, metuentes ne criminum ſuorum, ſi arguerentur, non poſſent effugere vindictam, præueniunt, & factionibus circumuenire parant eum, cuius iudicium verebantur. Concinnant igitur aduerſum eum infame ſatis & noxium crimen: conueniunt auditores: teſtes ex ſemetipſis producunt, qui ſub ſacramento iuramenti, quæ obiiciebantur confirmarent: quorum vnus teſtis, ita non igni conſumeretur, vera ſe dicere teſtabatur: alius ita ne regio morbo corrumperetur: tertius, ita ne luminibus orbaretur. Et quamuis ne iuramentis quidem iſtis quiſquam fidelium & deum timentium crederet, eo quod vita Narciſſi & inſtitutio ac pudicitia ab omnibus noſceretur, ipſe tamen eorum quæ mota ſunt, indignitatem ac moleſtiam non ferens, ſimul & ſecretam ac philoſophicam vitam ſemper habere deſiderans, ſubterfugit eccleſiæ multitudinem, & in deſertis locis atque agellis ſecretioribus deliteſcit annis quàm plurimis. At non ille magnus diuinæ prouidẽtiæ oculus quieſcit in longum, ſed in impios vltionem per ea ipſa quȩ ſibi in periuriis ſtatuerant maledicta, molitur. Primus nanque

Solennis dies vigiliarũ Paſchæ

Aqua in oleũ verſa

B

Inſimulatur criminis Narciſſus

Narciſſus latitat An. do. 206.

A nanque ille testis, parua ignis scintilla noctis tempore domo sua succensa, cum omni genere suo omniq; familia, flammis vltricibus cõflagrauit. Alius repente ab imis pedibus vsq; ad summũ capitis verticem morbo regio, quo fuerat imprecatus, repletur atq; consumitur. Tertius autẽ priorũ exitũ videns, & oculum diuinũ non se latuisse perspiciens, prorumpit in mediũ, & audientibus cunctis sera pœnitentia vniuersum concinnati sceleris ordinem pandit. Tantis autẽ lachrymis immanis commissi facinus deflet, & in tantum die noctuq; perdurat in fletibus, vsquequo luminibus orbaretur. Hi igitur figmenti sui huiuscemodi pœnas dederunt. Vindicta diuina in testes periuros

De episcopis Hierosolymorum. Cap. 8.

NArcissus vero cum ita desertũ petisset, ac locis semet secretioribus abdidisset, vt vbinam degeret nullus agnosceret, necessarium visum est episcopis ecclesiarum vicinarum, vt alium pro ipso ordinarent, cui nomen erat Dius: cuique cum paruo tempore præfuisset ecclesiæ, succedit Germanion, & Germanioni Gordius: cum ecce subito velut rediuiuus, cœloq; redditus ex improuiso apparuit Narcissus, & rursus à fratribus ad presidendũ rogatur ecclesiæ. Multo enim vehementius erga eum amor omnium fuerat incitatus, vel pro eo quod criminosis innocens cessit; vel quod secretã & philosophicam vitam dilexit, & quod in eo compleuit dominus dicẽs: B mihi vindictam, ego retribuam, dicit dominus. An.do. 205. An.do. 208. Dius Germanion Gordius An.do. 205. Roma.n.d.

De Alexandro. Cap. 9.

VErum cum ipse iam senio fessus, pontificatus ministerio sufficere non posset, Alexandrum (de quo superius memorauimus) qui iam esset episcopus alterius loci, diuina dispensatio in adiutorium Narcissi senis euidentissimis reuelationibus euocauit. Is nanq; Alexander ex gente Cappadocum, vbi erat preclaræ vrbis episcopus, Hierosolymam adorandi & sanctorum locorum videndi gratia properauerat. Quem loci incolæ, mentes eorũ instigante Deo, cum omni amore & officiositate suscipiunt, ac vi charitatis & dilectionis nexibus vinctum redire non sinunt domum. Ostẽdebatur enim euidenter à domino, nõ solum ipsi beato viro Narcisso, sed & aliis plurimis per reuelationes in plebe, vt ipsum in loco sancto episcopum detinerent. Præterea quod supra cætera omnia magis terrificũ fuit, eo die quo ingressurus vrbem Alexãder nuntiatus est, & multitudo fratrum plurima extra portas in occursum eius egressa est, vox cœlitus manifestissime omnibus audientibus facta est, dicens: Suscipite episcopum qui vobis à deo destinatus est. Cumque ex his omnibus euidenter apud cunctos fuisset dei dispensatio declarata, episcopi vrbium vicinarum compertis omnibus quibus de eo res geri dei iudicio docebatur, residere inibi eum necessario compulerunt. Ipse ergo Alexander in epistolis suis ad Antinoitas scriptis, quæ vsque ad præsens seruantur apud nos, meminit Narcissi tanquam socii & An.do. 213. Alexander adiutor Narcissi Vox cœlestis Alexãdri epistolæ ad Antinoitas

 consortis

consortis in episcopatu,his ipsis verbis de eo scribens: Salutat vos Narcissus, qui ante me episcopatum huius ecclesię regere cœpit,quique mecum positus, orationibus vestris centum iam & sedecim annos vitæ suæ gerit, qui & ipse vos mecum pariter deprecatur esse concordes.Et de his quidem talia.Apud Antiochiam vero defuncto Serapione episcopo, Asclepiades loci illius suscepit sedem,qui & ipse vnus ex pręclaro confessorum numero fuit.Meminit etiam huius ordinationis supradictus Alexander, Antiochenis scribens hoc modo. A

Asclepiades An.do. 213.

ALEXANDER SERVVS ET VINCTVS IESV CHRISTI, beatæ ecclesię quę est apud Antiochiam, in domino Salutem.

RELEVAVIT dominus vincula mea, & carceris huius mei dilatauit angustias,ex eo quod comperi sanctæ ecclesiæ vestrę Asclepiadem,virum dignissimũ sacerdotium suscepisse. Hanc autem epistolam indicat se per Clementem Antiochenæ ecclesiæ presbyterum transmisisse, scribens in fine epistolæ hoc modo: Hęc autem vobis domini fratres scripta transmisi per Clementem beatum presbyterum, virum in omnibus virtutibus probatissimum, quem nostis etiam vos, & eo amplius cognoscetis. Cuius præsentia apud nos per dei prouidentiam procurata,& confirmauit & auxit ecclesiam dei. B

De Serapione & libris eius. Cap.10.

Serapionis Antiocheni episcopi opa

IGitur Serapionis episcopi eruditi viri, puto quidem etiam alia opuscula apud alios haberi.Ad nos autem illa tantummodo venerunt,quę ad Dominũ quendam scribit,qui in tempore persecutionis à fide CHRISTI recedens ad superstitionem Iudaicam declinauit. Et ea quæ ad Pontium & Caricum ecclesiasticos viros scribit.Et aliæ nihilominus eius sunt ad alios epistolæ.Sed & ille liber venit ad nos,quem scribit de euangelio Petri, vbi arguit quędam falsa in eo conscripta, emendare cupiens fratres,qui erant apud Rhosum,qui per occasionem scripturę ipsius in hęresim declinabant.Dignum tamen mihi videtur,pauca quędam de eius libello inserere,ex quibus innotescat,quę fuerit eius de ipsa scriptura sententia. Scribit ergo in quodam loco ita: Nos enim fratres,& Petrum & alios Apostolos recipimus sicut & Christum.Quæ autem sub eorum nomine falsa ab aliis conscripta sunt,velut gnari eorum sensus ac sententiæ declinamus, scientes quod talia nobis non sunt tradita.Ego enim cum essem apud vos, putabam omnes rectę fidei esse inter vos,& non decurso libello qui mihi offerebatur,in quo nomine Petri conscriptũ euangelium ferebatur, dixi: Si hoc est solum,quod inter vos inimicitiam simultatemq; videtur inferre, legatur codex.Nunc autem comperto,quod hi qui codicem illum legi debere

Rhosos Ciliciæ

A re asserunt, prospectu cuiusdam occultæ hæreseos hoc fieri poposcerunt, sicut mihi dictum est, festinabo iterum venire ad vos. Nos enim nouimus fratres cuius hęreseos fuerit Martianus, qui etiam sibiipsi cōtrarius extitit, non intelligens quæ loqueretur: quę etiam vos discetis ex his quæ scripta sunt vobis, inuestigata per nos ab illis, qui hoc ipsum Euangelium secundum illius traditionem didicerant, & successores extiterunt sententię eius quos nos δοκητὰς vocamus: quia ī hac ipsa doctrina, illorum sunt quàm plurimi sensus & ab ipsis mutuati. Nam certum est quod plurima secūdū recti rationem sentiunt de Saluatore: alia vero aliter, quæ & subiecimus. Hęc Serapion scribit.

Δοκηταί id est, opinatores

De libris Clementis. Cap. II.

Libri Clemētis Alexādrini

Clementis vero libri habentur plurimi, apud nos tamen hi sunt qui inueniri potuerunt.

στρωματέων libri octo, quos hoc mō prętitulauit, TITI FLAVII CLEMENTIS DE VERA PHILOSOPHIA COMMENTARII SCIENTIAE στρωματεῖς

στρωματέας autem nos possumus intelligere, tanquam opus varie contextum. Sunt & alii eiusdem

ὑποτυπώσεων libri octo, quos nos possumus Informationum vel Dispositio-
B num nominare. In quibus nominatim Pantęni meminit, tāquam proprii magistri, & expositiones ipsius plurimas scribit & traditiones eius operi suo inserit. Est etiam liber eius

Pantęnus Stoicus pręceptor Clementis

Ad gentiles exhortatorius. Et alius liber qui dicitur

Pędagogus. Et alius qui superscribitur

Quis est qui possit saluus fieri diues. Est & alius libellus

De Pascha. Et

Disputatio de ieiunio. Et

De obtrectatione. Et alius

Exhortatorius ad patientiam. Et alius

Ad Neophytos. Sed & ille qui superscribitur

(Canon) Ecclesiasticus, Item alius

De his qui Iudaicum sensum in scripturis sequuntur, quem ad Alexādrū supradictum scribit.

In στρωματέων nō solū ea quę ex diuinis scripturis sumpserat sternit, sed & ea quæ apud Græcos autores habentur. Vtile nanquę ei visum est, in illo opere comparare ac conferre sibi inuicem dogmata, vel ea quæ diuinitus sancita sunt, vel quę à sapientibus Gręcorum inuenta, vel etiam quæ cæteris barbaris visa sunt. Arguit etiam hęreticorum errores, historiam quoque inibi plurimam texit, & ex omnibus materiam nobis eruditionis perfecte composuit. Vnde merito libros suos στρωματέας appellauit, id est, la-

Opus στρωματέων qualenam sit

A ciniosa quadam & varia diuersitate contextos. Vtitur sanè exemplis etiã ex his libris, qui à nonnullis minime recipiendi videntur, id est, ex Sapientia quæ dicitur Solomonis, & ex Sapientia Sirac, quæ appellatur Ecclesiasticus apud Latinos. Sed & de Barnabæ & Clementis epistola ponit exempla. Vtitur etiam de epistola Iudæ. Meminit preterea & scriptorum antiquorũ Tatiani cuiusdam & Cassiani, velut qui Chronica scripserint: Philonis quoque & Aristoboli & Iosephi ac Demetrii & Eupoleni Iudęorum scriptorum: conferens etiam antiquissimis Græcorum Mosea nostrum, Iudæorum genus antiquius esse comprobat: multaq; alia instrumenta optimarum institutionum in illo opere contexuit. Et inter cætera hoc in primo libello indicat, quod ipse non longe post Apostolos fuerit promittitque commentarios se in Genesim scripturum. In libello autem quem scripsit de Pascha, confitetur extorqueri sibi à fratribus, vt ea quæ à presbyteris, id est, à successoribus apostolorum voce sibi sola tradita sunt, describeret in libris, ac posteris traderet. Meminit inibi Melitonis & Irenæi cęterorumq;, quorum etiam quasdam narrationes inseruit. In libris vero ὑποτυπώσεων, id est, Informationũ, vt breuiter dicã, vniuersã pariter scripturam diuinam compẽdiosis dissertionibus explanauit. In quibus ne eã quidem quæ apocrypha à quibusdam habentur præteriit; vt est Petri reuelatio. De epistola vero ad Hebręos ita disserit, quod manifeste Pauli sit Apostoli, scripta sit autem Hebræo sermone tanquam Hebræis: à Luca B vero, qui erat Pauli discipulus, interpretata in Gręcum: vnde & stilus eius magis similis videatur libello illi, quem Lucas de Apostolorum Actibus scripsit. Quod autem superscriptionem solitam inibi non habet, id est, Paulus apostolus, hoc esse rationis ostendit, quia præiudicatũ Hebræis erat de Pauli nomine, ne eius dicta susciperent: & idcirco prudenter declinasse, ne statim in principio Pauli nomine inspecto, lectio eius repudiaretur. Post pauca vero addit etiam hęc: Et sicut, inquit, beatus presbyter dicebat, quia dominus, Apostolus omnipotentis dicitur missus ad Hebręos. Pro humilitate ergo Paulus, qui ad gentes fuerat destinatus, non scripsit semetipsum Hebręorum Apostolum, vel propter honorem domini, qui se missum dixerat ad oues Israel, vel quia gentium videbatur Apostolus. Exponit pręterea idem Clemẽs in ipsis libellis de ordine euangeliorum, traditionem sibi à senioribus presbyteris traditam, & dicit priora esse posita illa Euangelia, quę de generationibus continent, id est, Matthęi & Marci. Causam vero fuisse Euangelii secundum Marcũ huiusmodi: Cum Petrus Romæ publice prædicasset verbum dei, & † in spiritu exposuisset Euangelium, auditores rogasse Marcum, qui olim iam sectator ipsius fuisset, conscribere ea quæ sciebat ab apostolo prædicata. Cumq; id factum Petrus postmodum cognouisset, licet fieri ipsum nõ iusserit, tamẽ

Clemens non longe post Apostolos fuit

Opus ὑποτυπώσεων

Clementis iudicium de epistola ad Heb.

Christus Apostolus dei patris

Euangeliorũ ordo.

Al. idipsum

A factum non prohibuit. Ioannē vero postmodum dicit, cum vidisset quod ea magis quę secūdū carnem sunt, in euangeliis haberentur, deprecatum à discipulis, scripsisse etiam quę ad spiritum pertinent. Vnde repletus spiritu, euangelium spiritale conscripserit. Hęc Clemēs. Alexander vero, de quo superius memorauimus, Clementis simul & Pantęni ad Origenē scribens meminit, velut qui sibi etiam in corpore noti fuerint. Scribit autem hoc modo: Hoc enim & voluntatis Dei fuit, sicut ipse nosti, vt amicitiæ quę mihi à patribus fuerunt, inuiolatæ durarent, immo vero & ardentius ac robustius augerentur. Patres autem nouimus beatos illos qui nos præcesserunt, ad quos paulò post etiam nos abibimus, Pantænum dico dominum meum vere beatum, & sanctum dominum meum Clementem, qui me in multis instruxerunt: sed & si qui alii tales sunt, per quos etiam te cognoui virum per cūcta egregium, & dominum mihi & fratrem. Hæc quidem ita se habent. Adamantius autem (erat & hoc nomen Origeni) cum per illud tempus Zephyrinus Romanę ecclesiæ pręsideret, Romam venit, sicut ipse in quodā loco scripsit, dicens: Voti sibi fuisse, vt antiquissimam Romanorum videret ecclesiam. Vbi non multo tēpore peracto, ad iniunctū docendi officium, Alexandriam redire festinat. Ibiq; cum omni sollicitudine & studio religioso susceptū opus explebat, Demetrio tūc episcopo non solum hortante se & confouente, verūetiam prę se ferente quatenus fratribus diuinę eruditionis non deesset instructio. Adamantius Romā venit

B

De Heracla. Cap. 12.

INterea cum videret Origenes non se sufficere ad omnia, id est, vel in profundioribus & diuinioribus pertractandis, vel in sanctę scripturæ explanationibus differendis, vel etiam in eorum qui quotidie fidei addebantur instructionibus vel institutionibus adimplendis: ex quibus omnibus ne respirare quidem ei vnius saltem horę liberum tempus dabatur, dum semper ex aliis in alia vocaretur, ita vt à prima luce vsq; ad profundam vesperam nunquam cessaret auditorium suum, aliis accedentibus, aliis vero nō discedentibus, dum verbi dei dulcedine conligati sunt: vtilius esse ratus est segregare incipiētium turbas, & vni ex discipulis suis plene iam & optime instructo viro, atq; in omnibus virtutibus, sibi probato, Heraclę tradere, participemq; eum officii sui ac laboris assumere. Erat enim & in sermone disertissimus, & in omnibus philosophicis eruditionibus apprime institutus. Huic ergo tradendi prima elementa incipientibus delegat officiū, sibi vero perfectorum instructiones reseruat. Heraclas hypodidascalus Origenis

Quantum studii fuerit Origeni erga scripturas diuinas. Cap. 13.

INter cętera quoq; eruditionum suarum studia, ne illud quidem omisit Origenes perscrutari & addiscere etiā Hebręæ linguę virtutem, vt agnosceret vel ea quę à Iudęis Hebraicis literis leguntur qualia sint, vel cęterorum Orig. didicit Hebraice. Aeditiones veteris testamēti diuersæ

rum interpretum qui præter Septuaginta interpretati fueran t,quãta eſſet æditionum diuerſitas:ita vt pręter iſtas quæ in vſu ſunt Aquilæ,vel Symmachi,vel Theodotionis,inueniret etiam alias in abſconditis ac ſecretis latentes:in quibus ne nomina quidem interpretum reperit ſcripta.Hoc autem ſolum dicit de eis,quod aliã quidem in Actiaco littore apud Nicopolim,aliam in Hiericho,atq; in aliis alias repererit locis:vnde & illos famoſiſſimos codices primus ipſe compoſuit,in quibus per ſingulas colũnulas è regione ſeparatim opus interpretis vniuſcuiuſq; deſcripſit:ita vt primo omnium ipſa Hebræa verba Hebraicis literis poneret,ſecũdo in loco per ordinem Gręcis literis è regione Hebræa verba deſcriberet,tertiam Aquilę æditionem ſubiungeret,quartã Symmachi, quintã Septuaginta interpretum,quæ noſtra eſt,ſextã Theodotionis collocaret. Et propter huiuſmodi compoſitionem exemplaria ipſa nominauit ἑξαπλᾶ, id eſt, ſexiplici ordine conſcripta.In pſalterio aũt,& aliis nonnullis interſcrit aliqua etiã de cæteris iſtis æditionibus,quas quoniam ſine nomine autorũ repererat, ſextam & ſeptimam æditionem nominauit.

Exemplaria veteris teſtamenti columnatim varias æditiones cõplectentia

De Symmacho interprete. Cap.14.

SCiendum tamen eſt, quod ex iſtis ipſis interpretibus Symmachus Ebioneus fuerit,quæ eſt hæreſis aſſerens CHRISTVM de Ioſeph & Maria natũ hominem purũ fuiſſe,& legem ritu Iudaico eſſe ſeruãdã,ſicut iam ſuperius memorauimus.Sed & commentarios quoſdam Symmachus ipſe conſcripſit,in quibus conatur de euangelio ſecundum Matthæum autoritatem ſuæ hęreſeos confirmare.Hęc ipſe Origenes cum interpretatione ipſius Symmachi ſcribit ſe apud Iulianã quandam reperiſſe, quæ ſe diceret hos libros ab ipſo Symmacho ſuſcepiſſe. B

Symmachus interpres, Hebionita fuit. Commẽtarii Symmachi.

De Ambroſio & ſtudio Origenis. Cap.15.

IN his & Ambroſius quidam,vir & genere & literis ſatis clarus,cum Valentini dogmatis ſectator exiſteret,ſecundum veritatem catholicæ fidei ab Origene conuictus,& tanquã veri luminis ſplendore radiatus, relictis errorum tenebris,ad eccleſiæ ſe catholicę lucem ſplendoremq; cõuertit. Sed & alii plures eruditi viri,& in ſcientia literarũ admodũ nobiles, cum de Origene glorioſiſſima per omnẽ locum celebraretur opinio,certatim confluebant ad eũ,vel ob certamina commouenda,vel quibus rectior inerat mentis ſententia ad audiendã tenendãq; veritatem. Innumeri etiam ab hęreticis venientes conuicti per eum & pœnitentes, ab errore ceſſabãt Philoſophorum quoq; opinatiſſimi quiq;,& qui in ſummo nomine habebãtur,tam in noſtris eum,quàm in ſuis,magiſtrum incomparabilem fatebantur.Erat nãq; ei mos iſte,vt ſi quos noſtrorum adoleſcentulorũ ingenioſos videret,& lectioni ſatis deditos,traderet eis etiam ea,quibus Philoſophi velut primis elemẽtis diſcentes imbuere ſolẽt,id eſt,vel Geometriæ partes,

Ambroſius Valentinianæ factionis reſipiſcit,ab Origene monitus

Concurritur ad Origenem

Origenes docebat mathematicas diſciplinas

A partes, vel Arithmeticę disciplinæ, & si qua alia ad instructionẽ pertinent disputandi. Si quando igitur necessitas poposcisset, vt aliqua de libris Philosophicis explanaret, etiã ab ipsis eruditissimis in illa disciplina viris, cum tanta admiratione audiebatur, vt summus apud illos, & quasi vnus ex veteribus & primis illis autoribus philosophus haberetur. Multos etiã idiotas & imperitos ad docendũ cohortabatur, dicens non parũ ad intelligentiã scripturarũ emolumẽti eis cõferri, si aut in liberalibus literis, aut etiam in philosophicis exercerentur. Dicebat enim hanc nostrã veram esse philosophiam, cuius partes illa Græcorum, quæ vera nõ est philosophia, pręcepisset. Non ergo aiebat idcirco debere partes suas omittere veritatem, quia eas sibi pręueniens falsitas vindicasset. Denique existunt testes studiorum eius plurimi etiam apud Philosophos, quorum nonnulli libros suos ad ipsum scribebant, alii autem iudicio eius comprobandos deferebant. Denique etiam ille qui apud Siciliam aduersum nos libros conscripsit Porphyrius, quibus diuina volumina criminatur, cum ad explanatores eorũ venisset, nec inueniret aliquid in Commẽtariis Origenis, cui culpam posset asscribere, ad cõuitia & maledicta se cõuertit, & maculas ei infigit, omni apud nos laude dignissimas, in quibusdam quidem vera dicendo, in quibusdam autem more suo falsa fingendo. Et nunc quidem eum tanquam Philosophum miratur. nunc vero tanquam Christianum notat. Audi deniq; quibus de eo verbis prosequitur. Adhærent, inquit de

Attende

An.do.242. Porphyrius calumniator Christianorũ

B Christianis loquens, ineptiis Iudaicarum scripturarum, in quibus cum absolutio vel explanatio nulla sit, ad quasdã se narratiões incõgruas inconuenientesque conuertunt, quæ non tam explanationes sint in his quę obscura sunt, quã laudem plausumq; differentibus cõferant. Nam ea quæ Moyses agresti & simplici sermone cõscripsit, diuinitus sancita, & figuris atque ęnigmatibus obtecta cõfirmãt, atq; ingẽtibus repleta mysteriis, inflati mẽte ac tumidi, obturbato in semetipsis rationis humanæ iudicio sacramenta parãt, in quibus imperitus & agrestis scriptor explicare se nõ valet, Et post aliquanta iterum dicit: Huius autẽ absurdæ expositionis initium processit à viro, quem etiã ego adhuc cum essem valde paruulus, vidi arcem totius eruditionis tenentem, sicut etiã ex his quæ posteritatis memoriæ tradidit voluminibus, cõprobatur: Origenes hic est, cuius ingens gloria inter eorũ magistros habetur. Hic nanq; auditor Ammonii fuit, qui summã laudem inter philosophos pręcessores nostros tenuit. Sed Origenes quantum quidem ad eruditionem pertinet literarum, totũ penè in semetipsum transfudit magistrum. Quantũ vero ad vitæ rectę lineam & sanum propositum spectat, doctori contrariũ iter abiit. Ammonius quippe cum Christianus fuisset à paruulo, & ex Christianis parentibus genitus, postquam ad ætatem sapiendi ventum est, & philosophiæ ianuam contigit, cõtinuo ad legitimum

Origenes auditor Ammonii Philosophi

Ammonius

timum vitæ se contulit cursum. Origenes è contrario cũ esset paganus & gentilibus,id est,Grȩcorũ studiis eruditus, ad ritum religionis barbarum declinauit:quò se cõferens,omne illud prȩclarum ingeniũ Philosophicis literis expolitum viciauit atq; corrupit,dum vitã quidem tanquam Christianus & impius agit,doctrinæ vero & eruditionis Grȩcorum prȩfulgidũ lumẽ ineptis & fabulosis narrationibus occupauit. Assecutus quippe fuerat omnia Platonis secreta.Institutus fuerat in libris Numenii,& Chronii & Apollophanis,& Longini,sed & Moderati atq; Nicomachi.In Pythagoricis vero summorũ virorum non eum latuere cõmentarii. Attigit etiã Chȩremonis Stoici,& Cornuti volumina. Ex quibus omnia secreta quæcunq; & mystica apud Grȩcos habẽtur assumens ritui barbaro & superstitionibus Iudaicis coaptauit,ac Philosophorũ gloriã ad dogmata externa & peregrina cõuertit. Hæc Porphyrius in tertio aduersum Christianos libro scribit,in vno vera,in altero falsa commemorans.Nam de studiis & ingenii potẽtia supradicti viri,haud procul quàm se habet veritas, retulit. Quod vero de superstitione Gẽtili ad Christianorum cultũ cõmemorat eum esse trãslatum,& Ammoniũ à Christianis ad errores paganorum delapsum,manifestissime refellitur.Origeni quippe fides & disciplina Christi ab auis atque atauis seruabatur.Nam de patre martyre paulò ante retulimus. Ammonius vero fidem CHRISTI quod etiam inter studia integram illibatamq; seruauerit, quoadusque vltimum vitæ spiritum exhalaret,testes sunt libri eius,qui etiam nunc habentur luculẽtissime de nostra religione conscripti,& prȩcipue volumen illud quod de Moysi atque Iesu consonãtia scripsit.Sed & multa alia præclara eius opuscula, quæ ab studiosis quibusq; permagnifica habentur. Hæc autẽ diximus etiã inimicorum testimoniis probare cupientes,quàm mira & apud ipsos habitã sit Origenis eruditio vel doctrina.Ipse vero de se respondens quibusdam qui ei pro huiuscemodi studiis obtrectabant,ita scribit: Cum vero ad verbi Dei me studia conuertissem,& fama de nobis celebrior haberetur, atq; ob id nõnuulli philosophorum, vel ad percontandum,vel ad obsistendũ adire nos & congredi conuenirent, hæreticorum quoque quàm plurimi ad impugnãdos nos excitarẽtur,visum mihi est,vel philosophorũ vel hæreticorum dogmata diligentius perscrutari,ne ad cõuincendos eos,si ignorarem quȩ apud ipsos sunt,imparatior inuenirer. Hoc autem fecimus,exemplum sequẽtes prioris nostri apostolici viri Pantȩni, qui in Græcorum studiis,& philosophiæ eruditionibus quàm maxime effloruit:sed & Heraclȩ,qui nunc apud Alexandriam cathedram presbytȩrii adornat, quem ego apud magistrum philosophorum reperi,illis studiis aliquot iam annis operam dantem,priusquam ego omnino vel inciperem. In tantum autẽ

Marginal letters: A (beside "timum vitæ…"), B (beside "limus. Ammonius…")

Origenis maiores

Origenes cur philosophiæ & gentilibus literis operam dederit

Pantænus Heraclas

A nihil ex supradicto viro obtrectationis exortum est, vt etiam communem habitum quem prius gesserat deponens, philosophica assumeret indumẽta, quibus vsque ad præsens vti non destitit. Libros quoque philosophorum legere, & in his exercen pro viribus nunquam cessat. Hæc ipse pro se querulis quibusdam respondens scribit. Per idem vero tempus cum apud Alexandriam in verbi Dei studiis exerceretur, adest vir quidam militaris, epistolas ei, & Demetrio episcopo, sed & præfecto tunc Aegypti, à duce Arabię deferens, cum omni velocitate & instantia Origenem illò vsque orante emitti, vt sibi de fide Christi, quam per eum clarissime prędicari frequens nuntiabat fama, dissereret. A quibus exhortatus, abiit, edocuit, crediderunt, rediit. Post aliquantũ vero tempus apud Alexandriam bello ciuili exorto, alius aliò, ipse ad Palestinæ partes secessit, & apud Cæsaream morabatur: vbi & disputandi in ecclesia, atque explanandi diuinas scripturas ei ab episcopis iniungebatur officiũ, & quidem necdum presbyteri sibi ordinatiõe collata, sicut relatũ inuenimus in epistola Alexandri rescribentis Demetrio, post multum tempus hæc ipsa culpanti. Scribit autem hoc modo: Quod autem addidisti in literis tuis, quia nunquam auditum, aut aliquando factum sit, vt pręsentibus episcopis Laici disputent: Nescio quam ob causam tam apertum mendacium asserere volueris: cum consuetudo hæc sit, vt sicubi inueniantur qui possint fratres instruere in ecclesia,
B & consolari populum, ad tractandum semper à sanctis episcopis inuitentur, sicut Euelpius à fratre nostro Neone apud Larandos, & Paulinus à Celso apud Iconium, & apud Synnadam Theodorus ab Attico. Non aũt dubium est, quod & alii plurimi ĩ aliis locis, si qui sint, qui possint opus dei in verbo & doctrina competenter explere, ad hoc ipsum à sanctis episcopis inuitentur. Sed hęc postmodum gesta sunt. Tunc vero rursum Demetrius literas misit ad eum per electos viros diaconos ecclesię Alexandriam redire, & consueto operi insistere omni cum affectione deposcens.

Origenes proficiscitur in Arabiam An. do. 235

Epistola Alexandri Hierosol. ad Demetrium Alexandrinum

An laicis disputandũ præsentibus episcopis

Origenes Alexandriam reuocatur

De episcopis qui tempore Origenis fuerunt. Ca. 16.

FLorebãt autẽ per idem tẽpus plurimi disertissimi in ecclesiis viri, quorum epistolas quas ad se inuicem dabant, reperimus in Hierosolymorum bibliotheca, ad nos vsque seruatas, quam construxerat vir eruditissimus (de quo superius memorauimus) Alexander loci ipsius episcopus. Vnde & nos (vt fateamur quod verum est) totius huius operis nostri & historiæ cõscribendę materiam sumpsimus. Erat autẽ inter cæteros & Beryllus scriptorum præcipuus, qui & ipse diuersa opuscula dereliquit. Episcopus hic fuit apud Bostrã Arabiæ vrbẽ maximã. Erat nihilominus & Hippolytus, qui & ipse aliquãta scripta dereliquit episcopus. Venit ad nos etiam Gai cuiusdam disertissimi viri disputatio aduersum Proculum Cataphrygam, habita in vrbe Roma pręsente episcopo Zephyrino. Qui cum argue

Bibliotheca Hierosolymis ab Alexãdro extructa

Hippolytus Gaius aduersus Proculum

Epistola ad Hebræos

Antoninus Cęsar An.do.219 An.do.220.

Calistus & Vrbanus Ro. pontifices An.do 220 An.do.225

ret Cataphrygam, quod nouas sibi quasdam scripturas præsumeret, ipse A inter cætera, Pauli Apostoli tredecim esse epistolas asserit, eã quæ ad Hebræos scripta est non commemorans, quę etiam nunc apud Latinos putatur non esse Pauli Apostoli. Verum Antonino septem annis & sex mẽsibus imperio consummato, Macrinus succedit: Qui cum post annum fuisset defunctus, alius Antoninus regni Romani suscepit principatum. Cuius primo imperii anno episcopus vrbis Romę, Zephyrinus diẽ obiit, decem & octo annis sacerdotali functus officio. Post hunc Callistus sacerdotium suscepit: quo quinque annis administrato, post suum finem sedem dereliquit Vrbano. Post Antoninum vero, Romanum imperiũ quod ipse solis quatuor annis tenuerat, Alexander suscepit. Tũc etiã Asclepiade apud

An.do. 224 An.do.224

Antiochiam defuncto, Philetus in episcopatum succedit. Alexandri vero Imperatoris mater Mãmæa noĩe, de raris religiosa fœmina, cum de Origene fama magnifica vbiq; & celeberrima haberetur, ita vt ne principum quidẽ lateret aures, cõperta opinione viri, summo nisu gestire cœpit, quatenus sibi eius præsentia fieret, vt in literis, in sermone, in fide, in prudẽtia omniq; doctrina, quã cũctis in admiratiõe esse cernebat, per semetipsam

Mãmæa Alexandri Imp. mater Origenẽ ad se vocat

sumeret documẽta. Igitur Antiochiam, vbi per idem tempus degebat, missis militaribus viris, cum omni honore & supplicatione ad se tãquam vere diuini verbi interpretem famulumq; dei orat venire. Quò cum venisset, & quantum oportebat operis explesset ac temporis, omnibus rite peractis, B quæ ad verbum dei & gloriam domini spectant, stabilesq; ac firmos in fide quos instruxerat derelinquens, præsentia quàm fama longe clarior factus ad proprias scholas Alexandriam rediit.

Libri Hippolyti episcopi.

De Hippolyti libris. Cap.17.

IN illis diebus Hippolytus (de quo paulo ante memorauimus) inter cætera scripta sua libellum de Pascha scriptum ædidit. In quo cum descriptionem quandam temporum faceret de sedecim ãnorum circulo, qui in paschæ ratione obseruari solet, nescio quã supputationem secutus, vniuersa tempora intra primũ Alexandri Imperatoris annum concludit. Sed & alii libelli eius peruenerũt ad nos, id est, in Hexaemerõ, & in ea quæ post Hexaemerõ scripta sunt, & cõtra Marcionem, & in Cantica canticorum, & in partem quãdam Ezechielis prophetę, & contra omnes hæreses. Sed & alia apud alios opuscula eius inueniri certum est. Ex illo tempore etiã Origenes conscribendi commẽtarios in scripturas sanctas initium sumit. compellẽte se Ambrosio, & multa vi precum obsecrationumq; cogente.

Origenes incipit scribere, suppeditãte victũ & notarios Ambrosio

Quiq; Ambrosius tantũ studii adhibuit, vt omnia quæ in hoc opus essent necessaria affatim atq; affluẽter præberet. Notarios septem adhibuit, qui ei incessabiliter astarent, quiq; sibiuicem illo penè indesinenter dictãte succe-

A succederet. Scriptores quoque alios tantos. Sed & puellas apprime eruditas in scribēdo totidem numero in hoc ipsum vacare fecit. Omnibus quoque extrinsecus necessariis abundantissime ministratis, quotidianũ de illo opus verbo dei violētus & religiosus cōpulsor exigebat. Sed & ipse ex se ingens studiũ in eruditione verbi dei adhibebat. Vnde maxime dignus videbatur, cui istud impenderetur officii, & cui quicquid arcanũ & abscōditum in sacris literis tectum est, panderetur. ἐργοδιώκτης

Quomodo Origenes presbyter factus sit. Ca. 18. An. do. 233

INterea Vrbanus episcopus in vrbe Roma octo annis administrato sacerdotio, Pontiano sedem reliquit. Post Philetum aũt apud Antiochiam Zebenus ecclesiam suscepit. Quo in tempore Origenes rogatus est ab ecclesiis quæ sunt apud Achaiam, vt illo vsq; pro cōuincendis hęreticis, qui inibi liberius cōualuerant, perueniret. Quò cũ pergeret, & iter necessario ageret per Palæstinam, pręsbyter apud Cæsaream ab illius prouincię episcopis ordinatur. Pro hoc autem quæ aduersum eum inhumanus liuor accęderit, & rursum pro defensiōe eius quæ gesserint hi qui ecclesiis pręsidebant, quantaq; alia pro eo quod in prædicatione verbi dei satis clare effloruerat mota sint, propriā quidem singula queq; historiam requirunt. Tamen & nos in secũdo libro τῆς ἀπολογίας, ex parte quadam perstrinximus, vnde facilius agnoscere potest qui scire desiderat. Interea iugi & cōtinuato labore in explanatiōe diuinorũ voluminũ persistebat, siue Alexandrię, siue apud Cæsaream positus, sicut ex ipsis eius commentariis indicatur. Exponēs sane psalmum primum, designat etiam ipse qui sit canon veteris testamenti, hoc modo scribens: Non est ignorandum, inquit, viginti & duos esse libros in Canone veteris testamenti, sicut Hebręi tradunt, secũdum numerum scilicet elemētorum quæ apud ipsos habentur. Et paulo post addit: Hi sunt autem viginti & duo libri: Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium, Iesu Naue, Iudicum, Regnorũ primus & secũdus, vnus liber est apud illos, quem nominat Samuhel. Item tertius & quartus vnus est apud ipsos, quem appellant Regnum Dauid: & Paralipomenon primus & secundus in vno habentur, quem dicunt sermones dierũ. Esdras primus & secundus in vno est. Item liber Psalmorum, Salomonis prouerbia, & alius, Ecclesiastes, & tertius eiusdem Cantica cāticorum. Sed & duodecim prophetarum liber vnus est, Esaias propheta, Hieremias, Ezechiel, Daniel, Iob, Hester. In his cōcludũt canonē voluminum diuinorum. Machabęorum vero libros extrinsecus habent. De noui autem testamenti canone, in libro primo commentariorum secundum Matthęum hoc modo scribit: Ex traditiōe, inquit, didici de quatuor euãgeliis, quia hęc sola absq; vlla contradictiōe suscipi debent in omnibus, quę sub cœlo sunt, ecclesiis dei. Ita etenim tradiderunt patres, quia primo omniũ scriptum sit euange

Pontianus Romæ An. do. 234 Zebenus Antiochiæ

Origenes apud Cæsareā presbyter ordinatur

B

Canon veteris testamēti

Canon noui testamenti

lium à Mattheo, qui aliquando fuerat publicanus, Hebraicis literis, & traditum his qui ex circũcisione crediderãt. Secundum vero scriptum esse à Marco, iuxta ea quę sibi tradiderat Petrus, de quo & in epistola sua cõmemorat, dicens: Salutat vos filius meus Marcus. Tertium esse secundum Lucam, quod Paulus Apostolus collaudat, tanquam his qui ex gẽtibus crediderant scriptum. Super omnia vero euãgeliũ esse Ioannis. De apostolicis quoque literis ita dicit: Is vero qui idoneus factus est minister noui testamenti, non literę, sed spiritus, Paulum dico, qui repleuit euangeliũ ab Hierusalẽ in circuitu vsque ad Illyricũ, nec ad omnes ecclesias quas docuerat scripsit, sed quatuordecim solas epistolas, & in ipsis plures breuissimas scribit. Quamuis & nonnulli de eo quę ad Hebręos scripta est dubitauerint, pro eo quod non videatur in ea seruari eius illa sententia, quam de se ipse pronunciat, dicens, se imperitum esse sermone. Sed ego dico, sicut mihi à maioribus traditum est, quia manifestissime Pauli est, & semper õnes antiqui maiores nostri ita eam vt Pauli epistolam susceperunt. Si vero requiras à me, per quem sit eius sermo compositus, pro certo quidem deus viderit. Opinio tamen quæ ad nos vsque peruenit, huiusmodi est. A quibusdã dicebatur, quod Clemens Apostolorum discipulus, & episcopus vrbis Romæ, Græco eam sermone, non tamen sensibus expoliuerit: Alii, quod Lucas, qui Euangelium scripserit, & Actus Apostolorum. Petrus vero super quem CHRISTI fundatur ecclesia, duas tantummodo epistolas scribit, è quibus à nonnullis & de secunda dubitatur. Ioannes quoque, qui supra pectus domini recubuit, post euãgelium scripsit & Apocalypsim, in qua tamen reticere iussus est, quid septem tonitruorum voces locutæ sint. Sripsit autẽ & tres epistolas, è quibus duæ perbreues, de quibus & apud quosdam dubia sententia est. De his quidem talia.

A B

Quomodo Heraclas apud Alexandriam susceperit sacerdotiũ. Cap. 19

An.do.233 INterea decimus erat annus supradicti principis Romanorum, in quo Origenes ex Alexandria profugus, Cæsaream venerat. Heraclæ vni ex discipulis probatissimo (de quo superius dixi) κατηχητικὸν auditorium derelinquens Non multo autem post Demetrius episcopus defunctus est, qua-
An. I draginta & tribus annis episcopatu illius ecclesiæ ministrato, cui succe-
An.do.232 dit supradictus Heraclas. Per idẽ tẽpus erat in episcopis magnificus Firmilianus Cappadocũ gẽtis vrbis Cæsareæ. Hic tantum venerationis erga Origenem scientię & doctrinę gratia habebat, vt indesinẽter cõstringeret eũ secũ morari. Sed & ipse derelicta ecclesia ad ipsum properabat, & vtebatur religiosa quadam vicissitudine, dum ipsum modo ad instructionẽ suæ ecclesię illo euocaret, nunc ipse sui profectus gratia ad ipsum pergeret,
Alexander & docenti ei diebus ac noctibus assideret. Sed & Alexander, quem Hiero

solymorum

A solymorũ ecclesię præesse supra edocuimus, & Theoctistus, qui apud Cæsaream gubernabat ecclesiam, omne pene vitæ suę tempus ad audiendum eum mancipabant, atq; ipsi soli in diuinis scriptis & ecclesiastica doctrina summam magisterii concedebant. Theoctistus

De persecutione Maximini. Cap. 20.

Alexandro vero Imperatori post tredecim annos principatus sui defuncto, Maximinus Cæsar succedit. Qui dum odio fertur aduersum decessoris sui Alexandri domum, persecutiones commouit ecclesiis, ita tamé vt eos tantummodo qui populis precerát & doctrinę, punire iuberet, velut qui causam ceteris huiusmodi persuasionis preberet. Tũc Origenes librũ de martyrio ad Ambrosiũ scribit, Qui cũ ad plurimos peruenisset, tãquã neruis quibusdã validissimis stabiliti, spõte se ad cõfessioné CHRISTI nominis offerebát. Ex quo & maximus numerus extitit confessorum, tribus annis à Maximino persecutióe commota, in quibus finem & persecutionis fecit, & vitæ. Post quẽ Gordianus imperium suscepit. Potiano vero sex annis episcopatu vrbis Romę functo, succedit Antherus, qui cum mẽsem vnum non amplius ministrasset, Fabiano sacerdotium dereliquit. An.do.237 Maximinus Cæsar An.do.240 Gordianus Cæsar An.do.239 Antherus Pont.Ro.

De ordinatione Fabiani episc. & mirabilibus quę in ea gesta sunt. Ca. 21.

Tradunt autem Fabianum, Anthero defuncto, cum de agro reuerteretur vnà cũ amicis suis, & vniuersis ecclesiæ populus pro episcopo deB ligendo in vnũ coisset, atque alius de alio (vt fieri solet in talibus) conclamaret, nec tamen vulgi sententia certi aliquid obtineret, adstitisse etiam ipsum inter ceteros, scire cupientem, qui rei exitus foret. Et subito per dei prouidentiam columbam cœlitus lapsam, figuram ferentem illius, quę in sancti spiritus imagine super IESVM descẽderat apud Iordanem, supra caput adstitisse Fabiani. Ad quod spectaculum ora cunctorum, oculosque conuersos, & omnes velut vno spiritu commotos, hunc esse episcopatu dignum, per dei iudicium decreuisse: eumq; continuo cathedræ impositum, & legitimo sacerdotio confirmatum. Quod alii super huius, alii super Zephyrini nomine gestum tradunt. Tunc etiam apud Antiochiam episcopo Zebenno defuncto, Babylas ecclesiæ suscepit principatum. Fabianus in Ro.Pont. eligitur indicio columbæ An.do.239 An.do.240

Quanti discipuli fuerint Origenis. Cap. 22.

Apud Alexandriam vero cum Heraclas Demetrio successisset, auditorium κατηχιτων, quod ab Origene susceptum tenuerat, Dionysio tradidit, eo quod & ipse vnus ex discipulis esset Origenis. Ipse autem cum apud Cæsaream moraretur, innumeri ad eum nó solum regionis ipsius viri, sed & è prouinciis procul positis concurrebát, & derelicta patria ac parentibus sequebantur eum viam dei docentem. In quibus fuit & vir famosissimus Theodorus, ipse, qui non lõge à nostra memoria nobilissimus in episcopis apud Pontum Gregorius nominatur, fide & virtutibus atq; scié- An.do.237

tia per õnia Apostolicus:sed & eius frater Athenodorus, quos Origenes A
adolescẽtulos de auditorio Rhetoris retractos,studia communium litera-
rũm,in diuinam suasit philosophiam cõmutare. Quique apud eum per
quinquennii tempus verbo dei operam dantes,in tantum profectum diui-
nę eruditionis atque scientiæ peruenerunt,tantũq; vitæ merito & morum
cultu enituerunt,vt ab scholis eius immatura adhuc ætate ad episcopatus
Ponti prouincię sacerdotium vterque raperetur.

De Aphricano. Cap.23.

An.do.229
Aphricani epistola ad Origenem
Origenis ad hãc responsio

PEr idem tempus erat etiã Aphricanus,vir in scripturis ecclesiasticis no-
bilis.Huius epistola fertur ad Origenem scripta,obiicientis ei vel pro-
ponentis,quod historia Susannæ,quæ in Daniele scripta est,ficta videa-
tur,& aliena à scriptura prophetica. Cui Origenes magnificentissime re-
scribens,asserit nequaquam Iudęorum commentis & fraudibus auscultan
dum,sed hoc solum pro vero habendum in scripturis diuinis,quod septua
ginta interpretes transtulissent:nam id esse solũ quod autoritate Aposto-
lica cõfirmatũ sit.Venerunt ad nos etiam alia supradicti scriptoris Aphri-

Aphricani Chronica

cani opuscula,& maxime Chronica valde diligẽter studioseq; composita.
In quibus commemorat se Alexãdriam properare,Heraclæ opinione ce-
leberrima prouocatum,quem & ĩ diuinis, & in philosophicis studiis,atq; B
omni Gręcorum doctrina instructissimum,fama loqueretur,quemq; ini-
bi episcopatus officium suscepisse superius memorauimus. Idem quoque

Aphricanus ad Aristidẽ de de euangeliorũ dissonãtia

Aphricanus scribit ad Aristidem quendam, de ea quæ videtur euangelio-
rum dissonantia, & quur Matthæi & Lucæ in generatione Christi fera-
tur diuersa conscriptio:vbi ostendit euidentissimã vtriusq; consonantiam
sicut iam in primo libro huius operis edocuimus. Per idem tempus Orige
nes triginta commentariorum libris in partem quãdam Esaiæ prophetæ

Origenis cõmentarii in sacras literas
Lib. Eusebii de vita Pamphili

æditis,in Ezechielem viginti & quinque Athenas proficiscens cõsumma
re se memorat,vbi & quinque libros primos in Cantica cãticorum scribit.
Alios aũt quinq; regressus Cæsareã cõsummauit. Sed nunc non opus est
opuscula eius enumerare,quę penè innumerabilia sunt,cum id in eo ope-
re fecerimus,vbi beati Pamphili vitam descripsimus,referentes quanta ab
eo antiquorum scriptorum volumina,& præcipue Origenis, bibliothecæ

Bibliotheca Cæsariensis

Cæsariẽsi(quem ille pręcipuo & nobili studio composuit) cõsecrata sint.
Si quis ergo nosse vult,quãta Origenis volumina in manus nostras vene-
rint,inde sumat indicium.Nunc autẽ ad historiæ nobis ordinem properã
dum est.

De Berillo. Cap.24.

An.do.239
Berylli impiũ dogma

BEryllus,de quo paulo ante memorauimus, Bostrenæ vrbis Arabiæ e-
piscopus, ecclesiasticam docendi regulam violare conatus, peregrina
quędam & aliena à veritate docere cœpit, asserens dominum & Saluato-

A rem nostrum, neque extitisse ante carnis natiuitatem, neque propriam deitatis habere substantiam, sed hoc solum, quod paterna in eo deitas habitaret. Pro quo quàm plurimi episcopi congregati, disceptationes cum eo nō minimas habuere. Sed inter cæteros Origenes magnopere exhortatus est venire in conflictum viri. Isque primo sensim cum eo disputans, quid sentiret, diligentius perscrutatur. Quo comperto, continuò quid absurdi inesset huiuscemodi sensibus, & quid impietatis talia asserentem consequeretur, ostendens, abiicere ac respuere male conceptum suasit errorem, & redire ad fidem veram sanamque doctrinam. Quodque penè in causis talibus inauditum est, ita errorem ab ecclesia depulit, vt emendaret, non perderet erroris autorem. Denique fertur etiam nunc descripta ipsa disputatio Origenis & Berylli, quæ per semetipsam præclari operis eius indicio est. Sed & multa alia eius similia ad nos gesta dictaq; satis clara & magnifica peruenerunt, quæ nos vel literis ipsius, vel maiorum relatione comperta, nūc interim pro historiæ breuitate præterimus. Quę tamen agnosci possunt ex ea quæ scripta à sancto Pamphilo martyre apologia pro ipso vnà mecum. Quam ad cohibendos querulos, inuicem nos iuuantes communi studio ac labore conscripsimus.

Disputatio Origenis & Berylli. Apologia Pamphili & Eus. bij pro Origene.

De Philippo Imperatore. Cap. 25.

B AT Gordiano, cum per sex annos Romanum gubernasset Imperium Philippus vnà cum Philippo filio succedit. De hoc traditum nobis est, quod Christianus fuerit, & in die Paschæ, id est, in ipsis vigiliis, cum interesse voluisset, & cōmunicare mysteriis, ab episcopo loci non prius esse permissum, nisi confiteretur peccata sua, & inter pœnitentes staret: nec vllo modo copiā sibi mysteriorū futurā, nisi prius per pœnitentiam culpas, quę de eo ferebantur plurimæ, diluisset. Ferūt igitur libenter eū quod à sacerdote imperatum fuerat suscepisse, diuinum sibi inesse metum, & fidē religionis plenissimam rebus atq; operibus comprobando.

An. do. 246.

De Dionysio Episcopo. Cap. 26.

HVius tertio imperii anno Heraclas apud Alexandriā sexto anno episcopatus sui diem obiit, locumque sacerdotii Dionysius suscepit. Quo tempore sexagesimum agens Origenes ætatis annum, posteaquam & vsu & periculis, & laboribus, plurimum fiduciæ in verbo dei acceperat, permisisse fertur ea, quæ ex tempore in ecclesiis disserebat, à notariis excipi: nec ante vnquam dedisse hanc copiam, nisi cum id sibi & vitæ grauitas, & ætatis maturitas, & multę experientię cōcessit autoritas. Tunc aduersum Celsum quendam Epicureum philosophum, qui contra nos libros conscripserat, octo voluminibus respondit. Tunc & in euangelium secundum Matthæum viginti quinq; Commentariorū libros ædidit, & in duodecim prophetas quàm plurima commentatus est. Ex quibus ad nos vsq; viginti tan-

An. do. 248. Dionysi' Alexādrinus episcopus.

Origenis cōmentarij & scripta

tum & quinque volumina peruenerunt. Sunt eius & ad imperatorem Philippum epistolę, & ad vxorem eius Seueram absque vllo adulationis fuco scriptæ. Scribit & ad Fabianum vrbis Romæ episcopum, & ad alios quàm plurimos ecclesiarum principes de catholica fide sua. De quo euidentius in sexto Apologiæ nostræ pro ipso volumine comprehendimus. Sunt & aliæ eius epistolæ ad diuersos scriptæ, quarum nos interim centum numero inuenire potuimus, atq; in libros digestas memoriæ tradere. A

De Arabum discessione. Cap. 27.

An. do. 247. Error super morte animarũ cũ corporibus in quẽ neoterici quidã ceciderunt

EA tempestate in Arabiæ partibus extiterunt quidam assertores dogmatum peruersorum, dicentes animas hominum per mortem cum corporibus interire pariter & corrumpi, rursum vero in tempore resurrectionis cum corporibus suscitari. Ad quem morbum ab ecclesia depellendum, cum ingens episcoporum concilium conuenisset, iterum Origenes rogatur ab omnibus interesse, & facere sermonem. Cumque coram omni sacerdotum concilio disputaret, tam magnifica fuit eius oratio, vt omnes eos quos noui dogmatis error inuoluerat, ad fidem rectam, & sensum catholicum reuocaret.

De hæresi Elcesaitarum. Cap. 28.

An. do. 247. Origenes hæresim Helchesaitarum restinguit

EXtitit etiam alia hæresis per illud tempus, quæ dicitur Elcesaitarum. Quam ille statim vt visa est apparuisse, restinxit. Facit autem eius mentionem, cum de octogesimo & secundo Psalmo in ecclesia disputaret, hoc modo dicens: Venit quidam in his diebus, qui sibi magnum aliquid & supra cæteros sapere videretur, asserere volens quædam impia & absurda, defendens hæresim quandam Helchesaitarum, quę nuper exorta est. Et tamen quæ sint quę ipsa hęresis asserat, indicabo vobis, ne cui forte vestrũ surrepat ignaro. Isti ergo quędam de scripturis sanctis refutant, & rursum vtuntur testimoniis de nouo & veteri testamento quibus volunt. Apostolum tamen Paulum ex integro respuunt, & asserunt, quod in persequutionibus si quis negauerit, nihil criminis habeat, pro eo quod is qui fixus est in corde suo, etiam si ore negauerit pro necessitate, corde tamen in fide permanet. Hęc asserunt, & librum quendam circumferunt, quem dicũt de cœlo lapsum, cuius verba si quis audierit, remissionem accipiat peccatorum, aliam præter illam quam Christus dedit. B

Helchesaitę

De Decio. Cap. 29.

An. do. 251. Decius Cæsar

INterea Philippo septem annis principatu administrato, Decius successit. Qui pro eo quod infestus esset Philippo, persecutionem ecclesiis suscitat. In qua Fabianus in vrbe Roma martyrio coronatus, sedem sui episcopatus Cornelio dereliquit. In Hierosolymis vero Alexãder episcopus rursum pro confessione Christi iudici sistitur, & vinculis carceris traditur. Quique cum longæuæ ætatis veneranda canicie præfulgeret, posteaquam

An. do. 251.

A quam frequenter passionibus suis & cruciatibus glorificauerat dominum, dum de vinculis ad tribunal,& à tribunalibus reuocatur ad vincula, inter ipsa vicissim sibi succedentia tormenta defecit. Huic in sacerdotio Mazabbanes succedit. Apud Antiochiam vero similem per omnia Babylas Alexandro,post cõfessionem,gloriosę vitę finem sortitur in vinculis. Post quem Fabianus episcopatus officiũ suscepit. Sed in hac persequutione quãta aduersum Origenem gesta sint, quibusque cõtra eum pessimus dęmon artibus cum vniuerso exercitu suo,& quanta contentione pugnarit, vtque super omnes cæteros qui per illud tempus pro Christi nomine tenebãtur, nouas cruces, noua pœnarum genera, ac seculis omnibus inaudita tormenta pertulerit, vtque pro eo quod in doctrina fidei & veritatis opinatissimus videbatur, omnia aduersus eum dęmoniaci furoris arma commota sint,& ignibus intentatis, ita vt mille mortibus vexatus sit, nec tamen vna ei quã exoptabat acciderct: quique exitus eum susceperit, persequutore summo studio id gerente, vt nec interitus pręstaretur, nec pœna cessaret:& quales postmodum de his ipsis epistolas scripserit, quàm omni miseratione & lachrymis plenas, ex ipsis manifestius quæ scripta sunt, integram qui agnoscere cupit, horum notitiam sumet. An.do.252. An.do.252.

De passionibus Dionysii. Cap.30.

B Dionysius vero Alexãdrinus episcopus per illud tempus, sicut ex ipsius epistolis verissime comperimus, in multis sæpe confessionibus satis clarus efficitur,& pro passionum tormentorumq; diuersitate magnificus. Deniq; refertur, insectantibus se quibusdam, respondisse: Quid insectando laboratis? Caput meum, pro quo magnopere fatigamini, auulsum ceruicibus sumite,& donum magnum ad tyrannum referte. An.do.248. Dionysi⁹ Alexandrinus

De martyribus qui apud Alexandriam passi sunt. Cap.31.

Sed & idem ipse ad Fabianum Antiochenum episcopum scribens, de his qui sub Decio apud Alexandriam agones martyrũ desudauerant, hoc modo refert: Non ex præcepto (inquit) Imperatoris apud nos persequutio sumpsit exordium, sed anno integro principalia præuenit edicta minister dœmonum, qui dicebatur in ciuitate nostra diuinus, superstitiosum cõtra nos exagitans vulgus. A quo multitudo succensa, nihil aliud quàm piorum sanguinem sitiebat. Primo ergo religiosum quendam senem Metranum nomine corripientes, iubent impia verba proferre. Quod ille facere cum recusaret, omne corpus eius membratim fustibus colliserunt, vultumque & oculos acutis calamis terebrãtes, extra vrbem cum cruciatibus eiecerunt, ibique quod in eo superer at spiritus, lapidibus eiecerunt. Post hæc mulierem quandam nobilem Cointham nomine, ad idola perducentes adorare cogebant: recusantem, imò potius execrantem, vincula pedibus innectentes,& per plateas totius ciuitatis trahentes, fœdo horrendoq; An.do.252. Epistola Dionysij Alexandrini ad Flauianum Antiochenum. Metranus. An.do.251. Cointha

rendoque supplicii genere discerpunt. Dehinc omnes simul irruerunt per A domos seruorum dei, diripientes & euertentes, atque hostili crudelitate cuncta fœdantes, ita vt preciosioribus quibusque direptis, si qua alia viliora repererant, in vnum congregata igni in plateis cremarent. Nostri tamen direptionem hanc bonorum suorum (sicut Apostolus de illis dixit antiquis) cum gaudio susceperunt. Sed & admirandam virginem longæuæ ætatis Apolloniam nomine cum corripuissent, dẽtes primo ei omnes effoderunt, congestis deinde lignis extruxerunt rogum, comminantes viuam se eam incensuros, nisi cum ipsis pariter impia verba proferret. At illa vt rogum vidit esse succensum, paululum quid in semetipsa molitur, repente vero se è manibus proripuit impiorum, atque in ignem quem minabantur, sponte prosiliit, ita vt perterrerentur etiam ipsi crudelitatis autores, quod promptior inuenta est ad mortem fœmina, quàm persecutor ad pœnam. Serapionem quoque domi suæ repertum, crudelissimis affecere suppliciis, ita vt omnes ei iuncturas membrorum prius soluentes, de superioribus eum præcipitarent. Nullum nostris iter erat per viã, nullius plateæ transitus indulgebatur, neque die neque noctu procedendi vsquam libera erat facultas. Vt enim quis nostrorum apparuisset in publico, statim clamor vulgi & seditio nascebatur, vt vel pedibus traheretur qui visus esset, vel igni succenderetur. Verum cum hæc mala per dies singulos augerẽtur, subito inter ipsos persequutores rabies quædam belli ciuilis exarsit, & B dum inter se seditionibus præliisque decertant, interim nobis paululum licuit respirare. Sed non in longum venia fuit. Continuo nanque crudelissima principum mittuntur edicta, quibus tanta aduersum nos ferebatur immanitas, vt secundum quod prædictum est à domino, si fieri potest, scandalizarentur etiam electi. Ex quo perterritis penè omnibus, quidam ex ipsis nobilibus se sponte impiis actibus ingesserunt. Alii conuenti tantummodo, nonnulli à domesticis proditi, ad sacrificia execranda, & ad immũdas hostias properabant. Aliqui ex his pallentes & tremẽtes, vt magis immolari ipsi, quàm immolare idolis viderentur, ita vt etiam ab inspectante vulgo irriderentur, eo quod & ad moriendum, & ad sacrificandum iuxta meticulosi viderentur. Alii sane tam impudenter ad aras prosiliebant, vt & affirmare niterentur, se nũquam Christianos fuisse. Hi erant de quibus prædixerat dominus: Quoniam pecunias habentes, difficile saluabuntur. Cæteri vero aut istos sequebantur in præceps, aut certe vertebantur in fugam. Ex quibus nonnulli comprehensi, & in carcerem missi, alii ad primã statim iudicis faciem negauerunt fidem, aliquanti paululum suppliciis toleratis ad vltimum deciderunt. Hi vero qui beati effecti sunt, tanquam colũnæ fortissimæ domini ipsius spiritu confirmati, pro fidei suæ merito virtute à domino percepta, admirãda deo & ãgelis martyrii sui spectacula præbuerunt.

Apollonia virgo martyr. 251

Serapion

Non erat tuti Christianis exire in publicum tempore persecutionis

Negatores

Mat. 19. c. Mar. 10. b.

A buerunt. Quorum primus venerabilis Iulianus podagra constrictus, ita vt neq; incedere, neque stare posset, cum his qui eum in sellula portabant, offertur. Quorum vnus quidem statim negauit. Alius vero nomine Eunus, cum Iuliano sene in domini Iesu Christi confessione perdurat. Quique iubentur camelis impositi, per omnem circunduci ciuitatem, & flagris hinc inde verberantibus, populo inspectante laniari, vsquequo finem vitæ in ipsis verberibus ponerent. Sed vir quidam militaris cum assisteret, & quosdam volentes etiam mortuis illudere cadaueribus prohiberet, clamor repēte aduersum eum totius vulgi extollitur: offertur iudici fortissimus miles iam domini, & nusquam se inferior factus, in confessione persistens, capite pro pietate damnatur. Alius quidam vir nominis sui Macarius, gēte Libycus, cum multis verbis à iudice ad negandum suaderetur, & eo maiore constantia fidem suam profiteretur, viuus ad vltimum iubetur exuri. Epimachus quoque atque Alexander, cum multo tempore & in vinculis & in cruciatibus carceris torti, etiam frequenter diuersis suppliciis cōfecti, perdurassent in fide, ignibus ad postremum consumi iubentur. Sed & mulieres cum ipsis quatuor. In quibus Ammonaria sancta virgo: aduersum quā iudex summa contentione vtebatur, & immensis eam atq; exquisitis cruciatibus affligebat, eo maxime, quod eius sententiam vincere cupiebat, quā laudabili voce decreuerat, nihil se prorsus eorum quæ sibi contra fas impe
B rabantur acturam: quæque statuti sui tenax, ad vltimum capite punitur. Secunda vero fuit virgo, Mercuria nomine. Anus venerabilis, & fœcundissima in filiis, sed quos non prætulit Christo, Dionysia, & alia Ammonaria, Quæ dum nimià vtuntur constantia apud iudicem, & ille vinci erubesceret à fœminis, inauditis tormentorum generibus toleratis, finem omnium ferro cædente suscipiunt. Heron quoq;, & Arsinus, & Isidorus Aegyptii, cum pueruło annorum quindecim Dioscoro, iudici offeruntur. Et primo omnium puerulum Dioscorum tāquam pro ætate facilem flecti, ante verbis, post etiam verberibus agit. Quem cum in nullo sibi cedere videret ferocius eum cruciare cōtendit. Tum deinde cęteros variis tormentis dilanians, cum pari modo constantia fidei videret armatos, tradi ignibus iubet. Dioscorum vero puerum, quod sibi constanter & sapienter in omnibus respondisset, admiratus, differri præcepit, sperans eum pro ætate pœnitudinem gesturum. Quod non tam tyranni miseratione, quàm domini prouidentia ita gestum est. Nunc enim nobiscum est Dioscorus, à deo nobis concessus ad consolationem & firmamētum populi sui. Nemesius quoq; etiā ipse Aegyptius, primo per calumniam quasi latro delatus est. Quo crimine abluto, post hæc quod Christianus esset, defertur. In hoc vero nulla à iudice moderatio reseruatur, sed geminatis suppliciis excruciatū cū latronib. iussit incēdi, ignorās quod crudelitate sua optimo martyri Saluatoris similitudinem

Iulianus podagricus martyr
Eunus
Militaris vir
Epimachus
Alexander
Mercuria
Dionysia
Ammonaria alia
Heron
Arsinus
Isidorus
Dioscorus puer
An. do. 251.

litudinem detulit, qui pro ſalute humani generis vnà cum latronibus pertulit crucẽ. Turma autẽ quędã in vnum conuenerat militũ, inter quos Ammon, & Zenon, & Ptolemæus, & ingenuus & grãdęuus Theophilus. Qui tribunalibus aſtãtes, cum quidam Chriſtianus à iudice torqueretur, & iam penè ad negandũ declinaret, dirũpebantur intra ſemetipſos, & vultu, oculis, ac nutibus, velut erigere conabantur illum, qui in ſupplicijs poſitus trepidabat. Interdũ etiam manus protendere, ac totius reliqui corporis motibus ac habitu diuerſe inclinati, tanquã ſubleuare lapſantis animos geſtiebãt. Cõuerſi vero ad eos omnes, & quid de ſemetipſis profiterẽtur, ex eorũ motibus agnoſcẽtes, prius penè quàm in eos vulgus clamoribus inſiliret, ipſi in mediũ prorumpunt, ac ſeſe Chriſtianos eſſe teſtãtur. Tunc vero verſa vice ex eorũ confidentia perſecutoribus terror, noſtris cõſtantia animi accreſcit: dum hi qui per tormẽta vinci putabãtur, ſpõte ſe cruciatibus offerunt, & ab his quod illi pro terroribus inferebant, velut pro quadã ſpecie voluptatis expetitur, deo ita triumphante per ſanctos ſuos. Sed nec Scirionis opus memorabile, fas eſt ſilentio pręterire. Is nãque cum rem cuiuſdam potẽtis ſub mercede procuraret, iubetur ab eo idolis immolare. Recuſans, cogebatur iniurijs perſiſtẽs, rurſum blandicijs mulcebatur. Cum vero vtrunq; cõtemneret, præacuta ſude validiſſime tranſuerberatus per media viſcera, neci traditur. Quid vero memorẽ, quantę multitudines in deſertis B & in montibus oberrãtes, fame, ſiti, frigore, languore, latronibus, beſtiiſq; conſumptę ſint? qui omnes imitati electos dei prophetas, gloria martyrii coronati ſunt. Deniq; & venerãdus ſenex Chæremon (epiſcopus hic erat vrbis Aegypti, quæ dicitur Nilopolis) cum ad Arabicũ montem vnà cum grãdæua coniuge diſceſſiſſet, nulli vltra apparuit. Et cum ad perquirendũ eum plurimi fratrum frequentiſſime proceſſiſſent, perſcrutatis omnibus locis, nec ipſos vltra quiſquã, neq; corpora eorum potuit inuenire. Hęc autẽ non fruſtra commemoraui frater chariſſime, ſed vt ſcias quanta apud nos à ſanctis martyribus ad dei gloriam geſta ſint.

Ammon, Zenon, Ptolemæus, Theophilus. An. do. 251.

Conuerſi oẽs & agnoſcẽtes, pro conuerſis omnibus & agnoſcentibus

Scirion

Chæremon

De his quæ ſcribit Dionyſius. Cap. 32.

ET poſt pauca addit etiam hæc, dicens: Iſti igitur diuini martyres, qui cum Chriſto in cœleſtibus ſedent, & regni eius participes ſunt atque iudices, qui cum ipſo de lapſis fratribus iudicant, iſti (inquam) ipſi ſuſceperunt lapſos, & pœnitentiam conuerſionemq́ue eorum non reſpuerunt, ſcientes quod deus noſter, cuius ipſi erant martyres, non vult omnino mortem morientis, ſed cõuerſionem eius & pœnitẽtiam quęrit. Si ergo iſti receperunt quoſdam, & in eccleſia ſtatuerunt, in oratione quoq; eis & in cibo communicauerunt, quid nos facere vultis fratres? Quid nobis agendum putatis? Nõne ſequi nos eorum ſententias & iudicium conuenit, atq; erga eos quos illi miſerati ſunt, non exiſtere crudeles & truces? Non puto quod

De lapſis fratribus

In oratione & cibo

expediat

A expediat nobis sententias eorum in irritum reuocare, miserationes infringere, benefacta turbare, & recte religioseque instituta violare.

De Nouato. Cap.33.

HAec Dionysius de lapsis faciens sermoné. Quo tépore Nouatus Romane ecclesiæ presbyter, elatione quadam tumidus, spem penitus eis salutis ademerat, etiam si digne pœnituissent. Ex quo & princeps hæreseos extitit Nouatianorum, qui ab ecclesia separati, superbo nomine semetipsos καθαρούς, id est, mundos appellarunt. Ob quam rem concilium sacerdotale celeberrimum in vrbe Roma congregatum est, episcoporum quidem sexaginta numero, presbyterorum quoque totidem, cũ diaconis plurimis. Præterea etiam per singulas quasq; prouincias de hac re magna deliberatione habita, decretis significatur quid facto opus esset. Statuitur ergo, Nouatum quidem cum his qui eum mẽtis elatione tumidum sequerẽtur, quiq; ad inhumanam istam, & nihil fraternæ charitatis seruantem sententiam declinarent, alienum esse ab ecclesia: eos vero qui lapsi in certamine fuerant fraterna miseratione curãdos, & fomẽtis pœnitentiæ medicandos. Scribit de hac re & Cornelius vrbis Romę episcopus ad ecclesiam Antiochenam, indicans Fabiano eius episcopo, quid statuerit in vrbe Roma concilium congregatum, quid etiam Italis, Afris, cęterisq; occidẽtalibus visum sit. Cypria-

B nus vero de his librum magnificẽtissime scriptum ædidit, in quo & lapsos ad pœnitentiam cohortandos, & contradicentes alienos esse à Christi visceribus statuit. Extat autem & alia epistola Cornelii ad Fabianum Antiochiæ episcopum scripta, edocens singula quæque de Nouato, quis, qualis fuerit vel vita, vel moribus, & quomodo ab ecclesia dei declinauerit. In qua refert, quod episcopatus cupiditate, quam intra se latenter gerebat, in hæc omnia deciderit: ex eo autem maxime elatus sit: quod quosdam de confessoribus viros optimos inter ipsa initia sibi socios assumpserit. In quibus fuit Maximus quidã presbyter Romanæ ecclesię, & Vrbanus, qui secũdo cõfessores extiterãt: sed & Sidonius, & Celerinus, qui valde clari in cõfessoribus habebantur, eo quod omnia tormentorum genera superauerant. Sed isti, inquit, cum diligẽtius perspexissent agere eum cuncta fraudibus, & dolis, mendaciis atque periuriis, & quia bonitatem ad hoc solum simularet, vt deciperet ignorantes, relicto eo, vel potius execrato, ad ecclesiã cum magna satisfactione reuertuntur, & præsentibus episcopis ac presbyteris, sed & laicis viris, primo quidem errorem suum, tum deinde illius fraudes ac fallacias cõfitentur. Addit præterea etiam hæc in epistola, quod cum semper fratribus iurare solitus sit, episcopatum se omnino nõ cupere, subitò & improuiso velut nouum plasma episcopus apparuit: scilicet qui disciplinã & statuta ecclesiastica vendicabat, etiam episcopatum quem non à deo acceperat, præsumebat. Tribus nanque episcopis simplicissimis hominibus &

An. do. 256.

Nouati opinio de lapsis

Nouatiani Catharı

Concilium Romæ.

Cyprianus.

Confessio publica

omnium ignaris, de remota Italiæ parte adhibitis, imò potius ſubtili ab eo circumuentione deceptis, imaginariam magis quàm legitimam ab his extorquet manus impoſitioné. Ex quibus tamen vnus cótinuo ad eccleſiam redit, confeſſus peccatum ſuum, & in communionem laicam populo etiam pro hoc interueniente ſuſceptus eſt. In locum vero reliquorum duorum qui Nouato manus impoſuerant, ordinati ſunt alii epiſcopi, & miſſi. Is ergo qui Euangelium vendicabat, neſciebat in eccleſia catholica vnum epiſcopum eſſe debere, vbi videbat eſſe presbyteros quadraginta & ſex, diaconos ſeptem, ſubdiaconos ſeptem, acolythos quadraginta & duos, exorciſtas & lectores cum oſtiariis quinquaginta & duos, viduas cum indigentibus mille quingentas, quos omnes deus alit in eccleſia ſua. Addit autem etiam hoc, quod idem ipſe Nouatus in iuuentute ſpiritu immundo vexatus ſit, & cum tempus aliquantum conſumpſiſſet apud exorciſtás, ægritudinem incurrerit grauem, ita vt deſperaretur, & quod iacens in lecto, pro neceſſitate perfuſus ſit, nec reliqua in eo quæ baptiſmum ſubſequi ſolent, ſolenniter adimpleta ſint, nec ſignaculo chriſmatis conſummatus ſit, vnde nec ſpiritum ſanctum vnquam potuerit promereri. Denique, inquit, cum priuata quadam gratia diligeretur ab epiſcopo, & vellet eum ordinare presbyterum, clerus vero omnis, & quamplurimi ex laicis prohiberent, dicentes, non licere clericum fieri eum, qui in neceſſitate poſitus in lecto gratiam conſecutus ſit: epiſcopum ab omnibus ſpecialem gratiam popoſciſſe, vt ſibi hoc de iſto vno concederetur. Scribit etiam de ipſo, quod perſecutionis tempore, cum in cellula quadam lateret, & à diaconis, vt moris eſt, ſubuenire in exitu catechumenis rogaretur, timens procedere, denegauit ſe eſſe presbyterum: & quod ſacramenta diuidens populis, accipientium manus teneret, nec prius permitteret ſumere, quàm ſibi per ea quę vnuſquiſque tenebat in manibus, iuraret, quod nunquam, ſe relicto, ad Cornelium remearet. Hæc & multa alia huiuſmodi Cornelius de vita & moribus, ac prophanis eius actibus ſcribit.

Nouatus fuit baptizatus in lecto, Tales enim vocabát Clinicos

Tempore nouati etiã laicis eucharistia dabatur in manus, quod eccleſia poſt mutauit.

De Serapione. Cap. 34.

Dionyſius ad Fabianum Serapion nó potuit mori niſi percepta eucharistia

Dionyſius vero de hoc reſcribens ad ſupradictum Fabianum, intexuit etiam quandam hiſtoriam dignam memoria, dicens, Serapionem quédam fuiſſe apud Alexandriam, vnum ex his qui lapſi ſunt, eundemque ſæpe deprecatum, vt ſuſciperetur, nec tamen impetraſſe. Oppreſſum deinde hunc eſſe ægritudine, ita vt triduo iam ſine voce prorſus iaceret: paululum vero quarta die reſpirantem, vocaſſe ad ſe filiã ſuam, & dixiſſe: Quouſque me detinetis? Quæſo vos, cito aliquis presbyterum roget, vt poſſim aliquando dimitti. Et cum hæc dixiſſet, rurſum ſine voce permanſit. Abiit curſu puer ad presbyterum noctis tempore: infirmabatur presbyter, venire non potuit: tamen quia præceptum fuerat à me, vt lapſis in exitu nemo reconci-

A reconciliationis solatia denegaret,& maxime his,quos prius id rogasse cõ staret,parum eucharistiæ puero qui ad se venerat dedit,quod infusum iussit seni præberi. Regrediente adhuc puero , antequam regrederetur domum, rursum Serapion respiciens: Redisti, inquit, fili? Et licet presbyter venire nõ potuit,tu tamẽ imple quod tibi pręceptũ est, vt possim discedere.Cumq; esset completa solẽnitas,velut catenis quibusdã vinculisq; diruptis,lętiorẽ iam spiritum reddidit.Ex quo,inquit,constat certissime,huius boni auxilio nullum debere fraudari. Scribit etiam ipsi Nouato Dionysius epistolam,cuius exemplum inserere his dignum putaui. Parum eucharistiæ puero datur ad patrẽ deferendum

De his quæ ad Nouatum scribit Dionysius. Cap.35.

DIONYSIVS NOVATO FRATRI SALVTEM.

SI inuitus,vt ais,in hoc venisti,ostẽdes in eo si desinas volẽs.Oportuerat quidẽ etiã pati omnia,pro eo ne scinderetur ecclesia dei. Et erat nõ inferior gloria,sustinere martyriũ ne scindatur ecclesia,quàm est illa,ne idolis immoletur:imò secundũ meam sententiã,maius hoc puto esse martyrium.Ibi nanq; vnusquisq; pro sua tantũ anima, in hoc vero pro omni ecclesia martyriũ sustinet,Sed nũc siue tu suadere , siue etiã cogere potes fratres redire ad cõcordiã,maius tibi erit emẽdationis meritũ, quã fuerat culpa cõmissi:quia illud iam nõ imputabitur,hoc etiã laude dignũ ducetur.Si B vero illi in incredulitate permãserint,saluãs salua animã tuã.Vale.pacẽ desiderans,quã tibi imprecor. Hęc eadẽ etiã Nouatianis scripsit.Dedit & ad Aegyptios epistolã de lapsorũ pœnitẽtia,in qua & regulã eis statuit pœnitendi.Sed & multa alia probatissima ferũtur scripta Dionysii.Scribit.

De pœnitentia.Et Libri Dionysij Alexandrini

Cohortatorium libellum de martyrio ad Origenem.

Ad Laodicences & ad Armenios de pœnitentia.

Ad Corneliũ quoq; vrbis Romę episcopum plurima scribit.In quibus etiã hoc indicat,inuitatũ se à multis episcopis,id est,ab Heleno Tarso Cilicię, & Firmiliano Cappadociæ,& Theotecno Palęstinę,vt ad synodũ Antiochiam pergat,quod ibi Nouati dogmata quidam serere conarentur.Et addit,quod Fabiano Antiocheno episcopo defuncto,Demetrianus in episcopatu successerit.Sed & de Hierosolymorũ episcopo his verbis scribit: Admirabilis autem vir,inquit,Alexander,in carcere positus , beato fine præcessit ad dominum. Est & alia ipsius Dionysii epistola ad Romanos scripta de ministeriis.Et alia item ad ipsos de pace & de pœnitẽtia,& ad quosdam confessores,qui adhuc in vrbe Roma Nouatum sequebantur.Et rursum ad eosdem,posteaquam ad ecclesiam cõuersi sunt,duas epistolas scribit.Sed & ad multos alios varia ac diuersa scribens,studiosis quibusque instructionum & doctrinæ copiosissimam materiam dereliquit. Demetrianus

A cætera etiam hoc indicat, quod omnes ecclesiæ abiecta Nouati præsumptione pacem inter se inuicem seruent. Scribit ergo & de hoc his verbis: Scito autem frater, omnes ecclesias in Oriente, quæ prius conturbabantur, nunc rediisse in concordiam, & omnes sibi vnanimiter cohærere, gaudentes & exultātes de pace quę vltra spem ecclesię reddita est, id est, Demetrianus apud Antiochiam, & Theoctistus apud Cæsaream, Mazabbanes in Hierosolymis, dormiente in pace Alexandro, Marinus apud Tyrū, Heliodorus apud Laodiciam, Helenus in Tarso, Firmilianus in Cappadocia. Verum ne sermo epistolæ longior fieret, nobilium tantummodo vrbium tibi episcopos indicaui, vt etiam cæteros cum ipsis pariter vnnū sentire nō dubites per vniuersam Syriam vel Arabiam. Sed & hi quibus nunc scripsistis, Mesopotamiæ episcopi idem sapiunt. Ponti quoque & Bithyniæ, omnes pariter vnanimes & concordes, multa sibiinuicem charitate connexi, glorificant deum nostrum. Hæc Dionysius scribit, An.do.254.

De Xysto papa, & hæreticis non rebaptizandis. Cap. 4.

STephano vero duobus annis impleto sacerdotio, Romæ Xystus succedit. Ad quem scribit nihilominus Dionysius de baptismate, commemorans quod Stephanus quidem decessor suus scribens ad Firmilianū & Helenum, cæterosque illarum partium episcopos statuerit, non communicandum esse his qui rebaptizant eos qui ab ecclesia ad hæreticos transeūt: sed debere considerare magnitudinem rei, quia non quicūq;, sed permagni & nobiles in episcopis viri sunt, quibus hoc visum sit. Dicit etiā, quod super hoc scripserit plenius ad Dionysium & Philemonem, presbyteros vrbis Romæ. Indicauit autem pariter etiam de Sabellii hæresi, quæ temporibus ipsius exorta est, scribens hæc: An.do.257. Xystus Pontifex Rom. B An.do.257.

De hæresi Sabellii. Cap. 5.

QVid autem dicam de ea doctrina quæ apud Ptolemaida Pentapoleos ciuitatem nuper exorta est, plena blasphemiis in deum patrem & Dominum nostrum Iesum Christum, negans esse vere eum filium patris, nec primogenitum omnis creaturæ, simul & sancti spiritus auferens intellectum. Pro quibus cum vtrque partes ad me venissent, & præsentibus fratribus quæ commota fuerant discussissent, etiam literis, prout deus dedit paruitati meæ, prosecutus sum & scripsi, singula quæque diligenter exponens, quorum tibi exemplaria transmisi. Sed & in tertio libro de baptismo, quem scribit ad Philemonem presbyterum vrbis Romæ, etiam hæc commemorat.

De reuelatione quæ Dionysio episcopo à domino facta est propter lectionem hæreticorum librorum. Cap. 6.

EGo (inquit) & tractatus hæreticorum lego, & traditiones eorum perscrutor, etiam si videar ad horam verbis eorum pollui. Sed multum

A GAllus vero non integris duobus annis Imperio detento, rebus humanis exemptus est, Post quem Valerianus cũ filio Galieno suscepit principatum. De quo Dionysius scribens iterũ ad Hermammonem hoc modo refert: Sed & Ioanni similiter reuelatum est vt diceret: Et datum est, inquit, ei os loquens magna & blasphemias, & data est ei potestas per menses quadraginta & duos. Vtraque autem cõplentur in Valeriano. Vere enim mirãdum est. quomodo supra cæteros, qui ante se fuerunt, hic & humanus & benignus extitit erga famu'os dei, ita vt ĩ initiis multo tempore etiam illis benignior videretur, qui nomine saltem Christiani dicebantur. Intantum venerabatur seruos domini, & omnis eius domus erat ecclesia dei. Deprauatus autem est, & à veritate deiectus per quendam doctorem pessimum magistrum & principem Aegyptiorum magorum, vt iustos & sanctos viros persequi & interimi iuberet, tanquam qui aduersarentur magicis artibus, quibus se ipse subdiderat. Erant enim re vera, & sunt etiam nunc qui possent virtute meritorum suorum restinguere fallacias dæmonum. Nam ille vt impuros ritus & execranda mysteria, ac sacra incesta cõficeret, pueros inuestes iugulari iubebat, & orbari liberis patres, atq; in teneris visceribus humanas rimari per piaculũ fibras, & vocẽ illic quęrebat, vbi fugauerat vitã. Sed & multa alia huiusmodi de Valeriani piaculis memorans, addit etiam hoc, quod ipse à barbaris captus, & luminibus orbatus, filios sceleris & impuritatis suæ reliquerit successores. B

An.do.255 Valerianus & Galienus Cęs.

Apo. 13 b.

An.do. 257

Dehis quæ Dionysius in persecutione passus est. Cap. 10.

IPse vero Dionysius, quanta in eius persecutione pertulerit, & quibus affectus sit cruciatibus propter nomen dei, scribens ad quendam Germanum episcopum, qui quasi obtrectator eius esse videbatur, refert, vbi & acta confessionis suæ inseruit, apud Aemilianum pręsidem gesta. In quibus cum Dionysius vnum solum deum qui cœlum fecisset & terram, diceret adorandum, cæteros autem neque esse deos, neque adorari debere, in castrum quoddam deserti, quod Cefro appellatur, in exilium truditur, ob hoc pręcipue electum, quod loci incolæ gentiles erant, & idolorum superstitionibus satis dediti, quiq; exulem Dionysium primo hostili animo & satis auersa mẽte suscipiunt. Post vero cum paulatim per domini gratiam verbum dei his seminare cœpisset, pars maxima trucis ac barbari populi, relictis idolis conuersa est ad deum verum, Christoq; subiecta. Quo comperto, rursus eum ad alium locum, vicinum quidem Alexandriæ, sed incolis desertum, ac penè habitatoribus vacuum transtulerunt. Sed & ibi cum pro vrbis vicinitate nostrorũ populi eum frequentarent, & tanquam odore pastoris recepto, grex lętior & cõstantior agonibus redderetur, rursum missis cum Centurione militaribus viris, ipsum Dionysiũ, & cum eo Gaium, & Petrum catenis constrictos & diuersis cruciatibus afflictos, in deser

Dionysius Alexand. quid passus sit Germanus episcopus

tum quoddam Lybiæ pertraxerunt, ibiq; eos in loco squalidissimo, & omni vsu humanitatis carente, à Paretonio trium dierum itinere in desertum protento nexos vinculis reliquerunt. Hęc in diuersis suis epistolis supradictus vir scripta dereliquit. In quibus memorat etiam Maximum presbyterum, & Dioscorum Demetriumq; & Lucium, necnon & Faustinũ, & Aquilam, satis claros & insignes titulo confessionis effectos. Sed & ex diaconis quosdam in insula post pœnas cõfessionis esse defunctos, superfuisse vero ex his Faustũ & Eusebium. Quibus etiam refert tantũ fiduciæ & magnanimitatis per gratiam dei datũ, vt cum ad eos qui in carcere tenebantur fratres, nemo prorsus humanitatis & ministerii causa permitteretur accedere, isti tamẽ indesinenter & reuiserent, & necessaria ministrarent. Et cum per dies singulos pręsidis furor cresceret, iugulãdo alios, alios suppliciis ac diuersis cruciatuũ generibus affligẽdo, squalore carceris & catenarũ ponderibus enecando, & super omnia præcipiendo ne quis ad eos prorsus accederet, vt & inedia quasi aliud tormẽti genus adhiberetur, concessit tamen deus supradictis diaconis gratiã, cõfessoribus suis prouidẽs, vt inuitis oĩbus, istis tamẽ nõ negaretur ingressus. Sciendũ tamẽ est, quod hic Eusebius, quem diaconum supradiximus, postmodũ episcopus apud Laodiciam Syrię ordinatus est. Maximus vero, quem præsbyterum memorauimus, ipsi Dionysio apud Alexãdriam successit in episcopatu. Faustus autem, qui cum ipsis tunc confessor enituit, vsque ad persecutionem quæ nostris temporibus facta est, grandæuus & plenus dierum perdurans, perfecto martyrio obtruncatione capitis consummatus est. Hæc à Dionysio certissima fide memorantur.

Paretonium | Maximus | Dioscorus | Demetrius | Lucius | Faustinus | Aquila | Faustus | Eusebius | Eusebius diaconus post episcopus Laodicensis | Maximus presbyter, post Alexãdrinus episcopus | Faustus capite obtrũcatur

De his qui apud Cæsaream Palestinam martyres sunt. Cap. XI.

IGitur in Valeriani persecutionibus apud Cæsaream Palestinæ, multa à diuersis martyria consummata sunt. In quibus tres quidam admirãdi adolescentes, quorum vnus Priscus, alius Malchus, tertius Alexander vocabatur, cum suburbanum agellum supradictæ vrbis inhabitarent, diuino fidei calore succensi, cœperunt semetipsos segnitiæ atque ignauiæ incusare, quod cum cœlestes in vrbe martyrii proponerentur coronæ, ipsi nec desiderarent, nec raperent: cumq; dominus & Saluator regnum cœlorum violenter diripi debere testatus sit, ipsi inglorios & desides animos humi gererent. His igitur semetipsos alloquiis incitantes, vrbẽ petũt, & adorto iudice truculento, cur tantũ in sanguinem piorũ desæuiret, incusant. Ille cõtinuo nobiles animos iuuenum, quàm dignis remuneratur affatibus: Deuorandi (inquit) bestiis subrigantur, quibus non placet piorum sanguinẽ fundi. Sed & mulier quędam supradictorum iuuenum secuta fertur audacię & magnanimitatis exemplum, similemq; sortitur exitum pœnæ. Quã tamen de Marcionis schola fuisse loquebantur.

Priscus | Malchus | Alexander | Matth. II. b | Fœmina martyr

De

A De Martyrio Marini. Cap.12. An.do.257 Marinus homo militaris capite truncatur

MArinum quoq; virum militarem Hierosolymorum ciuem, honore & diuitiis clarum, cum in supradicta vrbe inter collegas suos per ordinem gradus sui honor quidam cõtingeret militaris (vt fieri solet) insequẽtem collegam suum subit inuidia,& exclamat,non posse Marinum adipisci superiorem gradum, eo quod esset Christianus,interrogatur à iudice Marinus,si ita res se haberet,Ille ita esse,& vere se esse Christianum,clarissima voce testatur.Tres ei deliberãdi horæ decernuntur à iudice,vt eligat vtrum velit immolare diis & Imperatori,an Christianus interimi. Cũq; à tribunalibus fuisset egressus,Theotecnus episcopus loci apprehensa manu eius perducit eum ad ecclesiam,ibiq; multis verbis in fide confirmans, ad vltimum in interiora perducit altaris,gladiumque suum, quo præcinctus erat,ostendens ei,& rursum offerens Euangeliũ,quid è duobus mallet,interrogat.Marinus vero promptissima fide,cum manum ad Euangelium tetendisset:Obtine(inquit Theotecnus)quod elegisti ô fili,& cõtemnens præsentem vitam, æternam sperato,confidens perge & suscipe coronam,quam tibi dominus pręparauit.Regressus cõtinuo ad tribunal euocatur per pręconẽ.Aderat enim tẽpus statutũ.Ille vero nec moras patitur nec expectat interrogantem, sed cõtinuo sibi & deliberatum asserit,& ex paternis legibus confirmatum,quod deo obtẽperare oporteat magis quã hominibus.Quem iudex ilico capite puniendum pro tali responsiõe prònunciat. Theotecnus episcopus Hierosolymorũ

B

Relatio de Asterio. Cap.13.

SEd inter eos cũctis clarior,& meritis fidei supra cæteros insignis memoratur Asterius,vir Romanę vrbis senator,patricius, nobilitate,facultatibus propinquitate etiam regia,& omni bonorum fama satis clarus.Qui cũ supradicti martyris extremis interesset exequiis, & capite cæsum cadauer subiectis humeris, & substrata veste qua induebatur exciperet,honorem quẽ martyri detulit,continuò ipse martyr assequitur.Sed & in multis aliis eum præclaris gestis in fide Christi enituisse tradiderunt nobis hi, qui eum in corpore adhuc positum viderunt.In quibus etiam tale aliquid per eum gestum memorabant. Apud Cæsaream Philippi, quam Paneada Phœnices vocant,aiunt sub radice montis qui appellatur Panius. èx quo fluuii Iordanis prima fluenta prosiliunt, morem fuisse gentilis erroris,certa ac solenni die immolari victimam. Quæ victima arte quadam dæmonis subito nusquam comparebat. Et erat hoc famosissimi miraculi genus quo persuaderi adstantibus videretur in cœlum hostiam inuisibiliter esse sublatam. Accidit igitur dum hæc gererentur,adesse Asterium: qui cum videret omnes miraculi huius stupore cõstringi,humanos miseratus errores,cum gemitu & suspirio oculos ad cœlũ pariter tendit & palmas: Christum, Asterius martyr Cæsarea Philippi, Panæas, Iordanis Præstigiæ de victima nusquam comparente

ſtum,qui eſt ſuper omnia deus,tota fide profuſis lachrymis īuocat,vt præ ſtigias fallacis dęmonis arguat, miſeriſq; mortalibus erroris huius ſoluat arcanū.Hęc illo cum fletibus ſupplicante,ſubito victima quæ inuiſibiliter credebatur aſſumpta, ſuperferri aquis videtur, & conſpectibus omnium redditur.Nec vltra in illis locis error huiuſmodi potuit reparari.Ita vnius Chriſtiani prece,tantorū ſeculorum deceptionis machina,cum autoribus ſuis dęmonibus diſſoluta eſt. A

De ſignis quę virtute Saluatoris apud Paneadam fiebant. Cap.14.

Mulier quam Chriſtus curauit, profluuio ſanguinis vexatamq́,ciuis fuit Cęſareæ Philippi

VErum quia vrbis huius fecimus mentionē,iuſtum videtur commemorare etiam illud in ea,quod hiſtoria dignū duximus. Mulierem quam ſanguinis profluuio laborantē,à Saluatore curatam euangelia tradiderūt, huius vrbis ciuem conſtat fuiſſe,domuſq; eius in ea etiam nūc oſtenditur. Pro foribus vero domus ipſius,baſis quędā in loco editiore collocata monſtratur, in qua mulieris ipſius velut genibus prouolutæ,palmaſq; ſuppliciter tendentis imago ære videtur expreſſa.Adſtat vero alia ære nihilominus fuſa ſtatua,habitu viri, ſtola comptè circundati,& dexteram mulieri porrigentis.Huius ad pedem ſtatuę,è baſi,herba quædam noua ſpecie naſcitur.Quæ cum exorta fuerit,excreſcere vſq; ad ſtolæ illius ærei indumēti fimbriā ſolet.Quam cum ſummo vertice creſcens herba contigerit,vires inde ad depellendos omnes morbos langoreſq; conquirit:ita vt quęcūq; illa fuerit infirmitas corporis,hauſtu exiguo madefacti ſalutaris graminis depellatur,nihil omnino viriū gerēs:ſi antequam ęreę fimbriæ ſummitatem creſcendo contigerit,decerpatur. Hanc ſtatuam ad ſimilitudinem vultus Ieſu formatam tradebant,quæ permanſit ad noſtra vſque tempora ſicut ipſi oculis noſtris inſpeximus. Et nihil mirum,ſi hi qui ex gentilibus crediderant,pro beneficiis quę à Saluatore fuerant conſecuti, huiuſmodi velut munus videbantur offerre,cum videamus etiam nunc apoſtolorum Petri & Pauli,& ipſius Saluatoris imagines deſignari, tabulaſq; depingi. Sed & antiquas ipſorum imagines à quibuſdam conſeruatas nos vidimus, quod mihi videtur ex gentili cōſuetudine indifferēter obſeruatum, quod ita ſoleant honorare, quos honore dignos duxerint.Inſignia etenim veterū reſeruari ad poſterorum memoriam, illorum honoris,horum vero amoris indicium eſt. B

Miraculū de herba medicā vim habente

Icones Petri & Pauli ab Euſebio viſæ

De throno Iacobi. Cap.15.

DEniq; & Iacobi cathedra,qui primus in terris epiſcopus ab ipſo Saluatore,& ab apoſtolis in Hieroſolymis eſt electus,quemq́ue fratrem domini volumina diuina deſignant, vſque in hodiernū inibi cōſeruatur:atq; in ea ſedent omnes qui vſq; ad pręſens tēpus ſedis illius ſacerdotiū ſortiūtur.Seruatur ergo cum ingenti ſtudio,velut à maioribus tradita memoria ſanctitatis,& cum magna veneratione habetur vel vetuſtatis,vel primę ſa

cerdotii

cerdotii sanctificationis obtentu. Sed de his ista sufficiant.

A De pace sub Galieno reddita ecclesiis. Cap. 16.

GAlienus vero Valeriani filius, posteaquã rerum summã solus obtinuit, lenius ac moderatius erga nostros agere instituit: datisq; decretis inhiberi supplicia, persecutionesque cessare, & quo quisque putat more exorare quod diuinum est, finit.

An. do. 261
Galienus August mitescit in Christianos

Qui episcopi tunc fuerint. Cap. 17.

PEr idem tempus cum Romano adhuc sacerdotio Xystus præesset, & apud Antiochiam Demetrianus, Firmilianusq; adhuc Cæsareę Cappadociæ superesset, Ponti ecclesias Gregorius (qui prius Theodorus dictus est) ex Origenis discipulis, cũ fratre Athenodoro suscepit gubernandas, apud Cæsaream vero Palestinæ post Theoctistum Domnus episcopatum sortitus est, & breui defunctus, Theotecno nostræ memoriæ viro sedem tradidit, qui & ipse Origenis auditor fuisse dicebatur. In Hierosolymis vero post Mazabbanem sacerdotium suscepit Hymenæus. Et hi oẽs in pace ecclesias gubernabant.

Gregorius & Athenodorus ecclesijs in Põto perficiũtur
Domnus Cæsareę Theotecnus Hymenęus Hierosol.
An. do. 260

De his quæ apud Alexandriam acciderunt. Cap. 18.

SEd & apud Alexandriam (& si nulla extrinsecus mali causa sit) eo ipso quod genus hominũ ferox, seditiosum & semper inquietum est, ciuiles inter se motus & bella, nõ virtutis merito, neq; ob defensionem, sed ob necem atq; interitum ciuium cõmouebant. De quibus Dionysius in epistolis B suis cõmemorans refert, ita à propriis ciuibus esse vastatam deletamq; vrbem, vt illa quæ constipatione hominum vix soleret digredientibus incedendi spacium dare, nunc eo vsque peruenerit, vt cõspicere in plateis hominem, valde rarum sit: madere omnes ciuium sanguine vias cadaueribus obtegi, & ne ad sepeliendum quidem sufficere qui supersunt: vnde & post belli rabiem, ferriq; vastationẽ corrupti aeris ex fœtore cadauerum pestilentia increuerit, ita vt si quid ferro superfuerat, id morbus absumeret.

Alexandrini seditiosi
Dionysius Alexan.

Quomodo Dionysius de pascha statuit. Cap. 19.

SCribit autẽ de his idem Dionysius in epistola Paschali, quæ solenniter per annos singulos legi solet, his verbis: Aliis fortassis hominibus non videatur tempus hoc, tempus esse solennitatis: quoniamquidem luctus vbique & acerba lamentatio in plateis cuncta circumstrepit, gemitus vero inest & mugitus in domibus propter multitudinem morientiũ. Sicut enim de primogenitis quondã Aegyptiorũ refertur, ita etiã nunc ingens vbiq; clamor attollitur, Non enim est domus, sicut scriptum est, in qua non sit mortuus. Primo nanq; ipsi manibus suis partẽ maximã & meliorẽ populi ceciderunt, persequẽdo sanctos: partem alteram bella intestina rapuerũt: partem vero quæ superfuerat, pestilens nunc ægritudo consumit. Sed nos neque in persecutionibus, cum iugularemur, à festiuitate cessauimus, nec

Epistola Paschalis, Dionysij Alexan.
Exod. 12, c.
Cædes martyrum
Bella intestina ciuiũ Alexan.
Pestilentia

vnquam

vnquã nobis poteſt ſolennitas impediri,quibus præcipitur in tribulatione A
gaudere.Omnis igitur nobis locus quicunque à tyrannis eligebatur ad pę
nam,ſiue ager ille ſeu deſertũ fuit,ſiue inſulę,ſiue carcer,ſolennitatẽ nobis
impedire non potuit.Lætiſſimã vero ſuper omnes habuere ſolennitatem
beati martyres,qui cum ſanctis angelis in cœlo Paſcha curarunt.

De morbis qui acciderunt. Cap.20.

Peſtis Alexãdrina

POſt hęc perſecutores noſtri in ſemetipſos manus ac tela verterunt. Sed
ne ſic quidem noſtrorum feſta turbata ſunt. Inſecutus eſt hic peſtilens
morbus,& plaga terribilis:ſed illis multo terribilior & grauior, quos nec
ſpes erigit futurorũ. Nobis vero hæc omnia,exercitia quædam virtutis, &
fidei probamenta ducũtur.Quamuis enim denſior ſęuiorq; Paganos,ma-
gis quàm noſtros morbus inuaſerit,tamen ne à noſtris quidẽ penitus ab-
ceſſum eſt.Et poſt pauca addit, dicens : Multi nanque ex fratribus noſtris
pro nimia charitate dum abſq; vlla cunctatione infirmos viſitare non deſi
nunt,& nõ ſolum viſitare,ſed & miniſtrare,& exhibere officia quæ domi
nus pręcepit,ſerpẽte morbi cõtagione,cum illis pariter quibus miniſtrare
voluerãt,interibãt:affectu enim quodam dilectionis attracti, & velut par-
ticipare dolores cũ dolentibus cupiẽtes,alienas in ſe mortes haud ſegniter
transferebant,& effecti ſunt eorum(vt dicit Apoſtoli ſermo)περίψημα.

Fraterna Chriſtianorũ officia ĩ peſte 1.Cor.4.c

Deniq; plurimi noſtrorũ pręcipui & electi viri,inter quos & presbyteri nõ
nulli,& diaconi,multiq; alii de plebe,conſtantiſſima & ardentiſſima fide, B
tanquam ſi martyrii tempus inſtaret,miſerando infirmos,ſemetipſos hu-
iuſcemodi mortibus inferebant,miſericordię ex hoc martyriũ capere præ
ſumentes.Et dum curandis ægris,defunctis exportandis,humandisq; cor
poribus operam dabant,inſequebantur penè eos quos ſuis humeris ad ſe
pulchra deuexerant.Pagani vero è contrario ſuos continuo vt ægrotare
cœperant,deſerebant:parentes,charos liberos : vxorem coniunx: filiique
nihilominus parentes ſtatim vt tremere membra vidiſſent, & morbo ora
pallere,domo propulſos,in plateas ſemineces eiiciebãt,ibiq; inſepulta eo-
rũ cadauera relinquẽtes,vim morbi quã per hæc ſe effugere opinabantur,
dupliciter incurrebant,dum ad peſtilentię rabiem etiam fœtor inſepulto-
rum cadauerum iũgeretur.

Gentiliũ inhumanitas ĩ ſuos

De Galieni regno. Cap.21.

Galien' Cęſ. fautor Chriſtianorum Macrianus

REfert idem Dionyſius de Galieni temporibus,quod eo regnante,eccle
ſiæ dei in pace durarunt, & quod mediis eius temporibus Macrianus
velut nubes quædam tenebroſa & atra, ſubito regni eius obſcurauerit lu-
cem. Quo rurſum ad vicem æſtiuę nubis abolito,Galienus nouum(vt ip
ſe ait)ex veteri,vniuerſo mundo lumen effulſit,ſimul enim atrocem tyrã-
num & regno deturbauit,& vita.Deſignat autem etiam tempus,quod no
no anno imperii Galieni hæc ſcriberet. Extant & alia quam plurima,ne-
ceſſaria

Dionyſij Alexan.opuſcula

A cessaria satis & admiranda Dionysii opuscula, quæ vtilitatis plurimum legentibus conferant. Inter quę scripsit etiam de repromissionibus futuris, existente causa huiuscemodi.

De Nepote & schismate eius. Cap. 22.

EPiscopus quidam erat in partibus Aegypti, Nepos nomine. Hic Iudaico intellectu de futuris repromissionibus sentiebat, easq; corporaliter exhibēdas docebat, & mille annis in deliciis corporalibus in hac terra sanctos regnaturos esse cum Christo. Huiusque sui dogmatis probamenta sumptis ex reuelatione Ioannis testimoniis conabatur asserere. De quibus etiam libellos edidit, interpretationes huiusmodi continentes. Igitur Dionysius de repromissionibus scribens ad hunc Nepotem stilum suæ intentionis obuertit, & in primo statim libro suam sententiam, quę ei de diuinis repromissionibus videbatur, exponit. In secundo vero volumine de reuelatione Ioannis disserens, facit mentionem Nepotis, his verbis: Et commentarios, inquit, quosdam proferunt Nepotis quibus innituntur plurimum, & per quos putant ineffabili quodam sacramento ostendi, qualiter regnum Christi futurum sit super terram. Sed in aliis quidē multis etiam ego amplector & diligo Nepotem, vel pro fide sua, vel pro eruditione & studio scripturarum, & pręcipue pro exercitio psallendi, quoniamquidem B plurimi fratrum libenter pro hoc eius elegere cōsortia. Est ergo etiam mihi erga eum multa reuerentia. & inde magis, quia iam pręcessit ad deum. Sed re vera plus omnibus & amanda & præferenda est veritas. Laudare oportet, & absque inuidia amplecti, si quid recte dictum est: discuti vero & discerni, si quid minus sane scriptum est. Et si quidē præsens esset is de quo sermo ēst, sufficeret solo sermone discutere quæ minus recte dicta videbantur, dum interrogatione pręcedente responsio subsequens in cōcordiam, quod contrarium & discrepans videbatur, adduceret. Vbi vero scripta ædita sunt, & vt videtur quibusdam, satis suasoria, & vbi doctores procedunt qui legem & prophetas pro nihilo ducant, Euangelia non sequantur, apostolorum scripta despiciant, hos autem solos libros, atq; istam doctrinam velut magnū aliquod & occultum mysterium venerentur: ac simplices quoq; fratrum nostrorū doceant, nihil excelsum, nihil magnificum sētire de aduētu & præsētia dei & saluatoris nostri IESV CHRISTI, neque de resurrectionis gloria, & nostrę congregationis in ipsum ac similitudinis repromissę: sed parua quędā & semper mortalia, & nō alia quàm sunt ea quæ nunc videmus, sperare suadeant in regno dei: necessarium videtur ad hęc omnia respondere fratri nostro Nepoti. Et post aliquanta rursum subiungit hæc: Etenim cum in Arsenoite essemus, vbi multo iam tempore voluebatur ista doctrina, ita vt schismata inter fratres & discordiæ fierent, cōuocaui presbyteros & doctores qui erāt in ecclesiis, & publi

An. do. 263 Nepotis dogma, cuius autor fuit Papias, & alij veteres, inde milenarij vocati Græce χιλιασάι

Dionysius Alexandrinus dogma Nepotis refellit

ce cœpi tractatum habere. Simul & cohortatus sum fratres, vt si quid eos moueret, obiicerent, nihil verentes. Tum mihi illi vt scutũ validissimũ, & murum inexpugnabilem, codicem Nepotis obiiciunt. Suscepi patiēter, & tribus continuis diebus residens à prima luce vsq; ad vesperam cum ipsis, cœpi singula eius scripta discutere, & vnumquodque quid in se absurdi haberet, ostendere. Et vere satis admiratus sum patientiam & constantiam atque intelligentiam fratrum: quia cōsequenter & per ordinem de singulis quęstionibus proponebant, & validissime his quæ à nobis respōdebantur occurrentes. Post hæc, cum quid esset in vero, patuisset, accomodabant nihilominus absque contentione consensum, iudicātes hoc, quod non continuo si quid semel animo visum fuerit, omni id studio & contentioue seruandum est: sed esse rectius tunc mutare sententiam, cũ eam melior & rectior superauerit. Patefactis etenim cordibus suis deo, audiebant verbum, cuius probatio non ex humana persuasione, neq; ex eloquentię fuco, sed ex diuinarum scripturarum assertiōe veniebat. Et ita euidēs fuit assertiōis nostræ probatio, vt is qui inter eos maximus doctor, & vitæ meritis præ-

Coration Nepotianus per Dionysium emendatus

stātior habebatur, Coration nomine, surgens in medio, cunctis audientibus proclamaret, & protestaretur, neminē debere vltrà eius doctrinæ facere mentionē: sufficere quod erratum est. De cætero non solum nihil horum tenendum vel sequendum, sed ne cōmemorandũ quidem de talibus B siquidem tam euidens ac manifesta contra hæc de scripturis diuinis patuisset assertio. Omnes vero reliqui fratres gaudio & lætitia repleti corde, pro emendatione sui inexplebiles domino gratias referebant.

De Apocalypsi Iohannis. Cap. 23.

POst aliquanta vero veniēs ad Apocalypsim Ioannis, hæc de ea scribit: Nonnulli ex præcessoribus nostris penitus libellum hunc refutandum & à canone scripturarum abiiciendũ putarunt, singula quęq; eius capitula arguentes: & dixerũt pr̨etitulationem libri non esse veram, sed alienę scripturę Ioannis tantum nomen impositum: vnde neq; Ioannis hunc esse librũ, nec reuelationē videri posse, quæ crasso quodam velamine ignorantię contegatur. Addiderunt etiam hæc, quod nihil dignum in ea grauitate

Ando, 11 Cerinthus autor Apocalypsis quorundam iudicio

Apostolica cēseatur. Sed ne alicuius quidem ecclesiasticorum saltē virorũ scripturam esse dixerunt, sed Cerinthum quēdam authorem Cerinthianę hęreseos, volentem dogmatis sui fidem, Apostolici nominis opinione firmare, libello à se conscripto, Ioannis titulum prætulisse. Deniq;, inquiunt, Cerinthi dogma hoc continet, in terris futurum esse regnũ CHRISTI Et quoniā ipse carnis & libidinis amicissimus dicebatur, ea in repromissionibus futuri regni sanctis præbenda censebat, quæ sui animi libido dictabat: ventris & voluptatis opera mansura, ciborum satietatem, & abundantiam poculorum, nuptias, & cætera quæ horum consequentiam seruant.

A Et reparari rursum sperat festiuitate & sacrificia Iudaica, victimasq; legales. Ego vero (quantum ad meā sententiam pertinet) spernere aut abiicere scripturam libri huius nullatenus audeo, maxime cū multi ex fratribus ita mecum sentiant. Sed hoc magis de eo iudico, quod excedant atq; emineant quę in eo scripta sunt humanę auditionis modum, & sit in eo arcanus quidam & reconditus atq; admirandus omnibus sensus, quem & ego admiror ac veneror, etiam si nō intelligo. Et ita sentio, quod diuina aliqua sacramenta sermonibus contegantur humanis, non tam iudicio meo discernēs, quàm fide credens: & ideo non reprobo quę non intelligo, sed tanto magis admiror, quanto minus assequor. Post hæc vero totius libelli edisserens corpus, & singula quæque discutiens, atque euidenter ostendens, nullo modo fieri posse, vt secūdum literam dignus in eo intellectus appareat, addit etiam hęc dicens: Consummata igitur omni prophetia, beatos dicit propheta eos qui hæc custodiunt. Sed & semetipsum beatum dicit. Ait enim: Beatus qui seruat verbum prophetiæ libri huius, & ego Ioannes qui audio & video hæc. Vocari ergo eum Ioānem, & esse hanc scripturam Ioannis, non nego. Sancti nanque alicuius est, & sine vlla dubitatione per dei spiritum scripta, etiam si non sit ille apostolus Ioannes, filius Zebedæi frater Iacobi, cuius Euangelium secundum Ioannem scriptum

Admiror & veneror, etiā si nō intelligo

Non reprobo quæ non intelligo

B est, & epistola catholica. Vtitur ergo Dionysius plurima adsertione, diuinitus quidem inspiratam reuelationem, non esse dubitandum, & Ioannis esse: non tamen sibi liquido videri, quod illius sit Ioannis, qui Euangelium scripsit, quia ille nusquā nominis sui fecerit mentionem, ac sese signauerit nominatim. Hic autem qui Apocalypsim scripsit, tertio fermè mentionem nominis sui facit. Sed & ex ipso scripturæ stilo discretionē faciens, dicit potuisse fieri, in illis temporibus fuisse & alium aliquem Ioannem vnum ex sanctis, cui hęc reuelauerit deus. Multa vero & alia instructionis ecclesiasticæ monimenta nobis in libris digesta, beatus Dionysius dereliquit, quorum lectio magnopere ab studiosis quibusque expetenda sit. Sed iam ad historię ordinem reuertamur. Xysto Romanæ ecclesię per annos vndecim sacerdotio procurato, succedit Dionysius. Et Demetriano apud Antiochiam defuncto, Paulus de Samosata sacerdotium suscepit: qui Paulus abiecta satis & indigna de CHRISTO sentiēs, traditionem doctrinæ ecclesiasticę corrumpebat, dicens eum communis naturæ hominem tantum fuisse.

Nomen Ioannis toties iēdicatum

An. do. 267. Dionysius Romanus Pont.

Paulus Samosatenus hæreticus

De epistolis Dionysii. Cap. 24.

TVnc Dionysius de Alexādria rogatus venire ad concilium, & senectutis impedimento & incommoditate corporis inhibetur, per epistolam tamen præsentem se reddit, & quid fidęi ac venerati ōis erga CHRISTVM teneret exposuit. Cæteri vero ecclesiarū pastores diuersis è locis

Dionysius Alexandrinus

& vrbibus, velut aduersum latroné quendá CHRISTI gregibus insidi A

An.do.268 Conciliũ Antiochiæ Firmilianus Gregorius Athenodorus Helenus. Nicomas. Hymenæus. Theotecnus, Maximus

anté, côueniunt Antiochiá. In quibus insignes & cęteris pręcellentes erát, Firmilianus à Cęsarea Cappadocię, Gregorius & Athenodorus fratres, Pôti prouincię sacerdotes, Helenus Sardensis ecclesię epũs, & Nicomas ab Iconio, & Hierosolymorũ pręcipuus sacerdos Hymenęus, & vicinæ huic vrbis Cęsareę Theotecnus. Sed & Maximus Bostrẽsis epũs dignus eorum consortio cohærebat. Multi vero alii, quos longũ est enarrare per singulos. Sed & presbyteri quáplurimi & diaconi ad supradictá vrbem causa cô pescendi, imò delendi noui huius dogmatis côuenerunt.

De Paulo Samosateno, & de Gregorio, & de hæresi eius. Ca.25.

Paulus Samosatenus arguitur à patribus

HI igitur omnes sæpius in vnum coeuntes, Paulumq; Samosatenũ statuentes in medio, atque eius hęresim, quam ille nunc occultare, nunc etiam dissimulare conabatur, frequenti tractatu & assiduis disputationibus denudantes, arguere blasphemiá & publicare nitebantur. Nec tamen vno

Gregorius qui ante Theodorus, epũs Neocæsariensis

id aut secundo tantum concilio ad finem perducere potuerunt: sed & conuentum sæpe est, & absque operepretio discessum. Verum quoniam beati Gregorii historię textus attulit mentioné, dignissimũ puto tanti viri gesta (quę sub Orientali & Septentrionis axe cunctorũ sermone celebrantur) omissa nescio quo casu, huic narratiôi ad memoriam posteritatis inserere. B
Stagnum quoddam erat in Ponti regionibus situm, piscibus copiosum, ex quorum captura prædiuites reditus dominis præstabantur. Ista possessio duobus fratribus sorte hęreditatis obuenerat: sed pecuniæ cupiditas (quæ penè omnium corda mortalium superat) etiá fraternam necessitudinem violauit. Coibatur à fratribus tempore captionis, non tam ad capiendos pi

Miraculũ de stagno exiccato

sces, quàm ad homines decipiendos: cædes ac bella mouebantur, humanus sanguis pro piscibus fundebatur. Sed dei prouidentia, affuit aliquando auxiliũ aduentusq; Gregorii. Vidit prælia & mortes virorum, furentesque germanos: quid causæ existeret, pro qua in exitiũ sui suorumque fratres accenderentur, inquirit: nullam, nisi capturam piscium comperit. Tũc ille cum pro honore aduentus sui vtreque partes paululum siluissent: Nolite (inquit) ô filioli, ratiôabiles animas pro mutis animantibus violare, fraternam pacem quæstus cupiditate dissoluere, dei leges & naturæ pariter iura temerare: & vna mecũ ad ora stagni exitialis accedite. Ego iam vos per virtutem domini omni certamine cruentę contentionis absoluam. Et cum hæc dixisset, in conspectu omnium virgam quam tenebat in manu, ad primas littoris vndas defigit, & ipse positis genibus palmas tendit ad cœlum, atq; his verbis excelso supplicat deo: Tu domine deus patrum nostrorum, qui cum tibi primus homo Adam peccasset, & mãdatũ tuum præterisset, pœnam culpæ illius moderatus, ad terram, maledictionis sententiá detor

Gen.3.c.

sisti dicens: Maledicta terra in operibus tuis. Et nunc ergo miseratus horũ

iuuenum

A iuuenum fraternum ſanguinẽ, qui periclitatur, præcipe vt maledictæ ſint aquæ iſtæ in operibus eorum, pro quibus furore ſuccenſi, fraternæ pietatis obliti ſunt: ita vt nunquã in hoc loco vel piſcis appareat, vel aqua reſideat, ſed ſit campus aratri patiens, ac frugum ferax, & cuſtos in æternũ fraternę concordię perſeueret. Simul vt ille finem orandi fecit, ſtatim ſe vnda ſubducens, & curſu velociore refugiens, à conſpectu ſuperno iuſſa diſcedere, abyſſis ſuis redditur, & arentem campum germanis iã concordibus dereliquit. Sed & in hodiernũ frugum ferax eſſe dicitur ſolum, quod ante fuerat nauium ferax. Memoratur etiam aliud illuſtrius ab eo & diuinius geſtum. In quodam loco ruris anguſti, quum res poſceret eccleſiam conſtrui, rupes quędam vicini montis ex parte Orientis obiecta, ex alia vero prætersfluens fluuius, ſpatium quantum eccleſiæ ſufficeret denegabat. Et cum alius omnino non eſſet locus, omneſq; mœſtitiam gererent, quod ſolum ad conſtruendam eccleſiam non haberent, ille fide plenus, pernoctaſſe in oratione dicitur, & dominũ IESVM promiſſionis ſuæ admonuiſſe fideliter, qua dixit: Si habueritis fidem ſicut granũ ſinapis, dicetis monti huic, tolle te, & mitte te in mare, & fiet vtique. Cũq; hæc plena fide atq; deuotione depoſceret, ad lucem coeũtibus populis, inuenta eſt rupes importuna ſeceſſiſſe tantũ, quantum ſpacii ad condendam quærebatur eccleſiam. Traduntur eius & alia quamplurima. Sed ne in longum videamur trahe-

Miraculũ de rupe mota pro ſacello extruendo

Matth. 17. e

B re ſermonem, intermiſſis cæteris, vnum adhuc de eius geſtis adiiciam. Iter ei fuiſſe quondam per alpes dicitur hyemis tempore, & cum perueniſſet ad ſummũ alpiũ iugum, niuibus repleta erant omnia, nullum vſquam diuerſoriũ, phanum ibi tantum Apollinis erat, cui ſuccedens tranſacta nocte diſceſſit. Sacerdos vero erat quidam phani eius, cui conſulere ſimulacrum Apollinis mos erat, & reddere reſponſa poſcentibus, ex quo ei etiã alimoniæ quęſtus eſſe videbatur. Igitur poſt digreſſum Gregorii, offerre conſulta & reſponſa poſcere ſacerdos acceſſit ex more, nihil inde reſponſi veniebat. Repetit victimas, ſilentium permanet. Iterum atque iterum litat, ſurdis ingerit fabulam. Cumq; ſtupore noui ſilentii æſtuaret ſacerdos, nocte ei aſſiſtens dęmonium, dicit in ſomnis: Quid me illic inuocas, quo iam venire non poſſum. Percontanti cauſam, aduentu ſe Gregorii dicebat expulſum. Quid nũc remedii daretur cum perquireret, ait nõ aliter ſibi licere ingredi locũ illũ, niſi Gregorius permiſiſſet. Quibus auditis ſacerdos, occupat viam, multa apud ſemetipſum voluens, atq; animo recuſante pertractãs, peruenit ad Gregoriũ: adortuſq; eum, rem pandit ex ordine, humanitatis ſuę atq; hoſpitalitatis admonuit, querelã depulſi numinis promit, adeptam facultatem ſui quæſtus deplorat, ac reddi ſibi omnia in priſtinũ ſtatum depoſcit. At ille nihil moratus, ſcribit epiſtolam in hæc verba.

Apollinis oraculũ obmutuit

GREGORIVS APOLLINI.

PERMITTO tibi redire ad locum tuum,& agere quæ consueuisti. A
Hanc epistolam sacerdos accipit,& ad phanum defert,positaq; ea iuxta si mulacrũ affuit dæmon,ac dedit responsa poscenti. Tũ ille in semetipsum conuersus,ait:Si Gregorius iussit,& deus iste discessit,nec potuit redire,nisi iussus,& rursum iubente Gregorio restitutus est,quomodo nõ multo melior isto Gregorius,cuius hic obtẽperat iussis? Clausis igitur ianuis phani, descendit ad Gregoriũ,epistolã secum quam acceperat referens, omnẽq; apud eum rei gestæ ordinem pandẽs:simulq; se ad pedes eius prosternẽs, rogabat vt illi se deo offerat,cuius virtute diis gentiũ Gregorius imperabat. Cũq; enixius & pertinacius persisteret,cathecumenus ab eo factus est. Et cum se vitæ castissimæ & abstinentissimæ,derelictis omnibus,non solũ erroribus dæmonũ, sed & seculi actibus,mancipasset, etiam baptisma cõsecutus est.Et in tãtũ vitæ merito ac fidei virtute profecit,vt ipse beato Gregorio in episcopatu successor extiterit.Sed & ingenii sui nobis i paruo maxima monimenta dereliquit.In Ecceſiasten nanq; Metaphrasin idẽ Gregorius magnificẽtissime scripsit,& catholicę fidei expositionẽ breuiter ędi tam dereliquit,quã pro eruditione ecclesiarũ sociare his cõmodum duxi.

Sacerdos Apollinis ad Christum,conuertitur

Metaphrasis Gregorij in Ecclesiasten

GREGORII Martyris & Episcopi Neocæsareæ Fides.

Vnus deus pater verbi viuentis,sapientiæ subsistentis, & virtutis suæ,& figuræ,perfectus perfecti genitor,pater filii vnigeniti.Vnus dominus, solus B ex solo,figura & imago deitatis,verbũ perpetrãs, sapientia cõprehendens omnia,& virtus qua tota creatura fieri potuit.Filius verus veri, & inuisibilis ex inuisibili,& incorruptibilis ex incorruptibili,& ĩmortalis ex immorli,& sempiternus ex sempiterno.Vnus spũs sanctus,ex deo substãtiam habens,& qui per filiũ apparuit,imago filii perfecti,perfecta viuentiũ causa, sanctitas sanctificationis præstatrix,per quẽ deus super omnia & in omnibus cognoscitur, & filius per omnes.Trinitas perfecta,maiestate,& sempi ternitate & regno minime diuiditur,neque abalienatur. Igitur neq; factũ quid aut seruiens in trinitate,neq; superinductũ, tãquã antehac quidẽ nõ subsistens,postea vero superingressum.Neq; itaq; defuit vnquam filius patri,neq; filio spiritus sanctus,sed inuertibilis & immutabilis eadẽ trinitas semper.Sed de Gregorio satis dictum.Nunc ad historiam redeamus.

Professio fidei Gregorij Neocæsariensis

An.do.266

Interea Dionysius apud Alexãdriã quieuit in pace, duodecimo anno imperii Galieni,decem & septem annis functus sacerdotio. Succedit vero ei Maximus.Igitur Galienus,cũ per annos quindecim Romanum gubernasset Imperiũ,Claudio regni successore defunctus est. Qui solis duobus annis in Imperio transactis, Aureliano rerũ apicem dereliquit. Huius tẽporibus vltimũ apud Antiochiam episcoporum cõciliũ congregatur,in quo Paulus arguitur,manifesteq; cõuincitur hæreticus,& damnatur ab omnibus quę sub cœlo sunt ecclesiis Christi,insistente plurimũ,& disceptationi bus

Maximus Alexandriæ epũs

An. do. 270

Aurelianus Cæsar

An. do. 272.

Paulus Samosatenus hæreseos damnatur

A bus validissimis perurgente Malchione presbytero Antiochenæ ecclesiæ, viro fidelissimo & omnibus virtutibus adornato:cui accedebat etiam hoc, quod erat disertissimus,& potens in verbo,atq; in omni eruditione perfe-ctus:deniq; oratoriam in eadem ipse vrbe docuerat. Huic igitur ab omni episcoporũ concilio permittitur disputatio cũ Paulo,excipiẽtibus notariis, quæ ita magnifice ab eo & accurate habita est,vt scripta æderetur,& nunc quoq; in admiratione sit omnibus.Solus etenim potuit dissimulantẽ & oc cultantẽ se Paulum cõfessionibus propriis publicare.Quibus ita gestis, cõ-muni cõsilio vniuersi pariter sacerdotes scribunt epistolã ad personã Dio-nysii episcopi vrbis Romæ,& Maximi Alexãdrię episcopi,quę per omnes mitteretur ecclesias,per quam cunctis & suam diligentiã cõprobarent, & Pauli hæresim confutatã esse,atq; deiectam in vniuersorum notitiam per-vulgarent.Simul etiam quæ cum eo quæstiones habitæ sint,indicant. Sed & vitam ipsius intemperatam pariter moresq; describũt. Ex quibus pauca aliqua inserere huic operi nostro dignum iudicauimus.

Malchiõ presbyter Antiochenę ecclesię

Qui episcopi per illud tempus nobiles habiti fuerint. Cap. 26.

DIONYSIO ET MAXIMO ET OMNIBVS QVI per vniuersum orbem sunt,sacerdotibus,& coepiscopis,vnà cum presbyte ris,& diaconis,atq; omni ecclesiæ catholicæ quæ sub coelo est,Helenus,& B Hymenæus,Theophilus,Theotecnus,Maximus,Proculus,Nicomas,Hæ lianus,Paulus,Bolasus,Protogenes,Hierax, Eutychius, Theodorus, Mal-chion,Lucius,presbyteri,& cæteri omnes, qui nobiscum congregati sunt, ex vicinis vrbibus & gentibus episcopi,& presbyteri,& diaconi, dilectissi-mis fratribus in domino,Salutem. Et post pauca addiderunt.

An. do. 268. Epistola concilij Antiocheni, de damnatione Pauli Samosateni

MITTENTES hanc epistolã,deprecamur omnes, vt si qui forte tali doctrina infecti sunt,curẽtur à vobis,sicut & beatę memorię viri Dionysi-us Alexãdrinus,& Firmilianus ex Cappadocia,iam prius scripserãt ad An tiochię plebem,dedignati,imò potius declinantes ad personam ipsius scri-bere,qui erat autor erroris.Ipse autem beatę memorię Firmilianus, cũ ad-huc superesset,secũdo affuit,& præsens eum arguit ac notauit,sicut omnes nouimus & testamur,qui simul cum illo veneramus.Sed repromittẽte eo, corrigere errorem,credidit,sperans posse fieri,vt absq; religionis nostrę op probrio,& dissensionũ nota res veniret in melius: & ideo dissimulauerat, cum tamen Paulus dolo differret,& hominẽ quidem falleret,deum autem negaret,ac fidem in qua renatus fuerat,violaret. Deniq; & nũc beatus Fir milianus veniebat Antiochiã, & cum Tharsum vsque peruenisset,& nos omnes Antiochię positi,aduentũ illius operiremur, nũciatus est nobis ex-cessisse de mũdo.Post aliquanta vero describentes eius vitã moresque adii ciunt etiã hæc: Postea vero quàm à doctrinę regula ad aliena se dogmata, & adulterina conuertit, non opus est enumerare actus eius priores, quo-

Paulus Samosaten' quomodo ad diuitias emerserit

 modo

modò cum prius egens fuerit & pauperrimus,& neque ex parentum suc- A
cessione,neque vllam quęstus occasionē habuerit honestam,nunc ad sum mas diuitias peruenerit,nō aliūde nisi ex sacrilegiis,& ex his quæ per fraudem diripuit,concutiens fratres,vendens patrocinia,& fidem negociorum susceptorum nec accepta mercede custodiens,existimans, secundum quod scriptum est,quęstū esse pietatē.Superbiā vero eius quis ferre posset, cum se magis Ducenarium, quàm episcopum videri vellet? Nam & incedens per plateas,tali quadam ambitione vtebatur,publice epistolas relegens,atque in auditu omnium & oculis dictans, assistentibus sibi in platea notariis.Directio quoq; pręeuntiū,& cōstipatio insequentiū quāplurima quærebatur:ita vt oēs qui videbant,horrescerēt & detestarentur per illius arrogantiam,religionem diuinam.Hęc in publico.Intra ecclesiā vero tribunal sibi multo altius quàm fuerat extrui, & thronū in excelsioribus collocari iubet,secretariū quoq; sterni & parari,sicut iudicibus seculi solet; Verbum vero faciens,ad plebem,iactare supra modū dexterā,ac palmā femori illidere,pede quoq; subsaltare ac scabellū ferire cum sonitu. Ab auditoribus vero non fauorem neque plausum sperare solum,sed theatrali more oraria moueri sibi expectabat,& vocem tanquam de caueis dari.Hęc non solum à viris,sed etiā à mulieribus indecenter expectabātur. Si quis vero auditorum honestius & verecundius agens,à clamore nimio tēperasset, velut iniuriā faciēs,patiebatur iniuriā. Sed & antiquis & defunctis iā tractatoribus B
insultabat, & illis derogans, suas laudes inuerecūde impudenterque iactabat.Rhetorem se magis quàm ecclesiæ doctorē laudari cupiebat. Psalmos vero qui in dominum nostrum Iesum Christum dicebantur,cessare facit, velut neotericos & nuper inuentos.In semetipsum vero compositos, diebus Paschæ in medio ecclesiæ canere mulieres,maxime quas ipse prius ad canendum pro more instituerat,faciebat,ita vt horresceret,si quis audiret. Nam cum ipse filium dei negaret descendisse de cœlo, sed à Maria cœpisse, & initium habuisse de terra,psalmi qui in ipsum dicebātur,& quibus in populo laudabatur,angelum eum dicebant descendisse de cęlis,Et hæc ipse assistens & audiens, non solum dici non prohibebat, sed elato supercilio delectabatur audire. De mulieribus vero quæ cum ipso simul manebant, quas + συνεισάκτους Antiocheni appellant, quid opus est dici? Ex quarum societate & contubernio vt sibi nulla quæstio moueretur, etiam presbyteris & diaconis suis,his duntaxat,qui ei morem gerebant,habendi mulieres secum, similem licentiam dedit. Sed & congregandi diuitias tribuit facultatem,quo ipsi in similibus obnoxii, magistro nequaquam crimen impingerent.Nos autem idcirco hæc scribimus fratres charissimi, quia nouimus quàm sacrosanctum debeat esse episcopale sacerdotium,quod & clero & plebi esse debet exemplo. Neque enim ignoramus, quosdam dum incautius

Scot⁹ in libro De insignib. magistratuum ad Theodosium Augustū, quē nuper ex Spirēsi bibliotheca accepimus, indicat ducenariū fuisse principem officij,vel apud pręfectumAugustalem, vel ComitemOrientis,vel apud alios quosdam pręfectos,adscitum ex schola Agentiū in rebus,qui adorata clemētia principali cū insignibus exibat. Is sub se habebat Cornicularium,Adiutorem,Commētariensem, Ab actis, Numerarios, Exceptores,& cęteros officiales

Paul. Samosatenus velut angelus à stultis mulierculis pdicabatur

Hoc vocabulum mire erat deprauatum, non solum in excusis exemplaribus, verum etiam manu descriptis. Et valde me torsit. Tandē ex vestigijs depręhēdi legē.

A incautius sibi ad cohabitandum iungunt mulierculas, cecidisse. Quod etiam si non fiat, certe in suspicionem venire de talibus sacerdoti grauissimum est. Quomodo autem vetare poterit eos, qui infirmiores sunt, à mulierum consortio, quibus ex his quæ gerit autoritatem præbet? Tantus vero ac tam immitis fuit in potentatu, & ita specie quadam tyrannidis elatus est, vt ne ad arguendum quidem quisquam, vel ad accusandum auderet accedere. Sed hæc quæ diximus, condemnari possent etiam in eo qui fidem catholicam seruat, & in ecclesiastici dogmatis veritate perdurat. Hic vero qui abiurato fidei mysterio, ad pollutissimam se artem ac hæresim contulit, necessarium fuit, etiam partem erroris ipsius designari, quomodo habendus, vel quomodo execrandus est. Et post multa in fine epistolę addunt etiam hęc:

Igitur necessarium est visum nobis hunc resistentem deo, neque adquiescentem veræ fidei abiici & abiurari, alium vero pro ipso ecclesiæ catholicæ constitui episcopũ, per dei gratiam prouisum, filium beatæ memoriæ Demetriani, qui huic ipsi ecclesię inculpabiliter præfuit, Domnum nomine, virum omnibus bonis ornatũ. Indicauimus autẽ vobis de eo, vt sciatis ad ipsum vos

B scribere debere, & ab ipso cõmunionis scripta suscipere. Hic autem qui indignus habitus est esse in ecclesia catholica, anathema scribatur, & illius hęreseos sectatores excõmunicẽtur. Domno igitur in episcopatum subrogato, Paulus & sacerdotio abscissus &

dum esse συνεισάκτας. Extat ait insignis sermo diui Chrysostomi, πρὸς τοὺς ἔχοντας συνεισάκτους. In quo demonstrat συνεισάκτους neq; vxores esse, neq; cõcubinas, sed tertium quoddã gen⁹, sic inquiens: εἰσὶν γάρ τινες οἳ γάμου καὶ συνουσίας χωρὶς κόρας ἀπειρογάμους ἀγόμενοι, καθίζουσιν ἔνδον διὰ παντὸς, καὶ εἰς ἔσχατον γῆρας ἑαυτοῖς συγκατακλείουσιν, οὔτε ἐπὶ παιδοποιίᾳ, οὐ γάρ φασιν αὐταῖς συγγενέσθαι, οὔτε δι᾽ ἀκολασίας, λέγουσιν γὰρ αὐτὰς ἀκεραίους διατηρεῖν.

Hoc est: Sunt enim quidam qui puellas innuptas absq; hoc quod opus nuptiarum cum illis exerceant ducentes domi perpetuo collocant, & vsq; ad supremam senectam secum inclusas tenent: nõ liberorum procreandorum gratia, neq; enim aiunt se rem cum illis habere: neq; causa libidinis, siquidem illas se dicunt incorruptas inuiolatasq; seruare. Porrò qui huiusmodi virgines in domos suas asciscebant, tales prætexebãt causas, quod videlicet opus esset puellis patrono aliquo aduersus maleuolos, cum maritos non haberent aut tutores, parentibus sæpe etiã ac fratribus destitutæ: præterea muliebrem sexum vel maxime egere subleuatione aliqua, cum ipsi potius ad voluptatem spectarent, quæ ex conuictu mulieris nascitur. Has causas pulchre refellit Chrysost. & dehortatur penitus à consuetudine talium mulierum, cum propter offendiculum aliorum, tum ob paratam ad peccãdũ occasionem. Neque enim putat facile fieri posse, si iuuenis cum puella totũ diem cõfabuletur, cúmque ea iocos misceat ac rideat absque arbitris, simul cœnans ac bibens, quin accidat aliquid humanum, hoc est, vt concupiscentia vincat. Eiusmodi mulieres etiam se sacerdotibus adiungebãt, sanctimoniæ causa scilicet. Vnde tertium caput constitutionum synodi Nicęnæ prohibet, ne episcopus aut quisquam ex clero, subintroductam habeat mulierem. Sic enim Græcam vocem interpres, quisquis fuit, Latine reddidit. Vt legitur dist. 32. cap. Interdixit per omnia. Et rursus eadem dist. Nullus missam audiat presbyteri quem scit concubinam indubitanter habere, aut subintroductam mulierem. Ruffinus alibi συνεισάκτας extraneas vertit. Hæc paulò copiosius explicuimus, vt Decretorũ locus melius intelligatur, cum glossematarii prorsus sileant, non exponentes quid sit mulier subintroducta. Sed & in Suidæ lexico vocabulum ipsum συνεισάκτας annotatur tantum, non explicatur. Porrò non solũ prophanæ puellæ, sed & religioni peculiarius initiatæ, ac ab episcopo velatæ, quas tum κανονικάς appellabant Gręci, sic se virorum contubernii s passim addicebant. Nam extat simili argumento, Sermo quidam Chrysostomi, docens, Canonicas non decere vt cum viris habitent.

ſus & cõmunione,cum de domo eccleſiæ nollet exire, interpellatus imperator Aurelianus,religioſe ſatis de hoc ſanctéq; decernit,iis præcipiens eccleſiæ domum tradi,quibus Italię ſacerdotes & Romanus epiſcopus ſcriberent.Et ita prędictus Paulus ad cætera mala etiam hoc dedecoris adquiſiuit,vt manu publica de eccleſia pelleretur. Et tunc quidem talis erga nos exiſtebat Aurelianus. Proceſſu vero temporis immutare propoſiti ſui bonum cœpit,& malis cõſiliis deprauatus,perſecutionẽ ergà dei eccleſias meditari,eo vſq;,vt dicatur quod dictatis iam literis & ſcriptis, cũ ſupereſſet ſola ſubſcriptio,diuina dextera interueniẽs,ſubſcriptionẽ nephandę dexteræ deturbauerit.Morte etenim ſubita condẽnatur,qui de piorũ morte cenſebat: vt oſtenderet deus, quia non cum voluerit tyrannus, cruciamur, ſed quum probauerit ipſe,corripimur.Igitur ſex annis Aurelianus quũ gubernaſſet,principatum Probus poſt hunc ſuſcepit.Cui quũ tantundẽ tẽporis expleſſet imperio,Carus vnà cum filiis Carino & Numeriano ſuccedit. A quibus tribus annis,nec plenis,Romano regno adminiſtrato,Diocletianus ſuſcepit principatum.Is vero maximas in noſtros perſequutiones, & eccleſiarum ſubuerſiones molitus eſt.

Aurelianus Cęſar moritur

An.do.278. Probus Cæſ. Carus An.do.284. Carinus Numerianus Cæſ. Diocletianus Cæſ. Chriſtianorũ pſecutor An.do.286.

De hæreſi Manichęorum tunc exorta. Cap.27.

SEd paulò antequam hic imperium ſumeret, in vrbe Roma defuncto Dionyſio poſt nouem annos,ſacerdotii Felix ſuſcepit ſedem.Quo tempore Manes quidam ſecundum nõmen ſuum inſaniens,& inſtinctu dęmonis agitatus,inuiſam & execrabilem omnibus hæreſim docet. Hic autem Manes gente Perſes,vita & moribus Barbarus fuit, tam acer ingenio,vt inſanire,vel dæmone adimpleri videretur. Deniq; ita rei exitus docet Chriſti ſe nunc gerere formam conabatur oſtendere, nunc ipſum paracletum ſe eſſe prædicabat:& elatus in inſania,ad ſimilitudinem Chriſti duodecim diſcipulos eligens, ad prædicandum mittebat, dogmata ſtulta & impia à diuerſis hæreticis,qui iam prius extincti fuerant, mutuata diſſeminans, & noſtro orbi Perſica venena propinans. Et hoc ergo Manichæorum hæreſis vſque in hodiernum diem diffunditur, eo tempore exorta, quo Felix in vrbe Roma eccleſiæ præerat. Qui per quinque annos adminiſtrato ſacerdotio, Eutychiano ſedem reliquit. Is decem menſibus ſolis tranſactis, Gaio epiſcopatum tradit.Qui noſtris iam temporibus quindecim annis ſacerdotio perſunctus,Marcellinum ſucceſſorem reliquit,quem iam perſecutionis tempus inuenit.

Felix Pont. Rom. An.do.277. Manes hæreſeos Manichæorum autor An.do.279.

Manichæi

An.do.282. Eutychianus An.do.283. Gaius An.do.282. Marcellinus An.do.295.

De eccleſiaſticis viris nobilibus,quorum aliquanti etiam vſque ad noſtram memoriam perdurarunt. Cap.28.

EA tempeſtate apud Antiochiam ſacerdotium poſt Domnum ſuſceperat Timæus, poſt Timæum vero Cyrillus. Cyrillo autem ſucceſſit Dorotheus,qui ad noſtram vſq; memoriam perdurauit, vir eruditiſſimus, & in

An.do.272. An.do.281. Timæus,Cyrillus,Dorotheus, epiſcopi Antiocheni

A & in ſcripturis diuinis ſatis intentus: qui pro multa diligentia etiam Hebræam linguam didicerat. Græca autem eruditione liberali, à puero fuerat inſtitutus. Is eunuchus à natiuitate fuit. Ex quo etiam Imperator in admiratione eum habuerat, & honorem ei contulerat purpuræ præpoſituram. Huius etiã nos, cum in eccleſia ſcripturas exponeret, auditores in pueritia fuimus. Poſt hunc Tyrannus apud Antiochiam ſacerdotium ſuſcepit, ſub quo eccleſiarum perſequutio increuit. Apud Laodiciã poſt Socratem Euſebius Alexandrinus genere epiſcopus fuit, qui in cauſa Pauli Samoſateni ad partes Syriæ cum veniſſet, quod eſſet in ſcripturis diuinis eruditus, à fratribus ſtudioſis velut theſaurus quidã repertus, vltrà nuſquam abire permiſſus eſt, ſicut Dionyſius in epiſtolis ſuis ſcribit. Huic quoque Anatolius ſucceſſor, bonus (vt aiunt) boni, extitit: qui & ipſe genere Alexandrinus erat, eruditione liberaliũ literarũ & in philoſophicis à puero apprime eruditus, ita vt apud Alexandriã Dialecticã docere ab omnibus eruditis viris & philoſophicis cogeretur. Hũc etiã belli tẽpore quod inter ciues exortũ eſt apud Alexandriam, ferunt multa bona ciuibus in conſiliis & prouiſionibus præſtitiſſe: ex quibus vnũ tantummodo factum breuitatis cauſa memorabo. Frumentum, aiunt, cum deeſſet obſeſſis, & fames grauius quàm hoſtis vrgeret, tertia pars (cum duæ ſe inuicem impugnarent) erat populi ſeparata, quæ quaſi fidem Romanis ſeruabat. In qua parte tunc etiã ſupra-

Præpoſitura purpuræ, quã Baphiorũ vocãt

An. do. 301.

Euſebius Alexandrinus Laodiciæ epiſcopus

An. do. 274.

Prouerbium

Anatolius Laodiciæ epiſcopus

An. do. 278.

Prudens factũ Anatolij apud Alexandriam

B dictus Anatolius erat abſq; impugnatione. Hic ad magiſtrũ militiæ refert, eumq; de famis neceſſitate, quæ obſeſſis acciderat, edocet, & impetratam gratiã ciuibus defert, eamq; hoc modo diſtribuit. Primo quidem vtraſque partes inter ſe diſſidentes alloquitur, ac cum Romanis redire in gratiã ſuadet. Sed cum reluctãtes videret, hoc ſaltem, inquit, credo vos libenter accipere, vt omnem veſtrorum manum imbellem, quę belli quidem vobis nequaquã, cibi tamen neceſſario particeps eſt, exire portas ſinatis. Cõſilium ab vtraq; parte gratanter acceptum eſt. Decernũt imbellem manum egredi caſtris debere. Data occaſione, omnes penè quos inedia cõſumebat pariter cum imbellibus erumpũt, præcipue noſtri, quibus bellũ gerere cõtra propoſitum erat. Quos omnes Anatolius ſuſcipiens, parentis ſimul ac medici fouebat affectu. Et ita multitudini ſalutem per cibum propere cõtulit: reliquis vero, qui pauci remanſerant, formidinem belli & deſiderium pacis incuſſit. Ita miſericordi prudentiq; conſilio vrbem maximam fame pariter abſoluit & bello. Hunc ergo ſecundum de Alexandria, dei munere Laodicenorum ciuitas accepit epiſcopum, poſt tranſactum quod ſupra memorauimus bellum. Multa quoq; opuſcula ſupradicti Anatolii magnifice compoſita ad nos vſque venerunt: ex quibus dignum mihi videtur, de Paſcha quid ſenſerit, ipſius verbis proferre. Eſt ergo, inquit, in primo anno initium primi menſis, quod eſt decem & nouem annorum circuli principium,

Anatolius de Paſcha

φαμενὼθ

secundum Aegyptios quidem mensis Famenoth vicesimasexta die, secun A
dum Macedones Dystri mensis vicesimasecũda, secundum Romanos vero vndecimo calendas Aprilis. In qua die sol inuenitur non solum conscẽ

Primã parte, scilicet arietis. Aliàs quartũ in ea diem

disse primam partem, verumetiam + quartam iam in ea die habere, id est, in prima ex duodecim partibus. Hæc autẽ particula, prima ex duodecim, vernale est æquinoctiũ, & ipsa est initium mensium, & caput circuli, & absolutio cursus stellarum, quæ πλάναι, id est, vagæ dicuntur, ac finis duodecimæ particulæ, & totius circuli terminus. Et ideo nõ parũ dicimus delinquere eos, qui ante initium hoc noui anni, Pascha putãt esse celebrãdum. Sed nec à nobis primis exordium sumit: hæc ratio antiquis Iudæis fuisse comprobata demonstratur, & ante aduentum Christi obseruata, sicut euidenter edocet Philo & Iosephus. Sed & horum antiquiores Agathobo-

Horũ pro his. Paneas

lus, & ab eo eruditus Aristobolus ex Paneade, qui vnus ex illis septuaginta senioribus fuit, qui missi fuerant à pontificibus ad Ptolemæum regem, Hebræorum libros interpretari in Græcum sermonem, quique multa ex traditionibus Moysi proponenti regi percontantique responderant. Ipsi ergo cũ quæstiones Exodi exponerẽt, dixerũt Pascha nõ prius esse immolandum, quàm æquinoctium vernale trãsiret. Aristobolus vero etiam hoc addit, in die Paschæ non solum obseruandum esse vt sol æquinoctium vernale transcendat, verumetiam & luna. Cum enim duo sint æquinoctia, inquit, veris & autumni, æquis spaciis dirempta, & quartadecima die mensis B
primi sit statuta solennitas post vesperam, quando luna soli opposita è regione deprehenditur, sicut etiam oculis probare licet, inuenitur vtique vernalis æquinoctii partem sol obtinens, luna vero è contrario autumnalis. Legi in eorum libris multa alia de his validissimis assertionibus exposita, quæ euidenter ostendant Paschæ solennitatem omni genere post æquinoctium celebrandam. Multa & alia præterea non solum religiosis viris, sed & philosophis admiranda scripta Anatolius dereliquit, quibus saluta-

Anatolius

ris eius eruditio scire volẽtibus innotescat. Huic primus Theotecnus sacerdotium Cæsareę tenens, in episcopatu manus imposuit, & viuens ipse sibi eum successorem suæ cathedræ statuit; Vnde & aliquanto tempore pariter cum ipso Theotecno Cæsariensi ecclesiæ præfuit.

De episcopis, martyribus & doctoribus eiusdem temporis. Cap. 29.

An. do. 278. Anatolius Laodicensis episcopus Stephanus Laodicensis Theodorus Laodicensis

SEd cum aduersum Paulum Samosatenum Antiochiam conueniretur ad concilium, prætergredientem Anatolium, defuncto Eusebio, Laodicensis ecclesia vi sibi vendicauit episcopum. Post quẽ vltimus vsq; ad persequutionis tempus ad Laodiceam Stephanus ecclesiam gubernauit, & ipse eruditione & eloquentia prioribus nõ inferior, sed fidei virtute longe dissimilis, sicut persecutionis ignis probauit. Nihil enim philosophię in necessitate tentationis ostendit: sed non cõtinuò in illius infirmitate, dei paupertas

A pertas ostenditur. Post huius nanq; casum prouidit deus ecclesiæ illi episcopũ Theodotum nomine, virum nõ solũ verbis, sed rebus & virtutibus ornatũ. Hic arte quidem medicus fuit, sed ad animarũ à domino trãslatus est medicinã: vere; incõparabilis, qui super omnes penè homines, fide, misericordia, studio, vigilantia, atq; omnibus optimis institutionibus claruit. In scripturis quoque diuinis laborem quamplurimum gessit. Interea apud Cæsaream Palæstinæ Theotecno cum episcopatũ solertissime peregisset, Agapius succedit. Qui & ipse multo labore, multaq; diligẽtia in gubernatione populi adhibita, & præcipue erga indigentes paterna prouidentia se rebatur: à quo & vir per omnia prudentissimus, vita, eruditione, moribus, adornatus Pamphilus, ecclesiæ ipsius presbyter subrogatur. Sed iste Pamphilus quisve sit, & quantus, & vnde oriundus, quoniam nõ erat dignum breuiter transcurrere, omnem eius vitam, institutionemq; à puero, & quanta in persecutionibus per diuersas confessiones pertulerit, quosq; agones desudauerit, & qualiter super omnia coronã martyrii indeptus sit, proprio id opusculo comprehendimus. De hoc ergo, quam mirabilis fuerit, illa lectio docebit. Sed & alios quamplurimos per illud tempus admirabiles in presbyteris viros, nostra iam memoria tenet, vt apud Alexandriã Pieriũ, Melitium vero apud Pontum, qui episcopus postmodũ factus est. Sed Pie-

Agapius Laodicenus

Pamphilus Laodicenus

Eusebii liber de vita Pamphili martyris

B rius quidem acer ingenio, in diuinis scripturis nobiliter eruditus, vita purissimus, atq; ad Christianam philosophiam nudus, & penitus expeditus, doctor ecclesiæ incomparabilis, priuatim & publicè mirabiliter disputãs. Melitius vero tantæ fuit suauitatis in moribus, & tantæ dulcedinis, vt mel Atticũ à sodalibus vocaretur. In omni eruditione perfectus. In rhetoricis talis erat, vt aliis studiis nunquam vacasse putaretur. In cunctis vero philosophiæ generibus, quæ in quinq; diuiduntur disciplinas, ita erat per singulas consummatus, vt cum in vnaquaq; quis experiri voluisset, in hac cum sola à puero habuisse exercitium iudicaret. Cumq; esset eruditionum prærogatiua magnificus, virtus tamen animi, & vitæ synceritas lõge in eo magnificentior habebatur. Quem nobis persequutionis tempore in fuga positum apud Palestinam, diligentius & plenius agnoscere licuit. Igitur Hierosolimis post Hymenæum, de quo paulo ante memorauimus, Zabdas sacerdotium suscepit. Quod paruo tempore administratum, Hermoni post se tradidit. Hic vsq; ad nostri temporis persequutionem, Apostolicã inibi quam susceperat cathedram conseruauit. Apud Alexandriam vero Maximo, qui successerat Dionysio, cum decem & octo annis sacerdotium transegisset, Theonas succedit. Cuius tempore Achillas, eiusdẽ ecclesiæ presbyter, ecclesiasticæ scholæ magisterium tenuit, eruditione, fide, cõuersatione, & moribus insignis. Theonas vero quum decem & nouem annis sacerdotium inculpabiliter ministrasset, sedem tradidit Petro, viro inter præcipuos

Melitius Mel Atticum

zabdas Hermon

Theonas An.do.284. Achillas

An.do.302. Petrus

egregio. Hic duodecim omnes ānos in episcopatu illius vrbis exegit. Quorum tres ante persecutionem, reliquos vero nouem diuersis intētationum generibus duxit. Cumque se semper in omni agone persecutionum positus, artioribus vinculis continentiæ distringeret, & ad vtilitatem atque instructionem ecclesiæ in verbo Dei nobiliter insisteret, satisque vigilanter erga omnem sacerdotii curam diebus desudaret ac noctibus, nono persecutionis anno, episcopatus vero sui duodecimo, martyrii coronam capitis obtruncatione promeruit. Hucusque successiones episcoporum, gestaque diuersa à domini & Saluatoris nostri natiuitate, vsque ad tempus persecutionis, in qua ecclesiæ quoque destructæ sunt, historiæ mandauimus. De reliquo vero agones martyrum, quos ipsi per nosmetipsos vidimus describentes, posteris ad memoriam relinquamus. A

EVSEBII PAMPHILI CAESARIENSIS ECCLEsiasticæ historiæ libri septimi, Rufino presbytero translatore, FINIS.

EVSEBII PAMPHILI EPISCOPI CAESARIENSIS ECCLEsiasticæ Historiæ Liber Octauus. B

PROOEMIVM.



POSTOLORVM successionibus intra septem libros à nobis conclusis, in hoc octauo volumine dignum credidi, etiam ea quæ nostris temporibus gesta sunt, posterorum memoriæ relinquere. Et hinc iam nobis sermo sumat exordium.

De nostri temporis, id est Diocletiani & Maximiani & Maximini Impp. persecutione. Cap. I.

Aperte licebat esse Christianum

ETenim ante nostri temporis persecutionem, quàm mirabiliter, quàmque magnifice per vniuersum mundum sermo Christi & pietatis doctrina profecerit, & in quantum sublimitatis ascenderit, enarrare, vires nostras superat. Nosci tamen & ex hoc possibile est, quod aliquanti ex principibus Romanis, & facultatem regendi prouincias, iurisque dicendi

A di nostris præbebant: & coniugibus & ministris, atque vniuersæ domui suæ, non solum credere in dominum Iesum Christum, verumetiam cum omni fiducia ac libertate in fide agere sinebant: ita vt illos sibi fideles ac familiares ducerent, de quibus certi erant, quod pro fide Christi nihil perfidum saperent. Sicut fuit opinatissimus ille Dorotheus in cubiculo regum, qui propter fidem domini fidelissimus in omnibus habebatur. Vnde & cunctis præferri honore meruit & amore. Cum quo & Gorgonius, cæterique cum ipsis in domino fideles, vel qui intra palatium in summis honoribus erant, vel qui ad prouincias gubernandas præferri cæteris fidei contemplatione merebantur. Iam vero multitudines coeuntium intra ecclesias populorum, & præcipue in diebus festis innumeras cateruas per loca singula confluentes, quis digne poterit explicare? cum ne ipsa quidem antiqua receptacula sufficerent, sed quotidie orationum domus dilatarentur, ita vt amplitudo earum concludere instar vrbium videretur. Sic per tempus plurimum ecclesiarum status incrementis prosperioribus augebatur, & gloria earum terris excedens, & cuncta supereminens, festinare videbatur ad cœlum. Nulla enim occurrebat inuidia, nullus liuor nequissimi dæmonis obuiabat: quoniamquidem cœlestis dextræ fulciebatur auxilio populus, etiam tum bene Deo pro pietatis cultu, & iustitiæ obseruatione promeritus. Verum vbi ex multa libertate, multaque indulgentia vitia-

Dorotheus, aulicus. Gorgonius, aulicus

Obliuio Dei in prosperis

B ti sunt mores, & disciplina corrupta est, dum alter alteri inuidemus, & alter alteri derogamus: dumque nos inuicem mordemus & incusamus, & aduersum nosmetipsos intestina prælia commouemus: dum verborum iaculis proximorum corda terebramus, dum principes cum principibus, populi cum populis, seditiones & certamina concitamus: dum simulatio in vultu, dolus in corde, fallacia profertur in verbis, & malorum per singula cumulus intumescit: diuina prouidentia iacturam disciplinæ populo suo illatam, ex plurima pace & nimia sui lenitate prospiciens, aggreditur primò sensim refrenare lapsantes, & integro adhuc ecclesiæ statu, congregationibusque manentibus, indulget interim eos qui erant in militia tantum, Gentilium persecutione pulsari. Sed cum nullus ex hoc clementiæ eius intellectus populis redderetur, quin potius velut ignorantes deum, absque diuina prouidentia res agi ducerent, & per hoc eo magis persisterent in malis suis, atque ipsi qui duces populi videbantur & principes, diuini mandati immemores effecti, aduersum se inuicem contentionibus, zelo, liuore, superbia, inimicitiis atq; odiis inflammarentur, ita vt tyrannidem potius quàm sacerdotium tenere se crederēt, Christianę humilitatis & synceritatis obliti, sacra mysteria prophanis mentibus celebrarēt, tunc demū secundum vocem Hieremiæ prophetæ: Obscurauit dominus in ira filiæ Sion, & deiecit de cœlo gloriam Israel, nec rememoratus est sca Tren. 2.

Tren.2.a. bellum pedum suorum in die iræ suæ. Et sicut iterũ dicit: Submersit Deus A
omnem decoré Israel,& omnes macerias eius destruxit. Et rursum sicut di
Psal.88.f. cit in Psalmis: Destruxit testamentũ serui sui, polluit in terra sanctificatio
nem eius, per ecclesiarum scilicet subuersionem,& destruxit omnes mace-
Psal.78.b. Psal.78.a. Psal.88.f. rias eius, posuit munitiones eius timorem, diripuerunt populũ eius omnes
qui transierunt per viã, pro quibus cunctis opprobrium facti sumus vicinis
nostris: exaltauit enim dexteram inimicorum nostrorum,& auertit adiu-
torium gladii sui,& non adiuuit nos in bello, sed & destruxit eum ab emũ
Psal.88.g. datione,& thronum eius elisit in terram. Paucos fecit dies nostros,& super
Christiana fides impugnatur omnia effudit super nos confusionem. Summa nanq; malorum nobis af-
fuit omnium, tunc, cum domus orationis & ecclesiæ dei viui ad solum de-
ductæ sunt, atq; ab ipsis subuersæ sunt fundamentis, diuinæ vero scripturæ
in medio platearum igni crematæ sunt. Prò nephas, ipsi hæc nostris vidi-
mus oculis: Sacerdotes domini & pastores ecclesiarũ publice denudatos,
Psa'.106.d. inuerecũde & inhoneste huc atq; illuc ab impiis trahi, ita vt compleretur
ille sermo propheticus, qui ait: Effusa est cõtumelia super principes,& sedu
xit eos in inuio,& non in via. Sed non est nostrum describere, quãta in sa-
cerdotes Dei iniuriarũ genera conlata sint. Sicut ne illud quidem nostrum
duximus, exponere sigillatim, quãta prius inter nostros rabies dissentionis
exarserit. Hoc solũ historia tradere licuit, quod iusto Dei iudicio,& neces- B
saria correptione diuinã sensimus manũ. Neq; enim refert in mediũ pro-
ferre, pro quibus vel turbo persecutiõis inuectus est, vel quos, quãtosq; infi
delitatis procella submersit: sed illa sola cõmemorabo, quæ vel nos ipsos
dicentes, vel alios ædificent audiẽtes. Propter quod hinc iam diuinos ago
nes beatissimorũ martyrũ breuiter inquantũ possumus, explicabimus.

De ecclesiarum subuersionibus. Cap.2.

An.do.304. Edictum Diocletiani Cæs. aduersũ Christianos NOnusdecimus agebatur annus imperii Diocletiani, mensis Martius,&
dies solennis Paschæ imminebat, cum edicta principis per omnem ter
ram proponebantur, vt cunctæ quæ vsquã sunt ecclesiæ, ad solum vsq; de-
struerentur: Scripturæ sacræ igni exurerẽtur: Si quis inter nostros alicuius
honoris prerogatiua muniretur, sublata hac maneret infamis: Si quis seruo
rũ permãsisset Christianus, libertatẽ cõsequi nõ posset. Hęc omnia his quę
primò aduersum nos lata sunt, continebantur edictis.

De qualitate persecutionum. Cap.3.

Edictum alterum POst non multũ vero temporis adduntur & alia. Iubetur, vt omnes qui
per loca singula ecclesiis præsunt, primò quidem coniiciantur in vincu
Sacerdotes Christianorum la, tum deinde omnibus suppliciis simulacris immolare cogantur. Hic ve-
ro ingẽs spectaculũ sacerdotes dei effecti sunt huic mũdo & angelis,& ho
minibus, cum persecutorum crudelitate ad supplicia raperentur,& agones
mirandos omnibus desudarent. Illos autem, qui & multo plures fuerunt

A quos metus oppressit,& ante congressionem solus terror elisit, prætcrire melius puto. Cæteri vero, quorum mens promptior & fides validior fuit, tormenta patiebantur. Flagris alii discerpebantur, alii vngulis fodiebãtur, alii ignitis laminis vrebantur. Ex quibus nonnulli quidem fatigati cedebant, alii vsque ad finem patientiam obseruabant. Ex ipsis autẽ persecutoribus quidam tanquam miseratione vsi, adhibebant nonnullos nostrorũ ad incesta sacrificia:& quasi sacrificassent conclamabant, cum non sacrificassent. De aliis vero cum ne appropiassent quidem immundis hostiis, acclamabant ipsi, quod iam immolassent,& abscedebant: in eo tantum culpabiles, quod crimen sibi obiectum, cum silentio paterentur. Alii semiuiui sublati, tanquam mortui proiiciebantur. Alii pedibus tracti, inter eos qui sacrificassent deputabantur. Aliqui sanè exclamabant ingenti voce, & testabantur se non sacrificasse, sed esse Christianos, tali se gaudentes confessione decorari. Nonnulli etiam maiori fiducia, neque immolasse se, neque vnquam immolaturos esse testabantur. Quibus tamen ab assistentibus militibus ora continuo atque oculi contundebantur vt tacerent, & violenter expellebantur tanquam adquieuissent. Tanti erat impiis studii, vt propositum suum viderentur implesse. Sed non aduersum beatos martyres impune hoc facere licebat. Quorum patientiæ & magnanimitatis virtutẽ, quãuis nullus digne proferat sermo, tamen pro mediocritate virium nostrarũ

B quæ possumus enarrabimus.

Carnificina Christianorũ

Christiani ad hibẽtur ad incesta sacrificia

Astus gentiliũ

De martyribus. Cap. 4.

IGitur primò omnium quoniam, sicut diximus, ignis huius exordium inter solos militares parua scintilla conflauerat, cum deligerentur si qui essent inter milites Christiani, vt aut immolandum sibi scirent, aut militiam pariter vitamque ponendam, plurimi ex ipsis militiam pro fide Christi, pauci etiam animas posuere. Cum vero inde flamma sumens initium, tota per populos & sacerdotes exaggerasset incendia, possibile non est numero comprehendi, quanti quotidie penè per singulas quasque vrbes & prouincias martyres efficiebantur.

Militum Christianorũ pœna

De his quæ apud Nicomediam passi sunt. Cap. 5.

ETenim apud Nicomediam vir quidam de nobilibus honore & dignitate seculi illustris, simul vt vidit aduersum cultores dei in foro crudelia edicta pendere, calore nimio fidei ignitus, publice populo inspectante iniecta manu librum iniquæ legis detrahit, ac minutatim discerpit, Augusto in eadem vrbe simul cum Cæsare constituto. Ad quos cum relatũ esset religiosi & illustris viri factũ, cõtinuo omni in eum crudelitatis genere desęuientes, ne hoc quidem solum efficere quiuerunt, vt eum mœstum aliquis videret in pœnis, sed læto atq; hilari vultu, cũ iam viscera in suppliciis defecissent, spiritus tamen lætabatur in vultu. Ex quo tortores sui grauius cru

Nicomediẽsis quidam

Augustus, hoc est Diocletianus

Cæsar, hoc est Maximianus

ciabantur,quod omnia suppliciorum genera consumebant in eum,quem A
ne tristem quidem ex his reddere poterant.

De his qui in domibus regum erant. Cap.6.

Dorotheus aulicus, à cubiculo principis

POst hunc ad vnum ex Dorothei sodalibus qui in cubiculo regis erāt, quiq; semper in affectu habiti fuerant liberorum, intentionis transfertur insania. Etenim cum de immensis suprà memorati martyris suppliciis liberius causaretur, educi ipse iubetur in medium, atque immolare compellitur: abnuens imperatur appendi,& flagris toto corpore laniari, videlicet vt doloris necessitate faceret, quod præcipiebatur inuitus. At ille cum maneret immobilis, visceribus iam pelle nudatis, iubetur aceto ac sale perfundi. Cumq; etiam hoc tormenti genus constanter ac fortiter tolerasset, craticula prunis subterstrata poni iubetur in medio, ibiq; quod reliquum fuerat, in verberibus absumpti corporis superponi,& nō ad subitū, sed sensim paulatimq; succendi, quo scilicet pœna protelaretur in longum. Cumque ministri scelerum hinc modo corpus, modo inde versantes, per membra singula pœnas inciperent,& supplicia renouarent, sperantes ab eo elicere se posse consensum: ille firmus in fide,& ouans in spe, consumptis iam & igne resolutis carnibus suis, vltimum spiritum in fide lætus exhalat. Tali

Petrus

Petrus (hoc enim ei nomen est) martyrio decoratus, vere Petri extitit,& si dei hæres,& nominis. Huius institutor in disciplina,& magister in officiis B quæ intra palatium exhibebantur, Dorotheus erat, cubiculi regii Præpositus, habens secum officio, fide,& magnanimitate parem Gorgoniū. Quorum institutionibus optimis omnes penè cubiculi ministri in fide dei vigi

Gorgonius

lanter & libere persistebant. Dorotheus igitur & Gorgonius, cum Petrum tam crudelibus viderent atque immanibus suppliciis cruciari, constanter & libere: Cur, aiunt, Imperator punis in Petro mentis sententiam, quæ in nobis omnibus viget? Vt quid in illo crimen ducitur, quod à nobis omnibus confitetur? Hæc nobis fides, hic cultus & vnanimis eademq; sentētia.

An.do.304.

Quos ille cum in medium nihilominus venire iussisset, similibus penè vt

Anthimus episcopus Nicomediensis

priores suppliciis affectos, ad vltimum laqueo appensos necari iussit. Tūc & Anthimus ipsius vrbis episcopus, in domini Iesu Christi confessione perdurans, martyrii gloriam capitis obtruncatione suscepit. Hunc autem

Incendium palatij Nicomediensis impingitur Christianis

tanquam vere bonum pastorem viam martyrii præeuntem, vniuersa penè gregis sui multitudo prosequitur. Accidit nanque apud Nicomediam in ipsis diebus partem aliquam palatii incendio conflagrare. Hoc Imperator à nostris factum falsa suspitione præsumpsit, ex quo inæstimabili furore succensus, iubet omnes nostros aceruatim collectos, alios quidem gladio obtruncari, alios ignibus conflagrare. Sed in illis per diuinam gratiam maior fidei ignis ardebat. Denique cum assistentes ministri interrogarent singulos, si qui fortè sacrificaturi vellēt dimitti, tam viri quàm mulieres, ne interrogari

terrogari quidem se patiebantur, sed vltrò vel flammis irruere, vel cædentibus gladiis certatim obiectare ceruices. Cumq; iam illis ipsis spectatoribus nimietas crudelitatis horresceret, ministri scelerum partem populi nauiculis iniectam, in medium pelagi abducunt, ibiq; in sententia fidei persistentes, præcipitabant in profundum. Intantum vero apud eos rabies crudelitatis exarsit, vt regios pueros martyres effectos, cum secundum humanitatis ordinem fuissent sepulturæ mandati, effoderêt denuo, & corpora eorum proiicerent in mare, hoc dicentes: Ne forte dii efficiantur Christianorum, & illi qui deos adorare nolunt, seruos nostros incipiant adorare: Putât enim quod diuinius apud nos honor martyribus deferatur. Cum hęc apud Nicomediam gererentur, vbi cruentus & ferox autor ipse crudelitatis piorum carnibus inhiabat, haud segnius etiã apud Melitenen prouinciam Syriamq;, omnes ecclesiarum principes carceribus retrudi, & in vincula coniici edictis Principalibus vrgebâtur: simulq; cum his ex plebe viri & mulieres nobilesq; & ignobiles rapiebantur, & fiebat vbiq; spectaculum miserabile ac fœdum. Subito nanque inueniebatur in vrbe silentium in carceribus cõstipatio, in vrbe per plateas homo nullus, ĩ carceribus vacuus locus nullus, vt non tam rei ad ergastulum duci, quàm ciuitas tota migrasse videretur ad carcerẽ. Catenæ quę homicidis, adulteris, veneNariis, & sepulchrorum violatoribus fuerant fabricatæ, nunc episcoporũ &
B presbyterorum, diaconorumq; & lectorum, atq; omnium religiosorũ hominum colla cõstringunt, ita vt criminosis nec vincula superessent, nec locus ergastuli resideret. Verum cum peruenisset ad principem æstuare carceres, & per innocentium pœnas locũ deesse criminosis, noua rursum decreta mittuntur, vt ex his qui cõclusi erant, si quis vellet immolare, liber abscederet: qui vero abnueret, diuersis pœnarum generibus interiret.

Per regios pueros, Dorotheũ, Petrum, & Gorgoniũ intelligit cubiculares ministros Cęsaris pro Christo occisos.

Melitene Syria

Carceres replentur Christianis

De Aegyptiis qui apud Phœnicen passi sunt. Cap. 7.

TVm iam quantæ per singulas prouincias multitudines martyrum, & præcipue in Aphricæ ac Mauritanię, Thebaidis quoque atque Aegypti regionibus extiterint, numero comprehendere quis valeat? Sed ne illorum quidem, quorum agones apud Palestinam, vel Tyrum, quę est vrbs maxima Phœnices, pręsentes inspeximus, vt dignum est, memorare sufficimus. Tanta etenim ab eis virtute perseuerãtię aduersum illata supplicia pro pietate certatum est, vt nisi quis prius domino & Saluatori nostro credat, dicenti: Quia ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi: & eius virtutem martyribus sciat esse pręsentem, rebus gestis deroget fidem. At nos (vt dixi) non audita, sed oculis nostris inspecta narramus. Exquirebantur diuersa tormentorũ genera sibi inuicem succedentia. Flagris primum per omne corpus Dei martyres carpebâtur: post hęc tradebantur ad bestias: adhibebantur leones, vrsi, pardi, atque

Martyres in variis locis

Tyrus

Carnificina martyrum apud Tyrum

omne ferarũ genus, apri quoq;, sed & tauri, quibus ferro & igni feritas ad- A
debatur. Præparabantur hæc omnia aduersus cultores dei, & omnis contra eos hominum bestiarumq;, & elementorum crudelitas armabatur. Ad hæc dei cultores denudati statuuntur in medio arenę loco: additur adhuc arte intra caueas bestiis furor, & ita sæuiores semetipsis effectæ proruunt claustris, replent subito stadium, circundant ecclesiam martyrũ in medio sitam: circumeunt sæpius & oblustrant: & diuinæ virtutis adesse eis custodiam sentientes, procul ab eorum corporibus abscedunt. Sed ilico furor qui reprimebatur in beluis, transit in homines. Nemo præsentem Dei virtutẽ, nemo diuinũ piis adesse sentit auxiliũ: sed mittuntur quibus hoc artis est instigare bestias aduersum eos, quos diuina dextera defendebat. Verum illæ, vt ostenderetur omnibus, non feritatẽ deesse bestiis, sed diuinã dei cultoribus adesse custodiam, illos ipsos qui ad instigandum mittuntur, incredibili velocitate discerpunt, Et cum iam nullus ex huiusmodi artificibus auderet accedere, iubetur ipsi sancti martyres commotis manibus & velut prouocantibus incitare aduersum se beluas. Sed ne sic quidem pa

Bestiæ non attingunt Christianos

ti aliquid poterant. Verum & si forte aliqua fuisset ex beluis concitata, cũ peruenisset ad proximũ, protinus in semetipsum cõuersa repedabat. Tũc vero stupor ingens & pauor omnes qui in spectaculis considebant, inuaserat, vidẽtes homines nudos (in quibus plurimi primæ adhuc ętatis) in medio tot ac tantarũ positos ferarũ, intrepidos omnes & impauidos, extensis ad cœlum palmis, & oculis ac mente totos cum deo, nõ solum nihil curare terrena, verũ ne carnẽ quidem suam magni pendere, & ipsis iudicibus pauore trementibus, reos læto & hilari vultu in medio persistere bestiarũ. B
Sed ô duræ & impię mortaliũ mentes. Bestiarum feritas dei virtute mansuescit, humana vero rabies nec ferarum mitescit exemplis. Sed tentatur adhuc ab hominibus deus. Iubentur alii vere criminosi bestiis subrigi: qui tamen ilico vt apparuerĩt, alius à leone, alius à pardo, ab vrsis alius exesus, aut à tauro in aera dispersus est. Et ita omnes intra momentum temporis pereunt. Sed nẽ sic quidem incitatę bestię cultoribus dei aliquid molestiæ generabant, diuino spiritu eos, velut muris validissimis ambiente. Verax

Matth. 18. c

nanq; ille est qui dixerat: Vbi fuerint ex vobis duo vel tres, ibi ero in medio eorum. Cum ergo ne sic quidem aliquid egisset humana sæuitia, iubentur mutari ferę, & ablatis prioribus, aliæ rursum dimitti. Quæ cũ & ipsæ similiter vt priores nihil triste dei cultoribus intulissent, amotis etiã his, sæuiores feris martyribus hoĩes mittũt, qui soli possint immanitate beluas, crudelitate feras, atrocitate bestias superare. Gladiis igitur peragũt, quod bestiis nequiuerunt. Et vt in omnibus se ostẽderent beluis esse nequiores, prohibebãt etiã cadauera mandari terræ, sed iubebant fluctibus dari. Hæc apud Tyrum venerandi martyres, qui ad illam vrbem de Aegypti partibus

A bus venerant, mirifica certamina desudarunt.

De ipsa Aegypto. Cap. 8.

IN sua vero prouincia apud Aegyptum innumerabiles alii non inferiori gloria tam viri quàm fœminæ, sed & pueri ac senes pro fide domini nostri Iesu Christi præsentem vitam paruipendentes, futuræ gloriæ beatitudinem quęsiuere. Quidam ex ipsis post verbera, post vincula, post vngulas, post flagella, aliosq; diuersi generis horribiles cruciatus, flammis traditi sunt, alii in mare pręcipitati, nonnulli etiam capite cęsi, ita vt sponte ceruices suas securibus darent, nonnulli inedia consumpti, alii patibulis affixi in quibus quidam more peruerso capite deorsum presso, & pedibus in sublime sublatis. Martyres apud Aegyptũ

De Thebaide. Cap. 9.

APud Thebaida vero omnem narrationẽ superat agitata crudelitas, pro vngulis testas fictilium vasorum adhibebãt tortores, quibus omne corpus eo vsque lacerabant, donec totam carnis eraderent cutem. Mulieres quoque nudas, ita vt ne pudenda quidem contegerentur, arte quadam compositis machinis vno pede in excelsum suspensas, & capite in terram demersas, indignissimo spectaculo expositas, pendere per diem continuũ sinebant. Alias sicubi vicinæ sibi duæ arbores inueniebantur, vi quadam ab vtraque inflexis contra se inuicem ramis, eisque singulis singulos B pedes martyris obligantes, subito ramos quos vi inflexerant relaxabant. Qui cum ad situm suũ naturali impetu referrẽtur, discerptis despicatisq; visceribus, auulsa secũ membra rapiebant. Et hoc nõ paucis aliquibus diebus, aut paruo tempore, sed per annos aliquot, quotidie, quãdo minimum decem, interdum autem & centũ in vna die viri vel mulieres, sed & paruuli supradictis pœnarum generibus trucidabantur. Verum & nos ipsi per idem tempus, cum in Aegypti partibus iter ageremus, oculis nostris inspeximus, vt sedẽti pro tribunalibus sęuissimo Pręsidi, offerrẽtur innumeri fidelium populi, quos ille singulos per ordinẽ cõfessos se Christianos, capite plecti iubebat. Cumq; hi certatim se & spõte gladio subiicerẽt, cõfessione pręmissa, ille inhumanus & crudelis, nec multitudinis cõtẽplatiõe, nec virtutis eorũ magnanimitate permotus, duci nihilominus omnes & cædi capite iubet. Egrediuntur cuncti pariter ad contiguũ mœnibus campum, non carnifici nexibus tracti, sed fidei vinculis cõligati. Nemo defuit, cum nemo eos seruaret: sponte omnes, imò & alter alterum præueniẽtes, ceruices cędentibus obiectabant: defecerunt carnificum manus, & succedentes sibi inuicẽ fatigati sunt, hebetata est acies gladii. Videbã fessos residere carnifices, vires resumere, animos reparare, mutare gladios, diẽ quoq; ipsum non sufficere ad pœnam. Nullus tamen ex omnibus, ne paruulus quidem infans deterreri potuit à morte. Sed hoc solum singuli pauescebãt ne forte dum

Martyres apud Thebaida

Diuellebãtur martyres inflexis oppositarum arborum ramis

Aegypti martyres

dum properũ ſol vergens clauderet diem,ſeparatus à cõſortio martyrum A remaneret.Sic cõfidẽtia fidei cõſtanter & fortiter cum lætitia & exultatione mortẽ præſentẽ velut æternæ vitę principia rapiebãt.Deniq; dum priores quiq; iugularentur,reliqui nõ deſidię aut torpori animos indulgebãt, ſed pſallẽtes & hymnos deo canẽtes,locũ quiſq; ſui martyrii expectabat vt hęc agentes,etiam extremos ſpiritus in dei laudibus exhalarent.

De Philea martyre. Cap.10.

Overo pro quàm vere.

O Vere mirabilis,& omni veneratione dignus grex ille beatorum,turma virorum fortium,corona ſplendoris glorię Chriſti. Hanc ſanè coronam precioſior omnium lapis & gemma nobilior adornabat.Hãc turmam præibat ductor illuſtrior,hũc gregẽ paſtor nobilior decorabat,Phileas huic nomẽ eſt qui erat epiſcopus vrbis illius quę appellatur Thmuis.

Phileas epiſc. Thmuitarum

Hic nobilitatem primi generis ſecundum animi virtutẽ de cœleſtibus trahebat: de terrenis vero quantum ad ſeculum pertinet, primis in Romana republica fuerat honoribus functus,eruditione quoq; liberaliũ literarum, & omnibus quæ ad animi virtutem pertinẽt exercitiis apprime eruditus, nouiſſimã hanc,quæ prior eſt omnium,ſecundũ deum philoſophiam ita ſuſcepit,vt omnes qui præceſſerãt anteiret. Cumq; plurimos propinquos & conſanguineos nobiles viros in eadem vrbe haberet, frequẽter ad Præſidem ducebatur,eiuſq; monitis adquieſcere, tot & tantis propinquis exorantibus,reſpectum habere vxoris,& contemplationem ſuadebatur ſuſcipere liberorum neq; in cœpta præſumptiõe perſiſtere.Ille vero velut ſi ſaxo immobili vnda allideretur,garrientium dicta reſpuere, animũ ad cœlum tendere,Deum in oculis habere:parẽtes & propinquos,ſanctos Martyres & apoſtolos dicere. Aderat tunc quidam vir agẽs turmam militum B

Philoromus

Romanorũ,Philoromus nomine. Qui cum vidiſſet Phileam circũdatum lachrymis propinquorũ & Pręſidis calliditate fatigari, nec tamẽ flecti aut infringi vllatenus poſſe,exclamabat:Quid inaniter & ſuperfluo conſtantiam viri tentatis?Quid eum qui fidem deo ſeruat,infidelẽ vultis efficere? Quid eum cogitis negare Deum, vt hominibus acquieſcat ? Non videtis quod aures eius verba veſtra non audiunt?quod oculi eius veſtras lachrymas nõ vident?Quomodo poteſt terrenis lachrymis flecti,cuius oculi cœleſtem gloriam aſpiciunt & contuentur? Poſt hæc dicta cunctorum ira in Philoromum verſa,vnam eãdemq; eum cum Philea ſubire ſẽtẽtiam poſcunt.Quibus libenter annuens iudex,vtrunq; plecti capite iubet.Verum quoniã Phileæ fecimus mentionem, & ingenii atq; eruditione eis ſtudiũ pręcicauimus,nõ videtur abſurdũ,ſi aliqua ex opuſculis eius,in quibus de martyrum paſſionibus memorat,hiſtorię huic quæ ad rem videlicet pertinent,inſeramus.Scribens igitur ad Thmuitas idem Phileas, poſt aliquãta hæc refert:Horum vero nobis bonorũ exempla præbuerunt beati martyres

A tyres, qui vnà nobiscum in agonibus perdurantes, secundum quod ex diuinis scripturis fuerant instituti, oculum mentis suę in deo habentes defixũ mortem pro pietate absq; trepidatione capiebant. Indesinẽter etenim cõsiderabant dominum nostrũ Iesum Christum, propter nos hominem factum, hoc nos docuisse, vt vsq; ad mortẽ obluctemur aduersum peccatum. Si quidẽ ipse nõ rapinã arbitratus est esse se ęqualem deo, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiẽs, & habitu repertus vt homo, humiliauit semetipsum vsq; ad mortẽ, mortẽ autẽ crucis. Cuius exemplũ secuti beati martyres, omnes cruciatus & pœnas susceperunt, ne fidei suæ cõscientiam macularent, quoniã quidẽ perfecta in eis charitas foras eiiciebat timorem. Quorum si velim tolerantię enumerare virtutes, & exponere robur constantiæ, nec mihi copia tanta sermonis est, nec puto aliis nisi his solis, qui oculis suis intuebantur quę gesta sunt, videri credibilia. Erãt enim expositi oĩbus volẽtibus pro libidine inferre supplicia, & si quod aliquis per ociũ excogitãs nouũ genus supplicii detulisset, licebat inferre. Verberabãtur ergo alii fustibus, alii virgis, flagris quoque alii, nonnulli loris districti, vel funibus appẽsi. Et erat studium per singulos penè nouũ genus inuenire supplicii. Post tergum alii vinctis manibus appendebantur, & trochleis distẽti, membratim diuellebantur. Iam vero vngulis exarari, vetus & leue ducebatur. Quod & si forte hoc genus supplicii cuiquam fuisset adhibitũ, non (vt latronibus & homicidis solet) tãtũ latera fodiebãtur, sed & vẽter & femora ac tibię, & vsq; ad vngues vngula perueniebat. Sed ne facies quidem ac vultus & frõs à tormẽtis remanebat immunis. Addebatur & hoc super omnia, vt posteaquam fuissent humana corpora absq; omni humanitate laniata, exposita in publico & nudata, non solũ veste, sed etiã cute, crudele cũctis prætereuntibus spectaculum fierent. Quosdam columnis districtos & post tergum distortis brachiis vinctos, derelinquebant. Iam vero hi qui ante pręsidem suspendebantur, non id solum temporis, quo ab eo discutiebantur, sed totum penè diem cum alii actus agerentur, in eculeis exigebant, si fortè aliquis ex his, iugis pœnę continuatione à propositi firmitate decideret. Tãta vero in his crudelitas erat, & in tantum ab eis omnis penitus humanitatis sensus aufugerat, vt posteaquam omne corpus vel tormentis, vel verberibus fuisset absumptum, trahi nudum pedibus rursum iuberetur ad carcerem, atq; ibi neruo pedibus cõclusis, recẽtibus adhuc vulneribus reiicerentur in solum testarum fragmentis substerstratum. Interea quàm plurimi vsque ad mortem constanter & fortiter perdurantes, inuẽtoribus scelerum immaniter intentatę crudelitatis pudorẽ non minimum cõferebant. Alii verò recepta corporis sanitate ad reparandos denuo agones, dispensatores pœnarum sponte prouocabant. Quos illi erubescentes rursum ad tormenta reuocare, ipsa eorum audacia perterriti, capite eos cædi iu

Noua supplicia

B

di iubebant. Istæ sunt veri in deo philosophi beati martyris Phileæ voces, quas in vinculis positus,& in carcerem retrusus, commissæ sibi ecclesiæ scribebat,quibus vna secum socios eos martyrum,& consortes cœlestium faceret coronarum. A

De quadam ciuitate apud Phrygiam pro CHRISTI nomine tota coronata. Cap.11.

Ciuitas Phrygię Christiana exusta

IAm vero illud quod apud Phrygiam gestum est,quis audeat præterire? in quo & communia humanitatis,& propria Romani regni iura violata sunt, vbi vrbem quandam Christianorum ciuium, in qua & populus omnis,& honorati viri,& curator ac magistratus, Christianos se esse, nec acquiescere ad sacrificandum faterentur,circundari militibus iubent, cunctosq; simul cum mulieribus viros,cum paruulis senes,cum ciuibus ciuitatem,iniecto igne concremari,ita vt nullus penitus ex illa vrbe,etiam cum optio volentibus daretur,abscederet. Et hoc in ciues perpetratũ est,quod in hostes egisse,notam crudelitatis habuisset. Verum beati huius numeri siq; martyrii pariter ab vniuersa vrbe suscepti,autor & dux extitit vir pietate & religiõe,atq; omni benignitate clarus,Adauctus nomine, patria & genere Italus, honoribus palatii per gradus singulos vsque ad officiorum magisterium perfunctus: rationes quoque per illud tempus summarum partium administrans,in supradicta vrbe degebat. Cuius in confessione CHRISTI constantiã omnis populus secutus, boni ducis exẽplo summarum vere partium per martyriũ consecutus est palmam. Sed vnde sufficimus propria vniuscuiusque martyris per singulos enumerare supplicia Quis enim possit vel illa repetere, quibus apud Arabiam sancti martyres securibus cæsi sunt?Aut quomodo quis retexat, quæ in Cappadocia gesta sunt, vbi crura frangi Dei cultoribus iubebantur?Quis Mesopotamiæ referat cruciatus,vbi Christianos suini tergoris more singulis manibus pedibusq; suspensos,amarissimo fumo subteringesto, indignis cruciatibus enecabant?Alios vero lento igne propè adhibito,tormentis longioribus absumebant? B

Adauctus martyr. Magister officiorum. Is gubernabat scholas,& fabricas

Arabia

Cappadocia

Mesopotamia

De his quæ apud Alexandriam & Antiochiam gesta sunt. Cap.12.

Miræ martyrũ carnificinę

ILla autem quomodo replicem,quæ apud Alexandriam gesta, etiam veterum Poetarum fabulas vincunt?vbi obtrũcatis auribus, atq; inhonesto vulnere naribus,manuum quoq; cæterorumq; membrorũ summitatibus amputatis,truncum abire sinebant derisum. Apud Antiochiam vero quomodo recordabor craticulas prunis impositas,quibus Christiani superimpositi torrebantur?Sed inter hæc nobilium duorum iuuenum factum memorabile silere,æquũ non puto. Qui cum comprehensi,simulacris immolare cogerentur,aiunt: Ducite nos ad aras. Et cum fuissent adducti,manus suas ardenti igni superponentes,si subtraxerimus,inquiũt, sacrificasse nos credite.

Scæuolæ Christianorũ.

A credite. Et quoadusque caro omnis in ignem deflueret, immobiliter perdurarunt. Alii cum ad sacrificandum quęrerentur, sacrilegā pollutionem vitantes, vitam præcipitio finierunt, minore quidem tolerantiæ fiducia, sed conseruandę fidei maiore cautela. In quibus admirabilis quædam & veneranda fœmina, pulchritudine pariter & pudicitia formosa, genere nobilis, & copiosa facultatibus: cui erāt duæ filię virgines, honestæ satis, & ad maternę pudicitię regulam nutritę, specie simul & moribus ęmula sibi probitate certantes, quas religiosa mater secundum præceptū diuinū in timore domini educauerat. Sed pro his quæ supra diximus, vel naturę, vel institutionū bonis, prauorum hominum multa erga virgines, earumq; matrem contentio exagitabatur, & summo studio summaque vi perquirebantur. Cumq; declinandi turbinis gratia sui absentiā procurassent, agitur omni intentione, vt earum præsentia fieret: missi in hoc ipsum milites, repertas eas venire Antiochiā cogunt. Sed cum perurgentibus militibus, vehiculo impositæ iter agerent, talibus religiosa & pudica mater ad filias vtitur verbis: Scitis dulcissimæ mihi filiæ, quomodo vos in disciplina Dei educauerim. Scitis quod à paruulis Deus vobis pater, Deus nutritor, Deus institutor, extiterit, & quod pudicitię & castitatis bonum ita mecum pariter dilexistis, vt nec oculus quidem vester vnquam (sicut vobis cōscia sum) lasciuiore fuerit maculatus aspectu. Quid igitur nūc agimus? Videtis quod ista

Mater cum duabus filiabus amore castitatis in flumen se inicit

B omnis vis, aut à Deo nos studet, aut à pudicitia separare. Prostituentur ergo publicis lupanaribus membra, quæ aer penè ipse publicus habuit incognita? Ne quæso filię: quia nec tam parua nobis in deo fides est, vt mortem pertimescamus: nec tam despecta pudicitia, vt viuere etiam cum turpitudine cupiamus. Quin potius si placet quod in omnibus tenetis, etiam in hoc sequimini matris exemplum. Præueniamus impuras carnificum manus, & impudicorum pręripiamus incursus, mundumq; hunc qui nos ad impuram & impudicam cōpellet ac pertrahet vitā, pura & pudica morte damnemus. Cumq; talibus adhortationibus filias ad simile propositum videret accensas, ad fluuium quendam in itinere positū venerūt, vbi cum se humanę necessitatis causa descendisse simulassent, & paululum custodes cogente naturali reuerentia secessissent, adductis diligentius hincinde vestibus, minacis se fluuii rapidis iniecerunt fluentis. Sed & alię duæ virgines per omnia insignes sorores, genere nobiles, vita mirabiles, primæ adhuc ætatis specie pulchræ satis, sed anima pulchriores, ornatę moribus magis quā monilibus, studiis apprime probabiles, non ferentes violari publicis edictis ac legibus castitatem, marinis se fluctibus demersere.

Duæ virgines in mare profilierunt

De his quæ in Phrygia apud Pontum gesta sunt, aliis quoque diuersis virorum ac mulierum passionibus. Cap. 13.

Carnificina martyrum apud Pontū

HAec apud Antiochiam. In regionibus vero Ponti crudeliora gereban A tur. Arundines acutæ quibusdā sub vnguibus digitorū infigebantur. Aliis plumbum igni liquefactum, & dorso defusum, vsq; ad loca pudenda quibus naturalis egestio procurari solet, infundebatur. Fœminis quoq; ver ua cādētia & reusta, ardētia absq; vllo hūanitatis miserationisq; respectu, ingerebātur per pudenda viscerum, & naturalia secreta membrorum. Sed quid faciam, quod appellatiões ipsæ mihi in admissis facinoribus desunt, & gestorum scelerum nec vocabula quibus enumerari queāt, inueniri pos sunt? Sustinebāt tamen omnia fortissimi & piissimi martyres: cum optimi & pręclari iudices in eo solo sapiētiam suam omnibus futuram in admira tione censerēt, si aliquod nouæ crudelitatis suppliciū, nouiq; generis inue nissent. Sed cum aliquantum iam nō ratione aut humanitate, crudelitatis tamē nimietate satiati, respicere ad immanitatem sceleris sui cœpissent, desolatas vrbes ciuibus, & optimis ciuibus, rura nudata cultoribus, orbatos fi liis patres, & parentes liberis, ad clementiā se humanitatemq; conuertūt, edictumq; principale proponunt: Quoniā phas non esset tot ciues in quibus fidei suæ esset obstinata persuasio, morti tradere, placere de reliquo, vt hoc genus hominū nequaquā quidē subiret interitū: oēs tamen qui hanc speciē cōfessionis tenerēt, dextris oculis ferro effossis, eisdēq; cauterio adu stis, sinistro etiā poplite nihilominus cauterio debilitato, per singulas quas B que prouincias in æris ferriq; metalla, vel operis, vel pœnę gratia deportā dos. Hæc fuit clemētia Principalis, qua optimis ciuibus consultum est. Sed illi quidem suis (vt videbatur) vel moribus, vel vitiis agebant. Iustis vero & sanctis viris coronæ virtutis & patiētiæ parabantur, domino & saluatore nostro per hæc vel explorante fidē credentium sibi, vel merita remunerā te. Sed sicut omnes per singulos enumerare non solum difficile, sed & impossibile est, qui tunc in passionibus carnis suæ deo gloriam dederunt: ita omnes penitus omittere, & ne paucorū quidem nominatim facere mētio nem, satis videtur ingratum. Paucos ergo memorabimus, & maxime eccle siarum principes, per loca sua singulos martyrii gloria coronatos.

De Præpositis ecclesiarum. Cap. 14.

Anthimus Lucianus

PRimus nobis in memoriis piorum, fulgēs in regno CHRISTI mar tyr scribatur Anthimus Nicomedię epūs, capite cæsus. Post hunc vita & studiis semper martyr Lucianus presbyter Antiochenus, sed tūc apud Nicomediā CHRISTI regnū rebus gestisq; prędicās. Apud Tyrū vero nobilissimus in martyribus, & à prima ętate in CHRISTI institutioni bus enutritus Tyrānio eiusdem vrbis epūs, Zenobius à Sidone presbyter, & Syluanus Emisenorū ecclesię episcopus, qui in sua ciuitate bestiarū mor sibus absumptus, martyrum sociatus est choris. In Palęstina vero primus Syluanus episcopus apud Gazā, cū plerisq; clericorū: In metallo autē Fanensi

Tyrannio zenobius Syluani duo

A nēsi quadraginta simul capite cæsi: Peleus vero, & Nilus episcopi cū pluri mis clericis igni consumpti. In eorū numero habebatur etiā Cæsariēsis ecclesiæ flos nobilissimus, & fructus doni cœlestis Pamphilus. Apud Alexādriam vero & per oēm Aegyptum, vel Thebaida primus velut lucifer qui dam inter astra consurgens Petrus eiusdē vrbis episcopus, doctrina, mori bus, & vita pręcipuus, & cū eo presbyter Faustus, & Dius, & Ammonius, nec merito, nec institutiōibus, nec martyrio dispares, Phileas quoq; & Hesychius: & Pachomius, ac Theodorus, episcopi ex vrbibus Aegypti, cęteriq; cū ipsis īnumerabiles, nobilissima pertulere martyria. Quorū per singu la agones describere, ne nos opus nostrū iusto longius dilatemus, suis ciui bus qui ad dicendum probe pollent, & pręsentes tūc aderant, derelinquo.

Peleus Nilus

Pamphilus

Petrus Faustus Dius Ammonius Phileas Hesychius Pachomius Theodorus

De mortibus persequutorum. Cap. 15.

INterea perturbari statum nostrum, & crudeli vbiq; animaduersione vastari æternū peruigilemq; illū nō latuit oculū. Et quoniā dominus quidē tradiderat familiam suā castigari paucis, crueti vero immanitatis ministri desæuierunt in multis, adest cōtinuo vltrix dei dextera, & illos qui primo dū pacē seruarent ecclesię. cū omni prosperitate imperiū gubernauerant, in tātā rerum permutationē deducit, vt Augustus ipse in id vanitatis atq; amentię perueniret, quo depositis cum collega pariter Augusto regni insi gnibus, priuati & plebei post īperiū viuerēt. Ille vero qui ei secūdus in ho-

Diocletianus

B nore postmodū etiā in primis successor fuit, qui & incentor ac signifer no stri persecutionis extiterat, tam multis variisq; morbis & corporis tabe, at que insania mētis afficeretur, vt post longos atq; inextricabiles languores, scelerum suorum furiis agitatus, sponte vitam nephariam proderet.

De his quæ extrinsecus acciderunt. Cap. 16.

SEd hæc postmodum. Tūc vero ī occiduis partibus, quod Maximianus (qui & Herculius) deposuerat, Constantius regebat imperium. In duas nāq; procuratiōes Romanū regnum fuerat diuisum. Sed his multa clemen tia erga homines, erga deum vero religione maxima vtebatur. Neq; vero ex cōsortis rabie regnū suū piorum sanguine maculauerat, neque orationū domos & conuenticula nostrorum, imitatus Maximiani vesaniā, hosti li vastatiōe destruxerat, quin potius cultores dei venerationi habuit & ho nori, vnde & merito religiosus pater, religiosiorem filium Constantinum regni bene parti reliquit hæredē. At vero Constantinus, statim vt Romani regni apicem ex paterna hæreditate suscepit, mira quadam dei gratia ci uibus charus, exercitui acceptus, viris fortibus imitandus, facinorosis vero & ignauis terribilis fuit. In obseruātia quoq; religionis longe etiam patrē vincere studuit. Sed & Licinius communi omnium sentētia adscitus in im perium, Augustus pronūtiatur. Quæ res Maximinum vehementer offenderat, quod is tūc solummodo Cæsar in orientis partibus habebatur: neq;

An. do. 308 Maximianus Herculius Constantius

Constantinus

Licinius Cæsar, fit Augustus

r 2 id vltra

Maximinus Cęſar Auguſti nomē vſurpat. Maxētiꝰ

Maxētij vita et crudelitas

id vltra ferens, vi raptum ſibimet Auguſti nomē aſſumit. Maximianus vero, qui & Herculius, quē paulo ante collegam fuiſſe Diocletiani, & cum eo imperii inſignia depoſuiſſe memorauimus, cum à filio Maxentio in vrbe Roma tyrannidem tenente fuiſſet expulſus, ad Conſtantinum tanquam ad generum miſerationis cauſa confugiens, inſidias ipſi à quo religioſe ſuſceptus fuerat molitur. In quibus turpiter deprehenſus, turpius perit: ita vt poſt interitum ſtatuæ eius atque imagines auferrentur, & in ædibus publicis vocabula eius nominis mutarentur. Huius igitur filius Maxentius, qui in vrbe Roma tyrannidem ceperat, primo velut inuitandæ erga ſe plebis gratia, fidei noſtræ veneratorem ſe eſſe ſimulabat, & ob hoc perſequutiões reprimi, omnesq́; iniurias à Chriſtianis arceri iubet. Sed nihil in reliquis actibus ſuis, nihil in vita vel moribus, quod Chriſtianis proximum videretur oſtendit. In tanta etenim flagitiorum & ſcelerum fece, in tanto impuritatis cœno verſabatur, vt nihil prorſus facinorum peſſimorum ab eius nō dicam vita, ſed vnius ſaltē diei ac noctis actibus eſſet alienum. Deniq; Senatorū, & maxime nobiliū matronas publice abſtrahi, atq; ad ſuam libidinē deduci imperabat, & poſt cōtaminationē viris ſuis reddi iubebat, non tā expleta adulterii libidine, quàm immutata. Tantus vero metus Patres plebemq́; oppreſſerat, vti ne hoc ipſum quidem quod metuerent, palàm oſtēdere auderent, ſed ferebant inſuetam ſeruitutem gementes: & aliquid pro libertate cogitare metu prohibebantur, cum ille non iam ira, ſed libidine cędes agitaret. Deniq; quadam die imperat militibus ſuis, exire per plateas totius vrbis, vt ōnes qui occurriſſent, cuiuſcunque ætatis & cuiſlibet ſexus, gladiis cęderent. Innumeræq́; multitudines populi Romani, non hoſtium, ſed ciuiū telis deiectę ſunt. Senatores vero, & ii maxime qui vel honoribus, vel opibus clariores in curia videbantur, confictis criminibus tanquam rei puniti proſcriptiq́; ſunt. Addit vero etiam hoc faſtigiū ſceleribus ſuis, & artis magicæ induſtriam ſummis ſtudiis excolit: ad quæ miniſteria explenda perquirebātur mulieres nobiles grauidæ, & adhibitæ funeſtis ſacris medię ſcindebantur. Rapiebantur & paruuli infantes, eorūq́; exta viſceribus euulſa perſcrutabantur. Iugulabantur & leones: & nephandis quibuſdam commentis ac precationibus dęmoniaca arte compoſitis, bella dicebantur per hæc arceri, & credebatur ius phasq́; regni per nephas poſſe ſeruari. His vero malis omnibus etiam illud additur, quod omnes qui per cęteras vrbes vel agros fuerant tyrannica crudelitate deterriti, dum nihil ſibi ad vitam tutum putant, relictis agris, per loca abdita & latebra eunt, omni ſtudio arandi ſerendiq́ue ceſſante, tantaque fames vrbem atque ōmnia loca inuaſerat, vt nihil reliqui ad vitæ ſubſidium fieret.

De perſequutionibus Maximiani Imperatoris. Cap. 17.

IN

A IN Orientis vero atque Aegypti partibus Maximinus ſimili per omnia crudelitate & veſania tyrannidem gerebat,ita vt alter alterum,vtpote in tyrannide ſocius,etiã in ſceleribus videretur imitari, & neſcires cui potiſſi mũ dare flagitiorum palmam deberes.Eo ſanè Maximinus pręire ſocium ſceleris videbatur,quod etiã publicos honores & maximos,magiſtris magorum & malarum artium doctoribus decernebat . Simulachrorum quoque cultui ſatis ſuperſtitioſe deditus erat, ita vt ne ad paruum quidem momentum ſine auguriis & diuinationibus ac ſymbolis adquieſceret . Vnde & vehementior aduerſum nos & grauior prioribus perſecutor fuit. Vetera quoque delubra,& olim etiam à ſtudioſis cultoribus derelicta,renouari omnia iubet:ſacerdotesque his & põtifices,per ſingulas prouincias,nobiles quoſque,& aliis iam honoribus functos,miniſtris militaribus & ſalariis additis decernit. Nec mirum, qui & manifeſtos maleficos,vel rectores prouinciarum vel duces militum promoueret.Sed ob huiuſcemodi vanitatis miniſteriũ,quãplurimę copię auri argentiq; querebantur. Ex quo accidit,vt omnes vbiq; prouincię diuerſis modis & occaſiõibus nudarẽtur: grauando cenſum,tributa multiplicãdo,locupletiores quoſq; exquiſitis aut etiã con fictis iniuriis cõdemnando,alios vero etiã proſcribendo,oẽs pariter bonis paternis auitiſq; familiis euoluebat. Vnde & montes auri (vt ita dixerim)
B congregatos,familiaribus ſuis ac ſatellitibus largiebatur. In conuiuiis vero tam profuſus erat,tamque temulentus,vt inſanus,& mente captus vini furore putaretur,& ea ebrius fieri iuberet.quæ die poſtera ſe iuſsiſſe neſciret. Deliciis,luxu, atque omni diſſolutionum genere fluitans,turpiſſima ſuis militibus præbebat exempla. Denique quicquid laſciue,quicquid petulanter,quicquid luxurioſe geſtum à Rectoribus vel militum,vel prouinciarũ fuiſſet,inultũ cedebat ob imperatoris exẽplum . Cui inter cętera hoc etiã ſingulare ſtudium erat,ne vllam,non dico vrbem , ſed vel breue oppidũ, abſque adulterio nobilium matronarum quę per loca fuiſſent repertę, vel corruptione virginum,præteriret. Talis hic tantuſq; vir,qui pudicitiæ, honeſtatis,iuſtitiæ,ac totius æquitatis hoſtis publicus erat,quid ni etiã Chriſtianorum hoſtis & perſecutor exiſteret? Aduerſum quos tantũ crudelitatis exercuit,vt prędeceſſores ſuos vincere feſtinaret in ſcelere: ignes, laminas cruces,beſtias,maris profundũ,obtruncationes membrorum , effoſſiones oculorũ,& ſingulis membris ſpecialia inferre ſupplicia geſtiebat: quum tamen illi magis conſtantes & fortes inuenirentur in tolerãdo,quàm iſte ingenioſus & callidus in exquirendo. Vincebatur etenim ſæpius non ſolũ à viris ſed etiam à fœminis,quæ verbo dei & fidei calore ſuccenſæ, vt fœminę quidem comprehendebantur,ſed vt viri fortes in certamine coronabãtur: mortem quippe promptius ſubire,imò vero & vltro expetere,quã corporis maculã recipere malebãt. Verũ cum duobus grauiſſimis dominis li-

An.do. 313 Maximini Cæſaris ſæuitia.

Dorothea virgo Alexandrina.

bidine & crudelitate præceps ageretur, fuit apud Alexandriam Dorothea quædam satis nobili orta familia, ingentibus diuitiis, & propinquis nobilibus pollés, Sed in ea ingenii atq; industriæ bonum, cæterarumq; honestarũ artium studia magis quàm hęc, vigebát. Formę vero & decoris gloria tanta ei fuit, vt mirũ ac speciale in ea dei figmẽtum crederetur. Sed illa quę religione animi & honestate vitę pulchrior quã vultu coporis esse studeret, ęquissimo mentis iudicio, quod pulchrũ & decorum inter homines videbatur, id potius deo consecrare, quàm vsui humano statuit indulgere vt virgo deo sacrata persisteret. At ille qui diuina atque humana, libidine simul & crudelitate fœdaret, cognito solius formæ, non etiã ingenii ac propositi bono, ad cõtemerandã virginem, ac polluendam eius castitatem animum intendit. Comperto vero quod Christiana esset, quæ secundum sua edicta pœnę magis quàm libidini subiicienda videretur, in ambiguo positus ęstuare cœpit, & in quam se partem verteret, ignorare. Sed vbi dubios animos libido, quę ei latius dominabatur, obtinuit, & expectãté virginẽ pro martyrio ad supplicium rapi, per occultos nuntios de stupro interpellauit: illa ęque nephas sibi esse respondit, tẽplum corporis sui quod semel deo consecrauerat, idolorum cultu ac libidinis contagione polluere. proin de se quidem ad mortem paratam esse: à crudeli vero tyranno non decere blandum aliquid aut molle proferri, nec esse dignum resolui erga se truces animos, quos quotidie vndatim Christianorum profusus cruor duraret. Ad quę responsa cum ille libidine accensus acrius incalesceret, & nisi verbis adquieuisset, vi agere decerneret: omnibus virgo pudicissima facultatibus suis, domoq; ac familia derelicta, noctu clàm cum paucis fidissimis famulis, & cum amicissima sibi comite castitate discedit, atque inlusum tyrãnum vanum amentẽq; dereliquit. Sed & alias plurimas nobiles mulieres simul ac virgines exemplo illius adortus, sed exemplo nihilominus illius paratiores ad mortẽ, quã ad seruitutẽ libidinis nactus, crudelibus suppliciis affici iubet. Quę multo promptius & lętius quàm cæteri omnes mortẽ subibát, eo quod duplices sibi coronas à domino prępará das, non solũ pro pietate, verũetiam pro castitate credebant. Sed in his relationibus positum, silere ęquum non puto, etiam nobilissimę fœminæ in vrbe Roma mirabile factum Sophroniæ, cuius vir præfectus vrbis Romę sub Maxentio tyranno degebat. Qui cum de supradictæ fœminæ pulchritudine cognouisset (vt ei mos erat) missis stuprorum ministris, deduci ad se fœminã iubet. Illa rem ad maritum detulit. Qui cum comperisset, multa secũ uoluens, ad vltimum altius ingemiscens: Et quid, inquit, faciemus, quibus aut hęc toleranda sunt, aut anima ponenda? Tum illa vt maritum vidit, metu mortis perterritum prodidisse pudicitiam suam: Paululum, ait his qui missi fuerát, expectate, donec cõposita (vt decet) & adornata procedã. Dehic in-

Sophronia Romana

A ingreſſa cubiculum, cum prius defixis genibus oraſſet, tanquam pudicitiam ſuam deo immolatura, pectus ac viſcera correpto mucrone tranſuerberat. Extremos huiuſmodi nuntios ad tyrannum per adſiſtentes famulas mittens? Tales (ait) magis placeant Chriſtianæ fœminæ tyranno. Hoc modo in oriente ſimul atque in occidente, velut vno dæmonis ſpiritu armati, & paribus eiſdemq́ue vitiis accenſi, deſæuiebant tyranni, cum tamen per hæc Chriſtianorum virtus animi, & conſtantia fidei probatior & magnificentior redderetur.

De his quæ in melius conuerſa ſunt. Cap. 18.

SEd cum per decem continuos annos in orientis partibus ſimilis etiam Maximiani principis erga Chriſtianos fuiſſet graſſata crudelitas, & innumera hominum milia deum verum colentium neci dediſſet, cumq́ue vires crudelitatis ac libidinis ſuæ indeſinenter ſuggereret temulentia, & neque conſilium, neque ſatietas finem vllum aut modum imponeret, adeſt cultoribus ſuis diuina prouidentia, & quos per ignem probauerat, educit rurſus ad refrigerium. Ipſum nanque autorem ſceleris vltio diuina corripuit. Et ille qui lætis ac ſaginatis carnibus incedebat ſuperbus inflatis ſubito viſceribus, ſuppuratiſq́ue diſtenditur. In profundioribus dehinc pectoris partibus obortum vulnus totos intrinſecus viſcerum ſeceſſus tabo ſerpēte depaſcitur. Poſt etiam fiſtulis quibuſdam in ſuperficie purulentis meatibus adapertis, de interioribus putrefactis vulneris vænis ebullire vndatim cœpit innumera vermium multitudo. Fœtor vero tam intolerabilis erat, vt nullus omnino ne medicorum quidem propius poſſet accedere, quod carnes ſatis lætę, & in omni luxuria nutritæ, grauiorem ex corruptione nidorem putredinis exhalabant. Denique pleroſque medicorū, quod nec morbo aliquid mederi, nec vim fœtoris tolerare poſſent, interfici iubet. In quibus cum quidam iugulandus potius quàm medicaturus aſſiſteret, inſpiratus à deo: Cur (inquit) Imperator erras, & quod deus infert, ab hominibus putas poſſe reuocari? Nec humanus eſt iſte morbus, nec à medicis curatur. Sed recordare, quanta in ſeruos dei egeris, quamq́ue in religionem diuinam impius & prophanus extiteris, & intelliges vnde tibi ſint poſcenda remedia. Nam & ego quidem mori cum cęteris potero, tu tamen à medicis non curaberis.

An. do. 313.

Galerius Maximianus incipit ægrotare

B

De his quæ rurſum in idipſum verſa ſunt. Cap. 19.

TVnc primum ſe Maximianus hominem eſſe intellexit, & ſcelerū ſuorum immanitatem recordatus, primo omnium erraſſe ſe, & impie egiſſe profitetur, & velut ſatisfacere incipit deo. Tum deinde conuocatis his qui in officio publico ſibi parebant, legem ſcribi & confeſtim emitti iubet, qua non ſolum Chriſtianis deſinat perſecutio, & arceatur omnis iniuria, verum & reædificari eorum permitterentur eccleſiæ, vt ſolitis cultibus &

Maximianus per morbum admonetur humanæ conditionis

Aliis, obsecrationibus

Edictum Maximiani & Cõstantij Cęsarũ pro Christianis

+ obsecratióibus vacãtes, etiã pro ipsius salute excelso supplicent deo. Quibus dicto citius procuratis, cõtinuo per singulas quasq; vrbes edicta mittũtur, cõtinétia hũc modũ: IMP. CAES. GALERIVS MAXIMIANVS, INVICTVS, AVGVSTVS, PONT. MAX. GERMANICVS, AEGIPTIACVS, THEBAICVS. SARMATICVS V. PERSICVS II. CARPICVS VI. ARMENICVS, MEDORVM ET ADIABENORVM VICTOR. TRIB. POT. XX. IMP. XIX. COS. VIII. PAT. PAT. PROCOS. ET IMP. CAES. FLAVIVS VAL. CONSTANTIVS, PIVS, FELIX, INVICTVS, AVGVSTVS, PONT. MAX. TRIB. POT. IMPER. V. COS. IIII. PAT. PAT. PROCOS. Inter cætera quæ pro vtilitate reipublicæ disponimus, nos quidẽ primo volueramus secundum antiquas leges, & publicam Romanæ obseruantiæ disciplinam cuncta moderari, inter quæ etiam hoc addere, vt Christiani qui paternã religionem reliquerant, ad eam rursum reuerterentur. Verum quoniam iudicio quodam animi sui tanta eos obstinatio rei huius habuit, vt nullo modo redire vellent ad ritum religionis antiquæ, quæ à maioribus fuerat instituta, sed eo magis pro voluntate sua vnusquisque legem sibiipsi constituit, & in locis diuersis plebs diuersa concurrit. Cumq; pro his à nobis propositum fuisset edictum, vt ad patrias leges redirent & antiquitus constitutas, plurimi eorum periculis se potius subiicere, mortésque innumerabiles tolerare, quàm obedire præceptis talibus maluerunt. Et quoniam multos adhuc in eodem animi iudicio durare peruidimus, ita vt nec diis cœlestibus honorem debitum redderent, nec suæ religioni satisfacere viderentur, respicientes ad solitam mãsuetudinẽ clementiæ nostræ, qua consueuimus omnibus hominibus dare veniam, libenter etiam erga hos indulgentiam nostram credidimus porrigendam, vt rursum sint Christiani, & conuenticula in quibus orare consueuerunt, extruant, & reædificent, ita tamen vt nihil contra disciplinam publicam gerant. Aliis vero epistolis Iudicibus indicauimus, quid eos oporteat obseruare. Vnde concessa hac nostra indulgentia, exorare debent deum suum pro salute nostra, & pro reipublicæ statu, vt omnimodo incolumi degente republi. etiam ipsi securi agere in propriis laribus possint.

Cõuenticula

Ruffini interpretis verba

Hæc de Latino in Græcum versa, nos rursum trãsfudimus in Latinum. Sed post hæc quid consecutum sit, videamus.

A

EVSEBII PAMPHILI EPISCOPI CAESARIENSIS ECCLEsiasticæ Historiæ Liber Nonus.

De simulata indulgentia. Cap. I.

HVIVSCEMODI edictis Imperialib. per omnem locum Asiæ Pontique propositis, velut ex ingentibus tenebris subitum lumen refulsit. Sed Maximinus, qui in Orientis partibus Cæsaris tyrannidem potius quàm locum tenebat, tanquam crudelitatis suæ materiam sibi subtrahi non ferens, cum ei displiceret edictum, nec tamen auderet obsistere, proponi publice legem, & omnibus in notitiam venire non patitur, verbo tamen iudicibus præcepit, inducias Christianis interim dare. Sed Sabinus, qui per illud tempus præfecturæ culmen gerebat, omnium prouinciarum iudicibus scribens, & prælatam Imperatoris inserens legem, manifestum efficit cunctis id quod Maximinus obscurare tentauerat. Iudices vero per singulas ciuitates edicta mittentes, legemque præferentes, relaxari cunctos qui tenebantur in carcere, quique in metallis, aut quibuslibet vinculis asseruabantur, omnes abscedere liberos iubent. Quibus ita gestis, velut post nimiam tempestatem, si solis splendor cœlo redditus fuisset ac terris, duces populi nostri per singulas quasque vrbes frequentare conuentus, ecclesias instaurare, cōcilia agere, sacerdotia reparare, singulas quasq; ecclesias, si cui quid deesse videbatur, instruere. Quæ cum ita gererentur, stupor ingens habebat infideles gentilium, de tanta tamque subita conuersione rerum, ita vt admiratione ipsa fateri cogerentur, magnum & solum deum verum esse quem Christiani colunt. Nostrorum vero si qui in agonibus fideliter & viriliter perdurauerant, cum omni fiducia & lætitia agebant. Si qui vero languidius & ignauius egerant, cum omni humilitate & supplicatione medicinam poscere ab his qui incolumes perstiterant properabant, & per eos repropitiari sibi omnipotentem deum supplicabant. Iam vero illi qui de metallis fuerant relaxati, venientes per vrbes singulas, magnanimi sublimesque incedebant, & ineffabilem lætitiam atque exultationem dei ecclesiis exhibebant, toto itinere per plateas quoque ciuitatum & vicos cū psalmis ac hymnis digredientes, ita vt stuperent & magnificarēt deum hi qui eos pauloante vinctos & catenatos trahi in metalla viderant, lætos vero nunc atque exultantes cernebāt ad propria remeare. Ex quo etiam ipsi qui prius

[Margin notes: An. do. 313. Maximinus in Oriente. — B — Sabinus præfectus — Christiani liberātur è metallis]

prius infesti nobis videbantur & aduersi, nunc subitæ conuersionis miraculo congratulabantur nobis, & communem sibi ducebant lætitiam nostram. Verum cum hæc ita in agris & vicis & vrbibus agerentur, & pro reddita sibi pace Christianorum populi modesta exultatione gauderent, totius boni inimicus tyrannus ferre non potuit, quin insita sibi nequitiæ rabie gaudia ista subrueret. A

De posteriori Maximini Imperatoris peruersione. Cap. 2.

An. do. 313. Christiani prohibentur conuenire in cœmiterijs

ETenim Maximinus, quem in orientis atq; Aegypti partibus tyrannidem tenere supra diximus, sex non amplius menses passus est nostros in pace persistere, & protinus quicquid ad obturbandam eam nancisci potuit, molitur. Igitur primo prohibere nostros per occasiones quasdam tentat, ne ad cœmiteria conuenirent. Tum deinde nequissimos quosdam Antiochenæ vrbis viros instigat legationem mittere aduersum nos, deposcentes ne in propriis degere liceat Christianis. Cuius legationis initium facit per Theotecnum quendam curatorem Antiochenæ vrbis, praui ingenii hominem, pessimique propositi. Sed & alios per singulas ciuitates similiter deterrimos ciues ad simile facinus impellit, & ex omnibus prouinciis huiuscemodi legationem dirigi componit. Multaque alia aduersum nos speciali quodam odio & obstinata concione machinatur, donec omni modo mala quæ iam quieuerant, renouaret. Mala mens, malusque animus, velut sitim quandam & famem se pati putabat, nisi laniari carnes ciuium, & sanguinem eorum profundi videret. B

Theotecnus curator vrbis Antiochenæ

De simulachro quod nuper apud Antiochiā fuerat consecratū. Cap. 3.

An. do. 314. Ζεὺς ὁ φίλιος Iupiter Philius, hoc est, amicitiæ præses

INterea reperisse se occasionem maximā ratus est ex eo, quod apud Antiochiam simulachrum quoddam Iouis Amicalis nuper cōsecratum, artibus qubusdam magicis & impuris consecrationibus ita compositum est, vt falleret oculos intuentium, & portenta quædam ostentare videretur, ac responsa proferre. Idque omnibus & ipsis Imperatoribus pro certo confirmatur. Quod posteaquam ab vniuersis creditum est, asseueratur item deus ille dedisse responsa, ne Christiani in vrbibus habitarent, neque in vicinis vrbi locis, sed quanto fieri potest longius fugarentur. Quibus cognitis omnes qui vbique erant sub tyranni regno per vrbes ac prouincias singulas, scientes gratum hoc esse apud eum, similem de Christianis sententiam ferunt. Et missis ad eum legatis, ea de Imperatore impetrant, quæ vt peterent ab ipso fuerant inuitati.

De sententiis quæ aduersum nos latæ sunt. Cap. 4.

An. do. 313.

TVm vero rursus aduersum nos persecutiōis rabies instauratur, & Maximinus interim summa instātia per vrbes singulas & prouincias sacerdotes simulachrorum ac pontifices statuit, multisq; eos honoribus & muneribus præficit, & omnia prorsus diligenter agit, quatenus cunctos beneficiis

Sacerdotes tēplorū honoribus ornantur

A ficiis suis præueniat, vt per hęc promptiores eos efficeret in odia & necem Christianorum. Idque eo magis obtinebat, quo gratiorem sibi duceret eũ quem erga nostros sæuiorem nequioremque sensisset.

De actis falsis. Cap. 5.

ET quamuis ei agere cuncta ex sententia liceret, quippe qui iam sibi etiã Augusti inconcessam præsumpserat dignitatẽ, videri tamen vult, quod aliquibus iustis hæc rationibus agat. Confinguntur acta quędã, velut apud Pilatum de Saluatore nostro habita, in quibus aduersum Christum omnis blasphemia conscribitur. Quæ Acta per omnes regni sui prouincias prælato edicto, mitti præcipit, & per vrbes singulas, per vicos, per agros etiã proponi: præceptoribus quoq; puerorum tradi iubet, vti pro his quæ ad meditandum, vel ad ediscendum dictare solent, hæc tradant pueris memoriæ commendanda. Cum vero hæc ita per omnem locum diligenti nequitia gererentur, Dux Damasci cognita Imperatoris sui erga Christianos libidine, & ei placere in talibus studens, indignissimas quasdam mulierculas de triuio conquisitas, sisti sibi facit, & agitari in his plurimam quæstionem, per quam cogéret eas Actis profiteri, fuisse se quondam Christianas, & scire quod inter ipsa mysteria eorum, spurca quædam & impura committerentur. Aliaque huiusmodi flagitia, quę nec audire quidem bonus quisquã pateretur, mulierculas actis prosequi facit: eaq; conscripta ad imperatorem B refert. At ille proponi ea nihilominus per singulas quasque vrbes ac prouincias iubet, quamuis dux ille non in longum tali fraude gauisus sit. Breui nanque quadam insania desperationis incensus, in exitum vitæ suæ proprias sibi intulit manus.

Acta Christi apud Pilatum conficta

Hoc veneno pueros inficì cupiebat

De his qui eo tempore martyres extiterunt. Cap. 6.

NOstrorum vero rursum fuga, rursum persecutio, & supplicia renouantur. Iudices prouinciarum tanquam gratum aliquid ex hoc imperatori exhibentes in nostros atrocius desæuire. Igitur apud Tyrum Phœnices vrbem tres quidam iuuenes correpti, cum se Christianos esse cõfiterentur, bestiis subriguntur: cum quibus & Syluanus episcopus quadraginta annis functus sacerdotio, vir mansuetudine animi, & ipsa iam senectute venerabilis. Per idem tempus etiam Petrus, de quo suprà memorauimus, Alexandrinæ vrbis episcopus, per omnia insignis, & omnibus virtutibus adornatus, in scripturis vero diuinis & in verbo dei, priorum nullo inferior, prudentia quoque singularis, & in omnibus perfectus, vere sacerdos & hostia dei subito rapitur, & tanquam ex Maximini pręcepto capite obtruncatur. Cum quo simul & alii plures ex Aegypto episcopi trucidantur. Lucianus quoque vir, moribus, continentia, & eruditione præcipuus, Antiochenus presbyter, cum ad tribunal iudicis fuisset adductus: Cur (inquit ad eũ Præses) vir rationabilis & prudens sequeris sectam, cuius non potes reddere rationem

Syluanus episcopus

Petrus Alexãdrinus

Luciani presbyteri oratio de Christo

tionem? Aut si est aliqua, audiamus. Tum ille data sibi facultate dicendi, A huiuscemodi orationem de fide nostra habuisse dicitur: In occulto non est, quod nos Christiani quem colimus, deus vnus est, per Christum nobis annuntiatus, & per spiritum sanctum nostris cordibus inspiratus. Non enim sicut vos putatis, humanæ alicuius persuasionis errore cōstringimur, nec indiscussa (vt alii) parentum traditione decipimur. Autor nobis de deo, deus est. Neque enim posset sublimis illa maiestas sensibus humanæ mentis illabi, nisi vel spiritus sui virtute delata, vel verbi ac sapientiæ suæ interpretationibus indicata. Fateor, errauimus etiam nos aliquando, & simulachra quæ ipsi finximus, deos cœli ac terræ putabamus autores: sed arguebat eos fragilis substantiæ suæ à nobis præstita consecratio. In quibus tantum venerationis inerat, quantum decoris manus cōtulisset artificum. Verum omnipotens deus ille, quem non nostris manibus fictum, sed cuius nos decebat esse figmentum, errores miseratus humanos, sapientiam suam misit in hunc mundum carne vestitam, quæ nos doceret deum, qui cœlum fecisset & terram, non in manufactis, sed in æternis atque inuisibilibus requirendum. Vitæ etiam nobis leges, ac disciplinæ præcepta constituit, seruare parsimoniam, paupertate gaudere, mansuetudinem colere, studere pati, puritatem cordis amplecti, patientiam custodire. Sed & omnia hęc quæ nunc aduersum nos geritis, ventura nobis esse prædixit: educendos B nos ad reges, & ante tribunalia iudicum statuendos, ac velut victimam iugulandos. Inde est denique, quod & ipse qui erat immortalis, vtpote verbū & sapientia dei, morti se præbuit, quo nobis in corpore positus, patientiæ præberet exemplum. Sed nec nos sua morte decepit, quibus post tertium diem resurrexit: non vt ista quæ nunc falso conscribuntur continent Acta Pilati, sed innocens, immaculatus, & purus, ad hoc solum mortem suscepit, vt eam vinceret resurgendo. Quæ autem dico, non sunt in obscuro gesta loco, nec testibus indigent. Pars penè mundi iam maior huic veritati adstipulatur: vrbes integræ: aut si in his aliquid suspectum videtur, contestatur de his etiam agrestis manus ignara figmenti. Si minus adhuc creditur, adhibebo vobis etiam loci ipsius, in quo res gesta est, testimonium. Adstipulatur his ipse in Hierosolymis locus, & Golgothana rupes sub patibuli onere disrupta. Antrum quoq; illud, quod auulsis inferni ianuis corpus denuo reddidit animatū, quo purius inde ferretur ad cœlum. Aut si adhuc vobis minus digna videntur hæc, quæ in terris substantiam gerunt, accipite etiam è cœlo adstipulatorē fidelem: Solem vobis ipsum horum produco testem: qui cum hæc fieri per impios videret in terris, lumen suū meridie abscōdit in cœlo. Requirite in annalibus vestris, inuenietis tēporibus Pilati, Christo patiēte, fugato sole interruptum tenebris diem. Quod si terrę, si cœlo, si sanguini eorum, à quibus veritatem per tormenta perquiritis,

Acta Pilati, aduersus Christum, confictus libellus

fidem

A fidem non accommodatis, quomodo meis verbis allegationibusque credetis? Et cum penè iam his verbis auditoribus suadere cœpisset, arripi iubetur in carcerem, ibique quasi absque tumultu populi necari.

De his quæ aduersum nos tabulis æreis conscripta sunt. Cap. 7.

SEd & per alia nihilominus loca, tãta in breui crudelissimus tyrannus aduersum nos excitauit, vt longe sæuiora prioribus & diriora pararentur: quando enim aduersum nos legationes prouinciarum vel vrbium, quãdo tot & tanta imperialia edicta venerant, ita vt etiã æreis tabulis incidi leges quæ aduersum nos datæ fuerant, iuberentur? quando pueris scholaris meditatio de Pilato & Iesu haberi contumeliæ nostræ gratia iussa est, & confictis referta blasphemiis, per totum diem decãtari? In his vero legibus, quas aduersum nos ære incisas singulis quibusque ciuitatibus proposuerat velut in æternum mansuras, iactanter satis & superbe descripserat, quod ex quo Christiani sedibus suis vrbibusque pelluntur, & aeris esset læta temperies, & terræ fœcunditas abundantior, ac segetum copia vberior: & ideo satis recte consuli ad deorum immortalium gratiam, quibus nullæ ita acceptabiles victimæ litarentur, quàm vt inuisum his hominum genus ex omnibus locis in quibus eorum maiestas colitur, pelleretur. Addit quoque etiam illud: Vt quoniam tam piam, tamque religiosam petitionem hanc ab Imperatore poposcissent, quicquid illud est (quamuis difficile videatur) quod
B suis commodis æstiment profuturum, pro hac gratia nihil sit quod impetrare non possent: tantum vt hoc diligentius obseruent, ne Christianis qualitercunque vrbium concedatur ingressus.

De his quæ postmodum acciderunt, bellis, pestibus, fame: & de morte tyrannorum. Cap. 8.

ET quidem quantum in hominibus fuit, satis in angustum res nostræ, opesq́; coartatæ sunt, vt secundum illud quod scriptum est, in his scandalizari possent etiã electi. Sed postquã nihil reliqui apud homines rebus nostris superesse visum est, omnipotentis dei prouidentia imbecilles hominum mentes periclitari ipsa desperatione non patitur. Continuo nanque, nec mora, dum adhuc per aliquas lõgius positas ciuitates impia mitterentur edicta, arrogantiam tyrannicæ vocis refrenans, qua lętas segetes pro Christianorum fuga, & vberes frugibus descripserat campos, imbres restringit in nubibus, & effœtas arida sterilitate segetes derelinquit. Arescit etiã herba camporum, & non solum hominibus fructum, verum etiam pecudibus pabulũ negat, famesq́; terra & obscœna vbiq; grassatur. Aeris quoq; temperies, quam suis impiis actibus descripserat famulari, in tantam corruptionem versa est, vt humana corpora vlceribus pessimis, quę ignis sacer appellantur, nec non & his qui dicũtur carbunculi, replerẽtur, ita vt ora hominũ atq; oculos occuparẽt, vt si quis fortè ex his effugisset mortem, luminibus orbaretur.

Siccitas ingẽs

Sacer ignis
Carbunculi

S 1

orbaretur. Sed & aliis nihilominus pestilentibus morbis virorum ac mulie- A
rũ immensæ multitudines, & præcipue infantum, aceruatim cadebãt. Ad-
ditur illud etiã his malis, quod Armeniorũ gens olim & vtilissima, & ami
cissima populo Romano, dum ab eo Christianę religionis ritũ (cui deuo-
tissime vniuersa dedita est) in idolorũ cultũ mutare cogeretur, & dęmones
venerari pro deo, inimici pro amicis, & pro sociis aduersarii effecti, manu
se aduersum nepharia eius edicta defensare parãt, ac sponte bella inferũt.
Quæ simul omnia coaceruata, stulte ab eo pœnas arrogantię deposcebãt,
pro quo per fugam persecutionemq; Christianorũ, pacem sibimet, & rerũ
omniũ copias, atq; ipsius etiam aeris temperiẽ deseruire iactauerat. Igitur
cum ipse & exercitus bello Armenico vehemẽter & aciter vrgeretur, popu
los per vrbes & vicos, quibus diuina atq; humana prospere cuncta cessura
legum suarum autoritate promiserat, fames dira absq; vlla miseratione va
stabat. In vrbibus vero tantæ per dies singulos multitudines cadebant, vt
nec loca ad sepulturas inuenirentur. In agris vel vicis plurimę domus pe-
nitus vacuæ remansere. Quod & si aliqui imminentem videntes stragem,
filios ad vrbem venundaturi adduxerant, dum emptor moratur, aut retra
ctat etiam ipse moriturus accedere, cum liberis suis, quorum ex precio alẽ-
dos se sperauerant, interibant. Aliqui vero dum radices herbarũ sectaban
tur, earumq; succis animã sustentare tentabant, perurgente inedia, incaute B
letali aliquo haustu corrumpebantur. Mulieres quoque matresfamiliâs, &
honesto loco natæ, vi famis cogente, pudoris oblitæ, ad publicum stipis pe
tendæ gratia descendebant. Et quas verecundia aspicere in faciem homi-
num nõ sinebat, expetere aliquid cibi, vel etiam de manu rapere fames co
gebat. Quàm plurimi vero ita exhausti incedebant, vt simulachra magis
carne carentia, quàm homines putarentur, colore tetro, luminibus in pro-
fundum dimersis: huc atq; illuc corpore nutabũdi, & iam iamq; lapsuri in-
grediebantur, nec voce iam stipem, sed vltimum trahendo spiritum depo-
scentes: ita vt nonnunquam si forte fragmentum panis aliquis, quo frui nõ
liceret, aspiceret, dum manum conatur extendere, nec desiderium vires cor
poris consequuntur, in medio conatus inualidi ictu frustrante concideret.
Quod si forte quis locupletum miseratione permotus, impertiri aliquid ci
bi indigentibus voluisset, constrictus & præfocatus multitudine eorum,
in quibus nemo erat qui repellendus videretur, deserebat inceptum, nec
misericordiæ propositum per vim eorum quos inedia impudentes effece-
rat, valebat explere. Interea per plateas omnes & angiportus erant om-
nia repleta cadaueribus mortuorum, nec erat omnino qui sepeliret, dum
& ipsi qui adhuc superesse videbantur, morbo inualidi essent, & quasi con-
tinuo morituri. Ex quo fiebat spectaculum miserabile, ita vt quàm plurimi
à canibus deuorarentur. Igitur duæ pestes validissimæ, fames & lues, diui-
debant

Armenij aduersum Romanos

Fames

Fames Lues

A debant sibi populum. Et pauperiores quosque quibus quotidianus victus opere manuum quærebatur, velut vicinos sibi & proximos populabatur inedia. Illos vero qui locupletes & referti opibus videbantur, lues sibi velut proprios vendicabat, ita vt videres numerosæ familiæ domum intra breue tempus ex vno in alterum contagione currente, extinctis omnibus, vacuam derelinqui. Sic discretis quidem castris fames luesq;, sed vno mortis exitu bellantes, vrbes atque agros vastabant. Hæc extitit legum Maximini, & elationis atque arrogantiæ eius, & iudicii de Christianis habiti remuneratio. Hæc illius in deum pietas, & religionis vt asserebat cœlitus traditæ maiestas. Verum, vt superius diximus, cum & inhumata mortuorum cadauera quos fames consumpserat, in plateis iacerent, & quos lues vsque ad vnum interemerat, nihilominus insepulti in domibus manerent: qui vero superesse videbantur, vrgerentur inedia: clamare omnes, & sponte Christianorum pietatem misericordiamq; imprecari: quosq; paulò antè extorres patria & domo egerant, nunc suppliciter exorare, vt more sibi solito viuentibus alimoniæ auxilium deferant, mortuis insepultis sepulturæ iusta persoluant. Apud ipsos tantummodo miserationes valere, apud ipsos solos quæ humanitatis sunt pietatisque, seruari. Nec tam veram religionem, tam sanctam, tamque in omnibus perfectam vllam esse, quæ vniuersis hominibus consulere, tanquam propinquis & proximis suadeat. Nec esse aliB um vllum præter Christianorum deum confitebantur. Tum vero nostrorum populi, quibus re vera per dei gratiam (quod maxime omnibus mirabile fuit) neque fames in aliquo, neq; lues fuerat dominata, in nullo prorsus iniuriæ memores, more sibi solito & ad misericordiam etiam inimicorum præceptis dominicis instituti, cõferre certatim vnusquisque prout poterat, cibos, & sustentare, ac reficere pereuntes, & non solum cibos cum eis, sed & affectum participare. Ex quo indigentibus etiam parua sufficere videbantur, quæ cum magna pietatis affectione præbebantur. Illos quoque qui morbi contagione laborabant, ad quos nullus gentilium, ne propinquorum quidem introibat, sedula & frequenti visitatione curare, nec pati omnino aliquid per contagium: quippe quos gratia diuina circumdaret: cadaueribus quoque mortuorum sepulturam deferre, & quæ sunt naturæ, iusta complere. Ita breui, ingressu solo Christianorum per vrbes & vicos malorum facies immutata, rebus ipsis atque operibus veram esse & piam religionem Christianorum in cordibus omniũ scripsit multo tenacius, quàm tabulis æreis, eam falsam esse tyrannus inciderat. Igitur cum hæc à nostris ita gererẽtur, & per gestorum bonitatem tacita quadam prædicatione dei nostri veritas nosceretur, ita vt completum videretur illud quod scriptum est in Exodo: Quia Aegyptiis erant tenebræ palpabiles & crassæ, filiis autem Israel erat lux in omnibus habitationibus suis: pergit nihilominus do-

Ethnici implorant Christianos

Christianorũ officia in gentiles

Exo.10.f.

minus deus noster magnificari in sanctis suis, & cœptæ virtutis opus prosperioribus successibus propagare, atque iterum nobis in obscuro positis, splendorem suæ lucis accendere. Etenim secundum propheticum dictum: Cibauit nos pane lachrymarum, & potum nobis dedit lachrymas, sed in mensura. Hæc est ergo correptionis eius, emendationisque mensura, vt nó in perpetuum indignetur, neque in æternum irascatur nobis, sed repropitietur seruis suis sperantibus in se. A

Psal. 79. a.

De victoria Constantini Imperatoris. Cap. 9.

An. do. 315. Constantinus Aug. aduersus Maxentium Mod° initiãdi Christianos

ETenim cũ religiosissimus Imperator Constantinus, Constantii æque moderatissimi & egregii principis filius, aduersum Maxentium vrbis Romæ tyrannum bellum pararet, atque exercitum duceret, erat quidem iam tunc Christianæ religionis fautor, verique Dei venerator, nondum tamen (vt est solenne nostris initiari) signum dominicæ passionis acceperat. Cum igitur anxius, & multa secum de imminentis belli necessitate peruoluens iter ageret, atque ad cœlum sæpius oculos eleuaret, & inde sibi diuinum deprecaretur auxilium, videt per soporem ad Orientis partem in cœlo signum crucis igneo fulgore rutilare. Cumque tanto visu fuisset exterritus, ac nouo perturbaretur aspectu, adstare sibi videt angelos, dicentes: Constantine, ἐν τούτῳ νίκα, id est, in hoc vince. Tum vero lætus redditus, & de victoria iam securus, signum crucis quod in cœlo viderat, in sua fronte designat: & ita cœlitus inuitatus ad fidem, non mihi illo videtur iferior, cui de cœlo similiter dictũ est: Saule, Saule, quid me persequeris? ego sum Iesus Nazarenus: nisi quia hic non adhuc persequens, sed iam consequens inuitatur. Exin signum quod in cœlo sibi fuerat demonstratum, in militaria vexilla transformat, ac labarum quem dicunt in speciem dominicæ crucis exaptat, & ita armis vexillisque religionis instructus, aduersum impiorum arma proficiscitur. Sed in dextera sua manu signum nihilominus crucis ex auro fabrefactum habuisse perhibetur. Verum non puto absque re videri, si paululum excedentes, etiam quid propositi religiosus dux in hoc bello gesserit, proferamus. Igitur vbi diuinæ virtutis auxilio certus de victoria effectus est, alio nihilominus æstu religiosi principis animus fluctuabat, quod scilicet Imperator Romanus & Pater Patriæ nominatus, & qui omnes, si fieri posset, qui ante se principatum gesserant, pietate & religione cuperet superare, non solum patriæ, sed ipsi vrbi Romæ, quæ Romani Imperii caput est, bellum cogeretur inferre, nec sine oppugnatione patriæ quam tyrannus obsederat, reddere poterat patriæ libertatem. Angebatur hinc animus, & die noctuque Deum, cui se iam familiarem senserat, precabatur, ne dexteram suam quam signo munierat salutari, cruore Romani sanguinis macularet. Hæc ei die noctuque poscenti, præstitit diuina prouidentia. Et iam cum non procul à B

Act. 9. a.

Labarum, vexilli nomen

A ponte Muluio castra posuisset, ecce subito velut vi diuina correptus Maxentius, agitur in occursum, & proruens vrbis Romæ portis, sequi se reliquum exercitum iubet, priorque ipse obuius præcurrit armatus. Iusserat autem nauibus ad decipulam compositis, fluuium sterni, & superpositis pontibus exæquari. Vt ergo ipse eques ac præcursor, oblitus operis sui, cū paucis aggressus est pontem, subsidere naues, & in profundum demersus, totius belli futuras cædes vnius nephandi capitis sui diremit interitu, atq; impollutam religiosi principis dexteram à ciuili cruore seruauit. Tum vero nihilo minus in hoc quàm in Moyse atque Hebræorum populo gestum videres, vt digne etiam super his dici deberet: Currus Pharaonis & virtutem eius proiecit in mare: Electos ascensores ternos stratores demersit in rubrum mare, ponto adoperuit eos. Ita nanque Maxentius, atque hi qui cum ipso erant armati satellites, demersi sunt in profundum, pontibusque his deuolutus est, quos ad religiosi principis aptauerat exitium, vt & illud super eo competenter dicatur: Lacum aperuit & effodit eum, & incidit in foueam quam operatus est. Conuertetur dolor eius in capite eius, & in verticem ipsius iniquitas eius descendet. Hæc impiis competenter aptantur. Constantino vero tanquam famulo dei digne illa iungentur, quæ Moyses post victoriam prostratis cecinit inimicis, dicens: Cantemus domino, gloriose enim honorificatus est, equum & ascensorem proiecit in mare. Adiu
B tor & protector meus est, & factus est mihi in salutem. Quis similis tibi in diis domine? quis similis tibi gloriosus in sanctis, mirabilis in claritate faciens prodigia? Hæc etiam si non verbis, rebus tamen gestisque Constantinus ipsi à quo victoriam meruerat, excelso concinens deo, vrbem Romam triumphaturus ingreditur. Tum vero læti omnes cum coniugibus ac liberis, Senatus Populusq; Romanus ingenti peste liberati, & iugo tyrannicæ immanitatis exempti, Cōstantinum velut salutis autorem ac restitutorem libertatis excipiūt. Ille tamen nec in laudes acclamātis populi, nec in plausum tantæ vrbis ac talis, animos relaxabat, neque suæ virtuti rem gestam, sed diuino muneri deputabat. Statim denique vbi imagines sibi ob honorem triumphanti Senatus erexit, vexillum dominicæ crucis in dextera sua iubet depingi, & subter adscribi: Quia in hoc signo singulari, quod est veræ virtutis insigne, vrbem Romam Senatumq; & Populum Romanum iugo tyrannicæ dominationis ereptum, pristinę libertati nobilitatique restituit. Per idem tempus conspirante etiam tum secum Licinio (nondum enim in id væsaniæ inciderat, quo postmodum delapsus est) scientes & profitentes autorem sibi bonorum omnium deum, vna eademque sententia legem statuunt, in qua deum Christianorum plenissimis laudibus prosequuntur, & ipsum sibi autorem totius virtutis atque operis profitentur, ipsumq; de tyranno præstitisse victoriam, & ideo ab vniuersis huic venerationem cul-

Mulaius pons
Maxentius perit in fluuio Tyberi.
Exo. 15. a.
Psal. 7. d.
Exo. 15. a.
Exo. 15. b.
Psal. 67. g.
Constantini triumphus
Statua Constantini
Licinius Cæs.
An. do. 316.
Constantini Licinijq; Cæs. lex de colendo Christo.

tumq; deferendum. Hanc legem etiam ad Maximinum, qui tunc orientis partibus dominabatur, amicitiasque eorum expetere videbatur, emittunt. At ille ingentibus Imperatorum rebus gestis perterritus, tametsi quę scribebantur, contraria sibi & aliena mentis suæ proposito viderentur, tamen quoniam resistere non audebat, & rursum alienæ autoritati cedēs, inuitus videri in hoc venisse erubescebat; metu simul ac pudore vsus miserrimis consiliariis statuit, velut ex suo arbitrio atque autoritate legem pro Christianis similis sententiæ promulgare, in qua asseueraret maioribus quidem suis prioribus Augustis, visum fuisse Christianorum gentem tāquam deorum cultui aduersam, penitus esse delendam: se quoque aliquandiu ratum, simili debere vti sententia. Sed quoniā eo magis gens ista propagetur & crescat, quo maxime putatur inhiberi, velle se potius, vt si quidē blandis quis ad deorum cultum persuasionibus acquiescat, recipiatur: nullus vero cogatur inuitus, sed habeat in arbitrio suo, quo quisq; velit ritu colere Deū: neq; pro hoc cōmotionem vllam, vel perturbationem prouincialibus inferendam. Hæc Maximinus ad Sabinum Præfectum scribit, cum tamen omnes scirent eum non id animo gerere, sed simulata hæc humanitate decernere. Denique nostrorum nullus audebat vel concilia agere, vel in publico quicquam quod ad religionem pertinet, commouere, id est, vel ecclesias reparare, vel si quid huiusmodi vsus noster poscebat explere, quod fieri lex ad eum ab Imperatoribus missa censebat. Sed ille impius & mente ferox, hoc solum quod metus extorquebat, indulserat: nec in aliquo mutauit affectum, donec digna in eum verbera vltio diuina proferret. Etenim cum contra meritum & capacitatem mentis suæ, vel nomen Augusti, vel Imperium præsumpsisset, vir in quo nihil prudentiæ, nihil sobrietatis aut moderationis inerat, arrogantia tumidus, & superbia inflatus, extolli & erigi etiam aduersum regni socios cœpit, in quibus regalis institutio morum probitate, & sobrietatis ac religionis gratia refulgebat. Audet igitur primò se inter eos honore constituere priorem: ac non multo post rupto fœdere, bellum Licinio conatur inferre, & breui omnia perturbans, modo vrbes quatere, modo exercitum fatigare. Ad vltimum fretus dæmonibus, & nomine deorum suorum, cum immensa militum multitudine procedit ad bellum. Sed victoria illum qui Deo atque hominibus inuisus erat refugiens, ad partem alteram transit. Et cum ferro cecidisset eius exercitus, pauci qui superfuerant videntes eum militum copiis & diuino fauore nudatum, manum fortioribus tradunt. At ille simul vt se à diis suis deceptum, & ab hominibus desertum videt, detractis Imperii insignibus, quæ nec decenter vnquam gesserat, turbis se calonum fugitantium permiscens, turpiter atque infeliciter bello exemptus, per agros ac vicos latitans, tandem ad ea loca quæ hostibus carere videbantur, euasit, vanis suis persuasionibus il-

lud

Lex Maximini fingentis se fauere Christianis

Sabinus præfectus

An. do. 315. Maximinus aduersum Licinium

A

B

A lud multo verius esse persentiens, quod diuina scriptura pronuntiauerat, dicens: Non fit saluus rex per multitudinem virtutis suæ, nec gigas saluus erit in multitudine fortitudinis suæ. Falsus equus ad salutem, in abundantia autẽ virtutis suæ non erit saluus. Ecce oculi domini super timentes eum, sperantes super misericordia eius, vt liberet à morte animas eorũ. Igitur cum omni dedecore atque ignominia tyrannus, posteaquã regressus est ad propria, primo tanquam furore quodam se digno accensus, plurimos sacerdotes deorũ suorum, & diuinos quos antea mirabatur, & quorum responsis confidens, bella commouerat, vt deceptores fallacesque, & qui salutẽ suam regnumq; prodidissent, interfici iubet. Post hęc gloriam laudemq; deo Christianorum refert, & sera pœnitentia conuersionem in ipsa vitæ suæ damnatione meditatus, cum grauissimam mortem morbis erga semetipsum certantibus duceret, legem pro libertate ac securitate Christianorũ scribit. Cuius exemplum infra scriptum est. Psalm. 32. d

IMP. CAES. GALERIVS MAXIMINVS, GERMANICVS, SARMATICVS, PIVS, FELIX, INVICTVS, AVGVSTVS.

B INDESINENTEM curã prouincialiũ nostrorũ gerentes, & vtilitatibus eorũ vel cõmodis cõsulentes, quæ ad cõe & publicum bonũ spectãt, quæq; animis cunctorũ chara & iocunda sunt, nunquam desinimus prouidere. Vnde cognitum esse omnibus hominibus non dubito, manifesteq; cõpertũ, ex eo fomite quo iussum fuerat, à diuis principibus Diocletiano & Maximiano parẽtibus nostris, inhiberi conuentus Christianorũ, plurimas direptiões & prædas ab officialibus factas, idque per dies singulos in detrimẽtum nostrorum prouincialium processisse (quorũ nos curam pręcipuam habere gestimus) ita vt bonis suis penè ac patrimoniis euoluerẽtur. Super hac re anno pręterito legẽ dedimus, vt si quis vellet gẽti huic vel religiõi adhęrere, à nullo prorsus volũtas eius, ac propositi libertas impediretur, sed satisfaceret animis suis, atq; haberet licentiã absq; vllo metu vel suspicione agere quod liberet. Verum ne nunc quidẽ latere nos potuit quod quidam ex iudicibus tẽtauerint permouere rursum prouinciales nostros, & velut ex nostra eos autoritate turbare, quo scilicet & pigriores erga religionẽ quam diligunt, redderentur. Igitur vt in posterum omnis metus vel ambiguitas auferatur, huius edicti nostri lege sancimus, vt cunctis innotescat, licere his qui Christianam sectam religionẽq; venerantur, hac nostra indulgentię largitate, vt vnusquisq; quemadmodum vult, & prout animo libet, religioni huic solennitatiq; deseruiat. Sed & orationũ domos id est, dominica sua, vt instaurarent pro voluntate sua, permittimus. Sanè quo in omnibus cumulatior habeatur hęc nostra largitio, etiam illud hac An.do. 314 Epistola Maximini pro Christianis

lege sancimus, vt si quæ domus, agri, vel quælibet prędia ex Christianorũ bonis antehac parentum nostrorum præceptis ad fisci ius fuerant sociata, si qua etiam ibi ab aliquo competita sunt, vel si qua sunt distracta, aut dono in aliquem conlata, hæc omnia in antiquum ius Christianorum pręcipimus reuocari, dominisq; propriis vniuersa restitui: vt & in hoc ões pietatis nostræ beneficium capiant. A

Talibus Maximinus nunc demum vtitur legibus, qui ante annum non integrum æreis aduersum nos tabulis, tanquam in æternum permāsuris, sanxerat pœnas. In quibus nos velut impios, vrbibus & agris exules, ac totius penè terrę profugos effici iusserat. Verum ne nos quidem erat eius integra & ex corde cõuersio, sed velut precium quoddam, huiuscemodi leges offerebat Deo: & quoniã deorum suorum spes eum prius in bello deceperat, per hæc tanquam mutatis patrociniis, bellum tẽtabat adoriri, ignorans vanissimus, quod ab hominibus nequam ad prauum inceptum, neq; officiis, neq; pręmiis potest redimi Deus.

De perditione vltima inimicorum nostrorum. Cap. 10.

IGitur cum omnibus copiis instruxisset exercitum, bellumq; parauisset iniustum, doloribus internorũ viscerũ correptus, vehementer exagitari cœpit, ita vt ne stratis quidẽ recubare posset, sed exiliẽs è cubili suo, sæpe pronus eliderectur in terram: tum deinde homo edax, & qui vino semper repleretur, nũc ne summis quidem labris degustandum reciperet cibum aut odore tenus vinũ sumeret. Ita carnibus inedia & ariditate consumptis, hoc solũ profecit infelix, quod in vltimis vitę positus, iustã esse vindictam dei, & scelerũ se pœnã profitetur expendere. Ad vltimũ tamen morbo prius luminibus amissis, & tunc magis quid aduersum Christũ impietatis admiserit videns, viuendi finẽ fecit. Sed defuncto eo, qui erga Christianos nunc inaudita crudelitate, nunc simulata venia agebat, aperta indulgentia legitimorũ principũ, & absq; vlla iam suspicione, ecclesiarũ status multo etiã clarior quàm prius fuerat reparari cœpit. Verbum vero dei & doctrina CHRISTI, longè gloriosius & liberius propagabatur. Tum vero inimicis pœnitudo vltima atrocitatis & crudelitatis suæ fiebat, ita vt puderet eos aspectus ipse publicus, nec eleuare oculos in hominũ faciem auderet. Etenim cũ primũ ipse Maximinus Imperialibus edictis tyrãnus & ĩpius, & deo atque hominibus inuisus fuisset pronuntiatus, tabulęq; eius pictæ, vel imagines æreæ, alię deiici ac pręcipitari iuberentur, aliæ vero atris fucatæ coloribus obliterari: tanta subito rerum facta conuersio est, vt eius qui dudum aduersum Christianos de pœnæ æternitate censebat, nunc etiam nomen aut reuelleretur de memoria hominum, aut cum opprobrio ac dedecore seruaretur. Iudices quoq; eius, quos ille in tyrannicis dominationibus ministros scelerũ habuerat, legitimi principes velut impietatis & crudelitatis B

An. do. 315 Maximinus moritur.

Puderet pro pudefaceret solœcismus

A delitatis eius satellites interfici iuberent. In quibus maximus flagitiorum eius signifer Peucedius fuit, qui secundo ab eo & tertio consul prouectus est, ac præfecturæ tenuit culmen. Sed & Quintianus similiter primis apud eum honoribus functus, qui in Aegypti partibus aduersum Christianorũ sanguinem inaudita sæuitia & crudelitate grassatus est. Sed & alii plurimi per quos Maximini impietas fométa cóceperat. In quibus & Theotecnus vltorem tandem prophanorũ actuum esse comperit Deum, qui consecrati apud Antiochiam simulachri gratia, etiã prę sidialibus à Maximino fascibus fuerat honoratus. Sed cum Licinius venisset Antiochiã & magicæ artis studiosos ad pœnam iussisset inquiri, sacerdotes illi atque aruspices nouelli simulachri, horum vel socii vel etiam magistri deprehendũtur. Cũq; ab his inquireretur, quo pacto vel responsa redderet simulachrũ, vel prodigia quędã facere videretur, dissimulare primo, postea tamen artius interrogati totius ludi compositam ac compaginatam machinam pandũt, & arte Theotecni fatentur cuncta facta. Igitur primò omnium ipsum tantæ deceptionis autoré Theotecnum, tum deinde cæteros magicę artis ministros, quos ille sacerdotes nouelli dęmonis atque aruspices collocarat, dignis excruciãdos suppliciis duci iubet. Quibus addũtur etiã filii Maximini quos ille iam imperii socios assumpserat. Sed & propinquos eius, qui se ob huiusmodi necessitudinem, molestissimos erga ciues & prouinciales exhibuerant paribus suppliciis afficit. Stulti & vęcordes, qui non audierint có

Peucedius

Quintianus

Theotecnus

Filij Maximini

B monitioné diuinarũ literarum, dicentem: Nolite cófidere in principibus, neq; in filiis hominũ, in quibus non est salus. Exibit spiritus eius, & reuertetur in terrã suã, in die illa peribunt omnes cogitatiões eorũ. Nos autem quibus spes & salus in omnipotenti deo cósistit, & in rege omniũ Christo Saluatore nostro, ac redemptore animarum nostrarum, & correptioné libenter ab eo suscipimus, & pacem veniamq; ab ipso similiter expectamus. Igitur posteaquam repente Deo atque hominibus inuisum (secundum quod supra exposuimus) interiit impiorum hominum genus (ita vt meri to in his completum videretur quod prędixerat spiritus sanctus, Vidi impium superexaltatum & eleuatum sicut cedros libani, & trãsiui, & ecce nó erat, & quęsiui locum eius & non inueni) omni nube detersa, lætus iam dies & solito clarior illuxerat terris, atq; ecclesiis CHRISTI splendor sui solis effulserat, nec vsquã qui hęc aliter aspiceret liuidus supererat oculus: sed cuncti mortales tyrannicæ quę præterierat crudelitatis horrore, etiam si nondum fide, votis tamen quę nostra sunt amplectétes, vniuersi pariter Deum verum piis esse fatebantur auxilio, firmamq; esse spem in Christo sperantiũ comprobabant. Ex quo aderat cunctis velut diuino munere infusa lętitia, maxime videntibus ea loca, quæ paulo antè impiis tyrannorum machinis fuerant destructa, rediuiua constructione clariora & celsiora con-

Psalm. 145. a

Psalm. 36. g

ra consurgere,templaq; excelsa pro humilibus conuenticulis eleuari.Iuua A
bat enim Christianorum principum fauor,& legislatiõe religiosa alacres
nostrorũ animos eo amplius animabat,dum & ad personam episcoporũ
frequentius scriberent,& honorem sacerdotibus cum summa veneratione
deferrent,sed & impendiorum sumptus benignius largiretur.Interea festi
uitates à nostris frequentissime gerebantur cũ omni lętitia & exultatione
Dedicationes ecclesiarum — per vrbes & loca singula ecclesiarum dedicationibus celebratis.Cõgrega-
bantur in vnum sacerdotes,nec pigebat etiam lõge positos cõuenire , quia
nullũ longũ videbatur spacium charitati . Concurrebãt etiã populi ad po-
pulos,& tãquam vere membra vnius corporis CHRISTI iũgi sibi inui
cem sociariq; gaudebãt,vt videretur in eis compleri figura illa prophetica
quæ cum sacramẽto quodam prædicata est,dicens : Quia cõgregabitur os
ad os,& iunctura ad iuncturam, quibus etiã vnus spiritus inesse omnibus
infusus mẽbris,& vna anima merito dicitur,quia & vna in omnibus fides,
& vnus ab omnibus colitur deus,atq; ex vno ore hymnos omnes cõcinũt
Deo.Iam vero ingens in sacerdotiis & ministeriis,atq; in omnibus quę ad
Chori psallentium — religionis obseruantiam pertinẽt,gratia refulgebat. Adstabãt hic psallẽtiũ
Psalm.148 — chori,iuuenes & virgines,senes cum iunioribus laudabant nomẽ domini:
hic mystica ministeria ordinatis ac dispositis vicibus agebãtur. Pontificũ
Mystica ministeria — quoque & sacerdotum cõsessus,ipsa canicie venerabilis eminus præfulge- B
Pontificum & sacerdotum consessus — bat.Iam vero si quis per gratiam domini inspiratus,sermonẽ proferret ad
Concionans ad populum — populum,cum omni silentio ora cunctorum in eum, oculiq; conuersi,tan
quam cœlitus sibi per eum denuntiari aliquid expectabant. Tanta audito
rum reuerentia,tantus ordo in sacerdotibus seruabatur.Inde alius atq; a-
lius,& nõ solũ duo vel tres,sicut Apostolus dixit,cęteris examinãtibus lo-
quebãtur,sed & quantiscunque dabatur sermo in adapertione oris sui, vt
magis cõstaret in eis illud quod Moyses dixerat:Quis dabit omnem eccle
siam dei prophetare?Nusquam enim liuor aderat:nullũ pulsabat inuidia:
dona dei populis ministrabãtur:vnusquisq; secundum quod scriptum est,
Roma.12.c — ad ædificationẽ ecclesiæ abundare quęrebat.Et omnia hęc in charitate ge-
rebantur,ita vt se honore inuicem pręuenirent.& alter alterum se duceret
meliorẽ.Nam simpliciores quiq; admirabãtur,& suscipiebant eos qui per
sapientiam verbi populos instruebant.Sapiẽtes vero & eruditi viri præfe-
rebant eos,quibus pura vita & syncera simplicitas offerendi Deo hostias
Officiũ immolãdi sacrificij. — maiorem fiduciã dabat,eisq; immolãdi sacrificiũ permittebatur officium,
quos familiarior vitæ simplicitas in cordis puritate seruabat . Sic summo
studio perquirebat alter in altero quod præferret. Igitur cum tali simplici
tate ecclesiarum gloria apud Deum hominesq; proficeret & imago quæ-
dam cœlestium haberetur in terris,super omnia quoque religiosus prĩceps
CONSTANTINVS exultaret ĩ talibus,ac per dies singulos fide &
religio

A religione crescẽs,inexplebili gaudio de ecclesiarũ profectibus repleretur, sacerdotibus etiã dei nõ credebat sufficere,si se ęqualẽ præberet,nisi eos lõge pręferret,& ad imaginẽ quãdã veneraretur diuinę præsentiæ.Cumque pro his omnibus,nõ iam vt Imperator,sed vt pater coleretur à cunctis,nõ tulit infelix inuidia,vel nostrorũ pacem lętis successibus crescere,vel illius erga nos studia inquassata durare. Etenim Licinius, qui primò quasi probitate morum,& vitæ integritate,ac merito virtutum,non solum ab eo in societatem regni fuerat adscitus,verum & in propinquitatem ex coniunctione susceptus(sororem nãq; Constantini in matrimonium acceperat) videns Imperatorem non tam vi & metu,quàm amore & religione omnibus imperare,atq; in summa veneratione cunctis esse mortalibus,& pręcipue Christianis,humano vitio pulsatus, imò inhumana inuidię clade perclusus, occultis insidiis primò decipere egregiũ principẽ parat, idq; quàm maxime per familiares ac ministros molitur.Sed ille nihil quidem de eius dolis ac fraudibus suspicatus,tamen quia totus erat confidens in deo, ad omnia se illo signo quod ei cœlitus monstratũ fuerat,muniebat, nec vllis per hoc insidiis fieri obnoxius poterat.Verum Licinius vbi neq; beneficiorum memoria,neq; affinitatis gratia reprimere immanitatẽ cõcepti sceleris poterat,neq; tamen ei per occultas machinas insidię procedebãt, ratus quod Imperator Christianorũ precibus iuuaretur,&idò tutus permaneret

B stulta iracũdia permotus,Imperatori quidem apertum bellum indicit,regniq; fidẽ societatemq; cõtaminat. Nostros vero priuato ac speciali odio persequi parat,hoc in querelã deuocãs,quod nõ ita pro se sicut pro Constantino,Christiani in solennibus & ex præcepto sibi traditis orationibus excubarẽt.Versa igitur vice,is qui paulò antè acerrime in eos vindicauerat qui tyrannorũ tẽpore aduersum Christianos aliquid crudele moliti sunt, nũc in nostros tela cõtorquet,& tyrãnidis suę prima sacrilegia nostrorum cruore delibat.Primò nãq; omniũ,de palatio suo, si quis Christianus esset exire iubet,tum & de omni militia.Posthęc proficit pestis,& tyrãnicis edictis statuit,omnes qui se Christianos profiterentur,in carcerẽ tradi.Statim tamen inuenit aliquid,in quo priores crudelitate superaret. Addit edicto, vt ne quis alicui misso in carcerẽ,cibũ vel potũ deferat,dicẽs:Iniquum esse misericordiã fieri,atq; humanitatẽ prębere his,quos ipse suis legibus condemnasset.Et ita multitudines in carcerem retrusæ,inedia necabãtur. Sed per hoc putabat adhuc occultiorem esse tyrannidem suam,verũ crescente animi sæuitia,etiã hoc parum videtur:continuò in episcopos, cæterosq; sacerdotes dei,rabiẽ crudelitatis extẽdit, & primò omniũ nobiliores quosq; & quos fama clarior extulerat,vel sapientię & doctrinæ opinio cõmendauerat,callida arte circumuenit,& eos aut iniuriarũ reos fieri,aut cuiuslibet alterius ficti criminis præcipiens,nullaq; negotii inquisitione habita,puniri hoc so

Constantinus fauebat Christianis

Licinius

Licinius aduersus Constãtinum Aug.

Solẽnia Christianorum

Licinij edicta aduersũ Christianos An.do. 310

ri hoc solo quò deferebantur, iubebat. Iam vero post hæc inaudito omnibus seculis crudelitatis modo, omnes qui cõtaminatis sacrificiis acquiescere noluissent, non tortoribus (vt præcessores sui tyranni faciebant) neque cruciatibus ac suppliciis tradi iubebat, sed lanionibus dari, vt eos porcorum more suspensos, despicatosq; & codicibus superpositos, per frusta cæderent, & in partes diuisos, in mare ad pabulum piscium proiiceret. Ecclesias quoque quas suis iam temporibus communibus edictis extrui fecerat, rursum ipse subuertere, & per omnia satisagere, quatenus cũctos qui ante se fuerãt tyrannos, crudelitate superaret. Præterea & leges, si quæ apud Romanos bene & honeste à maioribus latæ fuerant, in barbarum ritum conuertere, auaritiæ quoq; insatiabiliter studere, census innouare, & agros cultoribus vacuos tributis replere. Præterea si quos iniquis factiõibus circumuentos in exiliũ misisset, horum vxores legitimis matrimoniis auulsas, seruis suis ac satellitibus iungere. Ipse vero etiam contra ætatis suę vires adulteriis & corruptione virginum delectari. Verum vbi huiuscemodi armis & virtutibus instructus, tyrannidem ferocius cœpit agitare, Constãtinus, qui erat veris virtutibus adornatus, & perfecta in deum pietate munitus, tot tantisq; flagitiis ire obuiam parat. Nec difficultas aliqua victoriæ fuit, vbi & causa iustior, & fides purior, & virtus eminentior habebatur. Deiectoq; Licinio, atq; omni memoria tyrannicę dominationis ablata, soliditatem Romani regni cum filiis solus obtinuit. Tum vero status quidem reipublicæ æquabili moderatione, & cẽsura dignissima Romani nominis habebatur in natiõibus barbaris: metus ingens: in Prouincialibus vero metu deuotio animi maior erat. Quieta omnia & trãquilla ab hostibus bellisq; ciuilibus, lęti securiq; cuncti mortales pacem agitabant. Ecclesiarum vero gloria, incredibile memoratu est, quãtò religiosi imperatoris studio adoleuerit, quantaq; eius cura etiam erga sumptum indigentium fuerit. Ardens nanq; in fide dei animus, & benignũ ingeniũ atq; clemẽs bonis operibus pascebatur. In tantũ vero præsentium rerum bonitas & tranquillitas obtinebat, vt obliuionem præteritorum pareret malorum. Edictis nanque frequentibus per omnem locum propositis, non solum tyrãnicas aduersum Christianos depulerat leges, iusq; ciuile reddiderat, verũ & priuilegia plurima ecclesiis, ac summos honores sacerdotibus detulit. Ita deo atq; hominibus charus, summã Romani regni, cum religione pura, tum etiã virtute animi ac moderatione, supra omnes qui prius fuerant, procurabat.

An.do. 325

Ecclesiæ

Pauperibus subuenit

An.do. 326 Constantinus priuilegia ecclesiastica sacerdotibus dedit.

EVSEBII PAMPHILI CAESARIENSIS EPISCOpi Ecclesiasticæ historiæ libri Noni & vltimi Ruffino Aquileiensi presbytero interprete,

FINIS.

RVFFI-

A RVFFINVS LECTORI

HVcuſq; nobis Euſebius rerum in eccleſia geſtarum memoriam tradidit. Cætera vero quæ vſq; ad præſens tẽpus per ordinẽ ſubſecuta ſunt, quæ vel in maiorũ literis reperimus, vel noſtra memoria attigit, patris religioſi præceptis & in hoc parentes, quàm poterimus breuiter addemus. Intelligit Chromatium

HISTORIAE ECCLESIASTICAE LIBER DECIMVS, AVTORE *Ruffino Aquileienſi presbytero.

De Arii Hæreſi. Cap. I.



CVM APVD Alexandriam poſt Achillam, qui Petro martyri ſucceſſerat, Alexander ſacerdotium ſuſcepiſſet, quia pax noſtris & quies à perſequutiõibus erat, atque eccleſiarum gloria confeſſorum meritis gaudebat, proſperitas rerum noſtrarum domeſtica contentione turbatur. An.do. 322. Alexander epiſcopus Alexandrinus

Etenim presbyter quidam apud Alexandriam, Arius nomine, vir ſpecie & forma magis quàm virtute religioſus, ſed gloriæ laudiſque & nouitatis improbe cupidus, praua quędam de fide CHRISTI
B proferre, & quæ antea in quæſtionem nunquam venerant cœpit: abſcidere ac ſeparare ab illa æterna & ineffabili dei patris ſubſtantia vel natura filium conabatur. Quæ res plurimos in eccleſia conturbabat. Sed cum Alexander epiſcopus natura lenis & quietus, aſſiduis commonitionibus Arium cuperet à prauo incepto & aſſertiõibus impiis reuocare, nec tamen res ex ſententia procederet, quod, pleroſque iam contagio peſtiferæ aſſertionis infecerat, non ſolum apud Alexandriam, verum & per alias vrbes prouĩciasq; diſperſa, pernicioſum fore credẽs ſi diſſimularet, & aliis plurimis conſacerdotibus ſuis rem indicat. Quæſtio latius innoteſcit. Sermo vſque ad aures religioſi prĩcipis, quippe qui omni ſtudio & diligẽtia curaret quæ noſtra ſunt, peruenit. Tum ille ex ſacerdotum ſententia apud vrbem Nicęam epiſcopale concilium conuocat, ibiq; Arium trecentis decem & octo epiſcopis reſidentibus adeſſe iubet, ac de eius propoſitionibus & quæſtionibus iudicari. An.do. 323. Arius presbyter Alexandrinus. Alias diſſimularet à talibus plu conſ.l Conſtantinus Aug. An.do. 327. Cõciliũ apud Nicæam

De concilio apud Nicæam congregato. Cap. 2.

SEd & in eo concilio admirabile factum principis non puto reticẽdum. (Etenim cùm ex omnibus penè locis epiſcopi cõueniſſent, & vt fieri ſolet) diuerſis ex cauſis inter ſe quædã iurgia detuliſſent, interpellabatur frequenter à ſingulis: offerebantur libelli, culpæ proferebantur, & magis ad hæc quàm ad id, pro quo ventũ fuerat, animos dabant. At ille videns quod per huiuſmodi iurgia cauſa ſummi negocii fruſtraretur, diẽ certũ ſtatuit,

qua vnusquisq; episcoporum, si quid quærimoniæ habere videretur, defer A
ret. Et cum resedisset, suscepit à singulis libellos: quos simul omnes in sinu
Côstantinus Aug. ad episcopos
suo continens, nec in eis quid contineretur aperiés, ait ad episcopos: Deus vos constituit sacerdotes, & potestatem vobis dedit de nobis quoque iudicandi, & ideo nos à vobis recte iudicamur. Vos autem non potestis ab hominibus iudicari. Propter quod dei solius inter vos expectate iudicium, & vestra iurgia quæcunq; sunt, ad illud diuinũ reseruentur examen. Vos etenim nobis à deo dati estis dii, & conueniens non est vt homo iudicet deos
Psalm. 81. a
sed ille solus de quo scriptum est: Deus stetit in synagoga deorũ, in medio autem deos discernit. Et ideo his omissis, illa quæ ad fidem dei pertinent, absque vlla animorum contentione distinguite. Quũ hæc dixisset, omnes simul querimoniarum libellos iussit exuri, ne innotesceret vlli hominũ simultatio sacerdotum. Verum quũ per dies multos in episcoporum concilio de fide quæstio verteretur, & nonnulli diuersa sentirent, ac vehemẽter cœptis Arii fauerent, plures tamẽ erant qui impiũ execrarẽtur inceptũ. Cumq; in eodem cócilio esset confessorum magnus numerus sacerdotum omnes Arii nouitatibus aduersabantur. Fauebant vero ei viri in quæstionibus callidi, & ob id simplicitati fidei aduersi.

De conuersione Philosophi Dialectici. Cap. 3.

QVantam vero virtutem habeat fidei simplicitas, etiã ex his quę inibi B
gesta referuntur, agnoscimus. Etenim cum pro studio religiosi Imperatoris, ex omni terra sacerdotes dei coissent, opinione cómoti philoso
Philosophi & Dialectici ité côueniunt apud Nicæam
phi quoq; & dialectici valde nobiles & opinatissimi côuenerũt. In quibus quidã ĩsignis in arte dialectica, per dies singulos, cóflictus summi certaminis cũ episcopis nostris, viris adæque in dialectica nó improbabiliter eruditis, mouebat: & fiebat ingens spectaculũ, côuenientibus ad audiendum doctis & literatis viris. Nec tamen vllo genere philosophus cócludi à quoquam poterat, aut constringi. Tanta enim dicendi arte obiectis quæstionibus occurrebat, vt vbi maxime putaretur adstrictus, velut anguis lubricus laberetur. Sed vt ostenderet deus, quia non in sermone regnum dei, sed in virtute consistit, quidam ex cófessoribus simplicissimę naturę vir, & nihil
1. Cor. 2. a
aliud sciens nisi IESVM CHRISTVM, & hũc crucifixũ, inter cæteros auditores episcopos aderat. Qui cũ vidisset philosophũ insultanté nostris, & callida se disputationis arte iactanté, poscit ab omnibus locũ, velle se paucis cũ philosopho sermocinari. Tum vero nostri, qui simplicitatem viri & imperitiam de sermone dũtaxat nossent, pauere, & velut pudorem
Christian' illiteratus philosophum aggreditur
quendã pati, ne forte apud callidos homines risui efficeretur sancta simplicitas. Perstitit tamen senior, & hinc mouit sermonis exordium. In nomine, ĩquit, IESV CHRISTI philosophe audi quę vera sunt. Deus vnus est qui fecit cœlum & terram, quiq; homini qué de terrę limo formauerat

spiritum

A spiritum dedit: vniuersa quæ videntur & quæ non videntur, virtute verbi sui creauit,& spiritus sui sanctificatione firmauit.Hoc verbum ac sapientia quem nos filium dicimus,humanos miseratus errores,ex virgine nascitur & per passioné mortis à perpetua nos morte liberauit,ac resurrectione sua æterna nobis contulit vitam. Quem & expectamus iudicem omniũ quæ gerimus esse venturum.Credis hoc ita esse philosophe?At ille velut si nunquam vllum sermonem contradicendi didicisset,ita obstupefactus virtute dictorũ,mutus ad omnia,hoc solum potuit respondere,ita sibi videri, nec aliud verum esse quàm quod dixerat.Tum senior: Si hæc, inquit, ita esse credis,surge & sequere me ad Dominicum,& ✝huius fidei signaculum suscipe.Et philosophus cóuersus ad discipulos suos, vel ad eos qui audiendi gratia conuenerant:Audite,inquit,ô eruditi viri:Donec verbis mecum gesta res est,verba verbis opposui,& quæ dicebantur, dicendi arte subuerti: vbi vero pro verbis virtus processit ex ore dicentis, non potuerunt resistere verba virtuti,nec homo aduersari potuit Deo.Et ideo si quis vestrũ potuit in his quæ dicta sunt sentire quæ sensi,credat Christo,& sequatur hũc senem,in quo loquutus est Deus.Ita philosophus Christianus effectus,tandem se gratulatus est victum.

Per signaculũ huius fidei, crucem intelligit. Nam sic olim signabãtur Christiani.

De Paphnutio Confessore. Cap. 4.

Paphnutius

B FVit præterea in illo Concilio & Paphnutius,homo Dei, episcopus ex Aegypti partibus confessor,ex illis,quos Maximianus dexteris oculis effossis,& sinistro poplite succiso,per metalla damnauerat.Sed in hoc tanta virtutum inerat gratia,vt signa per eum non minus quàm dudum per Apostolos fierent.Nam & dæmones verbo tantũ fugabat, & ægros sola oratióe curabat:sed & cæcis visum dicitur reddidisse,& paralyticos ad stabilitatem corporis reuocasse.Quem Constantinus in tanta veneratione & affectu habuit, vt sæpius eum intra palatium euocatum complecteretur, & illum oculum qui in confessione fidei fuerat euulsus,auidioribus osculis demulceret.

De Spiridione episcopo. Cap. 5.

Spiridion.

EX eorum numero (& si quid adhuc eminentius) fuisse dicitur etiam Spiridion Cyprius episcopus, vir vnus ex ordine prophetarum, quantum etiam nos eorum qui eum viderant narratione comperimus.Hic pastor ouium etiam in episcopatu positus permansit. Quadam vero nocte cum ad caulas fures venissent,& manus improbas quo aditum educendis ouibus facerent,extendissent,inuisibilibus quibusdam vinculis restricti,vsque ad lucem velut traditi tortoribus permanserũt.Cum vero oues ducturus ad pascua matutinus se ageret senior,videt iuuenes absq; humanis vinculis in caulis pendere districtos.Cumq; causam noxæ comperisset,absoluit sermone,quos meritis vinxerat:& ne eis inanis nocturna cederet occu-

patio: Tollite, inquit, ô iuuenes vnum vobis arietem, ne sine causa venisse videamini, quem melius prece quàm furto quæsisse conuenerat. Tradunt de hoc etiã illud factũ mirabile: filiam habuit Irenen nomine, quę ei cum bene ministrasset, virgo defuncta est. Post eius obitum venit quidam dicens, se ei quoddam depositum cõmendasse. Rem gestam ignorauerat pater. Perquisitum in tota domo, nusquam quod poscebatur, inuentum est. Persistebat tamen ille qui commendauerat, & fletu ac lachrymis perurgebat: vitæ suæ quoq; illaturum se esse exitium, nisi commendata reciperet, testabatur. Permotus lachrymis eius senex, ad sepulchrum filiæ properat, atq; eam ex nomine clamitat. Tum illa de sepulchro: Quid vis (ait) pater? Cõmendatũ, inquit, illius vbi posuisti? At illa locũ designãs, illic (ait) inuenies defossum. Regressus ad domũ, rem sicut filia de sepulchro responderat, repertã, tradidit reposcẽti. Sed & multa alia eius ferũtur gesta mirabilia quæ etiã nũc ore omniũ celebrantur. Tales igitur in illis adhuc tẽporibus permulti viri in ecclesiis domini refulgebãt, ex quibus plurimi in illo cõcilio fuerũt. Sed & Athanasius eodẽ tẽpore Alexandriæ diaconus, Alexandrini episcopi aderat cõsiliis, senem quãplurimis iuuans. Interea per dies singulos agitabatur conuentus, nec facile aut temere de re tãta statuere audebãt. Euocabatur frequenter Arius in cõcilium, & assiduo tractatu assertiones eius discutiebantur, & quid aduersum hæc teneri deberet aut statui summa cum libratione quærebatur. Verum post diutinum multumq; tractatum placet omnibus, ac velut vno cunctorum ore & corde decernitur ὁμοούσιον scribi debere, id est, eiusdem cum patre substantiæ filium confiteri, idq; firmissima omnium sententia pronunciatur. Decẽ & septem soli tũc fuisse dicuntur, quibus Arii fides magis placeret, extrinsecus creatũ Dei filium ex nullis substantibus, & non ex ipsa patris deitate progenitum confirmantes. Defertur ad Constantinum sacerdotalis concilii sententia. Ille tanquam à Deo prolatam veneratur. Cui si quis tentasset obniti, velut contra diuina statuta venientem, in exilium se protestatur acturum. Sex igitur soli cũ Ario se patiuntur expelli, reliqui vero vndecim consilio inter se habito, adquiescunt ad subscribendum manu sola, non mente. Cuius simulationis autor pręcipue extitit Nicomediæ episcopus Eusebius. Interim quoquo modo aliis veritate, aliis simulatione (sicut post exitus docuit) subscribentibus, & de singulis quibusq; ecclesiasticis obseruationibus certa statuta figentibus, concilium diremptum est. Exemplum autem expositionis fidei eorum qui conuenerant, infra scriptum est.

[Margin: Athanasius Alexandrini episcopi a consiliis — quidã sic distinguunt. Sed & Ath. e t. Alexã triæ diaconus [Alexãdrini episco.] aderat, consiliis senem. &c. — Arius damnatur. — Eusebius Nicomediensis.]

EXEMPLVM fidei Nicęnę, & statutorum eius. Cap. 6.

[Margin: Exemplum fidei Nicæni cõcilii.]

Credimus in vnum Deum, patrem omnipotentem, omnium visibilium & inuisibilium factorem. Et in vnum Dominum nostrum Iesum

A Christum, filium Dei de patre natum vnigenitum, id est, de substantia patris, Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero, natum, non factũ, ὁμοούσιον patri, hoc est, eiusdem cum patre substãtiæ, per quem omnia facta sunt, quæ in cœlis & quæ in terra. Qui propter nos & propter nostram salutem descendit, & incarnatus est homo factus, passus est, & resurrexit tertia die, & ascẽdit in cœlos, inde venturus iudicare viuos & mortuos. Et in spiritum sanctum. Eos autem qui dicunt, erat aliquando quando non erat, & antequam nasceretur non erat, & quia ex nullis substantibus factus est, aut ex alia subsistentia, vel substantia, dicunt esse τρεπτὸν aut conuertibilem vel mutabilem filium Dei, anathematizat catholica & apostolica ecclesia.

I Statuunt præterea obseruandum esse in ecclesiis, ne quis ex his qui semetipsos impatientia libidinis exciderunt, veniret ad clerum.

II Et ne quis nuper assumptus ex vita vel cõuersatione gentili, accepto baptismo, antequam cautius examinetur, clericus fiat.

III Et ne quis episcoporum cæterorumq; clericorum cum extraneis mulieribus habitet, præterquam cum matre, vel sorore, vel θεία, vel si quæ sunt huiusmodi necessitudinum personæ.

IIII Et vt episcopus (si fieri potest) à totius prouinciæ episcopis ordinetur. Si hoc difficile est, certe non minus quã à tribus, ita tamen, vt Metropolitani episcopi maxime vel præsentia, vel autoritas habeatur. Absque quo ordinationem irritam esse voluerunt.

B V Et ne, quem alius episcopus de ecclesia expulerit, siue clericum, siue laicum, suscipiat alius. Sanè ne hoc aut iracundia aliqua, aut contentione (vt fieri solet) iniuste factum remedium non haberet, decernunt per singulos annos in singulis quibusq; prouinciis secundo ab omnibus episcopis prouincialibus concilia agi debere, & de huiusmodi negociis iudicari, vt si fortè ab vno inique aliquid gestum est, à cæteris emendetur. Si recte, vt ab omnibus confirmetur.

Indicat liber in quo magistratuum insignia depicta sunt, sub dispositione viri illustris comitis priuatarũ, fuisse etiã rationalẽ rei priuatæ per vrbem & suburbicarias regiones cũ parte Faustinæ. Et alibi mentio Piceni suburbicarij in eodem volumine

VI Et vt apud Alexandriam, & in vrbe Roma, vetusta consuetudo seruetur, vt vel ille Aegypti, vel hic suburbicariarũ ecclesiarũ sollicitudinẽ gerat

VII Et vt si forte in ordinando episcopo, duo vel tres pro aliqua contentione dissentiãt, reliquorum autoritas, & præcipue Metropolitani cum cæteris firmior habeatur.

VIII Et vt episcopo Hierosolymorũ ãtiquitus tradita honoris prerogatiua seruetur, manẽte nihilominus & Metropolitani ipsius prouĩciæ dignitate

Episcopi Hierosolymitani prærogatiua καθαροὶ

IX Et Catharos (qui apud nos Nouatiani sunt) si forte pœnitentes ad ecclesiam cõuertantur, cõfessos ecclesiastica dogmata, clericos in ordine quidem suo suscipi debere. Sed ordinatione data, sanè si episcopus ipsorũ veniat ad episcopum nostrum, debere eum in presbyterorũ loco sedere. Epi-

ſcopi vero nomen manere apud illum ſolũ, qui catholicam ſemper tenuit fidem, niſi ſua voluntate ipſe eũ tali nomine honorare voluerit, vel ſi placuerit vt quęrat ei epiſcopi locum vacantem, hoc ſit in ipſius poteſtate. A

X Et ne in vna ciuitate duo ſint epiſcopi.

XI Et ſi qui forte indiſcrete ad ſacerdotiũ prouecti, poſtmodum vel ipſi aliquid de ſe crimionoſum cõfeſſi ſunt, vel ab aliis reuicti, vt abiiciantur: ſed & ſi qui ex his qui lapſi ſunt, & per ignorantiã forte ordinati, recogniti fuerint vt abiiciantur.

XII Et ſi qui abſq; tormentis in perſecutiõibus lapſi ſunt, & ex corde agũt pœnitẽtiã, quinq; annos inter catechumenos faciãt, & duobus annis poſt hoc fidelibus tãtũ in oratiõe iũgãtur, & ita poſtmodũ ſuſcipiantur.

XIII Qui vero propter cõfeſſionẽ militiã abiecerant, & rurſum ad hanc abierunt, hos tredecim annis pœnitẽtiã gerere, & poſtea ſuſcipi, ſi tamen ex corde pœnitentiã gerãt. Eſſe tamen in poteſtate epiſcopi moderandi facultatem, ſi eorum fructuoſam & attentam pœnitentiam viderit.

XIIII De his vero qui vita excedunt pęnitẽtibus, decernũt, vacuũ nullũ debere dimitti. Si quis ſanè accepta cõmunione ſuperuixerit, debere eũ tẽpora ſtatuta cõplere, vel certe prout moderari epiſcopus voluerit.

XV De catechumenis qui prolapſi ſunt, ſtatuerunt tribus annis eos à catechumenorum oratione ſeparatos, poſtea recipi debere.

XVI Et ne de ciuitate inferiori ad maiorem eccleſiã trãſire quis ambiat, ſiue epiſcopus, ſiue etiam alius clericus. B

XVII Et ne quis clericus qui derelicta eccleſia ſua, nulla exiſtente cauſa probabili vagatur & oberrat per alias eccleſias, ſuſcipiatur in cõmunionẽ.

XVIII Et vt nemo eum qui ad aliũ pertinęt, ſubripiens, in ſua eccleſia ordinet clericũ abſque conſenſu illius ad quem pertinet.

XIX Et ne quis clericus aut vſuras accipiat, aut frumenti vel vini ampliationem, quod ſolet in nouo datũ, vel ſeſquiplum, vel etiam duplum recipi: quod ſi faciat, tanquam turpis lucri reum abiiciendum.

XX Et ne diaconi presbyteris præferantur, neùe ſedeant in conſeſſu preſbyterorum, aut illis præſentibus euchariſtiam diuidãt, ſed illis agentibus ſolum miniſtrent. Si vero presbyter nullus ſit in pręſenti, tũc demum etiã ipſis licere diuidere: aliter vero agentes, abiici iubent.

Diaconus euchariſtiam nõ diuidat præſente epiſcopo

XXI Et vt Pauliniſtę, qui ſunt Photiani, rebaptizentur.

XXII Sed & diaconiſſas, quoniam quidẽ manus impoſitionem non accipiunt, etiam ipſas inter laicos eſſe debere. Igitur cum de his prout diuinarum legum reuerentia popoſcerat, decreuiſſent, ſed & de obſeruatione Paſchę ãtiquũ canonem, per quem nulla de reliquo varietas oriretur, eccleſiis tradidiſſent, omnibus rite diſpoſitis, eccleſiarũ pax & fides in Oriẽtis atq; Occidentis partibus vna atque eadem ſeruabatur.

De Helena

A De Helena Constantini matre. Cap.7.

PEr idem tempus Helena Constantini mater, fœmina incomparabilis fide & religione animi,ac magnificentia singulari,cuius iure Constantinus & esset filius & crederetur,diuinis admonita visionibus,Hierosolymam petit,atque ibi locum in quo sacrosanctum corpus patibulo affixum pependerat,ab incolis perquirit.Qui idcirco ad inueniendũ difficilis erat, quod ab antiquis persecutoribus simulachrum in eo Veneris fuerat defixum,vt si quisChristianorum in illo loco Christum adorare voluisset, Venerem videretur adorare.Et ob hoc infrequẽs & penè obliuioni datus fuerat locus.Sed cum (vt supra diximus) religiosa fœmina properasset ad locum cœlesti sibi indicio designatũ,cuncta ex eo prophana & polluta deturbans,in altum purgatis ruderibus, tres confuso ordine reperit cruces. Sed obturbabat reperti muneris lætitiã vniuscuiusq; crucis indiscreta proprietas.Aderat quidẽ & titulus ille,qui Græcis,& Latinis,atq; Hebraicis literis à Pilato fuerat conscriptus: sed nec ipse satis euidẽter dominici prodebat signa patibuli.Hic iam humanę ambiguitatis incertũ, diuinũ flagitat testimoniũ. Accidit in eadẽ vrbe primariã quandã loci illius fœminã graui ægritudine confectã,seminecem iacere. Macarius per idẽ tempus ecclesiæ illius episcopus erat.Is vbi cunctantem reginam, atque omnes pariter B qui aderant videt:Adferte (inquit) huc totas quæ repertæ sunt cruces, & quæ sit quæ portauerit dominum,nũc nobis adaperiet deus. Et ingressus cum regina pariter & populis ad eam quæ decumbebat, defixis genibus huiuscemodi ad deum precem profudit.

An. do. 325. Helena mater Constantini Augusti

Simulachrum Iouis Adrianũ illic posuisse, Paulinus autor est. Adonidis autẽ in Bethlehem

Tres cruces reperiuntur

Macarius episcopus Hierosolymorum

De cruce Saluatoris in Hierosolymis ab Helena reperta. Cap.8.

TV domine,qui per vnigenitum filium tuum salutem generi humano per passionem crucis conferre dignatus es,& nunc in nouissimis temporibus adspirasti in corde ancillæ tuę perquirere lignum beatum,in quo salus nostra pependit, ostende euidenter èx his tribus, quæ crux fuerit ad dominicam gloriam,vel quæ extiterit ad seruile supplicium, vt hæc mulier quę semiuiua decumbit,statim vt eam lignum salutare cõtigerit, à mortis ianuis reuocetur ad vitam.Et cum hæc dixisset, adhibuit primo vnam ex tribus,& nihil profecit.Adhibuit secundã,& ne sic quidem aliquid actũ est.Vt vero admouit tertiam,repente adapertis oculis mulier consurrexit, & stabilitate virium recepta,alacrior multo quàm cum sana fuerat,tota domo discurrere,& magnificare dei potentiam cœpit.Sic euidenti indicio regina voti compos effecta, templum mirificum in eo loco in quo crucem repererat,regia ambitione construxit.Clauos quoq; quibus corpus dominicum fuerat affixum, portat ad filium. Ex quibus ille frenos, composuit, quibus vteretur ad bellum. Et ex aliis galeã nihilominus belli vsibus aptã fertur armasse.Ligni vero ipsius salutaris partem detulit filio, partem vero

Precatio Macarij ad deum

Miraculũ crucis Christi

Claui

Lignũ crucis

thecis argenteis conditā dereliquit in loco: quæ etiā nunc ad memoriā sol- A licita veneratione seruatur. Reliquit etiā hoc indiciū religiosi animi regina venerabilis: Virgines quas ibi reperit Deo sacratas, inuitasse ad prandium,

Virgines monachæ

& tanta eas deuotione curasse dicitur, vt indignum crederet, si famulorum vterentur officiis, sed ipsa manibus suis, famulæ habitu succincta, cibum apponeret, poculum porrigeret, aquam manibus infunderet, & regina orbis ac mater imperii, famularum Christi se famulam deputaret. Et hæc quidem Hierosolymis gesta.

An. do. 336. Constantinus in Sarmatas & Gothos

Interea Constantinus pietate fretus, Sarmatas, Gotthos, aliasque barbaras nationes, nisi quæ vel amicitiis, vel deditione sui pacem præuenerant, in solo proprio armis edomuit. Et quanto magis se religiosius ac humilius deo subiecerat, tanto amplius ei Deus vniuersa subdebat. Ad Antonium quoque primum eremi habitatorem, velut ad vnum ex prophetis literas suppliciter mittit, vt pro se ac liberis domino supplicaret.

Antonius eremita An. do. 338.

Ita non solum maritis suis, ac religione matris, sed & intercessione sanctorum, commendabilem se Deo fieri gestiebat. Sanè quoniam tanti viri Antonii fecimus mentionem, de virtutibus eius atq; institutis, & sobrietate mentis, vt in solitudine vitam degens, vsus solummodo consortio fuerit bestiarū, & de dęmonibus crebros agens triumphos placuerit deo supra cunctos mortales, vtq; institutionis suæ præclara vsque in hodiernum monachis exempla reliquerit, volentem me aliqua exponere, ille libellus exclusit, qui ab Athanasio scriptus, etiam Latino sermone æditus est.

Antonij vita ab Athanasio cōscripta Græcè, Latinè versa ab Euagrio

Propter quod nos, omissis his quæ ab aliis iam dicta sunt, ea memorabimus, B quæ quamuis gestorum cōtineat fides, ab his tamen qui longe positi sunt, obscurior fama subtraxit.

De captiuitate Frumentii & Edesii, & de conuersione Indorum per ipsos gesta. Cap. 9.

IN ea diuisione orbis terræ quæ ad prædicandum verbum dei sorte per apostolos celebrata est, cum aliæ aliis prouinciæ obuenissent, Thomæ Parthia, & Matthæo Aethiopia, eique adhærens citerior India Bartholomæo dicitur sorte decreta. Inter quā Parthiamq; media, sed longo interior tractu India vlterior iacet, multis variisq; linguis & gentibus habitata, quā velut longe remotam, nullus Apostolicæ prædicationis vomer impresserat, quæ tamen tēporibus Constantini tali quadam ex causa semina fidei prima suscepit.

Metrodorus

Metrodorus quidam philosophus, inspiciendorum locorū, & orbis perscrutandi gratia, vlteriorem dicitur Indiam penetrasse.

Meropius

Cuius exemplo etiam inuitatus Meropius quidam Tyrius philosophus simili ex causa adire Indiam voluit, habens secum duos puerulos, quos liberalibus literis vtpote propinquos instituebat. Quorum vnus qui erat iunior Aedesius, alter Frumētius vocabatur. Igitur peruisis & in notitiā captis his quibus animus pascebatur, cum philosophus redire cœpisset, aqua vel cæ-

A terorum necessariorum causa ad portũ quendam nauis qua vehebatur, ap plicuit. Moris est inibi Barbarorũ, vt si quando fœdus sibi cum Romanis turbatũ vicinæ nunciauerint gentes, omnes qui apud eos ex Romanis inuenti fuerint, iugulentur. Inuaditur nauis philosophi: cuncti cum ipso pariter perimuntur. Pueruli reperti sub arbore meditantes, & lectiones suas parantes, Barbarorũ miseratione seruati, ducuntur ad regem. Horum ille alterum, id est, Edesium sibi pincernam fecit. Frumentio vero, quẽ quasi perspicacem deprehenderat & prudentem, rationes suas scriniaq; commisit. Ex quo & in honore magno apud regẽ habiti, & in amore. At vero moriens rex, vxorem cum paruulo filio regni dereliquit hæredem: adolescentibus autem quid vellent, agendi dedit liberam facultatem. Quos tamen regina suppliciter exorat, tanquã quę nihil haberet in toto regno fidelius, vt secũ vsquequo adolesceret filius, regendi regni sollicitudinẽ partirentur: & pręcipue Frumentiũ, cuius prudentia ad moderandum sufficeret regnũ. Nam alius fidem puram, & sobriã mentem simpliciter exhibebat. Idq; dum agerent, & regni gubernacula Frumẽtius haberet in manibus, deo mentẽ eius & animos instigante, requirere sollicitius cœpit, si qui inter negociatores Romanos Christiani essent, & ipsis potestatẽ maximã dare, ac monere vt cõuenticula per loca singula facerẽt, ad quæ Romano ritu orationis causa cõfluerent. Sed & ipse multo magis eadẽ facere, & ita cæteros cohortari, fa

B uore & beneficiis inuitare, præstare quicquid oportunũ fuisset, loca ædificiis, aliaque necessaria præbere, & omnimodo gestire, vt Christianorũ inibi semen exurgeret. Sed cũ regius puer adoleuisset, cui procurationẽ regni gerebãt, expletis omnibus & ex fide traditis, multũ licet detinẽtibus & rogantibus vt manerẽt regina vel filio, ad orbẽ tamen nostrũ reuertũtur. Et Aedesio festinante Tyrũ, parentes propinquosq; reuisere, Frumẽtius Alexandriã pergit, dicens, æquũ non esse, opus occultare Dominicũ. Igitur rẽ omnem vt gesta est exponit episcopo, ac monet vt prouideat virũ aliquẽ dignum, quẽ congregatis iam plurimis Christianis, & ecclesiis constructis in Barbarico solo, episcopum mittat. Tum vero Athanasius (nam is nuper sacerdotiũ susceperat) attentius & propensius Frumentii dicta gestaq; considerans, in concilio sacerdotũ ait: Et quem alium inueniemus virum talẽ, in quo sit spiritus dei in ipso sicut in te, qui hæc ita possit implere? Et tradito ei sacerdotio, redire eum cũ domini gratia vnde venerat iubet. Quiq; cũ episcopus perrexisset ad Indiã, tanta ei data esse à deo virtutum gratia dicitur, vt signa per eum apostolica fierent, & infinitus numerus Barbarorum conuerteretur ad fidem. Ex quo in Indiæ partibus & populi Christianorũ & ecclesiæ factæ sunt, & sacerdotium cœpit. Quæ nos ita gesta, nõ opinione vulgi, sed ipso Edesio Tyri presbytero postmodum facto, qui Frumentii comes prius fuerat, referente cognouimus.

Aedesius à poculis

Frumentius à rationibus

Frumẽtius sacerdos factus

Edesius Tyri presbyter

Per idem

De conuersione gentis Iberorum per captiuam facta. Cap. 10. A

Iberi Ἴβηρες
Mulier captiua γυνὴ δορυάλωτος
Hanc historiã etiam Theodoretus narrat lib. 1.

PEr idem tempus etiam Iberorum gens, quæ sub axe Pontico iacet, verbi dei fœdera, & fidem futuri susceperat regni. Sed huius tãti boni præstitit causam mulier quædam captiua, quæ apud eos reperta, cum fidelem & sobriam satis ac pudicam duceret vitam, totisque diebus ac noctibus obsecrationes deo peruigiles exhiberet, in admiratione esse ipsa rei nouitas Barbaris cœpit, & quid hoc sibi velit, curiosius perquirebãt. Illa, vt res erat, simpliciter Christum se deum hoc ritu colere fatebatur. Nihil ex hoc amplius Barbari præter nouitatem nominis mirabantur. Verum (vt fieri solet) ipsa perseuerantia curiositatem quandã mulierculis inferebat, si quid emolumenti ex tanta deuotione caperetur. Moris apud eos esse dicitur, vt si paruulus ægrotet, circũferatur à matre per singulas domus, quo scilicet si quis experti aliquid remedii nouerit, conferat laboranti. Cumque mulier quædam paruulum suum per omnes circuntulisset ex more, nec aliquid remedii cunctas domos lustrando cepisset, venit etiã ad captiuam, vt si quid sciret, ostenderet. Illa se humani quidem remedii nihil scire testatur, deũ tamen suum Christum quem colebat, dare ei desperatam ab hominibus posse salutem, confirmat. Cumque cilicio suo paruulum superposuisset, atque ipsa desuper orationem fudisset ad dominum, sanum matri reddidit infantem. Sermo defertur ad plures, factique fama magnifici vsque ad aures reginæ perlabitur. Quæ dolore quodam grauissimo corporis afflicta, B in desperatione maxima erat. Rogat ad se captiuam deduci. Illa ire abnuit, ne præsumere amplius aliquid quàm sexus sineret, videretur. Ipsam se regina deferri ad captiuæ cellulam iubet. Quam similiter supra cilicium suum positam, inuocato Christi nomine, continuo post precem, sanã & alacrem fecit exurgere: Christumq; esse deum dei summi filium, qui salutem hanc contulerit, docet, eumque quem sibi autorem suæ sciret esse incolumitatis & vitæ, commonet inuocandum. Ipsum nanque esse, qui & regibus regna distribuat, & mortalibus vitam. At illa cum lætitia domum regressa, marito percontanti causam tam subitæ sanitatis aperuit: quique cũ pro salute coniugis lætus, mulieri munera deferri iuberet, illa: Horum, inquit, ô rex nihil captiua dignatur: aurum despicit, argẽtum respuit, ieiunio quasi cibo pascitur: hoc solum ei muneris dabimus, si eum, qui me illa inuocante sanauit, Christum deum colamus. Ad hoc tũc rex segnior fuit, & interim distulit, sæpius licet ab vxore commonitus, donec accidit quadam die venante eo in syluis cum comitibus suis, obscurari densissimis tenebris diem, & per terræ noctis horrorem luce subducta, cæcis iter gressibus denegari. Alius aliò diuersi ex comitibus oberrant: ipse solus densissima obscuritate circundatus, quid ageret, quo se verteret nesciebat: cum repente anxios salutis desperatione animos cogitatio talis ascendit: Si verè deus est Christus ille,

Regina sanatur

A ille, quæ vxori suæ captiua prædixerat, nunc se de his tenebris liberet, vt ipsum ex hoc omissis omnibus coleret. Ilico vt hæc nondum verbo, sed sola mente deuouerat, reddita mundo dies, regem ad vrbem perducit incolumem. Quique reginæ rem protinus vt gesta est, pãdit. Euocari iam iamque captiuam, & colendi ritum vt sibi tradat, exposcit: neq; se vltrà alium deum quàm Christum veneraturum esse confirmat. Adest captiua, edocet deum Christum: supplicandi ritum venerandique modum, inquãtum de his aperire fœminæ phas erat, pãdit. Fabricari tamen ecclesiam monet, formamque describit. Igitur rex totius gentis populo conuocato, rem ab initio, quæ erga se ac reginam gesta fuerãt, exponit, fidemq; edocet, & nõdum initiatus in sacris, fit suę gentis apostolus. Credunt viri per regem, fœminæ per reginam: cunctisque idem volentibus ecclesia extruitur instanter: & eleuato iam perniciter murorum ambitu, tempus erat quo columnę collocari deberet. Cumq; erecta prima vel secunda, ventũ fuisset ad tertiã, cõsumptis omnibus machinis, & boũ hominumq; viribus, cum media iam in obliquum fuisset erecta, & pars reliqua nullis machinis erigeretur, repetitis secundo & tertio, ac sæpius viribus, ne loco quidem moueri attritis omnibus potuit. Admiratio erat totius populi, regis animositas hebescebat: quid fieri deberet, omnes simul latebat. Sed cum interuentu noctis oẽs abscessissent, cunctiq; mortales & ipsa opera cessarent, captiua sola in ora-

Rex fit Christianus

B tione pernoctans mansit intrinsecus: cum ecce matutinus & anxius cum suis omnibus ingrediens rex, videt columnam, quam tot machinæ ac tot populi mouere non quiuerant, erectam, & supra basim suam librate suspẽsam, nec tamen superpositam, sed quantum vnius pedis spacio in aere pendentem. Tunc vero omnes populi contuentes & magnificantes deum, veram esse regis fidem, & captiuæ religionem præsentis miraculi testimonio perhibebant. Et ecce mirantibus adhuc & stupentibus cunctis, in oculis eorum sensim supra basim suam, nullo contingente, columna deposita, summa cum libratione consedit. Post hoc reliquus numerus columnarum tanta facilitate suspensus est, vt omnes quæ superfuerant, ipsą die locarentur. Postea verò quàm ecclesia magnifice constructa est, & populi fidẽ dei maiore ardore sitiebant, captiuę monitis ad Imperatorem Constantinum totius gentis legatio mittitur: res gesta exponitur: sacerdotes mittere oratur, qui cœptum erga se dei munus implerent. Quibus ille cum omni gaudio & honore transmissis, multo amplius ex hoc lætatus est, quàm si incognitas Romano imperio gentes & regna ignota iunxisset. Hæc nobis ita gesta, fidelissimus vir Bacurius, gentis ipsius rex, & apud nos Domesticorum Comes (cui summa erat cura & religionis & veritatis) exposuit, cum nobiscum Palæstini tunc limitis Dux, in Hierosolymis satis vnanimiter degeret. Sed ad cœptum redeamus.

Bacurius rex Iberorum

De Con-

De Constantia sorore Constantini,& presbytero per eam fratri insinuato. Cap. II. A

Constantia soror Constantini

POsteaquã religiosi principis mater Helena summis Romani regni honoribus affecta,ex hac luce discessit, Constantia tunc Licinii relicta,fratris Augusti solatiis vtebatur. Huic accidit presbyterum quendam venire in noticiam,latenter partibus Arii fauentem. Sed is primo nihil omnino de his apud sororem principis aperire: vbi vero multa familiaritas copiã tribuit,paulatim sermonem cœpit aspergere,inuidiam dicens Ario generatam,& pro simultatibus priuatis episcopum suum rem contentiose exagitauisse,æmulationis stimulo confixum,quod Arius apud plebẽ satis charus haberetur. Hæc atque huiusmodi alia frequentius suggerens, animos Constantiæ suos efficit. Quæ cum diem obitura, visitaretur à fratre, atque ab eo blande religioseque compellaretur,extremam dicitur ab eo gratiam poposcisse, vt presbyterum in familiaritatem reciperet, & quæ sibi ab eo pro spe & salute suggererentur,audiret:se quidem iam ex hac luce discedẽtem nihil curare:pro fratris vero statu esse sollicitam, ne forte pro innocentium pœnis,regni sui pateretur excidium. Quibus ille monitis à sorore susceptis,& fidelem pro se germanæ sollicitudinem credens, accommodauit aurem presbytero: & interim accersiri de exilio Arium iubet, vt quemadmodum de fide sentiret, exponeret. Tum ille fidem conscripsit, quæ non quidem sensum nostrum,tamen verba nostra continere professionemque B videretur. Miratus quidem est Imperator,& putauit vnam eandemque in ipsius & concilii dudum gesti expositione sententiam contineri:tamen in nullo relaxat animi vigorem,sed rursus eum ad conciliũ remittit examen, quoniamquidem ad dedicationem Hierosolymorum ex omni orbe coire sacerdotes inuitabantur,hæc ad eos de nomine eius scribens, vt si expositionem fidei eius probarent, & eum vel per inuidiam (vt asserebat) tunc circumuentum dignoscerent,vel nunc ab errore correctum, clementi erga ipsum iudicio vterentur: quandoquidem tanta fuerit concilii moderatio,vt non in personam ejus,sed in dogmatum prauitatem fuerit lata sententia,si tamen & episcopi eius Alexandri accommodaretur assensus. Sed ab his quidem qui primo cœptis eius fauentes,cum simulatione subscripserant,facile receptus est. Cũm vero Alexandriam perrexisset,ibi omne eius frustratur inceptum:quoniamquidem dolis apud ignorantes locus est: scientibus vero,dolum intendere,non aliud est quàm risum mouere. Interea dum hæc apud Alexandriam frustra agitantur,venerabilis Augustus Constantinus in suburbana villa Nicomediæ tricesimo & primo Imperii sui anno defunctus est, liberis de successione Romani orbis testamento hæredibus scriptis. Quo in tempore quoniamquidem Constantius, cui orientis regnum decreuerat,præsens non erat,dicitur secreto accersiens presbyterum

An.do.340. Arius reuocatur per Constantinum de exilio

Hierosolymorũ dedicatio celebris

An.do.340. Constantini Aug. mors & testamentum

terum

A terũ, quem à sorore cõmendatũ supra diximus. & exinde familiariter habitum, tradidisse ei testamentũ quod scripserat, & obtestatus sub sacramẽto, ne ulli nisi Constãtio cum venisset, in manus traderet. Cui etiã quod eunuchi qui erãt in palatio fauebant, arte indicio de Imperatoris morte suppresso usq; ad Constantii præsentiã, multis noua tentantibus oppressis, res tutæ integræq; remãsere. Cũ vero Cõstantius affuisset, depositũ presbyter restituit. Cuius beneficii gratia Imperator regni cupidus, ita ei deuinctus est, vt qui imperare cunctis ambierit, ab illo sibi imperari æquanimiter pateretur. Ex quo deuincto sibi Imperatore, cœpit de Arii restitutione suggerere, & nolentes adquiescere sacerdotes, vti cogeret, persuadere.

De Alexandri, & Eusebii, atq; Arii conflictu. Cap. 12.

EA tempestate apud Alexandriam Alexander, in Hierosolymis Maximus confessor, apud Constantinopolim æque Alexander, vt ex Athanasii scriptis comperimus, sacerdotio fungebantur. Sed Eusebius qui apud Nicomediam erat, de cuius simulatione in subscribẽdo supra diximus, amplam temporis nactus occasionem, & principi per presbyterum familiaris effectus, reuoluere omnia, atque in irritum reuocare Concilii gesta molitur. Arium nequicquam apud Alexandriam commorantem venire facit, & Imperialibus edictis Concilium denuo Constantinopolim conuocari. Quò conuenêre illi maximè, qui Arium atque Eusebium sectabantur, quique sæpe cum Alexandro cõgressi vt Arium susciperet, nec tamen aliquid B profligantes, ab iniuriis quidem eius temperabant. Ad vltimum certam ei diem statuẽtes denuntiant, vt aut ipse Arium susciperet, aut si reniteretur, se ecclesia pulso & in exilium truso, ab alio eum suscipiendum sciret. Tum ille nocte, quæ ad cõstitutã intererat diẽ, sub altari iacens, atq; in oratione & lachrymis totã peruigilẽ ducens, ecclesiæ causam domino cõmẽdabat. Cumq; lux fuisset exorta, nec tamen ab oratione Alexãder cessaret, Eusebius cum suis omnibus, velut hæretici belli signifer, domũ Arii matutinus ascendit, cumq; propere sequi ad ecclesiam iubet, protestatus quod Alexãder, nisi præsens adquiesceret, expulsus cederet loco.

Alexander Alexandrinus. Alexander Constantinopolitanus. Eusebius Nicomediensis

De probroso Arii interitu. Cap. 13.

IGitur omnium summa expectatio, quo vel Alexandri perseuerantia, vel Eusebii Ariique instantia declinaret. Cumq; cunctorum animi essent, vt in tali re, expectatione suspensi, Arius ad ecclesiam pergens, episcoporum & populorum frequẽtia cõstipatus, humanę necessitatis causa ad publicũ locũ declinat. Vbi cum sederet, intestina eius atque omnia viscera in secessus cuniculum defluxere: ita tali in loco dignam mortem blasphema ac fœtida mente exoluit. Quod postea quàm in ecclesia nuntiatum est Eusebio, atque his qui vnà secum sanctum & innocentẽ virum Alexãdrũ de Ario recipiendo fatigabant, superati pudore, & adoperti confusione discedunt.

Arius cacando perit

Tunc completus est sermo ad gloriam domini, quem Alexāder in oratione sua ad Deum proclamauerat, dicens: Iudica domine inter me & Eusebii minas atque Arii vim. Sed hæc ad præsens quidem paululum pudoris habuere. Conuenientes verò inter se hæretici, veriti ne fortè si, sicut res gesta est, integre ad Imperatorem Constantium peruenisset, non solum à perfidia eorum, in qua callide irretitus tenebatur, abscederet: verum & in autores deceptionis suę seuerius aliquid ex regia autoritate decerneret, componunt per eunuchos quos iam perfidia deceptos tenebant, vti de Arii morte Imperator quàm fieri posset composite & cōmuniter nosceret, neq; aliquid quod Dei vindictam indicare videretur, audiret. Quibus ita gestis, de causa fidei vt cœperant, prosequuntur.

Eunuchi Cæsaris

De Athanasii episcopi principiis. Cap. 14.

An. do. 333. Athanasius Alexādrinus episcopus

IGitur apud Alexandriam, defuncto Alexandro, Athanasius susceperat sedē. Quod vero esset vir acris ingenii, & in ecclesiasticis negociis apprimè vigilans, satis iam tunc hæreticis innotuerat, cum ad Concilium Nicęnum cum episcopo suo sene Alexandro venerat. cuius suggestionibus hæreticorū doli ac fallaciæ vigilanter detegebantur. Statim ergo vt eū episcopum factū cognouerāt, rati id quod res indicabat, sua negocia per illius sollicitudinem non facile processura, omnibus modis quærere aduersus eum machinas deceptionū parabāt. Verum nō mihi absq; ordine videtur, pauca de huius viri origine supra repetere, & cuius à puero institutiōis fuerit, sicuti ab his qui cum ipso vitam duxerāt accepimus, memorare. Tempore quo apud Alexandriā Petri martyris diem Alexander episcopus agebat, cū post expleta solēnia conuenturos ad conuiuiū suum clericos expectaret in loco mari vicino, videt eminus puerorum supra oram maris ludum, imitantium, vt fieri solet, episcopū, atq; ea quę in ecclesiis geri mos est. Sed cū intētius diutine pueros inspectaret, videt ab his geri quædam etiā secretiora & mystica. Perturbatus ilico, vocari ad se clericos iubet, atq; eis quid eminus ipse videret, ostēdit. Tum abire eos, & cōprehensos, ad se perducere omnes pueros imperat. Cumq; adessent, quis eis ludus, & quid egissent, vel quomodo, percunctatur. Illi, vt talis habet ætas, pauidi, negare primò, dein de rem gestam per ordinem pandunt, & baptizatos à se esse quosdam catechumenos cōfitentur per Athanasium, qui ludi illius puerilis episcopus fuerat simulatus. Tum ille diligenter inquirēs ab his qui baptizati dicebātur, quid interrogati fuerint, quidue respōderint, simul & ab eo qui interrogauerat, vbi videt secundum religionis nostræ ritum cuncta cōstare, conlocutus cum concilio clericorum, statuisse traditur, illis, quibus integris interrogationibus & responsionibus aqua fuerat infusa, iterari baptismū non debere, sed adimpleri ea quæ à sacerdotibus mos est. Athanasiū vero, atq; eos quos ludus ille vel presbyteros habere visus fuerat, vel ministros. conuocatis

Ludus puerorum imitantiū episcopum & mysteria

Non rebaptizentur etiā io co baptizati

A tis parentibus,sub Dei obtestatione tradit ecclesiæ suæ nutriendos. Paruo autem tempore,cum à Notario integre, & à Grãmatico sufficiẽter Athanasius fuisset instructus,cõtinuò tanquam fidele domini commendatum,à parentibus restituitur sacerdoti,ac velut Samuel quidam in templo domini nutritur,& ab eo pergente ad patres in senectute bona, ad portandum post se ephod sacerdotale deligitur.Sed huius tanti in ecclesia pro fidei integritate agones fuerunt,vt etiam de hoc videatur dictum esse illud quod scriptum est:Ego enim ostendam ei,quanta eum pati oporteat pro nomine meo.In huius etenim persecutiones vniuersus coniuratus orbis,& commoti sunt principes terræ:gentes,regna,exercitus coierant aduersus eum. Ille autem diuinum illud conseruabat eloquium,dicens: Si consistant aduersum me castra,nõ timebit cor meum:si insurgat in me prælium,in hoc ego sperabo. Verum quoniam tanta ac talia eius gesta sunt, vt magnitudo quidem rerum nihil me preterire patiatur:multitudo vero gestorum quãplurima cogat omittere,incertus æstuat animus, dum deliberare non valet quid teneat,quid omittat.Et ideo pauca nos quæ ad rem pertinent memorabimus,reliqua eius fama narrabit,sine dubio minora vero nunciatura.Nam nihil quod addere possit,inueniet.

Act.9.c. Psal.26.a.

De Constantii Imperatoris errore. Cap.15.

B IGitur vbi Constantius Orientis regnũ solus obtinuit,Constantino fratre non longe ab Aquileia apud Alsam fluuium à militibus interfecto, Constans vtriusq; germanus,Occidentẽ satis industrie gubernabat. Nam Constãtius natura & animo regio,dum primis illis regni sui fautoribus satis indulget,per eunuchos arte in perfidiã decipitur à peruersis sacerdotibus: & intento satis studio prauis eorum contentionibus obsecundat. Sed illi verentes,ne forte adeundi regis copia quãdoq; fieret Athanasio,& per eum de veritate fidei quam peruertebant, secũdum scripturas edoceretur, omnimodis insimulare eum apud principem,& velut omnium scelerũ ac flagitiorum adgrediuntur exponere, vsquequo humani corporis brachiũ loculo delatum,Imperatori ostendunt,quod ab Athanasio excisum magicę artis gratia de Arsenii cuiusdam corpore confirmabant.Sed & alia quãplurima criminosa simul & flagitiosa componunt.

Constantinus occisus An.do.343. Constantius Aug.in Orien te. Cõstans in Occidente An.do.341.

De concilio hæreticorũ apud Tyrũ cõtra Athanasiũ cõgregato.Ca.16.

QVibus ex causis Imperator iubet conuocato Concilio Athanasium condẽnari.Idq; apud Tyrum (misso è latere suo vno ex Comitibus, adnitente quoque Archelao tunc Comite Oriẽtis,nec nõ & eo qui Phœnicen prouinciã gubernabat) congregari iubet. Eò deducitur Athanasius, loculus cum humano brachio circumfertur,inuidia & horror non solum religiosas,sed & viles animas peruadit.

An.do.341. Athanasius iubetur condẽnari Archelaus comes Orientis Comes Phœnices

De exciso brachio Arsenii,cęterisq; dolis hęreticorũ ĩ cõcilio retectis. c.17.

Arsenius lector Athanasii

HIc Arsenius, cuius brachiũ dicebatur excisum, lector aliquando Athanasii fuerat, & ob culpam correptionem veritus, frequentiæ sese subtraxerat. Cuius latebras opportunas sibi ad huiuscemodi cõmentum flagitiosi homines rati, initio compositi criminis occultatũ eum apud quẽdam, quem fidissimum sceleribus suis crediderãt, retinebãt. Peruenit tamen ad hunc in latebris positum, quid suo nomine criminis intentaretur Athanasio. Et siue eum ipsa humanitatis contemplatio, siue diuina perpulit proui dẽtia, clam per noctis silẽtia euadẽs claustris, enauigauit Tyrum. Et pridie quàm causæ dicẽdæ adesset vltimus dies, Athanasio sese Arsenius obtulit, vtq; se rerum gestarũ series haberet, edocuit. Ille domi esse hominẽ, nec innotescere cuiquã de eius præsentia iubet. Interea Cõciliũ cogitur, in quod aliquanti concinnatæ calumniæ conscii, omnes penè infenso animo aduersum Athanasium præiudicatoq; cõueniunt. Per idem tempus Paphnutius confessor (de quo supra memorauimus) aderat Athanasii innocentiæ conscius. Is cum vidisset Maximũ Hierosolymorum episcopum, qui vnà secũ effosso oculo, & poplite succiso, confessor extiterat, verum pro nimia simplicitate nihil de sacerdotũ scelere suspicantẽ, consedisse cum cæteris quos factionis macula sociauerat, mediũ consessum adire nõ veritus: Te, inquit, Maxime, cum quo mihi vnum atq; idem cõfessionis insigne est, cum quo mihi pariter mortale lumen effossum, clariorem diuini luminis cõciliauit aspectum: te, inquam, non patiar sedere in concilio malignantiũ, & cũ iniqua gerentibus introire. Iniectaq; manu eleuans eum de medio eorũ, ac de singulis instruẽs, perpetua dehinc Athanasio cõmunione sociauit. Sed interim causa dicitur. Prima introducitur accusatio mulieris cuiusdam, quæ se diceret aliquãdo hospitio Athanasiũ suscepisse, & ab eo noctu nihil suspicantẽ, vim corruptionis esse perpessam. Introduci ad hæc iubetur Athanasius, ingreditur cum Timotheo presbytero suo, eumq; monet, vt posteaquam mulier dicendi finem fecisset, se tacẽte ad ea quę dixerat, respõderet. Cumq; mulier ea quæ edocta fuerat, perorasset, Timotheus conuersus ad eam: Vere, inquit, mulier ego mansi apud te aliquãdo, aut vim tibi, vt asseris, feci? Tunc illa (vt mulierũ se talium procacitas habet) obiurgãs Timotheum: Tu tu, inquit, mihi vim fecisti, tu in illo loco cõmaculasti castitatem meam. Simul & cõuersa ad iudices, obtestari fidẽ dei cœpit, vera se dicere. Tum omnes ridiculosus pudor habere cœpit, quod tam facile docente eo, factio cõpositi criminis patuisset. Nec tamen permissi sunt iudices habere de muliere quęstionẽ, vnde hæc, vel per quos, aut quomodo fuisset aptata calumnia, quoniam iudicãdi libertas penes accusatores erat. Hinc trãsitur ad aliud crimen. Profertur facinus seculis inauditũ. Hoc est, inquiũt, vbi nemo possit verborũ pręstigiis decipi, res oculis agitur, verbis cessãtibus: Brachiũ hoc te, aiunt, Athanasi accusat excisum. Hæc est Arsenii dextera, quã tu quo-

Margin notes: Maximus admonetur à Paphnutio (beside "factionis macula…", line with right margin letter B at "singulis instruẽs"); Calumniatur Athanasius (beside "terim causa dicitur"). Right margin letters: A (first line), B.

A tu quomodo, vel ad quos vsus excideris, indicato. Tum ille: Quis enim, inquit, vestrum Arsenium nouerat, vt hanc ipsius dexteram cognoscatis? Exurrexerunt aliquanti, qui se dicerent optime sciſſe Arsenium, in quibus nō nulli erant absque conscientia factionis. Orat dehinc à iudicibus Athanasius, vt hominem suum quem in negocium deposceret, iubeant introduci. Cumque introductus eſſet Arsenius, eleuato eius vultu, Athanasius concilio & iudicibus ait: Hic est Arsenius. Et alleuans eius nihilominus dexteram: Hæc est, inquit, etiam dextera eius, hæc est & sinistra. Hęc autem, quã isti offerunt, manus vnde sit, vos requirite. Tunc velut nox quædam & tenebræ accusatorum oculis infusæ, quid agerent, quo se verterent, nesciebant. Ipsum etenim eſſe Arsenium, testes qui paulo ante scire se dixerant, confirmabant. Verum, quia non iudicandi, sed opprimendi hominis causa concilium gerebatur, fragor omnium repente attollitur, magum eſſe Athanasium, & decipere intuentium oculos conclamatur, nec debere vllo modo vltrà talem hominem viuere: factoque impetu, suis eum discerpere manibus parant. Sed Archelaus, qui cum cæteris ex præcepto Imperatoris concilio præsidebat, ereptum eum de discerpentiũ manibus, per occultos exitus eduxit, ac fugæ (qua solum poſſet) salutem monuit commendare. Cōcilium tamen rursum conueniens, tanquam si nihil omnino deprehēsum fuiſſet, vt confeſſum de intentatis criminibus Athanasium condemnat. Et (Archelaus pręsidebat in concilio)

B gesta in hunc modum ficta per orbem terræ mittentes, ad sceleris sui consensum Imperatore cogente cæteros episcopos perpulerunt. (Athanasius cōdemnatus fugit)

De fuga & latebris Athanasii. Cap. 18.

HInc iam toto orbe profugus agitur Athanasius, nec vllus ei tutus ad latendum supererat locus. Tribuni, Pręposíti, Comites, exercitus quoq; ad inuestigandum eum mouentur edictis imperialibus. Præmia delatoribus proponuntur, si quis viuum maximè, si id minus, caput certe Athanasii detuliſſet. Ita totis regni viribus frustra aduersum eum, cui Deus aderat, certabatur. Interea sex cōtinuis annis ita latuiſſe fertur in lacu cisternæ nō habentis aquam, vt solem nunquam videret. Sed cum per ancillam, quæ sola conscia dominorum officiis qui ei latebras præbuerant videbatur, indicatus fuiſſet, tanquam dei spiritu admonitus, ipsa nocte qua ad eum comprehendendum cum indicibus veniebatur, post annos sex migrauit ad alium locum. Ita illi qui venerant frustrati, dominisque in fugam versis, de ancilla vt falsa indice pœnas sumunt.

Vt Constans Imperator pro Athanasio, fratri Constantio scripserit, eumque ecclesiæ suæ reddi iuſſerit. Cap. 19.

VErum ne graues alicui latebræ suæ fierent, & occasio calumniæ innocentibus quæreretur, nihil sibi vltrà iam tutum in Constantii regno præsumens, ad Constantis partes profugus abscessit. A quo satis honorifice (An. do. 346. Athanasius fugit ad Cōstantem Cæs.)

religioſeque ſuſceptus eſt. Quique cauſa eius quam fama compererat diligentius cognita, ſcribit ad fratrem, pro certo ſe comperiſſe, quod ſacerdos Dei ſummi Athanaſius, iniuſte fugas & exilia pateretur. Hunc itaque recte faceret, ſi abſque vlla moleſtia loco ſuo reſtitueret: ſi id nollet, curæ ſibi futurum, vt id adimpleret, regni eius intima penetrans, & pœnas digniſſimas de autoribus ſceleris ſumens. Quibus ſcriptis perterritus Conſtantius (quod poſſe facere ea quæ minitabatur, cõſcius erat, fratrem) ſimulata benignitate vltrò venire ad ſe Athanaſium iubet, & leui increpatione perſtrictum, ad eccleſiam ſuam permittit ſecurum ire. Admonitus tamen Imperator ab impiis cõſiliariis: Non eſt, inquit, magnum Athanaſi, quod epiſcopi poſcunt de te, vt vnam ex multis quæ ſunt apud Alexandriam eccleſiis, concedas populis eorum qui tibi communicare nolunt. Tum ille, deo ſibi ſuggerente, paratum in tempore conſilium reperit: Et quid eſt, inquit, Imperator, quod poſcenti tibi liceat denegari, qui poteſtatem omnium habes iubendi? Sed vnum eſt quod oro, vt meam quoque petitiunculam libenter admittas. Cumque ſe omnia quæ vellet, quamuis eſſent difficilia, promitteret præſtaturum, ſi hoc vnum cederet libens, ait Athanaſius: hoc eſt, quod rogo, vt quia etiam hic (nam apud Antiochiam res agebatur) ſunt noſtri populi qui iſtis communicare nolunt, vnam eis tenere cõcedas eccleſiam. Aequiſſimum ſibi videri, & valde præſtandum, lætus ſpopondit Imperator. Sed cum rem detuliſſet ad eos, quorum conſiliis vtebatur, neque ibi ſe velle accipere eccleſiam, neque hic dare reſpondent, quia plus ſibi ſinguli quique quàm abſentibus conſulebant. Ita Imperator admiratus eius prudentiam, properare ocyus ad ſuſcipiẽdam ſuam eccleſiam iubet. Sed cum Magnentii ſcelere Imperator Conſtans regno ſimul & vita fuiſſet exemptus, rurſum in Athanaſium veteres illi incentores principis odia reſuſcitare cœperunt. Fugatoque de eccleſia, in locum eius Georgium quendam perfidiæ & immanitatis ſocium mittunt. Nam prius quẽdam Gregorium miſerant. Rurſum fuga, rurſum latebræ, & edicta aduerſum Athanaſium principis per omnem locum ponũtur, præmia & honores delatoribus pollicentia. Ipſe quoque cum ob vindictam necis fraternæ, regnumque recuperandum ad Occidentis partes veniſſet, & extincto tyranno, regni ſolus arce potiretur, fatigare Occidentales epiſcopos, & per deceptionem ad conſenſum Arianæ hæreſeos cogere aggreditur, Athanaſii prius condemnatione præmiſſa, & velut obicis validiſſimi obiectione ſublata.

Athanaſius rurſum exulat An. do. 453.

Georgius Athanaſio ſuffectus

Conſtantinus in occidẽtem venit

De concilio apud Mediolanum habito, & exiliis Euſebii, Luciferi, cæterorumque epiſcoporum Catholicorum. Cap. 20.

Concilium Mediolani

OB hoc apud Mediolanum epiſcoporum cõcilium conuocatur, plures decepti: Dionyſius vero, Euſebius, Paulinus, Rhodanius, & Lucifer, dolum in negocio eſſe proclamantes, aſſerenteſque quod ſubſcriptio in Athanaſium

A nasiũ,non aliam ob causam,quàm destruendę fidei moliretur, in exilium trusi sunt. His etiam Hilarius iungitur,cæteris vel ignorantibus,vel nõ credentibus fraudem. Hilarius.

De Ariminensi Concilio. Cap. 21.

An. do. 361. Synodus Ariminensis.

SEd tali concilio gestum fuisse negocium,rei exitus docuit. Illis nanq; de medio sublatis,continuò synodus apud Ariminũ congregatur,ibi secũdum ea quæ Orientales apud Seleuciam composuerãt callidi homines & versuti,simplices & imperitos Occidentaliũ sacerdotes facile circũueniũt, hoc modo proponẽdo eis:Quem magis colere & adorare vellẽt, ὁμοούσιον, an Christum?Illisq; virtutem verbi quid ὁμοούσιον significaret ignorantibus, velut in fastidium quoddam & execrationem sermo deductus est,Christo se credere,nõ ὁμοούσιῳ confirmantibus.Sic multorũ,præter paucos(qui scientes prolapsi sunt)animi decepti,cõtra ea quæ patres apud Nicæam cõscripserant,venientes,ὁμοούσιον quasi ignotum & à scripturis alienũ sermonem auferri de fidei expositione decernũt,cõmunionemq; suam hereticorũ societate commaculant.Ea tempestate facies ecclesiæ fœda & admodum turpis erat.Non enim sicut prius ab externis,sed à propriis vastabatur. Fugabat alius,alius fugabatur,& vterq; de ecclesia erat.Ara nusquã,nec immolatio,nec libamina:præuaricatio tamẽ & lapsus erat,ac ruina multorũ. Similis pœna,sed impar victoria.Similiter cruciabãtur,sed nõ similiter glori
B ficabãtur:quia dolebat ecclesia etiã illius casum,qui impellebat ad lapsum.

De Liberio episcopo vrbis Romæ. Cap. 22.

Liberius pontifex Rom. Felix.

IGitur Liberius,qui post Iulium Marci,quem Syluester præcesserat, successorem,in vrbe Roma per idem tempus sacerdotio fungebatur, in exilium truditur.Inq; eius locum Felix diaconus suus ab hęreticis subrogatur & non tam sectæ diuersitate,quàm cõmunionis & ordinationis conuenientia maculatur.

De Hierosolymorũ & Alexandriæ episcopis. Cap. 23.

Cyrillus Hierosol. Georgius Alexand.

HIerosolymis vero Cyrillus post Maximũ sacerdotio confusa iam ordinatione suscepto,aliquando in fide,sæpius in communione variabat. Apud Alexãdriam vero Georgius satis procaciter vi raptum episcopatum gerebat, ita vt magis sibi iuris dicendi creditos fasces, quàm sacerdotium ministrandum religiosis officiis æstimaret.

De ambitione episcoporum apud Antiochiam. Cap. 24.

APud Antiochiam sanè diuersis temporibus multa & admodum confuse gesta sunt.Nam defuncto Eudoxio, cum multi diuersarũ vrbium episcopi ad illam sedem summa ambitione niterentur,ad vltimũ Meletiũ de Sebastia Armeniæ ciuitate,contra decreta concilii illuc transferũt. Qui tamen ab ipsis rursum in exilium truditur,quod cõtra opinionẽ ipsorum non Arii, sed nostrã fidem cœpit in ecclesia prędicare.Quẽ magna plebs Meletius

ſede depulſum ſecuta, ab hæreticorum ſocietate diuellitur. A

De ſchiſmate Arianorum, quod in tres partes diuiſum eſt, & quidā eorum Eunomiani, alii Macedoniani, alii vero permanſerunt Ariani. Cap. 25.

INterea vt aliquando etiam in ſemetipſam prædiues malitia deſæuiret, ſacerdotes & populi, qui Ario duce primitus fuerant ab eccleſia diuulſi, in tres denuo ſectas parteſq; ſinduntur. Nam illi quos paulò ſuperius dixeramus nō adquieſcētes Euſebii cæterorumq; ſimulationibus, cum Ario exilium pertuliſſe, poſtmodū nec ipſi Ario regreſſo de exilio cōmunicare voluerunt, eo quod ſimulata confeſſione communicaſſet iis, qui de ipſa ſubſtantia dei patris filiū confiterētur, quia ipſi ea quę primò docuerat Arius, ex nullis extantibus creatū & factum, non natū filium, ſatis libera, ſeu potius impudenti blaſphemia confirmabant. Quod & poſt illorum obitum Aetius quidam, poſt Aetiū validius & latius aſſerebat Eunomius, vir corpore & anima leproſus, & interius exteriusq; morbo regio corruptus, arte tamen dialectica prępotens, plurima contra fidē noſtram ſcripſit, & diſputandi leges ſectatoribus ſuis dedit. A quo etiam nunc Eunomiana hęreſis appellatur. Alius quoq; Macedonius nomine, quē noſtris expulſis, vel potius necatis, apud Conſtātinopolim ſtatuerant epiſcopū, quia ſimilem patri filiū fatebatur, licet ſpiritum ſanctum æque vt illi blaſphemaret, tamen ab illis expellitur, quia ſimilia vt de patre, etiam de filio prædicaret. Neque vero noſtris cōiūgitur, à quibus de ſpiritu ſancto diuerſa ſentiret. Ita peſtifera illa beſtia, quę per Arium primò quaſi de inferis extulerat caput, ſubito triformis apparuit: Per Eunomianos, qui dicūt per omnia diſſimilē filiū patri, quia nullo genere ſimilis poſſit eſſe factura factori: Per Arianos, qui dicunt ſimilem quidem poſſe dici filiū patri, ſed largitate gratiæ, non proprietate naturę, inquantū ſcilicet, poteſt creatori creatura cōferri: Per Macedonianos, qui dicunt ſimilem quidem filium per omnia patri, ſanctū vero ſpiritum cum patre & filio nihil habere commune. Hęc quidē inter illos ita geſta ſunt. Sed ſicut de talibus ſcriptum eſt: Diſciſſi ſunt, & nō ſunt compuncti. Plurimi ſanè eorum qui videbantur attentiorem vitā gerere, & monaſteria permulta apud Conſtantinopolim vicinaſq; prouincias, & epiſcopi nobiles, Macedonii magis errorem ſunt ſecuti. B

Tres ſectæ ex ſchiſmate Arij

An. do. 358 Aetius Eunomius

An. do. 344 Macedonius

Eunomiani Ariani

Macedoniani

De fine Conſtantii Imperatoris, & ortu Iuliani. Cap. 26

SEd Conſtantius Imperator, dum Iuliano (quem Cæſarē apud Gallias reliquerat) dignationem ſibi Auguſti ſponte præſumenti, armis ire obuiam parat, viceſimo & quarto poſt occaſum patris imperii ſui anno, in oppido Ciliciç Mopſocrene vita defunctus eſt.

Cōſtantius moritur. An. do. 363 Fons Mopſi

De epiſcopis de exilio relaxatis. Cap. 27.

Poſt

A Post quem Iulianus, prę̨sumptum prius, deinde vt legitimum, solus obtinuit principatū. Is primò velut arguens perperam gesta Constantii, episcopos iubet de exiliis relaxari. Post vero aduersum nostros tota nocendi arte cōsurgit. Interim qui superfuerāt episcopi, de exiliis relaxātur. Nā Liberius vrbis Romæ episcopus, Constantino viuēte regressus est. Sed hoc vtrum quod acquieuerit voluntati suæ ad subscribēdum, an ad populi Romani gratiam, à quo proficiscens fuerat exoratus, indulserit, pro certo cōpertum non habeo. Lucifer autem cum exoraretur ab Eusebio, quia vterq; in partibus vicinis Aegypto fuerat relegatus, vt ad videndum Athanasiū Alexandriam pergerent, communiq; tractatu cum his qui superfuerant sacerdotibus, de statu ecclesiæ decernerent, præsentiam sui abnegans, legatum pro se diaconum suum mittit. atq; ipse intēto animo Anthiochiā pergit: ibiq; dissidentibus adhuc partibus sed in vnum tamen reuocari posse sperantibus, si sibi talis eligeretur episcopus, erga quem non vna plebs, sed vtraq; gauderet, prę̨properus catholicū quidem & sanctum virum, ac per omnia dignum sacerdotio Paulinū episcopū collocauit, sed tamen in quē adquiescere plebs vtraque non posset.

Iulianus Aug. An.do. 364 Liberius de exilio reuersus

Lucifer Alexandriā proficiscitur. An.do. 365.

Paulinus episcopus Antiochiæ.

De concilio apud Alexandriam sanctorum episcoporum, e Luciferi ab his dissidio. Cap. 28.

Pergit interea Eusebius Alexandriā, ibiq; confessorū concilio congregato, pauci numero, sed fidei integritate, & meritis multi, quo pacto post B hæreticorū procellas, & perfidiæ turbines tranquillitas reuocaretur ecclesiæ, omni cura & libratione discutiūt. Aliis videbatur fidei calore feruentibus, nullū debere vltra in sacerdotiū recipi, qui se vtcunq; hæreticæ cōmunionis cōtagione maculasset. Sed qui imitantes Apostolum quærebāt, non quod sibi vtile esset, sed quod pluribus, vel qui imitarētur Christū, qui cum esset omniū vita, pro salute cunctorum humiliās se descēdit in mortē, quo scilicet inueniretur & in mortuis vita: dicebāt melius esse, humiliari paulu lū propter deiectos, & inclinari propter elisos, vt eos rursus erigerēt, nec sibimet solis puritatis merito cœlorū regna defenderēt, sed esse gloriosius, si cū pluribus illic mererentur intrare. Et ideo rectū sibi videri, vt tantū perfidiæ autoribus amputatis, reliquis sacerdotibus daretur optio, si fortè velit, abiurato errore perfidiæ, ad fidem patrum statutaq; conuerti, nec negare aditū redeūtibus, quin potius de eorū conuersione gaudere: quia & ille euāgelicus iunior filius, paternæ depopulator substantiæ, sed in semetipsum reuersus, non solū suscipi meruit, sed & dignus paternis cōplexibus deputatur, & anulum fidei recipit, & stola circūdatur: per quam quid aliud quàm sacerdotii declarantur insignia? nec probabilis extitit apud patrem senior filius, quod inuidit recepto: nec tantum meriti habuit non delinquendo, quantum notæ contraxit non indulgendo germano.

Conuentus cōfessorum Alexandriæ. An.do. 366.

De his

De his quę in eodem Concilio statuta sunt. Cap. 29. A

An. do. 366. Asterius praeficitur Orienti Eusebius Occidenti. De spiritu sancto decretum. alias, ne &c. videretur.

CVm igitur huiuscemodi sententiā ex euangelica autoritate prolatam, ordo ille sacerdotalis & Apostolicus approbasset, ex concilii decreto, Asterio cæterisq; qui cum ipso erant, Orietis iniungitur procuratio. Occidentis vero Eusebio decernitur. Additur sanè in illo cōcilii decreto, etiam de spiritu sancto plenior disputatio, vt eiusdem substantiæ ac deitatis cuius pater & filius, etiā spiritus sanctus crederetur, + nec, quicquā prorsus in trinitate, aut creatum, aut inferius, posteriusúe diceretur. Sed & de differentia substantiarum & subsistentiarū sermo eis per scripturam motus est. Gręci οὐσίας & ὑποστάσεις vocant. quidam etenim dicebant substantiam & subsistentiam vnum videri: & quia tres substantias non dicimus in Deo, nec tres subsistētias dicere debeamus. Alii vero, quibus longè aliud substātia, quàm subsistentia significare videbatur, dicebant, quia substātia ipsa rei alicuius naturam rationemq; qua constat, designet: Subsistētia autem vniuscuiusq; personæ, hoc ipsum quod extat & subsistit, ostendat. Ideóque propter Sabellii hæresim tres esse subsistentias confitendas, quod quasi tres subsistentes personas significare videretur, ne suspicionem daremus tāquam illius fidei sectatores, quæ trinitatem in nominibus tātum, & nō in rebus ac subsistentiis cōfitetur. Sed & de incarnatione domini comprehēsum est, quia corpus quod susceperat dominus, neque sine sensu, neque sine anima suscepisset. Quibus omnibus caute moderateq; compositis, vnusquisq; itinere suo cum pace perrexit. B

Οὐσίας substantia. ὑπόστασις. subsistentia.

Caro Christi

De Eusebio & Hilario, atq; ecclesiarū per eos restitutione. Cap. 30.

SEd Eusebius cum redisset Antiochiam, & inuenisset ibi à Lucifero cōtra pollicitationem ordinatum episcopum, pudore simul & indignatione compulsus abscessit, neutri partium cōmunionem suam relaxans, quia digrediēs inde promiserat se acturū in concilio, vt eis ordinaretur episcopus à quo pars neutra desciscceret. Ille nanq; populus, qui Melitium dudum de ecclesia pulsum, quasi pro fide recta fuerat secutus, non iunxerat se ad priores catholicos, id est, qui cum Eustathio episcopo fuerant (ex quibus etiam Paulinus erat) sed suum principatum, suumq; conuenticulū tenuit. Hos ergo cū in vnū reuocare voluisset, nec tamen (præuentus à Lucifero) potuisset, abscessit. Tūc regressus Melitius de exilio, quia cum eo numerosior populus erat, ecclesias tenuit, & ex eo iam propriā synodū cū cæteris Orientalibus episcopis habuit, nec tamen Athanasio iūctus est. Interim Lucifer iniuriam dolens, quod episcopum à se ordinatū apud Antiochiā nō recepisset Eusebius, nec ipse recipere cogitat Alexādrini decreta cōcilii, sed cōstrīgebatur legati sui vinculo, qui in cōcilio ipsius autoritate subscripserat. Abiicere nanq; eum non poterat, qui autoritatem eius tenebat. Si vero recepisset,

Melitius

Eustathius

Lucifer

A cepisset, omne suum frustrandum videbat inceptum. Diu ergo de hoc multumq; deliberans cum ex vtraq; parte cócluderetur, elegit, vt legato suo recepto, erga cæteros sententiam disparem, sed sibi placitã custodiret. Ita regressus ad Sardiniæ partes, siue quia cita morte præuentus, tempus sententiæ mutãdæ nõ habuit, etenim temere cœpta corrigi spacio solet: siue hoc animo immobiliter sederat, parũ firmauerim. Ex ipso iterim Luciferianorum schisma, quod licet per paucos adhuc voluitur, sumpsit exordiũ. Eusebius vero circumiens Oriẽtem atq; Italiã, medici pariter & sacerdotis fungebatur officio. Singulas quasque ecclesias, abiurata infidelitate ad sanitatẽ rectæ fidei reuocabat, maxime quod Hilarium, quem dudum cum cæteris episcopis in exilium trusum esse memorauimus, regressum iam & in Italia positum, hæc eadem erga instaurandas ecclesias, fidemq; patrum reparandam reperit molientem.

Luciferianorum schisma

De scriptis Hilarii. Cap. 31.

NIsi quod Hilarius vir natura lenis & placidus, simulq; eruditus, & ad persuadendum commodissimus, rem diligẽtius & aptius procurabat. Qui etiam libros de fide nobiliter scriptos ædidit, quibus & hæreticorum versutias, & nostrorum deceptiones, & male credulam simplicitaté ita diligenter exposuit, vt & præsentes, & longè positos, quibus ipse per se dissere

Hilarius An. do. 365.

B re viua voce non poterat, perfectissima instructione corrigeret. Ita duo isti viri, velut magnifica quædam mundi lumina, Illyricũ, Italiam, Galliasq; suo splendore radiarunt, vt omnes etiam de abditis angulis & abstrusis hæreticorum tenebræ fugarentur.

De persequutionibus Iuliani blandis & callidis. Cap. 32.

SEd Iulianus postquam ad Orientem Persas bello pulsaturus aduenit, & publica (quam prius occultauerat) erga idolorum cultum ferri cœpit insania, callidior cæteris persecutor, non vi neque tormentis, sed præmiis, honoribus, blanditiis, persuasionibus, maiorem penè populi partem, quàm si atrociter pulsasset, elisit. Studia autorum Gentilium Christianos adire prohibens, ludos literarum illis solis qui deos deasq; venerarentur, patere decernit. Militiæ cingulũ non dari, nisi immolantibus iubet. Procurationem prouinciarum iurisq; dicendi, Christianis statuit nõ debere cõmitti, vtpote quibus etiã lex propria gladio vti vetuisset. Et proficiebat quotidie in huiuscemodi legibus exquirẽdis, quibus & si quid versutum vel callidum, tamen quod minus videretur crudele, decerneret.

An. do. 365. Iuliani Aug. callidum consilium

De Seuitia Iuliani erga Athanasium. Cap. 33.

SEd non erga Athanasium fictæ philosophiæ tenere imaginem potuit. Etenim cum, velut tetri serpentes de cauernis terræ ebullientes, ad eum processisset magorum, philosophorũ, Aruspicum, augurumq; manus pro phana, omnes pariter allegãt, nihil suis artibus successurum, nisi prius A-

Aruspices Athanasium tollendum suadent

thanasium, velut omnium horum obstaculum, sustulisset. A

De fuga rursum, & latebris Athanasii. Cap. 34.

Iterũ mittitur exercitus, iterũ duces, iterũ oppugnatur Ecclesia. Cumq; eum mœsti & flentes populi circumstarẽt, prophetico apud eos vsus sermone perhibetur: Nolite, inquit, ô filii cõturbari, quia nubecula est, & cito pertrãsit. Cumq; discessisset, & naui per Nilum fluuium iter ageret: comes qui ad hoc ipsum missus fuerat, cognito eius itinere, instãter eum insequi cœpit. Et cum fortè applicuisset Athanasii nauicula ad quendã locũ, comperit à prætereũtibus post tergũ esse percussorẽ suũ, & iam iamq; nisi prospiceret, imminere. Cõterriti omnes qui simul aderãt socii, eremum suadebãt ad fugæ præsidiũ petendã. Tũ ille: Nolite, inquit, ô filioli deterreri, eamus magis in occursum percussori nostro, vt sciat quia longe maior est qui nos defẽdit quã qui persequitur. Et cõuersa nauicula, iter agere obuiã ei qui se isectabatur, adgressus est. Ille qui nullo genere suspicari posset in occursum sibi venire quẽ quærerei, tãquã prætereũtes aliquos interrogari iubet, vbi audissent esse Athanasiũ. Cumq; respõdissent vidisse se eum nõ longe euntem, tota celeritate pertransiens, properat in vanum, festinans capere, quem ante oculos positũ videre nõ potuit. Ille vero Dei virtute monitus, Alexandriã redit, ibiq; tuto latebras vsquequo persecutio cessaret, exegit.

De Sepulchro martyris Babylæ. Cap. 35.

Dedit & aliud Iulianus væcordiæ suæ ac leuitatis indicium. Nam cum B Daphnis in suburbano Antiochiæ iuxta fontẽ Castalium litaret Apollini, & nulla ex his quæ quærebat, respõsa susciperet, causasq; silẽtii perconctaretur à sacerdotibus dæmonis, aiunt, Babylæ martyris sepulchrũ propè adsistere, & ideo respõsa nõ reddi. Tum ille, venire Galilæos (hoc enim nomine nostros appellare solitus erat) & auferre sepulchrũ martyris iubet. Igitur ecclesia vniuersa conueniens, matres & viri, virgines iuuenesq; immẽsa exultatione succincti, trahebãt longo agmine arcã martyris, psallẽtes summis clamoribus, & cum exultatione dicẽtes: Confundãtur omnes qui adorant sculptilia, & qui cõfidunt in simulachris suis. Hæc in auribus prophani principis per sex milia passuum tanta exultatione psallebat omnis ecclesia, vt cœlum clamoribus resultaret. Vnde & ille in tantã iracũdiæ rabiem deductus est, vt altera die comprehendi Christianos passim & trudi iuberet in carcerem, ac pœnis & cruciatibus affici.

Galilæi

Babylæ martyris sepulchrum trãsfertur.

Ps. 96. a.

De Theodoro confessore apud Anthiochiam. Cap. 36.

Quod Salustius Præfectus eius non probans, licet esset gentilis, tamen iussus exequitur, & apprehensum vnũ quendã adolescẽtem qui primus occurrit, Theodorũ nomine, à prima luce vsq; ad horã decimam tãta crudelitate, & tot mutatis carnificibus torsit, vt nulla ætas simile factũ meminerit. Cum tamẽ ille in eculeo sublimis, & hinc inde lateribus instante tortore,

Salustius. Præfectus Theodorus

A te tortore, nihil aliud faceret, nisi quod vultu securo & læto psalmum, quẽ pridie omnis ecclesia cecinerat, iteraret. Cumq; se omni expensa crudelitate Salustius nihil egisse perspiceret, recepto in carcerem iuuene, abiisse fertur ad Imperatorẽ, & quid egerit nũtiasse, ac monuisse ne tale aliquid tentare vellet de cætero, alioquin & illis gloriã, & sibi ignominiã quæreret. Hũc Theodorũ ipsi nos postmodum apud Antiochiã vidimus. Et cum requireremus ab eo, si sensum doloris habuisset ex integro, dicebat se quidẽ dolores parũ sensisse, adstitisse autem quendã iuuenem, qui sudanti sibi, linteo candidissimo & sudores abstergeret, & aquam frigidam frequenter infunderet, & ita se esse delectatum, vt tunc mœstior factus sit, quando deponi de eculeo iussus est. Cõminatus igitur Imperator post victoriam Persicam melius se Christianos debellaturum, profectus quidẽ est, sed nullus redit. Ibi nanq;, incertum à suis, an ab hostibus confossus, post annum & octo menses præsumpti Augustalis imperii, finem vitæ fecit. Iulianus occisus. Anno.365.

De Iudæorum conatibus, qui à Iuliano decepti, templum in Hierosolymis reædificant. Cap.37.

TAnta vero eius ad decipiẽdum subtilitas & calliditas fuit, vt etiã infelices Iudęos vanis spebus illectos, vt ipse agitabatur, illuderet. Quos primò omnium cõuocatos ad se interrogat, cur nõ sacrificarẽt, cũ eis lex sua de sacrificiis imperaret? At illi occasionẽ se inuenisse temporis rati: Nõ possumus, inquiunt, nisi in solo Hierosolymorum templo. Ita nãq; pręcipit B lex. Et accepta ab eo reparãdi templi licentia, in tantũ insolentię peruenerunt, vt aliquis eis prophetarum redditus videretur. Igitur ex omnibus locis atque prouinciis conuenere Iudæi, locũ templi olim igne cõsumpti aggredi cœpere, Comite properãdi operis ab Imperatore concesso, sumptu publico & priuato res omni instãtia gerebatur. Interea insultare nostris & velut reparatis sibi regni temporibus, comminari acrius, ac sęuitiam ostentare, prorsus immani tumore & superbia agere. Cyrillus post Maximũ cõfessorem Hierosolymis episcopus habebatur. Apertis igitur fundamentis, calce cemẽtoq; adhibitis, nihil omnino deerat, quin die postera, veteribus deturbatis, noua iacerent fundamenta: cum tamen episcopus diligenti cõsideratiõe habita vel ex illis quę in Danielis prophetia de temporibus legerat, vel quæ in euangeliis dominus pędixerat, persisteret, nullo genere fieri posse, vt ibi à Iudæis lapis super lapidem poneretur. Res erat in expectatione. Templũ Solomonis apud Hierosolymã reparatur.

Vt terręmotu inibi & igni diuinitus accenso, Iudęi ab illicitis disturbabantur inceptis. Cap.38.

ET eccè nocte quæ ad incipiendum opus iam sola restabat, terræmotus ingens oboritur, & non solum fundamentorum saxa lõge lateq; iactãtur, verumetiam totius loci penè ædificia complanantur. Porticus quoq; Terræmotus

publicæ in quibus Iudæorum multitudo, quę operi videbatur insistere, cõmanebat, ad solũ deductę, omnes Iudæos qui reperti sunt, oppressere. Luce vero orta, cum se mala crederent effugisse, ad requirendos eos qui oppressi fuerant, reliqua multitudo concurrit. A

De signis & virtutibus terrificis, quæ in exitium conuersa sunt Iudęorum. Cap. 39.

Aedes erat quædam in inferioribus templi demersa, habens aditum inter duas porticus, quę fuerant complanatæ, in qua ferramenta, aliaque operi necessaria seruabantur, è qua subito globus quidam ignis emicuit, & per medium plateæ percurrens, adustis & exanimatis qui aderant Iudæis, vltrò citroq; ferebatur. Hoc iterum sępiusq; & frequentissime per totam illam diem repetens, pertinacis populi temeritatem flammis vltricibus coercebat. Cum interim pauore ingenti & trepidatione omnes qui aderant deterriti, solum verum Deum Iesum Christũ confiteri cogebantur inuiti. Et ne hæc casu fieri crederentur, in sequenti nocte vestimentis omniũ signaculum crucis ita euidens apparuit, vt etiam qui diluere pro sui infidelitate voluisset nullo genere valeret abolere. Sic deterriti Iudæi atq; Gẽtiles, locum simul & inaniter cœpta reliquere.

Globus ignis

Notæ crucis in vestimentis

HISTORIAE ECCLESIASTICAE LIBER VNDECIMVS, AVTORE Ruffino Aquileiensi presbytero. B

De ortu & religiosa mente principis Iouiniani, & de fine eius. Cap. 1.



OST Iuliani necem tãdem ciuile nobis per Iouinianum reparatur imperium. Is nanque sub vno eodemque tempore Imperator, & confessor, & male illati extitit depulsor erroris. Nam cum in procinctu esset exercitus, & vrgeret Barbarus, ductores nostri de summis rebus consiliũ trahentes, Iouiniano calculum dederunt. Cumque apprehensus ad suscipienda imperii traheretur insignia, ad exercitum Iuliani sacrilegiis prophanatum, dicitur proclamasse, non se posse imperare eis, quia esset Christianus. Tum omnes pari eademque voce respondisse perhibentur, Et nos Christiani sumus: nec priusquam hanc vocem audiret, adquiescere ad imperium voluisse. Deniq; statim affuit ei diuina clementia, contraq; omnem spem cum clausi vndique hostibus tenerentur, nec euadendi

Iouinianus Cæs. An. do. 366. Is fuit rex Persarum.

A dendi facultas vlla suppeteret, subito emissos à Barbaris oratores adesse vident, pacemq; deposcere: exercitui quoq; inedia cōsumpto, cibos ceteraq; necessaria in mercimoniis polliceri, omniq; humanitate nostrorum temeritaté emendare. Sed vbi in viginti & nouem annos pace cōposita, ad Romanum regressus est solum, clariorq; lux nostro se orbi ex Orientis partibus oborta diffudit, rempublicam quasi post nimias procellas omnimode ratione adgreditur reparare: Ecclesiarū vero curā non in secundis habere. Nec tamen incaute vt Constantius egerat, sed lapsu prędecessoris admonitus honorificis & officiosissimis literis Athanasiū requirit, & ab ipso formam fidei & ecclesiarum disponendarum suscipit modum. Sed hæc tam pia & tam læta principia mors immatura corrupit. Post octo etenim mēses ortus sui apud Ciliciam diem obiit.

Iouinianus Cæsar Athanasiū consulit de ręparãdis ecclesiis. Iouinianus moritur.

De ortu Valentiniani & Valentis. Cap. 2.

POst hunc Valentinianus imperium suscepit, qui pro fide nostra à Iuliano militia fuerat expulsus. Sed cōpleuit in illo dominus quod promisit plus etiam quàm centupla in præsenti seculo restituens ei. Nā quia militiam pro Christo reliquerat, recipit imperium. Is in consortium regni assumpsit fratrē Valentem, & sibi quidem occiduas partes delegit, illi autem Orientales reliquit. Sed Valens fauendo hæreticis, abiit in viam patrū suorum. Nam & episcopos egit in exilium, & presbyteros, ac diaconos, & B monachos (Tatiano Alexãdriæ præsidente) vsque ad tormenta deduxit & ignibus tradidit. Multaq; nephãda & crudelia in ecclesiam dei molitus est: sed hęc omnia post Athanasii obitum. Nam illo superstite, velut diuina quadam virtute prohibitus, cum debaccharetur in cęteros, in illū nihil ausus est triste committere.

An. do, 367 Valentinianus Imperator in Occidente.

Valens in Oriente Tatianus præfectus Alexãdriæ.

De dormitione Athanasii, & persecutionibus Lucii hæretici. Cap. 3.

IGitur ea tempestate cum quadragesimo & sexto anno sacerdotii sui Athanasius, post multos agones multasq; patientiæ coronas quieuisset in pace, sciscitatus de successore, Petrum tribulationum suarū participem & socium delegit. Sed Lucius Arianæ partis episcopus, cōtinuo tanquam ad ouem aduolat lupus. Et Petrus quidem nauem protinus conscendens, ad vrbem Romam profugit. Lucius vero tãquam materia sibi crudelitatis oblata, sęuior erga cęteros efficiebatur. Et ita ibat in sanguinem, vt ne speciem quidem aliquam religionis seruare videretur. Cuius primo ingressu tanta & tam turpia in virgines & continentes ecclesiæ gesta sunt, quæ nec in persecutionibus gentilium memorantur. Inde post fugas ciuiū & exilia, post cædes & tormenta, flammasq; quibus innumeros confecerat, ad monasteria furoris sui arma conuertit. Vastat eremum, & bella quiescentibus indicit. Tria milia simul (aut eo amplius) viros, per totam eremū secreta & solitaria habitatione dispersos, oppugnare pariter aggreditur. Mittit arma-

An. do. 373. Athanasius moritur Petrus. An. do. 378. Lucius competitor.

tam equitum ac peditum manum. Tribunos, Præpositos & bellorum duces, tanquam aduersum Barbaros pugnaturus elegit. Qui cum venissent, nouã belli speciem vident, hostes suos gladiis obiectare ceruices, & nihil aliud dicere, nisi: Amice ad quid venisti? A

An. do. 379.

De virtutibus & mirabilibus sanctorũ qui fuerũt in Aegypto. Cap. 4.

Antonii eremitæ discipuli

PEr idem tempus patres monachorum vitæ & antiquitatis merito, Macarius & Isidorus, aliusq; Macarius, atque Heraclides, & Pambus, Antonii discipuli per Aegyptum, & maxime in Nitriæ deserti partibus habebantur viri, qui consortium vitæ & actuum, non cum cæteris mortalibus, sed cum supernis angelis habere credebantur. Quę pręsens vidi loquor, & eorum gesta refero, quorum in passionibus socius esse promerui. Hi ducebant exercitum domini, non mortalibus telis, sed fide religionis armatum, exercitum moriendo vincentem, & qui sanguinis sui profusione victor Christum sequeretur ad cœlum. Quiq; dum in tabernaculis positi, & orantes expectarent interfectores suos, delatus est ad eos homo olim mẽbris omnibus, & pręcipue pedibus, aridus. Sed cũ ab eis in nomine domini oleo fuisset perunctus, statim cõfirmatæ sunt plantę eius. Et dicentibus

Miraculum

ęis, in nomine Iesu Christi, quem Lucius persequitur, surge, & sta in pedibus tuis, & redi in domum tuam: & continuo exurgens & exiliens, benedicebat deum, ostendens quia vere erat in eis deus. Ante aliquantulum vero

Macarius

temporis cęcus quidam rogabat deduci se ad cellulam Macarii, quæ erat in deserto, itinere trium dierum. Quò posteaquam cæcus multo ductantium labore peruẽnit, Macarium non reperit domi. Contristatus valde, nullatenus mitigare mœstitiam poterat, sanitatis solatio carens. Tum vero feruore fidei concalescens: Deprecor, inquit, ad eos qui deduxerant, applicate me ad illam partem parietis, vbi cubare senior solet. Et cum fuisset admotus, parum luti aridi vnde paries oblitus videbatur, assumens, palmæ suæ superposuit. Rogat etiam vt aquam de puteo, ex quo bibere solebat, haurirent. Qua resoluens glebulam, eodemq; luto oculos suos superungens, & lauans de aqua quæ hausta fuerat, repente recepit visum, ita vt nullo indigens adminiculo rediret ad sua. Sed ne secundum leprosos illos ageret, quos à se curatos in Euangeliis ingratos dominus notat, cum omni domo sua regressus, & Deo gratias referens, rem vt gesta fuerat indicauit. B
Idem ipse Macarius leenæ speluncam habuit cellulę suę vicinam. Et quadam die catulos suos cęcos ad eum belua producit, & ante pedes eius ponit. At ille cum intellexisset pro cęcitate catulornm bestiam supplicare, rogauit dominum, vt eis redderet visum. Quo recepto matrem sequentes redeunt ad speluncam. Et paulò post ipsa cum catulis suis regrediens, pelles ouium lanatas plurimas, velut munus pro suscepta gratia ad senem defert, morsu oris enectas, ante fores eius depositis abscedit. Verum si singulorum

A lorum mirabilium gesta prosequi velimus, excludimur à proposita breuitate, maxime cum narrationẽ proprii operis mereantur. Sed in his omnibus Lucius nõ erubuit, nec aliquid reuerentiæ virtutum mirabilibus detulit: quin imò iubet patres ipsos ablatos à grege suo, imò clam raptos, in insulam quandam Aegypti paludiũ deportari, ĩ qua compererat neminem prorsus esse Christianum, quo per hoc vel absq; solatiis, vel absq; consuetis actibus viuerẽt. Senes igitur cum duobus solis pedissequis noctu ad insulam deducuntur, in qua erat templum quoddam summa veneratione à loci incolis obseruatũ. Cumq; primum nauicula senũ oram soli illius cõtigisset, ecce subito sacerdotis templi illius virgo filia correpta spiritu, cũ ingenti vociferatione & clamoribus vsq; ad cœlum datis, agi per medios populos cœpit, & crebros ducens rotatus, stridens huc atq; illuc rabida ora vibrare. Cumq; ad spectaculũ tam ingentis monstri, maxime quod esset sacerdotis filia (qui in honore præcipuo apud illos erat) populi cõuenissent, per auras eam raptã sequentes, perueniũt vsq; ad nauiculam senũ. Ibi vero proiecta eorum pedibus & prostrata, clamare cœpit: Quid venistis huc ô serui dei summi, ãtiquis nos & veternosis euoluere domiciliis? In hoc loco depulsi vndiq; latebamus: quomodo vos nequaquã latere potuimus: Cedimus antiquis sedibus: populos vestros terrasq; recipite. Cum hæc diceret, increpitus ab eis erroris spiritus, effugatur. Et puella sana vnà cum parẽtibus suis iacebat ad pedes nostri tẽporis apostolorum. Qui talibus exordiis

B prædicantes eis fidem domini nostri Iesu Christi, in tantã conuersionẽ repente eos perduxerunt, vt statim manibus suis antiquissimũ templum, & in summa veneratione habitum, destruerent, & ecclesiam confestim ædificarent. Nec ad deliberandum spacio temporis eguerunt, quibus fidem rerum fecerant, non verba, sed virtus. Sed hoc cum fuisset Alexandriæ nuntiatum, veritus Lucius, ne forte etiam suorum in eum odia iusta consurgerent, qui aperte iam bellum non hominibus, sed deo indiceret, occulte eos reuocari, & in eremum remitti iubet. Dum hæc in Aegypto geruntur, ne aliis quidem locis persecutionis flamma cessabat.

De persecutione quæ fuit apud Edessam. Cap. 5.

EDessa nanque Mesopotamiæ vrbs fidelium populorum est, Thomæ Apostoli reliquiis decorata. Vbi cum per se imperator populos vidisset ecclesiis eiectos in campo habere conuenticulum, tanta dicitur iracundia accensus, vt præfectũ suum pugno percuteret, cur non fuissent inde quoq; (sicut iusserat) deturbati. At ille licet esset Paganus, & iniuriis ab imperatore affectus, tamen consideratione humanitatis altera die ad vastandum populum processurus, facit hoc ipsum ciuibus per occulta indicia clarescere, quo scilicet cauere sibi possent, ne inuenirentur in loco. Mane processurus, terrorẽ solito maiorẽ per officium mouet, agitq; omnia quo quam mi- *Edessa ciuitas* *Officium, vocat Officiales, hoc est ministros & satellites*

nimi,vel si fieri posset,nulli periclitarentur. Videt tamen frequentiorẽ solito populum tendere ad locum,currere præcipites & festinare, tanquam vererentur,ne qui deesset ad mortẽ.Interea videt quandam mulierculam ita festinam & properam domo sua prorumpere, vt ne clauderet ostium, nec operire se,vt mulierum habitũ decet,diligẽtius potuisset,infantẽ quoque paruulum secũ trahẽtẽ,cursuq; rapido,irrupto etiam Officii agmine, festinantem.Tum ille vltra nõ ferens:Apprehẽdite,inquit,mulierem, & huc deducite.Cumq; fuisset adducta:Quò,inquit,mulier infelix properas tam festina? Ad campum,ait,quò catholicorum populus conuenit. Et nõ inquit,audisti,quia Præfectus illuc pergit,vt omnes interficiat quos inuenerit? Audiui,inquit,& ideo festino,vt ibi inueniar.Et quò,inquit,paruulũ istum trahis? Vt & ipse,ait,martyrium cõsequi mereatur. Quæ cum audisset vir moderatissimus,redire Officium & conuerti vehiculum ad palatiũ iubet.Et ingressus ait,Imperator,subire mortem si iubeas paratus sum. Opus vero quod pręcipis,implere non possum. Cumq; edocuisset cuncta de muliere,repressit imperatoris insaniam. A

De Moyse quem regina Sarracęnorum gentis suæ poposcit epũm.Cap.6.

PEr idem tempus ecclesia velut persecutionis igne cõflante, purior auri metallo refulgebat.Non enim in verbis vniuscuiusq; fides,sed in exiliis & carceribus probabatur:quia nõ honori erat catholicum esse, sed pœnę: præcipuæ apud Alexandriam,vbi ne sepeliendis quidem corporibus mortuorum libera facultas fidelibus erat.Quæ dum Lucius omni arrogãtia & sæuitia gereret, Mauuia Sarracenorum gentis, vehementi bello Palæstini & Arabici limitis oppida atque vrbes quatere,vicinasque simul vastare prouincias cœpit.Cumq; frequentibus bellis Romanum attriuisset exercitum,& plurimis peremptis,reliquos vertisset in fugam,orata pacẽ,nõ aliter se amplexurã promittit,nisi Moyses quidam nomine,monachus, genti suæ ordinaretur episcopus.Qui in eremo partibus suis propinqua vitam solitariam ducens,meritis & virtutibus ac signis quæ faciebat deus per illum magnifice innotuerat.Petitio eius principi indicata Romano,sine vlla dilatiõe iubetur impleri à ducibus nostris,qui ibi infeliciter pugnauerãt Captus Moyses ad sacerdotium suscipiendum Alexandriam ex more deducitur.Adest Lucius,cui ordinandi ferebatur officium. Quo viso,Moyses pręsentibus ducibus qui perurgebant, & populus ait: Ego quidem me non esse dignum tanto sacerdotio iudico : verũtamen si aliqua in me,licet indigno,diuina dispensatio putatur explenda,deũ nostrum cœli ac terræ dominum testor,quod Lucius sanctorum sanguine pollutas & cruentas super me nõ iniiciet manus.Cumq; Lucius tam graui nota inustũ se videret in oculis plurimorum:Quare,inquit,ò Moyses tã facile condemnas eum. cuius fidem ignoras? Aut si tibi aliquis de me aliter indicauit, audi fidem meam. B

Mauuia regina Sarracenorum Moysen eremitam petiit, vt sit episcopus.

A meam,& tibi ipse magis quàm aliis crede. Tunc ille: Desine, inquit, ô Luci dolosis tuis me quoque imaginibus adgredi. Bene mihi nota est fides tua, quam protestantur serui dei per metalla damnati, episcopi in exilium trusi, presbyteri, diaconi extra Christiani nominis habitacula relegati, bestiis alii, alii etiam ignibus traditi. Nunquid potest verior esse fides quæ auribus capitur, quàm quæ oculis peruidetur? Apud me certum est, quod qui Christo recte credunt, ista non faciunt. Et ita maiore dedecore deformatus (quoniam perurgebat necessitas reipublicæ consulendi) compulsus est adquiescere, vt ab episcopis quos in exilium truserat, sacerdotiū sumeret. Quo suscepto, & gentis ferocissimæ pacem tenuit, & fidei catholicæ custodiuit intemerata consortia.

De Didymo Alexandrino uidente. Cap. 7.

VErum cum apud Alexandriam populos & vrbem nebulosi doctoris tetra perfidiæ caligo suffunderet, velut lampadem quandam diuina luce fulgentem Didymum dominus accendit. De cuius vita atq; institutis (quoniam ad ecclesiæ gloriam dei munere cōcessus creditur) licet in trāscursu, necessario tamen commemoranda nobis pauca videntur. Is nanque in parua ætate, cum adhuc etiam prima literarum ignoraret elementa, luminibus orbatus, maiore desiderio scientiæ veri luminis inflammatur: nec

An do. 376. Didymus Alexandrinus

Math. 19. d. Mar. 10. d.

B desperationem cupita adipiscendi passus est, cùm audisset scriptum in euāgelio: Quod apud homines impossibile est, possibile est apud deū. Hac igitur diuina pollicitatione confisus indesinēter dominum deprecabatur, nō vt oculorum carnalium visum, sed vt illuminationem cordis acciperet. Miscebat tamen precibus studia ac laborem, & iuges continuatasque vigilias, non ad legendum, sed ad audiendum adhibebat, vt quod aliis visus, hoc illi conferret auditus. Cum vero post lucubrationis laborem somnus (vt fieri solet) legentibus aduenisset, Didymus silentium illud non ad quietē vel otium datum ducens, tanquam mundum animal ruminans cibum quem ceperat, ex integro reuocabat, & ea quę dudum percurrentibus aliis ex librorum lectione cognouerat, memoria & animo retexebat, vt nō tam audisse quæ lecta fuerant, quàm descripsisse ea mentis suæ paginis videretur. Ita in breui deo docente, in tantam diuinarum humanarumq; rerum eruditionem ac scientiam venit, vt scholæ ecclesiasticæ doctor existeret, Athanasio episcopo, cæterisque sapientibus in ecclesia viris dei admodum probatus: sed & in cæteris, siue Dialecticæ, siue Geometriæ, Astronomię quoque vel Arithmeticę disciplinis ita esset paratus, vt nullus vnquam philosophorum aliqua ex his artibus proponens, obtinere eum vel cōcludere quiuerit, sed statim vt responsiones eius acciperet, magistrum eum etiam illius de qua proposuisset, crederet disciplinæ. Huius aliquanti dicta, vel communiter disputata, vel proponētibus responsa, adhibitis notariis descripse-

Didymus præficitur scholæ

re:quæ etiam nunc in magna admiratione habentur. Nos autem qui & vi A uæ vocis eius ex parte aliqua fuimus auditores, & ea quæ à nonnullis dicẽte eo descripta legimus, longe maiorem gratiam, & diuinum nescio quid, ac supra humanam vocem sonans, in illis magis sermonibus qui de ore ipsius proferebantur, agnouimus. Hunc etiam beatus Antonius, cum fidei Athanasii testimonium laturus aduersum Arianos de Thebaide Alexandriam descendisset, magnificis consolatus est verbis. Nihil te, inquit, offendat ô Didyme, quod carnalibus oculis videris orbatus. Desunt enim tibi oculi illi, quos mures, & muscæ, & lacertæ habent. Sed lætare quia habes oculos quos angeli habent, è quibus deus videtur, per quos tibi magnum scientiæ lumen accenditur.

Viuæ vocis energia

Antonius ad Didymum.

Quot ex discipulis Antonii etiam tunc in eremo habitantibus virtutes & signa fecerint. Cap. 8.

FLorebat igitur Aegyptus ea tempestate, non solum eruditis in Christiana philosophia viris, verumetiam his qui per vastam eremum commanentes, signa & prodigia Apostolica, simplicitate vitæ, & cordis syncerita te faciebant. Ex quibus interim quos ipsi vidimus, & quorum benedici manibus meruimus, hi sunt, Macarius de superiori eremo, alius Macarius de inferiori, Isidorus in Scyti, Pambus in cellulis, Moyses & Beniamin in Nitria, Scyrion & Helias & Paulus in Apeliote, alius Paulus in Focis, Pœmẽ & Ioseph in Pispiri, qui appellabatur mons Antonii. Sed & alios quàm B plures huiusmodi viros in Aegypti partibus habitare, fideli comperimus auditu, vt vere compleretur apostoli dictum: Quia vbi abundauit peccatũ, superabundauit & gratia. Habuit autem per idem tempus etiam Mesopotamia viros nobiles, iisdem studiis pollentes. Quorum aliquantos ipsi per nos apud Edessam & in Carrarum partibus vidimus, plures autem auditione didicimus.

An. do. 379.

Benedictio.

Roma. s. d.

De Gregorio & Basilio episcopis. Cap. 9.

SEd neutra harũ infœcundior Cappadocia fuit, imò aliquid lætius Gregorium nobis cum Basilio germinauit. Tulit igitur & ipsa multorũ sanctorum segetem satis lætam, produxit copiosam piorum vineam, oliuarũ quoque domini germinauit nouellam. Sed isti pręcipue velut duo filii pinguedinis assistentes dextera leuâque candelabro, instar duorum cœli luminarium refulgebant. Vnde dignum puto de his pauca supra repetere. Ambo nobiles, ambo Athenis eruditi, ambo collegæ, ambo de auditorio digressi ad profitendam Rhetoricam rogabantur. Quod opus magnifice quidem implebat Basilius, Gregorius vero magnificentius contemnebat. Quiq́ue cum se totum dei seruitio mancipasset, tantum de collegæ amore præsumpsit, vt sedentem Basilium de doctoris cathedra deponeret, ac secum ad monasterium manu iniecta perduceret, ibiq́ue per annos

An. do. 371. Gregorius Nazianzenus Basilius Magnus

(vt

A (vt aiunt) tredecim, omnibus Græcorum ſecularium libris remotis, ſolis diuinæ ſcripturæ voluminibus operam dabant, earumq; intelligentiam, non ex propria præſumptione, ſed ex maiorum ſcriptis & autoritate ſequebantur: quos & ipſos ex Apoſtolica ſucceſſione intelligendi regulam ſuſcepiſſe conſtabat. Quorum præcipue in prophetas commentarios diſcutientes, theſauros ſapientiæ & ſcientiæ reconditos in vaſis fictilibus perquirebant. Verum cum iam ipſi ſufficiẽter inſtructi, diuina diſpenſatione ad imbuendos populos vocarentur, & alius alio itinere, ad idẽ tamen opus vterque traheretur. Baſilius Ponti vrbes & rura circumiens, deſides gentis illius animos & parum de ſpe futura ſollicitos ſtimulare verbis, & prædicatione ſuccendere, callumque ab his longæ negligentiæ cœpit abolere, ſubegitq; abiectis inanium rerum & ſecularium curis, ſuimet notitiam recipere, in vnum coire, monaſteria cõſtruere, pſalmis & hymnis, & orationibus docuit vacare, pauperũ curam gerere, eiſque habitacula honeſta, & quę ad victum neceſſaria ſunt, præbere, virgines inſtituere, pudicam caſtamq; vitam omnibus penè deſiderabilẽ facere. Ita breui permutata eſt totius prouinciæ facies, vt in arido & ſqualenti campo videretur ſeges fœcunda, ac lęta vinea ſurrexiſſe. Gregorius vero bonum ſemen non patiebatur aut ſuper ſpinas iacere, aut inter ſaxa diſpergere, ſed bonam terram cordis ſui

Vnde petẽda intelligẽtia diuinę ſcripturę

B iugi cultu & exercitiis indeſinentibus excolebat. Et multo amplius hic in ſemetipſo, quàm ille in cæteris proficiebat. Suſcipere ille, quæ renuntiantes ſeculo deferebant ad pedes ſuos, & diuidere vt quiſque eguiſſet, curam gerebat. Iſte nihil habendi & omnia poſſidendi contentus ſacramento, erga ſolas ſapientiæ diuitias auarus & multum cupidus inhærebat. Ille coire plures in vnũ, & ſui inuicem in neceſſariis habere ſollicitudinẽ docebat: hic ſui exemplo quod erat abſolutus & liber, cunctis ſermone Apoſtolico prædicabat: Ego autẽ volo vos ſine ſollicitudine eſſe, &: Dominus in proximo eſt, nihil ſolliciti ſitis, ſed tãquam ſerui Chriſti, hoc ſolum eſtote ſolliciti, quando redeat dominus de nuptiis. Ille delinquentibus miſericorditer, condolere, & à delicto reuocare: hic per diuini eloquii gratiam delinquendi incitamenta præuenire, nec ſinere labi eum qui difficulter erigeretur eliſus. Ille in fide purus, hic in prædicatione liberior. Ille deo humilis, hic etiam hominibus erat. Ille arrogantes contemptu, hic ratione vincebat. Sic in vtroque diuerſa gratia vnum opus perfectionis explebat. Igitur Baſilius non multo poſt Cæſareæ Cappadociæ epiſcopus, cum à Valente in exilium pro fide cogeretur, exhibitus eſt ad tribunal Præfecti, terroribuſque (vt illi moris eſt poteſtati) & minis maximis agi cœpit, vt niſi præceptis principis obediret, interitum ſibi iam iamq; ſperaret impendere. Tũ ille intrepidus, & abſq; vlla animi perturbatione hæc ſibi minitante Præfecto reſpondiſſe fertur: Atq; vtinam aliquid mihi eſſet digni muneris, quod offerrem

1. Cor. 7. f.

Luc. 12. e.

Contentio

An. do. 378. Baſilius ad tribunal ſiſtitur.

offerrem huic,qui maturius Basilium de nodo follis huius absolueret.Cũ A
que daretur ei nox,quæ erat media ad spacium deliberandi,respõdisse denuo pehibetur:Ego crastino ipse ero qui nunc:tu te vtinam non mutares. Et illa quidẽ nocte vxor Imperatoris velut tortoribus tradita cruciatur: filius vero qui eis erat vnicus,extinctus paternę impietatis creditur exoluisse supplicia.Ita ante lucem missi,qui rogarent Basilium,vt precibus suis intercederet pro eis,ne etiã ipsi, & quidem multo iustius similiter interirẽt. Sic accidit,vt cum omnes catholicos expulerit Valens,Basilius vsque ad vitæ exitum intemerato communionis sacramento in ecclesia perduraret.

Gregorius Nazianzi episcopus

Gregorius vero apud Nazianzon oppidum in locum patris episcopus subrogatus hæreticorum turbinem fideliter tulit.Reddita vero pace,Constantinopolim ad ecclesiã docendam venire exhortatus,non abnuit.Vbi breui tempore tantum ad emendandum populum vetustis hæreticorum infectum venenis proficit, vt tunc primum Christiani sibi fieri viderentur, & nouellam lucem veritatis aspicere, cum religionis doctor multa quidẽ verbis,plura tamen doceret exemplis:nec viderẽt ab eo discipulis aliquid imperari, quod non prius ipse fecisset. Sed vbi gloriam subsecuta inuidia est,obniti quidam, & proscriptionibus minus sanis vti cœpere, vt ipso ad propria remeante,alius ordinaretur episcopus. Quod ille,susurrari tantũ, & sub dente sentiens ruminari,ipse profert,quod dicere ei nullus audebat: B
Absit (inquit) vt mei causa aliqua simultas in dei sacerdotibus oriatur. Si propter me est ista tempestas,tollite,& mittite me in mare, & desinet à vobis quassatio. Tum regressus,in ecclesia sua quod superfuit vitę tempus exegit. Et quoniam iam fessa ætate,& corpore inualidus erat,successorem sibi ipse delegit,quo ecclesiam gubernante debilitatis & senectutis ocio frueretur. Extant quoque vtriusque ingenii monimenta magnifica tractatuũ, quos ex tempore in ecclesiis declamabant. Ex quibus nos denas fermè singulorum oratiunculas transfudimus in Latinum. Basilii præterea instituta monachorum optantes,si poterimus, & dei fauor adiuuerit, eorum plura transferre. Fuerunt præterea fratres duo Basilio, Gregorius & Petrus. Quorum alter in verbo doctrinę,alter in operibus fidei fratrem ita exęquabat, vt vterque vel Basilium,vel Gregorium redderet. Extant etiam ipsius Gregorii iunioris aliqua opuscula luculenta. Sed de his satis dictum. In Occiduis vero partibus Valẽtinianus fide religionis illæsus,veteri Romani imperii censura rempublicam gubernabat.

De Damaso episcopo & Vrsini subreptione. Cap.10.

An.do.368. Damasus Pontifex Ro.

Damasus post Liberium per successionem sacerdotium in vrbe Roma susceperat. Quem prælatum sibi non ferens Vrsinus quidam eiusdem ecclesiæ diaconus in tantum furoris erupit,vt persuaso quodam satis imperito & agresti episcopo,collecta turbulentorum & seditiosorum hominũ manu,

A manu,in Basilica quæ Sicinini appellatur,episcopum se fieri extorqueret, legibus & ordine & traditione peruersis. Quo ex facto tanta seditio, imò vero tanta bella coorta sunt,alterutrum defendentibus populis,vt replerētur humano sanguine orationum loca. Quæ res factiõe Maximi Præfecti sæui hominis,ad inuidiam boni & innocētis versa est sacerdotis,ita vt causa clericorum vsq; tormenta duceretur.Sed assertor innocentiæ deus affuit,& in caput eorum qui intenderant dolum,pœna conuersa est.

De Ambrosio episcopo. Cap.11.

INterea defuncto apud Mediolanum Auxentio hæreticorum episcopo, vtriusque partis populi diuersis studiis ferebantur.Dissensio grauis & periculosa seditio vrbi propriæ maturum parabat exitium,si pars vtraq; cum diuersum vellet,nequaquam quod proposuerat,obtineret. Ambrosius tūc consularis eiusdem prouinciæ fasces regebat. Is cum perniciem ciuitati videret impendere,pro loco atque officio suo,confestim ecclesiam seditionē populi mitigaturus ingreditur. Cumque inibi multa secundum leges & publicam disciplinam pro quiete & tranquillitate perorasset, pugnātis inter se & diffidentis populi subito clamor & vox vna consurgit, Ambrosium episcopum postulantes, baptizari hunc protinus clamant (erat enim catechumenus) & sibi episcopum dari:nec aliter vnum populum fore atq; B vnam fidem,nisi Ambrosius sibi daretur sacerdos. Obluctante illo & plurimum resistente ad imperatorem relatum populi desiderium, omni maturitate iubetur impleri. Dei enim ait esse, quod discordantem populi fidem,& animos dissidentes conuersio subita in vnum consensum atque in vnam sententiam reuocaret. Mox que dei gratiam consecutus, & initiatus sacris,& sacerdos effectus est.

Auxentius

Ambrosius An.do.377.

De Valentiniani fine. Cap.12.

INterea cum ad bellum Sarmaticum Valentinianus de Galliæ partibus venisset in Illyricum,ibi vix dum cœpto bello ægritudine subita oppressus diem obiit,relictis hæredibus in imperio filiis,Gratiano Augusto, Valentinianoque admodum paruulo, & nondum regiis insignibus initiato. Quem tamen necessitas eorum, qui tanquam vacuum imperii locum conabantur inuadere, compulit etiam absente fratre purpura indui, Probo tunc Præfecto fideliter rem gerente.

Valentinian Aug. moritur An.do.377.

Probus præfectus

De Gothorum per Thracias irruptione,& Valentis nece. Cap.13.

PEr idem tempus in orientis regno Gothorum gens sedibus suis pulsa, per omnes se Thracias infudit, armisque vrbes & agros vastare feraliter cœpit. Tum vero Valentis bella quæ ecclesiis inferebat,in hostem cœpta conuerti,feraque pœnitentia episcopos & presbyteros relaxare exiliis, ac de metallis resolui monachos iubet. Ipse tamen ab hostibus circumuentus in prædio, quò ex bello trepidus confugerat, impietatis suæ pœnas igni

An.do.378.

Valens

An.do.380. igni exustus dedit, annis in Imperio cum fratre primo, & post cum filiis fratris quatuordecim pariter exactis. Quæ pugna initiũ mali Romano Imperio tunc & deinceps fuit. Igitur Gratianus cũ fratre admodũ paruulo, post patrui necem Oriẽtis quoq; suscepit Imperiũ. Is pietate & religione oẽs pene qui ante fuerãt principes superabat. Vsũ armorũ strenuus, velox corpore, & ingenio bonus erat, sed iuuenili exultatione plus ferè lętus quàm sufficiebat, & plus verecundus quàm reipublicę intererat. A

Gratianus Aug.

Vt Gratianus Imperator Theodosium regni participem asciuerit, & post multa religiose ac fortiter gesta, Maximi tyranni insidiis succubuerit. Cap.14.

QVique videns vtile virum annis maturum in tantis regni curis habere participem, & quia, vt sermo diuinus monet: Melius duo quàm vnus, consortem asciscit Theodosium, eique Orientis procuratione permissa, partes sibi ac fratri Occiduas reseruauit. Verum is postquam multa religiose ac fortiter gessit, à Maximo tyranno apud Britãnias exorto, per Andragathium ducem, Lugduni, suorum magis proditiõe quàm vi hostium, peremptus est.

Gratianus occiditur An.do.386.

De Valentiniano puero. Vtq; mater eius Iustina Arianam hæresim defendens, ecclesias perturbare conata sit. Cap.15. B

AT Valentinianus in Italia degens, fratris nece atque hostis metu perterritus, simulatione oblatã pacem à Maximo, simulans ipse quoque libenter amplectitur. Cum interim Iustina mater eiusdem, Arianæ hæreseos alũna, impietatis suę venena, quæ viuente viro suppresserat, filio facile decepto fidenter aperuit. Igitur apud Mediolanum posita, conturbare ecclesiarum statum, comminari sacerdotibus depulsionis exilia, nisi Ariminensis concilii decreta, quibus fides patrũ temerata fuerãt, reuocarẽt. Quo bello ecclesię murum & turrim validissimã pulsabat Ambrosium. Eumq; minis, terroribus, atq; omni oppugnationis genere fatigans, primũ sibi aditum debellãdæ rimabatur ecclesię. Sed quàmuis illa Iezabel spiritu pugnaret armata, resistebat tamen Ambrosius, Helię virtute repletus & gratia. Ipsa aũt in ecclesiis garrire, strepere, animare, & inflãmare ad discordiã populos: sed quod minus res ex sententia cederet iniuriã putare, & pro hoc apud filium conqueri. Vnde adolescentulus pro cõtumeliæ inuidia, quam falso conflauerat mater, accensus, armatorum globum ad ecclesiam mittit: confringi ianuas, oppugnari sanctã, sacerdotem pertrahi atque in exilium mitti protinus iubet. Sed tanta fuit perseuerantia fidelium populorum, vt animas prius amittere quàm episcopum mallent.

De Beneuoli magistri memorię fideli constantia. Cap.16.

Beneuolus à memoria

INterim dictãda aduersum fidẽ patrũ imperialia decreta mãdantur Beneuolo, tũc memoriæ scriniis pręsidẽti. Sed ille cui ab incunabulis sacra fides &

A des & venerabilis fuit, abnegat se impia verba posse proferre, & contra deum loqui. Tum vero ne inceptum reginæ frustrari videretur, celsior ei honor promittitur, si impleret iniuncta. Ille qui nobilior in fidē esse quàm in honoribus cuperet: Quid mihi, ait, pro impietatis mercede altiorem promittis gradum? Hunc ipsum quem habeo tollite, tantum mihi conscientia fidei duret illæsa. Hæc dicens, ante pedes impia præcipientium cingulum iecit. Ambrosius vero aduersum reginæ furorem, non se manu defensabat, aut telo, sed ieiuniis continuatisque vigiliis sub altari positus, per obsecrationes defensorem sibi atque ecclesiæ deum parabat. Dumque hæc in longum diuersis machinis, & oppugnationibus nequam, Iustina moliretur, Maximus, qui se exuere tyrāni infamia, & legitimum principem gestiret ostendere, datis literis impium protestatur inceptum, fidem dei impugnati, & statuta catholicæ ecclesiæ subrui, & inter hæc appropinquare Italiæ cœpit. Quo Iustina comperto, hoste simulatque impietatis conscientia perurgente, in fugam versa cum filio, exilia quæ dei sacerdotibus prę parabat, prima sortitur.

Vt Theodosius necē Gratiani vltus, de Maximo triūphauerit. Cap. 17.

ADfuit tamen Theodosius propter regni fidem, bonitatisque ac beneficiorum Gratiani memor: & in vindictam, totius viribus Orientis insurgens, vltus est sanguinem iustum. Valentiniani quoq; impia inter hæc matre defuncta, fidem catholicam, quam ipsa violauerat, & regnum tyrannide depulsa, restituit. Atq; ipse posteaquam Romam illustri triumpho inuectus est, ad propria rursus regna remeauit.
B

De Theodosii commisso in Thessalonicenses, & pœnitētia eius publice apud Sacerdotes gesta. Cap. 18. An. do. 390.

PEr idem tempus subreptione quadam dæmonis, turpis macula religioso principi inusta est. Etenim cum apud Thessalonicam seditione exorta, quidam ex militaribus vir, impetu fuisset populi furentis extinctus, repentini nuntii atrocitate succensus, ad ludos Circenses inuitari populum, eiq; ex improuiso circumfundi milites, atque obtruncari passim, vt quisque occurrisset, gladio iubet, & vindictam dari non crimini, sed furori. Ob hoc cum à sacerdotibus Italiæ argueretur, agnouit delictum, culpamque cum lachrymis professus, publicam pœnitentiam in conspectu totius ecclesiæ exegit: & in hoc sibi tempus adscriptum, absque regali fastigio patiēter impleuit. Quibus omnibus istud quoque mirabiliter adiecit: Lege sanxit in posterum, vt sententiæ principum super animaduersione prolatę in diem tricesimum ab executoribus differrētur: quo locus misericordiæ, vel (si res tulisset) pœnitentiæ, non periret.

Theodosius vnius iniuriā, morte multorum vlciscitur

De resurrectione ecclesiarum, quæ per ipsum iam catholicum in Oriente restitutæ sunt. Cap. 19.

A

Theodosi⁹ fauet Christianis

IGitur ad Orientem regressus: ibique (vt ab exordio principatus sui) summa cura summoque studio pulsis hæreticis, ecclesias catholicis tradere: idque ea moderatione agere, vt vltione contempta, tãtum catholicis de ecclesiarũ restitutione cõsuleret, quo fides recta absq; prædicationis impedimento proficeret: communem se præbere erga sacerdotes dei: fide, religione, & munificentia cunctis regium animum exhibere. Accessu facilis & absque imperiali fastu ad colloquium se humilibus præbere: hortatu eius & largitionibus, ecclesiæ plurimis locis ornatæ satis magnificeque constructæ: præstare multa poscentibus, sed frequentius vltro offerre. Idolorũ cultus, qui Constantini institutione & deinceps negligi & destrui cœptus fuerat, eodem imperante collapsus est. Pro quibus in tantum deo charus fuit, vt speciale ei munus contulerit diuina prouidentia. Etenim in Thebaidos partibus monachum quendam Ioannem nomine, spiritu prophetico repleuit, cuius monitis atque responsis pacem retinere, an bellum gerere esset melius, sciscitabatur.

Ioannes monachus

De Apollinare & hæresi eius. Cap. 20.

An. do. 379. Apollinaris hæreticus dãnatur

INterea apud Laodiciam Syriæ ante idem tempus Apollinaris episcopus, vir sanè in cæteris instructus, sed dum contentionis vitio nimis agitur, & aduersum omne quod quisq; dixerat, ire obuius delectatur, iactatione ingenii male fortis, hæresim ex contentione generauit, asserens solum corpus non etiam animam à domino in dispensatione susceptum. In quo cum euidentibus euangelii testimoniis vrgeretur, quibus ipse dominus & saluator habere se animam profitetur, & ponere eam quando vult, & iterum assumere eam: quamque turbatam & tristem dicit esse vsque ad mortem: post vt ne ex toto vinci videretur ait, eum quidem habuisse animam, sed non ex ea quæ rationabilis est, sed ex ea solum qua viuificabat corpus: ad supplementum vero rationabilis partis, ipsum verbum dei fuisse perhibebat. Quæ assertio primo in vrbe Roma à Damaso & Petro Alexandrino episcopo concilio congregato tali sententia depulsa est, vt decernerent si quis filium dei, qui sicut vere deus, ita & vere homo fuit, vel humanitatis aliquid, vel deitatis minus diceret habuisse, alienus ab ecclesia iudicaretur. Quæ sententia & apud Alexandriam confirmata est, & apud Constãtinopolim decreto concilii. Ex illo Apollinaristæ ab ecclesia declinantes, & episcopos sibi suę patris, & dogmata propria ecclesiasque defendunt.

B

Apollinaristę

De episcoporum successionibus per Orientem. Cap. 21.

An. do. 386. Syrici⁹, aliâs, Vrsinus. Timotheus, Theophilus, Ioãnes. An. do. 403. Flauianus Paulinus Antiochenus

IGitur in vrbe Roma post Damasum Syricius ecclesiæ suscepit sacerdotium. Apud Alexandriam vero defuncto Petro, Timotheus: & post hunc Theophilus. In Hierosolymis autem post Cyrillum Ioannes, Apostolicas reparant sedes. Apud Antiochiam vero defuncto Melitio, substituitur Flauianus. Sed quod Paulinus adhuc supererat, qui in catholico-

rum

A rum ſemper ſocietate permanſerat, multa ibi iurgia & multæ controuerſiæ ſæpe commotæ: nec tamen ſumma vi, nitentibus aliis, aliis obnitentibus, ipſiſque in hoc elementis terræ mariſque fatigatis, potuit aliquando pacis vllus obtineri modus, cum vtique fidei iam nulla videretur ſubeſſe diſcordia. Hoc idem apud Tyrum fuit. Vbi cum Diodorus, vnus ſanè ex antiquis catholicis vir, & tentationum documentis probatus, Athanaſii teſtimonio eſſet à confeſſoribus epiſcopus factus, modeſtia eius contempta, alius à Melitii partibus ordinatur. Sed & in multis aliis vrbibus Orientis, huiuſmodi confuſiones contentio genuit ſacerdotum. Apud Conſtantinopolim vero Nectarius ex prætore Vrbano catechumenus & nuper baptiſma conſecutus, ſacerdotium ſuſcepit. Diodor' apud Tyrum

De ſeditione paganorum contra fideles. Cap. 22.

INterea apud Alexandriam noui motus & contra temporum fidem aduerſum eccleſiam concitantur: ex occaſione huiuſcemodi oborti. Baſilica quædam publici operis, vetuſta & admodum neglecta fuit, quam Conſtantius Imperator donaſſe epiſcopis perfidiam ſuam prædicantibus ferebatur. Quæ longa incuria nihil validum præter parietes habebat. Viſum eſt epiſcopo qui per idem tempus gubernabat eccleſiam, hanc ab

B Imperatore depoſcere, vt creſcentibus fidelium populis, orationum quoque creſcerent loca. Quamque cum acceptam vellet excolere, reperta ſunt in loco antra quædam latentia & terræ defoſſa, latrociniis & ſceleribus magis quàm cerimoniis apta. Igitur Gentiles, qui retegi criminum ſuorum latebras & flagitiorum cauernas viderent, non ferentes operta tot ſeculis mala & tenebris obtecta reſerari, velut draconum calice potato inſanire omnes ac palam furere cœperunt. Nec vocibus iam & ſeditionibus, vt ſolebant, ſed manu ferroque decertare nituntur. Crebros conflictus agere in plateis, belloque aperto vterque populus inter ſe coire. At noſtri numero & potentia multo plures, ſed modeſtia religionis minus feroces erant. Ex quo frequenter noſtrorum plurimis vulneratis, aliquantis etiam interfectis, ad templum quaſi ad arcem quandam refugiebant. Quo nonnullos ex Chriſtianis captos ſecum abducentes, accenſis aris immolare cogebant: renitentes nouis & exquiſitis ſuppliciis excruciatos necabant, alios patibulis affigentes, alios confractis cruribus in ſpeluncas præcipitantes, quas ob ſacrificiorum ſanguinem, cæteraſque impuritates delubri recipiendas, vetuſtas curioſa conſtruxerat. Verum hæc per dies ſingulos primo cum metu, deinde cum fiducia & deſperatione gerere, atque intra templum clauſi rapto & præda viuere. Ad poſtremum graſſantes in ſanguine ciuium, ducem ſceleris & audaciæ ſuæ deligunt Olympum quendam, nomine & habitu philoſophum, quo Olympus dux ſeditioſorum

A stiti, super has argenteis, ad postremum æreis habebantur, quæ munimento preciosioribus metallis forent. Erāt etiam quædam ad stuporem admirationemque videntium, dolis & arte composita. Fenestra perexigua ab ortu solis ita erat aptata, vt die qua fuerat institutum simulachrum Solis ad Serapin salutandum introferri, diligenter temporibus obseruatis, ingrediēte simulachro radius solis per eandem fenestram directus, os & labra Serapis illustraret, ita vt inspectāte populo, osculo salutatus Serapis videretur à sole. Erat & aliud fraudis genus huiusmodi: Natura lapidis Magnetis huius virtutis esse perhibetur, vt ad se rapiat & attrahat ferrum. Signum solis ad hoc ipsum ex ferro subtilissimo manu artificis fuerat fabricatum, vt lapis cuius naturam ferrum ad se trahere diximus, desuper in laquearibus fixus, cum temperate sub ipso radio ad libram fuisset positū simulachrū, & vi naturali ad se raperet ferrum, assurrexisse populo simulachrum, & in aere pendere videretur. Et ne hoc lapsu propero proderetur, ministri fallaciæ surrexit aiebant sol, vt valedicens Serapi discedat ad propria. Sed & multa alia decipiendi causa à veteribus in loco fuerant constructa, quę nūc longum est enumerare per singula. Verum vt dicere cœperamus, rescripto recitato, parati quidem erant nostrorū populi ad subuertendum erroris autorem: persuasio tamen quædam ab ipsis gentilibus fuerat dispersa, quòd si humana manus simulachrum illud contigisset, terra dehiscens ilico solue-

Magnetis natura

B retur in chaos, cœlumque repente rueret in præceps. Quæ res paululū stuporem quendam populis dabat. Cū ecce vnus ex militibus fide quàm armis magis munitus, correptam bipennem, insurgens omni nisu maxillę veteratoris inlidit. Clamor attollitur vtrorumq; populorum: neq; tamen aut cœlum ruit, aut terra descendit. Inde iterum atq; iterū repetens, putris ligni fumosum genu cædit: quo deiecto, igni adhibito tam facile quàm lignū aridum conflagrauit. Post hoc reuulsum ceruicibus & depresso modio trahitur caput, tunc pedes aliaq; membra cæsa securibus & rapta funibus detrahuntur, ac per singula loca membratim in conspectu cultricis Alexandriæ senex veternosus exuritur. Ad vltimum, truncus qui superfuerat in amphitheatro concrematur. Vanęq; superstitionis & erroris antiqui Serapis, hic finis fuit. De cuius originē diuersa fertur opinio Paganorū. Alii Iouē putant: cuius capiti modius superpositus: vel quia cū mensura modoq; cuncta indicet moderari, vel vitā mortalibus frugū largitate præberi. Alii virtutē Nili fluminis, cuius Aegyptus opibus & fœcūditate pascatur. Quidā in honorē nostri Ioseph formatū perhibēt simulachrū, ob diuisionē frumenti, qua famis tēpore subuenit Aegyptiis. Alii repertū in historiis Grecorum veteribus ferunt: Apin quendam patremfamiliās seu regē in Aegypto Memphis positū, cum famis tēpore frumenta apud Alexandriā defecissent, ex proprio affatim ciuibus alimēta præbuisse. Quo defuncto, in ho-

Destruitur simulachrū Serapis à Christianis

norem eius instituerint apud Memphis templum, in quo bos quasi indicium optimi agricolæ nutritur, habēs quędā coloris insignia, qui ex nomine eius Apis appelletur: σορὸν vero, id est, sepulchrū in quo corpus eius inerat, Alexādriam deduxerint, & soron Apis primo ex compositione Sorapin, post vero per corruptionem Serapin nominarint. Quod an verum sit, aut nihil omnino, de his deus viderit. Sed ad inceptum redeamus. A

De fraudibus quę in tēplis paganorum detectę sunt. Cap. 24.

POst hæc capite ipso idololatriæ deiecto, studiis vigilantissimi sacerdotis quæcunq; fuerant per totam Alexandriam portenta potius quàm simulachra pari exitu & simili dedecore publicantur. Horret animus dicere, qui miseris mortalibus laquei à dęmonibus præparati sint, quæ funera, quæ scelera in illis, quæ dicebant ἄδυτα, tegerentur: quot ibi infantium capita desecta inauratis labris inuenta sint: quot miserorum cruciabiles mortes depictæ. Quæ cum proderentur in lucem, ac sub auras prolata ferrentur, licet confusione ipsa gentiles & pudore diffugerent, tamen si quis adesse potuit, mirabatur tot seculis se illis tam nephariis & tam pudēdis fraudibus irretitum. Vnde & plurimi ex his condēnato errore & scelere deprehenso, fidem Christi, & cultū verę religionis amplexi sunt. Nam vt omittam cætera flagitia, quæ in aliis locis vi necatis paruulis, despicatisq; ob fibrarum inspectionem virginibus gerebantur, vnum solummodo quod in templo Saturni geri, ad omnium venit conscientiam, memorabo: ex quo etiam cætera quæ omisimus, perpendantur. B

De Saturni sacerdote Tyrāno, totius pene Alexādrię adultero. Cap. 25.

Tyrannus Saturni sacerdos quid gesserit

SAcerdos erat apud eos Saturni, Tyrannus nomine. Hic quasi ex responso numinis, adorantibus in templo nobilibus quibusque & primariis viris, quorum sibi matronæ ad libidinē placuissent, dicebat Saturnum præcepisse, vt vxor sua pernoctaret in templo. Tum is qui audierat, gaudens quod vxor sua dignatione numinis vocaretur, exornatam comptius, insuper & donariis onustam, ne vacua scilicet repudiaretur, coniugem mittebat ad templum. In conspectu omnium conclusa intrinsecus matrona, Tyrannus clausis ianuis & traditis clauibus discedebat. Deinde facto silentio, per occultos & subterraneos aditus, intra ipsum Saturni simulachrum patulis irrepebat cauernis. Erat autem simulachrum illud à tergo exesum, & parieti diligenter annexum. Ardentibusq; intra ædem luminibus, intentę supplicantiq; mulieri vocem subito per simulachrum æris concaui proferebat. ita vt pauore & gaudio infelix mulier trepidaret, quod dignam se tāti numinis putaret alloquio. Posteaquam vero quæ libitum fuerat, vel ad consternationem maiorem, vel ad libidinis incitamentum disseruisset numen impurum, arte quadam linteolis obductis, repente lumina extinguebantur vniuersa. Tum descendens, obstupefactæ & consternatæ mulier-

culæ

A culæ adulterii fucum prophanis commentationibus inferebat. Hęc cum per omnes miserorum matronas multo iam tempore gererentur, accidit quandã pudicę mentis fœminam horruisse facinus,& attentius designantem,cognouisse vocem Tyranni,ac domum regressam,viro de fraude sceleris indicasse.Ille de iniuria coniugis,imò potius sua ardentius inflammatus,inscriptum tyrannum ad tormenta deducit.Quo conuicto atque confesso,cęcisq; fraudibus reuelatis, pudor omnis & dedecus Paganorũ peruaserat domos,adulteris matribus,incestis patribus, liberis spuriis deprehensis.Quibus diuulgatis & proditis, raptim cum simulachris & ædibus excitabantur & crimina.

De Canopi interitu & initio. Cap.26.

Iam vero Canopi quis enumeret superstitiosa flagitia? vbi prætextu sacerdotaliũ litterarum (ita etenim appellant antiquas Aegyptiorum litteras)magicæ artis erat penè publica schola. Quem locum velut fontẽ quendam atq; originem dęmonum intantum venerabantur Pagani, vt multo ibi maior celebritas,quàm apud Alexandriã haberetur.Sed de huius quoque monstri errore, cuiusmodi originem tradant, absurdũ nõ erit paucis exponere. Ferunt aliquando Chaldęos Ignem deum suum circumferentes,cum omnium prouinciarum diis habuisse conflictum, quo scilicet qui vicisset,hic esse deus ab omnibus crederetur. Reliquarum prouinciarũ dii, B æris,aut auri,argentiq;,aut ligni,vel lapidis,vel ex quacunq; materia constabant,quæ per ignem proculdubio corrũperetur.Ex quo fiebat,vt Ignis locis omnibus obtineret.Hęc cum audisset Canopi sacerdos,callidũ quiddam excogitauit.Hydrię fieri solent in Aegypti partibus fictiles, vndique crebris & minutis admodum foraminibus patulæ,quibus turbida aqua desudans,defecatior ac purior redditur.Harum ille vnam cęra foraminibus obturatis,desuper etiam variis coloribus pictam, aqua repletam statuit in deum.Et excisum veteris simulachri, quod Menelai gubernatoris ferebatur,caput desuper positum diligenter aptauit. Adsunt post hæc Chaldæi: itur in conflictum:circa hydriam ignis accenditur:cęra qua foramina fuerant obturata, resoluitur:sudante hydria ignis extinguitur.Sacerdotis fraude Canopus Chaldęorum victor ostenditur.Vnde ipsum Canopi simulachrum,pedibus perexiguis,attracto collo & quasi sugillato, ventre tumido in modum hydrię cum dorso ęqualiter tereti formatur.Ex hac persuasione velut deus victor omnium colebatur.Sed profecerint hęc fortasse aliquando contra Chaldęos.Nunc vero aduentante sacerdote dei Theophilo,nullus profuit sudor,nec cęris fraus obtecta subuenit. Vastata sunt omnia,atque ad solum deducta.

Canopus
Sacerdotales litteræ

Ignis, deus Chaldęorũ

De ecclesiis & martyriis quę in idolorum locis constructę sunt. Cap.27.

ET nihil non gestum est quod in squalorem verteret locũ. Flagitiorum A cauernæ, ac veternosa busta deiecta sunt, & veri dei templa ecclesiæ cel sæ constructæ. Nam & in Serapis sepulchro prophanis ædibus complana tis, ex vno latere martyrium, ex altero consurgit ecclesia. Occasio autem martyrii construendi vnde data sit, dignum arbitror memorare.

De Iohannis sepulchro violato, & reliquiis apud Alexandriam conseruatis. Cap.28.

IVliani temporibus velut relaxatis frenis efferbuit in omnem sæuitiam se ritas Paganorum. Ex quo accidit, vt apud Sebasten Palestinę vrbem sepulchrum Ioannis Baptistæ mente rabida & funestis manibus inuaderet, ossa dispergerent, atq; ea rursum collecta, igni cremarent, & sanctos cineres pulueri immixtos, per agros & rura dispergerent. Sed dei prouidentia factum est, quosdam de Hierosolymis ex monasterio Philippi hominis dei, orationis illuc causa per idem tempus venisse. Qui cũ tantum nephas humanis quidẽ manibus, sed ferina mente fieri viderent, mori gratius habentes, quàm huiuscemodi piaculo funestari, inter eos qui ossa ad exurendum legebãt mixti, diligentius inquantum res patiebatur, ac religiosius congregantes, furtim se vel stupentibus, vel insaniẽtibus subtraxere, & ad religiosum patrem Philippum venerãdas reliquias pertulere. Ille supra se ducens tantum thesaurum propriis seruare vigiliis, ad Pontificem maximum tunc Athanasium, hostiæ immaculatę reliquias per Iulianum diaconum suum, post etiam Palestinæ vrbis episcopum mittit. Quis ille susceptas, paucis arbitris sub cauato sacrarii pariete inclusas prophetico spiritu profuturas generationi posteræ conseruauit: quibus nunc deiectis & prostratis idololatrię vestigiis, in ædibus quondã prophanis aurea tecta consurgerent. Sed post occasum Serapis, qui nunquam vixerat, quæ iam alterius dæmonis stare delubra potuerunt? Parum dixerim, si oẽs quæ erant Alexandrię per singulas penè columnas cuiuscunq; dæmonis ædiculę infultę ceciderunt. Sed per cunctas Aegypti vrbes, per castella, per vicos, per omne rus, per ripas fluminis, per eremum quoque si qua phana vel potius busta reperiri potuerant, instantia vniuscuiusque episcopi subruta, & ad solum deducta sunt, ita vt denuo rus culturę redderetur, quod iniuste fuerat dęmonibus deputatum. B

Ioannis baptistæ sepulchrũ violatur An.do.367.

De Thoracibus Serapis apud Alexandriam abrasis, & signo Christi in loco eorum reddito. Cap.29.

SEd & illud apud Alexandriam gestum est, quod etiã Thoraces Serapis qui per singulas quasq; domos in parietibus, in ingressibus, in postibus etiam ac fenestris erant, ita abscissi sunt omnes & abrasi, vt ne vestigiũ quidem vsquam, vel nominis appellatio, aut ipsius, aut cuiuslibet alterius dæmonis remaneret, sed pro his crucis dominicæ signũ vnusquisq; in postibus,

Thoraces Serapis aboliti

A bus,in ingressibus,in fenestris,in parietibus,colũnisq; depingeret. Quod cum factũ esse hi qui superfuerant ex paganis viderent, in recordationem rei magnę ex traditione sibimet antiquitus cõmendata venisse perhibentur: Signum hoc nostrum dominicæ crucis inter illas quas dicunt ἱερατικάς, id est, sacerdotales litteras, habere Aegyptii dicuntur, velut vnum ex cæteris literarum, quæ apud illos sunt, elementis. Cuius literæ seu vocabuli hãc esse asserunt interpretationem: Vita ventura. Dicebant ergo hi qui tũc ad miratione rerum gestarum cõuertebantur ad fidem, ita sibi ab antiquis tra ditum, quod hęc quę nunc coluntur, tamdiu starent, quamdiu viderent signum istud venisse in quo esset vita. Vnde accidit vt magis hi qui erant ex sacerdotibus vel ministris templorum ad fidem conuerterentur, quàm illi quos errorum pręstigiæ & deceptionum machinæ delectabant. Signum dominicæ crucis

Vt mensura aquæ Nili fluminis, quam πῆχυν vocant ad ecclesiam deferatur. Cap. 30.

SAnè quoniam moris erat in Aegypto, vt mensura ascendentis Nili fluminis ad templum Serapis deferretur, velut ad incrementi aquarum & inundationis autorem, subuerso eius simulachro, igniq; cõsumpto, omnes simul negabant Serapin iniuriæ memorem, aquas vltra ac affluentia solita largiturum. Sed vt ostenderet deus non Serapin, qui multo erat Nilo posterior, sed se esse qui aquas fluminis temporibus suis iuberet excrescere,
B tanta ex eo & deinceps fuit inundatio, quantam fuisse prius ætas nulla meminerat. Et ideo vlna ipsa, id est, aquæ mensura, quam πῆχυν vocãt, ad aquarum dominum in ecclesiã cœpta deferri. Sed vbi hæc gesta religioso principi nuntiata sunt, extentis ad cœlum palmis, cum ingenti fertur exultatione dixisse: Gratias tibi Christe, quod absq; vrbis illius magna pernicie tam vetustus error extinctus est. Theodosii vox.

De Valentiniani iunioris interitu, & ortu Eugenii. Cap. 31. An. do. 394.

INterea Valentinianus in Occiduis partibus, animis (quantũ ætas patiebatur) ardentibus rempublicam gerens, causis etiam nunc latentibus laqueo vitam finiuit. Sed hoc quidam dolo ducis sui Arbogasti factũ confirmabant: idq; quàm maxime publica tenebat opinio. Alii quidẽ à cõmissi scelere ducem alienum dicebant, sed causas præstitisse, quibus in hoc adolescens animi indignatione cogeretur, quod minus ei tanquam per ætatẽ nondum valido, libera de omnibus indulgeret imperia. Fuere tamẽ nonnulli sacerdotum, qui pacis ab eo qui post creatus est legatiõe suscepta, immunem essę ducem à mortis scelere apud Theodosium testarentur. Valẽtinianus Aug. periit laqueo Arbogastus dux.

De responsis Ioannis monachi. Cap. 32.

Sed ille

A pit. Iter per milia ruentium ad ipsum tyrannum ruptis agminibus & acer uatim fusis stragibus agit. Vix fortasse ab impiis credātur quæ gesta sunt. Etenim compertum est, quod post illam imperatoris precem quam deo fuderat, ventus ita vehemens exortus est, vt tela hostiũ in eos qui iecerant, retorqueret. Cumq; magna vi persistente vento, omne iaculũ missum ab hostibus frustraretur, fracto aduersariorũ animo, seu potius diuinitus repulso, Arbogasto duce nequicquã fortiter faciente, Eugenius ante Theodosii pedes, vinctus post terga manibus, adducitur. Ibiq; vitæ eius & certaminis finis fuit. Tum vero religioso principi gloriosior victoria de frustratis opinionibus Paganorũ, quàm de tyranni interitu fuit, quibus spes vana & falsa diuinatio minus in interitu contulit pœnæ, quàm pudoris seruauit in vita. Eugenius capitur. An.do.396.

De fine Theodosii post victoriam & Arcadio atq; Honorio liberis eius & hæredibus regni. Cap. 34.

CVmq; posthæc vt futurorum præscius Imperator, disponendæ reipublicæ solicitudine stringeretur, ad orientẽ protinus mittit, vbi venturus ad bellum tuta liberos custodia commendarat. Ibiq; Arcadium Augustum regnum sibi dudum traditum seruare præcipit. Honorium vero pari dignatione præditum, ad occidentis imperium venire ocyus iubet. Quo suscepto, & paternis osculis complexibusq; constricto, traditis occidentalis regni gubernaculis, ipse Romano imperio per annos decẽ & septem feliciter gubernato, ad meliora migrauit, cum piissimis principibus percepturus præmia meritorum. Arcadius Aug. Honorius B Theodosii mors.

HISTORIAE ECCLESIASTICAE LIBRI Vndecimi, Ruffino Aquiliensi presbitero autore, Finis.

A HISTORIAE ECCLESIASTICAE, QVAM TRIPARTITAM VOCANT, ex tribus Græcis autoribus, Sozomeno, Socrate, & Theodorito, ab Epiphanio Scholastico versis, per Cassiodorum Senatorem in Epitomen redactæ, Liber primus.

SOZOMENI PRAEFATIO AD THEODOSIUM AUGUSTUM.

In exemplari scripto erat. Salā Hermiæ Sozomeni

Allocutio Sozomeni ad Theodosium Imperatorem. Cap. I.



Iunt antiquis principibus diligentiæ studiũ fuisse, vt eis amatores quidem ornamentorum, purpuram atq; coronam, & his similia præpararent: librorum vero habentes intentionem, circa fabulas quasdã occupati conscriptiones agerent, quæ audientium corda mulcerẽt. Porrò bella sectantes, vt sagittam opportune dirigerent, bestiã prosternerent, lanceã bene iacularentur, aut equum

B decenter ascenderent. † Præstabantur enim singuli regalibus eorum studentes rebus illis quæ forent gratissima dominanti. Alius itaque lapides preciosos difficile compertos offerebat: alter tincturam purpuræ clariorẽ: plurimi Poemata aut diuersas conscriptiones insinuabant: alius bona cingula, aut optimum armorum pandebat vsum. Maxima vero & imperialis putabatur huius popularis virtutis pars illa, ad quam tunc amantis intentio declinabat. De pietate autẽ (quę est verus imperii ornatus) nulli studiose quodammodo sermo fuit. Sed tu potentissime THEODOSI (vt complexiue dicam) cunctam superasti (deo iuuante) virtutẽ. Purpura siquidem & corona qua videris propter inspicientes (quia est maiestatis signum) circundari, pietatem tibi & clementiam intrinsecus semper enutriunt. Vnde conscriptores & Præfecti, ac reliqui subiectorum, circa te tuósque laborant actus. Decertator autem positus iudéxque librorum, non camerato eloquio caperis, aut qualibet figura furtum pateris veritatis, sed perfecte metiris vtrunque, sermonem proprium aptans causæ, figuram quoq; dictionis, & partes, & ordinem, & congruẽtiam, & eloquiũ, & compositionem, & collectiones, & sensum, & historiã profunde discutiens. Compensas autẽ recitantibus & tuo iudicio & fauoribus opportunis: necnon aureis imaginibus, & positione simulachrorum, & donis, & honoribus vniuersis. Qualem vero te circa recitantes prębes, tales dudũ fuerunt iudices Cretes circa dulciloquũ Homerum, aut Aleuas circa Simonidem,

Alias Præsentabantur.

Historici

Liberalitas Theodosii in doctos.

aut Dionysius Siciliæ tyrannus circa Platonem Socratis discipulum, aut A Philippus Macedo circa Theopompum historiographũ, aut Seuerus Cæsar circa Oppianum, qui metris piscium genera & naturas captionémque narrauit. Cretes siquidem mille nomismata carmini cõpensantes Homerico, & tanquã de excellentissima largitate gloriãtes, in publica statua munera cõscripserunt. Aleuas autem, & Dionysius, & Philippus, nequaquam animo parciores fuere Cretensibus, de superba se republica philosophiáq; iactantibus, qui velociter illorum statuã imitari potuerant, nisi opere fuissent minores in munere. Seuerus autem pro metrico poemate per versum vno aureo donans Oppianum, tantum præbuit de largitate miraculum vt aurea carmina Oppiani hactenus apud plurimos nominentur. Hæc dona fuerunt olim amantium literas & doctrinã. Tu vero potẽtissime principũ, nullo priorum excellẽtia minor inueniris, largitatibus tuis circa dictiones exhibitis. Sed mihi videris non incongrue talia facere. Nam cũ omnes virtutibus euiceris, studiose ad incremẽtũ semper quæ tua sunt euehis: quoniã historiam rerum olim gestarũ apud Romanos & Græcos integerrime cognouisti. Aiunt etenim te per diem quidem exerceri armis & corpore, subiectorúq; negocia disceptare, iudicare simul & agere, modo seorsum, modo communiter quæ sunt agenda considerare, noctibus libris incumbere. B Fertur autẽ tibi ad eorũ scientiam ministrare cãdelabrum arte mechanica factum, & sponte fundens oleum in lucernam, vt nullus circa regalia constitutus, in laboribus tuis cogatur affligi, & naturę vim faciat, somno repugnans. Sic equidẽ clemẽs & mãsuetus circa proximos & circa omnes existis, cœlestem regẽ tuũ imitando patronũ, cui gratum est iustos & iniustos pluere, & solẽ facere oriri, & alia simul inuidia recedente largiri. Per multã vero doctrinam audio te etiam lapidum scire naturas, potestatésq; radicũ, effectúsque curarum, non minus Salomone Dauid filio, magis autem potiorem vritutibus. Ille siquidem factus libidinis seruus, pietatem non custodiuit a dterminũ, quæ illi causa fuerat bonorũ & sapientiæ. Tu vero (ô potentissime) negligentiæ obiiciens rationem, videris non solum hominibus iuste, sed etiam corporis & animæ passionibus imperare. Si autem oportet & hoc dici, audio te etiam totius cibi vel poculi desideria superare, & neq; poma dulcia, neque aliud quicquam speciosum appetere, nisi quantum ad tactum conuenit, & solúmodo sapori congruerit: primo tamen benedicere omnium creatorem. Sitim vero, æstum, & frigus ferre consuetus, quotidianis exercitationibus iam ipsam continentiæ putaris habere naturã. Dudũ siquidem in Ponto ciuitatem Heracleam ab Hercule nominatã videre festinans, & laborantẽ lõgo tempore subleuare, in æstatis ardore per Bithyniam faciebas iter. Sole vero circa diem medium vehemẽter vrente, videns te quidam iter agentem sudore multo, simul & puluere squalentem, quasi præstatu-

Oppiani singulos versus Seuerus Cæs. singulis aureis remunerauit.

Theodosii virtutes

Heraclea

A præstaturus occurrens obtulit tibi poculū valde perspicuū, & velut radiis emicans suauissimū quendā in id potum mittens, & aquam frigidā superfundens. Tu vero (ô potentissime) sumens, laudasti quidē pro sua magnanimitate virū, & largitate principali post paululum cumulasti: sed cunctis militibus ad illius poculi claritatem nimis inhiātibus & beatificātibus qui esset bibiturus id, rursus ei poculum reddidisti, prçcipiens vt quo vellet vteretur eo. Vnde mihi videtur iuste tuis virtutibus superatum etiam Alexandrum, de quo narratur ab eis qui opera illius mirantur, quia ei dum per inaquosa loca properaret cum Macedonibus, diligens quidam miles aquam inueniens, hausit, & in galea obtulit ei, ille vero non bibit, sed corpus infudit. Vt ergo absolute dicatur, ōniū priorū principū principiorē (si dici fas est) te vocare debemus secundum Homerum. Alios etenim reges nihil dignum habuisse comperimus: alios autem vnà aut duabus rebus ornasse imperium. Tu autē (ô serenissime) omnes simul virtutes amplectens, vniuersos dinosceris euicisse pietate, clemētia, fortitudine, castitate, iustitia, largitate, atq; magnanimitate, dignitati Imperiali conueniēte. Sine sanguine autem & purum à cęde, super omnium priscorum, tuū cuncti gloriantur imperium. Res studiosas cum delectatione subiectos pręcipis edoceri, fauorēque & reuerentiam circa tuum amorem & communem vtilitatem cūctos

Alexander magnus

B ostendere. Quapropter horum omnium causa necessarium videtur mihi, ecclesiasticam historiam cōscribēti, te primitus alloqui. Cui nanq; hoc potius adscribam, multorum ac venerabilium virtutes vtiq; narraturus, & ea quæ circa catholicā ecclesiam prouenerunt, vel per quantas ipsa transiens tempestates, ad tuos parentumq; tuorum portus accesserit? Age nunc omnia sciens, omnēq; virtutē habens, & præcipue pietatē, quam principium esse sapientię sermo diuinus docet, suscipe à me hanc scripturam, & libēter examina, tuęq; integritatis adiectiones & detractiones adhibens, tuis eam laboribus purga. Indubitanter enim quodcunq; tibi placuerit, vtile legētibus clarumq; videbitur: nec quilibet reprehēdet, quod tu probaueris. Procedit autem mea conscriptio à tertio Consulatu Crispi & Cōstantini Cæsarum vsq; ad septimum decimum tuum, visumq; est mihi bene se habere in nouem decisiones opus omne diuidere. Continebit autem primus & secundus Tomus ea quæ sub principe Cōstantino ecclesię prouenerūt. Tertius autem & quartus, ea quę sub eius filiis. Quintus & sextus, quę sub Iuliano cōsobrino filiorū maximi Constantini, & Iouiniano, necnon Valentiniano & Valente gesta noscuntur. Septimus autē & octauus nobis aperiet Tomus, quæ sub Gratiano & Valentiniano fratribus acta sunt vsq; ad tempora imperii iucundissimi aui tui Theodosii, quando scilicet vester (clementissime principum) sacratissimus pater Arcadius paterno succedēs imperio, vnà cum piissimo patruo tuo Honorio Romanum orbem guberna-

Tomi nouem operis

re sortitus est. Nonū vero librū Christiano ac venerabili vestro apici dedicaui, quem deus sempiterne custodiat magnanimitate incōuertibili, hostibus prævalentem, & habentem sub pedibus vniuersos, & ad filiorum filios pium imperium dirigentem, annuente Christo, Cum quo deo patri gloria vnà cum sancto spiritu in secula seculorum. Amen. A

Cur Gentiles facilius quàm Hebræi fidem Christi perceperint. Cap. 2.

COgitatio aliquando mihi prouenit, cur putas aliis quidem hominibus velocior fuit circa domini verbum fides, Hebræi autem incredibiles, cum ab initio diuina mādata perceperint etiam de Christi præsentia, & quomodo hęc forent implenda, antequam fierēt didicerint per prophetas. Abraham etenim princeps eorum generis & circuncisionis existens, inspector & cōuiua filii dei esse promeruit. Isaac eius filius, imitatione sacrificii honoratus est, typo crucis à patre vinctus & oblatus altari, sicut contigit & in Christi fieri passione, vt aiunt qui scripturas sacras integerrime collegerunt. Iacob aūt expectationem gentiū in eo nunc existentem, necnon & tēpus quo venit, prænuntiauit, vbi ait tunc deficere duces Hebræorū ex genere Iudæ principis tribus eius. Significabat autem principatum Herodis, qui cū Idumæus esset genere paterno, Arabs aūt à matre, cōmissa est ei gens Iudæorum à Senatu Romano & Cęsare simul Augusto. Sed quidam etiam aliorū prophetarum clare Christi generationem prędicauerunt, & illum sacrum ineffabilemq; conceptum, & matrem post partum virginem permanentē & genus & patriā, alii vero passionem, & resurrectionem à mortuis, & ascensionem in cœlos, & euentum singularum præsignauerūt rerum. Sed hæc quidem eos nō ignorasse scire poterit, qui sacris literis incumbit. Iosephus aūt Matathię filius atq; sacerdos, vir apud Iudęos nobilissimus, necnō & apud Romanos, dignissimus erit testis de veritate Christi. Vocare nanq; eum virum nō audet, tanquam factorem insignium operum magistrumq; sermonū veracium: Christum vero aperte nominat, & pœnæ crucis adiudicatum, & tertia die apparuisse viuum, & alia infinita miraculo de eo à prophetis sanctis non ignorat esse prędicta: sed etiam multos tunc extitisse, quos elegit Græcos atq; Iudæos, & in eius permanere dilectione, atq; gentem ab eo nominatam nequaquā defecisse testatur. Et mihi videtur quoniā hæc referens, quasi clamare videtur, operibus deū esse Christum, rerū quippe miraculis obstupescens. Cum autem hoc dixisset, etiam ipse medius trāscurrit, in nullo tamen contradicens credentibus in eū, potiusq; cōsentiens. Hæc aūt cogitanti mihi, digne mirabile visum est, Hebræos etiam ante alios homines ad Christianitatē non potuisse cōuerti. Nam licet Sibylla, & alia responsa apud Gentiles, ea quæ in Christo erant ventura prædixerint, nō tamen ob hoc omnes Græci de incredulitate culpandi sunt. Pauci nanq; qui videbantur eruditiores præcipue

Abraham

Gen. 18. a. Isaac. Genes. 22. b.

Iacob Genes. 49.

Herodes

Iosephus

Io. antiq. lib. 18. cap. 6.

Græci

præcipue huiusmodi prophetias intellexerunt plerúq; metricas existẽtes, & dissertioribus verbis prolatas ad populũ. Erat itaq;, sicut mihi videtur, supernæ prouidentię, vt ad concordiam futurorũ non solum propriis prophetię ventura cõmitterẽtur, sed etiã ex parte gentilibus: veluti si quis melodiæ cõpositor, propter vtilitatẽ peregrini soni alias chordas plectro discurrat, aut super eas quę sunt, alias adiiciat. Hebręi siquidẽ pluribus & manifestioribus prophetiis vtentes, in præsentia Christi minores sunt inuenti quã Græci. Sed neq; hoc extra rationem videbitur, cur & aliis gentibus tantũ ecclesia crediderit. Primum quidem, quoniã deo gratum est, ex miraculis nasci mutatiões in diuinis maximisq; negociis. Deinde quia non fortuitis virtutibus præsulũ eius ab initio disperata reperitur esse religio. Nã licet linguam ad elocutionem aut pulchritudinem sermonis disertã non habuerint, neque verbis aut probationibus philosophicis vterentur, ad suadendum tamen non ob hoc minus studium fuit eis, sed exuti substantiis, & bona propria contemnẽtes atq; nudati, & velut in aliis corporibus plurima pessimaq; tormẽta suscipiẽtes, & neq; ciuitatũ populis submissi, neq; iudicum blandimentis illecti, neq; terroribus forte deterriti, clarũ fecerũt vniuersis, quoniã pro maximis præmiis huiusmodi certamina sustinerẽt. Quapropter neq; suasiõe verborũ opus erat, dum per domos & ciuitates ad credẽdũ res ipsæ cõpellerẽt, quę nequaquã primitus videbãtur auditæ. Gentiles

B

Quę fuerit intentio Sozomeni historiam conscribendi, & ex quibus priorum gesta collegerit. Cap. 3.

TAnta ergo diuina & mirabili mutatione in orbe facta, ita vt prior religio & leges patriæ spernerẽtur, crudele nimis erat Calydoniũ quidem aprum & Marathoniũ taurũ, & alia similia per prouincias & ciuitates facta, aut fabulis diuulgata, tanto nobilitari studio, vt multi Grecorũ, & probatissimi conscriptores circa talia laborassent, scribendi habẽtes ingeniũ: me vero vim meæ nõ inferre naturę, & historię ecclesiasticę gesta enarrare. Reor enim quoniã argumẽto rei huius nõ ab hominibus instituto, conscriptor quoq; inopinabiliter apparebit non inops deo. Nisus sum etenim primo quidẽ hoc opus ab origine mũdi dirigere: sed considerãs quoniam & alii id fecerunt vsq; ad tẽpus suũ, id est, Clemens & Egesippus viri sapientissimi, successionẽ sequentes Apostolorũ, Aphricanusq; conscriptor, & Eusebius cognomine Pamphili, vir in diuinis scripturis & Grecorũ poetis atq; Rhetoribus perscrutator eruditissimus: tunc ego quęcunq; in ecclesiis contigerunt post Christi ascensionẽ ad cœlos, vsq; ad Licinii deiectionem colligens, redegi in duobus libris: nunc autem fauente deo, quę postea prouenerunt, aperire tentabo. Quo circa memorabo causas quibus interfui & à scientibus aut contemplantibus eas audiui, tam in nostra quàm ante nostram generationem gestas. Cęterorum vero explanabo noticiã ex legibus Clemens Alexandrinus Egesippus. Aphricanus. Eusebius Cæsariensis

Acta concilio rum. positis, causa religionis, & ex Conciliis per tempora cõstitutis, ac nouitatibus factis, & imperialibus & sacerdotũ epistolis, quarum aliæ hactenus in Palatiis ecclesiisq; custodiuntur, aliæ vero passim apud diligẽtes inueniuntur. Quarundã rationem potius cõplecti, in hoc opere melius approbaui, propter magnitudinem lectionis, vt sensus earum breuiter indicetur, nisi forte quędã venire possint in dubium, pro quibus est apud multos diuersa sententia. Tunc enim, si quãlibet scripturam inuenire potero, propter probationem veritatis eam ponere non omitto. Vt autem nullus ignoratione rerum accuset mendacem esse conscriptionem, contrarias legendo forsan epistolas, sciendũ est quoniam occasiõe dogmatis Ariani, & eorum qui postea sunt exorti, discordantes inter alterutros Pręsules ecclesiarum, singuli de quibus studebant suis consectatoribus scribebant, & per consilia congregati, decernebant quæ vellent, & sibi cõtraria sapientes, per absentiam se sæpe damnabant, & per tempora principes ac proceres eorum qua poterant virtute flectebant, & sibimet vnanimes faciebant, vt eorũ consensu recte colere putarentur. Alii siquidem istis, alii vero fauentes illis, collectionẽ fecerũt epistolarũ pro hęresi propria directarũ, & eas sibi cõtrarias reliquerũt. Porrò nobis difficile valde fuit, vt inueniremus omnia quæ de talibus prouenerunt. Quia vero præcipua cura veritatis habenda est, propter historiæ puritatem, necessarium mihi visum est etiam literas huiusmodi, vt fuit possibile, perscrutari. Si igitur etiam seditiões ecclesiasticas inter alterutros gestas de præsulatu, vel honore primatus, propriæ hęreseos explanauero, non graue aut malę voluntatis esse videatur. Primo nanque, vt dictum est, cõscriptorem omnia decet veritati postponere, deinde dogma ecclesię catholicę veracissime declarare. Quod scilicet inuenitur sæpe quidem aduersariorum insidiis impeditum, & tamen tãquam diuinitus roboratum in propria mansisse virtute, & vniuersas ecclesias & populos ad suã traxisse veritatem. Cũ itaq; vellem (si tamen deceret) ea sola conscribere, quæ ad meam notitiam videbantur peruenisse de ecclesia in Romano imperio constituta, placuit tamen quantum valuero, vt etiam apud Persas & Barbaros quę sunt gesta de religione, conscribam. Non autem absurdum erit ab historia ecclesiastica, si in hoc opere etiam illi referantur, qui quõdã patres ac pręceptores fuerunt monachorũ, aut qui post eos per successiones vtiles visi sunt, sicut audiuimus, atq; probabiles. Non enim aut nos ingrati videbimur, taciturnitati tradentes virtutem eorũ: aut illi exortes erũt huius historię, qui tantæ philosophiæ exempla reliquerunt, quibus vtentes posteri, beatissimo & felicissimo fine potientur. Sed hæc quidem sermo procedens, vt potuerit, obseruabit. Conuertar nunc ad narrationem rerum, cooperatorem inuocans deum. Hinc enim habebit pręsens scriptura principium.

A quo

A

A quo tempore historię fecerit initium. Et quomodo Constantino signum sit crucis ostensum, & qui Imperatores & Cæsares per idē tempus fuerint. Cap. 4.

CRispo & Constantino Cæsaribus atque Consulibus, Romanæ quidē ecclesiæ Syluester præsidebat. Alexandrinæ autem Alexander, & Hierosolymorum Macarius. Antiochiæ vero quæ est apud Oriētem post Romanum nondum quisquam fuerat ordinatus, persecutionibus scilicet prohibentibus. Non longo post tempore, hi qui in Nicæa collecti sunt, sapientia & eloquiis admirantes Eustathium dignum approbauerunt sedi Apostolicæ præsidere, & cum esset episcopus vicinæ Berœæ, eum in Antiochiam transtulerunt. Tunc ergo Christiani Orientales quidem vsque ad terminos Aegypti circa Lybiam commorantes, non præsumebant aperte in ecclesias conuenire, cum Licinius fauorem quem in eos habuerat, permutasset. Sed neque per Occidentem Helladici, vel Macedones & Illyrii licenter in religione durabant propter Constantinum, qui princeps erat in his partibus Romanorum. Huic enim viro & alia quidem plurima postea prouenisse percepimus, quibus flexus est Christianorum dogma venerari, præcipuè tamen signum quod ei diuinitus est ostensum.

Syluester Romę, Alexāder Alexandriæ, Macarius Hierosolymis
An.do. 322.
Eustathius Antiochiæ

Licini⁹ & Cōstantinus persequūtur Christianos

Signum crucis Constantino ostensum
An.do. 315.

SOCRATES.

B

ET quoniam ad hæc venimus, paulo latius aliquid referamus. Cū Diocletianus & Maximianus Herculius priuatam elegissent vitam, & Maximinus Galerius, qui cum eis imperauerat, tenens Italiam duos Cæsares fecisset Maximinum in Oriente, & Seuerum in Italia, tunc Constantinus in Britānia patre mortuo ordinatur Imperator, primo anno C C L X X I. Olympiadis, X X V I I. die Iulii mensis. Romæ vero à Prætorianis militibus Maxētius Maximiani Herculii filius instituitur Imperator. Hinc eius pater imperandi cupidine voluit filium regno priuare, quod facere nequiuit. Post hæc autem Tarso Ciliciæ moritur. Porrò Seuerus Romæ contra Maxentium veniens, militum proditione peremptus est. Maximinus autem Galerius instituens Licinium Augustum, moritur. Proinde Maxentius Romæ velut tyrannus habebatur, adulteria impudenter exercens, & earum viros occidens. Quem volens Constantinus opprimere, & Romanos à cladibus liberare, cogitabat quem in bello deum haberet auxilio, sciens nihil prodesse deos quos Diocletianus venerabatur, & quia potius eius pater Paganorum contempta religione, feliciter aduixisset.

Diocletianus & Maximianus Augg.

Maximinus
An.do. 306.

Maxentius
An.do. 310.

SOZOMENVS.

IN his ergo sollicitudinibus cōstitutus, in somnio vidit crucis signum cœlo splendide collocatum: mirantique visionem, adstiterunt angeli dicentes: O Constantine, in hoc vince. Fertur autem & ipsum Christum apparuisse ei, signumque monstrasse crucis, ac præcepisse vt figuram similem face-

An.do. 315.
Apparet Constantino Christus

ret,& in prælijs auxilium hoc haberet,quo victoriæ iura conquireret. Eusebius itaque Pamphili cum iureiurando ipso Imperatore dicente audisse se refert,quia circa meridiem,declinante iam sole, crucis signum ex lumine factum,& scripturam consertam ei dicentem,IN HOC VINCE, vidisset ipse & milites qui cum eo tunc essent. Pergente nanque aliquo cum exercitu per iter,hoc,inquit,ei miraculum est ostensum.Dumque cogitaret quid esset,nox superuenit,& dormienti Christus apparuit cum signo quod vidit in cœlo,iussitque vt fieret eius signi figuratio,quę foret auxilium in præliorum congressionibus. A

Quomodo Constantinus Christianũ dogma cognouerit,& de miraculis crucis,& de morte Maxentii. Cap.5.

CVmque iam non opus esset interprete,sed aperte Imperatori mõstratum fuisset,quid de deo credere conueniret, mox die facta sacerdotes Christi conuocans,de dogmate consulebat.At illi sacros libros offerentes de Christo loquebantur,suaque dicta ex prophetis cõprobabant.Signum vero quod apparuerat ei,dicebant trophęũ esse victorię aduersus infernũ, quam victoriam ascẽdens in cœlos egit Christus, crucifixus & mortuus,& tertia die resurgens:secundũ quod sperandũ esse dixerunt,quia post huius vitæ terminum circa finem seculi præsentis,omnes homines resurgant & immortales existant:alii quidem ad præmia rerum quibus bene vixerũt: alii ad supplicia,eo quod ab eis mala sint gesta. Esse tamen etiã in delictis quæ cõmittuntur hic,occasionem salutis purificationẽque peccati:nondũ initiatis quidẽ baptismatis adeptionẽ,secundũ ecclesiasticam legem:initiatis autem custodiam ne delinquant. Sed quia hoc agere omnino paucorum sanctorumq; virorum est,docebant quoq; purificationem secundam ex pœnitentia constitutam.clementem enim esse deum, & veniã tribuere delinquentibus,si pœnitentiam agentes,studeant eam operibus roborare. Hæc sacerdotibus explanantibus, admiratus Imperator prophetias de Christo ita promissas,iussit viros eruditos ex auro & lapidibus preciosis in vexillum crucis trãsformare signum,quod Labarum vocabatur. Hoc enim signum bellicũ inter alia preciosius erat, eo quod Imperatorẽ præcederet, & adorari id à militibus moris esset. Vnde præcipue Constantinũ reor nobilissimũ decus imperii Romani in signum mutasse crucis,vt freqũeti visione atq; cura desuescerent à priori more subiecti,& eum solũ arbitrarentur deum,quẽ coleret Imperator,vel quo duce atq; auxiliatore vteretur aduersus hostes. Semper enim hoc signũ proponebatur ante ordines vniuersos, quod maxime laborãtibus aciebus in pręliis adesse pręcipiebat. Cõstituit itaq; certos signiferos,qui in eo laborarent:quorũ opus erat,vt vicibus humeris id veherent,& oẽs acies ita lustrarent. Fertur enim quidã eo quod aliquando ferens hoc signũ.repente hostibus inuadẽtibus expauisset,dedisse B

Constantinus mysteria fidei edocetur

Pœnitentia

Labarum

Signiferi

illud

A illud alteri deuehendum:cumque se de prælio subtraxisset, & iacula declinasset, subito percussus interiit. ille vero qui sacrum suscepit trophæum, multis se iaculantibus permansit illæsus. Mirabiliter enim diuina tegente virtute, sagittæ hostium figebantur in signo, à signifero autem inter pericula protinus euolabant. Dicitur autem neque alium vnquam huius signi ministrum, vt solet, in bello vulnere mortuũ, aut cladẽ captiuitatis perpessum.

SOCRATES.

Congressus ergo circa pontem Moluium vicit, in flumine necato Maxentio. Erat enim annus septimus imperii Constantini. Inter hæc Diocletianus Salonæ defunctus est. Moluius pons An.do.315.

SOZOMENVS.

De derogatione Paganorum contra Constantinum Cap. 6.

Non autem ignoro quia Græci referunt Constãtinum, eo quod aliquos genere proximos occidisset, & cooperator extitisset in nece filii sui Crispi, pœnitentia ductum, de purificatione consuluisse Philosophum Sopatrum, qui tempore illo præerat in sede Plotini, illumque respondisse, nullã esse in huiusmodi delictis purgationem. Constantinũ vero hac interdictione turbatum, inuenisse episcopos qui pœnitentia seu baptismate promitterent eum ab vniuerso posse purgari delicto: Tunc gauisum in illis qui dixe-B rant quod volebat: admiratumque dogma, factum deinde Christianum, & ad sui similitudinem deduxisse subiectos. Mihi autem videntur hæc ficta ab eis, qui student religioni Christianę detrahere. Crispus etenim, propter quem dicunt Constantinum eguisse purgatione, X X anno imperii paterni defunctus est. Qui cum adhuc viueret, multas cum eo pro Christianis posuit leges, secundo quippe loco honoratus imperii & Cæsar existens, sicut etiam nunc principum nomina & tempora legibus subiecta testantur. Sopatrum vero non est credibile ad colloquium Constantini venire potuisse, in sola Oceani circa Rhenum parte regnantis: propter intentionem vero contra Maxentium habitam degebat in Italia. Tunc Romana respublica turbabatur, & non erat facile vt Britanni & Galli conuenirent cum illis tunc (apud quos constat Christiana religione Constantinum participatum) nisi dum contra Maxentium castra metaretur, & transiret ad Romã. Testes autem sunt rursus horum tẽpora, necnon & leges quas prò religione sanxit. Vt autem concedamus facile potuisse principem loqui Sopatro, aut per epistolam suam consuluisse pro quibus vellet, non est tamen verisimile ignorasse Philosophum, quia Hercules Alcmenæ purgatus Athenis est post filii necem in Cereris sacris: & quia post Iphiti necem, peregrinum & amicum iniuste peremit. Cum igitur Græci in huiusmodi delictis purgationes annuncient, sufficiant quæ dicta sunt, vt accusent de mendacio eos, qui Sopatrum contraria Constantino respondisse finxerunt. Non enim credo

An.do.316. Crispus Constantini F.

An.do.319.

Constantinus Cæs. degebat in Gallia circa Rhenum

credo hæc ignoraſſe tunc nobiliſſimum apud Græcos eruditione literarũ. A

De legibus quas Conſtantinus pro Chriſtianis protulit,& de mutatione rituum Paganorum,Chriſtianorumque profectu. Et de victoria eius,& de veneratione ſanctæ religionis. Cap.7.

IGitur eccleſiæ ſub regimine Conſtantini alacriter agebant, & indies augebãtur(fauẽte & vnanime principe) multis eius beneficiis eleuatæ,quas etiam prius inconcuſſas dominus à periculis turbiſque ſeruauit. Nam cum perſecutiones diuerſas eccleſiæ in alio terrarum orbe paterentur, ſolus Conſtantius Conſtantini pater licenter Chriſtianis in ſua conſiſtere religione conceſſit. Denique tale aliquod eum miraculum & memoria dignum egiſſe cognoui.Is enim probare volens quoſdã in ſuo Palatio Chriſtianos,ſi boni & ſolidi eſſent viri,euocans vniuerſos præcepit dicens,vt ſi quidem venirent ad ſacrificandum,& eius coleret deos, circa eum eſſent, & in ſuo cingulo permanerent.Si vero refugerent, egrederẽtur de Palatio gratias agentes quo minime punirentur.Cumque in vtroq; apparuiſſent, alii quidem religionis deſertores,alii vero diuina pręſentibus pręponẽtes, deliberauit eis amicis & conſiliariis vti,qui in melioribus fideles conſtanteſq; permanſerãt.Alios autem velut effœminatos auerſatus,expulit à ſuo colloquio.credens nunquam eos circa principem deuotos fore,qui fuerint dei ſui ſic paratiſſime proditores.Et ideo adhuc ſuperſtite Conſtantio non videbatur contra legem quempiam eſſe Chriſtianum, apud eos qui vltra Italiam Galliaſque & Britanniam,& qui circa Pyrenæum habitabãt montem vſque ad Oceanum Heſperium.Cum vero Conſtantinus in eius ſucceſſiſſet imperium,potiores eccleſiæ effloruerunt.Maxentio enim Herculii filio perempto,cum eius pars Conſtantino ceſſiſſet, iam licenter in religione vigebãt,qui circa Tyberim fluuium & Eridanum (quem Padũ prouinciales appellant) commorabantur.& qui circa Aquilem cõmanebant, in quem ſermo fertur aduectam nauigio Argo,& ad Tyrrhenum pelagus fuiſſe perductam.Argonautæ enim ventum validum declinantes.non eodem nauigio in regreſſione ſunt vſi,ſed tranſeuntes mare quod ſuper Scythas eſt,per hæc flumina venerunt ad terminos Italorum, & hic hyemantes,condiderunt ciuitatem quæ nuncupatur Emona. Aeſtate vero ſuperueniente,cõoperantibus eis prouincialibus ferè quadringenta ſtadia arte mechanica trahentes Argo per terram ad fluuium Aquilem deduxerunt,qui permiſcetur Eridano.Eridanus autem fauces habet in Italicum mare.Poſt prælium itaque Cibalæ, Dardanii, & Macedones, & qui circa Hiſtrum tunc morabantur, necnon & Hellas & Illyriorum gens omnis ſub Conſtantinum redacta eſt. B

Conſtantij cõſiliũ de exploſãda Chriſtianorum conſtãtia

Cingulum militare

Argonautæ

Quomodo Licinius fugatus & Chriſtianos fuerit perſecutus,& nouiſſime victus. Cap.8.

Porrò

A PORrò Licinius hinc fugatus, cum prius sectator fuisset dogmatis Christiani, mutata voluntate, plurimos sacerdotum in suæ partis afflixit imperio, multos quidem & aliorum, præcipue tamen de collegio militari. Nimis enim Christianis erat infensus propter Constantini bellum, æstimans eum posse contristari propter calamitatem suæ religionis. Simul etiam arbitratus, quia orarent & studerent redigi sub illius solius imperio. Super hæc autem pugnaturus denuo contra Constantinum, spem victoris habebat per diuinationes & sacrificia, & seductus ab aliquibus promittentibus, quia bello vinceret Constantinum, in paganitatem conuersus est. Denique etiam Græci dicunt tunc eum expertum diuinationem apud Miletum Didymæi Apollinis, eique consulenti de bello, respondisse dæmonium per hos Homeri versus.

An.do.320. Licinius Cæs. aduersus Christianos

An.do. 325.

ὦ γέρον ἦ μάλα δή σε νέοι τείρουσι μαχηταί
σὴ δὲ βίη λέλυται χαλεπὸν δέ σε γῆρας ὀπάζει.

O senex, valde te iuuenes pugnatores obseruant,
Tuaque vita soluta est, sæuaque te senectus excipiet.

Ex plurimis ergo rebus visum mihi est dogma Christianorum diuina prouidentia constitisse, tantoque processisse cremento, maximè tamen ex persecutione Gentilium. Futuro nanque Licinio persequi ecclesias in suo imperio constitutas, bellum in Bithynia factum est, quo nouissime pugnauerunt inter alterutros ipse & Constantinus. Tantoque diuino suffragio adiutus est Constantinus, vt per terrā & per mare vinceret inimicos: & amissis Licinius pedestribus & naualibus, semetipsum in Nicomedia traderet, priuatusque Thessalonicæ aliquanto tempore permaneret, ibique perimeretur. Vir ergo primordiis imperii sui, præliis, aliisque rebus valde prouectus, & sororis Constantini nuptiis honoratus, huiusmodi fine defunctus est.

B

Licinius perimitur

An.do.326.

De diuersis confessoribus, eorumque conuersatione. Cap. 9.

COnstantinus igitur cum ad eum solum omne Romanorum peruenisset imperium, edictis publicis vsus est, vt Orientales subiecti impauide religionem colerent Christi, & diligenter diuinitati ministrarent. Diuinitatem quippe solam eam crederent, quæ & reuera esset, & sufficienter haberet omni tempore potestatem: & quoniam qui talibus studerent, omnia bona vberrime eis accederent: & quæcunque aduersa putarent, cum meliori potius spe fruerentur: qui vero circa deum delinquerent, communiter & seorsum in bellis & in pace, omnia eis difficilia prouenirent. Gratiasque referens non sibimet arrogans, adiecit in eam legem dicens: quia ministrū oportunum eum habere dignatus fuerit deus sui consilii, & à Britannico mari vsque ad loca orientis adduxerit eum, quatenus augeretur Christiana religio, & qui propter dei culturam durabiliter permanserunt in confessioni-

Commendat Constantinus religionem Christianam

fessionibus martyrii, clariores eius honoribus apparerent. Hæc igitur concionatus, & alia multa dicens, per quæ credebat subiectos ad cultum religionis adducere, infirma esse sanciuit, quæ contra religionem fuerant cogitata vel gesta sub persequutoribus ecclesiarum, remissionemque cunctos habere decreuit, qui propter confessionem Christi migrare in insulas, aut alibi præter voluntatem propriam commorari iussi sunt, aut in metallis affigi, aut publicis operibus, aut mulieribus, aut lanificis ministrare, aut dari curiis, quum curiales primitus non fuissent. Eos autem quos infames illi fecerant, ab infamia relaxauit. Militia vero priuatos, in sua voluntate reliquit, vtrum esse in schemate quo fuerant, an certe cum honorabili quiete liberam vellent habere vacationem. Cumque omnes ad priorem libertatem & consuetos honores reuocasset, etiam substantias reformauit vniuersis. Si qui vero morte damnati, substantia quoque nudati sunt, præcepit proximis generi eorum deferendas hæreditates: nullo autem horum existente, vnamquamque prouincialem ecclesiam ad ius hæreditatis accedere: & siue apud priuatum siue apud publicum de tali substantia esset aliquid, restitueret. Eis autem qui ex ærario publico aliquid comparauerant, aut donationes acceperant, secundum possibilem decentemque modum se prouidere promisit. Hæc igitur, sicuti dictum est, imperatori placuerunt, & lege firmata sunt, insigniterque omnia decenti fine completa. Christiani vero tunc oẽs Romanorũ dignitates administrabant: & de cætero cunctis sacrificare negabatur, immolationibusque aut diuinationibus nõ erat locus. Sed nec idola dedicare, aut celebritates paganas agere iam licebat. Plura vero etiam per ciuitates gentium, de antiqua consuetudine mutabãtur. Ab illo denique tempore apud Aegyptios nequaquam secundũ priores solennitates in paganorum tẽpla Cubitus, sed in ecclesias magis offertur, quo significatur crementũ aquæ Niliacæ. Apud Romanos autem tunc primum gladiatorum spectacula sunt remota. Apud Phœnices vero, qui in Libano vel Heliopoli commorantur, phas vlterius non fuit virgines fornicari, antequam legitimis iungerentur viris, nempe post turpitudinem experimenti primi nephandæ permixtionis. Sanctę vero domus, quę quidem magnitudinem videbãtur habere sufficientem, corrigebãtur. Alię vero cremento altitudinis & latitudinis augebantur. Alibi autem quum non essent à fundamentis ædificatæ fulgebãt. Pecunias vero ex regiis thesauris Imperator affluentius impendebat, scribens per singulas ciuitates episcopis atque præsidibus populorum, vt sacerdotes sicuti vellent iuberent, isti autem iubentibus obedirent, quatenus citò perficeretur opus. Lætanti siquidem eius imperio, etiam religio valde florebat. & in tantum etiam post bellum contra Licinium gestum felicissimus fuit in præliis aduersus alienigenas præparatis, vt etiam Sarmatas vinceret, & qui vocantur

Gothi,

Margin notes: Exulãtes Christiani reuocantur (beside "affigi"); Christiani honorificentissime habentur (beside "tem & consuetos"); Cubitus (beside "res solennitates"); Templa Christianorum (beside "nem experimenti"); Sarmata Gothi (beside "uersus alienigenas"). Marginal letters: A (top), B (beside "& lege firmata").

A Gothi, tunc nouissime causa gratiæ apud eum fœdera celebrarent. Hæc autem gens habitabat quidem tunc trans flumen Histrum. Cumque esset in bellis prona, & multitudine atque magnitudine corporum armis semper exercitata, aliis quidem barbaris præualebat, solos autem Romanos habebat sibimet repugnantes. Fertur enim etiam & hoc prælio demonstratum Constantino per signa vel somnia, quanta dei prouidentia regeretur. Qui cũ superasset omnia bella quæ sub eo sunt gesta, veluti repensans Christo, in eius religionis studio magis magisq; feruebat, hanc solam veram fatendam, & salutarem existimare subiectos iubens. Ex terra vero subdita sibi, ex vnaquaq; ciuitate detrahẽs publico, certum vectigal ecclesiis prouincialibus cleroq; distribuit, & donationem validam in perpetuum esse sanciuit. Assuescens autẽ milites, vt, sicut ipse, deum coleret, signo crucis eorũ arma signabat. In regalibus quoq; oratorium fabricatus, etiam tabernaculũ ad instar ecclesię circumferebat, dum aduersus hostes castra metaretur, quatenus nec in itinere degens vel ipse vel exercitus sacro lumine priuarẽtur, quo deceret laudari deum & orationes offerri. Sequebantur autem pariter sacerdotes & diaconi tabernaculo seruientes, qui secundum legem ecclesiasticã sacrorũ ordines adimplebãt. Ex illo autẽ, Romanorũ cohortes, quę nunc Numeri nuncupãtur, singulæ fecerũt tabernaculũ proprium: & sacerdotes atq; diaconos distributos habebãt. Die vero qui dominicus vocatur, quem Hebræi primũ vocant, Græci autem soli distribuũt, & qui ante
B septimũ est, sanciuit à iudiciis aliisque causis vniuersos habere vacationẽ, & in eo tãtum orationibus occupari. Honorabat aũt dominicũ diem, quia in eo Christus resurrexit à mortuis: alium vero, quia in eo fuerat crucifixus. Maximam nanque culturam sacratissimæ crucis habebat, tam pro iis quæ ei prospere prouenerant eius auxilio, in præliis contra aduersarios institutis, quàm pro indicio quod ei diuinitus pro ea videbatur ostensum. Deniq; supplicium crucis quod primitus apud Romanos erat in vsu, lege prohibuit. In figurationibus autem Solidorum & in imaginibus, hoc signum iussit inscribi semper & figurari: vt testãtur hactenus eius imagines hoc schemate decoratæ. In omnibus siquidẽ rebus, præcipue tamen in legislationibus studebat placare diuinitatẽ. Apparet enim luxuriosas & valde fatuas permixtiones ante eum nõ prohibitas, tunc fuisse correctas, sicut ex ipsis quas posuit legibus inuenitur. Sed nũc quę ad honorem & statum religionis ab eo sancita sunt, pandere necessariũ est, cum partes esse ecclesiasticæ videantur historię. Apud Romanos dudum fuit lex, à XXV anno non habentes vxores prohibens à priuilegiis habentiũ coniuges, sed & alia multa iubẽs vt nihil de testamẽto lucrarentur, licet generis proximitate cõsisterent: qui vero filios non habuissent, medietatem relictorum sibimet amittebant. Posuerũt autẽ has leges antiqui, volẽtes Romam esse populosam, omnemque

A 1 subiectã

An.do.335.

Numeri

Dies dominicus

Dies Veneris

Suppliciũ crucis sublatum

Symbolũ crucis in nummis

Mulcta cœlibatus remissa

ſubiectam terram,& quia non multum ante has leges plurimos in ciuilibus bellis amiſerat. Videns igitur Imperator idcirco male tractari eos,qui propter deũ virginitati & ſine liberis eſſe ſtudebãt,fatuũ iudicauit diligentia & ſtudio hominum videri eorum augeri genus,cum natura ſemper ſuperna diſtributione diminutionem ſuſcipiat & augmentũ.Et legem populo propoſuit vniuerſo,quatenus æqualibus priuilegiis fruerentur, qui ſine coniugibus & liberis erant,quibus illi qui hæc ſe habere gaudebant.Sed etiam amplius habere ſanciuit eos, qui in continentiæ virginitate degebant, licentiam eis præbens maſculis fœminiſq; licet ætate minoribus,teſtamẽtum facere contra communem legem.Omnes enim bene cogitare iudicauit,quorum opus eſſet deum placare ſemper, & philoſophiæ veraci vacare.Huius enim rei cauſa & antiqui Romanorum licenter teſtari virgines Veſtales etiam ſexto ætatis curriculo decreuerunt.Indicium itaq; maximũ reuerentiæ pii principis circa religionem fuit, quia vbiq; adminiſtrãtium ſententias imperfectas eſſe voluit,& ad epiſcopos per appellationẽ refugiẽdum eſſe ſanciuit,ſi qui vellent ciuiles iudices refutare:firmam vero illorũ iudicans ſententiam potioremq; iudicum aliorum,& tanquam ab Imperatore prolatam,ab omnibus obſeruandam,& inconuertibiles eſſe terminos ſynodales.Illud quoq; nos relinquere dignum non eſt,quod pro vtilitate ſancitum eſt eorum qui in eccleſiis manumittuntur.Cum propter ſubtilitatem legum etiam inuiti poſſeſſores difficultatem paterentur circa dationem melioris libertatis,quam ciuilitatem Romanam vocãt,tres poſuit leges,decernẽs omnes in eccleſiis manumiſſos ſub teſtimonio ſacerdotũ,per hanc piam adinuentionem Romana ciuilitate frui:cuius indicium præſens etiam tempus ſeruat.Nam moris erat de libertate leges ſcriptas in manumiſſionibus anteponi.Conſtantinus igitur hæc ſanè ſtudens in omnibus honorare religionem.Erat quippe & per ſemetipſam glorioſa propter virtutem plurimorum tunc in ea pollentium. A B

Cœlibibus licet condere teſtamentum

Ad epiſcopos prouocare permiſit

Libertas ſub teſtimonio ſacerdotum cõferebatur

De Spiridione epiſcopo,qui fures ligatos abſoluit. Cap.10.

ITaq; perſecutionibus iam ceſſantibus adhuc multi confeſſorum ſuperſtites,eccleſias ornabãt,vt fuit Oſius Cordubæ pontifex,& Amphion Epiphaneiæ Ciliciæ,& Maximus qui poſt Macarium Hieroſolymorũ tenuit Præſulatum,& Paphnutius Aegyptius, per quem aiunt plurima miracula operatũ deum,dæmoneſq; ſubieciſſe,variarumque paſſionum condonaſſe ei ſanitates. Fuerunt autem Paphnutius & Maximus ex illis confeſſoribus quos Maximianus Imperator in metallis opera exercere dãnauit, oculos eorum dextros euellens,& ſiniſtras ſuras incidẽs.Secundũ eos autem fuiſſe percepimus Spiridionem Tremithuntis Cypriorũ epiſcopum, ad cuius virtutẽ demonſtrandã ſufficere puto,quæ hactenus de eo ſeruatur opinio. Quanta per eum diuino præſidio geſta ſint, plura quidem nouere prouinciales,

Oſius Amphion Maximus Paphnutius

Spiridion

A ciales,ego autem quæ ad nos valuerũt peruenire nõ tacebo.Fuit enim iste rusticus habens vxorem & filios,sed nõ propterea in rebus diuinis minor. Aiunt autem aliquando per noctem venisse malignos viros ad caulas ouium eius,& cũ rapere niterẽtur,subito vinctos nullo ligante fures.Tunc illum die facta veniente inuenisse ligatos eos,& soluisse quidẽ ab inuisibilibus vinculis,culpasse tamen & dixisse:Cur fratres dũ licuisset quę desiderabatis accipere,elegistis potius ea rapere,& noctem ducere iugiter infelicẽ? Tum miseratus eorũ,magis autem ad meliora eos erudiẽs,ait:Abite hinc, sumentes arietem:laborastis quippe vigiliis,& decet vos sine querimoniis recedere ab ouibus meis.Quod quidem quilibet iuste poterit admirari.Nihilominus etiam illud mirandũ.Apud filiam eius virginẽ Irenem nomine quidam notus eius speciem aliquam deposuerat: quæ sumens depositum, sub terra recõdidit,vbi caute credidit custodiri.Contigit interea mori puellã nihil confessam patri.Venit homo depositũ repetens,ignorante Spiridione quid loqueretur.Cumq; in tota domo requisisset,nec inueniret,flebat,capillosq; vellebat,& morti vicinus esse videbatur ille qui deposuerat. Hęc Spiridion fieri vidẽs,& cursim veniẽs ad sepulchrũ, vocauit nomine puellã.Qua respõdente,de causa depositi requisiuit.Et dũ ab ea didicisset, reuersus & inueniens vbi puella significauerat,reddidit homini quod pe-

B tebat.Quoniamquidem ad hunc veni sermonem, non est incongruũ etiã istud adiicere.Mos erat Spiridioni isti ex fructibus qui nascebantur ei,alios quidẽ pauperibus erogare,alios autẽ gratis mutuari volentibus.Sed neque per se dabat,neq; per se recipiebat,sed solum cubiculum demõstrabat,inuitans petentes,vt quantum opus haberent tollerent, & denuo reuocarẽt quantum se nouerant abstulisse.Quidam vero dum mutuum percepisset, reuersus est post aliquantũ quod tulerat redditurus. Quem dum secundũ consuetudinẽ iussisset reponere in cubiculo quod fuerat exinde mutuatus, ad iniustitiam ille conuersus & credens latere Spiridionem, non reddidit quod debebat,sed auferẽs debitũ quasi reddidisset abscessit. Quod tamen longo tempore non erat ignorandum. Post certum nãque tempus venit, rursum petens ab eo mutuum.At ille misit eum ad horreum, data potestate vt ipse sibi metiretur quantũ opus haberet. Vacuum vero eundem locũ inueniens,& hoc oculata fide cognoscens Spiridioni nunciauit.Ille respõdit ei:Mirum est ô homo quod loqueris.Quomodo tibi soli visum est horreum necessariis defecisse?Sed considera potius apud temetipsum,ne fortè mutuatus alia vice quod debueras primitus nõ solueris, Si enim hoc nõ est,indubitanter nõ priuaberis quibus eges,sed rursum accedens inuenies. Sic igitur ille captus,quod ei deliquerat indicauit.Dignum est igitur huius sacratissimi viri mirari puritatem,& ecclesiastici ordinis valde custodiam. Dicitur itaque quodam tempore pro aliqua vtilitate in vnũ Cyprios epi-

Triphyllius scopos conuenisse,& inter eos fuisse hunc Spiridionem,& Triphylliũ Ledrensem episcopum,virum eloquio & sapientia,necnõ Beryto legibus eru A

Collectam vocat cõuentum Christianorũ ditum. Cum itaq; collecta celebraretur, iniunctũ est Triphyllio vt faceret sermonem in populo.Cumque ille locus venisset ad medium,tolle lectum tuum & ambula,cubile dixit pro lecto mutans nomen.Spiridion auté indignatus in eum,& exiliens de cathedra sacerdotali: Tu melior es, inquit, eo qui lectum dixit,quia eius verbis vti confunderis? Hoc auté fecit populo cõspiciente,mediocritaté docẽs eum quĩ eloquii supercilio prætumebat. Erat enim idoneus ad pudorem incutiẽdum:cũm esset venerandus & opibus gloriosus, simulq; senex æuo atque sacerdotis officio . Qualis autem

Spiridion comedit carnes porcinas in quadragesima Hoc est,farinas circa peregrinorum susceptiones fuerit,hinc apparet. Instante iam quadragesima,quidam ex itinere venit ad eum,quibus diebus cõsueuerat cum suis cõtinuare ieiunia,& die certo comedere,medios dies sine cibo consistẽs. Videns itaque peregrinum valde defectum : Perge (inquit suę filiæ) laua peregrini pedes,& cibos appone.Cumq; virgo dixisset, nec panẽ esse nec ἄλφιτα (quarum rerum solebat nihil habere reconditum propter ieiunium) orans primum veniamq; petẽs,filiæ iussit vt porcinas carnes quas domi salitas habebat,coqueret.Quibus coctis,sedens cum peregrino positis carni-

Christiani hominis libertas bus comedebat,& rogabat vt vnà cum eo ederet peregrinus.Quo refutante,Christianumq; se profitente:Propterea magis, inquit, refutare non de-

Tit.1.d. bes.Omnia enim munda mundis,sicut sermo diuinus edocuit.Hæc quidẽ B de spiridione dicta sufficiant.

De diuersis monachis,& eorum institutione. Cap.11.

PRæcipue vero insignissimã ecclesiam demonstrauerũt,& dogma dilatauerunt vitæ virtutibus, qui conuersatione monachica illo tempore

Monachorũ, hoc est, eremitarum philosophia Dialectica fruebantur . Vtilissima nanq; res ad homines venit à deo ista philosophia, quæ multarum doctrinarum & dialecticæ artis studia despicit, tanquã sit minuta & melioris operis tempus impediat,atque ad recte viuẽdum nihil ostendat.Hæc ergo philosophia cõuersatione mirãda, naturali simpliciq; prudentia docet omnino quæ nequitiam perimãt,& operentur vtilia. Nõ enim prędicat virtutem,sed magis exercet,nihili pendens humanam gloriam,viriliterque resistens passionibus animæ,& neq; naturæ necessitatibus se subdit,nec corporis infirmitati succũbit.Diuinæ virtutis mentem habẽs, semper contemplatur omnium creatorem,& eum nocte dieq; colens,orationibus & litaniis placat indubitanter.Animæ vero puritate & bonorum actuũ conuersatione ad ministeria se diuina cõponens,purgationes aspersionesq; cõtemnens,solas vero pollutiones peccata putans , extrinsecus irruentes casus exuperat,& omniũ absolute huiusmodi dominatur.Non per stabilitatem necessitatemq; vitę qualibet voluntate mutatur:non mala patiens vlciscitur:non languore aut indigẽtia necessariorũ compressa mordetur,

A tur, ſed potius gloriatur in talibus. Patiētiam, manſuetudinem, mediocritatē, in omni vita meditatur, & quantū naturæ humanæ poſſibile eſt, deo eſſe vicinum: veluti in tranſitu vtens præſentibus, neq; circa poſſeſſionē rerum occupata cōſtringitur, neq; vltra quàm opus eſt in præſenti prouidere forſan vrgetur, Semper autē ſimplicitatē & exercitium huius inſtructionis laudans, beatitudinem cōtemplatur æternā & ad fœlicem terminū omni viuacitate feſtinat. Timore diuino ſine intermiſſione ſuſpirans, turpiloquia reſpuēs, & nec vſq; ad vocem emittere patiens, quorū actiones ſuis actibus noſcitur exoluere. In breui cōprehendens neceſſaria naturę, & cogens corpus mediocribus indigere, caſtitati luxuriā ſubdit: iuſtitia punit iniuſtitiā, & veritate mendaciū. Diſciplina rerum omnium mēſuras participatur: cū proximis in vnanimitate & cōmunione conſiſtit: amicorū prouida eſt atq; peregrinorū: quæ propria ſunt, cōmunia facit egentiū, & tuetur vtilia ſingulorum: neq; gaudentibus importuna, & tribulatis remedium conſolationis apponens. Ad verum bonum diligentiam ſuam ſemper extendens, ſermonibus caſtis ſapientibuſq; conſiliis, ornatu ac vano eloquio remotis, erudiens, atq; curans veluti quibuſdam medicaminibus audiētes, cum honore & reuerētia diſpoſitiones ſuas celebrans, cōtentione, certaminibus, iraq; priuata. Nam cum ſit rationalis, omnem motum irrationalem fugit, generaliter

B paſſiones corporis deuincit & animæ. Huius itaq; elegātiſſimę philoſophiæ princeps quidem fuit, ſicuti quidam dicunt, Helias propheta, & Baptiſta Ioannes. Philo autem Pythagoricus ſuis tēporibus refert vndiq; egregios Hebræorum in quodam prædio circa ſtagnum Mariam in colle poſito philoſophatos. Habitaculum vero eorum & cibos & conuerſationem talem introducit, qualem & nos nūc apud Aegyptiorum monachos eſſe conſpicimus. Scribit enim, inchoantes eos ad philoſophiā, cedere omnibus ſibi competentibus rebus, cunctiſq; abrenunciare permixtionibus; & extra muros in ſolitariis agris & hortis inhabitare. Domos autē eis eſſe ſacraria, quæ apud nos monaſteria nuncupantur: & in eis cōuerſatione ſolitaria honeſta celebrare myſteria, diligenterq; pſalmis & hymnis placare diuinitatem: & ante ſolis occaſum non guſtare cibum, alios autem per tres dies & amplius: certiſq; diebus in pauimento habere cubilia, vino ſemper & ſanguinē habentibus abſtinere, cibū eum eſſe panis, & ſalis, & hyſſopi, & potum aquæ: Mulieres eis cohabitare, ſeniores virgines propter amorem philoſophiæ ſpontanea voluntate nuptiis abſtinentes. Et Philo quidem hoc modo referens, videtur aperire, quia hi qui ex Hebræis ſecūdum eum Chriſtiani ſunt facti, adhuc Iudaice viuerent, eorumq; cōſtitutiones ſeruarent. Apud alios enim nō inuenitur huius vitæ cōuerſatio. Vnde cōiicio ex illo apud Aegyptios hanc philoſophiā habuiſſe principia. Alii vero dicunt huic cauſam fuiſſe conuerſationi perſequutiones, quæ religionis

Officium monachorum

Philo Hebræus

σεμνεῖα

Causa secessus

causa per tempora prouenerunt. Et quoniam fugientes in montibus & val- A
libus desertisque morabantur, ad modum se vitę huius assueuerũt. Sed siue Aegyptii siue alii quidam huic ab initio philosophiæ præfuerunt, illud tamen apud omnes constat, quia ad summam reuerẽtiam atq; perfectionẽ, moribus exercitationibusq; decentibus, hanc conuersationem vsque perduxit ANTONIVS maximus monachorum, quem tunc in desertis Aegypti morantem propter gloriam virtutis eius, Imperator Constantinus amicum fecerat, literis honorabat, & vt pro quibus vellet ei rescriberet, expetebat. Fuit autem iste vir Aegyptius genere, ortus insigni vico in loco Heracliæ apud Aegyptios constituto. Is puer relictus orphanus, paternos donauit agros conuicaneis suis: aliam vero substantiam disponens, precium pauperibus erogauit, studiosi existimans philosophi, non solũ semetipsum spoliare pecuniis, sed eas dispensare proficue. Iunctus autem studiosis secundum se viris, virtutes zelabatur vniuersorum, probans bonam vitam suauem fieri ipsa consuetudine, licet fuerit primo difficilis. Modos adinueniebat abstinentiæ potioris, & quotidie exercitatione crescebat. Tãquam semper incipiens aliquid innouabat, afflictionibus corporis puniendo libidinem, sacræ vero sapientiæ voluntate passionibus animæ repugnando. Erat enim eius esca solus panis & sal, potus aqua, prandiique tempus solis occasus. Frequenter enim duos & amplius dies sine cibo manebat. Vigilabat (vt ita dicatur) semper quidem iugi nocte, & orationibus contingebat quidem diem: si vero somnus incumberet, stando paululum dormiebat, plerunque pauimento iacens, solamque terram stratum refectionis habens: olei siquidem vnctionem, lauacrorum aque similium vsum modis omnibus euitabat, quia humectatione sua in molliciem robur corporis immutarent. Aiunt enim neque nudum eum aliquando visum. Literas vero neque sciebat, neque mirabatur, sed potius mentem bonam tanquam antiquiorem literis: quarum tamen inuentorem iure laudabat. Fuit autem præcipue clementissimus, castus, fortis, gratus colloquentibus, sine vlla tristitia. Et licet qui cum illo disputarent, certatiue quæstiones inferrẽt, tamen more solito sapiẽter & disciplinabiliter crescẽtem sedabat sæpe contentionem, & ad mẽsuram debitam protinus transferebat: loquentiumque sibi strepitum temperabat, eorumque mores veluti quadam regula componebat. Tantis itaque virtutibus diuinæ prouidentiæ redundans, se futura pręscire non æstimabat esse virtutem: & propterea nec laborandum inaniter circa talia suadebat, quando nec ignorantem futura pœnæ succumbere, nec sciẽtem propterea sanctum esse declarabat. Veram nanque beatitudinem, in cultura dei & legum eius obseruatione dicebat. Si cui autem hæc esset cura, docebat vt purgaret animam quo posset inspicere, & futurorum notitiam possidere, deo videlicet præscientiam declarante.

Antonius monachus
An. do. 334.

B

A declarante. Vacare autem nec ipse patiebatur, & bene victurum semper operari præcipiebat: ac semetipsum discutere, & secum ponere rationem eorum quæ gessit die noctúque: si quid autem indecens ageret, conscriberet, vt de cætero parceret in delicto, semetipsum scilicet erubescens, si plurima sui delicta comperisset: simul etiam metuens, ne per cóscriptionis iudicium fieret aliis manifestus. Erat enim laboriosus & maxime pro solatiis oppressorum. Quis etenim alter sic feruentissime fuit studiosus, quorũ gratia sæpe veniebat ad ciuitates? Plurimi nanque vi compellente cogebant eum legatione fungi apud Iudices & magistratus, quorum singuli vel videre eum iudicabant nimis egregium, loquentem audire & præcipienti parere gloriosum. Qui cum talis esset, studebat tamen ignorari & latere per eremum. Si vero necessitate faciente venisset in ciuitaté, disposito negocio pro quo venerat, ad desertum continuo reuertebatur. Pisces nanque dicebat per humectam nutriri substantiam, Monachis autem ornatum ferre solitariã vitam. Et sicut illi terræ tactu tabefiunt, sic gloria monachorum ad vrbes accedendo fœdatur. Obedientem vero se gratúmque conspicientibus exhibebat. Studebátque vt neque haberet tumentem superbámque naturam, nec putaretur eiusmodi. Sed hæc quidem pauca virtutum Antonii dicere sum compulsus, vt tanti viri per hæc exempla consideremus philosophiã. Plurimos autem atque probatissimos habuit auditores, quorũ alii quidem in Aegypto & Libya, alii vero in Palæstina & Syria & Arabia claruerunt, Monachi ne vagentur per vrbes.

B & vnusquisque eorum non minus se quàm doctor, apud quos est commoratus, exercuit, multósque docuit, & ad similem virtutem philosophiamq́; perduxit: ita vt quorundam hic labor esset circumire per ciuitates & prouincias, vel per agros, & diligenter Antonii discipulos eorumque requirere successores. Sed quomodo poterant inueniri facile, quibus erat studium diligentissimum sua vita latere, & non sicut plurimi nunc hominum elati per gloriam, semetipsos expompant & cunctis insinuant? Fuerunt itaque probatissimi discipuli, quos percepimus Antonii, alii quidem multi, necnó & Paulus appellatione simplex. Hunc aiunt cum rusticus esset, bona specie coniugem habuisse, & ea in ipso facinore adulterii deprehensa, tacite subrisisse, & iure iurando firmasse nunquam se cum ea esse miscendum. Tum ad adulterum: Habe inquit, eam. Et repente discessit ad eremum ad Antonium. Dicunt enim eum mansuetissimum & patientem valde fuisse. Deniq; cum iam senex esset ad vitam monachicæ perdurationis insuetus, omnibus eum Antonius experimentis exercens, in nullo inuenit inferiorem. perfectæque eum philosophiæ esse testatus, seorsum præcepit habitare, tanquam non egentem doctore. Confirmabat autem deus Antonii testimonium & operibus ostendebat virum esse gloriosum, ipsoque doctore superiorem, atque ad affligendos & expellendos dæmones præparatum. Paul' simplex

Ammonius Aegyptius.

Circa hoc itaq; tẽpus philoſophabatur & Amos Aegyptius, de quo ſermo A fertur, quia cogentibus parentibus duxiſſet vxorẽ, nec tamen eam fuiſſet expertus. In principio nanq; nuptiarum ſponſam tanquam ſpõſus in thalamo percipiens, & ſolus cum ea remanens, ait: Nuptiæ quidem (ô mulier) noſtræ vſque ad hoc celebratæ ſunt tempus. Et quale bonum ſit poſſe virginem permanere, & ſacris edocebat literis, ac ſeorſum ſolus manere tentabat. Sed quoniam de virginitate quidem ſermones virgo laudauerat, diuidi autem ab eo graue iudicabat, in alio cubiculo dormiens, annis decem & octo cum ea manſit, neque tunc à monachica abſtinentia ſe ſuſpendens. Interea mulier viri zelata virtutem, æſtimauit non eſſe iuſtum tantum virum domi cælari propter ſe, ſed oportere potius ſeorſum vtrunque philoſophari, & ob hoc ſupplicauit viro. At ille gratias agens deo pro huiuſmodi cogitatione mulieris: Tu quidem, inquit, hanc habe domum, ego mihi aliam fabricabo. Et in meridianam partem deſerti ſtagni Mariæ veniens circa locũ Scyti ad montem qui dicitur Nitriæ, duobus & viginti annis ibi philoſophatus eſt, annis ſingulis viſitans ſecundo mulierem. Huius itaque ſacratiſſimi principis horum monaſteriorum, multi fuerunt digníque diſcipuli, ſicut ſucceſſiones oſtendunt: plurimáque & veneranda per eũ prouenerunt, quæ præcipue apud Aegyptios monachos perfectéque ſeruan- B tur. Nam cum maxima diligentia per ſucceſſionem traditionis alterutræ curant virtutes antiquorum memoriæ tradere monachorum: ſed à me illi memorandi ſunt, qui ad nos vſque peruenerunt. Contigit igitur huic viro

Theodorus.

& Theodoro eius diſcipulo euntibus aliquod tranſire flumen quod dicũt Lycum. Ne vero alteruter ſe nudũ videret, iuſſit Amos vt recederet Theodorus. Cúmque etiam ſemetipſum erubeſceret nudum intueri, repente diuina virtute tranſlatus eſt ad vlteriorem ripam. Tranſiens vero Theodorus aquam, & videns nec veſtem eius nec pedes infuſos, ſupplicabat ſeni vt ei cauſam rei depromeret. Cúmque ille dicere refutaret, ille vero non aliter ſe properaturum niſi cognoſceret, promittente Theodoro nulli ſe eo viuo rem fore dicturum, confeſſus eſt quod euenit. Proximum vero miraculum huic quoque rei contigit quod narrabo. Iniuſti parentes alicuius à cane rabido percuſſum filium & penè moriturum obtulerunt ei, & eiulanter deprecabantur vt curaretur. Tum ille ad eos: Non eget, inquit, mea curatione, ſed vos ſi vultis reddere bouem quem rapuiſtis dominis ſuis, ægrotus repente ſanabitur, quod etiam contigit. Nam vt reſtitutus eſt bos, paſſio mox receſſit à puero. Quãdo autem Amos iſte moriebatur, dicitur Antonium vidiſſe animam eius in cœlum ferri, diuinis poteſtatibus cum pſalmodia præcedentibus eam: conſulentibúſque eis qui circa eum erant, cauſam huius miraculi non abſcondit. Sciebant enim quoniam aerem intento obtutu reſpiciens, cum ſtupore miraculi cuiuſpiam reſpiceret viſionem.

Cumque

A Cúmque venientes postea quidam de Scyti nunciassent horã visionis Antonii,& conuenisset cum transitu illius viri, beatificauerunt ambos: illum quidem,quia ad manifesta bona transisset:illum vero, quia tantam à longe meruisset cernere visionem.Multorum enim dierum iter est locorũ medio positorũ,quo degebat alteruter.Et hæc quidem ita relata sunt. In hoc itaque præsulatu audiui probatissime philosophatum Eutychianum, qui in Bithynia circa Olympum morabatur. Erat quippe gratia diuina repletus,ad curationes passionum,& miracula rerum & operũ, ita vt ipsi Constantino propter virtutem vitę amicus esset.Illo siquidem tempore vinctus quidam spatarius,qui in suspitionem venerat quasi assumpta tyrãnide, fugit,& requisitus circa Olympum comprehensus est.Rogatibus autem necessariis eius Eutychianum, vt pro eo ad principem legatione fungeretur: Prius,inquit,prouidendum est,vt is homo liberetur à vinculis, ne crudeliter constrictus intereat.Tunc dicitur ad vinculorum direxisse custodes,rogans vt eum ab huiusmodi necessitate releuarent. Qui cum hoc facere noluissent,sponte ianuæ clausæ reseratæ, & vincti catenæ sunt repente disruptæ. Postea vero ad principem veniens Bysantii tunc agentem, paratissime beneficium promeruit quod poposcit.Non enim poterat Constãtinus eius petitionibus denegare,cum ei summi honoris cumulũ exhiberet.Hęc itaque breuiter à nobis dicta de monachis qui tunc clare sunt philosophati,sufficiant. Cui vero de his subtilior cura fuerit, quærens inueniet plurimorum vitas hic non esse conscriptas. Eutychianus. Monachi eremitæ.

B

Quomodo contra ecclesiam Arius sit exortus. Cap.12.

ET licet ita per omnia floreret ecclesia,non tamen pertulit inimicus,eleuatam simul atque splendentem valde respiciens, sed maleuola cœpit mouere consilia,contendens gubernatam à domino & vniuersorum creatore submergere.Videbat itaque Paganorum errorem fuisse nudatum, captáque varia dæmonum machinamenta,& creaturam à plurimis iam non adorari, sed creatori hymnos decenter offerri. Ea gratia iam non aperte contra deum & saluatorem nostrum excitabat bellum,sed viros inueniens Christianos quidem se vocabulo profitentes, sed amore honoris & vanæ gloriæ seductos ad seruitutem, organũ eos suæ machinationis habuit: per quos plurimos ad pristinum reduxit errorem,non quidem creaturam rursus adorari præcipiens, sed ipsum creatorem & mundi opificem,coæquatum astruens creaturæ. Vbi autem hoc principium, & quemadmodũ hæc inimicus zizania seminauerit,enarrabo.Alexandria ciuitas est maxima,& hominum multitudine copiosa, nõ Aegyptiorum solummodo,sed etiam Thebæorum & Libycorum circa Aegyptum obtinens principatum.In huius itaq; ciuitatis Præsulatu,post Petrum illum inclitum propugnatorem, qui sub impiis tyrannis Diocletiano & Maximiano nouissime imperium Alexandria. Petrus Alex. martyr.

sponte

Achillas. An.do. 316. ſponte deponentibus, martyrii coronam ſuſceperat, ſucceſſit Achillas. Is **A** enim ſub illo egregio Petro Arium ordinatum diaconum, captúmque in Melitii nouitatibus, & ab eccleſia pulſum rogatus à fidelibus, & denuo ſuſcipiens, miniſtrare præcepit. Poſt Achillam vero Alexander fortiſſimus euangelici dogmatis prædicator ordinatur epiſcopus. Hoc tempore Arius in ordine quidem presbyterorum erat, & expoſitionem diuinarũ ſcripturarum videbatur habere commiſſam. Videns autem Alexandrum Pontificatus gubernacula ſuſcepiſſe, euentum temporis non portauit, ſed & mordacitate compulſus, litis quærebat initium. Porro laudabilem videns viri conuerſationem, nequaquam calumnias cõtexere pręualebat: veruntamen quieſcere illum prohibebat inuidia. Hunc igitur inueniẽs inimicus veritatis, per eum niſus eſt in eccleſia excitare tempeſtatẽ. Apoſtolicis enim Alexandri doctrinis inſtabat aperte reſiſtere. Et ille quidem diuina ſequẽs eloquia, æqui honoris cum patre, & eandem ſubſtantiam habere cum deo genitore filium prędicabat. Arius autem è diuerſo veritati repugnans, creaturam filium, facturámque dicebat, adiiciens: Erat aliquando, quando non erat: & alia quæ ex illius literis indicantur inſana. Hæc ergo non ſolum in eccleſia perſiſtebat dicens, ſed etiam in extraneis conuentibus atque conciliis: & domos circumiens, quibuſcunque poterat, ſuadebat. **B**

Arius Alexander. An.do. 322.

SOZOMENVS.

Reprehendens autem quidam huiuſmodi viros, Alexandrum quoque culpabat, tanquam non vtiliter ſileret, dum contra dogma fierent nouitates. At ille arbitratus melius eſſe de dubiis ſermonẽ ex vtraque parte proponendum, vt non videretur ex neceſſitate, ſed potius ex ſatisfactione certamen allatum, iudex cum clero reſidens, ad altercationem deduxit vtranque partem. Vt autem euenire ſolet circa certamina verborum, vtrique ſuperare nitebantur. Arius autem nullatenus adquieſcere volebat, quod conſubſtantialis filius & coæternus eſſet patri.

THEODORETVS.

Alexãder autem apoſtolicorum dogmatum prædicator, prius quidem eum reuocare admonitionibus & conſiliis nitebatur. Cum vero eũ ſuperbire vidiſſet, & aperte impietatis facinora prędicare, ex ordine ſacerdotali remouit. Audiuerat enim clamante diuina lege: Si oculus tuus dexter ſcandalizat te, abcide eum, & proiice abs te. Hoc itaq; tempore Romanæ quidem eccleſię Syluester retinacula gubernabat, Miltiadi ſuccedens, qui poſt Marcellinum clarificatũ in perſecutione gentilium ſuſceperat iura Pontificatus. Antiochiæ vero poſt Tyrannũ eccleſiæ inchoãte pace, Vitalis pręſul extabat. Qui etiam antiquam ex multis tẽporibus deſtructã à tyrannis ædificauit eccleſiam. Poſt quẽ Philogonius Pontificatũ ſumens, & reliqua ædificii ſuperaddidit, & zelum pietatis Licinii temporibus demonſtrauit.

Syluester. An.do. 314. Vitalis Antiochiæ. Philogonius.

A In Hierosolymis autem post Hermonem Macarius ordinatus est, vir nomine suo dignus, & omnibus bonis ornatus. Eodémque tempore Cõstantinopoli Alexander Pontificatum sacri ministerii possidebat, Apostolicis donationibus valde clarus. Tunc igitur Alexander Alexandrinus, videns Arium amoris iudiciarii aculeo stimulari, & multos ad blasphemias deceptos erigere, conciliáque propria celebrare, ecclesiarũ præsulibus eius blasphemiam suis literis indicauit.

An. do. 316. Macarius Hierosolymis Alexander Constantinopoli.

SOCRATES.

Epistola Alexandri Pontificis Alexandrini, ad vniuersas ecclesias aduersus Arium. Cap. 13.

DILECTISSIMIS ATQVE CHARISSIMIS vbique catholicæ ecclesiæ comministris, Alexander in domino S.

Cum vnũ catholicæ sit corpus ecclesiæ, mandato existente in sacris scripturis, vt seruetur vinculum vnitatis & pacis, consequens est debere nostris scribere, & alterutris quæ apud singulos aguntur, insinuare, vt siue patitur, siue gaudet vnum membrum, cõpatiamur aut congaudeamus adinuicem. In nostra igitur parochia nunc egressi sunt viri iniqui, & CHRISTO rebelles, docentes apostasiam, quam recte quilibet præcurrere suspicetur B Antichristo. Et volui quidem hoc taciturnitati cõtradere, si quo modo inter solos apostatas consumeretur hoc malum, & non loca alia penetrando simplicium sordidaretur auditus. Sed quoniam Eusebius nũc Nicomediæ, putans in se consistere causas ecclesiæ, quia cum reliquisset Berytiorum ciuitatem, & concupisset Nicomediensem ecclesiam, non est in eo vltio subsecuta: patrocinatur etiam his apostatis, & scribere vbique molitus est, commendans eos, si quomodo trahat aliquos ignorantes ad hanc pessimã hæresim & Christo rebellem. Ideóque necessarium iudicaui, sciens quod in lege conscriptum est, vlterius non tacere, sed vobis omnibus indicare, quatenus etiam vos sciatis apostatas, & eorum hæresis verba nequissima caueatis. Si ergo scripserit vobis Eusebius, ne recipiatis eum, nec eius scripta suscipiatis. Antiquam enim calliditatem tempore compressam, nunc per istos renouare volens, fingit quidẽ se quasi pro istis scribere, opere vero demonstrat, quia pro semetipso talibus studere festinat. Apostatæ vero sunt isti, Arius, & Achilleus. Cum eis autem apostatauerũt hi, Aithalis, Carponius, alter Arius, Sarmatius, Euzoius, Lucius, Iulius, Menas, & Helladius, Gaius, Secundus, & Theonas, qui episcopi aliquando sunt dicti. Ea vero quæ opinantes loquuntur, huiusmodi sunt, Non semper, inquiunt, deus pater fuit: non semper fuit dei verbum: sed fuit quando deus pater non fuit. Dei autem verbum ex non existentibus factum est. Existens enim deus, non existentem ex non existente fecit. Quapropter fuit aliquando, quando non fuit.

Puto esse Græce παρουσία.

Eusebius Nicomediensis.

Arii doctrina.

fuit. Creatura est enim & factura filius, neque similis est patri secundũ substantiam, neque verus est, neque vera sapientia eius est, neque verum naturaliter patris verbum est, sed vnus quidem creaturarum & facturarum est. Abusiue autem dicitur verbũ & sapientia factus & ipse, & existens in proprio dei verbo, & in dei sapientia, in qua & omnia, & ipsum fecit deus. Vnde & conuertibilis est & mutabilis per naturam, sicut & vniuersa rationalia. Peregrinum enim & extraneum, & remotum est verbũ à paterna substantia, & inuisibilis est filio pater. Non enim perfecte & integre nouit filius patrem, neque eum perfecte videre potest. Nam nec suam substantiam nouit filius, sicut est. Propter nos enim factus est, vt nos per eum tanquam per instrumẽtum crearet deus: & nequaquam subsistisset, nisi nos deus facere voluisset. Requisiuit ergo quidem eos, an possit dei verbum conuerti sicut diabolus est conuersus: & nequaquam dicere timuerunt, vtiq; potest, tanquã naturæ conuertibilis existens: factus aiunt, & conuertibilis est. Hęc itaque dicentes, id est, Arius & qui cum eo sunt: & in his impudenter instantes ipsos & sequaces eorum, nos quidem cum episcopis Aegypti & Libyarum penè centum conuenientes, anathematizauimus. Qui vero circa Eusebium susceperunt, miscere studentes veritati mendacium, & impietatem cum pietate sociare: sed non præualebunt. Vincet enim veritas, nec vlla communio est luci cum tenebris, neque concordia CHRISTI cum Belial. Quis etenim talia audiuit aliquando? Aut quis nunc hæc audiens verba, non metuet, aut aures continuò non obturabit, ne sordibus talium verborum eius polluatur auditus? Quis audiens, dicente Ioanne: In principio erat verbum, non reprehendat istos dicentes: Fuit aliquando quando non fuit? Aut quis audiens in Euãgelio: Vnigenitus filius, &: Per ipsum omnia facta sunt, non odio habebit dicentes, quia vnus creaturarum est filius? Quomodo ergo potest vnus esse horum, quæ per eum facta noscuntur? Aut quomodo vnigenitus, qui omnibus secundum illos connumeratur? Quomodo etiam ex non existentibus erit, patre dicente: Eructauit cor meum verbum bonum: & iterum: Ex vtero ante luciferum genui te? Aut quomodo dissimilis patri substantia, cum sit imago perfecta & splendor patris, qui dicit: Qui me videt, videt & patrem? Quomodo si verbum & sapientia dei est filius, fuit aliquando quando non fuit? Simile est enim ac si dicant, sine verbo & sine sapientia fuisse aliquãdo deum. Vel quomodo est & conuertibilis & mutabilis, qui dicit per se: Ego in patre, & pater in me: & iterum: Ego & pater vnum sumus. Per prophetam vero: Videte (inquit) me, videte quia ego sum & non mutabor. Nam licet in eo verbo illud dictũ sit Apostoli, quia factus est homo, tamen mutatus non est, sed sicut dixit Apostolus: Iesus Christus heri & hodie, ipse & in secula. Quæ putas causa suasit eis vt dicerent, quia propter nos est factus, cum Paulus dicat: propter quem

[Marginalia: A; 2.Cor.6.c.; B; Ioan.1.a.; Psal.44.a.; Psal.109.b.; Ioan.14.b.; Ioan.14.b.; Ioan.10.f.; Malac.3.b.; Heb.13.b.; Rom.11.d.]

A quem omnia,& per quê omnia? Vnde vero blasphement, quia nescit perfecte filius patrem, mirandum non est. Nam semel habentes propositū rebellandi CHRISTO, repercutiunt etiam vocem eius dicentis: Sicut nouit me pater,& ego agnosco patrem. Si ergo ex parte pater nouit filium, palàm est quia & filius nō perfecte nouit patrem. Si autē hoc, dicere impium est (nouit enim perfecte filium pater) palàm est quia sicut nouit pater suum verbum, sic & verbum nouit proprium patrē:& aliter non est. Hæc dicentes & reuoluētes sanctas scripturas, frequenter conuincimus eos:& rursum tanquam chamæleontes mutantur, studentes ad semetipsos trahere quod scriptum est: Cum venerit impius in profundum malorum, spernit. Multę siquidē ante eos hæreses fuerunt, quæ plus quàm decet præsumentes, corruerunt in imprudentia sua. Isti vero per omnia verba sua nitentes erigi ad internitionem diuinitatis verbi, per hæc illas hęreses firmare potius conati sunt, Antichristo facti propinquiores: quapropter & abdicati & anathematizati sunt ab ecclesia. Cōtristamur itaq; pro eorum perditione, & maxime quia & ipsi aliquando quæ ecclesiæ sunt audierunt, & nunc ab ea prorsus exiliunt: nō tamen admiramur. Hoc enim & Hymenæus & Philetus passi sunt,& ante eos Iudas: qui cum esset sequutus Saluatorem, postea proditor factus est & apostata. Sed de his quidem ipsis, non sumus ignari. Dominus

Ioan. 10. c.

Prouerb. 18. a.

B enim prædixit: Videte ne quis vos seducat. Multi enim venient in nomine meo dicentes quia ego sum,& tempus prope est,& multos errare faciēt, ne ergo eatis post eos. Discens enim hęc à Saluatore Paulus, dixit: Quia nouissimis temporibus apostatabunt quidam à fide sana, attendentes ad spiritus erroris, doctrinásq; dæmonum, quæ veritatem auersantur. Domino siquidem & saluatore nostro Iesu Christo per semetipsum pronunciante,& per Apostolum designante de talibus, consequenter nos per nosipsos audiētes impietatem eorum anathematizauimus eos, sicut prædiximus, ostendētes eos extraneos à fide, ecclesiáque catholica. Indicauimus autē hæc vobis dilectissimi atq; charissimi comministri, ne quos eorum (si fortè tentauerint etiam ad vos venire) suscipiatis, neq; Eusebio vel cuilibet aliorum scribenti pro eis obediatis. Decet enim nos tanquam Christianos, vt omnes contra Christum loquentes & sapientes, quasi deo rebelles,& animarū corruptores, totis viribus auersemur:& neq; Aue huiusmodi dicamus hominibus, ne forté etiam peccatis eorum cōmunicare videamur, sicut beatus Ioannes ait. Salutate fratres qui apud vos sunt. Salutant vos qui nobiscum sunt.

Matth. 24. a. & Mar. 13. a.

1. Timoth. 4. a.

2. Ioan. 1. c.

3. Ioan. 1. c.

THEODORETVS.

Non solum autē hanc, sed etiam ad Alexandrum Constantinopoleos episcopū, missam eius epistolam, huic operi inserere non omittā, quæ clare omnia eius ostendât, ne quis suspicetur hæc me fictè conscribere,& post eā ipsius Arii, & cæteras quoque epistolas, quibus vtique narratio eget histo-

riæ: quatenus de ſcripturæ veritate teſtentur, & aperte quæ geſta ſunt perdoceant. Scripſit enim Alexandrinus hæc Conſtantinopoleos Alexādro. A

Eiuſdem ad Alexandrum Conſtantinopolitanum. Cap. 14.

CHARISSIMO FRATRI ET VNANIMI Alexandro, Alexander in domino Salutem.

APPEtitus potentiæ hominū peſſimorum, auaritiæque propoſitū veritati, quæ creditur eſſe præcipua, ſolet inſidiari, per varias ſcilicet occaſiones reſiſtentes eccleſiaſticæ pietati. Impulſi nanq; maleuoli à diabolo in eis operante, ad propoſitam ſibi libidinem, & ab omni reuerentia reſilientes, conculcant iudicii dei timorem: De quibus mihi neceſſarium fuit patienti reuerentiæ veſtræ ſignificare, vt ab huiuſmodi caueatis, ne quis fortè præſumat eorū in parochias veſtras accedere, vel per ſe, vel per alios. Valent enim Magi ad ſeducendum figmentis vti, vel literis falſitate compoſitis, quę poſſint facere præſtigium ſimplicem fidem purámque reſpiciētibus. Arius igitur & Achilles coniuratione nuper facta, Colluthi ſuperbiam, & multo deterius illo, ſecuti ſunt. Ille nanque hos ipſos culpans, peſſimę voluntatis ſuæ inuenit occaſionem. Iſti vero dignam illius negociationem reſpiciētes, nequaquā iuri eccleſiæ ſubiacere pertulerunt, ſed ſpeluncas ſibimet latronum ædificantes, inceſſabilia in eis conciliabula celebrāt, noctibus & diebus contra Chriſtum agentes & contra nos, prauiſque libidinibus exercētur, qui omnem piam & Apoſtolicam accuſantes gloriā, Iudaico ſchemate Chriſto rebellare inſtituerunt ſibimet officinam, diuinitatem & ęqualitatem cum patre ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti negantes: omnémque eius ſalutaris diſpenſationis & humilitatis propter nos habitæ vocem decerpentes, prolatione harū impietatis ſuæ prædicationē exercere nituntur, quippe diuinitatis eius rationem & ineffabilis gloriæ, quam à principio habuit apud patrem, penitus euitantes, Paganorum & Iudæorum impiā de Chriſto confirmant ſententiam, & laudem propriam (vt aſſolet) aucupantes, omnia quidem quæ contra nos poſſunt deriſiones afferre negotiantur, ſeditioneſq; nobis quotidie ac perſecutiones inſtituunt, tam iurgia proponentes per aditiones mulierum impudentiū quas ſeducunt, quàm ipſi cōmuni Chriſtianitati derogātes, dum eorum iuuenculę omnes circumeunt vicos, inſuper irrumpibilem Chriſti tunicam quam milites diuidere noluerunt, iſti ſcindere præſumūt. Et nos quidem vitam ipſorum & nephanda conamina, eo quod laterent tardius cognoſcentes, nunc generali decreto ab eccleſia adorante Chriſti diuinitatem eos expulimus. Conati tamen ſunt illi diſcurſionibus vti, & aduerſum nos machinari, qui apud vnanimes comminiſtros noſtros figuram pacis & vnitatis dignitatem ſe exercere fingūt. Quod autem verum eſt, abripere quoſdam eorum ad peſtem propriā per boniloquia ficta, feſtināt, & literas ab eis manifeſtas & indubitatas exigūt,

(margin: Arius Achilles. Colluthus — beside "Arius igitur & Achilles"; B — beside "nocte & diebus"; Ioan. 19. c. — beside "inſuper irrumpibilem")

A vt relegentes eas ſeductis à ſe perſonis, ſine pœnitentia eos in delictis ſuis faciant remanere, tanquam vnanimes habentes eadem ſecum decernentes epiſcopos. Non enim quæ apud nos male docuerunt & egerunt ea fatentur propter quæ etiam ſunt expulſi: ſed hæc aut taciturnitati contradunt, aut fictis ea ratiocinationibus & quibuſdam obumbrationibus ſepiunt: veriſimilibus vero & pompoſis corruptibilem doctrinam ſuam velantes eloquiis, attrahunt in deceptionem quélibet incautum, non abſtinentes etiam apud omnes noſtræ pietati calumniari. Vnde contigit quoſdam eorum literis ſubſcribentes in eccleſiam ſuſcipi, maximo (ſicuti reor) imminente periculo, præſumentibus talia comminiſtris, eo quod neque Apoſtolica hoc regula patiatur, & effundunt ſuper eos diabolicam efficaciam cõtra Chriſtum. Quapropter in nullo ſegnis, ô chariſſimi, ad inſinuandã vobis perfidiam eorũ, memetipſum erexi. Dicunt enim, quia fuit aliquando, quando non fuit filius dei, & poſtea factus eſt, qui prius non fuerat talis factus, quia & aliquando factus eſt, qualem & omnem hominem eſſe contigit. Cuncta enim, inquiunt, deus ex non exiſtentibus fecit, omnium rationalium & irrationalium creaturis miſcere volentes & filium dei. Quibus verbis conſequenter aiunt eum mutabilis eſſe naturæ, virtutis maliciæque capabilem, cum ex non exiſtentibus eſſe dicatur: diuinas quippe ſcripturas

B quibus oſtenditur eum ſemper eſſe, perimentes, quibúſque palàm deſignatur inconuertibilitas verbi & ſapientia atque diuinitas, quæ ſunt Chriſtus. Poſſumus ergo, inquiunt iſti polluti, & nos fieri filii dei, ſicut & ille. Eſa. 1. a.
Scriptum eſt enim: Filios genui & exaltaui. Cúmque inlatum fuerit eis quod ſequitur, id eſt: Ipſi autem ſpreuerunt me, quod naturale non eſt Saluatoris, cum naturæ ſit immutabilis, omni reuerentia ſpoliantes ſemetipſos, aiunt: Nec aliquam habet proprietatem ad deum, ſed cùm ſit ipſe natura mutabilis, ſciuit de illo deus præſcientia & præcontemplatione, quia cum non eſſet ſpreturus, eligendus foret ex omnibus. Non enim, inquiunt, natura quaſi præcipuum inter alios filios aliquid habet. Nam nec naturaliter dei filius eſt, nec aliquam habet ad deum proprietatem, quando etiam ipſum naturæ mutabilis exiſtentem, propter moderationem, diligentiam, & virtutem, non mutatum ad deterius, elegit deus, cum & ſi Paulus vel Petrus ad hoc perueniſſet, nihil Ieſus poterat ab horum filiatione differre. Propter reprobationem igitur huius veſanæ doctrinæ, etiam diuinas literas reuoluentes, propoſuimus illud quod in pſalmis de CHRISTO dictum eſt: Dilexiſti iuſtitiam & odiſti iniquitatem, Pſal. 44. b.
propterea vnxit te deus deus tuus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis. Quia vero filius dei neque ex non exiſtentibus factus eſt, neque fuit aliquando quando non fuit, ſufficit nos erudire Ioannes Euangeliſta, ſcribens de eo: Vnigenitus filius qui eſt in ſinu patris. Prouidente quippe deo, vt o- Ioan. 1. b.

ftenderet alterutris indiuifas res, nominauit patrem & filium existentem A
in finu patris.Sed quia inter hæc quæ ex non existentibus facta funt, ver-
Ioan.1.a. bum dei nequaquam connumeratur:Omnia,inquit, per ipfum facta funt.
Propriam nanque eius fubftantiã defignauit,dicens:In principio erat ver-
bum,& verbum erat apud deum,& deus erat verbum. Hoc erat in princi-
pio apud deum.Omnia per ipfum facta funt, & fine ipfo factum eft nihil,
quod factum eft.Si enim per ipfum omnia facta funt, qu omodo qui crea-
turis vt effent donauit,ipfe aliquando non fuit?Non enim vlla ratio eft,vt
qui facit,eius naturæ fit, cuius illa quæ fiunt. Si ipfe quidem erat in princi-
pio,omnia vero per eum facta funt,ex non existentibus fecit:& contrariũ
videtur his quæ non existentibus facta funt,hoc quod extat, & valde dif-
cretum. Inter patrem fiquidem & filium nullum demonftratur effe fpa-
tium,nec vfque ad aliquam cogitationem hoc animæ phantafia percipiē-
te.Ex non extantibus autem creatus mundus, nouellam habet fubftantiæ
recentémque natiuitatem,à patre per filium huiufmodi vtique fubftantia-
litatem cunctis accipientibus. Altius igitur adhuc contemplatus verbi di-
uinitatem, & creaturarum vniuerfam intelligentiam tranfcendentem re-
uerendiffimus Ioannes genituram eius nec facturam dicere voluit,nec per
eleméta fyllabarum factorem ingenitum.Vnus enim ingenitus pater. Sed B
quia excedit Euangeliftarum, puto quia & angelorum perceptionem, &
tranfcendit vniuerfa vnigeniti filii ineffabilis fubftātia.Nō ergo reor, quia
de pietate cogitantes,de hac aliquid interrogare prȩfumant,propter quod
Eccle.3.c. dictum eft:Altiora te ne quæfieris, & difficiliora te noli examinare. Nam
Efa.64.b.& ficut aliarum plurimarũ, & huius noticia humanæ perceptioni celata eft,
1.Cor.2.c. quale eft apud Paulum:Quæ oculus nō vidit, nec auris audiuit,nec in cor
Gen.15.b. hominis afcendit, quæ præparauit deus diligentibus fe. Sed etiam ftellas,
inquit deus ad Abraham,non potes enumerare, neque arenam maris: &
guttas pluuiæ quis enumerabit?Quis ergo audeat exterius perfcrutari fub-
fiftentiam dei verbi,nifi forte væfanus fit? De qua propheticus fpiritus di-
Efa.53.c. cit:Generationem autem eius quis enarrabit?Nam & ipfe Saluator nofter
præftare volens omnibus in hoc mundo columnis, huius noticiam ab eis
exonerare feftinauit, fignificans vltra naturam effe omnium rerum hanc
animaduerfionem,foli vero patri tantum adiacere huius fcientiæ facramē-
tum:Nullus,inquit,nouit quis eft filius,nifi pater:& patrē nemo nouit,nifi
Math.11.d. filius.Non reor ignorare fapientes,quia væfanũ eft fapere,ex non exiften-
Ioan.1.a. tibus factum filium,cum vtique habeat temporale principium quod often
ditur ex non existentibus factum.Nam fi temporibus ineffe oporteret hoc
quod aiunt,erat quando non erat,aut fpacio feculi cuiufcunque: & fi verũ
eft,quia omnia per ipfum facta funt: palàm eft quia omne feculum & tem-
pus & fpacia,& aliquando,inter quæ reperitur quod aiunt,fuit quādo non
fuit,

A fuit,per ipsum facta sunt.Et quomodo non est incredibile, cum qui & tempora fecit,& secula,& momenta, inter quæ est illud, fuit quando non fuit, dicere aliquando non fuisse? Stultum enim est, & omni peccato plenum, eum qui causa est alicuius,eundem posteriorem dicere illius genitura, cuius causa est. Præcedit enim secundum eos sapientia dei, quæ creauit vniuersa,illud spatium,in quo dicunt nondum factum filium à patre,mentiẽte secundum eos scriptura,quæ dicit, primogenitũ eum esse vniuersæ creaturæ.Consona siquidem istis clamat & magniloquus Paulus,dicens de eo: Coloss.1.b. Quem posuit hæredem omnium,per quem & secula fecit. Sed etiã in ipso Hebr.1.a. creata sunt omnia quæ in coelis & quæ in terra visibilia & inuisibilia, siue principatus, siue potestates,siue dominationes,siue sedes,omnia per ipsum & in ipso creata sunt, & ipse est ante omnia. Cum ergo impia esse monstretur argumentatio, qua dicunt ex non existentibus factum, necesse est patrem semper esse patrem. Est enim pater semper filio præsente, propter quem appellatur pater: semper sibi præsente filio, semper est pater perfectus, & sine defectione consistens, non temporaliter, neque ex spatio, neque ex non existentibus generans vnigenitum filium. Quid autem amplius sit scelestum, quàm dicere non fuisse aliquando sapientiam dei? quæ dicit: Ego eram apud eum coaptans, ego eram cui adgaudebat: aut dicere Prouerb. 8.c. virtutem dei aliquando non extitisse? aut verbum eius accepisse principium: aut alia ex quibus filius agnoscitur & figuratur pater? Nam qui splen- Hebr.1.a.

B dorẽ gloriæ non dicit extare, vnà perimit & principale lumen cuius splendor est. Si autem & imago dei non fuit semper, patet quia nec cuius imago est: sed etiam cum non est figura subsistentiæ dei, vnà perimitur, & ille qui in omnibus ab eo figuratur. Ex quo apparet filietas Saluatoris nostri, nullam habens communionem ad cæterorum filietatem. Quemadmodum enim ineffabilis eius subsistentia incomparabili excellentia transcẽdere probatur vniuersa, quibus ipse donauit vt sint: ita & filietas eius naturalis existens paternæ diuinitatis, ineffabili sublimitate differt ab eis qui per eum in adoptionem adoptati sunt filii. Is enim incõuertibilis existens, natura perfectus est, eo nihil in omnibus egens. Hi vero in vtroque mutabilitati subditi egent eius auxilio. In quo enim proficere poterit sapientia dei,aut in quo eius veritas augeatur? Aut deus verbũ quomodo potest meliorari,cum sit vita veràmque lumen? Si autem hoc est, quanto magis væcors est dicere,sapientiam aliquando aut dei virtutem fuisse infirmitatis capabilem,aut irrationabilitatis verbũ,& per hoc rationem obscuratam,aut vero lumini tenebras esse permixtas, Apostolo dicente: Quæ cõmunio lu- 2.Corin.6.c. ci ad tenebras? aut quæ concordia Christi ad Belial? Necnon & Salomone Pro.30.c. clamante, impossibile est vel vsque ad opinionem inuenire vias serpentis super petram, quæ secundum Paulum Christus est? Porrò creaturæ eius

 homines

hominés & angeli benedictiones acceperunt, virtutibus proficere contendentes mandatisque legitimis quatenus non peccarent. Dominus vero noster naturaliter filius patris existens, ab omnibus adoratur. Illi deponentes spiritum seruitutis, ex bonis operibus & profectu spiritum filiationis accipientes, per naturalem filium adiuti, fiunt & ipsi adoptionis filii. Istius autem propriam & naturalem præcipuámque filiationem Paulus etiam ma- A

Ro.8.f. nifestauit de deo dicens: Qui proprio filio non pepercit, sed pro nobis, id est, qui natura non sumus filii, tradidit illum. Ad distinctionem nanque non propriorum, illum proprium filium esse dixit: In euangelio nanque:

Matt.3.d.17.a. Mar.1.b.9.a. Luc.3.c. Psal.2.b. Psal.109.b. Hic est filius, inquit, meus dilectus, in quo bene complacui. In psalmis vero Saluator ait: Dominus dixit ad me, filius meus es tu. Germanitatem naturæ declarans, significat non esse eius naturales quoslibet alios filios præter istum. Quid etiam quod ait: Ex vtero ante luciferum genui te? Nonne clare naturalem demonstrat paternæ generationis filiationem, quam non morum diligentia & exercitatione profectus, sed proprietate naturæ sortitus est? Vnde & intransgressibilem habet filiationem, vnigenitus patris. Rationabilium vero filiationem non eis naturaliter existentem, sed oppor

Gene.6.a. Esa.1.a. tunitate morum & dono dei etiam mutabilem ratio nouit. Videtes enim, inquit, filii dei filias hominum, acceperunt sibi vxores ex ipsis. Et iterũ: Filios genui & exaltaui, ipsi vero me spreuerunt, per Esaiam deum dixisse dicimus. Multa dicturus dilectissimi transeo, onerosum esse putans, pluribus verbis vnanimes admonere doctores. Vos enim ipsi estis diuinitus eruditi, non ignorantes quia doctrina quæ nuper contra pietatem surrexit eccle- B

Hebion. Artemon. Paulus Samosatenus. Lucianus. siasticam, Hebionis est, & Artemonis, & zelus Pauli Samosateni de Antiochia, synodali omnium episcoporum iudicio ab ecclesia pulsi. Cui succedens Lucianus, extra synagogas mansit trium episcoporum plurimo tempore. Quorum impietatis fecem sorbentes isti, nunc nobis de non existen-

Arius. Achilles. tibus illorum plantationes absconsas pullulare fecerunt Arius & Achilles, & cum illis concilium malignantium: & nescio quomodo in Syria tres ordinati episcopi, eo quod consenserint eis, & ad peiora flammati sunt. De quibus sententia in vestra sit probatione reposita, qui salutaris passionis humilitatem & exinanitionem, voluntariam paupertatem & voces quas propter nos Saluator suscepit, memoria retinetis. Igitur ad ostensionem supernæ & antiquæ diuinitatis eius hæc congruunt, significantiúsque sermonibus naturalis eius gloria & imperium, & apud patrem mansio cla-

Ioan.10.f. rius explicatur. Quale est illud: Ego & pater vnum sumus, non patrem semetipsum appellans, neque substantialiter duas naturas, quæ est vna, declarans, sed quia paternam seruandi plenitudinem filius habet perfecte naturam, per omnia similitudinem patris gerens, & immutabilis imago eius existens, atque principalis causæ expressa figuratio. Vnde etiam tunc

A tunc Philippo cupienti videre patrem, dominus sine inuidia se demõstrat. Nam cum diceret: Ostende nobis patrem, ait: Qui videt me, videt & patrem: tanquam per speculum sine macula, & animatum per diuinam eius imaginem contemplaretur patrem, quem similiter in Psalmis sanctissimi viri canunt, dicentes: In lumine tuo videbimus lumen. Quapropter & qui honorat patrem, honorat & filium: & qui honorat filium, honorat & patrem, & recte. Omnis nanque vox impia, quæ in filio dici præsumitur, ad patrem quoque refertur. Sed mirum non est, quod scripturus sum ô charissimi, si falsas aduersum me derogationes, & contra piissimum nostrum populum delatas insinuo. Hi enim qui contra deitatem filii dei castra cõstituunt, neque contra nos ingratas calumnias exercere formidant, quoniam nec priscorum quempiam dignantur sibimet comparare, neque præceptoribus se, à quibus nos ab infantia eruditi sumus, æquari patiũtur, neque comministrorum quenquam nunc vbicunque consistentium in mensura sapientiæ reputant, quasi soli sapientes & nihil habentes, atque nouorum dogmatum inuentores, & quibus solis reuelata sint, quæ à nullo altero sub sole intellecta noscuntur. O scelesta superbia, immensa væsania, vanæ gloriæ furor, sapientia Satanæ in animas eorum nequissimas vehemẽter insiliens. Non deterruit eos antiquarum scripturarum deo amabilium

B explanatio, non comministrorum consors reuerentia de Christo ferocitatem eorum mansuefecit, quorum scelesta opera nec dæmones ferre patiũtur, quando vocem blasphemam contra filium dei promere non præsumunt. Hæc igitur iacula secundum præsentem virtutem dirigantur aduersus eos, qui inerudita materia contra Christum exaduuntur ad bellum, & aduersus pietatem eius calumnias inferre contendunt. Aiunt enim nos aduersantes fabulas, ex quibus inuentum est dici, ex non extantibus impiam & non scriptam contra Christum blasphemiam prædicare, id est, duo ingenita: ipsi potius duorum alterum necessario esse oportere dicentes ineruditi, aut ex non extãtibus filium esse sapiendum, aut indubitanter dicere ingenita duo. Ignorantes imperiti, quia multum est inter patrem ingenitum, & ea quæ ab eo ex non extantibus sunt creata rationalia & irrationalia, quorum media existens natura vnigenita, per quam vniuersa ex non extantibus fecit pater dei verbi, ex ipso vero patre natiuitatem habet, sicut & ipse dominus alicubi testatus est, dicẽs: Qui diligit patrem, diligit filium qui ex eo natus est. De quibus nos ita credimus, sicut apostolicæ placet ecclesiæ, in vnum ingenitum patrem, nullam habentem causam vt esset, inconuertibilem & immutabilem, semper idem & similiter se habentem, nec profectum, nec imminutionem recipientem, legis, prophetarum, euangeliorumq; datorem. Patriarcharum & apostolorum dominum, omniumq; sanctorum, & in vnum dominum Iesum Christum filium dei vnigenitũ,

Ioan. 14. b

Psal. 35. c.

natum non ex nō extante, sed extante patre, non secundum corporū similitudines incisionibus aut diuisionū effluxionibus, sicuti Sabellio & Valentino placet, sed ineffabiliter & inenarrabiliter secūdū eum qui dixit (sicut supra posuimus) Generationem eius quis enarrabit? subsistentia videlicet eius omni creatæ naturæ imperscrutabili existēte, sicut & ipse pater imperscrutabilis est, eo quod non capiat rationalium natura sciētiam, qua pater genuit deum. Quod quidem non à me conuenit discere, viros spiritu veritatis impletos. Erudiente quippe nos Christi voce, qua dicit: Nullus nouit quis est pater, nisi filius: & nullus nouit quis est filius, nisi pater: & asserente eum inconuertibilem & immutabilem, se sicut patrē nihil egentē, perfectum filiū, æqualemq; patri soli ingenito. Imago enim est integerrima & immutabilis, patris, & omnino imaginem conuenit esse plenam, per quā non desit aliquid ab æqualitate eius cuius imago est, sicut ipse dominus docuit, dicens: Pater meus maior me est: secundum quod semper etiam esse filiū ex patre credimus. Splendor enim est gloriæ, & figura paternę substantiæ. Sed nullus hoc, semper, ad suspicionem ingeniti sumat, sicut putāt qui sensus animæ cæcatos habent. Nam neq; erat, neq; semper, neq; ante secula, idem est quod ingenitum, sed nec quilibet humanus intellectus ab hominibus nominatus indicare valet hoc quod dicimus ingenitum, sicut & vos æstimare credo, & de omnium vestrorum confido proposito, nullo modo quibuslibet nominibus ingenitū declarantium. Videntur enim hæc nomina veluti temporum esse productiua, digne tamen ipsius vnigeniti diuinitatem, & veluti dicam antiquitatem nequaquā significare valētia, cū sancti videlicet viri secundum suam vnusquisq; virtutem sacramentū hoc aperire conati sint, veniā poscentes ab auditoribus per satisfactiones rationabiles, dicendo de se: Protulimus quod pertingere præualuimus. Si quid autem vltra hominem expectāt, quicunq; viri & ad maius innituntur, eloquium illud quod ait: Ex parte cognoscimus, iam putantes esse destructū, palàm est quia multū spe sua deficiūt. Igitur erat, & semper, & ante secula, quodcunq; sit, non tamen est id quod ingenitum. Ergo ingenito quidem patri propria dignitas est seruanda, nullam dicentes causam fuisse vt esset: filio vero congruus distribuatur honor. Sine principio enim à patre sciamus eius esse natiuitatem, culturā ei (sicut prædiximus) tribuētes pie, atq; cum bona opinione super eo, erat, & semper, & ante secula, prædicantes, diuinitatem quippe eius perscrutantes, sed imagini & perscrutationi patris perfectam æqualitatem per omnia deuouentes. Proprium vero solum dicentes patris, quod ingenitus est, cum & ipse Saluator dixerit: Pater maior me est. In hac itaque pia de patre filioq; sententia, sicut nos diuinæ scripturæ docent, vnum sanctum spiritum cōfitemur, qui repleuit & veteris testamenti sanctos homines, & noui sacratissimos præceptores: in vnam & solam

Marginalia: Sabellius Valentinus; Esa. 53. c.; Matth. 11. d.; Ioan. 14. d.; Heb. 1. a.; Semper; Erat; Ante secula; 1. Cor. 13. d.; Ioan. 14. d.; A; B

A lam catholicam apostolicamq; semper ecclesiā, quæ & inuincibilis est, licet omnis mundus aduersus eam pugnet, & victrix totius aduersæ impietatis existit, securos nos faciente patrefamiliâs eius, cum clamat: Habete fiduciā: Ego vici mundum. Hoc nouimus actum post resurrectionem à mortuis, quorum primitiæ factus est dominus noster Iesus Christus carne vera indutus, & non putatiue ex dei genitrice Maria, qui in nouissimis tēporibus pro damnatione peccati ad humanum genus adueniēs, crucifixus & mortuus est, sed non propterea diuinitate sua minor factus. Resurrexit enim à mortuis, assumptus in cœlum est, sedet ad dexteram maiestatis. Hæc igitur ex parte hac epistola figuraui, onerosum credēs singula sub scrupulositate conscribere, eo quod sciam sanctum studium vestrum talia non latere. Hæc docemus, hæc etiam prædicamus, hæc sunt Apostolicę ecclesię dogmata, pro quibus etiam morimur, & destruere ea volentes, nullatenus formidamus. Qui licet verberibus nobis extorqueant, nos tamen spem non auersamur nostram. Horum igitur aduersarii, id est, Arius & Achilles, & qui cum eis sunt veritatis inimici, ab ecclesia procul sunt expulsi, alieni facti à pia doctrina nostra, secundum beatum Paulum dicentem: Quicunq; vobis annūciauerit pręter id quod accepistis, anathema sit, licet angelū de cœlo esse se fingat. Sed etiam si quis aliis sermonibus domini nostri Iesu B Christi & doctrina, quæ secundum pietatem est, inflatur, nihil sciens, & reliqua. Hos igitur anathematizatos à fraternitate, nullus vestrum suscipiat, aut habere patiatur ea quæ ab eis vel dicuntur vel conscribuntur. Cuncta enim velut magi homines mentiuntur, quia veritatem loqui non possunt. Circumeunt denique ciuitates, nihil studentes aliud, quàm vt amicitiarum schemate, & nomine pacis per figmenta vel blandimēta literas dent & accipiāt, vt errare faciāt per hæc deceptas à se mulierculas. Hos ergo qui contra Christum tanta præsumunt, quiq; Christianitati tam publice derogauerunt, qui inter iudicia persecutiones nobis, quantum in ipsis est, excitare non cessant, & ineffabile sacramentū natiuitatis Christi eneruare moliuntur, auersamini dilectissimi, & vnanimes atque concertatores nobiscū contra eorum væsanam estote præsumptionem, ad similitudinem cōministrorum nostrorum qui indignati sunt, & aduersus eos mihi scripserunt, & in Tomo quem etiam vobis direxi per filium meum + Archidiaconum subscripserunt, tam totius Aegypti & Thebaidis, quàm Libyæ ac Pentapolis, Syriæ, Lyciæ, Pamphyliæ, Asiæ, Cappadociæ sacerdotes, aliarumque prouinciarum, ad quorum instar etiam vos confido eum suscipere. Multis itaque mihi contra nocentes remediis existentibus, etiam hoc inuentum est vtile medicamen, quia conuertuntur seducti ab eis populi, nunc nostris sacerdotibus obedientes, & ad pœnitentiam per eos accedere festinantes. Salutate ad inuicem fraternitatem quæ apud vos est. Valere vos in domino opto

Ioan. 16. g.

Gal. 1.

Aliâs Architū diaconum

opto chariſſimi. Sunt autem qui anathematizati ſunt, ex presbyteris quidem Arius, ex diaconibus autẽ Achilles, Euzoius, Aithalis, Lucius, Sarmatius, Iulius, Menas, alter Arius, & Helladius. A

THEODORETVS.

Conſona his direxit & Philogonio Antiochenæ Præſuli ciuitatis & Euſtathio, qui tunc Berœenſem gubernabat eccleſiam, & aliis Apoſtolicorum dogmatum defenſoribus. Sed neq; Arius quieſcere paſſus eſt: ſcripſit enim & ipſe concordibus ſuis. Quod vero nihil falſi contra eum ſcripſerit ſacratiſſimus Alexander, ipſe Arius literis ſuis ſcriptis ad Nicomediẽſem Euſebium proteſtatus eſt. Quam Epiſtolam inſerere non omitto, vt communicatores impietatis eius ignorantibus poſſim facere manifeſtos.

Epiſtola Arii ad Euſebium. Cap. 15.

DOMINO deſiderabiliſſimo homini dei, fideli, orthodoxo Euſebio, Arius qui perſecutionem ab Alexandro Papa patitur iniuſte propter omnia vincentem veritatem, quam tu quoq; defendis, in domino ſalutem.

Patre meo Ammonio veniente ad Nicomediam, rationabile iudicaui te ſalutare per eum, ſciens dilectionem pariter & affectum, quem circa fratres propter deum habere dignoſceris. Vehementer nos vaſtat atque perſequitur, & omnem (vt aiunt) rudentem mouet aduerſum nos epiſcopus, ita vt etiam de ciuitate nos expuliſſet, velut homines ſine deo: quoniam non concordamus ei publice dicenti, Semper deus, ſemper filius: Simul pater, ſimul filius: Coexiſtit ingenito deo filius. Semper genitus eſt. Ab ingenito genitus eſt. Neque cogitatione, neque atomo aliquo præcedit deus pater. Semper filius ex ipſo deo eſt. Et quoniam Euſebius frater tuus Cæſarienſis, & Theodotus, & Paulinus, & Athanaſius, & Gregorius, & Aetius, & omnes per Orientem dicunt, quia præexiſtit deus filio ſine principio, anathema facti ſunt, præter ſolum Philogonium, & Hellanicũ, & Macarium, homines hæreticos, ineruditos, quorum alii quidem dicunt filium eructuationem, alii vero propoſitionem, alii coingenitum. Quas impietates nec audire poſſumus, licet innumeras mortes nobis minẽtur hæretici. Nos autem quoniã dicimus, & ſapimus, & docuimus, & docemus, quia filius non eſt ingenitus, nec ingeniti pars nullo modo, neque ex aliquo ſubiecto: ſed quoniam voluntate & conſilio ſubſiſtit ante tempora, & ante ſecula plenus deus, vnigenitus, inconuertibilis: & antequam generaretur aut crearetur, aut prædeſtinaretur, aut fundaretur, non erat: ingenitus enim, non erat: perſecutionem patimur, quia diximus: Principium habet filius, deus autem ſine principio eſt: & quia diximus, Ex non exſtantibus eſt (ſic autem diximus ſecundum quod nec pars dei eſt, nec ex aliquo ſubiecto) propterea perſecutionem patimur. De cætero tu noſti. Valere te in domino opto, memorem tribulationum noſtrarum Collucia-

Prouerbium

B

niſta

A nista verè εὐσεβῶς, id est, pie.

Eusebius itaque Cæsareæ erat episcopus, Theodorus Laodiceæ, Tyri Paulinus, Athanasius Anazarbi, & Gregorius Beryti, Aetius autem Lyddæ. Lydda vero est, quæ nunc Diospolis appellatur. Hos ergo Arius concordes se habere gloriabatur. Hostes autem vocauit, Philogonium Præsulem vrbis Antiochenæ, Hellanicum Tripoleos, & Macarium Hierosolymorum, aduersus eos farciēdo calumnias, quoniam æternum & ante secula filium, & cum patre æqui honoris, eiusdemq; substātiæ prædicabāt. Hāc igitur Eusebius dum suscepisset epistolam, & ipse venenum suæ impietatis euomuit, scripsitq; hoc modo Paulino episcopo Tyri. Philogonius Hellanicus Macarius

Epistola Eusebii ad Paulinum episcopum Tyri. Cap. 16.

DOMINO MEO PAVLINO, EVSEBIVS in domino salutem.

NEque domini mei Eusebii studium pro veritate verbi tacitum est, sed vsque ad nos peruēnit, neque tuum domine super hac causa silentium. Et vt consequens erat, de domino quidem meo Eusebio lætati sumus: de te vero tristamur, arbitrantes taciturnitatem tanti viri nostram esse deuictionem. Quapropter rogo te, scientem quoniam indecens est virū sapientem alia sapere, & tacere veritatem, vt spirituali ratione commotus
B ad conscribendum, de huiusmodi rebus incipias, cum & tibi sit vtile, & audientibus te: maxime dum per consequentiam scripturæ & vestigia sermonum eius & voluntatis scribere volueris. Quoniam neque duos ingenitos audiuimus aliquando, neque vnum in duos diuisum. Neque corporale aliquid passum esse didicimus, aut credidimus, domine meus: sed vnum quidem ingenitum, vnum vero ab eo vere, & non ex eius substantia factum, & (vniuersaliter dicendum) nequaquam cum ingeniti natura participantem, aut existentem ex eius substantia, sed factum perfecte, aliud natura atque virtute, quantum attinet ad integram similitudinem, affectum, potestatemque factoris, factum scilicet inenarrabiliter: quod etiam cogitationi nō solum humanæ, sed etiam quæ vltra omnes homines est, incomprehensibile iudicamus & credimus. Et hæc quidem non rationibus nostris obstricti, sed ex scriptura sancta discentes, dicimus creatum esse & fundatum & genitum substantia, & inconuertibili & ineffabili natura, similitudine factoris, sicut ipse dominus ait: Dominus creauit me initio viarum suarum, in opera sua, & ante secula fundauit me, ante omnes colles genuit me. Si autē ex eo, hoc est, ab eo erat, quasi pars eius vel ex fluxu substātiæ, nequaquam creatus, aut fundatus esse diceretur. Neque tu ignoras hoc, domine vere, quia quod ex ingenito consistit, creatum iam ab alio quàm ab eo, aut fundatum non erit: ab initio ingenitum eum dicere, ostensionem quandā præbet, quasi ex paterna substantia sit natus, & habeat ex eo æqualitatem naturæ, Prouerb. 8. c.

turæ.Scimus enim quia non de eo solo genitum dicit scriptura, sed etiam de dissimilibus ei natura per omnia. Nam & de hominibus ait: Filios genui & exaltaui, ipsi vero me spreuerunt, & iterum, Deum qui te genuit, dereliquisti,& oblitus es domini creatoris.Et in aliis quidem ait. Qui peperit guttas roris,non naturam ex natura narrans,sed vniuscuiusque creaturæ ex eius voluntate natiuitatem.Non enim ex eius substantia sunt:sed omnia voluntate eius facta,sicuti facta sunt.Ille siquidem deus est,hæc autem ad similitudinem eius verbo similia futura, secundũ spontaneum motum facta. Et omnia quidem per eum à deo facta, cuncta tamen ex deo. Quæ percipiens & exponens secundum datam tibi diuinitus gratiam,scribere domino meo Alexandro festina.Confido enim,quia si scripseris illi, conuertetur.Saluta omnes qui in domino sunt.Valentem te, & pro nobis orantem gratia dei custodiat domine. A

Esa.1.a. Deuter.32.c. Iob.38.c.

De potentia Eusebii Nicomediensis. Cap.17.

TAlia & isti alterutris scribebant,contra veritatem se armantes ad prælium.Et peius fiebat malum ad cõtentionis incendiũ, per eos qui hæc scripta suscipiebant.Consentientes igitur Alexandro, etiam in eius tomo subscribebant,alii vero contraria faciebant. Præcipuè vero mouebatur ex aduerso Nicomediẽsis Eusebius,quoniam in epistola sua grauiter eius memoriam fecerat Alexander. Poterat autem illo tempore plurimum Eusebius,quia tunc Imperator Nicomediæ morabatur. Nam ibi ante paululũ temporis Diocletianus,& qui circa eum erant,Regalia constituerant.Propterea ergo multi episcoporum obediebant Eusebio.Et illic frequenter scribebat,Alexandro quidem, vt deferens quæstionem quæ moueret tumultum,susciperet Arium & sequaces eius:per ciuitates autem diuersis episcopis,ne consentirent scriptis Alexandri. Vnde omnia erant valde turbata. Non enim solummodo ecclesiæ præsules ratiocinationibus inter se certare videbantur,sed etiam populus diuisus erat.Alii nanque istis,alii vero cõsentiebant illis.Et ad tantum causa venit incendium,vt in publico & in ipsis theatris Christianitati derogaretur.Hi quidem in ipsa Alexandræa positi, tanquam iam victores de superioribus persequutionibus facti, potius armabantur,legationemq; mittebant ad prouinciales episcopos: hi vero in alteram diuisi partem,illorum simili seditioni communicabant. B

Eusebius Nicomediensis

Potentia epi, ex loco

Dissidium ecclesiarum

Vtriq; volebãt videri victores

De Melitianis,& quomodo sint ab ecclesia segregati, quia nolente Alexandro Arium suscipere,per diuersa loca Ariani cõcilia celebrabant. Cap.18.

MIscebantur igitur Arianis Melitiani,qui dudum fuerant ab ecclesia segregati. Qui vero sint isti, dicendum est, Sub Petro Alexandrinę ciuitatis episcopo, qui suscepit Diocletiano imperante martyrium, Melitius quidam episcopus vnius ciuitatis Aegyptiorum depositus est, & propter

Melitiani An.do. 315. Melitius

A pter multas alias causas,& maxime quia in persecutione fide negata sacri ficauerat.Ergo dánatus multos habuit sequaces, & hæresiarches factus est eorum,qui hactenus ab eo in Aegypto Melitiani vocantur,nullam iustitię satisfactionem habens, cur remanserit ab ecclesia separatus. Dicebat quidem iniuriam se esse passum, & obloquebatur sæpius, derogabatque Petro.Sed Petrus in persecutióe,percepta martyrii palma defunctus est.Iste vero retulit detractiones in Achillam, qui post Petrum suscepit episcopatum,& rursum in Alexádrum, qui post Achillam noscitur ordinatus.Inter hæc igitur superuénit quæstio Ariana,& Melitius vnà cum suis defensendebat Arium,conspiratione facta cum eo aduersus episcopum.Quibus cunque enim praua videbatur Arii secta,suscipiebant super Ario Alexandri sententiam,tanquam iustum contrà consentaneos Arii,eius videretur esse decretum.Scribebant autem,& qui circa Eusebium Nicomediæ erát, & alii,quibus Arii opinio complacebat,quatenus solueretur quidem præmissa damnatio,& in ecclesiam dánati reducerentur,quasi nihil mali profiterentur.Sic itaque diuersis epistolis ad Alexandrinum episcopum destinatis,fecerunt harum epistolarum collectiones.Arius quidem earum quę pro se erant,Alexander auté contrariú.Et hinc occasio contentionis oborta est hæresibus,quæ núc vbiq; circúuolant,hoc est,Arianorum, Eunomianorum,& quicunq; nomen habét à Macedonio. Singuli nanq; horú ipsis epistolis testibus vsi sunt,in defensionem hæresis suæ.

B Quomodo fautores Eusebii cógregauerít cóciliú in Bithymia. Cap.19.

SOZOMENVS.

CVm vero sæpe supplicantes Alexandro qui circa Eusebium erant, nó inclinassent eum,tanquam iniuriam passi malignabantur, & acriores ad roborandum Arii dogma sunt facti:conciliumq; in Bithynia colligentes,scripserunt episcopis vniuersis, vt tanquam recte credentibus communicarent Arianis,& agerent vt Alexander quoq; cómunicaret eis. Dumq; eorum studium defecisset,Alexandro nequaquam cósentiente, legatione fungitur Arius apud Paulinum Tyri episcopum, & Eusebium Pamphili pontificem Cæsariæ Palęstinæ,& Patrophilum Scythopoleos,petens vnà cum suis,vt iuberetur cum populo,qui cum eo erat,solennia sacramenta ecclesiæ celebrare,tanquá ipse prius presbyterorum habuisset officium. Esse dicens consuetudinem in Alexandreia (sicut etiam nunc) vt vno existéte super omnes episcópo,presbyteri seorsum ecclesias obtinerét, & populus in eis Collectas solenniter celebraret. Tunc illi vnà cú aliis episcopis in Palæstina congregati,tale decretum super petitione Arii protulerút, iubétes eos Collectas exercere,sicuti prius, esse tamen subditos Alexandro pontifici,& deprecari semper,vt eius pace & communione fruerentur.Cumque etiam in Aegypto multis cóciliis celebratis,hæresis pullularet,ita vt ad re-

Alexander inexorabilis

Arianorú concilium apud Bithyniam

Episcopus Presbyteri

galia vsque perueniret, non mediocriter Constantinus Imperator affligebatur, eo quod religione nuper inchoante crescere, multos à Christianitate dogmatum discordia auocaret. Et propterea culpabat & Arium & Alexandrum, eisque scribens arguebat, quia cum latere potuisset hæc quæstio, eam deduxissent ad medium, & vehementi studio cõtentiones mouissent: quæ nec quærenda erant, nec ab initio cogitanda, aut cogitata potius taciturnitati iure tradenda, cum vtique ab alterutris non sciungi potuissent, licet ex aliqua parte dogmatis dissonarent. Alexandro siquidem & Ario, aliquando culpans, aliquando suadens, talia scripsit, quarum literarum partem hic poni non est incongruum. Tota enim epistola in libris Eusebii posita est in vita Constantini. A

Opus Eusebij Pamphili de vita Constantini Aug.

SOCRATES.

Epistola Constantini principis ad Alexandrum Pontificem Alexandrinum. Cap. 20.

VICTOR CONSTANTINVS MAXIMVS, Pius, Alexandro & Ario.

Didici natam præsentis quæstionis originem, quando tu (ô Alexãder) à presbyteris requirebas, quid vnusquisque eorũ de quodã loco in lege conscripto, magis autem pro vanæ cuiusdam quæstionis parte sentiret. Tuq; ô Ari, quod neq; principio cogitari debuerat, aut cogitatũ taciturnitati tradi potius cõpetebat, illud improuide protinus obiecisti: vnde discordia inter vos emergente mysteria contemnuntur. Sanctus vero populus in vtraq; diuisus, cõmunis corporis cõgruẽtia separatur. Ergo vterq; vestrum ex æquo voluntatem præbens, in quo vos cõfamulus vester iuste monet, obediat. Hoc itaq; neq; requirere dignum est, neq; de talibus respondere, quærentibus. Huiusmodi enim quæstiones, quę nõ alicuius legis necessitate proponũtur, inutilis vacationis tempus exquirũt. Et licet causa cuiuspiã naturalis exercitii fiant, tamen debemus eas intra sensum claudere, & non prompte in publica conciliabula deportare, nec omnium auribus incõsulte committere. Quantus enim est vnusquisq; hominum, vt possit ita magnarum rerum & valde difficiliũ virtutem, aut ad perfectum inspicere, aut interpretari digne? ac si quis hoc facere, difficile tamen, possit, quantæ parti populi suadebit? Aut quis tantarum quęstionum subtilitates extra lapsus sui periculum sustinebit? Ergo fugienda sunt in talibus multiloquia, ne forte dũ infirmitate nostræ naturæ minime quod proponitur explicatur, mẽte discentium auditorũ pro tardiori intellectu ad perfectã quæstionis perceptionem peruenire non valente, ad necessitatem blasphemiæ aut schismatis populus adducatur. Quapropter & interrogationes incautæ, & responsiones improuidę, æquam alterutris veniam tribuant ex vtroque. Nõ enim pro summo legis mandato, apud vos occasione certaminis inflãmata est, B

A ta est,neq; noua quędam pro dei religione hæresis introducta, sed vnam eandemq; rationem habetis,sicut etiam vnum communionis signum.Vo bis enim inter alterutros pro paruulis & valde modicis cõtendentibus cau sis,tantum dei populum,quem vestris orationibus & prudentia conuenit gubernari,discordare nec decet,nec omnino phas esse,credibile est. Vt au tem paruo quodam exemplo sapientiam vestram commoneam, Nostis etiam ipsos philosophos,quia in vno quidem dogmate cuncti cõsentiunt, cum vero in quadam sententiæ parte discordãt, licet disciplinæ virtute se parentur,tamen ad inuicem corporis vnitate cõspirant.Cum hæc ita sint, quanto potius iustum est vos magni dei ministros in voluntate religionis alterutris esse concordes. Consideremus itaque ratione maiori, & ampliori intelligẽtia cogitemus,si recte se habeat propter parua & vna ser monũ certamina fratres fratribus resultare,& honorẽ concilii per vos impia cõtentione discerpere,dum ad inuicem pro sic paruis & nequaquã ne cessariis litigatis.Vulgaria sunt hęc,& infantũ magis fatuitatibus cõmodãda,quàm sacrorũ virorũ & prudentiũ intelligẽtiæ cõsona.Recedamus ergo volentes à tentationibus diabolicis.Magnus noster Deus Saluator vniuersorum,commune omnibus lumen effulsit, cuius prouidentia hoc meũ ministri dei studium ad perfectionem venire permittite, vt vos illius popu

B lum mea adlocutione,& ministerio,& monitionis instantia, ad synodalẽ possim reuocare cõmunionem,quia (sicut dixi.) Vna quędam in vobis est fides,& vnus secundum vos hęreseos intellectus,legisque pręceptum cum suis partibus in vnius voluntatis propositum tendit.Hoc ergo quod vobis inter alia cõtentionem excitauit,quoniam non attinet ad totius legis virtu tem,separationẽ quandam & seditionem inter vos non debet efficere.Dico autem hæc non tanquã cogens vos omnibus modis huic satis optimæ & qualiscunq; sit cõsentire quęstioni: potest enim & honor Concilii à vobis integer custodiri,& vna atq; eadẽ omnibus communio cõseruari,licet aliqua in vobis particulariter ad inuicem pro paruo quodam contentio ge neretur:quoniam non omnes in omnibus idem volumus,neq; vna in nobis natura versatur,aut volũtas vna cognoscitur.De diuina siquidem prouidentia vna quędam in vobis sit fides,vna prouidentia,vnus in Deo sensus.Quę vero pro his friuolis quęstionibus inter alterutros disputata sunt, licet non in vnam sententiã colligantur, manere tamen intra sensum debent,mentis ineffabilitate seruata.Cõmunis autẽ charitatis pręcipuũ sacra mentum,& veritatis fides, & honor circa deum atq; religionẽ legis apud vos incõcusse permaneat.Reuertimini ergo ad alterutros amicitia atq; gra tia,reddite vniuerso populo vestros amplexus,vosq; ipsos velut proprias animas expiantes,alterutros rursus agnoscite.Suauiores enim crebro sunt amicitiæ post inimicitiarum causas ad concordiam restitutę.Reddite ergo

Signum communionis

 A

mihi tranquillos dies noctesque securas, vt quædam iucunditas puri luminis, & vitæ iam quietæ apud me lętitia conseruetur, si non fuerit necessitas ingemendi & semper lachrymis ingrauari, & neque seculum libenter ferre viuendi. Dei nanque populos, id est, consamulos meos, sic iniuste & noxia vestri contentione diuisos, congregari iam tempus est. Vt autem huiusmodi tristitiæ meę magnitudinem sentiatis, audite: Pridem veniens ad Nicomediensem ciuitatem, repente ad Orientem pergere festinabam. Cúmque ad vos tenderem, & plurima iam parte vobiscum essem, huius rei nuntio sum retentus, ne oculis videre compellerer, quę impossibile iudicabam ad sensum posse aurium peruenire. Quapropter aperite iam mihi per vestram concordiam Orientis vias, quas contentione clausistis alterutra, velociterque mihi concedite, vosque ipsos & alios vniuersos populos videre lętos, & pro communi omnium concordia ac libertate, debitam gratiarũ actionem fauorabilibus eloquiis deo persoluere.

Quod tam pro Ariana quęstione, quàm pro paschæ definienda festiuitate, in Nicæa fecit Constantinus celebrari concilium. Cap. 20.

Paschalis diei obseruationis diuersitas

Alexandro siquidem & Ario, nunc culpando, nunc admonendo hæc scripsisse dinoscitur, Grauiter autem ferebat, audiens aliquos cõtra omnium statutum agere Paschæ festiuitatem. Tunc etenim in vrbibus Orientis discordãtes quidam ob hoc, alterutra quidem societate diuisi non erãt, Iudaicè tamen festiuitatem dominicam celebrabant, & (vt assolet) splendorem Collectæ tali discretione fœdabãt. Propter vtraque igitur quietem esse ecclesiæ festinabat princeps, seque putans hoc malum posse præoccupare, antequam ad plurimos perueniret, misit virum circa se fide & vita simul insignem, & confessionibus priorum temporum pro dogmate comprobatum, qui cõpacaret Aegyptios propter dogma tumultuantes, & Orientales propter pascha discordes: fuit autem Osius Cordubæ ciuitatis episcopus. Cumq; præter spem causa procederet, & hæresis potius quàm pax sperata valuisset, nihil impetrans remeauit, qui fuerat pro pace missus ecclesiarum. Tunc illud famosissimum in Nicæa concilium feruor principis excitauit, publicis asinis atq; mulis, & curracibus equis, episcopos, & qui cum eis erant, ad synodum venire pręcipiens. B

Osius episcopus Cordubẽsis

A HISTORIAE ECCLESIASTICAE QVAM TRIPARTITAM VOcant, Liber Secundus.

SOZOMENVS.

De Præsulibus ecclesiarum qui interfuerant Nicęno cōcilio. Cap. I.



Ommunicabant igitur Nicęno concilio ex apostolicis quidem sedibus Macarius Hierosolymitanus, Eustathius iam pręsidēs Antiochenæ apud Orontē ecclesiæ, & Alexāder Alexādriæ, quæ est apud stagnū Mariā. Iulius autē Romanus episcopus propter senectutē defuit, erantq; pro eo pręsentes Vitus & Vincētius presbyteri eiusdē ecclesiæ. Super hos autē & alii plurimi boni & optimi ex diuersis gentibus cōuenerunt. Aliī quidē ad intelligendū & dicendum valde idonei, sciētiaq; sacrorum librorū & alia eruditione disciplinati, vitæq; virtute præclari. Alii vero in vtroq; probatissimi viri, quorum vtile iudico etiam nomina memorare. An.do.327. Nicænum cōcilium

B

THEODORITVS.

Tanquam stigmata domini Iesu in corpore circūferentium secundum sacrum apostolum. Erat enim Iacobus Antiochiæ Mygdoniæ, quam Syri & Assyrii Nisibin appellant, qui mortuos resuscitauit, viuos curauit, & alia innumera probatur operatus esse miracula. Sed hæc superfluum arbitror huic operi rursus inserere, quę in deo amabili historia latius enarraui. Iacobus epus Antiochiæ Mygdoniæ Paulus Neocæsaræ, quod est castrū positū iuxta ripas Euphratę. Is enim Licinii rabie demolitus est. Ambas enim manus ligātas habuerat, ignitoq; ferro combustas, quo fuerant nerui articulorū eius à sua mobilitate siccati atq; mortificati. Alii vero dextros oculos effossos habuerūt, alii dextras suras abscisas. Vnus horū erat Paphnutius Aegyptius. Et absolute videbatur ibi populus athletarum Christi & martyrū in vno loco cōgregatorū. De quibus & Eusebius Pamphili tertio libro in Constantini vita hęc ita dicit. Paulus Neocæsariensis

SOCRATES.

Cunctarum igitur ecclesiarū quæ totā Europam Libyamque & Asiam replebant, simul erāt ministrorum dei cōgesta cacumina, vnaq; orationis domus, tanquā à deo dilatata intrinsecus ferebat omnes in idem. Syros simul & Cilicas, Phœnicasq; & Arabes, atq; Palæstinos. Inter hos & Aegyptios, Thebæos, Libyas, necnō & qui ex Mesopotamia oriuntur, sed etiam Persa ad conciliū venit episcopus. Verum nec Scytha defuit ex eorū choro, Pontusq; & Asia, Phrygia & Pamphylia, viros probatissimos præbue- Patres Nicænæ synodi

 runt.

runt. Aderant Thraces & Macedones, Achiui & Epirotæ, & his quoq; interius habitantes. Ipse autem Hispanorum valde famosus Osius vnus erat & simul plurimis assidebat. De regia vero ciuitate Præsul Alexander propter senectutem defuit, presbyteri vero præsentes locum eius implebant. Talem itaque solus à seculo vnus Imperator Constantinus Christo coronam vinculo pacis exornans, suo saluatori de victoria inimicorum & hostium deo docibilem dedicauit, gratiarum actionis imaginem secundum nos apostolica plausione constituens. Tunc igitur ille sermo completus est: Collectos ex omnibus gentibus quæ sub cœlo sunt viros religiosos, inter quos erant Parthi, & Medi, & Elamitæ, & qui habitant Mesopotamiam, Iudæam & Cappadociam, Pontum & Asiam, Phrygiam & Pamphyliam, Aegyptum & partes Libyæ circa Cyrenem, & aduenæ Romani, Iudæi & Proselyti, Cretes & Arabes. Veruntamen hoc illis deerat, quod nó (sicut isti) omnes ex dei ministris vndique consistebant. In præsenti siquidem choro multitudo erat episcoporum numerum trecentorum excedés, sequentibus eos presbyteris ac diaconibus & acolythis, quorum numerus non poterat comprehendi. Ministrorum vero dei, alii sapientiæ sermone fulgebant, alii continentia vitæ & patientia coruscabant, alii vero medio modo horum virtutibus ornabantur. Erant igitur inter eos alii temporis honorati longitudine, alii iuuentute & animi robore præmicantes, qui nuper venerant ad huius ministerii cursum. Quibus videlicet & omibus Imperator diebus singulis cibaria largissime ordinarat expendi. Hæc itaq; de his qui ibi collecti sunt, Pamphili recitauit Eusebius. Cumque celebrasset Imperator victricem contra Licinium festiuitatem, & ipse occurrit ad Nicæam. Clarebant autem inter episcopos, Paphnutius ex superiori Thebaide, & Spiridion Cyprius. Cuius autem rei causa horum meminerim, postea sum dicturus. B

Osius Cordubensis episcopus

Act. 2.b.

Constantinus victum suppeditans patribus concilij

ἐπινίκια Constantini aduersus Licinium

De libellis oblatis Imperatori, & ab eo iussis incendi, & de disputatione dogmatis Ariani. Cap. 2.

SOZOMENVS.

ADerant itaque cum episcopis viri disputationis experti, verbi studentes prodesse concilio. Vt autem assolet fieri, plurimi sacerdotum tanquam pro causis propriis decertare collecti, tempus se inuenisse putarunt, quo corrigeretur quod cótristabat eos, & de quibus aliú vnusquisque forte culpabat, libellum offerens principi, quæ in eo fuerant cómissa, narrabat. Cumque hoc quotidie facile accideret, præcepit Imperator certo die singulos de quibus alius alium culparet, facere manifestum. Cumque dies constituta venisset, libellos oblatos suscipiés: Hæ quidem accusationes, inquit, tempus habebunt proprium, id est, diem magni iudicii, iudicem vero illum, qui tunc futurus est omnibus iudicare. Mihi ergo homini constituto,

Constantinus nolebat iudicare de causis sacerdotum

A tuto, de huiusmodi rebus non licet habere auditorium, sacerdotum scilicet accusantium & simul accusatorũ, quos minime conuenit tales debere monstrari, qui iudicentur ab aliis. Age nunc imitantes diuinam clementiam in alterutrorum veniam accusationes aboleamus alterutras, & de his quæ ad fidem pertinẽt agere studeamus, cuius huc gratia venimus. Hæc siquidem Imperator dicens, vniuscuiusque scripturam vacare, & libellos iussit ardere, diémque diffiniuit, qua solui quæ erant dubia, conueniret. Ante constitutum vero conuenientes apud semetipsos episcopi, euocauerunt Arium, & propositis in commune suis opinionibus disputabant. Cúmque, vt assolet, ad diuersas quæstiones causa traheretur, alii quidem suadebãt nihil innouandum circa antiquam fidei traditionem, & maxime quando morum simplicitas sine perscrutatione traderetur, accedentibus ad fidei sacramentum. Alii vero respondebant, non oportere sine examinatione sequi sententias antiquorum. Plurimi vero tunc conueniẽtium episcoporum & sequentium eos clericorum, scientes disputare, huiusmodi elocutionum arte exercitati claruerunt, & Imperatori, atque his qui circa eum erãt, noti sunt facti. Ex illo enim & Athanasius tunc diaconus existens, dum cum Alexandro esset episcopo, huius studii pars esse maxima videbatur, necnon & quidam Græcorum philosophorum oportune harum disputationũ quæstione participati sunt: alii quidem quale esset hoc dogma studentes agnoscere: alii vero nuper inchoante Græcorum religione deperire, Christia-
B nis infensi, dogmatis sacramenta ad verborum certamina protrahebant, ita vt contra se seditiones exercerent, certaminàque sibimet inferrent, & sæpius ex aduerso contenderent.

Athanasius disputator.

Græcos vocat Gentiles.

Attende etiam in Niceno cõcilio fuisse inceptum, disputando.

SOCRATES.

De Laico simplici confessore virum dialecticum superante, & de sene simplici, Philosopho Christianum dogma pandente. Cap. 3.

Cvmque plurimi disputationis delectatione traherentur, vnus quidam ex confessoribus laicis simplicem habens sensum, Dialecticis obuiauit, dicens: Audite igitur, Christus & apostoli non nobis artem Dialecticam tradiderunt, vanámq; verborum fallaciam, sed puram scientiam fide & bonis operibus obseruandam. Hæc dicente iuuene & animo sene, præsentes quidem mirati sunt, dictúmque probauerunt. Dialectici vero satisfactione suscepta cessarunt, rationem videlicet simplicem veritatis audientes.

In dialecticos.

SOZOMENVS.

Fertur enim & aliud: dum quidam eorum magnificẽtia sermonum extolleretur & illuderet sacerdotibus, non pertulit eius fastum quidam senex simplex & innocens ac probatissimus confessorum, sed accessit aduersus eum proferre sermonem. Hoc itaque factum petulantibus quidem & simplicem scientibus confessorem, risum mouit, maturioribus vero formidi-

nem, prouidentibus, ne à viro verbis artifice deduceretur ad risum: veruntamen cedentibus vt quod vellet ediceret, resistere nanque ei cum talis esset, nimium verebantur: In nomine, inquit, IESV CHRISTI, ô philosophe, audi dogmata veritatis: Vnus est deus cœli & terræ, omniúmque visibilium & inuisibilium creator, qui hæc omnia verbi sui virtute fecit, & spiritus sui sanctitate firmauit. Hoc itaque verbum quod nos, inquit, filium dei nominamus, habita misericordia super homines, ab errore eos & ferali religione liberauit, passus ex muliere nasci, suadet & cum hominibus conuersari, & mori pro eis, veniétque denuo iudicaturus singulorum vitá. Hęc ita se habere sine perscrutatione credimus. Noli igitur inaniter laborare, quærens destruere ea quæ fide percepimus. Noli inuestigare modum, quó fieri hæc, aut non fieri potuerint. Si enim credis consulenti mihi, ad ista responde. Obstupefactus vero Philosophus, credo, inquit. Tunc gratias pro deuictione persolués, eadem quæ senior æque sectatus est, & prioribus con sectatoribus vt vnanimes sibimet essent persuadebat, non improuide mutatum se iurans, sed ineffabili quadam virtute ad Christianitatem protinus inuitatum. A

Christianus idiota Philosopho Christi religionem persuadet.

Quomomodo in conflictu Alexander Constantinopoleos fecerit philosophum obmutescere Paganorum. Cap. 4. B

Dicitur autem proximum huic miraculo, quiddam gestum per Alexandrum Constantinopolitanæ ciuitatis episcopum. Cum enim venisset Imperator CONSTANTINVS Byzantium, adeütes eum quidam Philosophi, quęrebantur quasi non deum coleret vt deceret, & circa sacra nouitates exerceret, nouam in republica introducendo culturam, præter ea quæ eius maioribus visa sunt, & Græcorum Romanorúmque principibus quos habuerunt transacta sęcula, placuerunt: volebantq; cum Alexandro episcopo disputare de dogmate. Ille vero huiusmodi exercitatione verborum inexpertus erat, de vitę qualitate confidens. Fuit enim vir magnus, & conuersatione mirandus. Cúmque certamen Imperatore præcipiente suscepisset, conuenissentque Philosophi, omnibus loqui volentibus, vt vnū ex se quem vellent eligerent postulauit sanctæ memoriæ pater noster Alexander, cæteros vero quicunque essent, silentium tenere præcepit, & tantummodo his quæ ab vtroque dicerentur, intendere. Suscipiente auté vno eorum disputationis vniuersæ negocium, ad Philosophum sanctus Alexāder: In nomine, inquit, Iesu Christi impero tibi ne loquaris. Et vnà cum eius sermone opus impletum est. Repente nanque ille homo vt sermonem audiuit, obligato ore conticuit. Putásne iustum fuit considerare, vtrum maius hoc miraculum videretur, vt homo & quidem Philosophus, sic facile officium locutionis amitteret, an certè vt lapis violentia verbi manu diuideretur? quod quidam aiunt Iulianum fecisse Chaldæum. Et hæc quidem

Alexander melior quàm doctior.

Alexander philosopho silentium imperat per miraculū.

sic

A ſic acta referuntur.

THEODORITVS.

De prima ſeſſione epiſcoporum in Nicæno palatio, & de abdicatione Arii. Cap. 5.

INterea ſacerdotes ſæpe conuenientes, Arium ad medium deducebant, ſubtilémque examinationem de eius propoſitionibus agitabant. Temere enim in qualibet parte metuebant proferre ſententiam. Hæc itaque ſacra & venerabilis turba, à permixtione aduerſariorum non videbatur aliena. Erant enim inter eos quidam, pauci quidem, ſed callidi, & breuia imitantes, celantéſque calliditatem, & Arii blaſphemiam non defendentes aperte. Conuenientibus igitur vniuerſis, maximam domum præparauit in Regalibus Imperator, ſedes & ſubſellia in ea poni præcipiens, quę ſufficerent ordini ſacerdotum: ita decentem præparans eis honorem, inuitauit ingredi, & dę præſentibus habere concilium. Introiuit autem & ipſe princeps vltimus cum paucis, laude dignam ſui magnitudinem habens, & mirabilem ſpeciem, mirabiliorémque gerens dignitatem pudoris in fronte. Minore vero ſede quàm aliis poſita, in medio eorum ſedit, primò tamen petens ſibi hoc epiſcoporum iuſſione concedi. Tum cum eo reſedit ſacratiſſimus ille chorus. Primus itaque magnus Euſtathius Antiochenæ ſortitus ecclesiæ Pręſulatum (nam Philogonius, cuius dudum meminimus, ad meliorem iam tranſierat vitam. Et hunc venerabilem virum, etiam nolentem
B ad regimē eius eccleſiæ decreto cōi Pōtifices ac ſacerdotes, & oīs populus Chriſtianus venire compulerat.) Is ergo pręconiorum floribus caput principis exornauit, & ſtudio eius quod habebat circa ſacra, benedictiōes exhibuit. Poſt hūc aūt Euſebius cognomine Pamphili. Quibus iam reticentibus, celeberrimus Imperator protulit de vnanimitate concordiaq́; ſermones, tyrannorū eis crudelitatem rememorans, & honorabilem pacem quę ſub eo eſt collata diuinitus: ſimul & quia peſſimū & valde crudele videretur, vt deſtructis hoſtibus, nulloq́; pręſumēte reſiſtere, ſacerdotes alterutros iacularētur atq; cōfunderent, & impiis atque ſine Deo perſonis delectationem riſúmque prębērent: cum vtique de diuinis tractarent rebus, & ſancti ſpiritus doctrinam in ſcriptis haberēt: Euangelici enim libri ſunt, inquit, & Apoſtolici, antiquorumq́; prophetarum ſanctiones, quæ nos erudiunt quid de ſacra lege ſapiamus: Expellentes igitur hoſtile certamen ex verbis diuinitus inſpiratis, ſolutionem quæſtionum mente percipiamus. Hæc & his ſimilia, tanquam filius amator patris, ſacerdotibus veluti patribus offerebat, Apoſtolicorum dogmatum ſtudens conciliare concordiam. Concilii vero plurima pars his quæ dicebantur obediebat, & inter alterutros vnanimitatem & dogmatum ſalubritatem libenter amplectebantur. Pauci vero quidam, quorum iam meminimus, & ſuper illos Minophantes Epheſius,

Seſſiones I Nicæno concilio & de Arii dogmate.

Euſtathius.

Conſtantinus ad patres Concilii.

Euangelici & Apoſtolici, Prophetícique libri.

Ephesius,& Scythopolites Patrophilus,Theogonius Nicænus epiſcopus, A
& Narciſſus Neroniadis, quæ eſt ſecundæ Ciliciæ, quam nunc Irenopolim vocant. Et cum his Theonas Marmaricenus,& Ptolemaidis Aegypti Secundus,Apoſtolicis reſiſtentes dogmatibus,Arium defendebãt: dictantes enim fidei petitionem,cœtui communi dederunt. Quæ cum lecta fuiſſet ab vniuerſis, repente diſrupta eſt, & adultera fraudulentáque pronunciata.Turba ſiquidem & tumultu contra eos ab omnibus habitis, cunctiſque proditionem ab eis factam accuſantibus pietatis,formidantes ſurrexerunt,& primi Arium abdicarunt,excepto Secundo & Theona.Cum ergo fuiſſet impius ille deſtructus, concorditer vniuerſi fidem gloriámque dictantes,quæ hactenus in eccleſiis permanet, & ſubſcriptionibus roborantes,ſoluêre concilium. Doloſe tamen & non ſalubriter prædicti viri in fidei termino conſenſerunt, vt teſtantur tam quæ poſtea ab eis machinata ſunt contra pietatis propugnatores, quàm quæ ab ipſis conſcripta noſcuntur.

Arius dãnatur

Relatio Euſtathii Antiocheni de Nicæno concilio. Cap. 6.

Euſtathius Antiochenus.

EVſtathius itaq; Antiochenus epiſcopus,cuius primitus memini, hæc de eis retulit,docens quæ facta ſunt, eorúmque redarguens blaſphemiam, vbi illud etiam Prouerbiale interpretatur eloquium:Dominus creauit me B
principium viarum ſuarum in opera ſua. Pergo itaq; iam hinc etiam ad ea quæ geſta ſunt. Cum igitur propter hæc ſynodus maxima in Nicæam veniſſet vrbem, & quæreretur fidei modus, aperta quidem oſtenſio Euſebii blaſphemiæ ſcripturã protulit,quæ coram omnibus lecta, repente cladem importabilem cauſa diuiſionis audientibus irrogauit,confuſionem tamen incurabilem ſuo prouidit autori. Cúmque officina capta fuiſſet,indubitanter Euſebii,diſrupta iniquitatis ſcriptura in cõſpectu omnium, quidam ex tractatu nomen exponentes pacis,compeſcuerunt omnes iuſtam querimoniam facientes.Ariani autem metuentes,ne congregato in idem tãto concilio pellerentur,exilientes anathematizauerunt interdictum Arii dogma concorditer ſubſcribentes literis,ſuáq; manu conſentientes, & ſimiliter ſe ſicut omnis ſynodus,ſapere profitentes.Cumque præſulibus(vt ita dicam) mala calliditatis arte præualuiſſent, qui magis debuerant agere pœnitentiam,tunc quidem latenter,poſtea vero clare damnatas cœperunt allegare ſententias,ſæpe ponentes inſidias eis à quibus videbantur eſſe conuicti,volentéſque zizaniorum germina radicare.Et tunc timentes declinantéſque tanti cõcilii cognitores,occulte poſtea pietatis prædicatores debellare tentabant.Sed non credimus homines ſine Deo poſſe præualere cõtra ſacram adorandámque legem, euangelicámque doctrinam. Nam licet ad modicum roborentur,rurſus fortiter & magnifice deuincuntur,ſecundum prophetam glorioſæ vocis Eſaiam. Hæc itaque magnus Euſtathius.

Prouerb. 8.c.

Euſebius Nicomedienſis fautor Arii.

Ariani ex metu ſubſcribunt

Relatio

A Relatio Athanasii ad Aphros. Cap.7.

HVius autem concertator & veritatis propugnaculi turris Athanasius, successor Alexandri celeberrimi præsulis, quando scripsit ad Aphros, etiam hæc adiecit: Conuenientes enim episcopi studuerunt verba quidem impietatis ab Arianis inuenta perimere, hoc est, ex nō existētibus, & quod dicebant, creaturam & facturam filium: &, fuit aliquando, quādo non fuit: &, quia mutabilis est naturę. Scripturarum vero manifestas posuere dictiones, quia ex deo filius naturaliter vnigenitus est, verbum, virtus, sapientia sola patris, Deus verus, sicut Ioannes ait. Et sicut scripsit Paulus, splendorem gloriæ, & figuram substantiæ docens esse filium patris. Qui vero circa Eusebium erant, propria tracti væsania loquebantur alterutris, & dicebāt: Consentiamus, nam & nos ex deo sumus. Vnus enim Deus ex quo omnia: &, Vetera transierunt: ecce omnia noua ex deo sunt facta. Cogitabant autem & illud quod in Pastore cōscriptum est: Primum omnium crede, quia vnus est deus, qui creauit vniuersa atq; perfecit, & constituit ex non extante vt sint. Porrò alii episcopi malitiam vidētes illorum, & pessimam impietatis artem, apertius &, vt ita dicatur, manifestius dixerunt ex deo, id est, conscripserunt ex substantia patris esse filiū. Vt creaturæ quidem, eo quod non habeant à semetipsis vt sint, sed habeant principium existendi, dicantur à deo: filius autem solus propius ex substātia credatur patris. Hoc enim proprium vnigeniti est, & veri verbi patris. Hæc itaque fuit occasio, vt ex substantia diceretur patris. Rursus autem requirentibus episcopis paucos eorum qui Ariani esse putabantur, an dicerent filium non esse creaturam, sed virtutem & sapientiam solam patris, & imaginem sempiternam, & indissimilem per omnia patri ac deum verum, capti sunt qui circa Eusebium innuentes alterutris, quia & hæc veniunt etiam ad nos: Nam & nos, inquiunt, imago & gloria dicimur dei. De nobis enim & dicitur & dictū est: Semper enim nos qui viuimus, & virtutes multæ sunt, & egressa quidē est omnis virtus dei ex terra Aegypti. Campa quoque & locusta dicitur virtus magna, & rursus: Dominus virtutum nobiscum. Sed etiam proprii nos dei sumus. Habemus hoc non simpliciter, quando & fratres vocauit nos. Si autem & verum deū dicunt filium, non nos contristat. Factus enim verus est. Hæc est Arianorum corrupta mens. Sed etiam hic episcopi videntes eorū dolum, collegerunt ex scripturis splendorem, fontem, & fluuium, & figuram ad substantiam pertinere. Et illud: In lumine tuo videbimus lumē. Et: Ego & pater vnum sumus. Et clarius iam ac breuiter conscripserunt cōsubstantialem patri filium. Omnia nanque prędicta hanc significationem habent. Murmuratio siquidem eorum, quasi verba hæc nō fuissent ex scripturarum autoritate prolata, per eos quoque inanis esse conuincitur. Ex non scripto nanque ipsi impie proferentes, quippe quod nusquam penitus inuenitur,

[Margin notes: Athanasius ad Aphros. — Hebræo.1.a. — Libellus Pastoris, qui etiamnum extat. — Ex deo, id est, ex substantia. — B — Psal.45.c. — Psal.35.c. Ioan.10.f.]

uenitur, ex non extantibus: &, fuit aliquando quãdo non fuit, alios culpãt: A
propterea ex non scriptis sermonibus, pie tamen intellectis damnati sunt.
Ipsi nanq; veluti de stercore reperientes, hæc vere de terra locuti sunt. Verum episcopi non sibimet adinuenientes verba, sed habentes hæc à patribus, testimonia conscripserunt. Veteres enim sacerdotes ante eos penè centum triginta magnæ Romæ ciuitatísque nostræ, accusauerunt omnes qui dicunt facturam aut creaturam esse filium, & non consubstantialem patri. Et hoc sciebat Eusebius Cæsariẽsis episcopus, qui primũ defendebat Arianorum sectam, nouissime vero subscripsit Nicæno concilio. Scripsit autem & ciuibus suis, confirmans quia & antiquorum aliquos doctos & illustres episcopos & conscriptores agnouisset, nomine consubstantialitatis vsos in patris & filii deitate. Isti ergo concilium metuentes, expositæ fidei consenserunt, secundum prophetę increpationem, dicentis: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est à me. Theonas autẽ & Secundus nolentes adquiescere, condemnati sunt. Postea vero in concilium venientes, viginti conscripserunt de conuersatione ecclesiastica sanctiones.

Math 15.a. & Mar. 7.b.

SOCRATES.

De Sabino Macedoniarum episcopo. Cap. 8.

SAbino itaq; nõ credamus, qui eos idiotas vocauit & imperitos. Sabinus enim Heracleiæ Thracensis Macedonianorũ episcopus, habita congestione eorũ, quæ per diuersa concilia sacerdotũ ex scripto prolata sunt eis qui in Nicęa conuenerunt, velut idiotis & simplicibus derogauit, non sentiens quoniã & ipsi Eusebio cum multa probatione profitenti fidem, velut idiotę noscitur derogare. Et aliqua quidẽ volens pręteriit, aliqua vero mitigauit, cuncta tamen secundum propriam sumpsit intẽtionem. Et laudat quidem tanquã fide dignũ testem Eusebiũ Pãphili, laudat simul & principem, tanquã ea quę sunt Christianorum dogmatizantem. Culpat aũt expositã in Nicęa fidẽ, tanquã ab idiotis & nihil scientibus traditã: & quem velut sapientem & sine mendacio testẽ vocare consueuit, eius voces sponte contẽnit. Ait enim Eusebius: Quia ex viris dei Niceæ conuenientibus, alii quidem sapientię sermone micuerunt, alii continentia vitę laudati sunt: & quoniam Imperator pręsens omnes ad vnitatem suam concordes & consectatores esse perstruxit. Sic ergo contraria dicta Sabini, necnon Eusebii atque consortũ eorũ sibimet agnoscuntur. Et si quidem alicubi opus fuerit, de Sabino memorabimus. Cõcordia ergo fidei à magno in Nicęa prolatæ concilio, ab Eusebio clara voce laudata, hęc est. B

Eusebius Cæsariensis

De fide Nicęni concilii Cap. 9.

Fides Nicæni Concilij

CRedimus in vnum deum patrem omnipotentem, omnium visibilium inuisibiliumq; factorẽ. Et in vnum dominum Iesum Christum filium dei natum ex patre, vnigenitum, hoc est, ex substantia patris, deum ex deo lumen

A lumē ex lumine,deū verū ex deo vero,natū nō factū, consubstantialem patri,per quē omnia facta sunt,& quę ī cœlo & quæ in terra.Qui propter nos homines & propter nostrā salutē descendit,& incarnatus & hō factus est, passus,& resurrexit tertia die,& ascēdit in cœlos,& venturus est iudicare viuos & mortuos.Et in spūm sanctū.Dicētes aūt:Erat,quādo nō erat:aut, nō erat antequā fieret:aut,quia ex non extantibus factus est:aut, ex altera substātia vel essentia dicentes esse:aut,creatū aut cōuertibilē filiū dei, hos tales anathematizat catholica & apostolica ecclesia.Hāc venerabilē fidē,trecenti quidē decē & octo & agnouerūt & āplexi sunt.Et(sicut ait Eusebius)consonātes & vnanimes in scriptis explanauerūt. Quinque vero solummodo nō receperunt,verbū cōsubstātialitatis reprehēdētes,Eusebius Nicomediæ Præsul,Theogonius Nicenus,Maris Chalcedonēsis, Theonas Marmaricenus, Secundus Ptolemaidis,dicentes consubstantiale esse quod ex aliquo est,aut ex partitione,aut ex decursione,aut ex plantatione. Ex plantatione quidē, sicut ex radice germen : ex decursione vero,sicut paterni filii: ex partitione aūt,sicut ex massa auri anuli duo vel tres.Secūdū nullū aūt horū,inquiunt, est filius dei.Propterea ergo dicebant in fide nō esse cōsentiendū. Plurimū siquidem verbo cōsubstantialitatis derogantes prędicti viri,in Ariana depositione subscribere noluerūt.Ideoq; synodus Ariū, & cōsectatores eius anathematizauit oēs,adiiciētes neq; accedere eū in Alexādriā.Pręceptūq; principis repēte eūdē Ariū & qui circa Eusebiū,& Theogoniū,& qui cū eis,exilio deportauit.

Arianí qui nolebant ὁμοούσιον vocem recipere.

B

Quō Euseb.& Theog.dato pnię libello recepti sunt. Ca.10.

EVsebius igitur & Theogonius post modicū tempus exilii, libellū pœnitentiæ porrigētes,in fide Cōsubstātialis cōsenserunt,quod declarabimus procedentes.Tūc aūt in synodo Eusebius cognomine Pāphili & Cęsareæ Palestinæ sortitus episcopatū,paululū animaduertēs atq; cōsiderās, vtrum oporteret suscipi terminū fidei,vnà cum aliis omnibus,hoc est,vniuersa multitudine consensit atq; subscripsit,necnon & populo sub sua diœcesi cōstituto scripsit terminū fidei,& vbiq; destinauit,sermonē subtiliter consubstātialis interpretatus,vt nequaquā penitus suspitionē aduersam de eo quisquā habere potuerit.Sūt aūt quæ ab ipso Eusebio cōscripta sunt huiusmodi verba.

Epistola Eusebii Pamphili de fide Nicæni concilii ad Palestinos.Cap.11.

ARbitramur & vos dilectissimi etiā aliūde didicisse,fama cōsueta pręcurrere perfectū de his quę gesta sunt sermonē.Sed ne ex huiusmodi auditu veritas vobis aliter nuntietur,necessario misimus vobis primū quidē scripturā à nobis de fide propositā. Nā & dominus noster ad prædicādū discipulos suos mittēs,ait:Eūtes docete oēs gētes,baptizātes eos in noīe patris & filii,& spūs sancti.De quibus & affirmamus ita habere & ita sapere,sed etiā dudū sic habuisse & ita sapuisse,& vsq; ad mortē pro hac instare fide,anathematizantes oēm sine deo hęresin,hęc oīa ex corde sapuisse & aīa,ex quo nouimus nosmetipsos,& nūc sapere & dicere corā oīpotēte deo & domino

Eusebius Cæsariensis ὁμοούσιον vocabulum subtiliter interpretatur.

Mat.28.d.

D nostro

nostro Iesu Christo cum veritate testamur, ostẽsuri probatiõibus & satisfa- A
cturi vobis,quia & prçteritis tẽporibus ita credidim9 & prçdicauimus.Hac
aũt à nobis exposita fide,nulli relictus est resistẽdi locus. Sed & ipse primus
deo amabilis Imperator noster,rectissime eã habere testatus est, & sic etiã se
professus est sapere:& in hac oẽs cõsentire & subscribere,& in his dogmati-
bus cõcordare prçcepit,vno solũmõ scripto & inserto cõsubstãtialis verbo.
Quod etiã ipse ĩterp̃tabatur,dicẽs,quia nõ secũdũ corporeas passiões cõsub
stãtialis dicitur,neq; secũdũ diuisionẽ,neq; secũdũ quãdã decisionẽ ex pa-
tre subsistere. Nõ enĩ posse naturã sine materia intelligibilẽ incorporeamq;
corporalẽ aliquã subsistere passionẽ,sed sacris quibusdã ineffabilibusq; rõni
bus magis intelligendã.Et sapientissimus quidẽ atq; piissimus imperator ita
philosophabatur.Fidei ergo explanatiõe dictata,quẽadmodũ ab eis dictum
sit ex substãtia patris,& patri cõsubstãtialẽ,nõ est sine examinatiõe dereli-
ctũ.Cõsultatiões enĩ & respõsiones deinde mouebãtur,& mẽs perscrutaba-
De substantia. tur dictorũ sensum.Et hoc ergo quod aiebãt de substãtia cõstabat apud eos,
significatiuũ quidẽ esse ex patre,nõ tamẽ tanquã partẽ esse patris.Propterea
nobis quoq; videbatur bene se habere,vt mẽte cõsẽtiremus piç doctrinç di-
ctãti ex patre filiũ eẽ,nõ tamẽ partẽ eius eẽ substãtiç.Quapropter& nos mẽ
te cõsensim9,neq; vocẽ Cõsubstãtialis refutãtes,posita prç oculis nostris pa
cis intẽtiõe,& ab ĩtellectu rectissimo nõ cadẽtes.Secũdũ hoc etiã natũ & nõ B
factũ suscepim9:quoniã factũ cõe esse dicebãt op9 reliquarũ creaturarũ fa-
ctarũ per filiũ,quarũ nihil simile habere filiũ cõfitemur& prçdicam9.Vnde
nõ eũ esse facturã dicimus,quod cõgruit his quç per eũ facta noscuntur, sed
superi9 quã facturç,totius esse substãtiç,quã ex patre natã diuina docere vi-
dẽtur eloquia,modo quidẽ generatiõis inenarrabili & incogitabili existente
vniuersç naturç factç.Sic aũt & cõsubstãtialẽ eẽ patri filiũ rõ examinata cog
noscit,non secũdũ corporũ modũ,neq; mortalibus aĩalib9 proximũ.Nã ne
q; per diuisionẽ substãtiç,neq; perfectionẽ aut mutationẽ paternæ substãtiæ
vel virtutis.His enĩ oĩbus ingenita natura patris extranea est.Sed prçdicãdũ
est esse cõsubstãtialẽ patri filiũ,eo quod nullã æqualitatẽ ad creaturas factas
dei filius habeat,sed soli patri genitori per oẽm modũ sit similis & nõ sit ex
alia qualibet substãtia vel essẽtia, sed ex patris.Quod etiã ipsum hoc mõ ĩter
pretatũ bene se habere visum est ad cõsentiendũ: quoniã & priscorũ episco-
pos aliquos cõscriptores eloquentes & nobiles agnouimus in patris & filii
θεολογία (id est,diuina rõcinatione)nomine consubstãtialis vsos.Hæc itaq; de
exposita fide sint dicta,in qua vniuersi cõsensimus,nõ sine animaduersione
sed secũdũ sensus expositos corã ipso deo amabili examinatore Imperatore
& prædictis rõnibus cõcordãtes anathematismũ post fidẽ in eis prolatũ sine
tristitia esse credidimus,eo quod non scriptis vti vocibus prohiberent.Vnde
penè omnis facta est cõfusio & indisciplinatio cunctis ecclesiis.Nulla siqui-
dem

A dem scriptura diuinitus inspirata dicête, ex nô extâtibus: aut fuit aliquan do quâdo nô fuit, & reliquis quę proferebât, irrationabile nobis visum est hæc dicere vel docere. Quoniam neq; priore têpore huiusmodi consueuimus vti sermonibus. Hæc vobis necessario scripsimus dilectißimi, iudiciû nostræ examinationis ac côsensum vobis significantes. Et quàm rationabiliter tunc quidem, quoniâ nos scripta quædâ modis aliis offendebant. Postea vero indubitate ea quæ erant, sine contristatione suscepimus. Quapropter magnanimiter nobis sensum verborum discutiêtibus, placuit côcordare in his quæ à nobis ipsis in fidei expositione confessa sunt.

Hæc itaq; Eusebius Pamphili in Cæsariâ Palæstinæ, literis explanauit. Alexandrinæ vero ecclesiæ, Aegyptiacis, & Libyæ, & Pêtapoleos, & quæ uicinæ sunt, hæc scripsit communi decreto Concilium.

THEODORETVS.

Epistola Nicæni concilii ad Alexandriam, & Aegyptû destinata. Cap. 12.

SANCTAE MAGNAEQVE DEI GRATIA Alexandrinæ ecclesiæ, & dilectißimis fratribus per Aegyptum, & Libyam, & Pentapolim constitutis, côgregati & magnam sanctâmq; synodum Nicææ celebrantes episcopi, in domino salutem.

Literæ Nicænæ synodi ad Alexandrinos & Aegyptios.

Quoniâ dei gratia & deo amatissimi principis nostri Côstâtini, côgregâtis nos in vrbe prædicta ex prouinciis diuersis & ciuitatibus, magna sanctâq; synodus celebrata est, oîmodis necessario visum est, ab hoc sacro sanctoq; concilio, etiâ ad vos literas destinari, vt noueritis quæ quidê mota & examinata, quæ vero placuerint atque firmata sint. Ante omnia siquidem exquisita sunt impia & iniqua & sine deo dogmata Arii, atq; consentientiû, sub præsentia deo amatissimi Imperatoris nostri Constâtini, & omniû decreto complacuit anathematizari impiam eius sectam, & iniqua & sine deo verba, simul & nomina quibus vtebatur, filium dei blasphemâs & dicens ex non extantibus esse. Et iterum, Fuit aliquando, quando non fuit. Quomodo enim fuit, aut quomodo iterum nô fuit? & pro libero arbitrio maliciæ atq; virtutis capabilem filium dei dicentis, & creaturam nominâtis eum atque facturam. Hæc igitur omnia fatua & anilia, & blasphema, anathematizauit sanctum & vniuersale conciliû, & nec vsq; ad auditû impiæ sectæ atq; furoris huius, aut intellectû iniquorum sensum accômodauit. Ea quidem quę de illis gesta sunt, qualem terminum habuerint, omnia iam aut audistis, aut audietis, ne nos forte videamur viro obloqui, propter delictû suû improperia digna portanti. Tantû enim valuit eius impietas, vt etiâ Theonas Marmaricenus, & Secûdus Ptolemaidis ea potirentur. Idê enim & illi dânati sunt. Sed quoniâ ineffabilis gratia dei illâs quidê malas sectas, & blaphemias, & discordiam & audaciâ personarû, & diuisionem prædicta cômotione destruens liberauit Aegyptû, relinquebâtur autê quę

Arius cû suis sectatoribus damnatus.

B

Melitio potestas episcopalis adempta.

per petulantiã Melitii gesta sunt,& eorum qui ab eo sunt ordinati, etiã ex hac parte quæ placuerint synodo,vobis insinuamus charissimi fratres. Placuit ergo Melitiũ quidẽ clementi concilio(dũ subtili veraq; ratione nullã veniã mereretur)manere quidem in propria ciuitate, nullã vero omnimodis habere potestatẽ,neq; eligendi, neq; ordinandi, nec in prouincia nec in qualibet ciuitate videri,purumq; nomen tantũmodo possidere.Eos autem qui ab ipso sunt cõstituti,mystica ordinatione firmatos habere honorẽ & ministeriũ,vt tamen sequẽtes sint modis omnibus vniuersorũ in singulis parœciis & ecclesiis à charissimo cõministro nostro Alexandro consecratorũ:& vt his nulla potestas sit placitos sibi eligere, aut nomina eorũ præferre,aut omnino aliquid agere præter voluntatem ecclesiæ catholicæ Præsulis Alexandri.Gratia nanq; dei & orationibus vestris in nullo schismate repertos,sed sine macula in catholica & apostolica ecclesia permanẽtes,dignũ est potestatem habere & eligendi quemlibet, & nomine eorum dandi,qui clero sint digni:& absolute facere omnia secundũ legẽ & sanctiones ecclesiæ.Si quẽ vero contigerit requiescere in ecclesia, tũc prouehi in honorẽ defuncti eos,qui nuper assumpti sunt,solũmodo si videãtur digni,& populus eos elegerit, condecernente simul & designante maximæ Alexãdriæ ciuitatis episcopo.Hoc itaq; aliis quidẽ cõcessum est omnibus. In persona vero Melitii nequaquã eadẽ placuerũt propter priorẽ indisciplinationẽ eius,& procacitates eius, ac petulãtiæ volũtatẽ,ne vlla daretur autoritas vel potestas homini,qui posset rursus easdẽ indisciplinatiões instruere.Hæc sunt præcipua & cõpetentia Aegypto, & sanctissimæ Alexandrinorũ ecclesiæ.Si quid aũt aliud ordinatũ est aut dogmatizatũ, præsente domino atq; charissimo cõministro & fratre nostro Alexandro, ipse præsens vobis poterit subtilius aperire,tanquã autor gestorũ, & cõmunicator existẽs.Euangelizamus aũt vobis & de cõsonãtia sanctissimi paschæ,quia vestris orationibus est correctũ etiã hoc opus, ita vt omnes Orientales fratres,qui cũ Iudæis primitus celebrabãt,consone cum romanis & vobiscũ, & cum omnibus ab initio Pascha custodientibus,ex hoc tempore debeãt custodire.Exultantes itaque in his quæ gesta sunt,& in communi pace atque concordia,& in eo quod omnis radicitus hæresis est auulsa,cum maiori honore & ampliori charitate suscipite cõministrum nostrum, vestrum Pontificem Alexandrum,qui nos præsentia sua lætificauit,tantumq; laborem pro pace vestra etiam in hac ætate sustinuit.Orate simul & pro nobis omnibus,vt quæ bene placuerunt,firma permaneant per dominum nostrum Iesum Christum,secundum bonam voluntatem facta sicut (credimus)dei & patris in spiritu sancto,cui est gloria in secula. Amen.

A

Nota antiquũ morem.

B

De obseruatione Paschæ.

TRINITAS CONSVBSTANTIALIS ET AETERNA.

SOCRATES.

Quod

Quod Nouatianorum episcopum Acesium euocarit Constantinus ad concilium. Cap.13.

EX hac igitur epistola synodi manifestum est, quod non solum Arium & consortes eius anathematizauerint, sed etiam verba sectæ ipsius, Et quod de pascha concordantes, hæresiarcham Melitium susceperint.

Mouet autem me feruor Imperatoris, etiam ex alia re eius volũtatis habere memoriã, & quemadmodũ pro cõcordia cogitabat. Habẽs enim pro uidentiã pacis ecclesiarũ, vocauit ad synodũ & Acesiũ Nouatianorum religionis episcopũ. Postquã ergo scripta & subscripta est à concilio fidei definitio, requisiuit Imperator Acesiũ, an & ipse cõsentiret in fide & Paschalis definitione festiuitatis. At ille, Nihil, inquit, noui ô Imperator synodus definiuit. Sic enim olim & à tẽporibus Apostolorũ ipse percepi, & terminũ fidei, & tẽpus Paschalis festiuitatis. Porrò denuo Imperatore requirente, Cur ergo te à cõmunione separas? Ille ea quæ sub Decio gesta sunt persecutionis tẽpore, replicauit, & subtilitatem acerbissimæ regulæ deduxit ad mediũ, quod nõ oporteat eos, qui post baptisma peccãt, peccato quod ad mortẽ esse scripturæ diuinæ pronũtiant, cõicatione sacramentorũ fieri dignos: sed inuitandos quidẽ ad pœnitentiã, spẽ vero remissionis nõ à sacerdotibus, sed à deo solũmodo sustinere, qui potestatẽ habet peccata remittere. Hæc cũ dixisset Acesius, Imperator ait, O Acesi, pone scalã, & si potes B ascende solus in cœlum. Hæc nec Eusebius Pamphili, nec alii dixerunt. Ego vero audiui à viro nequaquam mentiente, qui & valde senex erat, & tãquam qui vidisset ea quæ fuerant in Concilio gesta, referebat.

SOZOMENVS. Quod Canones ecclesiastici in Nicæa conscripti sint, & de Vicennalibus Constantini. Cap.14.

SYnodus autem corrigere volens hominum vitam, & in ecclesiis cõmorantium, posuit leges, quas Canones appellamus. In quorum tractatu videbatur aliquis introducere legem, vt episcopi, & presbyteri, diaconi & subdiaconi, cum coniugibus quas ante consecrationem duxerant, nõ dormirent. Surgens autem in medio Paphnutius confessor contradixit, honorabiles confessus nuptias, & castitatem esse dicens, cõcubitum cũ propria coniuge. Suasitq; concilio, ne talem ponerent legem, grauem asserens esse causam, quæ aut ipsis, aut eorum iugalibus occasio fornicationis existeret. Et hæc quidem Paphnutius, licet nuptiarum esset inexpertus, exposuit. Synodusq; laudauit sentẽtiam eius, & nihil ex hac parte sanciuit, sed hoc in vniuscuiusq; voluntate, non in necessitate dimisit. His à concilio ita dispositis, contigit Vicennalia Constãtini principis prouenire. Et est cõsuetudo Romanorum, vnumquodq; decennium imperatorum, publica deuotione celebrare. Oportunum ergo iudicans Constantinus, inuitauit tũc ad conuiuia synodum, & donis cõpetentibus honorauit. Admonitosq; de cõcor

[Margin: Canones Nicæni concilii.]

[Margin: De cœlibatu sacerdotum]

[Margin: Vicẽnalia Cõstantini Aug. An. do. 329.]

dia fidei,& cõmuni inter alterutros pace, petita ab eis oratione, valedixit A vniuersis in Nicæa,scribẽs absentibus quæ fuerint in cõcilio celebrata, & inuitans vt ab omni discordia recedentes,cõcordarẽt in exposita cõcilij fide,quæ nihil aliud nisi Dei sententia videretur ex cõsonãtia tãtorum & talium sacerdotum sancto spiritu cõstituta, & post inquisitionem subtilissimam & animaduersionem dubitationum omnium comprobata.

SOCRATES.

Epistola Constantini de Ario & scriptis eius. Cap.15.

VICTOR CONSTANTINVS MAXIMVS AVgustus,episcopis & populo.

MALIGNOS & impios Arius imitatus, dignum est vt illorum quoq; suscipiat vltionẽ.Sicut ergo Porphyrius,diuinæ pietatis inimicus, iniqua volumina contra religionem proferens,dignã promeruit inuenire mercedem,& talem,per quam in posterũ esset opprobrium,& plurima cõplerentur infamia:& nũc placuit Ariũ & cõsectatores eius vocari Porphyrianos vt quorum mores imitati sunt,eorum vocabulo perfruãtur. Super hæc autem,si qua cõscriptio ab Ario facta reperitur,igni tradatur,vt nõ solũ praua eius doctrina depereat, sed neq; vlla eius possint remanere cõmenta. Hoc etiam præcipio,si quis conscriptiones Arii cælasse cõperitur, & non repẽte proferẽs igne cõsumpserit,mortis supplicio subiacebit. Mox enim B vt in hoc fuerit captus,capitalem suscipiet vltionem. Deus vos custodiat.

THEODORETVS.

Epistola ad Eusebiũ Palestinę de cõfectione sacrorum librorum & de repugnatione dominici sepulchri. Cap.16.

VICTOR CONSTANTINVS MAX.PIVS,EVSEBIO.

Vt in nostri nominis ciuitate cognouimus,Saluatoris dei nostri prospiciente solatio,maxima hominũ multitudo sanctissimæ se dicauit ecclesiæ, vt hoc cremento valde proficiente,dignũ esse videatur etiã ecclesias in ea plures ædificari.Quapropter quod visum est nostræ volũtati,ac decuit nos tuæ notum facere sapientiæ, quatenus quinquaginta mẽbranaceos codices bene cõfectos,& ad vsum habiles,ab artificibus antiquariis,& perfecte artem scientibus scribi præcipias diuinarum videlicet scripturarum,quarũ maxime confectionem & vsum necessariũ ecclesiis esse nosti. Missę sunt enim literę à nostra trãquillitate ad prouinciæ Iudicẽ,quatenus omnia cõfectioni eorũ necessaria præbere curet.Vt enim citius codices cõscripti cõficiantur,erit opus diligentiæ tuæ.Nam & duo publica vehicula ad deferendos eos ex autoritate rescripti nostri te percipere cõuenit. Sic enim & maxime bene cõscripti vsq; ad nostrũ perducentur aspectũ,vno videlicet tuæ ecclesiæ hoc exequente diacono: qui dum ad nos venerit, experietur nostræ munificentiam pietatis.Deus te custodiat frater charissime.

Publica vehicula

A

THEODORETVS.

Sufficiant quidem hæc ad coniiciẽdum,magis autem aperte noſcendũ, quemadmodum celeberrimus Imperator ſuum ſtudium circa ſacra conſtituerit, Attamen adiiciam, quæ etiam circa ſalutare ſepulchrum geſſerit. Agnoſcens enim quoniam elati & circa culturam bacchantes idolorum, ſepulchrum domini ſordibus operuerant, obliuione tradere contendentes memoriam ſalutarem:& deſuper templum ædificauerant luxurioſiſſimæ dæmonis,id eſt,Veneris,vt illic virginum cantibus inſultarent,præcepit deſtrui ſceleratiſſimum templum, ipſumque puluerem funeſtis ſacrificiis violatum eiici,& procul à ciuitate diſpergi, deinde ſacrarium ædificari deo,maximum atque pulchrum:ſicut deſignatur ex eius epiſtola ad Macarium ipſius ciuitatis Epiſcopum deſtinata.

SOCRATES.

Libellus pænitentiæ ab Euſebio & Theogonio datus. Cap.17.

EVſebius igitur & Theogonius pœnitentiæ libellum ſummis epiſcopis mittentes ab exilio reuocati ſunt Imperiali pręcepto,& ſuas eccleſias receperunt expellentes eos,qui in ipſorum locis fuerant ordinati,id eſt,Euſebius Amphionem, Chreſtum vero Theogonius. Cuius libelli exemplar hoc eſt, Dudum quidem ante iudicium condemnati à reuerentia veſtra,patienter ferre,quæ decreta ſunt à ſancto veſtro concilio debuimus. (B) Sed quia nimis abſurdum eſt,cõtra noſmetipſos dare calumniatoribus de taciturnitate probationem, propterea referimus, quoniam nos & in fide vnà cucurrimus & ſenſum examinantes de Conſubſtantialitatis ſermone cuncti pacificati ſumus,nequaquam ſequentes hæreſim,ſed commemorãtes ad cautelam eccleſiarum,quæ noſtræ ſubueniebant menti. Et ſatisfaciẽtes eis,à quibus per nos ſuaderi debuerat,in fide ſubſcripſimus. Anathematiſmo autem non ſubnotauimus,non tanquan fidem accuſantes,ſed vt velut non credentes talem eſſe eum, qui fuerat accuſatus, certi de eius miſſis ad nos epiſtolis, & inter nos diſputationibus habitis. Si igitur ſatisfactum eſt ſancto veſtro concilio, non reluctantes, ſed conſentientes decretis veſtris,etiam hac conſcriptione ſatisfacimus vobis,non exilium grauiter ferẽtes,ſed ſuſpitionem abiicientes hæreſeos. Si enim dignamini nunc in vultu vęſtro nos recipere,habebitis in omnibus conſonantes & veſtra ſequentes pariter conſtituta: quando etiam eum, qui in his accuſatus eſt, placuit veſtræ reuerentiæ clementiam promereri atque reuocari. Abſurdum nanque eſt,ſi is qui putatur eſſe reus, reuocatur ad ſatisfaciendum in quibus ei derogabatur,vt nos contra noſmetipſos prębeamus per taciturnitatem increpationis iudicium. Dignamini ergo ſicut conuenit veſtræ venerationi, & deo amatiſſimum principem commonere, & preces tractare noſtras,& velociter de nobis quæ vobis conueniunt,cogitare. Hic quidem libellus eſt

Libellus pœnitentiæ,quẽ Euſebius Nicomedięſis & Theogonius ad epiſcopos miſerunt

reuersionis Eusebii & Theogonii. Ex verbis autem eius coniicio, quia isti quidem dictatę fidei subscripserunt, damnationi vero Arii consentire noluerunt. Ex quo & Arius ante istos reuocatus agnoscitur. Sed licet hoc ita se habere videatur, tamen Alexandriam accedere prohibitus est. Hoc autem ostenditur ex eius cogitationibus quas postea molitus inuenitur, figmento pœnitentiæ suæ: sicut oportune patefiet. A

SOCRATES.

De dedicatione & ornamentis ciuitatis, & de cultu Hierosolymorũ & ligno crucis, atq; clauis quibus transfixus est dominus. Cap. 18.

Vicennalia Constantini.

IMperator interea post Concilium degebat lętus. Celebrata ergo festiuitate publica Vicennalium suorum, mox ad erigẽdas ecclesias festinus accessit. Hocque faciebat per singulas ciuitates, & in vrbe cognominis sui.

SOZOMENVS.

Nam cum ei omnia prospere cederent, propriam voluit habitare ciuitatem. Veniensque ad campum ante Ilium positum iuxta Hellespontum super Aiacis tumulum, vbi Achiui contra Troiam pugnantes habuerunt castra, ciuitatem designauit, portasque fecit quę hactenus videntur à nauigantibus. Hæc agenti, per noctem deus apparuit, monens vt alium quæreret locum, eumque monens ad Byzantium Thraciæ, illic eum habitare iussit.

SOCRATES.

Byzantium An. do. 333. Constantinopolis

Quæ cum prius Byzantium vocaretur, auxit, & maximo eam muro circumdedit. Et diuersis ornatam fabricis æquam Imperiali Romæ constituit. Et denominatam CONSTANTINOPOLIM, appellari secundam Romam lege firmauit, sicut lex ipsa in marmorea platona noscitur esse conscripta, & in Strategio iuxta equestrem statuam eius constituta. In hac quoque ciuitate duas quidem ædificauit ecclesias, quarum vnam nominauit Irenen, aliam vero appellauit Apostolorum. Non solum autem sicut dixi, auxit Constantinus Christianorum dogmata, sed etiam Paganorum templa destruxit. Simulachra nãque ornata publice in Constantinopolitana vrbe proposuit. Et tripodas Delphicos in Circo ad spectaculum dedit, quę cum ipso videantur aspectu superfluere feruntur. B

SOCRATES.

Helenopolis Helena vadit Hierosolyma Tres cruces Claui An. do. 325.

Interea mater Imperatoris Helena (cui cognominem vicum Drepani princeps ciuitatem dicauit Helenopolim) admonita per somnum ad Hierosolyma properauit, & quondam Hierusalem, desertam sicut pomorum custodiarium inueniens, requisiuit sepulchrum Christi. Quod licet difficillime, tamen inuenit. Ita repẽte templum illud sceleſtissimum deiici iussit. Et palam facto domini monumento, apparuerũt circa id suffossę tres cruces, & claui, simul & titulus, literis Hebraicis, Gręcis Latinisq; conscriptus, IESVS NAZARENVS REX IVDEORVM.

A

SOZOMENVS.

Dicitur autem quia iam mortuis crucis tactu surrexerit. De hoc ligno Sibylla dixit apud paganos:

O ter beatum lignum, in quo deus extensus est.

Tunc ergo quæ crux esset domini, quę latronum, dubitare cœperunt. Proinde Macarius, ciuitatis præsul, huiusmodi tractatu dubitationem soluit: Mulieri nanque nobilitate claræ longa ægritudine fatigatę, vnam illarum crucium cum oratione promptissima adhibens, virtutem saluatoris agnouit. Mox enim vt mulierem crux attigit, passionem sæuissimę ægritudinis effugauit, & fœminæ salutem restituit. Sibyllæ vat ci nium de ligno crucis

THEODORETVS.

Sic itaque mater Imperatoris quod cupiebat agnoscens, de clauis quidē quibus manus Christi fuerant perforatę, alios in galeam immisit Imperatoris, filii capitis prouidentiam gerēs vt iacula bellica submoueret: alios freno equino inseruit, & cautelam Imperatoris agens, & veterem prophetiā adimplēs. Olim enim Zacharias clamauerat propheta, dicēs: Et erit quod in freno est, sanctum domino omnipotenti. Salutaris vero crucis partem quidem aliquam Regalibus distribuit. Helena clauos galeę & freno filij sui Constan. includit Zach. 14. d.

SOCRATES.

B Quam Constantinus suscipiens, & credens saluari ciuitatem vbi hæc particula seruaretur, in sua statua (sicut fertur) in foro Constantini posita super columnam Porphyreticam deuote condidit.

THEODORETVS.

Reliquam vero partem in argentea theca clausam ciuitatis tradidit sacerdoti. Et vndique congregans artifices maximas illic ornatasque ædificauit ecclesias. His ita gestis conuiuio exhibito virginibus sacris, & ipsa ministerium ancillæ gerens, vltra octogesimum annum ætatis agens, & his similia faciens rediit ad filium. Et cū lætitia transiuit à seculo, multa filio pietatis mandata committens, nouissimis benedictionibus adimpleto.

SOCRATES.

Post hæc igitur Imperator curam maximam Christianorum habens, paganorum superstitiones auersabatur: remouitque μονομαχίας, & suas imagines in templis poni præcepit, & Cubitum quo mensuratur Nilus non iam in templum Serapidis annis singulis, sed in ecclesias portari sanciuit. Helena moritur μονομαχίαι Cubitus νειλομέτριον.

SOZOMENVS.

In omnibus itaque volens similem monstrare Romæ Constantinopolim, frustratus nō est. Nā & corporibus & diuitiis maior effecta est. Quod ideo prouenisse credo propter amorē dei, quem ciuitas gerit & habitatorū circa indigentes auxilium. Intantum nanque fidei creuit, vt multi quidem Iudæorum ciuium, Pagani vero pene omnes, Christianam illic conuerterē-

tur

tur ad fidem. In qua vrbe crescéte, quo tempore religio noscitur ampliata, neque aræ, neque pagana templa, aut sacrificia facta sunt nisi sub Iuliano breui tempore: quod mox probatur extinctum. Hanc igitur tanquam nuper conditam Christi ciuitatem, Constantinus suo nomine dedicauit, multis eam & magnis exornans ecclesiis. Iuuabat diuinitas Imperatoris vota, & apparitionibus multis indicabatur, quia sanctæ salutaresque essent quæ illic ædificabantur ecclesiæ. A

De loco vbi Vesta olim colebatur, & nūc Archangeli Basilica stat & de miraculis quæ ibi pro Christi nomine celebrantur. Cap. 19.

Michaelũ, locus apud Constantinopolim

INsignis itaq; locus ex illo tempore claruit peregrinis & vrbicis, vbi olim quidem Vesta colebatur, postea vero ecclesia facta est, qui locus nunc Michaelum nuncupatur, in dextera positus parte nauigantium à Ponto ad Constantinopolim, distans ab ea nauigio quidem stadiis ferè triginta & quinque: per terram vero circumeuntibus omnem sinum, vsque ad septuaginta & amplius tenditur. Sortitus est igitur is locus appellationem nunc vsque seruatã, eo quod illic manifeste cernitur apparere Michael diuinus Archangelus: quod etiam ego iutus eximie verum esse confirmo. Ostendit igitur hoc ita esse etiam multis aliis virtus diuina per ipsarum rerum experimenta. Quidam enim in causas difficiles aut ineuitabilia pericula, alii vero in languores aut ignotas passiones incidentes, supplicantes deo, liberari promeruerunt. Sed quæ singulis & quomodo illic miracula contigerint, narrare longum est. Quę vero prouenerint Aquilino nobis noto & in causis forensibus socio, partim ab eo audiens, partim ipse cognoscẽs necessario pandam. Cum eum ardentissima febris rubris choleris mota comprehendisset, æstuanti poculum dederunt medici, quod euomuit: moxque cum vomitu diffusę cholerę superficiem vultus eius simili sui colore tinxerunt. Quamobrem quicquid comederet & biberet, euomebat. Cumq; hoc diu pateretur, nec esca ad nutrimenta proficeret, hærebat ars medicorum: & dum morti vicinus esset, iussit suis vt se ad locum hunc ducerent, credens aut illic se mori, aut languore priuari. Iacentique per noctem diuina virtus apparens præcepit, vt quicquid comederet, in huiusmodi potionem tingeret, quæ esset ex pipere & vino & melle confecta. Quo facto, ab ægritudine liberatus est: quippe cum medicis ratione medicinę videatur esse cõtrarium calida pocula cholericis exhibere.

Archangeli Michaelis apparitio.

B

Probianus

Audiui enim & Probianum virum in palatio habentem militiam medicorum, crudeli podagrę passione detentum, ibi doloribus liberatum, eiq; apparuisse sanctam mirabiliter visionem. Cum enim dudum paganus esset, factus postea Christianus, aliquatenus dogma sequebatur. Totius vero salutis causam, id est sacratissimam crucem nolebat adorare. Hanc habentisen-

An. do. 339. De S. cruce

A ti ſententiam diuina virtus apparens, ſignum monſtrauit crucis quod erat poſitum in altario eius eccleſiæ. Et aperte palàm fecit, quia ex quo crucifixus eſt Chriſtus, omnia quæ ad vtilitatem humani generis facta ſunt, quo libet modo præter virtutem adorandæ crucis geſta non eſſent, neq; ab angelis ſanctis, neque à piis hominibus.

De templorum deſtructione. Cap. 20.

CVm itaque populi & ciuitates ad cultum Chriſtianitatis accederent, & cæteri pro filiis & vxoribus metuentes (ne quid mali paterentur ſi cõtradicerent) quieti vacarent, nudati ſolatio multitudinis templorum cultores & Sacerdotes, ſimulachra apud ſe repoſita precioſiſſima tradiderunt, & quæ Iouis fulmina vocabantur: & per ſemetipſos hæc educebant ex adytis & templorum latentibus locis: quæq; prius inuiſa apud cęteros erant, & ſolis ſacerdotibus manifeſta, facta ſunt omnibus valde viliſſima. Aliæ vero imagines & ſtatuæ ex precioſa confectæ materia, igne crematæ ſunt, & pecuniæ publico ſociatæ. Quæ vero ex ære mirabiliter facta videbantur, ad Constantinopolim ſunt aduecta ornatus cauſa, & hactenus in publico collocata, & per plateas, & in circo, atque regalibus: id eſt, Pythia diuinatoris Apollinis, & Muſæ Heliconides, & Delphici tripodes. Spoliatáque ſunt ianuis templa, & alia laquearibus ſunt nudata, alia vero neglecta ad ſordes vſq; ruinamque perducta ſunt. Tunc itaque perierunt & penitus ſunt euerſa, id eſt, in Aegea Ciliciæ templum Aeſculapii, & in Aphacis iuxta montem Libanum & Adonem fluuium, Veneris domus: vtraque apud illos inſignia: eo quod Aegeatæ gloriarentur, quaſi languentes corpore curarentur apud eos dæmone noctibus apparente atque curante: In Aphacis autem, quod per inuocationem quandam certo die de ſummitate Libani montis, ignis fulgens veluti ſydus in proximum flumen velociter occumbebat, quod dicebant Venerem eſſe.

Anno. 335.

B

Templum Aeſculapij Aphaca

SOZOMENVS.

De conuerſione barbarorum. Cap. 21.

INterea cum multitudo magna ex diuerſis gentibus confuſorum barbarorum ex Thracia trãſiſſet in Aſiam, & alii aliunde barbari hoc egiſſent, contrà Ro. multi ſacerdotum Chriſti capti cum eis erant. Cumque languẽtes curarent & dæmones effugarent. Chriſtum ſolummodo nominantes, & filium inuocantes dei, inſuper & conuerſationem exercentes inculpabilem, & omnem maculam virtutibus euincentes, admirati barbari virorum vitam, & opera ſimul egregia, bene ſe ſapere crediderunt, & deum habere propitium ſi meliores imitarentur homines, &, ſicut ipſi, colerent deum. Et conſtituentes ſibimet ex eis bene agendi præceptores, edocebantur, & baptizabantur, & conſequenter in eccleſias occurrebant.

THEODORETVS.

Quod

Quod Eusebius Nicomediensis Constantinopoleos inuaserit episcopatũ,& de literis Cõstantini aduersus eum. Cap.22. A

Eusebius Nicomediẽsis canonum transgressor

Pars epistolæ Cõstantini ad Nicomedienses, de Eusebio Nicomediensi

FAutores igitur Arii nequissima non reliquere cõsilia. Huius enim causa in cõfessione fidei etiam manibus cõsenserũt, qui postea imitati sunt gesta luporum. Nam cum sanctissimus Alexander, qui suis orationibus Arium fuerat iaculatus, id est, Byzantii pontifex (sic enim tunc vocabatur Constantinopolis) ad meliorem translatus fuisset vitam, Eusebius defensor impietatis paruipendens regulas quas ante paululum cum aliis Põtificibus ipse conscripserat, repente Nicomediam deserens, Constantinopolitanam arripuit sedem, regulis è diuerso clamitantibus; episcopos & presbyteros non licere ex alia transire ad aliam ciuitatem. Sed mirum nõ est, vt qui sic insaniunt aduersus vnigeniti deitatem, licenter etiam alias transgrediantur leges. Non enim tunc solummodo hanc nouitatem fecit, sed etiam olim aliud simile perpetrauit. Qui dum in Beryto esset episcopus, transiliuit in Nicomediam, & ex ea denuo post concilium insania apertæ impietatis exactus est, & cum eo Theogonius Nicænus. Quod imperator Constantinus literis manifestum fecit. Ego vero huic operi finem epistolæ inserere iudicaui. Scripsit enim hæc Nicomediensibus: Quis est qui ita populum docuit innocentem? Eusebius vtique tyrannicæ crudelitatis executor. Quod enim vbique tyranni noscatur esse cliens, ex multis rebus apparet. Hoc nanque veracium episcoporum testatur interitus, hoc etiam Christianorũ crudelissima persecutio clamat aperte. Nihil enim de B iniuriis mihi factis nunc dico, per quas quando maxime aduersarum partium insidiæ discurrebant, iste etiam oculos contra me habebat intentos. Cui hoc defuit solum, quod non & armatum ministerium tyranno licenter exhibuit. Neque me quispiam putet ad horum probationem minus instructum. Indicium nanque manifestum est, quia presbyteros & diaconos sequentes Eusebium, aperte constat à me deprehensos. Sed hæc quidẽ transeo, quæ nunc non indignationis gratia, sed ad illorum confusionem à me probata noscuntur. Hoc solum formido, hoc cogito, quod vos ad communionem criminis vocari conspicio. Propter Eusebii nanque seductionem & subuersionem, conscientiam percepistis à veritate separatam. Sed erit huius rei non tarda salubritas, si episcopum fidelem & integrum nunc sumentes, respiciatis ad deum. Quod vtique ad præsens in vobis est, & istud dudum oportuerat in vestro pendere iudicio, nisi prædictus Eusebius pessima consciorum suorum tuitione venisset huc, & ordinem rectitudinis impudentissime confudisset. Sed quoniam de memorato Eusebio apud vestram charitatem nos breuiter loqui decet, audite: Meminit vestra patientia factum in Nicæa ciuitate concilium: cui & ego ipse conscientię meę cultum decenter exhibui, nihil aliud volens quàm concordiam

omnibus fabricari, & præ cunctis arguere & remouere hanc causam, quæ principium quidem habuit per Arii Alexandrini superbiam, corroborata vero est per Eusebii prauum pestiferumq; votum. Sed ipse Eusebius (ô amabiles atque charissimi) cum quanta putatis discursione, quippe conscientia sua victus, cum quanta confusione mendacio vndique declarato degebat? Immittens mihi quidem diuersos, qui pro eo deposcerent: petens vero à me quoddam solatium, ne tanto malo conuictus, suo honore priuaretur. Testis est mihi deus huius rei, qui & in me & in vobis benigno amore consistat. Nam me etiam ille deuertit, & indecéter abripuit, quod vos quoque nostis. Tunc enim omnia gesta sunt sicut ipse desiderabat, quia omne malum in sua conscientia recódebat. Sed vt cætera peruersitatis eius omittam, quid maxime cum Theogonio nequitiæ suæ participe egerit, audite, Theogonius deposco: Alexandrinos quosdam à nostra fide recedentes, huc destinari præceperam, quoniam horum ministerio mentis flammas vrgebat. Sed isti benigni & optimi nimis episcopi, quos simul concilii veritas ad pœnitentiam reseruabat, non solum receperunt eos & apud se seruauerunt, sed etiam malis eorum voluntatibus communicare decreuerunt. Quapropter Deportatio hoc circa istos ingratos decreui peragere, vt abrepti procul deportarentur B exilio. Nunc itaque vestrum est, ad deum illa fide respicere, qua semper & fieri conuenit, & esse decet, & agere. Episcopos enim purificatos & orthodoxos atque clementes nos gaudemus habere. Si quis autem ad memoriã illorum pestilentium, aut ad laudem, improuide præsumit forsitan excitari, repente in sua præsumptione ministri dei, hoc est, meo opere comprimetur. Deus vos custodiat fratres charissimi.

THEODORITVS.

Quod rursus Eusebius apud Constantinum impetrata venia pro Arianis egerit. Cap. 23.

TVnc igitur isti & damnati, & ciuitatibus sunt expulsi. Et Nicomediæ quidem Appion episcopus ordinatus est, in Nicęa autem Chrestus. Sed Appion Nicomediæ Chrestus Nicææ rursus consuetas machinationes exercentes, & imperatoris clementiam accessibilem suis fallaciis inuenientes, restituti sunt, prioremq; potentiã receperunt. Eusebius etenim (sicuti iam dixi) etiam Constantinopolitanum tenuit tyrãnice Pręsulatũ, & potiorem percepit pręsumptionẽ, frequenter ad Imperatorem veniens, & fiduciã ex crebra collocutione mercatus, contra veritatis propugnatores sæuas cõtentiones instituit. Et primum quidẽ cupere se Hierosolymorũ loca professus est, & Imperatorẽ tanquam celebre illud visurus ædificationis opus, prouida cogitatione captauit. Quapropter cum multo honore dimissus est, Imperatore ei vehicula & alia distribuente solatia. Eusebius Nicomedię vsur pator sedis Constantinopolitanæ Profectus igitur est cum eo & Theogonius Nicænus, particeps malignorum consiliorum eius, sicut iam diximus.

Qua fraude Eustathius Antiochenus sit episcopatu depositus,& in exiliũ deportatus,& qui post eũ fuerint ordinati. Cap.24. A

Ariani conueniunt Antiochiæ

VEnientes autem in Antiocheiam,& amicitiarum induti vultum,maxima ministratione potiti sunt. Veritatis enim propugnator magnus Eustathius, largam eis hospitalitatem fraternitatis exhibuit. Cumque ad sacratissima loca peruenissent,& concordes vidissent suos,hoc est,Eusebium Cæsariensem,Scythopolitam Patrophilum,& Aëtium Lyddæ, Laodiciæ Theodotum,& alios qui lepram Arii susceperant, nunciauerunt eis quod cogitauerant,& cum eis venerunt in Antiochiam. Et schema quidem sub honore præmittebatur aduentus eorum,quod vero propinabatur,erat pietatis bellum. Mulierem nanque prostantem mercede conducentes,& linguam eius sibi impendi persuadentes,ad concilium venerũt. Proinde alios omnes foras ire præcipientes,miserrimam introduxere mulierem. At illa infantulũ sub mammilla demonstrans, aiebat ex concubitu Eustathii illũ se & concepisse & generasse,eumque clamabat sępius impudentem. Is autem qui calumniæ eius tam manifestæ conscius erat,iussit vt hãc rem si qui scirent,deducerentur ad medium. Illa vero dicente nullum habere accusationis testem,iusiurandum ei iustissimi iudices intulerũt,lege tamen aperte clamante: In duobus aut tribus testibus credi esse veracia quę dicuntur, necnon & Apostolo præcipiente, vt nullus aduersus presbyterum accusationem factam extra duos aut tres testes accipiat. Sed isti sacras contemnentes leges,contra talem virum accusationem sine testimonio receperũt. B Cum ergo illa mulier iusiurandum præbuisset,adiecit,affirmans quod ille infans ex concubitu esset Eustathii. Tunc itaque tanquam aduersus adulterum isti amatores veritatis protulere decretum. Aliis quippe Pontificibus (cum vtique multi adessent, & pro Apostolicis dogmatibus repugnarent,& omnimodis quæ fuerant concinnata,nescirent) aperte reclamantibus & magnum Eustathium collaudantibus, decretumq; illorum iniquũ suscipi prohibentibus. Hoc igitur facto,velociter huius noxæ concinnatores ad Imperatorem profecti sunt,eiq; persuaserunt quod vera fuisset accusatio & depositionis Eustathii iusta sententia, quem tanquam adulterum atque tyrannum expelli fecerunt,exercitatorem pietatis simul & castitatis egregium. Et ille quidem per Thracias ad Illyrici deductus est ciuitatem. Isti vero primo quidem pro eo ordinauerunt Eulalium. Quo tẽpore pauco viuente,Eusebium Palæstinensem illuc transferre voluerunt: eoque fugiente mutationem,& simul Imperatore prohibẽte,fecerunt Euphroniũ. Quo etiam,anno & paucis mensibus in episcopatu defuncto, † Phlacito illius ecclesiæ tradidere Pontificatum. Isti vero omnes pestem Arii habuere celatam. Propterea nanque multi pie viuentium & sacerdotum & reliquorum,ecclesiastica relinquẽtes collegia,apud semetipsos cõueniebãt. Quos

Calũnia adulterij ab Arianis imponitur Eustathio. An.do.331.

Eusebius Euphronius

Alter codicũ Grecorum πλακιντῳ habebat, alter φλακιτῳ

A vniuersi Eustathianos appellabant, quia post egressum illius seorsum congregabantur. Porrò mulier illa miserrima passionem crudelissimi languoris incurrens, manifestauit insidias: & illam Tragœdię compositionem pariter enudauit, non duobus vel tribus, sed multis admodum sacerdotibus quæ concinnata videbantur insinuans. Ait enim pro pecuniis illam se facere præsumpsisse calumniam. Iusiurandum tamen non omnino fuisse falsum, quia ille infans, de quo iurauerat, filius erat cuiusdam Eustathii nomine, fabri ferrarii. Eustathiani

SOCRATES.

TVnc igitur in Antiocheia grauis seditio in Eustathii depositione commota est, & postea de episcopatus electione tantus ignis accensus est, vt penè ciuitas vniuersa periclitaretur, populo in duas partes dissidente: & aliis quidem Eusebium Palestinæ transferri contendentibus in Antiochiam, aliis autem studentibus vt reuerteretur Eustathius. Erat enim in vtraque parte & populus ciuitatis & militaris manus, & tanquam aduersus hostes ita cuncti mouebantur, vt penè vsque ad gladios peruenirent, nisi deus & timor principes cohiberet. Nam Imperator suis epistolis seditionem compescuit. Eusebius autem Palæstinæ repudiauit, quod admiratus Imperator scripsit ei, propositum laudans, eumque beatum vocans, & quod nô vnius ciuitatis, sed totius orbis potius digne decerneretur episcopus. Deinde autem per annos octo dicitur Antiochenæ ecclesiæ vacasse sedem. Tandem vero studio inimicorum Nicænæ fidei, ordinatur Euphronius. His igitur in hoc volumine rite contextis, tempus est sequentis libri ordiamur initium.

Seditio Antiochiæ

Eusebius Pamphili laudatur ab Impe.

Euphronius Antiochiæ fit episcopus

B

HISTORIAE ECCLESIASTICAE QVAM TRIPARTITAM VOCANT, LIBER TERTIVS.

SOZOMENVS.

De conuersione gentis Indorum atque Persarum. Cap. I.



IN temporibus religiosi principis Côstantini, & Indorû gens & Iberorum Christiani dogmatis rudimenta susceperunt. Sed & Armenios tunc primû audiui Christianos effectos. Aiunt enim Tiridatem regem tunc gêtis illius ex quodâ mirabili signo dei quod circa eius domum euenerit, Christanû fuisse factû, & ônes simul eius ditioni subiectos vna præceptione iussisse, vt similiter deo colla submitterent. Vnde & ad cæteros

Indi
Iberi
Armenij
Tiridates rex

confines Christianũ dogma transiuit, & multitudine dilatatum est. Apud A Persas autẽ initiũ Christianitatis existimo celebratũ, dum quidã eorũ occasione cõmercii ad Ostroinos & Armenios venientes (vt fieri solet) sanctis illis colloquerentur viris, & eorum virtutes experirentur.

Ostroini Armenij

Quomodo Iudæi Christianos accusauerint apud Persas. Qui vel quanti vel quibus modis passi sint apud Persas. Cap. 2.

An. do. 334. Magi, Persarũ sacerdotes. Iudæi

CVmq; tempore procedente crescerent, etiam ecclesias & sacerdotes pariter cęterosque ministros habere cœperunt. Hoc autem factum non mediocriter contristabat Magos, qui religionem Persarum veluti quędam sacerdotalis tribus per successionem generis ab initio commissam habere noscuntur. Afficiebatq; id etiam Iudæos naturaliter quodammodo Christiani dogmatis inimicos. Quapropter accusauerunt apud Saporem tunc regem, Symeonem archiepiscopum Seleucię & Ctesiphontis ciuitatum in Perside regalium, tanquam amicus esset Cæsari Romanorum, eique Persarum negocia propalaret. Credens autem derogationibus his Sapores, primum quidem tributis immensis Christianos afficiebat, eo quod plurimos eorum agnosceret, quod paupertatem magis eligerent: crudelibusq; viris huiusmodi exactiones iniunxit, quatenus ex egestate pecuniarũ & nimietate exactorum vim passi, propriæ religionis iura contemnerent. Post hæc B autẽ sacerdotes ministrosq; dei gladiis minacibus interemit, ecclesias subuertit, & vasa eorum omnia publicauit. Symeonem vero deduci iussit ad se, tanquam proditorem Persarum regni atque religionis. Magi siquidem auxiliantibus sibi Iudæis, cum festinatione sanctas ecclesias destruebãt. Symeon autem cõprehensus, ferroq; vinctus, ad regem vsq; deducitur. Quo vir effectus est magnus, & omni fortitudine preciosus. Nam cum eum torquendum Sapores iussisset introduci, neque timuit, neque adorauit. Pro qua re vehemẽtius efferatus rex, inquisiuit cur nõ adorasset, quippe quod prius facere consueuerat. Ad quem Symeon: Prius quidem nõ vinctus adducebar vt negarẽ veri dei culturam, & nihil in hoc dubitans, quę sunt solennia regis, implebam: nunc autem phas mihi non est hoc agere. Veni nãque pro nostro dogmate & pietate decertaturus. Hæc dicentem præcepit rex adorare Solem, & facienti, plurima se daturum cum maximo honore munera compromisit: reluctantem vero interminatus est esse moriturum, & omnium Christianorum gentem. Cumq; nec terroribus potuisset mouere Symeonem, nec mulcerẽ promissionibus, sed fortiter permaneret nũquamq; adoraret Solem, ne proditor suæ religionis existeret, præcepit, eũ in vinculis retineri, credens eum posse longo tempore inflecti. Cumq; duceretur ad carcerem, vidit eum Vstazades senior quidam eunuchus, nutritor Saporis, & maior regiæ domus. Et consurgens adorauit eum: sedebat nanque ante ianuas regis, quem Symeon increpauit iniuriose, & cum furore

Sapores rex Persarum Symeon archiepiscopus Seleuciæ & Ctesiphontis

Symeon ad Saporem adducitur

Vstazades eunuchus

A rore clamauit, auersatusque despexit. Is enim dum Christianus esset, non ante multum tempus vim passus adorauit Solem. Quo facto, repente flens eunuchus, cum gemitu quidem vestem claram, qua indutus erat, exutus est, & lugubrem accipiens amictum, ante domum regiam sedebat flens atque gemens: Heu, inquit, qualem credā esse circa me deum, quem ego negaui, dum pro hac causa dudum amicissimus Symeon neque verbum mihi reddiderit, & sic auersatus cum furore transiuerit? Cumque hæc Sapores audisset, euocans eum, causam luctus inquisiuit, aut si qua ei circa domum erumna contigerit. Respondens Vstazades, ait: O rex, nihil in huius seculi domo infortunii passus sum. Vtinam pro his quæ mihi nunc euenerunt, in vniuersas calamitates alias incidissem. Lugeo nanq; cur viuo, qui dudum mori debueram? Video Solem quem tibi parere volens, non voto meæ voluntatis, adoraui. Quapropter pro vtroq; me mori iustissimum est, quia & proditor sum Christi, & te quoq; decepi. Et ille quidem hęc dicens, iurauit cœli & terræ creatorem, suam vlterius non se mutare sententiam. Sapores autem admiratus eunuchi constantiam, amplius sæuiebat aduersus Christianos, tanquam maleficiis hoc agere præualerent. Parcens autem seniori, nunc lenitate, nunc minis omni virtute eū se subuertere iudicabat. Cumq; nil ageret, Vstazade profitente nunquam se fore sic fatuum, vti præ deo

B creatore cunctorum, illa coleret potius quæ à deo creata sunt: tūc ira commotus, iussit gladio caput eius abscindi. Cumq; duceretur ad necem, rogauit spiculatorem, vt paululum sustineret, tanquam aliquid regi mandaturus, & vocans quendam fidelium eunuchorū, iussit vt diceret hæc Sapori: Pro fauore quem hactenus à iuuentute habui circa vestram domū (ô rex) patri tuo & tibi ministrans studio cōpetenti, testibus nō indigeo, tu nanq; bene nosti. Pro omnibus ergo, quæ aliquando vobis impendi, redde mihi compensationem huiuscemodi, ne quis ignorantium putet me supplicium sustinere tanquam infidelem regni, aut malæ cuiuspiam voluntatis, sed vt potius manifestū fiat quod agitur, præco clamās denūciet vniuersis, quod Vstazades capite truncatur, nō regis inimicus, sed Christianum se esse professus, & deum proprium apud regem negare comtemnens. Hæc quidem eunuchus regi nunciauit. Porrò Sapores secundum petitionem Vstazadis pręconē clamare fecit. Existimabat enim alios posse à Christianitate reuocare Christianos, si mente perciperēt quod nulli parceret Christiano, qui senem nutritorem & deuotum suę familiaritatis occideret. Vstazades autē studuit clamari causam suæ necis, credens quod cum per terrorē adorasset Solem, multos Christianorū deduxerit ad timorem: nunc autem cognoscētes pro religione moriturū, imitatores multos suę virtutis efficeret. Hoc itaq; modo Vstazades gloriosissima morte translatus est. Symeon autem id cognoscēs in carcere, gratificos pro eo hymnos obtulit deo. Altera vero

Dies passionis Parasceue

Centum Christiani interfecti

Symeonis ad martyres confortatio & oratio

die, quę erat sexta feria septimanę maioris, in qua ante resurrectionis festiuitatem annua salutaris passionis memoria celebratur, etiam Symeonem decreuit rex ferro perimere. Deductus enim rursus è carcere ad Palatium regis, valde intrepide loquebatur Sapori de dogmate, & nec illum, nec Solem sustinuit adorare. Eademque die similiter interimi iussi sunt & alii cētum in carcere constituti. Nouissime vero Symeonem occidi præceptum est, ita vt mortem videret vniuersorum. Erant etenim horum alii quidem episcopi, alii presbyteri, alii diuersorum ordinum clerici. Cumque omnes ducerentur ad mortem, adueniens summus princeps Magorum, interrogabat eos an vellent viuere, & regis religionem colere, & Solē pariter adorare. Cumque hanc nullus eligeret vitam, spiculatores circa necem martyrum laborabant. Symeon autem assistens confortabat vniuersos, & de resurrectione & pietate loquebatur, atque de sacris scripturis adhibens fidē, dicebat: Vitam quidem veram esse sic mori, mortem vero manifestam, negare deum: adiiciens, quia post paululum etiam nullo perimente sponte mors accidat. Hic est enim omnibus natis finis ineuitabilis. Post hæc autē perpetuitas non omnibus similiter accidit, sed velut ex quodam pondere omnem rationem reddent homines huius vitæ, & eorum quæ bene gesserunt retributionem, & pœnas malorum sine dubitatione recipient. Maius autem inter omnia bona nihil est, ac beatius, quàm eligere mori pro deo. B Hæc dicente Symeone, & tanquam filios edocente, in certaminibus sacris (modo quo docebat) vnusquisque exercitatus alacriter currebat ad necem. Cumque omnes centum spiculator transisset, nouissime venit ad Symeonem, & Abedecallam, & Ananiam: ambo nanque senes, cani, sub eius ecclesia constituti, cum eo fuerant comprehensi, & erant in vinculis. Tunc itaque Pusicius, qui super omnes artifices regis erat, ibi consistens, & vidēs Ananiam trementem cum præpararetur ad necem, ait: Paululum (ô senex) claude oculos, & securus esto, mox enim Christi videbis aspectum. Cumque dixisset hoc, repente comprehensus, ductus ad regem, & Christianus esse manifestatur, eo quod pro dogmate fuisset locutus libera intentione martyribus. Tunc rex extraneo quodam & crudeli modo eū mori præcepit, ita vt perforata ceruice exinde linguam eius eiicerent. Hoc itaque facto, quibusdam accusantibus etiam filiam eius, virgo sacra tunc comprehēsa perempta est. Sequenti vero anno die quo passionis Christi memoria celebrabatur, & expectabatur resurrectionis festiuitas, crudelissima Saporis præceptio per omnem Persarum cucurrit terram, morte condemnans eos, qui se profiterentur esse Christianos. Quo tempore fertur vltra numerum, multitudinem Christianorum gladio cecidisse: alios nanque per ciuitates & vicos diligenter Magi requirentes, celatos inueniebant: alii vero sponte nullo dicēte semetipsos offerebāt, ne taciturnitate CHRISTVM negare

Abedecalla Ananias Pusicius

Pusicij filia, martyr. Parasceue

gare

gare viderentur. Igitur cũ omnes Christiani perimerentur, neque vlli parceretur, etiam multi in ipsis Regalibus sunt occisi, cum quibus & Azanes eunuchus regi maxime gratus. Quod dum Sapores audisset, tristis factus, hanc generalem peremptionem remouit, & solummodo præceptores religionis iussit occidi. Illo siquidem tempore ægritudinem incurrente regina, Symeonis episcopi soror nomine Tharbua comprehensa est cum famula sua pedissequa, quas contigit teneri per insidias Iudæorum accusantium, quasi maleficia reginæ fecissent, propter Symeonis mortem. Regina vero (cum soleant languentes huiusmodi spebus aures accommodare) suspicata est veram esse detractionem, & maxime à Iudæis factam: cũ & ipsa similia saperet, eósque sine mendacio, & sibi fauentes arbitraretur. Sumentes autem Magi Tharbuam & alias, mortis acerbæ perculere supplicio. Stipitibus enim alligatas, serraque findentes per medium, eas crudeli nece lacerauerunt, & quasi expiantes reginam, per medios stipites transire fecerunt. Ferunt autem istam Tharbuã speciosam valde fuisse, & à Magis quibusdam adamatam, & latenter ad concubitum petitam, promissa mercede salutis suæ, & aliorum, si consentiret ad vitium. Quæ nec auditum libidinis passa est sustinere, sed obiurgatoriis verbis pro turpi petitione relatis, alacriter accessit ad mortem, ne proderet sanctam virginitatem. Cumque circumirent Magi & principes eorum vniuersam prouinciam secundum Saporis præcepta, vt sacerdotes & doctores dogmatis apprehenderent Christiani, puniebant episcopos & presbyteros, & maxime per regionem Adiabenorum. Hic nanque locus est Persicus, & plerunque Christianorum. Hoc enim tempore & Acepsemam episcopum apprehenderunt & multos clericorum eius: tenentesque Præsulem, sufficere sibi crediderũt, alios nudatos substantiis dimittentes. Iacobus aũt quidã presbyter Ponti sequebatur Acepsemam, & supplicans Magis, identidem meruit irretiri. Tunc enim & seni alacriter seruiebat, & eius cladem aliquatenus leniebat, plagasque vt poterat curare nõ desinebat. Post paulum vero pœnis crudelibus eum Magi torserunt, cogentes vt adoraret Solem. Quo respuente, miserunt eum rursus in vincula. Sed & multos alios presbyteros & diaconos habebant in carcere post flagella. Pauco tẽpore prætereunte, princeps Magorum de eis consuluit regem: acceptaque potestate vt ageret quod vellet, si Solem non adorarent, mandauit eis in carcere regiam voluntatem. Quibus aperte respondentibus, nunquam se fore proditores Christi, nec adorare Solem, sic vt nulli parceretur, verberibus eos laniauit. Cum quibus Acepsemas pro confessione dogmatis viriliter est defunctus. Quidam vero Armeniorum cum essent obsides apud Persas, corpus eius auferentes latenter, sepulturæ debitæ tradiderunt. Alii vero licet non minus flagellati, præter spem vixerunt: & nõ mutantes vo-

Azanes eunuchus

Tharbua soror Symeonis episcopi

B

Acepsemas

Iacobus presbyter Pôticus

Aithales luntatem, denuo ad vincula sunt reducti, cum quibus erat Aithales, cuius, A
Martyres dum nimis tensus cæderetur, humeri sunt disiuncti, ita vt mortuas postea manus portare videretur, aliiq; eius ori cibos offerrent. Sub hoc itaque regno testimonio bonæ vitæ translati sunt presbyteri, diaconi, monachi, &
Mareas Bichor Milesius sacræ virgines, & in aliis officiis ecclesię constituti, ac pro dogmate laborantes innumeræ multitudines. Eodemq; tempore passus est vnà cum Marea Bichor episcopus, atq; clerici circiter ducenti & quinquaginta, qui cum eo capti à Persis fuerant cōprehensi. Tunc etiam Milesius nomine, martyrio coronatus est, qui primum quidem militabat apud Persas, postea vero relicta militia cōuersationem ęmulatus est Apostolicam. Dicitur enim quod dum in ciuitate Persica episcopus fuisset ordinatus, multa sæpe sit passus, & verberatus atq; tractus, virili mente sustinuerit. Cumq; nulli potuisset illic suadere vt Christianus esset, grauiter ferēs maledixit ciuitati, & exinde discessit. Post paucū vero tempus primatibus eius loci in regē peccantibus
Milesius circumfert perā codicis Euangelici superueniens exercitus cum trecentis elephantis ciuitatē subuertit, & velut desolatam regionem arantes seminibus tradiderunt. Milesius autē episcopus solummodo peram circumferens, quæ sacrum codicem euangelio-
XVI M. martyrūm Persis rum habebat, perrexit orationē facturus ad Hierosolymā, & inde in Aegyptum, vt videret monachos ibidem conuersantes. Qualis igitur iste sanctus & miraculorum fuerit operator, Syri sunt testes, qui eius actus vitamq; scripserunt. Fertur itaq; eorum qui tunc martyrio coronati sunt sub regno Saporis virorū ac mulierum fuisse milia quasi sedecim. B

THEODORETUS.

Epistola Constantini ad Persarum regem pro Christianis. Cap. 3.

IN Perside vero fautoribus pietatis Cōstantinus Augustus sponte prospexit. Agnoscens enim eos ab impiis vehementer affligi, eorumque regem erroribus sequentē diuersa eis inferre pericula, scripsit ei per legatos, qui tūc aderant, monita pietatis, rogans vt cultores dei apud eū digno honore potirentur. Sed melius studium pii principis per eius literas valebit agnosci.

EPISTOLA CONSTANTINI IMP. AD SAPOREM. regem Persarum, de prouidentia dei erga homines.

SACRATISSIMAM custodiens fidē, veritatis luce participatus sum: luminis veritate gubernatus, sacram cognosco fidem. Deniq; per hæc (sicuti res ipsæ cōfirmant) venerabilē religionem esse conspicio, & doctrinam agnitionis sanctissimi dei omnibus offerentem, huiusmodi cultū me habere profiteor: quia huius dei virtutem in auxilio habens, inchoans à finibus Oceani, omnem terrarū orbem firmissima spe salutis obtinui, ita vt vniuersi qui per tot tyrannos cladibus quotidianis fuerant subiugati, & ad obscuritatem vsq; perducti, resumentes communium rerum vindictam, rediuiua quodammodo curatione resurgerent. Hunc deum colo, cuius signum

deo dicatus meus exercitus portat in humeris: & à quo dũ iusto sermone aliquid poscitur, impetratur. Ex ipsis autem trophæis insignibus beneficia repente suscipio. Hunc itaq; deum immortali memoria me honorare pro fiteor, eumq; summa puraq; mẽte super omnia esse credo. Hũc inclinatis genibus inuocabo, fugiẽs cunctum abominabilem sanguinem & odores horribiles ac fugiẽdos, omnemq; terrenam flammã nimis euito. Quibus omnibus nephandus & ineffabilis error multos gentiũ, ac genera vniuersa prostrauit, & inferno cõtradidit. Quæ enim deus omnium propter hominum prouidentiã sua clementia vtilitatis causa produxit in mundum, hęc ad vniuscuiusq; desideriũ trahi nõ patitur. Sed puram tantummodo mentem & immaculatã animã, ab hominibus exigit, virtutis & pietatis actus exquirit mansuetudinis & clementiæ delectatur operibus, mites amat, habet odio turbulentos, diligit fidem, punit perfidiam, omnemq; potentiam cum fastu despicit, superborũ punit asperitatem, ad fastum eleuatos interimit, humilibus autem ac patientibus digna retribuit. Sic itaq; etiam regnũ iustũ magnipendens adiutorio suę virtutis extendit, sapientiamq; regiam pacis tranquillitate custodit. Non ergo videor mihi errare frater mi, hunc esse confitendo deũ omnium principem atq; patrem, quem multi regnantes apud nos væsanis erroribus seducti, denegare tentarunt. Sed illos oẽs finis cõprehendit exitiosus, ita vt omne genus hominũ post eos exurgens
B clades eorum pro maledictionis exemplo præponere videatur. Horũ igitur vnũ esse reor Valerianũ, quem velut quædam virga iracundiæ diuinæ de nostris terris expellens, vestris partibus tradidit puniendũ. Qui scilicet verecũdiæ suæ nobilissimũ apud nos trophæũ demonstrasse cognoscitur Sed hoc quidem in bonam partem cõuersum est, vt in nostro seculo huiusmodi supplicium fieret manifestum. Vidi nanq; & ego illorum finem, qui nuper nephandis pręceptionibus deo deuotum populum turbauerunt. Quapropter multas deo refero gratias, quoniã integra prouidentia omne genus humanum, colẽs legem diuinam, reddita sibi pace decẽter exultat. Vnde etiam nobisipsis credo, quoniã optime cauteq; vniuersa proueniũt, quando per illorũ purã probabilemq; religionem, diuinamq; cõcordiam, vniuersa in se dignãtur erigere. Igitur de tali hominũ collegio, id est, Christianorũ (pro quibus omnis est mihi sermo) quàm me libenter credis audire, quando etiã eminẽtia loca Persidos per eos amplius quàm cupio decorantur? Tum ergo optime gubernaueris, si fueris sicut illi, & habueris commune quod illi. Sic enim habebis omniũ dominũ, mitẽ placidumque atq; propitiũ. Hos igitur, quoniã tantus ac talis existis, cõmendo tibi, quoniam & pietate probaris insignis. Hos dilige cõpetenter, & facito clementię tuæ participes, tibi simul & nobis præbiturus gratiæ immensa iura per fidem. Valerianus

Hæc igitur optimus Imperator pietate decoratus egit, curam non solum

subie-

subiectorũ habens, sed etiam eorum qui sub alienis gubernaculis regebantur. Quapropter & ipse diuina protectione potitus est, & Europam vniuersam atq; Africam, super has etiam maximam Asiæ partem tenens, subiectos habuit vbique deuotos. Sed etiam Barbarorum, alii quidem spõte seruiebant, alii deuicti. Vbique triumphi videbantur, & victor cernebatur in omnibus Imperator. A

SOZOMENVS.

De Alexandri Pontificis Alexandrini fine & initio Præsulis Athanasii. Cap. 4.

Athanasius fit episcopus Alexandriæ An. do. 328.

INterea Alexandro mirabili sene, qui Arii prostrauerat blasphemias, defuncto, post menses quinq; Nicęni cõcilii, Alexandrinorũ ecclesiæ suscepit Athanasius Præsulatum. Cuius persecutiones, fugas, contumelias, crebraq; pericula transferre distuli, quæ Ruffinus suo nobilitauit eloquio.

SOZOMENVS.

Quæ contra Athanasium gesta sint, & quomodo confugerit ad principem. Cap. 5.

POst plurima vero cõsilia turbis seditionibusque completa, & clamores accusatorum poscentium vt Athanasius tanquam Magus violentus & indignus sacerdotio damnaretur, missi ab Imperatore metuentes, ne eum aliqua inuasione perimerent, latenter eum de concilio subtraxerunt. At ille sciẽs nõ sibi fore tutum contra tot accusatores agere, iudicibus etiam inimicis, synodum relinquens venire festinauit ad Imperatorem.

Athanasi⁹ Cõstantinũ adit.

THEODORETVS.

Arianorũ conuentus apud Mareotem

Igitur Athanasius ad principem veniens, omnem præsumptionẽ cõtra se factã episcoporũ edocuit. At illi apud Mareoten cõuenientes, quosdam concordantiũ ipsis sacerdotũ miserunt ad principem, id est, Theogonium Nicænum, atq; Theodorũ Perinthium, & Marin Chalcedonẽsem, Narcissum Cilicem, & similes horum, mendacia texentes, & quædam cõmenta fingẽtes, & nudas admodũ calumnias quasi veras accusationes sibimet componentes. Quo facto venerũt ad Aeliam ciuitatem. Pręceperat enim Imperator, vt omne concilium à Tyro veniret ad Aeliam, Necnõ & alios vndiq; congregari præceperat, vt tẽpla ædificata dedicarẽtur. Misit itaque pariter deuotos Iudicum pietate ac fide clarissimos, omnia largissime expẽdi præcipiens, non solũ põtificibus ac sacerdotibus, sed etiã egẽtibus vniuersis qui vndiq; concurrebant. Porrò fuerat exornatũ etiã sacrum altare palliis regalibus atq; vasis, auro & lapidibus preciosis decoratum.

Aeliã, hoc est Hierosolyma à Tyro synodus trãsfertur

SOZOMENVS.

Quomodo sit Arius ab exilio reuocatus & quem libellum dederit Constantino, & de fraudibus Arianorum. Cap. 6.

Impera-

A IMperator interea Arium de exilio reuocauit,iussitq; vt quod de deo crederet scriptura currente proferret, Tunc ille nouitatem nominum quam prius adinuenerat declinans,aliam explanationem contexuit,simplicibus verbis eam & diuina lectione confirmans,iusiurandum quoq; prębuit ita se credere,& hęc etiam mēte sapere,nihilq; aliter intelligere. Textus enim eius expositionis huiusmodi est. Arius reuocatus

PIISSIMO ET DEO AMANTISSIMO DOMIno nostro Imperatori Constantino,Arius & Euzoius presbyteri.

SICVT pręcepit deo amabilis pietas tua domine Imperator,exponimus nostrā fidē,& scriptis profitemur corā deo sic credere & nos & ōnes qui nobiscum sunt,sicuti subiectū est. Credimus in vnum deum patrem omnipotentem,& dominum IESVM CHRISTVM filiū eius, qui ex eo ante oīa secula natus est,deū verbū,per quem omnia facta sunt quæ in cœlis & quæ in terra:qui venit,& carnē assumpsit,& passus est, & resurrexit,& ascendit in cœlos,& iterū venturus est iudicare viuos & mortuos: & in spiritum sanctum,& carnis resurrectionem,& vitā futuri seculi, & in B regnum cœlorum,& in vnam sanctam catholicam dei ecclesiam,quæ à finibus vsq; ad fines est.Hanc autem fidem percepimus ex sanctis Euangeliis,dicente domino discipulis suis: Euntes docete ōnes gentes,baptizantes eos in nomine patris,& filii,& spiritus sancti.Si autem non hæc ita credimus atque suscipimus,vere patrem,& filium,& spiritum sanctum,sicut omnis catholica ecclesia & sanctæ edocent scripturę,quas per omnia sequimur,iudex noster erit deus & nunc,& in futuro die.Quapropter tuam pietatem rogamus,deo amabilis Imperator,vt cū ecclesiastici simus,& fidem & sensum ecclesiæ sanctarumq; scripturarū habeamus,vniri nos per pacificam & dei cultricem pietatem tuam matri nostræ ecclesiæ iubeatis, quæstionibus vtiq; & superfluitatibus inquisitionū sublatis:vt & nos & sancta ecclesia inter nos pacificati,solennes orationes pro pacifico pioq; imperio & omni tuo genere omnes communiter celebremus. Fides Arii quā apud Cōstantinum Aug. professus est Matt.vlti.d.

Hanc fidei expositionē alii quidē dicebāt artificiose cōpositā,vt videretur princeps placari sermonibus,& ita Arii dogmatibus circūferri, vt per expositionem omniū ei fiducia præberetur, & vtrūq; haberet intellectū. Arbitratus autem Imperator Arium & Euzoium similia credere his qui ī Nicæa conuenerant,valde gauisus est.Nō tamen sibimet persuasit, vt eos in ecclesiæ cōmunionem susciperet ante iudiciū & probationē congruarū personarū secundum ecclesię legem:sed destinauit eos ad episcopos tunc Hierosolymis congregatos,scribens vt fidem eorū expositionis examinarent,& clementem super eis proferrent sententiā,si recte credētes inuidiæ gratia essent iniustitiā passi,seu dū non haberēt vnde iudices suos culpare Arii professio mittitur synodo Hierosolymitanæ examinanda

peteret, per pœnitentiã reuocaretur. Porrò sumpta occasiõe, fautores Arii A per scripta Imperatoris eos in cõmunionẽ susceperunt. Et hoc cũ fecissent ipsi Imperatori rescripserũt, & ecclesię Alexandrinę, & AEgyptũ, & Thebaida, & Lybiam episcopis vniuersis, & clericis, præcipientes, vt eos alacriter susciperẽt, Imperatore testante rectã eorũ esse fidẽ, quã etiã proprię epistolæ subiecerunt. Hæc quidem in Hierosolymis gesta noscuntur.

Athanasius Constantinopolim venit ad Constantinum

Athanasius aũt fugiẽs de Tyro, Cõstantinopolim venit, & quæ passus esset adito Imperatore narrauit: petẽs vt quę in Tyro fuerãt gesta, examinarentur sub eius quoq; præsentia. Porrò Constãtinus Imperator rationabilẽ eius petitionẽ iudicãs, hæc scripsit episcopis qui in Tyro conuenerant.

SOCRATES.

Epistola Constantini euocantis episcopos, vt Athanasii causas ipse cognosceret. Cap. 7.

IGitur Imperator missa sacra conciliũ euocauit, vt in sui præsentia Athanasii examinaret causam, cuius verba sunt hæc.

VICTOR CONSTANTINVS PIVS EPIscopis in Tyriorum vrbe collectis.

EGO quidem ignoro quæ vestro concilio turbulenter atq; cũ tempestate decreta sint. Apparet enim quod quadã tumultuosa indisciplinatiõe veritas sit oppressa; vobis videlicet non considerantibus quæ deo placent, propter iurgia quę contra proximos vestros habetis: & vota vestra ineuincibilia esse cõtenditis. Sed erit opus diuinæ prouidentiæ, vt & hæc contentio aperte deprehẽsa possit euacuari, atq; nobis palàm fieri, si quid illic cõuenientes siue qualibet gratia, aut inimicitiarũ causa gessistis. Quapropter B cum omni festinatione vos omnes ad meã reuerẽtiã volo cõcurrere, vt gestorum apud vos integritatem per vosipsos possitis ostendere. Verum qua gratia hęc scripserim vobis, vosq; ad me literis euocauerim, per ea quæ sequũtur agnoscetis. Pergenti iam mihi ad cognominis nostri felicissimę patrię ciuitatem, cũ essem conscensurus equũ, repentè Athanasius episcopus in media platea cũ quibusdã sacerdotibus quos circa se habebat, sic inopinate nos adiit, vt nobis daretur subito cuiusdã causa formidinis. Testis enĩ mihi inspector omniũ deus est, quoniã nec cognoscere eũ quis esset prima fronte pręualui, nisi quidã nostrorũ, & quis esset, & quã pertulisset iniuriã, tunc narrasset. Et ego quidem neq; cõfabulatus cum eo sum illo tempore, nec aliqua locutiõe participatus. Cumq; ille se audiri deposceret, ego vero refutare, & penè repelli eum præciperẽ, cũ maiori fiducia nihil aliud à nobis quàm vestrũ postulauit aduentum, vt vobis pręsentibus quę passus est necessario posset suis gemitibus explanare. Vnde quia mihi rationabile videtur & tẽporibus oportunũ, scribi vobis libentius hæc præcepi, vt omnes quicunq; apud Tyrũ conciliũ celebrastis, indesinenter ad expeditũ nostrę mansue-

Cõstantinopolim intelligit

Preces Athanasij apud Constantinum

A mansuetudinis concurrere festinetis, ipsis operibus ostensuri puritaté & re ctitudiné vestri iudicii coram me videlicet, qué dei ministrű propriű neq; vos abnegabitis. Igitur vbiq; pacificatur dei nomé, & integre benedicitur per meam in deo culturá, etiá apud ipsos Barbaros, qui veritaté hactenus ignorabát. Certű nanq; est, quod qui veritatem ignorat, neq; deű scire potest. Verűtamen sicut prædictű est, etiá Barbari per me fidelem ministrum recognouerunt, & meum metuere didicerűt, qué vtiq; protectorem meű vbiq; ac prouisoré ipsis operibus est ostensum. Vnde pręcipue etiam deum sciunt. Et illi quidem propter nostrum timorem reuerentur deű. Vos auté qui sancta mysteria eius clementiæ proferre videmini, nő dicá custodire, vos inquá nihil agitis, nisi quæ ad cőtétionem noscűtur & odia pertinere, & vt absolute dicá) quæ ad humani generis tendere videntur interitű. Sed festinate, sicut dixi, ad nos venire cőtinuo, sciétes quod omni virtute conabor, vt quæ in lege dei sunt, ea pręcipue sine aliqua titubatione seruétur. Quibus vtiq; neq; vituperatio, neq; mala superstitio poterit implicari, dispersis vtiq; ac palá cőtritis & penitus exterminatis sacratissimæ legis inimicis qui sub schemate sčtí nominis blasphemias varias ac diuersas iniiciunt. In malos episcopos & sacerdotes

Quod venientes episcopi Ario fauentes Athanasio detraxerint, ita vt in exilium mitteretur. Cap. 8.

B HAec siquidem literę ad æstuationé perduxerunt eos qui fuerant in synodo congregati, quoniam plures quidem ad proprias redierant ciuitates. Qui vero circa Eusebium, & Theogonium, & Marin, Patrophilum, & Vrsatium, & Valentem erant, ad Constantinopolitaná venientes vrbem, nequaquá de calice fracto, aut altari subuerso, aut Arsenio perempto, quod in synodo concinnauerant, quæstionem fieri permiserunt, sed aliá inuenere detractionem, suggerentes Imperatori, quod Athanasius interminaretur non se missurum ab Alexandreia frumenta solenniter ad Constátinopolitanam vrbem. Et hæc audisse dicebant, Athanasio dicente ad Amantium, Anubionem, Arbathionem, & Petrum episcopos. Multum itaq; derogatio pręualet, quando derogator creditur fide dignus. Hac subreptione ad furorem perductus Imperator, Athanasium relegauit in exilium, & habitare eum præcepit in Galliis. Aiunt enim quidá hoc Imperatorem propterea fecisse, vt vnirétur ecclesiæ, quoniam Athanasius cőmunicare Arianis euitabat. Et illle quidem degebat in Triberis Calliarum. Constantini senioris liberalitas in pauperes Athanasius apud Treuiros Metropolim Galliarum degebat

THEODORETVS.

Sed nemo miretur si tantus vir deceptus deliquit, sacerdotibus falsa loquentibus, cum diuinus quoq; Dauid propheta, non à Pontifice, sed à seruo Siba contra Miphiboset mendacia proferente deceptus sit.

SOZOMENVS.

Quomő Marcellus Ancyranus depositus sit, & de Asterio sophista. Ca. 9.

Marcellus Ancyranus abdicatur. Asterius, Rhetor

IGitur episcopi in Constantinopolitana vrbe cógregati, Marcellum Ancyræ Galatiæ deposuerunt pro huiusmodi causa. Asterius quidá in Cappadocia exercens artem sophisticam, eam relinquens, Christianitatem se promittebat assumere: tétauitq; libros cóscribere, qui feruntur hactenus, & per quos Arii dogma firmatum est. Dicebat enim Christum sic esse virtutem dei, sicuti dictum est apud Moysen: Locustam & cápas virtutem dei: & his multa similia. Conueniebat autem his Asterius frequenter apud episcopos, qui Arianam præcipue non euitabant hæresim. Nam & ad concilia concurrebat, episcopatú in aliqua ciuitate quęrés. Sed sacerdotio quidem frustratus est, eo quod persecutionis tempore sacrificasse probaretur. Cumque circumiret Syrię ciuitates, libros quos cósuerat, ostendebat. Hæc agnoscens Marcellus, contra eum scribere volens, mensurá contrarietatis excessit. Purú nanq; hominem, sicut Samosatenus Paulus, pręsumpsit, dicere dominum Christum. Hæc agnoscentes qui tunc Hierosolymis cóuenerát, de Asterio quidem nullum habuere sermonem: quoniam neq; erat in ordine sacerdotum. Marcellum vero tanquá sacerdotio functum rationem exigentes libri sui, eúq; comperientes Samosateni dogmate maculatum, iusserút vt à tali secta recederet. Qui reprehensus, librum se promisit exurere. Cúq; hoc studium deferbuisset, episcoporú collegium, euocante Imperatore, venit ad regiam ciuitatem, præsentibusq; Eusebio, & qui cum eo erant episcopis, in vrbe Constantinopolitana rursus studiú de Marcello fiebat. Et dum Marcellus, sicut promiserat, illicitá cóscriptionem nollet incendere, eum ab episcopatu deposuerunt. In cuius locum Basiliú in Ancyrá miserunt. Sed hanc quidem conscriptioné Eusebius tribus destruxit libris, superstitionem eius valde redarguens. Postea vero Marcellus in Sardicensi concilio recepit episcopatum, dicens nó intellectum suum librum & propterea quasi Paulianum fuisse depositum.

Inquisitio in Marcellum — B

Marcellus recipit episcopatum suum

Quomodo Arius dum studet ab Alexandro Constantinopoleos in cómunionem suscipi, sit extinctus. Cap. 10.

Arius venit Constantinopolim, noui concilij causa

IGitur dum post cócilium Hierosolymitanum Arius venisset í Aegyptú, Alexandrina ecclesia eius euitante communionem, rursus vénit ad Constantinopolitaná vrbem, concurrentibus illic sectatoribus eius, & obedientibus Eusebio Nicomediæ episcopo, & conciliú celebrari volentibus. Horum studiú sentiens Alexander túc Constantinopolitanus episcopus, nisus est soluere tale conamen. Cumq; hoc non valuisset implere, aperte Arii nisibus interdixit, nó licere eum ecclesiasticú esse dicens: nec infirmádam sententiá episcoporum pené totius terrę secum conuenientiú in Nicæna vrbe. Eusebius auté, & qui circa eú erant, dum primo sermonibus flectere nequiuissent Alexandrú, postea cum terrore minabantur, quod nisi susciperet Arium, certa die ipse quidem deportaretur in exiliú, Arius auté in có-

Terretur Alexander

A in cõmunionem ſuſciperetur vniuerſorũ. Et poſt hæc ab alterutris receſſerunt. Illi quidem definitã diem expectantes, vt ſuas minas implerent. Alexander aũt orabat, ne ad effectum verba Euſebii peruenirent. Maxime autem ei terror ingerebatur, eo quod Imperatori iam penè perſuaſerant, vt faceret quod ipſi volebant. Ante vnũ vero conſtituti temporis diem proſternens ſemetipſum ſub altarį, tota nocte iacuit pronus, rogans deum vt impediret terminum inimicorum eius.

SOCRATES.

Hæc igitur Alexander pronus orabat. Imperator autem de Ario experiri volens, eũ ad palatium euocauit, percunctatusq; eſt, an Nicæni cõcilii decreta ſeruaret. Ille vero nihil moratus, repente ſubſcripſit, decreta fidei per ſubſcriptioné arte callida circũueniés. Et Imperator quidé miratus, ei intulit iuſiurandum. Qui etiam hoc fraudulenter egit, quodammodo iuſiurandum arte deludens. Quod autem audiui de hac machinatione, ſcribo. Ferunt enim conſcripſiſſe Arium hęreſim ſuam in charta quã ſub ala ferebat: vnde vere ſe iurare credidit, dicés ſic ſe ſapere ſicut ſcripſiſſet. Hoc enĩ ita factum audiens ego cõſcripſi: quod vero & iuſiurandum prębuerit, ex B epiſtolis Imperatoris agnoui. Credens igitur Imperator, ſuſcipi eũ ab epiſcopo Conſtantinopolitanæ vrbis Alexandro in cõmunionem præcepit. Erat enim tunc ſabbatũ. Et ſequenti die eos cõmunicare expectabat alterutris: ſed præſumptiones Arii iudicia dei ſecuta ſunt. Nam dum egreſſus ex Imperiali fuiſſet aula, obſequiis honorabatur ſatellitũ Euſebii, & per mediam tunc ciuitaté perſpicuus apparebat. Cumq; veniſſet iuxta locum cui eſt vocabulum, Cõſtantini forũ, vbi columna Porphyretica collocata eſt, terror eum ſubito ex quodam conſcientię ſecreto cõſtrinxit, & cum formidine ſecuta eſt ventris effuſio. Percunctatusque an ſeceſſus eſſet in proximo, & agnoſcens eſſe poſt Conſtantini forum, perrexit illuc. Quo facto, defectus eum quidam cũ effuſione corripuit, & vnà cum ſtercoribus meatus quoq; prolapſus eſt. Tunc ergo concidit, & ſanguinis multitudo cũ ſubtilibus inteſtinis ſubſequenter effluxit: decurrebãtq; pariter cũ ſplene etiã interna iecoris. Et ita factũ e ſt, vt repéte ſequeretur & mors. Seceſſus vero vbi talia geſta ſunt, in Cõſtantinopolitana vrbe monſtrabatur, ſicuti dixi, poſt Conſtantini forũ atq; macellũ in porticu conſtitutum. Omnes tranſeuntes digito notabant locum, deteſtabilem Arii recordantes interitum.

Alexander in precibus

Arius ſubſcribit decretis Nicæni concilij

Arius in communionem recipitur

Arii mors An. do. 340.

SOZOMENVS.

Poſt aliquod tempus quidam fautorũ Arianæ veſaniæ diues ac potens ſtudiũ habuit eundem locũ à publico comparare. Et deſtruens quod erat primitus domũ ibi cõſtituit, quatenus obliuio facti procederet, & per ſucceſſiões huiuſmodi memoria deperiret. Fama tamen per omnem cucurrit ciuitatem, & orbi terrarum mortem Arii declarauit.

Quod prius Ariani cum orthodoxis conueniebant, atque communicabant, & de lege Constantini, qua iussit hæreticorum oratoria ecclesias appellari. Cap. 11. A

Novatiani
Phryges
Valentiniani
Marcionistæ
Paulianistæ
Hæreticis iussu Cæsaris adimitur ecclesię

ARii vero dogma licet apud multos disputationibus extolleretur, nondum tamen in propriũ discernebatur populum, aut in nomine cõstabat autoris, sed oẽs simul in ecclesia conueniebant atq; cõmunicabãt, præter Nouatianos, & qui vocantur Phryges, & Valentinianos, & Marcionistas, & Paulianistas, & qui alias hæreses colebãt, Contra quos omnes Imperator posita lege fáciuit auferri eorũ oratoria, & ecclesiis applicari, & neque in domibus priuatorũ eos congregationes, nec publice celebrare. Melius enim iudicabat in ecclesia catholica cõmunicandum, & in eam cũctis conuenire suadebat. Propter quã legẽ arbitror hęresiũ memoriã fuisse destructã. Nã priorũ principũ tẽporibus CHRISTI cultores licet sectarum diuersitate differrent, apud Paganos tamen Christiani esse putabantur, & similiter passionibus subiacebant, ac semetipsos propter communes persecutiones examinare nõ poterant, & propterea facile inter se cõuenientes missas celebrabant. Et licet essent pauci, nõ tamẽ videbãtur esse diuisi. Post hanc vero legem neq; publice in ecclesias poterant cõuenire, neq; latenter, dum episcopi ciuitatũ & clerici obseruantes talia prohiberẽt. Hinc ergo plurimi metuentes, ad ecclesiam se catholicam contulerũt. Aliĩ vero manserunt in sua sententia, non tamen successores hæresis reliquerunt. B

SOCRATES.

Quomodo & vbi Constantinus Imperatores tres filios suos ordinarit, & percepto baptismate sit defunctus. Cap. 12.

Constantinus Aug. filios suos Cæs. fecit

Constantius
Constans

CVmq; religiosissimus Imperator potius Christianitate gauderet, & vere dei testimonio fidẽ Nicænam roborari cognosceret, in his quæ fuerant de Ario gesta, lætabatur. Qui cum tres habuisset filios, eos Cæsares nũcupauit, & singulos eorum per decennarios annos imperii sui principes esse cõstituit. Id est, primum quidem filiũ sui nominis Constantinũ Hesperiarum partium in Decennali suo fecit habere principatũ: secundum vero aui nomine nuncupatum Constantium in Vicennalibus suis Cæsarem in Oriente constituit: minorem vero Constantem in suis Tricennalibus ordinauit. Anno vero post hæc transacto ingressus quadragesimumquintum ætatis annũ, ęgritudine captus, ex vrbe Cõstantinopolitana quasi ad calidas aquas egressus est.

THEODORETVS.

Constantinus Aug baptizatus
An. do. 339.
Athanasius redire iubetur Alexandreiã

Qui cũ Nicomediæ degeret, lãguore grauatus, nec ignorans vitæ huius incertum, gratiã sacri baptismatis est adeptus. Distulerat enim vsque ad illud tempus, in Iordane fluuio hoc promereri desiderans. Porrò aũt tres filios imperii reliquit hæredes, & Athanasiũ magnum reuerti præcepit in Alexan-

A Alexādreiam, licet Eusebius præsens esset, & niteretur contraria suadere.

SOZOMENVS.

Nicomediæ in suburbano sacri baptismatis donis initiatus est.

SOCRATES.

Ita facto testamento, tribus filiis constitutis hæredibus est defunctus, Corpus autem Imperatoris in aureo loculo collocatum, ad Constantinopolim est deuectum, & in palatiū celso loco repositum. Quod in multis honoribus atq; veneratione quasi viueret habebatur, donec aliquis filiorum eius assisteret. Postea vero ab Oriente Constantio veniente, cum imperialibus exequiis funus eius sepultum est in apostolorum ecclesia: quam propterea fecerat, ne Imperatores & sacerdotes reliquiis priuarentur Apostolorum. Vixit autem Constantinus Imperator annis sexaginta & quinque, regnauit autem triginta & vno. Defunctus est, Consulatu Feliciani & Taciani, vicesima secunda mensis Maii, qui erat annus secūdus ducentesimæ octogesimę Olympiadis. Alias, ducentesimæ septuagesimæ nonæ.

Constantinus Aug. mortuus An. do. 340.

HISTORIAE ECCLESIASTICAE QVAM TRIPARTITAM VOCANT, LIBER QVARTVS.

B

SOZOMENVS.

Quomodo per quēdā presbyterū dogma Arii pullulauerit. Cap. I.



IGITVR sub imperio Constantini per ecclesias talia acciderunt. Quo moriente, rursus ad quęstionem venit dogma Niceni concilii. Nam licet viuente Constantino non id omnes susciperent, tamen aperte renuere non audebant. Quo moriente, plurimi ab eo se indubitāter abstinuere concilio. Erant isti qui etiam primitus videbantur esse suspecti: præcipue vero Arii sectatores Eusebius & Theogonius, cuius dogma se firmare credebant, si reuerti Athanasium prohiberet, & cōsectatori suo AEgyptiacæ diœceseos iura contraderent. Et illi quidem hæc agebāt, ministrante ipsis presbytero, per quem Constantini temporibus Arius fuerat reuocatus. Erat enim is presbyter Constantio quoque gratus, eo quod paternum ei seruauerat testamentum, ita vt vsq; ad principem palatiique potentes haberet accessum. Eusebius autem in aula imperiali videbatur ita perspicuus, vt suos cōsectatores faceret Augustos ac proceres. Quāobrē de dogmate rursus priuatim & publice disputatiōes crebro proferebātur: & simul iniuriæ, inimicitię, & plurima quę ex talibus solent sæpius euenire.

Dogma Nicæni concilii rursum in quęstionem venit

Eusebius Nicomediensis Theogonius Arianorum principes. Presbyter testamentarius

Quomodo Athanasius fauore Constantini minoris Alexandreiam remearit,& eiusdem epistola. Cap.2. A

An.do.342. INterea ab occidẽtali parte Athanasius in Alexãdreiam est reuersus,quẽ etiam Constantinus viuens redire maluerat. Fertur autem quod etiam testamento voluerit hoc conscribere,sed quoniã ita defunctus est, eius maior filius Constantinus Hesperiarum partiũ princeps,hoc egit, literasque huiusmodi ad populum destinauit Alexandrinum.

CONSTANTINVS CAESAR POPVLO ECclesiæ catholicę,Alexandreię cõstituto.

NEQ.VE vestram sacratissimã mentẽ arbitror ignorare,propterea Athanasium adorandæ legis prædicatorem, ad tempus in Gallias fuisse missum,quoniã ferocitas crudelium inimicorum eius in exitium sacri eius capitis imminebat:ne forsan per malignorum calliditatem aliquid incongruum sustineret.Vt ergo hoc euitaret,ab imminẽtibus sibi necessitatibus est ablatus.Et ita me pręcipiente habitare iussus est,vt in ea ciuitate in qua degebat,bona ei necessaria nõ deessent.Talis enim est eius venerabilis virtus,diuinis freta solatiis,vt etiam molestias asperioris fortunæ contemnat. Quapropter licet ad charissimam reuerentiã vestrã dominus noster beatæ memoriæ Cõstantinus Pius,meus pater,eundem in episcopũ in suum locum restituere proposuisset,tamen quoniam humana sorte præuentus, antequam hæc compleret vota,requieuit, consequens arbitratus sum voluntatem diuinæ memorię Imperatoris implere. Qui dum ad vos remeauerit,qualem à me venerationem habuerit,agnoscetis.Nõ enim mirabile si quid in eo gessimus quod laudetur.Meam nanq; animam imago desiderii vestri,& schema tanti viri ad hoc mouit & inuitauit. Diuina prouidentia vos custodiat fratres dilectissimi. B

Epistola Constantini iunioris ad Alexandrinos pro Athanasio

De insidiis Arianorum aduersus Athanasium. Cap.3.

HIs literis fretus Athanasius,Alexandreiã venit. Libenterq; eum plebs Alexandrina suscepit.Ariani vero cõiuratione facta aduersus eum frequẽtes seditiones subĩde suscitabant,per quas occasio prębebatur Eusebio, vt derogaret ei apud Imperatorẽ,quod nõ decernẽte cõi cõcilio episcoporũ,autoritate sua arripuisset ecclesiã.Tãtũq; his derogatiõibus actũ est,vt ĩdignãte Imperatore de Alexãdrina vrbe proĩceretur.Eodẽ tẽpore Eusebio moriẽte episcopo Cęsareię Palestinę cognomẽto Pãphili, Agapius discipulus eius suscepit episcopatum,qui & alios plurimos ædidit libros,& de vita doctoris sui multa conscripsit. SOZOMENVS.

Athanasius opera Eusebij iterũ Alexandria pellitur. Eusebius Cęs. moritur. Agapius succedit

De morte Constantini minoris. Cap.4.

An.do.343. Constantinus iunior occiditur

NOn multo post tẽpore & Constantinus Imperator, Constantini maioris filius,dum nititur inuadere partes iunioris fratris Constantis, circa Aquileiam congressione facta perimitur, consulatu Acindyni, & Procli. Quamob

A Quamobrem Romani Imperii principatus Occidētaliū quidem partium peruenit ad Constantem, Orientalis autem ad Constantium.

THEODORITVS.

Quod Athanasius Arianis bella ipsi denuo suscitantibus, ad partes discesserit Italiæ. Cap. 5.

IGitur tempore quo Constantinus ad perenne transiuit imperium, testamēto filiis temporale distribuens regnum (nullus enim eorum erat præsens) presbytero à sorore propria ipsi cōmendato suū credidit testamentum, præcipiens id Constantio dari, qui inter alios videbatur esse vicinior, & prius venire posse credebatur. Hinc iste Cōstantio factus notus, tradito testamento accepit ad eum ingrediendi fiduciam. Qui videns facilem Cōstantii voluntatē, & velut calamum ventis accidētibus agitari, præsumpsit contra Euangelica dogmata bellum assumere, & aduersus ecclesias asperrimā erigere tempestatē. Dicebat enim esse culpabiles, qui Consubstantialitatis vocem, quę scripta nō inueniretur, in fidei doctrina posuissent, quod inter sacerdotes & eos discordiam generaret. Hinc ergo Athanasiū & eius sectatores accusans, insidias instruebat. Huius cooperatores erāt Eusebius, & Theogonius, & Theodorus Perinthius, qui eloquentior videbatur, & scripsit explanationes Euangeliorum, quem plurimi Heracleioten vocāt. Isti nāq; sępius velut propinqui Imperatori, reuersionē Athanasii multorū causā asserebāt esse malorū: & nō solū Aegyptū, sed etiā Palęstinā & Phoe B nicē, vicinasq; gētes eius gratia dicebāt esse turbatas. Proīde huiusmodi verbis leuissimā obsidētes Imperatoris ītētionē, suaserūt vt Athanasiū ab ecclesia rursus expelleret. Qui agnoscēs eorū cōsiliū, ad partes Hesperias abiit. Accusatur Athanasius apud Cæsarem An. do. 348. Athanasius in Italiam

Quid de Athanasio Iulius decreuit episcopus. Cap. 6.

VErum Eusebius, eiusq; cōsortes, calūnias in Athanasiū factas Iulio Romano Pōtifici destinauerūt. Qui ecclesiasticā sequēs legē, etiā ipsos Romam venire pręcepit, & venerabilē Athanasiū ad iudiciū regulariter euocauit. Ille continuo euocatione suscepta venit, calūniarū vero sarcinatores Romā quidē profecti non sunt, scientes facile suū posse capi mēdaciū. Sed videntes oues pastore desolatas, lupū super eas pro pastore cōstituerūt, id est, Gregoriū, qui sex annis bestiis ferocibus crudelius vsus, pœnā maliciæ suæ soluit, ab omnibus amarissime laniatus. Iulius Pont. Romanus Gregorius Alexandrinus

Quod Constans Imperator partes fouerit Athanasii. Cap. 7.

ATHanasius autem veniens ad Constantem, postquam Constantinus iunior fuerat bello defunctus, Arianæ cohortis cum gemitu referebat insidias, & bellum contra Apostolicam fidem gestum, patrisque eius nomen maximique cōcilii ab illo celebrati mentionem faciebat, & quod communi lege synodus roborata videretur. Hæc insinuando cum lachrymis, ad paternum zelum excitauit Imperatorem. Mox nanque vt hæc audiuit, An. do. 346. Athanasius queritur de Arianis Constans pro Athanasio

F 4 man-

mandauit fratri, monens vt paternæ pietatis inuiolabilem ſeruaret hære- A
ditatem:cum & ille pietate gubernando regnum, & Romanorum euiciſſet tyrannos,& gentes poſitas in circuitu ſubiugaſſet.

SOCRATES.

De morte Alexandri Conſtantinopolitani Pontificis,& ordinatione apud orthodoxos Pauli,apud Arianos Macedonii. Cap.8.

Alexander Conſtantinopolitanus moritur

An.do.346.

Paulus

EA porrò tempeſtate Conſtantinopolim altera, priore ſuperior, turba ex huiuſmodi cauſa proceſſit. Alexander Conſtantinopolitanæ Præſul eccleſiæ,poſt decertationē cum Ario terminatā ex hac vita exceſſit,epiſcopatus triceſimotertio,vitæ anno nonageſimo & octauo,nullumq́;in ſuum cōſtituit locum, ſed mādauit vt vnū ex duobus quos ipſe nominaret, eligerent.Et ſi quidem vellent docibilem ſimul & vitæ optimę teſtimonio decoratū,Paulum à ſe presbyterū ordinatū, virum quidē ætate iuuenem, ſed ſapientia ſenem,epiſcopum ipſis ordinarent.Si vero ex habitu ſolummodo reuerentiæ eligere vellent, Macedonium facerent, tunc diaconum exiſtentem,qui ætate maior videretur. Ex hac cauſa maior contentio pro epiſcopi ordinatione ſurrexit,eccleſiamq́ue turbauit,cum populus vtique in duas diuiſus eſſet partes:aliique defenderent Arianum dogma,alii vero Nicæni decreta concilii.Igitur donec Alexander viueret,Homouſiani potiores erant Arianis, quia hi quotidie conuicti minuebantur. Cum vero B
Alexander obiſſet,contentio rurſus ex vtraque parte commota eſt. Quapropter Homouſiani Paulum ordinauere pontificem, Ariani vero Macedonium.Et in eccleſia quidem Irenæ cognomine,quæ eſt vicina iuxta baſilicam Sophiam,Paulus eſt ordinatus, in quem potius Alexandri ſententia prolata videbatur.

Macedonius

Factiones Homouſianorū & Arianorū

ὁμουσιανῶν

Irene

Sophia

Quod remoto Paulo Euſebius Nicomedienſis,Conſtantinopoleos inuaſerit epiſcopatum,& de Antiocheno concilio,& de ordinatione Euſebii in Alexandreiam, & poſt eum Gregorii, & transformatione Nicæni concilii. Cap.9.

Euſebius Nicomedienſis Conſtantinopoli præficitur

POſt paululum vero temporis Imperator Conſtantinopolim veniens, indignatur ob ordinationem factam Arianorum. Epiſcoporum autem conſtituto concilio Paulum quidem remoueri fecit: Euſebium vero ex Nicomedia transferens Conſtantinopolim,epiſcopum eſſe decreuit.Quo facto Antiocheiam profectus eſt Imperator.Euſebius itaque nullo modo ceſſare patiebatur,ſed omnia commouebat donec ſuum propoſitum perduceret ad effectum.Egit ergo vt in Antiochia Syrię ſynodus fieret,ſub occaſione quidem dedicationis eccleſiæ, quam pater Auguſtorum fabricari cœperat,& poſt eius obitum Conſtantius decimo anno eam à tempore fundationis expleuerat:in veritate autem ad ſubuerſionem atque deſtructionem Nicæni concilii. Ad quam ſynodum conuenerunt ex ciuitatibus diuerſis epiſco-

An.do.346.

Conciliū Antiochię 90. epiſcoporum

A episcopi nonaginta. Maximus tamen Hierosolymitanus Macarii successor non affuit, cogitans quod ipsi posset subripi, vt in damnationem subscriberet Athanasii. Sed neque Iulius interfuit maximæ Romæ Presul, neque in locum suum aliquem destinauit, cum vtique regula ecclesiastica iubeat, non oportere præter sententiam Romani pontificis concilia celebrari. Fit ergo synodus in Antiochia sub præsentia Constantii principis, Consulatu Marcelli & Probini. Erat autem quintus annus mortis Constantini patris Augustorum. Præsidebatque tūc ecclesiæ Antiochenæ Flacillus successor Euphronii. Fautores igitur Eusebii operæprecium iudicantes Athanasio derogare, primum quidem calumniati sunt quasi præter regulā egisset, quam tunc ipsi decreuerant, quoniam non ex sententia communis cōcilii episcoporum receperat sacerdotium, sed sibimet arrogando in ecclesiam fuisset ingressus. Deinde quoniam eius aduētu turba generata, plurimi seditione sint mortui: & quia aliqui ab Athanasio cæsi, Iudicibus dicerentur esse contraditi. Hac derogatione tunc habita constituerunt episcopum in Alexandreia, primo quidem Eusebium cognomento Emisenum. Quo ordinato, & in Alexandreiam ire metuente, Gregorium fecerunt episcopum. His ita gestis, transformauerunt fidem, nihil quidem culpantes Nicæni concilii, sed principium præbentes vt frequētibus cōciliis alia subinde mutantes & recitantes, efficerent vt definitio fidei paulatim in Arianam væsaniam relaberetur.

Autoritas Romani Pontificis

Athanasius accusatur ab Arianis

B

Epistola Antiocheni concilii, & de fide, & bello Francico, & de Antiochiæ terræmotu. Cap. 10.

NOs neque sequaces Arii fuimus, quomodo enim episcopi presbyterum sequeremur? neque aliam quampiam fidem absque exposita antiquitus suscepimus. Sed etiam nos examinatores & cognitores eius fidei facti sumus: & iudicauimus potius, quàm secuti sumus. Didicimus enim ab initio credere in vnum deum omnium, vniuersorum intelligibilium sensibiliumque creatorem & prouisorem, & in vnum filium vnigenitū ante omnia secula existentem, & cum suo genitore manentem, per quem omnia facta sunt visibilia & inuisibilia, & qui in nouissimis temporibus per bonam voluntatem patris descendit, & ex sancta virgine carnem assumpsit, & omnem voluntatem patris sui impleuit: passus est, & resurrexit, & in cœlos ascendit, in dextera patris sedet, venturus iudicare viuos & mortuos, & rex permanet in æternum & deus. Credimus & in spiritum sanctum. Si autem adiiciendum est, credimus & de carnis resurrectione, & vita perpetua. Hæc in prima scribentes epistola ciuitatibus mittebāt. Sed post paululum aliam in Antiocheia dictauerunt. Eodem tempore etiam rempublicam cōtigit valde turbari. Gens nanque Francorum circa Gallias constituta, Romanis erat infesta. Tunc etiam terræmotus maximus in Oriente factus est,

Fides Arianorū Antiochiæ

Franci
Terræmotus Antiochiæ

est,& præcipue in Antiocheia,quæ anno iugiter est commota. A

Quomodo Gregorius Alexandreiam venerit, & inde fugerit Athanasius,& quæ mala per Gregorium gesta sint. Cap.11.

Syrianus

INterea Gregorium deducebat in Alexandreiam Syrianus magister militiæ,& cum eo armati milites,numero quinque milia,quibus etiam aderant Arii sectatores illic habitantes. Sed quomodo Athanasius ecclesia pulsus, ne caperetur effugerit, arbitror esse dicendum.Erat enim vespera, & populus in vigiliis obseruans, sperabaturque futura Collectio. Inter hæc venit Magister militum, & circa ecclesiam per cohortes suos milites ordinauit. Athanasius autem videns quæ fierent, cogitauit ne propter se vlla læsio populo proueniret. Et præcipiens diacono vt compleret orationem, rursus psalmum fecit imponi.Cumque consonantia psalmodiæ celebraretur, per vnam ianuam ecclesiæ egrediebantur omnes.Quo facto, milites quidem sine commotione steterunt. Athanasius autem inter medios psallentium illæsus abscessit. Et hoc modo fugiens,Romam profectus est.Porrò Gregorius Alexandrinæ tunc præsedit ecclesiæ, Alexandrinorum vero plebs non ferens quod erat gestum, ecclesiam quæ Dionysii nuncupatur, incendit.

Vigiliæ

Psalmodia

Quod mortuo Eusebio Paulus in ecclesiam rursus introductus sit,& ab Arianis Macedonius constitutus. Cap.12.

Iulius Pont. Ro,iudex in causa Athanasij. Eusebij mors

Paulus reducitur Cōstātino polim

EVsebius autem legationem misit ad Iulium Romanæ vrbis episcopū, rogans vt contra Athanasium iudex esset.Sed quæ de Athanasio decreuerat Iulius,Eusebius non occurrit vt cognosceret,quia dum paucum tempus vixisset post concilium,vita priuatus est.Quapropter Constantinopolitę Paulum rursus in ecclesiam introduxerunt.Idem & Ariani in ecclesia, quæ nunc dicitur Pauli,ordinauere Macedonium.Et hoc gerebant fautores Eusebii successoresq; pręsumptionis,id est,Theogonius Nicænus,Maris Chalcedonensis,Theodorus Heracliæ, & reliqui. Sed Vrsacius & Valens hęretici,postea libellum pœnitentiæ Iulio offerentes episcopo,& consentientes ὁμοουσίῳ verbo,communicare meruerunt. B

Vrsacius Valens

Quomodo Hermogenes magister militum,volens Paulū ecclesia pellere,à populo sit peremptus,& quę vindicta processerit. Cap.13.

INterea propter Macedonium ingens præliorū flamma surgebat,& intestinum bellum Christianorum in ciuitate multi sanguinis effusione pullulabat.Quod cum audisset Constātius Antiochię positus Imperator,Hermogeni magistro militum Thraciarū iniūxit, vt Paulum ecclesia pelleret. Qui Constantinopolim veniens,maximas turbas cōmouit,cogens vt pelleretur episcopus. Facta autē seditione, populus erat paratus ad vltionem. Gumq; Hermogenes insisteret vt militari manu expelleret Paulum,accensus populus (vt fieri solet in talibus) irrationabiliter ei resistebat,eiusq; domum

Paulus pellitur Constantinopoli

Hermogenes Mag. militum occiditur

A mum incendentes, ipsumq; trahentes interemerunt. Hæc gesta sunt cōsulatu Constantii tertio, & secundo Constantis. Quo tempore Constans quidem Francos Romanorum subiecit imperio. Constantius autem de interitu Hermogenis acturus, ab Antiochia veredis Constantinopolim venit, & Paulum quidem expulit ciuitate, vrbem vero damno multauit, auferēs ei frumenti à suo patre collati vltra quadraginta milia modiorum, quæ quotidie frangebantur. Nam penè octoginta milia per dies singulos, vrbe Alexandria mittente, primo ministrabantur. Hoc itaque facto Macedonium distulit statuere vrbis episcopum. Irascebatur enim etiam illi, non solū quia præter ipsius voluntatem fuerat ordinatus, sed quia propter seditiones inter eum Paulumque factas, plurimi perierant, simul & magister militum fuerat interemptus. Permittens ergo eum Missas facere in ecclesia in qua fuerat ordinatus, denuo est profectus in Antiochiam.

Franci Germani Constantius Imp. priuat Constantinopolitanos frumentarijs stipendijs

Quod Gregorius ab Alexandria remotus, & Georgius Arianus illic fuerit euocatus. Cap.14.

ARiani præterea Gregorium remouentes ab Alexandria tāquam odiosum, & quia propter eum factum fuisset incendium, necnon & quia minus ipsorum foueret errorem, euocauerunt Georgium Cappadocem B hominem Arianæ væsaniæ.

Gregorius Alexandrinus Georgi' Cappadox recipitur

SOZOMENVS.

Athanasio Paulo & aliis orthodoxis episcopis Romæ positis quid Orientalibus Iulius Romanus scripserit. Cap.15.

IGitur Athanasius relinquens Alexandreiam, Romam prófectus est. Cōtigit autem eodem tempore etiam Paulum Constantinopolitanum Pontificem illuc vnà concurrere, & Marcellum Ancyræ, Asclepamque Gazæ. Qui dum Arianis esset aduersus, calumniam passus ab his, quasi subuertisset altare, damnatus est. Pro quo Gazæorum ecclesia Quintiano committitur. Lucianus autem Hadrianopolites episcopus, ob aliam accusationem ecclesia sua priuatus, degebat in vrbe Roma. Cognoscens ergo Romanus episcopus crimina singulorum, & omnes Nicæno concilio concordare cōperiens eos in communionem suscepit, tanquam omnium curam gerens, propter sedis propriæ dignitatem, singulisque reddidit suas ecclesias, & Orientalibus scripsit episcopis, culpans quod non rectè tractassent viros inculpabiles de suis ecclesiis eos expellentes, & quod constitutiones Nicæni concilii minime obseruarent. Quorum paucos ad certam diem sibimet adesse præcepit, vt coram eis ostenderet iustum se super illis protulisse decretum. Et deinceps non se passurum interminatus est, nisi ab huiusmodi turbis & nouitate cessarent. Et ille quidem hæc scripsit. Athanasius autem & Paulus epistolas Iulii Orientalibus episcopis miserunt, & singuli eorum suas sedes adepti sunt.

Athanasius Paulus Marcellus Asclepas Quintianus Lucianus Romanę sedis dignitas Iulius Pont. Ro. Orientalibus scribit

Quid

Quid Orientales Iulio reſcripſerint. Cap.16. A

An.do.346.

VErum Pontifices Orientis grauiter hoc ferentes, & in Antiochia congregati Iulio reſcripſerunt epiſtolam, ornato quidem ſtilo compoſitã, ironia vero maxime plenam, & non ſine interminationis qualitate confectam. Fatebantur enim circa omnes Romanorum eccleſiam eſſe munificam, veluti quæ apoſtolicam haberet curam, & antiquitus mater pietatis exiſteret, licet ab Oriente ad eam prædicatores dogmatis aduenißent. Se vero non propterea ſecundo loco habendos exiſtimabant, eo quod non magnitudine aut multitudine abundarent eccleſiarum, cum vitæ qualitate non cederent: crimenque Iulio imponebant, eo quod Athanaſii ſectatoribus communicaſſe videretur, & tanquam ipſorum concilio contumelias irrogaſſet, eorumque ſententiam deſtruxiſſet: & veluti iniuſtum eius factum, eccleſiaſticisque ſanctionibus diſſonans arguebant. His ita conſcriptis addiderunt, quod ſi ſuſciperet Iulius damnationem ab ipſis factam, & ordinatos epiſcopos in damnatorum locum firmaret, pacem cum eo & communionem haberent. Si vero placitis ipſorum reſiſteret, contraria celebrarent: quippe cum Orientales epiſcopi non reſtitiſſent, cum Nouatus à Romana pelleretur eccleſia. De his autem quæ pręter commune placitum de concilio Nicæno geſſerant, nihil ei reſcribere maluerunt.

Romana eccleſia

SOCRATES. B

Quid Athanaſio Alexandreiam remeante prouenerit. Cap.17.

HAec itaq; Orientales epiſcopi Iulio Romano Pontifici reſcripſerunt. Cum vero Athanaſius Alexandreiam fuiſſet ingreſſus, compreſſio populi partis Gregorii, qui illic fuerat ordinatus epiſcopus, vehemẽs facta eſt. Et ex hoc dicebant turbas & neces hominũ proueniſſe, & huiuſmodi crimina in Athanaſium velut autorẽ ſceleris referebant: cum hęc in certaminibus frequenter eueniant. Ob quam cauſam Sabinus Macedonianæ Præſul hæreſeos, Athanaſiũ frequenter accuſat. Qui ſi cogitaret quãta mala cõtra Athanaſiũ & Homouſianos Ariani geſſerint, aut quanta concilia propter eum celebrata ſint, aut quanta contra omnes eccleſias Macedonius hęreſiarches geſſerit, erubeſcens forte tacuiſſet.

Ariani quidã apud Alexandriã ſuffocati

Sabinus Athanaſium traducit

Macedonius hæreſiarches

Quomodo Paulus denuo Conſtantinopoli ſit expulſus, & quæ neces introducto in Eccleſiam Macedonio ſint factæ. Cap.18.

COnſtantius igitur Imperator in Antiochia degens, cum audiſſet rurſus Paulum Conſtantinopolitanam recepiſſe ſedem, iratus ſacra ſua miſit ad Philippum, qui tunc habebat maximam inter alios Iudices poteſtatem, & poſt principem ſecũdus appellabatur: vt Paulum eccleſia pelleret, & Macedonium introduceret. Præfectus autem Philippus ſeditionem populi metuens, arte eſt vſus aduerſus Paulum. Et iuſſionem quidem principis celauit, ſimulans autẽ publicum ſe habiturũ eſſe tractatum, proceſſit ad Ther-

Paulus è Conſtantinopoli pellitur

A ad Thermas vocabulo Zeuxippi: quo etiam cum honore quasi necessario vocauit Paulum. Cumque venisset, repente Præfectus sacra monstrauit Imperatoris, & episcopus quidem illic iniustam sententiã patienter tulit. Porrò Præfectus metuens multitudinis impetum quæ ibi conuenerat, propter timoris famam, vnam fenestram Thermarum iussit aperiri, per quã ad palatium ductus Paulus, & missus ad nauem ad talia paratam, velociter ductus est in exilium. Iussitque Præfectus vt Thessalonicæ seruaretur, ex qua Paulus fuerat oriundus, vt illic libere viueret, & in aliis Illyrici ciuitatibus, non tamen vt ad partes Orientis accederet. Hoc itaque modo Paulus inopinato de ecclesia pulsus est. Philippus autem à Thermis ad ecclesiam properabat, cum quo Macedonius, residens in vehiculo cum Præfecto simul & militibus armis indutis. Hoc facto terror populum apprehendit, & ad ecclesiam concurrerunt vniuersi simul Homousiani & Ariani. Cumque Præfectus cum Macedonio ad ecclesiam peruenisset, & populum & milites irrationabilis timor inuasit. Cumque esset ingens multitudo, nec posset introire Pręfectus, milites cœperunt populum violenter impellere, & cum propter angustiam loci cedere non possent, putantes eos milites sibi velle resistere, euaginatis gladiis in eorum necem grassabantur. Tunc ergo (sicuti fertur) peremptí sunt circiter tria milia cẽtum & quinquaginta. Alii à militibus interfecti, alii vero compressione sunt mortui. Hac via
B Macedonius tanquam nihil mali gerens, sed veluti mundus & innocens à Præfecto magis quàm ecclesiasticis regulis, traditum sibi recepit episcopatum: tantisque necibus ipse & Ariani ecclesiæ iura tenuerunt. Hoc tempore Imperator maiorem ecclesiam fabricabat, quæ nũc Sophiã vocitatur, & est copulata ecclesiæ, quæ dicitur Irene, quam pater Imperatoris, cum esset prius modica, ad pulchritudinem magnitudinemque perduxerat: quæ modo velut sub vno circuitu contineri noscuntur.

Thermæ zeuxippi

Paulus exulat

Macedonius in ecclesiam deducitur

Supra III. M. interficiuntur

SOPHIA opus Cõstãtij Irene

Denuo de calumniis contra Athanasium. Cap. 19.

INterea contra Athanasium alia machinatio concinnata est. Ecclesię nãque Alexandrinorum, Augustorum pater eroganda pauperibus frumẽta donauerat: quæ dixerunt Athanasium vendere, & suis vtilitatibus applicare. Quod Imperator credens, eum iussit occidi. Hoc sentiens Athanasius, latenter aufugit. Tunc igitur Iulius Romanæ vrbis episcopus, cognoscens Arianorum insidias aduersus Athanasium machinatas, postquam Eusebiũ susceperat literas, euocauit Athanasium, cum audisset locum vbi erat absconsus. Inter hæc suscepit etiam literas Aegyptiorum episcoporum, asserentium falsa esse quæ contra Athanasium dicebantur. Quo facto Iulius rescripsit eis qui fuerãt in Antiochia cõgregati, culpans eos primum de iniuriis literarum: deinde cur se ad synodum suam non vocassent

Calumnia in Athanasium

Iulius Athanasium adseuocat

Autoritas Romani Pont. canonibus nimirum iubentibus præter Romanum nihil decerni Pontificem: insuper quod latenter corrūperent fidem: & quod Tyri gesta per subreptionem fuerint & arte composita: & quia contra ius ex vna parte confecerint monimenta gestorum, referens id ad falsitatem de Arsenio concinnatam. Epistolas ipsas ponere, propter fastidium longæ lectionis omisi. Post modicum vero tempus, Paulus à Thessalonica simulans se habere iter ad Corinthum, in Italiam venit, & vnà cum Athanasio causam suā Imp. Cōstanti indicauit. A

SOZOMENVS.

De legatis Orientalium Episcoporum ad Constantem missis pro his quæ gesserunt. Cap. 20.

Imperator autem fratri suo Constantio scripsit, vt aliquos Orientalium episcoporum satisfacturos de quorundam damnatione mitteret. Quapropter eliguntur tres, Narcissus Irenopolites, Cilix episcopus, Theodorus Heracliæ Thraciæ, & Marcus Arethusæ Syriacæ. Qui venientes ad Italiam, facta propria vindicabant, nitentes Imperatori persuadere Orientalis concilii iustam esse sententiam. Cumque fidei suæ confessionem exigerentur, fidem quidem Antiochiæ expositam, celauerunt. Aliam vero conscribentes confessionem obtulerunt, multum tamen à Nicæno concilio dissonantem. Videns autem Constans iniuste grauatos homines, nec crimina fuisse vera, pro quibus dicebantur à communione suspēsi, sed id factum propter dissonantiam fidei, cum satisfacere nequiuissent pro quo venerāt, remisit eos ad propria. Post tres autem annos rursus Orientales episcopi Occidentalibus aliam epistolam miserunt, quam Multorum versuum nominauere conscriptionem, eo quod vltra priores prolixo eloquio confecta videretur. In qua de substantia quidem dei nullam fecere mentionem. Eos autem qui dicunt ex non existentibus dei filium, aut ex alia essentia & nō ex deo, & quia fuerit aliquando tempus aut seculum, quando non erat, abdicarunt. Porrò Eudoxium Germaniciç episcopum, Martyrium atque Macedonium baiulos epistolarum, Occidentales noluerunt suscipere sacerdotes, dicentes dogmata Nicæna sufficere, & nihil vlterius oportere tractari. Cumque Constans à fratre petēs, vt Athanasius suam reciperet ecclesiam, resistentibus hæreticis nihil impetrare potuisset, tunc Athanasius & Paulus adeuntes poposcerunt fieri synodum, eo quod pro defensione rectorum dogmatum expulsi probarentur.

Narcissus, Theodorus, Marcus, in Italiā mittitur

B

Orientales cō substantialitatem negant

Eudoxius Martyrius Macedonius

THEODORITVS.

Quod Constans fratrem pro fide mouerit, & quod Constantius Sardicæ concilium conuocari præcepit. Cap. 21.

Quod audiens Constans, scripsit fratri, monens vt paternæ pietatis inuiolatam seruaret hæreditatem, cum & ille imperium gubernādo & Romanorum tyrānos euicisset, & in circuitu gentes Barbaras subiugasset.

His lite-

A His literis motus Constantius, præcepit Sardicę (quę est ciuitas Illyrici) & Orientales & Occidentales cõuenire Põtifices. Multi siquidem etiam alii casus medicinam synodicã requirebant. Nam & Paulum Constantinopolitanæ vrbis episcopũ, pro rectis dogmatibus, Ariani ad periculum mortis vsq; perduxerant, tanquam seditionis autorem, & alia quædam adiacerãt quæ calumniatoribus sunt amica. Quem tamen tũc populus Sardicã propter inimicorũ insidias abduci non est passus. Paulò post autem defuncto Constante, flectentes Ariani leuissimã principis voluntatẽ, & à regia ciuitate pellentes Paulum, eum ad ciuitatulã Cucusenam (quæ tunc erat Cappadociæ, nunc vero secundæ Armenię) transtulerunt. Sed non satis est iri hoc cuncta turbãtibus, vita Pauli mirabilis, licet in solitudine cõstituti. Mittentes enim ministros necis, eum morti violẽtissimę tradiderũt. Et hoc beatus Athanasius refert in Apologia propriæ fugę, ita dicens:

Sardicã concilium indicitur
πόλις ἰλλυρικῶν δακῶν ζόνης μητρόπολις

Paulus Cucusum translatꝰ, paulopost occiditur

Athanasii relatio de nece Pauli Cõstãtinopolitani Põtificis. Cap. 22.

EPiscopũ nanq; Constantinopoleos Paulum persequentes atq; inuenientes, palàm suffocandum esse censuerunt in Cucuso Cappadociæ, autorem habentes Philippum Præfectum. Erat enim eorum hęreseos tũc patronus, & consiliorum minister iniquorum. Huiusmodi enim crudelitates blasphemia Arii protulit. Contra vnigenitũ nanq; insaniunt ministri præ B sumptionũ eius. Hoc itaq; modo Paulo defuncto, imò magis ad cœlestia regna perducto, Macedonium statuerunt episcopum quasi consectatorem suum, quoniam proxime sancto spiritui blasphemabat. Sed paulopost expulerunt & eum, dum creaturam nõ confiteretur eum quem filiũ scripturæ dicunt. Quapropter damnatus ab illis, hæresis propriæ autor apparuit, consubstantialem quidem neciste patri filium esse dicens, similem tamen per omnia genitori docens, creatum vero Spiritum aperte denominans. Hæc itaque non multo post (sicuti diximus) acta sunt.

Philippus Præfectus

Macedonius propellitur

SOCRATES.

De conuentu episcoporum in Sardicense concilium. Cap. 23.

VNdecimus autẽ annus erat ab obitu patris duorũ Augustorũ. COSS. vero tunc fuere Ruffinus & Eusebius, quando celebratum est Sardicẽse concilium. Ex Hesperiis ergo partibus conuenerunt episcopi quasi trecenti, sicut Athanasius ait. Ex Oriẽtalibus sex & septuaginta tantũmodo, sicut Sabinus dicit. Inter quos annumerabatur & Ischyras tãquã Mareotis episcopus, quem damnatores Athanasii in episcopũ huius prouinciæ prouexerant. Excusauerunt se etenim alii per infirmitatem corporis: alii angustas inducias accusantes, & ob hoc Iulium Romanũ culpantes episcopum: cum vtiq; ante annum & sex menses synodus fuerit prædicata, & Athanasius Romæ degeret, expectãs iudicium synodale. Cum ergo Sardicæ Oriẽtales conuenissent, ad aspectum Occidentalium venire nolebant, dicentes,

An. do. 350.

non aliter se ad verba venturos, nisi suo collegio Athanasiacos & Paulianos expellerent. Cumque Protogenes Sardicensis episcopus, & Osius Corduba Hispaniæ non paterentur à concilio se submoueri Pauli defensores & Athanasii, illi repente discesserũt, Et venientes ad Philippopolim Thraciæ, seorsum facere concilium, & aperte iam Consubstantialitatem anathematizauerunt. Et sectam inæqualis substantiæ epistolis subscribentes, vndiquaque miserunt. Qui autem in Sardica conuenerant, primum quidem horum damnauere væsaniam, deinde accusatores Athanasii dignitate priuauerunt. Et terminum fidei Nicænæ corroborantes, & tractatum de diuinę substantiæ inæqualitate respuentes, Consubstantialitatem apertius tradiderunt, etiam ipsi vndiquaque scripta propria mittentes. Ex vtraque ergo parte arbitrati sunt recte se facere, Orientales quidem eo quod à se damnatos illi susciperent, Occidentales autem quoniam ante cognitionem damnatores effugerant: & quoniam hi quidem Nicænam seruabant fidem, illi vero eam adulterare præsumpserant. Reddiderunt ergo locum Paulo, & Athanasio, necnon & Marcello Ancyræ Galatię, qui dudum (sicuti iam dictum est) fuerat condemnatus. A

Orientales

Hæresis inæqualis substantiæ

THEODORETVS.

Litterę Sardicensis concilii ad vniuersos episcopos. Cap. 24.

An. do. 350. Sardicensis cōcilij literæ

QVæ vero Sardicę gesta sint, cōcilii literę clarius edocebunt, quas propter modum explanationis huic scripturę interponere non omisi.

SANCTA SYNODVS DEI GRATIA SARDICAE B congregata ex vrbe Roma, Hispaniis, Galliis, Italia, Campania, Calabria, Aphrica, Sardinia, Pānonia, Mysia, Dacia, Dardania, altera Dacia, Macedonia, Thessalia, Achaia, Epiris, Thracia, Rhodope, Asia, Caria, Bithynia, Hellesponto, Phrygia, Pisidia, Cappadocia, Ponto, Cilicia, altera Phrygia, Pāphylia, Lydia, insulis Cycladibus, Aegypto, Thebaide, Lybia, Galatia, Palæstina, & Arabia, vniuersis episcopis & cōministris sanctæ & Apostolicæ ecclesiæ dilectissimis fratribus in domino salutem.

MVLTA quidem ac sępius Arianam væsaniam sequentes præsumpserunt aduersus dei seruos, & rectam fidem custodiētes. Adulterā nanq; doctrinā proponentes, orthodoxos expellere sunt conati: & in tantum insurrexerunt aduersus fidem, vt neq; auditus deo amabilium lateret Imperatorũ. Igitur gratia dei cooperante, etiā ipsi piissimi principes ex diuersis nos prouinciis & ciuitatibus colligentes, sanctum hoc concilium in Sardicensiũ celebrari vrbe præceperũt, vt ablata omni discordia, & omni perfidia procul expulsa, sola Christi pietas apud oēs inuiolata seruetur. Venerunt enim Oriētales episcopi à piissimis Imperatoribus inuitati, præcipue propter famā quę de charissimis nostris fratribus & cōministris fuerat diuulgata, id est Athanasio Alexādrino, & Marcello Ancyrę Galatię, & Asclepa Gazęo, forsan etiā ad vosipsos detractiones huiusmodi peruenerunt,

Athanasius Marcellus Asclepas

quomodo

A quomodo etiam nostras aures ventilare conati sunt, vt ea quæ cōtra innocentes referunt, vera esse credantur, & iniqua hęreseos celetur opinio. Sed hęc diutius facere permissi non sunt. Etenim Præsul ecclesiarum dominus est, qui pro his & pro vniuersis mortem sustinuit, & per eas ascēsum ad cœlos nobis omnibus cōdonauit. Pridem itaq; Eusebius, & Maris, & Theodorus atq; Theogonius, Vrsatius, & Valens, & Minophātus, & Stephanus scripserunt Iulio cōministro nostro ecclesię Romanę Pontifici contra prędictos consacerdotes nostros, id est, Athanasium episcopum Alexādreiæ, & Marcellum episcopum Ancyræ Galatiæ, & Asclepam Gazæ. Scripserūt quoque ex aliis partibus episcopi, testimonium perhibentes puritati Athanasii consacerdotis nostri, & ea quæ ab Eusebio & consectatoribus eius gesta sunt, nihil aliud quàm mendaciis & calumniis plena esse affirmantes. Cum vtique euocati à charissimo & consacerdote Iulio, & non occurrentes (sicut scriptis eiusdem episcopi Iulii cōprobatur) aperte videātur calūniatores existere. Nam si de gestis cōtra eos habitis pręsumpsissent, nō cunctarentur occurrere. Veruntamen etiam ex his quæ fecerunt in hoc sancto magnoq; concilio, eorum machinatio euidenter apparet. Venientes enim in Sardicensium ciuitatem, atq; vidētes fratres nostros, Athanasiū, Marcellum, Asclepam, & cæteros ad iudicium accedere timuerūt. Et nō semel, nō B secundo, sed etiā frequenter citati, vocationibus obedire noluerūt: congregatis videlicet in cōcilio Osio longęuo (qui propter ætatem, atq; cōfessionem, tantumq; laborē, omni honore dignus apparuit) & reliquis, sustinentibus & inuitantibus eos ingredi iudiciū, vt quę contra absentes consacerdotes diffamauerant atq; conscripserant, pręsentes ostenderent. Sed (sicuti prędiximus) euocati non venērunt, vt etiam in hoc calumniam propriam ostenderent: & quodammodo respuendo iudicium, insidias suas & molimina proclamarēt. Nam qui de suis dictis confidunt, etiam ad faciem probare non fugiunt. Quia vero non occurrerūt, nullum de eis ignorare cōfidimus (si forsan rursus illic quicquam machinari voluerint) quod nihil habentes quo possint consacerdotes nostros arguere, absentibus detrahunt, præsentes effugiunt. Fugerunt enim (charissimi fratres) non solū propter calumniā aduersus istos instructam, verum quia suos pro diuersis criminibus accusatores occurrisse viderunt. Proferebantur enim vincula & catenæ. Venerāt homines ab exilio & cōsacerdotes, necnon cognati pariter & amici eorū, qui propter eos mortui dinoscuntur. Et quod est admirandū, aderāt episcopi, quorum vnus quidem catenas gestabat & vincula, quibus vinctus fuerat propter eos. Alii vero eorum insidiis mortē sibi testabantur inflictam, quia ad tantam superbiam sunt perducti, vt etiam episcopum occidere conarentur: quem nisi fuga liberasset, obierat. Venit etiā cōsacerdos noster beatus Theodūlus, fugiens eorum molimina, quibus fuerat iussus

Iulius Pont. Romanus

Osius Cordubensis

Theodulus

 occidi.

occidi. Alii vero gladiorũ vulnera demonstrabant: alii famem se ab eis passos ingemiscebant, & hæc non quilibet homines testabátur, sed omnes ecclesiæ pro quibus hi qui occurrerunt, & qui legatione fungebátur, insinuabant violentiarum pestes, armatos milites, populos cum fustibus, iudicum terrores, falsarum literarũ obiectiones. Lectæ sunt enim literæ Theogonii contra consacerdotes nostros, Athanasiũ, Marcellum, & Asclepam, vt etiã Imperatores mouisse viderentur. Quas literas diaconi Theogonii vulgauerunt, super hæc autem virginũ nuditates, ecclesiarũ incendia, carceres contra sacerdotes nostros adhibitos. Quæ omnia prælia nõ nisi pro detestabili Arianorũ hæresi cõmisisse noscuntur. Quisquis enim eorum respuisset ordinationẽ atq; cõmunionẽ, his necessario subdebatur iniuriis. Conspicientes igitur facinorum suorum angustias, confusi recesserunt. Et vlterius hæc non valentes abscondere, in Sardicensiũ venerũt vrbem, vt per aduentum suum quasi talia se nequaquã perpetrasse monstrarent. Vidẽtes autem quibus calumnias irrogarẽt, & oppressos à se simul accusatores, & increpationes præ oculis suis habentes, euocati ad iudiciũ ingredi nequiuerũt. Athanasio quippe, Marcello, & Asclepa, nostris cõsacerdotibus fiducialiter agẽtibus, & valde ingemiscentibus, & imminentibus atq; prouocantibus eos, & promittentibus, non solum se calumnias euidenter ostẽdere, sed etiam **B** quæ in eorum ecclesias deliquissent: illi vero tanto conscientiæ terrore constricti sunt vt fugerent, & per fugam suas calumnias aperirẽt: delictaq; sua iudicii declinatione faterentur. Et licet non solum ex prioribus, sed etiã ex istis malicia eorum atq; calumniæ pateficant, tamen vt neq; per fugã occasionem alterius iniquitatis accipiant, curauimus contra veritatẽ facta eorũ molimina examinare. Et hoc proposito, ex his quæ gesta sunt eos calũniatores inuenimus, & nihil aliud nisi aduersus cõsacerdotes nostros insidias institutas. Nam Arseniũ, quem dicebát ab Athanasio peremptũ, hic viuit, & inter viuentes cõmorari dinoscitur, ex quo etiã alia probantur esse conficta. Quod vero etiam calicẽ diuulgauerũt fractum à Macario Athanasii presbytero, testati sunt qui de Alexandreia & Mareote venerũt, nihil tale fuisse gestum. Sed etiam episcopi Aegypti Iulio cõsacerdoti nostro scribentes, valde affirmabant, quod neq; suspicio fuisset huiusmodi. Proinde dixerunt monumenta aduersus eos confecta, quæ tamen probatum est ex vna parte celebrata: in quibus gestis Pagani examinabátur, & Catechumeni: ex quibus vnus catechumenus inquisitus, ait intus se fuisse quando Macarius venerat ad eundem locum. Alter autẽ interrogatus, dixit illum famosissimũ Ischyrã tũc ægrotasse, & in cellula iacuisse, vt ex hoc appareat nihil gestũ ex oĩbus sacramẽtis, eo quod & catechumeni intus fuissent, & Ischyras non adesset, sed iaceret ægrotus. Is nãq; malignissimus Ischyras mentitus, quod Athanasius quosdã sacros incendisset libros, illo tempore ægrotasse declara-

A (right margin, top) — Arsenius — Iulius Pont. Romanus — Ischyras

A declaratus est, quando Macarius ibi fuit. Vnde etiam ex hoc calumniator apparuit. Deniq; pro huiusmodi calumniæ mercede dederunt Ischyrę nomen episcopi, qui neq; presbyter fuerat aliquãdo. Duo nanq; presbyteri qui cum Melitio aliquando degebant, & postea à beato Alexãdro episcopo ciuitatis Alexãdrinę suscepti sunt, & cũ Athanasio cõstituti, testati sunt nũquam illum presbyterum fuisse Melitii, neq; habuisse Melitium in Mareote ecclesiam vel ministrum: & qui penitus nec presbyter fuerat, nũc eũ velut episcopum produxerunt, vt eo nomine in suis calumniis terrere viderẽtur auditores. Lectæ sunt enim & litteræ consacerdotis nostri Marcelli, & inuenta est Eusebii similiumq; nequitia. Nam ea quæ veluti querimoniam faciens Marcellus dixit, hæc tanquam ipse cõfirmaret accusauerũt. Hęc ergo sunt lecta, & reliqua, & præcedentes pariter quæstiones rectaq; huius viri fides inuenta est. Non enim à sancta Maria sicut isti confirmabant, dedit deo verbo principiũ, neq; finem habere asseruit eius imperiũ, sed regnum eius & sine principio & sine termino esse conscripsit. Asclepas autẽ comminister obtulit monimenta Antiochię confecta sub accusatorũ præsentia, & Cæsariensis Eusebii, & ex sentẽtia iudicantium episcoporum se ostendit innoxium. Recte siquidẽ (ô charissimi fratres) euocati frequenter, obedire noluerũt, recte quoq; fugerunt. Conscientia nanq; sua perterriti per fugas, suas calumnias indicarũt: & quę pręsentes accusatores super B eis dixerãt, etiam probauerunt. Ad hæc autem etiam eos qui dudum accusati propter Arianam hęresim fuerant & proiecti, non solum susceperunt sed etiam in maiori ordine posuerunt, diaconos ad presbyterium promouentes, presbyteros ad episcopatum, non ob aliud nisi vt impietatem seminare & dilatare possent, & fidei corrumpere pietatem, sunt autem horum principes, Eusebius, Theodorus Heracliæ, Narcissus Neroniadis Ciliciæ, Stephanus Antiochiæ, Georgius Laodiciæ, Acacius Cæsareiæ Palæstinæ, Minophantus Ephesius, Vrsatius Sigiduni, Valens Mursię Pannoniæ. Isti nanq; conuenientes, cum Orientalibus non sinebant eos nec in sanctum cõciliũ ingredi, nec omnino accedere ad ecclesiam dei. Et veniẽtes in Sardicã conciliabula apud semetipsos per loca singula faciebant, & acta quędam cum terroribus concinnabant, vt nihil penitus ad iudicium perueniret, neq; sanctũ possemus celebrare cõciliũ. Hęc omnia cognoscere potuimus à cõsacerdotibus nostris, Macario Palęstino, & Asterio Arabię, qui cũ eis venerãt, & ab eorum perfidia recesserant. Hi nanq; ad sanctum concilium venientes, violentiã quàm passi sunt narrauerunt, nihil dicentes apud eos agi rectum: insuper adiicientes, quod cum essent rectę fidei, prohibiti fuissent ab eis ad hęc loca venire, & propter interminationẽ vix ab eis discedere potuissent. Ob hanc causam Sardicen venientes, in vna domo cuncti manserunt, neq; breui tempore à se recedere patiẽtes. Quia vero tacere

G 4 non de

nō decuit, nec ſine vindicta relinquere calumnias, vincula, neces, vulnera, A concinnationes falſarum epiſtolarum, verbera, nuditates virginum, exilia, deſtructiões eccleſiarum, incẽdia, migrationes à minoribus ciuitatibus ad maiores eccleſias, & prę omnibus aduerſus rectam fidem nũc Arianã væſaniam per eos crudeliter inſurgentem, propterea chariſſimos quidem fratres noſtros & cōmminiſtros, Athanaſium Alexandrinæ ciuitatis epiſcopum, & Marcellum Ancyræ Galatiæ, & Aſclepam Gazę, cōminiſtrantes CHRISTO innoxios & puros eſſe decreuimus, ſcribentes ad vniuſcuiuſq; parœciã, vt ſingularũ eccleſiarũ populi cognoſcẽtes ſui epiſcopi puritatem eum ſe epiſcopum & habere & ſperare cognoſcãt: Eos autem qui in eorum eccleſias luporum inſtar ingreſſi ſunt, id eſt, Gregorium in Alexandreia, Baſilium in Ancyra, Quintianum Gazæ, nec epiſcopos nominandos, nec Chriſtianos, nec quamlibet penitus cum eis habendam eſſe communionem, nec eorum literas habendas, neq; ſcribendum eis. Theodorum vero Heracleiæ Europę, & Narciſſum Neroniadis Ciliciæ, Acacium Cæſareæ Paleſtinę, & Stephanum Antiochiæ, Vrſatium Sigiduni Myſiæ, Valentem ex Murſia Pannoniæ, Menophantum Epheſi, & Georgiũ Laodiciæ, licet metuentes ab Oriente non venerint, tamẽ eo quod à beatę memoriæ Alexandro ciuitatis Alexandrinæ Pontifice ſunt damnati, & eo quod ſecum Arianos habeant, & propter crimina eis illata, generali eos de B creto ſanctum concilium epiſcopatu depoſuit: & decreuimus non ſolũ epiſcopos eos nō eſſe, ſed neque cōmunionem cum fidelibus promereri. Eos enim qui diuidunt paterna ſubſtantia & diuinitate, & alienant verbũ à patre, diuidi ab eccleſia catholica conuenit, & eſſe alienos à nomine Chriſtiano. Sint igitur à nobis & omnibus anathema, eo quod verbum veritatis videantur eſſe cauponati. Apoſtolicum nanq; præceptum eſt. Si quis vobis annunciauerit pręter quod accepiſtis, anathema ſit. His ergo nullum communicare denũciate: nulla enim cōmunio luci ad tenebras. Hos pellite procul ab omnibus: nulla enim concordia Chriſto ad Belial. Seruate vos, fratres chrariſſimi, vt neq; ſcribatis eis, neq; eorum ſcripta ſuſcipiatis. Studete ſimul (vos chariſſimi fratres & cōminiſtri) tãquã ſpiritu prę̨ſentes noſtro concilio conſentire, atque ſubſcriptione veſtra decernere, quę ab omnibus vbique cōminiſtris noſtris conſonantia vna ſeruentur. Abdicamus autem illos, & extra terminos eccleſiæ catholicę procul abiicimus, qui affirmant: Quod deus eſt Chriſtus, ſed verus deus non eſt: Quod filius eſt, ſed verus filius non eſt: Quod genitus eſt ſimul & ingenitus. Sic enim ſe intelligere genitum profitentur, quia ſic dixerunt, eſt, quod genitum eſt. Et quia cum Chriſtus ante ſecula ſit, dederunt ei principium atque finem, quod non in tempore, ſed habet ante ſecula. Proinde duę viperæ ex aſpide Ariana pro greſſę ſunt, Valẽs & Vrſatius, qui gloriantur & nō dubitant ſe dicere Chriſtianos,

Gala. 1. b.

Valens Vrſatius

A stianos, profitentes quoniam verbum, & quoniam spiritus, & vulneratus, & interfectus est, & mortuus est, & resurrexit: quodq; cohors studet hære ticorũ diuersas esse substantias patris, & filii, & spiritus sancti pronũtiant, & eas esse diuisas. Nos autem hanc percepimus, & eruditi sumus, hanc habemus catholicam Apostolicamq; traditionem, & fidẽ atq; confessionem, vnam esse substantiã patris, & filii, & spiritus sancti. Et si quęrãt quę sit filii substantia, profitemur eam esse quę patris, indubitãter, nũquã patrem sine filio, neq; filiũ sine patre fuisse credentes, nec esse posse quod est verbum spiritus. Absurdum nanq; est dicere, aliquando patrem nõ fuisse patrem. Patrẽ enĩ sine filio neq; nominari, nec esse posse, est ipsius filii testimoniũ. Ego in patre, & pater in me: &, Ego & pater vnum sumus. Nullus nostrũ Iohan. 14. b. Iohan. 10. f negat genitum. Sed genitum ante omnia, quæ inuisibilia & visibilia nũcupantur opificem archangelorum & angelorum, & mũdi, & humani generis, quoniam ait: Omniũ artifex sapientia docuit me. Et omnia per ipsum Iohan. 1. a facta sunt. Non enim semper esse potuisset si sumpsisset exordium: quandoquidem verbum quod semper est, non habet initium. Deus autem nunquã terminum habet. Non dicimus patrem filium esse, neq; rursum filium

B patrem esse: sed pater pater est: & filius patris est filius. Confitemur virtutem esse patris filium. Confitemur verbũ dei patris esse pręter quod aliud non est, & verbum verum deum, & sapientiam & virtutem, verumq; filiũ tradimus. Et nõ sicut cæteri filii nominantur, ita filium dicimus: quoniam illi aut gratia generationis dii erunt, aut eo quod digni fiant filiĩ nuncupãtur, neque propter vnam substantiam quæ est patris & filii. Confitemur item & vnigenitum & primogenitũ, sed vnigenitũ verbum dicimus, quod semper fuit & est in patre: primogenitum aũt quantum ad hominem. Sed tamen differt creatura cõmuni, quoniam & primogenitum à mortuis: cõfitemur vnum esse deũ. Confitemur vnam patris filiũq; diuinitatem, neq; quisquam negat aliquando patrem filio maiorem, non propter aliã essentiam, non propter differentiã, sed quia ipsum nomen patris maius est filio. Hæc autem illorũ blasphemia atq; corruptibilis interpretatio est, hac gratia eum dixisse contẽdunt: Ego & pater vnum sumus, propter cõcordiam & vnanimitatem. Sed reprobauimus omnes catholici intellectum eorum fatuum & abiectum, sicuti mortalium hominum. Qui quoniã corrũpi cœperunt, offendentes discordare noscuntur, & ad permutationes ascendũt, hoc modo distãtiam & discordiam inter patrem deum omnipotentem & filium esse posse, dicentes: quod absurdum est intelligere & aliquatenus arbitrari. Nos autem & credimus & affirmamus, & sic intelligimus, quoniã sacra scriptura sic loquuta est: Ego & pater vnũ sumus, propter essẽtię vnitatem, quę est vna & eadẽ patris & filii, & credimus semper sine principio & sine termino hunc regnare cum patre, & nõ habere nec tempus nec defectum Iohan. 10. f.

fectum

fectum eius imperium, quia semper est: nũquã enim esse cœpit, ideoq; nec deficere poterit. Credimus & præcipimus paracletũ sanctum spiritũ, quẽ nobis ipse dominus promisit & destinauit, & eum credimus missum. Sed is passus nõ est, sed homo, quo indutus est, quẽ assumpsit ex Maria virgine, qui pati potuit sicut mortalis. Deus autem immortalis est. Credimus quod tertia die resurrexit, non deus in homine, sed homo in deo resurrexit, quẽ & obtulit patri suo donum, quem vtique liberauit. Credimus autem quoniã oportuno tempore atq; definito omnes & de omnibus ipse iudicabit. Tanta siquidem eorum stultitia, & ita crassitudine tenebrarũ eorum mens excęcata est, vt nequeăt lumẽ cernere veritatis, nec intelligere qua ratione dictum sit, Vt & ipsi in nobis vnum sint. Palàm vero est id cur dixerit vnũ quoniã Apostoli spiritum sanctũ dei acceperunt, sed tamen ipsi non erãt spiritus, nec aliquis eorum aut verbum, aut sapiẽtia, aut virtus, aut vnigenitus erat. Sicut ego & tu (inquit) vnum sumus, sic & isti vnum in nobis sint. Certissime igitur scriptura diuina hoc distinxit: In nobis (inquit) vnũ sint, non ait, sicut nos vnum sumus ego & pater, sed discipuli in semetipsis con iuncti & copulati vnum sint, fide, confessiõe, in gratia & pietate dei patris, & domini saluatoris nostri cõcessione, & charitate vnum esse possint. A

Ex his literis cognoscitur & accusatorũ calumnia, & priorum iniquitas iudicũ, & dogmatũ vera sanitas. Non solum enim de diuina nos beati patres docuere natura, sed etiam eruditionẽ dispensationis explanauerunt. B

De legatis Sardicensium ad Constantiũ destinatis, & de nephanda machinatione contra eos à Stephano Antiocheno presule concinnata. Cap. 25.

HAec Constans cognoscens, doluit quidem, leuitatẽ fratris inspiciens, & infremuit aduersus instigatores malorum, & Imperatoris facilitatẽ ita decipientium. Duos autem episcopos ex Sardicensi Concilio electos cũ literis misit ad fratrem, & cum quibus & magistrum militum Salianum pietate iustitiaque fulgentem. Literę vero non solum monitionẽ habuerũt atque consilium, sed etiam interminationem pio principi condecentem. Primum quidem denuntiauit fratri, vt episcopis præberet auditum & iniquitates à Stephano aliisque præsumptas agnosceret, necnon & Athanasium gregi proprio restitueret, patefacta quidem calumnia, priorumque iudicũ iniquitate, & crudelitate reuelata: adiecitque quod nisi vellet quod iustum est facere, ipse Alexandreiam proficisceretur, & Athanasiũ omnibus desiderantibus restitueret, inimicorumque cateruas procul expelleret. Hanc autem epistolam Constantius Antiochiæ suscipiens, promisit se facturũ quæ turbarum illarum particeps petiisset. Sed cum hoc doleret veritatis impugnatoribus, nephandissimum machinati sunt scelus. Diuerterat enim par illud episcoporum quos Concilium miserat in domum ad mon-

Salianus magister militum

Legatio Constantis ad fratrem Constantium pro Athanasio

Euphratam & Vincentiũ legatos Ariani traducũt falso

tem

A tem ſitam. Magiſter autem militum alibi diuerſorium acceperat. Porrò Stephanus tunc Antiochenus epiſcopus, cum aliis tyrannicis cooperatoribus naues naufragio præparabat, cum quibus aſſertores rectorum dogmatum variis nitebatur abſorbere calumniis. Horum itaque erat dux quidam iuuenis Onager nomine, licenter viuens, & iniqua conuerſatione congaudens, qui non ſolũ in plateis diuerſos violentia afficiebat, & fuſtibus pulſabat, ſed etiam domos impudenter inuadens, viros & mulieres honeſtiſſimas abſtrahebat. Et ne longius eius extendam flagitia, cõtra optimos viros pręparatã narrabo præſumptionem. Is enim Onager ad quandam fornicariam veniens, ait modo quoſdam veniſſe peregrinos, & noctu habere opus meretrice. Porrò ſumẽs quindecim ſeditioſos nebulones, & eos in vicino epiſcoporum diuerſorio circa ſepem celans, profectus eſt cũ meretrice ad ianuam vbi illi viri quieſcebant. Eamq; apertam inueniens, perſuaſit vni puerorum domeſticorum, pecunia data, vt mulierem introduceret intra ianuam quam ipſe demonſtrabat, vbi quidem vterq; ſacerdotum dormire videbantur, eamq; mulierẽ intro pręcepit accedere: ipſe vero vocaturus ſocios eſt egreſſus. Contigerat enim alterum epiſcoporũ Euphratan nomine, in loco exteriore dormire. Vincentius autem (ſic enim vocabatur alter) in interiori cubiculo quieſcebat. Cumq; intra oſtium puella veniſſet, ſonum pedum Euphratas ſentiens, cum eſſet obſcurum, quis ambularet interrogauit. Illa vero loquente, conturbatus Euphratas, dęmonem putans eſſe, mulieris imitatum vocem, repente ſaluatorẽ CHRISTVM ad ſuum vocauit auxilium. Onager aũt dux iniquitatis huius, hoc facto cum ſociis eſt ingreſſus, iniquos clamans eos, & iniquitatis iudices deſtinatos. Multo clamore facto concurrerunt & ſerui, ſurrexitq; Vincentius, & claudentes ianuam domus, ſeptem quidem calumniatorũ comprehendere potuerunt. Onager vero cum reliquis fugit. Detenta tamen eſt cũ illis & mulier. Diluculo autem Magiſtrum militum qui cum illis venerat, excitantes, ad palatiũ proceſſerunt, & præſumptiones Stephani proclamantes, dicebant iam non egere iudicio, neq; verberibus iniquitates eius. Magiſter vero militum pręcipue clamitabat, rogans vt iuberet Imperator, non ſynodice, ſed iudicialiter potius iniquam examinari pręſumptionem, promittẽs primum ſe epiſcoporũ clericos traditurũ, & oportere etiam miniſtros Stephani ita contradi. Cum autem ille impudenter cõtenderet, dicẽs clericos non ſubdendos eſſe verberibus, placuit & Imperatori & Iudicibus, vt intra palatium cauſæ fieret examinatio. Et primum quidẽ interrogauerunt mulierem, quis eam ad metatum duxiſſet epiſcoporum. Quæ dixit quendam iuuenem ad ſe veniſſe, & aduentum indicaſſe peregrinorum, & quid opus haberẽt, & quod veſpere veniẽs duxiſſet eam ad habitaculum quoddam, eamq; intra ianuam domus & porticum introire præceperit. Adiecit etiã inquiſi-

Stephanus homo doloſus

Onager nebulo cõductus

Metatũ vocat diuerſorium à metando

B

inquisitionem episcopi,& terrorem factum,& orationem eius,& superuenientium repentinas inuasiones. Hæc iudices cognoscentes, captum inter alios omnium maxime iuuenem in medium deduxerunt. Qui non expectãs necessitatem verberum machinarũ consilium patefecit, & Onagrum hæc omnia perpetrasse confessus est. Qui deductus ad medium, Stephanum dixit hæc omnia præcepisse. Sic itaq; Stephani cognoscentes iniquitatem, presentibus tunc episcopis permiserunt vt eum damnarent,& ab ecclesia procul expulsus est. Non omnino tamen ab Ariana peste ecclesia liberata est. Nam Leontius post eum ordinatur genere Phryx, voluntate nequissimus. Verum Constantius ea quæ contra episcopos fuerant machinata, experimento cognoscens, scripsit Athanasio maximo, & semel,& secundo,& tertio, inuitans eum vt à partibus remearet Hesperiis: sicut ipsis literis indicatur. A

Stephanus Antiochenus abdicatur Leontius succedit

SOCRATES.

Epistola Constantii ad Athanasium vt ad se veniret. Cap.26.

CONSTANTIVS VICTOR AVGVSTVS Athanasio episcopo.

PLVRIMVM te circumferri & fluctuare ferocibus maris vndis, nostrę mãsuetudinis clemẽtia nõ permisit. Patria quippe terra nudatũ & priuatum propriis rebus, errantemq; per loca inuia bestiarũ, indefecta nostra pietas non despexit. Igitur diu distuli scribere volũtatis meæ propositum, sperãs spõte te ad nos fortè venturum, & laborum satisfactionem à nobis exigere. Veruntamen quoniam fortè timor impediuit voluntatis tuæ propositum, literas largitate plenissimas ad tuam beatitudinẽ destinauimus, vt sine metu nostris aspectibus velociter tuam præsentiam præbere festines, vt desiderio tuo potius experiaris nostram clementiam propriis restitutus. Hac etenim causa & dominum meum fratremq; Constantem Victorem Augustum pro te rogaui, vt tibi potestatem ad nos tribuat veniendi, vt ambobus nobis annuentibus, restitutus in patriam, habeas maximũ gratiæ nostræ pignus. B

Alia epistola eiusdem pro eadem re. Cap.27.

CONSTANTIVS VICTOR AVGVSTVS Athanasio episcopo.

LICET prioribus literis significauerimus, vt sine sollicitudine ad nostrũ debeas venire Comitatũ, eo quod maxime velimus te ad propria destinare, tamen & nunc has literas ad tuam misimus sanctitatem, per quas inuitamus, vt sine aliqua diffidẽtia vel metu ascendens, publicis vehiculis ad nos venire festines, vt quæ desideras possis adipisci.

Tertia Constantini epistola pro eodem. Cap.28.

CONSTAN-

A CONSTANTIVS VICTOR AVGVSTVS Athanasio episcopo.

DVM in Edessa degeremus, præsentibus presbyteris tuis placuit vt ad te destinatis presbyteris ad nostrum debuisses festinare Comitatū, vt videns nostros aspectus, repente properares ad Alexandreiā. Sed quoniam plurimum præteriit temporis, ex quo suscipiens à nobis literas non occurristi, propterea etiam nunc commonere te festinauimus, vt vel nunc tuam præsentiam nobis velociter præsentare contendas, & ita possis patriæ tuæ restitui, tuaq; securus oratione frui. Ad plenam vero cognitionem Achitū diaconum destinauimus, à quo possis cognoscere etiam nostri animi volūtatem, & quod ea quæ optas impetrare possis.

Has epistolas in Aquileia suscipiens Athanasius (illic enim relicta Sardica agebat) mox recurrit Romam, & ostendens literas episcopo Iulio, in maximo gaudio ecclesiam fecit esse Romanam. Putabatur enim etiam Orientis Imperator ipsorum fidei consentire, eo quod ad se Athanasium fiducialiter euocaret. Iulius autem Alexandriam clericis atq; plebi hæc de Athanasio scripta misit.

Epistola Iulii ad Alexandrinos pro Athanasio. Cap. 29.

IVLIVS ARCHIEPISCOPVS PRESBYTERIS

B & diaconis, & plebi, habitantibus Alexandriam, dilectissimis fratribus in domino Salutem

CONGAVDEO vobis & ego dilectissimi fratres, quod fructum vestræ fidei ante oculos iam videtis. Hoc etenim vere gestum, quilibet inspiciet in fratre & coepiscopo nostro Athanasio, quē propter puritatē vitæ suæ & vestras orationes restituit vobis deus. Ex hoc itaq; creditur, puras & charitate plenas orationes vestras ascendisse semper ad deum. Memores enim estis promissionū cœlestium atq; dilectionis, quam ex doctrina prædicti fratris mei Athanasii didicistis, & integrum cognouistis secundū insitam vobis fidem, quam percepistis: quoniam non vsque ad finem is à vobis possit abduci, cuius orationes in sanctissimis animabus vestris tāquam præsentes semper habuistis. Ergo non plurimis mihi verbis opus est vobis scribere. Quæcunque enim vobis à me potuerint dici, hæc iam fides vestra præcessit, & diuina gratia cōmunis orationis nostræ vota compleuit. Congaudeo siquidem vobis: iterum enim dico: congaudeo: quoniam inexpugnatas animas in fide seruastis. Sed etiam ipsi fratri meo Athanasio non minus congaudeo: quia licet multam sit passus tristitiā, ne vnam tamē horam vestri desiderii & charitatis oblitus est. Nā licet corpore ad tempus à vobis sit abstractus, spiritu tamē vobiscū semper degere videbatur. Et ego quidē charissimi fratres omnem tentationem contra eum surgentem, reor sine gloria non fuisse. Nā & vestra & eius fides cognita est vniuersis & comprobata. Si enim nō tāta & talia accidissent, quis crederet quia aut vos tale

Epistola Iulij ponti. Ro. de Athanasij reditu

Athanasius Alexandrinus

iudicium,tantamq; charitatem circa talem exhibuissetis episcopū,aut ille A potuisset tantis circūdari virtutibus,per quas spe cœlesti fraudatus nō est? Promeruit igitur quolibet modo & nunc & in futuro etiam, cōfessiōis glo riosum martyrium.Frequenter enim terra mariq; plurimū æstuans,oēm prauitatē Arianæ conculcauit hæreseos,& crebro per inuidiam vsque ad periculum impulsus contempsit mortem,munitus omnipotēte deo & domino Iesu Christo saluatore nostro,sperans & inimicitias declinare,& cōsolationi vestrę restitui,deferens vobis maiora trophæa ex fortissima conscientia,pro quibus & vsque ad terminos terræ totius apparuit gloriosus. Fiduciam itaque habens sui propositi,cœlestisq; doctrinæ, clarificatus est immortali iudicio,& ad vos reuertitur. Diligendus igitur apud vos clarior nunc est quàm tunc,quando profectus à vobis est. Nam si materias precio sas,id est,aurum atq; argentum purgando ignis probat:quid dignum dici poterit de tali tantoq; viro,qui cum tantas tribulatiōes & pericula deuicerit,redditur nunc vobis immaculatus: non à nobis solummodo, sed comprobatus ab omni concilio?Suscipite igitur nunc fratres charissimi cum omni diuina gratia pastorem vestrum ac præsulem tanquam vere ἀκαιρότερον, cum his qui tantorū laborum eius participes sunt effecti:& gaudere fruentes orationibus qui pastorē vestrum, vt ita dicam,esuritis atq; sititis, quādo etiam ipsi vestram sanitatē salutaribus scripturis cibastis atq; potastis. B Nam cum degeret inter peregrinos,vos ei consolatio fuistis,& in persecutione atque periculis refouistis eum fidelissimis vestris animabus & mentibus.Ego siquidem iam exulto considerans & ratione prospiciens, in eius reuersione vniuscuiusque vestrū gaudium & plebis votiuas occursiones,& cōcurrentiū gloriosam festiuitatē,& qualis ille vobis erit dies, & quantus, remeante scilicet fratre meo,& quiescentibus priscis malis quorūdam machinatione sartis:necnon pretiosa ac votiua reuersione, cunctos in quadā plenissimi gaudii lętitia copulante. Huiusmodi vero gaudium vsq; ad nos magnitudine sua pertingit:quibus diuinitus hoc etiam constat esse concessum,vt & nos debeamus in laudē tanti viri consurgere. Sed melius est, vt epistolam oratiōe claudamus. Deus omnipotēs & huius vnigenitus filius dominus & saluator noster Iesus Christus hoc gaudium vobis prębeat in ęternū,dignū tribuens præmium admirabili vestrę fidei,quam circa pontificē vestrū glorioso testimonio demonstrastis:vt & vos, & qui vobiscum 1.Cor.2.b. sunt,& hic in futuro meliora possideatis:quę oculus non vidit nec auris audiuit,nec in cor hominis ascēdit,quæ præparauit deus diligentibus se. Per dominū nostrum Iesum Christum,per quem,& cum quo omnipotēti deo gloria in secula seculorum,amen.Valere vos opto charissimi fratres.

Quid Cōstātius petierit Athanasiū,& quid Athanasius à Cōstantio. Et quomodo orthodoxis Pontificibus recipiētibus suas ecclesias hæretici sint expulsi. Cap.30. His itaq;

A His itaq; literis confidens Athanasius ad Orientem venit. Quem Constantius Imperator nó tunc moleste suscepit, sed eũ circumuenire tentabat molitióe submissus Arianorũ, & dixit ad eũ: Sedem equidem tuam decreto cócilii, nobisq; cósentiétibus recepisti. Sed quia sunt aliqui in Alexandria populi tuam declinátes communioné, vnam eos in ciuitate ecclesiam habere permitte. Ad hanc propositioné Athanasius mox occurrit, & ait: O Imperator, potestatem habes iubere simul & agere quęcunq; volueris. Sed etiam ego beneficiũ à te deposco, quod mihi concedi precor. Principe vero cótinuo se daturũ esse pronuntiante, repente subiunxit Athanasius, idé beneficium sibi largiri petens, quod quęrebat Imperator accipere. Vnã enim & ipse ecclesiam postulabat dari per singulas ciuitates, declinãtibus Arianorũ cómunionem. Igitur Athanasii sententiam inutilé sibi cognoscentes Ariani, hoc quidé differendum esse dixerunt, & agendũ quod placeret Imperatori quia Imperator Paulo, & Athanasio, & Marcello, & Asclepæ Gazę, & Lucio Adrianopoleos, secundum ea, quæ in cócilio Sardiceno placuerãt, proprias restituerat sedes. Vnde principalia sacra per singulas ciuitates ad eorũ mittebãtur ecclesias, quibus iubebatur vt eos repéte susciperét. Igitur in Ancyra expulso Basilio & pro eo introducto Marcello, nó fortuita turba prouenit, quę derogationé contraria sapientibus irrogauit, Asclepam vero continuo Gazęi susceperũt. In Cóstantinopolitana

B ciuitate Macedonius ad modicũ tempus Paulo successit, apud semetipsum in ecclesia remota collectiones agens. Pro Athanasio tamen solo Imperator episcopis, & clericis, atque plebi scripsit, vt eum libenter susciperent. Insuper etiã quę cótra eum in iudiciis acta fuerãt, aliis literis aboleri iussit. Quę vero de vtraq; re scripta sunt, hęc esse noscuntur.

An. do. 358. Ariani cupiũt vnã saltem habere ecclesiam oppidatim

Idem petit, Athanasius pro orthodoxis.

Principalia sacra, sacræ literę Principis. Marcellus Ancyrana sede sua potitur

Asclepas Macedonius

Epistola Constantii, per quam omnia gesta contra Athanasium habita sunt Cassa. Cap. 31.

VICTOR CONSTANTIVS, MAXIMVS, PIVS episcopis & presbyteris catholicæ ecclesię S.

Reuerendissimus episcopus Athanasius nó est dei gratia derelictus: nã licet breui tempore humana fuerit probatione summissus, tamé debitum prouidentię vniuersa perspicientis noscitur suscepisse decretũ, recipiés voluntate dei, nostroq; iudicio patriam suã, pariter & ecclesiã, cuius diuino nutu præsul extabat. Huic enim consequẽter oportebat nostrã adesse mãsuetudiné, vt omnia aduersus eos, & eius cómunicatores definita, omnisq; suspitio & illusio contra eum gesta, deinceps sit inanis & vacua: & reuelatio quã dudum clerici eius habuerunt, competenter firma permaneat. Sed etiam hoc eius gratiæ adiiciendum esse censuimus, vt omnes ordines ✝ sacri cognoscant, concessum oíbus ipsi coniunctis, vt sine timore sint, siue epi

An. do. 350.

Aliás, sacra. γράμματα id est, literas

ſcopi,ſiue ſint cleri: Sufficit enim vnicuiq; circa eum rectę voluntatis vnio, A
Quicunq; enim meliori iudicio atq; parte cõſtituti,huius eligũt cõmunionem,hos omnes pręcipimus ad inſtar pręcedentis prouidentię, etiã nunc voluntate dei,noſtrę gratiæ largitatem adipiſci.

Epiſtola Conſtantii ad ad Alexandrinos,vt reciperẽt Athanaſiũ.C.32.

VICTOR CONSTANTIVS MAXIMVS,PIVS populo Alexandrino eccleſiæ catholicæ S.

IN omnibus perhibẽtes noſtræ æquitatis intentionem,ſcientesq; quoniam diu prouidentia veſtri contemplatoris eſtis alienati,id eſt, Pontificis Athanaſii,qui propter inſertam rectitudinem ſuorumq; morum prudentiam cunctis innotuit,eũ denuo ad vos deſtinare cenſuimus. Hunc itaque conſuete & competẽter ſuſcipiẽtes, & apud clementem deum adiutorem orationum habentes,vobis congruam ſimul & nobis placitam cõcordiam atque pacem ſecundum eccleſię ſanctionẽ vbiq; probatę ſufficienter feſtinate ſeruare.Non enim rationabile eſt aliquam diſcordiam inter vos agitari,aut tumultũ,noſtrorum temporum diſciplinæ contrarium:& hoc quidem abeſſe à vobis omnino volumus . Orationibus autem ſufficienter,eo ſcilicet pręſule & adiutore apud deum, vos inſtare ſolẽniter admonemus, vt tali propoſito ad omnium vota perueniente , etiam Gentiles idolorum errori hactenus ſeruientes,ad cognitionẽ ſacræ religionis ſub alacritate feſtinẽt.O chariſſimi nobis Alexãdrini,rurſus igitur admonemus , vt in his B quæ dicta ſunt perſiſtatis,& omnes epiſcopum decreto ſuperno noſtraque ſententia deſtinatum libenter & pie ſuſcipiatis:& toto animo,totaq; volũtate amplectendũ exiſtimetis.Hoc enim & vos decet,& noſtrę manſuetudini noſcitur conuenire.Vt autem omnis turbę ſeditionis occaſio perimatur,Iudicibus apud vos habitis,literis noſtris pręcipimus , vt omnes quos ſeditioſos agnouerint,legitimæ vindictę ſubiiciant.Vtraq; igitur perſpiciẽtes,& noſtrã cum deo ſententiam & rationem profeſſionis veſtrę,necnon & ſupplicium contra ſeditioſos indictum,competenter & cõgrue ſacræ religionis iura ſeruate.Prædictumq; deo amabilem virum omni reuerentia & honore colite:& orationes vnã cum eo pro vobiſipſis, & noſtrę vitę fauore omnium ſaluatori deo lætanter offerre.

Seditioſi iubẽtur puniri

Epiſtola Conſtantii pro Athanaſio,vt aboleretur quicquid pro Athanaſio geſtum eſt. Cap.33.

VICTOR CONSTANTIVS AVGVSTVS NESTORIO S.

EADEM vero forma præſidibus Auguſtæ,Nicææ,Thebaidis,& Libyę ſcriptum eſt.Quicquid pridem ad lęſionẽ & iniuriã Athanaſio epiſcopo cõmunicantium reperitur actum,hoc nunc aboleri pręcipimus . Nã & miniſteriũ,quo priuati fuerãt eius clerici,eoſdem rurſus volumus obtinere Hanc itaq; pręceptionẽ noſtrã ſeruari cẽſemus,vt Athanaſio epiſcopo ſuę

eccle-

A ecclesiæ restituto, cõmunicatores eius habeãt ministeriũ quod semper habuerunt, quod etiã reliqui clerici habere noscũtur, & ipsi gaudio potiãtur.

Quomodo Athanasius Alexandriã sit reuersus. Cap. 34.

TAntis & talibus epistolis munitus sanctissimus Athanasius, per Syriã aggressus venit in Palęstinam, apprehendensq; Hierosolyma, & episcopo Maximo significans gesta Sardiceni concilii, & quod Constantius Imperator illorum decreto iudicioq; cõsensisset, pręparauit vt episcoporũ in illis regionibus habitantium synodus ageretur, Maximus autem in nullo segnis de Syria atque Palęstina vniuersos euocauit episcopos. Factoque concilio restituit & ipse beato Athanasio cõmunionem & dignitatẽ. Scripsit etiam ipsa synodus Alexandrinis omnibus in Aegypto & Libyis episcopis, clericis, atque plebi, ea quæ de Athanasio gesta atque decreta sunt, Ob quam rem valde Maximo detraxerunt Athanasii derogatores episcopi, quod primitus deponens eum, rursus ex pœnitentia tanquã nihil fuisset actũ, sententiã pro Athanasio protulerit, quæ communionem ei dignitatemque præberet. Hæc cognoscentes Vrsatius & Valens, qui circa Arianum dogma studium primitus ardens habuerant, declinantes à priori voluntate Romam profecti sunt, libellumq; pœnitentiæ Iulio offerentes episcopo, & in Consubstantialitatis consensere sermone, & literas Athanasio miserunt, seq; ei deinceps cõmunicare professi sunt. Sic itaq; tunc Vrsatius

B & Valens gestis Athanasii superati, conuersi sunt. Athanasius ergo per Pelusium pergebat Alexandriam. Transiens autem per ciuitates, edocebat vt Arianos vniuersi declinarent, & Consubstantialitatis dogma amplecterẽtur. In quibusdam ecclesiis & ordinationes fecit. Et hoc fuit initiũ alterius querelæ aduersus eum: quia in aliorum ecclesiis ordinare præsumpsisset. Hæc itaque de Athanasio prouenerunt.

Athanasius in petrat Syrorũ & Palæstinorũ synodum

Vrsatius & Valens Ariani resipiscunt

Athanasius cõstituit sacerdotes in alienis ecclesijs

Quibus occasionibus tunc respublica turbaretur, & de diuisione Antiocheni populi propter fidem. Cap. 35.

INterea respublica fortuitis casibus vrgebatur: vnde quæ sunt summaria non est incongruũ breuiter explanare. Igitur quod ædificatore Constantinopolitanæ ciuitatis moriente tres eius filii imperium susceperint, in pręcedentibus est narratum. Sciendum autem, quod cum istis imperauit consobrinus eorum, nomine Dalmatius, vocabulum patris habens: qui dum aliquantisper imperasset, à militibus interemptus est, non iubente Constãtio vt occideretur, nec tamen prohibente. Cum vero Cõstantinus iunior fratris partes inuaderet, & ipse à militibus cõgressiõe facta peremptus est. Hoc autem iam sæpe dictum est. Post mortem vero Constantini iunioris, Persicum contra Romanos motum est bellum, in quo Constantius proficere non valebat: nam cum nocte prelium circa fines Romanorũ atq; Persarum fuisset gestum, validiores tunc Persæ ad breue tempus inuenti sunt.

Dalmatius Cæsar Constantinus iunior

Bellũ Persicũ

ὁμοούσιος Quo tempore neque Christiani sub quiete degebant, sed per Athanasium A de Consubstantialis verbo circa ecclesias erat pugna.

SOZOMENVS.

Diuersitas cleri & populi in templo psallentium

DEniq; apud Antiochiã non concordabant in professione sua clerus & populus, sed per choros, vt est consuetudo, ad hymnos dicendos deo in fine psalmorum monstrabãt propriã voluntatem. Et hi quidẽ patri & filio, velut æqui honoris gloriam dicebãt: hi vero patri in filio, per interpositionem præpositionis filiũ secundũ esse monstrantes. His ita gestis, hærens quid ageret Leontius, qui illo tempore ex hęresi aduersa sedẽ Antiochiæ gubernabat, cum prohibere non auderet eos, qui secundum traditionem Nicęni cõcilii psallerent deo, quia metuebat ne seditio nasceretur in populo, hoc dixisse fertur, tangens caput suũ iam canum: Hac, inquit, niue soluta, lutum cogetur immensum. Per hoc ostendens, quod ipso defuncto seditionẽ populo generaret illa discordia, quæ in hymnis fiebat, nõ patiẽtibus suis successoribus cũ populi varietate sentire. Athanasius igitur veniẽs ad Aegyptũ, explicauit synodales epistolas Iulii Ro. Põt. Insuper & synodalem Maximi Hierosolymitani, quæ talia continere dignoscũtur.

Leontij episcopi Antiochiæ dictum argutum

Epistola Hierosolymitani concilii ad Aegyptiacos episcopos. Cap. 36.

SANCTA SYNODVS HIEROSOLYMIS CONGREgata, per Aegyptũ, Libyã, & Alexandriã cõstitutis presbyteris, diaconis, & plebi, fratribus desideratissimis in domino S. B

CVNCTORVM deo dignè gratias agere nõ valemus, fratres charissimi: í quibus enim miracula semper egit, etiã modo cũ ecclesia vestra fecit, pastorem vestrũ & dominũ consacerdotẽq; nostrum Athanasium vobis sua pietate restituẽs. Quis enim aliquãdo sperauit oculis carnalibus intueri, quem nũc & nos & vos inspicitis, respiciẽtes quem videre desiderastis? Sed veræ orationes vestræ à deo omniũ sunt auditæ, qui curam habet ecclesiæ suę, & vestras lachrymas atq; gemitus sẽper inspexit, quapropter vestras audiuit preces. Eratis enim sicut oues abiectæ & fatigatæ, non habentes vtiq; pastorem. Propterea visitauit vos cœlitus pastor verus, & de propriis ouibus curam gerens, restituit vobis quem noscimini concupisse. Ecce enim & nos omnia pro ecclesiastica pace facientes vestræq; dilectiõi conspirantes in eius amplexu præcessimus, & cõmunicãtes ei per eum vos alloquimur, scriptaq; pręsentia destinamus. Itaq; secundum gratifica vota vestra, scitote nos quoq; cũ eo vinculo charitatis obstrictos. Debetis ergo etiam pro pietate deo amabiliũ nostrorum Imperatorũ incessanter orare: quoniã & ipsi cognoscentes vestrũ desideriũ, vobis restituere destinarunt. Omni ergo honore tensis manibus suscipientes illum, gratificas orationes offerte deo, qui vobis talia cõdonauit. Festinate autem semper in deo gaudere & glorificare dominũ, per quem, & cũ quo patri gloria in secula seculorum,

Imp Constantius & Constans

A lorum,amen.Venies igitur Athanasius in Aegyptum, quos quidem agnouit Arii sectatores,deposuit. Quibus à se depositis, ecclesias eorum præcepit fidem tenere Nicæni concilii,eamq; summo studio custodiri.

De Magnentio tyranno & Britannione atque Nepotiano. Cap.37.

SIc itaque se rebus habentibus Magnentius tyrannus circa partes emersit Hesperias. Qui Constantem Imperatorem occidentalium partium facto dolo circa Gallias interemit. Quo gesto, intestinum inflammatum est bellum.Magnentius etenim tyrannus totam tenebat Italiam, Aphricamque & Libyam,simul & Gallias.In Illyrico vero & in Sirmio aliud rursus à militibus excitatum est bellum per tyrannum nomine Britannioné. Sed etiam Romam tumultus non fortuitus detinebat. Fratruelis nanque Constantini Nepotianus nomine imperium assumpserat,gladiatorum virtute suffultus: & Nepotianum quidem Magnentii milites deposuerunt, Magnentius autem procedens vniuersas partes vastabat Hesperiæ. Horũ igitur omnium malorum imméſa confluctio breui tempore generata est. Quarto enim anno post Sardicense concilium,hæc acta noscuntur consulatu Sergii & Nigriani.His itaque nuntiis apparebat,quod ad Constantium solum imperii iura peruenissent:quo prouectu,contra tyrannos semet ipsum (vt poterat) præparabat.

Magnentius tyrannus An.do.352. Constans occiditur a Magnẽtio Britannion tyrannus An.do.353. Nepotianus An.do.353.

B

De insidiis cõtra Athanasiũ gestis,& de leuitate Cõstantii. Cap.38.

ADuersarii vero Athanasii, opportunum se tempus inuenisse iudicantes,rursus aduersus eum calumnias instruebant.Tunc Imperatori Cõstantio suggesserunt,quod omnem Aegyptum subuertisset & Libyam.Inuidiã vero maxime auxit eius,quod ordinationes in parœciis fecisset alienis.Athanasius interea cum venisset Alexandriam,synodum Aegyptiorũ congregauit episcoporum.Qui consona decreuerunt Sardiceno concilio, atque Hierosolymis celebrato. Constantius igitur Imperator, pridem & ipse Arianorum secta præoccupatus,omnia quę paulo ante ei placuerant, in contrarium demutauit.Et primum quidem ecclesiæ Constantinopolitanæ pontificem Paulum deportari iussit in exilium: quem deducentes in Cucusum Armeniæ,suffocarunt.Marcello autem denuo proiecto, ecclesiam Ancyranam Basilius rursus inuasit. Lucius auté Adrianopoleos ferro vinctus,in carcere moritur.Tantumque valuerunt, quæ de Athanasio dicebantur,vt in immensum furorem cadens Imperator,eum vbicunque reperiretur,iuberet occidi:cum quo Theodulum & Olympium præsules ecclesiarũ Thracensiũ.Igitur Athanasium volũtas Imperatoris nõ latuit,sed præsentiens,fuga dilapsus est,& minas principis declinauit. Cuius fugam dilatauerunt Ariani,præcipue Narcissus Neroniadis episcopus, Georgius Laodicię,& Leontius tunc Antiochenæ præsul ecclesiæ.Is enim cum presbyter esset dignitate priuatus est: quia cum mulieré Eustolia nomine, de-

Athanasius cõcilũ cõuocat Alexandriam Cõstãtius iterũ Arianissat Paulus Cõstã. deportatur Marcellus eijcitur Lucius An.do.353. Constantius Athanasiũ iterũ persequitur

Leontius e ordine sacerdotū summouetur

gens,& turpem suspitionem celare volens,genitalia sibimet noscitur absci- A
disse:& deinceps quidē fiducialiter cum muliere viuebat. Postea vero studio Imperatoris Constantii in Antiochena ecclesia ordinatur episcopus post Stephanum, qui primitus successerat Phlacito. Hæc igitur de his dicta sufficiant.

De Macedonio eiusque crudelitate. Cap.39.

Macedonij Ariani bellum aduersus orthodoxos.

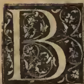
EO tempore Constantinopoli Macedonius tenebat ecclesias, Paulo scilicet amputato prædicto modo. Qui de Imperatore præsumens, Christianis commouit bellum,& non minus quàm quod Tyranni eo tempore faciebat: suadens enim Imperatori, vt sibi ecclesias vastanti ferret auxilium, egit vt lege firmarentur quæcunque pessime agere nitebatur. Muniens enim semetipsum monasteriis plurimis, quę ipse propria voluntate in Constantinopolitana vrbe constituit,& pactis episcoporum in circuitu positorum, frequenter dicitur afflixisse Pauli dogmata sequentes. Et primum quidem eos ex ecclesiis expulit: deinde vero communicare sibi coegit, ita vt plurimi plagarum immanitate deficerent: alii vero substantiis, alii humana ciuilitate priuarentur: aliis in frontibus characteres ponerentur, vt essent huiusmodi signo notati. Hæc itaque faciebant per omnes Orientis vrbes, præcipue tamen Constantinopoli. Quam persequutionem primo tepentem Macedonius auxit episcopus. Helladicæ vero ciuitates Illyrici, necnō B
& Hesperiæ partes manebant immotæ.

HISTORIAE ECCLESIASTICAE QVAM TRIPARTITAM VOCANT, LIBER QVINTVS.

THEODORITVS.

Quod defuncto Constante, rursus Ariani Constantium aduersus Athanasium incitauerint. Cap.1.

Ariani incitāt Constantiū in Athanasium.



BREVI autem tempore elapso, cum vita functus esset Occidentis Imperator Constans, Constantium fautores Arii compulerunt, Athanasium illi in memoriam reuocātes, quasi ipse fuisset, qui ei fratrem fecerit inimicum, ita vt penè disruptis naturæ vinculis vsque ad bella descēderēt. His incitationibus Constantius motus, non solū expelli, sed etiam perimi sacratissimū Athanasium imperauit. Et mittens quendā Sebastianū ducē, cū maxima militari manu, velut erroneū iussit interimi.

Sebastianus dux mittitur ad occidendū Athanasium

Quomodo

A Quomodo autem & ille cum exercitu venerit, & iste diffugerit, ipse qui passus, & mirabiliter liberatus est, melius enarrabit: nam in Apologia suæ fugæ sic ait.

Quid Athanasius in Apologia fugæ suæ retulerit. Cap. 2.

VEruntamen exquirant modum etiam discessionis, & cognoscant à suis. Erant enim Ariani cum militibus concurrentes, vt eos accederent, & ignorantibus nos ostenderent: & licet sine vlla compassione sint, vel audientes tamen confusi quiescant. Erat itaque iam nox, & aliqui populorũ ad Vigilias venerãt, expectabatur futura die Collectio. Dux autem repente astitit cum militibus plusquam quinquies millibus habentibus scilicet arma, & gladios enudatos, arcus, sagittas & vectes: & ecclesiam quidem ipse circumdedit, statuens milites sibimet cohærẽtes, vt nullus posset egredientium ab ecclesia eorum manus euadere. Ego vero irrationabile iudicans in tanta confusione populum relinquere, & non magis ante illos pericula sustinere: residens in sede præcepi, vt diaconus psalmum legeret, populi responderent: Quoniam in seculum misericordia eius: & sic omnes in domos suas abirent. Sed duce postea ingrediente, & militibus sacrarium circumdantibus, vt nos capere possent, clerici quidem qui sunt inuenti simul & populi clamabant, poscentes vt & nos discederemus vnà cum populo. Ego vero magis è diuerso dicebam, non nos discedere, nisi omnes singillatim prius exirent. Surgens itaque oratione facta, sic præcepi vniuersos abscedere: melius esse dicens, me periculo subiacere, quàm quenquam eorum excipere læsionem. Egredientibus igitur plurimis, & reliquis subsequentibus, quidam monachi, qui ibi nobiscum fuerant, & aliqui clericorum ascendentes traxerunt nos: & ita, testis est ipsa veritas, militibus aliis sacrarium circumdantibus, aliis per ecclesiam discurrentibus, per medium eorum domino iter dante atque custodiente pericula cuncta transiuimus, deum magnifice glorificantes: quoniam neque populum neci tradidimus, sed etiam vt saluaretur actum est, & manus quærentium nos effugere præualuimus.

Vigiliæ Christianorum Conuentus

Psal. 117. a.

B

SOCRATES.

Quid rursus Athanasius de gestis Georgii in libro de fuga sua retulerit. Cap. 3.

QVæ etiam Georgius eodem tempore in Alexandria gesserit ipsius Athanasii qui hæc passus est voce narremus. In libro enim, quem de fuga sua scripsit, hęc ait: Igitur in Alexandria surrexerunt denuo nos quærentes occidere. Et facta sunt nouissima peiora prioribus. Repente nanque milites circũdantes ecclesiam, pro orationibus prælia celebrabant. Ingrediente nanque quadragesima Georgius ex Cappadocia ex eis missus, auxit mala, quæ illorum calliditate didicerat. Post septimanam itaque Paschæ, virgi-

virgines mittebantur in carcerem. Episcopi vincti à militibus ducebantur, orphanorum & viduarum domus diripiebatur, & inuasiones in domibus agebantur, & noctu Christiani deponebantur. Obsignabantur domus, & fratres clericorum pro fratribus pericula sustinebant. Hæc quidem pessima, sed grauiora postea sunt præsumpta. Septimana enim quę fuit post sanctam Pentecosten, populus ieiunans est egressus ad cœmeterium orationis causa, eo quod omnes communionem Georgii declinarent. Sed hoc cognoscens ille nequissimus ipse concitauit Sebastianum ducem Manichæum, qui cum multitudine militum arma, gladios euaginatos, arcus, sagittasque ferentium facto impetu in ipso die Dominico super populum irruit, & paucos orantes inueniens (cum iam plurimi discessissent) talia gessit, qualia ab eis decebat impleri. Incendio nanque facto statués virgines secus ignem cogebat eas, vt se profiterentur Arianas. Cumque eas cerneret esse victrices, & de igne nullo modo cogitare, sic earum vultus lacerauit, vt vix agnosci post tempora potuerint. Tenens autem & quadraginta viros tormento nouiore discerpsit. Sectis nanque de palma virgis & habétibus suos aculeos, eorum dorsa ita verberibus lacerauit, vt quidam eorum sæpius à medicis incisi sint propter spinas, quæ eorum dorsis inhærebant: alii vero dum non ferrent tormenta, mortui sint. Eos auté qui viuere potuerunt, & quandam virginem in exilium deportauit in maximam Oeasim. Corpora vero mortuorum primo quidem reddi non passus est, sed celauit, insepulta relinquens ea, vt quasi tâta crudelitas latere videretur. Hoc autem aiunt, qui mentis errore desipiunt. Nam cum parentes mortuorum gauderent quidem propter confessionem, flerent autem propter corpora defunctorum, maiora eorum impietatis indicia personabant. Post hæc autem ex Aegypto atque Libyis in exilium deportauerunt episcopos, Ammonium, Muium, Gaium, Philonem, Hermem, Plenium, Psenosirim, Nilammonem, Agathonem, Anagamphum, Ammonium, Marcum, Dracontium, Adelphium, Athenodorum: & presbyteros, Hieracem & Dioscorum: & sic eos acerbissime per itinera pepulerunt, vt quidam eorum in ipsis itineribus, alii vero per exilia morerentur. Occiderunt autem episcopos plusquam triginta, habentes studium secundum Achab, vt, si possent, amputarent penitus veritatem.

Sebastianus dux Manichæus.

A

B

THEODORITVS.

Super hæc igitur Athanasius etiam consolatorios libros virginibus illis scripsit, quæ crudelissimas pertulerunt passiones, dicés inter hęc: Propterea nemo vestrum sit tristis, licet & sepulturam vobis denegent impii & prohibeant vos efferri. Nam vsque ad hoc nequitia peruenit Arianorum, vt & portas clauderent, & circa sepulturarum loca veluti dæmones residerent, ne quis sepeliretur fidelium dilectorum. Hæc ergo & his similia Ge-

orgius

A orgius in Alexandreia faciebat. Sanctus autem Athanasius nullum locum munitum cautelæ suæ putabat: cum vtiq; aut viuum eum deduci, aut mortuum decollari, & caput eius Imperator sibi iussisset afferri. Pro qua re præmium maximum compromisit huiusmodi aliquid nuncianti.

SOCRATES.

Quemadmodum Britannion sit priuatus Imperio. Cap. 4.

Imperator interea in Illyricum castra metatus est, cogebat eum publica necessitas, & maxime Britannionis, qui per milites Augustus fuerat appellatus. Cumque venissent in Sirmium, mutuis fœderibus factis Britannionem vidit. Actumque est, vt milites qui eum constituerant, transirent ad fauorem Constantii. Quo facto, solum Constantium Imperatorem Augustum voce emissa clamauerunt. Cumque de Britannione nulla memoria fieret, ille repente sentiens se proditum, ad pedes se prostrauit Imperatoris. Porrò Constantius auferens ei coronam simul & purpuram, clementer ei locutus est, monens vt sub schemate priuato quiesceret, quod vtique eius ætati potius conueniret, quàm habere nomen sollicitudinibus onustũ: iussitque ei sumptus vberrimos ex publicis functionibus exhiberi. Cumq; in Prusa Bithyniæ Britannio ageret, Constantius scripsit ei, narrans quod multorum bonorum ei causa fuisset, quem à tantis cogitationibus & malis ipsi prouenientibus liberasset. Nec se bene fecisse, quia quæ sibi præstare debuerat, illi potius impendisset.

An. do. 353. Constantij in Illyricum profectio

Britannio senex, electus Imperator An. do. 354.

B

Est in Bithyniæ Prusias, est & Prusa paruum oppidũ.

De Gallo Cæsare, & de signo crucis, quod tũc in cœlis apparuit. Cap. 5.

Tunc igitur Imperator Gallum consobrinum suum Cæsarem fecit. Cui nomen suum imponẽs in Syriam Antiochiæ destinauit, vt partes per eum custodirentur Orientales. Quo Antiochiam veniente, circa Oriẽtem signum Saluatoris apparuit. Columna nanque sub specie crucis in cœlo visa, maximo miraculo conspicientibus fuit. Alios autem suos duces cum multo exercitu contra Magnentium destinauit. Ipse vero in Sirmio morabatur, & rei expectabat euentum. Tunc igitur & Photinus ecclesiæ præsul aperte dogma quod ipse compererat, exponebat.

Gallus Cæs. Constantius aduersus Magnentium

SOZOMENUS.

Dicebat autem: Deus quidem omnipotens vnus, qui proprio verbo cõdidit vniuersa. Ante secula vero natiuitatem & existentiam filii dicere fugiebat, sed ex Maria natum docebat Christum.

An. do. 355. Photinus hæreticus

SOCRATES.

De Photino hæresiarcha, eiusque damnatione. Cap. 6.

Quamobrem tumultu surgente, iussit Imperator concilium in Sirmio congregari. Conuenitque illic ex Orientalibus quidem Marcus Arethusæ, & Georgius Alexandrinus, quem remoto Gregorio ordinauerant Ariani. Venit etiam Basilius expulso Marcello Ancyræ præsule, Pancratius

Cõcilium Sirmij aduersus Photinum An. do. 355.

tius Pelusii, Hypatianus Heracliæ. Occidẽtalium vero Valens Myrsenus, A & tunc celeberrimus hominum Osius Cordubę pontifex, pariter inuitus. Isti siquidem post Consulatum Sergii & Nigriani (quo anno propter bellorum turbas nullus Consulum fuerat solenniter ordinatus) conuenerũt in Sirmio. Et Photinum (dogma Sabellii Libyensis, & Pauli Sarmosateni, sæpe cognoscentes) repente damnauerunt.

SOZOMENVS.

Fides exposita in Sirmio, cum capitulis subiectis, Cap. 7.

POst hæc de fide propositiones ædiderunt, vnam Græce, alteram Latine, multum sibimet textu sensuque concordes.

SOCRATES.

Marcus Arethusius

Tunc etenim quasi antiqua fidei dogmata reprehendentes, alias propositiones de fide sanxerunt. Et vnam quidem Attica lingua Marcus ædidit Arethusæ, sed cum Romana lingua concordiam non habẽtem, neque sermone neque compositione, sed nec ipsi Græcitati cõuenientẽ. Vnam itaq; Latine à Marco cõpositam hic subiungã: secundam vero, quam in Arimino postea relegerunt, loco proprio ponemus, cum ea quæ ibi gesta sunt dixerimus, vtraq; tamen in Græcam linguam conuersa est. Marcus ergo hoc modo expositionem de fide dictauit. Credimus in vnum Deum patrem, omnipotentẽ, creatorem, & factorem vniuersorum, ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur: & in vnigenitum eius filium dominũ nostrum Iesum Christum, qui ante omnia secula ex patre natus est, Deum ex Deo, lumen ex lumine, per quem facta sunt omnia in cœlis & in terra, visibilia & inuisibilia: verbũ existens, & sapientia, & lumen verũ, & vita: qui nouissimis diebus propter nos humanatus est ex sancta virgine, & crucifixus, & mortuus, & sepultus, & resurrexit à mortuis tertia die, & ascẽdit in cœlũ, & sedet in dextera patris: & vẽturus est in consummatione seculi iudicare viuos & mortuos, & reddere vnicuiq; secũdũ opera sua. Cuius imperiũ sine fine existẽs in secula permanet infinita. Erit enim sedens in dextra patris, non solum in hoc seculo, sed etiam in futuro. Et in spiritum sanctum παράκλητον, id est, consolatorem, quẽ promittẽs apostolis post ascensionem ad cœlos esse mittendum, vt doceret & commemoraret eis vniuersa, transmisit. Per quem etiam sanctificantur animæ credentium in eo veraciter. B

Expositio fidei apud Sirmium

Eos autem qui dicunt ex non existentibus filium, aut ex altera essentia, & non ex Dei: &, quia erat tempus aut seculũ, quando nõ erat, alienos nouit sancta ecclesia catholica. Rursus igitur dicimus.

I Si quis patrem & filium duos deos dicit, anathema sit.

II Et si quis deum Christum ante secula filium dei, ministrantem patri ad creationem vniuersorum, non confitetur, anathema sit.

III Si quis ingenitum, aut partum eius ex Maria natum dicere præsumit,

A mit,anathema ſit.

IIII Si quis ſecũdũ pręſciẽtiã ante Mariã dixerit filiũ eſſe,& nõ ante ſe cula ex patre natũ apud deum eſſe,& per ipſum oĩa facta , anathema ſit.

V Si quis ſubſtantiã dei dilatari aut contrahi dixerit,anathema ſit. Ioan.1.a.

VI Si quis dilatatam ſubſtantiam dei filium dixerit facere, aut dilatationem eius ſubſtantiæ filium nominauerit,anathema ſit.

VII Si quis affectiuũ aut prolatiuũ verbũ dixerit dei filiũ,anathema ſit

VIII Si quis hominẽ ſolũ dixerit filiũ qui ex Maria eſt,anathema ſit.

IX Si quis deum & hominem ex Maria dicens,deum ingenitum eundem intelligit,anathema ſit.

X Si quis illud quod ſcriptum eſt:Ego Deus primus,& ego poſtea,& præter me non eſt deus,cum in deſtructionem idolorum & deorum non exiſtentium dictum ſit,ad deſtructionem magis vnigeniti ante ſecula dei, Iudaice percipit,anathema ſit. Eſa.44.a.

XI Si quis audiẽs verbũ caro factum eſt,verbum in carnẽ mutatũ putauerit,aut conuerſione facta ſuſcepiſſe carnem,anathema ſit. Ioan.1.b.

XII Si quis vnigenitum filium Dei crucifixum audiens,corruptionem

B aut paſſionem,aut conuerſionem,aut mutationem,aut peremptionem ſuſtinuiſſe dicit,anathema ſit.

XIII Si quis quod ſcriptum eſt:Faciamus hominem,nõ patrẽ ad filium dicere,ſed ipſum ad ſemetipſum aſſerit dixiſſe deum,anathema ſit. Gene.1.c.

XIIII Si quis contra Iacob nõ filium tanquã hominẽ luctatum eſſe,ſed ingenitum deum aut patrem eius dixerit,anathema ſit. Gene.32.f.

XV Si quis illud quod ſcriptum eſt:Pluit dominus à domino,nõ de patre & filio perceperit,ſed ipſum à ſemetipſo pluere dixerit, anathema ſit. Pluit enim dominus filius,à domino patre.

XVI Si quis audiens dominum patrem,aut filium dominum,& dominum patrem & filium,& dominus à domino dicẽs,duos aſſeruerit deos, anathema ſit:nõ enim coaptamus filium patri,ſed ſubditũ nouimus.Neq; enim deſcendit in corpus ſine voluntate patris:neq; pluit à ſemetipſo,ſed à domino,autoritatẽ videlicet præbente patre.Neq; ſedet à dextris à ſemet ipſo,ſed audit dicente patre:Sede à dextris meis. Pſal.109.a.

XVII Si quis patrem & filium & ſpiritum ſanctum vnam perſonam dicit,anathema ſit.

XVIII Si quis ſpiritum ſanctum paracletum dicens,ingenitum aſſerit deum,anathema ſit.

XIX Si quis,ſicuti docuit nos,nõ alium dicit paracletum pręter filium. Ait enim:Et alium paracletum mittet vobis pater,quem rogabo ego, anathema ſit. Ioan.14.b.

XX Si quis ſpiritum dicit partem patris aut filii,anathema ſit.

I i XXI Si

XXI Si quis patrem & filium & ſpiritum ſanctum tres dicit deos, anathema ſit. A

XXII Si quis conſilio dei tanquam vnam creaturarum factum aſſerit filium dei, anathema ſit.

XXIII Si quis nolēte patre natum filiū, dixerit, anathema ſit. Non enim inuitus & vim paſſus pater neceſſitate naturali quaſi nolēs genuit filiū, ſed ilico vt voluit, etiā ſine tēpore & ſine paſſione ex ſemetipſo genuit eum.

XXIIII Si quis ingenitum & ſine principio dicit filium tāquam duos ſine principio, & duo ingenita dicens, & duos faciēs deos, anathema ſit. Caput enim & principium omniū filius: caput aūt Chriſti deus. Sic enim ad vnū omniū principium quod eſt ſine principio, per filiū pie omnia referūtur. Rurſus autem ſubtiliter inſpicientes Chriſtianum ſenſum, dicimus.

XXV Si quis Chriſtum deum filium dei ante ſecula, miniſtrantem patri ad omnem creationem non dixerit, ſed ex quo ex Maria natus eſt, ex eo
Paulus Samoſatenus dicit filium & Chriſtum eſſe vocatum, & initium accepiſſe vt deus eſſet, anathema ſit, ſicuti Samoſatenus.

ALIA FIDES EXPOSITA SIRMII LATINE, quam nos ex Græco tranſtulimus, & de diſputatione Photini. Cap. 8.

Fides apud Sirmium expoſita QVoniam de fide aliquem placuit fieri tractatum, omnia caute quæſita ſunt & expoſita Sirmii ſub præſentia Valentis, & Vrſatii, atque B Germani, & cæterorum. Conſtat vnum deum eſſe patrem omnipotentem ſicut etiam omni orbe terrarum annuntiatur. Et vnum vnigenitum filium eius Ieſum Chriſtum dominum & deum ſaluatoremq; noſtrū ex eo ante ſecula genitum: Duos autem deos non oportere dici, quoniam & ipſe dominus ait: Ibo ad patrem meum & patrem veſtrum, deum meum & deum veſtrum. Propterea & omnium deus eſt, ſicut etiā apoſtolus docuit: Iudæo-
Ro.3.d. rum deus non ſolum, nónne & Græcorum & Gentilium? vtique. Quoniā circumciſio ex fide, & præputium per fidem, & cætera quidem omnia conſonant, & nulla remanere videtur diſcordia. Quia uero multos mouet dictio Latina ſubſtātię, quę Gręca līgua dicitur οὐσία, vt ſcrupuloſiſſime cogno-
οὐσία ὁμοούσιον ὁμοιούσιον ſcatur ὁμοούσιον, hoc eſt, eiuſdē ſubſtātiæ, aut ὁμοιούσιον, id eſt, ſimilis ſubſtantiæ, non oportet horum vocabulorum aliquam omnino fieri mētionem, neq; de his exponi apud eccleſiam: propter hanc cauſam ac rationē, quia in ſanctis ſcripturis nihil tale conſcriptū eſt, & quoniā hæc vltra humanam ſciē-
Eſa.53.c. tiam & intellectum ſunt, & quia nullus poteſt generationē filii enarrare ſicut ſcriptum eſt: Generationem eius quis enarrabit? Hoc enim ſciendū, ſolum patrem noſſe quēmadmodum filium generauerit: & rurſus filiū, quomodo ipſe de patre ſit genitus. Nulli vero dubiū eſt, maiorem eſſe patrem honore, & dignitate, atq; diuinitate, & ipſo nomine paterno eſſe potiorem
Ioan.14.d. teſtificante filio ipſo: Qui me, inquit, miſit pater, maior me eſt. Et hoc eſſe catholi-

catholicũ,nullus ignorat,duas perſonas eſſe patris & filii:Et patrẽ quidem maiorẽ,filiũ vero ſubiectũ cum omnibus quę ei pater ſubiecit eius:Patrem vero initiũ non habere,& inuiſibilẽ,& immortalẽ,& impaſſibilẽ eſſe:filiũ vero natũ ex patre,deũ ex deo,lumen ex lumine,& huius natiuitatẽ, ſicuti prędictũ eſt,nullũ noſſe niſi ſolũ patrẽ:Ipſum vero filiũ dominum & deũ noſtrũ,carnẽ ſeu corpus,hoc eſt,hominẽ aſſumpſiſſe, ſicut & angelus annunciauit,& oẽs ſcripturę docent,& maxime ipſe Apoſtolus doctor Gentium:Hominẽ aſſumpſit Chriſtus ex Maria virgine, per quem paſſus eſt. Apex autẽ totius fidei & firmamentũ eſt,vt Trinitas ſeruetur ſemper,ſicut in Euãgelio legimus:Euntes docete oẽs, baptizantes eos In nomine patris & filii,& ſpiritus ſancti.Integer autẽ atq; perfectus eſt numerus Trinitatis. Matth. vlti.d. Paracletus vero ſpiritus ſanctus per filiũ miſſus, venit ſecundũ promiſſionem,vt Apoſtolos & oẽs credentes ſanctificaret. His igitur explanationibus,etiam poſt damnationem,Photinum conſentire & ſubſcribere ſuadebant,promittentes ei reddendum epiſcopatum,ſi per pœnitẽtiam anathematizaret dogma quod ipſe compererat, & in ipſorũ ſententia cõſonaret. Ille vero eorum quidem propoſitum nõ ſuſcepit,ſed prouocauit eos ad diſputandum.Quapropter definito die,Imperatoris voluntate, conuenerũt præſentes epiſcopi,& Senatorum non pauci,quos pręceperat adeſſe diſpu-
B tationi princeps.Inter quos reſtitit Photino Sabinus eccleſiæ tunc Ancyrę præſul,exceptoribus voces eorũ conſcribentibus.Magnaq; certamina ſermonum inter vtranq; partem facta noſcuntur, victuſq; Photinus damnatus eſt.Et in fuga cõſiſtens,poſtea libros vtraque lingua conficiebat,quando neque Latini ſermonis videbatur ignarus.Scripſit quoq; contra omnes hæreſes,proprium ſtudens dogma firmare.Et de Photino quidem hæc dicta ſufficiant.Sciendum tamen quoniam in Sirmio conuenientes epiſcopi pœnitentia ducti ſunt de expoſitione fidei Latina lingua prolatæ.Poſt æditionem nanque,ſibi eam contrariam iudicabant.Quam ſtuduerunt ab ępiſcopis qui eam iam ſubſcripſerant reddi,quoniam celabatur à plurimis.Imperator autem edictis quæri præcepit æditionem ipſam,ſupplicium minatus,ſi quis eam celaſſe compereretur.Sed neq; terror deſtruere potuit quod ſemel fuerat inſtitutum,eo quod apud multos haberetur. Et de his quidẽ iſta dixiſſe ſufficiat.

Photinus diſputat,damnatúrq;,& libros conſcribit. Sabinus antagoniſtes Photini. Exceptores, notarij.

Pœnitet Sirmienſem ſynodũ ſuæ definitionis de fide

De Oſio Hiſpano. Cap.9.

QVia vero & de Oſio Hiſpano inuito illuc veniente fecimus mentionem,breuiter etiam de eo dicendum eſt.Ante paululum temporis iſte vir molimine Arianorũ fuerat miſſus in exilium.Tũc aũt ſtudio eorũ qui Sirmii cõuenerunt,eum euocauit Imperator,volens eum aut ſuaſione aut neceſſitate concordare cum præſentibus.Hoc enim ſi fieret, maximũ fidei eorum putabatur eſſe teſtimoniũ.Quapropter (ſicuti dixi) ex neceſ-

Oſius Cordubenſis vi adigitur vt Sirmienſi ſynodo ſubſcribat

I 2 ſitate

ſitate venit. Et cum eis conſentire reſpueret, tormenta longæuus plagasq; perpeſſus eſt, vnde etiam neceſſitate vehementi expoſitionibus tunc ædi- A
tis conſenſit atq; ſubſcripſit. Hunc ergo terminũ habuerunt, quæ tunc Sirmii geſta noſcũtur. Imperator aũt Cõſtantius agebat Sirmii, & belli quod gerebatur contra Magnentium, expectabat euentum.

De Magnentio tyranno, & de tyrannide Syluani. Cap. 10.

Magnentius Romę ſeuit. Fugit in Galliam

Mirſa

INterea Magnentius ad antiquã perueniens Romam, multos peremit Senatorũ ac populi. Et cognoſcens vicinos eſſe contra ſe Conſtãtii milites, abſceſſit ad Gallias partis Occidentalis. Cumque illic bellum ſæpius inter ſe exercerent, modo iſti, modo illi victores eſſe videbantur. Nouiſſime aũt deuictus Magnentius, fugit in Mirſam, quod eſt Galliæ caſtrum: vidensq; ſuos milites quaſi de perditione triſtes, ſtans celſiore loco, eos nitebatur al locutionis conſuetudine confortare. Tunc illi fauorem ſolitum Magnentio exhibere præparati, è diuerſo nolentes, clamauerunt omnes, Conſtanti Auguſte, tu vincas. Hoc augurium Magnentius traxit ad ſemetipſum, tã quam ei non diuinitus concederetur Imperium. Et propterea relinquens caſtrum ad vlteriora tendebat. Sequentibus autem Conſtãtii militibus circa montem Seleucum facta congreſſione, ſolus fugiens venit in Lugdunẽſem vrbem, comperiensque ſuam matrem & fratrem quem Cęſarem conſtituerat interfectos, nouiſſime interfecit & ſemetipſum, Conſulatu Conſtantii ſexto, & Conſtantii Galli ſecũdo, Auguſti die quintodecimo. Non B
poſt multum vero temporis, etiam Decentius eius frater, ſemetipſum ſtrãgulauit. Sed neque ſic ad rempublicam quies venit. Nam poſt paululum apud Gallias Occidentales Syluanus quidam tyrannus eſt exortus, quem duces Conſtantii velociter peremerunt.

Seleucus mõs. An. do. 355. Conſciſcit ſibi Magnentius mortem

Decentius

Syluanus tyrannus

De inſultatione Iudæorum, & de tyrannide Galli Cęſaris atque per emptione. Cap. 11.

An. do. 356. Iudæi tumultuantur Gallus Cæſ. Iudæos compeſcit Montius Quæſtor Domitianus Præfectus Orientis

POrrò Iudæi in Diocæſarea Palæſtinæ reſiſtentes, vicina loca turbabant: & ſumentes arma, tentabant inſultare Romanis. Poſt hæc itaque Gallus Cæſar cum Antiochiæ degeret, exercitu deſtinato eos apprehendit, ciuitatemque vaſtauit. Cumque videretur ſibi proſpere geſſiſſe, felicitatem non ferens, acceſſit ad tyrannidem. Et non inſinuans Imperatori ſuam intentionem, Quæſtorem vocabulo Magnum, & Domitianum Præfectum Orientis occidit. Ob quam rem Conſtantius indignatus, euocauit eum. Qui cum contemnere non poſſet, veniebat ad principem. Cumque contra inſulam Flaconenſem veniſſet, eum illic Conſtantius præcepit interemi.

An. do. 356.

De Iuliano Cæſare, & quod Iulio ſucceſſerit Liberius. Cap. 12.

An. do. 357. Iulianus in Gallias mittitur

POſt paululum vero tẽporis Iulianũ Galli fratrẽ Cæſarem conſtituens, contra Barbaros miſit in Gallias. Gallus vero, qui & Conſtantius, ſeptimo

A mo Constātii Cōsulatu,& sui tertio,ita perimitur.Iulianus sequēti Cōsulatu Arbitionis & Iuliani,cōstituitur Cæsar,die septimo mensis Nouemb. Iulianus fit Cæsar

SOZOMENVS.

Sublatis itaque tyrannis,requiem à malis videbatur habere Constantius,& deserens Sirmium,veniebat ad antiquam Romam,illic volens triumphum de tyrannicis exercere manubiis.Credens autem ea occasione posse vtriusque partis episcopos in dogmate concordare, rursus synodum in Italia celebrandam constituit.Interea Iulius Papa cum quindecim annis Romanam rexisset ecclesiam,moritur,cui successit Liberius. Constantius Romā venit. Iulius Pont. Ro. moritur, Liberius succedit. An.do.351.

SOCRATES.

De Aëtio hæretico. Cap.13.

Porrò in Antiochia Syriæ alter hæresiarches emersit Aëtius, cognomento ἄθεος, id est,sine deo.Is enim eadem quæ Arius sapiebat, sed ab Arianis se segregabat, eo quod Arium in suam communionem recepissent.Qui,sicuti prædictum est, aliud mente gerens, aliud voce cōfessus est, cum terminum synodi Nicenæ suscipiens subscripsisset,volens circumuenire tunc principem:propterea ergo Arianos Aëtius declinabat.Erat nanque is Aetius prius hæreticus,& feruentissime defendere Arii dogma videbatur.Eruditus enim aliquantulum Alexandreia reuersus est: Et veniens Antiochiam Syriæ,vnde oriundus erat,à Leontio tunc Antiocheno præsule diaconus ordinatur. Tunc ergo venientes ad se, disputationibus sophisticis eludebat. Hoc enim faciebat sequens Categorias Aristotelis, disputans & quædam commenta concinnans quæ non intelligebat, neque ab eruditis intentionem Aristotelis cognouerat: Ille nanque propter Sophistas tunc deridentes philosophiam, hoc opus iuuenibus exercitationis causa conscribens, dialecticam Sophistis per huiusmodi contentiones opposuit. Contemplatiui autem Philosophi, libros Platonis & Plotini declarantes, ea quæ artificiose ab Aristotele sunt conscripta, redarguunt. Sed Aetius contemplatiuum doctorem non habens, in commentationibus sophisticis perdurauit. Quamobrem nec intelligere potuit, quomodo sit ingeniti generatio: & quemadmodum quod nascitur, coæternum sit generanti. Parum ergo eruditus erat Aetius, & diuinarum literarum ignarus, tantummodo ad contentiones paratus, quod etiam quilibet rusticus facere potest.Et cum nec veteres qui eloquia Christiana fuerant interpretati legisset, asserebat se multum gaudere libris Clementis, & Aphricani, necnon Origenis, cum vtique fuerint illi viri totius sapientiæ virtutibus eruditi. Fecit igitur is epistolas ad Imperatorem Constantium, & alios quosdam, contentiones inuoluens, & quædam commenta conficiens. Quamobrem etiam ἄθεος, id est, sine deo vocabatur.Et licet eadem,quæ Arius,vindicaret,tamen à suis non valentibus in-

An.do.358. Aëtius hæresiarches

B

Aetius Antiochenus à Leontio diaconus ordinatur Aristoteles in quem vsum scripsera Sophistica Aetius sophista Clemens Aphricanus Origenes Aetius ἄθεος

telligere perplexiones syllogismorum eius, cum eadem, quę ille, saperet, pu A
tabatur hęreticus. Et propterea eorum pulsus ecclesia credebatur, cum ipse
illis potius cõmunicare noluisset. Hactenus enim ex illo sunt, qui tunc qui
Aetiani, qui post Eunomiani
dem Aetiani, nunc autem Eunomiani vocantur. Postea nanque Eunomius notarius eius, eruditus ab eo, æditionem eius hæreticam diuulgauit. Sed de Eunomio locis conuenientibus explanabimus.

SOZOMENVS.

De inimicis Athanasii. Cap. 14.

INimici quidem fidei, putãtes se tempus inuenisse cõtra defensores eius, valde apud principem laborabant, vt de ecclesiis pellerentur omnes qui ab eis videbantur esse depositi, tanquam alterius fidei, vel quia viuo Constante, imperatori Constantio restitissent, ita vt fuisset penè ad bella peruẽ

Athanasi' semper odio habitus Arianis. Arianorũ conuentus apud Antiochiam

tum. Præcipue tamen Athanasium accusabant, ob nimiam inuidiam, neq; Constante viuo & Constantio eum se diligere profitente, ab eius molestia recedebant: sed Antiochiæ congregati, Narcissus Cilix, Theodorus Thraciæ, Theogonius Nicænus, Patrophilus Scythopoleos, Minophãtus Ephesius, & alii circiter triginta, scripserunt omnes vniuersis episcopis, quod cõtra sanctiones ecclesiasticas Alexandreiam rediisset, nec in concilio sine culpa fuisset inuentus: & iubebant vt neque communicarent ei, neque scripta mitterent, sed Georgio, qui ab eis fuerat ordinatus. Verum Athanasio B.
nullus hinc sermo fuit.

De synodo apud Mediolanum facta. Cap. 15.

Constantius cupit efficere, vt Occidentales subscribãt Arianis

IGitur deuicto Magnentio, cum solus Constantius Romanorum tenuisset imperium, omni studio laborabat, vt Occidentales episcopi consentirent eis, qui consubstantialem esse patri filium denegabãt. Et hoc faciebat, nolens à primordio aperte vim facere, sed eis callide suadere, vt decreto cõtra Athanasium ab Orientalibus episcopis habito consentirent. Sperabat enim quod si communi decreto damnaretur Athanasius, facilius suam voluntatem in religione compleret.

An. do. 359. Concilium Mediolani Orιẽtales, hoc est, Ariani aduersus Athanasium Paulinus Treuerensis Dionysius Albanus Eusebius Vercellensis

Tunc igitur in Italiam conuenerunt episcopi Orientalium non multi, quoniam plurimos eorum aut senectus aut itineris longitudo prohibuit: Occidentalium vero vltra trecentos, vt præcepto principis concilium Mediolani celebraretur: vbi conuenientes Orientales, ante omnia cõtra Athanasium decretum fieri commune poscebant, vt hoc facto penitus ei aditus Alexandreiæ clauderetur. Quod cũ sensissent Paulinus Gallicanæ τριβήρων, Dionysius Albæ metropolis Italorum, & Eusebius Vercellensis, episcopi, quod ad destructionem fidei Orientales contra Athanasium agere molirentur, surgentes magna voce clamabant, dolum & circumuentionem per ea quæ gerebantur, Christianitatis dogmatibus irrogari. Non enim veras contra Athanasium culpas esse dicebant, cum ad retractationem fidei talia

probarẽ-

A probarentur inuenta. Illis ergo talia proclamantibus, concilium tunc soluitur episcoporum.

THEODORITVS.

De exilio episcoporum orthodoxorum, quod Athanasius in fugæ suæ satisfactione descripsit. Cap. 16.

Deposito deinde Athanasio, aliam hæretici fidei exponere sunt nisi doctrinam. Sed neutrum horum perduci potuit ad effectum, cum præsente pricipe clamaretur, quod iniuste ageretur & impie. Quo facto & ipsi ecclesiis sunt expulsi, & in vltimis terrę finibus habitare iussi. Quod rursus mirabilis Athanasius hoc modo in illa Apologia describit:

Ariani in exilium acti

Quis tantum poterit memorare, quantum illi gesserunt? Tunc enim ecclesiis pacem habentibus, & populis per Collectas orantibus, Pontifex quidem Romæ Liberius, & Paulinus Galliarum metropolitanus episcopus, & Dionysius Italus, Lucifer Metropolitanus insularum Sardiniæ, & Eusebius ex Italia, omnes episcopi boni & prædicatores veritatis, abripiuntur & traduntur exilio, nullam habentes culpam, nisi quod in Ariana noluerint consentire vęsaniam, neq; in calumniis subscripserint nostris. De maximo aũt & optimo sene & vere confessore Osio, etiam loqui superfluum. Omnibus enim notum est, quod etiam hunc in exiliũ deportari fecerunt. Non enim ignobilis, sed omnibus noscitur esse notissimus. Cui nanq; nõ

An. do. 360. Paulinus Treuirensis Orthodoxi exulant

OSIVS Cordubensis

B præfuit synodo, aut recte loquens non satisfecit vniuersis? Quæ ecclesia huius patrocinii memoriam nõ habet? Quis aliquãdo dolens cum veniret ad eum, nõ discessit sanus? Quis indigens cum petisset, nõ meruit quod poposcit? Et tamen etiam contra hunc talia pręsumpserunt, quod impia eorum molimina cognoscens, noluerit propria subscriptione firmare.

SOCRATES.

Igitur Imperator illos quidẽ mittit in exiliũ. Generale vero cõciliũ fieri cogitabat, vt omnes Oriẽtales episcopos veniẽtes ad Occidẽtem, si posset, concordes efficeret. Quod cũ propter itineris spacia difficile videretur, duplicẽ tractauit synodum celebrari, vt in Arimino quidẽ Itali qui tunc aderant cõuenirent: Orientales autem in Nicomedia Bithyniæ ciuitate. Hoc ergo Imperatore tractante, effectus non euenit vt voluit. Neutrum enim concilium sibimet concordauit, sed vtrunque diuisum est. Nam neque in Arimino conuenientes inter se consonare potuerunt, & Orientales in Seleucia Isauriæ congregati, aliud schisma sunt passi: quod suo loco narrabitur.

An. do. 361.

Conciliũ Ariminense pro Occidentalib. Cõcilium Nicomediæ pro Orientalibus

THEODORETVS.

Dialogus inter Liberium & Constantinum habitus, & quomodo Liberius in exilium fuerit missus. Cap. 17.

Ego quidem Liberii per omnia celeberrimi habitũ pro veritate dialogum cum Constantio volo referre, quandoquidem à fidelibus illius tẽporis est conscriptus. Is enim post Iulium Syluestri successorem, Romanam gubernauit ecclesiã. Constantius Imperator dixit: Nos, & eo quod Christianus sis, & episcopus nostræ ciuitatis, dignum hoc iudicauimus, vt euocantes te, moneremus vt communionem scelestissimi Athanasii & ineffabili superbia detenti, abnegare non differas. Hoc enim terrarum orbis bene fieri comprobauit, & synodali sententia alienum ecclesiastica cõmunione, decreuit. Liberius episcopus dixit: O Imperator, Iudicia ecclesiastica decet cũ maxima proferri iustitia. Quapropter si videtur pietati tuæ, disceptationẽ iube cõstitui: & si apparuerit Athanasius cõdemnatione dignus, tũc secũdum ecclesiasticæ consequentiæ formam proferatur in eum digna sententia. Non enim possibile est cõdemnare virum, de quo nihil examinatum est. Cõstantius Imperator dixit: Vniuersus mundus adiudicauit eius facinora, sed ille (sicut ab initio) tempus eludit. Liberius episcopus dixit: Quicunq; subscripserunt non ipsi viderũt quæ gesta sunt, sed propter gloriam & timorem, & ne à te contumelias paterentur, acquieuerunt. Imperator dixit: Quid est gloria & timor & contumelia? Liberius dixit: Quicunque gloriã dei non diligunt, tua magis dona præponunt. Quem ergo isti non viderunt, non examinantes adiudicauerunt, quod est à Christianitate alienum. Imperator dixit: In facie vtiq; condẽnatus est in concilio Tyri, & in concilio contra eũ pariter decreuerũt omnes totius orbis episcopi. Liberius dixit: Nũquam in præsentia sua homo ille adiudicatus est. Quicunq; enim tunc conuenientes condẽnauerunt eum, discedente Athanasio à iudicio sententiã protulerunt. Eusebius eunuchus dixit: In Nicęno concilio alienus à catholica fide probatus est. Liberius dixit: Quinq; soli iudicauerunt ex his qui cum eo nauigio venerunt in Mareoten, quos miserunt ad accusationem eius, vt contra eũ gesta cõficerent. Horum itaq; qui destinati sunt, duo sunt mortui, Theogonius, & Theodorus: reliqui vero tres viuunt, hoc est, Maris, Valens, & Vrsatius. Ab his qui missi sunt Sardicam, propter hac causam synodus celebrata est, qui in synodo libellos obtulerunt, veniam postulantes, quoniã in Mareote per calumniam ex vna parte contra Athanasiũ gesta confecerint, Libellos eorũ nunc præ manibus habemus. Cui horũ nos credere & cõmunicare cõuenit Imperator: his qui primitus dãnauerunt, & veniã postea poposcerunt, an eis qui adhuc hęc accusare cõtẽdũt? Epictetus episcopus dixit: O Imperator, non fidei causa hodie neq; iudiciorum ecclesiasticorũ sermonem facit, sed vt apud Senatores in Romana cõstitutos vrbe glorietur quasi superauerit prĩcipem. Imperator ad Liberium dixit: Quota pars es totius orbis? quoniam tu solus hominem vindicas nephandissimum, & orbis terrarum

Dialogus Cõstantij & Liberij Pont. Ro.

Eusebius Eunuchus præpositus cubiculi

A

B

A rarum pacem ecclesiæq; dissoluis? Liberius dixit: Nõ eo, quod ego sum solus, fidei causa minuitur. Nam & antiquitus tres soli reperti sunt resisten tes præcepto regis. Eusebius eunuchus dixit: Imperatorẽ nostrum Nabuchodonosor fecisti? Liberius dixit: Non. Sed ita irrationabiliter adiudicatus est homo, qui non est examinatus. Sed & ego peto primitus generalem proferri subscriptionem, confirmantem fidem in Nicæa prolatam, vt ita reuocatis ab exilio fratribus nostris, & in loca propria restitutis, si hi qui nunc turbas pariunt ecclesiis, visi fuerint Apostolicæ fidei consentire, tunc apud Alexandreiam conueniẽtes omnes, vbi & accusatus & accusatores sunt & defensor eorum, examinata causa possimus proferre sententiam. Epictetus episcopus dixit: Sed cursus publicus non sufficit subuectui episcoporum. Liberius dixit: Ecclesiasticæ causę publico cursu non egent. Ecclesiæ nãq; sufficiũt vsq; ad mare perducere suos episcopos.

Cursus publicus. Vnde Curiosus, cursus publici præfentalis, & Cũriosi per oẽs prouĩcias, qui erãt sub dispositione viri illustris Magistri officiorũ. Vide librũ de imaginibus magistratuum Rom.

Imperator dixit: Quæ dudum susceperũt formã, solui nõ possunt. Plurimorum nãq; episcoporum debet valere sententia. Tu solus es qui amicitias illius scelerati defendis. Liberius dixit: Imperator, nunquam audiuimus absente accusato Iudicem eius scelera proferẽtem, nisi quia propria vi dentur hæc odia. Imperator dixit: Omnibus quidem nocuit in commu ni, nulli tamen ita sicuti mihi. Cui cũ non sufficeret interitus fratris mei maioris, ne beatę quidẽ memorię Constantem cessauit in mei inimicitias fre-
B quenter impellere, nisi nos maiori mansuetudine detenti, impellentis momenta temperassemus. Nulla itaq; mihi victoria est, neq; contra Magnentium vel Syluanum, nisi illum scelestum ab ecclesiasticis rebus expulero.

Liberius dixit: Noli per episcopos tuas vindicare inimicitias. Manus enĩ ecclesiasticorũ ad sanctificãdũ vacare debent. Quapropter si tibi videtur, iube vocari ad loca propria sacerdotes, & si concordes apparuerint ei quẽ nos in pręsenti defendimus secũdum fidem orthodoxam in Nicæna synodo constitutam, tunc conuenientes prouidebunt pro mundi pace, vt homo qui nõ peccauit, nõ reprobetur iniuste. Imperator dixit: Vnum est quod quęritur. Volo enim te amplectentem ecclesiasticam cõmunionem Romam denuo destinare: & propterea concorda paci, & subscribens Romam reuertere. Liberius dixit: Romæ iam fratribus vale dixi. Maiores enim sunt ecclesiasticæ sanctiones, quã Romanæ habitatio ciuitatis. Imperator dixit: Ergo trium dierum spatium ad deliberationem habes, an velis subscribẽs Romã reuertere, aut cogitare in quẽ velis deportari locum.

Liberius dixit: Spatium trium dierum rationem nequaquã mutare potest. Quapropter quo voles mitte me. Imperator autem post duos dies examinato Liberio, & nequaquam à suo proposito reuocato, iussit eum in Beroeam Thraciæ in exilium deportari. Egredienti Liberio, Imperator ad expensas quingentos solidos destinauit. Tũc Liberius deferenti dixit: Vade da

de da eos Imperatori:opus enim habet suis militibus erogare.Similiter & Augusta totidem ei misit. Liberius dixit:Redde hæc Imperatori:opus enim habet his ad expensas militum suorum.Si autem Imperator his non habet opus,det eos Auxẽtio & Epicteto.Illi enim his opus habẽt. Cumq; ab eis nihil accepisset,Eusebius eunuchus obtulit ei alios solidos.Cui Liberius ait:Totius orbis ecclesias desolasti,& tanquam damnato mihi hæc affers?vade prius disce esse Christianus. His ita gestis,post tres dies nihil accipiens,missus in exilium est. A

An.do. 361. Quomodo Liberius per aditionem Romanarum matronarum ab exilio sit reductus. Cap.18.

Liberius apud Beroeã Thraciæ exulat

An.do.363

VEritatis itaq; propugnator & victor in Thraciam(sicut iussum fuerat) vsque peruenit.Duobusq; transactis annis Cõstantius Romam venit. Procerum vero Senatorumq; coniuges rogabant viros suos, vt Constãtio supplicarent,vt pastorem gregibus restitueret.Aiebant enim,quod nisi flecterent animum principis,eos ipsæ relinquerent,& ad pastorem illũ maximum properarent.At illi dixerunt, Nos furorẽ principis formidamus, nec forte aliquam veniam promeremur.Sed vobis,inquiunt, magis rogantibus forsitan parcet,& alterum è duobus fiet,aut preces suscipiet:aut si flecti nequiuerit,sine aliqua iniuria vos dimittet.Hoc consiliũ mulieres illæ laudibus maximis efferẽdę percipientes,cum ornatu solito adierũt Imperatorem,vt ex veste sublimi insignes eas & nobiles arbitratus,reuerentiam ipsis exhiberet & parceret.Adeuntes vero principem tali voce clamabãt: Miserere tantæ ciuitatis pastoris prouidentiã non habentis,quæ luporum patet insidiis.At ille respondit,nõ egere pastore alio ciuitatem.Esse nanq; pontificem,qui eorũ curã haberet.Post magnũ nãq; Liberiũ quidam diaconorum eius Felix nomine,fuerat ordinatus.Is expositã in Nicæa fidem incõcusse seruauit,sed corruptoribus eius sine discretione cõmunicabat. Nullus tamen Romę habitantiũ in basilicam ingressus est, cum ille intus astaret.Hoc autẽ etiam matronę illæ Imperatori dixerunt: Qua gratia flexus,præcepit illũ inter omnes egregium reuocari, & vtrunq; ecclesiam gubernare cõmuniter.His ergo literis in Circensi spectaculo relectis,populus clamabat,iustam principis esse sententiam:sicut enim dupliciter coloribus diuisi sunt spectatores,sic oportere alterũ his,alterum aliis pręsidere. Cum ergo primitus Principis literis sic fauissent, postea commoti cõmuni voce clamauerunt:Vnus deus,vnus Christus,vnus episcopus. Ipsas enim voces & ego iustũ ponere iudicaui. Post has vero Christo amabilis populi pias & iustitia exornatas voces sanctissimus quidẽ Liberius est reuersus. Felix autem recedens habitauit in alia ciuitate. B

Matronæ Ro. sollicitæ de reditu Liberij pontificis

Felix loco Liberij pontifex ordinatus

Vox populi Romani

SOCRATES.

Quomodo Eudoxius Antiochenum vsurpauerit episcopatum. Cap.19.

Ea

A EA tempestate Leontio moriente, qui hæreticum Aetium diaconum ordinauerat, Eudoxius Germanicię episcopus, quæ est ciuitas Syrię, cum esset tunc Romæ præsens, finxit sibi causam necessitatis incumbere, & Imperatori callide loquutus, quasi ciuitas Germanicianorũ ipsius prouidẽtia atq; custodia indigeret, petiit vt remearet ad propria. Quẽ princeps nihil prospiciens, abire permisit. At ille Cubicularios cooperãtes habens, relicta ciuitate sua Antiochenum vsurpauit episcopatum. Fouere nanq; studebat Aetium. Ob quam rem nisus est concilium facere sacerdotum, & ordinationem ei restituere diaconatus. Quod nequaquam factũ est, eo quod magis valeret odiũ contra Aetium, quàm Eudoxii desiderinm. Et de his quidem tantum nosse sufficiat.

Eudoxius Germanicienſium episcop⁹, vsurpat Antiochenam sedẽ

Eudoxius nititur Aetium restituere

De Ariminensi Concilio & cõtentionibus ibi factis. Cap. 20.

EOrum igitur qui in Arimino cõuenerunt, Orientales ea quæ de Athanasio gesta sunt, silentio tradentes, ad concilium se occurrisse dicebant. Quorum studio cohęrebant. Vrsatius & Valens, qui ab initio quidẽ Arianum dogma tenuerant, in medio autem Homousianis consenserant, dato libello Romano pontifici, sicut iam dictum est. Isti nanq; semper ad partes pro tempore valentium declinabant. Quorum adiutores erant Germinius Auxentius, Demophilus, & Gaius. Dũ ergo in concilio præsentium

B alter aliud proponere conaretur, tunc Vrsatius & Valens dicebant, omnia quæ de fide dicta sunt, debere suspendi: & suscipiendã nouellam expositionem, quam paulò ante Sirmii cõuenientes ædiderãt. Hęc dicẽtes & chartulam præ manibus habentes legi fecerunt secundũ expositionẽ fidei Sirmii prolatam, quam ibi quidem (sicuti prædixi) celauerunt. Arimini autẽ ostensa est. Cuius exemplum hoc est:

An. do. 361. Synodus Ariminensis

Vrsatius Valens

Germinius Auxentius Demophilus Gaius

EXPOSITA FIDES APVD SIRMIVM PRAESENte D N. Constãtio Aug. C O S S. Eusebio & Hypatio. XI. Kal. Iunias.

Credimus in vnum & verum deum, patrem omnipotentem, creatorem & opificem omnium. Et in vnum vnigenitũ filium dei ante omnia secula, & ante omne principiũ, & ante omne quod cogitari potest tẽpus, & ante omnem perceptibilem cogitationem natũ impassibiliter ex Deo, per quẽ & secula perfecta & omnia facta sunt. Natum autem vnigenitum solum ex solo patre, Deum ex Deo, similem generanti patri secundum scripturas: cuius generationem nullus nouit, nisi solus, qui genuit eum, pater. Hũc nouimus vnigenitũ eius filiũ nutu paterno venisse de cœlis ad destructionem peccati, & natũ ex Maria virgine, & cũ discipulis conuersatum, & omnem cõplesse dispensationem secũdũ paternã voluntatem: crucifixũ & mortuũ, & ad inferos descendisse, & quæ ibi erant dispẽsasse: quem ianitores inferni videntes expauerunt: & tertia die resurrexisse, & cum discipulis conuersatũ: & quadraginta diebus expletis, in cœlos ascendisse, & sedere à dextris

Fides Sirmiensis synodi, lecta Arimini

dextris patris: & venturũ nouissima die in gloria patris, ad reddendũ vni- A
cuiq; secũdũ opera sua. Et in spiritũ sanctũ, quem ipse vnigenitus dei filius
Iohan.14.b Iesus Christus mittere cõpromisit generi hominũ consolatorẽ, secundum
quod scriptũ est: Vado ad patrẽ meum, & rogabo patrem meum, & alium
cõsolatorem mittet vobis, spiritũ veritatis, ille ex meo accipiet, & docebit,
Nomen substantiæ & cõmemorabit vobis omnia. Nomen vero substantię eo quod simplici-
ter à patribus positũ, à populis ignoretur, & scãdalũ faciat, & quia nec scri-
pturæ hoc continent, placuit abrogari, & omnino nullam memoriã sub-
stãtiæ in deo esse deinceps, eo quod diuinæ scripturæ nusquã de patris sub
stantia filiiq; meminerint. Similẽ vero dicimus filiũ patri per omnia, sicut
sanctæ scripturæ dicunt ac docẽt. His itaq; lectis cõsurgentes, quibus hæc
displicebant, aiunt: Non fide egentes huc venimus (integram nanq; serua-
mus, quam percepimus ab initio) sed magis vt si qua circa hæc nouitas sit,
omnino prohibeamus. Si ergo hęc quæ lecta sunt, nullam faciunt nouita-
tem, aperte iam anathematizate heresim Arianã, sicut & alias hæreses re-
gula ecclesiæ tãquã blasphemas abiecit. Quot enim blasphemiis Arii do-
gma turbas ecclesię, quę etiã nunc fiunt, excitarit, atq; seditiones, toto orbi
Schisma terrarũ valde notum est. Hęc ergo propositio dum ab Vrsatio & Valente,
& reliquis suscepta non fuisset ad plenũ, diuisit ecclesiam. Alii nanque his
quæ Arimini sunt lecta, cõsenserunt: alii vero Nicænam denuo roborauẽ-
Athanasius aduersus synodum Ariminensem runt fidem. Deriserũt aũt conscriptionem illius lectionis, & maxime Atha- B
nasius Alexandrinæ ciuitatis episcopus in epistola quam suis familiaribus
destinauit: quam qui legit, inueniet quã forti dictione sit plena.

THEODORITVS.

Dicebant autem Ariani conuenientes in Arimino, volentes Hesperiis
suadere simplicibus, quod non oporteret propter duo verba, quę nec inue
nirentur scripta, separari corpus ecclesię, sed similem per omnia profiteri fi
lium genitori, substantiæ vero tacere nomen. Sed fallaciam sentientes bo-
rum Homousiani pontifices, eos abdicauerunt. Atque literis insinuauerũt
Imperatori propriam voluntatem, dicentes filios se esse patrũ Nicæni con
cilii, pariter & hæredes.

SOCRATES.

Hoc tamen sciendum, quoniã synodus quidem Vrsatiũ, & Valentem,
Auxentium & Germinium, Caium & Demophilum, eorumq; socios con
Ariani damnati demnauit, Arianum dogma anathematizare fugientes. Qui propter hanc
damnationem indignati, ad principem celeriter venerũt, portãtes lectam
in concilio fidem.

THEODORETVS.

Apertius aũt integram fidei regulam eorum epistola ad Constantium
scripta monstrauit. Cuius verba sunt hæc.

Epistola

A Epiſtola concilii Ariminenſis Orthodoxorum epiſcoporum, ad Imperatorem Conſtantium. Ca. 21.

Diuina iuſſione, & præcepto pietatis tuæ, olim dogmatizata credimus, In Ariminũ nanque ex vniuerſis Occidentalibus ciuitatibus oẽs conuenimꝰ ſimul epiſcopi, vt & fides catholica cognoſceretur eccleſiæ, & qui contraria ſapiunt, panderentur. Multum nanque diſceptantibus nobis inuenimus optimũ eſſe, ſtatutã fidẽ antiquitus permanere, quam etiam Prophetę, Euangelia, necnon apoſtoli per Ieſum Chriſtum dominum noſtrũ prędicaſſe noſcũtur (qui & tui regni protector, tuęq; ſalutis auxiliator eſt) vt hanc tenentes cuſtodiamus, & cuſtodiẽtes ad finem vſq; ſeruemus. Incongruũ enim nephariũq; videtur, ex his quæ recte iuſteq; definita ſunt, aliquid immutare, id eſt, horũ quę Nicææ cõmuniter cum glorioſiſſimo Conſtantino tuo patre & Imperatore, deliberata atq; defixa ſunt. Quorũ doctrina atq; ſenſus diſcurrit & prędicatus eſt in omnium hominum auditus atque mẽtes. Hæc fides ſola Arianã hæreſim expugnauit & perdidit, per quam non illa ſola, ſed etiam reliquæ hæreſes ſunt damnatæ, Cui vere addere quicquã incautũ eſt, & auferre periculoſum. Et ſiquidem horũ alterum fiat, erit inimicis facultas agendi quæ volunt. Quapropter Vrſatius & Valens quoniã participes & cõcordes Ariani dogmatis erant, à noſtra Vrſatius Valens
B ſunt cõmunione ſegregati. Quã vt reciperent cognoſcentes delicta quibus peccauerunt, pœnitẽtiam atq; veniã impetrare poſcebant: & reſcripta eorum hæc ita habere ſe teſtantur, per quæ criminum veniam conſecuti ſunt Erat enim tempus quo hæc geſta noſcuntur, quando Mediolani ſynodus celebrata eſt, preſentibus eccleſię Romanę presbyteris. Cognoſcẽtes vero ſimul etiam poſt mortem dignũ memoria Conſtantinũ, cum omni integritate & examinatione conſcriptã expoſuiſſe fidem, qui cum ab hac luce baptiſmate percepto diſceſſerit, & ad præmia debitæ pacis abierit, incongruũ eſſe iudicamus poſt illũ aliquid nouitatis admittere, tantosq; ſanctos confeſſores & martyres, & huius dogmatis conſcriptores, inuentoresq; deſpicere, qui ſecundum antiquam eccleſiæ ſanctionem per omnia ſapuiſſe noſcuntur. Quorum fidem deus in tempora imperii tui tranſmiſit, per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, per quem tibi imperium tale conceſſum eſt, vt etiam noſtri orbis terminos obtineres. Rurſus ergo infelices iſti, & ſapientia viliſsimi, præſumptione nepharia impiæ cogitationis prædicatores ſemetipſos annuntiarunt, & veritatis terminum mutare contendunt. Vrſatius videlicet & Valẽs. Dum enim ſecundum tuum præceptum concilii iura celebrarentur, illi cõſilium ſuę fallaciæ nudauerunt. Nitebantur enim calliditate quadam atq; ſeditione aliquid nouitatis inferre. Huiuſmodi enim malitiæ captos inuenimus Germanũ quendam & Auxentium atque Gaium, hæreſim contentionemq; faciẽtes. Quorũ doctrina vna quidem exiſtens vniuerſam mo-

lem blasphemiarum transcendere cóprobatur. Qui cum viderent nos neque ipsorum voluntatis esse neq; concordes his,quæ male sapere videbantur,à nostro se cócilio mutauerũt,vt quasi aliud cóscribere viderentur. Erat vero tempus breue,quod etiam eorum aperuit voluntates. Sed vt non semper ecclesiasticæ causæ in easdem incurrãt concussiones (nam turba atque seditio repetita,vniuersa cófundit) firmum nobis visum est,vt quę dudum decreta sunt,legaliter immutabiliterq; seruentur. Prædictos autem viros à nostra communione secreuimus. Qua de causa legatos ad tuam mansuetudinem misimus,concilii sententiam per nostram denũtiaturos epistolã. Legatis autem prę omnibus ista pręcipimus,vt veritatem affirmẽt ex priscis & iustis rationibus exponentes,qui etiam tuam religionem instruant: quoniam non (sicut ait Vrsatius & Valens) erit pax, si quid iustarum sanctionũ fuerit immutatũ. Quomodo enim pax esse credenda est apud eos, qui pacis iura subuertunt? Contẽtio enim & seditio per hęc inter reliquas ciuitates & ecclesiam Romanam potius orietur. Quapropter tuæ mãsuetudini supplicamus,vt placidis auribus nostros Legatos & oculo tranquillo respicias: neque ad iniuriam defunctorũ noui aliquid immutari permittas,sed permanere nos sinas in his,quę progenitoribus definita atque sancita sunt,quippe quos omnia cũ deliberatione atq; sapientia & spiritu sancto celebrasse cófidimus. Ea enim quæ ab illis nunc innouantur, credentibus quidem incredulitatẽ inferũt,non credentibus vero credulitatem. Supplicamus itaq; vt præcipias eos,qui per diuersa loca detinẽtur,quos & ętatis grauamen & angustia paupertatis affligit,ad propria remeare,ne desolatæ sublatis episcopis videantur ecclesię permanere. Super hęc aũt etiam hoc rogamus,vt nihil his,quæ iam terminata sunt,aut addatur,aut adimatur: sed omnia inuiolata permaneãt,quæ & à pietate tui patris,& tuis quoque sunt cóseruata temporibus: neq; deinceps nos fatigari,& à propriis parœciis alienos esse permittas,quatenus episcopi cũ proprio populo in pace orare,& diuino cultui vacare possint,supplicãtes deo pro pace tui imperii pariter & salutis,quã tibi diuinitas in perpetuum largiatur. Nostri vero Legati episcoporum subscriptiones & nomina deferũt,qui etiam lectione diuinæ scripturæ religionem tuam poterunt edocere.

SOZOMENVS.

Hæc itaq; synodus scripsit,& per episcopos destinauit. Vrsatius autem & Valens eorũ pręuenientes aduentum,derogauerunt concilio: ostendentes Imperatori expositionem fidei quam portabãt. Imperator Ariano dogmati fauens,indignatus aduersus synodum,Vrsatium atq; Valentem potius honorauit. Quamobrem qui à Concilio fuerant destinati,tardauerũt, non valentes impetrare responsum. Sero tamen ad synodum Constantius per præsentes Episcopos huiusmodi scripta misit.

CONSTAN

A Epiſtola Conſtantii ad Ariminenſe concilium. Cap.22.

CONSTANTIVS VICTOR AC TRIVMphator Auguſtus, vniuerſis epiſcopis Arimini congregatis S.

Semper equidem & præ omnibus cogitare nos de ſacra & adoranda lege non ignorat veſtra benignitas. Nunc aũt viginti, quos veſtra ſapientia deſtinauit, Epiſcopos, Legationis ſuæ cauſa interim videre nequiuimus, cũ ſit nobis neceſſariũ circa Barbaros iter, & (ſicut noſtis) deceat animo puro ab omni cogitatione vtilitatẽ diuinæ legis examinare. Iuſſimus igitur epiſcopos in Adrianopoli noſtram expectare regreſſionem, vt cum vniuerſa reſpublica fuerit bene diſpoſita, tũc quæ geſſerint audire poſſimus. Veſtræ autem ſanctitati nõ videatur oneroſum eorũ expectare regreſſum, vt dum redeunt noſtrum vobis referentes reſponſum, perducere poſſitis ad terminum, quę eccleſiæ catholicæ vtilia eſſe noſcuntur. Viginti epiſcopi legati

Has literas ſuſcipientes epiſcopi, talia reſcripſerunt:

Epiſtola Ariminenſis concilii ad Imperatorem Conſtantium. Cap.23.

LItteras clementiæ tuę ſuſcepimus domine, deo amabilis Imperator: in quibus cõtinetur, quod propter neceſſitatem publicam interim nõ potuiſti noſtros videre legatos: noſq; iubes vt eorũ expectemus aduentum, B donec ea quæ à nobis decreta ſunt, & noſtris progenitoribus cõſonare noſcuntur, ab eis pietas tua cognoſcat. Quamobrem & nunc per has literas profitemur, atq; firmamus nequaquam nos à propoſito noſtro recedere. Hoc etiam noſtris legatis iniunximus. Supplicamus igitur, vt animo tranquillo & præſẽtes noſtræ mediocritatis literas relegi iubeas, & illa quę per legatos noſtros mandauimus, libenter accipias. Illud itaque nobiſcũ conſiderare tua manſuetudo debet, quanta ſit modo triſtitia, quantuſq; mœror, vt feliciſſimis temporibus tuis, tantæ eccleſiæ priuatæ videãtur epiſcopis. Et propterea rurſus tuam clementiam deprecamur domine deo amabilis Imperator, vt ante aſperitatẽ hyemis (ſi tamẽ tuæ placet pietati) nos ad noſtras eccleſias remeare præcipias, vt etiam nunc poſſimus omnipotẽti deo, & domino ſaluatori noſtro Chriſto, eius filio vnigenito, pro tuo ĩperio ſolennes orationes celebrare cum populo. Literæ ſynodi Sirmienſis Epiſcopi exules

Quod diſcedentibus epiſcopis fuerit Conſtantius indignatus. Ca.24.

CVm hæc ſcripſiſſent, & modicum expectaſſent tẽpus, Imperatore nullum dante reſponſum, ad ciuitates proprias redierunt. Princeps autem cũ & prius contenderet Arianã ſectã per eccleſias ſeminare, occaſionem iniuriæ ſuæ illorum habuit diſceſſione, dicens ſe contemptũ, eo quod præter iuſſionẽ ipſius concilium videretur eſſe ſolutum. Quapropter Vrſatio, & his qui circa eum erant, permiſſionẽ dedit contra eccleſias agendi confidenter quodcunq; placuiſſet. Explanationẽ vero lectæ in Arimino fidei

iussit per ecclesias Italię destinari, pręcipiens vt nolentes ei subscribere pel A lerentur ecclesiis,& in eorum locum alii subrogarentur episcopi.

SOCRATES.

De Synodo in Nicæa Thraciæ celebrata. Cap.32.

VRsatius autem eiq; consentientes ab Italia discedentes, venerũt ad ciuitatem Thraciæ, nomine Nicæam: vbi breui tempore commorantes aliud fecere concilium. Et lectã in Arimino expositionem fidei Græco interpretantes eloquio publicatã confirmauerunt:& postea diuulgabant eã esse fidem, quę ab vniuersali cõcilio & dictata esset & ędita Nicææ, vt similitudine nominis Nicęni simpliciores hac subreptione deciperẽt. Putabãt enim in Nicęa Bithynię esse dictatã fidem. Sed nihil profuit eis tale commentum. Paulo post nanque confusi atq; derisi sunt.

Nicæa Thraciæ Nicæa Bithyniæ

THEODORITVS.

Quõ Athanasius furorem Constantii denuo declinauerit. Cap.26.

INterea sentiens Athanasius sibi insidias parari, nequaquam ad Imperatorẽ venire præsumpsit: neq; hoc vtile iudicauit, sed electos ex Aegypto quinque episcopos, inter quos Serapionem Thmuiensem virum pręcipua vita sanctum,& ad loquendum valde copiosum, mittit ad Principem tunc in occidente degentem (cum quibus etiam tres presbyteros) per quos sibi placaret Imperatorem, vt pro derogatiõibus satisfacerẽt inimicorũ, aliaq; B facerent, quę ei, vel ecclesiis expedirent. Quibus nauigantibus, paulo post litteræ venerũt Imperatõris euocantes eum. Ob quam rem & Athanasius & populus est turbatus, cum neq; hæretico Imperatori obedire cõsultum esset, neq; reluctari periculo vacaret. Veruntamẽ ire distulit,& literarũ baiulus sine effectu reuersus est. Superueniente autẽ æstate veniens alius ab Imperatore nuntius cum prouinciæ Iudicibus, cogebant eũ: cleroq; nimis erat infestus. Porro populum paratũ videns ad bellum etiam iste reuersus est. Non multo post tempore congregantur ex Aegypto & Lybia Legiones. Et cũ nuntiatum fuisset celari Athanasiũ in ecclesia quę vocatur Theonę, assumens milites dux eorum,& Hilarium ab Imperatore denuo destinatum, inopinato fractis ianuis in ecclesiã introiuit,& vbiq; requirẽs Athanasium non inuenit. Fertur enim, quod sępius diuino nuntio pericula multa effugerit, sicut etiam deo prouidente hoc discrimen euasit.

Athanasius vocatur ad Constantinum

Ecclesia Theone

SOZOMENVS.

Quomodo Paganis insultantibus, futuram tristitiam prædixerit. Cap.27.

EX his & huiusmodi factis, ei à deo prænuntiatis, à paganis & hæreticis appellabatur Magus. Sermo nanq; fertur, quod aliquando eo procedente per ciuitatem, contigerit auolantem corniculã clamitare. Quo facto astans multitudo Paganorũ, velut Mago derogantes, petebant vt eis aperiret

Athanasius insimulatur magiæ

A aperiret quid cornicula illa significaret. Ille vero fertur silētio dixisse subridens: Cras Latina lingua dies ventura significatur. Hoc ergo clamans, tristem vobis crastinū significat diem, per Imperatoris Romani iussionem. Et ita contigit, vt Athanasii sermo licet derisus fuerit, venerit ad effectum. Altera nanque die principis literę venerunt ad iudices, iubentes vt pagani sua ingredi non permitterentur templa, neque solennes superstitiões festiuitatesq; celebrarent. Tunc ergo festiuitas eorum venerabilis, generalisq; destructa est. — Athanasij vaticinium

SOCRATES.

Quę mala per Georgiū in Alexandria gesta sint. Cap. 28.

CVm igitur frequenter (sicuti dictum est) Athanasius pericula declinasset, clerus & populus ei fauens tenebat ecclesias, donec Præfectus (vt dictum est) Aegypti, & dux militum eiicientibus eos & sustinētibus, Georgio eas contraderent. Qui non multo post venit, & ecclesias suo iure possedit. Qui dum præter schema & mores sacerdotii violentus existeret, & maxime circa Athanasii laudatores, quibus vtiq; vincula & plagas viris & foeminis velut tyrannus inferebat, accensus populus penè peremerat eū, nisi vix ereptus fugisset ad principem. Quo facto rursus sequaces Athanasii ecclesias multo tempore tenuerunt. Quas iterum veniēs dux Aegypti, Georgii noscitur tradidisse fautoribus. Post hæc autem Exceptore principis veniente, multi Alexandrinorum supplicio traditi sunt. Post quę etiam B ipse Georgius terribilior superuenit, & priori tempore magis exosus, tanquam qui mouerit principem ad multorum necem. Cui vtique derogabāt Aegyptii monachi, quorum gloriam multitudo vniuersa sequebatur, & vera eorum testimonia iudicabant: quia in summæ philosophiæ virtute degebant. — Forte sic erat vertendum, eijcientes eos, & interim tenentes — Georgius fugere cogitur

THEODORITVS.

Quod aūt expositam fidem in Nicæa Thraciæ omnes accusent milites veritatis, & præcipue inhabitantes Hesperiā, testantur literę ab eis ad Illyricum destinatæ. Quarū literarum autor fuit episcopus ecclesię Romanæ tunc Damasus, qui post Liberium pontificatus iura susceperat multis virtutum ornatus insignibus. Habuitq; in his literis nonaginta cōsortes ex Italia, atque Galliis in Romana vrbe conueniētes. Quorum nomina propter multitudinem ponere distuli. Textus autem epistolæ talis est. — An. do. 368

Literę Damasi & cęterorum ad Illyricū, contra concilium in Nicæa Thraciæ factum. Cap. 29.

DAMASVS, ET VALERIANVS, ET CAETERI episcopi, dilectissimis fratribus in Illyrico constitutis episcopis in domino S. — Literæ è synodo Ro. missæ in Illyricum

CREDIMVS sanctam fidem nostrā in apostolorū eruditione fundatam, hanc vos tenere, & hanc populis vniuersis exponere, quę videlicet

à constitutionibus patrum nulla ratione dissentiat, per quos iustum est cæteros erudiri. Sed relatione Gallicanorum & Venetorum fratrum, quosdam hæresibus fauere cognouimus. Quod malũ non solũ cauere debent episcopi, sed etiã reluctari contra ea, quæ gesta sunt imperitia aut simplicitate quorundã, prauis interpretationibus deceptorũ. Variis ergo doctrinis non decet labefactari, sed magis patrũ nostrorum roborari sententiam. A

Auxentium igitur Mediolani præcipue in hac causa damnatum esse præscriptum est. Vnde iustum est, omnes in vniuerso Romanorũ orbe doctores legis ea quæ legis sunt sapere, & nõ fidẽ doctrinis variis maculare. Itaque cũ primũ hæreticorũ cœpisset nequitia pullulare, sicut etiam nũc blasphemia nephandorũ patet Arianorũ, tunc patres nostri trecẽti decem & octo electi, habito tractatu in vrbe Nicæna, hunc murũ firmissimum contra arma diabolica statuerũt: & hoc remedio venena mortifera sunt depulsa, vt pater & filius vnius diuinitatis, vnius virtutis, vniusq; magnitudinis debeat credi, vniusq; essentiæ siue substantiæ simul & spiritussanctus. Aliter vero sapientes alienos esse à nostra cõmunione iudicauerũt. Quem terminum salutarem, adorabilemq; deliberationẽ, corrumpere quidam aliis cogitatiõibus atq; temerare voluerũt. Sed in ipso principio ab his ipsis qui in Arimino renouare atq; retractare cõpellebantur vsq; ad hoc causa correcta est, vt cõfiterentur alia sibi circumuẽtione subreptum: aut certe quia non intellexerint patrũ sententiæ, in Nicæa cõstitutæ, hoc esse contrariũ. B

Neq; enim præiudicium aliquod fieri potuit per numerũ Arimini cógregatum, quando constat neq; Romanum episcopum, cuius ante omnia decebat eos expectare decretum, neq; Vincentium, qui tantis annis episcopatum inuiolabiliter custodiuit: neq; alios talibus prębuisse cõsensum, maxime cum (sicut prędiximus) isti ipsi, qui per conuentionem declinasse videbantur, ipsi denuo vtentes meliori consilio, hæc sibi displicere testati sint.

Autoritas Romani Pont.

Perspicit itaque vestra integritas hanc solam fidem, quæ Nicææ apostolorum autoritate fundata est, esse perpetua firmitate seruandam: & simul Orientales hoc facere nobiscum qui se catholicos esse agnoscunt, Occidentales etiam gloriari. Credimus autem languentes in isto conamine, non multo post à nostra separandos esse cõmunione, & ab eis episcopatus nomen auferri, vt populi eorum liberati errore respirent. Nullo enim modo à deceptione poterunt corrigere populum, qui deceptiõis laqueo detinẽtur. Concordet igitur cum omnibus dei sacerdotibus etiam charitatis vestræ sententia, in qua vos stabiles ac firmos existere iudicamus. Sic ergo etiam nos vobiscum recte credere debemus. Vestræ nos charitatis lętificate reciprocis literis. Valete fratres charissimi.

Sed & maximus Athanasius in epistola quam scripsit ad Aphros, taliter de Ariminensi concilio disputauit.

SOZOMENVS.

Ex literis

A Ex literis Athanaſii de Ariminenſi concilio. Cap.30.

HIs itaque prolatis, quis recipiat eos qui Ariminenſe aut aliud cõcilium præter Nicænũ nominare præſumunt? aut quis non habeat eos odio, qui reſpuunt quidem conſtitutiones patrum, & ea quæ nuper Arimini cõtentioſe atque violenter compoſita ſunt, præponunt? quis iſtis concordabit hominibus ne propria quidem recipientibus? Nam in ſuis decem & amplius (ſicuti prædixi) conciliis alio tempore aliud conſcribentes, manifeſti ſunt, quia ſingula eorum accuſare noſcuntur. Et hoc patiuntur, quod tunc Iudæi proditores perpeſſi ſunt. Nam ſicut illi relinquentes ſolum fontem aquæ viuentis, lacus ſibimet foderunt, qui aquam continere non poſſunt, quod ſcriptum eſt apud Hieremiam prophetam: ſic & iſti reluctantes vniuerſali concilio, foderunt ſibi multa concilia, quæ apud eos inania & virtutem non habere conſtat.

X.concilia Anomæorum

Hiere.2.c.

Non igitur patiamur eos qui præter Nicænum Ariminẽſe præſumũt, vel aliud nominare concilium: cum & ipſi qui Ariminenſe ſuſcipiunt, ignoraſſe quæ in eo geſta ſunt noſcantur, nam tacere potuerant. Noſtis enim chariſſimi, cognoſcentes & vos à veſtris qui tunc adfuerũt Arimini, quod Vrſacius & Valens, Eudoxius & Auxentius, ſimulque Demophilus condemnati ſint, volentes aliud quàm ſtatutum eſt Nicææ, conſcribere, quan-

B do compulſi anathematizare Arianam hæreſim reſpuerunt, cui potius patrocinari conati ſunt. Epiſcopi vero, vere integri domini ſerui recteque credentes, ferè ducenti conſcripſerunt ſufficere Nicænam ſolummodo fidẽ, & nihil amplius nihilq; minus præter illã quærere velle ſeu ſapere. Hæc enim etiam Conſtantio ſignificauerunt, qui iuſſerat celebrari concilium.

CC.epiſcopi Ariminenſis ſynodi aduerſi Arianis

SOCRATES.

Quæ mala Macedonius in Conſtantinopolitana vrbe commiſerit & quod poſt hæc offenderit Imperatorem. Cap.31.

INterea Macedonius vicinas Conſtantinopolitanæ vrbi prouincias ciuitateſque turbabat, excitans miniſtros proprii languoris aduerſus eccleſias, & in Cyzico quidem Eleuſium fecit epiſcopum, in Nicomedia Marathonium, qui primum diaconus fuerat, habens ſtudium conſtituendi monaſteria virorum ac fœminarum. Is itaq; Macedonius epiſcopatu potitus, affligebat eos qui ipſi conſentire fugiebant, & non ſolum orthodoxos, ſed etiam Nouatianos, ſciens eos quoque Conſubſtantialitatis nomen ſuſcipere. Quorum epiſcopus Agelius perſecutione faciente fugit. Plurimi vero inſignes viri detenti, nolenteſque ei communicare, puniti ſunt. Qui poſt tormenta violenter communionem ore ſuo ſuſcipere & tenere compellebantur. Ligno nanque ora hominum aperientes, eis ſacramenta inſerebãt. Porrò mulieres & paruulos arripientes, communicare cogebant. Si quis vero contradiceret, mox plagæ, vincula & tormenta ſequebantur, ita vt

Macedonij tumultus, & ſæuitia & odium

Eleuſius Marathonius

etiam fœminarum communicare nolentium mammillas in arca comprimentes abſcinderent. Aliarum vero aut ferro aut ouis ardentibus eadem membra comburerent. Quod ego ab Auxonio ſene, qui eadem ſupplicia eſt paſſus, audiui. A

Auxonius

SOCRATES.

Hæ igitur Macedonii pro Chriſtianitate ortæ ſunt actiones, cædes, pugnæ, ſollicitationes, inteſtina bella, Quæ res non ſolum apud eos qui lædebantur, ſed etiam apud familiares ei odium vehementer excitauerunt. Offendit autem etiam ipſum Imperatorem, & pro hoc, & pro alia huiuſmodi cauſa. Domus in qua erat arca Conſtantini principis corpus habens, ruinam minabatur. Ideoque cuſtodes eius & qui ad orationem intrabant, erant poſiti ſub timore. Macedonius ergo cogitauit Imperatoris oſſa transferre, ne arcam ruinæ caſus comprimeret. Hoc cognoſcentes populi prohibebant dicentes, non oportere principis oſſa transferri, ne quaſi exſopiri viderentur. Ob quam rem in duas partes populus eſt diuiſus, aliis dicentibus nullam eſſe tranſlato mortuo læſionem, aliis aſſerentibus eſſe nephas. Cum quibus etiam erant ὁμοουσίου defenſores. Macedonius autem paruipendens verba contradicentium, tranſtulit corpus Imperatoris in eccleſiam, vbi corpus iacet martyris Acacii. Quo facto, concurſus diſcordantium populorum ad illam venit eccleſiam, & ad manus vſque peruentum eſt, ita vt multi hominum morerentur, & veſtibulum eccleſiæ ac vicina porticus ſanguine compleretur. Hoc cognoſcens Imperator, iraſcitur Macedonio, propter eos qui mortui ſunt, & quia corpus patris eius abſque ipſius conſilio transferre præſumpſerit. Relinquens ergo gubernatorem Heſperiarum partium Cæſarem Iulianum, ipſe proficiſcebatur ad Orientem. B

Conſtantius Auguſt. ſuccêſet Macedonio.

THEODORITVS.

De Leontio Antiocheno epiſcopo, & Aëtio qui magiſter fuit Eunomii. Cap. 32.

Leontius Antiochenus

LEontius autem Antiochenus epiſcopus, cum eſſet Arianus, languorem ſuum celare nitebatur. Videnſq; diuiſos ſacerdotes, & populũ, & alios dicẽtes, Gloria patri & filio: alios, Gloria patri per filium & ſpiritui ſancto, ipſe ſub ſilentio dicebat orationem, & nihil aliud audiebant adſtantes, niſi cum diceret, in ſecula ſeculorum. Et ſi quidem hoc nõ malo animo feciſſet, diceretur quod pro concordia populi fieret. Sed quia etiam contra milites veritatis acuebatur, & non niſi hæreticos prouehebat, oſtendebatur celare peſtem, modo amore populi, modo formidine preſſus Imperatoris, qui filium diſſimilem prohibuerat dici. Ea tempeſtate Aetius magiſter Eunomii, qui Arii blaſphemiam ſuis opinionibus auxerat, in Diaconatus ordine miniſtrabat. Sed Flauianus & Diodorus monachicam quidem amplectentes

A ctentes vitam,clare autem pro Apostolicis dogmatibus laborantes,episco pi Antiocheni redarguerunt quas contra pietatem gerebat insidias,dicentes,eum elegisse virum studiis malis imbutum,qui impietatis causa culmen sumpsisset potentiæ,atque ad ecclesiæ cladem diaconatus haberet nomē. Minabantur autem etiam ab Apostolica eum communione suspendi, & ad Hesperiam venientes,ea quæ callide gerebantur aperire.Hoc metuens Leontius,ab officio suspendit Aetium,aliis tamen rebus fouebat eum.Porrò mirabilis illa societas,id est,Flauianus & Diodorus, sacerdotali ministerio nondum potiti, populis tamen admodum placentes, noctibus ac diebus cunctos ad zelum pietatis armabant.Isti nanque primi in duas partes choros psallentium diuidentes,ex successione Dauidicam melodiam cantare docuerunt.Et hoc in Antiochia primitus fieri cœpit: & dispersum ad terminos totius orbis vsque peruenit. Isti diuinos amatores ad sepulchra martyrum prouocantes, Vigilias celebrabant, cum illis laudantes deum. Hæc Leontius intuens,prohibere quidem iudicauit inconsultum, cum videret multitudinem valde viris illis optimis adhærere. Sed vtens mansuetudine verborum,poscebat ab eis vt has festiuitates in ecclesiis potius celebrarent,Cuius quidem calliditatem integre cognoscentes,quod iubebatur egerunt,& amatores suos ad ecclesias congregarunt,vt alacriter deum cōcordi voce laudarent.

Aetio interdicitur vti officio diaconi

Flauianus Diodorus Institutio psalmodiæ

Vigiliæ apud sepulchra

B Sed Leontius flexus non est, vt à sua malicia temperaret. Vultum nanque mansuetudinis gerens, Stephani & Laciti celauit iniquitatem.Hos enim aduersarios dogmatis recti suscipiens, licet turpem habentes vitam, ad presbyteratus tamen ordinem & diaconatus euexit. Eos autem qui vniuersis virtutibus ornabantur,& apostolica dogmata defendebant,absque honore deseruit.Hac gratia clerus quidem multos habebat hæreticos: populus vero maxime pro dogmatum rectitudine decertabat,ita vt neque doctores illorum blasphemiam suam nudare præsumerent. Quid autem Lacitus & Stephanus atque Leontius impietatis atque iniusticiæ Antiochiæ gesserint, opus propriæ cōscriptionis requirit. Nos autem ad reliqua veniamus.

Stephanus Lacitus

De Eudoxio,qui Antiochenum inuasit episcopatum,& terræmotu in Nicæa Bithyniæ facto. Cap.33.

Germanicia ciuitas est in termino Giliciæ,Syriæ,& Cappadociæ constituta. Huius vrbis ecclesiæ præsidebat Eudoxius, qui moriente Leontio,arripuit Antiochiæ sedem,& cœpit sua ferocitate vineam vastare dominicam. Neque iam celabat (sicut Leontius) maliciam suam,sed aperte apostolicis dogmatibus repugnabat,& orthodoxos multis cladibus affligebat. Eo tempore Ancyranæ ecclesiæ post Marcellum Basilius præsidebat.Eustathius vero Sebasteiæ Armeniæ:qui iniquitatem Eudoxii & rabiem cognoscentes,Constantio in occidente posito literis suis indicauerunt.

Eudoxius accusatur apud Constantium

Erant

A

SOCRATES.

De concilio Seleuciæ celebrato. Cap. 34.

NVnc igitur de alia synodo, quam instar Ariminensis concilii in Oriente Constantius Imperator fieri iusserat, pauca narrabo. Egerat enim primitus, vt in Nicæa Bithyniæ congregarentur episcopi. Quorum conuẽtum prohibuit maximus terræmotus. Hoc enim contigit Consulatu Tatiani & Cerealis, octaua die mensis Augusti. Tractabant ergo transponere synodum in vicinam Nicææ ciuitatem. Quod cum displicuisset, rursus volebant in Tarso Ciliciæ conuenire. Deinde placuit apud Seleuciam Isauriæ, quæ vocatur Aspera, celebrare concilium. Quod actum est Consulatu Eusebii & Hypatii. Fueruntque qui conuenerunt, numero centum sexaginta Cum quibus aderat vnus in Palatio clarus, nomine Leonas. Quo præsente, quæstionem fidei proponendam Imperatoris iubebat oraculum, simúlque præceptum fuerat adesse Lauritium militem Isaurię ducem, vt in quo opus esset, episcopis ministraret. Conuenerunt ergo vicesima septima die Septembris mensis, & sub gestorum confectione disputabant. Aderant etiam Exceptores, vtriusque partis verba signantes: quæ simul apud Sabinũ collecta reperiuntur. Nos autem capitulatim ista describimus. Primo siquidem die Leonas iussit, vt quæ viderentur vnicuique, proponerent. Porrò

An.do.360. Cõcliũ apud Seleuciam Isauriæ

An.do.361.

Leonas Comes, Vicarius Augusti

Lauritius dux Isauriæ

Sabinus conciliorum acta describit

B qui præsentes erant, non prius dixerunt aliquam mouendam esse quæstionem, nisi reliqui conuenirent. Erant enim absentes episcopi, Macedonius Constantinopolitanus, Basilius Ancyrę, & alii quidam accusari timentes. Et Macedonius quidem languorem finxit. Patrophilus oculorum dolorẽ, & alii similes adinuenerunt occasiones absentiæ. Cumque Leonas etiam illis absentibus proponendam diceret quæstionem, rursus aiebant episcopi, non aliter quicquã fieri, nisi impetitorum vita discuteretur. Accusati nãque iam fuerant, Cyrillus Hierosolymorum, Eustathius Sebastiæ Armeniæ, & alii quidam. Ob quam rem contentio inter præsentes exorta est. Alii nanque dicebant vitas accusatorum discutiendas: alii vero ante fidem nihil esse quærendum. Mouebatque quęstionem imperatoris diuersa sententia: cuius literis nunc de fide prius agendum, nunc de accusatorum conuersatione, legebatur. Hæc causa præsentes ad schisma perduxit, & in duas partes synodi multitudo diuisa est. Vnius enim partis dux erat Acacius Cęsareæ Palestinæ, Georgius Alexandrię, Vrsacius Tyri, Eudoxius Antiochię, quos alii triginta duo sequuti sunt. In altera parte fuit Georgius Laodiciæ Syrię, Sophronius Pompeiopoleos Paphlagonię, Eleusius Cyzici, quos plurimi sequebantur. Cumque placuisset vt prius de fide quęstio moueretur, hi quidem qui erant partis Acacii, Nicænam fidem aperte negauerunt: aliamque fidem dictare nitebantur. Alterius vero partis numero plures, omnia quidem Nicęni concilii receperunt: de verbo Consubstantialitatis

Literæ Constantij

Schisma Nicææ

tatis

tatis tantummodo quęrebantur. Multis igitur inter se contentionibus vsque ad vesperã generatis, nouissime Syluanus Tarsensis præsul ecclesiæ, voce magna clamauit, dicens non oportere nouam dictari fidem, sed pridẽ in Antiochia expositam tempore dedicationis debere seruari. Quo dicto sequaces sunt egressi. Alterius vero partis protulerunt fidem Antiochiæ recitatam, quam relegentes soluerunt illo die Concilium. Altero vero die cõuenientes in oratorium Seleuciæ, ianuasque claudentes, relectæ fidei subscripserunt. Subscribebant autem etiam pro absentibus præsentes lectores atque Diaconi, per quos ratam se ferre hanc definitionem absentes profitebantur. Acacius autem & alii partis eius quærebantur, eo quod ecclesia clausa subscriberetur, dicentes: Ea quæ occulte geruntur, improbitatis suspicione plenissima sunt. Hæc autem faciebant, cupientes aliã fidei explanationem. Ipse quoque eam quam pręparatam habebat legit, ibi quidem Iudicibus, Lauritio & Leonæ, studens eo robur acquirere. Hæc ergo die secundo sunt gesta. Tertio vero die Leonas rursus congregare partes festinabat episcoporum: quo die nec Macedonius defuit Constantinopolitanus, nec Basilius Ancyræ. Cumque ambo in vna parte conuenissent, denuo qui circa Acacium erant, occurrere noluerunt, dicentes oportere prius de concilio eiici eos qui pridem fuerant condemnati, & qui accusabantur in pręsenti. Cumque contentio cresceret, egressis eis qui positi in accusatione videbantur, etiam qui circa Acacium erant sunt ingressi. Tunc itaq; Leonas ait, libellũ sibi datum ab eis qui cum Acacio erãt, celans dogmatis esse dictationẽ. Et cũ pręsentes episcopi tacuissent, aliud quiddã nõ expositionẽ fidei libellũ cõtinere iudicãtes, mox fidei Acacii scriptũ cum procemio hoc modo relectum est. NOS qui congregati sumus in Seleucia Isauriæ, secundũ Imperatoris voluntatẽ hesterno die quinto Calẽd. Octobriũ, omne studiũ habuimus cũ disciplina ecclesiasticã seruare pacẽ, & de fide cogitare cõstanter, sicuti pręcepit deo amabilis Imperator noster Cõstantius secundũ propheticas euãgelicasq; voces, & nihil præter scripturas adducere in ecclesiastica fide. Quia vero quidam in concilio alios nostrum iniuriis affecerunt, alios loqui prohibuerunt, alios recluserũt inuitos, & dãnatos secum ex diuersis prouinciis habuerunt, necnon & eos qui contra regulas ordinati sunt, introduxerunt secũ, ita vt vndiq; tumultu synodus repleretur, sicuti & Vir Clarissimus Comes Leonas, & Vir Clarissimus dux prouinciæ Lauritius inspexerunt: propterea hęc interloquimur, quod non declinamus expositam cum autoritate fidem in Antiochena dedicatione, proferentes eam: licet patres nostri illo tempore ad subiectam cõcurrerint quæstionem, quod multos turbaret Cõsubstantialitatis nomen, præterito tempore, & vsq; ad pręsens. Nũc vero quia dicitur innouatũ à quibusdam de dissimilitudine filii apud patrem, hac ergo gratia ὁμοούσιον & ὁμοιούσιον, id est, eiusdẽ

Fides Antiochenæ synodi

Acacius Cæsariensis

Fides Acacij Cæsariensis An.do.361.

Leonas Comes. V.C. Lauritius Dux Isauriæ. V.C.

A eiusdem substantię & similis substantiæ nomen abiicimus tanquam scripturis extraneum, ἀνομοίως, id est, dissimilitudinis verbum anathematizamus. Et omnes huiusmodi existentes ab ecclesia alienos existimamus. Similem vero filium apud patrem aperte profitemur, secundum apostolum dicentem de filio: Qui est imago dei inuisibilis. Confitemur autem & credimus in vnum deum patrem omnipotentem, factorem cœli & terræ, visibilium omnium & inuisibilium. Credimus autem & in vnum Iesum Christum filium eius, ex eo natum impassibiliter ante omnia secula, deum verbum ex deo vnigenitum, lumen, vitam, veritatem, sapientiam, voluntatem: per quē omnia facta sunt in cœlis & in terra siue visibilia siue inuisibilia. Hunc credimus in consummatione seculorum pro destructione peccati assumpsisse carnem ex sancta virgine Maria, & hominem factū, passum pro peccatis nostris, ac resurrexisse, & assumptum in cœlos, sedere in dextera patris, & iterum venturum in gloria iudicare viuos & mortuos. Credimus & in spiritum sanctum, quem παράκλητον, id est, consolatorem nominauit Saluator dominus noster, promittens postquam iret, discipulis eum esse mittendum, quem etiam destinauit, per quem & sanctificat credentes in ecclesia, & baptizatos In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Eos autem qui præter istam fidem aliud quicquam prædicant, a catholica ecclesia decernimus alienos existere. Hæc est Acacii de eius fide prolatio. Cui subscripsit

B & ipse, & consentientes ei, numero quem paulò antè prædiximus. Hac fide lecta, Sophronius Pompeiopoleos Paphlagoniæ hæc verba proclamauit: Si per singulos dies propriam ædere licuerit fidem, veritatis integritas non manebit. Hæc quidem Sophronius ait. Ego autem dico, quod si ab initio hęc verba de Nicæna fide dixissent, qui ante eos & post illos fuerunt, omnis potuisset cessare contentio. Tunc ergo plurima inter se ob hoc, & propter eos qui fuerant accusati verba dicentes & audientes, abierunt. Quarto vero die conuenientes omnes, rursus mouebant cum contentione sermones. Inter quos Acacius his verbis suam sententiam patefecit: Si semel Nicæna fides mutata est, nihil prohibet etiam nunc aliam dictare fidem. Ad hęc Eleusius Cyzici hęc verba respondit: Præsens conciliū celebratum est, non vt anathema discat, neq; vt fidei explanationē suscipiat, tanquam non habens eam, sed possidens patrum fidem, hanc vsq; ad vitam mortéq; custodiet. His ergo verbis Eleusius sentētiæ occurrit Acacii, fidem patrū vocans, Antiochię declaratam. Cui recte quilibet poterit obuiare, dicens, Quomodo patres hos nominas, ô Eleusi, cum illorū non recipias patres? Hi nanq; qui in Nicęa conuenerūt cōcordātes in Cōsubstantialitatis verbo pro fide sancito, proprie dicūtur patres, eo quod & tēpore pręcesserūt: & qui postea Antiochię cōuenerunt, ab illis sacerdotii iura susceperunt. Si autē hi qui Antiochię congregati sunt, patres proprios negauerunt,

Col. 1. c.

Sophronius Pompeiopolitanus.

Acacius & eius doctrina

Eleusius Cyzicensis

uerunt,consequēter istorum posteri patrum destructores secuti sunt. Quomodo ergo & quorū illi fidem velut improbam respuerunt, isti quasi probabilem susceperunt? Si autem illi non habuerunt Spiritum sanctum, qui per officium manus impositionis accipitur, neque isti sacerdotium perceperunt. Quomodo enim acciperent à non habentibus quod dabatur? Hęc obiicere ergo responsa poterit quilibet Eleusio. Cum hæc ita gererentur, ad aliam venêre quæstionem. Quod enim Acacius in fide quæ lecta est, similem dixit filium patri, consulebant alter alterum, secundum quid esset similis filius patri. Et qui circa Acacium erant, dicebant, secundum voluntatem solummodo, non secundum substantiam patri similem filium esse. Alii vero omnes etiam secundum substantiam declarabant. In hac ergo contentione toto manserunt die. Et Acacium arguerunt, qui in suis sermonibus quos conscripsit, similem per omnia patri filium dixit, nunc autem secundum substantiam similem denegauit. Quibus multum contēdentibus, & ad nullam concordiam venientibus, surgens Leonas conciliū soluit. Et iste fuit terminus synodi Seleuciæ congregati. Altera nanque die rogatus vt interesset, noluit, dicens: Missus sum ad concordiam cōcilii: vobis discordantibus adesse non possum. Quo facto, nec qui circa Acacium erant, ad synodum concurrere voluerūt. Altera vero pars in ecclesiam veniens, Acacium & qui erant cum eo vocauit, vt de Cyrillo Hierosolymorū episcopo haberetur examinatio. Sciendum itaq; quod Cyrillus iam pridē fuerat accusatus atque damnatus, quoniā sępe euocatus ad iudicium, duobus annis iugiter declinauerat, metuens accusantes. Condemnatus autem, appellationis libellum condemnatoribus destinauit, iudicium maius appellans. Cui appellationi consensit etiam Constantius Imperator. Hoc itaque solus & primus præter ecclesiasticam consuetudinem atq; regulā Cyrillus fecit episcopus, vt sicut in publicis iudiciis, libellis vteretur appellatoriis. Tunc ergo in Seleucia adfuit iudicandus. Et ob hoc episcopi Acacium eiusque consentaneos euocabant, vt de accusationibus cognoscentes decretum commune proferrent. Euocabant etiam alios quosdam qui fuerant accusati, & semetipsos contulerant ad Acacium. Quos post crebram citationem nolentes occurrere, damnauerunt. Et ipsum Acacium, Georgium Alexandrinum, Vranium Tyri, Theodulum Cherapenum Phrygiæ, Theodosium Philadelphiæ Lydiæ, Euagrium insulæ Mitylenæ, Leontium Tripoleos Lydiæ, & Eudoxium, qui primò quidem Germaniciæ fuit, postea vero Antiochię Syriæ inuasit episcopatum, damnauerunt pariter & Patrophilum, quia & ipse à Dorotheo presbytero accusatus, euocatus noluerat obedire. Hos itaque damnauerunt. Excommunicauerunt autem Asteriū Eusebium, Abgarum, Basilium, Phœbum, Fidelem, Eutychium, Magnum & Eustathium, sic eos manere decernentes, donec habita satisfactione, accusationi-

A

B

Cyrilli Hierosolymitani causa discutitur Seleuciæ. Libellus appellationis

Episcopi damnati

Excommunicati

A cusationibus semetipsos exuerent. His actis, damnationem celebratam eorum parœciis indicarunt. Inque locum Eudoxii Anianum constituerunt episcopum. Quem comprehendentes qui circa Acacium erant, Leonæ & Lauritio tradiderunt, à quibus in exilium destinatus est. Quo facto episcopi qui ordinauerant Anianum contestationem obtulerunt Leonæ & Lauritio contra Acacium & consentaneos eius, dicetes synodi iudicium fuisse violatum. Cumque nihil agerent, Constantinopolim sunt profecti, vti quę gesta fuerant, panderentur Imperatori. Anianus

SOZOMENVS.

De legatis concilii Seleuciæ, & de examinatione Aëtii, & gestis Ariminensium. Cap. 35.

HVnc terminum habuit synodus in Seleucia constituta. Qui uero voluerit subtiliter vniuersa cognoscere, Exceptorũ debet Acta relegere. Post hæc ergo talia gesta sunt. Consentientes quidem Acacio, ad Imperatorem quàm propere peruenerunt. Alterius vero partis episcopi singuli ad propria sunt reuersi. Decem tantummodo eorum communi decreto missi, venientes ad principem, inuenerunt missos decẽ ab Ariminensi concilio. Porrò sequaces Acacii iam agebant, vt potentes Palatii ipsorum tuerentur partes: & per eos fauor illis arridebat Imperatoris. Dicebãt enim alios quidem ipsis cõsentire, alios autem ecclesiasticis pecuniis esse corruptos, alios incongruis falli seductionibus. Hæc agebat Acacius natura versutus, & paratus ad intelligendum atq; dicendum, cum etiam insignem haberet ecclesiam, id est, EVSEBII PAMPHILI, post quem eius tenebat episcopatum, & gloriabatur eum se habuisse doctorem. Et cum talis esset, persuadebat facile quod volebat. Cum igitur Constantinopoli ex vtroque concilio essent episcopi viginti, & alii qui casu præsentes erant, primo quidem iubetur vt de Aetii quæstione iudicaret præsentibus maximis proceribus Honoratus, quem non ante multum temporis Imperator ab vrbe Roma reuertens, primum Præfectum vrbis Constantinopolitanæ constituerat. Postea vero etiam ipso Constantio cum Iudicibus audiente, deprehenditur circa fidem Aetius ægrotare, ita vt etiam Imperator & alii quasi circa blasphema eius verba commouerentur. Fertur autem Acacium eique consentientes primum se hanc hæresim ignorare finxisse, & sub velamento quodam egisse cum Principe, vt ipse cum suis Proceribus iudicaret, credens Aetium non posse vinci verbis, & magis necessario capi iudicantis auditus, ac sine contentione præualere conamen hæreseos. Cumque hoc perfici nequiuisset, proferri scripturam prolatam ab Arimino, & à Seleuciæ synodo missos hanc suscipere, deposcebant. Et cum quæstio esset de substantiæ nomine, iureiurando firmabant, quod nullatenus dissimilem secundum substantiam filium faterentur, seque paratos

Acta concilii Seleuciæ

Decem episcopi ad Constantinum mittuntur tanquam legati concilii. Acaciani.

Acacius Cæsariensis

B

Honoratus Præfectus vrbis Constantinopolitanæ

hanc hæresim abdicare dicebant. Et quoniã inopinate Occidẽtales nomẽ A substantiæ in Arimino reliquerant, necessariam huiusmodi scripturã esse fatebantur. Dicebant autẽ, quod si nomen substãtię taceatur, cum nomine substantię etiã illud quod de Consubstantialitate decretũ est, sine dubitatione tacebitur: quod plurimi Occidentalium sacerdotũ pro reuerentia Ni cæni cõcilii valde amplectebantur. Hanc autẽ etiã Imperator inductus est vt laudaret conscriptionem, cõsiderãs multitudinẽ Arimini cõgregatam: & quia nę peccaret, qui similem patri filiũ diceret, idem esse virtute credẽs, Consubstantialem, & similis substãtiæ professionem: nihilq; intellectu differens, nisi nominibus, quę scriptura diuina nesciret. Hanc ergo sententiã habens, episcopos cõcordare pręcepit in Ariminẽsis fide cõcilii. Cumq; se altero die pararet ad Consulatum (quod prima die mẽsis Ianuarii Romanorũ more celebratur) totam diem & maximã noctis partem impendit, inter episcopos certamen habẽs, donec scripturę ex Arimino allatę subscriberent episcopi ex Seleucia venientes.

Similis substãtia

Nouus Consulatus initur Calendis Ianuarij

Quomodo affirmauerint fidem Ariminensis Concilii, & Aëtium de posuerint simul & alios. Cap. 36.

Acacius autem & qui cum eo erant aliquantum temporis Cõstantinopoli commorantes, euocauerunt episcopos ex Bithynia, inter quos erat & Macarius Macedonẽsis, & Vlphilas Gothorum episcopus. Qui om- B nes numero quinquaginta conuenientes confirmauerunt Arimini lectam conscriptionem, adiicientes vt deinceps nequaquam substãtia vel essentia nominaretur in deo. Et præter hãc scripturã omnes alias aut factas aut faciendas penitus abdicari. Quo facto Aëtium de Diaconatus ordine deposuerunt, tanquam hęretice sapientẽm, & qui contra ecclesiasticã cõsuetudinem, quædam humanę sapientiæ facta cõscriberet, & dialogos plenos blasphemia dictaret, atq; turbarũ ecclesiasticarũ & seditiõis autor extaret. Fertur autem à quibusdam, quod non eum integro corde deposuerint, sed volentes se principi commendare, eo quod dicerẽtur similia sapere. Videntes autem Imperatoris indignationem quam circa Macedonium tunc habebat, etiam eum deposuerunt, & Eleusium Cyzici, & Basilium Ancyræ, & Ortasium Sardicorum, Dracontium Pergami. Et cum in dogmate viderentur habere discordiam, tamen tempore depositionis memoriam eorum fidei non fecerunt, sed culpas eis omnibus inferebant singulariter, per quas eos asserebant in ecclesiasticis regulis deliquisse.

Ad synodum Cõstantinop. Acacius ẽpos ẽ Bithynia euocat

Vlphilas ẽpus Gothorum

Episcopi abdicati

SOZOMENVS.

Pro qua causa sit Cyrillus Hierosolymorum depositus. Cap. 37.

Inter quos Cyrillum quoq; Hierosolymorum depõsuerũt, tanquam Eustathio Elpidioq; communicantem. Hi enim contraria sapuerant eis qui in Militene fuerant congregati. Inter quos etiam ipse cõuenerat, & tãquã post

Cyrillus vendidit supellectilẽ ecclesiasticam donatã à Constantio

A post depositionem in Palæstina factam, communione participatus fuerat cum Basilio & Georgio Laodiciæ ciuitatis episcopis. Cum enim Cyrillus Hierosolymorum suscepisset episcopatum, de iure Metropolitæ contendebat cum Acacio Cæsareæ Palæstinæ, tanquam sedis Apostolicæ pontifex. Hinc ergo in Antiochia constituti, derogabant alterutris tanquam nõ saperent recte de Deo. Nam & prius vterque sibimet in suspicione esse videbatur. Alter quidem Arii dogma laudabat, Cyrillus autem prædicantes Consubstantialem patri filium, sequebatur. Inueniens ergo tempus Acacius cum consentientibus ipsi episcopis, Cyrillum pro huiusmodi causa deposuit. Cum fames Hierosolymorum prouinciam occupasset, tanquã in episcopum necessitate ciborum turba respiciebat egentium. Cumque pecunię ad consulendum penurię non essent, vasa sacrataque vela distraxit, & populi necessitati subuenit.

THEODORITVS.

Imperatoris igitur animum hoc commouit, & maxime quod Acacius contra Cyrillum noscitur machinatus. Sacram namque vestem quam inclytus Imperator Constantinus ad honorem Hierosolymorum ecclesiæ dederat Macario illius ciuitatis pontifici, vt ea circumamictus, ministerium sacri baptismatis adimpleret quoniam erat auro sericoque contexta, B Cyrillum asseruit vendidisse, eamque vestem emisse quendam Thymelicum saltatorem: & dum ea fuisset indutus, in ipsa saltatione cecidisse, atq; contritum morti contraditum.

SOZOMENVS.

Hanc ergo causationem Acacius habens, Cyrillum episcopatu deposuit. Damnatos igitur episcopos ex vrbe Constantinopolitana fugauerunt sectatores Acacii. Ipsis autem consentientes, in depositionibus tamen illorũ nolentes subscribere, cum essent numero decem, apud semetipsos interim habitare pręceperunt, & neq; ministerio fungi, neque ecclesias gubernare, donec subscriberent. Et si non agerẽt pœnitentiã intra mẽses sex, & omnibus placitis atq; gestis in illo concilio pręberent scripto consensum, etiam ipsi deponerentur, quo facto consentientes ipsis episcopi per singulas prouincias alios ordinarẽt. Cumq; talia cogitassent, cunctis episcopis atq; clericis scripserunt, vt hęc obseruarent atq; perficerent. Ex hoc ergo non post multum tẽporis Macedonio succedit Eudoxius, Basilio Athanasius, Eleusio Eunomius, qui postea Eunomianę princeps fuit hęreseos. Porrò pro Eustathio Melitius ecclesię Sebastenę suscepit episcopatum.

Episcopi condemnati pellũtur ex vrbe Constant.

Episcopi subrogati

SOCRATES.

Lecta est etiam in Constantinopolitana vrbe cum adiectione expositio fidei. Sed nos labyrinthum expositionum vix aliquando repetientes, eorum numerum quoque digerimus.

Enumeratio expoſitionū hæreticarū poſt Nicęnū cōciliū. Cap.38. A

Nouem expoſitiones fidei

POſt Nicænum nanque concilium in dedicatione Antiochena, expoſitionem geminā dictauerunt. Tertia vero eſt, quæ à Narciſſo apud Gallias Conſtantio imperatori oblata dinoſcitur. Quarta Eudoxii, quæ in Italiam deſtinata eſt. In Sirmio tres dictatæ ſunt, quarum vna in Arimino cum Conſulatu relicta eſt. Porrò octaua in Seleucia ab Acacii ſociis ædita eſt, vltima Conſtantinopoli cum adiectione recitata eſt. Erat enim additum, vt neque ſubſtantia neque ſubſiſtentia diceretur in deo. In hac Vlphilas Gothorum epiſcopus tunc primum conſenſit. Nam tempore præcedenti Nicęnam amplectebatur fidem, ſequens Theophilum Gothorum epiſcopum, qui præſens in Concilio Nicæno ſubſcripſerat. Acacius igitur & Eudoxius cū ſuis Conſtantinopoli de quibuſdam alterius partis epiſcopis condemnandis certamen habebant. Videntes indignari contra Macedonium principem, primum condemnauerunt eum, tanquam plurimorum necis autorem, & quia diaconum in fornicatione captum in communionem ſuſceperat.

Vlphilas Gothorum epis. Theophilus

Macedonius cōdemnatur An.do.363.

SOCRATES.

Quod Eudoxius Arianus poſt Antiochenum conſtantinopoleos inuaſerit epiſcopatum, & de praua Aëtii doctrina. Cap.39.

Eudoxius Cōſtantinopolitanam ſedem vſurpat

EXpulſo Macedonio, Eudoxius ſpernens Antiochiæ ſedem, Conſtantinopolitanam inuaſit eccleſiam, ſtudio iutus Acacii, qui obliti ſuorum, ſuis iudiciis contraria ſanciuerunt. Nam cum prius Dracontium depoſuiſſent, eo quod ex Galatia tranſiſſet in pergamum, non cogitantes quod actum fuerat, Eudoxium ad ſedem aliam tranſtulerunt. Quo facto, lectam fidem Arimini cum augmento quod ipſi in Conſtantinopolitana vrbe adiecerant, vndiquaque miſerunt, mandantes vt qui non ſubſcriberent, iuſſione Imperatoris in exilium mitterentur. Aperueruntque ſua geſta & aliis Orientalibus ſibi concordibus, & Patrophilo Scythopoleos epiſcopo, qui de Seleucia ad propriam mox redierat ciuitatem. Eudoxio porrò conſtituto Conſtantinopoli, tunc etiam maior eccleſia, quæ dicitur Sophia, dedicatur Conſulatu Conſtantii decimo, & Iuliani Cæſaris tertio, quintadecima die Februarii menſis. Eudoxius autem cum ſediſſet in ſedem, illam prius vocem, quæ vbique vulgata eſt, protulit, dicens: Pater ἀσεβὴς, filius εὐσεβής. Iſta duo Græca verba, diuerſos habent apud Græcos intellectus. ἀσεβὴς enim dicitur & impius & ſine cultu: εὐσεβὴς dicitur & pius & bene colens. Cumque dixiſſet hæc verba, turba generatur in populo, quaſi patrem dixiſſet impium, filium vero pium. Quo facto, Nolite inquit, turbari ad ea quæ dixi: Pater enim ἀσεβὴς eſt, quia nullum colit: filius autē εὐσεβής, quia colit patrem. Hæc cum dixiſſet Eudoxius, turba quidem ſedata eſt: multus vero riſus compleuit eccleſiam. Et hactenus illud dictum cum deriſione

Sophia, tēplū Conſtantinopolitanum dedicatur An.do.362.

Eudoxij de Conſtantino Magno & Cōſtantio filio opinio.

A risione permansit. His enim Hæresiarchæ seductionibus sermonibusque vacantes, ecclesiam lacerarunt. Huiusmodi ergo termino etiã synodus Cõstantinopolitana conclusa est.

SOZOMENVS.

Igitur Acacius & eius socii non cessabant, sed congregati apud Antiochiã quæ ipsis dudũ placuerant, destruebant, & ex conscriptione, quę Arimini & Constantinopoli fuerat lecta, nomẽ similitudinis abscindere nitebantur, & per omnia substantiam atq; voluntatẽ dissimilẽ esse patri apud filiũ, & ex non existẽtibus factũ introducebãt, sicut Ario primò placuerat: quibus Aëtiani consentiebãt. Is enim Aëtius post Ariũ primus aperte his nominibus vti præsumpsit. Quapropter etiam ἄθεος, id est, sine deo, vocabatur: eiusque sequaces propterea Dissimiles & Nõ existentiales sunt dicti ab his, qui Antiochię Consubstantialitati consentiebant. His ergo cum requirerent cultores Nicęni concilii, cur in expositione fidei suæ deũ ex deo filiũ dicẽtes Dissimilem, & ex non extantibus nominare pręsumerent, his verbis respõdebãt: Sic dictum est deum ex deo, sicut habetur apud Apostolum: Omnia autẽ ex deo, vnus ergo omnium etiam filius dei: & propterea positum est in expositionibus, Secundum scripturas.

Aetius

Dissimiles, Non existentiales

SOCRATES.

Huius verbi princeps fuit Gregorius Laodicenus episcopus: qui cum talia doceret, ignorauit quemadmodum Apostoli proprietates superiori tẽ-
B pore Origenes latius examinarit, atque interpretatus sit.

Gregorius Laodicenus

SOZOMENVS.

De crudelitate Georgii apud Alexãdriam, & qui post Cyrillum Hierosolymorum tenuit episcopatum. Cap. 40.

INterea dum adhuc Athanasius celaretur, Georgius Alexandriæ crudeliter Paganos afficiebat, & aduersantes ipsi Christianos: vtrosq; enim cogebat ad ipsius venire sententiã, & respuẽtes affìciebat. Erat enim apud sapientes exosus, quasi despiciens eos, & Iudicibus imperans. Apud populũ vero quasi tyrannus, & vltra potentes elatus: præcipue tamen Paganos opprimebat, quos sacrificare & paternas festiuitates agere prohibebat, Tunc enim milites & AEgypti ducem, armatos in ciuitatẽ introduxit, imagines & ornamẽta templorũ abstulit: quod ei postea causam necis adduxit. Cyrillo vero deposito (sicut prædictũ est) occupauit Hierosolymorũ ecclesiã Herennius, & post illũ Heraclius, post quem Hilarius. Hos enim tunc illã ecclesiam gubernasse percepimus vsque ad imperium Theodosii prĩcipis, quando rursus Cyrillus ad proprium reuersus est episcopatum.

Georgius Alexandrinus

Templa Gentilium spolientur opera Georgij

Cyrillus
Herennius
Heraclius
Hilarius

SOCRATES.

De Macedonio & Macedonianis. Cap. 41.

An. do. 363. Macedonius similis substantiæ adsertor

IGitur Macedonius Constantinopolitana pulsus ecclesia, damnationem non ferens, quiescere respuebat. Declinauit enim ad eorum partem, qui apud Seleuciam Acacium cum sociis deposuerant. Misitq; legationem ad Sophronium & Eleusium, vt defenderet expositam prius in Antiochia fidem, & postea Seleuciæ roboratã, & similis substantiæ fidem diuulgandã esse commonuit. Ad quem concurrunt multi familiarium, qui nunc ab eo Macedoniani vocãtur. Quicũque enim in Seleuceno cõcilio Acaciũ declinauerunt, aperte verbum similis substãtię sancierunt, cum prius hoc non manifesto iudicio declarassent. Est enim opinio apud multos, quod nõ inuentum sit Macedonii, sed magis Maratonii Nicomediẽsis episcopi: vnde etiam Maratonii vocitantur: ad quos Eustathius expulsus de Sebastia cõfugit. Cumq; Macedonius sanctum spiritum comprehendere in tractatu diuinæ trinitatis declinaret, tũc & Eustathius: Ego, inquit, neq; deũ nominare spiritum sanctum patior, neq; creaturam vocare præsumo. Propter hanc ergo causam spiritui repugnantes appellant huiusmodi personas, hi qui in Consubstantialitatis expositione concordant.

Macedoniani. Maratonius Maratonii. πνευματομάχοι

A

SOZOMENVS.

Cum itaque Macedonius de ecclesia Cõstãtinopolitana fuisset expulsus, non ea quæ Acacius atq; Eudoxius sapiebat, sed tradebat magis filium deum, per omnia & secundũ substantiam similem esse patri. Sanctum vero spiritum non earum rerum esse participem, sed ministrum, & exhibentem officium, & quæcunq; de sanctis angelis dici possunt.

SOCRATES. E

De his quæ rursum ab Arianis contra ipsos Arianos gesta sunt, & quomodo Eustathius nequitiam patefecerit Eudoxii. Et epistola Constãtinopolitani concilii ad Georgium Alexandrinum condemnãtis Aëtium cum scriptis eius. Cap. 42.

An. do. 363. Acaciani Antiochiæ conueniunt

IGitur sequaces Acacii in Antiochiam magno studio conuenerunt, acti pœnitentia quod similem dixerant filiũ patri. Et cõsulatu sequenti, id est Tauri & Florẽtii, cum Euzoius eam gubernaret ecclesiam, Imperatore ibidem constituto, pauci quidem rursus mouebant ea, quæ dudũ placuerant, dicentes, oportere sermonẽ similis substantiæ auferri ab expositione fidei traditę, tã in Arimino quàm Constantinopoli: nõ celantes, sed aperte dicẽtes, quod per omnia dissimilis filius est patri: non solum secundum substãtiam, sed etiam secundum voluntatem, & ex non extãtibus esset, sicuti prędicauerat Arius. Cum quibus erant sectatores Aëtii.

THEODORITVS.

Ea quidem tempestate, cum perfidia accusaretur Eudoxii, inter alios Eustathius, quoniam de fide, inquit, examinationem vis fieri ô Imperator Eudoxii considera blasphemias. Obtulitque eius expositionem inter alia sic haben

A habentem.

Quæ dissimiliter proferuntur, dissimilia secundum substantiam sunt.

Vnus deus pater, ex quo omnia, & vnus dominus Iesus Christus, per quem omnia.

Dissimile aūt est, ex quo, & per quē: dissimilis igitur filius deo & patri. Hac lectiōe cōmotus Imperator requisiuit Eudoxium, an fateretur suam. At ille negauit, dicēs, esse Aëtii. Quem dum iussisset Imperator adduci, requisitus, licet eius nō fuerit, suam esse professus est: & ideo in exiliū missus. Eustathius tamē etiam Eudoxium ita sapere proclamabat, exigens vt scripturam anathematizaret Aëtii. Quod licet tarde, fecit tamen: & damnauit quod prius & postea prędicabat. Deinde etiā ipse exigebat, vt ille ὁμοούσιον anathematizaret, quod scripturæ nō haberent. Tunc Syluanus, & Ex non existētibus, inquit, & Creatura, & Alterius substantię, scripta nusquā sunt. Iustum ergo est hæc abrogari. Quod Imperator quoq; decreuit vt fieret: quod (licet cum difficultate) fecerunt. Quo facto, exigebāt vt ipsi & ὁμοούσιον abrogarent. Tunc disputatiue atq; veraciter Syluanus ait: Si ex nō existentibus nō est, neq; creatura nec ex alia substantia deus verbū, igitur consubstantialis est genitori patri: sicut deus ex deo, & lumen ex lumine, eandem q; habet cum genitore naturam. Tunc Imperator iratus, exilium intermi natus est eis. At illi: Potestatem, inquiunt, habes puniendi, non tamen nos B patrum statuta destruimus, Tunc Imperator illos pelli iussit ecclesiis, & pro eis alios ordinari. Tunc Eudoxius cum tyrannicè Constantinopoleos teneret ecclesiam, pulso Eleusio Cyzici, Eunomiū ordinauit episcopum. Et Aëtium in scriptis abdicauerunt: cuius videbantur esse cōsortes: scripseruntque Georgio, quod fuerat gestum.

Aetius in exilium

SANCTA SYNODVS CONSTANTINOPOLI congregata, domino honorabili Alexandrinæ ciuitatis episcopo Georgio S.

Synodo reprehendente Aëtium propter nephandas eius & plenas scādalis scripturas, secundum consequentiam ecclesiasticarum sanctionū super eo ab episcopis actum est quod decebat. Diaconatu nanque depositus est, & ab ecclesia factus extraneus. Et à nobis hæc monita processerunt, vt neq; ad lectionē cuiuspiam veniant nephandæ eius epistolæ, sed abiiciantur, eo quod vehementer inutiles sunt. His adiicimus etiam anathematizādum eum, si permaneat in eo proposito, cum sequacibus suis. Consequens enim erat, vt omnes in synodo conuenientes episcopi deponerent autorē scandalorum & schismatū in omni terrarū orbe factorū inter ecclesias, & concordarent in sententia contra eū iuste prolata. Sed pręter vota spemq; nostrā, Serras & Stephanus, Heliodorus & Theophilus, in nostra sententia concordare noluerūt, neq; in eius depositione subscribere, cum scilicet

Serras Stephanus Heliodorus

Aetii vox superba

Serras etiam aliam væſanam arrogantiã eiuſdem accuſaret Aëtii. Dicebat enim eũ aſperiora preſumere atq; dixiſſe: quoniã ea quæ deus hactenus celaſſet Apoſtolis, reuelata ſibimet affirmaret. Poſt huiuſmodi veſanos ſuperboſque ſermones à memorato Serra de Aëtio proteſtatos flecti precibus nequiuerunt, vt in noſtra fierent determinatione concordes. Veruntamen nos lõganimitate detenti, multo tempore ſuſtinuimus eos, nũc indignantes, nũc rogantes, nunc interminantes, nunc iterum ſupplicantes vt cõuenirent nobiſcũ, & cõſona omni concilio definirẽt. Suſtinebamus ergo ſi forſitan audirent, ſi forſitan intelligerent, ſi forte proſpicerẽt. Cũq; multo tempore nobis perdurantibus non flecterentur, ſequi ſententiam ſuper prædicto viro prolatam, eccleſiæ honorabilius eſſe, quàm horum virorum amicitias iudicãtes, finiuimus cõtra eos excommunicationem, tempus ſex mẽſiũ ad agendũ pœnitentiam eis dantes inducias, vt ſi intra hoc tempus cõuerterẽtur & cõſentirent definitionibus fratrũ ſuorũ, ſuſciperẽtur in eccleſiam & propriã fiduciam charitateq; repararẽt. Si vero ſine pœnitentia permanerẽt, amicitiasq; hominũ regulis eccleſiæ & concordiæ noſtrę pręponerẽt, tũc eos epiſcopatus dignitate eſſe iudicamus extraneos. Quibus depoſitis, neceſſariũ erit vt in eorũ locis alii cõſtituãtur epiſcopi, vt legalis eccleſia cõpetẽtem ſumens ordinem, ſibiipſi concordet, epiſcopis videlicet vniuerſis ſeruãtibus vinculũ charitatis, eademq; cum perfectione dicendo in vno intellectu vnaq; eſſentia. Vt ergo cognoſcas quæ cõcilio placuerint hæc tuę reuerentię ſcripta trãſmiſimus, orantes vt gratia Chriſti iſta cuſtodiens, pacifice & legitime regas ſub te conſtitutas eccleſias.

De Eunomio, & quomodo in Cyzico fuerit ordinatus, & inde rurſus expulſus hæreſeos autor extiterit. Cap. 43.

Eunomius epiſcopus Cyzicenus. Eudoxius Cõſtantinopolitanus quid conſuluerit Eunomio.

HVnc porrò Aëtium Eunomius in ſuis libris extollit, & hominẽ dei vocat, multiſq; fauoribus honorat. Sed tunc & abdicantium eum numero interfuit, & ab illis epiſcopalem ordinationẽ ipſe ſuſcepit. Eudoxius igitur & Acacius cum ſuis præbẽtes conſenſum his quæ in Nicæa Thraciæ geſta ſunt, pro Baſilio & Eleuſio alios cõſtituerũt epiſcopos: de quibus ſuperuacaneum loqui nũc cenſeo. De Eunomio ſolum habito ſermone narrabo. Igitur cum Eleuſio viuo Cyzicenam eccleſiam accepiſſet Eunomius, & populi ſanitatem videret Eudoxius, atque Imperatorem conſpiceret ſequientem contra eos, qui creatum profitebantur vnigenitum Dei filium, eũ compulit vt celaret hunc ſenſum, nec eum aperiret inueſtigantibus accuſatoribus: dicens Eunomio quoque, quoniam oportuno tempore prædicabimus quæ modò celamus & ignorantes docebimus, & cõtradicentes aut flectemus, aut cogemus, aut puniemus. His promiſſionibus perſuaſus Eunomius, obumbratam proferebat impietatẽ. Sed qui diuinis ſunt innutriti literis, vidẽtes dictorũ calliditatem moleſte quidẽ ferebãt. Aperte vero con

tradicere

A tradicere temeritatis opus esse & nō sapiētiæ iudicabāt. Circūponentes ergo speciem sibimet hæreticæ prauitatis,& hoc se esse fingentes, accesserūt ad domum eius,rogantes vt eis exponeret aperte dogmatis veritatem:nec pateretur huc & illuc eos diuersisq; ferri doctrinis. Tū ille factus audacior sensum quem celabat,aperuit.Quibus dicentibus valde esse iniquū,vt nō omnes sub eo cōstituti veritate fruerentur,his & huiusmodi seductus verbis,in cōuent a ecclesiæ suam blasphemiam reuelauit.At illi zelo suas animas accēdētes.Cōstantinopolim profecti sunt. Et primum quidem apud Eudoxium accusarūt Eunomium:quo eos non suscipiente adeuntes principem pestem illius cum gemitu panderunt.Dicebāt enim magis istius dicta impia esse,quàm Arii.Pro his indignatus Imperator, præcepit Eudoxio,vt deduceretur Eunomius,& conuictus sacerdotio priuaretur.Cumq; frequenter ab accusatoribus importunitatem passus Eudoxius declinaret, adierūt rursum Imperatorē,īgemiscētes,quod nihil eorū quę pręceperat, fecisset Eudoxius,sed tātam contemneret ciuitatem blasphemiis Eunomii pereuntem.Tunc Constantius expulsurum se interminatus Eudoxiū est, nisi Eunomium iudicandum deduceret,& cōuictum in accusatione puniret.Hoc metuens Eudoxius,scripsit Eunomio,vt de Cyzico fugeret,sibiq; id imputaret,qui nequaquam ipsius monitionibus obedisset. Verū Eunomius metuens abscessit quidem:sed contumeliam non ferens, proditionis accusabat Eudoxiū,læsumq; se & Aëtiū asserebat,ac deinde gregem proprię cohortis instituit. Quicunque enim eius dogmatis concordiā sequebātur ab Eudoxio recesserunt: proditionem accusantes eius, sociantes semetipsos Eunomio,qui hactenus ab illo nomen habere noscuntur.Hīc ergo hæresiarches factus Eunomius,impietatis cumulo auxit Arii blasphemias.Quod vero ambitionis seruiens passioni, proprium probetur fecisse collegium,ipsa quę sunt gesta clamant.Nam cum abdicatus Aëtius fuisset & expulsus,cum eo egressus non est,licet doctorem eum & dei hominem nominaret,sed mansit cōiūctus Eudoxio.Cum aūt impietatis pœnas exigeretur,ratum non habuit concilii decretum,sed ordinauit episcopos atq; presbyteros episcopali dignitate priuatus.

[Margin: Eunomius accusatur apud Imp. — Eunomius fugit — Eunomiani — αἱρεσιάρχης]

SOCRATES.

De Apollinare patre simul & filio & eorū hæresi. Cap.44.

PEr idem tempus in Laodicia Syriæ duo erant viri,eodem nomine nuncupati,pater & filius:vterq; dicebatur Apollinaris.Pater presbyteri dignitate fungebatur,filius aūt habebat Lectoris officium, Græcarum ambo doctores literarum.Pater Grammaticus, filius erat Rhetor. Pater sanè cum fuisset Alexandrinus genere, & prius docuisset Beryti, postea venit Laodiciam:& veniens duxit vxorem,& filium habuit Apollinarem.Tum igitur ambo exercebantur cū Epiphanio Sophista:& cum essent eius amici,val-

[Margin: Apollinaris Grāmaticus, Apollinaris Rhetor. — Epiphanius Sophista Gentilis]

ci, valde fouebant eum. Hoc metuens Theodotus Laodicensis episcopus, A ne frequenti confabulatione Sophistæ laberentur in Paganismum, prohibuit ne ad eius scholas accederent. Qui paruipendentes episcopũ, Epiphanii amicitiã magis amplectebantur. Postea Georgius Theodoti successor, cum eos prohibere nõ potuisset, ambos communiõe priuauit. Tum Apollinaris filius putans esse iniuriã, & fretus eloquii tumore Sophistici, nouitatem & ipse introduxit hæreseos, quæ nunc fertur nomen ab inuentore gerens. Aiunt enim quidam excitatos eos aduersus Georgium, non tantum propter prædictam causam, sed quod viderent eum varia dogmata profe- rentem: & nunc quidẽ profitentẽ similem patri filium, sicut erat Seleuciæ constitutum: nunc autem in Arianam declinare sententiam. Quapropter velut oportunam sumentes occasionem, abscedunt. Cumq; nullus de eis curaret, sub schemate religionis pestem hæreseos introducũt. Et primum quidem dicebant, animam à deo verbo in dispensatione incarnationis nõ assumptam. Deinde quasi pœnitentia ducti, corrigentes semetipsos adiecerunt: Animam quidem assumptam, quę tamen non haberet mentem, sed Deum verbum esse pro mente in homine assumptum. Circa hoc itaq; solum dicuntur esse corrupti, qui nunc illorum nomine vocitantur. Nã trinitatem consubstantialem esse profitentur.

Dogma

An. do. 379. Apollinaristæ

THEODORITVS.

Quomodo Iacobi episcopi orationibus, Persarum rex non valuerit pręualere Romanis. Ca. 45.

CVm inter hæc Sapores rex Persarum cõtra Romanos expeditionem mouisset, Constantius cum magno exercitu veniens Antiochiam, fugauit hostes. Quod nõ militia Romanorum egit, sed Deus qui colitur à Romanis. Modũ autẽ enarrabo victorię. Nisibis quam quidam Antiochiam Mygdoniam vocant, in confinio posita est Persicarum Romanarumq; terrarum. Huius erat episcopus atque rector & dux Iacobus Apostolicæ gratiæ radiis illustratus. Cuius admirabilia notaq; miracula alibi prosecutus hic rursum enumerare superuacaneum iudicaui. Sed vnum tantummodo eius opus, istius causa narrationis exponam. Huius igitur ciuitatem Romanis subditã Persarum exercitus obsidebat. Et cum septuaginta dies iugiter obseruaret, & multas quidem cepisset ciuitates plurimaq; circa hanc molimina posuisset, & vallos atq; fossas pro capienda vrbe fecisset, eam nequaquam valuit obtinere. Postea vero Persæ impetum Mygdonii fluminis ciuitatem mediã diuidentis à longe retinentes & vtrasq; ripas eius facientes celsiores, vt aqua in se collecta cõcresceret, quo vi maiori posset irruere, cũ vidissent iam etiam illas quas fecerant sublimes ripas impleri, subito auferẽtes quas fecerãt cataractas, emiserũt impetum fluminis contra murum: qui vehementis aquæ pondus non ferens, est inclinatus, & cecidit. Quo facto, ingre

B

An. do. 357 Sapores rex aduersus Ro.

Nisibi quæ & Antiochia Mygdonia Iacobus epsc Nisibenus

Sapores rex obsidet Nisibin Mygdonius fluuius

A cto,ingrediens aqua cum magno impetu,etiam aliam partem muri, vnde fluuius solebat exire,cum magna ruina deposuit.Hoc Sapores inspiciens, sperauit se sine pugna capere ciuitatem.Et illo quidẽ die quieuit,vt & fundus fluminis purgaretur,& posset ambulari per fluuium. Altero vero die cũ omni militia credẽs per loca ruinosa murorum ciuitatem intrare, vidit murum ex vtraque parte fabricatum.Ille nanque sanctissimus homo,oratiõibus milites coarmauit & alios vrbis habitatores. Quo facto & murum restituit, & propugnacula fecit,quibus repelleret accedẽtes.Et hoc non ad murum veniens egit,sed intra templum sacratum domino supplicans adimpleuit. Porrò Saporem non solum muri fabrica terruit,sed etiam altera visio perturbauit.Vidit enim stantem supra murum quendam Imperiali schemate circũamictum, & tam purpura quàm diademate resplendere. Arbitratus aũt esse Romanorum Imperatorem, mortem minatus est eis, qui nunciauerãt non illic eum esse præsentem.Quibus affirmãtibus se vera dixisse,& Cõstantium Antiochiæ commorari, ex vultu quem videbat agnouit eorum verba esse veracia:& ait:deum bella gerere pro Romanis. Cũq; hoc illum male haberet,infelix sagittam emisit in aërem. Et cum vidisset quod in corpore eum iaculari nõ potuisset,tamen à vesaniæ suæ impetu nõ recessit.Tũc igitur Ephrẽ vir mirabilis,& scriptor egregius apud Syros,sacratissimo Iacobo supplicabat,vt veniret ad murum, & vidẽs Barbaros,maledictionis iacula contra eos emitteret. Flexus ergo venerabilis homo,ascendit in quandam turrim:& cum milia miliũ videret exercitus, aliam maledictionem eis nõ imprecatus est:nisi cinyphes & culices,vt per parua animalia supernam virtutem potuisset agnoscere. Orationem vero sequutæ sunt nebulę cinyphum & culicum.Et elephantorum quidem pro boscidas cum sint cõcauę,equorum vero aliorumq; iumentorum aures simul & nares impleuerunt.At illi ferre vim paruorum animalium non valentes,sessores suos ductoresq; excussos dorsis proiecerunt,& disruptas acies confuderunt:exercitumque relinquentes summo impetu fugiebant. Hoc modo miserrimus Imperator paruam clemẽtẽmq; correptionem in se cognoscens factam,à deo habente prouidentiam animarum ipsum pie colentium, suum inde reduxit exercitum,confusionem non victoriam ex illa obsidione percipiens.

Ephrem Syrus

B

Imprecatio Iacobi in Persas

De cõcilio denuo apud Antiochiam congregato. Cap.46.

HOc itaque tempore Constantius Antiochiæ morabatur. Et Parthico bello quiescente rursus colligebat episcopos, cogẽs omnes negare verbum & vnius substãtiæ & alterius substantiæ. Verum cum Eudoxius post Leontium Antiochenam arripuisset sedem, deinde pulsus post multa concilia,cum Cõstantinopolitanum inique tenuisset episcopatũ, Antiochena ecclęsia pastore priuata videbatur.Tunc ergo conuenientes episcopi cũ essent plu

Τρὶς οὐσίων ὁμοούσιον

Cõsultatur de episcopo Antiochenis præficiendo

M

ſent plurimi & vndiq; congregati, dicebāt Imperatori, oportere primo pa- A
ſtorem conſtitui, & ita cum illo de dogmatibus cogitari.

De tranſlatione ſancti Melitii ad Antiochenū epiſcopatum, & de eius expoſitione de vnitate Trinitatis. Cap. 47.

An. do. 363. Meletius & eius doctrina

ILlo tempore ſanctiſſimus Meletius ciuitatem quandā Armeniæ regens & Barbaros edocens quietem habere videbatur. Quem putātes Ariani ipſis conſentire, petierunt à Cōſtantio, vt Antiochenæ cōſtitueretur præſul eccleſiæ. Cum quibus etiam orthodoxi propter claritatem eius vitæ & ſanitatem rectorum dogmatum, in eius ſubſcripſere decreto, ipſumq; decretum vtraq; pars Euſebio Samoſateno cōmendauit epiſcopo. Veniēte vero Magno Melitio, occurrit ei populus vtriuſque partis. Cum quibus Iudæi pariter & Pagani deſiderantes celebratiſſimum illū videre Melitium. Tunc Imperator & ei & aliis qui exponere poterant, iuſſit vt populis explanarēt locū illum: Dominus creauit me in initio viarū ſuarum in opera ſua: præcipiens vt exceptores eorum verba conſcriberēt. Et primū quidem Georgius Laodiceę fœtorem hæreticæ peſtis euomuit. Poſt quem Acacius Cæſareæ quandam niſus mediam proferre doctrinā, multum ab illorum blaſphemia receſſit, nō tamē ſummum apoſtolicæ integritatis dogma ſeruauit. Tertius autem magnus ſurrexit Melitius, & rectitudinē regulæ in ſacra diſputatione mōſtrauit. Nam veluti quodam pondere veritatis vtens, & quod plus, & quod minus erat, euitauit. Cumq; turba vniuerſa faueret, rogans vt breuem eis doctrinæ daret imaginem, tres oſtendens digitos, deinde colligens duos, & vnum tendens, illam laudabilē protulit vocē: Tria B ſunt quæ intelliguntur, ſed tanquam de vno diſputamus.

Conſtātius iubet epiſcopos hunc locū: Dominus creauit me &c. populo exponere. Prou. 8. c. Georgius Laodicenus. Acacius Cæſarienſis.

SOZOMENVS.

Quod expulſo Melitio Euzoius Arianus Antiochię ordinatus ſit epiſcopus. Ca. 48.

Meliti⁹ quod ore eloqui nō ſinitur, manu deſignat

EO tempore fertur Archidiaconus eius eccleſiæ, adhuc eo loquente, extenſa manu eius os obſtruxiſſe. At ille ſuam ſententiam manu clarius quam voce ſignauit. Tribus enim apertis digitis & denuo clauſis, & vno tantum digito rurſus extenſo, populo figura diuulgabat, quod tres vnum ſint. Deinde Archidiacono eius manum ore omiſſo tenēte, libera voce clamabat, Nicænum ſeruari debere concilium.

THEODORITVS.

Melitius in exiliū procuditur. Euzoius Alexandrinus

Contra hanc doctrinam Ariani calumniæ linguas exacuerunt, Sabellianum aſſerentes ſanctum eſſe Melitium. Ob quam rem principi ſuaſerunt, vt in propriam prouinciam in exilium mitteretur. Et ſupradictus Euzoius aperte Arianum dogma laudauit, Hunc enim cum Ario Magnus Alexander diaconatu priuauerat. Hoc itaq; facto, ſanus populus ab hęreticis diui-

ſus in

A ſus in Apoſtolicam eccleſiam poſitã loco,qui dicitur Vetus,conueniebat. Annis nanque triginta poſtquam magnus Euſtathius fuerat expulſus,orthodoxi Arianorum onera ſunt perpeſſi, rerum mutationem vtilem ſuſtinentes.

SOZOMENVS.

Sequacibus enim Melitii cõmunicare noluerunt hi qui ab initio Nicænum dogma ſeruauerant,dicentes,quod ex Ariano decreto Melitius fuiſſet ordinatus, & ſequaces eius ab illo eſſent baptizati: ob quam rem Antiochena eccleſia in aliam diuiditur partem. Schiſma

THEODORITVS.

Cumq; viderent orthodoxi,hæreticorum creſcere magis impietatem, & Apoſtolici dogmatis defenſores aperte debellari,ſanctumq; Melitium pulſum,& Euzoium hæreticum ordinatum,verborum meminerunt, quæ dicta ſunt Loth: Salua(inquit)ſalua animam tuam. Ad hæc etiam Euangelici verbi dicentis. Si oculus tuus dexter ſcandalizat te, aufer eum & proiice abs te. Idem & de manu & pede domino ſanciente,qui etiam adiecit,dicens: Melius eſt enim tibi,vt pereat vnum membrum tuum, quàm totum corpus in gehennam mittatur. Ariani triumphant Gene.19.c Math.5.e. Mat.5.e.

De conſtantia Euſebii propter Melitium. Cap.49.

B POrrò mirabilis Euſebius,cui modo memini decretum fuiſſe commendatum,vidẽs præuaricationem pactorum circa Melitium meditatam, ad ſuam reuerſus eſt ciuitatem. Ariani vero ſcriptum teſtimonium metuentes Conſtantio ſuaſerunt,vt mitteret qui decretum de Melitio factum, ab Euſebio reuocaret. Tunc miſſus eſt veredarius,qui hæc velociter adimpleret. Quumq; veniſſet, & Imperatoris verba nunciaſſet,tunc Euſebius admirandus,cõmune,inquit,depoſitum non reſtituam,niſi omnes qui tradiderunt,dicant. Quod dum qui fuerat miſſus renunciaſſet,indignatus Imperator,denuo miſit vt redderet quod accepit,adiiciens ſcripto, vt ſi reddere nollet,dexteram manum eius abſcinderet: verbo tamen iubens illi quem miſit,ne faceret quod habebatur in literis. Quumq; epiſtolam legiſſet Euſebius,& inueniſſet pœnam ab Imperatore dictatam, cum dextera manu obtulit & ſiniſtram,ambas incidi petens. Nam decretum,inquit, nõ dabo clarum Arianæ peſtis indicium. Hanc eius firmitatem Conſtantius vidẽs, laudauit egregie. Mirantur enim & impii reſiſtentium ſibi laudes,cum geſtorum magnitudine ſuperantur. Decretũ Melitij repetũt ab Euſebio Samoſatenſi Ariani Euſebij conſtantia

SOZOMENVS.

Quomodo Iulianus negata Chriſtiana religiõne bellum contra Conſtantium parabat, & de morte Conſtantii. Cap.50.

HAec igitur apud Orientales agebantur eccleſias. Interea Iulianus Cæſar bello deuincens Barbaros apud Rhenum fluuium reſidentes,alios An. do. 365

Victoria Iuliani aduersum Alemanos circa Argentoratum

Iulianus appellatur Augustus

quidem peremit, alios cepit: claraq; victoria decoratus, cum mediocritate vitæ atq; mansuetudine militibus gratus esset, ab eis appellatur Augustus. Hoc facto, nihil de Constantio cogitans, Iudices ab illo factos honoribus mulcebat: & ad illius inuidiam literas proferebat, quibus ostenderet eum propter bellũ contra Magnẽtium gestum, in Italiam Barbaros induxisse. Repẽte vero religiõe mutata, cum prius Christianus esse putaretur, semetipsum Põtificem nominauit: & veniens ad templa Paganorum, sacrificabat, subiectisq; talia colere suadebat. Cumq; Constantius propter bellum Persicum apud Antiochiam moraretur, sperãs ille quod sine bello posset Illyricũ occupare, ad eos agebat iter, dicens se velle Constãtio satisfacere, tanquam non sponte sed voluntate militũ infulas imperii suscepisset. Fertur itaq; cum ad hos terminos accessisset, vindemia iam collecta, circa occasum Pleiadũ vuas denuo fuisse prolatas. Insuper etiam imbre ex aere descendẽte, in eius veste simul & cæterorum guttas singulas crucis formasse signacula. Hoc facto, videbatur & ipsi & aliis, quod botris extra tempus illatis, bonum rei panderetur indicium: imber autem cadens vestem supra quam ceciderat, roboraret. Alii vero dicebant, vuarũ signum, quod præter tempus sit, significare perditionem Imperatoris instar huiusmodi botrorũ, & parui temporis fore eius imperiũ. Porrò de cruce dicebant prænunciare hoc signum, quod sit cœleste dogma Christianorum, & oporteat signari cunctos crucis indicio. Vnde cognoscitur quod diuersius interpretati quã dixerat Imperator, veritate fraudati non sunt: vtrunque enim oportune dictum sequens tempus ostendit. Cum audiret itaque Constantius contra se venire Iulianum, instructione belli Parthici omissà, Constantinopolim veniebat.

Vocat se Pontificem Gentilium

Prodigia

Notæ crucis in vestibus

SOCRATES.

Mopsi fons Constantius Aug. moritur An. do. 363.

Et apud Mopsucrenẽ inter Cilicas atque Cappadocas, nimia cogitatione, apoplexiæ passione defunctus est. Consulatu Tauri & Florentii, tertio die Nouembris mensis, anno vite suę quadragesimo & quinto: ex quibus tredecim regnauit, vigintiquinque post illum.

SOZOMENVS.

Iulianus Imperator fit An. do. 364.

Quo defuncto, Iulianus quidem iam Thracias obtinebat. Et non post multum Constantinopolim veniens, appellatus est Imperator.

HISTO

A HISTORIAE ECCLESIASTICAE QVAM TRIPARTITAM VOCANT, LIBER SEXTVS.

SOCRATES.

De Iuliani genere ac disciplinis, & quomodo peruenerit ad imperium. Cap. I.



NVNC igitur de Iuliano pauca dicēda sunt, eiusq; genere, ac eruditione, & quomodo venerit ad imperium. Cōstantinus, qui Byzantium suo nomine Constantinopolim appellauit, duos habuit ex eodem patre, non ex eadem matre, germanos, quorū vnus Dalmatius, alter Cōstantius vocabatur. Et Dalmatius quidem habuit sui nominis filium; Constantius autem duos habuit natos, Gallum, & Iulianum. Post mortē Constantini conditoris Constantinopolitanæ ciuitatis, cum milites iuniorem Dalmatiū peremissent, tum & isti, defuncto iam patre, penè mortis periculum cum Dalmatio sustinuerāt, nisi Gallum quidē ægritudo, quæ putabatur ineuitabilis, liberasset: Iulianum vero ætas infantilis: erat enim annorum octo. Cumq; ab eis feruor Imperatoris quieuisset, Gallus circa Ephesum apud doctores erat, vbi etiā à progenitoribus possessiones habebat. Porrò Iulianus crescens, in auditoriis Constantinopolitanæ vrbis exercebatur in Basilica vbi doctores erant, habitu priuato procedens. Habebatq; pędagogum eunuchum nomine Mardonium, Grammaticum Nicoclem Laconem. Rhetoricam vero legebat apud Ecebolum Sophistam tunc Christianum. Quod prouidētia sanè Constantii factum est, ne apud Paganum Sophistam legens, ad eius superstitionis dogma declinaret. Erat enim Iulianus ab initio Christianus. Cumq; lectione proficeret, famā per populum volitabat, quod posset etiam Romanā gubernare rempublicam. Quod dum latius panderetur, æstuationem induxit Imperatori Constantio. Quamobrem amouit eum ab vrbe regia, & misit Nicomediam, præcipiens ne accederet Libanium Sophistam, Syrum. Tunc enim Libanius à pędagogis Constantinopolitanis expulsus, Nicomediæ degebat. Prohibebatur aūt Iulianus apud Libanium legere, eo quod Paganus esset: veruntamē librorum eius lectionibus vtebatur. Cumq; proficeret in Rhetorica, superuenit Nicomediam Maximus philosophus, non ille Byzantius pater Euclidis, sed Ephesius, quem postea quasi artes Magicas exercentem, Valentinianus Imperator pręcepit occidi. Tum igitur nō ob aliam causam Nicomediā venerat, nisi Iuliani fama pertractus. Apud quē Iulianus cum studia philosophica prægustasset, cœpit etiam doctoris imitari reli-

Constantinopolis vnde dicta

Dalmatius Constantius Gallus Iulianus

B

Gallus Ephesi instituitur
Iulianus Constantinopoli.
Mardonius
Nicocles
Ecebolus

Libanius Sophista

Maximus philosophus

tati religionem. Is enim etiam imperii cupidinem animo eius immiserat. A Cum hæc non laterent aures Imperatoris, inter spem metumq; constitutus, suspitionem celare volens (quia qui dudũ integer fuerat Christianus, postea proditor est effectus) tonsus monachicã simulabat vitam: & latenter exercebatur in philosophia, in manifesto autem sacros Christianorum legebat libros. Deniq; in ecclesia Nicomediæ Lector est constitutus: & sub hoc habitu furorem declinauit Imperatoris. Hęc equidem ex timore faciebat, nequaquã à spe recedens quã mente conceperat. Dicebatq; plurimis amicorũ suorum felicia fore tempora, quibus ipse rerũ potiretur imperio. Dum hæc itaq; contra eum sic agerentur, Gallus germanus eius Cæsar cõstitutus venit Nicomediã visurus ipsum, cum proficisceretur ad Oriẽtem. Paulò post vero perempto Gallo, repente Iulianus quoq; fit suspectus Imperatori, qui etiam eum custodiri præcepit: & cum fuga elapsus fuisset, diuersa loca circumeundo, seruatus est. Vixq; tandem vxor Imperatoris Eusebia celatum inueniẽs, supplicauit Imperatori vt nihil mali pateretur, sed vt potius ad philosophandum mitteretur Athenas.

(Margin: Iulianus fingit se Christianum. — Iuliani fuga. Eusebia vxor Constantij.)

THEODORITVS.

Cœpit igitur Iulianus Imperialia sceptra desiderare. Quamobrẽ discurrens per vniuersam Hellada, vates quærebat responsa reddentes, cõsulens an ad suũ imperium perueniret: inuenitq; virum qui illi desiderata se dicere fateretur. Is eũ perducẽs ad quendam idolorum locum, & introducens in adytum, seductores dęmones euocauit. Quibus solenniter apparẽtibus, B terrore compellitur Iulianus in fronte sua crucis formare signaculũ. Tunc dęmones trophæi dominici figurã respicientes, & suæ recordati deuictionis, repente disparuerunt. Quod cognoscẽs Magus, cœpit inculpare Iulianum. At ille & terrorem significauit, & de crucis se dixit obstupuisse virtute, eo quod videntes hoc signum dęmones euanuissent. Porrò Magus: Nõ hoc suspiceris, inquit, ô bone vir, eos timuisse sicut ais, sed abominati hoc signum potius abscesserunt. Et ita capiẽs miserum, odio repleuit Christiani signaculi Iulianum.

(Margin: Cõsulit vates. — Miraculum.)

SOCRATES.

An. do. 369. Post hęc igitur Imperator euocauit Iulianum & constituit Cæsarem: dansq; ei coniugem Constantiã sororem suam, contra Barbaros eum destinauit ad Gallias. Hi nanq; Barbari, quorum Imperator Constantius cõtra Magnentium auxilia petierat, cum nihil profuissent cõtra tyrannum, Romanorũ vastabant vrbes. Cum esset ergo adolescens Iulianus, iussit vt præter consilium Ducum nihil moliri præsumeret. Cumq; illi accepta potestate negligentius agerent, & propterea Barbari superarent, tũc Iulianus Duces quidem delitiis vacare permisit. Sumens autem milites, eisq; spolia peremptorum hostium cõpromittens, initium vincendi Barbaros fecit, &

(Margin: Constantia vxor Iuliani. Alemanni.)

A amorem sui militibus inseruit. Fertur itaque cum in quandam ciuitatem fuisset ingressus, quod corona laurea, quibus solēt ciuitates ornari, inter columnas pendens, rupto fune super eius caput deciderit, eumque aptissime coronauerit. Quo facto, cuncti clamauerūt id ei signum fore imperii. Aiūt vero quidam, Constantium propterea eum contra Barbaros misisse, vt ibi interiret. Sed nescio an vera suspitio sit: nam qui ei germanam dedit vxorem, si hoc cogitasset, contra se magis insidias excitaret. Cum igitur Iulianus apud Imperatorem de Ducum negligentia quereretur, alter mittitur magister armorum, eius alacritati conueniens. Cuius ministerio cum Barbaris confidenter est congressus: & cum illi per Legatos literas Imperatoris eos ad prouincias inuitantis ostenderent, tunc ille Legatos eorum coniecit in vincula: factaq; congressione vicit, ita vt etiam captum regem Constantio mitteret. Hac felicitate prouectus, à militibus appellatur Augustus. Cumque corona deesset Imperialis, vnus signiferorum torquem quem habebat in collo sumens, Iuliani capiti circumposuit. Hoc ergo modo Iulianus Imperator est factus. Quæ vero postea gesserit ille Philosophus, iudicent audientes. In ipso nanq; principio non missa Legatione ad Constantium, nec animum benefactoris placans, quicquid sibi visum esset, agebat, modo Iudices immutando Prouinciales, modo derogando Cōstantio, & B per vrbes singulas publice relegendo ab illis Barbaris definitas epistolas. Quamobrem plurimi eum sequebantur, à Constantio recedentes. Tunc igitur etiam figmentum Christianissimi quod habebat abiecit. Et cum circumiret diuersas vrbes aperiens templa idolis offerebat, & seipsum Paganorum Pontificem nominabat. Cumque talia gereret, intestinum bellum contra Constantium quæsita occasione parabat: & quantum ad eum perfici potuit. Non enim sine multo sanguine studium eius philosophiæ poterat adimpleri, nisi deus consiliorum iudex, alterum sine alterius concertatione sustulisset. Nam cū venisset Iulianus ad Thracias, nunciatū est mortuum esse Constantium. Et hoc modo intestino bello Romanum liberatur imperium. Veniens autem Iulianus Constantinopolim, cogitare cœpit quemadmodum sibi populum complacaret, & illius fauorem decenter acquireret. Quod hac arte fecit. Bene nanq; sciebat Constantium ab omnibus populis nomen Consubstantialitatis amplectentibus odio haberi: ob quam rem ab ecclesiis videbantur exclusi, & episcopi confiscati, inque exilium relegati. Simul etiam nouerat & Paganos fuisse contristatos prohibitione sacrificiorum, & desiderare adipisci tempus quo ipsorū aperirentur templa, & haberent idolis immolandi potestatem. Sic igitur vtrunque populum mœroribus exulceratum à defuncto cognoscens, & cōmuniter omnes de Eunuchorum violentia, & præcipuè Eusebii rapinis ingemiscentes, apud omnes seipsum artificioso velamine commendauit: & aliis quidē fin

M 4 gebat,

Alemāni profligati à Iuliano.

Iulianus populi fauorem conatur sibi cōparare An.do.365.

Eusebius Eunuchus

Iuliani gesta & scripta

gebat, aliis autem per vanam gloriam largus erat. Omnibus tamen in cómuni qualis esset religione monstrabat. Et primum quidé crudelitati Constantii circa subiectos derogans, & eum coram populo vniuerso redarguens, iubet episcopos in exilium deportatos reuocari, & cófiscatas eorũ reddi substantias. Templa quoq; Paganorum velociter suos necessarios praecepit aperire. Eos autem qui fuerat ab Eunuchis oppressi, recipere quę male ab eis fuerant abrepta sanciuit. Eusebium vero praesidentem Imperiali cubiculo morte damnauit, non solũ quia multos oppresserat, sed quia Gallum quoque fratrem suum eius accusatione audierat interemptum. Et corpus quidem Constantii regio honore sepeliuit. Expulitque palatio Eunuchos, tonsores, & cocos. Eunuchos quidem, quia eius vxor obierat, post quã non duxit aliam. Cocos autem, eo quod cibis simplicibus vteretur. Tonsores autem, vnus (inquit) sufficit multis. Scriptorum autem plurimos fortunae antiquae restituens, reliquis suam mercedem scripturae dari praecepit. Abscidit quoque etiam Publicum cursum mularum & caballorum, quos publicis iussit vtilitatibus ministrari. Haec eius opera laudant pauci, plurimi vituperant, quod remoto fastu Palatii contemptibile videretur Imperium. Is etiam noctu vigilans conscribebat libros. Et descendens in Senatu publice recitabat. Solus enim Imperatorum à Iulio Caesare in Curia Senatus recitauit orationes. Honorabat quoque disciplinarum cultores, maxime philosophantes, Quamobrem vndique fama congregabat huiusmodi viros confluentes circa Palatia, qui circumamicti palliis magis habitu quàm magisterio agnoscebantur. Erantque graues vniuersis Christianis, seductores viri, & Imperatoris semper religioni fauentes. Habens itaq; Iulianus immodicum vanae gloriae vitium, cunctos ante se principes lacerauit in libro quem de Caesaribus scripsit. Hac ergo arrogantia motus, etiam contra Christianos conscripsit libros. Vt ergo cocos atque tonsores expelleret, opus philosophi, non tamen Imperatoris fecit: vt autem detraheret atque laceraret, neque Philosophi, neque principis fuit.

A

B

SOZOMENVS.

Quomodo Iulianus ad ritum deuenerit Paganorum, & de sacrificiis Idolorum. Cap. 2.

Iulianus Aug. ablutus baptismum

Prodigium coronatae crucis in extis visae

FErunt itaque mox in ipso principio Iulianum adeo aperte & impudenter negasse Christianam fidem, vt quibusdam sacrificiis & inuocationibus, quas expeditiones Pagani vocant, & sanguine immolationum, nostrum baptisma studeret ablui, & abrenũciare ecclesiasticae professioni. Ex illo enim tempore tam secretè quàm publicè & in templis, licenter Pagani sacrificia celebrabant. Fertur vero, quod cum aliquãdo sacrificaretur, ostensum sit ei in visceribus pecoris immolati, signaculũ crucis corona circũdatum. Quo viso, alios quidem sacrificii ministros fuisse perterritos, reputantes

A tes videlicet huiusmodi religionis virtutem,& Christiani dogmatis æternitatem:eo quod corona quę circundabat crucem,victoriæ esset indicium: & quia ambitus circuli à suo principio nusquam terminaretur, sed magis reuerteretur in semetipsum. Cumq; cæteri mirarentur,princeps huius scientiæ confortauit eos,dicens prospera & vtilia sibi indicia fuisse monstrata,& quod magis signum dogmatis Christiani coërceretur, nec ei quò vel let dilatari,liceret,termino circuli circumsepto.

THEODORITVS.

Iulianus enim metuens Constantium,quod genere proximos tyrannidis formidine perimeret, Lectorum sociatus est choro, & diuinos codices in ecclesia populo audiente legebat. Nam & Basilicam martyrum ædificauit,quam diuina prouidentia non suscepit. Iulian' lector est ordinatus ob metum

SOZOMENVS.

Quomodo etiam ante Imperium latenter fuerit Paganus. Cap.3.

CVm adhuc pueri Gallus & Iulianus in Cappadócia agerent,aiunt habuisse eos tunc studium,vt maximam Basilicam ad sepulturam martyris Mamæ extruerent:& inter se diuiserunt opus. Cumque ambo certarét in ædificio,vt alter alterum superaret,fertur quoddam prouenisse miraculum:& nisi hactenus superessent,qui hæc se audiuisse ab inspicientibus narrarent,videretur forsitan incredibile. Galli nanq; pars augebatur & omnino crescebat:Iuliani vero labores,alii quidem fodiebantur, alii terra ipsa vomente ruderibus implebantur. Aliquando deposita fundamenta terræ copulari non poterant, perinde ac si quædam violenta virtus ex loco inferiore ea repercutiendo depelleret. Quæ causa cunctis apparebat esse prodigiosa. Ex illo nanque colligebant, non esse virum illum in religione Christiana sanum. Iulianus & Gall' téplum Mamæ erigendum locant. Prodigium.

B

SOZOMENVS.

Quam fuerit Iulianus Christianis infensus. Cap.4.

CVm igitur solus tenuisset imperium,templaque reserasset, & alia repararet,omnem deuotionem etiam ministris templorum affluentius impendebat. Sæpe vero ciuibus in commune rescripsit,vt ad paganos accederent ritus,& eius donatione fruerentur,Christianis se inimicum aperte designans,ita vt neque venire ad se eos vellet,neque Legationes eorum susciperet. Denique cum Persæ mouissent bellum, Legationem mittétibus Nisibinis tanquam omnibus Christianis,& neque templa reserantibus, neq; ad eorum sacra venire volentibus,interminatus est,non se auxilium præbiturum,nec Legationem quasi pollutæ ciuitatis esse suscepturum, neque ad eos prius accessurum, nisi cognosceret in Paganismum esse mutatos. Hoc etiam apud Palæstinam questus de Constantiensibus,delegauit. Hic enim locus cum esset Gazæ portus, & Maioma vocaretur, essetque Christianis plenus, An.do.364. Maioma, Constantia.

plenus, à Constantino dignitatem meruit ciuitatis, & ex filii eius nomine Constantia nuncupata est. Iniustum enim arbitratus est Constantinus, vt Paganis subdita videretur esse Gazensibus. Tunc ergo Iuliano regnante, litem Gazæi Constantiensibus intulerunt. Quo Iudice residente, Constantiam rursum eis subdidit, distantem propemodum stadiis viginti. Et ex illo, sublato priori nomine Gazæ Maritimæ vocabulo nuncupatur. Habebat enim communes Iudices atque Duces: sola vero iura ecclesiæ duas videntur ostendere ciuitates: vtraque enim suum episcopum habet & clerum. Et Vigiliç martyrum atque Collectarum apud eos seorsum fiunt, & termini vtriusque episcopatus ecclesiçque constituti sunt. Quodam tempore defuncto Maiumeno Pontifice, quidam Præsulum ecclesiç Gazçorum studuit vtrunq; clerũ suæ ditioni submittere, phas non esse dicens, vt vni ciuitati duo episcopi præsiderẽt. Resistẽtibus Maiomenis, deliberauit prouinciç synodus, vt eis propriũ ordinaret episcopũ, oportere credẽseos qui sub Cõstãtino pro pietatis religione ciuitatis habere priuilegia meruissent & Pagani Principis iudicio hæc amisissent, in sacerdotiis & ordine ecclesiarum nequaquam dato antiquitus honore priuari. Ea quoque tempestate Cæsaream Cappadociæ maximam ac felicissimam ciuitatem ita vocari prohibuit, eique appellationem antiquam Cæsaris abrogauit, quam à Claudio Cçsare promeruerat. Nam prius Mazaca vocabatur. Habebat enim odium eius antiquitus, eo quod omnis eius esset populus Christianus, & templum apud se Iouis & patrii destruxisset Apollinis. Nam cum etiam eo regnante, Fortunæ sacellum quod solum remãserat, à Christianis fuisset euersum, ciuitati crudeliter erat infestus: & Paganorum populos illic habitantes, valde culpabat; qui semet ipsos vlti non essent, & quidlibet pro Fortuna sustinuissent. Omnes vero possessiones atque pecunias Cæsariensium ecclesiarum cum verberibus exquirens, in medium iussit afferri. Moxque ex eis trecentas auri libras in ærario publico collocauit. Clericos autem vniuersos aggregari inter milites iussit, Duci prouinciæ seruituros: quod est nimis graue & vehementer iniuriosum. Populum vero Christianorum cum vxoribus ac filiis inscribi prçcepit, & tãquam vicaneos tributa persoluere, cum interminatione iurans, quod nisi templum rursus festinanter ædificarent, & ciuitatem valde affligeret. & ne quidem capita sua Galilæos habere permitteret. Sic enim solebat vocare Christianos. Quod fortè euenisset, nisi fine celeri defecisset.

Constantienses à Constantino libertate donati

Gazæis iterũ subiiciuntur à Iuliano

Gaza Maritima

Mazaca

Templa idolorũ à Christianis destructa

Thesaurus ecclesiasticus Cæsariensib⁹ adeptus

Clerici coguntur militare

Galilęos Iulianus vocat Christianos

Quod initio Imperii sui magis pepercerit Christianis. Cap. 5.

INitio nanque parcens Christianis, clementior visus est, sciẽs priores persecutores nihil profecisse ad augmentum Paganismi, quod puniissent Christianos: qui magis hinc creuerint, & facti sint gloriosi pro vero dogmate morientes. Inuidens igitur illorum gloriæ, à tormentis abstinuit, iudicãs

esse

A esse necessarium, vt sermone potius & admonitione Paganismum colendum populo suaderet, credens etiam hinc se monstrare clementem.

Quomodo Mares episcopus Chalcedonis in faciem redarguerit Iulianum. Cap. 6.

Iulianus obiurgatur à Marete Maretis responsum

FErtur enim, quum Constantinopoli apud Fortunam sacrificaret vrbis, accessisse ad eum Mares episcopus Chalcedonis, & publice impium & ἄθεον, id est, sine deo, apostatamque vocitasse: illum vero solam ei improperasse cæcitatem: erat enim senex, & propter imbecillitatem oculorum manu alterius agebatur. Super hæc volens etiam lacerare deum, consuete dixit: Neq; Galilęus deus tuus curare te potest. Respondens vero Mares dixit: Ego, inquit, deo meo pro cęcitate gratias ago: quia hoc ideo factum est, ne te videam pietate nudatum. Imperator autem nihil respondens abscessit. Sic enim putabat potius roborari Paganismum, si se patientem ac mitẽ Christiano populo demonstrasset.

Quod eos qui fuerant deportati à Constantio, reuocarit. Cap. 7.

Subdola Iuliani in Christianos clementia

HAec itaque faciens, eos qui fuerant à Constantio fugati propter religionem, reuocauit, & confiscatis patrimonia sua restituit, præcipiens populo vt nullum læderent Christianum, neque nolentem sacrificare compellerent: sponte vero accedentes ad aras, prius expiari apud dæmones,
B purgarique solitis eorum sacrificiis præparabat. Clericis autem omnia priuilegia, honores, consuetudinesq; subtraxit, & leges positas pro eis soluit, ipsosque Curię tradidit: simul & à virginibus & viduis quę pro penuria inter clericos alebantur, iussit exigi ea quæ pridem à publico accepisse videbantur. Constantinus enim Imperator disponens res ecclesiarum vnicuiq; ciuitati prospexit, vt clerus sufficientia emolumenta perciperet, & hoc lege firmauit: quod hactenus mortuo Iuliano seruatur. Hanc exactionem aiunt valde fuisse crudelem. Auferebat enim subinde pecunias, & ornamenta sacra: templaque sub Constantino & Constantio fundata destruebãtur: datæ ad ædificia pecunię rursus exigebantur. Hac occasione sacerdotes, & clerici, & populus Christianus crudeliter vexabantur.

Clericorũ priuilegia & honores

Virgines & viduę pauperculæ ex publico alebantur

SOCRATES.

De seditionẽ apud Alexandriam orta contra paganos. Cap. 8.

Pugna inter Gentiles & Christianos apud Alexandriam

PEr idem tempus in Alexandrinorum maxima ciuitate contigit ex huiusmodi causa seditio. Erat locus quidam in ciuitate antiquis temporibus desolatus atque neglectus, multaque sorde completus: hic Pagani olim deo Mithrę sacrificantes, homines immolabant: quem locum Constantius quasi vacantem ecclesię Alexandrinę concesserat. Hic Georgius volens oratorium extruere, locum repurgari faciebat. Quod dum fieret inuentum est illic adytum in multa profunditate constructum, in quo Paganorũ mysteria celebrabantur. Erant enim ibi caluarię hominum plurimæ, maiorũ

pariter

pariter & infantium qui perhibebantur illic extincti, vt ex eorum visceribus artes Magicas exercerent. Hæc igitur Christiani reperientes in adyto Mithræ, studuerunt ad irrisionem Paganorum vniuersis hæc facinora referare, diuulgabantq; capita hominum quæ cōpererant. Hæc Alexādreiæ Pagani videntes, & opprobrium non ferentes, ira succensi sunt, & omne quod ad præsens inuenerunt arma iudicantes, impetu Contra Christianos facto, multos interemerunt, alios gladiis alios fustibus aut lapidibus, alios funibus strangulantes, quosdam etiam crucifigentes ad sacræ crucis iniuriam, plurimos diuersis vulneribus affligentes. Et ita factum est, vt neq; proximis parceretur, sed philosophus philosophum percussit, & frater fratrē, parentes filios: & inuicem in mutua nece grassati sunt. Quamobrem Christiani eundem locum purgare quieuerunt. A

Quomodo Alexandrinus Georgius sit extinctus. Cap. 9.

Georgius Alexandrinus occiditur.

INterea cum Iudices denunciassent mortuum fuisse Constantium, & imperare Iulianum, seditionem fecit in Alexandreia populus Paganorum, & impetu facto contra Georgium, vinculis eum alligauerunt. Quem paulò post venientes ad carcerem peremerunt, eiusq; cadauer imponentes camelo, à mane vsque ad vesperam per totam traduxerunt ciuitatem, & circa serum diei concremauerunt. Multi ferunt Arianorum, quod à fautoribus Athanasii id factum sit: sed ego reor indubitanter hoc fecisse Gentiles, cum vtique & querelas haberent aduersus eum propter idola & templorum iniurias, prohibitionemque solennitatum. Quod etiam Iulianus sic se habuisse testatur per litteras ad Alexandrinos missas, in quibus culpat eos, pœnamque relaxat, quasi propter reuerentiam Serapis, quem ciuitatis conseruatorem dicit, & Alexandri conditoris eius, necnon Iuliani auunculi sui, qui in Paganismo strenuus fuit, & Christianos supra modum oderat. B

Quomodo Iulianus ecclesias clauserit, & ecclesiæ ornamenta diripuerit. Cap. 10.

Iulianus auunculus Iuliani Aug. templa Christianorū spoliat

Pœna

DIcitur enim is studium habuisse, vt in thesauros Imperatorios plurima & preciosa ecclesiæ Antiochenæ vasa reconderet, & clausisse ecclesias, & vniuersos clericos effugasse, & solum tunc Theodoritum stetisse presbyterum. Quem cum tāquam vasorum custodem comprehensum crudeliter sauciasset, nouissime gladio præcepit occidi. Qui fortiter inter vniuersa tormenta respondit, & pro dogmatis confessione deuicit. Cumq; vniuersa deo dicata vasa & pallia collegisset, proiiciens hæc in terrā, contumeliis & iniuriis vt voluit afficiens Christum, super ea etiam sedit, & cumulum auxit iniuriarum. Moxq; verenda eius & loca fœmoribus circumposita feruntur esse percussa, & ad tantam peruenit putredinem, vt vermes procrearentur, medicis laborantibus nec valentibus vincere affectionem. Conficiebátur

A tur enim omnimoda preciosaque medicamina ex pinguibus volatilibus, vt eorum pinguedine corrupta & putria membra linirentur. Hoc facto, vermes ad superficiem prouocabant, quia in profundo ebulientes, per viuas serpebant carnes. Et donec moreretur, non fuit ab hac affectione securus. Hoc itaque claruit diuina indignatione factum, cum etiam custodes Imperialium thesaurorum, & alii plurimi aduersus ecclesias insurgentes, inopinata & miseranda morte defuncti sint, quasi superna indignatione damnati.

De Eusebio, Nectario & Zenone martyribus. Cap. 11.

His dictis tempus est vt mentionem faciamus Eusebii, Nectarii & Zenonis fratrum Christianorum, contra quos odium exercentes populi Gazæorum, domi celatos, & comprehensos, vinculisque traditos, atque flagellatos: postea côuenietes in Theatrũ, aduersus eos clamare cœperunt, quasi eorum templa destruxissent, & in iniuriam Paganorum præterito tempore multa gessissent. Cumque se mutuo (vt vulgus solet) excitarent concurrentes ad carcerem, & educentes eos crudeliter occiderunt, nunc in terra pronos, nunc supinos trahentes, atque percutientes, & vulneratos lignis, lapidibus, atque fustibus. Audiui nanque etiam mulieres egressas, & cum radiis telarum eorum corpora vulnerasse: & cocos publicos, alios Coci publici
B aquam, alios feruentes ollas fudisse super eos, alios subulis eorum membra perforasse. Cumque eos dilacerassent, capitaque fregissent, ita vt cerebrum in terra iaceret, deduxerunt extra vrbem, quo solebant mortua iumenta proiicere: ibique eorum corpora concremantes, ossa quæ remanserant, inter cadauera camelorum & asinorum permiscuerunt, ne possent facile reperiri: quod non diu latuit. Quædam nanque mulier Christiana, non tamen de Gaza, diuino præcepto per noctem ea colligens, & in vrnam recondens, Zenoni eorum consobrino seruanda contradidit. Deus enim per visionem mulieri reuelauit hunc virum: ei nãque erat ignotus, & nuper habita persecutione celabatur. Hoc ergo modo per mulierem reliquias eorum accepit, & interim domi seruabat. Quumque is eiusdem ecclesiæ suscepisset episcopatum, imperante Theodosio fabricata Basilica ante ciuitatem, & altari fixo ossa martyrum collocauit iuxta côfessorem Nestorem. Qui dum in vita sua cum istis suis proximis habitaret, cum martyribus comprehensus à populo, vinculis eorum flagellisque participatus est. Is enim cum traheretur habens pulcherrimum corpus, ad miserationem persequentes adduxit. Quem extra portas semiuiuum, morti tamen proximum proiecerunt. Hunc colligentes quidam, ad Zenonem adduxerunt. Apud quem dum curaretur, defunctus est.

Eusebius Nectarius Zenon. | Zenon episc. Gazæ | Nestor

De Hilarione monacho, & crudelitate Heliopolitanorũ, & Arethusiorũ côtra Christianos, & de Marco episcopo, eiusq; martyrio. Cap. 12.

Hilarion

INter hęc autem dum Hilarionem monachum Gazæi requirerent, fugit in Siciliam, vbi ligna de montibus colligens,& in ciuitate vẽdens,sic victum quotidianum parabat.Cumque eius illic virtus fuisset patefacta per dæmones,venit in Dalmatias:ibique virtute diuina plurima miracula faciebat,ita vt etiam mare,quod quædam occupauerat loca,sua oratione repelleret.Sed etiam hinc rursus abscessit:quia vbi laudabatur, habitare declinabat:de mutando loca cunctis esse studebat incertus,vt opinionem suam crebra migratione destrueret . Nouissime vero cum nauigaret in Cyprum,venit in Paphum: inuitatusque ab episcopo Paphi , amabat locum, & circa prædium Charybdim nuncupatum , philosophatus est : quem vt martyr non esset,fuga prohibuit.Fugiebat enim,quia pręceptum diuinum est,non expectare persecutores.Nam qui in persecutione comprehenduntur,fortiter ferre iubentur.Gazæi itaque & Alexandrini contra Christianos talia gessisse noscuntur. Sed Heliopolitani & Arethusii Syriam habitantes,ad tantam venere crudelitatem (sicut illorum temporum homines explanauerunt) vt sacras virgines insolitas à populo videri,publice nudatas stare cogerent in Theatro.Quas primo irriserunt,postea totonderunt, nouissime per medium sectas,porcos vt eas deuorarent prouocabant.Vt ergo reor Heliopolitas ad crudelitatem sacrarum virginum res illa perduxit,eo quod paterna consuetudo qua fornicabantur eorum virgines antequam nuberent,prohibita videretur.Constantinus enim destructo in ea ciuitate Veneris templo, prius apud eos construxit ecclesiam , & consuetas fornicationes lege prohibuit exerceri.Arethusii vero Marcum suæ ciuitatis episcopum,senem,vita & conuersatione reuerẽdum, mirabili morte peremerunt. Hunc enim etiam prius habuerunt exosum , eo quod Constantii temporibus vt Paganos ad Christianismum adduceret,templum illorum ornatissimum preciosissimumque destruxisset. Cumque Iulianus imperaret,motus in eum est,& pręcepit, vt aut æstimationẽ templi redderet, aut id rursus ædificaret.Et cum vtrunque impossibile foret Christianis simul & sacerdoti,primo fugit secundum Euangelicam legem postea vero cum multi propter eum periculis & necessitatibus subderentur,de fuga reuersus est,& sponte semetipsum populo,vt quod vellent,in se exercerent,contradidit.Qui dum laudare philosophum debuissent,credentes potius contẽptorem,irruentes in eum,& per singulas plateas trahentes,eius capillos & membra dilacerabant viri simul & fœminæ , ita vt tenuibus restibus eius aures abscinderent.Ac pueri apud magistros positi,illudebant ei,alapis cædentes,& graphiis sine aliqua miseratione pungentes.Quem etiam in cuniculos deposuere fœtentes . Cumque adhuc respiraret, eum melle & liquamine perungentes,& in sportam immittẽtes suspenderunt in aëre.Fertur ergo tunc vespis & apibus ipsum contingẽtibus , & carne eius vescentibus

Heliopolitanorum crudelitas in sacras virgines

Arethusij Marco episcopo suo infensi

Marcus epus Arethusiorũ

A

B

A bus dixisse Arethusiis, quod ipse quidem esset excelsus, illos vero videret in humili constitutos, sed postea etiam ipsos fore passuros.

THEODORITVS.

Hoc igitur agentes, cogebant eum vt templum reædificaret, aut daret impensas. Quod dum non faceret, putantes pauperem, vel medietatem petebant pecuniarum: nouissime vel paucum aliquid exigebant. Quibus ait: Nec vnum obolum pro omnibus dabo. Sic igitur superati, ab eius supersedere suppliciis.

SOZOMENVS.

Sermo fertur, quod tunc præfectus præcipue Paganus fuerit admiratus Marci constantiam, & ad principem veniens quereretur, dicens esse pudendum, vt in vno sene tanta tormenta peragerentur: Et Christianos cum talia paterentur, fieri gloriosos, se vero magis esse opprobrio. Marcus ergo tali est fine coronatus.

De Macedonio, Theodulo & Taciano martyribus. Cap. 13.

EOdem tempore Macedonius quoque, Theodulus, & Tatianus Phryges martyrii pignora consecuti sunt. Nam cũ in Meroe ciuitate Phrygiæ templum aperuisset prouinciæ Iudex, & longo tempore plenum rudeRibus emundaret, ingredientes isti per noctem, idola cõtriuerunt. Cumq; B propter hoc multi comprehensi ad supplicium ducerentur, illi semetipsos exhibuerunt, Quos dum Iudex quasi habita satisfactione delictorum, nollet occidere, populis clamantibus vario tormentorũ genere castigauit. Nouissime vero in craticula superpositos ardere pręcepit. Cumq; cremarẽtur: Si assis, inquiunt, carnibus ô Amati delectaris (sic enim vocabatur Iudex) altera latera ignibus obiice, ne cũ comedere cœperis, carnes semicrudas inuenias. Et isti ergo fortissimo certamine deuicerunt. Aiunt autem Busyrim in Ancyra Galatię, clarissimã fortissimamq; habuisse confessionẽ, cum fuisset in hæresi quæ vocatur τῶν ἐγκρατιτῶν, id est, abstinẽtium. Hunc enim cum Iudex comprehendisset quasi Paganis insultantem, torquere volebat in publico, iussitq; vt appenderetur in ligno. Tunc Busyris extẽsis cito manibus supra caput, nudauit latera, dicens non opus esse vt ministri appendendo se deponendoque laborarent, quum esset ipse paratus ad pœnam quam vellent exercere, & latera sua tortoribus præpararet. Miratusq; eius promissionẽ Iudex, rei experimento magis obstupuit. Nam cum vngulæ ferreæ eius latera vehementius exararent: quamdiu Iudici placuisset, sustinuit manus extensas, & plagas cum alacritate suscepit. Post hæc autem reductus in vincula quiescebat. Porrò paulo post morte nuntiata Iuliani vsque ad Theodosii principatum vixit, & in ecclesia catholica acta pœnitentia prioris hęreseos, conuersatus est.

Thodulus Tatianus

Amatius, Iudex

Busyris, martyr

Encratitæ

De Basilio martyre, & Eupsychio. Cap. 14.

Basilius Ancyranus Eupſychius Cæſarienſis

IN illo porrò tempore ferunt vitam finiſſe martyrio Baſilium eccleſiæ A Ancyranę presbyterū,& Eupſychium Cæſarien.Cappadocię ducta nuper vxore, cum adhuc quaſi ſponſus eſſe videretur. Eupſychius enim peremptus eſt propter Fortunæ templum,quod (ſicuti iam diximus) dirutū fuerat,& in communi Cæſarienſes iram principis ſunt experti,& alii quidem morte,aliī fuga mulctati ſunt.Baſilius autē ſtudioſus vir,circa dogma probatus,dum vixit Conſtantius,reſtitit Arianis.Et propterea Eudoxii decreto ab ordine eſt remotus eccleſiaſtico. Cum vero Iulianus tenuiſſet Imperium,Chriſtianos publice commonebat, vt proprium dogma ſeruarēt, nec Paganorum ſuperſtitione macularentur,honoreſque collatos à Principe pro nihilo iudicarent,temporales vtique & perpetuæ damnationis autores.Propterea ergo in ſuſpitionem & odium veniens Paganorum,quoniam publice ſacrificantes inſpiciens ſtabat,& ingemiſcens orabat atq; clamabat, ne vllus Chriſtianorum huiuſmodi errore teneretur obnoxius, comprehenſus & traditus prouinciæ Iudici, multaque tormenta fortiter ſuſtinens,martyrio coronatus eſt.Hæc colligens in vnum retuli,licet diuerſi anni vel dies eorum videantur eſſe martyrii.

Baſilius occiditur

THEODORITVS.

Quæ in Gaza contra Chriſtianos crudeliter ſint commiſſa,atque Sebaſtia,necnon & in phœnice. Cap.15. B

QVæ enim idolorum ſeductionibus ſubditi tempore illo commiſerint,multa quidem ſunt & propriis libris egentia:ſed ego ex multis pauca narrabo.In Aſcalone ſiquidem & Gaza, virorum ſacerdotio dignorum & mulierum virginitatis conuerſatione pollentium, diuidentes vteros,& hordeo cumulantes expoſuerunt deuorationi porcorum. In Sebaſtia vero,quæ eſt eiuſdem prouincię ciuitas,Ioannis Baptiſtæ loculum aperuerunt,ignique tradiderunt oſſa,ac puluerem diſperſerunt. Porrò ſcelus quod in Phœnice commiſerunt,quis poterit vel dicere ſine lachrymis,vel audire?In Heliopoli enim quæ eſt circa Libanum,erat quidam diaconus nomine Cyrillus.Is imperante Conſtantio, ſuccenſus zelo diuino, multa idola quę ibi adorabantur contriuit,& igni cremauit.Cuius facti memores viri nephandi,non ſolum peremerunt eum,ſed etiam ſecantes ventrem,ex eius iecore comederunt.Qui tamen omnium inſpectorem oculum nō potuerunt effugere, ſed dignas dederunt ſua temeritate pœnas. Quicunque enim illo ſcelere participati ſunt, dentibus omnibus priuati ſunt. Sed & ipſę linguę pariter defluxerūt,cōſumptę putredine.Perdiderūt etiā viſum, & affectionibus ſuis virtutem prædicauerunt omnibus pietatis.

Cyrillus diaconus Hieroſolymitanus, martyr

De ſimulachro ἀνδρογύνῳ à Paganis in eccleſia conſtituto. Cap.16.

IN Emeſa vero, quæ eſt in eius confinio ciuitatis, Dionyſo γυννίδι, id eſt, Baccho muliebri,eccleſiam quæ deo nuper fuerat ędificata,dedicauerūt,

ad deri-

A ad derisionem simulachrum illud statuentes ἀνδρόγυνον, id est, quod virum monstraret ac fœminam. In Dorostolo vero insigni Thraciæ ciuitate, Aemilianus inuictissimus decertator, à Capitolino vniuersæ Thraciæ Iudice igni traditus est. Porrò Marci Arethusii episcopi gesta vel passio, Aeschyli & Sophoclis magniloquentia noscitur indigere, vt digne actus illius Tragœdię ordine recitentur. ἀνδρόγυνον ἄγαλμα Aemilianus martyr

De legibus, quas Iulianus contra Christianos posuit. Cap. 17.

INnumera quoque alia in omni terra & mari ab impiis contra pios illo tempore sunt commissa. Tunc igitur aperte deo exosus Imperator, cõtra pietatem ponebat leges: & primum quidem interdixit Galilæorum filiis (sic enim Saluatoris nostri cultores nominabat) Poetarum & Rhetorum atque philosophorum legere disciplinas. Propriis, inquit, pennis, secundum prouerbium, vulneramur. Ex nostris enim armati conscriptionibus contra nos bella suscipiunt: τοῖς οἰκείοις γὰρ φησὶ πτεροῖς, κατὰ τὴν παροιμίαν, βαλλόμεθα, ἐκ γὰρ τῶν ἡμετέρων συγγραμμάτων καθοπλιζόμενοι τὸν καθ' ἡμῶν ἀναδέχονται πόλεμον. Post hanc aliam posuit legem, præcipiens Galilæos expelli militiis. Prouerb. Mostris ipsorum pennis impetimur

SOCRATES.

De reditu Athanasii ad Alexandriam. Cap. 18.

B IGgitur Athanasium de fuga remeantem, Alexandrinorum populus libẽter excepit. Expuleruntque ecclesiis Arianos, & Athanasio sceptra venerabilia tradiderunt. Verum Ariani in domibus ignobilibus se colligentes, loco Georgii Lucium habuerunt. An. do. 360. Athanasius redit Alexãdriã

De Lucifero & Eusebio. Cap. 19.

EA siquidem tempestate Lucifer Caralensis, & Eusebius Vercellensis episcopi, Imperatoris iussione ab exilio reuocantur. Vtrique enim vltra Thebaidos terminos ab exilio remeantes, tractabant, quemadmodum corruptam ecclesiæ regulam repararent. Placuit igitur vt Lucifer quidem ad Antiochiam Syriæ perueniret, Eusebius Alexandriam, vt vnà cum Athanasio facto concilio ecclesiæ dogmata roborarent. Lucifer tamen misit in locum suum Diaconum, per quem professus est ratum se habiturum, quod esset concilio ordinante constitutum. Ipse autem veniens Antiochiam, fluctuantem inuenit ecclesiam: erat enim inter se turba diuisa, & non tantum hæresis Ariana, quæ erat sub Euzoio, diuidebat ecclesiam: sed etiam Melitii sequaces, studium habentes circa suum præsulem, à suis consortibus recesserunt. Tunc ergo Lucifer ordinans eis Paulinum episcopum, rursum abscessit. Eusebius autem veniens Alexandriã, cum Athanasio concilium celebrauit. Lucifer Eusebius Melitiani

De concilio apud Alexandriam cum Athanasio celebrato. Cap. 20.

COnueneruntque ex diuersis ciuitatibus episcopi, & de maximis necessariisque rebus habuere tractatum. Vbi etiam de sancti spiritus diuinita-

te tractantes,cum in cõſubſtantiali trinitate comprehenderũt.Et verbum A
inhumanatum non ſolum carne,ſed etiam anima declararũt:ſicut olim vi
ris eccleſiaſticis complacuerat.Non enim nouam religionem in eccleſiam
introduxerunt , ſed quam ab initio eccleſiaſtica traditio docuit Chriſtia-
nos. Sic enim omnes antiqui ex hoc habita huius diſputatione ſermonis,
ſcripturam nobis probatiſſimam reliquerunt.Nam Irenæus, & Clemens,
& Apollinarius Hierapolites,& Serapio Antiochenæ præſul eccleſiæ,ani-
matum eum qui inhumanatus eſt,in ſuis ſermonibus ſunt profeſſi.Necnõ
Beryllus — per Beryllum epiſcopum Philadelphiæ in Arabia conſtitutæ facta ſyno-
Synodus Philadelphina — dus,ſcribens ad eundem Beryllum hæc ipſa contradidit. Sed etiam Orige
nes vbique in ſuis libris animatum nouit eum,qui eſt humanatus: proprie
tamen nonus Tomus eius in Geneſim hoc ſacramentum congruenter ex
ponit,vbi Adam quidem Chriſtum, Euam vero eccleſiam latius explana-
uit.Horum itaq; dictorum digni ſunt teſtes ſanctus Pamphilus, & qui ex
eo habebat cognomen,Euſebius. Ambo nanq; & cõmuniter Origenis vi-
tam cõmendantes,& eius aduerſariis reſiſtẽtes, inſignibusq; libris ſatisfa-
Apologia pro Origene — ctionem pro eo componentes:non primum Origenẽ ad hanc diſputatio-
nem veniſſe dicunt,ſed myſticam eccleſiæ interpretatum fuiſſe traditionẽ.
Oſius Cordubenſis — At illi qui Alexãdriç conuenerunt,non ſine ſubtili inueſtigatione quęſtio
Sabellius Libycus — nem de οὐσία,id eſt,ſubſtantia,& ὑπόστασις id eſt,ſubſiſtentia reliquerunt.Oſius B
nanque Cordubæ Hiſpaniæ pręſul (de quo iam ſermo pręlatus eſt) præ-
miſſus ab Imperatore Conſtantino, vt flammam tunc ab Ario excitatam
extingueret,etiam Sabellii Libyenſis dogma deſtruxit,de ſubſtãtia ac ſub-
ſiſtentia habuit quæſtionem.

SOZOMENVS.

Interea plurimi epiſcopi in Alexandria congregati cum Athanaſio &
Euſebio Nicæni concilii decreta roborauerunt:& conſubſtantialem patri
Trinitas — ac filio ſpiritum ſanctũ ſunt profeſſi,Trinitatemq; nominauerunt.Et quo-
niam de ſubſtãtia & ſubſiſtẽtia quęſtio turbabat eccleſias,ſapiẽter decretũ
Sabelliani — eſt,vt his nominibus cõtra Sabellianos ſolos vtamur, ne vocabulorum in-
opia idem putetur eſſe ſubſtantia quod ſubſiſtentia.

SOCRATES.

De differentia ſubſtantię & ſubſiſtentiæ. Cap.21.

HAec quidem nunc ſynodus.Nos autem de οὐσία, id eſt, ſubſtantia: &
ὑπόστασις, id eſt, ſubſiſtentia, ſi quid nouimus, abſurdum non eſt breui-
ter indicare. Igitur qui Gręcanicam explanauere prudentiam,οὐσίαν,id eſt,
ſubſtantiam quidem diuerſo modo definierunt, ὑποστάσεως, id eſt, ſubſiſten
tiæ vero ne ſermonem quidem fecerunt vllum. Irenæus autem Gramma-
ticus in libro, vbi verba ſecundum ordinem elementorum colligit: etiam
Barbarum vocat hoc verbum,neq; apud aliquos antiquorum vſurpatum:
quod

A quod etiamsi alicubi sit inuentum, nó tamé hoc indicare quod nüc intelligitur. Nam apud Sophoclem in Phœnicia locum insidiarum significare ὑπόστασιν, id est, subsistentiam meminit. Apud Menandrum veluti feces quæ ex vino colliguntur in dolio, ὑπόστασιν, id est, subsistentiam designare dicit. Sciendũ tamen, quod licet antiqui philosophi hoc modo loquuti nó fuerint, tamen iuniores philosophi pro οὐσία, id est, substantia, ὑπόστασιν, id est, subsistentiæ vocabulo sunt vsi. Subsistétiæ vero definitioné diuersis modis explanauerunt. Si ergo definitione substantia circunscribitur, quomodo in deo qui non potest comprehendi, proprie hoc vti sermone poterimus? Verum Euagrius in monachico libro temere quidem & inconsiderate de deo disputandum esse prohibuit. Definire vero diuinitatem modis omnibus interdicit. Ait enim rerum compositarum esse definitiones. Is itaque sic ait: Omnis, inquit, propositio aut genus habet quod prędicatur, aut speciem, aut differentiã, aut proprium, aut accidens, aut ex his compositam orationem. Sed nihil in sancta Trinitate horum quæ dicta sunt, poterit cóprehendi: igitur quod ineffabile est, ratione silentii adoretur. Hæc quidem Euagrius. Nos autem licet facta digressione hæc dixisse videamur, tamen tanquam vtilem historiæ causam nos retulisse non pœnitet.

PARS LIBRI ATHANASII
B de satisfactione fugæ. Cap. 22.

VErum Athanasius librum de satisfactione fugæ olim à se conscriptum tunc eis præsentibus legit: cuius partes vtiles, & quæ prosint hic intexens, totũ librũ multorum versuũ quęrere & legere studiosos admoneo. Ait enim: Ecce huiusmodi sunt præsumptiones impiorũ hæc agentes, nec erubescentes. In quibus primũ contra nos mala sunt machinati, hactenus accusant quod manus eorũ paratas ad necem declinare potuerimus, & amarissime potius ingemiscũt, quod nos penitus extinguere nequiuerunt: & improperant timoris causam, ignorantes quod dũ hoc submurmurant, in semetipsos magis retorquét culpã. Nã si fugere malũ est, persequi multo deterius. Hic quidé ne moriatur, abscóditur: hic aũt persequitur, vt occidat. Et vt fugiatur quidé, scriptũ est: qui aũt quęrit occidere, pręuaricatur legé, & magis ipse fugiendi prębet occasioné. Si ergo fugã improperant persequentes, pudeat eos potius suiipsorũ. Quiescãt insidiari, & quiescunt continuo fugientes. Sed à malitia non desinunt sua, & cóprehendere omni virtute festinãt, sciétes quia fuga persequutioné patiétiũ, indiciũ est maximũ persequentiũ. Nullus enim mitem atq; clementé fugit aliquando, sed magis ferocé simul & callidũ. Omnis enim qui gemebat & vexabatur à Saul, fugiebat & veniebat ad Dauid. Sed isti propterea eos qui absconsi sunt, interimere student, ne ipsorum maliciã videantur arguere. Qui etiam in hac parte cæcantur. Nam quanto fuga manifestior est, tanto amplius eorũ in-

Excusat fugã suam Athanasius

sidiis neces exiliaque commissa omnibus sunt aperta. Nam siue perimãt, mors contra eos semper exclamat: siue rursus exilia minentur, vndiquaqȝ ipsi contra se mali memoriam destinare noscuntur. Et si quidem sanã haberent mentem, viderent semetipsos in his esse constrictos, seq; in cõsiliis suis offendere. Sed quoniam mentem amiserunt, propterea persequutione decipiuntur: & quęrentes occidere, suam non contemplantur impietatem. Nam si derogant eis qui fugiunt quærentes occidere, quid faciant cum vident Iacob fugientem Esau fratrem suum, & Mosen in Madian descendisse propter Pharaonis timorẽ? Quomodo satisfacient fugienti Dauid Saul, qui in domum misit, vt interimeret eum, dum absconsus esset in spelunca, & mutasset vultum suum donec declinaret ab Abimelech? ob quam causam inimicorum euasit insidias. Quid dicant isti, qui omnia proferunt temere, videntes maximum Heliam in oratione quidem mortuum suscitasse, tamen absconsum propter Achab, & fugisse propter insidias Hiezabel? Tunc etiam quæsiti filii prophetarum celati sunt latentes in speluncis apud Abdiam. Sed si hæc tanquam vetera non legerunt, saltem memoriam habeant euangeliorum. Nam & discipuli propter metum Iudæorum recesserunt, celantes semetipsos: & Paulus in Damasco à principe gẽtis quæsitus, de muro in sporta demissus est, & manus quærẽtis effugit. Hæc igitur de sanctis viris scriptura dicente, quam putas excusationem suæ petulantiæ poterunt inuenire? Siue ergo timorem improperent, contra semetipsos tanquã væsani loquuntur: siue contra voluntatẽ dei hoc dicãt fieri, scripturarum diuinarum videntur penitus expertes. Nam in lege præceptum fuit, vt deputarentur etiã ciuitates ad fugã, vt hi qui quærebantur ad mortem, quoquo modo liberari possent. In nouissimo vero tẽpore seculorum veniens ipsum, quod Mosi loquutum est, patris verbum, rursus hoc dedit mandatũ, dicẽs: Cum persecuti vos fuerint in hac ciuitate, fugite in aliam. Et post pauca dicit: Cũ ergo videritis abominationem desolatiõis, quæ dicta est per Danielem prophetã, stãtem in loco sancto, qui legit, intelligat: tunc qui in Iudęa sunt, fugiant in montana: qui in tecto est, non descendat tollere aliquid de domo sua: qui in agro, non reuertatur tollere vestes suas. Hęc enim scientes sancti, huiusmodi habuerunt conuersationis modum. Quę enim tunc præcepit dominus, hæc etiam ante incarnatam sui pręsentiã in sanctis loquutus est. Et hic est hominũ terminus ad perfectionẽ ducẽs, vt quod deus iubet, hoc faciãt. Propterea & ipsum Verbũ propter nos hũanatũ, cũ quęreretur (sicut nos ipsi) abscõdi dignatum est: & iterum cũ persequutionẽ pateretur, fugit & insidias declinauit. Decebat enim eũ sicuti famem & sitim, ita etiã hoc pati, & hoc modo ostẽdere seipsum humanatum. Ab initio siquidem mox vt homo factus est, cũ esset paruulus ipse per angelum mandauit Ioseph: Surgens sume puerum & matrem eius, & fuge in AEgyptum

Marginalia: A; Helias, Achab, Hiezabel, Abdias; 2.Cor.11.g, Act.9.e; B; Matth.10, Christus in Euangelio, Matth.24.b; Christus, Io.8.g, Io.11.f; Mat.2.c

A in Aegyptum.Futurum eſt enim,vt Herodes quærat animam pueri.Mortuo quoq; Herode videtur propter Archelaum filiũ eius in Nazareth fugiſſe:& quando iã etiam deum ſeipſum oſtendebat,& manũ aridam reſtituerat ſanã,Pharisæi quidem egredientes conciliũ fecerunt aduerſus eum vt eum occiderent:Ieſus autem ſciens diſceſsit inde. Nam & quãdo Lazarum ſuſcitauit à mortuis:Ab illo,inquit,die cogitauerũt vt occiderẽt eum. Ieſus ergo iam non palàm ambulabat inter Iudæos,ſed abiit inde in regionẽ iuxta deſertũ.Deinde ſaluatore dicente: Antequam Abrahã fieret,ego ſum, Iudæi quidem tulerunt lapides,vt mitterent ſuper eum.Ieſus aũt abſconſus eſt,& exiit de templo.Et tranſiẽs per mediũ eorũ ibat,& ita diſceſſit. Putas hęc videntes,magis autẽ audientes,cum non videant,quomodo ſecundũ quod ſcriptũ eſt,non debeant igne comburi: quoniam contraria his quæ dominus facit & docet,cogitãt & loquuntur? Nam quando Ioannes martyriũ ſuſtinuit,eiusq; corpus ſepeliere diſcipuli,audiẽs Ieſus, diſceſſit inde in nauẽ ad deſerti locum ſeorſum. Dominus itaq; hæc faciens,ita docebat.Sed vtinam iſti vel ſic erubeſcerẽt,& vſq; ad homines ſuam petulantiam declararent,& non magis ac magis inſanientes viderentur etiam ipſum arguere ſaluatorem,cõtra eum vtique blaſphemias meditantes.Sed neq; væſanorũ quiſquã eos poterit ſuſtinere,cum arguantur ne Euangelia

B quidem ipſa noſſe.Eſt enim occaſio noſtræ diſceſsionis & fugæ rationabilis atq; vera,quam in Saluatore quidem Euãgeliſtæ poſitam memorarũt. Nos aũt etiam in ſanctis viris oportet talia cogitare. Nam ea quæ de Saluatore humano modo conſcripta ſunt,eadem communiter humano generi deputantur.Quę noſtra ſunt ille ſuſcepit,& paſsiões noſtræ infirmitatis oſtendit.Quod Ioannes ita conſcripſit:Quærebant ergo eũ tenere, & nullus miſit in eum manus,quia nondum venerat hora eius. Nam antequam hæc veniret,dicebat ipſe matri:Nõdum venit hora mea. Et eis qui fratres eius appellabãtur ait:Meum tempus nõdum venit.Rurſus autem tempore paſsiõis diſcipulis dicebat:Dormite iam & requieſcite:Ecce enim appropinquabit hora,& filius hominis tradetur in manus peccatorũ.Sed neque antequã veniret tempus,teneri ſe paſſus eſt:neq; cum veniſſet tẽpus,abſcõſus eſt,ſed etiam ſemetipſum tradidit aduerſariis. Sic & beati martyres in perſequutionibus temporalibus cuſtodiebant ſemetipſos, & dum quærerentur per latibula fugiebant:cum vero inuenirentur, martyrio ſe ſubdebant.Hæc de Athanaſio retuliſſe ſufficiat.

Matth.2.d
Matt.12.a
Marci 3.a
Luc.6.b
Mat.26.a
Ioan.11.g
Io.8 g
Luc.4.c
Ioannes baptiſta
Mat.14.b
Io.7.d
Ioan.2.a
Ioan 7.a
Mat.17.c

Quod Euſebius veniens Antiochiam propter Paulinum,& diuiſum videns populum,fugerit indignatus. Cap.23.

EVſebius interea Vercellenſis epiſcopus repente poſtmodum ab Alexãdria venit Antiochiam,& inueniens Paulinum à Lucifero conſecratũ, plebemq; diuiſam,Melitiiq; ſequaces miſſas facientes ſeorſum, valde commotus

An. do. 364.
Euſebius Vercellenſis

motus est, quod factæ ordinationi nō vniuersi cōsensissent: reprehenditq; A
apud semetipsum quod actum erat, & pro reuerētia Luciferi, habito silentio discessit, promittens in conuentu episcoporum, quæ gesta fuerāt emendanda: habens tamen curam maximā, eos vnire non potuit. Inter hęc etiā

Melitius de exilio reuertitur

Melitius ab exilio rediit, inueniensq; seorsum celebrare collectas socios suos præsidebat eis, sed ecclesias quidē obtinebat Euzoius Ariani dogmatis præsul. Porrò Paulinus vnam tantummodo paruam intra ciuitatem tenebat ecclesiā, ex qua eum Euzoius pro sui reuerentia nō eiecit. Melitius aūt extra ciuitatis portas solennia celebrabat. Tunc igitur hoc modo de Antiochia discessit Eusebius. Verum Lucifer sentiens nō suscipere Eusebium ipsius ordinationem, hoc putauit iniuriosum, ac vehemēter irascebatur, & cōmunicare declinabat Eusebio. Sed etiā quę synodo placuerant, per contentionē reprobare nitebatur. Hęc cū inter eos tristitiæ tēpore gererētur,

Luciferiani

multos ab ecclesia remouerunt, & denuo altera Luciferianorū hæresis est exorta. Sed Lucifer irā suā nequaquā complere præualuit. Erat enim cōfessionibus suis obstrictus, dum per suum Diaconū promisisset ratū se habiturū, quod fuisset à concilio definitū. Quapropter ipse quidē ecclesiæ tenēs fidē, in Sardiniā ad propriū remeauit thronū. Hi vero qui prius cum eo cōtristati fuerāt, hactenus ab ecclesia segregantur. Verū Eusebius instar optimi medici iter faciens per Orientem, infirmos fide recreabat, imbuēs atq; docēs prædicationibus ecclesiasticis vniuersos. Hinc trāsiens venit in Illyricum, & inde rursus Italiam peragrās, hęc ipsa pronuntiabat.

De Hilario Pictauiensi. Cap. 24. B

An. do. 364
Hilarius Pictauorū antistes

VErum Hilarius Pictauiensis secundæ Aquitaniæ pōtifex, rectè fidei dogmata pridem præseminauerat tam Italis quàm Gallicanis episcopis, quippe cum primus ab exilio remeasset. Vtrique ergo fortiter in fide laborauerunt. Sed Hilarius tanquam disertus, suis libris satisfactionem de Trinitatis cōsubstantialitate conscripsit. Quibus hoc sufficienter exposuit, & vehementer Arianorum dogma destruxit. Hæc itaque post breue eorū exilii tempus celebrata noscuntur.

De Macedonianis. Cap. 25.

An. do. 366.
Macedoniani

EA porrò tempestate Macedonii sectatores, & Eleusii, Eustathii, atque Sophronii, omnes ab vno Macedonio nuncupati sunt, conciliaque frequentia faciebant. Et cōuocantes eos qui in Seleucia ipsos sequuti fuerant, anathematizauerunt alterius partis episcopos, id est, cōsentientes Acacio, fideq; Ariminensis concilii respuentes, ea magis quæ fuerant recitata Seleuciæ & Antiochiæ exposita, firmauerunt. Qui dū requisiti fuissent à qui

Macedoniani hæretici

busdam dicentibus: Vos qui nunc Macedoniani vocamini, si aliud sapitis quàm sectatores Acacii, cur eorum hactenus tanquam eadem sapientium estis cōmunione participati? Ita venenose respōderunt per Sophronium

Pom

A Pompeiopoleos Paphlagonẽsem episcopũ. Occidentales, inquit, in Consubstantialitate languebant. Aëtius autem per Orientem secundum substantiam dissimilitudinem prædicabat: & erant vtraque praua, cum hi quidem inordinate diuisas substantias patris & filii Consubstantialitatis nomine copularẽt: ille vero à natura patris naturam filii aperte diuideret, credens semetipsum pie prædicare dissimilem esse patri filiũ per substãtiam. His ergo ita censentibus, media via nobis veritatẽ pietatis habere complacuit. Hoc itaq; modo quęrentibus satisfacere nitebantur.

SOZOMENVS.

Quod Iulianus quoq; persecutus sit Athanasium. Cap. 26.

IGitur imperator audiens Athanasium in Alexandrinorum ecclesia constitutum, licite populo prædicare, multosq; Paganorum ad Christianismum fuisse conuersos, eũ iussit exire de ciuitate. Quod si maneret, damna maxima eum sustinere præcepit, occasionẽ criminis in eũ inueniẽs, quod dum prioris principis tempore fuisset fuga mulctatus, non eius iussiõe Episcopalem recepisset sedem. Quamobrem secũdum imperatoris præcepta cum se pararet ad fugam, videns circa se Christianorum populum lachrymantem: Habetote, inquit, filioli fiduciã: nubes est, & cito pertransiet. Hoc dicto valefecit: & degentibus illic amicis cõmendauit ecclesiã, atq; ab Alexandrina ciuitate discessit. Athanasius in exilium An. do. 365.

B

Quomodo Iulianus fouerit Cyzicum, propter paganismi cultũ. Ca. 27.

INterea Cyzicenis legatione fungentibus apud principem de propriis rebus, & Paganorum restitutione templorum, laudans eos propter sacrorum curam, quæ postulauerant vniuersa concessit. Eleusium aũt eius ciuitatis remouit episcopum, veluti vastatorem templorum: & quia viduarum pabula, sacrarũq; virginũ monasteria constituerat, Paganisq; suaserat vt paternã religionẽ relinquẽtes, ad Christiana dogmata se conferrẽt. Interdixit etiã Christianis peregrinis, ne venirẽt Cyzicũ, credens quod religionis causa excitarent seditiones, eosq; aliũ eius ciuitatis Christiani fouerẽt. Et publici simul opifices artificesq; monetæ, qui in duas erant diuisi partes principũ pręcepto priorũ, cum vxoribus atq; liberis Cyzicũ habitare sunt iussi. Hi enim singulis annis certã oblationem publico cõferebant: alii quidem militũ chlamydes, alii vero pecunias nouas. Cum igitur modis omnibus placuisset Iuliano ritum constituere Paganorũ, vim quidẽ inferre, atq; tormẽta populis sacrificare nolentibus fatuum iudicauit. Sed hoc tantum modo præcepit, vt per singulas ciuitates numerus eorũ cõscriberetur: quos tamẽ nequaquã aut adorare prohibuit. Sciebat enim, quia non posset vlla necessitas suspendere, quod voluntas spõtanea suggessisset. Porrò clericos & ecclesiarum pręsules, à ciuitatibus submouere festinabat: studens vt eorũ absentia paulatim solueretur ecclesia, neq; sacrorũ ministri, nec qui docerent

An. do. 365. Cyziceni à Iuliano quod petunt impetrãt Eleusius relegatus

Monetarij Cyzicũ translati à Iuliano

cerent

cerent, vel qui ministeriis participarentur, existerent: & per hoc longo tẽpore paterentur propriæ religionis obliuionem. A

De Tito Bostrensi episcopo. Cap. 28.

An. do. 365. Iulianus Titũ Bostrẽsem episcopum eijcit

Bostrensibus itaq; publica voce præcepit, vt Titũ suæ tunc ciuitatis episcopũ procul expellerẽt. Cumq; iussisset hoc, clericisq; minaretur quasi ipsi facerẽt turbas in populo, tunc Titus libellũ destinauit imperatori, contestans eum ac dicens, quod inimica inter se esset turba Paganorum atque Christianorum: & sua suasione Christiani magis à seditione quiescerent. Quo facto nisus est imperator ex huiusmodi verbis Tito inimicitias populi concitare, scribens Bostrensibus, Titum eorum accusatorem fuisse, dicẽdo ipsius monitis, nõ sua volũtate populum à seditiõe cessasse: eumque velut hostem, populo suadebat expellere. Non enim quod iustum erat, aut legitimum iubebat agi, sed odio religionis, verbis quidem culpare, operibus autẽ mala perficere contendebat. Quapropter per ciuitates & prouincias Christiani diffugiebant. Huius participes plurimi meorum fuere progenitorum. Simul & auus, qui de patre Pagano natus, ipse cum tota domo, & qui erant ex genere Alaphionis, Christiani primo sunt facti in Bethelea vico Gazensium valde populoso, habentiq; templa antiqua: ædificiaq; pulcherrima, & maxime Pantheon in ciuitatis arce locatã, eminẽs super oẽm vicum. Quem locum arbitror ex voce Syra & Græca, deorũ habitaculum nominatum. Fertur autem his omnibus fuisse Christianismi autorem Hilarionem monachum. Cum enim dæmonio vexaretur Alaphion, diu Pagani atq; Iudæi incantationibus & lustrationibus apud eũ vsi, nihil illi prodesse potuerunt. Verum Hilarion solũmodo Christi nomen inuocans, dęmoniũ effugauit, eumq; in religionẽ Christianã repente transportauit. Floruit itaq; meus auus in expositionibus & interpretationibus scripturarum nostrarũ: quoniam erat ingeniosus, scientiaq; fultus, ita vt nec Arithmeticæ artis esset expers, ac propterea Ascalonitis & Gazensibus, & in circuitu Christianis valde gratus, tanquã religioni necessarius, & ad soluendas dubitationes scripturæ diuinæ vtilis. Primi siquidẽ isti in eo loco ecclesias & monasteria cõstruxerunt, easq; honestate atq; hospitalitate peregrinorũ & indigentium pariter ornauerunt. Ex quo genere vsque ad nostrã ætatẽ fuerunt viri optimi, quos grandæuos iuuenis ipse perspexi.

Sozomeni progenitores

Pantheon B

Hilarion monachus

Quod Iulianus præceperit, vt secundum Christianorum ritum, etiam Pagani orationes & eleemosynas facerent, & decimas templis offerrent, & cætera quæ Christianis facere moris est, adimplerent. Ca. 29

An. do. 365.

Igitur Imperator iam pridem dans operam, vt Paganismũ in omni sua ditione dilataret, grauiter ferebat, videns Christianos magis approbari. Et tẽpla quidem erant aperta, sacrificiaq; Paganorũ per ciuitates secundũ voluntatem illius procedebant. Ipse autẽ sollicitus erat, ne feruor ipsius ob

Christiano

A Christianorũ multitudinẽ frustraretur. Et maxime angebatur quod multorum sacerdotũ suorum Christianas audiret esse vxores,& filios,atq; seruos. Considerans aũt Christianismum ex vita bona & conuersatione cõsistere, studuit vbiq; tẽpla Paganorum constructione & ordine Christianæ religionis ornare,sedibus,atq; processionibus, Paganorumq; dogmatibus atq; monitionibus. Lectores suæ superstitionis instituit instar Clericorum,vt & horas certas,& dies orationũ solenniter obseruarent,pręcipiens pariter habere curam virorum, atque mulieres philosophari sciẽtes, habitaculis peregrinorũ & pauperũ,aliaq; prouidentia circa egenos exhibita, Paganorum religionem componere, & pietatis habere nomen. Si quis autem sponte vel inuite peccaret,secundũ traditionẽ Christianorũ instituit, vt post pœnitentiã,mediocrem sustineret correctionẽ. Præcipue vero imitatus dicitur notas literarũ Episcopaliũ,quibus solent alter alteri scribẽtes cõmendare peregrinos, & quò proficiscantur, & à quibus veniant,modis omnibus indicare:& solatia promereri,tãquã noti & amici sint testimonio missi signaculi. Hæc considerans dabat operã: vt Pagani Christianorum assuescerent officiis, Sed quoniam multis incredibile est eum studia Christianorũ sequi voluisse,non aliunde quàm ex ipsius Imperatoris sermonibus est probãdũ. Huiusmodi enim Arsacio põtifici Galatiæ scripta misit.

De huiusmodi literis extat Canon Nicæni cõcilij, ipsi Formatas vocant

Iuliani Aug. epistola ad Arsacium Pont.

B Paganorum ritus nondum agitur secundum sententiam nostram,propter cultores eius in negligentia positos. Nam deorũ claritas, magnitudo atq; sublimitas,omni oratione,omniq́ue spe maior est. Sed propitii sint nostris mentibus Dii propter negligentiã quam habemus,cum illorum prouidẽtia in paruo tẽpore tanta mutatio facta sit, quantã ne petere quidem quisquam ausus fuisset. Cur ergo credimus hoc posse sufficere, neq; respicimus quemadmodum superstitionẽ Christianorũ auxerit cura peregrinorum, & circa sepulturas & mortuos multa officia,honestaq; cõuersatiõis studia, non vera, sed ficta? Quas res arbitror apud nos debere sub veritate geri. Non itaq; satis est te talem esse, sed omnes absolute circa Galatiã sacerdotes:quos aut deprecare,aut ratione flecte, aut certe festinãter à sacerdotali ministerio remoue,nisi Diis cũ coniugibus & filiis atq; seruis colla submiserint:non ferentes vlterius suos seruos aut filios, hoc facere cõtemnentes, aut Galilæos impie contra deos agentes,& impietatẽ pietati pręponentes. Deinde cunctos admone,vt sacerdos neq; ad spectacula procedat,neq; in tabernis bibat,aut cuiquam arti,operibúsue turpibus aut pudendis præsit. Qui obediunt, honorentur: inobedientes expelle. Xenodochia constitue per singulas ciuitates,vt nostra peregrini clemẽtia perfruantur:nõ tantum nostri,sed etiam extranei pecuniis indigentes. Et vt habeas vnde fiat,interim decreui singulis annis trigĩta milia modiorũ tritici per vniuersam dari Galatiam,& sexaginta milia sextariorum vini. Horum quinta pars paupe

Christianorũ hospitalitas,& officia erga mortuos

Hinc cõijcere potes, quã officiosi fuerint olim Christiani, nõ solum in suos, sed etiam in gentiles & Iudæos

ribus templa obseruantibus debet expendi, reliqua peregrinis egentibus A distribui, Turpe nanq; est, vt Iudæos quidem non abiiciant, sed potius nutriant impiũ Galilæi & suos pariter, necnon etiam nostros: nostri vero nostrorum solatio deserantur. Quapropter doce etiam collationes facere Paganos ad talia ministeria, paganorumq; vicos offerre Diis primitias frugum eosq; huiusmodi benefactis institue, docens eos hoc opus olim fuisse nostrorũ. Homerus enim hoc probat, introducens Eumæum talia facientem. Nos ergo ne bona quidem nostrorũ imitamur, sed aliis permittimus negligentia non cõfusi, magis autem deorum reuerentiam respuentes. Si igitur hæc te faciẽtem ego cognouero, lætitia plenus ero. Præsides prouinciarum rarius in domum suscipe: frequenter eis scripta trãsmitte. Ingrediẽtibus eis ciuitatem sacerdotũ nullus occurrat, Cumq; ad templa venerint Deorum, intra ianuas eos nemo præcedat militũ forte aut præcedentium Officiorum: sed qui voluerit, subsequatur. Cum ad ipsum limen templi peruenerit, priuatus existat. Tu enim, sicuti nosti, intus es Iudex. Hoc enim etiam sacra sanctio videtur exigere. Obedientes igitur pro veritate pii sunt: reluctantes vanæ gloriæ cõprobãtur. Quid enim patiatur, aut quod mereatur auxilium, qui matrem deorum propiciam habere noluerit? Qui ergo eam neglexerint, non solum sine querela non erunt, sed etiam nostræ indignationis impetum sustinebunt. Neq; enim phas est vt illi parcatur, qui B deos habuerit inimicos. Suade igitur eis, vt si mea volunt frui tuitione, omnes Matri deorum studeant offerre culturam.

Eumæus Homeric°

Præsides item plus tanquam priuati

Quibus modis conatus sit Paganismum extollere, & milites ad cultum idolorum inclinare. Cap. 30.

HAEc itaq; faciẽs Imperator ad abolitionem Christianorũ, persuadere hoc subditis non potuit, & aperte vim inferre erubuit. Inter hæc vt ad Paganismũ milites insuescerent, studuit ad priscum schema reformare signum illud sublimius Romanorum, quod Cõstãtinus (sicut prædictũ est) in crucis formam mutauerat. Verũ in publicis imaginibus depingebat Iouem, quasi de cœlo illi coronam & purpuram deferentem: Mercurium & Martem in se respicientes, velut pro testimonio sapientis & fortis. Et hoc agebat imaginibus, vt sub occasione imperii latenter adorarentur Dii: & hoc modo subditi clanculũ fallerẽtur. Arbitrabatur enim quod si hoc volentibus imponeret, postea quæ vellet impleret. Si vero respuẽtes agnoscere, venia adempta torqueret, tanquã circa Romanorum solẽnia reluctãtes & in rempublicã atq; ipsum imperiũ delinquentes. Pauci vero etiã pœnis subditi cognouerũt dolum: quia sicut moris erat, adorare noluerũt. Turba vero (vt fieri solet) per ignorantiam simpliciter imagines adorabat. Quod tamẽ imperatori nil profuit. Cumq; multa excogitaret quibus Paganorũ ritus extolleret, inuenit modũ qui cõpluribus militibus Christianis claræ virtutis

Iulianus abolet crucem in vexillo

Iupiter Mercurius Mars

A virtutis coronam dedit. Cum venisset enim tépus, quo imperialia milites solent dona accipere (hoc enim agitur plerũq; die Kalendarum Ianuariarum, & natali principum, & vrbium regiarũ) exquisiuit vt eos simpliciter & ex prisca consuetudine fallere posset, iussitq; vt vnusquisque ad manum imperatoris accedétiũ, admonitus ab officiis, primo incẽsum offerret. Erat enim ante eum positũ thus & ara, secundũ antiquam Romanorũ solennitatem. Tunc quidem alii libere suam fortitudinem ostenderunt, & neque incensum offerre, neque donũ accipere ab Imperatore sustinuerunt. Alii vero occasióe legis & antiquitatis, ne mente quidem perceperũt quod cõmisere peccatũ. Alii propter lucrum capti, aut timore turbati, seu iussione repentina conclusi, licet intellexerint, tamẽ Paganismũ declinare nequiuerunt, Plurimi siquidẽ per ignorantiã decepti cũ inter cibos, (vt fieri solet) & pocula inuocarent inter se Christũ, respondens quidam dixit: Quid patimini inuocátes Christum, quem paulo ante denegastis, cum donum ab Imperatore percipiétes thus in ignem mitteretis? Cumque hoc milites audissent, & quod gesserant agnouissent, statim exilientes per publicũ currebant, atq; impetu facto proclamabant deum suũ, & cunctis hominibus testabantur se esse Christianos. & in eo nomine permanere: atq; per ignorãtiam se fecisse, & (si dici posset) solã manum Paganam esse: cõscientia vero nihil simul egisse. Cumq; venissent ad principem, proiecerunt aurũ quod

B acceperãt, & forti voce poscebát, vt reciperet quod dedisset, & illos occideret. Se enim pœnitétiã agere fatebãtur, eo quod improuide eorũ dextera peccasset: & studere propter Christum totum corpus pœnæ contradere.

Donatiua prĩcipum quãdo solita dari

Milites Christiani restituũt donatiua sua

THEODORITVS.

Hæc igitur furorem mouerunt Imperatoris. Et primo quidem eorũ capita iussit amputari. Cumq; deducerentur ad mortem, sequẽte populo mirãteq; virtutem eorũ pro pietate susceptam, venerũt ad locum vbi rei puniri solent. Tunc spiculatorem rogauit senior omnium, vt primo cuiusdã caput nomine Romani adhuc adolescentis abscinderet: ne dũ alios respiceret, frãgeretur. Cũq; ille genua fixisset in terra, & gladiũ spiculator euaginasset, venit repẽte nuntius, clamore prohibens necem. Porrò iuuenis ille ait, morte frustratus: Nõ fuit Romanus dignus, vt Christi martyr appellaretur. Et licet sanguinẽ sceleratus imperator fundi prohibuisset, ductus inuidia, nõ tam eos in ciuitatibus habitare permisit, sed ad vltima Romanorum loca in exilium misit.

Roman' miles

Milites Christiani in exiliũ mittuntur

SOZOMENVS.

Postea vero præcepit, vt qui sacrificare nollent, in palatium non intrarẽt, & neque collegio, neque foro, eos, neque arbitrio, neque vlla dignitate, nec aliqua administratione participare iussit.

THEODORITVS.

De corpore martyris Babylæ,& de simulachro Apollinis, fulminē concremato. Ca.31. A

An.do.365. Pythius Apollo incusat Babylam ademptæ virtutis fatidicæ

CVM igitur Iulianus apud Pythium Daphnæum peteret responsa de Parthici belli victoria,& ille viciniam corporis Babylæ martyris accusaret,iussit eius corpus auferri.Ob quam rem cum Christiani festiuitatem deducto corpore psallentes agerent,& indignatiōe principis quidā Theodorus iuuenis multa passionū tormēta pertulisset, hoc quidē facto,fallax dęmon martyris gloriā auxit,suū vero mendaciū clarius detexit.Fulmen nanq; cœlitus missum,omne templū accēdit,& ipsum Pythiū Apollinis simulacrū redegit in puluerem.Erat enim ligneū,sed foris deauratū. Quod noctu Præfectus Orientis tūc nomine Iulianus Iuliani θεῖος ,id est,auunculus,cognoscens,festināter venit Daphnen , volens succurrere deo,qui ibi colebatur:vidensq; eū redactum in cinerem, νεωκόρους ,id est,ædituos verberibus affligebat,credens hoc ab aliquo Christiano fuisse commissum.Qui licet torquerentur,tamen mentiri noluerūt,clamantes incendiū nō ex infernis,sed è supernis habuisse principium. Ad hæc etiam rustici vicinorum venientes locorum,dixerūt se vidisse fulmen cœlitus fuisse delapsum.

Iulianus, Iuliani Aug. auunculus

An. do. 365. Vasa ecclesiarū cōfiscantur Tēplū Christianorum prophanatur. Iulianus præfect° Oriētis. Felix.

De publicatiōe vasorū ecclesiasticorū,& quomodo Iulianus præfectus & Fęlix violantes ecclesiam diuinitus sint puniti. Cap.32.

INterea iubētur vasa ecclesiarū sacra fisci ærario deputari. Sublatisque ianuis ecclesiæ maioris, quam Cōstātinus ædificauerat, fit cunctis accessibile sanctuariū.Ingrediēte siquidē Iuliano Pręfecto Orientis ecclesiam, Felix Præpositus regalium thesaurorū pariter introiuit, & simul Elpidius Comes rerum priuatarum.Aiunt enim & Felicem & Elpidiū prius Christianos,tunc à pietate recessisse,impio Principi parere cupientes. Iulianus itaq; Præfectus impudenter contra sacrum altare minxit. Quem cum Euzoius prohibere tentaret,eum ille percussit in capite.Fertur autem dixisse, Christianorum inuētiōes cœlestium cura non vacare. Porrò Felix videns vasorum ornamenta,quæ Constantinus & Constantius frequēter obtulerant:Ecce in quibus,inquit,vasis Mariæ filio ministratur? Sed pro his impietatibus vęsanisq; pręsumptiōibus nō post multum pœnas exacti sunt. Nam repente Iulianus sæuo morbo correptus visceribus putrefactis interiit.Et excrementa non per meatus egestiuos emittebat, sed scelestum os, quod blasphemiis ministrauerat,organum huius excretionis est factum. Aiunt autem illius vxorem fide fuisse clarissimam,eamq; dixisse:Decet te marite laudare saluatorem Christum : quoniā tibi per hanc correptionem magnitudinē propriæ virtutis ostendit. Non enim agnoueras contra quē pugnare voluisti,nisi consueta longanimitate hęc tibi flagella diuinitus intulisset.His ergo verbis & passionibus imminentibus causam lāguoris cognoscēs,rogabat Imperatorē,vt ecclesia quibus fuerat ablata, redderetur. B

Ἐλπίδιος δὲ τῶν ἰδίων τοῦ βασιλέως χρημάτων τὴν ἡγεμονίαν πεπιστευμένος, κόμητα δὲ πριβάτων τοῦτον προσαγορεύειν εἰώθασι ῥωμαῖοι.

Hæc verba Theodoreti idcirco apposui vt intelligas quid sit Comes rerū priuatarū,& quid priuata, qua dictione etiam græci vtuntur, vt Iulian° Augu.ad Ecebolū ϗ τὰ κτήματα τοῖς ἐμοῖς ποιεῖ προσθεῖναι πριβάτοις

De Christianorum possessiōibus loquēs

Sed nec

A Sed nec illum flexit,& ipse terminű vitę suscepit. Porrò Felix & ipse repente flagellű virtute diuina suscipiēs,sanguine toto die simul & nocte ex ore fuso, & venis corporis vndiq; vacuatis, omniq; virtute simul expensa,& ipse celeriter est extinctus,æternęq; morti contraditus.

Quomodo apud Antiochiam sacerdotis filius sit conuersus. Cap.33.

His ita gestis,adolescens quidam,sacerdotis filius, in Paganismo nutritus ea tempestate ad Christianorum translatus est chorum. Erat enim tunc quædam insignis reuerentiæ mulier, & diaconissæ honore fulgebat. Hæc cum huius matre habuit amicitiam,quę sæpius cum huius mater ad ipsam veniret,hunc infanté amplectebatur,& ad cultum Christiani nominis inuitabat. Porrò matre defuncta veniebat adolescēs ad eā, & doctrina consueta fruebatur. Cumq; firmissime eius consiliű percepisset,interrogauit Doctricem,quo posset argumento,& patris superstitioné declinare, & prędicationé veritatis adipisci. Quæ dixit,vt patrem fugeret,& creatorem suum atq; illius potius sequeretur,atq; ad aliā iret vrbem, in qua latenter Imperatoris impii manus effugeret,ipsam se eius curā habere promittēs, Ad quam adolescens: Reuertar,inquit,postea,& animā meam tibi contra dam. Cű vero pauci transissent dies,Iulianus venit ad Daphnen, celebraturus publica sacrificia. Cum quo etiam huius pater. Erat enim sacerdos, An.do. 365.
B & sequi solitus Imperatoré. Cű quo erat & iste puer,eiusq; frater, habētes officium,vt cibos Imperatori apponerēt. Solebant enim septem diebus in Daphne festa celebrari. Primo siquidé die,cum staret iste ante Imperatoris accubitű,& epulas solenniter aspersisset,repletus horrore, cum celeritate Antiochenā venit ad ciuitatem,ad illam mirandam mulieré. Quo facto ego,inquit,nequaquā tibi de promissióe mētitus:tu vero vtriusq; saluti cō sulens,promissa comple. At illa repente surgens ad dei virum Melitiű per Melitius duxit adolescētē:verum ille in superiori habitaculo interim eum habitare pręcepit. Pater interea filiű requirēs,& Daphnen circuibat omnem: & ad vrbé veniēs,plateas cunctas perābulabat,& vicos oculis vndiquaque currentibus,& eum inuestigari desiderātibus. Cumq; peruenisset ad locű vbi habitaculű sanctus Melitius habebat,suspiciens,vidit illű de fenestra prospicieté. Et currens traxit ac deposuit,atq; domű vsq; perduxit. Priműque eum multis flagellis afficiens:deinde calefaciens obolos,manibus ac pedibus & dorso eius imposuit. Post hęc vinctű in cubiculo clausis ianuis dereliquit,& ita profectus est ad Daphné. Hæc ego à viro iam sene, cum narraret,audiui. Qui etiam hæc adiecit,quod spiritu diuino gratiaq; repletus, cōtriuerit omnia patris idola, & eorű īfirmitati cœperit irrogare blasphemias. Quo facto mente percipiens quod egisset,formidauit pręsentiam patris,rogauitq; dominű Christű,vt ipsi ferret auxiliű,claustraq; cōfrīgeret, & ianuas aperiret: Propter te, inquit,talia domine pertuli, & hæc agere

Filius sacerdotis Ethnici, ad Christum conuersus

non expaui. Cum hæc, inquã, dixissem, ceciderunt repẽte claustra, apertęq; A
sunt ianuæ. At ille rursus ad magistrã venit, quę continuo eũ indue ns sche
mate mulieris, & in camera residere iubẽs, post paululũ obtulit rursus san-
cto Melitio. Qui eum episcopo Cyrillo Hierosolymitano cõtradidit, & ita
venerũt noctu in Palestinã. Verum post Iuliani mortem etiam patrem iste
duxit ad veritatem Christianam. quod inter alia quoq; nobis exposuit.

Quomodo Iulianus aquis immolaticiis vniuersa polluerit, eiq; restite-
rint Iuuentius & Maximus. Cap. 34.

Iulianus publicos fontes Antiochiæ & cibaria sacrificiis prophanauit.

INterea Iulianus contra fidei pietatẽ impudẽtius armabatur, & vultu qui
dem se simulabat mitem: porrò laqueos instruebat, quibus deciperet in-
nocentes. Et primũ quidẽ fontes vrbis, & qui erant in Daphne, sacrificiis
violauit, vt vnusquisq; aquam bibentium eius horrore potiretur. Quũque
etiã in publico venales cibos illo scelere compleuisset (aspergantur enim
ex eis, & panes, & carnes, & poma simul, & olera, & cũcta quę comedũtur)
hęc videntes qui nomen salutare perceperant, ingemiscebãt quidem, atq;
mugiebãt videntes abominationẽ tantam. Veruntamen comedebãt, legi
obedientes apostoli: Omnia, inquit, quæ in macello venduntur comedite,
nihil diiudicantes propter cõscientiam. Verum duo quidam militia clari,
erant enim Scutarii principis, in quodam conuiuio, hoc horrore vehemen
tius sunt accensi, atq; admirabilium illorum adolescẽtũ in Babylone coru- B
scantiũ verbis vsi sunt, dicentes: Tradidisti enim nos regi iniquo, qui reces
sit à te vltra omnes gentes quæ sunt in terra. Hæc quidam conuiuarũ nun
ciauit Imperatori: qui repente illos ad se fortissimos viros adducens, requi
rebat quid loquuti fuissent. At illi occasionem fiduciæ de interrogatiõe su-
mentes Imperatoris, laudabilemq; sui firmantes zelum, dixerũt hæc pieta
tis more nutriti: O Princeps, laudandis legibus hactenus seruientes, quas
Constantinus & eius filii posuerunt, ingemiscimus, nunc abominatiõe o-
mnia videntes esse completa, & nephãdis sacrificiis cibos potusq; violari.
Hæc & domi defleuimus, & te præsente nihilominus eiulamus. Hoc enĩ
in tuo displicet nobis imperio. Hęc audiẽs ille mitis atq; philosophus à sui
similibus nominatus, mansuetudinis quidẽ exhibuit vultũ, & impietatis
faciem protinus enudauit, pręcipiens amarissimas eis plagas inferri. Quos
etiam luce priuauit, magis autem (vt verius est) illius tẽporis infelicitate li-
berauit, victricesq; eis coronas prouidit offerri: fingebat enim sẽ eis quasi
causam defendere Imperialis iniuriæ, & hęc diuulgari iussit inuidẽs decer
tatoribus veritatis in appellatiõe martyrii pariter & honoris. Nomina fue
runt horũ Iuuẽtius & Maximus, quos Antiochena ciuitas tanquã pietatis
propugnatores venerata, precioso monumẽto recõdidit: & vsq; ad diem
hunc festis annalibus honoratur. Sed & plurimi nobilium & dignitate ful
gentium vtentes tali fiducia, coronas æquales sunt adepti.

De his extat sermo diui Chrysostomi.

Quomodo

A Quomodo Valentinianus, qui post eum imperauit, propter aspersionem immolaticiæ aquæ ministrum percusserit templi. Cap. 35.

VAlentinianus etiam qui paulò post sumpsit Imperium, tunc Millenarius erat circa Palatia constitutus dux Lancearıorum. Is zelum quē pro pietate habuit, non celauit. Eo nanque tempore cum fulminandus ille Fortunæ templum ingrederetur saltans, & ex vtraque parte ianuarum astarét ministri templi, qui aspersione (sicut ipsi dicebant) purgarent ingredientes, Valentinianus præcedens principem, aspersionis guttam sua vidit in chlamyde. Et indignatus, pugno percussit templi ministrum, dicens se maculatum potius quàm purgatum. Quod respiciēs Imperator, iussit eum in custodiam tunc redigi, & ad eremum destinari. Sed ille cum annus & pauci transissent menses, pro mercede confessionis recepit imperium. Non solum enim in illa vita diligentes se deus honorat, sed aliquando etiam in præsenti bonorum operum retributiones impendit, & præsentibus pręmiis illic sperata confirmat.

An.do.366. Valentinianus χιλίαρχος τῶν λογχοφόρων

THEODORITVS.

De Artemio martyre, & Publia Abbatissa. Cap. 36.

ARtemium vero qui temporibus Constantii dux fuit Aegypti, quia illius temporis idola multa confregerat, non solum facultate nudum reddidit, sed etiam capitis sectione mulctauit. Hæc & huiusmodi gessit ille mā-
B suetus & ab iracundia remotus, sicut ab impiis vocabatur. Adiiciam super hæc etiam miraculum fœminæ, quæ zelo diuino huius contempsit impietatem. Publia quædam fuit eo tempore nominatissima & preciosis virtutibus exornata. Hæc cum nuptiale iugum ad tempus paulisper suscepisset, fructum dignissimum obtulit creatori. Ioannes enim Antiochiæ presbyter multo tempore constitutus, & sæpe apostolici pręsulatus decreta refugiens, de terra illius fœminæ admirabilis germinauit. Hæc habens apud se chorum conuersatione digna virginitatem seruantium, semper cum eis laudabat factorem saluatoremque deum. Transeunte vero Imperatore, clarius in commune psallebant, contemptibilem & deridendum iudicantes erroneum, illaque maxime cantica personantes, quæ idolorum videntur traducere debilitatem: dicebantque cum Dauid: Simulacra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum. Et iterum: Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. Hæc audiens Iulianus, & vehementer accensus, eas cum transiret tacere præcepit. Quæ eius legem paruipendentes, chorum maiori ordine compleuerunt. Rursusque illo transeunte psallebant: Exurgat deus, & dissipentur inimici eius. Tunc ille sæuiens, magistram chori præcepit adduci. Quam cum videret senectute maceratam, nec corporis caniciē miseratus est, nec animi studuit honorare virtutes: sed quibusdam Spatariorum iussit vt eam alapis cæderent. Quę

Artemius

Publia

Ioannes Antiochenus F. Publiæ

Psal. 113. b.

Psal. 67. a.

σπαθάριοι

veluti summum honorem contumelias illas excipiēs, domum reuersa est, eumq; solitis melodiis spiritalibus notabat. Sicut autor illius Cantici mali gnum spiritum effugauerat à Saul. Nam & Iulianus erroneos dęmones sibimet applicans, contra donum pietatis insaniebat. A

SOZOMENVS.

De Basilio atque Georgio. Cap.37.

An.do.366. Apollinaris Basilius Gregorius

Contristabat porrò eum non mediocriter Apollinaris Syrus, omni scientia insigniter instructus, simulque Basilius & Gregorius, Cappadoces, illius temporis Rhetores Christiani, alii que plurimi eloquentes viri. Quorum alii quidem æmulati sunt veram gloriam, alii Arianæ hæreseos habuere vesaniam. Quamobrem arbitratus hinc armari Christianos, prohibuit eos Gręcorum doctrinis imbui, & eorum lectionibus erudiri. Tunc Apollinaris cum esset doctus & simul ingeniosus, pro Homeri Poemate versibus Heroicis Hebraicam conscripsit antiquitatem vsque ad imperium Saul, & vigintiquatuor libris opus omne diuisit, vnicuique libro nomē literæ ponens, secundum Homericam lectionem. Fecit autem & aliud opus secūdum Menandri fabulas, Comœdiæ similitudine comparatas, imitatus etiam Euripidis Tragœdias, & Lyram Pindari. Et (vt absolute dicam) ex diuinis scripturis argumenta sumens, omnes Encyclias lectiones tempore paruo composuit, numero, virtute, moribus, conscriptione, charactere, & dispositione, Gręcis valde pares. Et nisi vetustatem homines honorarent, & quæ sunt in vsu grata crederēt, vt ego reor, æqua veteribus Apollinaris opuscula decreuissent. Fecit etiam non ignobilem ad ipsum Imperatorem, siue contra Paganos Philosophos librum cui titulū posuit, PRO VERITATE. In quo de sacris testimoniis tacens, probauit illos quidē fuisse deceptos, se autem sapere vera de deo. Hæc autem considerans Imperator, claris tunc episcopis scripsit: Legi, & reprehendi. Cui rescripserunt: Etsi legisti, non tamen cognouisti. Si Enim cognouisses, nequaquam reprehendisses. Quidam dicunt hanc epistolam Præsulis ecclesię Cappadocenę fuisse Basilii, quod incredibile non est. Siue autem eius, siue sit alterius, iustum est virtutis laudare doctrinam.

Apollinaris Syrus

B

SOCRATES.

De his qui amore pecuniæ à fide declinauerint. Cap.38.

An.do.366. Ecebolus Sophista

Plurimi vero non recta mente Christianum habentes nomen, quippe qui pecunias & honorem præsentem felicitati veræ fidei præponerent, ad sacrificiorum scelera descenderunt. Quorum vnus fuit Sophista Constantinopolitanus Ecebolus. Is enim mores Imperatorum sequens, sub Constantio quidem feruentissimum se finxit Christianum, sub Iuliano Paganus celeriter est effectus, & rursus post Iulianum volebat esse Christianus. Prosternēs etenim semetipsum ante ianuas ecclesiæ pronum, magna

A na voce clamabat: Conculcate me sal insensatum.

Quomodo pecunias Iulianus abstulerit Christianis. Cap. 39.

IGitur cum Iulianus iret ad Persas, volens in eis vlcisci, eo quod sub Constantio Romanorum terminos inuasissent, & sciens in prœliis euenire frequenter aduersa, & plurimis pecuniis opus esse, aduenit modum vt auferret pecunias Christianorum. Nolentibus ergo sacrificare, pecuniã multam imposuit, exigebanturq; vere Christiani. Singuli nanq; cortĩ pro sua substãtia offerebãt, & imperator ex iniusta collectione, iniuste factus idoneus est. Vbi enim non erat, illuc hanc mittebat legem: vbi erat, vtebatur ipse. Tunc ergo Pagani Christianos grauiter oppresserunt, interdum etiã tormentis corporalibus affligebant eos. Quod Imperator audiens, Christianis videlicet adeuntibus eum, defendere contemnebat dicens: Vestrũ est vt patientes mala sustineatis, hoc enim est præceptum vestri dei.

An. do. 365.

Christiani spoliantur à Iuliano

SOZOMENVS.

Quomodo ab Antiochenis irrisus sit. Cap. 40.

IGitur Imperator pugnaturus contra Persas venit Antiochiam. Cumque populus quereretur venalia quidem abundare, sed carius vendi, volens magnitudinem suæ largitatis ostendere, minora quàm debuit precia in foro rerum venalium cõstituit. Et cum fugissent tabernarii negotiatoresque

B diuersi, res necessariæ defecerunt. Antiocheni vero grauiter hoc ferentes, contumelias irrogarunt Imperatori.

An. do. 365. Iulian⁹ immi nuit precia rerum venal ã

SOCRATES.

Quærebantur enim aduersus eum, facetias de illius barba proferentes: erat enim eius barba valde promissa. Dicebant ergo: Tondatur, vt ad funes eius proficiat barba. Et quoniam superstitionis suæ causa Taurum idolis frequentius immolabat, aram vel taurum in solido suo formari præcepit. Ob quam rem proscindentes eum dicebant: Iste taurus euertet mundum. His iniuriis prouocatus ad iram, interminatus est se Antiochenam afflicturum ciuitatem. Quamobrem Tarsum Ciliciæ reuerti volens, iussit necessaria præparari. A quo proposito eum Sophista Libanius auocauit, scribẽs pro Antiochenis intercessionis librum, & rursus ad Antiochenos de principis ira: quos tamen libros non ædidit. Verum Imperator respuens se operibus vindicare, reciprocis iniuriis iram suæ indignationis amouit. Librum enim aduersus Antiochenos fecit lepidum & satis vrbanum, quem Antiochicum nominauit. Verum contra Christianos multa etiam in ea ciuitate commisit.

Iuliani & Antiochenorum contentiones. Symbolum in nomismatis. Libanius Sophista pro Antiochensibus

De simulachro Christi quod deposuit Iulianus. Cap. 41.

ILlud quoq; quod sub Iuliano accidit, nõ silebo. Fuit enim signũ quidem virtutis Christi, & indiciũ contra Principẽ iræ dei. Cum enim cognouisset in Cæsarea Philippi, ciuitate Phœniciæ, quã Paneada vocabãt, insigne Christi

Statuã Christi fusilẽ Iulian⁹ deiecit

Christi esse simulacrum, quod mulier illa sanguinis liberata profluuio con- A stituerat, eo deposito suam ibi statuam collocauit. Quę violento igne de cœlo cadente, circa eius pectus diuisa est, & caput cum ceruice vna parte deiectum atque in terra fixum: reliqua vero pars hactenus superfuit, & fulminis indicium reseruauit. Statuam vero Christi tunc quidem Pagani trahentes confregerunt. Postea vero Christiani colligentes in ecclesiam recõdiderunt, vbi hactenus reseruatur. Hoc itaq; simulacrum (sicuti refert Eusebius) omnium passionum & ægritudinum noscitur esse medicamẽtum. Iuxta quod quędam herba germinauit, cuius speciem nullus nostræ terræ medicus licet expertus cognouit.

Lege Eusebiũ lib. vij. ca. xij.

De beneficio herbę, quæ nascebatur iuxta simulachrum Christi, & de miraculis, quæ per loca diuersa pro noĩe Christi fiebãt. Cap. 42.

Mihi sanè videtur, quod adueniente deo nullum miraculum, nullumq; beneficium debeat non credi. Nam & alia plurima miracula per ciuitates & vicos plerunque apud multos Prouinciales antiquitus tradita sunt, habentia veritatem: quod statim monstrabo. Est itaque ciuitas Palestinæ Nicopolis nomine, hanc cum adhuc vicus esset, Emaus sacer Euangeliorum liber appellat. Quam romani post vastationem Hierosolymorum Iudaicamque victoriam, Nicopolim ex euentu vtique victoriæ vocauerunt. Ante hanc vrbem in triuio vbi Christus cum Cleopa post resurrectionem B noscitur ambulasse, tanquam ad alium vicum iturus, fons quidam est salutaris, in quo morbi hominum abluuntur, & alia pariter animalia diuersis detenta languoribus emundantur. Quod vt ita contingat, traditur ex quodam itinere visum esse Christum apud fontem cum discipulis suis & lauisse pedes, ex quo aqua facta diuersarum curatrix passionum. Fertur etiam quod in Hermopoli Thebaidos, arbor quæ vocatur Perseis, multorum morbos abegerit, si fructus, aut folium, aut pars eius corticis collo ægrotantium ligaretur. De hac enim arbore ferunt, quod cum apud Aegyptum Ioseph cum Christo & Maria virgine sancta fugisset Herodem, venissetque ad Hermopolim ciuitatem, mox vt ingrediebatur vrbem, non ferens hæc arbor maximum Christi salutaris aduentum, inclinata est vsque ad terrã, & eum suppliciter adorauit. Hæc ego de ista arbore à multis audiens narraui. Reor autem hoc signum fuisse factum ciuibus diuinæ pręsentiæ: aut certe quia ritu Paganorum hæc arbor propter magnitudinem atque pulchritudinem colebatur, mota est, non ferens Christi diuinitatem, dęmonibus vtique contremiscentibus cum viderent rerum talium destructorem (necnon omnibus simulacris Aegyptiorum secundum Esaię prophetiam) fugatoq; dęmonio pro testimonio Christi vacuam remansisse. Igitur apud Aegyptios & Palestinos gestorum testimonia conseruantur.

Nicopolis Emaus

Fons apud Nicopolim morborũ depulsor

Berseis arbor

THEODORITVS.

Quomodo

A Quomodo Iulianus Iudæos armauerit cōtra Christianos,& de templo Hierosolymorum. Cap.43. An.do.365.

IGitur Iulianus etiam Iudæos contra Christianos armauit. Primumq; cōuocans requisiuit, quur cum ipsis præcipiat lex sacrificare, nequaquam immolationibus vterentur. Cumque respondissent, vno tantummodo loco sibi offerre sacrificium fuisse permissum, repente iussit deo exosus destructum reparari templum, credens infelix dominicum verbum se posse destruere: cuius per hoc veritatem magis ostendit. Hæc itaque verba Iudæi libenter accipientes, cunctis per diuersum terrarum orbem mandauere Iudæis. Qui vndique concurrentes, pecunias ad ædificium alacriter offerebant: ministrauitque plurimum etiam Imperator, non largitatis gratia, sed vt veritatem oppugnaret. Misitque pariter præsidem impiorum executorem dignissimum præceptorum. Aiunt enim, quod ad repurgationem faciendam argenteos hamos,& cophinos,& scaphas habuerint. Cumque fodere iam cœpissent, statuto quidem die hoc multitudo plurima faciebat: nocte vero, spontanea terra de valle crescebat. Solutis itaque prioris etiam fundamenti reliquiis, noua omnia præparabant. Cumque gypsi & calcis multa modiorum milia congregassent, vis magna ventorum repente respirans, tempestates atque procellæ subito factę, quicquid congregatum fuerat, disperserunt. Adhuc autem insanientibus eis, & nequaquam diuina B longanimitate correptis, maximus primo terręmotus est factus. Et quisquis non fuerat mysteriis diuinis imbutus, vehementer attritus est. Quum vero neque hoc terrerentur indicio, ignis ex fundamentis quę suffodiebantur egrediens: plurimos fodientium concremauit, aliorum membra dissoluit. Nocte quoque plurimis in vicina porticu dormientibus, cadens subito cum tecto ipsa porticus, dormientes oppressit. Alio vero die in cœlo signū splendens crucis salutaris apparuit. Sed etiam Iudęorum vestes crucis signaculo sunt impletæ, non tamen splendenti, sed nigro colore signatæ. Hæc itaque deo rebelles considerantes,& diuina flagella expauescentes, ad propria sunt reuersi, confitentes esse deum, qui ab illorum progenitoribus ligno fuerit adfixus. Quod audiens Iulianus, cum vtique caneretur ab omnibus, tanquam Pharao indurato corde non timuit.

Iulianus autor Iudæis vt templum Hierosolymitanum reparent

De bello Parthico,& quomodo Iulianus illuc profectus sit. Cap.44.

IGitur cum Persæ mortuum cognouissent Constantium, sumpta fiducia venerunt ad terminos Romanorum denunciātes bellum. Ob quam rem collecto exercitu Iulianus misit in Delphos,& Delum, atque Dodonen, ad percipienda responsa, an expediret ipsi bella suscipere. Tunc vniuersi Vates & pugnandi fiduciam dabant,& victoriam promittebant. Vnum vero responsum pro exemplo mendacii ac seductionis inserere non pigebit: est enim huiusmodi: Nunc omnes aggredimur dii, victoriæ trophæa referentes

An.do.364. Persæ aduersus Romanos

rentes

rẽtes circa fluuium Thiren. Horum ego dux ero belligerator Mars. Νῦν πάντες ὡρμήθημεν θεοὶ, νίκης τρόπαια κομίζασθαι παρὰ θηρί ποταμῷ. τῶν δ' ἐγὼ ἡγεμονεύσω θοῦρος πολεμόκλονος Ἄρης. Horum itaque carminum ridiculum eos conuenit diuulgare, qui sapientem deum Musarumque principem Pythium vocant. Ego autem
Tigris mendacium seductionis eius inueniens ingemisco. Thiren nanque fluuium Tigrim voluit appellare, quoniam Thiris eius nomini similis est. Is enim fluuius ex Armeniæ redundans montibus, & per assyriorum arua discurrens, sinum descendit in Persicum. Per hæc ergo responsa deceptus infelix, & victoriam mente somniabat, & post Parthicum prælium pugnam
Galilæi Galilæis inferre parabat: sic enim vocabat Christianos, contumeliam nominis se eis inferre putans, cum magis debuisset eorum considerare virtutem. Non enim Socrates etiamsi Critias fuerit appellatus: & Pythagoras, Phalaris, ex mutatione nominis aliquam labem contraxerint: neque Nireus, Thersites vocatus, pulchritudinem quam habebat, amiserit. Horum nihil mente percipiens, ex hac appellatione aliquid læsionis se nobis putauit inferre. Et fallaci responso credens, interminabatur per ecclesias dæmonum se statuere simulachra. Post has igitur minas, ab vno viro in Berœa debellatus est. Is enim nobilis erat, eiusque ciuitatis Curiæ præsidebat, quem zelus Christi reddidit clariorem. Videns nanque filium in impietatem, quę tunc vigebat, fuisse demersum, expulit sua domo, & coram omnibus abdicauit. Qui in vicinę ciuitatis itinere aggressus Imperatorem, suam B
Præses Berœensis filium ob Christianismũ abdicat voluntatem & abdicationem patris aperuit. At ille quiescere iuuenem imperauit, placandum promittens patrem. Cumque venisset in Berœam, nobiles & honoratos conuocauit ad prandium: inter quos erat & huius pater, quem cũ filio in suo prandere iussit accubitu. Tunc circa medias epulas dixit ad patrem: Non mihi videtur iustum vim facere voluntati ad aliud declinanti, & animum ad alia mutare quę non vult. Noli itaque esse filio violentus, sequi tua dogmata respuenti. Neque enim ego tibi vim facio vt mea sequaris, licet cogere valde possim. Ille causam diuinæ religionis mẽte percipiens: De isto, inquit, ô Imperator, erroneo dicis, & deo exoso, & veritati præponente mendacium? Tum ille rursus mansuetudinis induens vultum: Cessa, inquit, detrahere. Et declinans ab eo vultum, adolescenti dixit: Ego tui curam habebo, quoniam patri tuo vt hoc faciat suadere non possum. Hæc itaque non frustra retuli, sed volens ostendere non solum illius admirabilis viri fiduciam, sed quod contempta Iuliani à plu-
Libanius Sophista rimis sit potestas. In Antiochia autem vir quidam optimus pædagogus adolescentium habitabat. Eratque illic nobilis ille Sophista Libanius, impius, expectansque Iuliani victoriam, habens præ oculis eius minas. Ergo interrogauit pędagogum, quasi nostram deridendo religionem: Nunc, inquit, fabri filius quid putas agit? At ille quod paulo post contigit, repletus

gratia

A gratia diuina prędixit. Respondit enim: O Sophista, creator omnium, quem tu fabri filium nominasti, loculum Iuliano concinnat. Post paucos vero dies mors illius nunciatur erronei, & in loculo positus aduectus est, minarumq́ue tumor euacuatus.

Quomodo Iulianus monachus, eius mortem antequam audiret prænuntiauit. Cap. 45.

EO porrò tempore religiosissimus Iulianus cognomento Saba, qui angelorum incorporalium vitam corporali conuersatione videbatur imitari, cuius etiam vitam conscripsimus, prolixiores offerebat deo preces, cum illius impii minas audisset. Et ea hora qua ille percussus est orans, mortem eius iste cognouit, licet plusquam viginti mutationes ab eo loco vsque ad illius exercitum esse viderentur. Aiunt enim cum continuè ingemisceret, & clementi domino supplicaret, subito lachrymarum eius fluuium restitisse, fuisseq́ue alacritate repletum, & eius vultum exhilaratum. Hanc animi perturbationem ministri respicientes, rogauerunt vt eis causam repentini gaudii patefaceret. Tunc ille dixit: Ferus sacræ vineæ deuastator pœnas exactus est vastationis suæ, iacetq́ue mortuus, terroribus minisq́ue frustratus. Hæc cognoscentes exultauerunt omnes, deoq́ue hymnos gratificos obtulerunt. Postea vero à nuntiis est compertum, eundem B fuisse diem simul & horam necis Iuliani, quam ille sacratissimus senex cognouerat atque prędixerat.

An.do.365. Iulianus Sabba

πλεόνων ἢ εἴκοσι σταθμῶν

De inconsulto Iuliani ducatu. Cap. 46.

ILlum itaque semper inconsulte egisse, mortis demonstrauit euētus. Trāsiens enim cum exercitu fluuium qui Persarum Romanorumq́ue regna diuidit, repente naues incendit, non suadens rebus aut verbis, sed cogens milites præliari. Porrò duces alacritate repleti, animabant milites, & eos spe varia confortabant, quam Imperator absciderat, cum eorum reuersionem incensis nauibus abnegasset. Super hæc autem cum debuisset cibos militibus congregare, neque de propriis finibus præcepit afferri, neque de inimicorum abundantia iussit aliquid deprędari. Relinquens ergo habitabilem viā, pergebat per solitudinis loca, vbi & cibo & potu milites defraudati, & duces itineris non habentes, sed errantes in deserta prouincia, sapientissimi Principis cognouere imprudentiam.

SOCRATES.

Multos itaque vicos castraq́ue detinens, iam etiam ciuitates capiebat. Cumq́ue venisset Ctesiphontem, intantum obsedit regem, vt crebris Legationibus vteretur, offerēs dare suę patrię partem, si solutus bello discedere posset. Quod ille noluit, neq; supplicantiū est misertus: neq; mente percepit, quod vincere quidem bonum est, superuincere nimis inuidiosum: credens præcipue magicis artibus; quas ei Maximus philosophus exhibebat,

Iulianus obsidet regē Persarum apud Ctesiphontem

Maximus philosophus

Iulianus putabat se alterum Alexandrum & arbitratus Alexandri Macedonis se gloriam percepturum, aut etiam maiorem. Putabat enim secundum Pythagoræam Platonisque sententiam, ex mutatione corporum Alexandri animam se possidere, aut esse potius in alio corpore alter Alexander. Ob hanc itaque causam Persarum regis noluit preces admittere. A

SOZOMENVS.

Quum igitur in deserti loca primò captiuorum habuisset ducatū, postea quidam senex sub schemate proditoris se ei compendiosum iter ostendere compromisit. Cumque tribus diebus ambulantes ad maiorem solitudinem venissent, illum quidem fustibus occiderunt, confitentem hoc se fecisse pro patriæ liberatione, & libenter tormenta omnia sustinere. Exercitus interea Persarum, ex itinere fatigato exercitui Romanorum, commotus occurrit, seque ad congressionem prælii parauit.

SOCRATES.

Querebantur enim Romani de principe, cur noluerit bellum cum lucri promissione finire. Veruntamen Persis instātibus resistebant, ita vt frequēter verterētur hostes in fugā. Porrò Iulianus erat pręsens in equo, & exercitum confortabat, inermis quidem, spe felicitatis suæ audacior factus.

THEODORITVS.

De peremptione Iuliani. Cap. 47. B

Contra quem iaculum repente delatum, discurrens per brachium, in eius latus immersum est. Ex hoc vulnere suscepit finem vitæ. Quis vero iustissimum intulerit vulnus, hactenus ignoratur. Sed alii quendam inuisibilium hoc intulisse ferunt: alii vero vnum pastorum Ismahelitarum: alii militem fame & itinere fatigatum. Sed siue homo siue angelus fuerit, palàm est quod diuinæ iussioni ministrauit. Aiunt autem quod cum fuisset vulneratus, mox manum sanguine suo compleuerit, & in aerem proiecerit, dicens: Galilæe vicisti. Et in eo ipso confessus est cum blasphemia victoriam.

SOCRATES.

Callistus Callistus autem qui inter familiares imperatoris tunc militabat, & Heroico versu eius conscripsit historiam, ait eum à dæmone vulneratum, fuisse defunctum. Iulianus ergo quarto Consulatu suo quem ædiderat cum Salustio, sexto die Iunii mensis, in Persica regione defunctus est, anno tertio imperii sui, septimo vero ex quo Cæsar à Constantio fuerat ordinatus, vitæ anno. XXXI. [Iuliani Augu. mors An. do. 366.]

Quæ magiæ post mortem eius inuentæ sint. Cap. 48.

Carræ Post cuius mortē eius Magię cōpertę sunt. Carrę nanq; ciuitas est, hactenus impietatis eius reliquias habens. Per hanc iter agēs, quoniam per Edessam propter piæ religionis cultum transire noluerat, in tēplum quod à Paganis colitur, est ingressus. Vbi cum quædam cum suis consortibus sacrile-

A sacrilegia celebrasset, ianuas & claustra disposuit, & quosdam ibi milites ob seruare præcepit, vt intra hoc nullus accederet donec ipse rediret. Cumq; mortuus fuisset, & impio pium successisset imperium, ingredientes in templum inuenerunt mira principis simulacra, eiusque sapientiam & famosissimam pietatem. Viderunt enim mulierem à capillis appensam, extensas habentem manus, cuius vterum aperuerat, vt Persarum victoriam in iecore eius inspiceret. Hoc ergo scelus in Carris inuentum est. Verum in Antiochia plurimas arcas in Palatio humanis aiunt capitibus plenas fuisse repertas, & innumera in puteis demersa corpora mortuorum. In qua vrbe cum eius nunciatus fuisset interitus, publicam cuncti habuere festiuitatem, & non solum in ecclesiis & sepulturis martyrum saltabant, sed etiam in Theatris Crucis victoriam prædicabant, illius Magiæ insultantes. Ego autem etiam clamorem fauoris eorum hic ponere necessarium iudicaui, vt etiam apud posteros hæc memoria reseruetur. Communiter enim clamabant omnes: Maxime fatue, vbi sunt tua vaticinia? Vicit deus, & Christus eius. Hic ergo libri terminus est habendus, ne pio imperio impietatis potentia copuletur.

Magica quædam portenta Carris reperta

Antiochensiũ publicũ gaudium de morte Iuliani

HISTORIAE ECCLESIA B STICAE QVAM TRIPARTITAM VOCANT, LIBER SEPTIMVS.

SOCRATES.

De Iouiani Imperatoris auspiciis, & quemadmodum à Persidis finibus sit egressus. Cap. I.



MILITES igitur in maxima sollicitudine cõuenientes, omissa omni dilatione, altero die Iouiano insulas Imperatoris imponunt. Erat enim vir fortis & nobilis, & illo tempore χιλίαρχος, id est, Millenarius, quo Iulianus electioné militibus lege proposuit, vt aut sacrificarent, aut militia cederent. Qui cingulum magis elegit amittere, quàm Imperatoris præceptis impiis obedire. Hunc ergo tunc Iulianus propter belli necessitatem inter viros militares habebat. Qui cum violenter à militibus ad imperium traheretur, clamabat, dicens, non se velle Paganis hominibus imperare, cum ipse Christianus existeret. Cumque vox omnium communiter proclamas-

Iouianus August. An. do. 366. Tribunus militum Cingulum militare

ſet, dicentium, ſe quoque Chriſtianos, ſuſcepit imperium. A

THEODORITVS.

Cogitabat itaque Iouianus de communi ſalute, & quomodo poſſet de medio hoſtium illæſum exercitum liberare. Nec indiguit magno conſilio, ſed ſeminibus pietatis vtiliſſimum vindemiauit fructum. Repente nanque ſuam prouidentiam deus oſtendit, & fluctuationem eius ad portum tranquillitatis adduxit. Dum enim huius anguſtiam Perſarum rex agnouiſſet, miſſa Legatione petiuit pacem, deinde cibaria militibus deſtinauit, & forum venalium eis pręparari in deſerto præcepit. Celebratisque fœderibus, exercitum reduxit incolumem.

SOCRATES.

Fœdus Romanorum cum Perſis

Quæ pacta, quantum ad gloriam quidem pertinebat Romanorum, turpia erant, ſed tempori congruebant. Amiſſa nanque Syria, & tradita Perſis Niſibi Meſopotamiæ ciuitate diſceſſit. Hæc nunciata, Chriſtianos confortauerunt, Paganis intulerunt luctum. Porrò milites incautum Iuliani feruorem valde culpabant, cauſamque damni finium Romanorum ei potius imputabant, quod à perſarum veluti proditore ſeductus, naues quæ per fluuium frumenta deueherent incendiſſet, & famem militibus accerſiſſet.

Quid Sophiſta Libanius contra Chriſtianos ſcripſerit, & quomodo Socrates hiſtoriographus eius dicta confutarit. Cap. 2. B

Libanij opus de morte Iuliani

TVm itaq; Sophiſta Libanius Lamentationis librum in Iulianum conſcripſit, quem Iulianum denominauit, faſcinatũ ſane laudibus illius: in quo etiam meminit librorum quos contra Chriſtianos ædiderat Iulianus. Et ſi quidem laudes Imperatoris Sophiſta dixiſſet, ego quieſcerem, veſtigia hiſtorię ſequens. Sed quia tãquã callidus Rhetor mentione Iuliani librorũ Chriſtianam videtur lacerare religionem, propterea cõtra eum poſitis primum verbis ipſius, pauca dicenda ſunt. Hyemis, inquit, noctes amplius Imperator extendens, incumbendo libris, Palęſtinẽſem hominem deum, deique filium referentibus, pręliabatur enixius, & redarguendo præualuit, vt riſum & quandam inanitatem oſtenderet eorum quę colũtur à talibus. In quibus laboribus ſene Tyrio ſapientior eſt inuẽtus. Propitius autem ſit iſte Tyrius, & placide verba mea ſuſcipiat, tanquam à filio victus eſt. Hæc quidem Sophiſtæ Libanii ſunt. Verum ego ſophiſtam eum optimũ fuiſſe noui: quanquã ſi nõ eius religionis fuiſſet, cuius Imperator erat, omnia quæ de Iuliano Chriſtiani dicunt, etiã iſte tunc diceret, & forſitan tanquã Rhetor augeret. Nam & viuo Conſtãtio laudes, & eo defuncto iniurias plenas criminibus eius effudit. Et ſi ſenex Porphyrius fuiſſet Imperator, libros eius Iuliani prępoſuiſſet operibus. Sed & Iulianus, ſi Sophiſta fuiſſet, dixiſſet forſitan etiam ipſum malum, ſicut Ecebolum. Quia ergo ille tanquam eius ſectę,

Libanius viuũ Conſtantium laudauit, vituperauit mortuum

Porphyrius

A sectæ,& tanquam Sophista & amicus Imperatoris, quæ ei sunt visa dixit, ei nos vt possumus obuiemus. Primum itaque dixit, quod libris incumberet, hyemis noctes extendens. Incumbere nanque significat, quod intétionem habuerit, vt vituperationem conscriberet, sicut consuetudo Sophistis est. Nam olim hos libros scierat, sed tunc incumbebat,& maximo prælio contendebat. Vnde palàm est quod non (sicuti Libanius putat) redarguendo prçualuerit, sed infirmitate suę veritatis æstuabat, & quæ bene illic cauteque sunt posita, tanquam detractor lacerare laborabat. Omnis enĩ qui resistit alicui, nunc vertendo, nunc celando veritatem, mentitur aduersus eum contra quem litigat. Et qui infensus alicui est, omnia sicuti hostis non solum agit, sed etiam loqui contendit. Quod vero Iulianus atque Porphyrius, quem Tyrium senem vocat, detractores ambo fuerint, suis ipsorum sermonibus arguuntur. Nam Porphyrius summi philosophorum Socratis vitam lacerauit in historia Philosophica, quam ipse conscripsit:& talia de eo retulit, qualia soliti derogationibus occupari. Et hæc de illo Socrate, qui apud Græcos mirabilis castitate, iustitia aliisque virtutibus habebatur. Quem Plato mirabilis eorum philosophus,& Xenophon, alter philosophorum μέλιττα, non solum tanquam deo amabilem honorant, sed etiã vltra hominem sapuisse pronunciant. Porrò Iulianus æmulatus patrem, passionem propriam in Cæsaribus denudauit, & omnium ante se regnantium vitas carpens, ne philosopho quidem Marco pepercit. Igitur ambo detractores fuerunt. Non opus habeo pluribus vti sermonibus. Ego nanq; ex vtrorunque verbis mores eorum coniiciens, hęc dixi. Quid autem de Iuliano Gregorius Nazanzenus retulerit audiamus. Ait enim in secundo libro contra Paganos hęc verba post alia: Hæc equidem de Iuliano aliis ipsa experimenta tradiderunt,& assumpta potestas imperii: mihi auté eius mores comperti sunt, cum hunc virum Athenis clarius agnouissem. Venerat enim illuc, cum frater eius Imperatori videretur inimicus. Fuitque aduentus eius ratio duplex: vna quidem quasi decentior, qua dicebat se venisse vt viseret Hellada atque doceretur: altera vero secretior & non nota plurimis, vt immolatores dæmonum & viros fallaces inquireret, quia nondũ habebat impietatis suę licentiam. Tunc igitur non frustra consideraui virũ. Non enim fortuito ista conspexi, sed faciebat me cautum inconstantia morum eius,& excessus vberior. Vates siquidem egregius est, qui bene considerat. Nullum enim signũ in eo mihi vtile videbatur. Ceruix inflexibilis, humeri iactabiles, oculi currentes, huc illucq; directi, & furiose respiciétes. Pedes impatientes, nares spirantes iniurias atq; contemptus, schemata risibilia,& hoc ipsum semper habentia. Risus incõtinens,& quasi subbulliens. Consensus & negatio simul, ratio nulla ratione cõsistés, interrogatio inordinata, atq; respõsio nulla congruentia sibi conueniens. Sed quid per vni-

B [margin, beside "passionem propriam in Cæsaribus denudauit"]

ξενοφῶν, ἀττικὴ μέλιττα ἱστορικὰ [illegible], primus scripsit vitas philosophorum

Gregorius Nazanzenus de Iuliano

Depingit Iulianum Nazanzenus

versa discurro? Hunc ante opera vidi, & operibus ipsis agnoui. Et siquidem essent mihi præsentes, qui tunc aderant, testarentur quòd cum hæc vidissem, repete dixi: O quale malum nutrit Respublica Romanorum? Et cum hæc prædixissem, optaui me inueniri debere mendacem. Melius enim fuerat hoc, quàm vt tantis terra sceleribus impleretur. Nunquam arbitror talia fuisse prodigia, cum multa diluuia, multæ pestes, & hiatus terræ prouenerint, licet homines inhumani & feroces, compositique dissimilibus naturis fuisse referantur. Ob quam rem digno suo superbia fine cõclusus est. A

Hęc Gregorius de Iuliano narrauit. Quia vero contra Christianos multa proferentes, nisi sunt vim facere veritati, quædam ex sacris literis peruertentes, alia permutantes, omnia tamen secundum suam sumentes intentionem, multi eis obuiantes ista patefecerunt, destruentes & redarguentes eorum vana sophismata, & ante omnes Origenes, licet ante multa fuisset tempora Iuliani. Is enim quæ videbantur turbare legentes sacratissimas lectiones, obiiciens sibiipsi & interpretatus ea, detractorum sophisticas adinuentiones exclusit. Quæ si sæpius legissent Iulianus atque Porphyrius, ea libenter accipientes, in aliud forte sua verba mutassent, & non ad blasphemię sophismata verterētur. Quod vero lacerare studuerit Imperator, apud idiotas & simplices verba faciens, & non apud eos, qui scripturarum diuinarum obtinent veritatem, ex his palàm est: sumens enim ea verba, quæ dispensationis causa humanius posita sunt, cum multa huiusmodi collegisset exempla, hæc nouissime dicit: Horum igitur singula si non aliquam habent ineffabilem contemplationem, maxima de deo blasphemia sunt plena. Hæc ergo Iulianus in tertio contra Christianos libro dixit. In libro autem suo quem de Cynismo scripsit, docens quomodo sacras fabulas deceat fingi, dicit oportere harum veritatem abscondi. Sic enim ait: Amat enim natura celari, & abdita deorum substantia non patitur nudis verbis in aures introire pollutas. Apparet ergo per hæc Imperatorem suspitionem habuisse de diuinis scripturis, quod essent verba mystica ineffabilem quendã modum contemplationis habentia. Sed indignatur quod non omnes eandem sententiam habuerint, & incessit hos qui inter Christianos diuina simpliciter suscipere videtur eloquia. Non igitur oportebat eũ cõtra simplices insurgere, nec propter illos contra sacras literas intumescere, neq; odio habere aut auersari quę magis bene intellexerãt: quod non oẽs tunc ita sentirēt, sicut ipse voluerat. Similis ergo Porphyrio factus est. Ille nàq; in Cęsarea Palęstinæ à quibusdam Christianis cęsus, iram non ferens, Christianismũ deseruit per furorem: & odio inimicorũ scribēdo blasphemias Christianismo priuatus est: sicut eũ Eusebius Pamphili redarguit, & eius verba destruxit. Imperator autẽ apud idiotas superbus inter Christianos extitit, ea passione in blasphemias Porphyrii declinauit. Ambo siquidẽ spõte delique- B

Origenes

Liber Iuliani August. πρὸς τὸν κύνα ἡράκλειον, πῶς κυνιστέον

Iuliani verba ex tertio li. contra Christianos

Iulianus reprehenditur

Quid Porphyrium mouerit, vt aduersus Christianos scriberet

A liquerunt,& ſcienter peccando digniſſima pœna mulctati ſunt. Cũ igitur ſophiſta Libanius velut irridens dixiſſet, hominẽ ex Paleſtina deũ & dei filium faciunt,oblitus ſuorũ videtur eſſe verborũ:ad finẽ nanque eius libri Iulianũ deificauit ſic inter alia dicens:Primũ nãq; nũciũ eius mortis penè peremerãt,quod putaretur de deo mentitus.Deinde paululũ deſcendens, ait:O dæmonum alumne,dæmonũq; diſcipule,& dæmonũ obſeruator. Qui licet hoc aliter intelligeret,veruntamẽ hæc eadẽ de Iuliano dixit,quę Chriſtiani approbantes affirmant.Si ergo eum laudare cogitabat,oportebat eum hoc nomen effugere:nec eũ deditũ dæmonibus indicare:ſicut ſermonem aliũ declinauit,quem cum reprehẽderetur,de ſuis libris abſcidit. Quomodo enim homo Chriſti deificetur, & quemadmodũ in aperto homo fuerit,inuiſibiliter autẽ deus,& quẽadmodũ vtraq; ſint vera,Chriſtianorum ratio ſacra nouit:Pagani vero antequã credãt,intelligere nequeũt. Dicit enim ſermo diuinus:Niſi credideritis,non intelligetis. Quapropter nõ erubeſcũt,multos homines deificãdo: & vtinã bonis moribus ĩſtitutos, aut iuſtos,aut caſtos,& nõ potius lubricos,iniquos,& ebrioſos,id eſt,Hercules,Dionyſos, & Aſclepios,ſicuti frequẽter ĩ ſuis libris Iulianũ iurare nõ pudet.Quorũ maſculos fœminaſq; Cupidines ſi enumerare voluero lõga digreſſio generatur.Sed ſufficit hæc ſcire volẽtibus Ariſtotelis Pallium,& Esa. 6.a Ariſtotelis pallium,Corona Dionyſij

B Corona Dionyſii,& liber Egini multæ memoriæ,turbaq; Poẽtarũ,qui de talibus ſcribentes,vere ridiculũ & inanitatem Theologiæ oſtendere Paganorũ.Quod vero proprium Paganorũ ſit,homines ſumma facilitate deificare,mõſtremus.Rhodiis quadã calamitate detentis, reſpõſum eſt datum, vt Phrygium Attin ſacerdotem væſanæ Phrygũ celebritatis placarent.Tale nanq; reſponſum eſt:Attin placate deum magnum,purũ Adonem,bonæ vitæ diuitiarum datorẽ,comatumq; Dionyſum.Hoc itaq; reſpõſo Attin qui amore vęſano ſemetipſum occidit,eundem Adonem Dionyſumq; nominauit.Cumq; Alexander Macedonũ rex trãſiſſet in Aſiam, Amphictyones Alexandro fauentes,carmina iſta finxerunt,Iouem deorũ Cõſulem,& Mineruam honora ter genitam,qui corpore mortali ſupernum abſcondis regem,quem Iupiter Heroum ſeminauit generibus adiutorẽ, bonę legis lętitiæ Alexandrum ſtatuere regem.Hæc in Pythia pronunciauit dęmon:qui cũ potentibus adularetur,deificabat eos. Quid enim dicamus cum etiam Cleomedẽ athletã deificauerint,ita dicentes:Vltimus Heroum Cleomedes Aſtypalęus,quem ſacrificiis honorate,quia mortalis iam non eſt.Propter hoc ergo reſponſum Diogenes Cynicus & Oenomaus philoſophus Pythium reprehẽderunt Appollinẽ. Cyziceni vero tertiũdecimũ deum Adrianũ appellauerũt.Sed etiam ipſe Adrianus amatum ſuum Antinoum deificauit.Et hęc ridiculam inanitatẽ non dicit eſſe Libanius? Hęc ergo à nobis propter eius detractionem, per digreſſionem dicta ſufficiãt.

Attin Rhodii in deos retulerunt

Amphictiões de Alexãdro

Cleomedes athleta

Adrianus Antinous amaſius Adriani

P 4 THEO-

THEODORITVS. A

De rectitudine fidei Iouiani,& quid Athanasius Alexandrinus scripserit. Cap.3.

Iouianus Aug. epõs exules restituit

Iouian⁹ Aug. ab Athanasio cupit orthodoxam religionẽ edoceri

IOuianus ergo Imperator,mox vt imperii sui terras ingressus est, primũ scripsit legem,vt episcopi de exilio redirent,& ecclesias eis reddendas esse professus est,qui expositã in Nicæa fidem inuiolabiliter seruassent.Scripsit etiam Athanasio,qui præcipuus erat horum dogmatũ propugnator, petens vt ei rescriberet perfectam diuinorum dogmatum disciplinam. Qui eloquentiores episcopos congregans rescripsit,rogans vt fidẽ Nicçæ expositam custodiret,tanquam Apostolicis dogmatibus congruentem. Cuius epistolæ verba sunt hæc:

PIISSIMO ATQVE CLEMENTISSIMO VICTORI Augusto Iouiano Athanasius,& reliqui episcopi,conuenientes ex persona omniũ epõrum Aegyptiorum,Thebaidos,& Libyæ.

DECET deo amabilem principem discendi habere voluntatẽ, desideriũq; cœlestiũ.Sic enim vere & cor habes in manu dei, & imperiũ cum pace multis annorum curriculis gubernabis.Volente igitur à nobis tua discere pietate catholicæ ecclesiæ fidem,gratias ob hoc domino referẽtes, curauimus vt prolatam ab omnibus patribus in Nicæa tuæ pietati insinuaremus fidem.Hanc enim repudiãtes quidam,nobis quidem frequenter insidiati sunt,eo quod Arianæ nõ consentiremus insaniæ . Autores vero facti sunt hæresis & schismatũ vniuersalis ecclesiæ.Vera ergo & pia in dominũ nostrum Iesum Christum fides est omnibus manifesta,& ex diuinis literis agnita atq; lecta.In hac enim etiã sancti martyrio cõsummati sunt, & requiescẽtes in domino nũc cõsistunt.Mãserat itaq; semper fides illæsa, nisi calliditas quorundã hçreticorũ eam violare prçsumeret. Arius enim quidam,eiusq; sectatores erumpere & impietatẽ aduersus eã introducere tentauerunt,dicẽtes,ex non extantibus:& creaturam,atq; facturam,cõuertibilemq; esse filium dei.Plurimosq; per talia seduxerũt,ita vt etiã qui aliquid esse videbantur,blasphemia huiusmodi traherentur. Verum sancti patres nostri olim cõuenientes(sicuti prçdiximus)in Nicæno concilio, Arianam quidem sectam anathematizauerũt,catholicç vero ecclesiç fidẽ (scriptura teste)professi sunt.Eaque prædicatiõe hæresis extincta est,quæ vbiq; videbatur accẽsa.Hæc itaq; fides per omnes ecclesias legebatur & prædicabatur.Sed quoniam Arianã hæresim quidam renouare volẽtes,ipsam fidẽ à patribus in Nicæa prolatã anathematizare præsumpserũt:aliqui vero fingunt se eam profiteri,sed ipsam veritatẽ negare noscũtur,aliter interpretãtes Cõsubstantialitatẽ,& sancto spiritui blasphemantes, cum dicunt eum creaturam esse,atq; facturã per filium celebratã : necessario considerantes læsionem ex huiusmodi causa contra populũ generatam offerre tuæ pietati cõ-

A tati confeſſionē cōcilii Nicęni curauimus, vt pia religio tua cognoſcat, cū quāta ſcrupuloſitate conſcripta ſit: & quantū errent, qui extra eam volunt aliquid edocere. Cognoſce deo amabilis Imperator, quoniam hæc quidē prædicatur à ſeculo, & hāc profeſſi ſunt patres in Nicæa conuenientes. In hac quoq; fide cōcordant omnes eccleſiæ in Hiſpania, & Britānia, necnō in Galliis, Italiis, & in Dalmatiis cōſtitutę: in Cappadocia, Myſia, & Macedonia & vniuerſa ſimul Hellade, ſed etiā in vniuerſa Africa, Sardinia, Cypro, Creta, Pamphylia, Lycia, Iſauria, & in omni Aegypto & Lybia, Ponto & Cappadocia, partibuſq; vicinis, & Oriētales eccleſiæ præter paucos Arii ſectatores. Omniū nanq; prædictorū ſententiā ex perimēto cognouimus, literas habemus, eoſq; nouimus deo amabilis Imperator, quia cum pauci quidā huic fidei contradicant, prçiudiciū facere non poterūt in toto orbe terrarū. Multo enim tēpore ab hæreſi Ariana pulſati, nunc etiam pietati contentione maxima contradicunt. Vt vero hæc pietas tua cognoſcat, licet ſciat, tamen ſtuduimus fidem Nicęno cōcilio profeſſam ab epiſcopis trecentis decem & octo, ſubiungere. Eſt autem hæc Nicæni concilii fides:

CREDIMVS in vnū deum patrem omnipotentem, omnium viſibiliū, inuiſibiliūq; factorē. Et in vnū dominū noſtrū Ieſum Chriſtum filiū dei, natum ex patre, vnigenitū: hoc eſt, de ſubſtantia patris, deum de deo, *Profeſſio fidei in concilio Niceno*
B lumen de lumine, deum verum de deo vero: natum, non factum, conſubſtantialem patri, per quem omnia facta ſunt, quæ in cœlo, & quæ in terra. Qui propter nos homines, & propter noſtram ſalutem deſcendit, incarnatus, humanatus, paſſus eſt, & die tertia reſurrexit. Aſcendit in cœlos, vēturus iudicare viuos & mortuos, Et in ſpiritum ſanctum. Eos autem qui dicunt, Erat, quando non erat: & antequam naſceretur non erat: & quia ex non extantibus factus eſt, aut ex altera ſubſtantia vel ſubſiſtentia dicentes eſſe, aut creatum, aut conuertibilem, aut mutabilem filium dei, hos anathematizat ſancta catholica & Apoſtolica eccleſia. In hac fide deo amabilis Imperator nos cōſiſtere neceſſarium eſt, tanquā ſacra & Apoſtolica: nullaque mouere eam ſeductione verborum atque contētiōe: quod ab initio Ariani fecerunt, ex non extantibus filium dicentes. Et, quia erat, quādo nō erat, & creatus, & factus, & cōuertibilis eſt. Propterea (ſicuti prædiximus) & Nicæna ſynodus hæreſim anathematizauit huiuſmodi, fidē vero profeſſa eſt veritatis. Non enim ſimpliciter ſimilem dixerūt filiū patri, ne ſimpliciter ſimilis deo, deus verus eſſe crederetur, ſed etiam conſubſtantialem ſcripſerunt, quod proprium eſt geniti veriq; filii, ex vero & naturali patre naſcentis. Sed neq; Spiritum ſanctum alienauerunt à patre & filio, ſed potius glorificauerunt eum cum patre & filio in vna ſanctæ trinitatis fide, eo quod vna ſit in ſancta Trinitate diuinitas.

Has literas Imperator legens, confirmauit quā habuerat de ſacris ſcientiam &

Frumẽtorum reditus restituit ecclesiis Iouianus

tiam & affectuum:aliamq; conscripsit legem,vt frumentorum consuetudo A redderetur ecclesiis,quam Maximus distribuerat Cõstãtinus,& dari prohibuerat Iulianus.Et quoniam propter illius impietatem orta fames,non sinebat totam tunc summam quam Constantinus cõstituerat,erogari, tertiam partem Iouianus ad pręsens impendi promisit, ita vt cessante fame, frumenta integra præberentur.

SOCRATES.

Quomodo Iouiani temporibus orthodoxi floruerint,& hæretici sint oppressi. Cap.4.

An.do.366. Exules Episcopos reuocat Pudet sacerdotes Gentiles proprij cultus Macedoniani apud Iouianũ Aug.

EVocauit igitur Imperator à Constantio in exilium missos episcopos, qui nõ occurrerant Iuliani redire temporibus.Tunc autem etiam templa paganorum omnia claudebantur, & ipsi sacerdotes vbique fugiebãt: indutiq; palliis,ipsa pallia reponebãt,& ad schema commune reuertebantur.Quieuit etiam pollutio sanguinis, quã publice insatiabiliter sub Iuliano celebrauerant.Porrò Christiani nõ quiescebant:Præsules enim religionum adibant crebro Principem,credentes eius obtinere se voluntatem aduersus proprios inimicos.Et primum quidem Macedoniani libellũ Principi porrexerũt,postulãtes vt expellerentur ecclesiis, qui dissimilem filiũ prædicarent,& ipsi introducerentur in eas. Erant qui libellum obtulerãt, Basilius Ancyræ, Syluanus Tarsi,Sophronius Pompeiopoleos,Pasinicus B Zilenus,Leõtius Comanus,Callicrates Claudiopolites, Theophilus Castabalenus.Horum libellum Imperator accipiens, eos sine respõso dimisit,hoc tantũmodo dicens:Ego contentiones odi,eos autem qui ad concordiam festinant,diligo,pariter & honoro. Quod audientes,qui ad contentionem se parabant,quieuerunt.Hoc ergo pro voto Imperatoris est factũ.

Acaciani conueniunt apud Antiochiam

Nam tunc intentio sectatorum Acacii reuelata est,&(sicuti solebãt)ad vota se Principis contulerũt.Conuenientes enim in Antiochia Syrię,habuerunt verba cum Melitio,qui paulo ante diuisus ab eis, Consubstantialitatem ita defendere videbatur. Hoc itaq; fecerunt,quoniam eum honorari conspiciebant,Principe tunc ibi agente.Communi ergo concilio libellum componentes,Consubstantialitatẽ professi sunt,& Nicænam roborantes fidem obtulerunt Imperatori.Cuius libelli verba sunt hæc:

PIISSIMO ET DEO AMABILI DOMINO NOstro,Iouiano,Victori,Augusto,synodus pręsentium Episcoporũ ex diuersis prouinciis in Antiochena vrbe conuenientium.

An.do.366. Acacianorum epistola ex synodo Antiochena ad Iouianum Aug.

QVOD ecclesiasticã pacẽ atq; concordiam tua primũ studuerit pietas celebrare,bene nouimus etiã nos deo amabilis Imperator. Quod vero verticẽ huiusmodi verę vnitatis & orthodoxę fidei bene sumpseris, neque hoc ignoramus.Sed ne cum his qui adulterãt veritatis dogma adnumeremur tuę pietati suggerimus,quoniã sancti cõcilii ĩ Nicęa olim & ab initio celebrati

A celebrati fidem & suscepimus & tenemus. Quando etiam Consubstantiali tatis nomen, quod aliter se quibusdam habere videtur, dicimus cautã interpretationẽ à patribus excepisse, quippe significantibus quod ex substãtia patris natus sit filius: & quia similis per substantiam patri est. Nõ enim velut aliqua passio circa ineffabilem natiuitatem creditur. Neq; secundũ aliquem Paganorũ vsum percipitur à Patribus substantiæ nomen dictũ, sed ad destructionem Arianorũ, qui præsumpserũt ex nõ extantibus de Christo aliquid impie prædicare. Quod etiã isti, qui nunc inęqualitatẽ asserũt, asperius & audacius ad vastandã ecclesiæ concordiã imprudẽtes ausi sunt perpetrare. Quamobrẽ huic nostrę relationi subiunximus exemplar fidei Nicæni cõcilii, quam etiam decenter amplectimur. Est enim huiusmodi: Credimus in vnum deum patrem omnipotentẽ, & reliqua. Et subscriptio: Meletius episcopus Antiochiæ obtuli in suprascriptis cõsentiẽs, Eusebius Samosatenus, Euagrius Siculus, Vranius Apamiæ, Zoilus Larissenus, Acacius Cæsariæ, Antipater Rhosi, Abramius Yrimenus, Aristonicus Seleucobeli, Barbabentus Pergami, Vranius Meletenæ, Magnus Chalcidis, Eutychius Eleutheropoleos, Isacius Armeniæ maioris, Titus Bostrensis, Pelagius Laodiciæ, Arabianus Adrensis, Piso Adanenus per Lamirionem presbyterum, Sabinianus Zeugmatis, Athanasius Ancyræ per Orphitũ

B & Aëtium presbyteros, Iræneus Gazæ, Piso Augustæ, Patricius Palti per Lamirionẽ presbyterũ, Anatolius Berocæ, Theothimus Aramenus, Lucianus Arcenus. Hunc itaque libellum in collectione Synodalium Sabini conscriptum inuenimus. Verũ Imperator propositum hoc habebat, vt blãdimentis & suasione verborum discordantium contentiones abscinderet, dicens, Nulli quidem se quomodocunque credentiũ fore molestum: eos tamẽ diligere, & valde honorare, qui principium ecclesiasticæ vnitati præberẽt. Quod vero hoc egerit, etiam Themistius Philosophus ait in laude, quam in eius protulit Consulatu. vbi miratur Imperatorem, quod permiserit vnumquenq; colere sicut vellet, atq; deuicerit blandientium mores, quos valde deridens, ait manifestare purpuram.

Sabini synodalia

Themistij philosophi oratio panegyrica

SOZOMENVS.

Igitur Imperator tunc etiam Secundo nomine Præfecturam gubernãti Prætorianam legẽ dedit, vt capitali sententia plecterẽtur, qui vel sacrã virginẽ nuptiali thoro violare auderet, vel impudico aspectu aspiceret, ne dictam abripere forte tentaret. Quã legem ideo posuit, eo quod Iuliani tẽporibus quidam huiusmodi virgines vxores ducere ausi fuerant.

De nõ ducendis sacris virginibus, Iouiani lex

SOZOMENVS.

Quod Athanasius venerit ad Iouianum, & ab eo decenter sit honoratus. Cap. 5.

Inter hęc

Athanasius Iouianum adit

INter hæc Athanasius Alexandrinæ sedis episcopus, cum paucis suorum communicato cõsilio necessarium iudicauit, vt Christianum videret Imperatorem. Veniésq; Antiochiam, Principem, de quibus oportebat, edocuit. Quidam aiunt, quod eum ipse magis euocauerit Imperator, vt quę necessaria pro religione & recta fide viderétur, exponeret: disponésque, vt decebat, causas ecclesiæ de reditu cogitabat. Verũ Euzoius Arianæ sectæ Antiochenæ ciuitatis episcopus, studebat vt Probatianus quidã eunuchus, in Alexãdrina vrbe ordinaretur episcopus. Cumq; hoc ageretur, Lucius Alexandrinus à Georgio presbyter ordinatus, adiit Imperatorẽ, & maledicẽs Athanasio, quasi tẽporibus episcopatus illius fuisset accusatus, & plurima exilia sub pręcedentibus sustinuisset Imperatoribus, essetq; circa sacra per eum causa discordię, supplicabat vt alius in Alexandrina ciuitate ordinaretur episcopus. Verum Imperator sciẽs, quantæ Athanasio inimicorum insidiæ factæ fuissent, detractiões huiusmodi non respexit, sed Luciũ quidẽ cum multa interminatione tacere iussit, Probatianum vero eiusq; sequaces Eunuchos, autores huiusmodi scelerũ atq; turbarum castigãdos esse præcepit. Porrò Athanasiũ amicũ sibi maximũ factum destinauit in AEgyptũ, vt sicut ei videretur causas ecclesiarũ populosq; dispóeret. Fertur enim, quod eum pro maxima virtute conuersationis sapiẽtiæq; laudauerit. Aiũt quidẽ antequã sub Cõstantio Imperatore Ariani tenerent ecclesias, somnium vidisse Antonium monachum quasi burdones altare sacrũ calcibus euertissent, experrectũq; dixisse: Ab adulteris & permixtis hominibus ecclesiam calcari. Quæ non fuisse mendacia posterior monstrauit euentus.

Euzoi' Antiochenus

Lucius Alexãdrinus accusat Athanasium

Probatianus Eunuchi

Antonij monachi somnium

A

B

SOCRATES.

De Consulatu & fine Iouiani. Cap. 6.

Iouian' Iuliani Tarsi sepelit

Dadastana

Themistius philosophus

Iouianus moritur

An. do. 366

TVnc igitur Imperator impetũ retinens hęreticorum, discessit ab Antiochia, & venit ad Tarsum Ciliciæ, ibiq; corpus Iuliani sepeliuit. Et cum cuncta solennia funeri eius exhibuisset, C O S. est designatus. Cumq; Constãtinopolim festinaret, venit ad prędiũ nomine Dadastana inter Galatiã & Bithyniã vbi philosophus Themistius cũ aliis Senatoribus occurrens, Cõsularem recitauit orationẽ. Feliciter tunc agi poterant res Romanæ publicæ, & simul ecclesiasticæ sub principe benigno dispositæ, nisi repentina mors talem virũ ab hominibus abstulisset. In prędicto nanq; prædio hyemis tempore in phraxis languore cõstrictus est mortuus. Consulatu suo & Varroniani filii, septimodecimo die Februarii mensis, qui regnauit mensibus septem, vixit annis trigintatribus.

Varronianus

SOZOMENVS.

De ortu principis Valentiniani, & quemadmodum fratrem Valentem ipse fecerit Imperatorem. Cap. 7.

Cumq;

A Cumq; in Nicæam Bithyniç venisset exercitus. Valentinianum ordinauit Imperatorem, virum optimum, & apice Principali dignissimum. An.do.367. VALENTINIANVS

SOCRATES.

Valentinianus igitur ordinatur vicesimoquinto die eiusdem Februarii mensis, Pannonius genere, de Cibala ciuitate: cui tunc erat militũ cura cõmissa: quoniã probatissime militarem nouerat disciplinam. Fuit etiam vir magnanimus, & semper præsenti fortuna melior apparebat.

THEODORITVS.

Is enim non modo fortitudine, sed etiam prudentia, tẽperantia atq; iustitia & corporis magnitudine præfulgebat. Adeo enim fuit regalis pariter & vrbanus, vt cum exercitus tentasset ei alium sociare consorte, ille responderit, quod cantatur ab omnibus: Vestrum, inquit, fuit ô milites Imperatore non existente mihi dare regimen Imperii. Verum vbi hoc ego suscepi, meum iam & non vestrũ est de rebus cogitare communibus. Cuius verba admirati milites, eius sequuti sunt voluntatem. At ille fratrem de Pãnonia vocans, quod non debuit, socium fecit Imperii. Valentinianus ad milites

SOCRATES.

Post triginta dies auspicii sui.

THEODORITVS.

B Cui Asiæ sceptra contradens pariter & AEgypti, Europam sibi distribuit. Et veniens ad Hesperiam, omnem ilico docuit æquitatem, à prędicationibus pietatis incipiens.

De Ambrosii Mediolanensis episcopatu atque libertate loquendi. Cap. 8.

Auxentio nanq; defuncto, qui Mediolanensem præsulatum tenuerat, multisque fuerat conciliis abdicatus, euocãs Episcopos Imperator, huiusmodi apud eos verba loquutus est: Nostis aperte, eruditi vtique diuinis eloquiis, qualem oporteat esse Pontificem, & quod non deceat eum verbo solum, sed etiam vita gubernare subiectos, & totius semetipsum imitatorem virtutis ostendere, testemq; doctrinæ conuersationem bonam habere. Talẽ itaq; in Pontificali constituite sede, cui & nos qui gubernamus Imperium syncere nostra capita submittamus, & eius monita dum tãquã homines deliquerimus necessario, veluti curantis medicamenta suscipiamus. Hæc cũ dixisset Imperator, petiit synodus vt magis ipse decerneret, sapiens & pius existẽs. At ille: supra nos est, inquit, talis electio. Vos enim gratia diuina potiti, & illo splẽdore fulgentes, melius poteritis eligere. Tũc sacerdotes egressi, de episcopali sede tractabãt. Verum ciuitatis habitatores (vt fieri assolet) tumultus faciebant, alii hũc, alii illũ ordinare petẽtes. Qui enim erant de Ariani Auxentii secta similẽ sibi fieri cõcertabant. Rursum orthodoxi, sui dogmatis nitebãtur habere episcopũ. Hanc seditionẽ Am- Auxentius episcopus moritur. Obtestatio Valentiniani Aug. ad epõs, de pręficiendo Mediolanensibus episcopo

An. do. 377. Ambrosius Præfectus tumultum compescit. Ambrosius nondum baptizatus eligitur in episcopum. Baptizatur

brosius,cui tūc Pręsidialis fuerat cura cōmissa, vbi cognouisset, metuēs ne quid turbæ cōsurgeret,ad ecclesiā festinus accessit. At illi cessante seditione communem dederūt vocē, petentes vt pastor gregis ordinaretur Ambrosius,qui nōdum fuerat baptizatus.Hoc Imperator cognoscens, repēte iussit & baptizari,& tanquā dignum virum ordinari pontificē. Nouerat enim eius rectiorē omni libra sententiā,& omni regula certiora suffragia. Arbitratus etiā diuinū in eo esse decretum, cum in eius electiōe etiā pars cōtraria cōsonaret:Is ergo sacri baptismatis dono potitus, gratiam quoq; simul suscepit Episcopatus.Quo facto hunc hymnum optimus Imperator saluatori & domino obtulisse fertur(his enim quæ gerebantur intererat) Gratias,inquit,ago tibi domine omnipotens & saluator noster, quoniam huic viro ego quidem cōmisi corpora,tu autem animas, & meam electionem ostendisti tuę iustitiæ cōuenire.Cumq; post paucos dies sanctus Ambrosius cum multa fidutia apud Imperatorem quereretur,quod male à Iudicibus ageretur tūc Imperator ait:Hanc,inquit, + παρρησίαν tuam pridem noui,& aperte probans nō solū non restiti,sed etiā in electiōe ordinatiōis tuæ socius fui.Festina itaq; sanare,sicut diuina lege pręcipitur,animarū delicta nostrarū. Hæc igitur Imperator Mediolani & dixit & fecit.Cognoscēs aūt quosdā ī Asia & Phrygia de diuinis dubitare dogmatibus,in Illyrico quidē præcepit synodū celebrari,& quæ de illis decreta atq; firmata sunt,dubitantibus destinauit.Porrò qui illic cōuenerāt, decreuerūt fidem expositam in Nicæna vrbe seruādam.Scripsit autem & ipse,socium adhibens in suis literis fratrem,vt in his quæ placuerant,duraretur.Nunc ergo etiam legem ipsam ponere necessariū est,quæ aperte & eius pietatem prędicat,& Valentis tunc sinceritatem sine dubitatione demonstrat.

Fit episcopus

Audaciam loquendi

An. do. 377. Synodus in Illyrico celebratur iussu Valentiniani Aug.

Edictum Valentiniani & Valentis de Consubstantiali Trinitate. Cap. 9.

IMP. MAXIMI, PII, VICTORES, AVGVSTI, Valentinianus,Valens,& Gratianus,episcopis diœceseos Asię,Phrygię,Carophrygię,Pacatianę,in domino S.

TANTO concilio in Illyrico celebrato,& subtiliter habita quęstiōe de salutari Verbo,ostenderunt beatissimi Pontifices Trinitatem cōsubstātialem Patris & filii & Spiritus sancti.Quā nequaquā declinātes,iuxta ministeria religiōis magni regis exercent. Hanc ergo prædicare decreuit nostra quoq; potētia:ita tamen vt non dicant aliqui:Sequimur religionē Imperatoris hāc patriam gubernātis,& non illi potius obedientes, qui nobis salutis mādata contradidit,Euangeliū nanq; Christi nostri sic habet: Reddite quę sunt Cęsaris Cæsari,& quæ sunt Dei Deo. Quid ergo dicitis vos Episcopi & Pręsules salutaris Verbi?Si ita se habet vestra probatio, diligētes alterutros Imperiali abuti dignitate quiescite:& nolite persequi eos,qui deo per

Mat. 22. b. Mar. 12. b. Luc 20. e

A deo perfecte ministrant:quorum orationibus & terrena bella sedantur,& recedentiũ à deo angelorũ repelluntur incursus:quique omnes dæmones corruptores precũ assiduitate confundunt:tributa secundum leges inferre non respuunt,potestatiq; regiæ non resistunt:sed syncera voluntate & superni mandata dei custodiunt,& nostris legibus subiugantur. Vos autem inobediẽtes esse mõstramini.Et nos quidem subijcimur ei, qui primus est & nouissimus:vos autem vobismet arrogatis. Nos itaq; puros nosipsos à vobis esse desideramus. Et sicut Pilatus in examinatione nostri Christi, cum nollet eum perimere,cõuersusq; ad Orientis partes & petẽs aquam, abluit manus suas dicens:Innocẽs ego sum à sanguine huius iusti: Sic etiã Mat.27.c. nostra maiestas semper mandauit persequutionẽ non fieri,neq; fluctuationes inferri,nec inuidere laborantibus in agro dominico,neq; dispẽsatores magni regis expellere:vt nõ ad præsens & sub Imperio nostro crescere videamini,& postea testamentum domini subdere passiõi,sicut in sanguine Zachariæ.Sed illi post aduẽtum superni regis nostri Christi Iesu disrupti Interpres non intellexit,vide Græca sunt,cõtraditi morti cum adiutore suo dæmone corruptore.Hoc præcepimus in Megetio,& Ciceronio,& Damasco, & Lampone,& Brintisio,qui auditores fuerunt. Sed etiam ipsa vobis Acta misimus,vt cognoscatis ea, quæ in eximio sunt concilio celebrata. His ergo literis subdidit etiam do

B gmata concilii,hęc summatim habẽtia:Profitemur sequẽtes magnũ orthodoxumq; concilium, cõsubstantialẽ esse patri Filiũ: & nõ sic intelligimus cõsubstantialem,sicuti pridem quidã exposuerunt,non vero subscribẽtes, & nunc alii illos vocantes patres,virtutem sermonis respuũt, & sequuntur eos,qui per consubstantialitatem similitudinem significatã esse conscripserũt,eo quod nulli reliquarum creaturarũ per eum factarũ similis sit filius, nisi tãtummodo patri. Sed qui hęc exponunt, creaturam præcipuam dei filium impie dogmatizant.Nos itaque sapimus (sicut etiam cõcilia nuper Romę & in Galliis celebrata) vnam esse eandemq; substãtiã patris & filii & spiritus sancti,in tribus personis,quod est in tribus perfectis subsistẽtiis. Cõfitemur autẽ secundum Nicænã expositionẽ,& incarnatum filium dei cõsubstãtialem ex virgine sancta Maria,& in hominibus habitasse, & cõplesse dispẽsationem pro nobis omnem in natiuitate,& passione,& resurrectiõe,& in cœlos ascensione:& iterum venturum vt reddat nobis similitudinẽ diuinã:à semetipso,deũ existẽtem carnigerum,& hominem deiferum.His ergo quæ prædicta sunt cõtraria sapientes anathematizamus,& eos simul qui nõ vere anathematizãt,eũ qui dixit,Antequã nasceretur,nõ fuit filius:sed scripsit,quod & antequã opere nasceretur,virtute erat ĩ patre Hoc enim & in omnibus creaturis est,quę nõ semper existunt, sicuti deus. Filius enim semper cum patre est,sempiterna natiuitate progenitus.

Hæc igitur Imperator summatim significauit,ego vero etiam ipsas con

cilii literas ponendas existimo. A

Epistola Illyricianorũ episcoporum ad Orientales episcopos profitentium Consubstantialem Trinitatem. Cap.10.

EPISCOPI ILLYRICI, EPISCOPIS ECCLESIArũ Dei, Dioeceseos Asianæ, Phrygiæ, Carophrygię, Pacatianęí domino S.

CONVENIENTIBVS nobis in vnũ, & habita maxima quæstiõe de salutari Verbo, probauimus cõsubstantialẽ esse patri Trinitatẽ patris & filii & spiritus sancti. Quamobrem iustum fuit vobis literas destinare, nõ quibusdam argumentationibus religionem Trinitatis scribẽtes, sed in humilitate rogantes. Has nostras literas destinauimus per dulcissimum fratrem & consacerdotem nostrum Elpidium presbyterũ. In præsentibus itaq; nostris literis quasi illud refertur, quod in saluatoris nostri Iesu Christi libris ascriptum est, Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego vero Cephæ. Nunquid Paulus crucifixus est pro vobis, aut in nomine Pauli baptizati estis? Et hęc quidem sufficiebãt humilitati nostræ, etiam si non vobis vniuersales literas mitteremus, propter timorem tantum, quem ibi prædicatis cunctæ vestræ prouinciæ, à patre & filio spiritum sanctum diuidẽtes. Quamobrem necessarium habuimus ad vos destinare dominum nostrum & comministrum Elpidium à regio principatu Romanorũ has literas deferentẽ, vt si forte talis est prædicatio vestra, cognoscat: qui enim consubstantialem Trinitatem nõ prædicant, anathema sint. Et si quis his communicans inuenitur, anathema sit. His aũt qui consubstantialem prædicant trinitatem, præparata sunt regna cœlorum. Rogamus ergo vos fratres, vt non aliud doceatis, non aliud innouetis, sed consubstantialem semper & vbique prædicantes trinitatem, possidebitis regnũ dei. Ob hoc scribentes & commemorantes, has literas destinauimus. De episcopis autem constituendis vel comministris iam constitutis, si permãserint vsque ad finem sani, bene: alioquin ex ipso presbyterio repellantur. Similiter presbyteros atque diaconos in sacerdotali ordine definiuimus, vt sint irreprehensibiles vndiq;, & à Curia, & ab officio militari. Propterea ergo hoc noluimus pluribus verbis scribere, eo quòd miserimus vnũ ex õnibus dominũ nostrum, & cõministrum Elpidium, studiose prædicationem vestram cogniturum, an ita se habeat, sicut audiuimus à domino nostro & consacerdote Eustatio. Post hac licet aliquando in errore fueritis, deponentes veterem hominẽ, induimini nouo. Nam & ipse frater & comminister Elpidius docebit vos veram prædicare fidem: quia sancta trinitas consubstantialis deo & patri & filio cũ spiritu sancto sanctificata, glorificata, manifestata est: pater in filio, filius in patre, cum sancto spiritu in secula. Hoc itaq; declarato, aperte poterimus sanctam trinitatẽ confiteri consubstantialem esse secundũ fidem olim in Nicęa expositã, quam patres confirmauerunt.

1.Cor.1.b.

Qua fi-

A Qua fide prædicata, poterimus erroneum dæmoné declinare. Quo extincto, pacificos nosmetipsos literis degentes in pace salutabimus. Scripsimus itaque vobis, vt noueritis Arianos esse condemnatos, nolentes cõfiteri ex patris substantia filium & spiritum sanctũ, quorum nomina sunt subiecta. Polychronius, Telemachus, Faustus, Asclepiades, Amantius, Cleopater. Hæc ergo ita se habent, in gloria patris & filii & spiritus sancti, in secula seculorum, Amen. Valere vos optamus patri & filio saluatori Christo, cum sancto spiritu, multis annorum curriculis.

De hæresi Audæanorũ. Cap. 11.

INclytus igitur Imperator tanquam Apostolicis dogmatibus cum omni cura vacabat. Interea Syrus quidã & genere & lingua, Audæus nomine, illo tempore fuit dogmatum nouorũ repertor: qui pridẽ quidẽ malignos habere conceptus cœperat, tũc aũt cognitus est. Prius nanq; stulte intelligens quod scriptũ est: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, humanam formam putauit habere diuinitatem & corporis circumiacere partes coniecit, diuinę scripturæ nequaquã sensum perspiciens, quę sæpe diuinis operationibus humanorum membrorũ nomina circum ponit: quandoquidem qui facile subtiliora intelligere nequeũt, per hęc dei prouidentiã magis agnoscunt. Adiecit aũt huic impietati & alia his vicina. *Audæus hæreticus* *Gene. 1. c.*

B Ex vesania nanq; Manetis aspersus, neq; ignis, neque tenebrarũ deum asseruit creatorem. Sed hęc quidem, & quęcunq; his similia celant Manetis vesaniæ participes, & iste prædicabat. Aiũt autẽ hos ab ecclesiastico seiunctos esse cõuentu, quando hic reperiãtur quidã, qui vsuras execrandas exigant, nec desint qui absque legitimis nuptiis mulieribus cohabitãtes inde cẽtem agant vitam. Atque horum causa aiunt seorsum se viuere, celantes dogmatum blasphemiam. Est tamen hic prætextus arrogantiæ plenus, & Pharisaicę propago doctrinę. Nam & illi animarum & corporũ medicum accusabãt in templo, dicentes Apostolis: Vt quid cum publicanis & peccatoribus manducat magister vester? Et per prophetam de talibus dicit deus: Qui dicunt, mundus sum, noli me tangere, isti fumus erunt in furore meo, ignis ardens tota die. Sed horũ stultitiã redarguere præsentis temporis nõ est: quapropter ad narrationẽ reliquã procedamus. Ea tempestate Messalianorum, quos εὐχῖται, id est, Orantes appellant, hæresis est exorta. Vocantur autem & alia appellatione ἐνθυσιασταὶ, id est sacrificatores. Hi enim cuiusdam dæmonis operationem expectant, & hãc sancti spiritus præsentiã arbitrantur. Qui vero integro huius rei lãguore participantur, auersantur operationẽ manuũ velut malã, somnoq; semetipsos tradunt, & somniorum phãtasias, Prophetias appellãt. Huius hæreseos fuerũt principes, Dadoes, & Sabbas, & Adelphius, Hermas, & Symeones, & alii, qui ab ecclesiastica quidem nequaquam communione recesserunt, dicentes diuinũ *Luc. 5. f.* *Esa. 65. f.* *Messaliani An. do. 371.* *ἐνθουσιασταί id est, afflati & diuini*

Ioan. 6.f Error Euchetarum cibum nihil nec prodesse nec lędere, de quo dominus dixit Christus: Qui comedit carnem meã,& bibit sanguinem meũ, viuit in æternũ. Cumque voluerint celare hũc lãguorem, etiam conuicti impudenter negãt, & alios hęc sapientes quæ ipsi animo retinẽt, prorsus abdicãt. Letoius itaq; Pręsul Melitinẽsis ecclesiæ, diuino zelo decenter ornatus, videns eo quod hic languor multa monasteria, magis aũt latronũ (vt ita dixerim) speluncas inuaderet, eas incendit, & lupos ab ouibus segregauit. Similiter etiã Amphilochius famigeratus ille Lycaonensis antistes, dũ hęc pestis illic cresceret, eã valde repressit, & oues qui tali contagione vexabantur, eripuit. Porrò Flauianus vbiq; laudabilis Pręsul Antiochenus, audiens hos in Edessa degere & venenũ proprium vrbibus vicinis aspergere, turbam monachorũ deduxit Antiochiã, & negantes eam pestem, hoc modo redarguit: accusatores quidem dixit calumniosos esse, testes vero mendaces. Adelphium autem valde senem cum mansuetudine vocans, & iuxta se sedere pręcipiens, ait: Nos ô senex, qui iam magnam partem vitæ transiuimus, humanam quidẽ didicimus diligenter naturam, & aduersariorũ dęmoniorũ machinamẽta cognouimus, ipso experimento gratiæ ministrationes edocti sumus, isti vero cũ sint iuuenes, nihil horũ perfectius cognoscentes, spiritalia audire verba non ferunt. Quapropter dicito mihi, quomodo creditis spiritum cõtrarium recedere, & gratiã sancti spiritus aduenire? His verbis senex ille delinitus, omne venenũ quod celabat euomuit atq; dixit: Nullam quidem vtilitatem ex sancto baptismate baptizatis accedere, sed solam studiosam orationem inhabitantem dæmonem effugare dicebat. Insuper vnumquenq; nascentium à progenitore suo sicuti naturam, sic etiã dæmonũ trahere famulatum. Et his expulsis per illam orationẽ studiosam sanctum spiritum aduenire, & sensibiliter ac visibiliter suã designare pręsentiam, atq; corpus passionibus motus cuiuslibet eripere, & animam à mala volũtate penitus liberare, ita vt nequaquam deinceps egeat, neq; ieiunio macerãte corpus, neq; doctrina refrenante, & progredi ordinate edocente. Nõ solũ autem qui hoc impetrauerit, corporis, inquit, exultationibus liberatur, sed aperte etiam futura pręuidet, & sanctam Trinitatem oculis cernit. Hunc itaq; Flauianus fœtidissimum fodiens fontem, & eius pocula cunctis examinanda producẽs, infœlicissimo ait seni: Vetustime malorũ dierum, increpauit te os tuum & non ego: labia enim tua testãtur aduersum te. Quumq; hic languor cunctis innotuisset, de Syria quidam expulsi, & ad Pamphiliam sunt progressi, eamq; huiusmodi peste repleuerunt.

A

Letoius Melitenus

B

Hæresis negãtium gratiã in baptismo conferri

SOZOMENVS.

De Lampsaceno concilio. Cap. 12.

Ad Valẽtinianum Aug. legatio episcoporũ

Igitur Valentinianus cum ita saperet sicut Nicęni patres, similia profitentibus proderat, aliter vero sapientibus non erat importunus. Qui cum initio

A tio regni de vrbe Constantinopolitana per Thracias properaret Romam, episcopi Hellesponti, Bithynię, & quicunque consubstantialem patrem ac filium prædicabant, Legatum miserunt Hypatianum Heracleiæ Perinthi pręsulem, vt dignaretur ad emendationem dogmatis interesse. Is cum adisset Imperatorem, & episcoporum legationem intimasset, respódens Valentinianus, ait: Mihi quidem cum vnus de populo sim, phas non est talia perscrutari. Verum sacerdotes quibus hęc cura est, apud seipsos congregentur vbi voluerint. Cum hęc itaque respondisset princeps, in Lampsacum conuenerunt episcopi. Cumque duos tractassent menses, nouissime decreuerunt vt ea quę Constantinopoli gesta fuerant studio Eudoxii & Acacii, abolerentur, Similiter autem vt irritaretur etiam expositio fidei, quam velut Occidentalium episcoporum proferentes, quosdam subscribere in ea, sub ea promissione fecerunt, vt quod fuerat constitutum de dissimilis substantię nomine, penitus abdicarent, quod etiam sunt mentiti. Similem vero patri filium per substantiam asserebant, dicentes necessariam similis adiectionem propter significationem substantiarum. Fidem vero illam esse pręcipiendam per omnes ecclesias, quę Seleucię fuerat promulgata, & exposita in dedicatione Antiochenę probatur ecclesiæ. Depositos autem ab eis qui dissimilem patri filium asserebant, sedes proprias recipere decreuerunt. Si quis autem eos accusare vellet, æquo hoc periculo sanciuerunt, iudices esse decernentes episcopos recte sapientes, & de vicinis prouinciis in ecclesia conuenientes, vbi testes essent singulorum qui dicerentur oppressi Hęc decernentes, cum euocassent Eudoxium, & qui cum eo erãt, locum eis pœnitentię tribuerunt. Quibus obedire nolentibus, quę fuerant placita cunctis ecclesiis intimarunt. Cumque crederent studere Eudoxium, vt vniuersa regalia suę partis faceret, & istis sine dubio derogaret, necessarium putauerunt vt pręcurrerent, & quę fuissent Lampsaci gesta, nuntiarent. Remeantem itaque Valentem imperatorem de Thracia, in Heracleia adierunt. Fuerat enim cum fratre suo digressus vsque ad quendam locũ. Tunc enim Eudoxius tam apud principem quàm apud proceres præcipuus habebatur. Adeuntibus ergo legatis à Lampsaco missis, iussit imperator ne seipsos ab Eudoxio separarent. Qui cum resisterent, & de gestis Constantinopolitanis apud Seleucenum concilium habitis aduersus Eudoxium quererentur, commotus ad iram Princeps, illos quidem deputauit exilio, ecclesias autem tradi iussit Eudoxio.

An. do. 372. Synodus apud Lampsacum

B

Eudoxius gratiosus in aula Valentis

THEODORITVS.

Quemadmodum Valens factus fuerit Arianus. Cap. 13.

Tempore quo Valens suscepit Imperium, Apostolicis dogmatibus ornabatur. Cum vero Gothi transissent Histrum, & Thraciam peragrarent, collecta militia pugnare cogitabat aduersus eos. Cui placuit vt nõ nu-

An. do. 378. Valens baptizatur pugnaturus contra Gothos

dus sacra gratia pugnaret, sed sancti baptismatis munitus armis:& hoc quidem bene placuit & valde sapienter, Quod vero postea gessit magnam animi mollitiem,& proditionem significat veritatis. Ea nanq; infelix passus est, quæ progenitor Adam. Coniugis enim est seductus alloquio,& mulieribus verbis illaqueatus. Illa nanque primitus Arianæ fallaciæ captionibus irretita etiam istum secum corruere in blasphemiæ foueam persuasit: cuius seditionis autor fuit Eudoxius. Is enim adhuc Constantinopolitanę gubernacula tenebat ecclesię, non regens, sed suam potius mergens nauem. Tunc ergo in baptismatis tempore, iureiurando miserrimum obligauit,& vt in impietate dogmatis permaneret, & vndique contraria sapientes expelleret. Sic itaque ille doctrinam Apostolicam derelinquens, contrarias partes sumpsit,& paulòpost quæ iurauerat adimpleuit. A

An.do. 378. Valés ad Arianas partes trahitur vxoris blãdiloquétia

SOZOMENVS.

Qua credulitate Valens sit vsus aduersus orthodoxos. Cap. 14.

INterea venit in Europam: metuebat enim ne fortè Persæ pacta sub Iouiano triginta annorũ facta, soluerent. Qui cum nihil mouerent, degebat in Antiochia. Quo tempore Melitium quidem episcopum destinauit in exilium, Paulinum vero reueritus, illius vitæ pepercit. Eos autem qui Eudoxio communicare nolebant, ecclesiis expulit, pecuniis condemnauit, verberibus & aliis rebus afflixit. B

Meliti⁹ in exilium

SOCRATES.

Fertur enim etiam multos in Oronte flumine suffocasse.

THEODORITVS.

Eusebius Samosatenus Pelagius Laodicenus

De Samosata autem sanctum Eusebium expulit, Pelagium admirabilem pastorem Laodicensium, vrbe priuauit: qui quum in iuuentute duxisset vxorem, in ipso thalamo primo die nuptiarum sponte persuasit, vt puritatem communi voluptati præponeret, atque vt charitatem fraternam adipisceretur pro copulis nuptialibus, erudiuit.

SOCRATES.

An.do. 367. Procopius tyrannus

De tyrannide & perditione Procopii. Cap. 15.

CVm hæc autem in Syria fierent, exortus est Constantinopoli tyrannus nomine Procopius: qui paruo tempore multam sibi militiam coaceruans, destinabat aduersus Imperatorem. Quod cum nunciatum fuisset, conturbatus Valens paululum suum impetum remoratur. Cumque belli euentus interea parturiret, terræmotus factus multas diruit ciuitates. Sed etiam mare terminos proprios mutauit, & in quibusdam locis intantum influxit, vt loca quæ pridem ambulari poterant, rigarentur: ab aliis vero locis tantum recessit, vt arida tellus inueniretur. Hoc ergo factũ est primo duorum principum Consulatu.

Terræmotus

SOCRATES.

Sequenti

A Sequenti autem anno, Gratiani & Dagalaiphi Consulatu, bella parabantur. Cúmque tyrannus Procopius de Constantinopoli digressus, castra moueret aduersus Imperatorem, & hoc audisset Valens, venit ab Antiochia, & cum eo cógressus est circa ciuitatem Phrygiæ Nacoliam. Et prima quidem pugna deuictus est. Post paululum vero Procopium cepit, tradentibus eum Agelone Gomarioque militibus, quos etiam postea inopinatis quibusdam suppliciis iussit expendi. Contemnens enim iusiurandum quod eis præbuerat, serris diuisos crudeliter interemit. Tyrannum vero duabus vicinis arboribus flexis, singulos in eis pedes eius ligari fecit, quæ dimissæ aërem repetentes, Procopium diuiserunt. Et hoc modo tyrannus interiit.

An.do.368. Pugna inter Valentem & Procopium

Agelon Gomarius Procopij supplicium

THEODORITVS.

De exilio sancti Eusebii Samosateni Pontificis, & quod ciues eius, amore fidei, alii episcopo se subdere noluerint. Cap. 16.

EVsebius interea Samosatenus episcopus in Thraciam in exilium deportatus, Apostolicis laboribus desudabat. Is enim multas ecclesias desolatas pastoribus esse conspiciens, habitu militari sumpto, τιάρᾳ caput operiés, Syriam peragrabat, & Phœnicen, pariter & Palæstinam, presbyteros ordinans atque diaconos, aliáque ecclesiæ peragebat officia. Sicubi autem inueniret sibi concordes episcopos, eos Præsules indigentibus constituebat ecclesiis. Quantam vero fortitudinem sapientiámque monstrarit, Imperialé suscipiens iussionem, qua eum præcipiebat in Thraciis habitare, necessarium arbitror nesciétes cognoscere. Venerat enim baiulus huius præceptionis circa vesperam, quem Eusebius silentium habere, & aduentum suum celare iussit, dicens: Si cognouerit hoc turba sacri zeli amore inflammata, te quidem interimet: ego autem pro tua morte apud deum pœnas cógar exoluere. Cum hæc dixisset vespertino consueto ministerio celebrato, circa ipsa somni primordia vni famulorum secretum pandens, solus egressus est senex: sequebatur famulus, puluillum tantummodo & codicem gerens. Cúmque venisset ad Euphratis fluminis ripam, iuxta ipsos muros ciuitatis expositam, ascendit in nauem, vt Zeugma nauigaret, iussitque nautis vt remigarent. Et facto die ille quidem peruenit ad Zeugmatis locum: Samosateni vero gemitibus & lamentatione repleti sunt. Nam cum ille seruus eius proximis, quę iussa fuerant, indicasset, & qui cum eo proficiscerentur, & quos codices detulisset, ingemiscebant vniuersi, pastore videlicet priuati. Fluuiusque nauigantibus atque sequentibus est impletus. Cúmque venissent & desideratum pastorem cernerent, amplius eiulabant: ac suspirantes fundentesque lachrymarum fontes, eum retinere nitebantur, ne in lupos oues eius inciderent. Quem cum flectere non valuissent, audierunt eo legéte Apostolicam legem, quæ aperte iubet nos Principibus & potestatibus esse

Eusebius Samosatenus in exilio quid egerit

B

Eusebius naui gat zeugma Syriæ

Roma.13.a.

esse subiectos. Quo facto, alii quidem ei obtulerunt aurum, alii argentum, alii vestes, alii famulos, tanquam ad peregrinam & exteram properāti terram. At ille pauca quędam à valde notis accipiens, doctrinisque cunctos & orationibus armans, & pro apostolicis dogmatibus pugnare præcipiēs, ad Histrum profectus est. Illi vero ad vrbem propriam remeantes, & mutuo se exhortantes, luporum circumspiciebant prudenter insidias. Nunc vero narrandus est horum fidei calor & puritas. Puto enim me delinquere, nisi per hanc relationem illi semper memorabiles habeantur. Cnm ergo Arianorum participes egregio pastore priuassent gregem, aliumq; pro eo Eunomium nomine fecissent episcopum, nullus illic habitantium, non pauper, non diues, non famulus, non opifex, non agricola, nō hortulanus, non vir, non mulier, non iuuenis, non senex, ad ecclesiasticum accessit consuete collegium. Solus itaque degebat episcopus, tum nullo eum neque vidente, neque penitus appellante, licet feratur cum multa vixisse mansuetudine: cuius rei hoc probatur indicium. Cum enim voluissent lauare, & eius famuli balnei ianuas obserassent, volentesque ingredi prohiberent, ipse populum ante ianuas videns, eas aperire pręcepit, & libēter secum omnes lauacro participari. Hoc idem etiam in balnei solio fecit. Nam cum lauanti sibi quosdam videret astare, iussit vt cum ipso cōmuniter aqua calida fruerentur, qui tacentes astabant. At ille honoris causa hoc fieri putans, velociter ascendens egressus est. Illi vero nequissimæ hæreseos immundicia, etiam aquam iudicantes esse polutam, eam repente cuniculorum egestionibus tradiderunt, & aliud fecerunt solium temperari. Quod ille cognoscens, relicta ciuitate discessit, inimicam habitare ciuitatem, & horrorem habentem aduersum se communem, arbitratus esse stultum. Quo de Samosata abeunte, Lucium pro eo aperte lupum, & ouibus inimicum constituerunt. Sed oues licet desolatæ pastore, tamen quæ sunt pastoris operabantur. Permanserunt enim doctrinam apostolicam inuiolabiliter obseruantes. Quomodo enim etiam Lucium omnes habuerint odio, aliis narrationibus explanabo. Adolescentes in platea sphæram alter alteri porrigentes, lusu delectabantur. Isto autem transeunte, contigit vt sphæra cadens, per asini eius transiret pedes: tum pueri vehementer eiulauerunt, arbitrati sphæram pollutione repletam. At ille hoc intelligens, præcepit cuidam sequētium vt expectaret, & quod gereretur, cognosceret. Pueri vero accendentes ignem, & sphæram iaculantes per mediam flammam, hoc modo eam arbitrati sunt expiatam. Et hoc quidem esse noni iuuenile, & consuetudinis antiquę reliquias. Veruntāmen indicium est, quo possit ostendi quale odium circa Arianam væsaniam ciuitas habuerit vniuersa. At Lucius mansuetudine non est imitatus Eunomiū, sed multos quidem sacerdotum fecit per Iudices in exilium deportari, eos præcipue qui viriliter

Eusebius ad Histrum — *Samosateni Eunomius Arianus in Eusebij loco obtrusus* — *Eunomij Samosateni humilitas* — *Eunomius discedit Samosata* — *Lucius obtruditur* — *Purgatio per ignem* — *Euolcius in exilium*

A viriliter pro sacris dogmatibus dimicabant, vsque ad nouissimos Romani fines imperii, Euolcium Diaconii ministerio functum in eremum Oasim, Antiochum vero Eusebii maximi generatione decoratum (erat enim consobrinus eius) & multis virtutibus coruscantem, necnon sacerdotii dignitate fulgentem, in Armeniæ terminos mitti suasit, cuius opera pro diuinis dogmatibus celebrata quis explanare sufficiat? Cum itaque vir sanctus Eusebius post multa certamina, innumerasque victorias etiam coronam martyrii suscepisset, conuenit solenni modo prouinciæ synodus pariter & Iouianus Pergenę tunc ciuitatis episcopus, qui pauco tempore Arianorũ fuerat communione maculatus. Cumq; vniuersi Antiochum elegissent, auunculo proprio successorem, & ad sacrum perduxissent altare, & genua ad ordinationem inclinare compellerent, conuersus & videns Iouianum suo capiti dexteram imponentem, manum eius repulit, dicens, non esse ferẽdam dexteram, quę aliquando sacramenta blasphemiis celebrata suscepisset. Sed hæc quidem non post multum temporis euenerunt. Tunc enim in interiorem est (vt dixi) ductus Armeniam. Qua tempestate vir sanctus Eusebius morabatur apud Histrum, Celtis Thraciam deuastantibus & obsidentibus ciuitates, sicut eius scripta commemorant.

Eusebius in exilium. Eusebius martyrio coronatus. Antiochus nepos succedit Iouiano Pergeno. Celtæ Germani

De exilio Barsæ episcopi. Cap.17.

B Barsen quoque, cuius etiamnum maxima gloria est, non solum in Edessa quam regebat vicinisque prouinciis, sed etiam in Phœnice & Aegypto, necnon Thebaide, quas gentes cum maximo virtutis suæ splendore transierat, primum quidem Valens insulam Aradon habitare præcepit. Cumque cognouisset innumeros ad eum concurrere populos (quia cũ plenus esset gratia, verbo ægritudines effugabat) in Oxyrynchum Aegypti vrbem eum in exilium destinauit. Cumque etiam illic eius gloria omnes accenderet, in quoddam castrum extremum Barbaris vicinum, cui nomen est Pheno, senex dignus cœlesti vrbe deductus est. Aiunt quidam in Arado hactenus eius extare lectum eximia celebritate dignum: multi enim ægrotantium, cum in illo collocantur, salutem fide percipiunt.

Barses Edessenus. Aradus insula

SOZOMENVS.

Item de crudelitate Valentis quam gessit aduersus orthodoxos extincto Procopio. Cap.18.

IGitur Imperator extincto Procopio, felicitate prouectus, denuo contra Christianos bella commouebat, omnem religionem in Ariano dogmate cupiens concordare. Præcipue tamen eum ad furorem prouocabat synodus in Lampsaco celebrata, non solum quia Arianorum abdicaret episcopos, sed quod promulgationem fidei Ariminensis anathematizauerat. Veniens igitur Nicomediam Bithyniæ, conuocauit Eleusium Cyzici, is enim sectam Macedonii magis sequebatur, sicut iam dixi. Et faciens concilium

Valens pro Arianis. Eleusius Cyzicenus

Arianorũ

Arianorum episcoporum, cogebat Eleusium vt illorum dogmati consentiret. Qui primum quidem negauit. Postea vero cum ei minaretur exilium, formidans in Arianum dogma consensit. Quo perpetrato, mox pœnitentia tractus, veniens Cyzicum, coram omni populo de violentia querebatur, dicens consensum violentia non voluntate factum. Et vt quærerent sibi alium episcopum hortabatur, quoniam ipse per necessitatem dogma proprium denegasset. Porrò Cyziceni propter amicitiam eius alii episcopo subdi noluerunt, manseruntque sub eo, non tamen à propria hæresi abducti sunt.

Eudoxius

Hoc audiens Constantinopolitanus episcopus, Eunomium in Cyzico ordinauit episcopum, tanquam qui posset populum calliditate verborũ ad suum circumuenire cõsensum.

Sacræ literæ principis Eunomius in Cyzicum

Descendente vero Eunomio, Sacris præceptionibus expelli iubetur Eleusius & in sede Eunomius collocari. Quo facto amatores Eleusii extra vrbem oratorium fabricantes, Collectas ibi faciebant. Hæc ergo de Eleusio dicta sufficiant. Nunc de Eunomio referendum est.

De Eunomio hæresiarcha. Cap. 19.

Eunomius & eius scripta

EVnomius notarius fuit Aëtii, qui ἄθεος, id est, sine deo, vocabatur: cuius mentionem fecimus. Cum quo dum esset, modum eius sophisticũ imitatus est, & sermonibus quibusdam vacans, faciensque sibi sophismata, nõ sentiebat, ex his inflatus, in blasphemias se incidere: quippe qui dogma imi- B
taretur Arii, & multis modis repugnaret dogmatibus veritatis. Enimuero parum edoctus ex literis sacris, & eas minime intelligere valẽs, circa verba frequenter occupabatur, eaq; conuertens semper non poterat intentionis suæ propositum adimplere: sicut septẽ eius demonstrãt Tomi in quibus vanissime laborauit, quos in epistolam Apostoli ad Romanos fecit: multa enim illic verba profundens, intentionem epistolæ non potuit inuenire. Sũt etiam alii eius similes libri, quos qui legere voluerit, eorũ contemptũ experimentis cognoscet.

Cyziceni eijciunt Eunomiũ

Hunc igitur Eunomium Eudoxius in Cyzico fecit episcopum, expellere nisus Eleusiũ. Cumq; illuc venisset, vtẽs more solito Dialectica, quasi peregrinũ aliquid, auditoribus inferebat. Quamobrẽ Cyzici tumultus exortus est, eumq; vrbe pepulerunt, non ferentes eius verborum fastum. Qui Constantinopolim veniens, cum Eudoxio morabatur, episcopatu vacans. Sed ne detrahere videamur, audi vocem ipsius Eunomii, quæ tentat contra deum sophismatibus loqui. Sic enim ait,

Eunomij temeraria subtilitas

Deus de substantia sua nihil nouit amplius quàm nos. neque est illi magis, nobis autem agnita minus, sed quodcunq; de illa nouimus nos, hoc modis omnibus etiã ille nouit. Quod autẽ rursus ille, hoc inuenies immutabiliter in nobis. Hęc quidem aliaq; similia Eunomius sophismata, id est, circumuẽtiones faciẽs, non sentiebat occumbere. Quomodo autem ab Arianis paulopost segregatus sit, proprio loco narrabimus.

Sozo-

A

SOZOMENVS.

De ſęuitia Valẽtis cõtra Cõſtãtinopolitanos orthodoxos. Cap. 20.

Nouatiani apud Conſtantinopolim

VExabantur enim etiam Conſtantinopoli habitãtes, qui Nicęnum dogma profitebantur, quos omnes Imperator expelli ciuitate præcepit, Nouatianorum vero etiam eccleſias claudi, aliorum vero hæreticorũ quod clauderet non inuenit. Pridem enim ſub Conſtantio principe probantur ablatæ. Sed etiam Agelium Nouatianorum epiſcopum eccleſiæ Conſtantinopoli conſtitutæ, exilii deportatione damnauit. Dicebatur enim mirabiliter viuere ſecundum eccleſiaſticas ſanctiones, cuius vita erat philoſophica, & à pecuniarum poſſeſſione ſegregata. Quod etiam conuerſationis eius modus oſtendebat. Vna enim tunica vtebatur, & ſemper ambulabat excalciatus. Qui non longo poſt tempore reuocatus eſt, eccleſiaſque recepit. Cuius rei fuit autor quidam Martianus, uita, ſcientiaque admirabilis, pridem quidem in Regalibus militans: tunc autem presbyter Nouatianus, artem Grammaticam Imperatoris filias edocebat Anaſtaſiam atque Caroſam. Ex quarum nominibus hactenus Anaſtaſianę & Caroſianę Thermę publicæ Conſtantinopoli nuncupantur.

Agelius Nouatianorum epiſcopus

Agelius reuocatur de exilio

Anaſtaſia & Caroſia filiæ Valentiniani

SOCRATES.

De deſtructione murorum Chalcedonenſium Cap. 21.

B IGitur imperator Valens Chalcedonẽſis vrbis contra Byzantium poſitę muros deſtrui iuſſit. Iurauerat enim hoc ſe facturum tyranno victo, quod Chalcedonenſes fauore tyranni ei turpes contumelias intuliſſent, & portas clauſiſſent ciuitatis. Murus autẽ iuſſione deſtruebatur Imperatoris, & ſaxa ad ædificiũ Thermarum, quę Conſtantianę vocãtur, Cõſtãtinopolim vehebantur. Inter quæ ſaxa, vnum inuentum eſt, in quo reſponſum habebatur inſcriptum, olim quidem abſconſum, tunc vero manifeſtum. Significabat enim, quod cum proueniret aquarum abundantia ciuitati, tunc murus quidẽ lauacro ſeruiret, innumeræ vero Barbarorum nationes, Romanorum fines incurrentes, cum crudelia multa committerent, nouiſſime etiam ipſę perirent. Poſt aliquantum itaq; temporis euenit, vt Valens Aquęductũ ædificaret, & abundantiã Cõſtantinopoli præberet aquarũ, tunc etiam Barbarę motę ſunt nationes. Reſpõſum tamen etiã alio modo contigit adimpleri. Cum enim Aquæductus in ciuitatẽ fuiſſet inductus, Pręfectus vrbis tunc Clearchus Nymphęũ maximũ ædificauit in platea, quę Theodoſii nunc vocatur, ubi aquæ affluentia eſt emiſſa: in quo maximã feſtiuitatem ciuitas habuit. Sed hoc reſpõſum paulopoſt eſt impletum. Porrò cum ſolueretur murus, Principem Conſtantinopolitani rogauerunt, vt à muri deſtructione ceſſaret. Cum quibus etiã ſupplicabant poſſeſſores Bithyniæ Nicomediẽſes, atq; Nicęni. Verum Imperator furore plenus, vix quidem ſupplicantium ſuſcepit preces. Volẽs tamen iuſiurandum implere, murum

Valens Augu. muros Chalcedonis diruit

Thermę Conſtantianę

Epigramma futura prædicens

Valens aquæductũ extruit

Clearchus Nymphæum ædificat

destruebat,eumque subinde minoribus lapidibus rursus ædificabat.Quod A
nunc etiam in quibusdam muri partibus inuenitur,vbi maximis mirabilibusque lapidibus,vilis nunc fabrica superposita demonstratur.

SOCRATES.

De natiuitate Valentiniani minoris,& de immensitate grandinis & de ortu principis Gratiani. Cap.22.

An.do.368. HOc itaq; tempore talia gerebantur.Sciendũ tamen quod bellum contra Procopium tyrannum gestum est Consulatu Gratiani & Dagalaiphi,circa finem Maii mẽsis. Post paululum vero temporis eodẽ Consulatu,Valentiniano principi in Occidentis partibus constituto, natus est filius nomen referens patris.Verum Gratianus ante eius fuerat natus imperium.Et sequenti Consulatu Lupicini & Iouiniani grandinis multitudo in Constantinopolitana vrbe secundo Iunii mensis die,saxorum gerens similitudinem vehementer effunditur.Quod multi dicebant propter motum Imperatoris accidere, qui plurimos sacerdotum in exilium deportauerat, Eudoxio cõmunicare fugiẽtes.Post paululum vero temporis eodem Consulatu Valentinianus Princeps filium Gratianum Imperatorem cõstituit, vicesimo quarto die mensis Augusti. Sequenti vero Consulatu Valentiniani secundo,& Valentis item secundo, terræmotus circa Bithyniam maximus Nicæam subuertit vrbem,vndecimo die mensis Octobris. Agebatur B
autem annus duodecimus post Nicomediç casum.Post modicũ vero tempus alio terrçmotu multç partes Germæ ciuitatis in Hellesponto constitutæ,destructç sunt.His ergo ita prouenientibus,nulla reuerentia terruit,neque Eudoxium Arianorum episcopum, neque Valentem Imperatorem. Non enim à persecutione cessabant.Porrò terrçmotus,turbarũ ecclesiasticarum indicium esse videbatur. Cum ergo multi sacerdotum in exiliũ deportarentur,soli diuina prouidentia proptçr eminẽtem sui reuerentiã exilium non sunt passi Basilius atq; Gregorius. Quorum alter quidem Cæsareæ Cappadociæ fuit episcopus, Gregorius autem Nazianzenæ ciuitatis omnino vilissimæ,quæ est posita vicina Cæsareæ.De Basilio atque Gregorio procedenti sermone narrabimus.

(Margin: Grando Constantinopoli An.do.369. — An.do.370. — Germa)

Quomodo Ariani Macedonianos fuerint persecuti,& illi se contulerint ad Liberium. Cap.23.

CVmq; eo tempore Consubstantialitatis dogma profitentes vehementer affligerentur,rursus persecutores contra Macedonianos insurrexerunt:qui terrore magis violentiaq; constricti, per singulas ciuitates Legationibus fungebantur apud alterutros,iudicantes optimum, si per necessitatẽ confugerent ad fratrem Imperatoris, & ad Liberium Romanæ vrbis episcopum,cuius fidem amplectebantur potius quàm cõmunionem Eudoxii.Miserunt ergo Eustathiũ Sebastiç,qui fuerat sçpe depositus:Syluanũ

(Margin: Macedoniani cõfugiunt ad Valentinianũ & Liberium An.do.367.)

Tarsi

A Tarsi Ciliciæ atq; Theophilum, mandátes, ne declinarent fidei causa Liberium, sed Romanę cómunicarent ecclesię, & fidem de Consubstantialitate roborarent. Itaq; cum his literis in Seleucia dispositis, ad Italiá peruenerũt. Et imperatorem quidem videre nó potuerũt: erat enim occupatus in Galliis, & contra Sauromatas pugnabat. Liberio tamen epistolas obtulerunt. Sauromatæ qui eos suscipere nullatenus voluit, dicens eos Arianos esse: nec ab ecclesia suscipi posse, qui Nicænam non susciperent fidem. At illi responderũt, per pœnitentiam se cognouisse veritatem, & dudum abnegasse Dissimilitudinis fidem, & similem professos per omnia filium patri, nihilque differre à Consubstantiali per omnia similem. Hæc dicentes exegit Liberius scriptá suę sententiæ dare professionem. At illi libellum porrexerunt, in quo etiá proposuerunt verba fidei Nicæni concilii. Epistolas auté à Smyrna in Asia constituta, & Pisidia Isaurię, atq; Pamphylia, necnon Lycia missas, hic propter prolixitatem nó subscripsi. Verba vero libelli ab Eustathio & reliquis Liberio dati hæc esse noscuntur.

Libellus Macedonianorũ, Liberio Romano datus episcopo. Cap. 24.

DOMINO FRATRI ET CONSACERDOTI Liberio, Eustathius, Theophilus, & Syluanus, in domino S.

Propter hæreticorum væsanas suspiciones qui non cessant catholicis ec- Libellus Macedonianorũ exhibitus Liberio Pót. Ro.
B clesiis scandala generare, ea gratia omnem occasionem eorum periméntes, profitemur synodum Lampsaci celebratam, & Smyrnę, aliisq; diuersis locis orthodoxorum episcoporũ. Pro qua synodo legatione fungentes apud tuam paternitatem, & vniuersos Italię cunctosq; Occidentis episcopos, litteras deportamus, catholicam fidem tenere atq; seruare, quę in sancto Nicęno concilio sub beatæ memoriæ Constantino à trecentis decem & octo episcopis cófirmato perfecto & immobili statu hactenus & in perpetuum permanebit, in qua Consubstantialitas sancte pieq; definita est cótra Arii prauitatem. Similiterq; nos cum prędictis eandem fidem tenuisse atque tenere, & vsq; ad terminũ custodire manu propria profitemur, condemnantes Arium impiamq; doctrinam eius cum discipulis ipsius, eiq; similia sapientibus, necnon omnem hæresim, Sabellianos, Patripassianos, Marcionistas, Photinianos, Marcellianos, simul etiam Paulosamosatenos, eorumq; doctrinam, omnesq; his similia sapientes, & vniuersas hæreses sanctæ fidei prædictę contrarias, quæ pie catholiceque est in Nicæa à sanctis patribus explanata, anathematizantes pręcipue explanationem lectam in Ariminensi concilio, tanquam contrariam prædictę fidei sancti concilii in Nicæa vrbe celebrati, cuius lectione prolata in vrbe Thracię Nicæa dolo atq; periurio capti, Constantinopoli subscripserunt. Est autem fides nostra & eorum pro quibus legatione fungimur, hęc: Credimus in vnum deum patrem omnipotentem, omnium visibilium inuisibiliumq; factorem, & in vnum

num vnigenitum deum dominum Iesum Christum filium dei, natum ex patre, hoc est, ex substantia patris, deum ex deo, lumen ex lumine, deum verum ex deo vero, natum, non factum, consubstantialem patri, per quem omnia facta sunt quæ in cœlo & quæ in terra. Qui propter nos homines & propter nostram salutem descendit, & incarnatus est, & homo factus, passus, & resurrexit tertia die, ascendit ad cœlos, & venturus est iudicare viuos & mortuos. Et in spiritum sanctum. Eos autem qui dicunt: Fuit, quando non fuit, & antequam nasceretur non fuit, & quod ex non existētibus factus est, aut ex altera essentia vel substātia dicētes esse, aut cōuertibilem aut mutabilē filiū dei, anathematizat catholica & apostolica ecclesia. A

Subscriptio Eustathius episcopus Sebastiæ ciuitatis, & Theophilus & Syluanus legati conciliorum Lampsaci, Smyrnę, & reliquorum, hanc professionem manibus nostris & propria voluntate subscripsimus.

Si quis autē pręter expositā à nobis fidē, contra nos vel eos à quibus missi sumus, aliquod crimen inferre voluerit, cū litteris ad nos tuæ sanctitatis ad quos probaueris orthodoxos episcopos mitte, & apud eos nobiscū causam dicat. Et si quid criminis fuerit approbatū, in autore proculdubio vindicetur. Hoc itaq; libello Legatos obligans Liberius, eos in cōmunionē suscepit. Quibus dans huiusmodi litteras, abire præcepit.

Epistola Liberii & Siciliensis concilii ad Macedonianos episcopos post pœnitentiam. Cap. 25. B

Epistola Liberij Pont. Ro. DILECTISSIMIS FRATRIBVS ET CONSACERdotibus, Eustathio, Cyrillo, Hypericio, Heroni, Elpidio, Maximo, Eusebio Eucarpio, & Ortasio, Neoni, Eumathio, Faustino, Proclo, Passinico, Arsenio, Seuero, Didymioni, Britanio, Callicrati, Damabio, Aedesio, Eustochio Ambrosio, Gelonio, Pardalio, Macedonio, Paulo, Marcello, Heraclio, Alexandro, Adolio, Martiano, Sthenelo, Ioāni, Maceri, Carisio, Syluano, Photino, Autho, Antonio, Celso, Euphranori, Milesio, Patricio, Seueriano, Eusebio, Eumolpio, Athanasio, Diophāto, Minodoro, Diocli, Chrysampelo, Eugenio, Eustathio, Callicrati, Arsenio, Eugenio, Martyrio, Hieracio, Leōtio, Philagrio, Lucio & vniuersis Oriētalibus orthodoxis, Liberius episcopus, & Occidentales episcopi in domino S.

Optabile nobis pacis atq; concordię gaudium vestrę litterę attulerunt, fidei lumine resplendētes, fratres charissimi, oblatæ nobis per charissimos fratres & coepiscopos, Eustathium, Syluanum, atq; Theophilum, & maxime quia vestram sententiam vestrosq; sensus concordare & cōsonare cum mea humilitate, & Italis, atq; Occidentalibus vniuersis affirmauerūt atq; demonstrauerunt. Et hanc esse cognoscimus catholicā & apostolicā fidē, quæ vsq; ad Nicęnū cōcilium integra immobilisq; seruata est: & hanc ipsi retinere professi sunt, gaudioq; repleti, & omne vestigium ac nebulas ine-

A ptæ suspicionis abiicientes, non solum sermone eam, sed etiã scriptura currente professi sunt. Cuius exemplar his literis subdere necessarium iudicauimus, ne vllam occasionem hæreticis ad exercendas insidias denuo relinquamus: quibus iterũ flãmas propriæ maliciæ cõmouentes, incẽdia discordiarum cõsuete resuscitent. Hæc insuper sunt professi charissimi fratres nostri, Eustathius, Syluanus, atq; Theophilus, vestrã charitatem semper hanc fidem habuisse, & hanc vsq; ad terminũ custodire, id est, in Nicęna vrbe à trecentis decem & octo episcopis orthodoxis approbatam, quę perfectam continet veritatẽ, & os totius hæreticę multitudinis obstruit atq; dissoluit. Non enim spontaneo motu, sed nutu diuino tãtorum episcoporũ numerus aggregatus est contra væsaniam Arii, quanto numero beatus Abraam tanta milia fide destruxit. Quæ fides dum in subsistentia & nomine Consubstantialitatis continetur, velut quoddam munitissimum & inexpugnabile castrum omnia iacula & molitiones Arianæ incredulitatis decenter euitat. Cum igitur omnes Occidentales episcopi in Arimino congregati, quando eos Arianorum collegit væsania, quadam suasione, aut (vt verius dicam) mundana potentia, hoc quod cautius erat in fide positum, auferre, aut oblique denegare conati sunt: tamen nihil eorum calliditas profuit. Nam penè omnes conuenientes Arimini tunc terrore permoti
B atque decepti, nunc resipiscentes atque anathematizantes eos qui ibi conuenerunt, aut subscribentes catholicæ fidei quæ in Nicæna vrbe sancita est, nobisque communicantes, feruentius contra Arii dogma eiusque discipulos inflammantur. Cuius rei indicium etiam ipsi legati vestræ ciuitatis agnoscentes, vosipsos in sua subscriptione iunxerunt, anathematizantes Arium, & quæ ab eius sequacibus Arimini gesta noscuntur contra fidem in Nicæna vrbe sancitam. In quibus etiam vos capti periurio subscripsistis. Vnde consequens nobis visum est scribere charitati vestræ, & adiuuare iusta poscentes, maxime quia per professionem vestrorum Legatorũ resipiscentes Orientales cum orthodoxis Occidentalibus concordare cognouimus, & significamus, vt noueritis blasphemos Ariminenses qui tũc videbantur per surreptionem maculati, nunc anathematizatos, & vniuersos ad Nicænam respirasse fidem. Quod oportet per vos omnibus indicari, vt possint qui violenter lęsi sunt, aliquando ab hæreticis tenebris ad diuinum lumen catholicæ libertatis accedere. Qui post hanc synodum nisi voluerint respuere venenum perfidiæ, & blasphemias Arii vniuersas abiicere, easque anathematizare cognoscunt se cum Ario eiusque discipulis cæterisque serpentibus siue Sabellianis vel Patripassianis, aut cuiuslibet alterius hæreseos socios esse, & communione priuatos ab ecclesiastica synodo, quæ ad se filios adulterii non admittit. Deus vos incolumes custodiat fratres charissimi. Has literas Eustathius cæterique percipientes, rur-

ſus ad Siciliam deſcenderunt, ibique facientes ſynodum Siculorum epiſcoporum coram ipſis Conſubſtantialitatis fidem profeſſi ſunt. Cumque Nicænam fidem roboraſſent, conſonas ab eis quoque percipientes epiſtolas, ad eos à quibus fuerant deſtinati reuerſi ſunt. Qui Liberii præcepta ſuſcipientes, legationes mittebant per ciuitates ad Præſules, & Conſubſtantialitatem fidei prædicabant, inuitantes eos vt in Tarſum Ciliciæ pariter conuenirent, vt Nicænam roborātes fidem, deinceps ſoluerent omnem contentionem. Quæ fieri potuerunt, niſi Eudoxius Arianæ religionis Præſul, tunc apud Imperatorem eminens valde, prohibuiſſet. Qui amplius propter indictum iter ad Tarſum accenſus, plus illis malorum intulit. Quod vero Macedoniani per Legatos quos miſerant communicantes Liberio, Nicænam cōfirmauerint fidē, ipſe Sabinus in collectione ſynodaliū eſt atteſtatus. A

Cur Eunomius ab Eudoxio ſegregatus ſit. Cap. 26.

Eunomi⁹ cur ab Eudoxio ſeparatus

CIrca hæc itaque tempora Eunomius ab Eudoxio ſeparatus, ſeorſum agebat miſſas, propterea quod cum ſæpe rogaſſet vt ſuſciperetur præceptor ipſius Aetius, Eudoxius non exaudiſſet. Hoc autem non ideo refutanit, quod ſectam declinaret Aetii, cum eam ſcilicet prædicaret: ſed quoniam omnes vnanimes illius, eum ſectæ alterius fatebantur. Iſta ergo cauſa fuit, vt ab Eudoxio ſepararetur Eunomius. Hæc igitur Conſtantinopoli gerebantur. B

De latebris Athanaſii. Cap. 27.

Alexādriæ ſeditio, cuius autor Eudoxius An. do. 371.

DEinde Alexandriæ præceptum Præfectorū, ſtudio Eudoxii deſtinatū, conturbauit eccleſiā. Verum Athanaſius irrationabilem furorē populi metuens, atq; timens ne malorum faciēdorū ipſe cauſa eſſe videretur, quatuor menſibus ſeipſum in ſepulchro patris abſcondit. Cumq; propter eius abſentiam ſeditionem deſiderio ipſius populus excitaſſet, cognoſcens Imperator propter hoc Alexandriam eſſe turbatam, literis indicauit vt Athanaſius licite teneret eccleſias. Et hæc fuit cauſa vt vſq; ad Athanaſii mortē Alexandrina non turbaretur eccleſia. Quod vero poſt eius mortem rurſus Ariani eas eccleſias inuaſerint, paulo poſt narrabo.

SOZOMENVS.

De cōcilio Tyanēſi vbi literæ Liberii & Occidētaliū ſūt receptæ. Cap. 28.

Synod⁹ apud Tyanam

ILlo ſiquidem tempore celebrabatur concilium in Tyanis ab Euſebio epiſcopo Cæſareæ Cappadociæ, Athanaſio Ancyræ, Pelagio Laodiciæ, Zenone Tarſi, Paulo Emeſeno, Oſtreſio Melitinenſe, & Gregorio Nazianzeno, aliiſque multis, qui verbum Conſubſtantialitatis ſeruandum eſſe apud Antiochiam Iouiano imperante decreuerant. Releguntur ibi Liberii & Occidentalium litteræ ſacerdotum. Quamobrem gaudio repleti ſcripſerunt vniuerſis eccleſiis vt legerent decreta epiſcoporum apud Aſiam celebrata, & Liberii litteras, Italorumq;, Aphrorum, atq; Gallicanorum, nec

non

A non Siculorum. Attulerant enim horum literas Legati de Lampsaco destinati, vt cősiderarent omnium numerum ipsis concordantium. Plurima nanq; multitudo concilium Ariminense vincebat: pariterq; scripserűt vt in Tarsum Ciliciæ cőuenirent certo die: & illi quidem hoc modo se inuitabant. Cumq; synodus pararetur in Tarsum, conuenientes in Antiochia Cariæ, ferme xxxiiii Asiani pontifices studium concordiæ ecclesiasticæ collaudabãt. Consubstantialitatis vero nomen respuentes, fidẽ in Antiochia & Seleucia prolatam roborare nitebantur, tanquam Luciani martyris existentem, & multorum sudoribus à progenitoribus ipsorum approbatam. Verum Imperator studio Eudoxii synodum in Cilicia celebrari prohibuit.

SOCRATES.

De Eudoxio Ariano qui fuerat Constantinopolitanus episcopus, & de persecutione Valentis propter Euagriű orthodoxű epűm. Cap. 29. Eudoxius moritur An. do. 372

IGitur Imperator Valens festinans Antiochiam, de Constantinopoli digressus, venit in Nicomediã, & illic huiusmodi de causa moratus est. Eudoxius enim Arianę religiőis, mox post egressum imperatoris defunctus est Consulatu Valentiniani & Valentis tertio, cum vndecim annis sedem Cőstãtinopolitanæ tenuisset ecclesiæ. Quamobrem Ariani in locum eius

B ordinauerunt Demophilum. Verum prędicatores Consubstantialitatis oportunum iudicantes inuenisse se tempus, Euagrium quendam suæ fidei cőstituerunt episcopum. Quem ordinarat Eustathius pridem Antiochenus episcopus, qui prius quidem à Iouiano fuerat de exilio reuocatus: tunc autem aderat in vrbe Cőstantinopoli latenter degens, vt Consubstantialitatis prędicatores sua pręsentia roboraret. Hoc facto, ex alio rursus initio persecutionem Ariani mouebant. Hæc gesta cum peruenissent ad principem, metuens ne seditione ciuitas turbaretur, militarem manum à Nicomedia Constantinopolim destinauit, præcipiens vt teneretur & ordinator & ordinatus, & alius aliò mitteretur in exiliű. Eustathius igitur in Bisam Thraciæ ciuitatem mittitur, Euagrius in locum alium destinatur. His ita gestis Ariani amplius efferati, vexabant vehementer orthodoxos, cædentes, contumeliis affligentes, carceribus recludentes, pecuniisque sæpe spoliantes, & omnia contra eos facientes non ferendis modis. Quæ cum illi ferre non possent, vt deprecarentur principem veniebant, si quo modo mererentur violentias euitare. Sed hoc cogitantes valde frustrati sunt, ab iniusto se arbitrati iustitiam promereri. Cumque viri electi ex ecclesiastico collegio octoginta numero, quibus prę erãt Vrbasus, Theodorus, & Menedemus, in Nicomediam peruenissent, preces obtulerunt Imperatori, violentiam proclamantes, & ea quæ videbantur esse perpessi.

Demophilus Euagrius

Ariani in orthodoxos

LXXX. Legati ad principẽ merguntur

Quod octuaginta orthodoxorű à Valente in naue cremati sunt. Ca. 30.

Modestus præfectus Indignatus igitur Imperator, ad præsens celauit iram, latēter autem Modesto Præfecto præcepit, vt eos comprehensos occideret. Modus autem mortis erat quodammodo peregrinus: quapropter memoriæ cōtraditus. Metuens enim Præfectus ne seditio nasceretur in populo, si eos palàm pe rimeret, simulauit se eos viros in exilium destinare. Illis autem simpliciter acquiescētibus, iussit eos Præfectus mitti in nauem, velut in exilium deuehendos, præcipiēs nautis vt cū ad mare mediū peruenissent, eos dimergerēt, & hoc modo morerentur. Quo facto perductis eis in medium sinum qui vocatur Astacenus, quod iusserat præfectus Imperatoris impletum est, & in alia sequenti nauicula nautæ transeuntes concremauerunt nauem. Contigit autem ventum Subsolanum valde flare, & ita nauis velociter est accensa. Cuius reliquiæ peruenerunt ad locum qui Acidiza nuncupatur, vbi ad plenū cum viris religiosis absumptæ sunt. Quod tamen aiūt non sine vltione transisse. Fames nāque repente secuta est circa Phrygias gentes, ita vt necessitatē haberēt habitatores patriā relinquere, & ad Constantinopolim diuersasq; prouincias properare. A

Pœna

SOZOMENVS.

Quid Valens gesserit in Cappadocia & Antiochia. Cap. 31.

An. do. 378. Valens itaque Nicomedia relicta proficiscebatur Antiochiam. Interea cum venisset ad Cappadociam, more suo eius loci turbabat ecclesias, Arianis eas tradere volens. Quod se sperabat cito effecturum, eo quod pro quibusdam inimicitiis Basilius Eusebio, qui tunc Cæsariensem regebat ecclesiam, videretur infensus, & abscedens in Pontum, cum monachis habitaret ibi philosophantibus. Porrò populus, & maxime nobilium ac sapientium, Eusebium in suspicione habebant, quasi ipse fuisset autor fugæ viri philosophi, vita verboq; perfecti. Volebantq; eum deserere, & apud seipsos missarum celebrare solennia. Sed Basilius quidem ne turba nasceretur in populo per seditiones hæreticorum, agebat in Ponto silentium cum suis episcopis, qui semper aderant illi. Contigit ergo vt in Eusebium odiū populi nasceretur. Cumq; Basilio fuisset nuntiatum quod Valens veniret in Cappadociam, relicto Ponto Cæsaream venit, & pactis cum Eusebio celebratis, ecclesiam pro tempore suis adhortationibus roborabat. Valens autem cum suam intētionem non valuisset implere, cum episcopis secum profectis tunc abscessit. B

Basilius

SOCRATES.

Igitur Imperator Valens paruipendens famis inuasionem, venit Antiochiam Syriæ. Cumq; ibi moraretur, nolentes Arianis cōsentire affligebat, vehementerque ὁμοουσίου prædicatoribus imminebat. Quos cum ecclesiis penè omnium ciuitatum Orientalium expulisset, non ei hoc suffecit, sed etiam eos diuersis suppliciis subdidit: multosque diuersa morte contraditos in-

A tos interemit, plurimos etiam necabat in flumine.

Quomodo in Edessa mulier cum filio suo currens ad martyrium, & Præfectum & Imperatorem stupore facti à crudelitate remouerit. Cap. 32.

Dicendũ quoque est, quod in Edessa Mesopotamiæ gestum esse dinoscitur. In hac vrbe est Thomæ Apostoli basilica, clara valde pariter & ornata. In qua propter loci reuerentiam Collectæ sæpius celebrantur. Quã volens Imperator inspicere, & cognoscens sibi omnes exosos ibidẽ conuenire, fertur manu percussisse Præfectum, quod inde orthodoxos non expulisset vniuersos. Cumq; præfectus iniuriam passus, inuitus indignatiõi principis ministrare contenderet (non enim volebat tot hominibus cædẽ inferre) latenter mandauit, vt nullus in illa Basilica remaneret. Sed nemo respexit neq; cõsiliũ neq; terrorem eius. Omnes enim altero die ad locum orationis pariter confluxerunt. Cumq; Præfectus cum multa militũ manu ad basilicam festinaret, vt Imperatoris perficeret iussionẽ, quædam muliercula in paupertate degens, suum filium manu trahẽs, cursuq; ad illam basilicam properans, Præfecti interrupit officium. Indignatus vero Præfectus, mulierem sibi iussit adduci, dixitq; ad eam: O infelix mulier, quò sic indecenter curris? At illa: Quò & alii, inquit, ire festinãt. Tunc ille: Non au-
B disti quod Pręfectus illic occisurus est vniuersos quoscunque repererit? Et mulier: Audiui, inquit, ideoq; festino, vt illic inueniar inter eos. Et quò hũc paruulum trahis infantẽ? Tum mulier ait: Vt & iste martyrium suscipere mereatur. Hęc cum audisset vir ille, considerauit concurrentium animum Et mox recurrens ad principem, suggessit ei, quod essent omnes mortem pro sua fide suscipere parati, irrationabile dicens breui tempore tantã multitudinem occidere. Quo dicto ab ira auocauit Imperatorẽ. Hoc ergo modo Edesseni furorem Imperatoris effugiunt.

An. do. 378. Valens apud Edessam sæuit in orthodoxos

Orthodoxi intrepidi

Constantia mulieris orthodoxæ

THEODORITVS.

De examinatione & exilio plurimorum orthodoxorum. Cap. 33.

Et hæc quidem cum Præfectus imperatori dixisset, populum quidem quod expectabat, non pertulit experiri. Verum duces eorũ, id est, presbyteros atq; diaconos interrogari pręceptum est, vt vnum è duobus eligerent, aut communicare Lupo, aut vrbe pelli, & in quasdam extremas partes destinari. Cumq; congregasset vniuersos, mitibus vtebatur verbis, persuadere nitens vt leges sequerentur imperatoris, indicium vesaniæ dicens esse, quod tanto imperatori pauci homines repugnarent. Cũq; cuncti tacerent, ad horum ducem Eulogium virum valde laudandum Præfectus ait: Cur non respondes his quæ dicũtur à nobis? At ille: Non, inquit, oportet nihil interrogatum respondere. Tunc Præfectus: Multa itaq; verba locutus sum, monens vos quæ satis expediunt. Porrò Eulogius vniuersis hæc dicta

An. do. 379 Valens Aug. cogere orthodoxos conatur apud Edessam

Eulogius

dicta fuisse respondit, & incongruum esse vt solus alios contemnés respó A deret. Si vero me solum, inquit, interrogas, meam declarabo sententiam.

Modestus præfectus

Præfectus ait: Communica possidenti regnum. At ille pacifice & valde benigne ait: Et mihi regni quoque sacerdotiiq; consortium est. Tunc Præfectus irrisionem sentiens sęuiebat, & iniuriis contra senem vsus, etiam hæc adiecit: Nō hoc locutus sum fulminande, sed quibus communicat imperator, communicare vos monui. Cumq; dixisset senex pastorem se habere, & illius nutibus obedire, octoginta eodem tempore cóprehendens destinauit in Thraciam: qui cum ducerentur, plurimo pariter apparatu fruebantur. Ciuitates enim occurrebant & vici, victores athletas honorantes. Sed hostes armauit inuidia, vt imperatori dicerēt, plurimum honorem viris illis decretam exilii contumeliam afferre. Hæc cognoscens imperator, iussit vt bini & bini separarentur, & alios quidē in Thracias, alios in extremam Arabiam, alios vero in Thebaidos dispersit vrbes. Aiūt enim quod etiam fratres quos natura iunxit, crudelissimus corpore separarit. Porrò Eulogiū Pręsulem illorum, & Protogenē qui post eum fuit, in Antinoum vsq; transmisit. Quorum virtutem non patior obliuioni cótradere. Cum enim concordem viderēt ciuitatis episcopum, ecclesiasticoq; collegio qui communicarent viderent paucos esse, ad ecclesias concurrebant. De qua consulentes cognouerunt habitatores ciuitatis esse Paganos, vnde dolentes de eorum incredulitate lamentati sunt: non tamen esse diu lugendum B arbitrati sunt, sed omni virtute de medicina curauerunt.

Protogenes

De miraculis confessorum. Cap. 34.

SAcratissimus igitur Eulogius in habitaculo suo consistens, toto die totaq; nocte omnium deprecabatur deum. Protogenes autem valde dignissimus, Eunomii literis eruditus, ad scribendū velociter promptus, inueniens opportunū locum, eumq; sibi segregans ad docendum, adolescentiū magister effectus est, quos & scribere velociter edocebat, & diuina erudiebat eloquia. Dictabat eis Dauidicas melodias: & apostolicæ doctrinæ congruas lectiones meditari præcipiebat. Cumq; vnus adolescentium incidisset in morbum, venit ad domum eius, & tenens ęgroti dexteram, morbum orationibus effugauit. Hoc cognoscētes aliorū parentes infantiū, deduxerunt eum ad domos suas, & ægrotis auxiliari precabantur. At ille nó ante se dixit deū vt expellerētur morbi rogaturum, nisi prius ægroti sacri baptismatis munere potirentur: quod illi cum gaudio impleuerūt. Cogebat enim eos salutis desideriū, & simul animæ corporisq; sanitate fruebantur. Si quando vero alicui suasisset vt sacram gratiā mereretur accipere, ducebat eū ad Eulogium, & concutiens ianuā, rogabat vt aperiret, ac signum Dominicū ei qui fuerat renatus, imponeret. Cumq; ille difficilius aperiret, ne intercideret orationem, dicebat potius esse necessariam salutem errantium.

Ludimagister factus Protogenes

A tium. Mirabantur igitur vniuersi videntes Protogenē talia facere, qui licet tot hominibus lumen diuinæ cognitiōis impartiret, tamē Eulogio primatum per omnia reseruaret, vt eos quos lucrabatur, illi magis offerret. Vnde coniiciebant multomagis virtutem illius eminere. Cum igitur fluctuatio quieuisset, tranquillitate facta, remeare iussos deduxerunt omnes, ingemiscentes & lachrymantes, maxime vero pręsul ecclesiæ eorum, primatus affectu. Cumq; ad propria remeassent, sanctus quidē Eulogius Barse maximo ad vitam felicissimā transeunte, eius suscepit regimen ecclesiæ. Porrò mirabilis Protogenes colere iussus est vrbem Carrensium desolatam, & spinis gentilium plenam, quæ vtique pluribus laboribus indigebat. Mos initiandi Christianos. Redeunt Eulogius & Protogenes de exilio

SOCRATES.

De responso dæmonis quis post Valentem imperaturus esset, & quod ob hoc Valens multos occiderit. Ca. 35.

EOdem tempore dæmon quidam erroneus crudelitate Valentis abusus ei persuasit vt scrutaretur quisnam post eum suscepturus esset Imperium. Quamobrem necromātiam fecit. Quibus artibus adimpletis, plurimos ille dęmon non quidem aperta, sed obliqua solite responsa proferens interemit, Nā cū de imperio consuleretur, quatuor litteras demonstrauit, θ.ε.ο.δ. dicens hoc nomen post Valentem imperii culmen accipere. Quod
B cum ad aures peruenisset imperatoris, zelo ductus, multos peremit quos tyrānidē ambire iudicauit. Occidebātur itaq; Theodori, Theodoti, Theoduli, & quicunque has literas in capite sui nominis habuissent. Inter quos etiam Theodosius, quidam vir fortis ex Hispania prouincia genus ducēs, occisus est. Hoc ergo timore plurimi sua nomina mutauerunt, negantes quæ prius habuissent cum iuramento, vt pericula declinarent. Theodosius

THEODORITVS.

De Basilio episcōpo Cappadociæ, & quomodo exilii minas euaserit. C. 36.

VAlens igitur Imperator cum vniuersas (vt ita dicam) ecclesias pastore nudasset, in Cæsaream Cappadociæ venit, cuius tūc præsul erat Basilius, lumen totius orbis. Præmisitque Præfectum, præcipiens, vt aut flecteret Basiliū, vt dogmati cōmunicaret Eudoxii, aut hoc facere nolens expelleretur. Audiens enim gloriā tanti viri, noluit ei prius inferre certamen, ne cū fortiter Basilius eius iacula deuitaret, fieret cæteris clarior imago virtutis. Huius machinamēta velut tela araneæ facta sunt: suffecerunt enim cæteris sacerdotibus ad vtilitatē sui antiquę patrum narrationes, & velut quędam turres murū fidei indeclinabilem seruauerūt. Porrò Præfectus Cæsaream veniens, & euocās magnū Basilium, honorauit, & mansuetis apud eum sermonibus vsus est, monens vt tempori pareret, & non tot ecclesias propter prauam dogmatū subtilitatē vexari pateretur. Promittebat etiam imperatoriam amicitiam, multaq; beneficia propter hæc plurimis offerēda. Verū Basilius Præfectus ad Basilium

da. Verum ille vir sacratissimus ait adolescentibus hęc verba cōgruere: illi, A
inquit, & illorum similes talia promissa respiciunt. Nā qui diuinis in nutriti sunt eloquiis, corrumpere de diuinis dogmatibus ne vnam quidē syllabam patiuntur, sed pro his (si contingat) etiā omnes mortis species amplectūtur. Amicitiam autem imperatoris magnā quidem cum pietate iudico, sine qua perniciem potius hanc appello. Cumq; Pręfectus sæuiret in eum, stultumq; vocaret, sanctus Basilius ait: Hanc stultitiam semper habere ex opto. Quem cum egredi tunc iuberet, vt quid deberet facere cogitaret, sententiamq; suam altero die depromeret, fertur vir ille inclytus hoc dixisse: Ego quidem etiam cras ipse regrediar, dūmodo tu sentētiam non permutes, sed vtere minis tuis. Post hæc verba Præfectus occurrens, imperatori quę dicta fuerant, & virtutem viri huius, animæq; fortitudinem & fiduciā nuntiauit. Tunc ergo tacens imperator ingressus est. Posthæc contigit, vt diuinitus sibi plagas videret immissas. Filius enim eius ægrotans, circa ipsius mortis metas agebatur. Sed & coniugem diuersæ occupauerant passiones. Cognoscens ergo causam suę tristitię, virum sacratissimum quē puniri minabatur, venire ad palatium deprecatus est. Duces autē pręceptis imperialibus ministrabant. Tum itaque magnus Basilius veniens ad Palatium, vidensq; principis filium circa mortem, ad vitam eum remeaturum esse promisit, si per pios viros sacro baptismate potiretur. Hęc cū dixisset egressus est. At ille iurisiurādi quod baptismatis tempore promiserat memor, secundum stultum errorem pręsentibus Arianis filiū baptizare pręcepit. Quo gesto, mox infans finem vitę sortitus est. Pœnitentia vero ductus Valens, & noxiā iurisiurādi iudicans veritatem, in sacrum templum ingressus, magni Basilii magisterio fretus est, & altari obtulit dona solēnia. Quem intra aulęa vbi ipse residebat, venire præcipiens, multa apud eum de diuinis dogmatibus verba locutus est, & docentem libēter audiuit. Vbi tunc aderat quidam nomine Demosthenes super Imperiales epulas cōstitutus, qui cum doctorem mundi culparet, Barbarismum fecit. Tum sanctus Basilius subridens: Vidimus, inquit, sine literis Demosthenem. Cum vero magis ille minaretur, sanctus ait Basilius: Tuū est de pulmentariis cogitare, non dogmata diuina decoquere. Post hæc imperator ita dilexit virum, vt etiam optima prędia quæ illic habebat, pauperibus qui ab eo gubernabantur offerret, ex quibus leprosis præcipue necessaria ministrātur Primum ergo Valentis impetum hoc modo magnus Basilius declinauit. Cum vero postea reuersus illuc fuisset, priorum oblitus, quoniam à seductoribus eius volūtas obsidebatur, rursus eum mouebat, vt ad partes inclinaretur hæreticas. Cui non persuadens, legē de eius scribi pręcepit exilio, quam volens manus suæ subscriptione roborare, nullum apicem cōplere valuit: calamus enim contritus est. Cumq; secūdus & tertius calamus hoc
pertulisset

Valens Imp. Basilium accersit

Filius Valentis ab Arianis baptizatur

B

A pertulisset,& adhuc legem impiã firmare cõtenderet, cõmota est eius dextra,eamq; subito tremor inuasit. Tunc eius animo terrore impleto,amba bus manibus chartã rupit.Ostẽditq; prouisor omniũ deus, quod & alios ipse permiserit pati,& hunc ab insidiis liberarit:& per ea quæ in isto cõtigere,signum propriȩ virtutis ostendens,& per alia dispẽsationis fortitudi nem virorum prædicans optimorum.

SOCRATES.

Sciendũ vero quod cum viueret Athanasius Alexandrinus episcopus, diuina quidem prouidentia Alexandriam vel Aegyptum distulit commo uere,audiẽs Athanasium à cuncta diligi plebe,& metuens ne forte seditio ne facta respublica vexaretur. Verũ Athanasius Cõsulatu Gratiani secundo,& Probi,post crebra pro ecclesiæ statu certamina hac priuatus est vita, cum quadraginta & sex annis per multa pericula sedẽ rexisset episcopalẽ. *Athanasij mors An. do. 375.*

THEODORITVS.

De fine Athanasii Alexandrini,& successione Petri,& seditione contra eum facta,& quod Romam profectus sit. Ca.37.

CVm igitur in Alexandria victor Athanasius post multa certamina innumerasq; coronas,vitæ finem suscepisset, & ad laborum suorũ præmia demigrasset,suscepit Petrus vir optimus Præsulatũ, quem dudum il- *Petrus Athana sio succedit An.do.374.*
B le beatus elegerat,cunctis consentientibus & sacerdotibus,& nobilibus,cũ ctaq; plebe,& fauore suo propriam ostendentibus voluntatem.Is enim Athanasii sudorum particeps fuit,& cum esset in ciuitate,& cum diuersa la tibula peragraret:multifariaq; pericula cum eo sustinuit.Quapropter cun cti sacerdotum concurrentes, dignum hæredem Petrum Athanasii clamauerunt.Cumq; eum in Pontificali sede constituissent, repente Iudex prouinciæ,Paganorum populum congregans,& pariter Iudæorum,eccle siæ septa circumdedit,Petrum exire prȩcipiens, nolentemque interminatuȩ est abstrahere.Faciebat hoc Imperatori placere volens,cum ei contraria sapientes calamitati submitteret.Quod autem verum est,impietatis ira completur:idolis potius placere nitebatur, & tempestatem ecclesiæ claram putabat esse festiuitatem.Petrus itaque vir admirandus, insperatum respiciens bellum,latenter egressus est,& conscendens nauem, profectus est Romam. *Iudex Aegypti aduersus Petrum* *Petrus Romã vadit*

Qua crudelitate Lucius Alexandreiã fuerit introductus. Cap.38.

TRansactis vero diebus paucis,Euzoius ab Antiochia venit cum Lucio & ecclesias ei contradidit: cuius etiam impietatem Samosata noscitur. experta.Paulus autem doctrinis primum Athanasii satiatus,deinde fastidiens cibum sibi offerri contrarium,ab ecclesiasticis collegiis se subtraxit. Porrò Lucius armigeris vtens cultoribus idolorũ,alios verberauit,alios su spendebat,alios cogebat effugere,aliorum vero instar Barbarorum vasta- *Lucius obtrus ditur Alexandriis*

bat domos. Sed hæc melius vir mirabilis Petrus in sua narrabit epistola. A
Ego tamen vnum è sceleribus Lucii prius referēs, epistolam Petri ponam. Viri quidā in AEgypto conuersationem imitantes angelorū, & ciuitatis euitantes turbas, vitam agere in eremo potius elegerunt, arenosamq; terram & sterilem frugiferam reddiderunt, fructū videlicet deo suauissimum virtutis eorum & optimū referentem. Cuius vitæ multi quidem videntur esse autores. Sed à puero illic creuit Antonius ille celeberrimus, monachis virtutem luctaminis spiritualis ostendens.

Quæ miracula gesserint eremitę in exiliū a Lucio destinati. Cap. 39.

Lucius Macarios & Isidorum in exiliū relegat

HVius ergo loci tunc incolas sequaces Antonii, infelix Lucius expulit, eorumq; sanctissimos Præsules, Macariū venerabilem, aliumque Macarium, Isidorum, & cæteros speluncis suis eiiciens, in quandā insulā quæ ab impiis inhabitabatur hominibus destinauit: quippe quæ nunquā magistrū susceperat pietatis. Cumq; nauis ad littus insulæ peruenisset, dæmon qui ab illis honorabatur, relinquens idolum vbi dudum habitare cōsueuerat, filiam sui sacerdotis inuasit, & bacchātē illuc vsque perduxit, vbi nauis aduenerat monachorū. Tunc dæmon vtens lingua puellæ clamabat, sicut in Philippis per Pythonissam. Audiebantq; cuncti viri simul & mulieres

Dæmon queritur de sanctis viris

dæmone proclamante: O potentiam vestram, ô ministri Christi: vndique à vobis expellimur, à ciuitatibus atq; vicis, à montibus simul atq; collibus, B
ab eremo quę priuata probatur hominibus. Sperabamus in hac insula cōmorantes, à vestris iaculis liberari: qua spe noscimur esse frustrati. Huc vos persecutores miserunt, non vt vos vexarent, sed vt nos per vos expellerēt. Ecce recedimus ab hac insula: virtutis enim vestrę radiis iaculamur. Hæc dicētes & his similia, puellāq; in terram prosternētes, ipsi quoq; omnino disparuerunt. Tunc ille sacratissimus chorus oratione facta suscitauit puellam, & suo patri sanam valētemq; restituit. Verum illi qui miraculum cōspexerant, ad sanctorū prouoluti pedes, salutis viaticum se percipere supplicabant. Et templum quidem dęmonum destruxerunt: doctrinæ vero radiis illuminati, sacri baptismatis gratia sunt potiti. His in vrbe nuntiatis, omnes populi congregati, Lucio detrahebant, dicētes iram sibi imminere diuinitus, nisi sanctorum reuerteretur chorus. Sic itaq; metuens tumultū Lucius ciuitatis, sacratissimos viros ad suas speluncas redire præcepit. Et hæc quidem sunt digna quæ abominationem illius impietatis aperiant.

Litteræ Petri Alexandrini Pontificis, in quibus Lucii mala referuntur. Cap. 40.

VEruntamen temeritatis eius scelera litteræ Petri illius admirabilis edocebunt. Quarum ego prolixitatem fugiens, quæ in medio posita sunt, ponere non omittam.

Prouinciæ, inquit, iudex Palladius, cum esset religiōe Paganus, & idola sem-

A la semper adoraret, contra Christum sæpius pugnare conabatur, & colligens prædictum populum, impetum fecit aduersus ecclesiam, perinde ac si Barbaros subdere niteretur. Tunc itaque multa crudelia gesta sunt, quæ solum dictare volens, ipsa rei memoria dolore maximo sum commotus, & fluxum protuli lachrymarum, diuq; hoc potueram pati, nisi diuina ratiōe animum releuassem. In ecclesia enim, quæ Theone vocatur, ingressa multitudo pro verbis honorabilibus idolorum fauoribus exultabant. Pro sacrarum lectione scripturarum turpes manuum plausus agebātur. Infra ctæq; cum turpitudine voces contra Christi virgines contumelias dicunt, quas lingua hominum proferre non patitur. Audiens enim vnusquisque sapientium talia, claudebat aures: & magis optabat esse surdus, ne huiusmodi verba audire cogeretur. Sed vtinam verbis peccando quieuissent, & non actu verborum turpitudinem superarent. Tolerabilis nanque detractio est huiusmodi, apud quos Christi sapientiæ & doctrinæ cultus inhabitat. Hi siquidem iræ vasa ad perditionem facta, subsannantes & horribilem sonum de naribus emittētes, & vt ita dicam, fœtorem veluti de quodam cuniculo profundentes, vestes sanctarum Christi virginum dirumpēbant, quarum continentia formam sanctorum imitabatur angelorum. Et sicut habet natura, nudas per totam circumferentes vrbem, sicuti volebant eis cum turpitudine illudebant.
B Si quis autem eos tunc compatiendo prohibuisset, vulneribus maceratus agebatur. Væ illis cladibus. Multæ siquidem violentia corporis sustinuere corruptionem: plurimæ virginū vectibus in capite cæsæ, sine voce manserunt: quarum etiam funera solenni sepulturæ tradi prohibita sunt. Multa denique corpora hactenus à parentibus ingemiscentibus inquisita reperiri non possunt. Sed quur parua de magnis loquor? Quur in istis moror, & non potius ad necessaria iam recurro: in quibus bene noui, quod mirabitur quilibet nobiscū obstupescens pa
C tientiam domini, eo quod non repente vniuersa concluserit. Quę enim nūquam facta sunt, neq; per scripturas patrū nostrorum diebus audita, hæc super ipsum altare impii committebant. Velut enim in scena turpi consisterent, puerum quendam naturam masculi denegantem, & vtētem veste fœminea, inunctis oculis & vultu serico colore depicto, & vt apud prophetam scriptum est, idolum fœminei schematis super ipsum altare, vbi aduentum sancti spiritus inuocamus, circuitus huc & illuc agere, & manibus saltationem celebrare fecerunt, ridentes, nephandasq; mittentes voces. Qui rursus hoc paruum iudicantes, & præterita decora quàm turpia magis existimantes, quendam ex suis turpitudine notissimum, veste genitalibusque nudatum in sede ponentes ecclesiæ concionatorem turpem contra Christum impudenter eleuauerunt. Pro sacris enim verbis, ille scelera proferebat, pro honestis laudabat luxuriam, pro pietate impietatem, pro conti-

S 2 nen

nentia fornicationem & adulterium, masculorum concubitum, furtum, ci- A
bos, potum, vitæ huic vtilia proclamabat. His ita gestis, & me ab ecclesia
recedente: quippe quum illic stare non possem, vbi militum inuasiones, v-
bi populus pro seditione redemptus largitate pecuniarum, & gentilium
multitudo magnis promissionibus aderat: noster quidem successor missus
est, episcopatum velut mundanam comparans dignitatem quidam Luci-
us lupi nequitiam & actus habere festinans, non orthodoxorum episco-
porum concilio, non decreto veracium clericorum, non petitione populo
rum electus, sicuti concionantur ecclesiasticæ sanctiones. Non quisquam
episcoporum, nō presbyterorum, non diaconorum, non populi multitu-
do, non præcedebant eum monachi hymnos decantantes scripturarum,
sed Euzoius erat cum eo pridem quidem damnatus cum Ario in sancto
Nicæno maximoq; concilio: nunc autem per patrocinia Antiochensium
vastator ecclesiæ, & comes largitionum ac militum Dux in omni impieta

Magnus, Comes sacrarum largitionū, militum Dux

te notissimus, nomine Magnus, qui Iuliani temporibus Berytiorum in-
cendens ecclesiam, beatæ memoriæ Iouiani temporibus ex propriis facul
tatibus eam reparare coactus est, ita vt penè caput tunc amitteret, nisi mul
torum labore imperialē clementiam meruisset. Considerare quidem hæc
vestrum zelum, & ad vindictam excitari deposco, quanta & qualia sint cō
missa contra dei ecclesiam, cum talis aduersum nos fuerit Tyrānus excita B

Lucius

tus. Is enim Lucius, qui per vestram religionem & omnes orthodoxos epi-
scopos frequenter abdicatus est pro rationabilibus causis, nunc adstitit ci-
uitati: & non solum sicut blasphemus & insipiens, dicit in psalmis: Nō est
deus verus Christus, sed etiam in opportunitatibus est corruptus, atq; cor-
rupit, gaudens in blasphemiis contra eos, qui saluatorem colere cōproban
tur. Quum enim Paganorum sensibus sit vicinus, recentem præsumit erro
neus colere deum. Nam alii coram eo laudes huiusmodi proclamabant:
Bene venisti episcope, qui filium non defendis. Alii dicebant: Te Serapis
amat, & huc introduxit: simulacrū vtiq; Paganorū nominātes. Inter hæc

Magnus ad orthodoxos

eodē momento prædictus Magnus impietatis eius socius indiuisus, armi-
ger amarissimus, & minister crudelitatis eius collecta multitudine populo
rum, presbyteros atque diaconos decem & nouem numero comprehen-
dens, quorum quidam octogesimum transcenderant annum, tanquam
captos in quodam scelere & Romanorum inimicos, legibus coartabat, ne
sciens virtutem Christianorum legis, & apostolorum fidem per patres tra
ditam nobis: hæc etiam clementissimum principem Valentem grata ha-
bere pronūcians: Flectimini, inquit, miserrimi, & Arianorum concordate
dogmatibus. Flectimini, ignoscet enim vobis diuinitas, licet veræ religioni
cultum exhibeatis, non sponte, sed violenter hoc facientes. Necessitati
nanque satisfactio adest: spontaneam vero voluntatem accusatio digna
subsequi-

A subsequitur. Quapropter huiusmodi rationes præ oculis habentes, prompte sequimini, & dogmati Ariano subscribite, quod nunc prędicat Lucius: bene scientes, quod si obediatis, pecunias, quæstus, honores ab Imperatore percipietis. Resistentes vero, carceres, supplicia, tormenta, flagella, vincula sustinebitis. Pecuniis simul, possessionibusque priuati, & postea pulsi, loca crudelia inhabitare damnabimini. Sic iste fortissimus seductor minas seductiōi contemperans, inuitabat atque cogebat vt omnes à pia sententia deuiarent: At illi nihil amarius existimantes, quàm pietatis proditionem, huiusmodi responderūt verbis, virtute fortiq; sensu seductionem minasq; subdentes, Quiesce iam quiesce his nos terrere sermonibus, cessa verba vana proferre. Nos neque nouum, neq; recentem colimus deum. Et licet inaniter furias, teq; concutias sicut vehemens ventus, in dogmatibus pietatis ad mortem vsque consistimus: non impotētem, non insipientem, non sine veritate aliquando fatentes deum: non aliquando quidem existentem, sicut impietas Arii temporalem prædicat Filium. Si enim creatura est secūdum eius væsaniam Filius non existens cum Patre, etiam Pater aliquando non fuit, quippe filio non extante secundum eos aliquando. Si vero semper est pater, existente videlicet ex eo vero Filio, & non secundum generationis fluxum (deus enim impassibilis est) quomodo non est insipiens atque væsanus, qui hoc de filio profitetur, dicens: Erat quando non erat, per quem omnia vt sint, per gratiam constituta sunt? Nostri siquidem patres (à quibus isti cadētes, iuste sine patre sunt facti) in Nicæam venientes, & anathematizantes Arii sectam, cuius nunc iste iuuenis patronus existit, non alterius substantiæ, quod tu fateri nos cogis, ex natura Patris esse dixerunt, sed ex eius essentia. Quod bene & cum pia mente intelligentes, ex plurima sacrorum verborum collectione consubstantialem esse professi sunt. Talia autem & his similia dicentes, per multos dies coercuit, putans à pia eos sententia posse mutari. Qui magis velut in stadio fortiores effecti, terroremq; cōculcantes, & seipsos patrum ratiōibus coarmantes, validiorem habuerunt de pietate sensum, virtutis exercitium sua pericula iudicantes. Sic igitur illis decertātibus & spectaculum factis, sicut beatus scribit Apostolus, angelis & hominibus, vniuersa ciuitas concurrebat, athletas contemplatura Christi, suaq; constantia verbera Iudicis & flagella superantes, triumphumq; pie contra Arianos per patientiam possidentes, quos ille vtique credebat se vincere, & illorum impietati contradere. Cum ergo defecisset eos tormentis afficere, cunctis flentibus atque lugentibus, rursus collecta incomposita multitudine ad iudicium eos, imò magis ad dānationem circa portam fecit adduci. Et cum illic consuete contra eos clamores emitterentur à Paganis atque Iudæis, & illi nollent Arianorum impietatibus consentire, sententiam protulit vniuersis ante tribu-

Orthodoxi ad Arianos

B

Pagani Iudæi

Heliopolis nal eius ingemiſcentibus, vt ab Alexandria ſublati in Heliopolim Phœniciæ ducerentur: cuius habitatores ne nomen quidem Chriſti audire ſuſtinent, ſunt nanque Pagani. Quo facto iubens eos nauem conſcendere, ipſe ſtabat in portu, nudum gladium vibrans, & hoc modo illos terreri putans, qui bis acuto gladio hoſtiles dæmones crebrius vulnerauerant. Sic ergo dimiſit eos abſque ſumptibus, & abſq; aliquo ſolatio, nauigare præcipiens mari ſpumante, & (vt ita dicam) nolente per ſuſceptionem virorũ iniquæ iuſſioni communicare. Ingemuit enim ciuitas vniuerſa, & hactenus lamẽtatur: & alii quidem ſuis manibus pectora percutiebant, alii vero manus & oculos tendebant ad cœlum, violentiam proteſtantes, & veluti dicẽtes: Audi cœlum, & auribus percipe terra, quoniam iniuſta ſunt quæ geruntur. Cunctaq; ſimul gemitu complebantur, & veluti cantus quidam erat in ciuitate luctificus, currebatq; fluuius lachrymarum. Cum igitur iudex ille præcepiſſet, vt vela nauis tollerentur, tunc gemitus ingens vniuerſorũ virginũ & mulierũ, ſeniorum & iuuenum permixtus lachrymis eſt emiſſus. Cum illi ergo Heliopolim nauigarent, vbi diabolica ſuperſtitio celebratur, omnes in media ciuitate communiter & ſinguli ingemiſcẽtes, atq; lugentes agebantur. Quibus tamen nec aperte licebat flere iuſſione vrbis Præfecti Palladii: erat enim & ipſe paganus. Multi denique flentium arrepti, & in carcerem ducti, deinde caſtigati, lacerati, verberati, nouiſſime in metalla ſunt traditi: viri vtique eccleſiæ, & propter diuinum zelum valde pugnantes. Erant enim plurimi eorum monachi, eremum incolentes, numero viginti tres: cum quibus paulopoſt Diaconus à dilectiſſimo fratre noſtro Damaſo, Romanæ ciuitatis epiſcopo deferens nobis conſolatorias communicationis epiſtolas, manibus poſt tergum vinctis, publice ab ipſis ſpiculatoribus ducebatur: veluti aliquis reus inſignis, & homicidarum verberibus coæquandus, lapidibusq; ſimul & plumbo eius ceruicibus laceratis, ad mare ductus eſt: & ſicut illi ſine ſumptibus, ſine vllo ſolatio ĩ metalli cum deportatus exilium. Cumq; Iudex ille multos quoque infantium cruciaſſet, quidam eorum morientes, neque parentum, neque fratrũ exequiis ſolennibus ſunt potiti. O multam inhumanitatem iudicantis, magis vero condemnantis. Qui enim propter pietatem decertarunt, homicidis cõparari potuerunt, quorum vtique corpora inſepulta relicta ſunt: pie laborantes eſcis beſtiarum volatiliumq; proiecti ſunt. Quiq; patribus necatorum naturaliũ conſcientia cõpati voluerunt, veluti iniqui capite ſecti ſunt. Quę lex Romanorum, quę Barbarorum ſententia, quoſlibet patribus condolentes punit? quando quiſpiam veterum huiuſmodi geſſit iniquitatem? Iuſſit itaq; Pharao, vt maſculi interficerentur Hebræorum, ſed inuidia & timor tunc protulit hoc præceptum. Quanto tamen illa quæ tunc geſta ſunt, humaniora modernis exiſtunt, quanto deſiderabiliora ad diſcretionem

A nem iniquitatis huius? Et licet malicia nequaquam separentur alterutris, sunt tamen incredibilia quæ dicuntur, inhumana, crudelia, sæua, barbara, amara, sine misericordia, in quibus exultabāt Ariani, choros agentes, cum vniuersa ciuitas ingemisceret. Non fuit enim domus, in qua non esset mortuus, sicut in Exodo scribitur. Et cum hæc ita sint gesta (non enim quieuerunt iniquitatis autores, sed ad peiora profecti) vsque ad episcopos prouinciarum venena propria dispersa sunt, habentes iniquitatis suæ solatium Comitem largitionum, quem prædiximus Magnum, Alios etenim episcoporum Curiæ tradiderunt, alios diuersis machinationibus affecerunt, volentes vniuersos impietatibus obligari, & secundum patrem ipsorum diabolum quærentes, quem sua rabie deuorarent. Super hæc autem vndecim Aegyptiorum episcopos, viros penè ab infantia vsque ad senectutem eremum incolentes, verboque superantes & actu libidinem, piamque fidem sine confusione prædicantes, & dogma pietatis edocentes, multasq; victorias de dæmonibus exercentes, & Arianam sectam sapientissima ratione denotantes, in exilium miserunt in ciuitatem Iudæorum, nomine Diocæsaream. Et velut infernus crudelissimus nunquam morte satiati fratrum, suę sęuitię memoriam relinquere voluerunt. Nuper enim ecclesię catholicæ clericos, degentes in Antiochia cum fidelibus monachis, volentesque eorum scelera denotare, aures imperatorias imflammantes in Neo B cæsaream Ponti mittendos esse subornarunt. Qui puto propter inclementiam locorum, etiam vita priuati sunt. Tales itaque tempus illud tragœdias exercuit, silentio quidem & obliuione dignas, sed literis memorandas ad obiurgationem eorum, qui contra vnigenitum linguas suas exacuerūt. Hi nanque rabie coarmati blasphemiæ, non solum dominum omnium iaculari nituntur, sed etiam contra eius famulos bellum sine vllo fœdere susceperunt.

Exo.12.c.

Magnus, Comes largitionū

Vndecim episcopi Aegyptij in Diocæsaream relegati

HISTORIAE ECCLESIASTICAE QVAM TRIPARTITAM VOCANT, LIBER OCTAVVS.

SOCRATES.

De conuersatione, miraculis & responsionibus, vt scriptis diuersorū monachorum, necnon episcoporum. Cap. 1.



O tempore fuit Arsius Monasterii præsul. Is delinquētes iuuenes non excōmunicabat, sed magis ætate prouectos: dicebat enim: Iuuenis excōmunicatus spernit, prouectus vero velociter excommunicationis dolore corrigitur. Alius nomine Pior ambulans comedebat, Consultus autem

An.do.374. Arsius

Pior

cur ita comederet: non, inquit, volo veluti necessarie vti cibo, sed tanquam A extraneum aliquid agere. Pro qua re etiam ab alio rogatus ait: Vir ne dum comedo, anima voluptatem sentiat corporalē. Isidorus dicebat quadragesimum se annum habere, ex quo sentiret quidem mente peccatum, nō tamen consentiret vel concupiscentiæ vel furori. Pambus autem cum sine literis esset, accessit ad quendam vt doceretur psalmum: Qui quum audisset primum versum tricesimioctaui psalmi: Dixi, custodiam vias meas, vt non delinquam in lingua mea: Secundum versum non passus est audire, dicēs: Si potuero opere hoc implere: hic versus tantūmodo mihi sufficiet. Cúmque doctor qui ei tradiderat versum culparet quur per sex menses ad se minime venisset, respondit: Quia versum illum adhuc opere non impleui. Postea vero cum multos superuixisset annos, à quodam noto rogatus an didicisset versum: Quadraginta & nouem, inquit, annis vix eum implere valui. Huic itaque quodam aurum dante ad cibaria pauperum, & dicente: numera. Ille respondit: Quod dedisti non eget numero, sed bono affectu. Is Pambus Athanasio episcopo precante, ab eremo descendit in Alexandriam. Cumque vidisset ibi mulierem Theatralem, fleuit: & à præsentibus rogatus quare ploraret: Duæ, inquit, me res mouerunt: vna, quæ est illius perditio: altera vero, quod ego non tantum studeo placere deo, quantum hæc vt turpibus placere possit hominibus. Alter quidam dicebat: Mona- B chus nisi operatus fuerit, violento iudicatur æqualis. Piterius multas expositiones naturales adhibebat, & frequenter aliis alia requirentibus enarrabat. Per singulas autem explanatiōes orabat. Id temporis inter monachos fuerunt duo viri deo amabiles, nomine vterq; Macarius: vnus ex Aegypto superiore, alter Alexandrinus. Ambo de multis rebus insignes, propter abstinentiam, conuersationē, mores atq; miracula, quę eorū manibus agebantur. Aegyptius itaque Macarius tantum morborum depulit, & tantum dęmonum effugauit, vt ex eius operibus liber proprius expleatur. Erat autem reuerendus, & circa delinquentes seuerus. Porrò Macarius Alexandrinus cum similis esset Aegyptio per omnia, in hoc variabat, quod circa consulentes hilarior apparebat, & vultu lætifico ad conuersionem iuuenes inducebat. Horum discipulus Euagrius philosophiam opere rebusq; possedit, prius sermone solummodo philosophatus, & in vrbe Constantinopoli à Gregorio Nazianzeno diaconus ordinatus: deinde cum eo descendens in Aegyptum, & prædictos viros inspiciens, conuersationem eorū æmulatus est: tantaq; miracula in eius manibus facta sunt, quanta in pręceptorū eius. Conscripsitque libros valde necessarios, quorum vnus quidem μοναχικὸς inscribitur: & est de Actuali. Alius cognitionalis, secundum quod quispiam cognitione fit dignus: huic capitalia sunt quinquaginta. Alius vero Cōtradictorius, ex diuinis scripturis collectus, contra dæmones tentatores: partibus

Marginal notes: Isidorus; Pambus; Psal. 38.; Piterius; Macarij duo; Euagrius

A bus octo diuisus est, secundum numerum octo cogitationum. Et sexcentę propositiones ad contemplationem pertinẽtes, quas γνωστικὰ προβλήματα, id est, Cognitionales propositiões denominauit. Insuper & versuum opera duo: vnum quidem ad monachos in cœnobiis vel itineribus constitutos: & vnũ ad virgines: quę quàm mira, quamq́ue necessaria sint, legentes intelligunt. Sed opportunum est, sicut arbitror, pauca eius dicta de monachis ac scriptura referri, Sic enim ait: Necessarium est enim vias inquirere recte præcedentium monachorum, & secundum eas exerceri. Multa enim inueniũtur ab eis dicta bene simul & acta. Inter quos etiam hoc ait quidam: Quod sicca & non inæqualis diæta charitati coniuncta, cito perducit monachũ ad impassibilem portum. Is autem cum vidisset quendam fratrem phantasiis nocte turbari, hoc modo curauit eum, præcipiens, vt languentibus cibos ieiunans ministraret. Vnde interrogatus: Nihil, inquit, sicuti misericordia huiusmodi passiones extinguit. Quidam tunc philosophorum accessit ad iustum Antonium, dicens: Quomodo sufficis, ô pater, codicum consolatione priuatus? Ad quem Antonius: O, inquit, philosophe, meus codex natura creaturarum est, & adest cum voluero, verbaq́ue mihi relegit dei. Interrogauit me vas electionis Macarius senex Aegyptius, dicens. Quare mali memoriam aduersus homines retinentes, memorabilem virtutem animę B dissipamus? Contra dæmones autem habentes mali memoriam, innoxii permanemus? Cumq́ue in quęstione huius interrogationis hęsissem, rogaui eum explanare sermonem. At ille: Prima, inquit, passio furoris contra naturam, consequens vero secundum naturam. In ipso feruenti meridie perueni ad sanctum patrem Macarium, & siti vehementer accensus, aquã vt biberem postulaui. At ille: Vmbra, inquit, tibi sufficiat, multi nanq; nũc iter agentium aut nauigantium etiam hac releuatione priuantur. Deinde cum apud eum verba de abstinentia exercerem, confide, inquit, fili: per viginti annos neque pane, neque aqua, neque somno sum satiatus. Panem nanque meum in pondere comedebam, aquam vero bibebam cum mensura, parietibus autem inclinatus somni paululum capiebam. Cuidam monachorum nunciata mors patris est: at ille nuncianti, cessa, inquit, & blasphemare noli: meus enim pater immortalis existit. Quidam fratrum euangelium solummodo possidebat, quod vendens pauperibus erogauit, dignũ proferens memorandumq́ue sermonem: Ipsum, inquit, verbum vendidi, quod mihi semper dicit: Vende omnia tua & da pauperibus. Est quædam insula circa Alexandriam trans paludem Mareiæ, in qua habitabat monachus contemplantibus approbatissimus, qui dixit: Omnia quæ geruntur à monachis, agi propter causas quinque, id est, propter deum, propter naturam, propter consuetudinem, propter necessitatem, propter opus manuũ. Idem dicebat vnam quidem naturę esse virtutem, sed eam diuersas species

ſumere per animæ qualitates. Nam & lumẽ, inquit, ſolis cum ſine ſpecie ſit A
diuerſa, feneſtris tamen per quas ingreditur, ſchema quoddam varium facere videtur. Alius porrò monachus, propterea, inquit, abſcindo libidines, vt auferam furoris occaſiões. Noui enim furorem ſemper pro libidinibus litigare, mentem meam turbare, ſcientiam perſequentem. Quidam ſenum dicebat: charitas depoſitum ciborum aut pecuniarum ſeruare non nouit. Idem dicebat: Neſcio me in eadem re à dæmonibus fuiſſe deceptum. Hæc igitur Euagrius in libro ſuo Actuali commemorauit. In contemplatiuo autem hæc dicit: Quatuor virtutes & contemplationes earum à Gregorio iuſto eſſe didicimus, prudentiam, fortitudinem, temperantiam, atque iuſtitiã Prudentiæ quidem opus eſſe dicebat, contemplari intellectuales ſanctasq; poteſtates abſque ſermonibus, quippe quos ſapientia ſignificari contradidit. Fortitudinis autem, perdurare in veritate, licet quiſpiam debelletur, & non accedere ad ea quæ nihil ſunt. Temperantię uero proprium hoc eſſe reſpondit, ſuſcipere præmia agricolæ ſemina, & ea plantare conueniẽter. Porrò Iuſtitię opus, vt pro merito ſingula cuique verba reddantur: alia quidem obſcure pronuntiata. alia ænigmatibus indicata, quædam vero propter vtilitatem ſimplicium aperte diſpoſita. Columna itaque veritatis Cappadox Baſilius ait: Humanam ſcientiam reddit crebra meditatio & exercitatio meliorem: eam vero quę gratia dei conceditur, iuſtitia, patiẽtia, atq; B miſericordia. Et humanam quidem etiam paſſibiles ſuſcipere poterunt, diuinæ impaſſibiles tantummodo ſunt capaces: qui etiam orationis tempore proprio mentis lumine reſplendentes ſeipſos inſpiciunt. Aegyptiorum vero ſacratiſſima lux Athanaſius ait: Præcepit Moyſes mẽſam cõtra Aquilonis conſtitui partem. Quamobrem cognoſcant contemplatiui, quis contra eos ſpiret, & omnem tentationem forti mente ſuſtineant, & cum alacritate ad ſe accedentes enutriant. Thmuitanorum eccleſiæ Angelus Serapion dicebat: Mens quidem ſpirituali intellectu potita, perfecte purgatur. Charitas autem curat membra furore tumentia: iníquas concupiſcentias & influentias continentia retinet. Maximus contemplationum doctor Didymus ait: De prouidentia atque iudicio apud temetipſum ſemper exerce ſermones, & ſtudiorum materiam memoria retine. Penè enim omnes in his peccamus: rationemque iudicii in corporum differentia, in qua etiam eſt mundus, inuenies: prouidentiæ vero, in modis quibus à malitia vel ignorantia ad virtutes atque ſcientiæ culmen euehitur. Hæc itaque ex Euagrii dictis retulimus. Fuit autem & alius vir mirabilis inter monachos, cui nomen Ammonius, qui adeo ſine vlla curioſitate fuit, vt cum Athanaſio Romam veniens, nullum opus ciuitatis inſpiceret, niſi tantum vt videret Petri & Pauli baſilicas. Is Ammonius ad epiſcopatum tractus, atque diffugiens, dexteram ſibi amputauit aurem, vt mutilo corpore ordinationis opus effuge-

Baſilij Magni memorãda ſẽtentia

Athanaſij

Serapionis

Didymi

Ammonius

A effugeret. Cumque posteriori tempore etiam Euagrius à Theophilo Alexandrino pontifice ad episcopatum vocatus, nihil amputans de corpore suo fugisset, veniens ad Ammonium cum ioco dicebat, male eum fecisse aurem amputando, & de eo reum existere. Ad quem Ammonius: Tu, inquit, Euagri, ignoras te puniendum quod abscideris linguam. Et ne tibi arrogare videaris, non vteris gratia dei. Plurimi porrò eo tempore digni fuerunt viri, quorum si quis velit verba miraculaque cognoscere, & quemadmodum illis fuerint etiam bestiæ subiugatæ, librũ legat Palladii monachi, qui discipulus fuit Euagrii. Omnia nanq; de istis subtiliter explanauit, in quo etiam fœminarum imitationem cõuersationemq; cõmemorauit. Euagrius vero atq; Palladius mortuo Valente paulopost floruerunt. Palladius vitas monachorum scripsit

SOZOMENVS.

Huius temporis est, vt quos potero cõmemorem, qui sunt in illo tempore inter Christianos philosophati. Quorum vnus quidem in Aegypto Ioãnes, cui futura & aliis incerta, deus non minus quàm antiquis Prophetis reuelauit, donumque dedit, vt curaret insanabiles morbos. Is à iuuentute laudans deũ, degebat in solitudine, comedebatq; herbas & radices, bibebatq; aquam si comperisset. Cumq; venisset ad senectutem, diuina iussione migrauit ad Thebaida, & multorũ monasteriorũ factus est præsul. Qui oratione tantummodo morbos & dæmones effugabat: & cum literas non didicisset, ad rememorandũ aliquid codicibus non egebat: quia quicquid semel mente percepisset, sub veritate retinebat. In hac quoque regione philosophabatur Ammon Tabenensium Præsul, circiter tria milia discipulorũ habens. Non minus quoq; & Theonas: multorum Præsides fuere monachorum: ambo operatores stupendarum rerum, & diuina prouidẽtia prophetiaque completi. Fertur autem Theonam eruditum Aegyptiarũ, Græcarum, Latinarumque literarum fuisse, & triginta annis habuisse silentiũ. Porrò à nullo hominum visum irascentem, aut iurantem, aut mẽtientem, aut vanum aliquid, aut asperum vel infirmum protulisse sermonem. Ea tẽpestate fuerunt Copras & Hellen, necnon Helias. Copras quidẽ, vt aiunt, diuinum habuit donum, sanitatem conferendi depulsis morbis, & dæmones expellendi. Hellen vero à paruulo nutritus in monasterio, plurima insolite miracula faciebat, ita vt etiam ignem in sinu portaret, & nequaquam eius vestis arderet. Verum Helias tunc quidem non procul ab Antinoo ciuitate degebat in eremo, agens annum ætatis circiter centesimum atq; decimum. Antea tamen penè septuaginta annis solus vixerat in solitudine: & ad hanc ætatem ieiunando & viriliter conuersando peruenit. Fuit etiam Apelles in Aegypto ex fabro ferrario, qui cum aliquando per noctem hoc opus exerceret, vmbra dæmoniaca veluti mulier speciosa eum de castitate tentabat. At ille ferrum quod elaborabat, ex fornace trahens, eam percussit in fa-

Margin notes: Au.do.374. — Ioannes Aegyptius — B — Ammon — Theon — Copras Hellen — Helias — Apelles Aegyptius

Isidorus Serapion sit in faciem. Tunc ille stridens & ingemiscés, procul effugit. Inter hos etiam Isidorus fuit, qui vndique monasteriū muniens, curabat vt nullus egrederetur, sed omnia necessaria haberet intus. Nec non Serapion circiter decem milia sub se monachorum habens, quos omnes sic educabat, vt ex propriis sudoribus necessaria compararet, & aliis ministraret egentibus. Dioscorus Dioscorus quoque non amplius centum monachis prędidebat. Qui cum presbyter esset sacrificia faciens, omnem perfectionem adhibebat examinãdo & diligenter diiudicando accedentes ad sacra mysteria, ita vt expiarēt mē Eulogius presbyter tem, & mali cuiuspiam conscientiam non haberēt. Eulogius presbyter fertur pręscientiam habuisse cogitationum quorumlibet ad se venientiū: eorumque delicta palàm redarguebat, & quęcunque latenter cogitassent, sibi reuelata manifestabat. Qui vero aliquid mali gessissent, vel prauum consilium habuissent, ab altari suspendebat, manifestans eis peccatū quod egerant, & Apollo diligentia purgatos rursus suscipiebat. His itaque similis erat Apollo in Thebaide, qui quadraginta annis in interiore morabatur solitudine, speluncam paruulam in monte vicino habens: sed pro multitudine miraculorum paruo tempore insignis effectus, plurimorum Præsul extitit monachorum. Eo nanque tempore multi & optimi studiose philosophabantur in Alexandreia propemodum duo milia virorum: quorum alii in solitudine morabantur, alii circa Mareoten degebant. Excellenter autem inter alios B Dorotheus emicabat Dorotheus genere Thebæus: cuius hæc fuit vita, vt quotidie lapides à mari colligeret, & annis singulis hospitium ędificaret, & fabricare sibi non valentibus daret. Noctu autem propter eorum cibum faciebat sportas, vt venderet. Cuius cibus erat panis vnciæ sex, & olerum minutorū fasciculus vnus, & ad bibendum aqua. Hic à iuuentute sic viuens, ne in senectute quidem defecit. Nunquam visus est in lectulo obdormisse, vel pedes pro requie tetendisse, aut dormire pro voluntate, nisi quantum operando aut comedendo natura compressus oculos claudere potuisset; ita vt sæpe dum comedendo dormiret, cibus ex eius ore laberetur. Aliquando ergo somno valde grauatus, cum in sterquilinium cecidisset, obdormiuit. Expergefactus autem & contristatus, sub silentio dixit: Si angelis dormire sua seris, & mihi vlterius suadebis. Quod forte dicebat ad somnum aut ad dæmonem, qui eum nitebatur à bonis actionibus impedire. Huic laboranti quidam dixit: Cur ita conficis corpus tuum? At ille: Quia me, inquit, illud Piamon occidit. Piamonem vero presbyterum ferunt, cum sacrificaret aliquando, Ioannes sanctum angelum circa sacrum vidisse altare stantem, & præsentes monachos in codice conscribentem, absentesque delentem. Ioanni quoque tantam deus noscitur donasse virtutem contra passiones ac languores, vt plu-Beniamin rimos podagricos & articulos habentes solutos curaret. Inter hos Beniamin senior valde clarus habebatur, dono dei potitus, vt sine medicamine, tactu

A tactu manus aut olei, facta oratione, sanaret ægrotos. Hunc ferunt incidisse in hydropem morbum, & tantum eius corpus intumuisse, vt non posset per ianuas cellulæ suæ in qua habitabat efferri, nisi ianuæ cum tabulis antepositis sublatæ fuissent. Is ergo ægrotationis suæ tempore penè octo mensibus ante mortem in sella latissima sedens, curabat solèniter ægrotantes, non graniter ferens quod suæ ægritudini non prodesset, sed etiam se videntes consolabatur, & deprecabatur vt rogarent deum pro anima ipsius, & de corpore non curarent, quia etiam cum sanum, inquit, esset, nihil profuit mihi. Marcum in Scythi degentem, ferunt etiam in iuuentute valde fuisse mansuetum & sapientem, memoriaque scripturarum diuinarũ satis idoneum, & adeo deo amabilem, vt cum ad dominicum corpus accederet, angelus ei sacramenta præberet, cuius manum vsq; ad iuncturam brachii tantummodo se dicebat inspicere. Macario vero datum est, vt saperet vltra dæmones. Huic occasio conuersionis commissum homicidium fuit. Nam cũ puer esset, & oues pasceret circa Mareiam paludem, ludens quendam coætaneum interemit, & metuens fugit in solitudinem. Qui cum tribus annis sub diuo moraretur, postea paruum hospitium fecit sibi, in quo annis viginti quinque moratus est. Equidem plurimi se eum audisse dicebant, gratias illi calamitati referentem, & salutiferum vocantem illud homicidium

B non sponte commissum, quod ei beatitudinis causa extitisset. Apollonius autem cum per omne tempus vitæ nihil vitæ monachicæ didicisset, sciens quia nec scribere, nec artem iam exercere posset propter ætatem, omnia medicamina & cibaria oportuna laborantibus ex propriis pecuniis comparabat, singulasque ianuas monasteriorum à matutino circumibat vsque ad horam nonam visitando languentes, & ministrando quo indigerent. Qui moriturus, alteri tradidit quod habebat, iubens vt talia vota seruaret. Moses autem quum seruus esset, propter culpam expulsus è domo est: qui latrocinio deditus, homicidia multa commisit. Postea vero conuersus, repente huiusmodi philosophiæ virtute repletus est. Cumque pro prioris vitæ feruore phantasiis adhuc libidinum moueretur, multa abstinentia domabat corpus suum, panem solummodò comedens, & multum operis efficiens. Sex autem annis per totam noctem stans orauit, neque genibus inclinatis, neq; oculis somno clausis. Insuper etiam noctu circũibat cellulas monachorũ, & lagenas singulorũ aqua implebat, cum procul aut decem, aut viginti, aut triginta stadiis aqua manaret. Qui licet ita domaret corpus, priorem tamen valetudinem non amisit. Fertur enim cum quatuor latrones eius inuasissent hospitium, comprehendisse omnes atque ligasse, suisq; humeris impositos ad ecclesiam perduxisse, in voluntate monachorum ponens, quid de illis facere vellet. Fuit ergo in summa philosophia & terribilis dæmonibus, & presbyter in Schyti constitutus. Vixit annis penè

Marcus

Macarius

Apollonius

Moses

Paulus Libycus

ſeptuagintaquinq;.Sub hoc igitur imperio fuit Paulus de Libya in Schyti,non pauciores quingentis monachos habens. Nihil autem operabatur neque percipiebat,niſi quod comederet tantum.Orabat autem ſolummodo:& veluti quoddam tributum habens impoſitum, trecentas orationes de vnoquoque die reddebat.Et ne numero fortè delinqueret,trecentos lapides ponebat,& ſingulis orationibus lapidem mittebat in ſinum. Expenſis vero lapidibus,orationes ſciebat eſſe completas. Tum etiam Pachomius abbas in Schyti florebat,à iuuentute vſque ad ſenium optime conuerſatus.Quem neque circa corporis ſanitatem, neque circa animæ paſſionem dæmon aliquando decepit. Stephanus autem circa Mareoten habitauit, perfecte degens & integra continentia. Qui circa ſexaginta annos probatiſſimus monachus fuit,& Antonio magno notiſſimus.Fuit itaque manſuetus & ſapiens,loquutione ſuauis & vtilis, triſtantium cõſolabatur animos, & alacritatem reuocabat,licet neceſſaria tribulatio accideret. Talis etiam erat in cladibus propriis.Denique quum infirmitatem incurabilem incurriſſet,& medici putria membra eius incidiſſent,ille manibus tamen operabatur,palmarum plectens folia,& præſentibus perſuadens, vt de rebus huiuſmodi non dolerent, neque aliud cogitarent niſi de bono fine: Deus,inquit,quæ fecit,cuncta vtilia ſunt.Ego autem noui huiuſmodi morbos propter peccata accidere.Et melius eſt hic pœnas ſoluere,quàm poſt mortem perpetua ſupplicia ſuſtinere. Pior autem quum de domo patris ad philoſophiam conuerſionis exiret, promiſit denuo nullum ſe propinquorum fore viſurum. Poſt quinquaginta vero annos quum eius ſoror ipſum videre vellet, & habitare in eremo cognouiſſet, non ceſſabat donec eum inſpiceret. Quam dum Epiſcopus loci iam grandæuam propterea videret affligi, ſcripſit præſulibus eremi vt Piorem mitterent. At ille, quoniam reluctari nephas eſt iuſſionibus ſeniorum,obediens,& aſſumens quendam venit ad patriam. Quumq́ue ad ianuam domus ſuæ acceſſiſſet, & ſuum nuntiaſſet aduentum, veniente germana clauſis oculis dixit: Ecce ego ſum Pior, quantumuis aſpectu ſatiare. Tum illa gratiis actis laudauit deum. At ille oratione facta rediit ad eremum, vbi fodiens aquam, inuenit amaram, eaq́ue vſus eſt vſque ad vltimum vitæ diem. Poſt cuius obitum nullus illic habitare potuit. Ego autem reor, quod per orationem, eam ad ſuos vſus fecerit dulcem, quum etiam alibi non extantem oratione meruerit elicere.Nam quum Moyſes & eius monachi puteum aliquando foderent, & nec venam aliquam reperirent, nec amplius fodere altitudo permitteret, medio die ſuperuenit Pior, & oratione facta deſcendit in foueam.Quumq́ue tertiò percuſſiſſet terram,mox emanauit aqua.Quũ vero oratione facta diſcederet illis eum petentibus vt vel ex aqua guſtaret: Ad illud,inquit, miſſus ſum,& propter quod veni peractum eſt.Ammonium auté

Pachomius

Stephanus monachus

Pior

A

B

A um autem ferunt valde eruditum, Origenis Didymique discipulum à iuuentute vsque ad nouissimum diem præter panem assum nihil aliud comedisse. Hunc dum voluissent quidam ad episcopatum pertrahere, nec ille posset eos sermonibus auertere, abscidit propriam aurem, dicens: Iam ne volentem quidem me quisquam patitur ordinari, quum ecclesiastica regula corpore perfectos exquirat. Proinde discedentibus illis & denuo redeuntibus atque dicentibus, quod morum perfectionem potius ecclesia quàm corpus exquirat, iurauit etiam linguam suam abscissurum, si ei vim niterentur inferre. Quo audito, qui venerant, recesserunt. Eo porrò tempore fuit Euagrius vir eloquentissimus atque mitissimus, à Gregorio episcopo Nazianzeno decenter eruditus, cuius etiam fuit Archidiaconus. Ferunt enim eum aspectu pulcherrimum, & circa cultum vestitus ornatum. Quumque eum quidam Senator Zelotypus vxori suæ cognouisset esse notissimum, ei mortis parabat insidias: quæ ad effectum peruenire potuissent, nisi eum quædam terribilis & salutaris visio præmonuisset. Vidit enim in somnis quasi pro crimine fuisset comprehensus, ferroque vinctis pedibus manibusque ad supplicium duceretur. Quod quum fieret, quidam protulit euãgelium, & promisit eum de vinculis esse soluendum, si ab vrbe Constantinopolitana discederet. idque compulit sibi iureiurando promitti. At ille ta

Ammonius

Euagrius

B ctis euangeliis, hoc se completurum promisit: & vinculis solutis experrectus est, ac sacræ credens visioni pericula declinauit. Tum ab vrbe Constãtinopolitana venit in Hierosolymam. Fuerunt etiam in Rinocorara non peregrini, sed Prouinciales viri philosophiaque florentes. Inter quos fertur Melas episcopus huiusmodi fuisse benignitatis. Quum missi fuissent qui episcopos resistentes Ario, deportarent in exilium, venerunt ad huius ecclesiam. Quem cum inuenissent veluti vltimum ministrum candelas ecclesiæ præparantem, interrogauerunt vbi esset episcopus. At ille: Ego, inquit, de vobis episcopo nuntiabo. Tum ex itinere fatigatos ad episcopum duxit, & apposita mensa pauit vt valuit. Postea ministerio completo ciborum, dixit se esse episcopum. At illi mirati virum, causas aperuerunt: & reddita reuerentia ei, dederunt fugam. Tum ille: Non, inquit, declinabo quod mei similes libentissime susceperunt, sed volens exilii præcepta suscipio. Huius frater Salomon ex negotiatore conuersus, ad magnum philosophiæ culmen euectus est. Hoc tempore Epiphanius, qui postea Cypri fuit episcopus, inter eremitas maximus habebatur. Fuit etiam in Carris Protogenes episcopus post Vitum, qui (vt ferunt) sibi professus est in domini Epiphania reuelatum, quod vidisset Imperatorem Constantinum, quemadmodum ei Deus futura monstraret, & iuberet vt quod ei diceret, obediret. Apud hos itaque tanta abstinentia vigebat, vt propter multa ieiunia dentes eorũ vermibus ebullirent. Alium vero quendam vsque ad octo-

Melas

Salomon

Epiphanius

Protogenes

Vitus

ginta annos panem ferunt penitus non gustasse: Heliodorum plurimas in A
Heliodorus somnes duxisse noctes, ieiunioq; septenos continuasse dies. Multo quoque apud Palæstinam & Syriam atq; Persas fuere monachorum, quorū si vel nomina conscribere quispiam voluerit, multos libros implebit.

THEODORITVS.

Quod Ariani Constantinopoli comprehendentes orthodoxos, multos in naui concremauerint. Cap. 2.

Ariani orthodoxos exurūt

EO vero tempore in Constantinopolitana vrbe cōprehendētes Ariani quosdam religiosis piæ presbyteros, eosq; mittētes in nauim inermes, & trahentes in pelagus, aliis videlicet in altera naue sequentibus, immisso igne cremauerunt. Quo facto, sancti viri cum igne atq; mari pugnātes, nouissime sunt absorpti, & triumpho martyrii coronati.

Quod Valēs Paganis, Iudęis & hęreticis tribuerit potestatem suas festiuitates agendi, & orthodoxos vbique prohibuerit, de Flauiani Diodorique virtutibus. Cap. 3.

An. do. 379. Valētis Augu. imperii 15 Gentiles apud Antiochiam

IN Antiochia vero Valens plurimo tempore commoratus, omnibus licētiam dedit Gentilibus atque Iudæis, necnon hæreticis. Nam & Gentiles festiuitates agebant dæmonibus ministrantes, & post Iulianum à Iouiano idololatriæ vanitates extinctas, florere rursus iste permisit: & Iouis cultum atque Dionysii, sacraque Cereris iam non in occulto tanquam sub pio Imperatore celebrabant, sed per mediam plateam bacchantes vbiq; currebāt. B
Illis tantummodo tunc princeps erat inimicus, qui Apostolicā doctrinam prædicare videbātur, & eos primum quidem à sacris basilicis fecit expelli: quibus Iouianus inclytus Imperator nouam dederat ecclesiam. Cumq; in monte sacra celebrarent, hymnis laudātes deū, & diuinis illic eloquiis perfruentes, licet aeris aduersitatem sępius sustinerent, aliquando pluuiis, aliquando niuibus, aliquando gelu, frequēter ignis ardore macerati, ne in huiusmodi quidē locis laudibus diuinis eos frui permisit, sed missis militibus effugauit. Tunc Flauianus atq; Diodorus, veluti quædam propugnacula, iaculis imminentibus resistebant. Nam cum Melitius ipsorum pastor seorsum degere cogeretur, isti curam gregibus adhibebant, lupis quidem obiicientes propriam fortitudinem & sapientiam suam, ouibus autem curam congruam iugiter afferentes. De montanis autem locis expulsi, contra ripas vicini fluminis pascebāt oues. Non enim patiebātur secundum Israelitas captiuos in Babylone organa sua suspendere, sed laudabāt creatorem & largitorem deum in omni loco dominationis eius. Sed neq; in hoc loco concilium piorum quietum esse permisit hostis seruorum Christi. Veruntamen concordia illorum mirabilium pastoris magni discipulorum ad exercitium sanctas oues enutriens, spiritualia pascua ministrabat. Et Diodorus quidem sapientissimus atque fortissimus, velut quidam fluuius perspi-

Flauianus Diodorus Melitius Antiochenus

Diodorus

cuus

A cuius atque torrens, oues quidem proprias irrigabat, luporũ vero blasphemias penitus abluebat: & generis sui nobilitatem sperneñs, libenter sustinebat quamlibet pro fide calamitatem. Flauianus vir optimus, & ipse, genere nobilissimus, honestatem solam iudicabat esse pietatem, & velut puer exercitatus, maximum Diodorum quasi quendam infinitorum certaminũ vngebat athletam. Illo nanque tempore non concionabatur inter ecclesiastica collegia, sed hoc agentibus multa subsidia conferebat consiliorum, & scripturarum, & expositionum. Et doctores quidem contra Arianas blasphemias tendebant arcus: iste vero velut ex quibusdam pharetris suæ mẽtis sagittas congruas offerebat, & non solum domi, sed etiam publicè hæreticis resistens, retia eorum facilius perrumpebat, & illorum argumenta ostendebat esse telas aranearum. Flauianus

De laudibus Aphraatæ monachi, & qua fiducia Valenti responderit. Cap. 4.

CVm his etiam laborabat Aphraates, cuius conuersationem alio loco prodidimus. Is enim ouium salutem suæ quieti præponens, & speluncam deserens propriam, pastorales sudores aggressus est. Quantas vero virtutis diuitias congregarit, nunc referre superfluum est. Vnum tantummodo eius debet dici, quod huic historiæ valde congruit. A Boreæ parte fluuius currit Orontes circa palatium: à meridie vero est maxima porti- An. do. 375. Aphraates Orontes flu.
B cus, vndique turres excelsas habens. Inter palatium vero & flumen platea est, quæ egredientes ex vrbe mittit ad suburbanos agros. Per hanc plateam quum transisset Aphraates, ad hostilia certamina properabat vt sacris ouibus curam necessariam exhiberet. Hunc de palatio respiciens Imperator, vilissimo pallio vidit indutum & in longæua senecta celeriter properantem. Quumq; dixisset quidam istum esse Aphraatem, à quo ciuitas vniuersa penderet, dicit ei Imperator: Dic mihi quò vadis. At ille sapienter respondit & congrue: Pro tuo, inquit, oraturus imperio. Tunc Imperator: Oportebat te domi, inquit, orare secundum monadicum morem. At ille sanctissimus: Optime, inquit, dicis: si sic quoque permitteres, hoc me facere oportebat. Et hoc hactenus egi, quandiu Christi oues pace pristina fruebantur. Quia vero tumultu maximo commouentur, & periculi onus impẽdet, ne captiuæ teneantur, necesse est quouis discurrere, easque à necessitate saluare. Sed dic mihi serenissime Imperator: Si puella essem in cubiculo residens, & lanæ vacans, viderémq; paternam domum ignibus concremari, quid me facere deceret? sedere intus & ardentem contemnere domũ, an certe discurrere vbi aquam ferrem, & flammas extinguerem? credo te dicere hoc potius fuisse faciendum: id enim puellæ sapientis est opus. Hoc ergo nunc agitur Imperator. Te nanq; in paternam domũ nostrã mittente flãmas, discurrimus vt eas velociter extinguamus. Hęc illo dicente intermina- Valens Augu. ad Aphraatẽ

tus est quidem, sed tacuit Imperator. Vnus vero cubicularius Imperatoris A asperè respondens viro sanctissimo huiusmodi cladem noscitur pertulisse. Is enim habebat balnei curam: quò post hæc verba descendens, vt Imperatori pararet ingressum, & mente perculsus in aquam feruentem descendit, ibique defunctus est. Sedebat Imperator expectans, vt eo renunciante lauaret: eoque tardante, misit alios viros quur moraretur. At illi ingressi, viderunt eum in solio feruente defunctum atque solutum. Quod cum nunciatum fuisset Imperatori, cognouerunt virtutem orationis Aphraatæ, nó tamen ab impiis dogmatibus recesserunt, sed secundum Pharaonem induratum est cor eorum.

De Iuliano monacho. Cap. 5.

An. do. 379. Iulianus anachoreta

HAc tempestate Iulianus ille famigeratus solitudine relicta venit Antiocheiam. Nam cum hæretici soliti facile sarcire mendacia, hunc virum suæ dicerent esse prauitatis, miserunt ad eum lumen veritatis Flauianus atque Diodorus, pariter & Aphraates Acacium virtute florentem, qui postea Berœæ fuit episcopus, rogantes vt multis hominum milibus subueniret, & aduersariorum fallaciam redargueret, veritatisque dogmata confirmaret. Is ergo vir sanctissimus, & veniendo & reuertendo, & in ipsa maxima ciuitate, quanta miracula fecerit, in historia deo amabili à nobis conscripta retulimus. Quod vero totius populus ciuitatis ad collegia nostra B conuenerit, nullum seculum dubitare confido. Res enim inopinabiles ad se probantur vniuersos attrahere. Sed quod maxima miracula ille vir operatus sit, etiam veritatis hostes nequeunt denegare. Hoc enim in Alexandreia temporibus Constantii fecit magnus Antonius. Deserens enim solitudinem, totas circumibat vrbes, satisfaciés vniuersis, quod Athanasius doctrinæ Apostolicæ prædicator extaret, & hostes essent veritatis participes Arii. Sic igitur sciebant illi sacratissimi viri, quid tempori vnicuique congrueret, & quando opus esset frui quiete, quando necessarium solitudini præponere ciuitates.

Antonius

De Acepsema, & aliis. Cap. 6.

An. do. 379. Acepsemas

FVit porrò illo tempore in Cyrestensium eremo famigeratus ille Acepsemas in cella reclusus, & sexaginta annis neque visus neque locutus. Zeugmatius quoq; ille admirabilis, qui licet oculorum acie priuaretur, omnia tamen circumibat, confortans oues, lupisque resistens. Propter quam causam monachicam eius cellulam concremauerunt: sed Traianus magister militum fidelissimus aliam ei extruxit, multoq; eum fouit auxilio. Hoc quoque tempore fuit Ephræm in Edessa, in Alexandreia vero Didymus. Et Ephræm Syra vsus lingua, spiritalis gratiæ radios emittebat. Qui licet nesciret doctrinam Græcam, multos Græcorum eruditosque redarguit, & totius hæreticæ prauitatis infirmitatem nudauit. Et quoniam tunc Harmonius

Zeugmatius

Ephræm

A monius Bardisanæ quædam cantica componens,& impietatem melodicę suauitati permiſcens illiciebat audiẽtes,& ad perniciem venabatur: iſte ſumens inde harmoniã,pietatem cantilenæ permiſcuit, & audiẽtibus ſuaue admodum & vtile medicamen appoſuit:quæ cantica triumphatorũ Martyrum feſtos dies etiamnum efficiunt clariores. Armonius Bardiſanæ F. Ephrem Syrus.

SOCRATES.

De malis,quæ ſub Valente in Alexandria & per AEgyptum geſta ſunt. Cap.7.

CVm igitur Imperator Valens,lege præcepiſſet perſequendos eſſe in Alexandreia & AEgypto cunctos orthodoxos,omnia vaſtabantur. Alii nanq; ad iudicia trahebantur,alii mittebantur in vincula, alii verberibus agebantur:plurimaq; ſupplicia aduerſus quietis amatores ingerebantur.Et cum hæc in Alexandreia fierent ſecundum Lucii voluntatem,fuiſſetq; in Antiochiam reuerſus Euzoius,mox ad monaſteria per AEgyptum cõſtituta proceſſerunt Magiſter militum cum multitudine armatorum,& Lucius Arianus.Cumq; plurima viris ſanctis mala facerent,nec eos vllo modo ſuperarent,perſuaſione Lucii patres monachorum mittũtur in exiliũ. Orthodoxi vexantur. Inter quos Macarius Aegyptius,& alter Alexãdrinus.Quũq; veniſſent in Macarij duo inſulam quandam,arreptam cuiuſdam filiam ſacerdotis à dæmone,clamã
B temq; ad illos viros:Cur veniſtis etiam hinc nos expellere?ſuis orationibus liberatam patri reſtituũt,& ad Chriſtianiſmum ſacerdotem ſimul & reliquos habitãtes in inſula perduxerunt.Qui mox ſimulacra proiiciẽtes, formã tẽpli in eccleſiã mutauerũt.Baptizabantur enim,& officia Chriſtianiſmi cupidiſſimè docebantur. Sic igitur propter Conſubſtãtialitatis fidem, viri admirabiles probabiliores effecti ſunt, aliosq; ſanantes firmiorẽ operibus oſtenderunt fidem.

De Didymo & ſcriptis eius,de Gregorio Pontico,eiusque miraculis. Cap.8.

EO quoque tempore virum alium fidelem produxit deus,vt per eum fidei teſtimonium perhiberet,Didymum admirabilem virũ, qui omni tunc doctrina florebat.Is cum paruus adhuc prima literarum elementa do- Didymus An.do. 376. ceretur morbo oculorũ perdidit viſum. Cui deus pro viſibilibus oculis intelligibiles condonauit.Nã quod per oculos doceri non potuit,auditu vigilanti cognouit:qui cum à puero fuiſſet ingenioſus, vincebat etiam acuta conſpicientes.Facile nanque regulas Grãmaticæ atq; Rhetoricę artis didicit.Cumq; veniſſet ad Philoſophiã mirabiliter Dialecticam, Arithmeticã Muſicã,aliasq; Philoſophię diſciplinas didicit, animoque recondidit, ita vt celeriter obuiaret eis qui oculis inſpectoribus talia didiciſſet.Sed etiã vetus nouũq; Teſtamẽtum adeo perfecte cognouit,vt multos æderet libros Qui & de Trinitate tres libros fecit,& Origenis opus de principiis, id eſt,

ἐπὶ τῆς interpretatus, in id explanationes reliquit eximias. Fertur vero A
Antonius cum Valentis tempore propter Arianos venisset in Alexādreiam, vidisse Didymum, eiq; dixisse: Nō te cōturbet ô Didyme, amissio sensibilium oculorū, tales enim oculi tibi desunt, quibus & muscæ & pulices nocere possunt. Sed gaude potius te habere oculos, quibus etiam angeli cō utuntur, per quos videtur deus & eius lumen inspicitur.

THEODORITVS.

An.do.476 Didymus ab infantia priuatus oculis, Grammaticam, Rhetoricam, Arithmeticam, Geometriam, & Astronomiam, & syllogismos Aristotelis, & eloquentiam Platonis auditu didicit, non quod hæc veritatem erudirent, sed quod aduersus mendacium arma veritatis existerent.

SOCRATES.

Gregorius Pōticus discipulus Origenis Et quoniā aliqui ex nominis similitudine noscuntur errare, necessariū est ostendere alium esse Gregorium Ponticum ortum ex Cęsarea Ponti admodum vetustum & discipulū Origenis. De hoc nanq; Gregorio multus est sermo in Athenis, & Beryto, necnon & Ponto, & (vt ita dicatur) in vniuerso orbe terrarum. Is enim cum discessisset ab Athenis, venit Berythum, ibiq; iura legebat. Cumq; cognouisset in Cæsareia libros sacros Origenē exponere, venit illuc, expositiōes magniloqui illius auditurus. A quo veram philosophiā eruditus, euocantibus parentibus remeauit ad patriā. B
Vbi primò quidem cum esset adhuc laicus, plurima signa fecit, languores curando, dæmones per epistolas expellendo, Paganosq; sermonibus & operibus sibi subiugādo. Huius meminit & Pamphilus martyr, & Eusebius in libris quos de Origene cōscripsit. Fuit ergo Gregorius antiquius iste, discipulus Origenis, & alter Nazianzenus fraterq; Basilii. Fuitq; alius Gregorius Alexandrinus, Arianus.

Quod Nouatiani festiuitatem Paschæ mutauerint, & de schismate inter Cornelium Romanum episcopum, & Nouatum facto, pro recipiendis errantibus. Cap. 9.

EA tempestate Nouatiani habitantes in Phrygia, festiuitatem Paschæ mutauerunt. Quomodo autem gestum sit, dicam, primò tamen referēs cuius rei gratia circa Phrygum Paphlagoniorumq; gentes seuerius ecclesiastica regula conseruetur. Nouatus presbyter se ab ecclesiæ Romanæ Nouatus presbyter cōmunione subtraxit, quod Cornelius episcopus, fideles qui sacrificauerāt tempore factæ persequutionis à Decio, in communionem recepisset. Pro hac itaque causa segregatus, & ad episcopatum à consortibus suis episcopis euocatus, scribebat ecclesiis, ne eos qui dæmonibus immolauerāt, ad sacramenta susciperent, sed inuitarēt quidem ad pœnitentiam, remissionem vero Dei relinquerent potestati, cuius solius est peccata remittere. Tales epistolas suscipientes, in vnaquaq; prouincia secundū proprios sensus respon-

sa red-

A ſa reddebant. Cum ergo ille mandaret non oportere ſacris intereſſe myſteriis eos qui poſt baptiſma peccatum cōmiſiſſent quod ducit ad mortem, quibuſdā quidē videbatur amara nīmis & dura huiuſmodi regula: alii vero veluti iuſtam rectamq; ſuſcipiebāt. Inter hęc mota quęſtione venerunt literę Cornelii Romani pręſulis, quæ remiſſionem peccātibus etiam poſt baptiſma promittebant. Sic ergo ambobus diuerſa ſcribentibus, & ex diuinis eloquiis ſua ſenſa firmantibus, ſinguli Prouincialium diuerſas ſunt ſequuti ſententias. Sanantes nanq; ſanare promiſſa remiſſiōe, etiam reliquo tempore deliquerunt. Vnde gentes Phrygum caſtiores quàm aliæ eſſe noſcuntur. Nouatus itaq; licet propter conuerſationem ſubtiliſſimam ſegregauerit ſeipſum, non tamē mutauit Paſchę feſtiuitatem, Nam ſecundum partes Heſperias etiā iſte celebrabat. Agitur enim apud illos Paſcha poſt æquinoctium iam olim, & ex quo Chriſtiani eſſe cœperunt. Sed iſte quidem poſtea ſub perſequutione Valeriani principis martyrio finiuit vitam. Hi vero qui ex eo nomen habuerunt, eiuſq; fuere participes, facto concilio paucorum epiſcoporum in vico Pazeno, vbi ſunt fontes Sagarii fluminis, regulam protulerunt, vt Iudęos obſeruent azyma facientes, & cum eis agant Paſchę celebritatem. Poſtea tamē etiam Nouatianorum eccleſia propter illud concilium noſcitur eſſe diuiſa.

Cornelius Pont. Ro.

Nouatianorū concilium

B De Damaſo & Vrſitio, qui Romæ epiſcopi pariter ordinati ſunt. Ca. 10.

EO tempore cum Valentinianus Imperator nullam hæreſim perturbaret, poſt Liberium Romæ Damaſus ordinatur epiſcopus, ſimul & Vrſinus ex diacono eius eccleſiæ in Baſilica Sicinienſi latenter. Ob quam rem multis ſeditione vel Præfecti Maximini animaduerſione punitis, remoto Vrſino Damaſus remanſit epiſcopus.

An. do. 368. Damaſus Ro. Pont. Vrſinus

THEODORITVS.

Tunc itaq; apud Heſperiam Damaſus Romanus & Ambroſius Mediolanenſis ſpiritalibus iaculis feriebant hoſtes. Cum quibus etiam illi qui ad longa fuerant exilia deſtinati, literis confortabant ſuos, & aduerſarios deſtruebant. Quos diuina prouidentia gubernatores in fluctuatione pręparauerat & militum ſapientiſſimos, duces in præliis.

An. do. 378. Damaſus Ambroſius

SOCRATES.

De fine Valentiniani maioris, & auſpitiis Valentiniani minoris: & quo modo Iuſtinam matrem eius Valentinianus viua priore coniuge duxerit vxorem. Cap. 11.

INter hæc igitur Valentinianus Imperator Heſperiæ, contra legatos Sauromatarum vehementi furore commotus, eruptione vænarum fluxu ſanguinis expirauit, poſt Conſulatum Gratiani tertiū, & Equitii, ſeptimodecimo die menſis Nouembris, anno vitæ quinquageſimo quarto, imperii vndecimo. Quo moriente Italiæ milites ſexto die poſt eius mortē Valētinianum

Legati Sauromatarum Valētinianus Aug. moritur An. do. 377.

Scilicet Gratianus & Valens. Valentinianus iunior Iustus Piceni iudex

num puerum eius filium ad imperii culmina prouexerunt. Cuius imperiũ A frater & patruus licet inuite (quod eis ignorantibus factum esset) tamen postea susceperunt. Hoc itaque modo Valentinianus iunior in paternũ successit imperiũ. Is enim natus est de Iustina, quã viuente Seuera priore cõiuge Valẽtinianus hoc modo duxisse probatur vxorẽ. Iustus Iustinæ pater quum esset Piceni iudex, Constantii temporibus vidit in somnis, quod ex dextro fœmore Imperialem purpuram genuisset. Quumque visio per multos recitaretur ad Constantii aures vsque peruenit. At ille considerãs somnium tanquam ei Imperator ex ea nasceretur, mittens occidit Iustum. Cuius filia Iustina cum orphana remansisset à patre, virgo permansit. Posteriore vero tempore peruenit ad Seueræ notitiam, ad quam frequentius veniebat & amabatur, ita vt etiam cum ea balneis vteretur. Quumq; Seuera secum lauantem Iustinam diutius inspexisset, pulchritudine virginis obligata est, & dixit Imperatori, adeo esse speciosam virginem Iustinam, vt etiam ipsa licet esset mulier, eius tamen amore sit capta. Itaq; Imperator eius sermone concepto, Iustinam ducere tractabat vxorem, non tamen Seuerã abiicere: ex qua Gratianus fuerat natus, quẽ paulò antè firmarat Imperatorem. Legem itaq; protulit publicè per ciuitates propositam, sancientem vt liceret si quis vellet habere duas vxores. Cumq; lex posita haberetur, Iustinæ ipse coniunctus est: ex qua natus est Valentinianus Iunior, & filiæ B tres, Iusta, Grata, & Galla: quarum duæ quidem in virginitate manserunt. Gallam vero postea maior Theodosius Imperator duxit vxorem, ex qua Placidia filia noscitur ei esse progenita. Nam Arcadium & Honorium ex Flacilla priore coniuge habuisse cognoscitur.

Iustina

Seuera cõiũx Valentiniani

Lex Valẽtiniani Aug. de duabus vxoribus ducendis & liberi

SOZOMENVS.

Quod Themistius philosophus Valentem ab orthodoxorum nece auocarit. Cap. 12.

An. do. 378. Valens aduersus orthodoxos

INterea Valens in Antiochia Syriæ degens, Cõsubstantialitatis cultores vehemẽter fuisset persequutus, nisi eum liber Themistii philosophi reuocasset, in quo perorauerat eum esse non oportere crudelem propter discordiam ecclesiasticorum dogmatum, quando etiam apud Paganos plus quã trecentarum sectarum differentia videretur, & vnusquisque pro dogmate proprio in sententia diuersa consisteret. Et forte hoc deo gratum magis esset, dum nõ facile cognoscitur, & diuerso modo glorificatur: vt vnusquisq; amplius timeat, dum integritatẽ eius sciẽtia vel quomodo aut qualis quantusq; sit magis ignorat. His ergo Themistii ratiocinationibus aliquantulum mitior factus est Imperator.

SOCRATES.

Quemadmodum se Gothi contulerint ad Valentem, & quomodo ad Gothos pestis Ariana peruenerit. Cap. 13.

Non ta-

An.do. 378. Exilia orthodoxorum

Gothi Fridigernus Athalaricus An. do. 379

A Non tamen omnino ab indignatione abstinuit, sed pro morte infligenda sacratissimis viris decernebat exilia, donec eius impetum causa huiusmodi Reipublicæ cohibuisset. Barbari trans Histrum constituti, qui vocantur Gothi, ciuile bellum inter se duabus partibus commouerũt: vni præerat Fridigernus, alteri Athalaricus. Cumq; præualuisset Athalaricus, Fridigernus cõfugit ad Romanos, eorũq; postulauit auxilium. Quo cognito Valens præcepit Thraciæ militibus, vt Barbaris auxilia cõmodarent. Hoc subsidio victus Athalaricus est, etiam fuga versus. Ob hanc ergo causam Fridigernus volens aliquod beneficium repensare Valenti, cum suis omnibus dogmata eius religionis amplexus est. Vnde hactenus Gothi Ariani esse noscuntur. Tum etiam Vulphilas Gothorum episcopus literas Gothicas adinuenit, & scripturas diuinas in eã conuertit linguam. Cũ igitur non solum Fridigerni Gothos, sed etiam Athalarici Vulphilas edoceret, tunc Athalaricus videns religionem patriam violari, multos Arianorũ suppliciis tradidit, quos Ariani martyres nunc appellant. Nõ vero post multum temporis denuo inter se Barbaris compacatis, à vicinis gentibus Hunorũ deprædabantur. Expulsiq; de propriis, ad Romanorum loca confugiunt, seruire potius volentes Imperatori. Hoc cum cognouisset Valens, nihil futuri prouidens, terras eis tribuit Thraciarum, arbitratus paratum se contra omnes Barbaros habere auxilium: ac propterea milites deinceps negligebat, & eos qui pridem contra hostes laborauerant contemnens, etiam à Collatoribus prouinciæ per vicos & ciuitates pro vnoquoq; milite octuaginta solidos exigebat, qui dudum eorum tributa releuarat. Hoc ergo fuit initium, vt illo tempore Romanorum Respublica calamitatibus subderetur. Barbari nanque cum Thraciam tenuissent, licenter Romanorum prouinciam deuastabant. Hæc audiens Valens, cum ab orthodoxorum exiliis nõ quiesceret, tunc tamen hac necessitate abstinuit. Turbatus enim, ab Antiochia Constantinopolim venit: vnde etiam aliquantum Christianorum persequutio tunc cessauit.

Martyres Arianorum Hunni in Gothos

B *Grauitas exactionum*

Gothi in Romanos

THEODORITVS.

Valens petit auxiliũ à fratre cõtra Gothos

Interea Valens Imperator cum Gothorum gentem commouisset ad bellum apud Bosphorum, tum fatuus vires suæ infirmitatis agnoscens, misit ad fratrem, suppetias petens. At ille rescripsit, religiosum non esse, talem virum iuuare, qui deo rebellis existeret: sed magis esse iustum vt eius superbia sedaretur. Quod cum ille miserrimus cognouisset, licet maiori necessitate constrictus, non tamen à sua vehementia cessauit, sed fuit veritati rebellis. Terentius igitur inter hæc victor reuersus est ab Armenia, vir optimus, & pietate decenter ornatus. Tunc ei iussit Valens poscere dona quæ vellet. At ille, quod decebat pium virum cogitare, respondit: Petit enim non aurum, non argentum, non prædium, nõ cingulum, neque

Terẽtius, magister militum orthodoxus

neque donum, sed vt eis qui pro Apostolica doctrina pericula sustinuerant, vna præberetur ecclesia. At ille petitionem ex scripto susceptā cognoscens, quæ illic tenebantur adscripta dirupit, eumq; alia postulare præcepit. Verum ille colligens verba precum: Suscipe, inquit, ô Imperator & habeto donum. Aliud vero non postulo. Intentionis meæ Iudex est vniuersorum Iudex. Cum ergo Valēs transmisso Bosphoro venisset in Thraciam, primum quidem Constantinopoli commoratus est, præparans bellum: deinde Traianum cū expeditione contra Barbaros destinauit. Cūq; remeasset ille deuictus, derogabat Valens ei molliciem & timorem adscribens. At ille vsus fiducia viro fortissimo congruenti: Non, inquit, Imperator ego sum victus, sed tu victoriam perdidisti, cum deo resistis, & illius auxilia Barbaris facis potius opportuna. Cū enim à te impugnetur, pro illis pugnat: & necesse est, deum sequi victoriam. An nescis quos ab ecclesiis expuleris, vel quibus eas contradideris? Hæc eadem Arantheus & Victor magistri militum sunt professi, & Imperatorē ne tunc indignaretur, admonuerunt. Aiunt vero Isaac monachū habentem cellulam illic, cum videret eum egredientem ad pugnam cum clamore dixisse: Quo vadis Imperator qui pugnas aduersus deum, quem non habes adiutorem? Ipse enim cōtra te Barbaros mouit, quoniā & tu aduersus eum blasphemas linguas plurimas incitasti, & qui ei psallūt sacra, domibus expulisti. Quiesce ergo rebellare, & ille faciet bella cessare. Redde gregibus pastores eximios, & victoriam sine bello percipies. Si vero nihil horum sic agens pugnare contēdis, experimento cognosces, quàm durum sit cōtra stimulum calcitrare. Nam neque reuerteris, & exercitum vehemēter perdes. Betranion autem omni virtute clarus vniuersæ Scythiæ præsul, habens zelo fidei cor accensum, pro corruptione dogmatum & iniquitatibus quas contra sanctos agebat, Valentem sæpe redarguit, clamans cum sacratissimo Dauid: Loquebar de testimoniis tuis in conspectu regum, & non confundebar. Qua tamen gratia Barbari Ariano sint viciati languore, narrabo. Tempore quo transeuntes Histrum, pacem cum Valente fecerunt, tunc præsens Eudoxius suggessit Imperatori, vt ei Gothi communicarent. pridem enim diuinæ scientię radiis imbuti, Apostolicis dogmatibus pascebantur. Communio, inquit, vnius dogmatis firmiorem faciet pacem. Hoc Valens laudans à ducibus Gothorum exegit, vt dogmatum quoque concordiam retinerēt. Illi vero dicebant, paternam se mutare non posse doctrinam. Et cum illo tempore Vulphilas esset eorum episcopus (quem valde sequebantur, eiusq; verba quasi leges immobiles existimabant) hunc verbis, pecuniisq; flectens Eudoxius egit, vt Barbari communionem amplecterentur Imperatoris, sic decipiens eos ac dicens, certamen esse verborum, non differentiam dogmatum. Quamobrem hactenus Gothi maiorem quidem patrem filio ducūt creatu-

Marginalia: A; Traianus magister militum; Arantheus, Victor; Isaacus monachus; B; Betranion; Gothi quando Ariani facti; Gothi Christiani; Vulphilas Gothorum episcopus corrumpitur à Valente

creaturam vero filium nequaquam dicere sustinent, licet hoc asserentibus
A communicare videantur.

SOCRATES.

De reuersione Petri episcopi ad Alexandreiam, & de eius morte, & successione Timothei. Cap. 14.

HOc itaque tempore, cum Imperator ab Antiochia discessit confortati sunt qui ab eo persecutionem patiebantur, & maximè Alexādrini Petro videlicet reuerso de Roma cum literis Damasi Romanæ vrbis antistitis confirmantis Cōsubstātialitatis fidem, & Petri episcopi roborantis ordinationem. Quo facto populus sumpta fiducia, Lucium expulit, & reduxit Petrum. Sed Lucius Constantinopolim nauigauit. Petrus cum modicum vixisset tempus, reliquit fratrem suum Timotheum successorem. Alexandrini Petrus moritur. Timotheus succedit

Quomodo Valens contra Gothos pugnando sit deuictus, ac mortuus. Cap. 15.

POrrò Valens Imp. cum tricesimo die Maii mensis sexto Cōsulatu suo, & Valentiniani iunioris secundo, Cōstātinopolim venisset, inuenit populum in mœstitia cōstitutum. Barbari namq; per Thracias discurrentes etiam Constantinopolcos suburbana vastabant, non existente qui eis resistere fortiter valeret. Qui cū vsq; ad muros venissent vrbis, afflicta ciuitas B murmurabat, quasi eos Imperator illuc euocasset, quum nec resisteret, & magis bella protraheret. Circēses ludi igitur agebantur, & illic Imperatori clamabant: Da arma & nos pugnabimus. An. do. 380

Hinc accensus Imperator, vndecimo die Iunii mēsis egreditur, interminatus pœnas se pro iniuriis cum rediret à Constantinopolitanis ciuibus exacturum, & quia prius videbantur Procopio præbuisse auxilium: ita vt ciuitatem aratro vertere minaretur. Deduxit ciues igitur vsque ad vrbem Hadrianopolim, quæ est in confinio Macedoniæ.

THEODORITVS.

Et exercitu quidem præmisso ipse in quodam vico victoriam expectabat. Porrò milites Barbarorum impetum non ferentes, alii fugiebant, alii necabantur. Barbari autem venientes ad vicum vbi Valens cognita proditione se celare nitebatur, immisso igne cōcremauerunt cum vico etiā pietatis inimicum. Valens Aug. combustus est An. do. 381

SOCRATES.

Qui finem vitæ sortitus est nono die mensis Augusti, eodē Consulatu, id est, quarto anno ducentesimæ octuagesimæ nonæ Olympiadis. Aiunt aliqui eum igne consumptum cum in vicum fugisset, quem Barbari cōcremauerunt. Alii vero ferunt, quod mutato imperiali habitu ad pedestrium venerit exercitū: & cum equestres se dedidissent pugnare nolentes, in cōgressione vniuersos pedestres repēte confossos: vnde dicunt ipsum quoq;

V ignoti

ignoti vulnere fuisse prostratum. Defunctus est anno vitę quinquagesimo A
Qui cum fratre regnauit annos tredecim, post fratrem vero tres. Taliq; forte defunctus est.

HISTORIAE ECCLESIASTICAE QVAM TRIPARTITAM VOCANT, LIBER NONVS.

SOCRATES.

Barbari suburbia Constantinopolitana diripiunt

Quod mortuo Valente Cõstantinopolim Barbari deuastarint. Ca.1.



GITVR defuncto Valente, denuo Barbari vsque ad muros Constantinopoleos venientes eius suburbana vastabăt. Quapropter ciues quę inuenissent arma gestantes, hostibus vt poterăt resistebant. Vxor enim Valĕtis Imperatoris nomine Dominica, præmia ex ærario publico bene pugnantibus, secundum consuetudinem militum ministrabat. Quibus etiam Saraceni tulere suppetias, quas eorum regina nomine Mauia Romanis fœderata miserat. B

Dominica Aug. Mauia regina Saracenorum

THEODORITVS.

An.do.381 Gratianus reuocat epōs orthodoxos de exilio Damasius Ponti. Rom.

De benignitate Gratiani & fidei rectitudine. Cap.2.

PORrò Gratianus Valentiniani filius, cum pridem patre defunct o Europæ sceptra tenuisset, defuncto Valente sine sobole, Asię quoque Libyęq; regna suscepit. Moxque pietatem quam mente perceperat, operibus demõstrabat, initiaq; sui regni rerum omnium domino dedicauit. Scripsit itaque Legem, pręcipiĕs, vt expulsi pastores ad sua ouilia redirĕt, sacræque basilicę eis redderentur, qui communionem Damasi sequerentur. Is enim Damasus Romanę vrbis episcopus laude dignus, vir mirabilis, semper ornatus, dicere facereq; pro Apostolicis dogmatibus cuncta festinus post Liberium gubernacula susceperat ecclesiæ. Misit igitur Imperator cũ huiusmodi lege etiam Saporem quendam tunc nominatissimum militiæ Principem: & Arianę quidĕ blasphemię pręedicatores, veluti quasdam bestias diuinis septis iussit expelli: optimis vero pastoribus & sacris ouilibus vniuersa restitui. Hoc ergo in vniuersis prouinciis decreuit obseruari.

SOCRATES.

An.do. 381. Libertas religionis vniuscuiusque

Gratianus itaq; cum iuniore Valentiniano regno potitus, ab exilio reuocatis omnibus, lege sanciuit vt vnaquęq; religio licite sacra celebraret, solos vero ab ecclesiis prohibuit Eunomianos, Photinianos, Manichęos.

De con-

THEODORITVS.

A De contentione apud Antiochiam inter Paulinum & Melitium facta, & de Apollinare Laodiceno eiusque secta. Cap. 3.

TVnc igitur in Antiochia, quæ præsidet Orienti, contentio huiusmodi causa prouenit. Pro Apostolicis dogmatibus laborantes (sicut iam dictum est) erant diuisi, & alii post calumnias irrogatas Eustathio Arianā abominati væsaniam, apud seipsos sacra celebrantes, Paulinum habebant antistitem. Alii vero post ordinationem Euzoii, cum Melitio conuenictes eius doctrina fruebantur. Ad hæc autem Apollinaris Laodicenus alterius partis sibi præsulatum assumpsit. Qui cum pietatis indueret vultum, & Apostolica se fingeret dogmata cōseruare, paulò post manifestus hostis apparuit. De diuina nanq; natura adulterinis rationibus vtebatur, gradus quosdam generans dignitatum, & sacramentum dispensationis imperfectum explanare præsumens, animamq; rationalem quæ corpus regit, priuatam salute confirmans. Si enim animam non assumpsit secundū illius rationē deus verbum, neque medicinā præbuit, neq; honorē dedit: sed corpus quidem terrenum ab inuisibilibus virtutibus adoratur: anima vero secūdum diuinam imaginē facta inferne permansit, cōtumeliis induta peccati. Qui plurima super hæc vęsanus asseruit. Aliquādo etenim pariter cōfitebatur B & ipse ex sancta virgine assumptam carnem: aliquādo vero eam cum deo verbo cœlitus descendisse: aliquādo eum ipsum factum carnem, sumpsisse nihil ex nobis. Aliasq; plurimas & inanes fabulas sacris promissiōibus copulabat, quas in præsenti dicere superfluum iudicaui. Talia quidem ille dicens, non solū suos peste repleuit, sed etiam quosdam nostrorum fecit huiusmodi lepra participari. Post modicum vero temporis cū suum viderent opprobriū & ecclesiæ claritatem, penè cuncti reuersi sunt, & communionem ecclesiasticā percipere meruerunt, non tamen priorem deposuere lāguorē, sed magis complures Cōstantium latenter sauciauerunt. Ex hac ergo radice in ecclesiis germinauit, vna carnis deitatisq; natura, & vt diuinitati vnigeniti passio copuletur: & alia, quęcūq; populis & sacerdotibus certamina genuerūt. Sed hæc quidem postea facta sunt. Tum igitur veniente Sapore magistro militię, & ostendente Principis legem, Paulinus quidem fatebatur se Damasi esse participem. Promittebat etiam Apollinaris, hoc ipso languore celato. Sacratissimus vero Melitius sub quiete degens, illorū certamina deuitabat. Porrò Flauianus sapiētissimus tunc in ordine presbyterii cōstitutus, primo quidem veniente magistro militum, ita ad Paulinū loquutus est: Si communionem Damasi ô amice sectaris, ostende nobis dogmatum tuorum aperte concordiā. Ille nanq; vnam Trinitatis substantiā confitens, tres subsistētias prædicat in aperto: verum tu è diuerso subsistentias perimis Trinitatis, ostende itaq; dogmatum concordiā, & suscipe

Schismata Christianorū. Apollinaris Laodicenus An. do. 380.

Flauianus Paulinus

Flauianus Paulinus

secundum legem ecclesias. Quum ergo illum his sermonibus obiurgasset, A conuersus, Apollinari dixit: Admiror te amice sic impudenter veritati resistere, cum aperte noueris, quod laudabilis Damasus perfecte naturam nostram à deo verbo dicat assumptam, tu vero contraria fatearis. Mentē nanque nostram salute fraudas. Si autē falsè loquimur, te forsitan accusantes. vel nunc nouitatem à te natam denega, & Damasi amplexus doctrinā, sectam suscipe venerandam veritatis. His rationibus sapientissimus Flauianus illorum fiduciam ita redarguit. Porrò Melitius omnium mansuetissimus hominum, benigne atque suauiter Paulino dixit: Quoniam & mihi harum ouium curam commisit dominus, & tibi similiter aliarum, suscipe hac sollicitudinem, & communicemus inter nos sub dogmate pietatis. Iūgamus amice greges, & soluamus de Præsulatu contentionem: communiter pascentes oues, curam eis communiter exhibeamus. Si autem de sede certamen est, ego etiam hanc contentionem conabor dissoluere. In sede sacrum ponatur Euangelium, & ex vtraque parte nos sedeamus. Et si quidē prius ego finem vitæ suscepero, solus eris Antistes: si vero hoc tibi prius euenerit, ego rursus gregis habebo curā. Cum hæc ergo Melitius cum omni mansuetudine protulisset, Paulinus acquiescere non consensit. Tum magister militię, iudex vtriusque verborum ecclesias Melitio tradidit. Paulinus autem aliarum ouium permansit Antistes. Verum Apollinaris Præ- B sulatu nudatus ecclesię, nouitatem doctrinæ suę aperta impudentia prædicabat, & ducem semetipsum ostendit hæreseos, & ipse quidem in Laodicia crebro morabatur. In Antiochia vero pridem Vitalem ordinauerat, vita quidem optima decoratum, & Apostolicis dogmatibus innutritū, postea tamen hoc languore putrefactum. Porrò sacratissimus Melitius Diodorum illum (cuius iam meminimus) qui sub tempestate oppidò quàm aspera ecclesiæ nauem à subuersione seruauerat, Tarsensium pastorem constituit, eiq; Cilicum gentis curam commisit. Apamiæ vero Pontificalem curā Ioanni dedit. Qui licet genere ac nobilitate fulgeret, tamen progenitores propriis virtutibus adornabat. Hunc ergo & sermo decorabat & vita. Is itaque tempore tempestatis cōfidelium suorum numerum gubernauit, cooperatorem habens laudabilem Stephanum, quem sacratissimus Melitius ad alia certamina destinauit. Nam cum cognouisset Germaniciam Eudoxii peste corruptam, hunc eò tanquam sapientissimum medicum destinauit. Erat enim omni Gręcorum doctrina plenus, & diuinis dogmatibus innutritus. Quamobrem spe sua fraudatus non est. Vsus nanque dono spiritalis doctrinæ, lupos mutauit in oues. Porrò magnus Eusebius de exilio remeans Acacium summæ claritatis virum in Berœa ordinauit episcopum, in Hierapoli Theodotum, cuius mira conuersatio hactenus decantatur, Eusebium in Chalcide, in Cyro nostra Isidorum. Aiunt vero quod etiam Eu-

Meletius ad Paulinum

Apollinaris priuatus episcopatu

Vitalis

Diodorus

Ioannes

Stephanus sodalis Ioannis Apamensis Germanicia

Eusebi⁹ redux Acacius Theodotus

A am Eulogium, qui pro Apostolicis dogmatibus decertarat, & in Antinõ cum Protogene missus in exilium, Edessæ ordinauerit episcopum. Barses enim sacratissimus, iam de hac luce migrauerat. Sanctus vero Eusebius vltimum episcopum Marin in ciuitate Dolicha fecit. Hæc enim parua ciuitas væsaniam tunc obtinuerat Arianam. Quò cum accessisset Eusebius, vt Marin virum plurimis virtutibus decoratũ, in sede collocaret episcopali, quædam mulier Ariana peste repleta, tegulã de tecto demisit, quæ eius caput valde contriuit. Isq; paulo post ad vitam meliorem de hac luce migrauit. Qui moriens, præsentes iureiurando constrinxit, vt ab ea quæ hoc fecisset, nullo modo pœnas exigerent, imitatus dominum suum qui decrucifigentibus ait: Pater, remitte eis: non enim sciunt quid faciant. Simul & cõseruũ Stephanum, qui post multos lapidum iactus clamabat: Domine ne eis statuas hoc peccatũ. Hoc ergo modo magnus Eusebius est defunctus. Et qui Thraciæ Barbaros effugit, impiorum hæreticorum manus declinare non potuit, sed martyrii coronam illorum ferocitate suscepit. Hæc ergo gesta sunt post reuersionem episcoporum.

Barses

Marin Eusebius à muliere Ariana occiditur

De Theodosii ducatu, quomodo à Gratiano Imperatore fuerit ordinatus & ad Oriẽtale missus imperium Orthodoxis profuerit, & retruserit hæreticos. Cap. 4.

B PORRÒ Gratianus Thraciam Barbaros vastare cognoscens. Italia relicta, in Pæoniam venit. Ea tempestate Theodosius tam propter parentum nobilitatem, quàm propter fortitudinem propriam nominatissimus habebatur: & ob hanc causam inuidia parium Iudicũ fatigatus, in Hispania morabatur, vbi & ortus fuerat, & nutritus. Cumq; Imperator quid faceret hæsitaret, quippe cũ Barbari eleuati victoria inexpugnabiles esse viderentur ducatu Theodosii pugnam credidit finiri. Repente siquidem eum ab Hispaniis euocans, & magistrum militum esse denuntians, cũ expeditione ad Barbaros destinauit. At ille fide munitus, cõfidenter ad Thracias est profectus. Quò cum venisset, vidissetq; Barbaros, exercitum ordinauit ad pugnam. Congressione vero facta, impetum Barbari non ferẽtes, suas acies reliquerunt. Et illi quidem fugiebant, hi vero fortiter sequebãtur. Immẽsaq; cædes tunc facta est Barbarorũ. Plurimis igitur interemptis, paucisq; latenter transeuntibus Histrũ, mox Dux optimus exercitu disperso per vicinas vrbes, velociter redit ad Principem, ita vt ipse triumphorũ suorum nũtius existeret. Quod tamen nec ipsi Imperatori cum miraretur factũ, credibile videbatur. Aemuli siquidẽ & fugisse eum dicebant, & exercitũ perdidisse. At ille propter derogantes sibi, petiit mitti qui viderẽt hostiũ multitudinẽ peremptorum. His verbis Imperator flexus, misit qui res actas inspicerẽt, sibiq; renuntiarẽt. Porrò Dux optimus inter hęc diuinam visionem vidit. & ab ipso deo aperte sibi monstratum. Conspexit enim in somnis, quod

Pæonia, regio quã Pannoniam vocamus

Theodosius in Hispaniam patriam suam secedit

Theodosius Dux militum Barbaros profligauit

Theodosij somnium

sanctus Melitius Antiochenæ ciuitatis Antistes, chlamyde ipsum vestiret Imperiali, & corona caput ornaret. Hæc quũ nocte vidisset, cuidã mane retulit clericorũ. At ille clarũ esse somnium dixit, & nihil ænigmaticũ, nihil dubiĩ continere. Quumq; pauci omnino transissent dies, qui pro victoriæ inspectione missi fuerant, redierunt, perẽptaq; hostium multa milia narrauerunt. Quamobrẽ lætatus Princeps, Theodosium fecit Imperatorem. A

Theodosius fit Cæsar An. do. 381

SOCRATES.

Consulatu Ausonii & Olibrii sextodecimo die Ianuarij mensis.

THEODORITVS.

An. do. 382. Theodosius episcopos Constantinopolim conuocat

Tradita ei sceptrorum parte Valentis, ipse rursus ad Italiam rediit, & illum ad regna collata transmisit. Mox igitur vt imperium sumpsit, præ omnibus de cõcordia ecclesiæ cogitauit, & vniuscuiusq; Præsulatus episcopos Constantinopoli conuenire præcepit. Hęc sola erat Ariano plena cõtagio Nam Occidens liber ab huiusmodi languore permansit. Constantinus enim senior filius Constantini maioris, & Constans iunior paternam fidẽ integram seruauerunt. Rursus Valẽtinianus Imperator Hesperiæ, inuiolatam custodiuit fidei pietatem. Oriẽtis autem tractus, multiphariam huiusmodi labe repletus est. Arius enim Alexandrinæ presbyter ciuitatis hanc ibi genuit blasphemiam. Post quem Eusebius, Patrophilus, & Aëtius Palæstini, & Paulinus atq; Gregorius Phœnices, & Laodicensis Theodotus, B cumq; his Georgius, post quos etiam Athanasius & Narcissus Cilices, & alii plurimi male iacta semina nutriuerunt. His igitur nequissimis cultoribus fuit cooperator Constantius atque Valens. Pro hac ergo solummodo causa, Theodosius suo subiacentes imperio Constantinopoli congregari præcepit episcopos.

SOCRATES.

Quomodo Macedoniani denuo ab Orthodoxis diuisi sint. Ca. 5.

INterea Macedoniani post legationem ad Liberium destinatam aliquanto tempore sine discretione communicabant & ipsi iis qui ab initio definitionem fidei Nicęnę susceperant. Cumq; lex Principis Gratiani potestatem religionibus sicuti vellent cõmunicare præbuisset, denuo sunt diuisi: congregatiq; in Antiochia, statuerunt vocem Consubstantialitatis amouendam, & venerãtibus Nicęnam fidem non esse communicandum. Sed plurimi vidẽtes eorum varietatem, recesserunt ab eis & Cõsubstantialitatis sectatoribus sunt vniti.

SOZOMENVS.

Quomodo Theodosius Imperator Thessalonicę baptizatus sit. Cap. 6.

CVmque Theodosius bello Barbaros superasset, & illi Romanos amicos habere precarentur causa fœderis, acceptis obsidibus Thessalonicã venit. Vbi cum in ægritudinem incurrisset, ab Acholio eius ciuitatis episcopo baptiza-

A po baptizatus est, licet à progenitoribus Christianum dogma & fidem Niceni concilii sequeretur.

SOCRATES.

Tum igitur baptizari cupiens propter morbum, Thessalonicensium interrogauit episcopum, cuius nam fidei esset. Quo respondente, quod Ariana pestis in Illyricum non valuisset accedere, sed inuiolatam ab initio fidem Nicęnumque concilium seruarent, ille libenter eius verba suscipiens, baptizatus atque ægritudine liberatus est. An.do.381.

SOZOMENVS.

Professio Theodosii de fide. Cap.7.

COgitans igitur Imperator, melius esse pronũciare subiectis, cuius nam esset fidei, ne videretur vim facere, si quenquam subito inuitum ad cultum religionis impelleret, legem è Thessalonica populo Constantinopolitano proposuit. Hoc enim visum est, vt veluti de quadam ciuitatis arce omnibus subiectis aliisque ciuitatibus iudicante scriptura, fieret manifesta. Cuius legis verba sunt hæc: Lex Impp. de fide orthodoxa

IMPPP. GRATIANVS, VALENTINIANVS, ET Theodosius Auggg. populo vrbis Constantinopolitanæ.

Cunctos populos, quos clementiæ nostræ regit temperamentum, in ea B volumus religione versari, quam diuinum Petrum apostolum tradidisse Romanis religio vsque nunc ab ipso insinuata declarat: quamque pontificem Damasum sequi claret, & Petrum Alexandriæ episcopum, virum Apostolicę sanctitatis: hoc est, vt secundum Apostolicam disciplinam, euangelicamque doctrinam patris & filii & spiritus sancti vnam deitatem, sub pia maiestate, & sub pia Trinitate credamus. Hanc legem sequentes, Christianorum catholicorum nomen iubemus amplecti: reliquos vero dementes væsanosque iudicantes, hæretici dogmatis infamiam sustinere, diuina primum vindicta, post etiam motus nostri quem ex cœlesti arbitrio sumpserimus, vltione plectẽdos. Data III. Kalend. Martias, Thessalonicæ. Gratiano quinto, & Theodosio Augg. COSS. Petrus Damasus Pont. Romæ. Petrus Alexandrinus An.do.382.

Hæc sanciens paulò post Constantinopolim venit.

De Gregorio Nazianzeno Constantinopolim translato. Cap.8.

TVm igitur Gregorius Nazianzenus communi decreto multorum episcoporum in Constantinopolim transmutatus, intra ciuitatem in paruo oratorio sacra celebrabat. Cui loco postea principes basilicam maximã copulantes, eam vocauerant Anastasiam. Gregorius Nazianzenus Constantinopolim asscitus Anastasia

De Basilica sanctæ Anastasiæ. Cap.9.

QVæ sanè non solum pulchritudine & magnitudine, verũetiam apertissima apparitione Dei noscitur illustrari. Illic enim diuina virtus in somnis, & aperte, plurimis & frequenter multisque languentibus, & in

rerum periculis constitutis subuenisse dignoscitur, ita vt crederetur ab aliquibus sanctam Mariam, Christi matrem virginem hanc esse. Cum tali nanque habitu multis ostenditur. Quam basilicam ideo Anastasiam vocant, sicuti reor, eo quod dogma Nicæni concilii in Constantinopoli, velut iam mortuum, eo loco expositionibus Gregorii resurrexit. Ego tamen audiui quosdam veriloquos referentes, cum populus illic congregaretur ad missas, mulierem prægnantem de superiori porticu cadētem defunctam fuisse, tumque communi oratione facta super eam, reuixisse, & cum partu seruatam esse. Quamobrem valde inopinatum Anastasię nomen, id est resurrectionis, accepit. A

SOCRATES.

Quomodo Theodosius ab ecclesia constantinopolitana Arianos expulerit. Cap. 10.

Grego. Nazianzen⁹ cupit abire Constantinopoli. Theodosius Augu. ad Demophilum Arianę religionis antistitem.

GRegorius itaq; vir eloquentissimus ac venerãdus, cognoscens aliquos murmurare eo quod esset ex alia ciuitate, adueniēte principe Constantinopoli habitare declinabat. Imperator tamen cum in tali statu inuenisset ecclesias, cogitabat quēadmodū pacificaret oēs, & cunctas augeret ecclesias. Mandauit ergo repente Demophilo, qui tunc Arianæ religioni præsidebat: Si vis, inquit, credere secundū Nicęni dogma cōcilii, vniatur populus & suscipiat pacē. Cumq; ille propositionē huiusmodi refugisset, tūc Imperator, Si pacem, inquit, cōcordiamq; declinas, fugere te etiā à sacris basilicis ego præcipio. Hęc audiens Demophilus, & cogitans graue esse potioribus resistere, conuocans in ecclesiam plebē, & surgens in medio cunctorū, hæc per se subiectis verba loquutus est: Fratres, scriptū est in euāgelio: Si persequuti vos fuerint, ex ista ciuitate fugite in aliā. Quia igitur Imperator ecclesiis opus habet, scitote crastina nos Collectā extra vrbē celebraturos. Hæc cū dixisset, egressus est. Non tamen sic intelligēs Euangelii verba, quemadmodū dicta sunt. Illic enim pręcipitur, vt fugientes habitationē mundanā, Hierusalē requirant supernā. Egressus ergo ciuitate ante portas, conciliabula celebrabat. Cum quo simul exiit. Lucius Alexandria pulsus, quia tūc Constantinopoli morabatur. Sic itaq; Theodosii concordiam non ferētes post quadraginta annos ecclesias, quas vi tenuerāt, reliquerūt. Egressi de ciuitate quinto Consulatu Gratiani, & Theodosii primo, mense Nouembri. Quo facto, Nicænæ fidei sectatores, ecclesias receperunt. B

Math. 10. e.

Lucius exul

Ariani relinquunt ecclesias quas. xl. annis tenuerant An. do. 382.

SOZOMENVS.

De Eunomii calliditate. Cap. 11.

IGitur cum Eunomius Valentis temporibus à suis clericis recessisset, apud seipsum in Bithynia morabatur vir callidus & dicendi peritus, multusq; populus concurrebat ad eum: alii hominē experiri volentes: alii audire quę diceret. Horū fama peruenit ad Principem: Cum quo ipse quoq; voluit ha

bere

A bere sermonem:sed Augusta Flacilla precibus eũ retinuit.Erat enim fidelissima,& Nicęni dogmatis iura sub integritate seruabat,timuitq; ne (vt fieri solet) eloquio viri callidi captus Imperator,facile in sectã eius incideret.

THEODORITVS.

De Constantinopolitano concilio contra Macedonianos. Cap.12.

INterea cum episcopi centum & quinquaginta fuissent Constantinopoli congregati,pręcepit Imperator vt nullus proderet quis nam esset maximus ille Melitius.Volebat enim ex memoria sui somnii virum illum sibi ipsi indicari.Cum ergo omnis illa multitudo Pontificũ regiã introisset domum,relictis omnibus ad magnum concurrit Meletium, & veluti quispiã filius patris amator,post multum temporis paterna visione potitus,complectebatur eum,& simul osculabatur oculos,labia, pectus, & caput,dextramq; quæ ipsum in somnis coronauerat,insinuauitq; illi quã viderat visionem.Cumq; etiam cætęros congrue salutasset,rogauit tanquã patres,vt de rebus pręsentibus cogitarent.

An.do.383.

Theodosius Melitiũ agnoscit, nunquam antea visum à se nisi per insomnium

SOCRATES.

Et vt in vrbe Constantinopolitana ordinaretur episcopus.Et cum sperare posse Macedonianos vniri,etiam eorum conuocauit episcopos.Conuenerunt ergo de Consubstantialitatis fide,Timotheus Alexandrinus,Cyrillus Hierosolymitanus, post pœnitentiam in Consubstantialitatis dogma
B consentiẽs,Melitius Antiochię,& Acholius Thessalonicę, aliiq; plurimi, ita vt centũ & quinquaginta numerus cõpleretur.Macedonianis vero præerat Eleusius Cyzici & Lampsaci Martianus:erãtq; simul triginta sex,quorum plurimi esse videbantur de ciuitatibus Hellespонti.Conuenerũt itaq; Consulatu Eucharii & Euagrii mense Maio.Igitur Imperator & Episcopi partis ipsius laborabant,vt Eleusius eiusq; sequaces vnirentur ecclesię, cõmemorantes eis legationem , quam miserant ad Liberium tunc Romanæ vrbis episcopũ per Eustathium, & quia pridem spõte ei communicassent, nec esset sine pudore vt subito bene prius placita mutarent.At illi eius monita apertaq; conuitia paruipendentes,elegerunt sequi potius Arianam pestem quàm Consubstantialem dicere Trinitatem.Hæc fatentes de Constãtinopoli sunt egressi,& scribebant alteri alteris,ne quis ipsorum in Nicęni concilii dogma consentiret.

Macedonianorum episcopi & pertinacia

An.do.383.

De ordinatione Maximi Cynici,eiusq; depositione & ordinatione recta Nectarii,& de canonibus in ea synodo constitutis. Cap.13.

GRegorius vero,qui tunc Constantinopolitanã regebat ecclesiam,Nazianzum redire parabat.Pro quo cum episcopatus Constantinopolitanæ vacaret ecclesię,Timotheus Alexãdrinus Petri successor,Maximum quendam Cynicum ordinauit episcopum,cum nuper totondisset eũ.Is vero erat Apollinaris væsania refertus.Sed non pertulerũt hoc malũ viri sanctissimi

Gregorius Nazianzenus Constãtinop. relinquit

Maximus Cynicus

ctissimi Constantinopoli congregati. Et cum Aegyptii maxime se pro eius A ordinatione separassent, sacra officia cum Gregorio celebrabāt. At ille grauiter ferens rursus factā diuisionem, exorabat vniuersos, vt laude dignum

Nectarius

virū quærerent, quem Pontificem ordinarent. Tunc illi eius verbis acquiescentes, Nectarium generis nobilitate decoratum constituerunt Constantinopolitanæ ciuitatis episcopum, Maximum vero Apollinaris contagio laborantem, nudatum Pontificali dignitate eiecerūt. Tum etiam regulam protulerūt, vt Cōstantinopolitanus episcopus haberet honoris priuilegia post Pontificem Romanum, eo quod sit noua Roma. Firmaueruntque rursus Nicænam fidem, & Patriarchas constituerunt, distribuentes prouincias, vt episcopi vniuscuiusque diœceseos ad ecclesias non irent extraneas. Hoc enim olim propter persecutionis tempus indifferenter agebatur. Distribuerunt itaque Nectario quidem maximam ciuitatem & Thraciā. Ponticam vero diœcesim Helladio, qui post Basilium fuit. Cæsaream Cappadociæ Gregorio Nysseno, Basilii germano: Troilo quoque Melitenæ, Armeniæ ius Patriarchæ dederunt. Asianam vero diœcesim, Iconii Amphilochius est sortitus. Optimus autem Antiochiæ, Pisidiæ. Aegyptum quoq; Timotheo Alexandrino distribuerūt. Porrò ecclesiarum Orientalium gubernationem eius præsulibus commiserunt, Pelagio Laodiceno, & Diodoro Tarsi, Antiochenæ ecclesiæ priuilegia reseruantes, quę tunc Melitio prę B

Prouincialiū conciliorum institutio

senti dederunt. Definierunt pariter, vt si quid in prouincia qualibet emergeret, prouinciæ concilio finiretur. In his omnibus suum prębuit etiam Imperator assensum.

THEODORITVS.

Paruo porrò tempore transeunte sanctus quidē Melitius est defunctus, & ab omnibus sapientibus cum præconiis maximis est sepultus.

THEODORITVS.

Anno 384. Synodus Constantinopolitana

Aestate vero sequente rursus plures episcopi Constātinopolim pro causis ecclesiasticis sunt reuersi, vbi Occidentalium episcoporum synodicam susceperunt epistolam, inuitantem eos Romam, vt illic maximum celebraretur concilium. Sed illi quidem profectionem quasi nihil habituram lucri refugerunt, verum literas miserunt Damaso, cæterisque præsulibus, quas pro clariori notitia subdere necessarium iudicaui.

Epistola Constantinopolitani concilii ad Papam Damasum & occidentales episcopos. Cap. 14.

Epistola synod. Constantinopolitanæ ad Occidentalibus

DOMINIS HONORABILIBVS, ATQVE VENErandis fratribus & comministris, Damaso, Ambrosio, Britonio, Valeriano, Acholio, Basilio, & reliquis sanctis Episcopis in maxima Roma collectis, sancta synodus orthodoxorum episcoporum congregatorum in maxima ciuitate Constantinopoli in domino S.

Velut

A VELVT ignoranti vestræ reuerentiæ insinuare, atque narrare multitudinem passionum ab Ariana potentia nobis sæpius illatarum, forsitan superuacuum est. Non enim ita negligere vestram credimus sanctitatem, vt adhuc egeatis discere quos certum est condolere. Sed neque tales nos cõstrinxere tempestates, vt pro sui paruitate latere potuerint. Neque tempus persecutionis est nouum, sed adhuc memoriam seruat antiquam, non solum in his qui passi sunt, sed etiam in eis, qui participes sunt illorum, quorum proprias indicant passiones. Heri enim (vt ita dicam) aut hodie exiliorum vinculis resoluti, post innumeras tribulationes ad ecclesias proprias sunt reuersi. Aliorum vero in exilio defunctorum funera reuocata sunt. Quidam vero etiam ab exilio remeantes, & feruenti hæreticorum furore detenti, amariora quàm in exilio in propriis sunt perpessi, lapidibus ab eis obruti, sicuti beatus Stephanus. Alii diuersis macerati sunt suppliciis, adhuc stigmata Christi & vulnera in suo corpore circumferre noscũtur. Pecuniarum vero dispendia, honoris ademptiones, singulorumque cõfiscationes, & machinamina, iniurias atque vincula, quis numerare valebit per singula? Omnes enim tribulationes verè super nos multiplicatæ sunt vltra numerum. Iuste quidem, quoniam valde peccauimus. Aut certe clemens dominus passionum multitudine nos voluit exercere. Propter hæc itaq; gra-
B tias Deo referimus: qui & per tantas tribulationes seruos corripit suos, & secundum multitudinem miserationum suarum deduxit nos rursus ad refrigerium. Nobis itaque tempus & labor maximus necessarius fuit, vt emẽdatio ita proueniret ecclesiarum, vt tanquam pro longa ægritudine diligẽtia paulatim adhibita, priscam pietatis redderet sanitatem. Hoc etenim putabimur modo persecutionibus acerrimis liberari, & ecclesias longo tempore ab hæreticis detentas, denuo reparare. Veruntamen graues adhuc nobis sunt lupi, qui postquam de caulis expulsi sunt, ex ipsis pascuis oues abripiunt, collectas facere contendentes, populos commouentes, & in nullo segnes ad ecclesiæ læsionem. Erat itaque (sicut diximus) necessarium huic operi tempus. Quia tamen fraternam circa nos charitatem ministrantes, synodum in Romana vrbe dei voluntate fecistis: & nos illuc tanquam mẽbra propria, literis deo amabilis Principis euocastis: vt quoniam tunc ad tribulationes soli sumus addicti, nunc sub Imperatorum pia concordia nõ sine nobis regnaretis, sed etiam nos vobiscum secundum Apostolicam vocem conregnaremus: oratio quidem nostra fuit, si esset possibile, vt omnes nostras simul relinquẽtes ecclesias, desiderio vtili iungeremur, Quis enim nobis dabit pennas sicut columbæ, vt volemus & apud vos requiescamus? Psal. 54. b.
Sed quoniam hoc omnino nudabat ecclesias, requie nuper inchoante, rẽsque nimis erat plurimis impossibilis, quia concurreramus in vrbem Cõstãtinopolitanam, causa literarum ad nos missarum à vestra charitate post

Aquileiẽ-

Aquileiense concilium ad deo amabilem Imperatorem Theodosium, propter hanc solummodo causam vsque ad Constantinopolim præparati, & de hac tantummodo synodo ferentes consensum Episcoporum, qui per prouincias permansere: maioris vero profectionis neque sperauimus opus, neque præaudiuimus omnino, antequam Constantinopolim veniremus. Super hæc autem induciarum angusto tempore faciente, neque præparare nos valentes ad longam profectionem, neque vniuersos communicatores nostros in prouinciis positos commonere, & eorum cōsensum sumere præualuimus. Quoniam igitur hæc & alia multa plurimorum aduentum prohibere videbantur, quod erat secundum, ad effectum rerum, & vestræ circa nos charitatis ostensionem, hoc egimus. Reuerendissimos atque charissimos fratres, & comministros nostros episcopos, Cyriacum, Eusebium, & Priscianum, vsque ad vos laborare alacriter exorantes, per quos & nostrā voluntatem pacificam, & intentionem habentem vnitatis ostendimus, zelumque nostrum quem pro saluberrima fide gerimus, indicauimus: nos etenim persecutiones, siue tribulationes, siue minas Imperiales, siue crudelitates Iudicum, siue quaslibet alias tentationes hæreticorum, libenter sustinuimus pro euangelica fide, quæ in Nicæa Bithyniæ à trecentis decem & octo patribus roborata dignoscitur. Hanc enim & vobis & nobis & omnibus, qui non subuertunt verbum veræ fidei, complacere confidimus, quam scimus antiquissimam existere, & sequacem baptismatis, docentemq; nos credere In nomine Patris & Filii & Spiritus sancti. Diuinitatem quippe & virtutem atque substātiam vnam patris & Filii & spiritus sancti credimus, & æqualem honorem ac dignitatem & imperium coæternum, in tribus perfectissimis subsistentiis, seu tribus perfectis personis: vt neque Sabellii languor habeat locum confusione subsistentiarum, aut peremptione proprietatum: neque Eunomianorum & Arianorum πνευματομάχων, id est, spiritui resistentium blasphemia præualeat: substantia videlicet secundum illos, aut natura, aut diuinitate diuisa, aut vt increatæ consubstantiali & coæternæ Trinitati posterior aliqua vel creata, vel alterius substantiæ natura detur. Inhumanationis vero Christi sermonem sine aliqua violatione seruamus, neque sine anima neque sine mente aut imperfectam carnis dispensationem suscipientes: sed totum scientes perfectum quidem ante secula existere domini verbum, perfectum vero hominem in nouissimis diebus propter nostram salutem factum. Igitur quæ de fide à nobis aperte prędicantur, velut in summa hæc esse noscuntur: de quibus amplius instrui poteritis, si & Tomum in Antiochia factum à synodo ibi constituta, digne mini legere. Et quid anno superiori in Constantinopoli ab vniuersali synodo cognoscitur esse prolatum: in quibus latius fidem professi sumus, & contra nouitates hæreseon nuper exortas, anathema ex scripto protulimus.

Eusebius Cyriacus Priscianus

Tomus decretorum Antiochiæ

A mus. De dispensationibus autem particularibus ecclesiarum antiqua (sicuti nostis) sanctio tenuit, & definitio sanctorum patrum in Nicæa conuenientium, secũdum vnamquamq; prouinciã: & si Pontifices voluerint vt cũ eis vicini propter vtilitatẽ celebrẽt ordinationes. Quibus rebus cõsequẽter & cæteras ecclesias apud nos gubernari cognoscite, & insigniũ ecclesiarũ hæc approbasse sacerdotes. Porrò Constantinopolitanæ vrbis nouellam (vt ita dicamus) ecclesiam, velut ex ore leonis hæreticis suffossam blasphemiis abstraximus, & per misericordiam dei & reuerendissimũ & deo amabilem Nectarium episcopum ordinauimus, coram vniuersali concilio cum communi concordia, sub aspectu etiam deo amabilis Imperatoris Theodosii, vniuersiq; cleri cuncta decernente pariter ciuitate. In seniore autem & vere apostolica ecclesia Antiochiæ Syriæ, in qua primum venerabile Christianorum appellatũ est nomen, reuerendissimũ & deo amabilẽ episcopũ Flauianum de vniuersa prouincia & orientali diœcesi concurrentes regulariter ordinauerunt, omni ecclesia pariter decernente, & quasi sub vna voce hunc honorante virũ. Quam ordinationem tanquam legalem suscepit cõmune concilium. In matre vero cunctarũ ecclesiarũ Hierosolymis cõstituta, reuerendissimum & deo amabilem Cyrillum episcopum esse significamus, qui regulariter olim à prouincialibus ordinatus, plurima propter

Constantinopolitana ecclesia recens

Hierosolymitana ecclesia

B Arianos diuersis tẽporibus certamina passus est. His igitur tam legaliter & canonice apud nos gestis, etiam vestram reuerentiam congaudere deposcimus, spirituali intercedente dilectione, & timore dominico, per quę humana remouetur offensio, & ecclesiarum ædificatio præponitur vniuersis. Sic etenim verbo fidei concordante, & Christiana in nobis charitate firmata, cessauimus dicere, quod reprehendebat Apostolus, Ego quidẽ sum Pauli, ego vero Apollo, ego autem Cephæ, dum omnes videlicet appareamus Christi, qui in nobis diuisus non est. Et si sine schismate corpus ecclesiæ, deo adiuuante, seruemus, cũ fiducia ante domini tribunal astabimus. Et cõtra Arii & Aëtii Eunomiiq; vęsaniam, nec nõ contra Sabellii, Photini Marcelli, Pauli Samosateni & Macedonii cõscripserũt. Similiter autẽ & Apollinaris nouitatem palàm abdicauerunt, dicentes, Inhumanationis vero domini verbum sine violatione seruamus, neq; sine anima, neq; sine mente, aut imperfectam carnis dispensationem suscipientes.

1. Cor. 1. b.

Porrò Damasus omni laude dignissimus agnoscens hanc hęresim exortam fuisse, non solum Apollinarem, sed etiam Timotheum discipulum illius abdicauit. Et hoc orientem gubernantibus episcopis, literis propriis indicauit, quas curauimus infra annectere.

Epistola Damasi de dãnatione Apollinaris ad Timotheum. Cap. 15.

QVoniam Apostolicæ sedi reuerentiam debitam charitas vestra distribuit, vobis plurimũ charissimi filii præstitistis. Nam licet ecclesiæ, in

qua sanctus Apostolus residens docuit, quodámodo nos gubernacula quę A suscepimus, teneamus: tamen profitemur nos honore minores esse, & propterea omni modo festinamus, vt ad gloriam eius beatitudinis peruenire possimus. Scitote igitur quod pridem Timotheum prophanum, ineruditũ, Apollinaris hæretici discipulum, cum impio ipsius dogmate condemnaui mus, nec vltra concedimus eius reliquias qualibet ratione de cætero pręualere. Si auté adhuc ille serpens antiquus semel & secundo percussus, ad pœnam propriam reuiuiscit: quiq; extraneus ab ecclesia est, mortiferis venenis suis quosdam fidelium tentare non cessat, hanc tanquá pestiferá declinate corruptionem, vt vos memores Apostolicę fidei, quæ pręcipue in vrbe Nicæna à patribus ex scriptis prolata est, firmo gradu stabiles in fide & immutabiles perduretis: & non vaniloquia & exterminabiles quæstiones ab isto audire patiamini clericos vestros, aut plebé. Iam enim semel formá dedimus, vt qui seipsum cognouerit Christianũ, illud seruet quod ab Apostolis noscitur esse contraditum, dicente sancto Paulo, Si quis vobis annuntiauerit pręter id quod accepistis, anathema sit. Christus enim filius Dei, dominus noster, humano generi per propriam passionem saluté plenissimá condonauit, vt totum hominem delictis obnoxium, peccatis omnibus liberaret. Hunc si quis in deitate, siue in humanitate minus aliquid dixerit habuisse, plenus spiritu diaboli, Gehénę se ipsum filiũ demonstrauit. Cur itaque rursus à me quæritis damnationem Timothei, qui & hic iudicio Apostolicæ sedis, præsente quoque Petro Alexandrinæ ciuitatis Episcopo cum Apollinari suo doctore damnatus est, & in die iudicii tormenta debita & supplicia sustinebit? Si vero quibusdam leuioribus ille suadet, veluti quandam spem habens, qui veram spem in Christi confessione mutauit, sciant se cum isto similiter perituros, cum ecclesiasticam regulam impugnabunt. Deus vos incolumes custodiat filiũ charissimi. B

Gala. 1. b.

Statuta sedis Apostolicæ contra diuersas hæreses. Cap. 16.

Professio catholicę fidei, quam Damasus misit ad Paulinum

SEd etiam alia quædam in eminentissima Roma colligentes contra diuersas hæreses conscripserunt, quæ huic operi necessarium subdere iudicaui.

I Quoniam post Nicænum concilium talis error exortus est, vt quidá dicere prophano ore præsumant, Sanctum spiritum per Filium fuisse factum, anathematizamus eos, qui non cum omni prædicant libertate cum Patre & Filio sanctum Spiritum vnius eiusdemque substantiæ atque potestatis existere.

II Similiter autem anathematizamus & eos, qui errorem Sabellii sunt sequuti, eundem dicentes Patrem esse, quem Filium.

III Anathematizamus Ariũ & Eunomiũ, qui simili impietate, licet verbis discrepét, Filiũ tamen & spiritum sanctum creaturá esse confirmant.

IIII Ana-

A IIII Anathematizamus Macedonianos, qui ex Ariana radice deriuati, non impietatem sed vocabulum mutauerunt.

V Anathematizamus Photinum qui Hebionis hæresim renouans, dominum nostrum Iesum Christum solum ex Maria confitetur.

VI Anathematizamus etiam eos, qui duos filios esse profitentur: vnum ante secula, & alium post carnis assumptionem ex virgine.

VII Anathematizamus & hos, qui pro rationali anima cõfirmãt, quod dei verbum in humanam carnem conuersum est: ipse nanque Filius verbum dei, non pro rationali anima & intelligibili in suo corpore factus est, sed nostram, hoc est rationalem & intelligibilem animam sine peccato assumpsit atque saluauit.

VIII Anathematizamus & eos, qui dicunt Verbum dei productione & correptione à Patre separatum, & sine substantia eum aut terminãdum esse blasphemant. Eos autem qui ab ecclesiis ad alias ecclesias migrauerunt, tamdiu à nostra communione alienos habemus, donec ad eas redeant ciuitates, in quibus primitus ordinati sunt.

IX Si quis autem alio de loco ad locum migrante, in locum viuentis ordinatus est, tamdiu vacet sacerdotii dignitate, qui propriam deseruit ciuitatem, donec successor eius requiescat in domino.

X Si quis non dixerit semper Patrem & Filium & semper spiritum sanctum esse, anathema sit.

B XI Si quis nõ dixerit Filium natum ex Patre, hoc est, ex eius diuina substantia, anathema sit.

XII Si quis nõ dixerit verum deum Filium dei, sicut verum Patrem eius & omnia posse, & omnia nosse, & Patri æqualem esse, anathema sit.

XIII Si quis dixerit, quod in carne degens Filius dei, cum esset in terra, in cœlis & cum Patre non fuerit, anathema sit.

XIIII Si quis dixerit, quod in passione crucis dolorem passus sit Filius dei deus, nõ caro cum anima, qua induta est forma serui, quam sibi assumpsit, sicut sancta scriptura dixit, anathema sit.

XV Si quis non dixerit, quod in carne, quam assumpsit, sedeat in dextera Patris, in qua etiam venturus est iudicare viuos & mortuos, anathema sit.

XVI Si quis non dixerit Sanctum spiritum ex Patre esse vere & proprie, sicut & filium ex diuina substantia, & deum dei verbum, anathema sit.

XVII Si quis nõ dixerit omnia posse Spiritum sanctum, & omnia nosse, & vbiq; adesse, sicut & Filium & Patrem, anathema sit.

XVIII Si quis dixerit Spiritum sanctum facturam, aut per Filium factum, anathema sit.

XIX Si quis non dixerit omnia per Filium & per Spiritum sanctum fecisse Patrem, hoc est, visibilia & inuisibilia, anathema sit.

xx Si quis non dixerit Patris & Filii & Spiritus sancti vnam deitatem A potestatem, diuinitatem, virtutem, vnam gloriam, dominationem, imperium, vnam voluntatem & veritatem, anathema sit.

xxi Si quis tres personas nō dixerit veras Patris & Filii & Spiritus sancti æquales, semper viuentes, omnia continentes, visibilia & inuisibilia, omnia potentes, omnia iudicantes, omnia viuificantes, omnia creantes, omniáque saluantes, anathema sit.

xxii Si quis non dixerit adorandum Sanctum spiritū ab vniuersa creatura, sicut & Filium atque Patrem, anathema sit.

xxiii Si quis de Patre & Filio bene sapuerit, de sancto autem Spiritu nō recte crediderit, hæreticus est: quia omnes hæretici de Filio dei, & de sancto Spiritu male sapientes, in Iudæorum atque Gentilium incredulitate cōsistere conuincuntur.

xxiiii Si quis autem diuiserit, deum Patrem dicens, & deum Filium, & deum Spiritum sanctum, affirmans deos dici, & non deum, propter vnam deitatem ac potestatem, quam esse credimus & nouimus, Patris & Filii & Spiritus sancti deum vnum: subtrahens vero Filium & spiritum sanctum, tanquam solum opinatus patrem deum, anathema sit. Nomen enim deorum & angelis & omnibus sanctis à deo positum est atque donatum. De Patre vero & Filio & Spiritu sancto propter vnam æqualemq; diuinitatē, B non deorum nomina, sed dei nostri traditur atq; significatur, vt credamus quia in Patre & filio & Spiritu sancto solummodo baptizamur, & non in Archangelorum & Angelorum nominibus, sicut hæretici, aut sicut Iudæi Gentilesque insaniunt. Hæc igitur Christianorū salus est, vt credentes Trinitati, hoc est, Patri & Filio & Spiritui sancto, & in eam baptizati, vnā deitatem, & potestatem, & diuinitatem & substantiam in eum credamus. Hęc itaque Gratiano viuente facta sunt.

SOCRATES.

Quod corpus Pauli Constantinopolitani Pontificis, de Ancyra fecerit referri Theodosius. Cap. 17.

INterea Theodosius Imperator corpus episcopi Pauli de Ancyra tū reuocari fecit, quē Philippus Præfectus propter Macedoniū in exiliū destinatū in Cucuso Armeniæ fecerat suffocari. Quod funus cū honore maximo atque veneratione suscipiens, in ecclesia recondidit, quæ nunc ex eius nomine noscitur appellari, quam tunc Macedoniani tenuerant ab Arianis diuisi, & expulsi ab Imperatore, quod eius noluissent sequi fidem.

SOZOMENVS.

Melitij corp' Antiochiam In qua basilica plurimi nescientes veritatem, Paulum apostolum iacere credunt, & maxime mulieres ac populus. Hoc itaq; tempore etiam Melitii reliquiæ in Antiochiam relatæ, & iuxta sepulchrum Babylæ martyris noscuntur

A scuntur esse reconditæ. Fertur vero quod per totam viam iussu principis, ministrantibus cunctis ciuitatibus, cum psalmodia & honore debito funus eius vsque ad Antiochiam fuerit deportatum.

SOCRATES.

De auspiciis Imperatoris Arcadii. Cap.18.

INter hæc Theodosius Imperator filium suum Arcadium designauit Augustũ, Consulatu Merobaudis secũdo, & Saturnini, sextodecimo Ianuarii mensis die. Non longo post tempore aderant vtique totius religionis episcopi eodem Consulatu, Iunio mense. An.do.385.

Quomodo Theodosius examinatione facta hæreticorũ, omnes expulerit, & fouerit solos orthodoxos. Cap.19.

INter hæc euocans Imperator Nectarium, tractabat cum eo quid fieret vt non Christiani discordarent, sed tota vniretur ecclesia. Dicebat autem: Oportet examinari quæstionem ecclesias segregantem, vt cum discordia recederet, concordia ecclesias congregaret. Hoc audiens Nectarius, cogitabat & euocans Agelium tunc Nouatianorum episcopum tanquam in fide consortem, indicauit ei votum imperatoris. At ille cum esset rebus aliis venerandus, de dogmate non valebat reddere rationem, sed Lectorem suũ Sisinnium nomine, statuit qui pro ipso deberet proferre sermonem, virum eloquentem & rebus expertum, optimeq́; scientem sacrarum profundissima literarum, sed & Philosophica dogmata. Is ergo dixit, quod disputatio non solum schismata non vniret, sed etiam hæreses ad contentiones maiores adduceret, & propterea Nectario dedit tale consilium. Bene nanque sciebat, quod veteres Patres principium substantiæ filio dei dare vitabant, quoniam percepissent esse patri coæternum. Quapropter dedit consilium, vt disputatiuas fugeret intentiones, & testimonium ex traditione veterum adhiberet, vtque Præsules hæreseon interrogaret Imperator, an sermonem vellent facere de antiquis ecclesiæ doctoribus, qui ante diuisionem floruissent, an certe illos velut alienos à Christianismo respuerent. Et si quidem eos abnegarent, obiiceretur eis: Ergo eos anathematizare præsumite. Et si hoc facere non auderent, à populo pellerentur. Quo facto apertam fore victoriam veritatis. Si vero de principis non offenderentur doctoribus: Nostrum, inquit, est præbere veterum libros, per quos nostrum dogma illorum testimonio roboretur. Inter hæc cum Nectarius Sisinnium dicentem libenter audisset, festinus ad palatium properauit, dixitque Principi consilium datum. At ille considerata sententia, causam sapienter instituebat. Deinde conuocatis hæresiarchis, interrogauit an susciperent Magistros ecclesiæ, qui ante tempora diuisionis extitissent. Illis vero non abnegantibus, sed tanquam præceptores honorantibus: rursum Imperator interrogauit, an eis horum

(Marginal notes: Theodosius laborabat pro concordia ecclesiarum. Nectarius. Agelius Nouatianorum episcopus. Sisinnius. — B — Disputatio — An.do.385. Consilium Sisinnij de concordandis hæreticis)

testimonia de Christiano dogmate complacerent. Hæc audientes præsu- A

Disputatores

les hæreseon atque disputatores eorum (erant enim plurimi ad disputationis certamina parati) in responso vehementer hæserunt. Irruit enim in omnes magna discordia, aliis dicentibus bonum Imperatoris esse propositum: aliis vero cogitantibus, quod non ipsorum expediret proposito, dũ alii aliter de libris veterum sentire viderentur. Et nequaquam inter se conspirabant, sed erant diuisi, non solum aduersus alias hæreses, sed etiam inter seipsos, qui pridem vnius hæreseos esse videbantur. Quamobrem consors malicia, sicut linguæ Gigantum veterum est diuisa, & turris eorum funditus est subuersa. Cognoscens igitur Imperator eorum confusionem,

Antiqui interpretes

& quod in disputatione solummodo, & non in antiquis expositionibus confitebant, alio properauit itinere, eisque declarauit, vt ex scripto vnaquæque religio definitionem suæ fidei declararet. Tunc callidi viri singularium hæreseon subtiliter sua verba tractantes, dogma proprium cõscripserunt. Erat enim definitus dies, quo singuli episcoporũ ad palatium conuenirent. Aderant ergo Nectarius & Agelius τὸ ὁμοούσιον fidei præsidentes,

Nectarius Agelius Demophilus Eunomius Eleusius Theodosius dogma Consubstantialitatis amplectitur

Arianorum vero Demophilus, Eunomianorum ipse Eunomius, Macedonianorum Eleusius Cyzici. Igitur Imperator eos qui conuenerant & vniuscuiusque dogmatis scripta suscipiens, seorsumque recedens orauit intente, vt sibi cooperaretur deus ad veritatis electionem. Deinde vniuscuiusque dogmatis relegens scripturam, alia quidem omnia tanquam diuisionem B Trinitatis introducentia culpans, repẽte disrupit, & solum τὸ ὁμοούσιον dogma cum laude suscepit. Hæc autem occasio fuit, vt Nouatiani bene agentes, intra ciuitatem haberent rursus ecclesias. Admiratus nanque princeps eorum concordiam circa fidem, lege præcepit, vt propria oratoria tenerent, & priuilegia suæ ecclesiæ atque fidei possiderent. Verum aliarum religionum Antistites propter discordiam suam in reprehensionem sui populi venientes æstuabant, tristitiaque confusi discedebant, & literis consolabantur alteri alteros, vt non cruciarentur quod plurimi deficientes ad fidem τὸ ὁμοούσιον accederent, dicentes: Multos quidem vocatos, paucos autem electos. Quod certe tum non dicebant, cum multum populum per potestatem sibiipsis aggregarent.

SOZOMENVS.

Imperator interea lege sanciuit, vt hæretici neque ecclesias haberent, neque de fide docerent, neque episcopos aut alios ordinarẽt: & alios quidem è ciuitatibus expelli, alios sine honore esse. Neque frui communi ciuitate permisit. Insuper crudeles pœnas aduersus eos in lege conscripsit, quas tamen executus non est. Huc enim spectabat vt per hoc concordes existerent, non vero supplicio subiacerent.

SOCRATES.

De schis-

A De schismate facto inter Orientales & Aegyptios propter Flauianum Antiochenum. Cap. 20.

SEd neque hi qui tuebantur fidem Nicæni concilii, penitus à tristitia vacabant. Nã Antiocheni eos qui in cõcilio præsentes fuerãt declinabãt. Aegyptii & Arabes, & Cyprii, Flauianũ ab Antiochia expellẽdũ esse dicebãt. Palęstini vero & Phœnices, atq; Syri, pro Flauiano laborabãt. Quarũ rerum finem proprio loco narrabimus. Eo porrò tempore quo Constantinopoli de synodis agebatur, talia circa hesperiam acciderũt. Maximus de Britannorũ partibus contra Romanorũ surrexit imperiũ, & laborãti Gratiano cõtra Alamãnos intulit bellũ. In Italia vero puero admodũ existẽte Valentiniano, rerũ curã Probus Exconsul atq; Pręfectus habebat. Iustina vero Valẽtiniani mater cum esset Ariana, viuo quidem marito lædere nõ valuit Orthodoxos: eo mortuo & filio valde iuuene, Mediolanum veniẽs Ambrosio episcopo erat infesta, ita vt eum mitti iuberet in exilium.

Orthodoxi inquieti inter se

An. do. 386. Maximus tyrannus Alamanni Probus, Præfectus Iustina

Ambrosius in exilium

THEODORITVS.

Cumq; de ecclesia iuberetur exire Ambrosius, ait: Ego, inquit, hoc sponte nõ faciã, ne lupis ouiũ septa cõtradere videar, aut blasphemantibus deũ: hic si placet occide: hoc loco mortem prona suscipiam voluntate.

SOZOMENVS.

B Cumq; populus singulariter diligens Ambrosium repugnaret, & trahentibus eum ad exilium valde resisteret, magis indignata Iustina vocauit Beniuolum tũc Quæstorem, iubens vt velociter proponeret legem, quæ fidem prolatam Arimini confirmaret. Cumque ille hoc agere declinaret (erat enim Orthodoxus) maioribus eũ cingulis inuitabat. Beniuolus autẽ discingens se, balteum ante pedes Augustæ proiecit, dicens, non illum honorem neq; maiorem velle se pro impietatis habere mercede. Cumq; ille hoc facere omnibus modis refutasset, inuenti sunt alii qui nequitiæ iussionibus ministrarent.

Beniuolus quæstor

SOCRATES.

Quomodo Iustina Ambrosium fuerit persecuta, & de Gratiani nece, & inuasione Maximi. Cap. 21.

INter hęc nunciatur Gratianum dolo tyrãni Maximi fuisse occisum. Andragatius enim dux Maximi, in lectica portatus vt occideret Gratianũ, huiusmodi opinionẽ misit in vulgus, quod vxor Gratiani suo viro festinaret occurrere in Lugduno Gallię ciuitate fluuium trãseunti. Gratianus autem credens coniugem re vera venire quã nuper acceperat, non præcauit eius insidias, & veluti cæcus in foueã, in manus hostis incurrit. Cum ergo venisset Gratianus veluti ad vxoris vehiculũ, ex improuiso exiliẽs Andragatius Gratianum callidus interemit. Mortuus ergo est Consulatu Merobaudis & Saturnini, anno Imperii decimoquinto, vitę vicesimo & quarto.

An. do. 386. Gratianus Cæsar, quo pacto cæsus

Andragatius trucidator

Hoc itaq; facto, ad præsens contra Ambrosium ira Iustinæ quieuit. Porrò Valentinianus, licet inuitus, tempore necessitatis flexus in Maximi consensit imperium. Tunc Probus metuens Maximi potestatem, ab Italia in Illyricum venit, & in Thessalonica Macedoniæ morabatur. A

THEODORITVS.

Maximus tyrannous pro orthodoxis

Cumq; audisset Maximus quæ contra Ambrosium rursus magniloquum prædicatorem veritatis agerentur, scripsit Valentiniano, vt bellum quod agebatur contra ecclesias, solueretur, monens vt paternam nō amitteret pietatem: adiecitq; etiā minas belli: & nisi quiesceret, verba operibus adimpleret. Quàobrem sumens exercitum, venit Mediolanum, vbi tum ille degebat. Porrò Valentinianus cognoscens eius inuasionem, fugit in Illyricum, experimento cognoscēs quę mala matris cōsilio sustineret. Porrò Theodosius audiens quæ à Iustina fuerant gesta, & à tyranno scripta, fugienti Valentiniano rescripsit, non esse mirandū si imperatori quidem terror, Tyranno vero potestas accresceret, cum imperator pietati rebellis extitisset, Tyrannus autem ei auxilia cōmodaret: & propterea ille quidē fugeret nudus, iste vero armaretur aduersus nudum.

Theodosius ad Valentinianum

SOCRATES.

An. do. 386. Theodosius aduersus Maximū tyrannū Honorii Theodosij filius Agelij mors

Tum igitur Theodosius Imperator in maxima sollicitudine constitutus, contra Tyrannum parabat exercitum, metuens ne quid etiam contra iuniorem Valentinianū insidiæ tyranni pręualerent. Ea tempestate etiam Legatio Persarum aderat, pacem petens. Quo tempore filius quoq; Honorius ei natus est de vxore Placilla, Consulatu Richomeri & Clearchi, nono die Septembris mensis: quo Consulatu Agelius quoque Nouatianorum episcopus est defunctus. B

De morte Timothei Alexandrini, & ordinatione Theophili. Cap. 22.

An. do. 387. Timotheus Alexan. moritur, Theophilus succedit Marinus Dorotheus

SEquenti vero Cōsulatu Arcadii Augusti primo, & Baudonis, defuncto Timotheo Alexandrinæ ciuitatis episcopo, Theophilus suscepit Pręsulatum. Post annum vero Demophilo Arianorum Antistite moriente, Ariani Marinum quendam episcopum sibipsis ordinauerunt, qui tamē nō diu vixit, sub quo diuisa est Ariana religio. Quo moriente Dorotheum ab Antiochia Syriæ deducentes habuerunt pontificem.

De pręlio Theodosii contra Maximum atq; victoria. Cap. 23.

An. do. 387.

POrrò Imperator contra Maximum festinans, Constantinopoli imperatorem filium reliquit Arcadium. Cumq; Thessalonicā venisset, inuenit Valentiniani Iudices in maxima tristitia cōstitutos, quod tyrānū velut imperatorem ex necessitatis causa suscepissent. Theodosius autem aperte quidem nec refutabat nec admittebat Legationem Maximi. Non tamen patiebatur sub tyranno positum imperiū Romanorū. Sumens ergò oēm exercitum, Mediolanum tendebat, vbi erat etiam Maximus. Interea Ariani Con

A ni Constantinopoli positi, diuersas opiniones in populo seminantes, dicebant & exercitum imperatorem amisisse, & ipsum Tyrãni ducibus subiugatum, aliaq; multa quæ solent inimici voto malitiæ iactare, ita vt crebro hæc audientes, non opinioné, sed vera iã crederent. His sermonibus Arianorum populus inflammatus, ad enormem quandam exarsit audaciam, domumq; Nectarii episcopi concremauit, Consulatu Theodosii secundo & Cynegii. Verum imperator Theodosius dum tyrannũ aggrederetur, cognoscentes Maximi milites præsentiam instructiõis imperialis & signorum eius aduentũ, ne famę quidem ipsius impetũ sustinere valuerũt, sed apprehendentes Tyrannum, vinctum ei protinus obtulerunt. Qui eorum Consulatu peremptus est septimo & vicesimo die Augusti mensis. Andragatius aũt qui peremerat Gratianũ, í vicinũ fluuiũ seipsum proiiciés expirauit. Tunc igitur Valentinianus & Theodosius, peracta victoria, venẽre Romam. Erat enim cũ eis pariter & Honorius valde puer, Quem post victoriam contra Maximũ habitã, ab vrbe Constantinopolitana Theodosius euocauerat. Cumq; in Romana vrbe morarentur, festiuitates pro victoria celebrantes, tunc suam bonitatem circa Symmachum Exconsulem Theodosius ostendit. Is enim Symmachus inter Senatores pręcipuus habebatur, eratq; Romanę eloquentiæ eruditione admirabilis, cuius multi B quoq; reperiũtur libri. Scripserat autem Maximi laudem, eamq; recitarat: vnde postea reus maiestatis esse videbatur. Quamobrem morté metuens, confugit in ecclesiã. Verum imperator cum esset perfecte Christianus, & non solum suæ fidei sacerdotes honoraret, sed etiam Nouatianos, qui proxime ipsius fidei decreta seruarent, Leontio tunc episcopo Romano, ecclesię Nouatianorũ roganti beneficiũ conferens, Symmachum absoluit à crimine. Cumque veniam Symmachus meruisset, ἀπολογητικὸν, id est, satisfactionalem librum ad Theodosium imperatorem conscripsit.

Theodosius mediolanum venit

An. do. 390 Ariani domũ Nectarij incendunt

An. do. 390. Maximi Tyrãni mors

Andragatius trucidatius se in aquã præcipitat

Epinicia Valẽtiniani & Theodosij Augustorum

Symmachus reus læsæ maiestatis ad ecclesiã cõfugit

SOCRATES.

Quẽadmodũ latrocinia quæ Romæ per pistrina fiebant Theodosius remouerit Imperator, & de lege cõtra adulteras prolata mulieres. Ca. 24.

Theodosius igitur Imperator in Romana vrbe positus, multum profuit ciuitati, alia instituendo, alia vtiliter auferendo. Duas tamen res dignas cõfusione prohibuit, Erãt iam olim in vrbe Romana domus ingenti magnitudine extructæ, in quibus panis fiebat qui vniuersæ ciuitati ministrabatur. Harũ mãcipes, tempore procedente pistrina publica latrocinia esse fecerunt. Cum enim essent molæ in locis subterraneis constitutæ, per singula latera earũ domuũ tabernas instituẽtes, meretrices in eis prostare faciebant, vt per eas plurimos deciperent, alios qui pro pane veniebant, alios qui illuc pro libidinis turpitudine festinabãt. Arte nãq; mechanica in molam de taberna cadebant. Et hoc accidebat maxime peregrinis. Vnde fiebat vt

Romæ pistrinũ subterraneum, in quo peregrini velut in carcerẽ per dolum abripiebantur

bat vt multi vsque ad senectã laborantes, inde nõ permitterentur exire, existimantibus eorum propinquis eos esse defunctos. In huiusmodi laqueum quidam miles Theodosii imperatoris incidit. Cumq; fuisset clausus ad molam, nec dimitteretur exire, euaginato gladio prohibentes occidit. At illi terrore correpti, militem dimiserũt. Hæc vbi cognouisset Imperator, nõ solũ mancipes suppliciis affecit, sed & ipsa pistrina funditus esse destruenda præcepit. Aliam rursus abrogauit huiusmodi rem. Siqua mulier in adulterio capta fuisset, nõ emendabatur, sed potius ad augmentum peccandi contradebatur. Includentes enim eam in angusto prostibulo, & admittentes qui cum ea fornicarentur, hora qua turpitudine miscebatur, tintinnabula percutiebãt, vt eo sono illius iniuria fieret manifesta. Hęc audiens Imperator, permanere nõ passus est, sed ipsa prostibula destrui iussit, aliisq; pœnis adulteratã sanciuit affligi. His actis relicto Valentiniano Romæ, ipse cum Honorio Constantinopolim rediit, Consulatu Daciani & Symmachi, die decimo mensis Nouembris.

Romæ adulterarum pœna sublata.

An. do. 393

THEODORITVS.

Quemadmodum Amphilochius Theodosio persuaserit, vt Arianorum conciliabula prohiberet. Cap. 25.

Amphilochius ad Theodosiũ

Euertente porrò Theodosio ab Hesperiis partibus, venit ad eum Amphilochius vir admirandus (cuius sæpe meminimus) supplicans vt Arianorum concilia de singulis ciuitatibus prohiberet. Verũ Imperator crudelem iudicans esse petitionẽ, contempsit eum. Porrò sapientissimus Amphilochius eo quidem tempore tacuit, sed causæ remedium memorabile parauit. Post aliquot nanq; dies ingressus Palatium, vidensq; filium Arcadium iam imperatorem adstare patri, Theodosium solenniter salutauit, filiũ vero nõ ei exhibita salutatione deseruit. Verũ Imperator credens oblitum Amphilochiũ, inuitauit vt eum oscularetur. At ille: Sufficit, inquit, ei proprius honor. Tunc Imperator contristatus, suam iniuriam filio factam contumeliam iudicauit. Porrò sapientissimus Amphilochius consiliũ suæ intentionis aperuit, & cum clamore dixit: Vides Imperator quemadmodum filio tuo contumeliam nõ pateris irrogari? crede ergo etiam omniũ deum sic abominari eos qui ipsius vnigenitum filium blasphemare contẽdunt, & velut ingratos circa saluatorem & benefactorem habere semper odio. Hoc intelligens Imperator, & gesta simul dictaq; miratus, legem statim protulit, vt hęreticorum concilia prohiberentur.

Oscula veterũ

SOCRATES.

De morte Paulini Antiocheni episcopi, & ordinatione Euagrii, & quomodo Flauianus sit Damaso reconciliatus. Cap. 26.

Paulinus Flauianus Euagrius

Circa hæc tempora in Antiochia Syrię, Paulino episcopo moriẽte plebs eius declinabat omni modo Flauianum. Et propter hoc Euagrium ordinauerũt

A dinauerũt suæ partis episcopum. Quo in breui tempore mortuo, alter qui dem in eius loco factus iam nõ est: Flauiano vtiq; renitente. Verum hi qui declinabãt Flauianũ propter iurisiurandi præuaricationẽ, seorsum solennia celebrabãt. Porrò Flauianus õni virtute curabat, vt eos sibiipsi aggregaret. Quod paulo post hoc modo cognoscitur euenisse. Cum Damasus Romanus Pont. & Theophilus Alexandrinus indignarẽtur circa Flauianum, non solum propter periurium, sed etiam quod ipse fuisset occasio, vt populus fideliũ discordaret, postea Theophilus à Flauiano rogatus misit Isidorũ presbyterũ, vt succẽsentem Damasum Flauiano cõciliaret episcopo, dicens vtilem fore populi concordiam, si culpa iam facta Flauiano remitteretur. Hoc itaq; modo cõmunione reddita Flauiano, Antiochenus populus paulatim concordiã reparauit. Ariani vero ab ecclesiis pulsi, ĩ sub urbanis Antiochenis Collectas agebant. Inter hæc autẽ mortuo Cyrillo Hierosolymorum episcopo, Ioannes in eius sede succedit.

Damasus Pontifex Rom. Theophilus Alexandrinus

Cyrilli mors.

Quõ apud Alexandriã Paganorũ templa destructa sint. Cap. 27.

EO porrò tempore etiam in Alexandreia huiusmodi seditio generata est. Præceperat imperator, vt opera Theophili in Alexandreia Paganorum templa destruerentur. Theophilus potestate percepta, studuit paganorum destruere mysteria, & templum quidem Mithræ purgauit, Serapidis vero subuertit. Verum Mithræ sacra vbi homicidia perpetrabãt, publicẽ patefecit. Serapidis aũt & aliorum risu plena monstrauit, iubens per
B mediam plateam portari verenda, quæ Pagani cum maximo honore venerabantur. Hęc Pagani videntes, maxime Philosophi, iniuriam ferre nequiuerunt. Vno nãq; impetu contra Christianos facto, neces innumeras perpetrarũt: resistẽtibusq; Christianis clades hæc vsq; ad immensum bellum processit. Mortui deniq; sunt in ea congressione Paganorum pauci, Christianorũ vero plurimi: ex vtraq; parte innumeri vulnerati. Porrò Pagani metu principis postquã cæde fuerant satiati, per loca singula celabantur: multi quoq; etiam de ciuitate fugerunt. Inter quos Helladius Ammoniusq; Grammatici, apud quos ego valde puer Constantinopoli legi. Et Helladius quidẽ sacerdos Iouis esse dicebatur, Ammonius vero Simię. His ita gestis. Theophilo in destructiõe tẽplorũ auxilia subministrabãt Præfectus Alexandreiæ & dux ordinis militaris. Idola aũt idoleiorũ conflabantur ad faciendas ollas, & ad Alexandrinæ ecclesiæ diuersos vsus, cui ab imperatore donati fuerant Dii ad expensas egentium. Cum igitur Theophilus omnes contriuisset Deos, vnum tantummodo reliquit Simiæ simulachrum, iubens id publicẽ proponi atque seruari, ne sequenti tempore Pagani negarent tales se adorasse deos. Quam rem noui ego grauiter tulisse Ammoniũ Grammaticum, dicentem Paganos nihil tam graue perpessos, nisi quod non conflatum est & ipsum, sed pro derisiõe vnum illud idolũ

Templa Gentilium destruuntur

φάλλος

Helladius & Ammonius Grammatici præceptores Socratis Constantinopolitani historici

Theodosius idola Alexandrina donauit Christianis, in vsus pauperũ. Simiæ simulachrum

idolum seruaretur. Helladius autem gloriabatur, dicens quod in congressione, Christianorum nouem ipse peremisset. A

SOZOMENVS.

Igitur Imperator audiens quæ Alexandreię fuerant perpetrata, beatificauit quidem Christianos, martyrum eis palmas attribuens, eo quod pro dogmate tanta pericula pertulissent. Paganis autem veniam dedit, vt eis Christianismum facile suaderet. Iussitq; vt templa funditus, quæ fuerant cædis causa, destruerētur. Cuius literæ cum publice lectæ fuissent, & Christiani Paganos impeterent, terrore ducti custodes Serapidis, fugerunt: & ex illo tempore Christiani ea loca tenuisse noscuntur. Olympius autem philosophus (sicuti audiui non ante multum temporis) lucescente die quo hoc venit, audiuit quendā in templo Serapidis, alleluia psallentem. Cūq; ianuis clausis adhuc quietis tempore nullum ibi conspiceret, sed tantummodo vocem psallentis audiret, cognouit signo quod esset futurum, & latenter egressus, inuenta naue discessit.

Custodes Serapidis fugerunt

Olympius philosophus

THEODORITVS.

De fraudibus quas per templa sua Pagani faciebant. Cap. 28.

THeophilus igitur Alexandrinam vrbem idolorum errore purgauit, & non solum à fundamentis templa subuertit, sed etiam fallaciam sacerdotum his qui seducebantur aperuit. Erāt enim simulachra ærea ligneaq; B intus vacua, & dorsum copulatum ad parietes habentia: vbi quædam foramina relinquebant, & per adyta ascendentes & intrantes in simulachra, quæ volebant per eorum ora loquebantur, & hoc modo seducebantur iugiter audientes. In Serapidis aūt ascendens templum, vidit simulachrum quod magnitudine sua terrebat conspicientes. Ferebatur etiam sermo fallax, quod si quis ad illud accederet, mox terra commoueretur, & pestis cūctos inuaderet. Sed hęc verba fabulis anilibus plena esse confidens, magnitudinem contempsit velut exanimem, iussitq; cuidam habenti securim, vt Serapim forti percussione concideret. Cumq; cecidisset, clamauerunt oēs, propter illam senilem fabulam sibi formidantes. Porrò Serapis neque doluit, nempe ligneus: neq; vocem emisit, velut exanimis. Cum vero eius abstulissent caput, greges soricum inde procurrerūt. Erat enim nidus soricū, Aegyptiorum deus. Tunc eum per partes incidentes igne cōcremauerūt, caput autem per totam traxerunt vrbem.

Impostura Gentilium

Serapis deijcitur

SOCRATES.

De characteribus sub crucis figura factis qui in templo Serapidis sunt inuenti. Cap. 29.

CVmq; templum Serapis spoliaretur, inuentæ sunt literę in lapidibus sculptæ, quæ apud Aegyptios vocantur sacræ, habebantque ipsi characteres figuram crucis. Hoc Christiani videntes atq; Pagani, singuli eorum hoc si

Ἱερογλυφικὰ

A hoc signum religioni proprię deputabant. Christiani dicebant signũ esse salutiferæ passionis Christi, Pagani vero aliquam cõmunionem Christo & Serapidi per hoc signum asserebant. Interpretes aũt signum crucis insinuare dicebãt vitã superuenturam. Quam ob causam Christiani ad summum fastigium sunt euecti. Cumq; & per alias literas, quæ apud eos sacræ dicuntur, indicaretur finem habiturũ Serapidis templum, quando character crucis apparuisset, qui vitã superuenturã sine dubio declararet, longe plurimi ad Christianismũ festinabãt, & peccata cõfitentes, baptizabãtur. Sed ego non arbitror Sacerdotes Aegyptiorũ aduẽtũ præscisse Christi, & crucis signaculũ designasse. Nam si sacramẽtũ aduentus domini à seculis & à generationibus fuit absconditũ, sicut dicit apostolus, & latuit principem nequitiæ diabolũ, multò magis famulos eius sacerdotes Aegyptiorum. Sed diuina prouidẽtia hoc pręstruxit, vt in literarum fieret quęstiõe, quod etiam in apostolo Paulo monstratum est. Nam & ille sancto spiritu ditatus, multos Atheniensiũ adduxit ad fidem, quando ea quæ in ara erãt scripta, sensu propriæ narrationis exposuit. Nisi forte quis dicat, quod etiã in sacerdotibus Aegyptiorũ operatus fuerit deus, sicut in Balaã & in Caipha: etenim & illi quoq; prophetasse referuntur.

Symbolum crucis

THEODORITVS.

B De cæde quæ sub Theodosio Thessalonicę facta est, & de pœnitentia eiusdem Theodosii, Ambrosiiq; constantia. Ca.30.

NOn est facile hominibus, vniuersas vitare hostis insidias. Nam vbi quispiam libidinis effugerit passionẽ, incurrit in auaritiam. Qua declinata, inuidiæ fouea paratur. Hanc si transcendat, vitiũ furoris incurrit. Atque alios plurimos ponit laqueos inimicus, quo capere possit incautos. Et corporis quidẽ passiones habet facile ministrãtes, vt aĩam possit occidere. Sola aũt mens eius qui vigilarit, diuinis vacando victoriã reportat, machinationum imperium dissoluẽs. Humana itaq; natura participatus Theodosius Imperator, habuit passionum quoq; cõmunionem, iustoq; furori immensam permiscens crudelitatẽ, iniustã operatus est passionẽ. Quam rem narrare necessariũ est & pro vtilitate legẽtiũ, & pro memorabili virtutum opinione. Thessalonica ciuitas est grandis & populosa, in qua cũ fuisset orta seditio, quidam iudicum lapidati sunt atq; trucidati. Hinc indignatus Theodosius, iracundiæ non refrenauit impetum, sed iussit iniustos gladios super omnes euaginari, & vna cum nocẽtibus innocẽtes interimi. Septem milia etenim hominũ (sicut fertur) occisa sunt, non pręcedente iudicio, sed tanquã in messibus oẽs simul occisi sunt. Huiusmodi cladẽ plenam valde gemitibus, audiens Ambrosius, cum princeps Mediolanũ venisset, & solẽniter in sacrũ voluisset intrare tẽplum, occurrit foris ad ianuas, & ingrediẽtem his sermonibus à sacri liminis ĩcessu prohibuit. Nescis imperator per-

An.do.390 Magistratus Imperialis occisi apud Thessalonicam. VII. hominũ milia occisa Thessalonicæ iussu Theodosij

idolum seruaretur. Helladius autem gloriabatur, dicens quod in congressione, Christianorum nouem ipse peremisset. A

SOZOMENVS.

Igitur Imperator audiens quæ Alexandreię fuerant perpetrata, beatificauit quidem Christianos, martyrum eis palmas attribuens, eo quod pro dogmate tanta pericula pertulissent. Paganis autem veniam dedit, vt eis Christianismum facile suaderet. Iussitq; vt templa funditus, quæ fuerant cædis causa, destruerētur. Cuius literæ cum publice lectæ fuissent, & Christiani Paganos impeterent, terrore ducti custodes Serapidis, fugerunt: & ex illo tempore Christiani ea loca tenuisse noscuntur. Olympius autem philosophus (sicuti audiui non ante multum temporis) lucescente die quo hoc venit, audiuit quendā in templo Serapidis, alleluia psallentem. Cūq; ianuis clausis adhuc quietis tempore nullum ibi conspiceret, sed tantummodo vocem psallentis audiret, cognouit signo quod esset futurum, & latenter egressus, inuenta naue discessit.

Custodes Serapidis fugerunt

Olympius philosophus

THEODORITVS.

De fraudibus quas per templa sua Pagani faciebant. Cap. 28.

Imposturæ Gentilium

THeophilus igitur Alexandrinam vrbem idolorum errore purgauit, & non solum à fundamentis templa subuertit, sed etiam fallaciam sacerdotum his qui seducebantur aperuit. Erāt enim simulachra ærea ligneaq; intus vacua, & dorsum copulatum ad parietes habentia: vbi quædam foramina relinquebant, & per adyta ascendentes & intrantes in simulachra, quæ volebant per eorum ora loquebantur, & hoc modo seducebantur iugiter audientes. In Serapidis aūt ascendens templum, vidit simulachrum quod magnitudine sua terrebat conspicientes. Ferebatur etiam sermo fallax, quod si quis ad illud accederet, mox terra commoueretur, & pestis cūctos inuaderet. Sed hęc verba fabulis anilibus plena esse confidens, magnitudinem contempsit velut exanimem, iussitq; cuidam habenti securim, vt Serapim forti percussione concideret. Cumq; cecidisset, clamauerunt oēs, propter illam senilem fabulam sibi formidantes. Porrò Serapis neque doluit, nempe ligneus: neq; vocem emisit, velut exanimis. Cum vero eius abstulissent caput, greges soricum inde procurrerūt. Erat enim nidus soricū, Aegyptiorum deus. Tunc eum per partes incidentes igne cōcremauerūt, caput autem per totam traxerunt vrbem. B

Serapis deijcitur

SOCRATES.

De characteribus sub crucis figura factis qui in templo Serapidis sunt inuenti. Cap. 29.

ἱερογλυφικά

CVmq; templum Serapis spoliaretur, inuentæ sunt literę in lapidibus sculptæ, quæ apud Aegyptios vocantur sacræ, habebantque ipsi characteres figuram crucis. Hoc Christiani videntes atq; Pagani, singuli eorum hoc si

A hoc ſignum religioni proprię deputabant. Chriſtiani dicebant ſignũ eſſe ſalutiferæ paſſionis Chriſti, Pagani vero aliquam cõmunionem Chriſto & Serapidi per hoc ſignum aſſerebant. Interpretes aũt ſignum crucis inſinuare dicebãt vitã ſuperuenturam. Quam ob cauſam Chriſtiani ad ſummum faſtigium ſunt eueċti. Cumq; & per alias literas, quæ apud eos ſacræ dicuntur, indicaretur finem habiturũ Serapidis templum, quando character crucis apparuiſſet, qui vitã ſuperuenturã ſine dubio declararet, longe plurimi ad Chriſtianiſmũ feſtinabãt, & peccata cõfitentes, baptizabãtur. Sed ego non arbitror Sacerdotes Aegyptiorũ aduẽtũ præſciſſe Chriſti, & crucis ſignaculũ deſignaſſe. Nam ſi ſacramẽtũ aduentus domini à ſeculis & à generationibus fuit abſconditũ, ſicut dicit apoſtolus, & latuit principem nequitiæ diabolũ, multò magis famulos eius ſacerdotes Aegyptiorum. Sed diuina prouidẽtia hoc prȩſtruxit, vt in literarum fieret quȩſtiõe, quod etiam in apoſtolo Paulo monſtratum eſt. Nam & ille ſanċto ſpiritu ditatus, multos Athenienſiũ adduxit ad fidem, quando ea quæ in ara erãt ſcripta, ſenſu propriæ narrationis expoſuit. Niſi forte quis dicat, quod etiã in ſacerdotibus Aegyptiorũ operatus fuerit deus, ſicut in Balaã & in Caipha: etenim & illi quoq; prophetaſſe referuntur. *Symbolum crucis*

THEODORITVS.

B De cæde quæ ſub Theodoſio Theſſalonicę facta eſt, & de pœnitentia eiuſdem Theodoſii, Ambroſiiq; conſtantia. Ca. 30.

NOn eſt facile hominibus, vniuerſas vitare hoſtis inſidias. Nam vbi quiſpiam libidinis effugerit paſſionẽ, incurrit in auaritiam. Qua declinata, inuidiæ fouea paratur. Hanc ſi tranſcendat, vitiũ furoris incurrit. Atque alios plurimos ponit laqueos inimicus, quo capere poſſit incautos. Et corporis quidẽ paſſiones habet facile miniſtrãtes, vt aĩam poſſit occidere. Sola aũt mens eius qui vigilarit, diuinis vacando viċtoriã reportat, machinationum imperium diſſoluẽs. Humana itaq; natura participatus Theodoſius Imperator, habuit paſſionum quoq; cõmunionem, iuſtoq; furori immenſam permiſcens crudelitatẽ, iniuſtã operatus eſt paſſionẽ. Quam rem narrare neceſſariũ eſt & pro vtilitate legẽtiũ, & pro memorabili virtutum opinione. Theſſalonica ciuitas eſt grandis & populoſa, in qua cũ fuiſſet orta ſeditio, quidam iudicum lapidati ſunt atq; trucidati. Hinc indignatus Theodoſius, iracundiæ non refrenauit impetum, ſed iuſſit iniuſtos gladios ſuper omnes euaginari, & vna cum nocẽtibus innocẽtes interimi. Septem milia etenim hominũ (ſicut fertur) occiſa ſunt, non prȩcedente iudicio, ſed tanquã in meſſibus oẽs ſimul occiſi ſunt. Huiuſmodi cladẽ plenam valde gemitibus, audiens Ambroſius, cum princeps Mediolanũ veniſſet, & ſolẽniter in ſacrũ voluiſſet intrare tẽplum, occurrit foris ad ianuas, & ingrediẽtem his ſermonibus à ſacri liminis ĩceſſu prohibuit. Neſcis imperator per- *An. do. 390 Magiſtratus Imperiales occiſi apud Theſſalonicam. VII. hominũ milia occiſa Theſſalonicæ iuſſu Theodoſij*

petratę à te cædis quanta ſit magnitudo, neque poſt cauſam tanti furoris mens tua molem pręſumptionis agnoſcit, ſed forte recognitionem peccati prohibet poteſtas imperii. Decet tamē vt vincat ratio poteſtatem. Scienda quippe natura eſt, eiuſq; mortalitas atq; reſolutio, & puluis progenitorum ex quo facti, & in quem redigendi ſumus, & non flore Purpureo cōfidentem infirmitates operti corporis ignorare. Coæqualium hominū princeps es ô imperator, & cōſeruorū. Vnus eſt enim omnium dominus, rex omniū & creator. Quibus igitur oculis aſpicies cōmunis domini templū? quibus calcabis pedibus ſanctum illius pauimētum? quomodo manus extendes, de quibus adhuc ſanguis ſtillat iniuſtus? quomodo huiuſmodi manibus ſuſcipies ſanctum domini corpus? qua temeritate ore tuo poculum ſanguinis precioſi percipies, quando furore verborum tuorum tātus iniuſte eſt ſanguis effuſus? Recede igitur recede, nec altero peccato priora crimina augere contendas. Suſcipe vinculum, quo te omniū dominus nunc ligat: eſt enim medicina maxima ſanitatis. His ſermonibus imperator obediens (erat enim diuinis eruditionibus innutritus, & aperte ſciens quę ſint propria ſacerdotum, quæ regum) gemēs & flens ad Regalia reuerſus eſt. Cumq; octo menſium continuorum tranſiſſet tempus, propinquauit Natiuitatis Saluatoris noſtri feſtiuitatis. Imperator autem lamentationibus aſſiduis in palatio reſidens, continuas lachrymas inceſſabiliter expendebat. Ingreſſus itaq; Ruffinus tūc magiſter, & ſingularem apud principem habens loquēdi libertatem, & videns principem in lamentatione proſtratū, acceſſit vt lachrymarū cauſam inquireret. At ille amariſſime ingemiſcens. & vehementius lachrymas fundens: Tu, inquit, Ruffine ludis, & mea mala non ſentis. Ego autem lamentor & gemo calamitatē meam: quia ſeruis quidem & mendicantibus aperta ſunt templa dei, & proprium dominum ingredientes licite exorant, mihi vero ingreſſus ad eum non eſt. Inſuper etiam cœli ſunt mihi clauſi. Hæc dicens, verba ſingula ſingultibus interrūpebat. Ruffinus vero: Currā, inquit, ſi tibi placet, pontificiq; precibus perſuadebo vt ſoluatur vinculum quod illigauit. Ait imperator: Non ſuadebis Ambroſio. Noui ego decretum illius eſſe iuſtum, neque reuerebitur imperialem potentiā vt legem præuaricetur diuinam. Cumq; Ruffinus verbis plurimis vteretur, & promitteret Ambroſium eſſe flectendum, imperator eum proficiſci cum feſtinatione pręcepit. Ipſe vero ſpe data paulo poſt eſt ſequutus, credens Ruffini promiſſionibus. Porrò vir mirandus Ambroſius mox vt vidit Ruffinum, ait: impudentiam canum imitātus ēs ô Ruffine, tantæ videlicet cædis autor exiſtens, pudorem ex fronte detergens, nec erubeſcis, nec metuis contra imaginem latrare diuinam. Cumq; Ruffinus ſupplicaret, & imperatorem diceret eſſe venturum, ſuperno zelo accenſus Ambroſius ait: Ego vero, inquit, Ruffine prædico, quod eum ingredi

Olim eucharistia dabatur laicis in man⁹

Excōmunicatur Theodoſi⁹

Pœnitet

Ambroſius ad Ruffinum

A

B

A gredi sacra limina prohibebo: si vero imperium in tyrannidẽ mutabit, necem libenter & ego suscipiam. Hæc & alia plurima Ruffinus audiens, nunciauit imperatori votum antistitis, monens ne de palatio forte procederet. At imperator hæc in media iam platea cognoscens, pergam, inquit, & iustas suscipiam contumelias. Cumq; ad sacra limina peruenisset, in sanctã quidem basilicam non intrauit, sed veniens ad Antistitẽ, & inueniens eum in Salutatorio residentem, supplicabat vt ipsius vincula resolueret. At ille tyrãnicam dicebat eius esse præsentiam, & contra deum insanire Theodosium, eiusq; calcare leges. Verum imperator: Non, inquit, insurgo aduersus ecclesiasticas sanctiones, nec inique ingredi limina sacra contendo, sed te soluere mea vincula deposco, & communis domini pro me exorare clementiam, nec mihi ianuam claudi, quam cunctis pœnitentiam agentibus dominus noster aperuit. Tum Antistes: Quam, inquit, pœnitentiã ostendisti post tanta scelera? Quibus medicaminibus incurabilia vulnera plagasq; curasti? At imperator, Tuum, inquit, opus est & docere, & medicamina temperare: meum vero oblata suscipere. Tum sanctus Ambrosius: Quoniam furori, inquit, tuum iudiciũ commisisti, & nõ ratio protulit sententiam, sed protinus iracundia, scribe legem quæ decreta furoris euacuet, B vt triginta diebus sententia necis atque proscriptionis in litteris tantummodo maneat, & iudicium rationis expectet: quibus transactis diebus ira videlicet iam cessante, ratio causam iudicans, apud seipsam quæ cognouerit sub veritate disponat. In his enim diebus cognoscetur an iusta sit quã protuleris an iniusta sententia. Et si quidem ratio probauerit, iniusta quæ sunt prolata abolebit: si vero iusta, firmabit. Dierũ vero numerus ad hæc examinanda sufficiet. Hanc admonitionem imperator animo lubenti suscipiens, & optimam esse confidens, legem conscribi repente præcepit, & proprie manus literis cõfirmauit. Quo facto vinculum eius soluit Ambrosius. Quæ lex hactenus obseruatur. Est enim huiusmodi.

Theodosius ad Ambros. *Ambrosius ad Theodosium*

IMPPP. GRATIANVS, VALENTINIANVS, ET Theodosius Auggg. Flauiano Præfecto Prætorio Illyrici.

Si vindicari in aliquos seuerius cõtra nostrã consuetudinẽ pro causæ intuitu iusserimus, nolumus statim eos aut subire pœnã, aut excipere sententiam, sed per dies triginta super statu eorũ sors & fortuna suspẽsa sit. Reos sanè accipiat vinciatq; custodia, & excubiis solertibus vigilanter obseruet.

Lex de dilatione vindictæ

Sic igitur sacratissimus imperator ingredi limina tentans, non stans domino supplicauit, neq; genua flexit, sed pronus in pauimento iacens, Dauidicam proclamauit vocem: Adhęsit pauimento anima mea, viuifica me secundum verbum tuũ. Manibus aũt capillos euellens, frontemq; percutiẽs, & pauimento lachrymarũ guttas aspergens, veniam impetrare poscebat. Cumq; tempus accederet quo munus ad altare solebat offerre, surgens cũ

An. do. 391 *Theodosius in templo*

lachrymis est ingressus. Cũ vero obtulisset, sicut solitus erat, intra cãcellos stetit. Rursus aũt Ambrosius nõ quieuit, sed differentiã locorũ edocuit. Et primo quidẽ interrogauit, quid ibidẽ expectaret: Imperatore dicẽte, expectare se sacrorũ perceptionem mysteriorũ, per Archidiaconũ remãdauit: O Imperator, interiora loca tãtũ sacerdotibus sunt collata, quæ cęteri nec ingredi, nec cõtingere permittũtur. Egredere igitur, & hanc expectationẽ cũ cęteris habe cõmunẽ. Purpura nanq; imperatores, nõ sacerdotes facit. Tum fidelissimus imperator etiã hãc traditionẽ animo lubenti suscipiens, remandauit: Non temeritatis causa intra cancellos mansi, sed in Constantinopolitana vrbe hanc consuetudinem esse cognoui. Vnde ago gratias pro huiusmodi medicina. Tali ergo tantaq; & præsul & Imperator virtute clarebant. Ego sanè vtriusq; opus admiror, illius libertatẽ, huius aũt obedictiam: illius zeli feruorem, huius fidei puritatem. Porrò regulas pietatis quas à magno sacerdote percepit, etiam reuersus in Constantinopolitana vrbe seruauit. Nam cum festiuitatis tempore ad ecclesiam processisset, oblatis ad altare muneribus, mox egressus est. Cumq; Nectarius tum præsul ecclesię rogasset, cur intus stare noluisset, mandaui princeps: Vix, inquit, potui discere quę differentia sit imperatoris & sacerdotis, vix enim inueni veritatis magistrum. Ambrosium nanq; solũ noui digne vocari pontificem. Tantum itaq; profuit increpatio à viro virtutibus florente profecta.

A B

De virtutibus vxoris Thodosii. Ca. 31.

HAbebat igitur imperator & aliam vtilitatis occasionem, per quam de bonis operibus triumpharet. Coniunx enim eius de diuinis legibus eũ sæpius admonebat, seipsam tamen perfecte prius erudiens. Non enim regni fastigiis eleuata est, sed potius diuino amore succensa. Beneficii nanq; magnitudo maiorem ei amorem benefactoris excitabat. Repente ergo vt venit ad purpuram, claudorum atq; debilium maximam habebat curam, nõ seruis, non aliis ministris vtens, sed per seipsam agens, & ad eorum habitacula veniens, & vnicuiq; quod opus haberet præbens. Sic etiã per ecclesiarũ Xenodochia discurrens, suis manibus ministrabat infirmis, ollas eorum tergens, ius gustans, offerens coclearia, panem frangens, cibosq; ministrans, calices abluẽs, & alia cuncta faciens, quæ seruis & ancillis mos est solenniter operari. Illis autẽ qui ei tales res nitebantur prohibere, dicebat: Aurum distribuere opus imperii est: ego autẽ pro ipso imperio hoc opus offero, bona mihi omnia conferenti. Nam viro suo sæpe dicebat: Oportet te semper marite cogitare, quid pridem fueris, quid modo sis. Hæc si semper cogitaueris, ingratus benefactori nõ eris: sed imperiũ quod suscepisti, legitime gubernabis, & harũ rerum placabis autorem. His ergo sermonibus semper vsa velut optimam quandam vtilitatem, virtutisq; abundantiam coniugi suo alioqui ad optima propenso offerebat.

Xenodochia ecclesiarum

De indi-

A De indignatione & reconciliatione Theodosii propter Antiochenos statuam coniugis illius deponentes. Cap.32.

HAEc vero ante maritum defuncta est. Post aliquantum vero tempus mortis eius aliquid tale accidit, quod maximum amorem quem habuit erga eam Imperator, ostendit. Coactus siquidem Theodosius plurimorum continuatione bellorum quandam exactionem nouam imposuit ciuitatibus. Antiochena vero ciuitas nouum vectigal ferre nō potuit: sed videns populus suspendi eos à quibus fuerat exacta pecunia, cū alia egit (vt vulgus solet) occasionē seditiōis inueniens, tum deiicientes æneā statuam laudatissimę Placillæ (sic enim Augusta fuerat vocata) etiā diu per omnē traxere ciuitatem. Hæc vbi Imperator cognouisset, ægerrime quidē tulit, vt ęquū erat, ac priuilegia ciuitati ademit, vrbiq; vicinæ primatum tribuit, putās hoc illis maximo dolori futurum. Inuidebat enim iam olim Antiochiæ Laodicia. Post hæc autem & incendium & deuastationē minabatur, & in vici formā se vrbem redacturum. Porrò magistratus ipsi quosdam in ipso facinore comprehensos suppliciis affecerant, priusquam de hac Tragœdia Augustus fuisset certior redditus. Hæc aūt omnia Imperator quidem præcipiebat, non tamen fiebant, prohibente id lege quā proferri fecerat Ambrosius. Cū igitur venissent qui ferebant minas Imperatoris, Allebichus Magister militum, & Cęsarius Magister, erant omnes sub formidine constituti. Porrò viri eremū habitantes, virtutis propugnatores, multi B sancti & optimi viri, plurima monita simul & preces eis qui à prīcipe missi fuerāt offerebāt. Macedonius autem vir sanctus, nihil huius vitæ sciens, sed etiā diuinorū librorum penitus expers, in summitatibus habitans montium, diu noctuq; saluatori omnium puras offerens preces, non imperatoris indignatione permotus, non iudicum ab eo missorum, in media ciuitate vtriusq; chlamydęm apprehendens, ab equis suis vt descēderēt imperabat. At illi seniculum pannis obsitum vilissimis intuētes, primū indignati sunt. Cum vero quidam obsequia exhibentium, virtutē viri illius indicassent, repente ab equis desilientes, & genua tenentes, eius veniam suppliciter implorabant. At ille sapientia diuina repletus, hæc eis verba loquutus est: O amici, dicite imperatori: Nō es imperator solummodo, sed etiam homo. Noli itaque respicere solum imperium, sed considera quoque naturā. Nam cum sis homo, eiusdem naturę hominibus cognosceris imperare, & secūdum imaginem diuinam atque similitudinem hominum creata natura est. Noli igitur crudeliter atque seuissime dei imaginem occidere. Iritas enim creatorem cum illius punis imaginem. Illud quoque cōsidera, quod tu ipse tantum propter æream contristaris imaginem. Quantum vero differat inanimata res ab animata, viuenti atque rationali, cunctis sensum habentibus est apertum. Insuper etiam illud consideret, nobis quidem facile

An. do. 395 Seditio Antiochiæ

Placilla

Videlicet Laodiciæ

esse pro vna imagine cōplures æreas reparare, at illi omnino difficile vel vnum capillum restituere peremptorum. Hæc audientes illi, principiq; referentes, flammam iracundię penitus extinxerunt. Qui pro terroribus satisfactionem rescripsit, & causam indignationis aperuit. Nō, inquit, oportebat me peccante, mulierem omni fauore dignissimam, post mortem tantam contumeliam sustinere. Aduersum meū nāq; furorē indignantes decebat armare. Adiecit etiam, quod doleret & ingemisceret, eo quod audisset quosdam à Iudęis peremptos. A

Quomodo Theodosius fuerit Paganis infensus. Cap. 33.

An. do. 395. Prohibitus idolorum cultus per Theodosium. Constantinus Iulianus Iouianus Valētinianus Valens

FIdelissimus igitur Imperator, tunc contra errorem Paganorum suum transtulit studium, legesq; conscripsit, pręcipiēs idolorum templa subuerti. Constantinus enim maximus omni fauore laudādus, qui primus pietate ornauit imperium, dęmonibus quidem sacrificare omnibus interdixit non tamen eorum templa destruxit, sed inaccessa esse præcepit. Cuius filii paterna vestigia sunt sequuti. Iulianus autem renouauit impietatē, & flammam veteris seductionis reaccendit. Porrò Iouianus Imperio assumpto, rursus immolationes prohibuit idolorum. Valentinianus autem maior, huiusmodi legibus vsus gubernauit Europam. Porrò Valens omnibus quidem aliis concessit, vt religiones suas colerēt sicut vellent, eos solos impugnans, qui apostolica dogmata propugnabant. Omni siquidem tempore eius imperii, ad aras ignis accēdebatur, & libamina atq; sacrificia idolis offerebātur. Sed & publicas festiuitates per plateas agebāt, & Orgia Dionysii celebrabāt, & cum scutis currebant, canes euiscerantes, furentes atq; bacchantes, & agentes omnia quæ nequitiam proprii doctoris insinuant. Hęc omnia Theodosius inueniens fidelissimus Imperator, radicitus euulsit, & obliuioni contradidit. B

Quomodo Marcellus episcopus Apameię templa dęstruxit. Ca. 34.

PRimus igitur aliorum Marcellus episcopus lege principis pro armis vsus, proprię ciuitatis templa destruxit, de fiducia diuina, non de hominum virtute præsumens. Quod opus dignū memoria narrare non prętermittam. Defuncto Ioanne Apameię ciuitatis episcopo Marcellus vir sanctissimus ordinatus est, feruens spiritu secundum Apostolum. Inter hęc venit Præfectus Orientis Apamiam duos χιλιάρχας cum subiectis habens.

Templū Iouis apud Apamiā

Quo facto populus militari timore peterritus est. Vbi cum esset templum Iouis valde insigne, & ornamētis plurimis variatū, id Pręfectus destruere nitebatur. Videns aūt forte admodum ædificiū ac robustum, impossibile iudicauit hominibus, lapidū iūcturas & cōmissiōes posse dissoluere. Erant enim ingētes & inter se inligati, insuper & ferro plūboq; coniuncti. Porrò Marcellus pusillanimitatē Præfecti vidēs, eum quidem misit ad alias ciuitates: ipse vero supplicabat deo vt templi destruendi præberet successum.

Inter

A Inter hæc venit quidam ſuapte ſponte diluculo, non ſtructor, non lapidum ſector, neque alterius cuiuſquam peritus artis, ſed lapides ferre & ligna in humeris conſuetus. Is ergo accedens promiſit facile templum eſſe ſoluendum: duorum autem mercedem poſcebat artificum. Cumque hoc ſanctus pontifex promiſiſſet, hoc ille machinatus eſt. Cohærebat enim templo in altitudine conſtituto ex quatuor lateribus porticus: erantque columnæ ingentes, & altitudinem templo habentes æqualem. Singularum vero circulus columnarum erat ſedecim cubitorum. Porrò natura lapidis duriſſima erat quæ non facile quibuſlibet ferramentorum generibus rumperetur. Harum itaque tres per circuitum ſuffodiens, & ſub earum baſibus fortia ligna ſupponens, immiſit ignem. Quo facto, non poterat ligna naturaliter ignis accedere. Dæmon etenim quidam teterrimus apparuit, qui flammam ſecũdum vires ſuas prohibebat operari. Cumque frequenter hoc faceret, & molitionem ſuam explere non poſſent, nuntiauerunt hoc pontifici meridie dormienti. At ille repente ad eccleſiam concurrens, & aquam in vaſculo portari præcipiens, aquam poſuit ſub altari. Ipſe vero in pauimento poſita fronte clementi domino ſupplicabat, ne amplius tyrannidem dæmoni vllam permitteret, ſed vt infirmitatem illius denudaret, & ſignum propriꝫ virtutis oſtenderet, ne magis ex hoc infidelibus exultationis occaſio naſce-

B retur. Hæc cum dixiſſet, facto ſignaculo crucis in aqua, quendam diaconũ ſuum Equitium, fide & zelo munitum, ſumere iuſſit aquam, & velociter currere & cum fide aſpergere, ignemque ſupponere. Quod cum fuiſſet factum, dæmon effugit non ferens aquæ virtutem. Ignis autem velut oleum habuit illius aquæ naturam, comprehenſaq; ſunt ligna, & repente conſumpta. Columnæ vero ſuffulturæ ſubſidio nudatæ, & ipſæ ceciderunt, & alias duodecim vnà traxerunt. Tum latus quod cohærebat templo, violentia ruinæ detractum eſt. Sonus autem totam concutiens ciuitatem, cunctos fecit illuc concurrere. Et cum inimici dæmonis aperte cognouiſſent fugam, in diuinas laudes ora ſoluebant. Sic vero & alia templa ſacratiſſimus pontifex ille deſtruxit. Qui & victoribus ſcribebat martyribus, & reſcripta ſuſcipiebat, & nouiſſime etiam ipſe martyrio coronatus eſt.

Equitius

SOCRATES.

Ob quam cauſam presbyteri ſuper pœnitentes poſiti, ſint remoti. Cap. 35.

HOc porrò tempore placuit, vt presbyteri qui erant ſuper pœnitẽtes cõſtituti, remouerẽtur propter huiuſmodi cauſam. Ex quo Nouatiani ab eccleſia ſunt diuiſi, cum his qui deliquerant ſub perſecutionibus imperatoris Decii communicare nolentes, ex illo epiſcopi pro eccleſiaſtica regula presbyterum ſuper Pœnitentes eſſe conſtituerunt.

An. do. 394. Poſt ſchiſmata Nouatianorum, inſtituti ſunt qui pœnitentibus præeſſent presbyteri

SOZOMENVS.

Quoniam omnino non peccare, diuinum & vltra humanam naturam A esse cognoscitur, peccantibus autem & pœnitentiam agentibus, & veniam deus dari præcepit: qui vero confiteri refugiunt, maius peccatorum onus acquirunt: propterea visum est antiquis pontificibus, vt velut in Theatro sub testimonio ecclesiastici populi delicta pandantur. Et ad hanc rem presbyterum bonæ conuersationis seruantemque secretum ac sapiētem virum statuerunt: ad quem accedentes hi, qui deliquerant, delicta propria fatebātur. At ille secundum vniuscuiusque culpam indicebat & mulctam. Quod etiam hactenus diligenter in Occidentalibus seruatur ecclesiis, & maxime apud Romam, vbi etiam locus est certus pœnitentium: Stant enim rei, & velut in lamentationibus constituti. Quum enim sacra celebratio fuerit adimpleta, illi communionem non percipientes, cum gemitu & lamentatione seipsos in terram prosternunt. Ad quos concurrens episcopus, & ipse cū lachrymis & gemitu spirituali prosternitur, & omnis ecclesiæ plebs fletibus inundatur. Post hoc autem prior surgit episcopus, & eleuat iacentes è terra. Tum competenter pro pœnitentibus facta oratione, dimittit omnes. At illi afflictionibus spōte vacantes, aut ieiuniis, aut abstinētia lauacri, aut suspensione ciborum aut aliis rebus quæ iubentur, expectant commune tēpus quod decernit episcopus. Constituto vero tempore velut quoddam debitum exoluentes, afflictione de peccato curati, cum populo communione participantur. Hæc ergo antiquitus Romani Pontifices vsque ad nostrum B conseruarunt tempus. Porrò Constantinopoli presbyter super pœnitentes fuit vsque ad illud tempus, quo quædam mulier nobilissima, cum peccata sua fuisset confessa, & ei à presbytero fuisset præceptum vt ieiunaret, & deo operibus supplicaret: cū hoc obseruaret, crebrius in ecclesia cum Diacono se concubuisse confessa est. Hoc cum populus cognouisset, sæuiebat in sacerdotes, quasi per eos facta fuisset iniuria ecclesię. Tum Nectarius episcopus remouit Diaconum sceleratum, & quibusdam suadentibus vt singulos ad communicandum iudicio conscientiæ suæ relinqueret, etiam presbyterum nequaquam super pœnitentes esse præcepit. Et ex illo antiquitatis consuetudo sublata est, cū (vt arbitror) minora peccata pro pudore confessionis, & subtilitate examinantium patrarentur.

Confessio

Publicæ pœnitentiæ modus apud veteres

SOCRATES.

De diuisione hæreticorum inter seipsos. Cap. 36.

An. do. 394. Schismata hæreticorum

Dignum vero iudico non tacere quæ apud alios gesta sunt, id est, apud Arianos, Nouatianos, Macedonianos, & Eunomianos. Ecclesia nanq; diuisa erat, & apud seipsos singuli congregabantur. Quemadmodum vero & pro quibus causis diuisi sint, sermone procedente narrabimus. Hoc autē sciendum est, quod Imperator Theodosius nullum horum persequebatur præter Eunomium, qui Cōstantinopoli collectas in domo faciebat, & cōscriptos

Eunomius in exilium

A scriptos à se libros recitabat, ita vt eius doctrina multi corrumperetur. Proqua causa eum mulctauit exilio, nullumque alium fatigauit, neque sibi cõmunicare compulit, sed singulos per loca propria Collectas celebrare permisit & cultum tenere Christianismi sicut præcipere potuit. Et alios quidẽ permisit extra ciuitatem Oratoria fabricare: Nouatianis autem concordibus suæ fidei, intra vrbem ecclesias habere concessit. De quibus pauca dicẽda sunt. Quadraginta annis Agelius præsul fuit à temporibus Constantini vsque ad annum sextum Theodosii. Qui cum vicinus esset morti, Sisinnium presbyterum ordinauit episcopum, virum eloquẽtissimum, & à Maximo philosopho vnà cum Iuliano Imperatore literis eruditum. Cumque populus Nouatianorum culparet ordinationem quod non Martianũ potius ordinasset, per quem sub Valente Nouatiani sine persecutione mansissent: tum Agelius populi volens placare tristitiam, etiam Martianum ordinauit episcopum. Et cum melius habuisset, in ecclesiam processit, & sermonem fecit, dicens: Martianum habetis post me, post Martianum vero Sisinnium. Post paucos itaque dies defunctus est. Sub episcopatu vero Martiani etiam eorum ecclesia ex huiusmodi causa diuisa est.

Nouatiani

An.do.393.

Martianus

De Sabbatio hæresiarcha. Cap. 37.

B SAbbatius quidam ex Iudæo factus Christianus, & à Martiano ad presbyteratus honorem prouectus, nihilominus sectæ Iudaicæ seruiebat, cũ quo scelere ambiebat episcopatum. Assumens ergo sui desiderii cõscios duos presbyteros, Theoctistum & Macarium, nouitatem festiuitatis Paschalis sub Valente Imperatore constitutam in vico Phrygiæ Pazo, defendere nitebatur. Et primum quidem quasi pro ecclesiæ integritate custodienda, dicebat non esse dignos quosdam participatione sacramentorum. Procedenti vero tempore manifestatus est, cum Collectas proprias celebraret. Inter hæc Martianus cognoscens illius errorem, & ordinationis suæ culpã, quia vanæ gloriæ homines presbyteros ordinauerat, cum gemitu dicebat, Melius fuisse super spinas ponere manus suas, quàm Sabbatium ordinasse presbyterum. Proinde synodum in Sangario Bithyniæ Nouatianorum fecit episcoporum: Quò congregati euocauerunt eos, vt coram synodo causas dissensionis suæ proponerent. Cumque Sabbatius discordiam festiuitatis Paschalis suam diceret esse tristitiam, & oportere secundum Iudæorum obseruationem eam celebrari, sicut in Pazo fuisset constitutum: existimantes episcopi quod propter ambitum Sabbatius talia faceret, iusiurandum ei imposuerunt, vt nunquam peteret episcopatum. Quo iurante regulam de Paschæ festiuitate protulerunt, qua singulis liceret cum vellent celebrare Pascha, nec propter discordiam festiuitatis diuiderẽt ecclesiam, cum antiqui & apostolis proximi, licet discordantes de tali festiuitate, communicarint tamen inter se, & Nouatiani in regia vrbe Roma constituti, nunquam fuerint

Sabbatius

Martianus

Nouatianorũ synodus apud Sangarium

Sabbatius Iudaizat

rint sequuti Iudęos, sed semper post ęquinoctium celebrarint Pascha. Cum A hæc ab eis tunc fuisset regula definita, Sabbatius iuramentis obstrictus, si quando paschalis festiuitas discordaret, ille apud seipsum prius ieiunabat, & noctu solẽnem diẽ paschæ in sabbato celebrabat, & rursus cum omnibus in ecclesia conueniebat, & mysteriis fruebatur. Hoc ergo multis annis faciens, latere non potuit. Quapropter quidã simplicium, & maxime Phrygum & Galatarum ex hac re iustificari credentes, imitabantur eum, & pascha cum illo celebrabant. Sed Sabbatius postea etiam seorsim collectas faciebat, paruique pendens iusiurandum, suorum sequacium ordinatur episcopus.

De pascha vel diuersitate institutionum seu obseruationum, quæ per diuersas ecclesias celebrantur. Cap. 38.

SEd mihi non videtur huiusmodi viros de festiuitate paschæ rationabiliter contendisse, neque istos qui nunc sequuntur Iudæos. Non enim mente perceperunt Iudaismo in Christianismum mutato, illa subtilia & figuratiua legis Mosaicæ cessasse: quod hinc apparet. Vt Iudaizet enim nulla gens Christiana accepit legem: ẽ diuerso autem etiam apostolus contradixit nõ solum circumcisionem prohibens, sed etiam de festiuitatibus contentiones

Gal. 4. c.

Sententia Socratis Cõstantinopolitani de festis Christianorũ diebus.

abiiciendas monens. Scribens enim ad Galatas ait, Dicite mihi, qui sub lege vultis esse, legem non audistis? Et hinc pauca loquens, seruum ostendit populum Iudæorum, & in libertatem vocatos qui accedunt ad Christũ. Monet etiam nullatenus obseruandos dies, & menses, & annos. Colossensibus B

Colossen. 2. c

autem scribens, magna voce clamabat, vmbram fuisse obseruationes antiquas. Quapropter, inquit, nullus vos iudicet in cibo aut potu, aut in partẽ festiuitatis, aut initio mensis, aut sabbato, quæ sunt vmbra futuri. Et ad He-

Hebræ. 7. b

bræos idem apostolus dicit: Mutato enim sacerdotio, necessario legis mutatio fuit. Igitur nec apostolus, nec euangelia accedentibus ad prædicationem iugũ seruitutis imposuerunt, sed festiuitatẽ paschę & alias celebritates honorandas esse dixerunt. Itaq; quoniã amãt homines huiusmodi celebritates, eo quod in eis à laboribus quiescunt, singuli per prouincias sicuti vo-

Passiõis Christi dies festus.

luerunt memoriam salutaris passionis antiquitus ex quadam cõsuetudine celebrabant. Non enim hoc saluator aut nostri apostoli lege prædicauerunt, nec pœnam, aut supplicium, aut maledictũ, sicut lex Mosaica Iudæis, nobis euãgelia aut apostoli sunt minati, sed solummodo in derogationem Iudæorum, quod in festiuitatibus homicidium commiserint, in tempore Azymorum Saluatorem passum in euangeliis est relatum. Mens nanq; fuit

Apostolorum propositum.

apostolorum non de diebus sancire festiuitatum, sed conuersationem rectam, & dei prædicare culturã. Mihi ergo videtur, quod sicut multa alia per prouincias ad consuetudinem venerant, sic & paschæ festiuitas tradita sit, eo quod nullus apostolorum aliquid hinc sanxisset. Nam plurimi circa minorem

A norem Asiam antiquitus quartumdecimum diem obseruauere, non respicientes Sabbati diem. Et quanquam hoc facerent, non tamen segregabantur ab illis qui aliter celebrabant, donec Romanæ ecclesiæ Victor episcopus excommunicationem. Quartodecimanis misisset in Asiam. Quo facto Irenæus Lugdunensis Gallicanus episcopus Victorem epistola sua culpauit, dicens, etiam veteres ita celebrasse: & quod Polycarpus Smyrnæ ciuitatis episcopus, qui postea sub Gordiano principe martyrio coronatus est, Aniceto episcopo Romano communicauerit, nihil discernens de paschali festiuitate, cum ipse Quartodecimanus esset: sicut Eusebius in quinto ecclesiasticæ historiæ libro docet. Quidam igitur (sicuti dixi) in Asia minore quartumdecimum obseruabant diem. Quidam vero etiam circa Orientales partes Sabbatum custodiebãt, dissonabãt aũt circa mẽsem. Nam alii Iudæos licet integritatẽ nõ seruarẽt, sequẽdos esse in sacra festiuitate dicebãt. Alii vero post æquinoctium celebrabant, declinantes sequi Iudæos, & dicẽtes, quod dum sol esset in Ariete, pascha celebrari deberet. Secundum Antiochenos autem Xanthico mense, secundũ Romanos Aprili. Et hoc faciẽdum non sequendo recentiores Iudæos, qui per omnia errare noscuntur, sed magis antiquos & Iosephum. Sic enim ille in tertio Antiquitatis libro scripsit. His itaque contendẽtibus omnes Occidentales vsque ad Oceanũ,
B post æquinoctium ex antiqua traditione pascha celebrasse comperimus, nec aliquando habuisse discordiam. Non enim (sicuti quidam dicunt) celebratum sub Constantino cõsilium, festiuitatem paschæ mutauit. Nam ipse Constantinus discordantibus scribens, monet vt isti cũ pauci essent, imitarentur plures. Cuius epistolæ partem ponere non omisi. Sic enim post alia dixit: Est enim ordo decorus, quem omnes ecclesiæ in vniuerso orbe apud Occidentem & meridiem & Arcton positæ seruare noscũtur, necnon etiã quidam Orientalium. Quapropter in præsenti bene se habere omnes existimauerunt, & ego ipse vestræ quoq; sapientiæ placere promisi, vt quod in Romana ciuitate, Italia, Aphrica, & vniuersa Aegypto, Hispania, Galliis, Britanniis, Libya, tota Hellade, Asiana diœcesi, Ponto & Cilicia libẽter sub vna concordia custoditur, hoc etiã sapientia vestra suscipiat, considerantes non solum multitudinem prædictorum locorum & ecclesiarum numerũ: sed etiam quia hoc maxime debetis omnes cõmuniter celebrare, quod ratio subtilis videtur exigere, nullam cum Iudæorũ periurio habere communionem. Talia quidem Constantinus. Sed aiunt Quartodecimanis hanc obseruationem Ioannem Apostolum tradidisse. Alii vero Petrum & Paulum apostolos Romanis & Occidentalibus dicunt paschæ tradidisse solennitatem. Sed nullus scriptam probationem horum habere dinoscitur. Quod vero ex consuetudine quadam per prouincias celebretur pascha, hinc existimo, quod nulla regio easdem videatur seruare solennitates.

Irenæus
Polycarpus

Constantinus August. de Pascha

Quartodecimani

Nam cum vnius ſint fidei plurimi,tamen diſſonant circa paſchæ legitima. A
Vnde pauca dicéda ſunt.Nam in ipſis ieiuniis,aliter apud alios inuenimus
Ieiuniorum diuerſitas. obſeruari.Romani enim tres ante paſcha ſeptimanas,præter Sabbatum & dominicam,ſub cõtinuatione ieiunant.Illyrici vero & tota Hellas,Alexan
Quadrageſima. dria quoque ante ſex ſeptimanas ieiunant.Eaque ieiunia Quadrageſimam vocant.Alii vero ante ſeptem paſchæ ſeptimanas ieiuniorum facere noſcũtur initia,& tres tantummó ſeptimanas:hoc eſt,quinis diebus per ĩtermiſſionem aliarum duarum ſeptimanarum ieiunantes,nihilominus Quadrageſimam vocant. Vnde miror, cum numerum ipſum non habeant, quomodo Quadrageſimam vocent. Sed etiam ciborum abſtinentiam non ſimilem habent:nam alii omnino ab animatis abſtinent: alii ex animantibus piſces ſolummodo comedunt:quidam cum piſcibus veſcuntur & volatilibus,dicentes,hæc ſecũdum Moſen ex aqua habere ſubſtantiam.Alii vero etiam caulibus & ouis abſtinere noſcuntur: quidam ſicco tantummodo pane veſcuntur:alii neque hoc:alii vſque ad nonam ieiunantes horam, ſine diſcretione ciborum reficiuntur,& innumeræ conſuetudines apud diuerſos inueniuntur. Et quia lectio nulla ex hoc inuenitur antiqua,puto Apoſtolos, ſingulorum hoc reliquiſſe ſententiæ,vt vnuſquiſque operetur
Sabbatis olim ſacrificabatur non timore,non neceſſitate, quod bonum eſt. Sed etiam circa celebritatem Collectarum quædam diuerſitas inuenitur. Nam cum per eccleſias B in vniuerſo terrarum orbe conſtitutas die Sabbatorum per ſingulas hebdomadas ſacrificia celebrentur, hoc in Alexandria & in Roma, quadam priſca traductione faciunt. Aegyptii vero Alexandriæ vicini, & Thebaidos habitatores Sabbato quidem Collectas agunt, ſed non ſicut moris eſt,ſacramenta percipiunt:nam poſtquam fuerint epulati,& cibis omnibus adimpleti,circa veſperam oblatione facta communicant.Rurſus autem in
Oblatio. Alexandria,quarta & ſexta feria ſcripturæ leguntur,eaſque doctores inter
Origenes. prætantur,& omnia fiunt præter ſolennem oblationis morem. Origenes enim plurima in his diebus videtur edocuiſſe.Qui quum ſapiens eſſet magiſter,& conſideraret quod impoſſibilitas Moſaicæ legis ad literã eſſet infirma,rationem paſchæ ad modum contemplationis euexit, vnum paſcha ſolummodo verum fieri dicens,quod ſaluator celebrauit aduerſus contrarias poteſtates,dum crucem ſuſciperet,& hoc trophæo vteretur contra diabolum. In eadem Alexandreia Lectores & pſalmi pronunciatores indifferenter fiunt ſiue catechumeni, ſiue iam Chriſtiani, cum omnes eccleſiæ iam fideles in his ordinibus habere videantur.Ego quoq; cognoui in Theſſalia conſuetudinem aliam,cum quidam clericus ante clericatum legitime duxiſſet vxoré,quia cũ ea mixtus fuiſſet,abdicatus eſt,cũ in Oriente cũcti ſpontanea volũtate,& nó aliqua neceſſitate etiã epiſcopi ſeipſos abſtineãt. Plurimi enim eorum etiam epiſcopatus tépore ex legitima vxore filios habuerunt.

A buerunt. Hoc quoq; in Thessalia seruari cognoui, quod apud eos in diebus paschæ tantūmodo baptizatur. Quapropter plurimi sine baptismate moriuntur. In Antiochia vero Syriæ altare non ad Orientem ecclesiæ, sed magis ad Occidentem habent. In Hellade, Hierosolymis, & Thessalia, ad tempus vespertinum orationes similes Nouatianis Constantinopoli degentibus agunt. In Cæsaria Cappadociæ & Cypro, die sabbati & dominico, circa vesperam cum lucernariis episcopi atq; presbyteri scripturas interpretantur. In Alexandria presbyter nō facit sermonem. Et hæc res initium accepit, ex quo Arius ecclesiā conturbauit. Romę sabbata vniuersa ieiunant. In Cęsaria Cappadocię, eos qui post baptisma delinquūt, à cōmunione suspendūt, sicut Nouatiani & Macedoniani in Hellesponto faciunt, & in Asia Quartodecimani. Nouatiani circa Phrygiam binubos non recipiunt. Constantinopoli vero neq; aperte recipiunt: neq; palàm remouēre noscuntur. In Occidentalibus vero partibus aperte recipiunt.

Exponunt scripturas ad lucernam

Sabbati ieiunium

Digami

SOZOMENVS.

De Pascha Montanistarum. Cap. 39.

Montani porrò, quos Phrygas nominant, peregrinam quandam adinuentionem introducentes, secundum eam pascha celebrant. Culpant enim eos, qui cursum lunæ requirunt, & dicūt solares tantūmodo circulos B sequendos. Et menses quidem singulos esse dierum triginta definiūt, & inchoare primū ab æquinoctio vernali, quod est secundum Romanos octauo Kalend. Aprilis. Tum, inquit, duo luminaria facta sunt, quibus tempora & anni manifestantur. Et hoc indicari eo quod luna per octo annos cum sole cōcurrat, & ambo iidem nouum habeant mensem. Eo quod octo annorum cursus lunæ compleatur, & tanquam principium sit primi mēsis reputant prędictum diem in scripturis quartūdecimum, & hunc esse dicūt octauo Idus Aprilis, secundum quam semper celebrant Pascha. Si contingat etiam cōcurrere resurrectionis, id est, Dominicum diem, alioqui Dominica superueniente celebrant: scriptum est enim, inquiunt, à quartadecima vsque ad vicesimamprimam esse celebrandam.

Montani

Quartadecimus dies Exo. 12. c. Leuiti. 23. a.

SOZOMENVS.

Apud Romanos in vnoquoque anno semel psallunt Alleluia primo die paschæ, ita vt Romani velut pro iuramento habeant, vt hunc hymnum audire mereantur. In qua ecclesia neque episcopus, neque alter quisquam coram populo docet. Apud Alexandrinos hoc præter communem morem est, quod cum leguntur Euangelia, non surgit episcopus: quod apud alios nusquam fieri noui, vbi solus archidiaconus hanc lectionem legit: in aliis locis diaconi: in multis vero ecclesiis sacerdotes soli: Constantinopoli primo die resurrectionis Dominicę Pontifex.

Alleluia Romæ

Socra-

SOCRATES. A

De Arianorum diuiſione. Cap.40.

Arianorum ſchiſmata

ACciderunt porrò etiam apud Arianos diuiſiones propter huiuſmodi cauſam, Singulæ videlicet eorum contentiones ad ineptos eos perduxere ſermões. Cum enim in eorũ eccleſia credatur deus pater eſſe filii verbi, ex hoc apud eos quæſtio proceſſit, an poſſibile ſit vt etiam antequã exiſteret filius, deus pater vocari potuerit: quoniam dei verbum non ex patre naturaliter, ſed ex non exiſtentibus ſubſtitiſſe credebant. Circa primum itaque capitulum errantes, rite de puro nomine in certamen illicitũ irruerũt. Dorotheus etenim ab Antiochia euocatus ab eis, dicebat nõ poſſe patrem eſſe, neq; vocari filio non ſubſiſtente. Porrò Marinus, quem à Thracia ante Dorotheum vocauerant, occaſionem inueniens opportunam (Dorotheo enim erat aduerſus) reſpondit ſermonem de hac quęſtione contrarium. Et propterea ſunt inter eos factæ diuiſiones. Diuiſiq; propter hoc verbũ, ſeorſum ſinguli ſolennia celebrabant. Alii enim ſequebantur Dorotheum, alii vero Marinũ, dicentes videlicet patrem ſemper eſſe patrem, etiã filio non

Pſathyriani

extante. Vocabantur vero iſti Pſathyriani, eo quod quidam Theoctiſtus, Syrus genere ψαθυροπώλης, hanc propoſitionem valde defenderet. Hos quoque ſecutus eſt Selenas Gothorum epiſcopus. Verum iſti quoque paulopoſt ſeparati ſunt, cum Marinus cum Agapio diſcordiam habuiſſet, quem B ipſe epiſcopum fecerat Epheſi. Cæterum iſti non propter religionem, ſed propter præſulatum inimicitias inter ſe bellaque geſſerunt. Gothi nanque

Agapius

defendebãt Agapiũ. Quamobrẽ plurimi clericorum eorum vanam gloriã fugientes, ad fidẽ Conſubſtantialitatis vtiliter acceſſerunt, Ariani vero viginti quinq; annis diuiſi ſunt inter ſe, poſtea ſub imperio Theodoſii iunioris Conſulatu Plintę ab hæreſi Pſathyrianorũ recedentes, vniti ſunt, veluti lege decernẽtes nunquã capituli propter quod diuiſi fuerant meminiſſe. Sed hoc Cõſtãtinopoli geſtũ eſt. Verũ in aliis ciuitatibus ſub diuiſione mã

Eunomianorũ ſchiſmata

ſerunt. Hęc de Arianis. Verum nec Eunomiani ſine diuiſione manſerunt. Nam & ipſe Eunomius dudum ab Eudoxio, qui eum Cyzici ordinauerat epiſcopũ, ſegregatus eſt, occaſione accepta, eo quod Aetiũ doctorem eius expulſum ſuſcipere noluiſſet. Reliqui vero ab eo per ſchiſmata diuerſa par

Theophroni*

titi ſunt. Prius itaq; Theophronius quidã Cappadox ab Eunomio verſare contentiones edoctus, & aliquid de Ariſtotelis Categoriis & περὶ ἑρμηνείας intelligens, fecit libros, quos de exercitio mẽtis attitulauit. Is ergo cum offendiſſet conſectatores ſuos, tanquam recedens ab eis, expulſus eſt, & ſeorſum colligens ſui nominis hæreſim reliquit. In Conſtantinopoli vero quidam Eutychius ex tepidiſſima quæſtione ab Eunomianis diuiſus, hactenus collectas ſeorſum facit, vocanturq; horũ alii Eunomiotheophroniani, alii vero Eunomioeutychiani. Veruntamen iſti baptiſma corruperunt. Non

enim

A enim in trinitate, sed in Christi morte baptizant.

De diuisione Macedonianorum. Cap. 41.

FActa est igitur quodam tempore etiam inter Macedonianos diuisio, cum Eutropius presbyter seorsum colligeret, & nequaquam ei Carterius consentiret. Fuerunt forsitan & aliæ diuisiones hæreseon, sed ego tanquam Constantinopolitanus atq; hic nutritus quę mihi clariora visa sunt, ea narrare curaui.

SOZOMENVS.

De recessu Nili fluminis & rursus accessu. Cap. 42.

EA porrò tempestate dicunt Agypti fluuium circa primum ascensum aquę post tergum recessisse. Quo facto Aegyptii sæuiebant, eo quod non sinerentur flumini sacrificia solennia celebrare. Iudex autem seditioné per spiciens concitari, nuntiauit id imperatori. Verum imperator melius iudicauit diuinæ fidei seruire, quàm pocula Nili & sacrilegia pręponere pietati: Nũquam, inquit, currat ille fluuius, si magicis artibus & fluxu sanguinis vndę polluendæ sunt sacri Paradisi. Hoc acto, paulo post ita vbertim Nilus effusus est, vt etiam altius quàm solebat, fluctus spargeret, Cumq; solitas complesset mẽsuras, & adhuc in altitudinem extolleretur, in terrorem nimium Aegyptii sunt redacti, metuentes ne Alexandreiam & Libyæ B partes forte destrueret. Tum vero ferunt Paganos Alexandrinos in Theatro clamasse, quod velut senex & delirus euanuisset Nilus. Quamobrem plurimi Aegyptiorum derogantes paternæ religioni, ad Christianismi iura conuersi sunt. An. do. 394. Nilus tempore dens

Quemadmodum caput Iohannis Baptistæ Constantinopolim fuerit deportatum. Cap. 43.

EO tempore dicitur delatum Constantinopolim Ioannis Baptistæ caput, quod Herodias petiit ab Herode Tetrarcha. Fertur enim inuentũ caput à monachis Macedonianis, qui primum quidem Hierosolymis habitabant, postea vero in Ciliciam migrauerunt. Quum enim ante hoc imperium Mardonius maior domus imperialis nuntiasset hoc imperatori, præcepit Valens, caput sacrum Constantinopolim deportari. Qua iussione missi, & imponẽtes vehiculo deportabant. Quumq; venisset ad locum qui vocatur Pantichium (est enim circa Chalcedonem) nequaquam poterat trahi vehiculũ, licet multis plagis iumenta affligerẽtur. Et quũ hoc nouum videretur vniuersis, & ipsi simul imperatori, sacrum hoc caput reconditerunt in vico appellato Cosilai. Erat enim possessio ipsa Mardonii. Illo quidem tempore aut deo aut ipso propheta monente in hunc locum vsq; perductum est. Cumq; postea Theodosius Imperator has Baptistæ reliquias voluisset auferre, solam referunt extitisse matronam virginem sacram, quæ eius custodiã capitis exhibebat. Cui cum sępius Imperator violenter, An. do. 394. Caput Ioãnis Baptistæ Mardonius

A ſed cum lachrymis ſupplicaret, vt eũ permitteret ſua vota cõplere: hæc pu tans quod ſicut tempore Valẽtis, etiam tunc nõ pateretur vlterius Baptiſta portari, ceſſit. At Imperator amplectens ſua purpura thecam in qua caput Baptiſtæ iacebat, eamq; portans venit, & ante ciuitatem Conſtantinopolitanam recondidit ad ſeptimum miliarium: ibique magnam & pulcherrimam deo ædificauit eccleſiam: crebroq; deprecatus eſt matronam, promiſitq; dona gratiſſima ſi reconciliari vellet. Nec paſſa eſt: erat enim Macedoniana hęreſi corrupta, licet presbyter Vincentius cõſectator eius, qui prophetę ſepulchrum æqualiter obſeruabat, cõuerſus fuiſſet, & catholicæ communicaſſet eccleſiæ. Ferunt enim quod coniurationem habeant Macedoniani, nunquã ſe à ſua ſecta recedere. Verum is presbyter dum ageretur de trãſlatione ſacri capitis, apud ſe definiuit, quod ſi ſequeretur Baptiſta imperatorem, & ipſe communicaret ei. Quo facto, conuerſus eſt.

Macedonianorũ pertinacia

THEODORITVS.

Quẽadmodũ Flauianus Antiochenũ ſolus acceperit epiſcopatũ. Cap. 44.

Flauianus Melitij ſucceſſor

IGitur in Antiochia Melitii maximi ſucceſſionem Flauianus accepit, qui cum Diodoro plurima pro ouibus certamina paſſus eſt. Voluerat enim Paulinus eccleſię ſuſcipere pręſulatũ, ſed pontificum reſtitit chorus, dicens non oportere eum qui Melitii conſilium non recepiſſet, poſt illius mortem in eius ſede conſiſtere, ſed eum potius qui plurimis laboribus effulſerat, & pro ouium cura pericula ſuſtinuerat. Hoc factum Romanos & Aegyptios fecit infeſtos Orientalibus. Sed neq; morte Paulini inimicitiæ ſunt deſtructæ. Nam & poſt illum cum Euagrius eius accepiſſet ſedẽ, perſtiterunt Flauiano vehementer infenſi, licet Euagrius præter eccleſiaſticã regulam fuerit ordinatus. Solus enim Paulinus eum inſtituerat, plurimas regulas præuaricatus eccleſiaſticas. Nõ enim pręcipiũt vt pro ſe quilibet ordinare poſſit, ſed conuocare vniuerſos prouincię ſacerdotes, & præter tres pontifices ordinationem fieri penitus interdicunt. Veruntamen nihil horũ reſpicientes, Euagrii ſunt amplexi cõmunionem, & aduerſus Flauianum aures principis cõmouerunt. Qui frequenter impulſus, deduxit eum ad vrbem Conſtantinopolim, & Romã proficiſci pręcepit. Porrò Flauianus excuſatione hyemis, promiſſione facta quod tempore oportuno proficiſceretur Romam, tum eſt reuerſus ad propria. Cumque Romani pontifices, non ſolum mirabilis Damaſus, ſed etiam poſt eum Siricius & Anaſtaſius apud imperatorem vehementer inſtarent, dicentes, quod tyrannos quidem proprios debellaret: qui vero Chriſti reſiſterent legibus, eos ſineret impunitos, rurſus eum euocãs, Romam proficiſci cogebat. Tunc flauianus ſapientiſſimus digna libertate vſus ait, Siquidem fidem meam ô imperator quaſi non rectam accuſant quidam, aut vitã dicunt ſacerdotio non eſſe dignam, etiam ipſos accuſatores habere iudices non refuto, eorumque ſententiam lubẽter accipiam. B

Euagrius

Damaſus Siricius Anaſtaſius

Flauianus ad imp.

A accipiam. Si vero de ſede & præſulatu contendunt, nec litigabo, nec hęc volentibus habere reſiſtam: ſed abſcedam, & ab iſta præminentia abſtinebo. Da igitur Antiochenam ſedem cuicunque volueris imperator. Hanc eius fortitudinem ſapientiamque miratus princeps, redire ad patriam, & commiſſam ſibi regere præcepit eccleſiam. Poſt aliquantum temporis Romam denuo veniens imperator, eaſdem ab epiſcopis patiebatur querelas, quaſi flauiani tyrannidem premere noluiſſet. At ille ſpeciem tyrannidis eos effari præcepit, dicens ſe eſſe Flauianum. Illis vero dicentibus quod non poſſent cum Imperatore contendere, monuit vt deinceps eccleſiæ concordiam haberent, deponerentque certamen, & ſtultas contentiones extinguerent. Paulinus, inquit, olim eſt mortuus: Euagrius contra regulas ordinatus: Orientales autem eccleſiæ præſulatum Flauiano deferentes, & Aſia, Pontus & Thracia, eius communioni coniunctæ ſunt: Omnis Illyria illum nouit per Orientem epiſcopis præſidere. His flexi monitionibus Heſperiæ ſacerdotes ſoluturos ſe inimicitias promiſerunt, & Legatos mittendos ab eo ſe ſuſcepturos. Hoc cognoſcens ſacratiſſimus Flauianus, miſit Romam quoſdam laude dignos epiſcopos, & Antiochenos presbyteros atque diaconos, quibus præerat Acacius Berœæ in omni terra pelagoque cantatus. Is cum aliis Romam veniens, longamque ſanans odii Innocentius Pont. Ro.
B paſſionem, poſt decem & ſeptem annos eccleſiis reſtituit pacem. Quod cognoſcentes Aegyptii, inimicitias extinguentes, concordiam ſunt amplexi. Tum igitur eccleſiæ Romanæ Innocentius ſucceſſor Anaſtaſii præſidebat, vir prudentia & intellectu decenter ornatus, Alexandrinæ vero Theophilus. Theophilus Alexandrinus

SOCRATES.

De Eugenio tyranno, & quemadmodum fuerit ſuperatus. Cap. 45.

RESpublica autem eo tempore ex huiuſmodi cauſa turbabatur. in Occidentis partibus Grammaticus quidam nomine Eugenius, literarũ Latinarum Doctor relinquens Scholas ſuas, in palatio militabat. Eratque Imperatoris ἀντιγραφεύς, & propter eloquentiam à multis honorabatur. Tum ergo (vt fertur) nõ mediocriter cogitans, cooperatorem aſſumpſit Arbogaſten de minoribus Galliis ortum, militaris ordinis Ducem, virum ſæuũ & ad cædes paratum. Quo facto declinauit ad tyrannidem. Igitur vterque contra Imperatorem Valentinianum necem machinabatur, Cubicularios corrumpentes eunuchos. At illi dormientem principem ſuffocarunt. Hoc Eugenius repente cognoſcens, Imperio potitur Heſperiæ, agebatq; quod tyranno poterat conuenire. Hæc audiens Theodoſius Imperator, rurſus ſollicitudinibus obſtrictus, ſecunda certamina poſt Maximũ pręparabat. Congregansq; militarem virtutem, & Honorium filium deſignans Imperatorem Cõſulatu ſuo & Habundantii, decimo die Ianuarii menſis, denuo

An.do.394. Eugenius ex ludimagiſtro tyrannus Arbogaſtes.

An.do.398. Honorius fit Cæſar.

ad partes Hesperias magno studio festinabat. A

SOZOMENVS.

Ioannes monachus futurorum præscius. An.do.394.

Interea euentum belli considerans misit in Thebaida ad Ioannem monachum tunc præscientia clarum. Ad quem destinauit Eutropium eunuchum sibi fidissimum, vt aut eum (si vellet venire) deduceret, aut nolentem de euentu belli interrogaret. At ille Ioannem quidem deducere non præualuit, sed mãdatum retulit eius, quod bello vinceret, & perimeret tyrãnum, & post victoriam in Italia moreretur.

SOCRATES.

Gothi cum Theodosio.

Relictis ergo Theodosius ambobus filiis in vrbe Constantinopoli cum proficisceretur contra Eugenium bellaturus, plurimi trans Histrum Barbari sunt sequuti, cum eo pugnaturi contra tyrannum. Paruoque tempore cum manu maxima venit ad Gallias. Illic enim parabat bellum, vbi iam multa milia habebat exercitus.

THEODORITVS.

Theodosii in somnium.

Cum igitur in quodam monte oratorium inuenisset, ibi noctu domino supplicabat, & circa galli cantum sopore compressus, vidit in somnis quasi iaceret in campo, & adstarent sibi duo quidã viri in vestibus albis & equis candidissimis residẽtes, eumq; iubentes habere fiduciam, & diluculo armare milites ad victoriam: dicebantq; se pro auxilio destinatos. Quorum alter Ioannem Euangelistam, alter se Philippum dicebat Apostolũ. Hac visione B comperta, nequaquam ab oratione cessauit, sed lachrymas vberiores effudit. Quæ visio etiam cuidam militi reuelata est, & per diuersos peruenit ad principem. At ille: Non propter me, inquit, hæc iste vidit, sed ne quis crederet quod finxerim quod ego vidi. Ideoque etiam isti monstratum est, nam primo mihi dominus hoc communis ostendit.

SOCRATES.

Conflictus. An.do.396.

Fuit ergo congressio circa fluuium vocabulo Frigidum. Igitur in parte qua Romani contra Romanos confligebant, bellũ erat æquale. Vnde vero Barbari auxiliatores Imperatoris erãt, pars Eugenii potior esse videbatur. Imperator autem videns Barbaros perire, in maximã veniens æstuatiopẽ, prostrauit seipsum in terram, adiutorem inuocans deum, & petitione frustratus non est. Quidam enim Bacurius Magister militum eius, repente sic confortatus est, vt cum primis ducibus cõcurreret ad eam partem qua Barbari premebantur. Quo facto dirupit acies, & in fugã mox vertit inimicos. Fitq; denuo ea hora miraculum: ventus enim vehementissimus inspirans, emissa iacula ab Eugenii partibus cõtra eos denuo reuocabat, & a partibus Imperatoris ad hostes cum magna fortitudine deferebat. Tantũ valuit Imperatoris oratio. Hoc itaq; modo pugna finita, Tyrannus accurrens ad pedes Imperatoris, orabat vt promereretur salutẽ. Qui circa pedes eius à militibus

Bacurius magister militũ.

Eugenius supplex Theodosio.

A tibus capite ſectus eſt. Hæc geſta ſunt ſeptimodecimo die Septembris menſis, Conſulatu Arcadii tertio, & Honorii ſecundo. Arbogaſtes autem tantorum cauſa malorum, poſt duos congreſſionis dies, fuga elapſus, cum cognouiſſet quod viuere non poſſet, proprio gladio ſe peremit. Arbogaſtes ſe ipſum iugulat

SOZOMENVS.

De miraculis Donati Pontificis in Berœa. Cap. 46.

EA tempeſtate plurimi inter epiſcopos effulgebant, ſicut Donatus Euryampi. De quo cum prouinciales miracula multa teſtentur, maximũ tamen eſt quod de dracone geſſit. Is enim circa pontẽ in via publica iacẽs cibum habebat oues, capras, equos, boues, & homines abripiens deuorabat. Ad quam beſtiam Donatus ſine gladio, ſine aliquo iaculo veniens, cũ illa leuaſſet caput quaſi voratura virum, tunc ille vexillũ crucis ante faciẽ eius digito deſignans in aëre, in os eius exſpuit. Beſtia vero ſputum mox ore ſuo ſuſcipiens expirauit. Quam (ſicut audiui) octo paria boum in vicinum campum traxerunt. Et miſſo igne combuſta eſt, ne aërem fœtore corrumperet. Huius Donati ſepultura inſignis eſt, vbi oratorium ex eius nomine vocatur, habens fontem aquarum, quem ipſe fertur oratiõibus inueniſſe. Nam cũ eſſet locus inaquoſus, & illuc ex itinere aliquando veniſſet, aiunt quod fatigatis illis qui cũ eo erant, orauerit, & mox aquæ inundatio proruperit, & ex illo hactenus permaneat. An. do. 396 Donatus Euryampius

De Thotimo Tomitano Pontifice. Cap. 47.

B EO tempore Tomitanam & Scythiæ eccleſiam Theotimus gubernabat, vir in philoſophia nutritus, cuius virtutem diligẽtes Barbari trans Hiſtrũ habitantes, deum Romanorum eſſe prædicabant. Diuinarum ſiquidem in eo rerum experimenta ſæpius perceperunt. Nam cum quodam tempore iter faceret, illius terrę Barbari occurrerũt ei. Et cum hi qui erant circa eum terrore turbarentur, quaſi cõtinuo morituri, ex equo deſcendẽs orauit. Porrò Barbari neque eũ neq; ſequaces eius, nec equos de quibus deſcenderãt videntes, tranſierunt. Cũ igitur crebro trãſeuntes Scythas naturaliter feroces, epulis muneribuſque manſuefaceret, quidam Barbarorum arbitratus eum eſſe locupletem, cœpit inſidiari vt eum caperet, alligaret & traheret. Cum hoc iam paraſſet, & dexteram ad hoc haberet, vt eum iactu illaquearet, manus in aëre mox ligata, & Barbarus ille inuiſibilibus vinculis eſt obſtrictus. Tunc aliis pro eo rogantibus, ſupplicauit deo Theotimus vt Barbarus ſolueretur. An. do. 398. Theotimus Tomitanorũ epiſcopus Scythæ

De Epiphanio Cyprio. Cap. 48.

EO quoq; tempore fuit Epiphanius Cypriorum epiſcopus, ad cuius ſepulchrum hactenus dæmones expelluntur. Is enim cum ſubſtantiam propriam, neceſſitatẽ ſuſtinentibus erogaſſet, & multis quoq; offerentibus ei pecunias manu largiſſima diſpenſaret, contigit vt pecuniis deficiẽtibus An. do. 399. Epiphanius Cypri epũs

œconomus ecclesiæ murmuraret. Quo facto, assistens quidam in domo in qua habitabat œconomus, sacculum multarum pecuniarũ dedit, & ita disparuit, vt nec qui dedisset, nec qui misisset cognosceretur. Quod factum omnes diuinum esse iudicauerũt. Aliud quoq; eius libet referre miraculũ. Quidam pauperes studentes Epiphanium arte deludere vt sibi aliquid daret: cum iter ageret, vnus eorum supinum se prostrauit in terram, alter stabat quasi mortuũ deflés, nec habens vnde eum sepelire potuisset. Epiphanius autem superueniens, orauit vt sub quiete dormiret. Et sepulturę necessaria prębuit, simulq; consolatus est flenté, dicens: Quiesce fili à lachrymis. Nó enim fletu resuscitari poterit. Est enim ineuitabile quod euenit. Cũq; discessisset Epiphanius, cœpit ille pulsare socium vt resurgeret. Et cũ hoc semel & secũdo fecisset, dicés: Surge, vt hodie de tuis laboribus epulemur: & ille penitus non sentiret, cognoscés vere mortuum, cucurrit ad Epiphaniũ flés, & petens vt suum socium suscitaret. At ille consolatus est, ne grauiter ferret quod euenisset. Non tamen defunctum denuo suscitauit. Hoc enim credo prouide factum, vt non facile dei ministri deludantur. Eo tempore fuit AEas & Zeno in Palæstinę Gaza philosophátes. Et AEas fertur cum pulcherrimã duxisset vxoré, ter cum ipsa solum concubuisse, & tres filios genuisse, postea vitam monachicam apprime esse sectatus, Zeno vero episcopus ferme annorum centum habens ætatem, nunquam solennibus minor fuit aut quieuit officiis.

[Margin: AEas zeno]

A

Quomodo Abacuc & Micheę Prophetarum corpora ostensa sint. Cap. 49.

B

[Margin: An. do. 400.]

[Margin: Abacuc & Michæ prophetarũ corpora reperta]

NOn solum autem religionem hæc tunc nobilitabant, sed etiã Abacuc & Micheæ prophetarũ corpora (sicuti audiui) hoc tempore sunt ostensa reuelatione diuina, cum Zebénus tunc Eleutheropolitanã gubernaret ecclesiam in vico qui prius vocabatur Ceila, in Berethasia prędio quod distat ab vrbe fermè stadiis decem. Circa hunc locum sepultura Micheæ fuit quam nescientes quid dicerent prouinciales, ô fidelem memoriam vocitabant.

De fine Theodosii principis. Cap. 50.

[Margin: Theodosius ægrotat An. do. 397.]

IGitur Theodosius Imperator post laborem publicum corpore fatigatus & sperans se eo morbo non moriturum, potius de Republica cogitabat, considerans quę soleant hominibus accidere, Imperatore moriéte. Filium itaque Honorium de Cõstantinopoli velociter euocauit, ordinare volens partes Hesperias. Cumq; filius Mediolanum venisset, ex ægritudine releuatus, Circum de victoria celebrabat. Et ante prandium quidem spectaculum quasi sanus exhibuit. Post prandium repente prægrauatus ad spectaculum venire non potuit, filiũ tamen Ludis adesse præcepit. Superueniéte vero nocte defunctus est, Consulatu Olibrii & Probini, septimodecimo

[Margin: Moritur]

A die Ianuarii mensis, anno primo ducētesimę nonagesimę quartæ Olympiadis. Vixit autem Imperator Theodosius annos sexaginta, ex quibus sedecim imperauit.

HISTORIAE ECCLESIASTICAE QVAM TRIPARTITAM VOCANT, LIBER DECIMVS.

SOCRATES.

De successione Arcadii & Honorii. Cap. 1. An. do. 398. Episcopi Apostolicarum ecclesiarum



DEFVNCTO Theodosio, in Imperium filii successerunt, Arcadius in Oriente, Honorius aūt in Occidente. Hoc tempore in Romana Damasus præsidebat ecclesia, in Alexandreia Theophilus, Hierosolymis Ioannes, Flauianus Antiochenam tenebat sedem, Constantinopolitanamq́; Nectarius. Igitur circa octauum diem Nouembris mensis eodem Consulatu, corpus Theodosii delatum cum soléni honore ab Arcadio filio sepulturę contraditur. Post paucos vero dies, id est, B vicesimoseptimo eiusdem mensis die etiam exercitus qui cum Imperatore Theodosio fuerat cōtra tyrannum, reuersus est. Et cum Imperator Arcadius secundū consuetudinem ad portas occurrisset exercitui redeunti, tūc milites Ruffinum Præfectū Imperatoris peremerunt. Erat enim suspectus quasi tyrānidem posset assumere. Dicebatur autem Hunos ipse in Romanorum prouincias euocasse, qui tunc Armeniam & partes Orientis valde vastabant.

THEODORITVS.

Quomodo Honorius ludum gladiatorium remouerit. Ca. 2. Telemachus Monomachia sublatæ

HOnorius itaq; suscipiens Occidentis imperiū, monomachias, quæ iam olim Romę celebrabantur, huiusmodi de causa remouit. Quidā Telemachus conuersationis monasticæ, hac de causa ab Oriente venit Romā. Cumq́; nephandum illud spectaculum ageretur, etiam ipse intrauit in stadium, & descendens nitebatur pugnantes inter se gladiis, separare. Cūq; spectatores aduersus eum sæuirent, & in effusione sanguinis grassarentur, prouisorem pacis lapidibus occiderunt. Hoc vbi cognouisset mirabilis Imperator, illum quidem inter victores martyres numerauit, nephandum vero spectaculum prorsus sustulit.

SOCRATES.

De morte Nectarii Constantinopolitani & ordinatione actibusque Iohannis. Cap. 3.

Cum

An. do. 399 Nectarij Constantinop. episcopi mors

CVm vero modicum tempus transisset, etiam Nectarius Constantinopolitanus episcopus defunctus est, Consulatu Cæsarii & Attici, septimo & vicesimo die Septēbris mensis. Mox ergo studia generantur in episcopatum, aliis alium ordinare cupientibus. Nouissime vero placuit, vt ab Antiochia Ioannes euocaretur, ecclesię presbyter. Erat enim eius doctrinę fama mirabilis. Intra modicum ergo tempus cōmuni decreto omniū cleri corum & laicorum Imperator Arcadius euocauit eum. Et propter dignitatem ordinis cum adessent ex Imperiali iussiōe plurimi episcopi, etiā Theophilus venit Alexandrinus, qui studebat quidem Ioānem detrahere, & Isidorum suum presbyterum ordinare. Diligebat enim eum, quod aliquādo sustinuisset pro ipso tale periculū. Cum Imperator Theodosius aduersus Maximū tyrānum decertaret. Theophilus per Isidorum xenia misit Imperatori, & duplices misit epistolas, mandans vt alteras literas non vincēti daret: porrò victori & munera & alteras porrigeret literas. Has cum Isidorus portasset, Romam veniens victoriam expectabat. Sed non diu latuit. Quidam enim lector rapiens epistolas, demonstrauit Imperatori. Quam obrem Isidorus terrore correptus, in Alexandreiā fugit, celare volēs quod fuerat ei mandatum. Ob quam causam Isidorū Theophilus diligebat. Verum palatii iudices præposuere Ioannem. Cumq; multi Theophilum accusarēt, libellos aduersus eum pro diuersis causis præsentibus episcopis obtulerunt. Tunc Prępositus Palatii Eutropius nomine, sumens accusationes scriptas ostendit Theophilo, dicens, aut ordina Ioannem, aut accusatiōes venient ad examen. Hinc perterritus Theophilus, Ioānem ordinauit episcopum, qui suscepit episcopatum sextodecimo die Februarii mēsis, Consulatu Honorii Imperatoris, & Eutychiani Præfecti. Quod vero Ioannes vir fuerit omnino præclarus, ex libris quos reliquit, cognoscitur. Cuius vitam, genus, conuersationē, & quemadmodū sit depositus, & post mortem magis honoratus, exponam. Ioannes itaq; fuit Antiochenus, filius Secūdi & Anthusæ nobilium personarum, discipulus Sophistę Libanii, & auditor Andragatii philosophi. Cumque se ad aduocationē præpararet, cōsiderās molestias litigantium, iniustumq; vitæ propositum, potius elegit quietem. Et hoc fecit æmulatus Euagrium, quoniam & ille quum iisdē studiis esset vsus, quietam magis sequutus est vitam. Mox ergo mutato cultu pariter & incessu, diuinis lectionibus incumbebat, & frequentius ad sanctam concurrebat ecclesiam. Hæc agens persuasit etiā Theodoro & Maximo qui fuerant condiscipuli ipsius apud Sophistam Libanium, vt pomposam relinquerent vitam, & simplicem sequerentur. Quorum Theodorus postea episcopus Mopsuestiensis ordinatur ecclesiæ, Maximus autem Seleucię Isaurię. Tum itaq; isti fiebant discipuli in lectiōe diuina Diodori atq; Carterii, qui eo tempore sacris monasteriis prępsidebāt. Sed Diodorus postea Tarsi ordina-

Margin notes: Ioannes Chrysostomus — Theophylus Io. Chrysostomo parū fauēs — Isidorus. Mira Theophili vafricies — An. do. 400. — Io. Chrysostomus amplectitur vitā Christianam Theodorus Maximus

Margin letters: A (beside line 1), B (beside "scriptas ostendit Theophilo")

A ordinatus episcopus, multos conscripsit libros sacras ad literā intuens scripturas. Porrò Ioānem degentem cum Basilio qui tunc à Melitio factus erat diaconus, & postea Cæsareiæ Cappadociæ præsule constituto, Zeno episcopus à Hierosolymis reuertens, Lectorem in ecclesia Antiochena cōstituit. In quo adhuc officio positus librum ædidit contra Iudæos. Post modicum vero tempus etiam Diaconatum à Melitio promerēs, De sacerdotio alium fecit librū, aliosq; plurimos explanauit. Postea vero Melitio in Constantinopolitana vrbe defuncto, recedens Ioannes à Melitianis, & neq; Paulino cōmunicās, tribus annis continuè sub quiete degebat, Mortuo vero Paulino, ab Euagrio eius successore presbyter ordinatur. Ante episcopatū itaq; hoc modo conuersatus est. Fuit enim vir (vt aiunt) propter zelum castitatis seuerior, & amplius quàm habebat à iuuentute sua, furori magis quàm reuerentię se pręebat, & propter vitæ rectitudinem incautus prospicere de futuris. Propter simplicitatem vero, oris libertate profusus, apud colloquētes nō mediocriter vtebatur. Docendo præcipuus erat, vtilis ad corrigendos audiētium mores. In confabulatione vero arrogans à nesciētibus putabatur. Cum ergo talis moribus esset, episcopatu suscepto, maiori fastu quàm debuerat vtebatur, clericorum suorū corrigere vitā volens
B Mox igitur in ipso initio quum clericis asper videretur ecclesiæ, erat plurimis exosus, & veluti furiosum vniuersi declinabant. Cōpellebat enim eum vt velut omnes offenderet Serapio diaconus eius, qui aliquando præsentibus clericis hunc protulit magna voce sermonē: Nunquā poteris, ô episcope, hos corrigere, nisi vno baculo percusseris vniuersos. Quo dicto maiora contra eum odia cōcitata sunt. Nō post multū vero tēporis plurimos clericorum pro diuersis exemit causis. At illi cōspirantes aduersus eum, etiā derogationibus apud populum vtebantur: quarū rerum faciebant maximam fidem, eo quod nec vllū secū comedere pateretur, nec ipse ad alium inuitatus accederet. Dicunt enim quidā, propterea noluisse eum cum quoquam comedere, eo quod turpiter māducaret escasq; perciperet. Alii vero propter excellentem ciborum abstinentiam hoc eum facere prędicabant.

Io. Chrysostomus fit lector in ecclesia Antiochena

Fit presbyter

Liberæ linguę Chrysostom'

Emendatio cleri

Serapio diaconus Chrysostomi

Sacerdotes aduersus Chrysostomum conspirant

SOZOMENVS.

Ego tamen, quodā viro veraci referente, audiui quod propter abstinentiam capite & stomacho sæpe dolebat, & ideo prandiorū epulas euitabat.

SOCRATES.

Porrò populus propter sermones quos in ecclesia faciebat, diligebat eum paruipendens accusatorum voces. Quales vero sint eius libri, non oportet nūc dici: quoniam legentibus poterunt indicari. Igitur cū clero tantummodo esset exosus, machinationes contra eum nō omnino valuerūt. Cum vero etiam plurimos Procerum obiurgare cœpisset, tunc inuidia cōtra eum maior accensa est. Et plurima quidem dicebantur: multa quoque

faciebant

faciebant audientibus fidem.

Quomodo Eutropius Præpositus Imperatoris fuerit interemptus. Cap. 4.

Eutropius Eunuchus Præpositus cubiculi

EIus derogationibus dedit argumentũ homilia contra Eutropium tunc prolata. Eutropius enim Eunuchus Præpositus Imperatoris, & habens Consulis dignitatem, volens in quosdam qui ad ecclesiam confugerant, animaduertere, operam dedit vt ab Imperatoribus lex poneretur, iubens vt nullus ad ecclesias confugeret, imò qui dudum confugerant, traherentur. Sed dei sequutum est repente iudicium. Erat ergo proposita lex. Post paucos vero dies cũ ipse Eutropius offendisset Imperatorẽ, inter refugas erat apud ecclesiã. Episcopus vero Eutropio sub altari iacẽte, nimioq; percusso timore, residens super ambonem, vbi solebat prius facere consuete sermonem, homiliam increpatoriã fecit aduersus eum. Vnde plurimos magis offendebat, eo quod hominem in infelicitate positum, non solũ non misereretur, sed etiam ne obiurgare quidem desisteret. Igitur Eutropii tũc Cõsulatus dignitatem habentis, propter quędã crimina caput Imperator iussit amputari, & ex ordine Consulũ eius nomen penitus aboleri. Quamobrẽ Theodori solummodo, qui cum eo Consul fuit, nomẽ adscriptum est. Pro diuersis igitur causis multos sępius libere obiurgat, & plurimis erat exosus. Vnde Theophilus Alexandrinæ ciuitatis episcopus, mox post ordinationem causas eius deiectionis quęsiuit, & quibusdam pręsentibus ei latenter obloquebatur, multis etiam longe positis scribebat. Cõtristabatur enim nõ solum propter libertatem illã, sed quod etiam Isidorum presbyterum suum episcopum Constantinopoleos ordinare nõ valuisset.

Io. Chrysostomus declamat publice in Eutropium

An. do. 401

THEODORITVS.

Io. Chrysostomus cleri reformator

Sacerdotibus igitur Ioannes episcopus supplicabat, vt secundum ecclesiasticas viuerent sanctiones, quas quicũq; pręuaricari pręsumerẽt, eos ad templum prohibebat accedere. Dicebat enim, quod nec deberent frui honore sacerdotii, qui eorum vitam contemnerent imitari. Non solum autẽ prouidentiã vrbis Constantinopoleos habebat, sed etiam totius Thraciæ, quæ sex præfecturis est diuisa, & Asiæ totius quæ ab vndecim Præsidibus regitur, His legibus ornabat etiam Ponticam regionem, quæ totidẽ Iudicibus gubernari dignoscitur. Cumq; cognouisset in Phœnice adhuc dęmonibus sacrificia ministrari, electos monachos & Imperialibus sanctionibus coarmatos aduersus cultores destinauit idolorũ, dans pecunias templorũ destructoribus erogandas, nõ ex ærario publico, sed quas à fidelissimis mulieribus oblatas liberaliter excipiebat sic ab ipso persuasis.

Pontus Phœnicia

De conuersione Celticorum per Ioannem. Cap. 5.

De Celtis loquitur, hoc est Germanis qui apud Honorium militabat

VIdens vero etiam cohortem Celticam Arianis retibus illaqueatam, & cogitans de eorum capienda salute, consilium huiusmodi venationis inuenit. Eiusdem nãque linguæ presbyteros, diaconos, atq; Lectores fecit, & vnam

A & vnam eis ecclesiam dedit. Qua occasione multos eorũ cepit, cum & ipse frequenter illuc iret, & per interpretem Celticum diuinas lectiones exponeret. Hæc ergo intra ciuitatem crebro faciens, & plurimos eius gentis Arianorum ad Apostolica dogmata reuocauit. Apud Scythas aũt quidam erant desiderium salutis habentes, quò non poterant peruenire. Quod Ioannes cognoscens, quæsiuit viros Apostolico zelo feruẽtes, eosq; misit, & desiderantibus salutis gratiam ministrauit. Ego autem etiã literas eius legi ad Leontiũ Ancyræ Præsulem, quibus indicauit Scythas fuisse conuersos in nostra prouincia. Et cognoscens in quibusdã vicis Marcionis creuisse lãguorem scripsit eius loci pastoribus, vt eos pellerẽt. Insuper etiam Principis pro hac causa proferri petiit sanctionem. Quod igitur ecclesiarũ curã in animo habuerit, secũdũ diuinum Apostolum, satis hęc docuerint. Licet autem etiam aliunde illius libertatem intelligere.

Scythæ

Aduersus Marcionistas

De Gaina magistro militum, eiusque rebellione. Cap. 6.

Gainas quidam genere Celticus, cõsilio Barbarus, studio tyrannico vehementer elatus, eo tempore cum esset magister militum, multos suæ gẽtis, multos etiam Romanorũ sub suo magisterio habens, terrorem plurimis, etiam ipsi Principi meditatiõe tyrannidis inferebat. Eratq; Arianus Is ergo rogauit Imperatorem, vt intra ciuitatem ei vnam daret ecclesiam.

Gainas magister militum Celta

B At ille eum se placare promisit. Tum euocans Ioannem, eiq; potentiam illius meditatãq; tyrãnnidem dicens, petebat vt data ecclesia, eius refrenaret intẽtionem. At ille virtute fortissimus: Noli, inquit, ô Imperator hæc promittere, neque sanctum canibus dare. Non enim potero deo benedicentes expellere, & sanctum templum blasphemantibus iniuste cõtradere. Neq; hunc Barbarũ metuas Imperator, sed ambos nos iube vocari, & sub silentio inter nos quę dicũtur audi. Ego nanq; linguam illius sic frenabo, vt nõ præsumat petere quæ dari nõ expedit. Hoc audiẽs Imperator gauisus est, & vtrũq; altero die vocauit. Tunc Gainas petitionem suam poscebat, Ioannes contradicebat, dicẽs: Non licet Imperatori pietatẽ custodienti, aliquid contra mãdata diuina tentare. Cũq; responderet ille, quod oratorium & ipse habere deberet, Ioãnes ait: Vbiq; tibi diuina domus aperta est, & nullus te vetat orare. At ille sed ego, inquit, alterius sectæ sum, & cũ meis vnũ templum habere deposco. Multos enim pro Romana republica labores assumpsi, & nõ debeo in mea petitione contemni. Cui Ioannes: Plurima inquit, prẽmia, & quę transcendũt tua certamina percepisti, magister militũ factus, Consulari toga insuper exornatus. Et oportet te considerare quis pridẽ fueris, & qualis modo conspiciaris, & quæ prisca paupertas, & quæ præsens substantia. Quibus vestibus vsus fueris antequã Histrũ transisses, & quibus nũc vtaris. Cõsidera igitur paucos labores maxima tibi præmia contulisse, & circa honorantem te non sis ingratus. His sermonibus tãtus

Io. Chrysostomus aduersus Gainam

ille doctor obstruxit os Gainę,cumq; compulit vt taceret. A

SOZOMENVS.

Igitur cum Gainas adipisci desideraret Imperium,qui pridem de sua fide apud beatam martyrem Euphemiā in Chalcedone Imperatori Arcadio promisisset,diuersa cōsilia reuoluebat,& in sua intētione semper instabat. Cumq; per diem nihil in vrbe Cōstātinopolitana agere potuisset,machinatus est vt noctu Barbaros mitteret qui Palatium concremarent. Tūc vero apertè monstratū est,quomodo deus custodiat ciuitatē. Missis enim ab eo Barbaris ad incendium atq; prædas,angelorū turba apparuit armatorum ingentia corpora habentiū. Illi vero putantes esse milites,abscesserunt. Cumq; hoc Gainæ fuisset nunciatum,incredibile visum est. Nouerat enim omnem exercitum per ciuitates constitutum. Quapropter denuo sequenti nocte alios destinauit. Cumq; idem ei renunciatum fuisset (denuo enim angeli eandem visionem Barbaris ostēdebant) nouissime ipse egressus cum multitudine,miraculi sumpsit experimentum, arbitratus reuera, quod per diem quidem lateret exercitus,noctu vero pro eius custodia poneretur. Et ita cum intra vrbem nihil posset implere, egressus ad Thraciā, aperte hostilem monstrauit intentionem.

Gainas conatur incendere palatium Constantinop.

THEODORITVS.

Cum igitur aliquantum transisset tempus,diu meditatam tyrannidem Gainas patefecit. Collecto nanq; exercitu,per Thracias vniuersa vastabat. Hoc cognoscētes & iudices & populi,terrebantur:& neque repugnare illi quisquam audebat,neque apud eum Legatione fungi, dum asperitatē Barbaricam formidarent: Tum ergo alios omnes tāquā metuentes relinquentes,Ioāni viro sanctissimo onus Legationis imposuerunt. At ille neq; illius insultationis memor,neq; inimicitiarū quæ hinc exortę videbātur,alacriter est profectus ad Thraciā. At ille cognoscēs legatū eiusq; fiduciā pro pietate animose assumptā,occurrit ei lōgo itinere,eiusq; dexteram suis oculis circūposuit:insuper etiā suos filios sacra eius genua osculari præcepit. Huius ergo virtutis Ioānes fuit,vt etiā valde terribiles humiliari cogeret,& timere. B

Gainæ aperta Tyrannis

Io. Chrysostomus Legatus ad Gainam

Oscula genuū

SOCRATES.

De quæstione inter Aegyptios monachos exorta, An deus corporeus sit,an incorporeus. Cap. 7.

An. do. 401 An deus corporeus

EA tempestate quæstio mota fuerat: An deus corporeus esset, & hominis haberet figuram,an certe incorporeus & à figura humana omnino alienus. Ex qua quæstione cōtentiones & certamina plurima surrexerūt, aliis hoc affirmātibus,aliud aliis. Maxime tamē simplices inter monachos corporeū & humanæ formę deū esse iudicabant. Plurimi vero reprobantes illos,deum incorporeum esse dicebant,& à forma corporea segregatū. Cum quibus Theophilus quoq; Alexandrinus consonabat episcopus, ita vt in ec

A vt in ecclesia coram populo contra eos qui humanę formę deum asseuerabāt contenderet, & deum incorporeū suo dogmate definiret. Hęc cognoscentes AEgyptiorū monachi, venerunt Alexandreiam, & seditionem cōtra Theophilum velut impiū excitarūt, ita vt eū occidere niterentur. Hoc ille cognoscēs, cogitauit quemadmodum euitaret mortem. Quos sub blandimento suscipiens, hæc eis loquutus est: Sic, inquit, vos video sicut dei vultum. Hoc dicto monachos à suo impetu reuocauit. At illi: Si vere, inquiūt, dicis, quod dei vultus est sicut & noster, anathematiza libros Origenis. Ex ipsis enim quidā aduersantur opinioni nostræ. Si vero hoc nō feceris, quæ impiorum & deo rebelliū sunt, à nobis sine dubio sustinebis. Ego, inquit Theophilus, quæ vobis placent faciam: nolite in me sæuire. Nā & ego inimicus sum librorum Origenis, & culpo suscipiētes. Sic ergo monachos declinauit: & forsitan ideo hæc quæstio hactenus est ablata. Post hæc huiusmodi res accidit. Aegypti monasteriis quatuor venerabiles pręsidebant viri, Dioscorus, Ammonius, Eusebius, Euthymius, germani, qui pro corporis magnitudine Longi vocabantur, sermone, vitaq; fulgētes, & propterea apud Alexandrinos egregii. Sed & Theophilus eos honorabat episcopus Quamobrem Dioscorum violenter tractū Hermopoleos fecit episcopum: B duos aūt eorum rogauit vt habitarent cum eo, & vix vt episcopus imperauit, factos clericos, ecclesiæ œconomos instituit. Cumq; illi ęstuarent quod minus propositū suę cōuersationis implerēt, & procedenti tempore viderent animas suas lędi, cum episcopus pecuniam haberet multam, & multū auri cōgregandi studium, repudiabant esse cum eo, & deserti potius habitaculum diligebant. Cumq; ille nesciens eorum volūtatem, sibi eos adesse deposceret: postea videns quod eis potius ipse displiceret, iratus interminabatur eis. At illi hoc paruipendētes abscedunt. Porrò Theophilus cum animo ferués esset, nisus est vt viros illos qua posset arte vexaret. Et fratrem interim eorū Dioscorum habebat exosum. Contristabatur enim quod eos turba diligeret & coleret monachorū, & sciebat quod eis aliter nocere nō posset, nisi monachos debellaret. Expertus erat quoq;, quod crebro cū eis habito sermone, faterentur incorporeum esse deū, & non humanæ formę, ne, fortè necessitate humanæ formę, humana quoq; passio sequeretur. Et cum sic Theophilus saperet, tamen vt se vindicaret, quod bene prius prædicauerat immutauit. Mittēs enim in eremū, plurimos monachorum simplicium & spiritali exercitatione carentiū est venatus, dicens nō oportere sequi Dioscorum, neq; fratres eius dicentes, incorporeum esse deum. Deus enim secūdum diuinam scripturam & oculos habet, & aures, & manus, & pedes, sicut & homines. Dioscorus autem, eiusq; sequaces, sequentes Origenem dogma blasphemum introducunt, quasi deus nec oculos, nec aures nec manus habeat, neq; pedes. Hac seductiōe monachorum plurimi sunt

Theophilus Alexandrinus Monachi AEgyptij

Dioscorus Ammonius Eusebius Euthymius Dioscorus Hermopoleos episcopus

Theophili animus elatus & dolosus

decepti,& seditio feruētissima monachorum suscitatur. Sed exercitati viri seducti non sunt, simplices autem ardore fidei repente cōtra fratres insurgunt. Et facta seditione alteri alteros impetebant. Theophili sequaces Origenistas & impios appellabāt fratres. Isti vero sequaces Theophili Humaniformianos vocabant. Ob quam rem orta immani seditione, Theophilus cū armatorum multitudine venit in Nitriam cōtra Dioscorum eiusq; fratres. At illi vix fuga valuerunt declinare pericula. A

Quomodo hymni nocturni à Ioanne sint incœpti. Cap.8.

Io.Chrysostomus orationes addidit hymnis nocturnis Ariani Sabbato & Dñica

CVm hæc in AEgypto fierent, Ioannes Constantinopolitanus doctrina florebat,& apud cunctos fauorabilis habebatur. Auxitque primus in nocturnis hymnis orationes ob huiusmodi causam. Ariani (sicuti dictū est) extra ciuitatem collectas agebant. Sabbato autem atq; Dominica intra portas & porticus cōgregati, hymnos & antiphonas ex Ariano dogmate cōpositas decantabant. Et hoc maxima noctis parte facientes, diluculo cū ipsis antiphonis per mediam ciuitatem egressi portā, ad suā ecclesiam concurrebant. Cumq; hoc crebro quasi ad vituperationem orthodoxorū facere non cessarent, frequenter enim etiam hoc cantabant: Vbi sunt qui dicūt tria virtute vnū? Tum Ioannes metuens ne simplices huiusmodi cātibus traherentur, instituit suum populum, vt & ipsi nocturnis occuparentur hymnis, vt & illorum obscuraretur opus,& fideliū professio firmaretur. Studium ergo Ioannis valde vtile, cum turba periculisq; finitum est. Nā cum clariores hymni homousianorū noctu apparerēt (fecerat enim etiam cruces argenteas, quæ cum argenteis cereis portabantur, expensas ad hæc Eudoxia Augusta præbente) tunc Ariani zelo tracti, vsq; ad cędem insurgūt. Vna ergo nocte, facta congressiōe, lapide in frōte percussus est Brison eunuchus Augustę, qui ad hymnos exercendos fuerat deputatus. Sed etiam quidam ex populo vtriusque partis extincti sunt. In his motus Imperator, prohibuit Arianos hymnos publicé decantare. B

Homousiani

Brison eunuchus Augustæ

Quod episcopo Ignatio angelorū deū laudātiū visio sit ostēsa. Cap.9.

Antiphonarū origo.

DIcendum aūt est vnde sumpserit initium, vt in ecclesia Antiphonæ decantentur. Ignatius Antiochię Syrię tertius post Apostolum Petrum episcopus, qui etiam cum ipsis vixerat Apostolis, vidit angelorū visionem, quomodo per Antiphonas sanctæ Trinitati dicerēt hymnos. Isq; modum visionis Antiochenę tradidisse probatur ecclesiæ: & ex hoc ad cūctas transiuit ecclesias.

SOZOMENVS.

De inimicis Iohannis. Cap.10.

Io.Chrysostomus quo pacto odiū Augustæ sibi conflarit

FErtur vero quod inter alia Ioannes etiam propter Seuerianum Gabalensem episcopum, odiū Augustæ sibi conflauerit. Is enim Seuerianus & Antiochus Ptolemaidos, ambo eloquentissimi erāt,& corā ecclesia docere

A cere instructi. Veniens ergo prius Antiochus Constantinopolim eloquen tia promotus, atque pecuniis ditatus, in suam reuersus est ciuitatem. Quem æmulatus Seuerianus postea venit, videns quod Ioannes frequenter in ecclesia sermone facto mirabilis apparebat. Eratq; honorabilis apud multos Proceres, & apud ipsum Imperatorem pariter & Augustam. Itaq; cum Io annes profectus fuisset in Asiam, huic commẽdauit ecclesiam. Credebat enim eius blandimentis, quod se reuera diligeret. At ille magis se auditori bus commendabat. Quod cum Ioannes audisset, Serapione nunciante, æmulari cœpit. Reuersoq; ab Asia Ioãne contigit transeunte Seueriano, vt studio non assurgeret Serapio. At ille exasperatus clamauit: Si Serapio cle ricus mortuus fuerit, CHRISTVS inhumanatus nõ est. Ob hanc rẽ ac cusatus à Serapione velut iniuriosus & in deum blasphemus, ciuitate pulsus est à Ioanne. Quod Augusta cognoscens per familiares Seueriani, mox eum à Chalcedone fecit reuocari. Porrò Ioannes multis rogantibus, eũ videre refugiebat, donec in Apostolorum ecclesia in eius genibus poneret Augusta Theodosium filium suum, supplicans & sępe adiurans, vt Seuerianum ipsius reconciliaret affectui.

Antiochus

Seuerian⁹ pulsus Constantinopoli

SOCRATES.

Interea monachi ab eremo Constantinopolim veniunt cum Dioscoro B & fratribus, cum quibus Isidorus qui Theophilo amicissimus pridem, ob huiusmodi causam postea fuerat inimicus. Petrus quidam archipresbyter Alexãdrinæ fuit ecclesię, Hũc Theophilus ab ecclesia ex odio proiecit, culpans eum quasi mulierem quandam Manichęam, non prius abrenunciãtem hæresim, in cõmunionẽ sacram suscepisset. Cumq; Petrus diceret se eam iussu Theophili suscepisse, illo negante, Isidori testimoniũ Petrus implorabat, quod hoc actũ nõ ignorasset episcopus. Eo tẽpore Isidorus Romæ agebat, à Theophilo missus ad Damasum, vt ei Flauianũ Antiochiæ reconciliaret episcopum. Verum reuersus Isidorus Petri respõsionem veram esse firmauit, dicẽs quod mulier Manichęa cum episcopi fuisset iussione suscepta. Hinc accẽsus Theophilus, ambos expulit ab ecclesia. Ob hanc ergo causam Isidorus cũ Dioscoro & reliquis Constantinopolim venit, vt Principi & Ioãni eius facta narraret. Hæc Ioãnes cognoscens honorabat principio viros, eorumq; fruebatur orationibus. Cõmunione vero sacra cũ eis ante causæ cognitionẽ participare nõ voluit. His ita gestis, peruenit ad Theophilum sermo falsus, tanquam Ioannes illis cõmunicasset, vt eis ferret auxiliũ. Parabatq; vt nõ solum de Dioscoro & Isidoro sese vlcisceretur sed etiam Ioannem episcopatu deponeret. Misit ergo ad singularum episcopos ciuitatum epistolas, celãs intentionem suam, culpans tamen Origenis libros. Deinde Epiphanium Cypri fecit amicum, cum prius eius fuisset inimicus, tãquã de deo minus bene saperet, eumq; formam hominis habe

Petrus archipresbyter Alexandrinus

Isidorus pulsus Alexãdria

Io. Chrysostom⁹ recipit Petrũ & Isidorũ

re iudicaret. Tunc ergo quasi ex pœnitentia, eius se professus est sequi sectam, egitq; vt synodus episcoporum Cypri celebraretur, vt libri dānarētur Origenis. Porrò Epiphanius propter nimiam sui reuerētiam atq; simplicitatem circumuētus constituta synodo lectionem librorum Origenis interdixit. Misitq; literas ad Ioannem, monens vt ab Origeniana lectione abstineret: & synodo cōgregata quæ placuerāt, etiam ipse firmaret. Theophilus igitur famigeratum illum Epiphanium circumueniēs, & cognoscēs sua vota proficere, etiam ipse collectis episcopis libros dānauit Origenis, qui penè ante ducētos defunctus erat annos: non quod huiusmodi haberet intentionem, sed studens Dioscoro eiusq; nocere sequacibus. Ioannes autem paruipendens quæ ab Epiphanio & Theophilo fuerant nunciata, in doctrina ecclesiastica laborabat, & in ea quidem florebat, Nihil tamen de his quæ contra eū cogitabantur sæpe, curabat. Cumq; Theophilus iam manifeste studere videretur, vt Ioannem episcopatu deponeret: tūc etiam inimici Ioannis Theophilum sunt sequuti: & multi clerici, multi procerū palatū tempus inuenientes opportunum, nitebantur vt synodus Constantinopoli fieret contra Ioannem. Et hoc tam per epistolas sibiipsis, quàm per verba mandabant. Auxit igitur odium Ioanni causa Seueriani & Antiochi episcoporum quæ supra relata est. A

Theophili subdola vafricies

Ioannes Chrysostomus

Quomodo Epiphanius Cyprius Ioanni fuerit inimicus. Cap. 11. B

Epiphani⁹ Cyprius Cōstantinopolim

POst paucum vero tempus episcopus Epiphanius Constantinopolim venit, portans damnationem librorum Origenis. Quibus non quidem ipsum Origenem excōmunicatū decreuerant, sed libris tantummodo derogauerant. Egressus ergo ad Basilicam sancti Ioannis miliario ab vrbe septimo constitutam: & collecta ibidem celebrata, ordinatoq; diacono rursus venit in ciuitatē, & inuitationem quidē Ioānis declinauit causa Theophili: in propria vero mansione habitare magis elegit. Et vocans tunc præsentes episcopos, damnationem librorum Origenis legebat eis. Et quidā habētes Epiphanii reuerentiam subscribebant, plurimi autem hoc facere recusabant. Quorum fuit etiam Theotimus Scythiæ præsul, qui ita respōdit: ego, inquit, ô Epiphani, neque ei qui pridem bene requieuit iniurias inferre, neque rem blasphemam tētare præsumo, dānans ea quæ priores nostri respuere noluerunt. Proinde neq; malam doctrinā in libris Origenis esse conspicio. Tunc proferens libros Origenis legit, & ecclesiasticas expositiones ostendit, ac postea procedens dicebat: Qui his contumelias inferunt, nesciunt se ipsos. Hęc ergo Theotimus vitæ rectitudine nobilissimus Epiphanio respōdisse fertur. Sed quoniam detractores plurimi subrepentes, velut blasphemum respuunt Origenem, pauca de his dicere nō videtur absurdum. Viles homines, & qui per seipsos nequeunt apparere, vituperando meliorem esse se aliquid conātur ostendere. Hoc passus est primo

Memoranda sententia Theotimi

A mo Methodius, Lyciæ Olympi ciuitatis episcopus, deinde Eustathius pauci præsul temporis, & post eum Apollinaris, nouissime Theophilus. Isti derogabant Origeni, & alii ob aliam causam ad accusationem eius accesserunt. Methodius igitur cum multum derogasset primum Origeni, postea velut ex pœnitentia miratus virum, in dialogo quem attitulauit Xenoné, sic ait: Sed quid amplius ego de illorum querimoniis factis contra Origenem loquar? Quum enim culpant eum pro quibus putant causis, & nihil quasi male credentem de sancta trinitate reperiunt, ostenduntur in eo magis pietatis & rectitudinis testimonia perhibere. Athanasius autem defensor Nicæni concilii, libris propriis contra Arianos voce clara testem suæ fidei hunc virum vocat, illius libros coniungens suis, & hæc dicens: Mirabilis, inquit, & laboriosissimus Origenes hoc de filio dei nobis testimonium perhibens ait, coæternum eum asseuerans patri. Ignorant igitur seipsos derogatores Origenis, etiam laudatorem eius Athanasium blasphemantes. Hæc de Origene dicta sufficiant. Nunc sequamur historiam.

Methodius in Xenone de Origine

Athanasij testimonium de Origene

Quomodo Ioannes acceperit Epiphanium. Cap. 12.

IOannes igitur Constantinopoleos indignatus non est, quod præter regulas in ipsius ecclesia ordinationem fecisset Epiphanius, sed tamen rogabat vt inter episcopos cum eo maneret. At ille nec manere se cum eo nec B orare respondit, nisi Dioscorũ & qui cum eo erant, vrbe depelleret, & ipse in librorum Origenis damnatione subscriberet. Ioanne hæc facere differẽte & dicente, non oportere ante catholicam cognitionem aliquid facere petulanter: ad hoc consilium ab inimicis Ioannis Epiphanius instigatur. Quũ esset in Apostolorum ecclesia celebranda collectio, procedere faciunt Epiphanium, & coram omni populo Origenis damnare libros & adiudicare Dioscorum eiusque sequaces, simul quoque derogare Ioanni velut eorum defensori. Hęc Ioanni nunciantur. Altero vero die quum iam venisset Epiphanius ad ecclesiam, hæc per Serapionem verba mandauit: Contra regulas multa gessisti ô Epiphani, Primum quidem, quod ordinationem fecisti in ecclesia sub meo iure constituta: deinde quia me non iubente, in ea, autoritate propria sacra celebrasti. Rursus quod inuitatus excusasti, & nũc denuo in teipsum confidis. Quapropter obserua ne turbatio nascatur in populo, & huius rei periculum ipse suscipias. Hæc quum audisset Epiphanius ab ecclesia formidans abscessit. Quumque reuersurus esset ad Cyprum, ferunt quidam hæc eum mandasse Ioanni: Spero quod non morieris episcopus. At ille remandauit: Spero te ad tuam patriam non rediturum. Hęc vtrum verè dicta sint, nescio: ambo tamen hunc habuere finem. Nam nec Epiphanius viuus peruenit ad Cyprum, sed in naui defunctus est, & Ioannes paulo post ab episcopatu depositus est.

Io. Chrysost. non consentit in dãnatione librorum Origenicorũ Epiphanius Origenis libros dãnat & Dioscorum

Io. Chrysost. ad Epiphaniũ

Epiphanius subducit se

Cur Augusta grauius,& per quos Ioãni sit facta inimica, & quomodo in exilium fuerit deportatus. Cap.13. A

Io. Chrysost. aduersus Eudoxiam Aug.

CVmq; Epiphanius discessisset,perlatum fuit ad Ioannem,quod Eudoxia Augusta eum contra Ioannẽ armasset:& hinc accẽsus, linguæ vbertate sermonem fecit ad populum cunctarum mulierum vituperatione plenum. Hunc sermonem populus omnis arripuit quasi contra Augustam prolatus esset,& ita peruenit ad aures Imperatoris.Quod Augusta cognoscens,velut iniuriam suam narrauit Imperatori, dicens illius magis esse cõtumeliam quæ ipsius vxori fieret.Quamobrem factum est vt Theophilus contra eum perquam velociter synodum celebraret. Quod etiam Seuerianus simul agebat:erat enim adhuc inimicus. Inter hæc Theophilus venit, multos simul episcoporũ mouẽs. Cõfluebãt igitur plurimi Ioãnis inimici. Aderant etiã quos ab episcopatu remouerat. Omnes ergo concorditer in Chalcedone cõuenerũt,vbi tunc erat episcopus Cyrinus multa contra Ioannẽ loquens,impiũ eum superbumq; vocans.Episcopi vero delectabantur talibus.Porrò Maruthas Mesopotamenus episcopus,inuitus Cyrini calcauit tunc pedem.At ille dolore constrictus Constantinopolim cum episcopis transire non potuit:alii vero sunt transuecti.

An.do.403. Concilium in Chalcedone contra Ioan. Chrysost. Cyrini mors

SOZOMENVS.

Postea vero cum dolore laboraret eius crus continue,est abscisum: quia putredo penè omne corpus eius inuaserat,& in pedem aliũ iam serpebat. Is ergo post paululum temporis est defunctus. B

SOCRATES.

An.do.404.

Theophilo autem ab Alexandria venienti nullus occurrit, nec solenni honore potitus est.Erat enim apertissimus inimicus. Sed Alexandrini nautę,qui tunc venerãt cũ frumentis,occurrentes eum fauorabiliter susceperũt Cumq; venisset Cõstantinopolim,refutauit in ecclesiã introire, sed in vna domo Augustarum,vocabulo Placidiana tunc habitauit.Hinc ergo cœperunt contra Ioannem mouere causas: & non iam de libris Origenis mẽtio ferebatur,sed has accusationes illicitas excitabant.His ita pręparatis, cõuenientes episcopi in suburbano Chalcedonensi, quod Rufini nomine vocitatur,vbi est in honore Petri & Pauli Apostolorum basilica cõstituta,euocauerunt Ioannem satisfacturũ pro quibus accusabatur:iusseruntq; vt cum eo venirent Serapion,& Tigrius eunuchus presbyter,& Paulus lector.Isti enim simul accusabantur.Cumq; Ioannes euocantes velut inimicos refugeret,vniuersalem synodum fieri proclamauit.At illi nihil morati quater eũ euocauerunt.Qui cum noluisset occurrere,sed synodum fieri proclamaret, damnauerunt eum:in nullo culpãtes,nisi quod vocatus noluisset obedire, Cumq; hoc fuisset circa vesperam nunciatum, populus ad seditionem maximam excitatus est:& noctu concurrentes, eum trahi ab ecclesia nõ sinebant,

Domus Placidiæ Augustæ

Accusatur Chrysostom'

Cõdemnatur

A bant, sed clamabant, vt apud maius concilium de eo agitaretur examen. Porrò iussio Principis vrgebat, velociter eum eiici, & in exilium deportari. Hoc cognoscens Ioannes tertio damnationis die circa meridiẽ seipsum populo ignorante contradidit. Cogitabat enim ne vlla propter ipsum seditio nasceretur. Et ille quidem in exilium ducebatur. In populo autem seditio enormis est exorta, ita vt etiam multi inimicorum eius misericordia mouerentur, dicentes eum calumniam passum, quem paulo ante desiderabant videre depositum. Quamobrem clamabant omnes cõtra Principem atque concilium sacerdotum, & maxime contra Theophilum. Non enim eius machinatio iam poterat latere, quæ multis quidem indiciis apparebat, maxime quod Dioscoro eiusque fratribus mox post Ioannis deiectionem communicauerat. Tum igitur etiam Seuerianus in ecclesia docens Ioanni derogabat, dicens: Et si in nullo alio vituperandus Ioannes est, eius tamen superbia crimen est ad damnationem sufficiens. Omnia nanque peccata remittuntur hominibus, superbis autem deus resistit, sicut sanctæ scripturæ docent.

Mittitur in exilium

Seuerianus de Io. Chrysostomo

Iaco. 4. b. 1. Pet. 5. b.

Quomodo sit reuersus, & denuo à calũniatoribus impetitus. Cap. 14.

ORta igitur immensa seditione, populo discurrente, & ad ipsa regalia proclamante, Augusta permota rogauit Imperatorem, vt eum reuerti B præciperet. Misso igitur tunc eunucho Bresone, etiam necessitas Ioanni inuito, vt in ciuitatem ingrederetur, imposita est. Cum vero redisset, cũ multo eius honore ad ecclesiam plebs occurrit. Et mox vt Ioannes ingressus est, rogabant vt in episcopali sede resideret, & populo orationem pacis impenderet. Quod cum refutaret atque diceret, quod hoc oporteret iudicio fieri synodali, & eos qui damnauerant, suam sententiam reuocare, accendebantur omnes eum videre in loco proprio residentem, & verba doctoris audire. Qui licet diu tardaret, præualuit tamen populus & eum in sede residere episcopali coegit, & consuetæ orationem præbere pacis. Coactus etiam sermonem fecit ad populum. Hæc causa aliam præbuit inimicis occasionem. Et primum quidem de Heraclidæ ordinatione contra eum moueredicebatur Theophilus quæstionem, vt Ioannem huius rei occasione deponeret. Verum Heraclides non aderat, indicabatur autem velut præsens quasi quosdam iniuste cæcidisset, catenisque vinctos misisset in pompam Ephesi per mediam ciuitatem. Cumque pars Ioannis diceret auditorium debere iuste constitui, Alexandrini contendebant vt Heraclidis accusatores susciperentur. Hinc ergo seditio & cædes inter Constãtinopolitanum populum & Alexandrinum vehemens est exorta. Ob quam rem plurimi vulnerati, pauci etiam mortui sunt. Hæc videns Theophilus, repente diffugit Alexandriam. Quod etiam alii fecerũt episcopi, præter paucos, qui personam Ioannis amplectebantur. His ita gestis, reprehensibilis Theophilus est inuẽ-

Seditio Constantinopoli propter Chrysostomum in exilium abductũ

Heraclides à Chrysostomo ordinatus, accusatur

Seditio

Theophil⁹ recurrit Alexandriam

est inuentus. Cuius auxit inuidiam, quod rursus Origenis libris incumberet. Qui cum à quodam fuisset interrogatus, quomodo ea quæ damnauerat rursus amplecteretur, ita respondit: Origenis libri similes sunt prato floribus vniuersis pleno: quicquid ergo in eis bonum inuenero, hoc decerpo. Si quid vero mihi spinosum occurrerit, hoc quasi pungat, omitto. Hæc ergo Theophilus ait, non considerans Salomonis sapientissimi verba dicentis, quod verba sapientum sicut aculei sunt. Ob hanc ergo causam apud omnes Theophilus reprehensibilis videbatur. Porrò Dioscorus Hermopoleos episcopus paulo post fugam Theophili mortuus est, claraque sepultus in basilica apud ilicem constituta. Vbi propter Ioannem synodus fuerat celebrata. A

THEODORITVS.

Missus ergo tunc Ioannes in exilium, apud ostium habitabat Ponti, quod vocatur Hieron. Quumque per noctem terræmotus ciuitatem regiam inuasisset, Legati mane mittebantur ad eum, rogantes vt velociter reuerteretur ad ciuitatem, & orationibus suis pericula remoueret. Sed & alii post illos, & rursus alii destinati sunt, ita vt Legatis Bosphorus repleretur. Quod quum fidelissimus populus cognouisset, fluctus Propontidos nauibus est opertus. Omnes enim occurrerunt cereos & lampades accendentes pro reuersione pastoris. B

An.do.405. Locus exilij Chrysostomi

Occurrunt Chrysostomo

SOZOMENVS.

Interea cum Theophilus nauigio Hierapolim aduenisset, mortuo eius ciuitatis episcopo, Nilammonem monachum elegerunt ciues. At ille cum crebro refugeret ei Theophilus suadebat, ne sacerdotium refutaret. Tum ille promisit, dicens. Cras quod domino placet, implebitur. Altero vero die venientes ad cellam eius cogebat eum. Tum Nilammon, prius, inquit, oremus. Quod quum Theophilus laudasset, simul orabat. Nilammon autem repente finem vitæ cum illa oratione suscepit.

Nilammon

SOCRATES.

Qualiter Ioannes tractauerit Augustam. Cap. 15.

IOannes itaque doctrinis occupabatur, ordinauitque Serapionem Heracliæ Thracensis episcopum. Vnde contra eum maius odium excitatur. Nam paulo post hæc contigisse noscuntur. Augustæ Eudoxiæ statua argentea constituta est in columna Porphyretica chlamyde circumamicta: eratque posita nec proxime nec longe ab ecclesia Sophia, quam plateæ tantummodo diuidebat iter. Illic ergo consuete Ludus publicus occurrebat. Porrò Ioannes iniuriam hoc arbitratus esse ecclesiæ, consueta fiducia rursus suam armauit linguam. Et cum oporteret principes supplicationis verbo deflectere, vt à tali Ludo recederetur, hoc non fecit, sed impetu suæ vsus eloquentiæ, iubentes fieri talia obiurgabat. Augusta vero rursus ad suā hęc trahebat

Serapion

Statua Eudoxiæ August.

Ludus circa statuā Aug.

A trahebat iniuriam,& denuo præparabat,vt aduersus eum synodus celebraretur episcoporum.Hoc sentiens Ioannes, illam notissimã in ecclesia protulit homiliam,cuius initium est:Rursus Herodias insanit,rursusque turbatur:denuo saltat,denuo caput Ioannis in disco concupiscit accipere.Quod factum,amplius ad iram accendit Augustam.

SOZOMENVS.

De insidiis quæ Ioanni fiebãt. Cap.16.

INterea quidam homo comprehensus est, qui Ioannem volebat occidere,traditusque ad supplicium Præfecto,à Ioanne ne perimeretur ereptus est.Postea vero Elpidii presbyteri seruus,cursu in episcopum irruens,eum interimere nitebatur.Et dum à quodam teneretur , & ipsum repente percussit,simul & alium adstantem,& tertium. Tum clamore facto & multis conuenientibus plurimos interemit,nouissime tentus & traditus est.Ex illo tempore Ioannem populus custodiebat die noctuque eius circumsidentes domum. Subornati trucidarij,qui Chrysostomũ occiderent

SOCRATES.

De secunda depositione Ioannis,& de schismate facto propter eum. Cap.17.

PAulò post aderant episcopi,Leontius Ancyrę Galatię,Ammonius Laodiciæ,Brason Thraciæ Philippensis,Acacius Berœæ Syrię,& alii quidam.His præsentibus accusatores priores denuo mouebantur.Ioãnes itaque confidebat in talibus,rogans vt accusatio decẽter flagitaretur. Cumq; superuenisset festiuitas Natalis Saluatoris,Imperator solenniter ad ecclesiam non venit,sed mandauit Ioanni,quod ei non communicaret nisi criminibus prius exueretur.Cumque pro securitate Ioãnis accusatores eius valde terrerentur,præsentes episcopi nihil aliud requirebant, nisi quod post depositionem non decreto consiliũ resedisset in sede.Cumque ille respõderet,quod sexaginta quinque episcopi communicantes ei decreuissent,Leõtius & alii reclamabant dicentes: Sed plurimi te ô Ioannes deposuerunt. Cumque denuo Ioannes hanc regulam non orthodoxorum ecclesiæ, sed esse firmaret Arianorum: nam in Antiochia congregati pro damnatione fidei de Consubstantialitate prolatæ,odio Athanasii hanc regulam protulerunt:Tum illi non recta satisfactione condemnauerunt eum, non intelligentes quod dum hac regula vterentur,Athanasium quoque deponerent. Hæc acta sunt circa festiuitatem Paschę.Mandauitque Imperator Ioanni, non se posse ad ecclesiam venire,quod eum duo concilia condemnassent. Vacabat ergo Ioannes,& nequaquam in ecclesiam descendebat. Moxque omnes ei fauentes ab ecclesia recedentes, Pascha quidem in Thermis quæ Constantinianæ vocantur,celebrauerunt. Cum quibus plurimi episcoporum,presbyterorum,& sacri ordinis clericorum commoti sunt, collectiones seor- Alter synodus propter Chrysosto. Ioãnitæ vocati,qui erant à parte Ioannis Chrysostomi.

B

nes seorsum per loca diuersa celebrantes: vnde etiam Ioannitę vocati sunt. A
Porrò Ioannes duobus mensibus nusquam processit, donec Princeps eum duci iuberet in exilium. Et ille quidem tractus ab ecclesia, ducebatur. Quidam vero Ioannitarum eo die ecclesiam incenderunt. Qua ardente flans
An.do.406. ventus etiam basilicam Senatus pariter comprehendit. Quod actum est vicesimo Ianuarii mensis, Consulatu Honorii sexto & Aristhenis. Ob quam rem Optatus Præfectus vrbis cum Paganus esset, odio Christianorum plurimos Ioannitarum diuersis tormentorum generibus laniauit.

THEODORITVS.

De exilio & morte Ioannis. Cap.18.

Chrysostom' vbi exularit Cucusos

IOannes igitur non solum è ciuitate pulsus est, sed etiam in quoddam exiguum oppidum atque desertum Armeniæ Cucuson destinatus est. Inde rursus ad Pityuntem vbi fines sunt Ponti imperiique Romani, quæ loca crudelibus Barbaris sunt vicina. Sed clemens dominus non permisit victorem athletam per loca talia diu morari.

SOZOMENVS.

Innocentius Ro.Pont.pro Chrysostomo

Inter hæc Innocentius Romanus antistes audiens de Ioanne, & moleste ferens, volensque generale celebrari concilium, scripsit Ioanni & clero Constantinopoleos quod non oporteret Ioãni successorem dari, nec eius clerum alii parere pontifici, quas prolixitatis causa non transtuli. Aiunt vero Ioannem cum in exilium duceretur per visionem cognouisse diem quo B
moriturus esset, ostensum sibi à Basilisco martyre in Comanis: vbi cum esset itinere fatigatus, dolorem capitis non ferens & ardorem solis, vitam
Chrysostom' moritur languore finiuit.

SOCRATES.

Quartodecimo die Septembris mensis, Consulatu Honorii septimo,
An.do.405. & Theodosii secundo.

THEODORITVS.

Quomodo Illyricum & occidens propter Ioannem ab Orientalibus se suspenderint episcopis. Cap.19.

HVius igitur iniustitiæ causas abominati sunt præcipue Europæ Pontifices: ab eorum nanque se suspenderunt communione: pariter omnes Illyrici eius partis effecti sunt. Orientales autem plurimi quidem iniustitiam declinauerunt, corpus tamen ecclesiæ diuidere noluerunt. Verum mortuo illo omnium doctore terrarum, non prius Occidentales episcopi Aegyptiorum & Orientalium, Bosphorensium atque Thracensium sunt amplexi communionem, quàm illius sacratissimi viri nomen inter prædecessores poneretur episcopos. Et Arsacium quidem, qui post eum ordinatus est, ne alloquio quidem dignati sunt. Atticum vero Arsacii successorem, legationem crebro mittentem, & pacis pignora postulantem, in ἀντιψύχοις scri-

pto Io-

A pto Ioannis nomine, postea susceperunt.

SOCRATES.

De ordinatione Arsacii Constantinopolitani, & eius odio propter Ioannem. Cap. 20.

TRansactis itaq; diebus paucis, Arsacius Constantinopoleos ordinatur episcopus, Nectarii frater, valde longæuus, & plusquã octuaginta annos habens, qui mansuetissime admodum regebat episcopatum. An. do. 406. Arsacius Constantinopolis episcopus

SOZOMENVS.

Cuius opinioni derogauit postea, quod cum Ioannis fautoribus agebatur. Nam cum Arsacio cõmunicare nollent, nec orationem habere cõmunem, sed (sicuti dictũ est) seorsum per loca secreta vltima ciuitatis, sacra celebrarent, hęc ille renunciauit Imperatori. Cumq; iussisset vt eos manu militari turbaret, lapidibus atq; fustibus populum conuertit in fugam. Nobiliores autem & magis propensos in amorem Ioannis coniecit in carcerem. Porrò milites (vt fieri solet) accepta licentia, prædã circa mulierum ornamenta faciebant, zonas aureas, dextralia, monilia, lauatoria, anulos, diademata, & cum ipsis auribus earum auferentes inaures. Ob quam rem turba maxima & gemitus in ciuitate prouenit. Nec sic tamen illi affectum deposuere Ioannis: verum publice plurimi conuenire, nec in platea, nec in balneo præsumebant. Quibusdam etiam erat domi quoque manere periculosum, ita vt ciuitatem declinarent: Multi siquidem viri, plurimæque mulieres nobili genere procreatæ, virginitate atque virtute vitæ laudabiles fugerunt.

B

SOCRATES.

Eo tempore etiam grando vehemens Constantinopoli & circa eius suburbana descendit. Quod factum est Consulatu eodem Honorii sexto, & Aristęneti, die tricesimo Septembris mensis, quod dicebant dei ira factum, eo quod sine iudicio Ioannes fuisset condemnatus. Quibus verbis incrementum dedit mors Augustæ continuo subsequuta. Quarto nanque die post grandinem est defuncta. An. do. 406. Grando, Constantinopoli

SOZOMENVS.

Tum vero Cyrinus Chalcedonensis episcopus, qui Ioannem crebro lacerauerat, secto pede defunctus est.

SOCRATES.

Alii tamen dicebãt, Ioãnẽ hoc iuste perpessum, eo quod multas ecclesias Nouatianorum, Quartodecimanorũ, & aliorum tulisset hæreticorum. Chrysostom. Nouatianis fauet

SOZOMENVS.

De Eutropio lectore propter Ioannem in carcerẽ cõiecto. Cap. 21.

EO tempore quidam lector Eutropius est detectus, quasi & ipse in ecclesiam misisset ignem. Qui cum multa fuisset tormenta perpessus, conie- Eutropius lector in carcerem

ctus in carcerem, paulo post est defunctus. Quid auté de eo contigerit exi A stimio esse memorandum. Quidam vidit in somnis adstitisse altari virum pulchritudine & magnitudine decoratū, quasi in honore martyris Stephani consistentem, & quasi cogitantem eo quod boni viri nusquam inuenirentur, atque totam se circumire ciuitatem, & nisi Eutropium nullum penitus

Chrysostomiani torquētur propter factū incendium

inuenisse. Cumq; is qui viderat, experrectus fuisset, somnium retulit fidelibus viris. Deinde requirens eos qui à Præfecto comprehensi fuerant, & verberibus macerati, inuenit Eutropium, eiq; retulit visionem. At ille flēs, orationem sibi dari ab eo qui viderat, implorauit. Cumq; diuersos Præfectus torqueret, nec personas incendii reperiret, etiam mulieres quasdam tenens suadebat vt episcopi communionem amplecterentur Arsacii: & multę quidem

Olympias

declinauerunt: Olympias autem iniustum credens malitiæ satisfacere dixit: Adiice mihi calumniatores, & violētiam maioré impone: mihi vero phas non est communicare, & ea facere, quæ piis non licet perpetrare. Quam cum nequisset flectere Præfectus vt communicaret Arsacio, tum dimissam & paulo post tentā, multo nudauit auro, hoc modo credens ipsius frangi constantiam. Eo tempore Tigrius presbyter veste nudatus, & dorso cæsus, ita tensus est, vt pedum eius ac manuum articuli soluerentur.

SOCRATES.

De morte Arsacii & ordinatione pontificis Attici. Cap. 22. B

Arsati⁹ moritur An. do. 407.

ARsacius itaq; quum modicum vixisset tempus, defunctus est, Consulatu sequenti Stilliconis secūdo, & Anthemii, vndecimo die Nouembris mensis. Quo mortuo, de episcopatu Constantinopolitano magna cœpit esse contentio. Et propterea cum quatuor vacassent menses, sequenti Consulatu Arcadii sexto, & Probi, Atticus ordinatur episcopus, genere Armenius,

Atticus succedit An. do. 408.

habitu monachus, à iuuentute sua naturali sapientia decoratus.

SOZOMENVS.

De successione diuersorum patriarcharum. Cap. 23.

INterea cum Siricius quinque annis Romanorum rexisset episcopatum, Anastasius ei successit. Post quem Innocentius Pontificatus iura suscepit.

Siricius An do. 401. Anastasius An. do 404. Innocentius Roma. Pont. Flauianus Antiochenus Porphyrius succedit

Defunctus quoque est etiam Flauianus, non consentiens in damnationem Ioannis. Flauiano moriente, Porphyrius Antiochenum suscepit episcopatum. Et quoniam plurimi contra Ioannem consenserāt, propterea in Constantinopolitana vrbe multa diuisio facta est, ita vt missas apud seipsos plurimi celebrarent, & scandala prouenirent: quoniam propter gratiam Arsacii atq; Porphyrii, nec non Theophili Alexandrinæ ciuitatis episcopi, pridem studio Procerum posita lex fuerat, iubens omnes in ecclesiam cōueniré, & qui non communicarent, procul expelli.

De concussionibus quas barbari reipublicæ inferebant. Cap. 24.

EO tempore cum discordia sacerdotum, etiam Respublica magnis concussioni-

A cuſſionibus turbabatur. Huni nanque tranſeuntes Hiſtrum, Thraciam deuaſtabant. Iſauriæ quoque latrones maxima multitudine congregata vſq; ad Carenos & Phœniciam venientes, vrbes & vicos in medio poſitos populati ſunt. Per idem tempus Stilicon magiſter armorum erat apud Honorium magna præditus poteſtate, habebatque ſub ſe Romanorum plurimos atque gentilium. Qui contractis inimicitiis cum Arcadii ducibus, cogitabat congredi contra eos. Tunc ergo agens cum Honorio Alaricum regem Gothorum fecit ordinari magiſtrum militum, & acceſſit aduerſus Illyricum, eique Iouium Præfectum conſtituit, vt arma contra Romanos attolleret, ac prouinciales Honorii ſubderet ditioni. Et cum Alaricus Barbaros ſub ſe conſtitutos & per Dalmatias habitantes congregaſſet, venit ad Epirum vbi multo tempore commoratus, reuerſus eſt in Italiam: quia cum diſcedere voluiſſet Honorii literis eſt detentus, ſicut ipſe confeſſus eſt.

Huni in Thracia. Latrones Iſauriæ. Stilicon An. do. 412. Alaricus rex Gothorum

THEODORITVS.

Quomodo Alexander Antiochenus epiſcopus diſcordantem populum ad vnitatem reuocarit eccleſiæ. Cap. 25.

EA tempeſtate Cyrillus Theophili conſobrinus, Alexandrinum ſuſcepit epiſcopatum. Hieroſolymorum eccleſiæ præſidebat Ioannes vir mi-
B rabilis ſucceſſor Cyrilli. Antiochię autem Alexander, vir ſermone doctus, & virtutem oſtendens magnis operibus. Is enim Porphyrio ſuccedens, qui poſt Flauianum fuerat ordinatus, multa reliquit monimẽta clementiæ. Flauianus equidem ſapientiæ ſubtilitate florebat. Porrò ſacratiſſimus Alexander conuerſatione ſummoq; philoſophię eloquio, & plurima donorũ copia abundabat. Is nanq; etiam partem Euſtathii (quã pridem Paulinus flectere nõ potuit, nec poſt illum Euagrius) precibus vſus reliquo corpori copulauit: egitq; feſtiuitatem, cuius ſimilem nemo potuit aliquando videre. Nam quum omnes fideles ſumpſiſſet ſacerdotes ſimul & populum, venit ad locum, vbi Euſtathiani congregabantur. Apprehendensq; pſallentes & vnum canticum ſub quadam congruentia prędicantes, à porta vltima ciuitatis vſq; ad maiorem eccleſiam totam plateam compleuit hominibus, & oſtendit fluuium rationalem, inſtar fluminis decurrentis. Hæc Iudæi vidẽtes & Ariani, & paruę reliquię Paganorum, ingemuerunt, vidẽtes alios fluuios in mare eccleſiæ concurrentes. Is ergo Pontifex, Ioannis magni vocabulum eccleſiaſticis λογίοχοις primus inſeruit.

Cyrillus Alexandrinus Ioannes Hieroſolymitanus. Euſtathianos vnit orthodoxia

Quomodo corpus Ioãnis Cõſtãtinopolim fuerit reuocatũ. Cap. 26.

HVius doctoris reliquię ſequenti tempore in regiam deuectæ ſunt ciuitatem. Rurſumq; fideliſſimus populus per pelagus quaſi per terrã currens, vndas Boſphori lampadibus & cæreis obuelauit. Hũc ergo theſaurũ in illa ciuitate recondidit Imperator. Qui ſui aui & vocabulũ ſortitus eſt, &

Io. Chryſoſtomi reliquiæ Conſtantinopolim delatæ

pietatem seruat inuiolabilem. Is in eius loculum defigens oculos atq; fron A tem, pro Arcadio & Eudoxia genitoribus supplicauit, vt ignoranter delinquentibus veniã condonaret. Pridem enim mortui sunt eius parentes hũc orphanum relinquentes. Sed patrum & progenitorum deus, experientiã pupilli eum sentire nõ pertulit. Nam & pie nutriri fecit, & sine concussionis metu custodiuit eius imperiũ, atq; tyrãnorum consilia refrenauit.

De laudibus Theodosii iunioris. Cap. 27.

IS enim beneficiorũ semper memor honorabat beneficii largitorem, habebatq; participes hymnorum sorores seruantes conuersatione virginitatem, & delitias maximas iudicantes sacrorum meditationes eloquiorum, thesaurum inauferibilem existimantes manus egentium. Verum ipse Princeps multis etiam aliis adornatur, maxime vero clementia, mansuetudine, animi tranquillitate nunquam recipiens tempestatem fide vera atque probabili. Cuius indicium nos conuenit ostendere manifestum. Quidam vir conuersationis quidem monachicæ, sed asperior consilio, adiit Imperatorem pro quadam causa rogans. Cum hoc crebro fecisset, nec ea quæ postulauerat impetrasset, eum ab ecclesiastica communione prohibuit, & imposito ei vinculo, discessit. Verum fidelissimus Imperator ad palatium reuersus, tempore prandii præsentibus conuiuis ait, non se sumpturum cibum, nisi prius eius vinculum solueretur. Ob quam rem misit ad ciuitatis B episcopum, rogans vt iuberet ei qui ligauerat, vt ipsius vincula solueret. Cumque dixisset episcopus, non debere à quolibet obligationem recipi, & mandasset quod solutus esset: ille tamen eius non suscepit solutionem, donec qui ligauerat multo labore requisitus ei communionem quam prohibuerat, reddidisset. Idolorum igitur templa quæ fuerant derelicta, à fundamentis dirui fecit, vt posteri ne vestigium quidem erroris pristini reperirẽt. Hunc enim sensum etiam in sua lege conscripsit. Quãdo igitur Roilas dux Scythiæ transiuit Histrum, & cum innumero exercitu vehementer Thracias populatus est, ipsamque regiam ciuitatem obsidere se & subuertere minabatur, supernis iaculis atque fulminibus eum maiestas diuina percutiẽs, & ipsum & omnem simul concremauit exercitum.

An.do. 411. Theodosij iunioris laus

Templa Gentiliũ à fundamentis euersa

Roilas Scytharum Nomadũ dux fulmine ꝑstratus cum exercitu

De miraculis contra Persas gestis. Cap. 28.

TAle aliquid à domino eius cõsolatore etiam Persico prælio gestum est. Nam cum illi Romanos vacare cognouissent, & ciuitates in confinio constitutas debellarent, pacisq; pacta transcenderẽt vastatis finibus, nemo ferebat auxilium. Imperator nanq; de pace præsumens, duces & milites ad alia bella miserat. Tunc ergo imbre vehementissimo, & grandine demissa, vlterius eos deus accedere non permisit, eorumque ligauit cursum, ita vt viginti diebus totidem ambulare stadia non valerent. Duces vero venientes congregarunt exercitũ, & in priori bello obsidentes vrbẽ Imperatoris vocabulo

Persæ contra Theodosium iuniorem

A cabulo nominatam,ridiculos oſtendit. Cum enim pluſquam triginta diebus Gororanes rex,prædictam vndique obſideret ciuitatem,& multa machinamenta conſtrueret, & turres contra muros ciuitatis excelſas ædificaret, ſolus Eunomius ſacratiſſimus eius ciuitatis epiſcopus reſtitit, & impetum moliminis eorum machinaſque deſtruxit. Et licet duces noſtri hoſtibus bellando ceſſiſſent,& obſeſſi ciues reſiſtere non auderent, iſte ſolus pugnando à vaſtatione præſeruauit ciuitatem. Vnus itaque partis hoſtilis vir dum conſuete blaſphemaret,& Rapſacis atque Sénacherib verba profunderet,& cum væſania minaretur,ſacrum ſe concrematurum templum:ille vir ſanctiſſimus non ferens huius inſaniam,iuſſit baliſtam poni iuxta propugnaculum, quæ Apoſtoli Thomæ habebat vocabulum: & maximo in eâ lapide coaptato,in nomine,inquit,eius qui eſt blaſphematus,lapidē tenſo arcu dimittite.Tum lapis emiſſus veniens vſque ad faciem nephandiſſime blaſphemantis,vultum eius valde corrupit,caput contriuit, cerebrúmque in terram diſperſit.Hoc cum Dux exercitus cognouiſſet, qui ſe ciuitatem capturum eſſe minabatur ſiluit, & rebus ipſis victum ſe eſſe profeſſus eſt,& metuens quæſiuit pacem. Sic ergo Rex omnium fideliſſimum hunc principem conſeruauit,cum & iſte ſeruitutem profiteatur, & cōpetens offerat domino miniſterium.

Gororanes

Eunomius epiſcopus

B De ſucceſſione Pontificum. Cap.29.

INter hæc Innocentio optimo Romanæ vrbis antiſtiti ſucceſſit Zoſimus Zoſimo Bonifacius,Bonifacio Cœleſtinus.Hieroſolymis vero poſt Ioānem Praylius ſuſcepit eccleſiæ præſulatum. Verum in Antiochia poſt ſacrum Alexandrum Theodotus caſtitatis ſpeculum,eccleſiæ pontifex ordinatur manſuetudine & puritate conuerſationis ornatus.Is enim cohortem Apollinaris aliis ouibus miſcuit,rogans eos vt vnirentur ouili. Ea quidem tempeſtate Iſdigerdes Perſarum rex contra eccleſias huiuſmodi de cauſa bella commouit.

An.do.418. An.do.420. An.do.426. Zoſimus Bonifacius Cœleſtinus Praylius Theodotus Apollinariſtę vniti orthodoxis.

De virtutibus Abdæ apud Perſas epiſcopi. Cap.30.

ABdas quidā erat epiſcopus plurimis virtutibus adornatus. Is non mediocriter vſus zelo diuino, πυρεῖον, id eſt, focum eorum ſeu Veſtam deſtruxit. πυρεῖα nanque illi vocant templa, in quibus ignem ſeruant: deum enim arbitrantur ignem.Hoc cum rex cognouiſſet à Magis, euocauit Abdam: & primo quidem manſuete culpauit factum, præcipiens vt πυρεῖον rurſus ædificaret. Illo reſiſtente,& hoc nequaquam facere confirmante, vniuerſas ſe rex deſtructurum interminatur eccleſias: cuius interminationem completio ſubſecuta eſt.Nam prius illum virum occidi præcipiens, deſtrui quoque eccleſias imperauit. Ego ſanè deſtructionem τὸ πυρεῖον non reor opportune commiſſam:neq; enim ſanctus apoſtolus cum veniſſet Athenas, & ciuitatem repletam idolis conſpexiſſet,aras ab illis honoratas deſtruxit,

An.do.410. Abdas epiſcopus, Perſarum πυρεῖον deſtruxit

 ſed ratio-

sed ratione ignorantiam redarguit,& veritatis iura monstrauit. Quod vero destructũ templum reædificare noluerit, sed necem magis elegerit, valde admiror, & plurimis eum honorandum coronis existimo. Tale est enim ignem adorare, quale eius ædificare templum. Hinc ergo sumens tempestas initium, sæuissime atque ferociter circa pietatis alumnos intumuit, & triginta iugiter annis fluctuatio dura permansit, à Magis veluti quibusdam procellis agitata. Magos enim appellant Persæ eos, qui elementa deificãt. Quorum fabulas in alia conscriptione monstrauimus, in qua horum interrogationibus dignas solutiones obtulimus. Gororanes itaq; filius Isdegerdis, post patris mortem cum imperio etiam contra Christianam pietatem bella suscepit. Quas enim tormentorũ species, & suppliciorum adinuentiones piis intulerit, non est facile nunc narrare. Aliorum namq; manus excoriauerunt, aliorum dorsa, aliorum capita, à fronte inchoantes vsque ad ceruices nuda cute reliquerunt. Alios sectis per mediũ calamis, nudos operiẽtes, & ipsas sectiones calamorũ carnibus aptantes, à capite vsque ad pedes funibus stringentes, postea calamos ex eorum membris violenter trahebant, vt acutæ sectiones calamorũ cum traherentur eorum carnes secarent, & tormentum amarissimi doloris inferrent. Deinde fodientes lacus, & eos vndique obturantes, soricum maiorum greges in eos immiserunt, eisq; pabulum athletas dederunt, impie ligantes manus eorũ & pedes, ne possent à se bestias remouere. Sed & alia tormenta sæuiora valde exercuerunt, habentes doctorem veritatis inimicum: Sed non potuerunt athletarũ deuincere fortitudinẽ. Sponte namq; currebãt, vt occasione huius mortis incorruptibilis vitæ dona perciperent. Duorum tamen aut trium faciam mentionem, vt per hos reliquorum fortitudo monstretur.

Persecutio Christianorũ apud Persas

A

B

De Hormisda apud Persas nobilissimo confessore. Cap. 31.

Hormisdes Persa

HOrmisdes quidam valde nobilis apud Persas erat, qui patrem Præfectum habuerat. Hunc cum rex cognouisset esse Christianũ, deduci fecit, & imperauit vt salutarem negaret deum. At ille: Nec iustum, inquit, nec vtile præcipis imperator. Nam qui docetur vt deum omnium facile contemnat ac neget, facillime quoq; spernit imperatorẽ, cum & ipse sit particeps naturæ mortalis. Et si summo supplicio dignus est, qui tua sceptra contempserit Imperator, multiplicibus tormentis subdendus est, qui cunctorum negauerit creatorẽ. At Imperator cum debuisset mirari prudentiam, fortissimum diuitiis & dignitate nudauit athletam, iussitq; vt nudus traheret camelos exercitus. Cumq; plurimi transissent dies, respiciens de superioribus Imperator, vidit illum eminentissimum virum solis radiis inflammatum, & pulueris squalore repletũ, patriæq; nobilitatis memor, eum ad se iussit adduci, & lineis vestibus operiri. Deinde putans quod tam præcedenti afflictione, quàm ex ista clemẽtia molliretur, vel nũc, inquit, ista obstinatiõe

A stinatione exutus, nega filiū fabri. At ille dei zelo repletus, dirupit vestem & proiecit, dicēs: Si propter hoc me putas à pietate recedere, habe donum cum impietate. quam possides. Hāc eius fortitudinem contemplatus, nudum eum è suo expulit imperio.

De Sanne apud Persas confessore. Cap. 32.

SAnnen quoque mille famulorum dominum, resistentē sibi, & negare creatorem omnium nolentem, requirens quisnam seruorum eius esset sęuissimus, illi aliorum seruorum tradidit dominatum. Cui ipsum quoque dominum seruire præcepit, simul & eius vxorem. Per hoc putans propugnatorem se flectere veritatis. Sed spe sua deceptus est. Habebat enim ille domum in petra constructam. Sannes

De Beniamin Persico diacono, eiusque martyrio. Cap. 33.

BEniamin etiam diaconum comprehendens, clausit in carcere. Cumq; duo transissent anni, superuenit Legatus Romanorū pro aliis causis acturus. Et cum hęc cognouisset, postulauit à rege vt dimitteretur Diaconus. Porrò rex iussit vt promitteret Beniamin quod nulli Magorū doctrinam Christianam prædicare tentaret, & dimitteretur exire. Tum Legatus quidem custodire Beniamin quæ rex pręceperat compromisit. Beniamin

B autem audiens monita legati: Impossibile est, inquit, non me participare lumen aliis, quod ipse percepi. Quanto enim supplicio dignus sit qui talentum absconderit, sacra euangeliorum testatur historia. Sed rex horū tum nihil cognoscēs, iussit eum absolui à vinculis. At ille pręgdicare nullatenus cessabat: & capiens eos qui ignorātię caligine tenebantur, intelligibili luci iugiter offerebat. Dumq; transisset annus, regi gesta illius nunciantur. Tū deductum à se, negare iussit quē adorabat deum verum. Ille quęsiuit à rege dicens: Quo dignus honore est, qui suum derelinquens regnum, inuadere studuerit alienum? Quumq; dixisset rex: Morte vltimoq; supplicio: Sapientissimus ille respondit: Quid ergo non iuste patiatur homo, qui factorem mundiq; creatorem, nutritorem, ac saluatorem deserens, vnū con seruorum suorum deificare voluerit, & debitum illi cultum isti magis obtu lerit? His sermonibus rex accensus, viginti calamos acui, & totidem vngui bus digitorum eius manuū atque pedum præcepit infigi. Cumq; hoc supplicium ab eo derideri conspiceret, alium rursus calamum acutū in eius femur vnde humana origo descendit, iussit immitti. Cumq; crebro eiiceretur & rursus induceretur, ieffabiles ei dolores excitabat. Post hoc vero supplicium impius atq; ferox virgam grādem spinis vndiq; plenam, per eius meatum iussit induci, & hoc modo spiritum fortissimus decertator emisit. Sed & alia multa ab illis impiis sunt tentata. Nec tamen mirandum, quod illorum ferocitatem & impietatem longanimiter deus omnium patiatur, quando ante imperium Maximi Constantini quicunq; fuerunt Romano

rum imperatores, contra veritatis ministros vehementer insanierint. Diocletianus nanque passionis salutaris die in omni imperio Romanorũ, destruxit ecclesias. Sed nouem transactis annis istæ quidem denuo refloruerunt, & multiplicem magnitudinem susceperunt. Ille vero post rabiem suę impietatis extinctus est. Nam & bella huiusmodi futura dominus prædixit & ecclesiæ victoriam prædicauit. Nos tamen ipsę quoq; res edocent, quod magis nobis vtilia sunt bella quàm pax: quia pax delicatos nos facit, remissos & timidos: porrò bellum & mentem acuit, & præsentia quasi trãseuntia contemnere persuadet. Sed hæc quidem etiã in aliis operibus crebro diximus. A

Diocletianus in die passiõis domini, omnes ecclesias Christianorũ euertit

De Theodoro Antiocheno episcopo, & Theodoro Mopsuestiate Pontifice. Cap. 34.

Theodorus Mopsuestiates episcopus

EO autem tempore quo sacratissimus Theodorus Antiochenã regebat ecclesiam, Theodorus μὲν τῆς quidem episcopus, sed totius doctor ecclesiæ, cum contra vniuersam cohortem hæreticorũ fortiter pugnasset, finem vitæ sortitus est. Is enim Diodori quidem magni doctrina potitus est. Ioannis vero sacratissimi fuit socius atque cooperator. Communiter enim Diodori pocula spiritalia sunt adepti: qui sex & triginta annis mansit in Præsulatu, & contra Arii Eunomiiq; acies fortissime præliatus est, insidias que latronis Apollinaris extinxit, optimaq; pascua diuinis ouibus præparauit. Cuius frater Polychronius Apamiensium rexit ecclesiam, & gratia sermonis, & claritate vitæ ornatus. B

Polychronius

SOCRATES.

De fine Imperatoris Arcadii. Cap. 35.

Arcadij Aug. thors Anno. 410.

NOn multo post tempore quàm Ioannes defunctus est, moritur & Arcadius Imperator, vir mitis & quietus. Et circa finem vitę pro huiusmodi causa venerabilis existimabatur. In vrbe Cõstantinopoli domus est maxima, habens cognomen καρύαι, id est, nucis. Est enim in eius domus vestibulo arbor nucis, in qua sermo est fuisse appensum martyrem Acacium & defunctum. Ob quam rem etiam Oratorium illic est ædificatum. Hũc Arcadius videre volens, ad orationẽ venit, votoque completo reuertebatur. Proinde cuncti circa Oratorium habitantes, volentes imperatorem videre accurrebant, & alii quidem extra domum præcesserant, vt melius aspectum principis & ordinem viderent obsequii, alii vero sequebantur. Cúmque omnes cum mulieribus atque filiis simul & mancipiis extra domum fuissent egressi, repente maxima domus Oratorio cohærens, subito tota corruit, clamorque cũ admiratione sequutus est, quod oratio principis tot homines à ruinę imminẽtis periculo liberasset. Arcadius itaque relicto annorũ octo filio Theodosio (de quo iã cõplura sunt narrata) defunctus est, Consulatu Bassi & Philippi, primo die Maii mensis, anno secundo ducentesimæ

Acacius martyr

Domus τῆς καρύας apud Constantinopolim corruit

A tesimæ nonagesimę septimæ Olympiadis. Is ergo cum patre quidẽ Theodosio tredecim regnauit annis, post mortem vero patris quatuordecim. Vixit annis trignta & vno.

HISTORIAE ECCLESIASTICAE QVAM TRIPARTITAM VOCANT, LIBER VNDECIMVS.

SOCRATES.

Quod Theodosii iunioris imperiũ Præfectus regebat Anthemius. Ca.1.



RCADIO Imperatore defuncto, Honorius quidem eius frater regebat Hesperias, Orientales autẽ Prouinciæ sub ditione manebant Theodosii Iunioris, cum esset annorum octo, Anthemio Præfecto omnia disponente. Erat enim iste nepos Philippi, qui Paulum episcopum sub Cõstantio ab ecclesia expulerat, & Macedonium introduxerat. Is muro maximo vrbem Cõstãtinopolim circũdedit. Qui vir sapientissimus in B ter illius tẽporis homines & putabatur & erat, & nihil incõsulte faciebat, sed cum multorum consilio quæ erant agenda tractabat, & maxime Sophistæ Troilo se credebat.

An. do. 411 Honorius Aug.

Anthemius Præfectus

Troilus Sophista

De Attico episcopo eiúsque moribus. Cap. 2.

IMperatore porrò octauum annũ agente, iam tribus annis Atticus habebat episcopatũ, vir clarus & eruditus, venerabilis atq; prudens. Vnde etiã ecclesias sub eo magnũ sumere contigit incremẽtum. Nõ enim solis propriç fidei personis munificus erat, sed etiam hæreticis miraculum suç sapiẽtiæ demonstrabat, quos vexare quidem nolebat. Cum vero eos terrere tentasset denuo mansuetudinem ostendebat. Et inter hæc non negligebat eloquentiam. Laborabat enim circa veterum lectiones, noctu eis incumbens. Quapropter nõ eum mouebant Philosophicę aut Sophisticę lectiões. Erat enim & confabulantibus gratus, & cum tristibus mœstus, & absolute (secũdum Apostolum) omnibus omnia factus est. Primo quidem cũ presbyter esset, libros faciebat, & meditatos corã ecclesia recitabat. Postea vero etiã fiduciam cum labore sortitus, sub oculos doctrinam laudabilem proferebat. Non tamen tales erant eius sermones, vt etiam ab auditoribus scripturę traderẽtur. Quę vero eius tẽporibus memoranda acciderint narrabo.

Atticus Constantinop.

1. Cor. 9. d

De Theodosio episcopo Synnadæ, & quemadmodum illic Macedoniani conuersi sint. Cap. 3.

In Syn-

Theodosius Synnadensis persecutor Macedonianorum

IN Synnada Pacatianæ Phrygię ciuitate, Theodosius quidã erat episcopus,& Macedonianos cũ illic plures essent,insequebatur,& non solũ eis è ciuitate,sed etiam ab agris nimia crudelitate pellebat, cũ Orthodoxorũ ecclesia persequutiones inferre nõ soleat.Quod ille nõ zelo rectę fidei,sed pro pecuniarũ amore faciebat,Cõtra quos, vniuersos tã clericos quàm Iudices prouinciales armabat,& præcipue Agapitũ eorũ turbabat episcopũ Cumq; iudices prouinciæ ad inferenda tormẽta, sibi sufficere nõ putaret, Constantinopolim est profectus, vt Pręfectorũ auxilia mereretur. Ibique posito Theodosio propter huiusmodi causam Agapitus Macedonianorum episcopus ad meliorẽ se contulit partem,habitoq; tractatu cum omni clero,& euocans totum populum sibi subiacentem, suasit eis, vt Consubstantialitatis susciperent fidem.Hoc facto,repente cum maxima multitudine,imò cum omni (vt ita dixerim) ciuitate ad Orthodoxorum ecclesiã venit,& oratione facta,sedem in qua Theodosius pręsidere solebat,obtinuit. Tum vniens populum,& deinceps fidem Consubstantialitatis docens,ecclesiã tenuit Synnadensem.His ita gestis,non post multũ temporis Theodosius cum Præfectianorum venit auxilio, & nihil sciens horum quę fuerant gesta,ad ecclesiam properauit.Ex qua ab omnibus expulsus, rursus Constantinopolim remeauit,& apud episcopũ Atticum quæ fuerant contra eum gesta deposuit,quemadmodũ iniuste episcopatu fuisset expulsus. Atticus aũt cognoscens vtilem causam ecclesiæ accidisse, Theodosiũ quidem verbo consolatus est,vt patienter ferret.Præponens autem causis personalibus generalem vtilitatem scripsit Agapito, vt teneret episcopatum, nihilq; de inimicitiis Theodosii cogitaret.

Agapitus τὸ ὁμοούσιον amplectitur,& fit episcopus Synnadensis

Theodosius episcopus non recipitur à suis

A

B

Quomodo Iudæus paralyticus per baptismum sit curatus. Cap. 4.

Iudæus paralyticus sanitati restitutus

HOc igitur vnũ est rerũ vtilium, quæ Attici temporibus in ecclesia acciderunt.Sed neque miraculorum aut sanitatum his defuit causa tẽporibus.Quidam nanque Iudęus cum paralyticus esset, plurimis annis ĩ lecto iacebat.Cũq; omnis medicina ei fuisset adhibita, & cunctorũ Iudæorum nihil oratio pręualeret:nouissime ad baptismatis Christiani gratiam confugit,huic soli veritatis medicamini se committẽs. Hoc velociter episcopo Attico nunciatur.Quẽ catechumenum factũ,& spẽ Christi promittẽs, deportari cum lecto pręcepit ad baptismum. Verum Iudæus paralyticus baptismum vera fide suscipiẽs,cum de fonte fuisset leuatus,statim morbo caruit,& deinceps sanus fuit.Hanc igitur curam virtus Christi etiam nostris temporibus demõstrauit.Qua ex causa plurimi Paganorũ credentes baptizati sunt.Iudæos autem licet signa quęrentes,hæc tamen non prouocauerũt ad fidẽ.His ita apud Christianos gestis,plurimi paruipendentes, in sua nequitia permanserunt.Et non solum Iudæi tantis prodigiis repugnabant,sed etiam sequaces eorum similia sapuisse conuicti sunt.

De Sabba-

A De Sabbatio hęresiarcha, eiusque sequacibus. Cap. 5. Sabbatius

SAbbatius itaq; (cuius ante fecimus mentionẽ) nolens in suo ordine manere presbyteratus, desiderabat episcopatum. Iisdẽq; tẽporibus recessit ab ecclesia Nouatianorũ, occasionẽ habẽs quasi propter obseruationẽ Paschę Iudaici. Faciebatq; collectas cõtra Sisinniũ suũ episcopum ĩ loco ciuitatis qui ξηρόλοφος appellatur in Arcadii foro. Illic enim rem cõmisit valde periculosam. Die nanq; festiuitatis in euangelica lectione, vbi scriptum est: Erat enim Pascha Iudęorũ, verba quę nusquã scripta neq; audita sunt a usus est adiicere, id est: Maledictus qui pręter azyma celebrauerit Pascha. Hoc auditũ manauit in populũ, & simplices decepti Nouatianorũ laicorũ cõuenerũt ad illũ. Quod tamẽ malũ nõ remãsit inultũ, sed in finẽ pessima eius falsitas est cõuersa. Paulopost enim cũ ad quandã festiuitatẽ multi cõcurrerẽt, vt vigilias solite celebrarẽt, formido subito dęmoniaca irruit super eos, quasi Sisinnius eorũ episcopus veniret cũ maxima multitudine. Factaque turba videlicet noctu, & in angustiæ loco comperti semetipsos contriuerunt, ita vt vltra septuaginta homines morerentur. Hoc factum plurimos à Sabbatianorum secta prohibuit: quidam vero in eius rusticitate manserunt.

ξηρόλοφος

Mar 14.a Luc. 22.a

Sabbatiani

B De morte Dorothei Arianorũ episcopi, & ordinatione Barbę, & quę sub eo sint gesta. Cap. 6. An. do. 409.

EO tempore Dorotheus Arianorum Pręsul, quẽ ab Antiochia Constantinopolim transtulerãt, cum centũ & nouemdecim vixisset annos defunctus est, Cõsulatu Honorii septimo, & Theodosii secũdo, sexto die Nouembris mensis. Post quem Arianæ superstitionis Barbas ordinatur episcopus. Sub hoc itaque Barba, per duos presbyteros eloquentissimos Arianorum religio floruit, quorum alter Timotheus, alter Georgius dicebatur. Sed Georgius doctrina Helladica eruditus erat, Timotheus sacris literis incumbebat. Et Gregorius quidẽ semper Aristotelem & Platonẽ habebat in manibus, Timotheus Origenẽ, ita vt etiã lingua Hebraica loqueretur. Timotheus pridem Psathyrianorũ fuerat hæreseos, Georgiũ Barbas presbyterũ ordinauit. Timotheũ itaq; ego ipse vidi, & cognoui quẽadmodũ interrogantibus fuerit respondere paratus, soluens obscurissimas quæstiones, quæ in diuinis inueniuntur eloquiis, testem vocans veracissimũ Origenẽ. Mihi tamen videtur admirabile, quomodo tales viri in Arianorũ lege manserint, quorum vnus quidem Platonem semper habebat in manibus, alter spirabat iugiter Origenem: cum nusquam Plato secundã vel tertiam causam (sicuti ipse nominare solet) initiũ subsistentię asserat percepisse, & Origenes coæternum vbiq; fateatur filiũ patri. Qui licet in sua sententia mãserint, religionem tamen Arianam perduxerunt latenter ad meliora. Multas nanq; Arii blasphemias doctrinis propriis expulerunt.

Dorotheus Arianorũ epũs
Barbas Arianorum epũs
Timotheus, Georgius Ariani

Origenes veracissimus testis

Inter

Christianus fieri potuit, cum aliud miraculum per Marutham & Ablaté A Persidos episcopú prouenisset. Ambo nanq; molestú dæmonem à regis filio propulerunt, orationibus vacantes atque ieiuniis. Post hæc Isdigerde defuncto antequam fieret Christianus, ad eius filium peruenit imperium. Cuius tempore inter Persas atque Romanos pacta soluta sunt.

Quemadmodum Italiam vastarit Alaricus. Cap. 9.

PEr idem tempus Innocétius, primus Romę Nouatianos persequi cœpit, multasque eorú abstulit ecclesias. Quo tempore Roma est à Barbaris deprędata. Alaricus ení quidá Barbar9 ditiói Romanorú & Theodosii íperatoris subiect9, atq; cótra Eugeniú tyránú auxilia largit', & propterea Romanis dignitatibus honoratus, felicitaté suá nó ferés, íperare qdé nó elegit, sed discedés ab vrbe Cóstátinopolitana, venit ad partes Hesperias. Cú q; venisset í Illyricú, oía subuertebat, & tráfiés Thessaliá, habita cógressióe circa fluuiú Pinú apud Nicopolim Epiri, penè tria milia virorú eius Thessali peremerút. Posthæc aút quicquid eis occurreret destruétes, nouissime Romá venerút. Quá vastátes, plurima quidé miraculorú ei9 igne cócremauerút, pecunias aút abripuerút, multosq; Senatorú ordinis diuersis subdidere suppliciis. Deridétesq; Romanorú regnú, íperatoré fecerút quédá noíe Attalú, qué vno die tanq́ íperatoré fecerút procedere, altero vero serui schemate ministrare. Hęc cú egisset Alaric9, repéte in fugá conuersus est, fama procedéte q̄ Theodosius Imperator cótra eú misisset exercitú, q̄ fama non B fuit ficta, sed vera: ná exercit9 veniebat. Fertur itaq; cú Alaric9 proficisceretur Romá, vir quidá venerabilis, cóuersatióe monach9, eú monuisse, ne ma la talia facere tétaret, neq; cędib9 gauderet aut ságuine. At ille: Nó (inquit) ego volés Romá ꝑficiscor, sed qdá quotidie mihi molest' est, torqués & dicés: Perge, & Romá destrue ciuitaté. Hęc etiá de his dicta sufficiant.

An. do. 412. Innocentius Pont. Ro. aduersus Nouatianos

Alaricus Romam venit An. do. 413

De Cęlestino Romano pontifice, & quomodo Nouatianos fuerit insequutus, & dę Sabbatio. Cap. 10

INter hęc Cęlestinus Romę ordinatur epús, qui etiá Nouatianorú abstraxit ecclesias, & eorú epúm noíe Rusticulú, í occulto coegit celebrare Collectas. Vsq; ad illud náq; tépus plurimas Nouatiani habebát ecclesias. Porrò Cóstantinopoli nó talia pertulerút, sed cú eos diligerét etiá intra vrbem eos Collectas facere permiserút. Mortuo vero Sisinnio Nouatianorú epó, Chrysantus ad episcopatú trahebatur, vir multis Romanorú dignitatib9 honorat9. Quo fugiéte, Sabbatius se tépus opportunú ad episcopatú inuenisse credés, fecit quosdá ignobiles sibi manus íponere, iusiurádú qđ prębuerat ꝑuipédés. Cuius mores cú populus abhorruisset, Chrysantú per loca oía requirebát. Qué inueniétes in Bithynia, inuitú sacerdotiú suscipere coegerunt. Qui nihil percipiebat de ecclesia, nisi dominico die duos panes.

An. do. 416 Cœlestinus Pont. Ro. Nouatiani Romæ in occulto

Chrysantus

Sabbatius

De seditione & nece Christianorum quæ per Iudæos apud Alexandreiam acciderunt. Cap. 11

EA porrò tépestate Iudęorú genus ab Alexádreia est huiusmói de causa eiectú. Alexádrinorú populus plusquá aliæ generatióes seditióibus de-

An. do. 418 Alexandrini seditiosi

A

Christiani dabāt operā spectaculis apud Alexandriam

ditus est:qui si occasioné acceperit,intolerãda mala cómittit.Ná citra sanguiné nó cessat à lite.Cõtigit itaq; tũc vt inter se cõtẽtiões haberẽt,nó propter necessariá causam,sed propter studiũ Pãtomimorũ:quia ení is qui die Sabbatorũ saltabat, plurimũ habebat populũ Iudęorũ , dũ vacãtes nó auditiói Legis,sed Theatris occuparẽtur,ea dies litigiosa extitit inter partes. Cũq; hoc aliquatenus fuisset ab Alexãdreiæ Pręfecto correctũ,nihilomin' máſere Iudęi partis alterius inimici.Et cũ essent sẽper Christianis infensi, cõtra Pãtomimos eorũ amplius pugnabãt.Tũc igitur Horestes Pręfectus Alexãdreię festiuitaté quãdã quã Politiã vocãt,in Theatro celebrabat,vbi & aderant quidam fautorũ Cyrilli, dispositiões Præfecti volentes cognoscere.

Horestes Præfectus Alexandrinus
Hierax ludimagister

Inter quos,quidã noíe Hierax doctor pueriliũ literarũ,& Cyrilli feruẽtissimus auditor,ac solitus plausus in eius expositióibus excitare. Hunc itaq; Hieracẽ cũ vidisset in Theatro Iudęorũ turba,clamabat aduersus eũ, quod propter nil aliud venisset,nisi vt in Theatro seditiões inter populos excitaret.Verũ Horestes pridẽ habẽs odiũ cõtra Cyrilli superbiã, arreptũ Hieracẽ publice fecit in Theatro agi verberibus.Hoc Cyrillus cognoscẽs, cõuocatis primoribus Iudęorũ(vt decebat)admonuit ne cõtra Christianos seditiões vlterius excitarẽt.Porrò turba Iudęorũ hoc paruipẽdẽs,maiora cõtra Christianos tractauit molimina.Dãtes itaq; sibiipsis signũ,vt anulũ factũ ex palma,oẽs haberẽt in digito,cõtra Christianos hoc mõ pugnauerũt B

Iudæi Christianos occidunt

Fecerũt ení quosdã de suis vna nocte per oẽs ciuitatis decurrere regiões,clamãtes,Alexandrinã ardere ecclesiã . Ob quã rẽ Christiani vndiq; cõcurrebãt,vt ecclesię flãmas extiguerẽt.Porrò Iudęi ignorãtes interimebãt seipsos per signũ anuli agnoscẽtes,ac parcẽtes sibi mutuo.Facto aũt die latere nequiuerũt.Ob hãc rẽ permotus Cyrillus,cũ maxima multitudine irruit ĩ synagogas Iudęorũ,& illas quidẽ abstulit,Iudęos aũt expulit ciuitate,eorũq; substãtiã diripere populo ĩperauit.Hoc ergo mõ Iudęi à tẽporibus Alexãdri Macedonis illã habitãtes vrbẽ,tũc nudi prorsus expulsi sunt, & per singula loca dispersi,Adamãtius vero medicinę sophista.Cõstãtinopolim

Iudæi pulsi Alexandria
Adamantius medicus

veniẽs,& Christianũ se fore promittẽs,postea reuersus est Alexãdreiã. Igitur Alexãdreię pręfectus Horestes valde tristabatur, eo quod populosam vrbẽ ita desolatã repẽte cõspiceret.Vnde etiã principi retulit quod acciderat.Sed & Cyrillus scelera Iudęorũ ĩperatori nó tacuit, & Horestis amicitiã cogẽte populo postulauit.Cũq; Pręfectus amicitię verba refutaret,euãgelia obtulit ei Cyrillus.Et cum nec sic eius corda subigerẽtur,hæc denuo acciderũt. Monachorũ quidam in mõte Nitria constituti,fautores Theo-

Monachi Aegyptij pro Cyrillo aduersus Præfectum

phili,ex illo quo contra Dioscorũ iniuste fuerat coarmatus,etiam pro Cyrillo libenter prælia susceperunt.Relictisq; monasteriis viri penẽ quingẽti venientes ad ciuitatem,procedẽtem in carpento Præfectũ, immolatorem idolorũ Paganũq; inclamabãt.At ille putans immissione Cyrilli factum, clamare cœpit: Christianus sum,& ab Attico Cõstãtinopoli baptizatus.

Illis

A Illis hęc verba cõtemnentibus, Ammonius quidã eorum Præfectum lapide percussit in capite. Qui repente repletus est sanguine, & recedentibus Officiis, atq; lapidum impetum declinantibus, cum paucis remansit. Inter hæc populus cõcurrebat, vt præfecti vindicaret iniuriã Detentumq; Ammonium tandiu verberibus castigauit, donec traderet morti. Non multo post hæc nunciantur imperatori. Corpus aũt Ammonii sumens Cyrillus in quadã ecclesia sepeliuit, eiq; aliud nomẽ imposuit, vt nõ pro sua culpa, sed pro Christo mortuus crederetur, cui laudes velut martyribus offerebat. Sed qui vere nouerant quod dignas suscepisset pro suo scelere pœnas, Cyrillum valde culpabant. Sed neq; in hoc solummodo Cyrilli & Horestis aduersitas conquieuit, quando post hęc aliud est exortum. *Horestes Præfectus lapide petitus* *Ammonius occiditur à populo.*

De Hypatia philosopha quõ in Alexãdreia fuerit interempta. Cap. 12.

ERat in Alexandreia quædam mulier Hypatia nomine, filia Theonis philosophi, adeo erudita, vt supra philosophos eius tẽporis emineret, & in Platonicã scholam à Plotino venientem, susciperet ipsa successionẽ, atq; omnes Philosophicas lectiones exponeret. Quapropter omnes currebant ad eam propter honestam doctrinæ fiduciã. Veniebat vero etiam ad Iudices, nec habebat vllam verecundiam, pudice permixta viris, quũ eam cũcti pro ipsius castitate venerarentur. Tum ergo inuidia contra hanc fœminam est accẽsa. Quũ enim crebro proficisceretur ad Horestem, ecclesiasticus populus motus aduersus eã est, tanquã ipsa illum ab amicitia prohiberet episcopi. Quamobrem conspirantes viri, acerrimo furore commoti, quorũ dux erat quidã Petrus Lector, obseruauerunt mulierẽ ad propria redeuntem, eamque de vehiculo deponentes, ad ecclesiam quę vocatur Cęsaris traxerunt, & vestibus exutam lapidibus peremerunt. Quam postea membratim dilacerantes, in loco qui dicitur Cinarus igne cõcremauerũt. Hæc res non mediocrem inuidiã Cyrillo & Alexandrinæ cõcitauit ecclesię. Alienæ nanq; sunt à Christianis cædes & pugnæ. Hæc igitur acta sunt quarto anno episcopatus Cyrilli, Consulatu Honorii decimo, & Theodosii sexto, mense Martio, ieiuniis existentibus. *An. do. 417. Hypatia De hac vide Suidam.* B *Christiani Hypatiam occidunt*

Quomodo Iudæi temeritatis suę pœnas exoluerint. Cap. 13.

POst modicũ vero tempus Iudęi rursus illicite cõtra Christianos agentes, puniti sunt in loco qui dicitur Mestar, posito inter Chalcidem & Ancyrã Syriæ. Hic itaq; Iudęi consueta quædam ludicra celebrantes, per ebrietatem accensi, inter alia Christianis ipsiq; Christo derogare cęperũt, illudentes cruci, & spem in eo qui est crucifixus habentibus. Comprehendentes enim infantulum Christianum, alligatum cruci suspẽderũt. Et primum quidem deludebant & irridebant eum: postea vero correpti væsania ipsum infantulum verberibus peremerunt. Ob hoc ergo dira cõgressio inter eos atq; Christianos exorta est. Quod cũ princeps cognouisset prouin- *Iudæi in Christianos*

ciarũ iudicibus mandatũ est, vt huiusmodi quęrerentur autores & punirentur. Et hoc modo dignam vltionem suæ malitiæ receperunt. A

De Iudęo qui cum sæpe baptizaretur aqua fontis abscessit. Cap. 14.

Iudæus sæpe baptizatus ieiunium ante baptismum

EA porrò tempestate Iudæus quidam seductor, ficto Christianismo crebro baptizatur, & hac arte pecunias cógregabat. Cumq; multis hæresibus illusisset Arianorũ atq; Macedonianorũ, postremo ad ecclesiam venit orthodoxorũ. Cui cũ tempus ieiuniorũ fuisset impositũ, multisq; adhuc diebus occuparetur, cœpit festinare vt quasi in feruenti studio baptismatis dona perciperet. Pręparabatur baptisma, & vestis conueniens baptizato. Cumq; fons fuisset impletus, deducitur Iudęus ad baptizãdum. Tum dei quędam inuisibilis virtus aquam disparere pręcepit. Cumq; præsentes nó cogitantes dei virtutem, aquã per cuniculũ propriũ defluxisse suspicarentur, diligenter vndiq; clausum rursus impleuerunt fonté. Denuo deducto Iudęo aqua disparuit. Tum sacerdos: Quid mali, inquit, fecisti ô homo? An certe nesciens baptismo iam potitus es? Ob hanc rem cum diuersi concurrerent quidam Iudęum agnouit, quem baptizatum ab Attico episcopo ipse susceperat, & hoc modo illius fraus vniuersis apparuit.

Quomodo Isdigerdes rex Persarum Christianos fuerit persequutus, & à Romanis deuictus. Cap. 15.

An. do. 421 Barabães rex Persarum

INterea defuncto Isdegerde rege Persarum, eius filius Barabanes ei successit. Hic instigatus à Magis, crudelibus torquebat suppliciis Christianos. Cumque Christiani apud Persas opprimerentur, cófugiunt ad Romanos eorum petentes auxilium. Quod Atticus episcopus libenter accipiens, eosque quantum erat possibile fouens, quæ gesta fuerant Theodosio nunciauit imperatori. Eo quoque tempore etiam alia causa acciderat, quę Romanos Persis faciebat infestos: Quoniam Persæ aurifossores quos à Romanis ad mercedem acceperant, reddere contemnebant: & quod onera negociatorum Romanorum violenter abstulissent, Cum illa ergo ingratitudine, etiam Christianorum ad Romanos confugientium est adiecta. Mox ergo Persarum rex Legatos mittit, repetens fugientes. Porrò Romani nequaquam ad se confugientes reddere voluerunt, non solum supplices liberare studentes, sed pro Christianismo libenter omnia sustinere. Quam obrem pugnare quàm perituros Christianos tradere, potius elegerunt. Solutis igitur propter hoc pactis, bellum crudele commissum est. De quo absurdum non est pauca narrare. Romanorum igitur imperator misit exercitum cui præfuit militię magister Ardaburus. Is enim Persicã regionem per Armeniæ fines ingrediens, vnam eius prouinciam Azamensem valde vastauit, cui cum plurimo exercitu Narseus dux Parthorũ regis occurrit. Factaq; congressione deuictus est. Quo facto cogitauit Mesopotamiam B

An. do. 424 Ardaburus

A miam Romanorũ prouinciam ſine cuſtodia cõſiſtentem inuadere, & hoc modo de Romanis vlciſci. Sed Romanorũ ducem, Narſei cõſilium latere nõ potuit. Deprędatus enim Azazenã velociter regionẽ, & ipſe in Meſopotamiam venit. Et ideo Narſeus licet ingentem haberet exercitũ, Romanorum terras introire non potuit, ſed veniens ad Niſibin Perſarũ ciuitatẽ in confinio conſtitutã, Ardaburo mãdauit vt diem & locũ ſtatueret prælioru m. At ille veniẽtibus: Nunciate, inquit, Narſeo, quod non quando tu volueris, Romanorũ pugnabũt imperatores. Verum imperator deo ſoli ſpem cõmittens deſtinauit exercitũ. Et quod fideliter deo ſupplicans, repente impetrauerit auxilium, hinc datur cognoſci. Cum enim Conſtantinopoli pro euentu bellorũ æſtuatio magna cõſurgeret, angeli dei iter agẽtibus per Bithyniam ad vrbem Conſtantinopolim, ſe demonſtrauerunt, iubentes vt confiderent & orarent, & deo crederẽt quod Romanos victoria ſequeretur, dicẽtes ſe mediatores belli miſſos à deo. Hoc auditum, non ſolum ciuitatem, ſed etiam milites confortauit. Cũq; ad Meſopotamiam bellũ fuiſſet de Armenię regiõe tranſlatũ, Romani Perſas Niſibi clauſos fortiter obſidebant, ligneas turres facientes aduerſus eos, eaſq; contra muros applicantes, & plurimos de muris contra ſe pugnantium perimentes. Porrò Barabanes Perſarum rex, audiens Azazenam regionẽ ab eis fuiſſe vaſtatã, & eos qui in Niſibi clauſi videbãtur obſeſſos, ſeipſum cum magno

B exercitu pręparauit vt occurreret. Miratusq; Romanorum virtutem, Sarracenorum auxilia poſtulauit. Quorũ tũc erat rex Alamũdarus vir fortis & præliator: qui cum multa milia Sarracenorum haberet, Perſarum regi victoriam promittebat, ſeq; ei Antiochiam Syriæ traditurũ: ſed non contigit quod putauit. Deus enim omnibus Sarracenis quendam enormem metum latenter iniecit, ita vt putarent ſibiipſis Romanos inſiſtere. Turbatiq; nec habentes quo fugerent, in fluuiũ Euphratem ſeipſos armati proiiciebant, vbi pluſquam centum milia virorum necata atque conſumpta ſũt. Cum hęc ita eueniſſent, Niſibin obſidentes cum audirent Perſarum regem plurimos elephantos adducere, perterriti cuncta quidem obſidionis machinamẽta concremauerunt, & ad propria loca reuerſi ſunt. Quę vero congreſſiones poſtea acciderint, & quomodo Ariobindas alter Romanorum magiſter militum, fortiſſimum Perſarum monomachũ interemerit: Aut quomodo Ardaburus ſeptem fortiſſimos Perſarum duces inſidiis captos occiderit: vel quomodo Beatianus alter dux Romanorum reliquos Sarracenos extinxerit, prætereundum eſt, ne videar multum à propoſita relatione digreſſus. Quę tunc igitur gerebantur, velociter imperatori Theodoſio nunciata ſunt. Quomodo autem hæc cito cognouerit, indicare nõ piget. Inuenit quendam virum animi corporiſq; habitu fortiſſimum nomine Palladium, qui tãta velocitate veredos agebat, vt tribus diebus per-

Sarraceni pro Perſis

Ariobindas

Ardaburus
Beatianus.

Palladius curſor

veniret ad terminos Romanorum atque Persarum, & rursus totidem remearet ad Constantinopolim ciuitatem. Is vero etiã alios Romani imperii terminos velociter transibat. De quo quidã eloquentissimus sic ait: Iste vir cum sit lata Romana respublica, eam paruam sua velocitate demonstrat. Quem etiam Persarum rex sæpius admiratus est. Romanorũ igitur Imperator licet videret aperte sibi collatam à deo victoriam prouenisse, tamen pacem non dissimulauit expetere, misitque Helionem virum prudẽtem & honoratum, vt cum Persis de pace loqueretur. Qui cum venisset in Mesopotamiam, vbi erant fossæ Romanorum, misit pro pace petenda Legatum quendam Maximum, virum eloquentissimum, Ardaburi militiæ magistri cõsiliariũ: qui pro pace veniens ad Persarũ regem missum se non ab Imperatore, sed à ducibus asserebat, dicens, quod hoc bellũ pro sui contemptu ne peruenisset quidem ad principem. Cumq; Persa paratus esset vt Legati verba susciperet, quod fame ipsius laboraret exercitus, veniens Numerus, qui apud ipsos Immortalium appellatur (est enim decem miliũ virorũ valde fortissimorũ) non prius dixerunt pacẽ cum Romanis esse faciendam, quã ipsi eos sine custodia constitutos inuaderent. Quibus verbis persuasum est regi, vt à pace abstineret. Tum Legatũ quidem clausum seruari fecit, & misit Numerum Immortalium vt pugnaret cõtra Romanos. Qui venientes, in duas acies diuisi, medios habuere Romanos. Porrò Romani vnam Persarum videntes aciem, contra eam se præparabant, aliam non videbant: quę paulatim accessit ad pugnam. Quumq; ergo iam congressio penè esset in opere, dei prouidentia ex quodam colle exercitus alter apparuit Romanorum cum duce Procopio: Qui cum videret socios in periculo, instabat à dorso Persarum. Tum in medio conclusi qui circumdederant primo Romanos, in momento ab eis extincti sunt. Quo facto, Romani ad alios qui erant in subsidiis positi concurrerunt, eosq; fortiter iaculati sunt. Sic igitur qui immortales appellabantur, omnes mortales apparuerunt, pœnas exigente Christo de gente Persarum, eo quod plurimos eius famulos occidissent. Porrò rex Persarum infortunii sui causam cognoscens, simulabat se nescire quod gestum esset, Suscepitque Legationem dicens Legato Romanorum: Non bello cedens pacem amplector, sed tibi præstare volens, quod omnium Romanorum te sapientissimum esse cognoscam. Et hoc modo bellum propter Christianos exortũ de Parthorum regione cessauit. Contigit autem Cõsulatu Honorii tertiodecimo & Theodosii decimo.

Helion ab imperatore mittitur ad Persas, tractaturus de pace

Numerus immortalium

Procopius dux

Romani vincunt Persas

Nũer' immortalium morti traditur

Quomodo Acacius episcopus Amidę, captiuos redemerit à Romanis militibus, venditis vasis ecclesiæ, & refectos cum sumptibus ad propria destinarit. Cap. 16.

Tum

A TVm vero Acacium Amidæ ciuitatis episcopum facinus optimum reddidit clariorem. Cum enim Romani milites captiuos Persarũ de Azazena regione vastata, reddere regi Parthorum nullo modo vellent, captiui fame consumebantur, cum essent circa septem milia: quod Persarum regem non mediocriter contristabat. Tum igitur Acacius conuocans clericos sibi subiectos: Viri, inquit, fratres, deus noster nec discis nec calicibus opus habet: nam neque comedit, neque bibit. Et quia multa vasa aurea & argentea, ecclesia nostra ex oblatione Christianorum habet, conuenit ex his liberari exercitum captiuorum, egentibusque cibos offerri. Hæc & his similia cum dixisset, conflauit vasa, & militibus dedit precium captiuorum. Quos cum recreasset cibis, datis sumptibus ad regem proprium destinauit. Ad hoc mirabile opus Acacii Persarum rex magis obstupuit, quod & bello Romani, & beneficiis se vicissent. Aiunt enim, quod etiam desiderium habuerit Persarum rex vt videret Acacium, sed hoc Theodosius prohibuerit Imperator. An.do.424.

De Eudocia vxore Theodosii & de laudibus ipsius Theodosii.

Caput.17.

Panegyrici in laudem Theodosij iunioris

OB victoriam vero auxilio dei collatam, Romanorum plurimi pollentes eloquentia, conscribebant laudes imperatoris. Cuius vxor Heroico B metro poemata multa confecit. Erat enim eloquens filia Leontii Sophistę Atheniensis, à patre omnibus lectionibus erudita. Quam cum imperator ducturus esset vxorem, Christianam Atticus fecit episcopus, & in baptismate cum prius vocaretur Athenais, Eudociæ nomen imposuit. Multi ergo (sicuti dixi) volentes innotescere, alii suam facundiam demonstrare, præconia imperatoria conscripserunt. Ego vero nec innotescere cupiens, nec facundiam sermonis ostendere, cum veritate imperatoris bona memorare studebo, quod sit damnosum si taceantur. Primum itaque regaliter natus atque nutritus, nihil habuit tepidum, sed adeo fuit sapiens, vt inter confabulanteis experimentum omnium crederetur habere causarum. Perdurabat in frigore, similiter & in æstu. Plerunque ieiunabat, & maxime quarta feria & sexta studio Christianismi, nec aliud quàm monasterium Regalia videbantur. Ipse nanque mane ad suas sorores proficiscens, diuinas dicebat laudes. Quamobrem etiam sacras literas sine codice recitabat. Loquentibus episcopis velut olim sacerdos factus, ex diuina lectione respondebat. Congregabatque sacros codices, & quoscunque illorum interpretes seu expositores conscripsisse videbantur, plusquam Ptolemæus studuerat Philadelphus. Patientia atque clementia vniuersis hominibus eminebat. Nam Iulianus imperator licet philosophus diceretur, non tamen Antiochensiũ tulit iniuriam, sed maxima Theodoro tormenta indignatus imposuit. Porrò Theodosius multum gaudens syllogismis Aristotelis, philosophiam ex

Athenais Eudocia

Theodosij iunioris vita. & mores

ercebat operibus, iram, tristitiam, libidinemque deuincens, & in nullo se A vlcisci desiderans. Cum igitur à quodam familiarium interrogaretur, cur nullum se lædentium morti subiiceret: Vtinam, inquit, esset mihi possibile ad vitam etiam mortuos reuocare. Quem cum alius pro ea causa interrogaret: Non est, inquit, magnum, neque difficile hominem mori, quia neq; deo soli semel mortuum ex pœnitentia suscitare. Adeo enim fuit clemens, vt si quando quispiam dignum aliquid morte committeret, ne vsque ad ciuitatis quidem portas moriturus perueniret, sed ex eius clementia continuo reuocatio sequeretur. Cum quodam tempore ipse in Amphitheatro Constantinopoleos spectaret, cœpit clamare populus: Crudeli bestiæ artifex παρασέλλοις pugnet. At ille: Nescitis, inquit, quod consueuimus nos spectare clementer? Tanta vero pietate præcelluit, vt omnes quidem deo consecratos honoraret, præcipue tamen quos audiebat veneranda actione pollere. Fertur autem, quod cum Constantinopoli episcopus Chebronensis fuisset mortuus, sagum eius valde sordidum quæsierit, eoque circumamictus sit, credens se aliquid ex defuncti sanctitate promereri. Cum aliquádo aeris tempestas esset, & ille Circum propter populum expectaret, pleno Circo tempestas vehementius agebatur multo imbre diffuso. Cumque hoc fieret, suam voluntaté imperator aperuit, fecitq; per præconem clamari, quod melius esset spectaculum contemnere, & omnes rogare deũ, vt illęsi ab imminente tempestate seruarentur. Quo dicto cuncti deo magno gaudio supplicantes, hymnos concorditer offerebant, & tota ciuitas velut vna psallebat ecclesia. In medio autem horum imperator existens priuato cultu properabat. Nec spe sua frustratus est. Repente nanq; aer ad serenitatem diuina clementia reuocatus, annum præbuit frugibus vniuersis vberrimum. Si quando bella mouerentur, secundum Dauid confugiebat ad deum, sciens eum præliorum autorem, inimicos orationibus superabat. B

Theodosius iunior

Quomodo Ioannes tyrannus in Occidente fuerit superatus. Caput. 18.

An. do. 425.

Post modicum itaque tempus Persici belli defuncto imperatore Honorio, Cõsulatu Asclepiodoti & Mariani Augusto mense, quomodo Ioannem tyrannum deo se committens superauerit, enarrabo. Sicut enim tunc sub Moyse Hebræis contigit rubrum transire mare, talia etiam eius ducibus euenerunt, cum eos mitteret contra tyrannum. Defuncto siquidem (sicuti diximus) Honorio principe, cognoscens Theodosius celauit factum, & alia dicendo diuersorum suspitionibus obuiauit. Inter hæc mittit magistrum militum in Salonas ciuitatem Dalmatiarũ, vt si qua bellorum commotio proueniret, circa partes Hesperias vicinus adiutor esset. Quo facto, morté patrui patefecit. Inter hæc Ioánes primus imperialium Conscriptorum, non ferens suam felicitatem imperium contendit arripere. Mi-

Ioánes ex scriba tyrannus

A re. Misitque Legatos ad imperatorem Theodosium, petens vt eius susciperet imperium. At ille Legatos quidem retrusit in carcerem, misitque magistrum militum Ardaburum qui multum laborauerat apud Persas: hic Salonam veniens, inde nauigauit Aquileiam. Contigitque vẽtum aduersum flare, ita vt in tyranni manus incideret. Quo capto sperabat ad necessitatẽ peruenire Theodosium, vt per hoc ipsum decerneret imperatorem, si vellet magistrum militum liberare. Imperator tamen vt audiuit factum, æstuabat ne quid mali Ardaburus sustineret. Aspar vero Ardaburi filius cognoscens patrem à Tyranno teneri, & multa milia Barbarorum in præsidio tyranni consistere, quidnam faceret, ignorabat. Qui tunc imperatoris oratione præualuit. Angelus enim dei sub figura pastoris educebat Asparem, & omnes qui cum eo erant: ac per paludem adiacentem Rauennæ, ad loca sperata peruenerunt. In ea nanque ciuitate tyrannus degens habebat exercitum, vnde nullus aliquando transisse fertur. Tum ergo deus inadibilem terram fecit adibilem. Transeuntes nanq; per siccam paludis aquam, apertasque inuenientes ciuitatis portas, tyrannum quoque detinuerunt. Tum ergo piissimus imperator reuerentiam quam circa diuinitatẽ habebat, ostẽdit. Cum enim Circum expectaret, nunciatum est ei, tyrannum fuisse peremptum. Quamobrem sermonem fecit ad populum, dicens: Venite si placet relinquentes hoc propositum, & proficiscentes ad ecclesiam, gratificos deo soluamus hymnos, cuius manus tyranni præsumptionibus obuiauit. Quo dicto, spectaculo cessante, per medium circum cuncti cum eo concorditer gratias agentes, ad ecclesiam conuenerunt, ita vt tota ciuitas vna videretur ecclesia. Venientesque ad locum orationis, iugi die gratias domino retulerunt. Rauenna

B

HISTORIAE ECCLESIASTICAE QVAM TRIPARTITAM VOCANT, LIBER DVODECIMVS.

De ortu Valentiniani principis filii Placidiæ. Cap. I.



OCCISO tyrãno cogitabat Theodosius Imperator, cuinam deberet Hesperiarum regna committere. Tum Valẽtinianus erat valde puer, natus ex matre Placidia, eius quidem amita, filia vero maioris Theodosii, Arcadii & Honorii sorore, de patre Constantio, qui ab Honorio Imperii iura susceperat: paruoque tempore cum eo regnauerat. Hunc ergo Valẽtinianum consobrinum suum Cæsarem factum, mittit ad partes Anno. 426. Valentinian. Cæsar

A rum faciunt mentionem. De qua ciuitate Xenophon in primo libro Helladicorum dicit, quod eam muro cinxerit Alcibiades, & in ea constituerit, vt qui nauigarent de Ponto, decimas ibi præberent. Videns ergo Atticus locum in cōtraria ripa χρυσόπολις positū delectabilem & decorū, ait: ἀργυρόπολις nominetur: qui locus eius repente cognomen obtinuit. Igitur quibusdam dicentibus ei, non debere Nouatianos intra ciuitatem missas facere: Nescitis, inquit, quantum nobiscum in persecutione Constantii atque Valentis fuerint passi, qui etiam testes sunt nostræ fidei. Nam cum pridem ecclesia fuisset diuisa, isti circa fidem nihil innouauerunt. Pro episcopi ordinatione aliquando veniens in Nicæam, Asclepiadem Nouatianorum vidit episcopum valde senem, interrogauitque quot in episcopatu annos haberet. Quo respondente: Quinquaginta: Felix, inquit, homo es, tanto tēpore boni operis curam habens. Super hæc ait: Ego quidem Nouatum laudo, Nouatianos non approbo. Tum Asclepiades: Quomodo hoc dicis episcope? Verum Atticus: Illum, inquit, laudo, quoniam his qui sacrificauerant, communicare noluit, hoc etiam ego ipse fecissem. Nouatianos autem non laudo, quod pro leuibus vitiis laicos à gratia communionis excludunt. Asclepiades dixit: Extra sacrificandi peccatum etiam alia plurima sunt delicta secundum scripturas quæ ducunt ad mortem, propter quæ vos quidem clericos, nos autem communicare etiam laicos prohibemus, deo soli eorum
B remissionis iudicium committentes. Atticus vero etiam suam præsciuit mortem. Nam cum à Nicæa discederet, Calliopio presbytero dixit: Ante autumnum Constantinopolim venire festina, si viuum me denuo videre desideras. Si tardaueris, non videbis. Quo dicto, mentitus non est. Anno nanque vicesimo primo sui episcopatus, decimo die mensis Octobris est mortuus, Consulatu Theodosii vndecimo, & Valentiniani Cæsaris primo.

Argyropolis

Nouatiani, nō nunc mali

Nouatū laudo Nouatianos nō approbo

Attici mors An. do. 427.

De ordinatione Sisinnii, & moribus ipsius, & quod Proclus ordinatus Cyzici non sit suspectus. Cap. 3.

PORrò Theodosius Imperator à Thessalonica reuertens, eius exequias non inuenit. Ante vnum nāque diem quàm ingrederetur, ille sepultus est. Post paucos vero dies, id est, viginti tres, mensis Octobris nunciatum est, quod Valentinianus insulas suscepisset Imperii. Post obitum igitur Attici fit maxima de episcopi ordinatione contentio, aliis alium postulātibus, quidam Philippū presbyterum quærebant, alii Proclum item presbyterū. Sed omnis populus cōmuniter desiderabat ordinari Sisinnium, qui & ipse presbyter quidem erat. In nulla tamen ciuitate ordinatus, sed in suburbano Constantinopoleos, cui nomen Oliua est, ministrabat: hoc suburbanū est positum contra faciem ciuitatis, vbi dies ascensionis Saluatoris solenniter celebratur. Hunc ergo virū omnes laici diligebāt propter ipsius reuerētiā, & maxi-

Oliua

& maxime quia fouebat pauperes vltra sui mensuram. Præualuit ergo votum laicorum,& Sisinnius ordinatus est vicesimooctauo die Februarii mensis, Consulatu sequenti Theodosii duodecimo,& Valentiniani iunioris secundo. Philippus autem presbyter, cui prælatus fuerat Sisinnius, in historia Christiana, quam trigintasex libris ipse conscripsit, ordinationem Sisinnii valde lacerauit, derogans ordinato & pariter ordinantibus, & maxime laicis. Is enim Philippus à Ioãne episcopo diaconus ordinatus, multa quoque conscripsit contra Iulianum imperatorem: cuius tamen historia mihi multam videtur habere confusionem, & non satis prodesse legentibus. Sisinnio igitur ordinato, contigit, episcopum obire Cyzicenum. Tunc Sisinnius, Proclum in Cyzico consecrauit, qui antequam proficisceretur Cyzicum, ciues præcedentes, Dalmatium monachum episcopum sibimet ordinarunt, paruipendentes regulam qua iubetur, præter Constantinopolitanum Pont. ordinationem fieri non debere. Quod ideo Cyziceni neglexerunt, quod Attico soli hæc lex personaliter pręstita videbatur. Mansit ergo Proclus non habens ecclesiam propriam, qui tamen in doctrina ecclesiarum Constantinopoleos valde florebat. Igitur Sisinnius cum duos in episcopatu compleuisset annos, defunctus est Consulatu Hierii & Ardaburii vicesimoquarto die Decẽbris mensis, vir celeberrimus castitate & rectitudine vitę suę, mansuetus moribus sine vllo figmento, remotus à causis. Quaobrem curiosis viris, tristis & inefficax videbatur. A B

Sisinnius Constantinop. episcopus

An. do. 428.

Philippi cõstãtinopolitani Historię Christianę libri xxxvj.

Proclus

Dalmatius monachus

An. do. 430.

De ordinatione Nestorii, & quæ sub eo in ecclesiis mala acciderint. Caput quartum.

Defuncto Sisinnio, Imperatoribus visum est nullum ex ecclesia Cõstãtinopolitana ordinare pontificem, eo quod essent vanæ gloriæ & sibimet arrogantes: cum vtique multi Philippum, plurimi Proclum habere desiderarent. Interea ab Antiochia visum est aduenam euocari debere. Erat enim ibi quidam Nestorius nomine, genere Germaniciẽsis, bonæ vocis & simul eloquentiæ. Ideoque eum velut idoneum ad docendum euocauerũt. Cumque transissent tres menses, venit Nestorius Antiochia, qui castitate inter plurimos præcipuus habebatur. Quibus autem fuerit moribus institutus, sapientes à primo eius sermone nõ latuit. Ordinatus enim decimo die mẽsis Aprilis Consulatu Felicis & Tauri, mox illam vulgatam coram omni populo protulit vocem, faciens sermonem ad principem: Da mihi, inquit, ô Imperator, terram purgatam hæreticis, & ego cœlum tribuam. Debella mecum hæreticos, & ego tecum debellabo Persas. Hæc cum dixisset, licet quidam odio haberét hæreticos, tamen leuitas sensus eius, & indignationis initium, vanæ gloriæ tumor, eius valde displicuit, quod ne modicum quidem tempus expectans ad talia verba descendisset, & secũdum Prouerbium vt dicam, cum necdum ciuitatis gustasset aquam, persecutor feruẽtissimus

Nestorius ex Antiochia ad episcopatum Constantinopolitanum vocatus

An. do. 430.

Nestorij arrogantia

Prouerbium

A simus appareret. Quinto vero ordinationis die Oratorium Arianorum, in quo latenter conueniebant, auferre volens, eos ad tantum furorem perduxit, vt idem Oratorium concremarent. Quæ causa etiam vicinas consumpsit ædes turbaq; vehemens in ciuitate accidit. Verum Ariani seipsos defendere parabant: sed eorum consilium custos ciuitatis dominus impediuit. Postea autem ipsum Nestorium vocabant incendiarium, non solum hæretici, sed etiam qui eius fidei concordabāt. Non enim silere poterat, sed sem per contra hæreses machinatus quantum ad se, subuertit funditus ciuitatē. Nouatianos autem depopulari tentabat, eo quod Paulus eorum episcopus præditus esse reuerentia diceretur: sed proceres eius impetum refrenatunt. Quanta vero circa Asiam, Lydiam, Cariam, contra Quartodecimanos mala commiserit, & quod propter eum circa Miletum & Sardis facta seditione sint mortui, nunc omitto, Quam vero propter hæc & propter infrenatam linguam receperit vltionem, post pauca narrabo. Nunc vero res memorabilis indicanda est. Quædam insula vltra Rhenum fluuium Burgundionum. Isti vitam quietam agunt, & penè omnes fabri lignorum sunt, ex qua mercede pascuntur: quorum regionem Huni crebra inuasione vastabant, & plurimos occidebant. At illi licet anxietate constricti, ad nullum se tamen hominem contulerunt, sed alicui deo se committere co-

Nestorius, incendiarius

An.do.430. Burgundi

Huni

B gitabant. Tum audientes quod Romanorum Deus fortiter adiuuat se timentes, omnes communi consilio ad credulitatem Christi confugiunt. Venientesque in vnam ciuitatem Galliarum, rogabant vt ab episcopo Christianorum baptisma mererentur. At ille eos septem diebus faciens ieiunare, & imbuens fide, baptizatos octauo die abire præcepit. Qui sumpta fiducia contra tyrannos alacriter festinabant, & spe sua frustrati non sunt. Nam cum rex Hunorū nomine Suptarus per noctē fuisset ciborum nimia voracitate corruptus, Burgundiones gentem inimicam sine duce reperientes, & pauci plurimis resistentes, facta congressione vicerunt. Nam cum essent istorum tria milia, circa decem milia peremerunt, & ex illo tota gens feruentissime in Christianismo permansit. Eo tempore Barbas Arianorum episcopus, est defunctus, Consulatu Theodosii tertiodecimo, & Valentiniani tertio, vicesimo quarto die Iunii mensis, in cuius locum Sabbatius ordinatur. Nestorius itaque agens præter consuetudinem ecclesiæ, contra se plurimos incitabat, sicut eius facta ostendunt. In Germensi etenim Hellesponti ciuitate Antonius erat episcopus, qui cognoscens instantiam Nestorii aduersus hæreticos, Macedonianos & ipse persequi festinabat, quasi patriarchæ imitatus imaginem. Porrò Macedoniani aliquantulum sunt perpessi. Cumque Antonius vehementer insisteret, iam molestiā non ferentes, ad scelus se durissimum contulerunt. Mittentes etenim quosdam viros, & quod rectū est secundo loco ponentes, interemerunt eū. Hoc

Ieiunium ante baptismum

Barbas mort An.do.432.

Sabbatius

Antonius Germensis epus cōtra Macedonianos

Macedonianis ecclesiæ ademptæ factum Macedonianorum, Nestorio maioris persecutionis dedit occasionem. Persuasit enim imperatoribus, vt eorum ecclesiæ tollerentur. Quam obrem Constantinopoli eis ecclesia ablata est, ante murum veterem posita ciuitatis, & Cyzici, & aliæ plurimæ quas habebant in Hellesponto: quorum aliqui ad ecclesiam confugerunt, in Consubstantialitatis fide consentientes. Sed, sicut ait scriptura, Ebriosis vinum non deest, neque contentioso lites: sic quoque Nestorio amanti persecutiones, euenit vt persequeretur semper ecclesiam dei. Erat cum eo Anastasius presbyter ab Antiochia pariter destinatus, quem nimis honorabat, & veluti consiliarium habebat in causis. Aliquando igitur coram ecclesia Anastasius docens, ait: Dei genitricem Mariam nullus appellet. Maria enim homo fuit, & deum ab homine generari prorsus impossibile est. Hoc cum auditum fuisset, plurimos clericorum & laicorum pariter conturbabat. Olim nanque didicerant deum fateri Christum, & nullatenus eum per dispensationem velut hominem à diuinitate separari, credentes apostolicæ voci, quæ dicit: Et si cognouimus secundum carnem Christum, sed nunc nequaquam cognoscimus. Quapropter relinquentes de Christo sermonē, ad perfectionem procedamus. Tumultu siquidem (sicut dixi) in ecclesia facto, Nestorius Anastasii sermonē firmare volens, & non redarguere velut blasphemum, qui videbatur ab eo honorari, frequenter ex hoc coram ecclesia docuit. Et cum maiori contentione quæstionem hanc agitabat, sermonem dei genitricis reiiciens. Vnde diuisio nata est in ecclesia, & velut in nocturno bello diuersi, nunc his, nūc aliis consentiebant, & verba propria denegabant. Nestorius autem apud multos in ea erat opinione, quod purum hominem diceret Christum, & tanquam Pauli Samosateni atque Photini dogma in ecclesias introduceret. Sed de his maxima quæstio mota est, & tumultus, ita vt vniuersalis synodus ageretur. Ego vero legens Nestorii libros, quæ intellexisse comperi hunc virum, & cum veritate conspexi, neque pro eius inimicitiis, neque pro gratia alterius explanabo. Non mihi videtur Nestorius neque Samosatenum secutus Paulum, neque Photinum, neque omnino purum hominem dixisse Christum, sed sermonem tantummodo quasi metuendum expauisse: Et hoc passum, quod decenter nō esset eruditus. Qui dum naturaliter eloquens fuisset, se putabat doctū, & libris Antiquorū interpretū dedignabatur incumbere, omnibusq; se meliorem putabat esse, ignorans quod in catholica Ioannis epistola in antiquis exēplaribus habeatur: Omnis spiritus qui soluit Iesum, à deo non est. Hūc enim sensum ex veteribus exemplaribus abstulerunt, qui separare volunt ab hominis dispensatione diuinitatem. Quapropter veteres interpretes hoc ipsum designauerunt, quod aliqui adulterarint hanc epistolam, soluere hominem à deo volentes. Est enim humanitas copulata diuinitati, & iam non sunt duo, sed vnum. Hac ratione

Margin notes: Macedonianis ecclesiæ ademptæ (A) · Anastasius presbyter · 2. Cor. 5. c. · (B) · An. do. 431. · Nestorij sententia · Antiqui interpretes · 1. Ioan. 4. a

A ratione confidentes antiqui, Mariam Dei non timuerunt dicere genetricem. Eusebius Pamphili enim tertio libro De vita Constantini, dixit: Etenim & generationem sustinere, qui nobiscum est deus propter nos voluit: & locus eius in carne generationis nominatus est apud Hebræos Bethleem. Quamobrem & Helena Augusta Deo amabilis, locum amplum vbi dei genitrix peperit, memoriis mirabilibus adornauit, hanc sacratissimam speluncam decenter illustrans. Sed & Origenes in primo Tomo de Epistola Pauli ad Romanos, ait: Quomodo dei genitrix dicatur, latius animaduerte. Apparet igitur Nestorium ignorasse lectiones antiquorum. Quapropter (sicut dixi) in sermone solo moratus est, & non solum eum sermonem ex animo dedit, sed etiam omnino deum esse qui natus est denegauit. Nos enim fatemur quod qui de sancta virgine natus est, crucifixus est, dominus est gloriæ, sicut dixit apostolus: Si enim cognouissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent. Porrò Nestorius dicit: Noli gloriari Iudæe, non crucifixisti deum: tanquam ipse dominus gloriæ idem non sit deus. Nam quod purum non dicat hominem Christum, sicut Photinus, aut Paulus Samosatenus, etiam homiliæ quas fecit ostendunt. Nusquam enim dei verbi subsistentiam perimit, sed vbique id subsistere confitetur, & habere substantiam, non sicut Photinus & Samosatenus eius existentiam

Eusebius Pamphili in De vita Constantini

B perimentes. Hoc enim & Manichæi à Montano dogmatizare audent. Sic igitur Nestorium inuenio sapuisse ex eius libris. Non ergo mediocrem concussionem orbi terrarum tepidissima Nestorii ratiocinatio concitauit. Interea contigit scelus quoddam in ecclesia prouenire. Serui quidam potentium genere Barbari, dominum crudelem experti, ad ecclesiam confugerunt, & portantes gladios ingressi sunt ad altare. Cumque rogarentur, exire nullo modo voluerunt, sed impediebant solénia celebrari, plurimis diebus gladios tenentes euaginatos, & parati se vindicare: & omnibus ad eos accedentibus insistebant. Qui postremo vnum clericum perimentes, & alium vulnerantes, etiam seipsos interemerunt. Quo facto quidam transeuntium hoc scelus nihil boni ecclesiæ significare prædixit: nec veritate frustratus est. Significabat enim populi diuisionem, & deiectionem eius, qui fuerat causa diuisionis.

Serui confugiunt ad templum

De Ephesino concilio contra Nestorium. Cap. 5.

NOn multo post tempore, iussio principalis episcopos vndique Ephesum venire præcepit. Mox ergo post paschalem festiuitatem. Nestorius cum maxima multitudine venit Ephesum, inuenitque plurimos episcoporum ibi fuisse collectos. Porrò Cyrillus Alexandrinus modicum cunctatus, circa Pentecosten occurrit. Quinto vero die post Pentecosten, Iuuenalis etiam Hierosolymorum venit. Porrò Ioanne Antiocheno cunctante, mouebant præsentes episcopi quæstionem. Cyrillus autem Alexandrinus

An. do. 435. Concilium Ephesinum

episcopus,deflorationes quasdam librorum Nestorii faciebat,eum turbare volens.Etenim erat inimicus eius.Et cum plurimi deum confiteantur esse Iesum:ego,inquit Nestorius, bimestrem & trimestrem nequaquam confiteor deum.Quapropter mundus sum à sanguine vestro,& posthac ad vos non veniam. Cum hæc dixisset,cum reliquis congregabatur episcopis,qui ipsius sententiam sequebantur: præsentes ergo in duos ordines sunt diuisi. Porrò Cyrillus cum suis facto concilio Nestorium vocauerunt.At ille non obediuit,differens in præsentiam Ioannis Antiocheni.Qui vero circa Cyrillum erant, homilias Nestorii quas de hac quæstione protulerat sæpius relegentes,& ex ipsis iudicantes,eum velut blasphemantem dei filium,dānauerunt. Hoc facto, qui circa Nestorium erant, aliud apud se concilium facientes damnauere Cyrillum, & cum eo Memnonem Ephesinæ ciuitatis episcopum.Non vero multo post venit etiam Ioānes Antiochenus episcopus,& cognoscens quæ gesta essent,indignabatur contra Cyrillum tanquam seditionis autorem, eo quod adeo feruenter Nestorii fecisset damnationem. Porrò Cyrillus cum Iuuenale volens se vlcisci contra Ioannem, damnauit etiam ipsum. His tali mixtione confusis,cognoscens Nestorius contentionem ad quandam perniciem peruenisse, dei genitricem Mariam vocabat, dicens: Dicatur, inquit, etiam dei genitrix Maria, & ea quæ afferunt dissidium conquiescant. Sed nullus eum ex pœnitentia talia dicentem, suscepit. Quapropter hactenus damnatus & in exilium missus Oasin habitare dinoscitur. Hunc ergo terminum synodus habuit: quæ gesta sunt Consulatu Bassi & Antiochi, tricesima octaua die Iunii mensis.

Nestorius dānatur

Oasis eremus

Quomodo Ioannes Antiochenus Cyrillum damnauerit. Cap.6.

Io. Antiochenus dānat Cyrillū Alexandrinum

PORrò Ioannes veniens Antiochiam,& plurimos episcoporum collegēs, damnauit Cyrillum cum iam esset in Alexandria.Paulo post vero inimicitias resoluentes, in gratiam redierunt,& sedes alterutris reddiderunt. Post damnationem vero Nestorii, dura Constantinopoli turba contra ecclesiam facta est. Diuisus est nanque populus propter tepidum eius, sicut dixi, tractatum.Clerici tamen omnes communi decreto eum anathematizauerunt.Sic enim nos Christiani contra blasphemos prolatum solemus appellare decretum,quando id veluti in marmore scriptum, manifestum cunctis ostendimus.

Anathema

De ordinatione Maximiani Constantinopoli. Cap.7.

HIs ita prouenientibus de electione episcopi quæstio rursus exorta est, & multi Philippū (cuius iam feci mentionem)plurimi Proclum eligebant.Potuitq; Proclus tenere pontificatum,nisi quidam procerum prohibuissent,dicentes,regulam ecclesiasticam non permittere eum qui alterius ciuitatis episcopus nominatus est,ad alteram migrare ciuitatem: quod dictum

Proclus

A ctum populum reuocauit. Cumque quatuor transissent menses, post Nestorii damnationem Maximianus ordinatur episcopus, in monachica quidẽ vita, presbyterorum tamen collegio constitutus. Is enim opinionem reuerendi viri olim habuerat, eo quod propriis sumptibus monumenta fabricaret, vt in eis religiosorum corpora sepeliret. Erat enim idiota sermone, & sub quiete viuere potius eligebat. Maximianus Cõstantinop.

Quod episcopi ex aliis ad alias ecclesias sint mutati. Cap. 8.

Quia vero quidam dicebãt ecclesiasticam regulam prohibere, ne Proclus Constantinopolitanam teneret ecclesiam, cum Cyzici fuisset ordinatus, volo pro hac te pauca narrare. Non enim mihi hoc vere dixisse videntur, sed aut inuidia faciente, aut ignorantes ecclesiasticam sanctionem prohibuerunt, quæ frequenter in ecclesiis vtiliter facta noscuntur. Eusebius itaque Pamphili in sexto ecclesiasticæ historiæ libro, Alexandrum vnius Cappadociæ ciuitatis episcopum refert, cum venisset causa orationis Hierosolymam, detentum fuisse ab eius ciuibus, & in locum Narcissi episcopi constitutum, & deinceps omni vita sua ipsi ecclesiæ præsedisse. Sic igitur apud veteres sine vlla differentia, de ciuitate ad aliam migrabat episcopus, cum vtilitas euocaret. Oportet autem etiam regulam huic operi copulari, vt ostendatur mentitos esse, qui Proclum inthronizare prohibuerunt.

Regula XVIII. Si quis episcopus ordinatus ad parœciam, in qua ordinatus est, minime proficiscitur, non sua culpa, sed siue populo respuente, aut propter quamlibet aliam causam non necessitate factam, hunc honore ministerioque participari tantum, nec eum misceri rebus, in qua collectas celebrat ecclesiæ, sed sustinere quod prouinciæ synodus suo iudicio definierit. Hæc itaque regula est. Quod vero plurimi episcoporum ex aliis ciuitatibus ad alias propter vtilitates temporum migrarint, nomina eorum qui sunt mutati subdidimus. Perigenes in Patris ordinatur episcopus: & quoniam ciues eius eum suscipere noluerunt, Romanæ ciuitatis episcopus iussit eum inthronizari in Corintho metropoli, defuncto eius episcopo: eiq; donec vixit, ecclesiæ pręfuit. Gregorius Naziãzenus prius vnius Cappadocię ciuitatis fuit episcopus, deinde in Naziãzo cõstitutus est. Melitius prius Sebastenę ecclesię pręfuit, & postea Antiochię præsul est cõstitutus. Dositheũ Seleucię episcopũ, Alexãder Antiochenus episco. in Tarsum Cilicię trãstulit. Reuerẽtius ab Arcis Phœnicię, in Tyrũ trãslatus est. Ioãnes de Gordo Lydię mutatus est in Proconesum, & in ea pręsidet ecclesia. Palladius ab Helenopoli mutatur in Asponã. Alexãder ab Helenopoli in Adrianos mutatus est. Theosebius ab Apamia Asię trãsfertur in Eudoxiopolim, quæ prius Salambria vocabatur. Polycarpus de vrbe Antapristena Mysiæ, in Nicopolim Thraciæ mutatus est. Herophilus de Trapezapoli Phrygiæ, translatus est in Plotinopolim Thraciæ. Optimus ab Argada- Hermopolis Acamantium

mia Phrygiæ, in Antiochiā Pisidiæ transfertur. Syluanus à Philippopoli A
Thraciæ mutatur in Troada. Tot igitur quod ad præsens inuenimus ex propriis ciuitatibus ad alias migrasse, nos memorasse sufficiat. De Syluano tamen, qui ex Philippopoli Thraciæ in Troada migrauit, vtile iudico pauca narrare. Syluanus quidem Rhetor fuit prius Troili Sophistæ, & ad perfectum Christianus, vitamque monachicam diligens. Is enim doctoris pallio vti despexit: quem post hæc Atticus episcopus comprehendens, episcopum Philippopoleos ordinauit. At ille tribus annis in Thracia degens, nec frigora ferre valens, cum haberet corpus valde debile atque subtile, rogauit Atticum, vt eum in loco alio constitueret, dicens, non ob aliam causam nisi propter frigus ea se loca vitare. Cumque alius pro eo fuisset ordinatus, mansit Syluanus Constantinopoli, vitam monachicam perfecte custodiens. Adeoque sine vlla fuit arrogantia, vt plerunque in tanta multitudine ciuitatis cum soleis de sparto procederet. Cum vero aliquantum tẽporis præterisset, Troianæ præsul ecclesiæ moritur: Troianiq; venerunt, petẽtes episcopum. Cumq; cogitaret Atticus quem ordinare deberet, subitò contigit ad ipsum salutandum venire Syluanum. At ille videns eum, mox cogitare cessauit. Tum ad Syluanum: Non habes, inquit, vlterius occasionem, pro qua ecclesiasticas curas possis effugere. Troia nanque non habet frigus, sed ecce apparatus est tuo corpori opportunus à deo locus. Præpara B
ergo teipsum, & ad Troiam continuo proficiscere. Migrat ergo Syluanus. Quo facto miraculum quod inter eius manus accidit, enarrabo. Nauis maxima quæ grandes columnas deuexerat nuper, in littore Troiano fabricabatur. Cumque eam ad mare voluissent deducere multis funibus, atque populo trahẽte, nullatenus mouebatur. Quod cum plurimis diebus ageretur, suspicati sunt nauem à dæmonio retineri. Tum ad Syluanum veniẽtes episcopum, rogauerunt eum vt in eo loco daret orationem, credentes hoc modo trahi nauem. At ille humili sermone dicebat se esse peccatorem, asserẽs hoc opus alicuius esse iusti, non tamen suum. Quem cum rogassent, venit ad littus. Factaque oratione tetigit vnum funem, iubens vt insisterent operi cum labore. Tum illis breuiter impellentibus cursim nauis ad mare processit: hoc miraculum reuerentiam illius viri cunctos fecit habere Prouinciales. Qui cum esset etiam in aliis rebus eximius, videns clericos etiam de contentione litigantium negocia facientes, nullum clericum vnquã iudicare præcepit. Sed petitiones postulantium ipse suscepit: rogabat vnum fidelium laicorum amatoremque iustitiæ, vt ipse litigantibus interesset, & terminum iustitiæ definiret. Ob quam rem maximam apud omnes gloriam cõsecutus est. Cum igitur Maximianus in vrbe Constantinopolitana ordinatus fuisset episcopus Consulatu Bassi & Antonii, v & x x die mensis Octobris, causę ecclesiasticę quieuerunt.

Syluanus

Miraculum

Circa

A Quomodo apud Cretam quodam Iudæo dicente se esse Mosen, plurimi Iudæorum deceptione sint mortui,& reliqui facti sint Christiani. Cap.9.

Circa hoc tempus multi Iudæorum in Creta Christiani facti sunt propter huiusmodi cladem. Quidam seductor Iudæus finxit seipsum esse Moysen,& cœlitus destinatum, vt Iudæos illam insulam inhabitantes per mare duceret,ipsum se esse dicens,qui olim filios Israel per rubrũ mare saluasset.Circuibat itaq; toto anno vnamquáq; illius insulæ ciuitatem, suadebatque Iudæis vt crederent, monens vt omnes pecunias atque possessiones relinquerent, cum vtique deducti per siccum mare ad repromissionis gaudia peruenirent.At illi hac spe capti,omne opus proprium negligebant,contemnentes etiam possessiones suas,& dimittẽtes eas quibusuis personis.Cumq; venisset dies quam designauerat seductor ille Iudæus,eo præcedente sequebantur omnes cum coniugibus & minorennibus, seduxitq; eos ad quãdam rupem decliuius incumbentem,iussitque vt in tomorum speciem seipsos euoluerent. Hoc igitur faciebant priores.Et cum venirent ad rupes,repente moriebantur,tam dilacerati acutis rupibus,quàm in aqua necati. Plures tamen mori potuerunt,nisi (deo prouidente) quidam viri Christiani supernenissent piscatores atq; negociatores, qui alios cum necarentur eripientes recreauerunt. B Tum alii eorum stultitiam sentiẽtes,alios,ne seipsos iactu interficerent,tenuerunt,nuntiantes eorum mortẽ qui primo ciderant. Qui etiam cognoscentes seductionem, culpabant se,eo quod facile credidissent. Cumq; voluissent illum perimere seductorem,comprehendere nequiuerunt.Repente nanque disparuit, deditq; suspitionem quod dęmon fuisset erroneus humana figura circumamictus. Ex hac itaque calamitate multi tunc Cretensium Iudæorum ad Christianam conuersi sunt fidem.

An.do. 441.

Iudæi per pseudomoysen decepti in Creta

De magno incendio Constantinopoli facto,& morte Maximiani atq; institutione Procli. Cap.10.

INterea incendium in ciuitate Constantinopolitana factũ paulatim peruenit ad Thermas,quæ vocantur Achilleæ: deinde ad locũ qui dicitur Pelargus,ita vt Nouatianorum cõprehenderetur ecclesia.Tum fertur Paulum eorum episcopum inter flammas ecclesiæ restitisse supplicãtem deo, ne ecclesia pariter cremaretur.Qui locus ereptus est:& hactenus XVII die mẽsis Augusti apud Nouatianos Collectio celebratur. Hunc tamẽ locum nõ solum Christiani,sed etiam Pagani ex eo tempore venerantur. Maximianus igitur cum duos annos & sex menses ecclesiã gubernasset, defunctus est,Consulatu Ariobindæ & Asparis,die duodecimo mensis Aprilis, in septimana maiore Ieiuniorũ,feria quinta. Tũ igitur Theodosius Imperator sapiẽter causæ prospexit,ne rursus de episcopatu seditionis quæstio,

Incendiũ Constantinopoli

Maximiani episcopi Constantinop. mors An.do. 436

aut tumultus in ecclesia nasceretur. Cũ adhuc ergo corpus Maximiani iaceret, præsentibus episcopis præcepit inthronizari Proclum. Quod etiã Romani episcopi Cælestini litteræ firmauerũt, quas ad Cyrillum Alexãdriæ destinauit episcopum, & ad Ioannem Antiochenũ & Ruphum Thessalonicensem dicens, quod nihil prohiberet alterius ciuitatis existẽtem episcopum in aliam demigrare. Inthronizatus igitur Proclus exequias Maximiani corporis celebrauit: de quo tempus vt pauca dicamus. A

Proclus succedit

De conuersatione & moribus Procli. Cap. 11.

Proclus

PRoclus ab ætate prima lector fuit, apud doctores tamen obseruans studiosus quoq; Rhetoricę: qui cũ ad perfectam venisset ætatẽ, plerunque cum Attico erat episcopo exceptor sermonũ eius. Et cum proficeret ab Attico diaconus ordinatur, postea presbyter. A Sisinnio vero Cyzici consecratur episcopus. Hæc quidem ei primo acciderunt, postea thronum Constantinopolitanę sortitur ecclesię. Erat enim vir moribus optimis: & ab Attico vtiliter eruditus, omnia eius imitabatur. Sed in isto patientia potior apparebat. Et ille quidem hæreticis se terribilem opportune monstrabat, iste vero omnibus mitis erat, & sic eos potius quã violenter flectere nitebatur, nullam hæresim vexare volẽs, in hac parte Theodosium imitatus Imperatorem. Ille nanque iudicabat cõtra culpabiles Imperiali non uti potestate. Hic autem paruipendebat, si quis de deo non ita saperet sicut ipse. In his igitur Imperator laudabat eum, cum & ipse veros sacerdotes imitaretur, & nequaquã persequi volentes admitteret. Ego tamen audacter dico, quod mãsuetudine omnes viros euicerit. Ob quam causam hostes suos citra belli certamina subiugabat, sicut ostenditur in Ioanne tyranno, & facta post hoc perditione Barbarorum. B

Theodosius vicit omnes sacerdotes mãsuetudine

De victoria Barbarorum. Cap. 12.

Barbari contra Romanos

POst interitum nanq; tyranni, Barbari quos ille contra Romanas suum euocauerat in auxilium, parati erant Romanorum fines inuadere. Hęc audiẽs Imperator consuete hanc solicitudinem deo commisit, & orationibus occupatus cito promeruit quod quęsiuit. Quæ enim acciderint Barbaris enarrãda sunt, Dux eorum nomine Rugas, fulmine percussus, interiit. Secutaq; pestis, maximam partem eorum hominum interemit. Et non solum hoc suffecit, sed etiã ignis de cœlo descendens, plurimos qui videbantur remansisse, consumpsit. Quæ res Barbaros in formidine magna constituit, nõ solum quod contra gentem Romanorum fortissimam arma leuare ausi fuissent, sed quod sic eos à forti deo iuuari conspicerent. Tum Proclus episcopus de prophetia Ezechielis coram ecclesia faciens sermonem, de collata salute, ab õnibus est laudatus. Cuius prophetię verba sunt hæc:

Rugas

Ezech. 38. a.

Et tu fili hominis prophetiza in Gog principe Mosoch & Tubal. Iudico enim eũ morte & sanguine & imbre diluuii, & lapidibus grãdinis, & ignẽ & sul-

A & sulphur pluam super eum,& omnes qui cum eo sunt.Et post pauca: Et sciunt quia ego sum dominus.

Quomodo filia Theodosii Valentiniano sit iuncta. Cap.13.

Igitur Imperatori propter suam mansuetudinem etiam alia plurima prę stitit deus,quorum vnum illud est:Erat ei filia ex Eudocia,nomine Eudoxia.Hanc Valentinianus consobrinus eius,Hesperiarum partium ab eo factus Imperator,petiit vxorem.Cumq; Theodosius annuisset, cogitabat in medio itineris,quodam loco nuptias celebrare.Placueratq; vt Thessalonicam ambo venirent.Inter hęc nũtiauit Valẽtinianus ne fatigaretur Theodosius:ipse enim venturum se Constantinopolim cõpromisit. Cum ergo partes munisset Hesperias,Cõstãtinopolim venit ad nuptias.Quibus celebratis Consulatu Isidori & Senatoris,vxore sumpta reuersus est.

An.do.428 Eudoxia filia Theodosij nubit Valentiniano

Quomodo corpus Ioannis episcopi sit Constantinopolim reuocatum. Cap.14.

NOn multo post episcopus Proclus eos qui propter Ioannis depositionem segregabantur,ecclesię restituit.Sapientiaq; sua eorum tristitiam mitigauit hoc modo.Corpus enim Ioannis in Comanis sepultũ,tricesimo quinto anno post depositionẽ Constantinopolim iubente Imperatore reuocauit,& publice diuulgatum in ecclesia Apostolorum multo honore recondidit. Quod actum est XVI.Consulatu Honorii,Theodosii.XVII

B Ianuarii mẽsis die.Paulus quoque Nouatianorũ episcopus eodẽ Cõsulatu XIX Iulii mẽsis die defunctus est.Qui cum ægrotaret,nec dietam consuetam transgressus est,nec orationes solitas prætermisit. Cũq; esset morti vicinus,euocauit omnes clericos suos dicẽs:Cogitate episcopum eligere dum viuo,ne posthac turbas ecclesiæ nostrę sustineant. Illis vero ei potius electionem dantibus,Paulus ait:Ergo scriptam mihi huiusmodi date professionem,quod ipsum eligetis,quem ego decreuero.Quibus hoc facientibus atque subscribentibus,Marciani presbyteri nomen in charta cõscripsit atque signauit.Fecitque priores similiter signare presbyteros,eamque chartam apud Marcum deposuit Scytharum ecclesiæ Nouatianorum episcopum,dicens:Si vixero,mihi redde.Si mortuus fuero,hic inuenietis quis debeat ordinari.Post cuius obitum tertio die resignãtes,& Marciani nomen inuenientes,eiusq; laudantes electionem,sine vlla mora miserunt in Tiberiada Phrygiæ,vbi tunc habitabat. Et comprehensum deduxerunt vicesimoprimo die eius mensis,& ordinarunt episcopum.

An.do.441 Paulus Nouatianorũ epũs

Marcianus succedit Paulo

Quõ Eudoxia vxor Imperatoris Hierosolymam sit profecta. Ca.15.

THeodosius igitur Imperator pro beneficiis à deo sibi collatis, gratias agebat,plurimis honoribus Christo sua vota compensans, coniugẽque suam Eudociã Hierosolymam destinauit.Hoc enim & ipsa votum habuerat,si filiam videret nuptam.Quæ tam Hierosolymis ecclesias constitutas

quàm

quàm per singulas ciuitates positas, honorauit: & quum illuc proficisceretur, & cum inde rediret. A

Quod Proclus Thalassium senatorem authoritate sua Cęsareæ Cappadociæ fecerit episcopum. Cap.16.

An.do. 441 PRoclus autem episcopus eodem tempore septimodecimo Imperatoris Theodosii Consulatu, rem mirabilem operatus est, quam nullus priorum fecerit episcoporum. Cũ enim Firmus episcopus Cæsareiæ Cappadociæ mortuus fuisset, aderant Cæsarienses, petẽtes episcopum. Cumq; cogitaret, quem eis ordinare deberet, contigit vt ad eum salutandũ die sabbato Senatores vniuersi venirent, inter quos Thalassius qui Præfecturæ Illyrici administrauerat dignitatem. Cumq; futurum esset (sicut habebat fama) vt Orientalem regeret præfecturam, missa manu Proclus pro Præ-

Peroratio Socratis Cõstantinopolitani ad Theodorũ fecturæ dignitate episcopatum ei Cæsarianæ ciuitatis imposuit. Hæc quidem in ecclesia illo tempore gerebãtur. Nos autem hic terminũ faciamus historię in pace gubernari cunctas ecclesias exorantes. Nos ergo ô sacra-

An.do. 442. tissime homo dei Theodore, tuam compleuimus iussionem, finem facientes historiæ, in anno secundo trecentesimæ quintę Olimpiadis, Consulatu XVII. Imperatoris Theodosii.

HISTORIAE ECCLESIASTICAE QVAM Tripartitam vocant, libri duodecimi, Epiphanio Scholastico interprete, finis. B

Historia

A HISTORIA ECCLESIASTICA A NICEPHORO GRAECO MONACHO cõscripta, incertũ quonã interprete iam olim Latine versa. incipit aũt à temporibus Theodosii iunioris, in quæ Tripartita desinit, & quatuor deinceps Imperatorum tempora continet.

THEODOSIVS IVNIOR.



HEODOSIVS iunior impera. Cuius imperii anno secundo Atticus episcopus Constantinopolitanus, Iudęum quendã paralyticum monens, suadens atque baptizans, sanum ex lauacro eduxit. secũdũ deum enim dicitur fuisse prouectus. Septimo Theodosii imperii anno, obeũte Theophilo Alexandrino, Cyrillus consobrinus eius pro ipso episcopus ordinatus est. Tũc & Hesychius presbyter Hierosolymitanus doctrinis effloruit. An.do.413 An.do. 417. Theophilus Alexand. Cyrillus

B Theodosius imperat. cuius quintodecimo imperii anno Honorius moritur, & Ioãnes quidam ex imperialibus subscriptoribus Romæ imperiũ arripit, legationemq́; ad Theodosiũ mittit in Imperatorem suscipi deprecans. At vero Theodosius legatis in carcere trusis, Ardaburium Stratigon mittit aduersus eum. Quem tyrannus apud Rauẽnã aggressus inclusit: quo Theodosius agnito, Asparẽ huius filiũ mittit aduersus eum. Tum deo amabilis imperatoris oratione angelus domini in habitu pastoris apparens, deduxit Asparẽ, & eos qui cum illo erant, & ducit eos per paludẽ inuiam, quę Rauennę adiacet, quam deus peruiam operatus est, quemadmodum Israëlitarum tempore. Et transmeantes per aridam, apertis portis ciuitatis inuentis, tyrannum quidem occiderunt: Ardaburium autẽ à vinculis absoluerunt. Sequenti autem Maruthas episcopus Mesopotamiæ filium regis Persarum Isdigerden à dæmonio vexatum sanauit. Interea Theodosius imperator multa benignitate motus, licet Persas potentissime vicerit, parcens tamen Christianis qui habitabant in Perside, amplectitur: cuius rei gratia mittit legatos, Helionem patricium quem valde honorandum ducebat, & Anatolium oriẽtis Stratigon. Vararanes autem sciens superationem suam, suscipit legationẽ, & ita persecutio cessauit, quæ in Christianos agitabatur. Cęterũ imperator Theodosius cõmunicatrices habens hymnodię proprias sorores quæ virginitatem tota vita sectabantur, super huiuscemodi beneficiis deo gratias agens, hymnis hũc laudare penitus nõ cessabat. Sisinnius aũt Cõnstantinopolitanus episcopus Proclũ consecrat episcopum An.do. 425. An.do.426 An.do.427 Helion Anatolius

episcopum Cyzici, quē Cyziceni non suscipientes, monachum quendam A præter votum Sisinnii Dalmatium dictū consecrant, Proclus autem propriam ecclesiam non habens Constantinopoli, hortatu Sisinnii doctrinis pollebat, qui eiusdem vrbis nō multo post ordinatur Antistes. Sequenti vero anno, Philippus presbyter Sidę Christianam historiā in triginta & sex libris descripsit.

Philippus Sidensis

Nestorius An.do.430

Sisinnio defuncto, Nestorius Constantinopoleos fit episcopus, mox vero vt thronū cōscēdit, nequā fides eius & peruersus in dogmatibus sensus ostendebatur. Homeliā quippe de fide protulit Sincello suo præcipiēs, vt hanc coram ecclesia prædicaret habentē ita: Dei genitricem Mariā vocet nemo. Maria enim homo erat, & ab homine deū gigni impossibile est. Hanc vocē primum reprehendit Eusebius quidam scholasticus imperatricis Constantinopoleos. Vnde multi Byzantinorum turbati sunt. Nestorio autem verbo infirmare festinante vocem qua dei genitrix dicitur ecclesiæ: Dominica die prędidente Nestorio iussus Proclus recitare, homiliam dixit in dei genitricē, cuius initium est: Virginalis solennitas hodie fratres. Tunc odibilis factus est apud omnes impius Nestorius, propter typhū & malam fidem. Eodem vero anno, terribile miraculū sanctorum septem puerorum Ephesi factum est, resurgentibus eis post clxxx & vnum annos. Porrò Cyrillus Alexandrinus episcopus, compertis Nestorii blasphemiis, scribit ei rogans & monens, vt discederet à peruersis dogmatibus suis, fidemque rectam susciperet. At vero Nestorius ei econtra misit, iniurias & blasphemias. Tunc Cyrillus scribit Cælestino Pape Romano quæ Nestorius prædicaret, & blasphemias quæ sibi scriptæ fuerant à Nestorio ei manifestas exhibuit. Tunc Cælestinus scribit Nestorio, diffiniens ei dierum decem indutias, cessandi à blasphemia & pœnitendi. Quod si perdurasset in praua opinione, sacerdotii communicator vlterius esse desisteret. Scribunt autem similiter Cęlestinus atque Cyrillus Antiocheno & Hierosolymitano archiepiscopis, de Nestorio & hæresi eius. Ioannes autem scribit Nestorio, dans consilium recedendi ab hæresi, quin & ad memoriam ducens illud Apostoli dicentis: Misit deus filium suum factum ex muliere. Cognoscens vero Nestorius, quod patriarchæ taliter ecclesiis conturbatis, silere minime paterentur, suasit Imperatori mittere Cyrillo sacram stigmatibus plenam, quem putans ex his compescere, magis erexit. Surgens enim scribit Imperatori & sororibus huius tam de recta fide, quàm de sinistra opinione Nestorii, simul & postulans vniuersalem fieri synodum, ad examinandum canonice de Nestorio. Tunc Imperator Theodosius scribit omnibus episcopis, vt absque omni dilatione post Pascha Ephesum conuenirent, diffiniens quia nullam apud deum, vel apud nos excusationis rationem habebit, qui die sancto Pētecostes in cōcilio inuentus non

Eusebius

Septem dormientes An.do.447

B

Ioannes Antioch. Gala.4.a

A tus nō fuerit apud Ephesum. Cælestinus autem Romanus scribit Cyrillo Alexandrino, locum suum in concilio retinendi. Itaque quinto & vicesimo imperii Theodosii anno, apud Ephesum celebrata est sancta tertia synodus. Omnibus sanè antistitibus conuenientibus, Ioannes Antiochenus & Orientales indicta die, & quæ ante statuta fuerat, minime concurrerunt. Porrò sexta decima die post præfinitam, Ioanne non veniente, peruenit Nestorius cum multa iactantia. Vicesimaque mēsis Iunii die celebrata est synodus, Nestorio Cyrillo & Iuuenali præsidentibus. Porrò Cyrillo Romani pontificis vices agente, & cuncta theologice disputante, dicit Nestorius cum multa iactantia: Ego illum qui bimestris & trimestris factus est, nunquam deum nominauerim, & ideo mundus sum à sanguine vestro, & ex hoc ad vos nullatenus repedabo. Et his dictis abiit, cū sex episcopis qui volūtarie secuti sunt eum. Hi vero qui circa Cyrillum erant, postera die conuenientes, miserunt tres episcopos vocare illum, & non obaudiuit. Pari modo secūdo, & tertio ac quarto, à synodo conuocatus non venit. Sed & illos qui missi fuerant, iniuriis fecit & cōtumeliis affici. Tunc synodus iniuriis & ignominia lacessitis episcopis qui fuerāt missi receptis, sententiam protulit in eum, & alienum fore ab omni sacra dignitate decreuit, in faciem ei depositiōe ipsius transmissa. His ita finitis, venit

An. do. 433 Ephesina synodus

Nestorius Cyrillus Iuuenalis

B post tres dies Ioannes Antiochenus episcopus, sex & viginti secum episcopis habitis. Qui cum didicissent, Nestorium iam depositū esse à sancta synodo, & cum Nestorio confidentes, deposuerunt vt opinabantur Cyrillū & Memnonem Ephesium. Theodoretus sanè putans Cyrillum in duodecim capitula offendisse, prꝫter veritatem narrationem faciens, ibidem Nestorii venenum euomuit. Cyrillus vero potenter exurgēs, pro eisdem capitulis rationem reddidit, ea & quæ in eis habentur interpretans, & ecclesiasticum thesaurum esse demonstrans, atq; piam intentionē suam omnibus manifestans. Itaq; Antiochenus Ioannes à concilio tertio vocatus, & non obaudiens vt veniret, sententiam vnà cum his qui secum erant excepit, vt alieni ab omni ecclesiastica cōmunione, vsq; dum sese recognoscentes pro priū confiterentur excessum. Tuncq; synodus diffiniuit, quæ ab Orientalibus in iniuriam sanctissimorū ecclesię præsulum Cyrilli & Mēnonis prolata sunt, vtpote sine lege & sine canone deprōpta, nullā vim prorsus habere. His igitur omnibus per suggestiōes à Theodosio Imperatore relegatis, iussi sunt episcopi ex vtraq; parte ascēdere Cōstantinopolim. Qui cum ascendissent, cooperatione dei vicerunt hi qui ex parte synodi fuerāt, firmataq; depositiōe Nestorii, Maximianus Cōstantinopoleos cōsecratur episcopus. Oriētales vero susceptū Nestorium secū duxerunt. Porrò quarto Nestorii depositionis anno, Ioānes Antiochenus episcopus timore dei detentus, vidensq; multos Antiochenorū viros egregios a Nestorio adul-

Maximianus

An. do. 437

terina prauitate infectos, scribit rogans Imperatorem, hunc ab Oriẽte pel A
Nestorius relegatur lendum. Imperator autẽ Nestorium quidẽ exilio relegauit apud Oasim: pręcepta vero mittit Cyrillo & Ioanni, sine dilatiõe ad vniuersas ecclesias. Ioannes autem accepta præceptione, scribit Cyrillo fidem suam, & patrũ apud Nicæam & Constantinopolim collectorum confessionem, recipiẽs etiam quæ apud Ephesum gesta sunt. Quibus Cyrillus susceptis, scribit Ioanni & Orientalibus epistolam cuius initium est: Lętentur cœli & exultet terra, & in eadẽ confessiõe, vtrisq; conuenientibus vnitæ sunt ad pacem atque concordiã, quibus præminebãt ecclesię. Per idem vero tempus
Nonnus Nonnus regebat Hedesensem ecclesiam, qui primam Antiochenarum mimarum deo dicauit, & pro Margaritũ meretrice Pelagiam Christo exhibuit. Iste ergo exultans super horũ concordia, scribit Ioanni archiepiscopo, monita & verborum magisteria, in quibus & hoc ait: Munda ecclesiam ô homo dei à Nestorianis zizaniis, & eius impietate. Porrò impiũ & blasphemum Nestorium, in exilio diuinum iudicium subsecutum est: tabefactis o-
Nestorij mors mnibus membris eius, & maxime lingua consumpta, morte pręuenit iter quo ab Oase ad alium locum erat ducendus.

An. do. 439 VEniens Valentinianus filius Cõstantii & Gallę Placidię ab vrbe Roma Constantinopolim, duxit vxorem filiam Theodosii imperatoris Eudoxiam nomine, quam sibi Eudocia genuerat, & Romã rediit. Sequẽti B
uero anno, Theodosius imperator Eudociã vxorem suam Hierosolymam misit, gratificos hymnos oblaturam deo. Quę plurima dona ecclesiis cõtulit, & adoratis tam sancta cruce, quàm colendis locis, reuersa est ad regalia. Tricesimo dein imperii Theodosii anno, Proclus episcopus Cõstãtino-
Corpus Ioannis Chrysostomi politanus, postulatũ ab imperatore Theodosio corpus sancti Ioãnis Chrysostomi à Comanis ad vrbem regiam detulit: & proximo anno post trigin-
An. do. 439 ta tres annos, id coram omni processione, vna cũ imperatore ac imperatrice Pulcheria põpis funebribus publicãs, ĩ apostolorũ ecclesiã posuit, & ita eos qui propter illius depositionẽ ab ecclesia separati erant, ecclesię rursus
Terræmotus Cõstãtinopoli vniuit. Sub hoc sanctę memorię Proclo terręmotus facti sunt magni Constantinopoli, per quatuor menses, ita vt timẽtes Byzãtii extra ciuitatem in loco qui dicitur cãpus, essent, perseuerãtes vnà cũ episcopo ad dominũ precibus & letaniis vociferantes. Quadam ergo die fluctuante terra & omni plebe attentius exclamante, κύριε ἐλέησον, circa horam tertiam, omnibus videntibus contigit à diuina virtute sustolli quendam adolescentulum in aërem, & audire diuinam vocem, admonentem eum episcopo ac populo nũtiare, vt letanias sic facerent & dicerẽt: Sanctus deus, sanctus fortis, sanctus & ĩmortalis miserere nobis, nihil aliud apponentes. Proclus autem hac suscepta sententia, pręcepit populo psallere sic, & statim terręmotus cessauit. Porrò beata Pulcheria super miraculo vnà cũ fratre supra modũ admirata, sanxit

A ta, sanxit per vniuersum orbẽ diuinũ hũc psallere taliter hymnũ, & extũc receperũt omnes ecclesiæ per singulos dies, hunc canere deo, De cætero imperante Theodosio iuniore, Valentinianus non solum Britanniam & Galliam & Hispaniã saluare nequiuit: sed & Occidentalem Lybiam quæ videlicet regio vocatur Afrorum, amisit hoc modo. Duo prætoreis erant, AEtius scilicet & Bonifacius, quos Theodosius postulante Valentiniano direxit. Cumq; Bonifacius principatum Occidentalis Libyæ percepisset, inuidia inflammatus AEtius accusationẽ facit aduersus eum, tanquam rebellionem meditantem, & obtinere Libyam satagẽtem. Et hæc quidẽ Placidiæ fatebatur Valentiniani matri. Cęterũ Bonifacio scribit, quia si accersitus fueris accedere noli. Incusatus enim es, & te dolose volũt Imperatores. Hęc suscipiẽs Bonifacius, & veluti proprio seruo Aetio credẽs accersitus accedere distulit. Tũc Imperatores Aetiũ quasi deuotũ receperũt. Erãt autem Gothi tũc & gentes multæ ac maximę trans Danubium in hyperboreis locis inhabitãtes. Ex quibus ratiõabiliores quatuor sunt, Gothi scilicet, Hypogothi, Gipedes, & Vuandali, nomẽ tantum, & nihil aliud mutãtes, vnaq; lingua vtentes. Omnes autem fidei erant Arrianę malignitatis. Isti sub Arcadio & Honorio Danubium transeũtes, in terra locati sunt Romanorũ. Et Gipedes quidem, ex quibus postmodum diuisi sunt Langobardi & Auares, villas quæ sunt circa Singedonem & Syrmium habitauerunt. Hypogothi vero post Alaricum Romã depopulantes, in Gallias abierunt, & quæ ibidem sunt obtinuerunt. Gothi autẽ Pãnoniam habuerunt primum. Dein nono decimo anno imperãtis Theodosii Iunioris, Thracæ villas habitauerunt, & per quinquaginta octo annos in Thrace morantes. Hesperiũ quoq; obtinuerũt imperium. Porrò Vuandali Alanis sibi sociatis, & Germanis, qui nũc Franci vocantur ascitis, trãseuntes Rhenum fluuium Modigisclo duce habito, habitauerunt in Hispania, quæ est prima Europæ prouinciarum, ab Hesperio oceano. Bonifacius autem metuens Imperatores Romanos, transfretans à Lybia in Hispaniã ad Vuandalos venit. Cumq; Modigisclum inuenisset mortuum, & filios eius Gontarin, & Gizerichum prĩcipatum moderantes, hortatus est vt Hesperiam Lybiam in tres partes diuiderent, pollicitus vnicuique tertiæ parti se vna cum ipso principaturos. In talibus ergo professionibus Vuandali fretum transmeantes, Lybiam habitauerũt, ab Oceano vsq; Tripolim, quę est circa Cyrenen. Hypogothi vero surgentes à Gallia, tenuerunt etiam Hispaniã. Quidã autem senatus Romani amici Bonifacii, falsam accusationem Aetii intimauerũt Placidiæ, ostendentes quoque & Aetii ad Bonifaciũ pridem scriptam epistolam quam ad eos miserat dein Bonifacius. Ast stupefacta Placidia, AEtiũ quidem in nullo læsit, Bonifacio vero verbum cum iuramentis misit exhortatorium. Porrò Gontario mortuo, Gizerichus Vuandalorum

Marginalia: Gothi / Hypogothi / Gipedes / Vuandali; B (beside "gobardi & Auares"); Germani qui nunc Franci; An. do. 429

Vuandalorum factus est Imperator. Bonifacius ergo verbo suscepto, contra Vuandalos armatur, exercitu magno sibi veniente, tam à Roma quàm à Byzantio, cuius Aspar erat magister. Inito aũt contra Gizerichum prælio superatus est Romanorum exercitus, sicq; Bonifacius cum Aspare Romam veniens, suspitionem dissoluit rei veritate monstrata. Porrò Africa taliter est Vuandalis subacta. Tunc & Marcianus qui postmodum imperauit cum miles esset, & Aspari deseruiret, vnius à Gizericho cõprehenditur. A

Romanæ sedis Leo pontificium gerit, imperante Theodosio, cuius imperii tricesimo nono anno, Proclus Constantinopolitanus moritur. Cui succedit Flauianus presbyter & Sceuophylax ecclesiæ. Cyrillus Alexandrinus obit Antistes, cui subrogatur in sede Dioscorus, qui nullatenus erat Didascalicus, sed immitis & ferus.

An.do.439 Flauianus constantinopolis præsul.

Chrisaphius Eunuchus

Chrisaphius Eunuchus Palatium & ipsum Imperatorem tenens, cum inuideret Flauiani cõsecrationi, suggessit Imperatori sine malitia existenti, & apud Chalcedonem degenti, mãdare patriarchæ vt mitteret pro consecratione sibi benedictiones: quo facto Chrisaphius auertens, mandauit Andream imperatorem quærere benedictiones. At episcopus renunciauit, non se habere pecunias ad mittendum, nisi forte quoquam vtar inquiẽs ex sacris vasis. Fit ergo ex hoc inter illos, Pulcheria hæc ignorãte, non modicus mœror. Verum hęc apud Cõstantinopolim, cęterum penes Alexandriam Dioscorus cõfestim Cyrilli cognatos in primordiis suis deuastat, & horum patrimonia deprædatur. Filium autem fratris eius Athanasium presbyterum sine culpa deposuit. Hæc autẽ faciebat rectæ Cyrilli fidei aduersatus, cũ esset hęreticus, & à teneris vnguiculis ea quæ sunt Origenis sentiret. Irascebatur autẽ & Flauiano, eo quod modicum quid opus beati conferret Cyrilli cognatis. Cum ergo Chrisaphius esset impius, videre non ferens ecclesiarum concordiam, operam dabat vt conturbaret eas, & diuersis modis agebat, vt Flauianum episcopatu depelleret, volens Eutychem quẽdam sensus sui archimandritã, ad episcopatum eius prouehere. Et quoniam Pulcheria res ciuiles retinẽte nihil valuit, primo insidiatur Eudociæ insidiarũ eius nondum expertæ, & in liuore eam instigat contra propriam matrem. Et immittit ei, vt & illi deroget apud Imperatorem, & tollat ad se præpositum. Quoniã præpositus ad dispositionem rerum pernecessarius erat Pulcheria. Imperator autem ab vxore molestius fatigatus, mittit ei dicens: ne te hoc tristem reddat, præpositum enim te habere nõ est possibile, neq; meam sororem bene & perite ac pie omnia disponẽtem ego repello. Inefficax ergo Chrisaphius super hoc effectus, ad aliud vertitur instrumentũ, & suggerit Eudociæ, vt molesta Imperatori suaderet ea, quo pręciperet patriarchę consecraret illã diaconam, tanquam quæ virginitatẽ elegisset. Et diutius Eudocia Imperatori molesta, persuasit leuitati eius.

Dioscorus Alexandrinus B

Eutyches hæresiarcha

A eius. Super quo iussus Flauianus, ab imperatore tristatus est valde, respiciens futura ex hoc scādala nascitura,& imperatori quidē repromisit. Pulcheriȩ vero scripsit, rogās eam ne saltem ante faciem eius veniret, ne cogar inquit agere quid eorum quæ te contristantur. Illa ergo ex his quȩ scripta fuerant, intelligens quod meditabantur,& præpositum Eudociæ transmisit,& ipsa exiens in ebdomū siluit. Ex hoc itaq; Imperator,& Eudocia valde contra Flauianū tristes effecti sunt, quod suum reuelasset secretum. Porrò Eusebius scolasticus, qui primus Nestoriū reprehendit, ad episcopatum Dorilei promotus,& de fide cū Eutychi Archimādrita disputans, inuenit eum non recta sapientem: qui cum multa commonens iuuare illum nequiuisset, retulit de eo Flauiano episcopo, qui quadraginta episcoporum concilio congregato, adducit Eutychem. Et iuxta omnem consequentiā regularum ecclesiasticarum discutiens, inuentū subdolum & hæreticum deposuit. Chrysaphius autem huius concors Palatiū tenens, his cognitis in irā per amplius contra Flauianum accenditur. Et intimat Dioscoro Alexādrino se in his quȩ cordi eius essent, per omnia cooperaturū, si sibi in calumniis contra Flauianum & Eusebium ipse cōcurreret, pro Eutychiq; satageret. Mouet autem ad id etiam augustā Eudociam, tristia de Pulcheria contra Flauianum memorans apud illam. Et agit vterque quo Imperator sanciret, secundum Ephesi congregari concilium. Cui Dioscoro prȩesse conce

Pulcheria ab administratiōe rerum amota An. do. 435.

B dunt, mittētes ei exercitum plurimū in auxilium. Cumq; latrocinali huic concilio prȩsedisset, nō permisit adesse notariū alium concilio, sed suos tātum fecit scribere quȩ gerebātur. Quæstio ergo cum fieret, exigebatur Eutyches propriam exhibere opinionem. Qui respōdit dicens: Confiteor ex duabus naturis fuisse dominum nostrum adunationē. Post adunationē vero, vnam naturam cōfiteor. Tunc Dioscorus dixit:& nos omnes hoc assentiamur. Et loci seruatores quidem Leonis Papȩ Romani. Dioscori vidētes impetum,& quod epistolam Papȩ ad Flauianum non permiserit legi, neque illam quam ad synodum miserat, sed despexerit, fugerunt & descēderunt Romani. Porrò Dioscorus Eutychi sacerdotium reddit, Eusebium vero Dorilei,& Flauianum Cōstantinopolitanum in promptum deponere habuit, qui & ante depositionē impulsionibus & calcibus à Dioscoro sum missus, tertianus vitam mutauit,& de cætero vi militum & gladiorum episcopi subscribere coacti sunt. Domnus autem Antiochenus episcopus. postquam vi subscripsit, in se reuersus, erexit se cōtra Dioscorum, principes vociferans aduersus ea quæ gesta sunt,& impietatem concilium nominās,& subscriptionem suam quærens recipere. His cognitis Papa Leo, accedit cū lachrymis ad Imperatorem Valentinianum, simul & ad augustas, petens epistolas Theodosio Imperatori pro emendatione patranda eorum quæ apud Ephesum nequiter & irregulariter acta sunt, destinandas. Qui rescri

Flauiani exitiū

bit Eudoxiæ filię ita: Hoc dulcedini tuæ notum esse volo, quia Flauianus diuino iudicio ab ecclesiis eiectus est, vt multarum turbationũ autor. Porrò Dioscorus deposuit & Theodoretum, & Hiban, & Andream, & Domnum Antiochenum, & alios Orientales episcopos. Theodosius autẽ Imperator mobilis erat, omni vento circumlatus, vnde & in chartis nõ lectis subscribebat. Eodem anno Geisferichus Vãdalica multitudine opimus effectus, & se regem vocãs terræ ac maris insularumq́; multarũ, Theodosium cõtristabat. Sanè non multo post resipiscens Theodosius, & recognoscens à Chrysaphii versutiis se deceptum, tristabatur super impietate, ac iniustitia, quæ facta fuerat in Flauianũ & reliquos episcopos. Et indignatus vehemẽter, primo quidem exulem fecit in insula quadam Chrysaphium: in Eudociam vero valide cõmouetur, hanc omnium malorum causam appellans, quippe quę & Pulcheriã ex imperialibus insecuta sit, simul & improperãs ei quę gesserat circa Paulinum. Illa vero desperata, rogauit Hierosolymã se dimitti. & assumptis Seuero presbytero & Ioanne diacono, Hierosolymam venit. Discens interea Imperator, quod & isti in vrbe frequenter ad eam accederẽt, & cum ipsa rursus Hierosolymis essent, multaq́; illis largiretur mittens, decollauit eos. Tũc Imperator beatam Pulcheriam oppido rogans, ad imperialia reduxit, quæ mox mittẽs Ephesum, asportauit inde corpus sancti Flauiani, & cum multo deferens obsequio, per medium vrbis sepeliuit apud sanctos apostolos. Interea Attilas Scytha vir fortis atque superbus, deposito Bdella seniori fratre, solus Scytharũ quos & Hunnos vocãt, principatus regno per Thracem discurrit, & omnem ciuitatem & castra in seruitutem redigit, præter Adrianopolim, & Heracliã quę quõdam Perinthus vocabatur. Cogitur ergo Theodosius legationem Attilæ mittere, & sex millia librarum ei pro recessu prębens, mille librarũ annuũ tributum persoluere pollicetur. Igitur cum Romana virtus à bello redisset, quod aduersus Attilam fuerat destinatũ, nõ multo post Theodosius moritur. Porrò beata Pulcheria nondum cuiquam Imperatoris morte cõperta, Marciano accersito in religiõe ac pudicitia cõuersante, sene videlicet & idoneo viro, dicit ei: quoniam Imperator mortuus est, & ego te elegi tãquã bene placentem, ex omni senatu, da mihi verbum quo custodias virginitatem meam quam deo commisi, & pronuntiabo te Imperatorẽ. Quod eo pollicente, accersito patriarcha, pariter & senatu, pronuntiauit eũ imperatorem Romanorum.

Domnus Antiochenus episcopatu priuatus

Chrysaphius deportatur

Seueri & Ioãnis supplicium

Pulcheria restituitur

Flauian° diu°

Theodosius Attilæ tributarius

An. do. 457.

A

B

MARCIANVS.

An. do. 458. Marcianus pius diuino decreto Imperator ostensus, omnes qui in exilio erant, reuocauit. Pulcheria vero perosum Chrysaphium Eunuchum tradidit Iordani filio Ioannis, qui tyrannidem apud Romanam vrbẽ exercuit, multisq́; Christo erectis ecclesiis, pręcipue quę in Blachernis laudabilis

Blachernæ

A laudabilis dominæ nostræ dei genitricis est, in principio imperii pii Marciani ecclesiam fecit. Porrò beatus Papa Leo scripsit Marciano, petens vt quæ præsumpta fuerant à Dioscoro & Eutychi apud Ephesum in sanctum Flauianum, requirerentur coram vniuersali synodo. & iussit Imperator colligi cunctos episcopos. Secundo itaq; imperii Marciani anno, Chalcedone sancta quarta facta est synodus, mense Octobri indictione quinta. Omnibus autem episcopis in martyrio sanctæ Eufemiæ vnà cum senatu conuenientibus, discussa sunt quæ in prima indictione super Eutychi gesta sunt, & quæ apud Ephesum sunt à Dioscoro temere perpetrata. Quæritans autem Dioscorus de his ad ignorantiam gestorum confugit, sed effugere redargutionem quæ in actis efferebatur non valens deficiebat, & veritas nudabatur. Tunc excusationem non habēs, confusus est. Hi vero qui cum eo latrocinali concilio consederant, redarguebāt eum super violētia & necessitate quam ab ipso pertulerant, & veniam à synodo postulantes, recepti sunt: quorū vnus erat, Iuuenalis Hierosolymitanus episcopus. Cumq; defecisset Dioscorus, non habens excusatoriam rationem, vltra synodo apparere ausus non est. Tunc synodus præsente quoque Imperatore Marciano & senatu, sententiam protulit contra Dioscorū & Eutychem, hosq; deposuit. Imperator autem Dioscorum quidē in Gangris exilio relegauit: synodum autem laudans dixit, gratias confiteor maximas omnium nostrorū

An.do.45 9 Chalcedon. synodus

Iuuenalis Hieroso. episcop.

Dioscorus exulat

B deo, quoniā ablata discordia in vnam eandemq; confessionem cuncti conuenimus: & amabiliter honorans sexcentos illos & triginta patres, ad sua in pace vnumquenque absoluit. Porrò consecratus est Proterius pro Dioscoro episcopus Alexandriæ.

Proterius Alex. episcopus

PVlcheria beata & pia dormiuit in Christo, quæ multa bona fecit, & omnia sua pauperibus dereliquit: quæ Marcianus cū multa essent, alacriter dedit. construxit autem eadem & multa oratoria, domosq; pauperibus & hospitibus, necnon & sepulchra peregrinis ædificauit, inter quę sancti martyris laurētii templum construxit. At vero Theodosius monachus, vir pestifer, cum descendisset cursim Chalcedonensi facto concilio Hierosolymam, & didicisset quod augusta Eudocia erga Dioscorū à synodo depositum affectu flagraret, cœpit clamare aduersus synodum, quasi rectam fidem subuertentem. Et surreptis Augusta & monachis propriis, cædibus vsus more barbarico, archieraticū thronum rapit, & homines Augustę ministros habens episcopos promouet per ciuitates, cum adhuc essent episcopi in synodo. Seuerianum Scythopoleos qui non fuerat eius mala opinione deceptus, à ciuitate pellens occidit, & excitat persecutionem cōtra illos, qui sibi non cōmunicabant, & multos quidē tormentis affecit: quorundam vero domos tradidit igni, ita vt æstimaretur vrbs à barbaris capta. Necauit autem & Athanasium diaconū sanctæ resurrectionis, sibi exprobrātem &

An.do.459. Pulcheriæ pietas

Theodosius episcopatus inuasor

arguentem eius impietatem. Et huius sanctum corpus per ciuitatem pompis circumdans, canibus tradidit. Domnus vero archiepiscopus Antiochenus in eremum fugit, & Iuuenalis Hierosolymitanus. Porrò cum pestilens Theodosius per viginti mēses thronum Hierosolymitanū tenuisset, iussus est comprehendi. Qui fugiens, in montem Sineum properauit, quo fuga lapso vnà cum his quos ipse prouexerat: iterum Iuuenalis thronum suum recepit. Interea Maximus Maximi nepos tyrannus Valentinianum peremit, & Eudoxiæ vi sociatus, imperium quoque obtinuit, per quæ nanque quis peccat, per ea quoque & corripitur. Inter hæc ergo Eudocia coartata, nullum fore auxilium à Byzantio Theodosio patre suo & Pulcheria defunctis existimans, accersit Gizerichum ad vrbem Romam, rogās à Maximi tyrannide liberari. Magna vero cum classi Gizerichum ad vrbem Romam nauigātem, Maximus timens fuga vsus est. Hi vero qui cum ipso aderant, interemerunt eum. Præterea Gizerichus nemine sibi resistente, introiuit Romam tertia die Maximi fugæ. Et sublatis omnibus pecuniis, & ciuitatis miraculis in nauesque receptis, in quibus erant ecclesiastica milia ex auro lapidibus preciosis ornata, & vasa hebraica quæ Titus Vespasiani filius post captiuitatem Hierosolymarum Romam detulerat, vnà cum Eudoxia imperatrice, ac filiabus eius in Africam nauigauit. Erat autem Marcianus admodum religiosus & timens deum, qui in letaniis campi pedes incedebat, multa egentibus beneficia præstans: quod intuens Anatolius patriarcha, & ipse de cætero non phorio portatus secundum morem, sed pedes letanias faciens incedebat. Timotheus autem herulus noctu cellas monachorum circuibat, vnumquemque vocans ex nomine. Quo respondente dicebat, ego angelus sum dicere omnibus, vt abscedant à communione Proterii, & eorum qui Chalcedone conuenerunt, & Timotheum herulum in episcopum Alexandriæ prouehant.

An. do. 457. Maximus tyrannus. — *Roma iterum capta An. do. 457.* — *Anatolius patriarcha* — A — B

LEO.

LEo imperat, coronatus ab Anatolio patriarcha, Timotheus vero cognomento Herulus, Alexandrinam ciuitatem turbabat. Multitudine quippe inquietorum virorum empta, tyrannice Alexandriæ sedem obtinuit, & cum depositus esset à duobus depositis prouehitur, vnde omnia scandala penes Alexandriam orta sunt. Cunctis enim orbis terræ sacerdotibus diffinitionem synodi Chalcedonēsis recipientibus, iste scelestus rabie quadam infectus, iniuriis appetebat, & ordinationes episcoporū faciebat, cum esset ipse inordinatus, & baptizabat cum presbyter non existeret. Beatus autem Proterius sentiens contra se confectum consilium, dat locum iræ, & prima die Paschæ ad venerabile baptisterium fugit. Ast ille antichristi præcursor, neque sanctam diem, neque colēda loca reueritus, mittit & occidit insontē pontificem, vnà cum sex aliis qui erant cum ipso, & funibus trahētes huius

An. do. 459. Timotheus Herulus Alexand. commouit — *Proterius à Timotheo cæsus*

A cadauer,à ſancto lauacro emiſerunt, & pompoſe per ciuitatem portatum
poſtremo etiã igni ſine vlla miſericordia prodiderũt,& cineres eius in ae-
rem conſperſerunt. Eodem anno delatum eſt corpus ſanctæ Anaſtaſiæ à S. Anaſtaſia
Sirmio,& repoſitum eſt in tẽplo eius in porticibus Domnini. Timotheus Corrupta ſcri
autẽ Herulus ſcripta magni Cyrilli non edita reperiẽs,in multis locis adul pta Cyrilli
terauit,ſicuti ſcribit Petrus presbyter Alexandrinus. Sequenti vero anno An.do.460.
Leo Imperator iniqua Proterii morte, & iniuſta Heruli promotione com
perta,mittens Cæſariam linguis mutilatis exilio relegauit eos,qui Proterii
neci communicauerant.Timotheo vero ſceleſto aduerſi nil intulit,iudiciũ
in eum dicens inferre antiſtitibus conuenire.Qui literas ad vniuſcuiuſque
prouinciæ miſit epiſcopos,vt ſinguli ſcriberent ſibi proprium ſenſum,vtrũ
quæ apud Chalcedonem diffinita ſunt ſibi placerent, & ſuper Heruli crea
tione quid dicerent.Inter quos & ſancto Symeoni ſtiliti & Bardæ mona- Symeon ſti-lites
cho atque Iacobo miraculorum patratori ſcripſit,cõteſtans vt ita iudicium
controuerſiarum depromerent,vt eſſent rationem deo cunctorum domi-
no reddituri.Qui omnes vnanimiter & conſonanter & Chalcedonenſem
ſynodum ſanctam eſſe affirmãt,& terminum ab ipſa depromptum admit
tunt.Timotheum autem cõſonanter reprobant, tanquam homicidam pa-
riter & hæreticum. Satagebat autem & Gennadius apud Imperatorem, Gennadius Conſtant.epiſcopus
B quo vlciſceretur ſuper his quæ temere fuerunt perpetrata,cui è diuerſo re-
ſiſtebat Aſpar Arrianus. Porrò Imperator pius Herulum quidem apud Timotheus
Gangras exilio relegauit,ipſe vero & illic cœpit conuenticula congregare, Herulus relegatur
turbationesq; patrare.Quas comperiens Imperator,rurſus eum in exilium Timotheus
miſit apud Cherſonam,& cõſecratus eſt pro eo epiſcopus Alexandriæ Ti Leucos ſuccedit
motheus alius cognomento Leucos,qui & Salophacialus nuncupatur,vir
Orthodoxus & bonus,cunctiſq; prorſus amabilis. Interea vaſto incendio
Cõſtantinopoli facto, Marcianus œconomus aſcendens ſuper regulas ſan
ctæ Anaſtaſiæ, tenens euangelium orationibus & lachrymis illæſam do- Miraculum
mum ſeruauit.Sequenti anno cum pictor quidam pingere Saluatorem ſe- An.do.463.
cundum ſimilitudinem Iouis præſumpſiſſet,areſacta eſt manus eius:quem
peccatum ſuum confeſſum, ſanauit Gennadius. Aiunt enim quidam hi-
ſtoricorum,quod criſpis & raris capillis ſchema in Saluatore magis verna- An.do.463.
culum ſit.Per idem tempus Leo Imperator,Zenonem generum ſuum ma
giſtratum totius Orientis fecit,& Baſiliſcum fratrem Verenæ Auguſtę ma
giſtratum Thracæ conſtituit. Zeno autem veniens Antiochiam, inuenit Martyrius
epiſcopum in ea ſacrum Martyrium.Petrus autem Gnapheus ſequebatur Antioch.epiſcopus
Zenonem cum eſſet presbyter,qui perſuadens Zenoni vt ſibi cooperare-
tur ad conducendos mercede quoſdam Apollinaris ſectatores,turbationũ
dena millia excitat contra fidem,& Martyrium epiſcopum:& anathema-
tizat eos,qui non dicunt deum crucifixum eſſe: & ſcindens populum An-
tiochenũ,

tiochenum, addit in trisagio hymno, qui crucifixus est propter nos: quod A ex tunc hodieque apud + Theopaschitas dici obtinuit. Martyrius autem ad Leonem Imperatoré venit, & susceptus est cũ honore multo, studio Gẽnadii episcopi Constantinopoleos. Rediens auté Antiochiam, & inueniẽs populos dissidentes, Zenonemq; his fauentem, coram ecclesia abrenuntiauit episcopatui dicẽs: Clero nõ subdito & populo diffidẽti, & ecclesię squalenti abrenuntio, seruans mihimet sacerdotii dignitatem. quo discedente, Petrus Gnapheus in thronum Antiochenum insilũt, qui mox Ioannem quoq; promouit Apamenũ episcopũ, qui erat ex depositione. His vero cõpertis Gennadius cuncta Imperatori exponit, & iubet Petrũ Gnaphea exiliari. quod audiens Petrus, exilium fuga euasit, electione vero communi Iulianus quidam episcopus Antiochiæ promouetur. Eodem anno translatus est apud Alexandriam propheta Heliseus, in monasteriũ Pauli leprosi. Leprosum enim sanauit, & leprosum fecit, & in ea quæ leprosi erant, translatus est. Circa hæc tempora & + Timoclestropariorum factores agnoscebãtur. Pręterea Cassius quæstor Antiochenus atq; philosophus derogatus est apud Imperatorem vt paganus, & iussit Imperator examinari eum à præfecto prætoriorum Constantinopoli. Cumq; induceretur in Zeuxippum vinctus retrorsum manibus, dixit ad eum Poseus pręfectus, vides ne ô Cassi, in quo habitu constitutus sis. Qui ait: video & nõ miror, homo enim cũ B sim, humanas incurri calamitates, sed iudica in me, vt iudicabas cum me. Quibus auditis, contio laudauit Imperatoré, quo comperto, Imperator gauisus est, & dimisit eum in regionem suam.

Deum dicẽtes passum

Iulianus eps Antiochenus

Helisei translatio

An.do. 464.

Antiphonarũ

Cassius philosophus

CVm Eudocia neptis Theodosii sedecim annos in Africa cum viro suo Honoricho fecisset, & puerum Gilderichum ex ipso genuisset, difficile ferebatur erga maritum cum esset Arianus. Vnde aditu inuento, fuga lapsa venit Hierosolymam, & adoratis venerabilibus locis, salutatoq; sepulchro Eudociæ auię suæ, ac paucis diebus in sancta demorata ciuitate, mortua est in pace, omnibus sanctæ resurrectioni dimissis.

An.do. 466. Eudocię pietas

BASILISCVS. ZENO.

An.do. 467.

BAsiliscus in campo acclamatus Imperator Marcum filium Cæsarem fecit, & Zenobiam vxorem suam Augustam coronauit, & statim contra fidem præliatus est, Zenobia maxime incitante illũ ad istud, Timotheũq; Herulum reuocauit per typos, & Petrum Gnaphea qui absconsus erat in monasterio acoemetẽsium. Et quotquot alii inimici sancti Chalcedonensis erant concilii, fiducialiter contra veritatem agebant. Herulus auté cõgregatis inquietis quibusque Alexandrinis, qui Constantinopoli peregrinabantur, de palatio cum letania venit in ecclesia vectus asino. Qui perueniens in locum qui dicitur octagonus, & expauescens pedem cõtriuit, & cum confusione reuersus est. Basiliscus autem hunc Alexãdriam cum typis contra synodum

A nodum misit,& Petrum Gnaphea Antiochiam,cõtra veritatem cõfortans
vtrunque.Timotheus autem Salophacialus episcopus Alexãdrinus, comperiens Timotheũ Herulũ aduenire,recessit ad monasteria Canopi.Multis autem afflictis,Herulus Timotheum lædere non valuit,eo quod diligeretur ab omnibus.Cumq; ingrederetur Herulus Alexandriã,vociferabantur studiosi eius,illud turpe dicentes:cibasti inimicos tuos Papa.At sceleratus econtra clamabat,etiam vere cibaui. Hic impius etiam Chalcedonense conciliũ anathematizabat.Iulianus autem Antiochenus episcopus præ tristitia eorum quæ fiebant defunctus est.Petrus autem Gnapheus ad sedem perueniens in anathemata & turbationes erupit,hinc cædes hominum & rapinæ propter additamentum trisagii factæ sunt. Præterea Basiliscus typo generali Chalcedonense abiecit concilium, iubens Acacio Constantinopolitano idipsum facere:sed tota ciuitas cum mulieribus & liberis in ecclesiam contra Basiliscum conueniens,hoc fieri vetuit.Porrò clero,monachisq; Constantinopolitanis pro Chalcedonensi synodo repugnantibus, timens Acacius multitudinem,cum eis concordare simulabat,vnde coram ambone contra Basiliscũ Zenonem acclamabat.Basiliscus autem compertis his metuens feruorem plebis ciuitatis exiuit, iubens senatui neminem loqui cum Acacio: futurum enim erat,vt populus incenderet vrbem.Daniel autẽ mirabilis stilites assumptis monachis & populi æmulatoribus, exiuit contra Basiliscum,& ei cum multa fiducia disputauit.Interea Zeno cũ Ariadne ad regiam perueniẽs vrbem,susceptus est à populo ac senatu, Basiliscus vero veniẽs ad ecclesiam, imperiali deposita in diuina mensa corona,ad baptisterium cõfugit cum Zenobia malæ opinionis vxore sua. Porrò Zeno Petrum Gnaphea auertit,eo quod Basilisco concurrerit.Decreto autem Orientalis synodi depositus est, & cum eo Ioannes qui post tertiũ mensem eiectus est, & post eum Stephanus vir venerabilis est Antiochiæ prouectus episcopus. Petrus autem apud Pityussam in exilium deducendus,se deducentes decipiens,confugit in sanctum Theodorum euchaitensium.Timotheus autem Herulus inter hæc moritur,pro quo Petrus Moggos introducitur vir malignus,& veritatis inimicus, qui iam depositus fuerat.Consecratur autem ab vno episcopo,& ipso deposito:in quem irruentes per zelum dei monachi, triginta solis diebus latrocinaliter eum obtinẽtem episcopatum repellunt, & Timotheum iterum Salophacialum iure throno restituũt.Stephanus interea electione communi prouectus ad Antiochenum episcopatum, à Petri Gnaphei sequacibus, quasi Nestorianus criminatus est apud Zenonem:sed hunc Orientalis synodus apud Laodiceam conueniens,iussione Imperatoris vtpote innoxium sedi restituit.Septimo vero imperatoris Zenonis anno, Stephano episcopo Antiocheno dormiente,Stephanum pro eo alterum cõsecrauerunt, quem inimici fidei

Timotheus Herulus restituitur

Petrus Gnapheus Antiochiæ episcop. Acacius patriarcha

B

Basiliscus abdicat imperiũ

Stephanus Antioch. episcopus

Petrus Moggos Alexand. episcopus

Timoth. Leucos restituitur

An. do. 476. Antioch. epi cædes

voto

voto quo erga Gnaphea flagrabant, in natatorio sancti martyris Barlæ calamis acutis trucidantes, in Orontem fluuium proiecerunt, furore armantes amētiam. Zeno autem propter illa quæ præsumpta sunt in Stephanū, iussit Acacio Constantinopoleos episcopum Antiochię cōstituere, qui ordinauit Calendionem. Consecrauerunt enim & Antiocheni per ignorantiam Ioannem, qui dicebatur Codonatus, quem Calendio in Tyrum quæ primus thronus est Antiochenæ dioeceseos translatum enthronizabat. Eodem anno & Alexandriæ Timotheus Salophacialus defunctus est, & consecratus est Ioannes Tabennesiotes, vir sanctus, & rectorum dogmatū propugnator, qui fuerat Alexandrinæ presbyter & œconomus ecclesiæ. Porrò Hillus patricius cum Leontio & reliquis venit ad castellum Papyrii, & educta Verina Augusta in Tarsum Ciliciæ, fecit eam coronari extra ciuitatem apud sanctum Petrum. Decimo præterea Zenonis anno Petri Moggi spudastæ per pecunias & seductiones persuasere Zenoni, eiicere Ioannem Tabennesiotem Alexandrinum episcopum tanquam præter votum eius consecratum, & Petrum Moggum iterum reducere Alexandriam. Tunc & ἑνωτικὸν fecit Zeno, vt quidam aiunt, ab Acacio Constantinopolitano dictatum, & vbique transmisit. Petro autem Moggo ante regressum eius in Alexandriam iussit Zeno communicare Simplicio Romano atq; Acacio, qui videlicet Acacius scripsit Alexandrinis suscipere Moggum, & Ioannem abiicere. Ioannes vero audita Petri præsentia, licet clerus cum populo exire illum prohiberet, quæ præsumenda erant à Petro considerans, sapienter & sine turbatione recessit.

Calendio Antioch. episcop.

Ioan. Alexan. papa

An. do. 485.

Petrus Alexandriam restituitur

A

B

THeuderichus Valamer cuius multus inter barbaros & Romanos est sermo, vtpote fortis & prouidi, sed nec rationum inexpertis, penes Byzantium quippe obses quondam traditus, optimis magistrorum adhæsit, cum pater solus Valamer post Attilæ filios dux esset sub Leonis imperio Gothorum. Interea Oriētales episcopi scripserunt Acacio vituperationes, eo quod receperit Moggum in communionem, qui paruipendens eos omnes impudēter communicare Moggo coacte fecit. At vero qui erant ex regia vrbe, necnō & de Oriēte, deprecati sunt Felicem Romanum episcopū, significantes Acacium esse malorum autorem. Inter quos & Ioannes Alexandrinus eadem dicens Romam profectus est. Felix autē synodo in templo summi apostoli Petri facta, duos episcopos & ecclesiæ defensorem Cōstantinopolim misit, scribens Zenoni & Acacio, vt Petrum Moggum tanquam hæreticum eiiceret Alexandria. Sequenti vero anno his qui à Roma missi fuerāt, apud Abydum Zenonis & Acacii voluntate retentis, literisq; ablatis in carcerem missis, cōminatus est Zeno illos occidere, nisi Acacio & Petro Moggo cōmunicassent. Porrò Zeno concilio Acacii Orientis episcopos cogebat subscribere henotico, & communicare Petro Moggo. Responsales

An. do. 484. Theudoricus rex

Acacij ipietas

An. do. 485.

An. do. 486.

A ſponſales vero Felicis Romani cōueniens,& pecuniis decipiēs,Acacio communicare contra quæ ſibi fuerant imperata perſuaſit, quanquam econtra pariter conteſtarentur Orthodoxi. Primum quidem hamo circumponentibus funem,& vnum eorum publice inſtruentibus, Secundum autem in librum immiſerunt, & tertium in cophinum holerum impoſuerunt. Felix autē cōpertis quæ ab apocriſiariis ſuis geſta ſunt,depoſuit eos ſcribens Acacio depoſitionē. Porrò is qui hanc deferebat,effugiens eos qui erāt in Abydo peruenit ad monaſteriū Dii,monachi vero Dii dominico die in ſacrario porrexerunt epiſtolam Acacio. Aſt hi qui erāt ex parte Acacii peremerūt quoſdā ex monachis qui epiſtolam dederant,quoſdā autē punitos carceri tradiderunt. Verum Acacius inſenſate ſe habuit circa depoſitionē, nomenque Felicis à Diptychis abſtulit. Præterea Calendio epiſcopus Antiochenus aſportauit corpus Euſtathii magni à Philippis,vbi & exilio retētus dormierat,& cum honore multo huic decimo miliario tota ciuitas obuiam venit. Hi vero qui ſe ab eccleſia ſeparauerant propter eundem ſanctū,rurſus vniti ſunt poſt centum annos dormitionis eius. Mortuo ſanè Acacio cū Phrauitas per tres mēſes epiſcopatum tenuiſſet,ſcripſit Felici quod ei quidem communicaret,Petro vero Moggo non communicaret. E diuerſo autem Moggo ſcripſit, quod ei quidem communicaret, Felicem autem Ro-

Euſtathij tranſlatio

B manum auerteret. verum exemplaribus quæ ad Moggum deſtinata fuerant ab Orthodoxis,Felix antequam apocriſarii Phrabitæ cum ſynodicis perueniſſent acceptis,hos cum honeſtate remiſit. Defuncto autem Phrabita Eufemius presbyter & + Ptochotrophos Neapoleos tenuit, confeſtim propriis manibus nomen Moggi deleuit à Diptychis,ſicq; in eis ſedens,in throno nomen Felicis inſcripſit.

Euphemius patriarcha.qui ptochotrophio,id eſt, domui præeſt, in qua pauperes aluntur

Petrus Moggus mortuus eſt Alexandriæ,pro quo Athanaſius conſecratus eſt cognomēto Cylites. Aſt Imperator Zeno requie potitus à barbaris,ab Antiochena Calēdionem pellit eccleſia,exulem faciens apud Oaſin,Petrumque Gnaphea conſtituit. Neſtorem autem Tarſenſem, Cyrum Hierapolitanum,Ioannem Cyreſtenſem, Romanum Chalcedonenſem, Euſebium Samoſatenum,Iulianum Mopſueſtinū,Paulum Conſtantinenſem,Manum Ermenienſem,& Andream Theodoſiopolitanum,ſub obtētu quidem fauoris,quaſi circa tyrannos exhibiti,ſed veritate propter nō receptum henoticon ſuis abigi præcepit eccleſiis. Petrus autē Gnapheus Antiochiam ingreſſus,multa mala operatus eſt, anathematiſmos videlicet ſynodi Chalcedonenſis,irreprehenſibilium deiectiones epiſcoporum, ſubrogationes & creationes illicitas,& his ſimilia,ante ōnia triſagio hymno addens,Chriſte rex qui crucifixus es propter nos. Petrus autem iterū veniēs, amputauit Chriſte rex. Porrò Xenaias ſeruus ſatanæ, dominicā & ſanctorum docebat non recipiēdam imaginem: cum enim eſſet natione Perſa &

Athanaſius Alex.epus

Petrus Antiochiam reſtituitur

Epi ſedib pelluntur

Imagines tollēdas docuit Xenaias

Ff fortuna

fortuna seruus, dominum suum sub Calandione fugiens, villas quæ circa Antiochiam sunt à fide retrahebat, cum nō esset baptizatus, se clericū esse dicens. hunc Calandio quidem pepulit, Petrus vero Gnapheus episcopum Hierapoleos ordinans, Philoxenum mutato nomine nuncupauit. Cum autem postmodum eum baptizatum non esse didicisset, sufficit inquit ei pro baptismate cōsecratio. Eufemius autē cum esset Orthodoxus, Anastasium silentiarium qui post hæc abusus imperio est, ab ecclesia pepulit vt hæreticum, & Eutychis consentaneum, quem & turbas excitantem intuens, sedile ipsius, quod erat in ecclesia subuertit, comminatus ei, quod nisi cessasset à talibus, tōderet caput eius, & turbis traderet publicandū. quæstus autē apud Zenonem contra illum obtinuit potestatē. Sequenti vero anno, quo agebatur septimusdecimus imperii Zenonis annus, Felix synodicis Euphemii receptis, ei quidem tanquam Orthodoxo appositus est, episcopum autē illum nō recepit, eo quod nomen Acacii & successoris Phrauitæ de Diptychis non eraserit. Eodem anno Petro Gnapheo mortuo, promotus est episcopus loco eius Palladius presbyter Seleucensis ecclesiæ sanctę primæ martyris Teclæ, cum quo electus est & Ioannes Constantini, atque Anastasius Silentiarius qui male posthac imperauit. nam Zenone mortuo Longinoque fratre ipsius, ad imperium affectante repulso, Ariadnæ senatusq; consulto ac totius exercitus Anastasius Silentiarius pronuntiatus est Imperator. qui cum imperium suscepisset, professionem in scriptis expetitus est ab Euphemio facere, non commouendi quicquam de ecclesia vel de fide, indignum se Christianis & imperio vocans. Vim autem faciente imperatrice Areadne, atque senatu suscepit proprię manus eius scriptum, quod reciperet in diffinitionem fidei dogmata Chalcedonensis concilii, & ita coronatus Areadnen ducit ad nuptias, nec dum ante vxori sociatus. Porrò anno quo Zeno mortuus est, & Anastasius imperare cœpit, ab Adam secūdum Romanos quidem anni erant quinque millia nōgenti nonagintanouem: secundum vero diligentem supputationem Alexandrinorum, quinque millia nongenti octogintatres.

Episcopus nōdū baptizatus. Eufemij in Anastasium censura.

An. do. 491.

An. do. 493. Lōginus repulsus passus.

Anni mundi secundū 70. Interp. & Græcos. At secūdū latinos & Hebręos sunt solūmodo 4454 anni.

ANASTASIVS.

Anastasius Imperator Petrum Gnaphea Antiochiā redire ad propriam sedem iubet: sed licet hunc ab exilio reuocasset, Antiochiā tamen abire non passus est, Palladium faciens Antiochiæ cōsecrari. Euphemius autem Constantinopolitanus congregatis peregrinis episcopis, secundum prædicauit Chalcedonense cōciliū. Porrò Ioannes Tauennesiotes cum esset Romæ audiens quod Anastasius imperaret, venit Byzantiū, vicissitudines bonas sperans ab eo, quoniam Alexandriæ illum fecerat œconomū, quem & nudum ex naufragio susceptum sustentare curauit, ita vt faceret eum de calamitate nihil omnino sentire. Anastasius autem audiēs quod veniret fide rupta

Palladius Antiochię, ejus Euphemius Constant.

Anastasij ingratitudo

A B

A rupta,multaq; ingratitudine vsus,in exilium præcepit destinandum,nulla tenus ab ipso susceptum.Porrò Ioannes hoc prænoscens,Romam fugiendo saluatus est. Interea facta barbarorum prædonumque ac intestinorum bellorum turbatione,his Cono episcopus Apamiæ derelicto throno in armatum & prætorem taxatus resistit. Imperator autem fatigatus eo quod bellum protelaretur,fidéter credidit Euphemio episcopo,quod cuperet pacem,& colligi peregrinos præcepit episcopos,quasi pro Isauris rogaturos. Euphemius autem Imperatoris secreta Ioanni patricio reuelauit,socero videlicet Athenodori primatis tyrannidis.Qui currés hoc Imperatori nunciauit,quæ res inrecóciliabilem cótra Euphemium inimicitiam Imperatori Anastasio excitauit: vnde & Isaurorú Euphemio cógressiones ascripsit. Euphemio vero quidam insidiantes,persuaserunt cuidam ante + martiriú, gladium contra caput eius incutere,sed Paulus quidam defensorum ecclesiæ plagam quidem in capite suo recepit,& periclitatus est:insidiatorem vero peremit.Iterum ergo in collecta insidiati,Euphemium cósiliati sunt interimere,qui priuato habitu indutus,fuga salutem mercatus est.Porrò Anastasius Imperator ab Euphemio professioné suam de qua prædictum est, violenter extorsit, cuiq; victis Isauris mandat per Eusebium magistrum dicens : Orationes tuæ ô magne amicos tuos fuligine contaminauerunt.Episcopis ergo peregrinis collectis, Imperator contra Euphemium queritur, qui fauentes Imperatori,depositionem patriarchæ & excommunicationé

Cono ex episcopo cux

Anastasij cum Euphemio simultas

hoc est,ante oratorium

B sanciebát.Pronehit autem Imperator Macedonium episcopum Constantinopoleos,qui tunc Sceuophylax erat ipsius ecclesiæ,populus tamen propter Euphemium diffidebat,& in Hippodromon currens,letanias agebat, quanquam nihil proficere valuerit,Imperatore male vincere satagéte.Porrò Macedonius nequiter obaudiens Anastasium subscripsit henotico,Imperator autem Euphemium in Euchaitam exulem misit,qui verbum petiit per Macedonium accipere,vt illęsus maneret cum duceretur:iussus autem Macedonius dare verbum,& ingressurus in baptisterium ad Euphemium, superhumerale à se archidiacono præcepit auferre,& ita purus ad Euphemium ingressus,fœneratusq; pecunias dedit Euphemio,ita vt laudaretur à multis:religiosus enim erat & sacer, quippe qui à Gennadio fuerat enutritus,cuius & fratruelis erat.Eodem anno Athanasio episcopo Alexandrino defuncto,consecratus est pro eo Ioannes monachus præsbyter & œconomus, cognomento Hemula. Præterea Macedonius consilio Imperatoris vnire monasteria regiæ vrbis sategit, quæ scissa fuerant propter henoticon Zenonis:sed non valens consilium dedit Imperatori, quo peregrinos episcopos conuenire,& quæ Chalcedone bene dogmatizata fuerant, in scriptis confirmare faceret.Quod & factum est per descriptam actionem, & hortabatur monasteria ad vnitatem,maximeque Dii monasterium & Bas-

Ioannes Alexandrinus

ſiani,& Acœmetenſium,atque Matronæ,quæque magis ſcindebantur ab eo,qui recipiebat Zenonis henoticon,& exilia alacriter ſuſtinebant. Cum ergo inſiſterent,conſiderauit Macedonius magis in propria voluntate dimittere eos,quàm perſecutionem erigere cõtra illos. Matrona vero ſancta adhuc viuens,& non communicans,vna cum religionis monachabus quę cum illa erant propter henoticon Zenonis, inopinata multa monſtrauit, Chryſaorio eccleſiæ diacono illam cogente:& alia quædam Sophia vocata inſignis,quæ inter ſanctimoniales multa paſſa magnam patientiam demonſtrauit. Porrò Theodericus Afer diaconum habebat Orthodoxum ad modum à ſe dilectum,qui cum in arrianiſmum fuiſſet conuerſus,Theodorico fauens,interemit eum gladio dicens. Si deo fidem nõ ſeruaſti,nec mihi ſeruabis. Palladio vero epiſcopo Antiocheno defuncto, Imperator elegit Flauianum presbyterum,& apocriſiarium eccleſiæ Antiochenæ,quem aiũt dogmatibus Chalcedonẽſis cõcilii aduerſatũ. Præterea Olympius quidam Arrianus dũ in helianenſiũ balneo lauaretur,crudeliter blaſphemãs, miſerrime in eo mortuus eſt,quod in imagine eſt depictũ. Eutychianus vero quidã primus dictariorũ muneribus ſuaſus, erectam imaginẽ Olympii depoſuit,qui ab illo die diro corpore tabefactus interiit. A

Flauianus Antioch. epus

An.do.495.

Festus ſenator vrbis Romę miſſus ad Anaſtaſium propter quaſdam ciuiles vtilitates,memorias ſanctorũ apoſtolorũ feſtiuitate maiori petiit celebrari,quod & tenetur vſq; in præſens. Macedonius autem ad Anaſtaſiũ Romanũ epiſcopũ ſynodicã per Feſtum mittere volens,prohibitus eſt ab Imperatore. Porrò Feſtus rediturus Romã pollicitus eſt Imperatori Anaſtaſio perſuadere Anaſtaſio Papæ,Zenonis henoticon recipere. quẽ viuũ nõ repperiens,corrupit per pecunias multos,& elegit pręter conſuetudinẽ Romanorũ epiſcopum Laurentiũ quendam,qui ordinatus eſt ab vna parte. Orthodoxiores autẽ conſecrauerunt Symmachũ vnum ex diaconibus, Hinc ergo turbationes multæ ac hominum ſtrages & rapinæ patratę ſunt per annos tres,vſque quo videlicet Theodericus princeps tũc Romam tenens,quãquã Arrianus eſſet,ſynodo celebrata locali, Symmachum quidẽ epiſcopũ Romæ firmauit, Laurentiũ vero in Nucerina ciuitate locari præcepit epiſcopum,qui tamen nullo pacto quieſcens, ſed ſeditiones commouens,à Symmacho deponitur,& in exilium mittitur, & ita ſimultas ceſſauit. Eodem anno Anaſtaſius remouit auri argentiq; metalla,& venationes principatus:quæ cum venales eſſent,gratia promouebat. Sequenti vero anno,cum Romanum pontificatum Symmachus, imperium autem Anaſtaſius regeret,Saracenorum incurſus in Phœnicen & Syriam rurſus effectus eſt poſt mortẽ Agari,Vadigarimo fratre ipſius inſtar turbinis,& adhuc velocius diſcurrẽte per loca. hoc etiã anno, id eſt Symmachi Papæ primo,& imperii Anaſtaſii vndecio,Bulgares per Illyricũ & Thracẽ diſcurrũt,prius quàm B

An.do.496. Duo põtifices ſimul p triẽniũ

An.do.498.

Saracenorum incurſiones An.do.499. Bulgarorum incurſiones

A quàm agnoſcerentur. Apud Neocæſariam deinde cum futurum eſſet, vt fieret terræmotus, miles iter faciens, duos milites ſuper eam vidit, & alium militẽ poſt tergũ clamantẽ. Conſeruate domum in qua ſepulchrũ Gregorii eſt. Cum autem terræmotus factus fuiſſet, plurima pars ciuitatis corruit, excepta domo Gregorii Thaumaturgi.

Neocæſaria terræ motu ſubuerſa

ANaſtaſius quiete potitus à prælijs, Macedoniũ patriarcham euertere ab Orthodoxa fide ſatagebat. Multi autẽ epiſcoporũ Anaſtaſio gratiam præſtantes, Chalcedonenſi reſiſtebãt concilio, quorũ primus erat Eleuſius Saſimenſis. quendam autẽ Manicheum Syrum ſimul & Perſam, Anaſtaſius adduxit à Cyzico in habitu presbyteri, qui aliena ab eccleſię ſanctis imaginibus ſcribere præſumpſit, & fabuloſa in palatio Helenianenſium, voto imperatoris Manicheis congratulantis, vnde & ſeditio populi facta eſt magna. Tunc & præfectũ Anaſtaſius in collectis & letaniis excogitauit ſubſequi: timebat enim Orthodoxorum ſeditiones, & factũ eſt in conſuetudinẽ. Xenaiam vero Manis conſentaneũ duxit Anaſtaſius Cõſtantinopolim tãquam ſectatorẽ ſuũ: quẽ Macedonius neq; cõmunione neq; verbo dignũ, clero monachis & populo cõturbato, iudicauit: vnde & eum Anaſtaſius ab vrbe latenter eduxit. Macedonius vero Acholium quendam qui exemerat aduerſus ſe machæram ex ſummiſſione inimicorum ſuorum, per ſingulos

Anaſtaſij impietas

An. do. 511.

B menſes annonam præcepit accipere, ſuper manſuetudine collaudatus. hoc autem & in egenis ſacrilegis egit.

ANaſtaſius Imperator Flauianum Antiochenũ epiſcopũ coegit henotico Zenonis ſubſcribere. Qui facta ſynodo epiſcoporum ſubdegẽtium, multorum verſuum epiſtolam ſcripſit, Nicęnam, Conſtantinopolitanam, & Epheſinam confitens ſynodos, Chalcedonenſem autem tacuit. Reprobauit autem Diodorum, ſubdens capitula quatuor, per quæ cum Chalcedonenſi apparet non conſonare concilio, maxime vocem duarũ naturarum impugnans. Aiunt præterea quidam hæc Acacii Conſtantinopoleos eſſe. Porrò Flauianus ſecretam epiſtolam ſcripſit Anaſtaſio, intẽtionẽ eius ſectatus. Similiter & Xenaias impius: qui & præſumptuoſe gerens, addidit his capitulis anathema contra diuiniſſimum Leonem Romanum & ſynodum ac illis conſentientes. at vero Cõſtantinus epiſcopus Seleuciæ, ſanctã Chalcedonenſem ſynodum anathematizabat. Porrò Flauianus vt derogans ſcripſit Imperatori, indicans hęc. Imperator autem indignatus eſt aduerſus eum, Conſtantinum potius & Xenaiam ſuſcipiens. Heliæ vero epiſcopo Hieroſolimitano ſcripſit Anaſtaſius, iubens contra Chalcedonẽſem decernere ſynodum. qui reſcripſit Imperatori anathematizans Neſtoriũ, Eutychem atque Diodorum, & cõciliũ Chalcedonenſe recipiens. Interea monachi quidam hæretici ducenti venientes ab Oriente Byzantium, vnà cum Seuero impio contra Macedonium atque conciliũ decernebant. hos

Helias Hieroſ. epiſcopus

Anastasius honorifice suscepit,& veritatis inimicos,& eos qui conturbauerant Orientem,& hic eadem operantes.Ioannes vero Alexãdrinus episcopus,duo milia librarum auri dari spopondit Imperatori,si perfecte eiiceret Chalcedonense cõcilium.Imperator autem Macedonium cogebat apocrisiariis communicare Ioannis,Ioannemq; recipere,synodum neque recipientem,neque proiicientem.Macedonius autem restitit dicens, non illis se communicaturum, nisi confiteátur matrem & magistram synodum Chalcedonensem.Cæterum Deuterius episcopus Arrianorum,Byzantii baptizans quendam virum nomine Barbarum,prẹter dominicam traditionem ausus est dicere.Baptizatur Barbarus,in nomine patris,per filiũ, in sancto spiritu.& statim lauacrum exsiccatum est. Barbarus vero timore perterritus fugit,& omnibus notum fecit miraculum.Porrò Imperator Macedonium Constantinopoleos episcopum cogebat anathematizare Chalcedonẽse concilium,quemadmodum & Helias Hierosolymitanus. Ast Macedonius absque vniuersali synodo quæ præsulem Romanum haberet episcopum,impossibile fore hoc se facere fatebatur.Vnde inimicus ei effectus Imperator confugientes ad ecclesiam violenter extrahere iussit,& ecclesiis hęreticorum intemeritatis diffinitiones concessit.Quotquot autem clerici & laici Byzantii erant apud Seuerum & Manichæos Orientales hæreticos vocabant, contra Macedonium satagentes. Porrò deiferi monachi qui in Palestina erant,diuina moti æmulatione venerunt Byzantium contra Seuerum & monachos qui cum eo erant. Dorotheus autem monachus Alexandrinus multorum versuum librum ædidit pro Chalcedonensi concilio quẽ dedit Magnæ vxori fratris Anastasii,cum esset orthodoxus. Ipsa vero Anastasio librum obtulit,sperans per hunc eum fore mutandũ.Quem cũ legisset,& præter votum suum esse reperisset,Dorotheum apud Oasin exilio destinat,& librum pro nihilo ducit, eo quod superscriptus esset tragœdia,id est prophetia instantis constitutionis,quemadmodum à magno Basilio aiunt fuisse dictum contra Iulianum.Macedonius autẽ Flauianũ Antiochenum, & omnes qui præsumerent dicere quid aduersus synodũ anathematizabat,& aprocrisiarios Flauiani venientes ad se propter quasdã necessitates anathematizauit,& insecutus est.Vicesimo sanè Anastasii imperii anno synodus apud Sidonẽ præparatur. Sotericus enim episcopus Cæsariæ Cappadociæ à Macedonio consecrandus, se in scriptis professus est dogmata Chalcedonensis synodi, vtpote diffinitionem fidei recepturum. Posthæc tamen adeo factus est hostis, vt mori velle cerneretur in Oriente cum Xenaia locutus,& ambo pro synodo apud Synadam efficienda Imperatorem petissent,in omnimodam eiectionem sancti Chalcedonensis concilii.Quæ statuta maturius dissoluta est,Imperatore ad hoc Eutropium tribunũ mittente.Qui & dissoluta ea egit vt Flauianus Antiochenus & Helias

Miraculum An.do.511.

Dorotheus monachus

An.do.512.

A lias Hierosolymitanus vnà cum episcopis suis, imperatoribus quæ apud Si doniam gesta fuerant, scriberent. Flauianus vero tres tantummodo synodos & Zenonis henoticon se suscipere scripsit, Chalcedonēsis mētionē nō faciens. Helias quoque Hierosolymitanus etiam Chalcedonēsem scripsit abiicere. Sotericus autem Cæsariēsis, & Xenaias cōtra Flauianum & Heliam suggesserunt Imperatori, quia pro eo quod nollent expresse cōtra synodum Chalcedonensem sententiam ferre, conuenerunt adinuicem. Anastasius autem iratus incitauit monachos quosdā falsos cōuenire apud Antiochiam & aduersus Flauianum insurgere, petentes eum Chalcedonense anathematizare concilium, & Diodorum & Theodorū, & Iban, & Theodoretum. Quod & fecit pusillanimus factus Flauianus & corā ecclesia eos anathematizauit vnà cum synodo. Eodem anno contra Macedonium Imperator agebat, & schismatici cū conductis turbis in archangelo palatii, & in magna ecclesia psallentes in dominico die trisagion, addebāt in eo: Qui crucifixus est propter nos, ita vt orthodoxi ex necessitate cum plagis eos ī sequerētur, Imperator vero manifeste per schismaticos monachos & clericos, & Iulianum Cariç tūc deinde vero Alicarnasi episcopum, & Seuerum episcopum adhuc monachum, impugnabat Macedonium turpibus eum publice submittens iniuriis. Multitudines autem cū mulieribus & liberis, abbatibusq; orthodoxorum monachorum congregatæ clamabant: Tempus martyrii Christiani, ne derelinquamus patrē nostrum iniuriis lacessere Imperatorem satagentem vt Manichæum & indignum imperio. Qui metuens clausit ostia palatii, & naues pręparabat ad fugiendum. Macedonium autem, de quo iurauerat non se vltra visurū, tūc rogabat videre multitudines metuens. Hoc interea veniente ad eum, populus cū egumenis & monachis protestabatur, dicēs: Patrem nostrum habemus à vobis: scholæ vero laudem dicebant ei cum transiret. Ingressus autem ad Anastasium, arguit eum vt hostem ecclesiæ. Qui simulatus est ei ad horam vniri. Verum sequenti anno decepit Imperator Macedonium per Celerum magistrum commonitorium faciens ad eum, in quo se primam quidem & secundam confitebatur suscipere synodum, Ephesinam vero & Chalcedonensem dimisit. Quod ingēs Macedonio vituperium attulit, per hoc enim & henoticon Zenonis recepit, cui etiam consecrandus subscripserat. Pręterea Macedonius abiēs ad Dalmatii monasterium in eo clericis & monachis zelatoribus qui ob id scandalizati fuerant, rationē reddidit per declamatoriū sermonem quod susciperet sanctam Chalcedonensem synodum, eosque qui hanc non susciperent hęreticos, & comministrauerunt ei. Imperator autem muneribus persuasit cōsentaneis ipsius clericis scilicet & monachis alium episcopum eligendi, quod & Ariadnen & magnos ex senatoribus contristabat. Diligebatur enim Macedonius propter vitæ munditiam &

An.do. 514

B Tumultus Cōstantinop.

An.do. 515

dogmatum rectitudinem, licet deceptus fuerit. Instruxit autem Imperator duos quosdam nequam accusare Macedonium quasi puerorum amatorē pariter & hæreticū. Et hęc porrigere in scriptis præfecto & magistro, similiter autē & contra presbyteros & diaconos orthodoxos. Iussit autem Celerem magistrum deponere violenter eū ab episcopio, clamante Macedonio, se prompte respōdere, non solum in prætorio, sed & in Theatro. Multi vero clericorū in carceres missi sunt, qui autē fugere potuerūt, apud Romā & Phœnicen sunt dispersi. Porrò impius Imperator, authenticā chartam concilii Chalcedonēsis gestorum, per magistrum accipere à Macedonio & dirumpere satagebat. Macedonius vero signās eam super altare posuit. Quā Calopodius Eunuchus, & œconomus magnæ ecclesiæ furto ablatam Imperatori detulit. Tūc Macedoniū noctu educens Imperator violenter Chalcedonem misit. Et inde apud Euchaitem exilio relegari præcepit, nihil eorum quæ de se obiiciebat quęrere ausus, metuens multitudines. Postera vero die prouehit episcopum Timotheū quendam presbyterum & vasorum custodem ecclesię, cognomento Litrobulen & Cilonem propter quosdā actus cōuenientes nominibus. Qui ingressus ecclesias primum imagines Macedonii deponebat, & ita faciebat missas. Iohannē vero Alexādrinum in diptichis ordinauit, eiq; synodica scripsit. Imperator autem perpēdens quod sine depositione Macedonium & sine iudicio in exilium miserit, misso magistro sistere fecit eum vltra Claudiopolim Honoriadis. Sicq; illum absentem deponunt, cum iidem ipsi fuerint accusatores, testes, & iudices: præsertim cum iam esset ante iudicium pulsus: & per episcopos mittunt depositionem, & presbyterum Cyzicenum. Hos cum vidisset Macedonius priusquam cum illis loqueretur, interrogabat: Si susciperēt synodum Chalcedonensem. Quibus dicentibus, Quis enim es: tunc ipse ait: Si Sabbatiani & Macedoniani deferrent mihi depositionem, conuenerat me suscipere? Et ita reuersi sunt inefficaces, idemque peruenit ad Euchaitem. Tūc & Flauianum festinabat Imperator à sede Antiochena eiicere, & pro illo Seuerum manifestum veritatis inimicum inducere. Apposuerunt autem calūniantes, quod ore tantum, & non corde synodum anathematizauerit. De cętero & consilium acceperunt iudices qui missi fuerant ab Imperatore, pellendi eum, & propter turbationem modicū remouendi. quo ad platanos egresso, confestim impium Seuerum constituit, qui ante monachus fuerat in monasterio schismaticorum iuxta Maiuma Gazæ. Flauianum autem apud Petram exilio relegauit. Sed & alios nonnullos episcopos ferreis vinculis compeditos, vnā cum presbyteris & diaconibus. Helias vero Hierosolymitanus dum cogeretur ab Imperatore, aut Seuero cōmunicare, aut episcopatu repelli, monachis confortantibus illum ab episcopatu proiici magis elegit, & consecratus est pro eo Ioannes ex Staurophylacibus

Macedonius relegatur Timotheus subrogatur patriarcha

Flauianus relegatur Seuerus subrogatur in sedē Antiochenam

Heliæ successor statuitur

A phylacibus quidam qui spopondit facere quęcunq; vellent. Verum confe cratus neutrum fecit. Imperator autem Anastasius vnà cũ Timotheo scelesto Constantinopolitano episcopo, multa mala monachis, clericis ac laicis, qui pro Macedonio proq; synodo defensanda perseuerabant, ostẽdit: ita vt apud Oasem Thebaidis multos exilio relegaret. Qui Timotheus synodica & Macedonii depositionẽ singularum episcopis ciuitatum, ad subscribendum transmisit. Quorum alii fortiores scilicet ad vtrũq; restiterũt. Alii vero vtrisque scripturis timore Imperatoris perterriti subscripserunt. Porrò medii depositioni Macedonii non subscribentes, Timothei synodicis subscripserunt. Quod ipsum erat, licet eis distare videretur. Volẽs autẽ Timotheus Seueri nomẽ in Diptichis ordinare & Flauiani eiicere, prohibitus est à populo. Seueri nanq; communionem omnes orthodoxi fugiebant, & maxime monachi: quibus cum multitudine rusticorũ punitis multos occidit, altaria subuertens, & sacra orthodoxorum vasa vt sacrilegus cõflans. Iuliana vero illustrissima fœmina, quæ templum dei genitricis apud Honoratas construxerat, valde pro Chalcedonensi synodo satagebat, ita vt ei nec Imperator quidem multas aduersus eam versutias adinueniens Timotheo communicare persuadere valuerit. Sed nec ipse Timotheus frequenter ad eam pergens, hoc ei potuit persuadere. Pompeium quoque consobrinum illius & huius vxorẽ, quæ mulier erat ornata, & cõcedendis beneficiis vacans, multis Imperator angustiis humiliabat, vt zelatores synodi, & eos qui macedonio largiebantur in exilio quæ necessaria erãt. Hi vero qui Alexandriam missi fuerant à Timotheo ad Ioannem Nicæoten, super ambonem Chalcedonensem anathematizauerũt cõcilium. Defuncto autem Egumeno monasterii Diu, venit Timotheus ordinaturus Egumenum. Is autem qui promouendus erat dixit non se suscepturum benedictionem à viro qui Chalcedonensem synodum sperneret. Ad hæc Timotheus ait, anathema omni homini Chalcedonense non suscipienti concilium: & tum ille prouehi ab ipso conuenit. Præterea Ioãnes archidiaconus Timothei cum esset Manichæus cõuiciis affecit Timotheum, & Imperatori qui direxerat indicauit. Ast Imperator ignominiose adire Timotheum in facie conueniens negantem inuenit, & econtra eos anathematizantem qui Chalcedonensem synodum recepissent. Porrò Ioannes Alexandrinus inhibuit AEgyptios ascẽdere Hierosolymam vt nõ communicarẽt in exaltatione Chalcedonensi concilio. Terribilia vero quędam ab his qui à dæmonio tenebantur, facta sunt Hierosolymis tunc. Anastasius enim cupiẽs fieri dux Palestinæ, pollicitus est Imperatori nisi persuaderent Ioanni post Heliam Hierosolymitano episcopo communicare Seuero, dare tricẽtas libras auri. Accepto principatu venit Hierosolymam, Iohannemq; sibi non obedientem misit in carcerem, Zacharias vero quidam princeps Palestinę

Marginal notes: Timothei seuitia (beside "bitus est à populo"); Anastasius dux Palestinæ (beside "monio tenebantur").

B (left margin at "consobrinum illius")

deo amabilis vir suggessit episcopo zelo diuino ductus, duci repromittendi se quę illi placerent acturũ, dũ modo restitueretur in throno suo. Quo se absoluête ac restituente, collectis monasteriis in templo sancti Stephani ascendit super ambonem, & anathematizauit Nestorium, & Eutychen & Seuerum atque Sotericum, pronuntians sanctas & vniuersales quatuor synodos. Aderat autem & Hypatius filius fratris Imperatoris, non cõmunicans omnino Seuero. Hic cum tunc communicaret Ioanni auri libras cẽtum dedit sancto Theodosio qui erat exarchus monasteriorum ad distribuendum has monachis qui rectę fidei erant, & Chalcedonensis concilii zelo feruebant. Imperator autem quosdam ex principibus præcepit in tẽplo sancti Theodori Pharacii super ambonem trisagii additamentum admittere, ita vt multitudines indignatæ per diẽ letaniæ illinc egrederẽtur. Quando & Timotheus per commonitorium scriptum omnibus ecclesiis pręcepit trisagion in letaniis cum additamẽto dicendum: quod multi metuentes fecerũt, monachi vero aliũ psalmum psallendo venerunt. Hos autem populus vidẽs, clamauit: Bene venerũt orthodoxi, simultasq; multa facta est, & incendium domorum multarũ ac homicidia dena milia, turba vociferante aduersus Anastasium, & Vitalianũ Imperatorem petente: ita vt fugeret Anastasius & latitaret, ab ipsaque Ariadne laceraretur iniuriis vtpote multorum causa malorum Christianis effectus. Alamundaro autem principe Saracenorum gẽtis baptizato, Seuerus duos episcopos macula sուę prauitatis infectos direxit ei communicandi. Dei autem prouidẽtia ille ab orthodoxis baptizatus fuerat, qui recipiebant concilium. Cũque Seueri episcopi subuertere principem à vero dogmate festinarent, mirabiliter eos arguit Alamũdarus huiuscemodi fabula. Ait enim ad illos: Literas inquit, accepi hodie, quia Michael archangelus mortuus est. illis vero dicẽtibus, hoc impossibile fore, ait princeps: & quomodo deus secundum vos nudus crucifixus est, nisi naturarum esset duarum Christus, quãdoquidem nec angelus moritur: & ita cũ confusione Seueri recesserunt episcopi. Porrò Cabades quosdam Christianos qui erant in Perside poplite eneruauit, qui tamen postmodum ambulauerunt. Vicesimo tertiò imperii Anastasii anno, Hormisda papa Romanus pontificium gerit. Vitalianus autẽ quẽ populus Imperatorem petiuerat, accepta tota Thrace, Scythia, & Misia, Bulgares habens secum, & multitudinem Hũnorum cepit Anchialum. & Odissopolim. Cõprehendit autem & Cyrillum, magistrũ, militum Thracæ, & peruenit prędas gerendo vsq; Byzantium. Parcẽs vero ciuitati apud Sosthenium castrametatus est. Anastasiùs aũt desperatione consternatus mittit ex senatu quosdam, rogans eum pacisci, & iurare iura cũ senatu, quo ab exilio episcopos reuocaret apud Heracliam Thracæ. Porrò Vitalianus addidit, vt & principes vniuscuiusq; scholæ iurarent istud. Sed & Macedonius &

Hypatij largitio

Vitalianus tyrannus

Alamundarus Saracenus baptizatur

Cabades Christianos persequutur

An.do.511

A nius & Flauianus, qui nequiter pulsi fuerant, suos reciperét thronos, similiter & reliqui omnes episcopi, & ita celebraretur synodus Romano & cunctis episcopis conuenientibus, & communi iudicio probarétur, quæ aduersus orthodoxos sunt præsumpta. Itaq; cum hæc Imperator Senatus & reliqui principes populique iurassent, & confirmassent ita fiendum, facta est pax, & ad propria rediit. Hormisda vero Romanus episcopus, molestiis fatigatus à Theodorico Vitaliano fauente, Euodium episcopum misit, & Vitalianum archidiaconum ad synodũ celebrandam apud Heracliam: venerunt & episcopi ex diuersis locis ferè ducẽti, qui illusi ab iniquo Imperatore, ac Timotheo episcopo Cõstantinopolitano recesserunt inefficaces. Impius quippe Imperator pacta transgrediens, clàm intimauit Romano papæ, ne veniret. Miserat enim Vitaliano sacrã quo trãsmitteret eam Romã, vt papa proficisceretur ad celebrandam apud Heracliã synodum. Omnis autem populus atque Senatus in præsentia maledicebat Anastasio, tanquam periuro. Porrò Vitalianus indignatus aduersus Anastasium ob periurium, multa mala exercitibus Anastasii, & reliquę Reipub. demõstrauit, occidens, rapiens, armis exuens, & postremo ad iniuriam eius, vnumquenque militem vno æreo nummo vendens.

B HVnni qui dicuntur Saber, transeuntes Caspias portas Armeniam & Cappadociam, Galatiam & Ponthum depopulati sunt, ita vt Euchaitam quoq; penè peruaderent. Vnde & fugiens Macedonius propemodũ periclitaturus, saluatus est apud Gãgras. Quo comperto Anastasius amare illic eum custodiri pręcepit, mittens, vt aiunt qui eum occideret. Defunctus autem apud Gangras positus est in templo sancti martyris Callinici iuxta reliquias eius, multas sanitates efficiẽs. Quem cum exanimis iaceret, manu fertur se signaculo crucis signasse. Theodorus autem quidam ex his qui cum eo erant, vidit eum in somnis sibi dicentem: Excipe & abiens lege Anastasio, & dic: Ego quidem vado ad patres meos, quorum fidẽ seruaui: non cessabo autem increscens domino, vsquequo venias, & in iudicium ingrediamur. Eodem anno Alexandriæ multi viri & mulieres ac pueri, atrociter à dęmonibus obsessi, repente latrabãt: In somnis autem quidã vidit quendam dicentem, Quia propter anathematismos synodi patiũtur ista. Porrò monachi eremi zelo diuino moti, quatuor contestationes componentes, duas quidem ex his miserunt Imperatori, vnã vero principibus regionis, & vnã episcopo Hierosolymitano Ioãni, protestãtes, neq; sanctam se Chalcedonẽsem synodum pręuaricaturos, neq; impio Seuero communicaturos, quin & se prõptum habere mortem, incẽdentes & sancta loca, Sanè Thessalonicensi episcopo communicante ob metũ Imperatoris Timotheo Constantinopolitano episcopo, quadraginta episcopi Illyrici & Gręcię cõuenientes in vnum per professionem in scriptis factam, vt à pro-

Hunni prouincias populãtur

prio metropolitano discesserunt ab eo,& Romam mittentes,Romano cō municare in scriptis professi sunt. Episcopū vero Thessalonicēsem Theo dorus historicus patriarcham nominat irratiōabiliter nesciēs qua pro cau sa.Vicesimo IIII imperii Anastasii anno Ioāne Nicęote Alexandrino an- tistite hęretico mortuo,Dioscorus iunior Timothei Heluri cōsobrin' præ latus est episcopus Alexandriæ.Cū autem venisset Byzantium pro Alexandrinis apud Imperatorem intercessurus propter occisionē filii Callio pii Augustalis,ab orthodoxis publice conuiciis appetebatur cum procede ret,æstimantibus eum contra recta dogmata aduenisse. Cum Dioscorus manus impositionem accepisset,recesserunt multitudines rusticorū dicē- tes,Quia nisi secundum quod sanctorum continent apostolorum canones fiat,nō recipietur episcopus.Principes enim enthronizauerāt eum. Dioscorus aūt venit ad sanctum Marcum,& venientes clerici,induerūt secūdo & iterum consecrauerūt.Et ita veniens ad sanctum Ioannem,perfecit collectam.Cū autem esset illic Theodosius filius Calliopii Augustalis, & Acacius magister militū,turbę turbatę,cœperunt iniuriis afficere Augustalē eo quod laudaret Imperatorem Anastasium. Cum vero iurgium motum fuisset insiliētes quidam à se deposuere filium Augustalis, & interemerūt eum.At vero Acacius magister militū quotquot capere potuit, interfecit. Et audiens Imperator iratus est aduersus eos. Porrò Dioscorus interuenie- ens,mitigauit eum.Inter Indos vero & Persas castrum est nomine Azubdabar,vbi multas pecunias & lapides preciosos esse. Cabades rex Persarū ediscens,quęrebat hoc comprehendere.Dæmones autem loco insidentes prohibebant illud aggredi.Omni ergo motatiōe magorum suorum,deindeq; Iudæorū concilio frustratus,credidit per orationem Christianorum quæ fit ad dominū huic dominari,& episcopum quendam Christianorū qui apud Persas erant,super hoc deprecatus est. Qui collectę diuinorū celebratæ mysteriorum participatus est,& accedens ad locum dęmones qui illic inerant pepulit,& sine labore castrum Cabadi tradidit.Stupefactus autem super hoc signo Cabades prima cathedra episcopum honorauit,cum vsque ad illud tempus Manichęi atq; Iudæi præsiderent. Porrò volētibus baptizari licentiam præbuit.Vicesimoseptimo imperii Anastasii anno,vidit idem Imperator in visu virum terribilē portantem codicem. Qui hunc aperiens,& inueniēs nomē Imperatoris dicit ei: Ecce propter malā fidem tuam,deleo quatuordecim:& deleuit eos. Expergefactus aūt & aduocato Adamantio pręposito,dixit ei visionem.& ego,ait ille,vidi hęc ista nocte, quia assistēti mihi imperio tuo, porcus magnus veniens & comprehensa prętexta mea proiecit me in terram,& interemit. Cōuocato ergo Proculo coniectore edixit ei quę fuerant visa, qui quod ambo forent post paulo morituri prædixit.Timotheo vero Constantinopoleos episcopo mortuo, Ioan

Margin notes: An. do.516 — Cabades Christianis fauet — An.do. 519. Anastasij somnium

A — B

A Ioannem Cappadocem presbyterum, & Sincellum Cōstātinopoleos episcopum creauerunt. hic consecratus tertio die paschę apostolicam indutus est stolam. Populus autem instantiam multam agebat, vt Ioannes anathematizaret Seuerum. Porrò eodem anno mortuus est impius Anastasius, & imperauit Pius Iustinus pro eo, vir senior & multum peritus, qui à militibus incipiens vsque ad Senatum profecit, Illyrius genere. Quidam autē aiunt quod diuino fulmine percussus Anastasius, ac fulgure perierit. An.do.510 Iustinus Anastasio succedit

Reliquam posteriorum temporum historiam qui volet petat ex appendicibus Eutropii.

PROLOGVS VICTORIS.



VONDAM veteres ob studiū sapientiæ enucleare atq; sciscitari assiduę minime desistebant, quę forte vel qualia prospere vel secus prouincijs, locis aut regionibus euenissent: de quibus vel in quibus exacuerunt stilum ingenii sui, atq; redolentes magisterii flores ignaris historiæ alacriter offerrent, gratuito munere propinatos.
B Dabantq; operā vt nequaquam lateret in toto, quod ī parte forte fuerat gestū. Sed illi fastu mūdialis amoris inflati, gloriam elationis suæ longe lateque gestiebant laudabiliter diffamari. At vero venerabilitate studii tui historiam texere cupiens inquiris: simili quidem feruore, dispari tamen amore. Et illi vt laudarentur in seculo, ipse vt præclarus appareas in futuro, & dicas: In domino laudabitur anima mea, audiant mansueti & lætentur. Poteris vt voluisti, quia omne datum optimum & omne donum perfectum cœlitus accepisti eruditus à tanto pontifice, totoque laudis genere prædicando beato Diadoco, cuius vt astra lucentia extant, quam plurima catholici dogmatis monimenta dictorum. Et sat est tibi vt æquipares doctrinam doctoris, quia satis est discipulo vt sit quomodo magister eius. Alium video Timotheum à cunabulis infantiæ sacris literis eruditum, necnon inter alios sublimem atque expeditum magistri gentium Lucam arte medicum, apostoli Pauli discipulum. Ego nanque iubentis imperio obedientiæ ceruicem submittens, quæ obuenere in partibus Africanis, sensim breuiterque indicare tentabo, & quasi rusticanus operarius defatigatis vlnis, aurum colligam de antris occultis: speciem vero adhuc sordentem atque cōfusam non cunctabor artifici iudicio ignis examinandam contradere, qui monetarios possit solidos picturare. Psalm.33.a Iaco.1.c.

HISTORIA PERSECV TIONIS AFRICANAE PROVINCIAE TEMporum Geiserici & Hunerici regum Vandalorum autore Sancto Victore episcopo Vitensi.

A



EXAGESIMVS nūc vt clarum est agitur annus, ex quo populus ille crudelis ac sęuus Vandalicę gentis Africę miserabilis attigit fines, trāsuadēs facili trāsitu per angustias maris, quā inter Hispaniā Africamq; æquor hoc magnū & spaciosum bissenis milibus, angusto se milite coartauit. Trāsiēs igitur quātitas vniuersa calliditate Geiserici ducis, vt famā terribilē suę faceret gentis, ilico statuit oēm multitudinē numerari vsq; ad illā diem, quam huic luci vterus profuderat ventris. Qui reperti sunt senes, iuuenes. paruuli, serui vel domini octagīta milia numerati. Quæ opinio diuulgata vsque in hodiernum à nesciētibus armatorum tātus numerus æstimatur, cum sit nunc exiguus & infirmus. Inueniētes igitur pacatam quietamq; prouinciam, speciositatem totius terræ florētis quaqua versum impietatis agminibus impendebant, deuastando depopulabantur, incendio atq; homicidiis totum exterminantes. Sed nec arbustis fructiferis omnino parcebant, ne forte quos antra montium aut prærupta terrarum, vel seclusa quęq; occultauerant, post eorum transitum illis pabulis nutrirentur: & sic eadem atq; iterum tali crudelitate furentibus, ab eorū contagione nullus remansit locus immunis. Pręsertim in ecclesiis basilicisq; & cœmiteriis & monasteriis sceleratius sęuiebant, & cū maioribus incēdiis domus orationis magis quàm vrbes cunctaq; oppida concremarent, vbi forte venerabilis aulę clausas repererunt portas certatim ictibus dextralium aditū reserabant, vt recte tūc diceretur: Quasi in sylua lignorū securibus cōsciderè ianuas eius inidipsum, in securi & ascia deiecerūt ea, incenderūt igni sanctuariū tuum, & in terra polluerūt tabernaculum nominis tui. Quāti tunc ab eis præclari pontifices & nobiles sacerdotes diuersis pœnarum generibus extincti sunt, vt traderēt si quid auri vel argenti propriū vel ecclesiasticum haberēt. Et dum hæc quæ erant vrgentibus pœnis facilius proderētur, iterum crudelibus tormentis oblatores vrgebant autumantes quandam partem non totum esse oblatum, & quāto plus dabant, tanto amplius quēpiam habere credebant. Aliis palorum vectibus ora reserantes, fœtidum cœnum ob confessionem pecuniæ faucibus ingerebant. Nonnullos in frōtibus & tibiis neruis remugientibus torquēdo cruciabāt. Plerisq; aquam marinā, aliis acetum, amurcā, liquamēq;, & alia multa atq; crudelia tāquā vtribus imbutis ori impositis sine misericordia porrigebāt. Non infir-

Geisericus ex Hispania in Africā traiecit An. do. 429.

Vandalorum crudelitas

B

Psalm. 73. b

A Non infirmior sexus, non cōsideratio nobilitatis, non reuerentia sacerdotalis crudeles animos mitigabat: quin immo ibi exaggerabatur ira furoris, vbi honorem conspexerant. Quātis sacerdotibus, quantisq; illustribus onera ingentia vt camelis vel aliis generibus iumentorum imposuerint nequeo enarrare, quos stimulis ferreis ad ambulandū vrgebant, quorum nō nulli sub fascibus miserabiliter animas emisere. Senilis maturitas atq; veneranda canities, quæ cæsariem capitis vt lanam candidam dealbaret, nullā sibi ab hospitibus misericordiam vindicabat. Sed etiam paruulos ab vberibus rapiens maternis Barbarus furor, insontem infantiam elidebat ad terram. Alii paruulum pedibus tenentes, à meatu prorsus naturali vsq; ad arcem capitis dissipabant, quando tunc forte Sion captiua cātabat: Dixit inimicus incēdere fines meos, interficere infantes meos, & paruulos meos elisurum ad terram. In ædificiis nōnullis magnarum ædium vel domorū vbi ministerium ignis minus valuerat, tectis admodum despicatis pulchritudinem parietum solo æquabāt, vt nūc antiqua illa speciositas ciuitatum, nec quia fuerit prorsus appareat. Sed & vrbes quàm plurimę, aut raris aut nullis habitatoribus incoluntur. Nam & hodie si qua supersunt subinde desolantur, sicut ibi Carthagineo dignam theatro ædem Memoriæ, & viam quam Cœlestis vocitabant, funditus deleuerūt. Et vt de necessariis loquar B basilicam maiorem vbi corpora sanctarum martyrum Perpetuæ atq; Felicitatis sepulta sunt, Celerinæ vel Scillitanorum & alias quas non destruxerunt suę religiōi licentia tyrānica mancipauerūt. Vbi vero munitiones aliquę videbātur, quas hostilitas Barbarici furoris oppugnare nequiret, congregatis in circuitu castrorū innumerabilibus turbis, gladiis feralibus cruciabant, vt putrefactis cadaueribus quos adire non poterant arcente murorum defensione, corporum liquescentiū enecarent fœtore. Quāti & quàm numerosi tunc ab eis cruciati sunt sacerdotes explicare quis poterit? Tunc etenim nostræ ciuitatis venerabilis Papinianus antistes, cādentis ferri laminis toto adustus est corpore. Similiter & Mansuetus Vricitanus, in porta incensus est Fornitana. Qua tempestate Hipponeregiorū obsessa est ciuitas, quam omni laude dignus beatus Augustinus librorum multorum cōfector, pontifex gubernabat. Tunc illud eloquentiæ quod vbertim per omnes cāpos ecclesię decurrebat, ipso metu siccatum est flumen, atque dulcedo suauitatis dulcius propinata, in amaritudinem absinthii versa est, vt Dauidicum prçconium cōueniret: Dum consisteret peccator aduersum me, obmutui & humiliatus sum, & silui à bonis. vsque ad illud tempus C C iā XXX & duos cōfecerat libros, exceptis innumerabilibus epistolis, vel expositione totius Psalterii & Euangeliorum atq; tractatibus popularibus, quas Grçci Omelias vocant, quorum numerum comprehendere satis impossibile est. Quid multa? Post has trucis impietates insaniæ, ipsam vrbem

Papinian⁹ episcop⁹ martyr. Māsuetus epūs martyr. D. Augustini obitus An. do. 432

Psal. 38. a

Augustini librorum enumeratio

Corpora Perpetuæ et Felicitatis sepulcra.

An.do. 441 Carthago spoliata

maximam Carthaginem Geisericus tenuit & intrauit, & antiquam illam A ingenuã ac nobilem libertatem in seruitutem redegit. Nam & senatorum vrbis non paruam multitudinem captiuauit. Deinde proponit decretum vt vnusquisq; auri, argenti, gẽmarũ, vestimentorumq; preciosorum quod cũq; haberet offerret, & ita in breui auitas atq; paternas opes tali industria abstulit rapax. Disponens quoq; singulas quasq; prouincias, sibi Bizacenam, Abaritanam atq; Getuliam & partem Numidię reseruauit. exercitui vero Zeugitanam vel proconsularem funiculo hæreditatis diuisit, Valẽtiniano adhuc Imperatore reliquas licet iam exterminatas prouincias defẽdente. Post cuius mortem totius Africę ambitum obtinuit, necnon & insulas maximas, Sardiniam, Siciliam, Corsicam, Ebusum, Maioricam, Minorĩcã, vel alias multas, superbia sibi consueta defendit. Quarũ vnam illarũ id est Siciliam Odoacro Italię regi postmodum tributario iure concessit, ex qua eis Odoacer singulis quibusq; temporibus, vt dominis tributa dependit, aliquam sibi tamen reseruantibus partem. Præterea præcipere nequaquã cunctatus est Vandalis, vt episcopos atq; laicos nobiles de suis ecclesiis & sedibus nudos penitus aufugerẽt. Quod si optione proposita exire tardarent, serui perpetui remanerent. Quod etiã in plurimis factũ est. multos enim episcopos & laicos claros atq; honoratos viros, seruos esse nouimus Vandalorum. Tunc vero memoratæ vrbis episcopũ id est Carthaginis, deo & hominibus manifestũ, nomine Quoduultdeus, & maximam B turbam clericorum nauibus fractis impositam, nudos atque expoliatos expelli præcepit. Quos dominus miseratione bonitatis suæ prospera nauigatione Neapolim Campaniæ perducere dignatus est ciuitatem. Senatorum atque honoratorum multitudinem primo exilio crudeli contriuit, postea transmarina in parte proiecit. Pulso nanque episcopo vt præfati sumus cum clero venerabili, ilico ecclesiam nomine restitutam, in qua semper episcopi commanebant, suę religioni mancipauit, atque vniuersas quę intra muros fuerant ciuitatis, cum suis diuitiis abstulit. Sed etiam quæ foras muros erant quascunque voluit occupauit, & præcipue duas egregias & amplas sancti martyris Cypriani, vnã vbi sanguinem fudit, aliam vbi eius sepultum est corpus, qui locus Mappalia vocitatur. Quis vero sustineat atq; possit sine lachrymis recordari, dum pręciperet nostrorũ corpora defunctorũ, sine solennitate hymnorum cum silentio ad sepulturam perduci. Addidit adhuc, vt & pars clericorum quę remãserat, pœnali exilio truderetur. Et dum ista gerũtur, qui supererant magni sacerdotes atque insignes viri memoratarum prouinciarũ quas diuiserat Vandalis, cogitauerunt supplicandi gratia rẽgem adire. Qui dum, vt moris est, ad Massilitanum littus exisset, quod Ligula vulgi consuetudine vocitatur, amissis iam ecclesiis & rebus occurrere nisi sunt supplicantes, vt ad cõsolandũ populum

Vandalorum imperium An.do. 458

Quoduultdeus episcopus Carthaginensis fractæ naui impositus seruatur

A pulum dei saltem habitandi facultas, Vandalis iam dominantibus, concederetur. Quibus ille per internūtium rabido respōdisse ore probatur. Decreui ego de nomine & genere vestro nullū dimittere, & vos audetis talia postulare? Quos etiam vicino mari voluit eadē hora demergere, nisi à suis diu ne hoc faceret rogaretur. Recedētes illi tristitia & mœrore cōfecti, cœperūt qualiter poterant & vbi poterāt, ablatis ecclesiis diuina mysteria celebrare. Subinde autē crescēte opibus regno, maior cœpit & superbia propagari. Referam factum, quod ipso gestum est tempore: Fuit comes quidam Sebastianus, famosi illius gener comitis Bonifacii, acer cōcilio, & strenuus in bello. Cuius Geisericus sicut consilia necessaria habebat, ita & præsentiam formidabat. Cupiēs autē illum extinguere, occasionem mortis de religione quæsiuit. Cogitauit rex vt præsentibus episcopis atq; domesticis suis, Sebastianū taliter conueniret: Sebastiane, inquit, scio quia fideliter nobis adhæsisse iurasti, cuius veritatem sacramenti, labores tui vigilātiaq; demōstrant. Sed vt nobis connexa semper iugisq; maneat amicitia tua, hoc placuit præsentibus sacerdotibus nostris, vt eius efficiaris cultor religionis, quam & nos & noster populus veneratur. Cui Sebastianus rem inueniens miram multisq; necessariam pro tempore acute respōdit: Quæso domine rex, vt nunc vnus panis mundissimus ac similaceus adferatur. Qui cum ignorasset Geisericus Sebastiani victoriam, ilico iussit adferri. Apprehendēs (Sebastianus comes)

B itaq; Sebastianus mundissimum panem, ita effatus est. Hic enim panis vt ad tantum decorem splendoris venisset, & mensę regię necessarius haberetur, discussa spuria furfuris ex massa similaginis conspersūs per aquam trāsiuit & ignē, idcirco & aspectu clarus & esu suauis habetur. Ita & ego mola catholicæ matris commolitus, & cribro examinationis vt simila munda purgatus, rigatus sum aqua baptismatis, & igne sancti spiritus coctus. Et vt hic panis de furno, ita & ego per officia sacramētorum diuinorum, artifice deo de fonte mundus ascendi. Sed fiat si velis, vt ipse propono. Iste panis confringatur in frusta, madidetur aqua, & iterum conspergatur, mittatur in furnum: si melior exierit, faciā quę hortaris. Quam propositionem Geisericus cum omnibus qui aderant cum audisset ita ligatus est, vt se soluere omnino non posset. Quem alio generis argumento, postea bellicosum virum occidit. Et vt ad id redeamus vnde digressi sumus, terret præceptis feralibus, vt in medio Vuandalorū nostri nullatenus respirarēt, neq; vsquā orandi aut immolandi concederetur gementibus locus, vt manifeste tunc prophetię vaticinium compleretur, Non est in hoc tempore princeps aut propheta vel dux, neq; locus ad sacrificādum nomini tuo. Nam & diuersæ calumnię non deerāt quotidie etiam illis sacerdotibus qui in his regionibus versabantur, quæ regiones palatio tributa pendebant: & si forsitan quispiam, vt moris est, dum dei populum admoneret, Pharaonem, Nabu- (Dan. 3. d)

chodonosor, Holoferné, aut aliquem similem nominasset, obiiciebatur il- A
li quod in personá regis ista dixisset, & statim exilio trudebatur. hoc enim persecutióis genus agebatur hic aperte, alibi occulte, vt piorũ nomen talibus insidiis interiret. Qua de re plurimos sacerdotum tunc nouimus relegatos, sicut Vrbanum Girbensem, Crescentem metropolitanum Aquitanæ ciuitatis qui C X X episcopis, Habet deum Teudalensem, Eustratium Sufetanum, & Tripolitanos duos, Vicessabratenum, & Cresconium Eensem, & Adrumetinæ ciuitatis Felicem episcopum, ob hoc quod suscepisset quendam Ioannem monachum transmarinum, sed & alios multos quos longum est enarrare. Quibus tamen in exilio positis dum obitus aduenisset, non licebat alios eorum ciuitatibus ordinari. Inter hæc tamé dei populus in fide consistens, vt examen apum cæreas ædificans mansiones, crescendo melleis fidei calculis firmabatur, vt impleretur illa sententia, Quanto eos affligebant, tãto magis multiplicabãtur, & inualescebãt nimis. Post hęc factum est supplicante Valentiniano Augusto, Carthaginensi ecclesiæ post longum silentium desolationis episcopum ordinari, nomine Deo gratias. Cuius si nitatur quisquam quę per illum dominus fecerit paulatim excurrere ante incipiét verba deficere, quam ille aliquid valeat explicare. Illo igitur episcopo constituto factum est peccatis vrgentibus, vt vrbem illam quondã nobilissimam atque famosam X V regni sui anno Geisericus B
caperet Romam. Et simul exinde regum multorũ diuitias cum populis captiuauit. Quę dum multitudo captiuitatis Africanũ attingeret littus, diuidentibus Vuãdalis & Mauris ingentem populi quantitatem, vt moris est Barbaris, mariti ab vxoribus, liberi à parẽtibus separabãtur. Statim satagit vir deo plenus & carus vniuersa vasa ministerii aurea vel argẽtea distrahere, & libertatem de seruitute Barbarica liberare, & vt cóiugia fœderata manerét, & pignora genitoribus redderent. Et quia loca nulla sufficiebant ad capessendã multitudiné tantam, basilicas duas nominatas & amplas Fausti & Nouarum eorum lectulis atque straminibus deputauit, decernés per singulos dies quãtum quis pro merito acciperet. Et quia plerosque insuetudo nauigii & crudelitas captiuitatis afflixerat, non paruus inter eos numerus fuerat ægrotorum, quos ille beatus antistes vt nutrix pia per momenta singula cum medicis circuibat sequentibus cibis, vt inspecta vena quid cui opus esset illo pręsente daretur. Sed nec nocturnis horis ab hoc opere misericordię feriabatur, sed pergebat excurrés per singulos lectos, sciscitãs qualiter quisque haberet: ita se tradiderat omnino labori, vt nec defessis membris, nec cariosę iam senectuti parceret. Quo liuore Ariani succési, dolis eũ quam plurimis voluere sępius enecare. Quod credo pręuidens dominus cito passerem suum de manibus accipitrum voluit liberare. Cuius exitum ita Vrbici captiui planxerunt, vt tunc se putarét magis tradi manibus Barbarorum

Exod. 1. c

Deo gratias episcopus Carthaginensis

An. do. 457.

A barorum, quando ille perrexit ad cœlum. Functus est autem sacerdotio an nis tribus. Cuius amore & desiderio populus attentus potuerat membra di gni corporis rapere, nisi cõsilio prudenti dum auocatur nesciẽte multitudi ne sepeliretur. Et quia tacendum semper non est de impietatibus hæretico rum, nec verecũdum poterit esse quod ad laudem proficit patiẽtis: ordina tor quondam memorati sacerdotis nomine Thoma, dum variis ab eis in sidiis sæpius artaretur, quodam tempore venerabilem senem in publica fa cie catomis ceciderunt. Quod ille non ad opprobriũ sed ad mercedem cõ putans gloriæ suæ, in domino lætabatur. Vnde factum est, vt post obitum episcopi Carthaginis, Zeugitanæ & proconsulari prouinciæ episcopos in terdiceret ordinandos, quorum erat numerus C L X I I I I. Qui paulatim deficiẽtes, nunc simul ipsi supersunt tres tantũ esse vidẽtur, Vincentius Gi gitanus, Paulus Sinnaritanus, vere merito & nomine Paulus, & alius Quin tianus. Qui nunc persecutionem fugiens, apud Edessam Macedoniæ ciuita tem commanet peregrinus. Sed etiam martyria quàm plurima esse probã tur, confessorum autem ingẽs & plurima multitudo, ex quibus aliqua nar rare tentabo. Erant tunc serui cuiusdam Vandali (fuit hic Vãdalus de illis quos Millenarios vocãt) Martinianus, Saturianus, & eorum duo germani, erat & conserua eorum quædam egregia Christi ancilla nomine Maxima,
B corpore simul & corde decora. Et quia Martinianus armifactor erat, & do mino suo satis videbatur acceptus, & Maxima vniuersæ domui dominaba tur: credidit Vandalus vt fideles sibi magis memoratos faceret famulos, Martinianum Maximamq; coniugali consortio sociare. Martinianus ado lescẽtulorum secularium more coniugium affectabat: Maxima nanq; iam deo sacrata, humanas nuptias refutabat. At vbi ventum est vt cubiculi adi rentur secreta silẽtia, & Martinianus nesciẽs quid de illo decreuerat deus, maritali fiducia quasi cum coniuge cuperet cubitare, viua ei voce memora ta famula Christi respondit: Christo ego ô Martiniane frater membra mei corporis dedicaui, nec possum humanum sortiri coniugium, habẽs iam cœ lestem & verum spõsum. sed dabo cõsilium: si velis poteris & ipse tibi præ stare cum licet, vt cui ego concupiui nubere, delecteris & ipse seruire. Ita fa ctum est domino procurante, vt obediens virgini, etiam adolescẽs suam a nimam lucraretur. Nesciente igitur Vandalo compunctus atque spiritua lis secreti commercium mutuatus Martinianus, etiam suis fratribus persua sit, vt thesaurum quem inuenerat haberent, vtpote germani communem. conuersus est itaque cum tribus fratribus suis. Dei puella comitante nocte clàm egredientes, Tabraceno monasterio cui præerat tunc nobilis pastor Andreas sociãtur. Illa vero haud procul monasterium incoluit puellarum. Sciscitante igitur Barbaro inquisitionibus & muneribus crebris quod gestũ erat celari non potuit. Inueniens itaque iam non sua sed Christi mãcipia,

conijcit in vinculis,& variis tormentis dei famulos insectatur, agẽs cũ eis A
non tantum vt pariter miscerentur,sed quod grauius est per rebaptizationis cœnum fidei suæ ornamenta turparent.Peruenit hoc ipsum vsq; ad notitiam Geiserici.Decernit rex,vt tamdiu implicabilis ferus seruos affligeret, quandiu illius succumberent volũtati.iubet in modum serrarum fustes robustos veluti palmatos cum stirpibus fieri, qui quatientibus tergis non solum ossa cõfringerent,sed etiam terebrantes aculei intrinsecus remanerẽt. Qui dum sanguis efflueret & dissipatis carnibus viscera nudarentur,sequẽti die Christo medente incolumes reddebantur.Hoc sæpius ac multo factũ est tempore,& nulla plagarum vestigia videbantur,sancto spiritu subinde curante.Post hoc artatur Maxima duræ custodiæ,cuspidique crudeli extẽditur. Cui cum dei seruorum non deesset frequentia visitantium , videntibus cunctis ingentium lignorum putrescens soluta est fortitudo.Miraculũ hoc & voce omnium celebratur , & nobis ad quem custodia pertinebat cum sacramento testatus est ita fuisse. Ast vbi Vandalus virtutem neglexit cognoscere diuinam,cœpit in domo eius vindicatrix ira grassari. Moritur ipse simul & filii,familiæ atque animalium quæcunque optima erant pariter intereunt.Remansitq; domina vidua,marito,filiis,& substantia destituta.Seruos Christi cognato regis Sesaoni gratia muneris offert. Qui cũ eos vtpote oblatos cum gratulatione nimia suscepisset,filios & domesticos sanctorum merito male cœpit dæmon variis motibus agitare. Ex ordine ille B
cognatus vt gestum erat suggerit regi.Decernit statim rex,cuidam gentili
Maxima virgo regi Maurorum,cui nomen erat Capsur,relegandos debere trãsmitti. Maximam vero Christi famulam cõfusus & victus propriæ voluntati dimisit, quę nũc super est virgo,mater multarũ virginũ dei,nobis etiam nequaquã ignota.Peruenientes autem traduntur memorato regi Maurorũ, commanenti in parte eremi,quæ dicitur Caprapicti. Videntes igitur Christi discipuli multa apud gentiles & illicita sacrificiorũ sacrilegia, cœperunt prędicatione & conuersatione sua ad cognitionem domini dei nostri Barbaros inuitare:& tali modo ingentem multitudinem gentilium Barbarorũ Christo domino lucrauerunt,vbi antea nulla fama Christiani nominis fuerat diuulgata.Tunc deinde cogitatur quid fieret vt ager iam cultus & egraminatus vomere prædicationis euãgelicũ susciperet semen,& imbre sacri baptismatis rigaretur.Mittunt legatos per itinera distenta deserti:peruenitur tandem ad ciuitatẽ Romanã.Rogatur episcopus vt presbyterum & ministros credẽti populo destinaret.Explet cũ gaudio quod petebatur pontifex , dei constituitur ecclesia,baptizatur multitudo maxima Barbarorũ,& de lupis grex fœcundus multiplicatur agnorũ.Hoc Geiserico relatione sua nunciat
Martianus & Saturianus martyres Capsur. De qua re surgens inuidia iubent famulos dei ligatis pedibus post terga currẽtium quadrigarum,inter spinosa loca syluarum pariter interire,

vt ducta

A vt ducta atque reducta dumosis lignorum aculeis innocentiũ corpora carperentur, ita deligans, vt exitum suum inuicem peruiderent. Qui cum è vicino currentibus Mauris sese mutuo conspicerent, vale sibi in angusto fugę vnusquisq; ita dicebát: Frater ora pro me, impleuit deus desideriũ nostrũ, taliter peruenitur ad regnum cœlorum. Itaq; orando atque psallendo, gaudentibus angelis pias animas emisere. Vbi vsq; in hodiernũ diem nõ desinit ingentia mirabilia Iesus Christus dominus noster operari. Nam nobis beatus quondã Faustus Buronitanus episcopus attestatus est, cæcam quandam mulierem illuminatam fuisse, vbi ipse aderat pręsens. Accenditur propter hæc aduersus dei ecclesiam Geisericus. Mittit Proculũ quendã in prouinciã Zeugitanã, qui coartaret ad tradendum ministeria diuina vel libros cũctos domini sacerdotes, vt prío armis nudaret, & ita facilius inermes hostis callidus captiuasset. Quibus se non posse tradere clamantibus, ipse rapaci manu cuncta depopulabatur, atq; de palliis altaris prò nefas camisias sibi & femoralia faciebat. Qui tamẽ Proculus huius rei executor, frustatim sibi comedens linguã, in breui turpissima cõsumptus est morte. Tũc enim sanctus Valerianus Abensis ciuitatis episcopus, dum viriliter sacramẽta diuina ne traderet dimicasset, foras ciuitatem singularis iussus est pelli, & ita pręceptum est, vt nullus eum neq; in domo neq; in agro dimitteret habitare. B Qui in strata publica multo tempore nudo iacuit sub aere: annorũ erat plus lxxx. quem nos tunc indigni, in tali exilio meruimus salutare. Quodã tempore paschalis solennitas agebatur, & dum in quodam loco qui Regia vocitatur, ob diem paschalis honoris nostri sibimet clausam ecclesiam reserarent, compererunt Ariani: statim quidam presbyter eorũ Andiot nomine, congregata secum armatorũ manu ad expugnandam turbam accenditur innocentũ, Introeunt euaginatis spatis, arma corripiunt, alii quoque tecta conscendunt, & per fenestras ecclesię sagittas spargunt. Et tunc forte & canẽte populo dei, lector vnus pulpito sistens, alleluiaticum melos canebat. Quo tempore sagitta in gutture iaculatus, cadẽte de manibus codice, mortuus post cecidit ipse. Nam & alii quàm plurimi sagittis & iaculis in medio crepidinis altaris probantur occisi. Nam qui gladiis tunc interempti non sunt, postea pœnis attriti, regio iussu omnes penè necati sunt, prępsertim maturioris ætatis. Alibi nanque sicut Thunazudę contigit, Galibus, vico Ammoniæ, vel aliis in locis, tempore quo sacramenta dei populo porrigebantur, introeuntes maximo furore corpus Christi & sanguinem pauimentis sparserunt, & illud pollutis pedibus calcauerũt. Ipse enim Geisericus præceperat, ita persuadentibus episcopis suis, vt intra aulam suam filiorumque suorum non nisi Ariani per diuersa ministeria ponerentur. Inter alios ventum est tunc ad Armogastem nostrum. Cuius cum diu ac sæpius tibias torquendo tumentibus confringerent cordis, & frontem in qua Christus vexillum

Proculi sacrilegi exitium

Andiot presbyter sanguinarius

Armogastes comes confessor

xillum suæ fixerat crucis rugatam magisque aratam descendentes atque A mugientes ostenderent nerui, vt fila aranearum sancto cœlum respiciente crepabant. At vbi tortores neruicas cordas disruptas esse viderunt, allatis crebrius fortioribus cordis atq; cannabinis, illo nihil aliud nisi Christi nomen inuocãte, illa omnia vanescebãt. Sed & capite deorsum dũ ad vnũ pẽderet pedem, dormire quasi super lectum plumis stratum omnibus videbatur. Quem cum Theodoricus regis filius qui eius dominus erat pœnis non valentibus capite truncari iussisset, à suo prohibetur Iocundo presbytero, dicente sibi: Poteris eum diuersis afflictionibus interficere. Nam si gladio peremeris, incipiẽt Romani martyrẽ prædicare. Tunc Theodoricus in Byzacenam prouinciam ad fodiendas eum condemnat scrobes. Postea quasi ad maius opprobrium haud procul Carthagine vbi ab omnibus videretur, pastorem eum præcepit esse vaccarum. Inter hæc domino reuelante cũ dormitionis suæ proximum cerneret diem, aduocat quendam Felicem venerabilem Christianum procuratorem domus filii regis, qui Armogastem vt apostolum venerabatur, dicitq; illi: Tempus meæ resolutionis aduenit, obsecro te per fidem quam vtrique tenemus, vt sub hac siliquæ arbore me sepelire digneris, redditurus domino nostro nisi feceris rationem: nõ quod ille curaret vbi aut qualiter suum sepeliretur corpus, sed vt illud demõstraretur, quod seruo suo reuelauerat deus. Respondit Felix & dicit: Absit à no B bis cõfessor venerabilis, sed sepeliam te in vna basilicarum cum triumpho & gratia quam mereris. Cui beatus Armogas: non, sed quod dixi facturus es. Ille timens dei hominẽ cõtristare, veraciter quod gesserat promisit esse facturum. Statim intra paucissimos dies comes bonæ cõfessionis de hac vita migrauit. Festinauit Felix sibi delegatũ sub arbore fodere sepulchrum. Cui cum intextæ radices & soliditas aridæ telluris moram facerent, & labore angeretur quod tardius sancti membra corporis humarentur, tandẽ abscissis radicibus multo altius terram cauans, conspicit sarcofagum splendidissimi marmoris præparatũ, qualẽ fortè nullus omnino habuit regum.

Masculan confessor

Sed nec quendam archimimum nomine Masculan debeo præterire. Qui cum multis insidiis premeretur, vt catholicã omitteret fidem, ipse eum rex postea blandiendo affatibus secularibus mutabat, promittens multis eum diuitiis cumulandum, si voluntati eius auditum facilem commodasset. Qui cum fortis atque inuictus maneret, iubet eum subire sententiam capitalem. ita tamen callidus occulte præcipiens, vt si in illa hora vibrãtis gladii pertimesceret ictum, magis eum occideret, ne martyrem gloriosum fecisset. Si autẽ fortem in confessione conspiceret, à gladio tẽperaret. Sed ille vt colũna ĩmobilis Christo solidante fortis effectus, cõfessor reuertitur gloriosus.

Saturus confessor

Et si martyrem inuidus hostis noluit facere, cõfessorem tamen nostrũ non potuit violare. Nouimus & alium ea tempestate nomine Saturũ. Qui cum

lucidum

A lucidum esset membrum ecclesiæ Christi,& prauitatem Arianorum libertate catholica frequēter argueret (fuit hic procurator domus Hunerici(cōuenitur accusante Mariuado quodā diacono,quē Hunericus infaustus singulariter honorabat,vt fieret Saturus Arianus: promittūtur honores & diuitiæ multæ si faceret,præparātur supplicia dira si nollet.Hac optione proposita,vt si regalibus iussis nō obediret,primo facta discussione, & ante amissa domo vel substātia,distractis omnibus mancipiis ac filiis,vxor eius ipso præsente camelario in coniugiū traderetur. Quod ille plenus deo magis vt velociter prouenisset impios prouocabat. Ob quā causam vxor eius inducias visa est ab his qui exequebantur,nesciente marito petisse. Accedit ad maritum alia Eua,consilio magistrata serpentis. Sed ille Adam non fuit,qui illecebrosa vetitæ arboris poma contingeret,quia nō indigens sed Saturus vocabatur,saturatus ab vbertate domus dei, & torrēte deliciarum eius potatus. Aduenit mulier ad locum vbi maritus singularis orabat,conscissis vestibus crineq; soluto,secum comitātibus filiis,vnamq; infantulam quæ tunc lactabatur manibus gestans, quæ nescientis proiicitur ad pedes mariti. Etiā ipsa suis genua cōplectitur vlnis, sibilās vociferatiōe draconis: Miserere mei dulcissime simul & tui, miserere cōibus liberis quos cōspicis ipse. Non subiaceant cōditioni seruili, quos claros prosapia reddidit generis nostri. Non subiiciar ego indigno & turpi coniugio viuēte marito,quæ mihi semper inter coæuas plaudebā de Saturo meo. Cognoscit deus quia inuitus facturus es hoc, quod fortè voluntarie aliquanti fecerunt. Cui ille Iob sancti voce respondit: Tanquā vna ex insipientibus mulieribus loqueris. Formidarem mulier si sola esset huius vitæ amara dulcedo,artificio coniunx diaboli ministraris. Si diligeres maritum,nūquam ad secundam mortem attraheres proprium virum. Distrahant filios,separent vxorem, auferant substantiā,mei domini ego securus de promissis verba tenebo: Si quis non dimiserit vxorem,filios,agros aut domum,meus non poterit esse discipulus. Quid vltra? discedente muliere cum filiis refutata,confortatur Saturus ad coronam,discutitur,expoliatur,pœnis conteritur,mendicus dimittitur. Interdicitur ei prodeundi accessus,totum ei tulerunt,stolam tamen baptismatis auferre non potuerunt. Post hæc Geisericus ecclesiam Carthaginis claudi præcepit,dissipatis atq; dispersis per diuersa exiliorum loca,quia episcopus non fuerat,presbyteris & ministris. Quæ vix reserata est Zenone principe supplicante per patritium Seuerum,& sic vniuersi ab exilio redierunt. Quæ vero in Hispania,Italia,Dalmatia,Calabria, Apulia,Sicilia, Sardinia,Brutiis,Lucania,Epiro vel Hellada gesserit,melius ibi ipsi qui passi sunt miserabiliter lugenda narrabunt. Sed etiam persecutionis nostræ à Geiserico quanto sublimiter,tanto crudeliter gestæ, iste sit finis. Durauit autem in regno annis XXXVII mensibus tribus.

B (margin, beside "ris nostri")

Iob.2.c. (margin, beside "Iob sancti voce respondit")

Luc.14.f. (margin, beside "non dimiserit vxorem")

An.do.477. (margin, beside "autem in regno annis")

Historia

HISTORIA VICTORIS EPISCOPI DE PERSECVTIONE VANDALORVM, LIBER SECVNDVS. A

Hunericus alias Honoricus Geiserico succedit Ano. 478.



ORTVO igitur Geiserico, Hunericus maior filius patri succedit. Qui primordio regni vt habet subtilitas Barbarorũ, cœpit mitius & moderatius agere, & maxime circa religionẽ nostrã, vt etiam vbi antea sub rege Geiserico præiudicatũ fuerat, ne spiritales fierẽt conuẽtus, cõuenticula cõcurrerent populorũ. Et vt se religiosum ostẽderet, statuit sollicitius requirẽdos hæreticos Manichæos, ex quibus multos incẽdit, plurimos aũt distraxit nauibus trãsmarinis, quos penè oẽs Manichæos suæ religionis inuenit, & præcipue presbyteros & diaconos Arianæ hæreseos. Vnde magis erubescens, amplius in illos exarsit. De quibus repertus est vnus nomine Clemẽtianus monachus illorũ scriptum habens in femore, Manichęus discipulus Christi Iesu. Propter quod magis laudabilior memoratus videbatur, ĩ vno displicẽs, quia cupiditati insatiabili vehemẽtius inhiabat, & prouincias regni sui variis calumniis atq; indictionibus onerabat, vt de illo præcipue diceretur, Rex egẽs, magnus est calũniator, dedit autẽ licentiã Zenone imperatore atq; Placidia relicta Olibrii rogãtibus, vt Carthaginẽsis ecclesia sibi quẽ vellet episcopũ ordinasset, quæ iam per XXIIII annos tali ornamẽto fuerat destituta. Mittit ergo tũc ad ecclesiã Alexandrũ illustrẽ, huiusmodi legationẽ ferentẽ, vt pręsentia eius catholicus populus dignũ sibi peteret sacerdotẽ, destinans quoq; per notariũ suum nomine Vuitared edictũ, quod publice legeretur, hũc continẽs modũ: Iussit vobis dominus dici: quia imperator Zenon, & nobilissima Placidia, per Alexandrũ virũ illustrẽ scripserũt, petẽtes vt ecclesia Carthaginis, religionis vestræ propriũ episcopũ habeat, hoc fieri præcepit atq; eis rescripsit, vel legatis ab eis directis dici iussit, vt sicut petierũt vobis episcopũ quem volueritis ordinetis: eo sub tenore, vt nostræ religionis episcopi qui in Constãtinopoli sunt, & per alias prouincias oriẽtis, ex eius pręcepto episcopi, liberũ arbitriũ habeat in ecclesiis suis, quibus voluerint linguis populo tractare, & legem Christianã colere, quẽadmodũ vos hic vel in aliis ecclesiis quę in prouinciis Africanis cõstitutę sunt, liberũ arbitriũ habetis in ecclesiis vestris missas agere vel tractare, & quę legis vestrę sunt, quẽadmodũ vultis facere. Nam si hoc circa eos nõ fuerit obseruatũ, tã episcopus qui ordinatus fuerit vel clerici, sed & alii episcopi cũ clericis suis qui in Africanis prouinciis sunt, iubẽtur inter Mauros B

mitti.

A mitti, Quod edictũ dũ nobis pręsentibus X I I I I Kalẽdarũ Iuliarũ vniuersę ecclesiæ legeretur, gemere cœpimus musitãtes, eo quod meditãtibus dolos, malorũ eẽt futura persecutio pręparata. Et ita legato dixisse probamur: Si ita est interpositis his cõditionibus periculosis, hęc ecclesia episcopũ non delectatur habere. Gubernat eã Christus, qui semper dignatur gubernare. Quã suggestionẽ legatus accipere neglexit. Simul & populus vt tunc fieret vt ignis exarsit, cuius erat clamor intolerabilis, qui nulla possit ratione sedari. Ordinato itaq; episcopo Eugenio viro sctõ, deoq; accepto, sublimis nata est lætitia, & gaudium cumulatum est ecclesię dei. Exultat multitudo catholica sub Barbara dominatione, de ordinatione pontificis reparati. Nam maximus iuuenum numerus atq; adolescentularum sibimet in commune congaudens attestabatur, quod nunquã vidisset episcopũ in throno sedentem. Porrò ille vir dei sacerdos Eugenius, cœpit per cõuersationem operũ bonorum venerabilis & reuerendus haberi etiã ab eis qui foris sunt, & ita esse ab omnibus gratus, vt si fas esset, animã suam pro eodem vniuersos ponere delectaret. Eleemosynas quoque tales per eum dominus dignatus est facere, vt incredibile videatur tanta eum impendere, vbi ecclesia totum Barbaris tenentibus, ne vnius nummi habere cognoscitur facultatem. Humilitatem in illo, charitatem, pietatem, diuinitus cõdonatam, si quisquam incipiat

Eugenius Cartaginẽsis episcopus An. do. 478.

B non poterit explicare. Pecuniam apud eum mansisse nõ probatur, nisi fortè tali hora offerretur, quando iam sol diei explicans cursum, nocturnis tenebris ordinẽ daret & locum. Vnde tantum reseruabat, quãtum diei sufficeret, non quantum cupiditas expetisset, deo nostro subinde quotidie ingentia & maiora donante. Sed cum fama eius esset celebris atq; manifesta, cœperunt exinde Arianorum episcopi inuidia graui torqueri, quotidianis & præcipue cum Cyrila calumniis insectãtes. Quid plurimũ? suggerũt de illo, vt suum nequaquã sederet thronum, neque dei populo verbum faceret consuetum. Deinde quoscunque mares vel fœminas in habitu Barbaro incedentes in ecclesia conspiceret, prohiberet. Ille respõdit vt decuit: Domus dei omnibus patet, intrantes nullus poterit repellere, maxime quia ingens fuerat multitudo nostrorum catholicorum, in habitu illorum incedentium, ob hoc quod domui regiæ seruiebãt. At vbi ab homine dei tale responsum accepit, statuit in portis ecclesiæ collocare tortores. Qui videntes fœminam vel masculum in specie suę gentis ambulantes, ilico palis minoribus dentatis iactis in capite, crinibusq; in eisdem colligatis ac vehemẽtius stringentes simul cum capillis omnem pelliculam capitis auferebant. Nonnulli dum hoc fieret, statim oculos amiserunt, alii ipso dolore defuncti sunt. Mulieres vero post hanc pœnam capitibus pelle nudatis, præcone præeunte per plateas ad ostensionẽ totius ciuitatis ducebantur. Quod sibi magis quæ patiebantur, lucrum maximũ computabant. Quorum nos plu-

rimos nouimus, nec ſcimus eorum aliquem tunc etiam pœnis vrgentibus à recto itinere deſtitiſſe. At vbi iſto modo fidei infringere nō valuit murum, cogitat vt noſtræ religionis homines in aula eius conſtituti, neq; annonas neq; ſtipendia ſolita potirentur, addidit quoq; & laboribus eos cōterere ruſticanis. Dirigit viros ingenuos & admodum delicatos ad campum Vticēſem, vt ſub ardentis ſolis incendio ceſpites meſſium deſecarent, vbi omnes cum gaudio pergentes, in domino lætabantur. In quorum cōtubernio quidam fuit aridam habens manum, quæ per annos quàm plurimos nullum ei præſtiterat obſequiū. Qui cū veraciter excuſaret ſe operari nō poſſe, magis violenter iuſſus eſt pergere. Sed vbi ad locum ventum eſt, & præſertim pro eo orando ingemuerunt omnes, pietate diuina illa arida incolumis cōfeſſoris reſtituta eſt manus. Hinc iam Hunerici perſecutio doloris atq; parturitionis noſtræ ſumpſit initium. Ipſe autē qui ſeſe iam dudum omnibus lenem oſtenderat, deſiderans poſt obitum ſuum quod nō contigit, regnū ſtatuere, Theodoricū fratrem filiosq; eius, Gentonisq; fratris nihilominus filios crudeliter cœpit inſequi. Quorum nullum dimitteret, niſi ei mors deſiderii ſui voluntatem auferret. Primo ſciens vxorē Theodorici fratris aſtutam, credo ne fortè maritum aut maiorem filium qui prudens & ſapiēs videbatur, cōſiliis acrioribus aduerſus tyrannum armaſſet, crimine appoſito gladio eam interfici iubet. Poſt occiditur & ille filius magnis literis inſtitutus, cui ſecundum conſtitutionem Geiſerici, eo quod maior omnibus eſſet, regnum inter nepotes potiſſimum debebatur. Accenditur adhuc crudelius aliquid perpetrare. Aſtāte vulgo in media ciuitate pro gradibus plateę nouæ, epiſcopum ſuæ religionis nomine Iocundum, quem Patriarcham vocitabant, præcepit incendio cōcremari, ob hoc quod in domo Theodorici germani regis acceptiſſimus habebatur, cuius forte ſuffragio memorata domus regnum poterat obtinere. In quo impietatis ſcelere futurum nobis adeſſe proſpeximus malum, aientes ſinguli inuicē nobis: qui in ſuo ita crudelis effectus eſt ſacerdote, quando noſtræ religioni vel nobis parciturus eſt iſte. Tunc & Gētonis maiorem filium nomine Godagiſum cum vxore abſque ſolatio ſeruuli aut ancillæ, crudeli exilio delegauit. Fratrem vero Theodoricum poſt occiſionem vxoris & filii, nudum atque deſtitutum ſimiliter exulauit. Poſt cuius mortem filium qui ſupererat infantulum, duasque filias eius adultas, impoſitas aſinis longius affligendo proiecit. Sed & comites quàm plurimos & nobiles gentis ſuæ obiectionibus falſis inſectans, ob hoc quod germano fauerent alios incendit, alios iugulauit, imitator exiſtēs Geiſerici patris, qui ſui fratris vxorē ligato pondere lapidum, in Amſagam fluuiū Cirtenſem famoſum iactādo demerſit, & poſt necem matris etiam filios interfecit. Sed & multos ei Geiſericus pater moriens, ſacramento interpoſito commēdauerat. Quos ille immemor fidei & ſacramēti violator,

Hunerici in domeſticos ſæuitia

Iocundus patriarcha Arianorum crematur

A diuersis pœnis & incendiis trucidauit. Nam Heldicam quendam quem pater eius præpositũ fecerat regni, iam veteranũ atq; annosum cum dedecore capite detrũcauit, eiusq; vxorem cũ alia nomine Theucaria in medio ciuitatis incendit. Quarũ corpora per vicos & plateas trahi mandauit, quæ tota die iacentia, rogatus à suis episcopis vix vespere sepeliri cõcessit: Gamuth namq; Heldicę fratrem, quia ad ecclesiam eorũ cõfugerat, occidere nõ potuit, quẽ tamen in loco latrinarum obsceno cõclusit, temporeq; multo eũ ibi degere statuit. Postea cũ caprario quodam & rustico ad faciendas scrobes vineis profuturas cõdemnauit, quos etiã duodecies per annum, id est per singulos menses flagellis crudelibus dissipabat, vix modico aquę, cibarioq; pane concesso. hoc per V vel amplius perpessi sunt annos, quibus hæc supplicia proficere poterãt ad æternam mercedẽ si catholici fuissent, & fidei suæ merito ista perferrent. Sed ideo istud silere nequiuimus, vt impietatem regis etiam in suis minime sileremus: qui non solum episcopum suum Iocundũ vt superius demonstrauimus flammis adussit, sed & presbyteros & diaconos suos, id est Arianos quàm plurimos incẽdit, necnon & bestiis mancipauit. Amputatis igitur in breui omnibus quos timebat, & solidans sibi vt putabat regnum quod breue fuerat & caducum, omni ex parte ociosus atq; securus, vniuersa tela furoris in persecutionẽ ecclesię catholicæ rugiens sicut leo conuertit. Ante persecutionis tamen tẽpestatem, multis præeuntibus visionibus & signis imminẽs demonstratũ fuerat malum. (B) (Præsagia persecutionis) Nam fermè ante biẽnium quam fieret, vidit quidam Fausti ecclesiam solito in ornatu fulgentem: & dum lętaretur tanti fulgoris cãdore, cereis quoque fulgentibus, palliisq; velaminum ac lampadibus rutilantem, subito ait luminis illius concupiscibilis extinctus est fulgor, ac tenebris succedẽtibus aduersarius naribus natus est fœtor, omnisq; illa beatorum turba expellẽtibus quibusdam Aethiopibus minata est foras, ob hoc iugiter lamentantũ quod eam in claritate pristina nequaquã viderit iterum restitutã. Nam visionem istam nobis præsentibus sancto retulit Eugenio. Vidit & quidam presbyter ipsam Fausti ecclesiam refertam turbis innumerabilium populorum, & post paululum euacuatam & repletam porcorũ multitudine atq; caprarum. Item alius vidit aream triticeam ventilationi paratã, granis adhuc ventilatoris iudicio necdum à palea separatis: & dum ingentis massæ licet confusæ magnitudinẽ miraretur, subito ecce turbo veniens tempestatis soniuago flatu cœpit aduentum suum surgente puluere dẽmonstrare. Cuius impetu palea illa omnis omnino volauit, remanẽtibus granis. Post hæc venit quidam procerus splendido vultu habituq; nitido fulgẽs, & cœpit grana vacua macilenta atque similagini reproba purgando proiicere. Quæ diu examinans, vix magnitudinem illius massæ licet probatæ, ad aceruum tamen perduxit exiguum. Item alius ait: Stabat quidam præcellsus

ſuper montem qui Ziquenſis dicitur,& clamabat dextra leuaq;:Migrate, A
migrate.Alius cõſpicit rugiente cœlo atque turbato ſulphureas nubes,quæ ingentes cœperũt lapides iaculari. Qui lapides dum cecidiſſent in terram, plus accendebantur & maioribus flammis ardebant,atque intrãtes in penetralia domorum,quos inuenerant incendebant.Qui autem vidit ait,cũ ſe in quodã cubiculo abſcondiſſet, miſeratione diuina ad eum flamma nõ potuit peruenire.Reor vt illud propheticum compleretur,Claude oſtium tuum,& abſconde te puſillum aliquantulum,donec tranſeat ira dei.Vidit & venerabilis Paulus epiſcopus arborem vſque ad cœlos ramis florentibus extenſam , quæ etiam dilatatione ſua omnem penè Africam opacabat . Et cum vniuerſi eius magnitudine & ſpecioſitate gauderent:ecce ſubito,inquit,venit aſinus violentus, qui defricans ceruicem ſuam ſuper robur radicum eius,impulſu ſuo cum ingenti ſonitu illam mirabilem arborẽ eliſit ad terram.Sed & Quintianus honorabilis epiſcopus vidit ſe ſuper quendam montem ſtare , de quo conſpiciebat gregem innumerabilium ouium ſuarum:& in medio gregis duæ erant ollæ nimium bullientes.Aderant autem ouium occiſores,quarũ carnes ollis bullientibus demergebãt . Et cum ita fieret,omnis illa magnitudo conſumpta eſt gregis.Reor ergo illas duas ollas Sicca veneria & Laribus duas eſſe ciuitates , in quibus multitudo prima fuerat cõgregata,è quibus incendium initium ſumpſit:aut Hunericum
regem,& Cirillam epiſcopum eius.Sed de multis viſionibus quia breuitati B
conſulendum fuit,hæc dixiſſe ſufficiat.Quid vltra? Cenſet primo tyrãnus iuſſione terribili,vt nemo in eius palatio militaret , neque publicas ageret actiones niſi ſeſe Arianum feciſſet . Quorum ingens numerus vigore inuictus ne fidem perderet,militiam temporalem abiecit. Quos poſtea domibus proiectos,omniq́ue ſubſtantia expoliatos,in inſulas Siciliam & Sardiniam relegauit.Quodam tempore ſtatuere per totam Africam feſtinauit, vt noſtrorum epiſcoporum defunctorum fiſcus ſibi ſubſtantiam vendicaſſet.Qui autem defuncto ſuccedere poterat non ante ordinaretur, niſi fiſco regali quingentos ſolidos obtuliſſet.Sed hoc ædificium vbi cõſtruere niſus eſt diabolus,ſtatim illud deſtruere dignatus eſt Chriſtus. Suggerunt ei domeſtici ſui dicentes:Si iſtud firmauerit præceptio veſtra, noſtri epiſcopi in partibus Thraciæ & aliis regionibus conſtituti peiora incipient pati.Præcepit deinde ſacras virgines congregari , dirigens Vandalos cum ſuæ gentis obſtetricibus ad inſpicienda & contrectanda contra iura verecundiæ verecunda pudoris,vbi nec matres aderant,nec aliqua matronarum.Quas cremantes graui ſuſpendio atque ingentia pondera pedibus colligantes,laminas ferri ignitas dorſo,ventri,mamillis & lateribus apponebãt,quibus inter ſupplicia dicebatur: Dicite quomodo epiſcopi vobiſcum cõcumbunt & clerici veſtri.Quarum acerbitate pœnarum plurimas tũc ſcimus extinctas? aliæ

A aliæ quæ remanſerunt cutibus areſcentibus factæ ſunt curuæ. Nitebatur enim ſemitam inuenire, per cuius aditum publicam ſicut fecit, faceret perſecutionem. Et ita faciens, nullo modo inueſtigare potuit quomodo Chriſti eccleſiã macularet. Quibus autem proſequar fluminibus lachrymarũ, quãdo epiſcopos, presbyteros diaconos, & alia eccleſiæ membra, id eſt quatuor milia D C C C C L X V I. ad exiliũ eremi deſtinauit: in quibus erãt podagri quàm plurimi, alii per ætatẽ annorum à lumine tẽporali priuati. In quorũ erat numero beatus Felix Abdiritanus epiſcopus, habẽs iam in epiſcopatu. X L I I I I annos. Qui paraliſi morbo percuſſus, nec ſentiebat quicquam, nec penitus loquebatur. De quo nos maxime cogitantes quod non poſſet iumento portari, ſuggeſſimus vt à ſuis rex peteretur, vt ſaltem eum propere moriturum Carthagini eſſe iuſſiſſet, quod ad exilium nulla poſſet ratione perduci. Cui ita fertur tyrannus cũ furore dixiſſe: Si animali ſedere non poteſt, iungantur boues indomiti qui eum colligatis funibus trahẽdo perducant vbi ego præcepi. Quem ex tranſuerſo ſuper burdonem vinctũ quaſi quendam ligni truncum toto itinere portabamus. Cõgregantur vniuerſi in Siccenſem & Larenſem ciuitates, vt illuc occurrẽtes Mauri ſibi traditos ad eremum perduxiſſent. Superuenientes igitur comites duo ſubtilitate damnabili, blandis ſermonibus cum dei cõfeſſoribus agere cœperunt: (An.do. 479. Quinq; milia exulum. Excepta.34.)

B Quid vobis, inquiunt, videtur vt ita pertinaces ſitis, & domini noſtri præceptis minime obtemperetis, qui eſſe poteratis in conſpectu regis honorabiles, ſi eius feſtinetis facere voluntatem? Statim illis clamantibus & dicentibus ingenti vociferatione, Chriſtiani ſumus, Catholici ſumus, Trinitatem vnum deum inuiolabilem confitemur: includũtur grauiori quidem ſed adhuc latiori cuſtodia, vbi nobis copia dabatur & introire, & verbum admonitionis fratribus facere, & diuina myſteria celebrare. Ibi & infantuli fuere quàm plurimi, quos genitrices materno ſequebãtur affectu, aliæ gaudẽtes, alię retrahẽtes: aliæ gaudebant ſe martyres peperiſſe, aliæ morituros diluuio rebaptizationis nitebãtur à confeſſione fidei reuocare. Nullũ tamẽ tũc nec blandimenta vicerunt, nec carnalis pietas aliquem inclinauit ad terrã. Nam quædã quid tunc fecerit anus, breuiter referre delectat, Dum iter ageremus cũ dei exercitu comitantes, & fortè magis noctibus promoueremur, propter ſolis ardorẽ, conſpicimus mulierculam ſacculum & alia veſtimẽta portantem manu, infantulum vnà tenentem, atque in his ſermonibus conſolantem: Curre domine meus, vides vniuerſos ſanctos quomodo pergunt & feſtinant hilares ad coronas? Quam nos cũ increparemus, quod importuna videretur aut viris pro ſexu iungi, aut exercitui Chriſti ſociari, Reſpõdit: Benedicite benedicite, & orate pro me & pro iſto nepote paruulo meo, quia & ſi peccatrix filia ſum quondã Zuritanæ ciuitatis epiſcopi. Cui nos: Et quare ita abiecte ambulas, & qua ratione de tam longo itinere huc per-

gere demóstraris? Quæ respondit: Cum hoc seruo vestro paruulo ad exilium pergo, ne inueniat eú solú inimicus, & à via veritatis reuocet ad mortem. ad hęc verba repleti lachrymis nihil dicere valuimus, nisi vt voluntas fieret dei. Sed vbi aduersarius qui iam forte dicebat: Participor spolia, replebo animam meam, interficiam gladio meo, dominabitur manus mea, nullum potuit occupare: inquirit angusta & deterrima loca in quorum có clauibus dei exercitum coartaret. Tunc eis etiam visitationis humanæ negata consolatio, puniuntur & custodes fustibus, & grauiter affliguntur, iactantur confessores Christi superinuicem angustia coartante, vnus super alium vt agmina locustarum, & vt proprie dicatur, vt grana preciosissima frumentorum. In qua constipatione secedendi ad naturale officium nulla ratio sinebat loci, sed stercora & vrinam vrgente necessitate ibidem faciebant, vt ille tunc fœtor & horror vniuersa pœnarum genera superaret: ad quos aliquando dantes ingentia munera Mauris, dormientibus Vandalis vix clàm admissi sumus intrare. Qui introeuntes veluti in gurgite luti vsq; ad genua cœpimus mergi, illud tunc Hieremiæ videntes fuisse completú, qui nutriti sunt in croceis, amplexati sunt stercora sua. Quid multa? pręcepti sunt vndique perstrepentibus Mauris, ad iter vbi destinati sunt præparari. Exeuntes itaque die dominica linita habentes stercoribus vestimenta, facies simul & capita, à Mauris tamen crudeliter minabantur, hymnum cum exultatione domino decátátes, Hæc est gloria omnibus sanctis eius. Aderat enim ibi tunc beatus pontifex Cyprianus Vnizibirensis episcopus consolator egregius, qui singulos pio & paterno fouebat affectu, non sine fluminibus currentiú lachrymarum paratus pro fratribus animá ponere, & se vltroneum si dimitteretur talibus passionibus dare, qui totum quod habuit, egentibus fratribus, nulla túc necessitate expendit. quærebat enim occasionem qualiter confessoribus sociaretur, ipse animo & virtute confessor: qui postea [illegible] multos agones & squalores carceris, ad exiliú quod desiderabat, cum e[illegible]itatione perrexit. Quantæ tunc multitudines de diuersis regionibus & ciuitatibus, ad visendos dei martyres occurrerint populorú, testantur viæ vel semitæ: quæ cum agmina venientium nequaquá caperét, per vertices montiú & valliú concurrens turba fideliú inæstimabilis descé debat, cereos manibus gestantes: suosq; infantulos vestigiis martyrú proiicientes, ista voce clamabant: Quibus nos miseros relinquitis, dum pergitis ad coronas? qui hos baptizaturi sunt paruulos fontibus aquæ perennis? qui nobis pœnitentiæ munus collaturi sunt, & reconciliationis indulgétia obstrictos peccatorum vinculis soluturi? quia vobis dictú est: Quæcunque sol ueritis super terrá, erunt soluta & in cœlis. Qui nos solennibus orationibus sepulturi sunt morientes? à quibus diuini sacrificii ritus exhibédus est consuetus? vobiscum & nos licebat pergere, si liceret vt tali modo filios à patribus

Margin notes: Treno. 4. a. (beside "ad genua cœpimus mergi"); Psal. 149. d. (beside "cum exultatione domino"); Mat. 18. c. (beside "ueritis super terrá"). Side letters: A, B.

A bus nulla necessitas separaret. In his vocibus & lachrymis nullus iam pergere admissus est cósolator, sed artabatur multitudo ad currendum, vt vbi cannaua erat præparata, laboriosam caperet mansioné. qui cum senes deficerent, & alii forte & si iuuenes delicati, cœperút hastilium cuspidibus ad currendum & lapidibus tundi: vnde magis deficientes, amplius lassabãtur Post vero imperatum est Mauris, vt eos qui ambulare non poterãt, ligatis pedibus vt cadauera animalis mortui traherent per dura & aspera lapidũ loca vbi primo vestimenta, postea membra singula carpebantur. Quibus per gladios acutos petrarum huic caput conterebatur, alii latera findebantur, & ita inter manus trahentium spiritũ exhalabãt: quorum numerum nequaquã valuimus colligere, multitudine coercẽte. Exaltatur tamen per totum aggerem publicum vilis sepultura sanctorũ, loquentibus tumulis. Reliqui habiliores ad solitudinis loca perueniunt, in quibus collocati hordeũ ad vescendũ vt iumenta accipiũt. Vbi etiã venenatorũ animaliũ atq; scorpionũ tanta esse dicitur multitudo vt ignorantibus incredibilis videatur, quæ solo flatu etiã procul positis veneni virus infundat: ab scorpii autem percussu, nullum dicunt aliquando euasisse. Quorum feritas viruléta vsq; ad præsens tempus Christo defendente, nullũ seruorũ eius nocuisse docetur. Sed cum illic alũtur hordeaceis granis, postea & hoc ablatum est, quasi nó poterat deus qui pluerat patribus mãna, pascere & nunc tali exi-

B lio mãcipatos. Cogitat acriora aduersus ecclesiam dei, vt qui membra aliqua absciderat, totum laniando perderet corpus. Nã die ascẽsiõis domini legatus Zenonis imperatoris regina pręsente legendum in media ecclesia episcopo Eugenio dirigit præceptũ, quod etiã vniuersę Africę veredis currentibus destinauit. Rex Hunericus Vandalorum & Alanorum vniuersis episcopis Omousianis. Non semel sed sæpius constat esse prohibitum, vt in sortibus Vandalorum sacerdotes vestri conuentus minime celebrarent, ne sua seductione animas subuerterent Christianas. Quam rem spernentes plurimi reperti sunt contra interdictũ missas in sortibus Vandalorum egisse, asserentes se integram regulam Christianæ fidei tenere. Et quia in prouinciis à deo nobis concessis scandalum esse volumus, ideo dei prouidentia cum consensu sanctorum episcoporum nostrorũ hoc nos statuisse cognoscite, vt ad diem Kalẽdarũ Februarium proxime futurarum, amissa omni excusatiõe formidinis, omnes Carthaginem veniatis, vt de ratione fidei cum nostris venerabilibus episcopis possitis inire conflictum, & de fide Omousianorum quam defenditis, de diuinis scripturis proprie approbetis, quo possit agnosci si integrã fidem teneatis. Huius autem edicti tenorem vniuersis episcopis tuis per vniuersam Africam cõstituti direximus. Data sub die XIII Kal. Iunias, anno VII Hunerici. Cognoscentibus igitur qui aderamus, simulq; legentibus contrita sunt extemplo corda nostra, &

Hunericus disputationem indicit

Hh 4 conte-

cõtenebrati sunt oculi nostri,& vere tũc dies festi nostri cõuersi sunt in luctum & cantica in lamẽtationẽ,dum edicti tenor indicaret futuræ persecutionis furorem.Et pręsertim vbi dixit in prouinciis nostris à deo nobis cõcessis scãdalũ esse nolumus:quasi diceret,in prouinciis nostris catholicos esse nolumus.Tractatũ est quid fieret. Nullũ inuenit remedium imminẽs calamitas,nisi à sancto Eugenio rationabilis, si cor barbarum molliretur, suggerenda daretur tali textu cõscripta. Quoties animę vel vitę ęternę ac fidei Christianæ causa tractatur intrepide,sicut regalis prouidentia cõpromisit,necesse est quod competit suggeratur.Nuper potestas regia per Vuitaredũ notarium paruitatẽ meam admonere dignata est, qui nobis de merito ac religione fidei præceptum eius in ecclesia pręsente clero & plebe recensuit. Ex cuius tenore cognouimus ad oẽs coepiscopos meos præceptũ regium similiter emanasse,vt die constituta pro disputatiõe fidei veniatur. Quod nos venerabiliter accepisse suggessimus,cui pręfato notario humilitas mea suggessit,debere etiam transmarinarum omnium partium qui nobis sunt in vna religione vel cõmunione consortes agnoscere,quia vbique regno eius obtẽperant vniuersi,maxime quod totius mundi causa nõ specialis prouinciarum Africanarũ tãtũmodo.Et quia secundo responso suggerendã me promisi oblaturum, merito suppliciter peto magnificentiam tuam,vt ad domini & clementissimi regis aures memoratã suggestionem meam perferre digneris,quo eius clemẽtia dignanter agnoscat, nos disputationem legis cum adiutorio dei nullatenus declinare vel fugere, sed sine vniuersitatis assẽsu nos nõ debere asserẽdę fidei nostrę causas assumere. Quod petimus vt benignitate quantus est,& iustitia sapientię suæ dignetur annuere. Data ab Eugenio episcopo ecclesię catholicæ Carthaginis. Sed cum hæc suggestio à beato Eugenio offerretur, ille iam qui cõceperat dolorẽ,vrgebatur iniquitatẽ grauius parturire:& ita sancto viro episcopo Eugenio per Obadũ prępositum regni sui mandasse videtur: Subde mihi vniuersum orbem terrarũ, vt sub potestate mea totus mundus redigatur, & facio ô Eugeni quod dicis. Ad quod beatus Eugenius respondit vt potuit.Quod rationẽ,inquit,non habet,dici non debuit. Sic est hoc,quomodo si dicatur homini vt per aera feratur & volitet,quod moris non est humanę naturę. Dixi enim si nostrã fidẽ quæ vna & vera est, potestas regis cognoscere desiderat,mittat ad amicos suos:scribã & ego fratribus meis,vt veniant coepiscopi mei,qui vobis nobiscum cõmunẽ fidẽ nostram valeant demonstrare,& præcipue ecclesia Romana,quę caput est omniũ ecclesiarum.Ad hęc Obadus:Ergo tu & dominus meus rex similes estis? Eugenius episcopus dixit: Ego non sum similis regis, sed dixi:Si verã cognoscere desiderat fidẽ,scribat amicis suis vt dirigant nostros catholicos episcopos, & ego scribo coepiscopis meis,quia catholicæ vniuersæ vna est cura. Hoc

agebat

A agebat Eugenius, non quia deessent in Africa qui aduersariorũ obiecta refellerent: sed vt illi venisset, qui alieni ab eorũ dominatu, maioré fiduciam libertatis haberét, paritérq; oppressióis nostræ calumnias vniuersis terris & populis nuntiarent. Ille aũt qui nectebat dolos audire noluit rationem, agés argumentationibus crebris, vt quoscunq; episcoporũ audierat eruditos, variis insectationibus agitaret. Iá ad exiliũ Vibianensem secundo Donatianũ impositis CL fustibus miserat episcopũ, necnon & Sufetulensem Prȩsidiũ, virum satis acutũ. Tunc & venerabiles, Mansuetũ, Germanum, Fusculum, & multos alios fustigauit. Dum hæc geruntur, imperat vt cum nostrȩ religionis viris, illorũ mensam nullus cõmunem haberet, neq; cum catholicis omnino vescerentur: quæ res non ipsis aliquod præstitit beneficium, sed nobis maximũ cõtulit lucrum. Ná si sermo eorum dicente Apostolo, sicut cácer cõsueuit serpere, quanto magis cõmunis mensa ciborum poterit inquinare, cum dicat idem apostolus: Cum nefariis nec cibum habere cõmunem? Sed cum ignis iam persecutionis accenderetur, & flamma infestantis vbiq; regis arderet, ostendit deus noster quoddam miraculum per seruũ suũ fidelem Eugenium, quod prȩterire nõ debeo. Fuit in eadem ciuitate, id est, Carthagine quidam cæcus, ciuibus ciuitatiq; notissimus, nomine Felix. hic visitatur à domino, diciturq; ei nocte per visum, dies enim epiphaniorum illucescebat, Surge vade ad seruũ meum Eugenium episco- 1. Cor. 5. e

B pum, & dices ei: Quia ego te ad illũ direxi. Et illa hora qua benedicit fontem vt baptizentur accedentes ad fidem continget oculos tuos & aperientur, & videbis lumen. Qui tali visitatione commonitus, putás se quomodo assolet deludi per somnium, surgere noluit cȩcus. Sed cum iterum vergeretur in somnos, similiter vt ad Eugenium pergeret compellitur. Rursus negligit, tertioq; festináter & grauiter increpatur. Excitat puerũ, qui ei solitus erat manũ porrigere. Pergit veloci agilitate ad Fausti basilicam, orat veniens cum ingentibus lachrymis, suggerit cuidam diacono nomine Peregrino, vt eũ episcopo nunciaret, indicás se habere aliquod secreti genus intimádũ. Audiens episcopus, iussit hominé introire. Iam enim ob celebritatem festiuitatis, hymni nocturni per totam ecclesiam canente populo concrepabát. Indicat cȩcus antistiti ordiné visitatióis suæ, dicitq; illi: Non te dimittã, nisi mihi sicut à domino iussus es reddideris oculos meos. Cui Eugenius sctũs: Recede à me frater, peccator sum, & indignus, & super oẽs homines delinquens, vtpote & qui in hæc tépora seruatus sum. Ille aũt tenés genua eius, aliud nõ dicebat, nisi illud quod iá dixerat: Sicut iussum est, redde mihi oculos meos. Attendens quoque Eugenius inuerecundam credulitatem, & quia iam tempus vrgebat, pergit cum eo comitáte officio clericorum ad fontem. Vbi fixis genibus cum ingenti gemitu, pulsans singultibus cœlum, crispáté benedixit alueũ fontis, & cum completa surrexisset

oratione

oratione, ita cæco respondit: Iam tibi dixi frater Felix, peccator homo ego sum, sed qui te visitare dignatus est, præstet tibi secundum fidem tuam, & aperiat oculos tuos. simulq; vexillo crucis cõsignãte oculos eius, statim cæcus visum domino reddẽte recepit. Quem secum quousq; vniuersi baptizarentur ibi detinuit ob hoc, ne tanto miraculo populus excitatus, virum contereret qui receperat lumen. Fit postea manifestum ecclesiæ vniuersæ. Procedit ad altare cum Eugenio sicut moris est qui fuerat cæcus, suæ salutis oblationem domino redditurus. Quam episcopus accipiens altari imposuit. Fit strepitus gaudio metante inreuocabilis populorum, statim nuntius pergit ad tyrannum. Rapitur Felix, inquiritur ab eo quid factum sit, qualiterq́; receperit lumen. Dicit illi ex ordine totum, dicuntq́; Arianorũ episcopi, hoc Eugenius per maleficia fecit. Et quia oppressi cõfusione non poterãt nubilare, eo quod Felix vniuersę ciuitati manifestus esset & not', tamen volebant eum si fas esset necare, quomodo Iudæi suscitatum Lazarum cupiebant occidere. Appropinquabat iam futurus dies ille calumniosus Kalendarũ Februariũ, ab eodem statutus. Conueniunt non solum vniuersæ Africæ, verumetiam insularum multarum episcopi, afflictione & mœrore confecti. Fit silentium diebus multis, quousque peritos quosque & doctissimos viros exinde separaret, calũniis appositis enecandos. Nam vnũ ex ipso choro doctorũ nomine Lætum, strenuum atq; doctissimum virum, post diuturnos carceris squalores incendio concremauit, æstimans tali exemplo timorem incutiens reliquos elisurum. Tãdem venitur ad disputationis conflictum, ad locum scilicet quem delegerant aduersarii. Euitantes igitur nostri vociferationis tumultus, ne fortè postmodum Ariani dicerent, quod eos nostrorũ oppresserit multitudo, eligunt de se nostri qui pro omnibus responderẽt decem. Collocat sibi Cyrila cũ suis satellitibus in loco excelso superbissimum thronũ, astãtibus nostris, dixerũtq́; nostri episcopi: Illa est semper grata collatio, vbi superba non dominatur elatio: sed ex consensu cõi venitur, vt cognitoribus decernentibus, partibus agẽtibus, quod verum est agnoscatur. Nunc qui erit cognitor, qui examinator, vel libra iustitiæ aut bene prolata confirmet, aut praue assumpta refellat. Et cum talia & alia dicerentur, notarius regis respondit: Patriarcha Cyrila dixit, legatur nobis quo concedente istud sibi nomen Cyrila assumpsit. Et exinde strepitum concitantes, calumniari aduersarii cœperũt. Et quia hoc nostri petierant vt saltem si examinare non licebat, prudenti multitudini vel expectare liceret, iubentur vniuersi filii catholicæ ecclesiæ qui aderant centenis fustibus tũdi. Tunc clamare cœpit beatus Eugenius: Videat deus vim quã patimur, cognoscat afflictionem persecutionũ quam à persecutoribus sustinemus: cõuersique nostri, Cyrilæ dixerũt: Propone quod disponis. Cyrila dixit: Nescio latine. Nostri episcopi dixerunt: Semper te latine

An. do. 486 A B

esse

A esse locutum manifesto nouimus, modo excusare non debes, præsertim quia tu huius rei incendiũ suscitasti. Et videns catholicos episcopos ad conflictum magis fuisse paratos, omnino audientiam diuersis cauillationibus declinauit. Quod ante nostri prouidentes, libellum de fide conscripserãt, satis decenter sufficienterq; conscriptum dicentes: Si nostram fidẽ cognoscere desideratis, hæc est veritas quam tenemus.

VICTORIS EPISCOPI
DE FIDE CATHOLICA LIBER.



REGALI imperio fidei catholicæ quam tenemus, pręcipimur reddere rationẽ: ideoq; aggredimur pro nostrarũ viriũ mediocritate diuino fulti adiutorio, quod credimus & prædicamus breuiter ĩtimare. Primũ igitur de vnitate substãtię patris & filii, quod Gręci ὁμοούσιον dicũt, exponẽdũ nobis esse cognoscimus. Patrẽ ergo & filiũ & spiritũ sanctum ita in vnitate deitatis profitemur, vt & patrem in sua proprietatis persona subsistere, & filiũ nihilominus in propria extare persona, atq; spiB ritum sanctum personę suę proprietatem retinere fideli confessione fateamur: non eundem asserentes patrem quem filium, neq; filium confitentes qui pater sit, aut spiritus sanctus: neque ita spiritum sanctum accipimus, vt aut pater sit aut filius: sed ingenitum patrem, & de patre genitum filium, & de patre procedentem spiritum sanctum, vnius credimus esse substantiæ vel essentiæ: quia ingeniti patris & geniti filii, & procedẽtis spiritus sancti vna est deitas, tres vero personarum proprietates. Et quia contra hanc catholicam vel apostolicam fidem exorta hæresis nouitatem quãdam induxerat, asserens filium non de patris substantia genitum, sed ex nullis extãtibus, id est ex nihilo substitisse: ad hanc impietatis professionem quæ cõtra fidem emerserat refellendam, & penitus abolendam ὁμοούσιος sermo Græcus positus est, quod interpretatur vnius substantiæ vel essentiæ, significãs filium non ex nullis extantibus, nec ex alia substãtia, sed de patre natum esse. Qui ergo putat omousion auferendum, ex nihilo vult asserere filium extitisse. Sed si ex nihilo non est, ex patre sine dubio est, & recte omousios, id est, vnius cum patre substãtię filius est. Ex patre autem esse, id est vnius cum patre substantiæ: his testimoniis approbatur, Apostolo dicente: Qui cum sit splendor glorię & figura substantiæ eius, gerẽs quoque omnia verbo virtutis suæ. Et ipse iterum Deus pater incredulorum perfidiam obiurgans, qui prędicantis per prophetas filii vocem in sua substantia manentẽ audire noluerunt, dixit: Non audierunt vocem substantiæ. Quam vocem substan

Professio fidei catholicæ

Heb. 1. a

substantię cum tam terribili intestatione increpans ad eundē prophetam A
Hiere.9.c loquitur,dicens: Super montes accipe planctum, & super semitas deserti luctum,quia defecerunt eo quod non sint homines,non audierunt vocem substātiæ à volatilibus cœli vsque ad pecora. Et rursum eos qui à professione vnius substantiæ declinantes in eadem fidei substantia stare noluerūt,
Hiere.23. increpat,dicēs: Si stetissent in substantia mea,auertissem vtique eos à via sua mala,& à pessimis cogitationibus suis. Et iterum nō extra substantiam patris filium confitendum,sed in eadem fideliter mentis oculis contuendum,apertissime declaratur,dum dicit propheta:Quis stetit in substantia
Sapien.16.c domini,& vidit verbum eius? Patris ergo substantiam filium esse propheticis iam olim designatum est oraculis,dicente Salomone: Substantiam enim & dulcedinem tuam quam in filios habes ostendebas, quam in figu-
Ioan.6.d ra & imagine panis cœlestis,populo Israel cœlitus apparet profluxisse: qđ ipse dominus in Euangelio exposuit,dicens:Non Moyses dedit vobis pa-
Ioan.6.c nem de cœlo, sed pater meus dat vobis panem de cœlo : se vtique panem
Psalm.77.c esse designās,cum dicit,Ego sum panis viuus qui de cœlo descēdi : de quo etiam propheta Dauid dicit:Panem angelorum manducauit homo. Nan
Ioan.10.f que vt adhuc euidētius patris & filii substantię vnitas & diuinitatis æqualitas ostēdatur,ipse in euangelio dicit:Ego & pater vnum sumus. Quod nō ad vnitatem tantummodo voluntatis,sed ad vnam refertur eandemq; sub stantiam,quia non dixit:Ego & pater vnum volumus,sed vnum sumus. B
Ioan.7.a Ex eo enim quod sunt,nō ex eo tantum quod volunt paternæ vnitatis declaratur assertio. item Ioānes euangelista dicit: Propterea quęrebant eum Iudæi interficere,quia non solum soluebat sabbatum, sed & patrem suum dicebat deum,æqualē se faciēs deo: quod vtique nō ad Iudęos est penitus referendum,quia euāgelista veraciter dixit de filio,quia ęqualē se faciebat
Ioan.5.d deo. item in euāgelio scriptum est:Quęcunq; pater facit,eadem & filius facit. Similiter & sicut pater suscitat mortuos & viuificat,ita & fili⁹ quos vult viuificat. Itē:vt omnes honorificent filium,sicut honorificant patrem. Aequalis enim honor,non nisi æqualibus exhibetur. Item ibi filius ad patrē
Io.17.b dicit. Omnia mea tua sunt,& tua mea. Itē:Philippe qui me videt, videt &
Io.14.b patrem. Quomodo tu dicis,Ostende nobis patrem? Hoc non dixisset, nisi
Io.14.b patri per omnia fuisset ęqualis. Item ipse dominus dixit: Credite in deū,&
Luc.10.d in me credite. Et adhuc vt vnitatē æqualitatis demōstraret,ait:Nemo nouit filium nisi pater,neq; patrē quis nouit nisi filius,& cui voluerit filius reuelare:& sicut filius cui vult reuelat patrem,ita & pater reuelat filiū : sicut
Matt.16.c ipse Petro ait,confitēti eum Christum filium dei viui:Beatus es,inquit,Si-
Ioan.14.a mō Bariona,quia caro & sanguis non reuelauit tibi,sed pater meus qui in
Ioan.6.e cœlis est. Et iterum filius dicit:Nemo venit ad patrē nisi per me, & nemo venit ad me,nisi pater qui misit me attraxerit eum. Vnde claret ęqualitatē

patris

A patris & filii ad se inuicem credentes adducere. Item dicit: Si cognouissetis me & patrem meum vtique cognouissetis, & amodo nostis eum & vidistis eum. Ioan.14.b Verum quia duas in filio profitemur esse naturas, id est, deum verum, & hominem verum corpus & animam habentem, quicquid ergo excellenti sublimitatis potentia de eo referunt scripturæ, admirandæ eius diuinitati tribuendum sentimus: & quicquid infra honorem cœlestis potentiæ de eodem humilius enarratur, non verbo dei, sed homini reputamus assumpto. Secũdum diuinitatem ergo est quod superius diximus, vbi ait: Ego & pater vnum sumus. Et: Qui videt me, videt & patrem. Et: Omnia quæcunque pater facit, eadem & filius facit similiter, vel cætera quæ superius continentur. Ioan.10.f Ioan.14.b Ioan.5.d Illa vero quæ de eo referuntur, ista sunt: Pater maior me est. Et: Non veni facere voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me. Et: Pater si fieri potest, transeat à me calix iste: vel cum de cruce dicit: Deus deus meus, quare me dereliquisti? Ioan.14.d Ioan 6.d Matth.26.d Et iterum ex persona filii propheta dicit: De ventre matris meæ deus meus es tu: vel cum minor angelis indicatur, & quàm plura his similia quæ studio breuitatis non inseruimus. Matt.27.e Psalm.21.b Psalm 8 b Filius ergo dei nullis conditionum necessitatibus obstrictus, sed libera diuinitatis potentia, ita quæ nostra sunt mirabili pietate assumpsit, vt à suis quę diuina sunt omnino non destiterit: quia diuinitas nec augmé-

B tum admittit, nec patitur detrimentum, vnde gratias agimus domino nostro Iesu Christo, qui propter nos & propter nostram salutem de cœlo descendit, sua passione nos redemit, sua morte viuificauit, sua ascensione glorificauit: Qui sedens ad dexterã patris, venturus est iudicare viuos & mortuos: iustis æternæ vitę prẽmium largiturus, impiis atq; incredulis merita supplicia redditurus. Profitemur itaq; patrẽ de seipso, hoc est de eo quod ipse est, sempiterne atq; ineffabiliter filium genuisse, nõ extrinsecus, nõ ex nihilo, non ex alia genuisse materia, sed ex deo natũ esse: & qui de deo natus est, nõ aliud est quàm id quod pater est, & idcirco vnius substantiæ est, quia veritas natiuitatis, diuersitatem non admittit generis. Nam si alterius à patre substantię est, aut verus filius non est, aut quod nefas est dicere, degener natus est. Est enim verus filius, sicut Ioannes ait: Vt simus in vero filio eius. 1.Io.5.d Non est etiam degener, quia deus verus de deo natus est vero: sicut idem Ioannes euangelista exequitur, dicens: Hic est verus deus, & vita ęterna. & ipse dominus in euangelio: Ego sum, inquit, via, veritas, & vita. Ioan.14.a Ergo si aliunde substantiam non habet, de patre habet. Si de patre habet, vnius substantiæ cum patre est: sed si vnius substantiæ non est, ergo nõ de patre, sed aliunde est: quoniam vnde est, inde substantiam habeat necesse est. Omnia enĩ ex nihilo, filius vero de patre. De duobus eligat quis quod velit: aut det ei substãtiã de patre, aut fateatur ex nihilo substitisse. Sed propheticũ forsitan obiicitur testimoniũ: Generationẽ eius quis enarrabit? Esa.56.c Cum

ego non dixerim, Enarra mihi modum vel qualitatem diuinæ generationis, & tanti secreti arcanũ humanis verbis enuntia, quoniam vnde natus sit requisiui. Diuina enim generatio inenarrabilis est, nõ ignorabilis. Nam vsque adeo non est ignorabilis, id est non ignoratur vnde sit, vt & pater de ipso genuisse, & filius de patre se natum sæpissime protestetur. Quod nullus omnino ambigit Christianus: sicut in euangelio demõstratur, ipso filio dicente: Qui autem non credit, iã iudicatus est, quia non credidit in nomine vnigeniti filii dei. Item Ioannes euãgelista dicit: Et vidimus gloriã eius, gloriam quasi vnigeniti à patre. Ergo professionẽ nostram breui sermone concludimus. Si vere de patre natus est, vnius substantiæ est, & verus filius est. Sed si vnius substantiæ non est, nec verus deus est: aut si verus deus est, & tamen de patris substantia non est, ingenitus ergo & ipse est: sed quia ingenitus non est, factura ergo est, vt putatur aliunde subsistens, si de patris substantia non est: sed absit hoc ita credere. Nos enim vnius substantiæ cũ patre filium profitemur, detestãtes Sabellianam hæresim, quæ ita Trinitatẽ confundit, vt eundem dicat esse patrem quem filium, eundemq; credat esse spiritum sanctum, non seruans tres in vnitate personas. Sed forsitan obiicitur cum ingenitus pater sit, genitus filius, nõ fieri posse vnã eandẽq; esse substantiam geniti atq; ingeniti, cum vtiq; si sicut ingenitus pater est, ingenitus esset & filius, tũc magis diuersa possit esse substantia, quia vnusquisq; à seipso subsistens, cõmunem substantiam cum altero non haberet. B Cum vero ingenitus pater de seipso, id est de eo quod ipse est, si quid illud est aut dici potest, imò quia vt est dici omnia non potest, filium generauit, apparet vnam esse gignentis genitiq; substantiam: quia deum de deo, lumen de lumine filium esse veraciter profitemur. Nam lucem esse patrem, Ioannes apostolus testis est, dicẽs: Quia deus lux est, & tenebræ in eo non sunt vllæ. Item de filio ait: Et vita erat lux hominũ, & lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt. Et infra: Erat lumen verum quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mũdum. Vnde apparet patrem & filium vnius esse substantiæ, dum lucis & luminis diuersa nõ potest esse substãtia, eius scilicet quæ de se gignit, & quæ de gignente existit. Deniq; ne aliquis inter patrem & filium diuersitatem naturalis luminis introducat, ideo apostolus de eodem filio dicit: Qui cum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius. In quo euidentius & coæternus patri, & inseparabilis à patre, & vnius cum eo esse substantiæ perdocetur: dum luci splẽdor est semper coæternus, dum splendor à luce nunquam separatus est, dum splendor à luce natura substantiæ nunquam potest esse diuersus. Qui enim splendor lucis est, idem & dei patris virtus est. Sempiternus ergo propter virtutis æternitatem, inseparabilis propter claritudinis vnitatẽ. Et hoc est quod nos fideliter profitemur, filiũ de patris substãtia natum: sicut ipsum pater

Ioan. 3.c Io. 1.b — 1. Ioan. 1.b Ioã 1.a — Heb. 1.a

A pater deus apertiſſimum perhibet teſtimonium. Qui vt de ſua ineffabilis naturæ ſubſtantia proprium filiũ genuiſſe monſtraret, ad inſtruendam fragilitatis noſtræ imperitiam, vt nos ex viſibilibus ad inuiſibilia erigeret, terrenæ natiuitatis vocabulum ad diuinæ generatiõis traxit exẽplum, dicẽs: Ex vtero ante luciferum genui te. Quid clarius, quid luculẽtius effari diuinitas dignaretur? Quibus indiciis, quibus exiſtentiũ rerum exemplis proprietatẽ generationis oſtenderet? Non quia corporeis cõpoſitus eſt membris, aut aliquibus artuum lineamentis diſtinctus: ſed quia nos aliter veritatem diuinę generationis auditu mentis percipere nõ poſſemus, niſi humani vteri prouocaremur vocabulo, vt ambigi vltra nõ poſſit de dei ſubſtantia natum eſſe, quem conſtat ex patris vtero extitiſſe. Credentes ergo deum patrem de ſua ſubſtantia impaſſibiliter filium generaſſe, non dicimus ipſam ſubſtantiam aut diuiſam eſſe in filio, aut diminutionem pertuliſſe in patre: & per hoc paſſiõis potuiſſe vitio ſubiacere. Abſit enim à nobis, vt talia vel opinemur vel cogitemus de deo, quia nos perfectum patrem, perfectum filiũ ſine ſui diminutione, ſine aliqua diriuatione, ſine omni omnino paſſiõis infirmitate genuiſſe fideliter profitemur. Nam qui obiicit deo, qui de ipſo genuit diuiſionis vitium pertulit: poteſt dicere, quia & laborem ſenſit quando vniuerſa condidit, & ob hoc die ſeptima ab omni ſuo opere re- Pſalm. 109. a

B quieuit. Sed nec in generando de ſeipſo paſſionem vel diminutionem aliquam ſenſit, nec in condendo vniuerſa fatigationem aliquam pertulit. Nãque vt euidentius nobis diuinæ generationis impaſſibilitas inſinuaretur, deum ex deo, lumen ex lumine, filium profitendum accepimus. Si ergo in efficientia viſibilis ac mũdani luminis tale aliquid nõ inuenitur, vt lumine ex lumine ſumpto, & per quandam generationis natiuitatẽ exorto, ipſam luminis originem quæ ex ſe lumẽ aliud dedit, nec minui, nec vllum omnino detrimentum miniſtrati ex ſe luminis perpeti contingat: quãto rectius & melius de diuini & ineffabilis luminis natura credendum eſt, quę ex ſeipſa lumen generans, minui omnino non potuit? Vnde æqualis eſt patri filius, non natus ex tempore, ſed gignenti coæternus: ſicut ſplendor ab igne genitus gignenti manifeſtatur æqualis. Hęc de patris & filii æqualitate, vel de ſubſtantiæ vnitate quantum breuitatis ratio ſinit dixiſſe ſufficiat: ſupereſt vt de ſpiritu ſancto quem patri ac filio conſubſtantiuum credimus coæqualem & coęternũ, dicamus & teſtimoniis approbemus. Licet enim hæc veneranda Trinitas perſonis ac nominibus diſtincta ſit, non tamen ob hoc à ſe atq; à ſua æternitate diſcrepare credenda eſt, ſed manẽs ante ſecula diuinitas ĩ patre & filio & ſpiritu ſancto vere ac proprie creditur, nec diuidi noſtris interpretationibus poteſt, nec rurſus verſa in vnam perſonã Trinitas ipſa confundi. Hęc fides plena, hęc noſtra credulitas eſt. Idcirco deos nec ęſtimare patimur nec vocari, ſed vnum deum in prædictis perſo- Gene. 2. d

nis ac nominibus confitemur. Inenarrabilis enim diuinitas, nō vt cōcludi aut apprehendi velut vocabulis posset, intra nomina personasq; se praesti A
tit: sed vt id quod erat esse nosceretur, intelligentiam sui ex parte quam capere humanę mentis angustiae praeualebant, credentibus dedit, propheta
Esa.7.b. dicente: Nisi credideritis, non intelligetis. Vna est ergo trinitatis deitas, & in huius vocabuli appellatione, significatio est vnius substantiae, non vnius personae. Ad quam rem fidelibus comprobādam in testimonium sui diuinitas ipsa multis & creberrimis cōtestationibus semper affuit. Liceat ergo ob breuitatis compendia, ex multis pauca proferre, quoniam verę probatio maiestatis, tam & si habet pluralitatem testimoniorū, pluralitate tamē non indiget, quoniā credenti pauca sufficiunt. Primū igitur de veteris testamenti libris, post etiam noui, patrem & filiū & spiritū sanctum vnius
Gen.1.a docebimus esse substantiae, libro Genesis sic inchoante: In principio fecit deus coelum & terram. Terra autē erat inuisibilis & incomposita, & tenebrae erant super abyssum, & spiritus dei ferebatur super aquas. Ille Iudaeis
Ioan.8.d quis esset interrogantibus, dixit: Principium qui & loquor vobis. Superferebatur spiritus dei super aquas, vtpote creator virtute potentię suę continens creaturam, vt ex his viua omnia producturus ipse rudibus elementis ignis proprii fomenta praestaret, & iam tunc mysterio emicante baptismatis virtutem sanctificationis liquoris natura perciperet, primaq; ad vitam
Psalm.32.b corpora animata produceret: Dauid proinde aspirante: Verbo domini B
coeli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Vide quam plenā sit breuitas, & quam clare in sacramentum vnitatis recurrit. Patrem in domino, verbi significatiōe filium ponens, spiritum sanctum altissimi ex ore nuncupauit. Et ne vocis aeditio acciperetur in verbo, coelos per eum asserit esse firmatos. Ne autem flatus in spiritu reputetur, coelestis in eo virtutis plenitudinem demonstrauit. Nam vbi virtus, ibi necesse est persona subsistens. Vbi omnis, non ablata à patre & filio, sed consummata significatur in spiritu sancto, non vt solus habeat quod in patre & filio est, sed vt totum habeát cum vtroq;. Et iterum cum de vocatione gentium dominus loqueretur, intra vnum diuinitatis nomen spiritū sanctum praedicans, ait: Euntes docete omnes gētes, baptizātes eos in nomine patris & filii & spi-
Math.vlti.d ritus sancti. Et iterum coelestia Corinthiis precatus apostolus, haec subdi-
2.Cor.13.d dit: Gratia domini nostri Iesu Christi, & charitas dei, & cōmunicatio sancti spiritus, cum omnibus vobis. Et vt apertius in hac Trinitate vnitatem substantiae fateamur, illud etiā nobis est intuendum, quomodo deus cum de mundi & hominis creatione disponeret, sacramentum Trinitatis ostēderet, dicēs: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.
Gene.1.c Cum dicit nostram, ostendit vtiq; nō vnius. Cum vero imaginem & similitudinem profert, aequalitatem distinctionis personarū insinuat, vt in eodem

A dem opere sit aperta cognitio, in quo nec pluralitas cassa est, nec similitudo dissentiẽs, dum & cõsequẽtia sic loquuntur: & dixit deus, & fecit, & benedixit deus. Et necesse est vt creationis totius autor, deus vnus sit. Quam fidei rationem antiqua denique per Mosen benedictio pandit & comprobat, qua benedicere populum sacramento trinæ inuocationis iubetur: ait enim deus ad Mosen: Sic benedices populum meum, & ego benedicam illos. Benedicat te dominus, & custodiat te. Illuminet dominus faciem suam super te, & misereatur tui. Attollat dominus faciem suã super te, & det tibi pacem. Quod hoc ipsum propheta Dauid affirmat, dicens: Benedicat nos deus deus noster, benedicat nos deus, & metuant eum omnes fines terræ. Quam Trinitatis vnitatem supernæ angelorum virtutes hymno venerantur, & ter numero. Sanctus, Sanctus, Sanctus dominus deus sabaoth indesinenti canentes ore in vnius fastigium dominationis gloriam eius exaltant. Quod vt adhuc apertius fidelium sensibus inculcetur, cœlestium mysteriorum conscium producimus Paulum. ait enim: Diuisiones autem donationum sunt, idem autem spiritus: & diuisiones ministrationum sunt, idem autem dominus: & diuisiones operationum sunt, idem vero deus qui operatur omnia in nobis. Et certe has diuisionum differentias pro qualitate ac merito participantium, spiritũ sanctum docuit operari. Cum ipsarum gratiarum differentias partiretur, in vltimis intulit, dicens: Hæc autẽ omnia operatur vnus atq; idem spiritus, diuidens propria vnicuique prout vult. Vnde nullius ambiguitatis relinquitur locus, quin clareat spiritũ sanctum & deum esse, & suæ voluntatis autorem, qui cuncta operari & secundum propriæ voluntatis arbitrium diuinę dispensatiõis dona largiri apertissime demonstratur. Quia vbi voluntaria distributio prædicatur, non potest videri conditio seruitutis. In creatura enim seruitus intelligenda est, in Trinitate vero dominatio ac libertas. Et vt adhuc luce clarius vnius diuinitatis esse cum patre & filio spiritum sanctum doceamus, Ioannis Euangelistæ testimonio comprobatur, ait nanq;: Tres sunt qui testimonium perhibent in cœlo, Pater, verbum, & spiritus sanctus, & hi tres vnum sunt. Nunquid ait tres indifferenti æqualitate seiuncti, aut quibuslibet diuersitatum gradibus longo separationis interuallo diuisi? Sed tres, inquit, vnũ sunt. Vt autem magis magisq; sancti spiritus cum patre & filio vna diuinitas in creandis rebus omnibus demonstraretur. habes creatorem spiritum sanctum in lib. Iob primo. Spiritus, inquit, diuinus est qui fecit me, & spiritus omnipotentis qui docet me. & Dauid dicit: Emitte spiritũ tuum & creabũtur, & renouabis faciem terræ. Si renouatio & creatio per spiritum erit, sine dubio & principium creationis sine spiritu non fuit. Post creationem igitur ostendamus quia viuificat etiam spiritus sanctus, sicut pater & filius Equidem de persona patris refert apostolus: Testor in conspectu dei qui

Gen. 1.c Num. 6.d Psal. 66.b Esa. 6.a 1. Cor. 12.a 1. Cor. 12.b 1 Io. 5.b Iob 4.c Psalm. 103.d 1. Timo. 5.d

B

Ioan.10.c viuificat omnia. Vitā vero dat Christus. Oues, inquit, meæ vocem meam A
audiēt, & ego vitā ęternā do illis. Viuificamur vero à spiritu sancto, ipso di
Ioan.7 g cente domino: Spiritus est qui viuificat. Ecce vna viuificatio patris & filii
& spiritus sancti aperte monstrata est. Præscientiam rerum omniū in domino
esse & occultorū cognitionē licet nemo Christianus ignoret, tamē
ex Danielis libro monstrandum est. Deus, inquit, qui occultorū cognitor
Dan.13.c es, qui præscius es omnium antequā nascātur. Hæc eadem præscientia in
Ioan 6.g Christo est, sicut refert euangelista. Ab initio aūt sciebat Iesus quis esset eū
traditurus, vel qui essent non credentes in eū. Quod sit autem occultorum
cognitor ex hoc manifestum est, cū obscura consilia Iudęorum traducens
dicebat: Quid cogitatis nequam in cordibus vestris? Similiter pręscire omnia
Luc.5.e spiritum sanctum, ipse manifestauit dicens ad apostolos: Cum venerit
Ioan.16.e spiritus veritatis docebit vos omnia, & ventura annunciabit vobis. Qui
ventura nuntiare perhibetur, præscire omnia non dubitatur, quia ipse scrutatur
altitudines dei, & nouit omnia quę ī deo sunt: sicut memorat Paulus
1.Cor.2.c dicens: Spiritus enim omnia scrutatur, etiam altitudines dei: item in eodē
loco: Sicut nemo scit hominum quę sunt hominis, nisi spiritus eius qui in
ipso est: ita nemo scit quę sunt dei nisi spiritus dei. Ad intelligendam vero
potentiam spiritus sancti, pauca de terribilibus proferamus. Vendiderat
possessionem vt scriptum est in Actibus apostolorum, suppressa parte pecunię B
dolosus discipulus, reliquum pro toto ante pedes ponens apostolorum.
Offendit spiritum sanctum quē putabat latere. Sed quid ad eū dixit
Act.5.a continuo beatus Petrus: Anania, quare satanas repleuit cor tuū, vt mentireris
spiritui sancto? & infra: Nō es mentitus hominibus, sed deo. Atq; ita
percussus virtute eius cui mentiri voluerat expirauit. Quid hic vult beatus
Petrus intelligi spiritū sanctū? Vtiq; clarū est, cum dicit: Non es mentitus
hominibus, sed deo. Manifestum est ergo quoniā qui mentitur spiritui sancto,
deo mētitur: & qui credit in spiritū sanctū, credit in deū. Tale aliquid
Matt.12.c imò fortius quiddam dominus in euangelio ostendit: Omne peccatum &
blasphemia remittitur hominibus: qui autē blasphemat in spiritū sanctū,
non remittetur ei neq; in hoc seculo, neq; in futuro. Ecce terribili sentētia
inremissibile dicit esse peccatum ei qui in spūm sanctum blasphemauerit.
1.Reg 2.e Cōpara huic sententiæ illud quod scriptū est in libro Regnorum: Si peccādo
peccauerit vir in virū, orabūt pro eo: si aūt in dominū peccauerit, quis
orabit pro eo? Si ergo blasphemare in spiritū sanctum, & peccare in deum
simile, id est inexpiabile crimē est, iam quātus sit spiritus sanctus vnusquisque
cognoscit. Deus quod vbique sit præsens, impleat omnia, ore discimus
Hiere.23.e Esaiæ: Ego, inquit, deus approximans, & non de longinquo. Si absconditus
fuerit homo in absconditis, ergo ego non videbo eū? nónne cœlum &
terrā ego impleo? Quod aūt deus sit vbiq;, saluator in euangelio: Vbicunque

A que ait fuerint duo vel tres collecti in nomine meo, ibi & ego sum in medio eorũ. De spiritu itaq; sancto quod adsit vbiq;, dicit propheta ex persona dei: Ego in vobis, & spiritus meus stat in medio vestrũ. & Salomon ait: Spiritus domini repleuit orbem terrarũ, & hoc quod cõtinet omnia scientiã habet vocis. Item Dauid dicit: Quo ibo à spiritu tuo, & à facie tua quo fugiam? Si ascendero in cœlum tu illic es, si descendero in infernum ades. Si sumpsero pẽnas meas in directũ, & habitauero in extremis maris. Etenim illic manus tua deducet me, & continebit me dextera tua. Habitat deus in sanctis suis secundum promissionem qua dixerat: Habitabo in illis. Quod vero dominus Iesus dicit in euangelio: Manete in me, & ego in vobis: probat hoc Paulus dicẽs: An nescitis quia Iesus Christus est in vobis? Hoc aũt totum in spiritus habitatione adimpletur, sicut memorat Ioãnes: Ex hoc, inquit, scimus quia in nobis est, quia de spiritu suo dedit nobis. similiter & Paulus: Nescitis quia templum dei estis, & spiritus dei habitat in vobis? Et iterũ dicit: Glorificate & portate deũ in corpore vestro. Quẽ deum? vtique spiritũ sanctũ, cuius templũ esse videmur. Nam quod arguat pater, arguat filius, arguat spiritus sanctus, ita probandum est. In psalmo quadragesimo nono legitur: Peccatori aũt dicit deus. Et infra: Arguam te, & statuã contra faciem tuam. Dauid similiter orans dicit ad Christum: Domine ne in ira

Mat.18.c. Ezech.36.f. Sapien.1.b. Psal.138.b. zach.2.c. Ioan.15.a. 1.Cor.6.c. 1.Ioan.4.c. 1.Cor.3.d. Psal.49.c. Psal.6.a.

B tua arguas me, quia ipse venturus est arguere omnem carnẽ. Quod vero de spiritu sancto saluator in euangelio: cum venerit, inquit, paraclitus, ille arguet mundum de peccato, & de iustitia, & de iudicio. Hoc prouidens Dauid clamabat ad dominum: Quo ibo à spiritu tuo, & à facie tua quo fugiam? Nam & quod bonus sit pater, bonus filius, bonus spiritus sanctus, sic probatur. Dicit propheta: Bonus es tu domine, & in bonitate tua doce me iustificationes tuas. De se autem ipse vnigenitus: Ego sum pastor bonus. De spiritu æque sancto Dauid in Psalmo dicit: Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam. Quis autem illam dignitatem spiritus sancti possit tacere? Antiqui enim prophetæ clamabant: Hæc dicit dominus. Hanc vocem Christus adueniens in suam personam reuocauit dicens: Ego autem dico vobis. Noui autem prophetæ quid clamabant? sic Agabus propheta in Actibus apostolorum: Hæc dicit spiritus sanctus. Et Paulus ad Timotheum: Spiritus inquit manifeste dicit. Quæ vox omnino demonstrat indifferentiam Trinitatis. Dicit se Paulus à deo patre & Christo vocatum fuisse & missum. Paulus inquit apostolus non ab hominibus neque per hominem, sed per Iesum Christum & dominum patrem. In actibus autem apostolorum. quod ab spiritu sancto sit segregatus & missus. Sic enim scriptum est: Hæc dicit spiritus sanctus. Segregate mihi Barnaban & Saulum in opus quo vocaui eos. Et paulo post: Ipsi inquit missi ab spiritu sancto, descenderunt Seleuciam. Item in eodem loco: Attendite vobis & vni-

Ioan.16.b. Psal.138.b. Psal.118. Ioan.10.b. Psal.142.c. Act.21.c. 1.Timo.4.a. Gal.1.a. Act.13.a.

uerso gregi,in quo vos spiritus sanctus cōstituit episcopos. Ne quis autem A spiritum sanctum,quia paraclitus dictus est,cōtemptibile aliquid æstimet. Paraclitus enim aduocatus est,vel positus consolator, secundum Latinam linguam.Quæ appellatio etiam filio dei communis est, sicut dicit Ioānes:
1.Ioan.2 a. Hæc,inquit,scribo vobis,ne peccetis.Sed si quis peccauerit,paraclitum habemus apud patrem Iesum Christum.Nam & ipse dominus cum dicit ad apostolos,alterum paraclitum mittet vobis pater: sine dubio cum dicit al-
Ioan.14.b terum paraclitum,se quoque paraclitum manifestat. Sed neq; à patre hoc nomen paracliti alienum est.Beneficentiæ enim nomen est, non naturæ. Denique ad Corinthios Paulus ita scribit:Benedictus deus & pater domi-
2. Corin.1.a. ni nostri Iesu Christi,pater misericordiarum, & deus totius consolationis, qui nos consolatur.Et cum consolator dicitur pater,consolator dicitur filius,consolator etiam spiritus sanctus,vna tamen nobis consolatio à Trinitate præstatur,sicut & vna remissio peccatorum,apostolo affirmante: Abluti, inquit, estis & iustificati, & sanctificati estis in nomine domini nostri
1.Cor.6.c. Iesu Christi,& spiritu dei nostri.Possemus plura adhuc de diuinis scripturis proferre testimonia,quæ iuxta baptismi sacramentum, trinitatem vnius gloriæ, operationis ac potentiæ manifestant. Sed quia ex his plenus est sapientibus intellectus,multa præteriuimus studio breuitatis. Faciamus ergo recapitulationem dictorū nostrorum.Si de patre procedit spiritus sanctus,si liberat,si dominus est & sanctificat,si creat cum patre & filio, & si vi B uificat,si præscientiam habet cum patre & filio,si vbique est & implet omnia,si habitat in electis,si arguit mundum,si iudicat, si bonus & rectus est, si de eo clamatur,Hæc dicit spiritus sanctus,si prophetas constituit,si apostolos mittit,si episcopos præficit,si cōsolator est,si cuncta dispensat prout vult,si abluit & iustificat,si tentatores suos interficit,si is qui eum blasphemauerit non habet remissionem neq; in hoc seculo neque in futuro, quod vtique deo proprium est: Hæc cum ita sint,cur de eo dubitatur quod deus non sit, cum operum magnitudine quod est ipse manifestet ? Non vtique alienum esse à patris & filii maiestate, qui non est ab opere virtutum alienus.Frustra illi nomen diuinitatis negatur,cuius potestas non potest abnegari.Frustra prohibeor eum cum patre & filio venerari,quem exigor cum patre & filio confiteri.Si ille mihi cum patre & filio confert remissionē peccatorum,confert sanctificationem & vitam perpetuā, ingratus sum nimis & impius,si ei cum patre & filio non refero gloriam.Aut si non est cum patre & filio colendus,ergo nec confitendus in baptismo est.Si autem omnimodo confitendus secundum dictū domini & traditionem apostolorum, ne semiplena sit fides,quis me poterit ab eius cultu prohibere?In quē enim credere iubeor,ei etiam deinde supplicabo. Adorabo ergo patrem,adorabo & filium,adorabo & spiritum sanctū vna eademq; veneratione.Quod si quis

A si quis durum hoc putat, audiat quomodo Dauid ad culturam dei fideles hortatur. Adorate, inquit, scabellum pedum eius. Si religionis est adorare scabellum pedum eius, quanto magis religiosum si eius spiritus adoretur? Ille vtiq; spiritus quẽ beatus Petrus in tanta sublimitate prædicauit dicẽs: Spiritu sancto misso de cœlis, in quem concupiscunt angeli prospicere. Si angeli eum cupiunt aspicere, quanto magis nos homines mortales despicere non debemus, ne forte & nobis dicatur, sicut dictũ est ad Iudęos: Vos semper spiritui sancto restitistis, sicut & patres vestri. Quod si hæc tanta & talia non inclinãt animũ ad venerãdum spiritũ sanctum, accipe adhuc aliquid fortius. Sic enim Paulus instruit prophetas ecclesiæ, in quibus vtique & per quos spiritus sanctus loquebatur. Si, inquit, omnes prophetauerint, intret autẽ aliquis infidelis aut idiota, cõuincitur ab omnibus, examinatur ab omnibus, occulta quoq; cordis eius manifesta sunt: & tunc cadens in faciem adorabit deum, pronuntiãs quia vere deus in vobis est, & vtiq; in eis spiritus sanctus est qui prophetant. Si ergo infideles cadunt in faciem, & adorant spiritũ sanctũ perterriti & confitentur inuiti, quanto magis fidelibus expedit, vt voluntarie & ex affectu adorent spiritũ sanctum? Adoratur autẽ spiritus sanctus, non quasi separatim more gentiliũ, sicut nec filius separatim adoratur, quia in dextera patris est: sed cum adoramus patrem,

Psal. 98. A.

1. Pet. 1. B.

Act. 7. F.

1. Cor. 14. A.

B credimus nos & filium & spiritum sanctũ adorare: quia & cum filiũ inuocamus, patrẽ nos credimus inuocare, & cum patrem rogamus, à filio nos exaudiri confidimus, sicut ipse dominus dixit: Quicquid petieritis patrem in nomine meo, ego faciã, vt honorificetur pater in filio. Et si spiritus sanctus adoratur, ille vtiq; adoratur cuius est spiritus. Illud autem nullus ignorat, quia diuinæ maiestati nec addi quicquã nec minui, humanis supplicationibus potest, sed vnusquisq; secundum propositum voluntatis suæ, aut gloriam sibi acquirit fideliter venerando, aut confusionem perpetuam, pertinaciter resistendo. Certũ est enim, quia contentio & superbia damnat: honorificentia vero fructũ deuotionis expectat. Quare autẽ fideles nõ honorificẽt integre Trinitatẽ, ad quã se pertinere cõfidũt, cuius nomine se renatos, cuius seruos se nominari gloriãtur? Nã sicut ad nomen dei patris homines dei appellantur, vt Helias homo dei dictus est, vt Moses homo dei appellatus est: sic à Christo Christiani nuncupamur, sic etiã ab spiritu spiritales appellamur. Si igitur vocetur quis homo dei & nõ sit Christianus, nihil est. Qui si Christianus vocetur, & nõ fuerit spiritalis, nec sibi satis de salute cõfidat. Sit ergo vobis secundum salutaris baptismi confessionẽ fides integra trinitatis, sit vna deuotio pietatis, nec more gentilium, potestatũ diuersitates opinemur, aut creaturã quantũ ad deitatem in trinitate suspicemur: sed nec Iudæorũ scandalo moueamur, qui filiũ dei negãt, qui spiritũ sanctum non adorãt: sed potius perfectã trinitatem adorantes & magnificãtes, sicut in mysteriis

Ioan. 15. C.

in mysteriis ore nostro dicimus, ita conscientia teneamus: Sanctus, sanctus, A
Esa. 6. a. sanctus dominus deus sabaoth. Ter dicentes sanctus, vnã omnipotentiam cõfitemur, quia vna est religio, vna glorificatio trinitatis. Vt audiamus ab
2. Cor. 13. d. Apostolo, sicut audierunt Corinthii: Gratia domini nostri Iesu Christi, & dilectio dei, & communicatio spiritus sancti cum omnibus vobis. Hæc est fides nostra, euangelicis & apostolicis traditionibus, & omniũ quæ in hoc mundo sunt catholicarũ ecclesiarum societate fundata, in qua nos per gratiam dei omnipotentis permanere vsq; ad finem vitę huius confidimus &
An. do. 486. speramus. Directa XII Kalendarum Maiarum, per Ianuarium Zattarensem, Villaticum à Casis medianis, episcopos Numidiæ, Bonifacio Foratianensi, & Bonifacio Gatianensi episcopis Byzacenis.

HISTORIA VICTORIS

EPISCOPI DE PERSECVTIONE VANDALORVM. LIBER TERTIVS.



QVI CVM noster libellus legeretur oblatus, veritatis lumen nequaquã sufferre cæcis oculis potuerũt, insaniẽtes vocibus inferẽdis, grauiterq; ferẽtes quare nos nomine nostro catholicos dixerimus. Statimq; mẽtiẽtes suggerũt regi de nobis, eo quod strepitũ fecerimus, audientiã fugientes. B
Qui eadẽ hora accẽsus & credẽs mẽdacio, festinauit facere quod volebat. Et iam cõscriptũ habẽs, & occulte cũ eodẽ decreto per diuersas prouincias suos hoĩes dirigẽs, episcopis Carthagine positis, vna die vniuersę Africæ ecclesias clausit, vnĩuersamq; substantiã episcoporũ & ecclesiarum, suis episcopis munere cõdonauit. Nesciens quoq; quid loqueretur, neq; de quibus affirmabat, legẽ quã dudũ Christiani imperatores nostri cõtra eos & cõtra alios hęreticos pro honorificẽtia ecclesię catholicę promulgauerũt, aduersum nos illi proponere nõ erubuerũt, addẽtes multa de suis sicut placuit tyrãnicę potestati. Hęc est enim series datę & propositæ legis.

REx Hũniricus Vandalorũ & Alanorũ, vniuersis populis nostro regno subiectis. Triũphalis & maiestatis & regiæ probatur esse virtutis, mala in autores cõsiliã retorquere. Quisquis enim aliquid prauitatis inuenerit, sibi imputat quod incurrit. In qua re nutũ diuini iudicii clemẽtia nostra secuta est, quod quibusq; personis prout eorũ facta meruerint, seu bona seu forte talibus cõtraria dũ facit expẽdi, simul etiã prouenit cõpensari. Itaq; his prouocãtibus qui præceptionẽ inclytę recordationis patris nostri, vel mãsuetudinis

A suetudinis nostrę crediderint esse temnendā, cēsurā seueritatis assumimus. Autoritatibus enim cūctis populis fecimus innotesci, vt in sortibus Vādalorū nullos cōuētus omousiani sacerdotes assumerēt, nec aliquid mysteriorū quę magis polluūt sibimet vindicarent. Quod cū videremus esse neglectū, & plurimos esse repertos, dicētes se integrā regulā fidei retinere, postmodū vniuersos cōstat fuisse cōmonitos spacio tēporis pręrogato mensiū, nouēq; cōtentiōis, si quid ab eorū proposito posset aptari, vt ad Calēdas Februarias anni octaui regni nostri, sine metu aliquo cōuenirent. Qui dū huc ad Carthaginēsem cōfluerēt ciuitatē post morā tēporis pręstituti, aliā quoque dilationē aliquantorū dierū dedisse cognoscimur. Et dū se cōflictui paratos astruerēt, primo die à venerabilibus episcopis nostris eis videtur esse propositū, vt Homousion sicut admoniti erāt ex diuinis scripturis proprie approbarēt, aut certe quod à mille & qui id excurrūt pontificibus de toto orbe in Ariminēsi concilio, vel apud Seleuciā amputatū est, prędānarent. Quod nequaquā facere voluerūt, vniuersa ad seditionē per se cōcitati populi reuocātes. Quinimò & secūda die dū eis mādaremus, vt de eadē fide sicuti propositū fuerat, respōderēt, hoc euidenter assumpsere temeritate transacta, vt seditione & clamoribus omnia perturbātes, ad cōflictū facerēt minime perueniri. Quibus hoc prouocātes, statuimus vt eorū ecclesię clauderentur, hac illis cōditione pręscripta, vt tam diu essent clausę, quādiu mallent propositū peruenire, quod ea obstinatione facere noluerūt, quā prauis vidētur assumpsisse cōsiliis. Adeo in hos est necessariū ac iustissimū retorquere, quod ipsarū legū continētia demōstratur, quas inductis secū in errorē imperatoribus diuersorū tunc cōtigit promulgari. Quarū illud videtur tenere cōceptio, vt nulla super exceptis institutionibus suis antistitibus ecclesia paruisset, nulli liceret aliis aut cōuictus agere, aut exercere cōuentus, nec ecclesias aut in vrbibus aut in quibusdā paruissimis locis penitus obtinere neq; cōstruere, sed præsumpta fisci viribus iungerētur: sed etiā & eorū patrimonia ecclesiis suę fidei sociata, suis antistitibus prouenissent, nec cōmemorare quęcunq; loca talibus licētia patuisset: sed extorres oībus vrbibus redderētur & locis, nec baptismatis haberēt omnino aliquā facultatē, aut forte de religiōe disputarēt, & nullā ordinādi haberēt licentiā, siue episcopos, siue presbyteros, vel alios quos ad cleros pertinere cōtingeret, proposita seueritate vindictę: vt tam hi qui se paterētur huiusmodi honores accipere, quā etiā ipsi ordinatores, denis libris auri singuli multarētur, eo adiecto, vt nullus eis locus esset vel aditus supplicādi, sed etiam si qua specialia meruissent, minime prędualerēt. Et si in hac pernicie perdurarēt, & de proprio ablati in exiliū sub prosecutione idonea mitterētur: in populos quoq; prętati imperatores similiter sęuiētes, quod eis nec donādi libertas nec testādi, aut capiēdi, vel ab aliis derelictū penitus subiaceret, nō fidei cōmissæ nomine

An. do. 486.

B

nomine,nō legati,nō donationibus,aut relictione quæ mortis causa appellatur,vel quolibet codicello aliisúe forsitan scripturis:ita vt etiā qui suis palatiis militarēt,condēnationi grauissimę pro dignitatis merito facerēt subiectos,vt omni honoris priuilegio expoliati,infamiā incurrerēt,& publico crimini huiusmodi personę se cognoscerēt esse subiectos,officialibus etiā iudicū diuersorū,xxx argenti pondo pœna proposita:quam si quinque vicibus in errore perdurantibus contigisset inferre,tum demum tales conuicti atque subiugati verberibus,in exilium mitterentur.Deinde codices vniuersos sacerdotum quos persequebantur,præceperāt ignibus tradi. Quod de libris huiusmodi,quibus sibi nominis illius errorē persuasit iniquitas,præcipimus faciendum.Hæc enim,vt dictum est, pro singulis quibusque personis illi obseruanda præceperant,vt Illustres singillatim auri pondo quinquagena darent,Spectabiles auri pondo quadragena, senatores auri pondo tricena,populares auri pondo vicena, sacerdotales auri pondo tricena, decuriones auri pondo quina,negociatores auri pondo quina,plebeii auri pondo quina,circumcelliones auri pondò dena.Et siqui forte in hac pernicie permanerent,confiscatis omnibus rebus suis,exilio multarentur.Ordines autem ciuitatum,sed & procuratores & conductores possessionū, tali pœna videbantur affligere,vt si forte tales celare diligerent,& minime publicassent,& retentos iudicio non facerent præsentari,ipsi tenerētur ad pœnam: conductoribus etiam regalium prædiorum hac multa proposita, vt quantum domui regiæ inferrent,tantū etiam fisco pœnæ nomine cogerentur exsoluere. Id generaliter in omnibus conductoribus vel possessoribus qui in eadem superstitione crediderint perdurandum,constituerunt obseruari:iudicibus etiā qui huic rei instantissime non imminebant, pœna proscriptionis & sanguinis supplicium poneretur. Sed & de primatibus officiorū tres numero punirētur,aliis xx librarum auri condemnatione multandis.Quare his necesse est cōstitutionibus obligari omousianos omnes, quos huiusmodi mali persuasionis cōstat tenuisse & tenere materiā.Quos ab hominibus supradictis abstinere decernimus, in prosecutione venturis per ordines cunctarum vrbium. Sed etiam iudices qui superioribus neglectis,dira supplicia diuersis non intulisse monstrantur,omnes supradictę fidei omousiou erroribus implicatos, quæ cuncto prædamnata est concilio tantorū numero sacerdotū,vniuersis rebus prædictis & contractibus præcipimus abstineri,quod nihil sibi nouerint esse permissum, sed vniuersos similis pœna maneat & astringat,si ad veram religionem quam veneramur

Anno.486. & colimus,intra diem Kalendarum Iuniarum anni octaui regni nostri cōuersi non fuerint.Diem autem præstitutum ideo pietas nostra cōstituit, vt prædamnatis errorū indulgentia nō negetur,& obstinatos animos supplicia digna coerceant.Qui autē in eodē errore permanserint, seu domus no-

strae

A ſtræ occupati militia,ſeu forſitan diuerſis titulis neceſſitatibusq; præpoſiti, pro gradibus ſuis dictarum ſuperius multarum illationes cogantur excipere,nihil valituris quæ forſitan per ſurreptionem quéquam talium contigit promereri. In priuatos etiam vel cuiuſcunque gradus & loci perſonas,hoc noſtra promulgatio præcepit obſeruandum, quod circa tales ſupradictis legibus videbatur expreſſum,vt pœnæ congruæ ſubderentur. Iudices autem prouinciarum quod ſtatutum eſt negligentes exequi, ſuperiori pœna quæ talibus eſt præſcripta conſtituimus obligandos. Veris autem maieſtatis diuinæ cultoribus,id eſt ſacerdotibus noſtris eccleſias vniuerſas,vel totius cleri nominis ſupradicti quibuſcunque terris & regionibus conſtitutas,quæ propitia diuinitate imperii noſtri regimine poſſidentur, vnà cum rebus quæ ad eaſdem pertinent, hoc decreto ſtatuimus debere proficere, non dubitantes plus alimoniæ inopum proficere,quod ſacroſanctis pontificibus iuſte collatum eſt.Hanc ergo legem fonte iuſtitię profluentem,cunctis præcipimus inoteſcere,quatinus nullus ſibi ignotum eſſe quod præceptum eſt poſſit obtendere.Optamus vos bene valere.Data ſub die VI. Kalend.Mart.Carthagine. Ando.486.

POſt hæc edicta feralia veneno toxicato tranſuerſa, iubet cunctos epiſcopos qui Carthagine fuerant cógregati,quorum iam eccleſias domos & B ſubſtantiam ceperat, in hoſpitiis quibus erant expoliari,& expoliatos foras muros propelli,non animal,non ſeruus,non mutanda quę ferebant veſtimenta penitus dimittuntur,addens adhuc,vt nullus quempiam illorum hoſpitio reciperet, aut alimoniam præſtaret. Qui autem hoc miſerationis cauſa facere tentaſſet,cum vniuerſa domo ſua incendio cremaretur.Sapiéter tunc etiã proiecti epiſcopi fecerunt,vt licet mendicantes exinde nó abirent,quia ſi recederent,nó tantũ violenter omnino reuocarétur,ſed & métirétur eos ſicut mentiti ſunt fugiſſe conflictũ,maxime quia vbi reuerterentur,iam nequaquã fuerat eccleſiis ſubſtãtia,vel domibus occupatis.Dum ergo gementes in circuitu murorum nudo ſub aere iacerent: factum eſt vt rex impius ad piſcinas exiſſet.Cui vniuerſi occurrere maluerũt dicétes:Vt quid taliter affligimur? pro quibus malis forte commiſſis iſta perpetimur? Si ad diſputationem cógregati ſumus,quare expoliati? quare traducimur? quare differimur?& ſine eccleſiis & domibus noſtris foras ciuitatem fame & nuditate laborantes, mediis ſtercoribus volutamur? Quos ille toruis oculis aſpiciens, priuſquam ſuggeſtionem eorum audiſſet, iuſſit ſuper eos cum ſeſſoribus equos dimitti, vt tali violentia poſſent non ſolum conteri, verumetiam necari.Quorum tunc multi contriti ſunt,& pręcipue ſenes & infirmi. Tunc deinde iubentur ad quendam locum qui dicitur ædes Memoriæ illi viri dei occurrere,fraudem ſibi neſcientes aptatam.Vbi cum veniſſent,charta eis oſtenditur inuoluta,diciturque illis iſta ſubtilitate ſerpé-

tis. Dominus noster rex Hunnerichus, licet doleat quod fueritis contemptores, & adhuc eius voluntati obedire tardetis vt eius efficiamini religionis cuius est ipse, nunc tamen bonum de vobis cogitauit. Si iuraueritis ita, vt quod ista charta continet faciatis, dimittit vos ecclesiis & domibus vestris. Ad quod vniuersi episcopi responderũt: Semper dicimus & diximus, & dicturi sumus: Christiani sumus, episcopi sumus, apostolicam fidem vnam & veram tenemus. Factoque post confessionem fidei silentio modico, illi qui à rege fuerant destinati, festinabant extorquere episcopis sacramentum. Tunc beati viri Hortulanus & Florentinianus episcopi, pro omnibus & cum omnibus dixerunt: Nunquid animalia nos irrationabilia sumus, vt nescientes quid charta contineat, facile aut temere iuremus? Accelerauerunt quoque illi à rege destinati scripturæ eis propalare tenorem, qui huiusmodi sermonibus fuerat coloratus. Sic enim calumniosa series continebat. Iurate si post obitum domini nostri regis, eius filium Hildericum desideratis esse regem: vel si nullus vestrum ad regiones transmarinas epistolas diriget: quia si sacramẽtum huius rei dederitis, restituet vos ecclesiis vestris. Cogitauit tunc multorum pia simplicitas, etiam contra prohibitionem diuinam sacramentum dare, ne dei populus in posterũ diceret, quod vitio sacerdotum qui iurare noluerunt, non fuerint ecclesiæ restitutæ. Alii quoque astutiores episcopi sentientes dolum fraudis, nequaquã iurare voluerunt, dicentes prohibitũ fuisse euangelica autoritate, ipso domino dicẽte: Non iurabis in toto. Quibus ministri regis, secedant in parte, inquiunt, qui iurare disponunt. Qui cum secederent, notariis scribentibus quis quid diceret, & ex qua ciuitate fuisset exceptum est. Similiter factum est & de illis qui minime iurauerunt. Statimq; pars vtraque custodiæ mancipatur. Post vero fraus quæ celabatur apparuit. Iurantibus dictũ est: Quare contra præceptum euangelii iurare voluistis? Iussit rex vt ciuitates atque ecclesias vestras nunquam videatis, sed relegati, colonatus iure ad excolendum agros accipiatis: ita tamen vt non psallatis neque oretis, aut ad legendum codicem in manibus gestetis. Non baptizetis, neq; ordinetis, aut aliquem reconciliare præsumatis. Similiter non iurantibus ait: Quia regnum filii domini nostri nõ optatis, idcirco iurare noluistis. Ob quam causam iussi estis in Corsicanam insulam relegari, vt ligna profutura nauibus dominicis incidatis. Addidit itaq; bestia illa, sanguinem sitiens innocentum, episcopis necdum adhuc in exilium directis, per vniuersas Africanæ terræ prouincias, vno tempore tortores crudelissimos destinari: vt nulla remansisset domus & locus, vbi non fuisset eiulatus & luctus, vt nulli ætati, nulli parceretur sexui, nisi illis qui eorum succumberent voluntati. Hos fustibus, illos suspendio, alios ignibus concremabant. Mulieres & præcipue nobiles contra iura naturæ nudas omnino in facie publica cruciabãt. Ex quibus vnam

nostram

A nostram Dionysiam,cursim ac breuiter nominabo.Cum viderent eam nō solum audacem,sed etiam matronis cęteris pulchriorem,ipsam primo nisi sunt fustibus expoliatam aptare. Quæ cum peteret, diceretque de domino suo secura,qualiter libet cruciate,verecunda tamen membra nolite nudare:Amplius illi magis furientes, celsiori loco vestimentis exutam consistunt,spectaculum eam omnibus facientes.Quæ inter ictus virgarum dum riuuli sanguinis toto iam corpore fluitarent, libera voce dicebat. Ministri diaboli,quod ad opprobrium meum facere computatis,ipsa est laus mea. Et quia erat scripturarum diuinarum scientia plena, artata pœnis, & ipsa iam martyr,alios ad martyrium confortabat.Quæ suo sancto exemplo vniuersam suam patriam liberauit.Quæ cum suum vnicum filium admodū adhuc teneræ ætatis & delicatum, timore pœnarum formidolosum conspiceret, verberans eum nutibus oculorum, & increpans autoritate materna ita confortauit,vt matre multo fortior redderetur. Cui inter crudelia verbera constituto,ita dicebat:Memento fili mi,quia in nomine trinitatis in matre catholica baptizati sumus,nō perdamus indumentum nostræ salutis,ne veniens inuitator,vestem non inueniat nuptialem,& dicat ministris:Mittite in tenebras exteriores,vbi erit fletus oculorum,& stridor dentium. Illa pœna timenda est quæ nunquam finitur. Illa desideranda vita,
B quæ semper habetur.Talibus itaq; filium solidans verbis,velociter martyrem fecit.Venerabilis vero adolescēs Maioricus nomine,in certamine confessionis spiritū reddens,cursum palmiferū consummauit. Amplexansq; illam hostiam suam,quantis potuit vocibus domino gratias agens,ad gaudium spei futuræ in sua domo maluit sepelire, vt quotiens super sepulchrum eius trinitati preces effundit, alienam se à filio nunquam esse confidat.Quanti igitur per eam in illa ciuitate vt fati sumus, acquisiti sunt deo, longum est enarrare.Nam & eius germana nomine Datiua, atq; Leontia filia sancti Germani episcopi,cognatusq; Datiuæ venerabilis Emelius medicus,religiosus quoq; Tertius trinitatis cōfessione præclarus,vel Sibidensis Bonifacius quanta pertulerint,qualibusq; cruciatibus euisceratæ vel euiscerati sint,qui valet ex ordine dicat. Serui quoque Tuburbitanæ ciuitatis maioris generosus & nobilis vir pro Christo quas pertulit quis explicet pœnas?Qui post cædes innumerabilium fustium,trocleis frequentibus eleuatus,dum tota præ vrbe penderet,nunc in sublime se tollente ictu celeri,dimissis iterū cannabinis,super silices platearū pondere corporis veniens, vt lapis super lapides corruebat. Sed & sæpius tractū, & lapidibus acutissimis defricatū,& cutibus separatis, pelles corporis lateribus dorsoq; videres & ventre pendere.Iste iam temporibus Geiserici non valde dissimilia pertulerat,ne amici cuiusdam sui secreta nudaret: quanto magis nunc vt suæ fidei sacramenta muniret?Et si hominis gratiæ fideliter exhibuit fidem,quantū

debet illi, qui redditurus est pro fide mercedem? In ciuitate vero Culusitana nõ valeo quæ gesta sunt nuntiare, quia & ipsam quãtitatem martyrum vel etiam confessorũ impossibile est homini supputare. Vbi quædam matrona auctrix sui nominis Victoria, dum in conspectu vulgi cõtinuato suspendio cremaretur, à marito iam perdito filiis præsentibus taliter rogabatur: Quid pateris coniunx? Si me despicis, vel horum quos genuisti miserere impia paruulorum. Quare obliuisceris vteri tui, & pro nihilo ducis quos cum gemitu peperisti? Vbi sunt fœdera coniugalis amoris? Vbi societatis vincula quæ inter nos dudum honestatis iure tabulæ conscriptæ fecerunt? Respice quæso filios ac maritum, & regiæ iussionis implere festina præceptum, vt & imminentia adhuc tormenta lucreris, simul & mihi doneris & liberis nostris. Sed illa nec filiorũ fletus, nec serpentis audiens blandimenta, affectum multo altius eleuans à terra, mundum cum suis desideriis contemnebat. Quam cum iam continuatione suspendii vulsis humeris, etiam qui cruciabant conspicerent mortuã, deposuerũt prorsus omni parte exanimem. Quæ postea retulit quandam sibi virginem astitisse, atq; tetigisse membra singula, & ilico fuisse sanatã. Qualiter aũt Adrumentinæ ciuitatis ciuem Victorianum tunc proconsulem Carthaginis prædicem, nescio deficientibus verbis. Quo in Africæ partibus nullus ditior fuit, qui etiã apud impium regem pro rebus semper sibi cõmissis fidelissimus habebatur. Mãdatur ei à rege familiariter diciturq;, quod eum habiturus esset præ omnibus, si eius præcepto facilem cõmodasset assensum. Sed ille vir dei missis ad se tale dedit cum fiducia magna responsum: Securus de deo & Christo domino meo, dico quæ regi dicatis. Subrigat ignibus, adigat bestiis, excruciet generibus omnium tormentorum, si consensero, frustra sum in ecclesia catholica baptizatus. Nam si hæc præsens vita sola fuisset, & aliam quæ vere est nõ speraremus æternam, nec ita fecissem ad modicum atque temporaliter gloriari, & ingratus existere, qui suam fidem mihi cõtulit creditori. Ad quod tyrannus excitatus, quantorũ temporum, & quantis eum afflixerit pœnis, humanus sermo non poterit explicare. Qui tripudians in domino feliciterq; consummans, martyrialem coronã accepit. Apud Tanbaiensem quoq; ciuitatem gesta, quis queat certamina martyrũ explicare? Vbi duo germani Aquisregiensis ciuitatis, sibi securi de domino inuicem iurauerũt, & rogauerunt tortores, vt vna pœna pariq; supplicio torquerẽtur. Et dum primo suspẽdio molibus lapidũ pedibus alligatis tota die penderent, vnus illorũ petiuit sese deponi, & sibi inducias dari. Cui frater alius metuens ne fidem negaret, de suspendio clamabat: Noli noli frater, non ita iurauimus Christo. Accusabo te cum ante thronũ eius terribilem venerimus: quia super corpus eius & sanguinem iurauimus, vt pro eo inuicem patiamur. Ista dicens & alia multa, confortauit germanum ad prælium passionis. Qui clamans

Victorianus martyr

A B

A mans ingenti voce dicebat: Adigite suppliciis quibus vultis, & pœnis Christianos artate crudelibus. Quod frater meus facturus est, hoc etiam ego. Quantis iam laminis ignitis adusti sunt, qualibus vngulis exarati, quibus cruciatibus torti, ipsa res docet, & quod eos ipsi tortores à sua facie proiecerunt dicentes: Istos imitatur vniuersus populus, vt nullus ad nostrã religionem penitus cõuertatur, & præcipue quia nulli liuores, nulla pœnarum vestigia in eis penitus videbantur. In Typasensi vero quod gestum est Mauritaniæ maioris ciuitate, ad laudem dei insinuare festinemus. Dum suę ciuitati Arianum episcopum ex Notario Cyrillam ad perdendas animas ordinatum vidissent: omnis simul ciuitas euectione nauali de proximo confugit, relictis paucissimis qui aditũ non inuenerãt nauigandi. Quos Arrianorum episcopus primo blandimentis, postea minis compellere cœpit, vt eos faceret Arianos. Sed fortes in domino, nõ solum suadentis insaniam irriserunt, verumetiam publice mysteria diuina in domo vna cõgregati celebrare cœperunt. Quod ille cognoscens, relationẽ occulte Carthaginem aduersus eos direxit. Quæ cum regi innotuisset, comitẽ quendam cum iracundia dirigens, pręcepit vt in medio foro cõgregata illuc omni prouincia, linguas eis & manus dextras radicitus abscidisset. Quod cum factum fuisset, spiritu sancto præstante, ita loquuti sunt & loquũtur, quomodo antea loquebantur.

B Sed si quis incredulus esse voluerit, pergat nunc Constantinopolim & ibi reperiet vnum de illis subdiaconẽ Reparatũ, sermones politos sine vlla offensione loquentem. Ob quam causam venerabilis nimiũ in palatio Zenonis imperatoris habetur, & præcipue regina mira eum reuerentia veneratur. Sed quis congruo sermone possit exequi aut coaceruare diuersitates pœnarum, quas ex iussu regis sui, etiam ipsi Vandali in suos homines exercuerunt? In ipsa quoq; quę gesta sunt Carthagine, si nitatur scriptor singillatim astruere etiã sine ornatu sermonis, nec ipsa nomina tormentorũ poterit edicere. Quæ res hodieq; posita in prõptu demonstrat. Alios sine manibus, alios sine oculis, alios absq; pedibus, alios truncos naribus auribusque intendas, aliosq; videas nimio suspendio pilis euulsis, caput quod eminere solebat in medio scapularũ fuisse demersum, dũ iugiter in altis ædibus suspẽdio cruciãtes, impulsione manuũ funibus agitatis, per vacuũ aerem huc atq; illuc faciebant vagari pendentem. Qui nõnunquam diruptis funibus de illa altitudine suspensionis ictu valido corruẽtes, plurimi arcem cerebri cũ oculis amiserunt: alii confractis ossibus spiritum continuo reddiderunt, alii post paulum exhalauerunt. Sed qui hoc fabulosum putat, Vraniũ Zenonis legatũ interroget, cuius pręsentia pręcipue gesta sunt, illa scilicet causa, quia veniẽs Carthaginem, sese pro defensione ecclesiarũ catholicarum venisse iactabat. Et vt illi ostenderet tyrannus neminem formidare, in illis plateis vel vicis plures tortores & crudeliores statuit, in quibus legatis mo-

ris est ascendendo ad palatium & descendendo transire ad opprobium vi A
delicet reipublicæ ipsius,& in nostri iam deficientis tẽporis fecem. Tũc igi
tur & quædam vxor cuiusdam cellaritæ regis nomine Dagila,quæ tempo
ribus Geiserici multoties iam confessor extiterat, matrona nobilis ac deli-
cata,flagellis & fustibus omnino debilitata,exilio arido & inuio relegatur,
vbi nullus hominũ forte consolationis gratia veniendi haberet accessum,
relinquens cũ gaudio domũ,maritum,simul & filios. Cui postea oblatum
esse dicitur,vt in mitiorem heremum translata,frueretur si vellet solatio so
ciorum. Illa vero ingens sibi adesse credens gaudium,vbi nullus humanus
esset consolantis affectus,ne fieret supplicauit. Tunc etiã Eugenio pastore
iam in exilio cõstituto,vniuersus clerus ecclesiæ Carthaginis cęde inediaq;
maceratur,ferè quingenti vel amplius. Inter quos quamplurimi erãt lecto
res infantuli,qui gaudentes in domino,procul exilio crudeli tradũtur. Sed
libertatem tunc dum media vrbe cederentur, Murittę diaconi,cæteris libe
riorem tacere non debeo. Fuit quidam Elpidoforus nomine,nimiũ crude-
lis & ferus, cui fuerat delegatum membra confessorum Christi suppliciis
grassantibus laniare. Hic enim dudũ fuerat apud nos in ecclesia Fausti bap
tizatus, quem venerabilis Muritta diaconus de alueo fontis susceperat ge-
neratũ. Post vero dum apostataret, tãtæ extitit feritatis aduersus ecclesiam
dei,vt superior omnibus executor persecutionis fuisset inuẽtus. Quid mul
ta? Dum primo presbyteri suppliciis macerandi ordine citarentur,post ar- B
chidiaconum Salutarem,artatur pœnis memoratus Muritta. Fuit enim se-
cundus in officio ministrorum. Qui cum Elpidoforo sedente & fremente,
honorabilis senior cœpisset extendi,priusquã exueretur, clam furtò nesci-
entibus cunctis,illa quibus eum suscipiens de fonte dudum texerat sabana
baiulabat. Quibus ventilatis,simulque in ostensione cunctorum extẽtis,in
his verbis totam ad fletum & lachrymas cõmouisse dicitur ciuitatem. Hæc
sunt linteamina Elpidofore minister erroris quæ te accusabunt,dum maie
stas venerit iudicantis,custodiente diligẽtia mea ad testimonium tuæ per-
ditionis,ad demergendum te in abysso putei sulphurãtis. Hęc te immacu-
latum cinxerant de fonte surgentem. Hæc te acrius persequentur,flammã
tem gehẽnam cum cœperis possidere,quia induisti te maledictionem sicut
vestimentum,scindens atq; amittẽs veri baptismatis & fidei sacramentum.
Quid facturus es miser,cum serui patrisfamilias ad cœnam regiam congre
gare cœperint inuitatos? Tunc te aliquando vocatũ,terribiliter indignatus
exutum stolam rex cõspiciet nuptialem,dicetq; tibi: Amice,quomodo huc
venisti vestem nõ habens nuptialem? Non video quod contuli, non nosco
quod dedi. Perdidisti militię chlamydem,quam in tela virgineorum mem
brorum decem mensibus texi,& tendiculas crucis quas extendens aquam
mundaui,& purpura mei sanguinis decoraui,non cõspiciunt oculi mei: ca-
racterem

A racterem non video trinitatis,talis intereſſe non poterit epulis meis,ligate cum pedibus & manibus funiculis ſuis,quia ſe ipſe voluntarie ſeparare voluit à catholicis dudũ fratribus ſuis.Ipſe funes extendit continuatos in laqueum,quibus & ſemetipſum vinxit,& alios ne ad iſtud venirẽt cõuiuium impediuit.Iuxta ſemitam multis ſcandalum poſuit,quem nunc cum rubore perpetuo,& dedecore ſempiterno de cõuiuio meo proieci. Hæc & alia Muritta dicente:igne conſcientię ante ignẽ æternũ obmuteſcens Elpidoforus torrebatur.Parãtes itaq; vniuerſi dorſa ſua verberibus,alacres ad exilium pergunt.Quibus adhuc in itinere longioris viæ conſtitutis,deſtinantur epiſcopis Arrianorum ſuggerentibus homines immiſericordes ac violẽti,vt illud quod eis forte miſeratio Chriſtiana victui contulerat profuturum,crudeliter auferretur,quando vnus quiſque eorum libentius forte cãtabat:nudus exiui de vtero matris meæ,nudum me oportet ad exiliũ pergere,quia dominus nouit eſurientibus cibũ porrigere,& in deſerto veſtire. Vandali nanq; duo ſub Geiſericho ſæpius cõfeſſores,comitante matre cõtemptis omnibus diuitiis ſuis, cum eiſdem clericis ad exilium perrexerũt, De multitudine autem pergẽtium confeſſorum,id eſt, eccleſiis Carthaginis clericorum,ſuggerente quodam ex lectore Teuchario perdito, quos ille nouerat vocales,ſtrenuos atq; aptos modulis cantilenæ,deſignatiõe ſua

B debere dicit duodecim infantulos ſeparari,quos ipſe dum catholicus eſſet tunc diſcipulos habuit.Statim illo ſuggerente,ſub feſtinatione viro dimittuntur, & vi barbarici furoris bis ſenus numerus puerorũ de itinere reuocatur.Segregantur corpore non ſpiritu à grege ſanctorum. Qui timentes præcipitium,cum ſuſpiriis lachrymarũ ne diuellerentur coſtringebãt manibus genua ſociorum.Quos violentia tamen hęretica minacibus ſeparãs gladiis,Carthagini reuocauit.Sed cum eis quaſi cum tali ætate nõ blanditiis ageretur,ſuperiores ſuis inuenti ſunt annis,& ne obdormirẽt in morte lucernam ſibi euangelici luminis accenderunt.Indignantur ob hoc grauiter Ariani,& ſe ſuperatos à pueris erubeſcunt. Vnde accenſi ſubdi fuſtibus iubẽt,quos iam ante pauciſſimos dies variis verberibus diſſipauerãt.Inprimũtur vulneribus vulnera,& rurſum pœna reſtaurata crudeſcit. Factum eſt domino cõfortante,vt nec ætas minor deficeret in dolore,& magis animus creſceret roboratus in fide.Quos nũc Carthago miro colit affectu,& quaſi duodecim apoſtolorum,chorum conſpicit puerorum.Vnà degũt,ſimul veſcuntur pariter pſallunt,ſimul in domino gloriantur. Illis diebus & duo negociatores Frumentius & alius Frumentius eiuſdem vrbis,egregio martyrio coronati ſunt.Tũc & ſeptem fratres non natura ſed gratia,ſimul in monaſterio commanẽtes,confeſſionis certamine expleto, immarceſcibilem peruenerũt ad coronã,id eſt Liberatus abbas, Bonifacius diaconus, Seruus ſubdiaconus, Ruſticus ſubdiaconus, Rogatus monachus, Septi- VII martyres

mus monachus,& Maximus monachus.Nam illo tempore crudelius Ari A anorũ episcopi,presbyteri & clerici,quàm reges & Vandali sæuiebãt. Nã ad persequendũ ipsi cum suis clericis vbiq; gladiis accincti currebant:sicut quidam episcopus inter illos cęteris crudelior Antonius nomine,qui tam nefaria & incredibilia in nostros exercuit,vt narrari nõ queant.Fuit iste in quadam ciuitate proxima eremo,quę Tripolitanæ prouinciæ vicinatur. Qui vt bestia insatiabilis,catholicorũ sitiẽs sanguinẽ, huc illucq; ad rapiẽdũ fugiẽtes excurrebat.Nã impius Hũnericus sciẽs Antonii ferocitatem, in ipsis heremi partibus voluit sanctum Eugenium relegare. Quem dum custodiendũ Antonius accepisset,ita eum artiori custodia cinxit, vt nullũ ad eũ introire permitteret: insuper variis insidiarum atq; pœnarum suppliciis extinguere cogitauit. Sed Eugenius sanctus dum nostræ persecutionis defleret incõmoda,& asperitate cilicii senile attereret corpus, nudãq; super humũ cubitãs,stratũ sacci sui rigaret imbribus lachrymarum, aliquando sensit infestum paralisis morbum, Quo nuntio in gaudia cõuersus Arianus,pergit festinus ad cubile eximii hominis dei. Et cum videret vrgente passione verũ pontificem balbutiẽtia verba producere, cogitauit simul extinguere,quem superesse nolebat.Præcepit vt acetum asperum nimisq; acerrimum quæreretur.Cui cum fuisset allatum,venerabilis senis recusantibus & nolentibus faucibus ingerebat. Nam si communis dominus B qui ad hoc venerat vt potaret,cũ gustasset noluit bibere,quanto magis iste seruus & cõfessor fidelis omnino nollet,nisi hęretica feritas ingessisset?Ex quo aceto præsertim ille passionis noxiæ morbus,accipit augmẽtum. Cui pietas Christi misericorditer subueniens,postea sanũ exhibuit.Alio autem nostro episcopo Habetdeum similiter relegato,Tamallumẽsis ciuitatis in qua Antonius fuerat,quantum potuerat infestari res ipsa demonstrat. Nã cum diuersis eum persecutionibus affligeret, nec posset eum facere Arrianum,videretq; Christi militem semper in cõfessiõe constantem, promiserat suis dicens:Nisi eum nostræ fecero religionis,non sit Antonius.At vbi in sua promissione minor inuẽtus est,suggerẽte sibi diabolo cogitat aliud. Pedibus manibusq; ligatis,vinculis ingentibus artat episcopum, oreq; ob turato ne lingua clamaret,aquam corpori vt putabat rebaptizationis spargit:quasi valeret cõscientiam ligare cum corpore, aut nõ adesset qui audit gemitus cõpeditorum,& cordis secreta rimatur, vel superare posset aqua mẽdax,tantæ voluntatis propositum,quod iam homo dei metantibus lachrymis miserat legatum in cœlum.Exuit statim virũ vinculis,& tali quasi gaudens prosequitur voce.Ecce iã frater Habetdeum noster Christianus effectus es,Quid vltra facere poteris,nisi vt voluntati cõsentias regis? Cui Habetdeum.Illa est impie Antoni mortis dãnatio, vbi voluntatis tenetur assẽsio.Ego fidei meę tenax,vocibus cõfitẽs crebris quod credo & credidi,

clamando

A clamãdo defendi. Sed & postea quàm catenis vinxisti, & oris ianuã oppilasti in prętorio cordis violentię meę scribentibus angelis gesta confeci, & lectitanda imperatori meo transmisi. Erat quidem generalis ista violentia tyrannorũ. Nã Vandali pro hac re vbiq; fuerant destinati, vt transeuntes itinera sacerdotibus suis adducerẽt iugulãdos. Ac vbi eos fallacis aquę gladio peremissent, indiciũ eis perditiõis scriptura teste tradebãt, ne alibi sua violẽtia traherẽtur, quia nõ licebat siue priuatis, siue negociatoribus alicubi transire, nisi scriptam caracteris indicio, suam miseri ostenderent mortem. Quam per reuelationem seruo suo Ioanni olim ostenderat Christus, vbi dicit: nulli licebit aliquid emere vel vendere, nisi qui habuerit caracterẽ bestię in frõte sua, & in manu sua. Nam & episcopi atq; presbyteri illorũ cũ armatorũ manu nocturnis temporibus vicos & oppida circuibãt, & sic despicatibus ianuarũ aquam gladiumque gestantes, animarum prædones intrabant: & quos domi repererãt, alios forte in lectulis soporatos imbre igneo atq; fulmineo respergẽtes, dæmonica vociferatiõe Christianos suos ipsi pariter vocitabant, vt ludum prorsus suę hęreseos, quàm aliquam religionem ostenderent. In quo minus capaces & ignaui, impletũ in se pollutionis sacrilegiũ putabant: prudentiores vero nihil sibi quod nolentibus atq; dormientibus ingestum est, obesse gaudebãt. Nã & multi eadem hora

B cinerem capitibus suis iniecerũt, aliĩ sese vel quia factum est cilicio lugubri texerunt, nonnulli cœno fœtido linierũt, & linteamina violẽter imposita per fila cõsciderunt, atq; in latrinis fœtidisq; locis manu fidei proiecerunt. Tali violentia nobis videntibus, ibi Carthagine filius cuiusdam nobilis annorum circiter septem, iussu Cyrillæ à parẽtibus separatus est, matre sine verecundia matronali solutis crinibus post raptores tota vrbe currente, infantulo clamante vt poterat: Christianus sum, Christianus sum, Christianus sum. Cui & os obturãtes, insontem infantiã in suum gurgitẽ demerserunt. Ita de filiis medici venerabilis Liberati, factum esse probatur. Nam cum iussu regis cũ vxore & liberis ad exiliũ mitti iuberetur, cogitauit impietas Arriana à parentibus filios paruulos separare, quo posset per pietatis affectum, etiam virtutem prosternere genitorum. Disiunguntur tenera pignora filiorum. Qui cũ vellet lachrymas emittere, autoritate vxoria increpatur, & in ipso meatu exitus sui ilico lachrymæ siccauerunt. Ait enim ei cõiunx: En propter filios Liberate perditurus es animã tuam? Computa eos nõ fuisse natos. Nã & ipsos omnino vindicaturus est Christus. Nonne vides eos clamantes & dicentes, Christiani sumus? Sed hæc mulier quid in conspectu iudicum egerit, tacendum non est. Nam cum ipsa & maritus licet seorsum, carceris tamen custodia tenerentur, ita vt se penitus non viderent: mandatur mulieri, diciturq; illi: Solue iam duritiam tuã. Ecce vir tuus paruit imperio regis, & noster factus est Christianus. Aitque illa: Videam illum

illum,& faciam ego quod voluerit deus. Educta igitur de carcere, inuenit A virum suum stantem cum ingenti multitudine pro tribunalibus connexũ: & verum æstimans quod fecerant inimici, iniecta manu apprehendens oram vestimentorum eius gutturi proximam, videntibus omnibus suffocabat eũ dicẽs: Perdite & reprobe,gratię dei & misericordiæ eius indigne, quare voluisti ad modicum gloriari,& in æternũ perire?Quid tibi proderit aurum?quid argentum?nunquid liberabunt te de camino gehẽnæ?Dixit & alia multa.Cuius maritus respõdit:Quid pateris mulier?quid tibi videtur?aut quid forte de me audire potuisti?Ego in nomine Christi catholicus permaneo,nec amittere potero aliquãdo quod teneo.Tunc hæretici mendacii sui conscii & detecti,fallaciam suam colorare minime potuerũt. Et quia superius de violẽtia immanitatis eorum breuiter diximus, hãc plurimi metuentes,alii se in speluncis,alii in desertis locis viri vel fœminę nullo sibi cõscio sese claudebant,& ibidẽ nulla succurrente sustentatione ciborum,fame vel frigore victi,cõtritũ & contribulatum spiritum exhalabant inter hęc afflictionis incommoda inuiolatæ secũ fidei securitatem portantes.Sic enim Cresconius presbyter Mizẽtinæ ciuitatis,in spelunca Ziquensis montis repertus est,putrescẽte iam solutus cadauere. Et quia de sancto Habetdeum præfati iã sumus,pergit tunc ad Carthaginem, adire censuit nefariũ regem,vt conscientiam suam quam semper familiarem trinitas habuit & amicam,etiã hominibus faceret manifestam.Nec eum retinere potuit Antonius,propter verecundiam suam. Offert impiissimo regi libellũ in hac similitudine verborum.Quid quęso iam cum proiectis habetis?quid cum eis quos exilio relegastis quotidie dimicatis?Abstulistis substantiam ecclesiis,patria domibusq; priuatis,sola anima remansit,quã captiuare cõtenditis.O tempora,ó mores,vniuersus hæc mũdus intelligit, & ipse qui persequitur videt.Si fides dicitur quã tenetis,quid veræ fidei membra tantis persecutionibus agitatis?Quid vobis cum exilio nostro?quid vobis cum egenis in seculo,quorum est vita semper in Christo;Liceat saltem gaudere cõsortio bestiarum,eis quos abiecistis à facie omnium populorum. Dum hæc & his similia põtifex dixisset,sceleratus tyrannus hoc ei mãdasse perhibetur.Vade ad episcopos nostros,& quod tibi dixerint sequere,quia ipsi huius rei habere noscuntur per omnia potestatem.Sed neque Antonium hęc res ab insania potuit reuocare,sciẽs se magis imperio regis ob hoc multum posse placere,Habetdeum vere episcopum gaudentem bono conscientię suę,ad locum exilii maluit remeare.Ea tempestate facta est incredibilis fames,& cœpit Africam totam vna depopulatione vastare. Nullus tũc adfuit imber,nulla prorsus gutta de cœlo profluxit. Nec frustra,sed vero & iusto iudicio dei,vt vbi persequentibus cœnosi gurgitis aqua ignis & sulphuris bulliebat,indulgentiæ cœlestis quæ semper afflu̇ẽter aderat pluuia negaretur

A negaretur. Lurida remanſerat terræ facies omnis, nō vitis tegebatur ęſtate pampineis opacata virgultis, nō ſata reſperſa vultus ceſpitū viridabant, nō olea ſemper viridis foliiſq; repleta iucundis, decoris ſui cōſuetū tegmē habebat, nō pomorū virgulta maritante tellure gemmas produxerant florū, poſtea fructus vt aſſolent editura. Triſtia fuere tetraq; omnia, vt par peſtilentię clades Africam confunderet omnem. Non hominibus, nō iumētis germinantes herbas ediderat tellus, omnino virores aruerant. Dudū currentium impetu pręcipiti aluei fluminum, fontiumq; criſpātes perēnitate ſubtracta pariter ſiccauerāt venę. Oues & boues vniuerſi, inſuper & pecora campi, ſimulq; beſtiæ ſyluarum, inedia conſumēte nuſquam penitus viſebantur. Et vbi forte graminoſus ceſpes humida tunc in valle locatus, pallentem potius quàm virentem naſcentis fœni cœperat proferre colorē, ilico vrens & igneus flatus aderat totū torrendo deſiccans, quia puluerea tēpeſtas arido ſubere decoquens cuncta, omnem nebulauerat locū. Nullum geſtum eſt tempore illo commercium: nullum ceſpitem terræ iuuēcis trahentibus ſcindens vertit aratrū, quia nec boues ſuberant, nec caſtra omnino remanſerāt. Sed & ruſticorum manus alia interierat, & ſubinde quę forte ſuper erat iā ſepulturam quęrebat. Et quia vrgente famis incommodo neq; cōmercia, vt fati ſumus conſuetudini, neq; cultura reddebatur debita

B terris, iuuenū, ſenum, adoleſcētium, atq; aduleſcentularum, puerorum, vel etiā puellarū, agmina ſimul & funera, vbi potuerant, quomodo poterant paſſim diffundebantur circumeuntes oppida, vicos, vel ſingulas vrbes. Cōuerſi enim in arcū peruerſum, atq; irritantes deū ad aquam contradictionis, famem patiebantur vt canes, non vt comederent panem, ſed vt infenſam ſentirent quam negauerāt trinitatem. Alii diffuſi per campos, alii ſyluarum ſecreta petebant, antiquas radices herbarum, vel quiſquilias alias requirentes. Nonnulli cum domo niterētur egredi, in ipſo limine corruētes, cateruatim fame debellante cadebant: Stratæ vero vel ſemitæ cadaueribus repletæ, exhalantium fœtore mortuorum, gradiētes viuos omni ex parte necabāt. Nec deerant quotidie vbiq; expirantiū funera, & non fuerat virtus, quæ miſeratiōis impenderet ſepulturā. Neq; enim ſufficiebant ad ſepeliendū viui fame dominante, & ipſi poſt paululum morituri. Cupiebant ſinguli libertatem ſuā filiorumq; ſuorū perpetuę ſeruituti redigere, & non poterant inuenire. Mōtes & colles, plateę ciuitatum, viæ vel ſemitæ vnum omnibus fecerant vbiq; ſepulchrum, quibus inedia depaſcēs denegauerat victum. Vandali autem ipſi quos & poſtea frequentia multarū prouinciarum ſpolia & retentio Africę primo fecerant diuites, maiore magis inopia torquebantur. Et quāto ſibi videbantur ſeruorum aggeſtione ſuperbi, tanto amplius deficiebant fame torquente defecti. Nullus filium, nullus cōiugem, nullus propriū tenuit ſeruum, ſed exiēs vnuſquiſq; nō vbi voluit ſed vbi valuit

Fames

Peſtilentia

vbi valuit,aut statim defecit,aut nũquam omnino rediuit. Vrgebatur infe- A
lix multitudo,ad ipsam se vrbem Carthaginem congregare. Et dum illuc
cateruatim adhuc animata cadauera cõfluerent,vbi rex inferendarũ mor-
tium vidit strages,pelli vrbe omnes ilico iubet,ne contagio deficientiũ, cõ
mune pararet etiã exercitui eius sepulchrũ. Suis ergo prouinciis & domi-
bus singulos imperat reuocari,sed nec erat qui reuerteretur, dũ vtiq; sepul
turam suã in vultu portaret. Et idcirco forte maior rebaptizatorum perdi-
tio potuit prouenire,quia dum promittitur ab Arrianis pręsentis trãsactio
vitæ,nec illud obuenit, & mors sequẽs prima,secundã præuenit. In tãtum
sibi deuastans vindicauit fames dominium,vt loca nonnulla & admodum
populosa habitatoribus extinctis,alto nunc silentio parietibus solis extãti
bus conquiescant. Sed quid ego iamiam immoror in hoc, quod explicare
non queo? Nam si nunc superessent,vel eis fari de talibus rebus licuisset,&
Tulliane eloquentię fluuius siccaretur, & Salustius elinguis omnimodis
remaneret. Et vt alienos indignos rei tantæ præteream,si Cæsariẽsis surge
ret Eusebius ad hoc opus idoneus,aut eius translator græcæ facundiæ,lati
nisq; floribus Ruffinus ornatus. Et quid multa? nõ Ambrosius, nõ Hiero-
Psalm. 48. a nymus,nec ipse noster sufficeret Augustinus. Audite hæc oẽs,auribus per
cipite omnes qui habitatis orbẽ, quiq; terrigenæ & filii hominũ simul in
vnum diues & pauper. Nonnulli qui barbaros diligitis,& eos in condẽna B
tionem vestrã aliquãdo laudatis,discutite nomẽ,& intelligite mores. Nũ-
quid alio proprio nomine vocitari poterãt,nisi vt barbari dicerentur, fero
citatis vtiq; crudelitatis & terroris vocabulũ possidẽtes? Quos quãtiscũq;
muneribus foueris,quantiscunq; delinieris obsequiis, illi aliud nesciũt nisi
inuidere Romanis,& quantũ ad eorum attinet voluntatẽ,semper cupiunt
splẽdorem & genus Romani nominis nebulare,nec vllum Romanorũ o-
mnino desiderãt viuere. Et vbi adhuc noscuntur parcere subiectis, ad vten
dũ seruitiis illorũ,nam nullum dilexerũt aliquãdo Romanum. Si disputa-
re nitebatur de fide nobiscũ barbara ferocitas & hęresis Ariana, ratiõabili
ter disputaret. Sed quãdo tenuit rationẽ,quę à patre deo deum filium sepa
rat saluatorem? Quare dolis & calũniis egerunt,& velut spiritus tempesta
tis procella sui furoris totũ subuertere voluerũt? Si disputatio necessaria fue
rat episcopalis,quare suspẽdia,quare ignes,quare vngulæ,simul & cruces?
quare Arianorum serpentina proles,cõtra innocentes genera talia tormẽ
torum inuenit,qualia nec ipse Mezẽtius exquisiuit? Dimicauit contra in-
nocẽtiam cupiditas furoris,& auaritia crudelitatis, vt & animas perderet,
& substantiam harpagaret. Si collatio desiderabatur, quare rapinæ rerum
alienarum,non tantum sacerdotum,verumetiam omnium laicorum? Sed
illi expoliati lætati sunt,& rapinam rerum suarum cũ gaudio susceperunt.
Assit iam quęso omnis ætas,omnis sexus,omnisq; conditio. Assit obsecro
omnis

A omnis turba catholici nominis, quæ gremio materno toto orbe gestatur,
quç sola germanum commodare nouit affectum, quæ didicit à Paulo magistro,
& gaudentibus collętari, & cum lugentibus lamentare. Cõueniant
simul ad domũ nostri doloris, & paribus oculis fundamus flumina lachrymarum,
quia causæ & fidei nostrç vnũ est negotium. Nullum volo ad condolẽdũ
mecum hæreticum conuenire, qui forte addere concupiscit super
dolorẽ vulnerũ meorum, & gratulatur quotidie malis meis. Nolo nolo ego
extraneum, sed fraternũ quæro affectum. Nolo aliquẽ filiorum alienorum, Psal.143.b
quorum os locutum est vanitatẽ, & dextera eorũ dextera iniquitatis: Psalm.17.g
quia filii alieni semper mẽtiti sunt mihi, qui inueterauerunt & claudicauerunt
à semitis suis. Isti dicunt mihi quotidie: Vbi est deus tuus dũ affligitur
populus precioso agni sanguine cõparatus. Inter quorum opprobria ego
ad flagella paratus, cãtare nõ desisto domino flagellanti: Amoue à me fla- Psalm.38.b
gella tua, quia defeci nõ à fortitudine manus tuç, sed à persecutione hæresis
Arianç. Adueniãt oẽs qui mecum angustæ viç carpunt iter, & propter
verba labiorũ dei vias custodiũt duras, & videãt si est dolor sicut dolor me- Psalm.16b
us. Quoniã vindemiata sum in die furoris domini, aperuerũt super me os su- Thren.2.c
um oẽs inimici mei, sibilauerunt & fremuerunt dẽtibus, dixerũt deuorauimus
eam. En ista est dies quã expectauimus, inuenimus, vidimus. Adestote
B te angeli dei mei, qui nunquam deestis constituti in ministerio vestro, propter
eos qui hęreditatem capessuri sunt ęternæ salutis, & videte Africam totam
dudum tantarum ecclesiarum cuneis fultam, nũc ab omnibus desolatam,
tantis ordinibus sacerdotum ornatam, modo sedẽtem viduam & abiectã.
Sacerdotes eius & seniores in desertis locis & insulis defecerunt quærendo
sibi escas ad manducandũ, & non inueniunt. Cõsiderate & videte,
quia Siõ ciuitas dei nostri facta est vilis, facta quasi polluta menstruis inter Thren.1.f
inimicos suos. Manum suam misit hostis ad omnia desiderabilia eius, quia Thren.1.d
vidit gentes inuadere & ingredi atria sua, de quibus præceperas ne introirẽt
ecclesiã tuã. Viæ eius lugẽt, eo quod nemo veniat in die festo. Egressus
est à facie eius omnis decor & deliciæ, didicerũt vias asperas ambulare, virgines
& iuuenes eius in aulis educati monasteriorum, abierũt in captiuitatem
Maurorum, dũ lapides sancti eius disperguntur, non tantum in capitibus
omnium platearum, sed etiam in locis squalidis metallorum. Dicite
deo nostro susceptori, & habentes fiduciam supplicandi, quoniam tribulatur,
& venter illius turbatus est à fletu eius, quia sedit inter gẽtes, & requiẽ
nõ inuenit, nec est qui consoletur eam. Quæsiuit à patribus orientis qui simul
contristaretur, & non fuit: consolantem, & non inuenit: dum manducaret
in esca sua fel, & in siti sua potaretur aceto, spõsi & domini sui passio- Psalm.68.e
nes imitãdo, qui idcirco passus est pro ea, vt sequatur vestigia eius. Deprecamini
patriarchę, de quorum stirpe generis nata est, quæ nunc laborat in

terris. Orate sancti prophetæ, cognoscentes afflictam, quam antea vaticināte præconio cecinistis. Estote apostoli suffragatores eius, quam vt congregaretis, vniuersum orbem ascendente in vobis domino, vt equi velocissimi cursitastis. Precipue tu Petre beate, quare siles pro ouibus & agnis, à cōmuni domino magna tibi cautela & sollicitudine cōmendatis? Tu sancte Paule gētium magister, qui ab Hierusalem vsque ad Illyricum prædicasti euangelium dei, cognosce quid Vandali faciunt Ariani, & filii tui gemunt lugēdo captiui. Vniuersiq; igemiscite sancti simul pro nobis apostoli. Sed scimus quia indignum est vobis pro nobis orare, quia ista quæ venerūt nobis non ad probationem quomodo sanctis, sed malis meritis supplicia debebantur. Sed & pro malis orate iam filiis, quia & Christus orauit etiā pro inimicis Iudæis. Sufficiāt castigationi quę iuste illata sunt nobis, & iā iamq; delinquētibus venia postuletur. Dicatur angelo percutienti, sufficit: iam cōhibe manū tuam. Quis ignoret hæc nobis probrorum nostrorum scelera, procurasse aberrātibus à mandatis dei, & in lege eius nolētibus ambulare? Sed prostrati rogamus, vt non spernatis vestros miseros peccatores, per eum qui vos ad apostolicum culmen prouexit humiles piscatores. Tenuit sceleratissimus Hunnericus dominationem regni annis septem, mensibus decem, meritorum suorum mortem consumans. Nā putrefactum & ebulliens vermibus, non corpus, sed partes corporis eius videntur esse sepultæ. Sed & ille legisdator & transuersor ex Donatianorum hæresi ad eos veniens quondam Nicasius, in breui simili morte periit.

A — 2. Reg. 24 — An. do. 486 — B

FINIS

PASSIO BEATISSIMORVM MARTYRVM, QVI APVD CARTHAGINEM PASSI SVNT, SVB IMPERIO REGIS HVNERICI VI. NON. IVLII



PRAEDICATVRVS triumphos martyrum beatorum, ad enarranda quæ gesta sunt, auxiliū exposco diuinū, vt qui illis pręstitit superādi victoriā, mihi indigno & immerito quātulacūque verborū porrigat ornamenta. Tunc etenim valebo quæ desiderata sunt indicare, si ipsi dignentur pro me misero, domino supplicare. Septimus nāque agebatur annus crudelissimi atq; ipsius regis Hunerici, & ecce antiquus hostis veternosus vtiq; anguis, trisulcę linguæ venena vibrās Chirila quodam Arriomanitarum episcopo ministro vsus est, subuertēs & obtinens animum regis cruenti, vt ita suaderet non posse eum pacatū atque lōgæuum

An. do. 485

A gæuum obtinere regnum, nisi nomẽ perderet innocentum. Qui tamẽ dei iudicio post nõ multos dies turpissima morte prçuentus, scatens vermibus expirauit. Insectari cœpit ore cruẽto omnem catholicorum multitudinẽ, quç per totam prouinciam Africanam in modum sicut prçdictum est Abrahæ patriarchæ arenæ maris fuerat multiplicata: vt eam rebaptizatiõis sauciaret machçra, atque stolam illam singularis & puri baptismatis, quam Christus vino carnis suæ purificans, prçlo exprimens crucis fecerat dealbatam tetræ nigredinis turparet illuuie sordidulenta. Accipiens quoq; tyrannus vt erat ducibilis & ferus serpentinam suggestionem, feralibus edictis vno tempore totam cœpit Africã commouere. Primo sacerdotum & ministrorum copiosissimam & maximã turbam, in longinquis & extremis regionibus exilio crudeli detrusit. Quibus bis acutum genus frumẽti, quod iumẽtis solis edere concessum est, nequaquã industria molari contritum, sed manente furfuris cortice loricatum, pro miseratiõe dare prçcepit. Post vero crescẽte impietatis insania, etiã hoc auferri crudelissimus imperauit. Post modicum quoq; temporis, vniuersas simul ecclesias præiudicatis venerabilibus portis, cemẽtis ingentibus claudi mandauit. Vniuersa nanque monasteria virorum vel puellarum sanctarũ, gentibus, id est, Mauris cum habitatoribus donare præcepit. Vnus fuit õnibus eiulatus. vnus pro Christo moriẽdi integer & plenus affectus. Paria currebant flumina lachryma-

B rum, quia permiserat dominus cibari eos pane lachrymarũ, & potari eos in lachrymis mẽsurarum, aut forsitan sine mensura. Et si reperta est exiens de arca inhiãs cadaueribus mortuis pars aliqua pereuntiũ coruorum maior est tamen in nomine trinitatis numerus felicium columbarum. Quãti nobiles & optimi viri, ampli & lati cespitis domini, terrã cum cœlo cõmutauerunt, & simul corpus cum substantia tradiderunt: atq; delicatç & nobilissimç fœminç contra verecundiam naturç spectante vulgo virgis cæsæ, variisq; tormentis cruciatæ. victricia trophça portarũt. Quanti infantuli irridentes edicta feralia, ante mundum contempserunt, quam illecebrosam eius semitam introirent. Tunc apprehensi sunt & septem fratres, quantum pertinet ad concordiam dominicæ seruitutis, in monasterio habitantes in vnum: quia bonum est & iucũdũ, habitare fratres in vnum. Id est Bonifacius diaconus, Seruus subdiaconus, Rusticus subdiaconus, Liberatus abbas, Rogatus monachus, Septimus monachus, & Maximus monachus, in numero scilicet Machabçorum germanorum. Quos vna mater ecclesia catholica genuerat, & per viscera fontis çterni salubriter pepererat, de territorio Capsensis ciuitatis, cui præfuit sanctus Vindemialis sacerdos egregius, & Christi fidelis antistes. Quibus attractis ad vrbem Carthaginẽsem, primo eis illecebrosis blandimentis serpens voluit sibilare, promittens honores caducos, & diuitias ingentium voluptatũ, necnon & regis amicitias, vel

Psalm. 79. a

Psalm. 132. a

alia multa quę solent insipientium animas aucupante diabolo, visco mun- A
diali captare. Sed hæc omnia milites dei ac si contagia respuerunt, claman
tes vno ore: Vnus dominus, vna fides, vnum baptisma. Nec poterit in no-
Ephe. 4.a
Io. 13.b
bis adiuuante domino iterari, quod in sancto euangelio semel pręceptum
est dari: quia qui semel lotus est, non habet necesse iterum lauari, quia mũ
dus est totus. Facite quod vultis, inferte pœnas corporibus nostris. Melius
est temporalia ad modicum sufferre supplicia, quàm ęterna pendere & su
bire tormenta. Habete quę promittitis, cũ ipsis diuitiis post paululum pe-
rituri. Nobis vero nullus de postibus frontiũ valebit euellere, quod in vno
baptismate artifex trinitatis dignatus est titulare. Quid multa? Dum tali
cõstantia diuinitus munirentur, iussi sunt carcerali custodiæ mancipari. Et
ita crudelius onerati ferri põderibus, tenebrosis deputati sunt locis, vbi nul
la miseratio arrideret lenitatis. Sed populus ille memoratę vrbis in domi-
no semper fidelis, dato munere carcerariis, die ac nocte Christi martyres
frequẽtabat, & ita ab eis doctrina & virtute fidei roborabatur, vt talia etiã
ipsi pro Christi nomine plena delectatiõe perferre cuperẽt, & capulo per-
sequentis facilia supponerent colla. Hoc autem tyrannicas peruenit ad au-
res. Qui ebrietate furoris accensus, iubet eos adhuc inauditis suppliciis adi-
gi, & maioribus vinculis onerari, nauimq; imperat lignorum aridorũ ma-
nipulis adimpleri, atq; in eadẽ omnibus alligatis in medio pelago igne sub B
posito cõcremari. Eductisq; illis de custodia, multitudo populi dei, bellato
res trinitatis quasi agnos innocuos ad victimam deducebat, & rigentium
pondera catenarum quasi quędam monilia peruidebat, quia non fuerunt
illa vincula, sed potius ornamenta. Incedebant itaq; cum fiducia ad suppli
cium, quasi ad epulas cõcurrentes, vna voce per ambitus platearum domi
no decantantes: Gloria in excelsis deo, & in terra pax hominibus bonę vo
Luc. 2.b
2. Cor. 6.a
luntatis. Votiua nobis hæc dies est, & omni festiuitate festiuior. Ecce nunc
tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis, quando pro fide domini dei no
stri perferimus præparatum suppliciũ, ne amittamus acquisitæ fidei indu-
mentũ. Sed & populus publica voce clamabant: Ne timeatis ô populi dei,
neq; formidetis minas atq; terrores præsentium tribulationum, sed potius
moriamur pro Christo, quomodo ipse mortuᵘ est pro nobis, redimẽs nos
precio sui sanguinis salutaris. Vnũ tamen vehementi conatu qui inter eos
infantulus videbatur, nomine Maximum, cupiebant autores malorũ à san
ctorum consortio separare dicentes: Infantule quid festinas ad mortem? di
mitte eos, insaniunt, & audi consiliũ nostrum, vt possis inuenire vitæ reme
dium, & tanti regis adire Palatium. Tunc ille ætate quidẽ puerili, senili ta-
mẽ maturitate clamabat: Nemo me separat à sancto patre meo Liberato
abbate, & fratribus meis, qui me in monasterio nutrierũt. Cũ ipsis sum in
timore dei conuersatus, cũ ipsis desidero passionem suscipere, cum quibus
credo

A credo me & futuram gloriã inuenire. Nolite putare, quia potestis seducere pueritiam meam. Simul nos dominus septẽ voluit congregare, simul dignabitur omnes vno martyrio coronare. Quomodo nemo perire potuit de septenario illo numero feliciũ Machabęorum, ita etiã septenus nostræ cõgregationis numerus, nullum inueniet detrimentum. Nam si negauero eũ, & ipse negabit me, quoniam ab ipso dictum est: Qui me negauerit corã hominibus, negabo & ego eum corã patre meo qui est in cœlis. Et qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum corã patre meo qui est in cœlis. Perducti itaq; cum festinatiõe ad nauale supplicium pro voluntate infandi regis, vel crudelium ministrorum, extensis manibus & pedibus clauati ferũtur potius quàm ligati. Qui dum ignis fuisset lignis iniectus, statim imperio diuino videntibus cunctis extinctus est. Et dum sæpius renouaretur nutrientibus pabulis, iterũ atque iterum extinguebatur rogus globo flammarum, Et cum exinde magis tyrannus furore simul esset & rubore repletus, iussit eos remorum vectibus enecari, & ita singulos in modũ canũ cerebris cõminutis extingui. Qui tali genere mortis, debitum spiritum feliciter domino reddiderunt. Nec expauerunt lignis quatiẽtibus mortificari, quibus semper fuit spes omnis in ligno. Sed cum in mari venerabilia corpora iactarentur, ilico quod cõtra naturam est æquoris, eadẽ hora illęsa corpora pelagus littori reddere maturauit: nec ausum fuit, vt moris est, triduana dilatione in profundo retinere, ne pręcepto dominico minime paruisset. Ad quod miraculi genus, & ipse tyrãnus licet impœnitens, vt fertur expauit. Gaudens aũt quæ aderat multitudo, corpora sanctorũ martyrũ diligenti tradidit sepulturæ præeũte clero venerabili Carthaginensis ecclesię. Vbi etiam & prædicandi diacones, tertio iam cõfessores effecti, Salutaris & Muritta, geruli reliquiarum affuerũt. Humatę sunt igitur cum hymnis solennibus lipsanæ beatæ sanctorum, in monasterio Biguæ continuo basilicæ quæ dicitur Celebrinæ. Et sic in confessione trinitatis beatissimi martyres passi sunt, & speciosum cursum certaminis sui coronante domino perfecerunt. Cui est honor & gloria, in secula seculorum. Amen.

Mat. 10. d & Luc. 12. a

B

An. do. 485

HISTORIAE VICTORIS EPISCOPI FINIS

IOACHIMVS CAMERARIVS PABERGENSIS praestantissimo viro D. Iusto Ionæ literarum & veteris amicitiæ communione coniunctiss. S. D. A



CVM hoc tempore Basileę, vnde optimi nobis magna copia libri suppeditantur, exiuisset Græca historia rerũ ecclesiasticarũ cõposita à Theodorito, ego qui tum forte inualescẽte quodã inueterato meo malo prorsus in lecto essem, illã percupide oculis, animoq; meo lustraui. Et quia respiciẽti ad fragmenta versiõis. quãuis magni faciẽda esse mihi videbatur, ad me visentibus amicis cũ aliis tũ Iuriscõsulto ciuitatis nostrę Mylio sentẽtiã de illa meã mihiq; admodũ placere ostẽdi. Ibi Mylius mirificus amator pietatis & diuinarum rerum cupidissimus, Quin tu igitur, inquit, nobiscum quoque communicas inuentum bonum & traducis in linguam latinam, vt nos quoque cognoscere possimus. Malum, inquam, meum, Myli cum inimicis malim, ita enim fieret leuius. Sed mihi tales tuæ petitiões nõ sunt nouę. Nunquam igitur, inquit, valitura est apud te amici, qualiscũque quidem, non enim recuso quin tu ipse pronunties, autoritas? Vides, inquã, Myli me esse hoc tẽpore perimbecillem, eneca igitur si videtur. Nihil est enim conuersionibus iniucũdius. Imò ego tibi & salutẽ B & sanitatem ausim polliceri, inquit, ab hoc opere, age modo suscipe. Nihil autem illo viro blandius erga amicos, in dicendo nemo grauior, naturę vero singularis quædam & comitas, ac mansuetudo. Non potui facere vt hanc ei tum præciderem petitionem, sed aliis sermonibus tamen obrui. Verum ille postea ad me redit cum priore oratione, atque ita mecum agit vt vim faceret. Quæcunq; enim ego attulissem quibus reiici hoc onus posse sperarem, ea prorsus ab ipso eleuabantur. Si dixeram obstare mihi valetudinem, consolationem habiturum in malis aiebat. Si remittebam ad versionem veterem, hoc demum ille vinculo arctissime nos astringebat, quòd negaret esse quenquam qui non confusione illius offenderetur. Quare aggressus sum non tam difficilem quàm parum luculentam rem. Atque in ipsa tamen tractatione minus me pœnitere facti mei cœpit, Quanuis enim neminem esse doctum existimem, qui non Græca scripta quàm illorum conuersiones legere malit, tamen scio permultos eo sibi contendendũ nõ putasse, vt ipsi Græcos libros cognoscerent. Tantam autem deprehendi in translatione non modo barbariem, sed etiam inscitiam ac somnolentiã istius Epiphanii, vt mirarer vlli Græcorum non adeo alienam linguam latinam, sed ignoratam suam esse potuisse. Cœperam initio annotare sicubi illum aliter quàm nos græca reddidisse animaduerteram, sed cito facere hoc destiti, ne singulis pene versibus necesse haberẽ adscribere annotatiũculas

culas

A culas. Illum autem quisquis fuit, putabam tamen melius propemodum seculi sui Græcitatem intelligere debuisse. Nam vt verum fatear, mihi qui huius omnem scientiam quantacunque ea nobis contigit, ex optimis autoribus didici, perquam sunt alicubi hæc posteriorum scripta obscura, vt quasi ad aliam gentem venerim, ita peregrinitatem resonent ab his aures meæ: venitq; non semel in mentem mihi, quòd memini quosdam me puero senes inter primam germinationem Græcæ apud nos linguæ, dicere: arbitrari se admodum esse inutile hoc studium, nam audire in Græcia alio nunc sermone vti homines, quàm qui in libris tradatur. Quorsum autem hæc, aiebant, lingua discitur, nisi si forte legatio in Græciam mittenda videatur, vt sint qui obire possint: at nemo illorum nostratium Græcorum orationẽ intelliget. Ridebamus tum hæc, vt æquũ erat, sed profecto eiusmodi quiddam, in his posteriorum libris vsu venit, quod tamen est tale, vt à diligente, & studioso discipulo vetustatis cura adhibita explicari posset, vtq; si qua vox Græca perperã exarata sit, neglectis orthographiæ regulis, docto corrigere difficile non esse videatur, ita sunt hæc velut deprauationes vetustatis attentione & cogitatione emendabiles. In hac igitur prouincia gerẽda, ita me versatũ esse cõfido, vt eam mihi laudem deberi putẽ, quæ ab hoc genere laboris, & huiusmodi de opera expectari potuerit. Quod nõ eo dico,
B quasi præcipuo aliquo me in loco hac velut elatione inter doctos constituam, sed quia fecisse me omnia singulari cura, ac sedulitate scio. Atque etiã si quid mihi forte eximiæ cognitionis Græcæ linguæ inter æquales meos vendicem, non arrogãtia, sed iure meo facere, hoc videri debeam. Eo enim sum ætatis tempore ad illius studium adductus, tantaque optimi ac doctissimi viri magistri mei Georgii Helti voluntate, promptitudine, cupiditate, dicam etiam vere molitione, ac vi in hoc retentus & excitatus, vt non sine maxima infamia ignorari hæc lingua à me possit, neque vulgariter solummodo me intelligere eam ferẽdum esse videatur. Ac magistro quidẽ meo, qua parte conceditur, gratitudine animi mei, & perpetuo cultu, ac amore facile satisfaciam: profectus autem meos studiosis omnibus qui ea quæ in hoc genere fuerint elaborata industria diligentiaque nostra legere voluerint, probaturum me esse confido, quæ tamen non multa extant, neque cũ illis hoc opus duci velim. Etsi enim spero, ut aiebam, ita esse perfectum, ut non magnopere reprehensionem pertimescendam mihi putem, tamen neque argumẽtum, neque oratio Græci scripti talis est, ut doctrinæ ac elegãtiæ quidam quasi nitor in conuersione possit apparere, & mihi ad certũ ac præfinitum quendam modum multa uerba fuerunt usurpanda, & perpolire quæ nollent splendescere, cõnari ridiculum uisum. Vt autem uerum fatear, ad eruditionis usum sensi per esse inutilem hunc laborem, & mihi hoc etiam tempore, quo retinerem nonnihil animo elegantioris tractationis

Ll 4 nam,

nam valetudo manibus excusserat, admodum contrarium. Si tamē, vt Mylius censebat, instruetur hac nostra opella tanquam fundus multorum bonorum virorum bibliotheca, & adiuuabitur cognitio, satis compensatū fuerit, detrimentum illud, satisque mercedis repensum, non sane graui, neque diuturnæ defatigationi. Nos etiam aliquantulum lucri fecimus inter hanc traductionem, reuoluentes quæcunq; nancisci potuissemus ecclesiasticę historiæ scripta, ita enim res illas attentione maiore quàm antea percensuimus. Neque quisquā arbitratus sit, me hoc facto in Theologicas, quasi prouincias inuasisse, quod & semper fugi, & faciendum sine causa, hoc est nisi quadam ineuitabili necessitate compellare, non puto: nam literarium hoc munus dedimus, quo vt fortasse singulariter diuinarum rerū doctores affici, ita quicunque accesserint delectari posse videantur. Ego verò non modo turpe mihi, sed gloriosum duxerim, si quid à meo tenui hoc, & scholastico artificio, quod tantarum rerum intelligētiam adiuuet, profectum esse dicatur. Nam & per se illæ bonitate, & his temporibus periculo suo omnium curam, ac respectum merentur, quæ mihi quasi speculo redditæ in his scriptis, multo nunc clarissime animo, oculisque obuersatę, & contemplanti illa vetera, præsentia hæc multo grauiora atque peiora, quàm pridem visa sunt. Quamuis enim res diuersæ sint, tamen vitiorum est tanta germanitas, vt vno patre vtraque esse creata sit iudicādum. Ambitio, æmulationes, B rixæ, contentiones, peruicacia, impotentia animi, odium, acerbitas, verborum perniciosę exquisitiones, imposturæ, insidiæ, circunuenti reges, concitatum vulgus, non ouum ouo, neque lac lacti magis, vt Plautus ait, simile. Quòd si, vt existimo, nemini est dubium cuius illi partus fuerint, quantopere conueniebat omnes, summos, medios, infimos, quibuscunq; valerent rebus, autoritate, studio, morigeratione, anniti, vt hi gemini ac simillimi illis, quasi monstrorum exitialium fœtus, statim enecarentur, ne si inualuerint hæc mala, miserabile excitent incendium, quo omnis pietas, honestas, denique virtus, disciplina vitæ atque ordo, literæ, artes conflagrēt, neúe nostras res posteri tanquam paternas illatas in auitum sepulchrum, hoc est, simili defunctas fato, deplorent. Vtinam autem hæc legerent, quadam cogitationis vehementia, qui in rebus publicis possunt plurimum, quiq; ipsi res diuinas versant doctrina ac professione sua: nimirum & illi metu similium euentuum ad præsentium malorum medicinam, summa cura se conuerterent: & hi de ista via quam alios ad interitum duxisse cernerent, cupide declinarent gressus suos. Sed nescio quo fato fiat, vt vtrique alias res, his vtilissimis & necessariis occupationibus anteuertere patiantur, vt propemodum demissa cœlitus voce Deus orbi terrarum & miserias, & calamitates denuntiare videatur. ταῦτα μὲν κατὰ ῥοῦν neque enim nostris querelis cohercere poterimus, & sentio me euagatum latius quàm oportuerit. Ad propositū

igitur

A igitur redeo. Ac Theodoriti quidem historias conuersas à nobis si nulla de alia, saltem ordinis causa libenter lectum iri puto:nam in translationibus prioribus præpostera,peruersaq; multa sunt, & in narrationibus cum perspicuitas sit prima,nulla æquè re illa obtineri solet,quàm ordine,& cōsequentia.Neque enim propositum est enumerare deprauationes,& quasi improbam culturā Græci soli,sed vnum tamen libuit indicare. Arium sub Constantio Constantini F.interiisse,nemo,vt opinor,nūc magnopere ambigit: at Theodoriti historia ita plane sub Cōstantino magno tradit illum mortuum,vt etiam quod dicitur,cæco apparere possit. Neq; aliter fieri potest,quin vel huic fides derogetur,vel incuria Rufino,& his translatoribus somnolentia imputetur,oscitātia autem eorum, qui res gestas & veterum facta perscribenda susceperunt,in primis odiosa,& tamen non rara esse cōsueuit. Nos etiam ne tantū aliena largiremur, studiosis de propria quoque velut officina prompsimus, quædam emblemata tāquam imagines & sigilla,quibus quasi parergis aliena tabula exornaretur,quæ tamen ipsa nō ingrata lectoribus futura confido,quod non modo voluptatem, sed etiam historiæ quandam lucem allatura esse videantur. Hanc opellam æstiualium dierum longarum cum suo tempore tum morbo meo, tibi dicamus Iuste Iona,qui non solum veriss.iudicium facere possis de tota re ipsa,sed à quo etiam minimum mihi periculi metuēdum,ac potius expectanda om-
B nis honestatio sit,propter veterem,multisque euidentiss. significationibus declaratam beneuolentiam,amoremque tuum.Quam enim spem cognoui aliorum sermonibus prębuisse de se adolescentiam tuam, cuiusdam singularis præstantiæ bonarum artium:eam ita video te superasse, vt perquā timidam illam fuisse,quæ fuerit maxima, manifestum fiat doctrina atque eruditione tua. Qua de re æstimare mēsuram laudum tuarum difficile est, cum quò spes ipsa progredi non fuerit ausa in summa elatione sui,eò tu nō solum nitendo perueneris,sed vlterius quoque processeris. Itaq; comperio te non solum istic vbi inter doctissimos viros dignitate & honoribus celebraris,sed vbique apud omnes doctos ac bonos existimationis principem locum tenere.Quod hoc mihi lætius,iucūdiusq; accidit, quo vetustiorem, maioremque esse amorem erga me tuum memini.Nam & me pene adhuc puerum cupidiss.es complexus, & fauisti instituto à me cursui, & habuisti nos in numero familiarium tuorum.Cuius nostræ cōiunctionis amisimus grauiss.testem Vorhemium nostrum,qui alter illius oppidi ciuis fide & studio erga me suo sempiterno nomine obligauit me patrię suę.Sed excellentia tua cum nota sit omnibus,amicitia autem nostra non nemini,me prædicare pręsertim apud te nō fuerit opus,hactenus tamen quasi delibare in quadā publici iuris priuata epistola visum est.Nam & laudum tuarū mentionem facere,splendor amplitudoq; tua,& necessitudinis memoriam testari

stari

ſtari officium me hortatum eſt. Hanc autem animi ſtudiiq́ue erga te mei declarationem non ingratam futuram, occaſionem etiam ipſam nonnihil voluptatis tibi allaturam eſſe credidi, non quòd Græcis noſtra antepoſiturus, ſed quòd harum rerum narrationes propagari gauiſurus eſſes. Nos, niſi fallor, non nulla grauitate, fide quidem certe ſumma hoc opus pertexuimus, ac ſicubi forte, vel ſuſpicati ſumus mendum ſubeſſe, vel deprehendimus, non placuit diſſimulare noſtram, quaſi dedolationem, niſi in ita euidentibus, vt eſſet ne pueris quidem notare difficile. Quare accipies à nobis hoc honori, nominiq́ue tuo dedicatum opus, innata perſpectaq́ue mihi humanitate tua, & me ſicut facis diligere, tueriq́ue non ceſſabis. A

Vale, ex Norico, Idib. Sextilib.

Εἰς Θεοδωρίτου ἱστορίαν, Ἰωαχείμου.

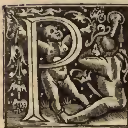
Πολλὰ τύπαν του χαλκείαν ἐς ἀγλαὰ ἔργα
Ἓν δὲ καὶ οὐ μεγάλης ἔξοχα ταῦτα βίβλου
Ἠγ' ὀχυρᾶς ἱερεὺς σῆμ' ἐξαγόρευσε κύροιο
Πρᾶγμα, καὶ θείου ἔθνεος ἱστορίαν.
Εἴθ' ἂν γιάδε πλεῖς ἔχομεν, τὰ δὲ νῦν τις ἀπούρας
Λοιπά γ' ἂν ὡς σπουδῆς ἄξια θῆκ' ὀλίγης.

B

IN HISTORIAM THEODORITI.

Qualia ſint quem nunc damus aſpice ſcripta libelli,
Et ſit iudicium qui legis iſta tuum.
Non qua noſtra tenus Latio donauit opella,
Sed qua res veterum, factaq́ue priſca refert.
Hæc melius fieri cenſes, potuiſſe, putasq́ue
Non eſſe ingenii laude polita ſatis.
Sic ſunt vt cernis, ſed qualicunque reponas
Non nullo hæc poteris ponere ſcripta loco.
Non ſolum quoniam veteres, geſtasq́ue loquuntur
Res ignoratæ turpiter hiſtoriæ,
Qua nil parte poteſt ſperni, ſed & his quia pauca
Ante quis, inuenias, quæ meliora ferat.
Optima quæ non ſunt ſæpe optima reddit egeſtas
Fiunt cumq́ue aliis non bona, ſola bona.

A # ECCLESIASTICAE HISTORIAE THEODORITI EPISCOPI CYRENSIS, LIBER PRIMVS.



ICTORES cum veteres historias,in tabulis & parietibus exprimunt,simul oculis hominũ delectationem,simul memorię rerum gestarum vigorem diuturnitatemque conciliant.Scriptores autem non in tabulis sed libris,neque coloribus sed flosculis orationis illa complexi,eo firmiorem & perseuerantiorem memoriam rerum gestarum præstant,quò minus ipsorum opera quàm pictorum iniuriæ temporis obnoxia reperiuntur.Hac de causa & ego quæ adhuc deessent historiæ Ecclesiasticæ,persequenda suscepi,cum indignum ducerem,clariss.rerum quæ expositionis singularem vtilitatem haberent, decus obliuione spoliatum esse pati, cumque ob hoc ipsum ad hunc laborem subeundum sæpe multumque me amici hortarentur.Ego vero cum viribus meis opus hoc æstimo,sanè admodum vereor in manus ipsum sumere:fretus tamen illo ambitioso largitore etiam bonorũ,
B iam non dubito aggredi maiora quàm sustinere posse videar. Ac Eusebius quidem Palæstinus,historiam à sanctis Apostolis orsus,composuit earũ rerum narrationem quæ accidissent ab illo tempore, vsque ad religiosum regnum Constantini:at ego finem historiæ Eusebianæ nostræ principium sum facturus.

Historiæ occasio. Cap.I.

SVblatis scelere & impietate refertis tyrannis, Maxentio Maximino & Licinio,ecclesiæ perturbatio sedata fuit,excitata ab illis furiis,quasi procellis tempestatum,tum consecuta est tranquillitas stabilis,ventorũ repressa turbine.Quam quidem confecit laudatiss.rex Constantinus,vocatus ad imperium nõ per homines,sed planè vt Apostolus,diuinitus. Leges enim tulit.quibus simulachrorum cultus tolleretur,instaurationes vero ecclesiarũ iuberentur:insuper fide ornatos præsides in prouincias misit, quibus sacerdotum honorem commendans, interitum interminatus est horum insectatoribus.Illis igitur temporibus non solum subuersæ ecclesiæ restituebãtur,sed nouæ etiam ampliores excitabantur,nostráque pars inter hęc gaudio & lætitia exultabat,aduersa autem humilitate & tristitia deiiciebatur. Nam simulachrorum fanis clausis & silentibus,in ecclesiis omnia festis cõuentibus celebria erant. Sed spiritus ille improbitatis vniuersæ & inuidiæ, humani generis furiosus persecutor,visam in hoc secundo cursu ecclesiam ferri An.do.310.

ferri pati non potuit,omniaque mouit artium & malitiæ suæ consilia, an- A
nitens vt demergere posset ecclesiam,cuius clauum teneret creator & dominus huius vniuersi. Intelligebat autem Græcos errores detectos & deprehensas esse varias fraudes dæmonum, maximamque hominum partem ab adoratione creaturarum, ad laudem creatoris deuenire, ideoque non magis manifestum aduersus Deum saluatorem nostrum suscipiebat bellum, sed peculiari sua fraude adoriri parabat, inuentis administris, Christiani quidem nominis quibusdam, sed ambitionis & vanæ gloriæ seruis. Quorum vsus opera, non paucos in pristinos errores retrahebat,nó quidem vt rursus adoratio creaturarum induceretur,sed creator potius cũ his vt participaretur: quorum initia,& semina zizaniæ nunc deinceps explicabimus. Alexandria vrbs est maxi. & multitudine hominum abundans, caput non modo Aegypti, sed etiam Thebaicæ & Libycæ regionis. In hac ecclesiæ habenas, post Petrum illum victoriæ compotem, qui testimonii corona redimitus fuit sub impiis illis tyrannis,non longo tempore Achillas rexit. Cui successit Alexander,præclarus ille Euangelicę do-
An.do.312. ctrinæ propugnator.

Exordium sectæ Arianæ. Cap.2.

An.do.313. HIs temporibus Arius qui esset in cœtu ordineque presbyterorum,haberetque autoritatem interpretandi diuinas scripturas, cum videret gubernaculum sacerdotii commissum esse Alexandro,impatiens inuidię qua exagitabatur,stimulorum,quærere cœpit discordiæ & pugnarum occasiones. Et quamuis omnium calumniarum telam perrumperet viri dignitas & laudabilis administratio,tamen quiescere eum inuidia non sinebat. Hũc igitur nactus hostis veritatis ecclesię vndas per ipsum mouit & concitauit, impulitque vt palàm Apostolicæ Alexandri doctrinæ refragari auderet. Ipse quidem Alexander secutus diuinas scripturę voces,asserebat eiusdem esse dignitatis filium cum patre, habereq; eandem cum genitore suo essentiam:at Arius contra veritatem pugnans, creationẽ & factũ opus appellabat,addens illa,Erat aliquando cũ non esset, quæ melius ex ipsius scriptis poterũt cognosci. Hęc nó modo in Ecclesiis assidue docebat,sed etiã in externis cœtibus ac conuentibus & domatim disserens,sublegebat quotquot valebat. Alexander autem patronus Apostolicæ doctrinæ, primum eum monendo instruendoq; conabatur à proposito abducere, verum vbi vidit furere,& vulgo præconia facere impietatis,ordine eum sacerdotali mouit. Audierat enim diuinam legem clamãtem: Si tibi oculus tuus dexter offendiculo fuerit,erue illum & abiice abs te.

Enumeratio præcipuorum Episcoporum. Cap.3.

An.do.314. GVbernabat tum ecclesiam Romanam Siluester qui Miltiadæ successerat. Huic principalis sacerdotii honores post Marcellinum in persecu-
tione

A tione præstantissimum collati fuerant. Antiochiæ autem Tyranno defuncto, paceque parta ecclesiarum, Vitalius surrogatus, extruxit in antiqua vrbe dirutam à tyrannis ecclesiam, quem excipiens Philogonius, feruore pro pietate suo Licinii temporibus declarato, quod deerat ædificationi cõpleuit. Sed Hierosolymarum ecclesia commissa fuerat post Hermonnam Macario, viro digno beatitudine nominis sui, & multiplicibus bonis ornato: quibus ipsis temporibus Alexander Constantinopoli ad sacerdotii functionem prouectus Apostolicis donis nitebat. Tunc igitur Alexander episcopus Alexandrinæ ecclesiæ, cernens Arium præsidendi cupiditate furere & captos maledicentiæ illius impietate, conuocare, priuatimque habere conciones, indicauit præsidibus ecclesiarum huius per literas blasphemias. Ego etiam inseram huic loco epistolam quam misit cognomine suo, qua dilucide omnia quæ ab Ario mouerentur, exposita sunt, Ne quis suspicetur in his narrationibus à me quicquam confictum esse. Addam post hanc & Arii epistolam, & deinde aliorum quoque quas historiæ series requiret, cum vt testimonium dicant veritati expositionis, tum vt planius illæ res explicentur. An. do. 316.

Epistola missa ab episcopo Alexãdrino ad suum cognominẽ. Cap. 4.

Reuerendissimo fratri concordique Alexandro, Alexander in domino salutem.

B IMproborum cupida potentiæ & opum voluntas semper insidiari consueuit propinquis administrationibus, si quæ potiores videntur, neque vnus est aut simplex horum prætextus oppugnandę Ecclesiasticæ pietatis. Agitati enim furore diabolicæ efficaciæ, inq; obuiã voluptatẽ ruentes, resilientes ab omni pietate, conculcant diuini iudicii metũ: de quibus ego malè affectus necesse habui significare pietati vestræ, vt huiusmodi cauere possitis, ne quis audeat vestras quoque administrationes tentare, siue ipse, (est enim hominum veneficum & fraudulentæ simulationis genus) aut per literas speciose compositas: quibus abstrahi à simplici & syncera fide obseruatores illius possint. Arius igitur & Achilles cum nuper coniurassent Coluthi ambitionem æmulati longè etiam superarunt. Ille enim hos ipsos accusans, suæ improbæ voluntati habuit quod prætenderet: hi vero Christiana in eo nundinatione animaduersa, obstinatione summa Ecclesiastico se iugo subduxerunt, sibiq; latronum specubus comparatis, continue in ipsis congregantur, Noctuq; & die ibidem in detrectandi cum Christo tũ nobis studio exercentur. Qui totam Apostolicam pietatis assertionem culpantes, Iudaico instituto officinam aperuere Christiani belli, negantes diuinitatem Saluatoris nostri, facientesq; illum clamoribus suis similem alio rum vulgo. Et colligentes omnem salutaris illius dispensationis, abiectionis causa nostra, mentionem, hinc constituere conantur præconium impie

tatis ſuæ, auerſa oratione ab illius in principio diuinitate & paterna gloria A infinita. Itaque confirmantes impiam Græcorum Iudæorumque de Chriſto opinionem, in primis venantur laudem illorum: inſtruentes ea quæ riſu in vobis ipſi proſequũtur, & quotidianis ſeditionibus ac motibus noſtrũ ſtatum perturbantes. Iidem & lites intendunt nobis, interpellatione muliercularum inhoneſtarum quas circumuenere, & Chriſtianiſmo obtrectãt diſcurſionibus ſuarum iuuencularum, quæ omnes regiones vrbis inuoluunt infamibus deceptionibus ſuis. Inſuper & irruptam Chriſti tunicam, quam ſcindere non fuit carnificibus conſilium, auſi ipſi ſunt diſcerpere. Quocirca nos pro vitæ & ſcelerati conatus illorum merito, quamuis ſeriuſcule, quod ignorationi noſtræ tribuendum, communibus ſuffragiis remouimus eos ab eccleſiæ eius quæ Chriſti adorat diuinitatem, conſortio. At ipſi hoſtilibus circumcurſationibus ſtudentes declinarunt ad ſocios ſententiæ functioniſque noſtræ, conſilii quidem pacis, & concordiæ ſpecie ſimulata: re vero ipſa hoc agentes, vt afficiant contagio morbi ſui affabili ſermone aliquos, & expreſſis literis blandiuſculis illorum eos quos iam ſeduxere confirment, ne pœnitentia peccatorum ſuorum, obtriti impietate, ducantur, quaſi ſuffragantes conſentienteſque habeant epiſcopos. Minime autem fatentur actionum ſuarum & doctrinæ peruerſitatem, quæ cauſa fuit cur eos à nobis remoueremus: ſed vel ſilentio illa tegunt, vel etiam fraudulenter figmẽtis orationum adumbrant: ita fit vt perſuaſibilibus & à ſcurrilitate non alienis ſermonibus, inuoluentes peſtilentem doctrinam, auferant expoſitum quemque ſeductioni, neque deſinant apud omnes calumnias ſtruere pietati noſtræ. Vnde fit vt nonnulli ſubſcribentes literis ipſorum in eccleſiam tamen recipiantur. Quod ipſum, vt opinor, factum, collegarum noſtrorum magnopere reprehenſioni obnoxium eſt: cum enim hoc non permittit apoſtolica regula, tum diabolica efficacia illorum erga Chriſtum hoc ipſo facto exardeſcit. Quapropter nihil contatus ego ô amici, erexi me ad indicium infidelitatis iſtorum, Qui dicunt, fuiſſe cum non eſſet filius dei, factumque poſterius, qui prius non fuiſſet, ita quidem factũ, quandocunque factus ſit, vt omnibus fieri conceſſum ſit hominibus. Cuncta enim aiunt deum feciſſe ex nihilo, comprehendentes in omnium rationalium creatione etiam filium dei. His conſentaneũ eſt quod addunt, Natura eſſe mutabili, capaceq́; virtutis ac vitii. Et illa poſita creatione omniũ ex nihilo, ſacras ſcripturas euertũt, quibus ſempiternitas ipſius declaratur, quibuſq́; cõprobatur, immutabilitas Verbi, itemq́; diuinitas ſapientiæ Verbi, quę ipſa Chriſtus ſunt. Cõceditur ergo, inquiunt furię iſtæ, & nobis filios dei fieri, perinde atq; ille. Scriptũ eſt enim filios progenui & amplitudine extuli. Cum aũt opponitur eis quod mox dicitur: Ipſi vero me reprobauerũt, quod certe naturale nõ eſt ſaluatoris natura immutabilis: tum vero omni

[Margin: Epiphanius legit ἐκχῶν, nõ ἐκκλέιων.]

[Margin: καὶ σοφίας. Epiphanius Ioan. 1. b. Eſa. 1. a.]

B

A omni deserta pietate, respondent, cum præscientia sua & præuisione cognouisset de ipso deus, non reprobaturum se, ideo ex omnibus vnum elegisse. ἀπὸ πάντων Non enim natura filium, neque aliquam eius præ cæteris filiis prærogatiuam fuisse. Nam natura negant illum esse dei filium, aut aliqua cum eo proprietate coniunctum. Hunc autem qui & ipse esset natura mutabilis, cũ vitæ & morum moderatione ac cultu ad deteriora nequaquam conuerteretur, elegisse Deum, vt si eodem contendisset Paulus aut Petrus, nullum futurum inter horum filietatem fuisset discrimen. In scripturas etiam bacchantur, vt vesanam sententiam istam probent, afferentes quod in Psalmis de Christo dicitur, ad hunc modum: Dilexisti iustitiam & odisti iniquitatem, propterea vnxit te deus deus tuus, oleo lætitiæ præ consortibus tuis. Psal.44.b. QVOD autem filius Dei neque ex nihilo genitus sit, neque fuerit vnquam cum ille non esset, satis instruere nos Ioannes Euangelista poterit, ita scribẽs de illo. Vnigenitus filius qui est in sinu patris. Ioan.1.b. Volẽs enĩ prudenter docere Diuinus magister, res duas inseparabiles inter sese: nempe patrem, & filium, sic est eloquutus vt diceret ipsum in sinu esse patris. Præterea non numerari inter creata de nihilo Verbum Dei, ex eo ostenditur quod idem Ioannes ait, omnia per ipsum facta esse. Ioan.1.a. Nam peculiarem propriamque ipsius substantiam declarauit, cum dixit: In principio erat Verbum, & Verbum erat apud deum, & Deus erat Verbum, omnia per ipsum

B facta sunt, & sine ipso factum est nihil. si enim per ipsum facta sunt omnia: quomodo is qui factis, vt essent, largitus est, ipse aliquando non fuit? Non enim quod alia fecerit, eiusdem esse cum illis naturæ, vllius ratio definit. Si quidem & ipsum verbum fuit in principio, & omnia per ipsum facta sunt. Contrarium enim esse, QVOD ETS, videtur, iis quæ ex nihilo facta sint, & valde distare. Illud enim ostendit nullum inter patrem ac filium esse interuallum: neque quod animus cogitatione sua imaginari possit. Hoc vero de nihilo conditum mundum, iuniorem habet & recentem substantiæ genituram, quam essentietatem omnia acceperint à patre per filium. Defixis igitur oculis in Dei Verbi profundum illud ERAT & excedens omnem genitorum considerationem, attentione summa Ioãnes, noluit eius creationem generationemue nominare: ne eorundem quidem elementorum complexione in voce facientis & factorum vti ausus: non quòd Verbum ingenitum esset: solus enim ingenitus pater: sed quia longe vltra captum refugeret non Euangelistarum, sed fortasse etiam angelorum, vnigeniti Dei ineffabilis substantia: non ratus, vt existimo, ponendos inter studiosos pietatis eos qui auderent huc vsq; interrogando progrẽdi, propter subiectionẽ huius dicti: altiora te ne quære, & sublimiora ne expendas. Eccle.3.c. Nam si aliorum multorum quæ sine dubio imperfectiora sunt cognitio, hominum comprehensioni non patet: quale est apud Paulum: Quæ 1.Cor.2.b.

oculus non vidit, & auris non audiuit, & in cor hominis non aſcendere, A
quæ præparauit deus diligentibus ſe. Sed & ſidera negat deus Abrahã poſ
ſe numerare: itemq; arenã maris & guttas imbris, quis inquit, numerauerit.
Hęc igitur cum ita ſint, quæ curioſitas fuerit exquirere ſubſtantiam Verbi
dei, vllius mortaliũ: niſi alicuius forte atra bile perciti. De qua dicit ſpiritus
Eſa. 53. c. propheticus: generationẽ eius quis enarrabit? Qua & ipſe ſaluator noſter
omniũ bonorum in hoc mundo columnarum animos exonerare ſtuduit.
Apoſtolos ſenat Quibus vniuerſis dicitur ſecundum naturam comprehenſionem illius nõ
eſſe, ſolique patri reſeruatam huius diuiniſſimi arcani ſcientiam. Nemo
Luc. 10. d. enim nouit, quis ſit filius, ait, niſi pater, Et patrem nemo nouit, niſi filius. De quo & patrem arbitror dicere, Arcanum meum mihi & meis.
Eſſe autem inſanum de nihilo ſentire factum filium, temporali cum proceſſu, ipſum à ſe DE NIHILO demonſtrat: etſi ne intelligunt quidem vocis ſuæ dementes iſti, veſaniam. Aut enim temporali dominio includi oportet, id quod dicitur, NON ERAT ſeu DE NIHILO, aut ſeculorum aliquo interuallo. Si igitur verum eſt hoc OMNIA per ipſum facta ſunt, Nimirum omnia ſecula, tempus, interualla & illud aliquando, in
Ioan 1. a. quibus reperitur quod aiunt NON ERAT, per ipſum facta ſunt.
Quam autem fidei rationem habet dicere aliquando non fuiſſe factorem temporum, ſeculorum, momentorum, cum quibus certe illud NON B
ERAT confuſum eſt. Non enim incomprehenſibile tantum, ſed etiam ſtultiſſimum cogitatu, autorem alicuius rei, eius ipſius generationis poſteriorem perhibere. Nam ſecundum ipſos præcedit vniuerſitatis huius opificem ſapientiam dei illud interuallum, quo nondum genitum fuiſſe filium à patre aſſerunt, mentiente ſecundum ipſos & ſcriptura quæ pronun-
Col. 1. b. tiat illum primogenitum vniuerſæ creationis. Congruentia cum his proclamat & vocaliſſ. Paulus de illo ſic, inquiens, Quem fecit hæredem omnium, per quem & ſecula creauerat. Sed & in ipſo fundata ſunt omnia in coelis, & ſuper terram, viſibilia & inuiſibilia, ſiue principatus, ſeu poteſtates, ſiue dominationes, ſeu ſolia. Omnia per ipſum & in ipſo fundata ſunt, & ipſe eſt ante omnia. Cum igitur ſumma cũ impietate hoc DE NIHILO conſtitutum ſit, ſequitur neceſſario patrem eſſe patrem: pater autẽ eſt præſente filio, quo ipſo & paternum nomen inuenit: ſemper autem præſente filio ſemper ille eſt perfectusq; pater, in nullo defectu cuiuſquam boni: qui nequaquam temporaliter neque ex interuallo, nec de nihilo genuit vnigenitum filium. Iam nõne eſt dictu nefariũ, aliquo tempore non fuiſſe ſapien-
Prouer. 8. c. tiam dei? quæ inquit, ego eram apud illum cõcinnatrix, ego eram qua delectabatur. Quid hoc? Dicere aliquando potentiam Dei, aut Verbum ipſius mutilatum. Non illa quæ filium iudicant & patrem figurant, non fuiſſe? Nam qui negat eſſe reſplendentiam gloriæ, aufert & primitiuã lucem, cu-
ius

A ius est illa resplendentia. Item si Dei imago semper non fuit, ne ille quidé cuius imago est, Deus sempiternus. Quin etiam si non sit character substátiæ Dei, euertitur & ille qui ab hoc omnino figuratur. Vnde licet intelligere, filietatem saluatoris nostri nullá penitus habere cum aliorũ filietate cómunitatem. Quemadmodum enim ineffabilem substantiam illius incomparabili excellentia præstare omnibus quibus ipse vitam concesserit, ostendimus, ita & filietas eius, quæ est secundum naturam paternæ diuinitatis, non dicenda præstantia antecellit eos, qui per ipsum adoptione filiorum nomen consecuti sunt. Ipse enim immutabili natura perfectus & per omnia opulentus, nulliusq; indigens. Hi vero in vtramque partem mutabiles eius auxilium desiderant. Quò enim progredi vlterius sapientia dei possit? quidúe amplius capere ipsa veritas, aut verbum Deus? Incrementum ne fecerit vita, & vera lux? Quæ si fieri nequeunt, quanto magis naturæ repugnat sapientiam fieri capacem stultitiæ? Aut dei potentiam infirmitati implicari? Verbúmne euanescere incogitantia? aut veræ luci tenebras obuersari? Cum ex hoc ipso Apostolus dicat: Quæ communitas est luci ac tenebris? Quæúe consonantia Christo cum Belial? At Salomon fieri non posse ait, vt vel cogitatione comprehendatur vestigium serpentis in petra, quæ est iuxta Paulum, Christus. Sed creaturæ illius tam homines quàm an- [2.Cor.6.c.] [Prou.30.c.]

B geli benedictionem accepere, vt progressiones facere possint, in virtutis & legitimorum mandatorum exercitio, ne peccatis irretiantur. Itaque & dominus noster, cum natura sit filius patris, ab omnibus adoratur. Verum qui spiritu seruitutem excusserint, per virtutem & progressionem adepti spiritum adoptionis beneficio naturalis filii, efficiuntur ipsi filii adoptiui. Ipsius autem germanam peculiaremque & naturalem ac eximiam filietaté, Paulus ita demonstrauit loquens de deo: Qui quidem proprio filio non pepercit, sed pro vobis, nempe non naturalibus filiis, tradidit ipsum. vt enim differentia notaretur inter non proprios filios, ipsum proprium appellauit. In Euangelio vero sic. Hic est filius meus dilectus, in quo est complacentia mea. In Psalmis autem ait Dauid: Dominus dixit ad me filius meus es tu, quo verus filius demonstratur, cum præterea nullos esse significetur. Quid autem illud? Ex vtero ante luciferum genui te. An non planè indicat naturalem filietatem paternę generationis? Quam ille vt naturam peculiarem, non honestate cultuq; vitæ ac morum sit consecutus: ideoq; & inconcussam retinet eam vnigenitus filius patris. At rationalium filiorum adoptionem, quę naturę nó sit, sed vitæ honestatis & beneficii diuini, scriptura mutabilem esse agnoscit. Videntes enim filii dei filias hominum accepere sibi vxores, & quæ sequuntur. Item filios genui & amplitudine extuli, ipsi vero reprobauerunt me, scimus per Esaiam esse à deo dictum, Prętermitto multa quæ afferre liceat: importunum enim videtur pluribus commonere có- [ηὐδόκησα] [Psal.2.b.] [Psal.109.a.] [Gene.6.a.] [Esai.1.a.]

cordes doctores. Et vos diuinitus instructi estis, neq; ignoratis, hanc nuper A inimicam Ecclesiasticæ pietati doctrinam Ebionis esse & Artemæ, & æmulationem Antiochenam Pauli Samosatensis, qui cõcilio & iudicio omniũ vndiq; episcoporum ab ecclesia remoti fuerunt. Hanc excipiens Lucianus exclusus à cœtu ecclesiastico longissimo tempore, fuit trium Episcoporum. Quorum impietatis fece exorpta, protulere nũc se isti assertores DE NIHILO, stolones illorum Arrius & Achilles, quæque cum his facit improborum turba: & tres in Syria haud scio quomodo creati episcopi, approbatione sua igni illi inspirantes: de quibus reseruetur iudiciũ arbitrio vestro. Atq; hi salutaris passionis, abiectionisq; & inanitatis, quæque illius dicitur paupertas, horũ igitur & quæ alia trãslata in se propter nos nomina suscepit, ea memorantes proferunt ad expungendã supremam, & illam in principio diuinitatẽ ipsius, traditis obliuioni iis locis, quibus naturalis eius gloria & generositas & cum patre mansio declaratur. Quale est hoc: Ego & Ioan. 10. f. pater vnum sumus: quod Dominus ait, non sese patrem perhibens neque substantiam duas vnam faciens, sed quòd similitudinem paternam soleat exacte referre filius, expressa ex natura ipsius planissime, qui sit inuariabilis imago patris, & expressus è primitiuo character. Itaq; & Philippo qui tum aueret patrem cernere, benigne demonstrat dominus, cum illi dicenti, Ostende nobis patrem, respondet: qui me vidit, vidit & patrem, tanquã B Ioan. 14. b. per ipsum velut immaculatum & animale speculũ diuinæ imaginis pater conspiceretur, quem in Psalmis similem sanctissimi aiunt: In lumine tuo vi Psal. 35. c. debimus lumen. Proinde qui patrem veneratur, idem veneratur & filium. Recte quidem, quicquid enim impie in filium dicitur, illud refertur ad patrem. Estne autem admirandum, quod deinceps scribam, amici; erga me & pietatis studiosum populum calumnias eos struxisse? An illi vereantur sermonibus suis in nos debacchari, qui stant instructi in acie aduersum filium dei: qui etiam nullorum veterum comparationem secum fieri, aut se magistris nostris, quibus à pueris vsi sumus æquari patiuntur. Neque vlli μέτρον σοφίας coniuncto nobis societate functionis modulum sapientiæ concedunt, ipsi soli sapientia non quæsita præditi, quiq; glorientur inuentione dogmatũ, & reuelatione earum rerum quæ res nemini omniũ quos sol videt, in mentem venerint. O nefariam superbiam, malitiam immodicam, vesania concinnatam gloriæ inanitatem, deniq; Satanicum sensum quo ipsorum scele ratę mentes occalluere. Non affecit illos pudore claritas Deiloqua scripturarum, non collegarum consentiens de Christo studium, eorum procacitatem contra hunc debilitauit, cum ne dęmonia quidem tantum nefas sustinere posse videantur, quippe quæ sibi à maledictis in filium Dei tẽperauerint. Hactenus igitur disceptare pro viribus nostris visum est cum iis qui in parum erudita materia aduersus Christum velut in palæstrico puluere

sese

A ſeſe exercent, & ſtudio ſibi habent calumniari pietatem erga illum veſtrã. Aiunt enim illi ineptarum fabularum inuentores, nos auerſantes hanc DE NIHILO in Chriſtum impiam & nuſquam perſcriptam blaſphemiam, ingenita duo introducere. Neceſſe enim horum eſſe alterum aiunt inſipientes iſti, vel vt filium de nihilo extitiſſe ſentiamus, vel duo eſſe ingenita fateamur. Sed ipſi inertes non vident quantum interſit inter ingenitum patrem, & quæ ab illo ſunt condita, cum rationales tum irratiõales creaturę, quorum eſt media vnigenita natura, per quam hanc vniuerſitatem de nihilo fecit pater Dei verbi, quæq; ex ipſo vero patre genita eſt. Sicut & ipſe alicubi teſtatur dominus, Qui diligit patrem, diligit & filiũ genitum ex ipſo, de quibus ea eſt fides noſtra quam probat eccleſia Apoſtolica, In ſolum ingenitum patrem, qui quod ſit ad nullum ipſe alium autorem referat, immutabilem & inuariabilem, ſemper ad eũdem modum, & ſimiliter ſe habentem, neque incrementi, neque diminutionis capacẽ, collatorem legis, prophetarũ, Euangelii, dominum patriarcharũ, Apoſtolorum & ſanctorum omnium. Et in vnum dominum Ieſum Chriſtum filiũ Dei vnigenitum, nõ genitum de nihilo, ſed de patre qui eſſet. Non ſecundum corporũ ſimilitudines, inciſuris aut diuiſionis defluxibus, vt Sabellio & Valentiniano placet, ſed ineffabili & nõ dicendo modo: iuxta eum qui 1. Ioan. 5. a

B dixit, vt ſupra propoſuimus, generationem eius quis enarrabit? Cuius ſubſtantiam nullius genitæ creaturæ curioſitas perueſtigare poſſit: quemadmodum & ipſe eſt imperueſtigabilis pater, quia rationalis natura nulla capere poteſt, diuinę generationis à patre, ſcientiam. Quæ quidem ex me diſcere non eſt æquum, viros qui ſpiritu veritatis aguntur: quibus & inſonat prememorata de hac re Chriſti vox, quę docet, nemo ſcit quis ſit pater niſi filius, & nemo ſcit quis ſit filius niſi pater. Hũc immutabilẽ, inuariabilẽ vt patrẽ, indigentem nullius, perfectum filium, aſſimilem patri accepimus. Solũ hoc inferiorẽ patre, quòd ingenitus non ſit. Imago enim eſt exactiſſ. expreſſa & indeprauabilis patris, & plena eorũ omniũ eſſe imago debet. quibus maior ſimilitudo repręſẽtetur: ſicut & ipſe dominus docuit, cũ ait: Pater maior me eſt. Et ſecundum hoc credimus filiũ ſemper quoq; exiſtere è patre. Reſplẽdentia enim eſt, & character paternæ ſubſtãtiæ. Non tamen eſt, quod dicimus, ſemper ſic accipiendum, quaſi ingenitum eſſe dicamus, vt quidam ſenſibus animi execatis faciunt. Neq; enim cum dicitur: ERAT neq; SEMPER, neq; ANTE SECVLA, idẽ eſt cũ ingenito Quemadmodũ & vos intelligere cõfido fretus rectitudine voluntatis omnium veſtrum, neq; omnino vlla horum eſt nominũ talis ſignificatio, neque quicquam fingere poteſt humana cogitatio quo denotetur ingenitũ. Videntur enim eſſe hæc nomina quaſi temporum quædã extẽſio, ſed quæ nullo modo innuere poſſint dignitatẽ diuinitatis, & velut antiquitatẽ vni Eſa. 53. e Luc. 10. d Ioan. 14. d

Mm 4 geniti

geniti. In contentionib. aūt nominandi illa dicuntur, quæ paulo ante recē- A
luimus, dum cupiunt ſancti viri hoc arcanum demonſtrare, & veniam in
re maxima petentes, & probabili vtētes excuſatione. Quòd ſi iſti ſupra hu-
manū modū, vocem excellētiorem emiſſam per os audire expetūt, aiūtq;
ea quæ ex parte cognouerint eſſe iā deſtructa, nimirum longe abeſt ab hac
ſpe, quod dicitur, ERAT ET SEMPER ET ANTE SECVLA
Quicquid aūt fuerit, idē cū ingenito nō eſt: qua de re conſeruanda ſua di-
gnitas ingenito patri, qui quod ſit ad nullū referat autorē: filio aūt debitus
honor habēdus, aſcribendaq; principii expers à patre generatio: & cū hoc
veneratiōis proloquio, ſaltē pie & ſācte addem' illud, ERAT ET SEM
PER ET ANTE SECVLA: neutiquàm quidem detractantes diui-
nitatem ipſius, ſed attribuentes exactiſſ. ſimilitudinē imaginis & characte-
ris paterni: illud vero ingenitū ſoli patri peculiariter adeſſe decernentes.
Ioan. 14. d Quemadmodum & ipſe ait ſaluator, pater meus maior me eſt. Ad hanc
pietatis de patre & filio ſentētiam, quæ ſcripturis diuinis perdocetur, con-
fitemur & vnum ſanctum ſpiritum, qui innouarit & veteris teſtamenti ſan
ctos homines, & eius quod nouum appellatur diuinos doctores: vnam &
ſolam vniuerſalem eccleſiam, quam non totius mundi oppugnatio poſſit
ſubuertere, perpetuo victricem ſeditioſæ impietatis alienorum dogmatū.
Animoſi enim reddimur voce Domini noſtri qui clamat: Bono eſtote ani B
Ioā. 15. g. mo ego vici mundū. Poſt hæc ſcimus futuram reſurrectionem à mortuis,
cuius fuit Dominus noſter Ieſus Chriſtus prænuntius: qui cum corpore ve
ro, nō opinabili, natus ex virgine Maria, in conſummatione ſeculorum pe
regrinus inter homines ad reprobationem peccati, affixus cruci & mortu-
us: non tamen ideo diuinitate ſua imminutus, reſurrexit ex mortuis, aſſum
ptusq; in cœlū, ſedet in dextera maieſtatis. Hęc carptim exaraui in hac epi
ſtola, accurate ſingula perſequi importunum. vt aiebam, arbitratus, quòd
veſtrum ſacrum ſtudium minime fugiant. Hęc docemus, hęc predicamus,
hęc ſunt Apoſtolica eccleſię dogmata, pro his & morimur, & volentes co
gere vt abiuremus contemnimus, etiam ſi tormenta admoueant, non auer
ſantes ſpem & in illis repoſitā: quibus aduerſata Arii & Achillis factio ini
mica veritatis, ab eccleſia remoti ſunt, alieni à pietate doctrinę noſtrę, iuxta
Gal. 1. b beatum Paulum dicētem: Si quis annuntiat aliud vobis, pręterquam acce-
piſtis, eſto anathema, quāuis angelū è cœlo ſeſe eſſe ſimulet. Sed & ſi quis
alienā doctrinā inſtituit, neq; accedit ſanis ſermonibus Domini noſtri Ie-
ſu Chriſti, & doctrinę pietatis, is ſuperbia tumens nihil ſcit, & quę ſequun
tur. Hos igitur anathemate excluſos à fraternitate, nemo veſtrū ſuſcipiat,
neq; admittat quæ illi loquūtur, aut ſcribūt. Mētiuntur enim venefici ōnia
neq; veritatē vnquā proferunt: circū enim vrbes curſitāt, neq; aliud agunt
quàm aſſentationū literas tradere & auferre, quib. ſeducant deceptas à ſe
paucas

A paucas mulierculas cumulatas peccatis,& quæ ſequũtur. Hos ergo tãta ad uerſum Chriſtũ audacia,qui Chriſtianiſmo partim occulte detrahunt,partim publice in iudiciis infamiã ſtudent imponere:qui à ſe tantã in pręſenti pace concitarũt nobis turbam,eneruatores ineffabilis arcani generationis Chriſti,uos auerſati dilecti & concordes fratres,ſuffragamini nobis contra furioſam illorũ audaciã,ſimiliter vt alii collegę noſtri,qui moti rei indignitate,& literas dedere ad me cõtra illos,& in charta anathematis ſubſcripſere nomina ſua,quæ & miſi ad vos per filium meũ Appionem diaconum, Ea ſunt Libyæ,Pentapolis,Syrię,itemq; Lyciæ,Pamphyliæ,Aſię,Cappadociæ,& finitimorum locorum:quos confido cum hæc acceperitis vos imitaturos eſſe. Cum autem multa auxilia comparauimus ſaluti eorum qui læſi ſunt: tum hoc remedio plebis deceptionem ſanatum iri cõfido,ſi per ſuaſum illis ſit conſentire totam collegii & functionis noſtræ ſocietatem, quo futurum videtur,vt cupide reſipiſcant,Salutate vos mutuo, etiam à fraternitate noſtra. Valere vos in domino opto ô amici, & fructum aliquem capere animorum veſtrorum amantiſſimorum Chriſti. Sunt autem anathemate excluſi hæretici:ex presbyteris Arius,ex diaconis Achilles,Euzoius AEthales,Lucius,Sarmata,Iulius,Menas,Arius alter, Helladius.

Eiuſdem exempli epiſtolã miſit & Philogonio pręſuli Antiochenę eccleſię,& Euſtathio cui Berrhœæ commiſſum eſſet regimen,nec non aliis

B Apoſtolicorum dogmatũ patronis.Sed ne Arius quidem potuit quieſcere: ſcripſit enim & ipſe iis quos ſecum facere ſibi perſuaſerat.Nihil autem falſi diuinũ Alexandrũ contra illos ſcripſiſſe,ipſe Arius teſtatur literis miſſis ad Euſebium Epiſcopum Nicomediæ:quas & ipſas narrationi inſeram, vt complices quoque huius impietatis innoteſcant neſcientibus.

Arii Epiſtola ad Euſebium Nicomedenſem Epiſcopum. Cap.5.

DOmino ſuauiſſimo,homini Dei,fideli,orthodoxo Euſebio, Arius quẽ Alexander papa inſectatur iniuſte ob omnia vincentem veritatem, quam & tu protegis, in domino ſalutem. Cum pater meus Ammonius proficiſceretur Nicomediam,ordine & pro officio vero facturus mihi ſum viſus,ſi te per illum compellarem,ſimulq; docerem inſitã amoris affectionem tuam qua es erga fratres propter Deum & Chriſtum eius,quãtopere nos oppugnet & perſequatur,omnia aduerſum nos mouens Epiſcopus,vt eiiciat vrbe homines inſontes:quia nõ aſſentiamur ei publice docenti.Semper deus:ſemper filius:vnà pater, vnà filius. Simul eſt ingenito filius cum Deo.ſemper genitus,ingenitogenitus:neque cogitatiõe nec indiuiduo aliquo prior deus filio.Semper deus,ſemper filius:ex ipſo Deo filius.Et quoniã Euſebius frater tuus Cæſarienſis,& Theodotus & Paulinus & Athanaſius,& Gregorius,Aetius,deniq; omnes Orientales aſſerunt priorem eſſe deum filio abſq; principio,anathema ſunt facti:Excepto Philogonio,Hellanico

Apparet ſcribendum ἀγεννήτῳ, nõ ταῖς & ἀγεννήτοις, nõ ἀγεννήτως itáque fecit Epiphanius.

lanico & Macario hominibus hęreticisq; & ineruditis, quorum dicũt alii A filium esse eructationem, alii promotioné, alii coingenitũ. Cuiusmodi impietates non possumus audire, etiã si hæretici infinitas nobis mortes interminentur. Nos vero assertioné sententiamq; nostram & professi sumus & profitemur. Non esse ingenitum filium, neq; ingeniti parté vllo modo. Extitisse ex nullo subiecto cuiusquã volũtatis aut consilii, ante tempora & secula: quodq; sit plenius deo, vnigenitus, inuariabilis, & antequã gigneretur vel códeretur, vel fundaretur, non erat. Persequũtur nos quòd dixerimus, initium habet filius, sed deus initio caret: propter hoc dictum nos persequuntur, & quod asseruimus esse, de nihilo. Hoc autem ita asseruimus, vt negaremus partem esse illum dei, vel ex subiecto quopiam extitisse: propter hęc igitur persequũtur nos, reliqua tibi sunt nota. Ex iis vero quorum in epistola nomina extant, Eusebius episcopus erat Cæsariæ. Theodotus Laodiciæ, Paulinus Tyri, Anazarbi Athanasius, Gregorius Beryti, Aetius Lyddæ, ea nunc vocatur Diospolis. Hos igitur gloriabatur Arius secum facere. Aduersarios autem nominabat Philogonium Antiochenum pręsulé, & Hellanicum Tripolitanum, & Macarium Hierosolymitanum, quos & calumniis impetere non cessabat, quòd diceret esse sempiternum filium, & omnia secula antecedere, æqualis cum patre honoris, & essentiæ eiusdem. Sed Eusebius accepta illa epistola cœpit & ipse impietatem suam B euomere. Tum tales misit literas ad Paulinum pręsulem Tyriorum.

Eusebii Episcopi Nicomedię epistola ad Paulinũ epũm Tyri. Cap. 6.

Δεσπότης, hoc loco Dominus est, seruilior, vt videtur vox, quam τ̃ κυρίς

Domino meo Paulino, Eusebius in domino salutem. Neque studium, domini mei Eusebii pro veritate silentio mandatum est, sed peruenit etiam ad nos vsque, nec de illa taciturnitas tua. Nos vt par fuit, magno gaudio, à domino nostro Eusebio, à te dolore affecti sumus. Metuendum enim tãti viri taciturnitate victoriam nobis ereptum iri. Quapropter te, qui non ignoras indignum esse bono & intelligente viro, absurdam sententiã tueri, obticeréue ea quæ esse vera sciat, incitata per spiritum ratione, obsecro vt de his tandem scribere incipias. Hoc & tibi & auditoribus tuis vtile est futurum, pręsertim si scriptionem consentaneam scripturæ & insistentem vestigiis cum sermonum tum sententiarum ipsius, instituere volueris. Neque enim esse duo ingenita audiuimus, domine, neque vnum in duo diuisum, nec corporeum quicquam passum didicimus aut credidimus. Sed vnum quidem ingenitum, vnum vero ex ipso verè, & non ex essentia eius factum, penitus expers naturæ ingeniti, neque ex illius essentia existens, sed quod factum prorsus diuersum natura & potestate, ad perfectam similitudinem affectionis & potentię creatoris extiterit. Cuius initium non modo oratiõe explicabile, sed etiam cogitatione siue hominum, seu quorumcunque his potiorum, incomprehensibile esse credidimus. Idq; non subiectione ra-

A ne rationis nostræ, sed edocti à scriptura asserimus, conditurã cadere in hoc & fundationem & generationem, esseq; natura inuariabili & ineffabili cũ similitudine eius qui fecerit, didicimus: quemadmodũ ipse ait Dominus, Deus condidit me initio viarum suarum, & ante secula fundauit me, prius quàm vlla vallis esset gignit me. Quòd si hoc ex ipso est, ab ipso scilicet erat tanquã pars eius, siue ex defluxu essentiæ, iam non cõditũ aut fundatũ perhiberetur. Neq; tu profecto ignoras domine. Quod enim sit ex ingenito, condi amplius vel ab alio, vel à seipso, aut fundari nequeat, cum sit ab initio ingenitum. Si vero quoniã genitus dicatur, subindicare videtur, genitum ipsum ex paterna essentia, indeq; habere eandem naturam, meminerimus nõ de ipso tãtũ legi in scriptura, hoc quod GENITVM dicimus, sed etiã de aliis per omnia naturæ diuersæ. De hominibus enim dicit filios genui & amplitudine extuli, sed ipsi me reprobauerũt. Et deũ genitorem tuum dereliquisti. Et alibi: quis est qui peperit tessellas roris? non sanè naturam de natura, sed de singulis quæ facta sint, generationẽ ex sententia ipsius narrans. Nã ex eius essentia nihil, sed ex sentẽtia eius vnumquodq; factũ est, ita quidẽ vt est factum. Ipse enim deus est. At alia verbo ad similitudinem ipsius referuntur, alia libera sua voluntate illam consequuntur. Cęterum vniuersa per ipsum à deo facta sunt, omnia aũt ex deo.

&c. & sic Epiph. Prouer. 8.c. Esa. 1.a Deuter. 32.c

B Quæ accipies & perpolies pro tributa tibi diuinitus gratia, operamque dabis vt quãprimum ad dominum Alexandrum perscribas. Neq; mihi dubium, quin tuis eum sis literis in viam reuocaturus. Saluta oẽs in domino: conseruet te, domine, bene valentem & orantem pro nobis gratia diuina. Huiusmodi literarũ mutua illi missione ad bellum contra veritatem armabantur. Tum blasphemia hac in Aegyptiacis & Orientalibus vbiq; ecclesiis dispersa, discordiæ singulis in oppidis & vicis pugnæq; de diuinis dogmatis oriebantur. Multitudo aũt spectatrix diiudicatrixq; aderat, cuius pars his, pars illis accedebat. Erantq; omnia Tragico luctu digna. Nõ enĩ vt quondam externi & hostes grassabãtur in ecclesias, sed ciues, familiares, conuictores, in se mutuo linguas pro hastis exacuebant, vel vt rectius dicã, armabantur eiusdem constitutionis ac corporis membra ipsa mutuo aduersus sese.

Nicea illa ingens synodus. Cap. 7.

His cognitis sapientissimus rex, primum omnium conatus est fontem huius mali obstruere. Itaque misit quendam celebri sapientia cum literis Alexandriam extinguendæ discordiæ gratia, & spe reconciliationis partium. Qua falsus, nobilem illam coegit Nicææ Synodum, cõcesso episcopis vnà cum suis vsu publicorum asinorum, mularum, iumentorum & equorum. Cumq; conuenissent quotquot viæ laborem potuerant perferre, contulit & ipse se Nicæam, cupidus & videndi episcoporum cœtum, An. do. 327

&

& conficiendæ inter ipsos concordiæ, iussitq́; omnia eis necessaria liberaliter suppeditari. Fuit aũt numerus episcoporum congregatorum decem & octo supra trecentos. Romanus episcopus senio cõfectus ipse non affuit, misit tamen presbyteros duos qui cõpositioni interessent. Multi tum apostolicis donis excellebant, multi ferebant in corpore suo, iuxta diuum Paulum inustas notas domini Iesu. Ex horum numero constat Iacobum episcopum Antiochiæ in Mygdonia, quam vocant Syri & Assyrii Nisibin, mortuos suscitasse & vitæ restituisse, aliaq́; fecisse innumerabilia miracula, quibus in historia, quæ Philotheos inscribitur, separatim expositis, nõ putaui hac in narratione locum futurum. At Paulus episcopus Neocæsarię, castellũ hoc est in ripa Euphratis, rabiem Licinii senserat: debilitatas enim gerebat manus ambas, contactas candente ferro & correptis enectisque articulorum mobilibus neruis. Aliis oculi dextri effossi erant aliis dextra eneruata brachia, in quibus & Paphnutius AEgyptius conspiciebatur. Et vt breui absoluam cernere illo in conuentu erat populum quendã Christi testium. Non tamen expers erat diuinus ille & celebris cœtus aduersariorum quoque, intererant enim nonnulli haud inelegantes sed exulcerati, & quasi breuia pelagi occultantes malitiam suam, clandestini blasphemiæ Arianæ patroni. Cum autem iam vniuersi conuenissent, præparatus erat à Rege locus amplus in Regia instructus subselliis & soliis quæ episcoporum numero sufficere possent, atque ita debito ipsis honore habito, iussit introire & consultare de re proposita. Ipse quoque cum paucis postremum omnium ingressus est, & paruo in soliolo posito assedit, pręfatus veniam prius & petita cõcessiõe ab episcopis. Tum vnà cum illo totus ille diuinus cœtus consedit. Et mox Magnus Eustathius, qui Philogonio, cuius supra meminimus, in meliorem vitam digresso, inuitus pręsul ac pastor ecclesiæ illius fuerat, omnium episcoporum sacerdotumq́; & Christi amantis plebis cõsensu constitutus. Is laudũ igitur flosculis coronam texuit Regio capiti, & studio erga diuinum negotium illius gloriæ præconia rependit. Qui cum dicẽdi finem fecisset, laudatissimus rex mentionẽ habuit de concordia, & consensione, reuocata omnibus in memoriam superiorũ tyrannorum crudelitate, & qua suo beneficio quàq́; honorifica pace fruerentur: tum nihil dixit esse indignius quàm hostibus domitis, cũ qui rebellare auderet inueniretur nemo, ipsos se mutuo impetere, & voluptatem ac risum conciliare inimicis: pręsertim in disputationibus rerũ diuinarum, in quibus haberent sanctissimi spiritus doctrinam perscriptam. Euangelici enim & apostolici libri, necnon antiquorum prophetarũ oracula planè instruunt nos, inquit, sensu numinis. Proinde hostili posita discordia, sumamus ex dictis diuini spiritus explicationes quęstionum. Hæc & his similia memorabat ille velut amans paterni nominis filius sacerdotibus, tanquam patribus,

A patribus cupiēs cōfieri apostolicorū dogmatū vnitatem. Quibus & assensus maximę cōuētus partis accessit, interq́; se concordiā & sanitatē dogmatum cōstituerunt. Pauci tamen quorū & supra meminimus, & pręter hos Menophātus Ephesi⁹, Patrophilus Scythopolitanus, & Theogonius Nicęę, itēq; Neroniadis Narcissus, est aūt Neronias, alterius Ciliciç vrbs, quę nūc vocatur Irenopolis, & cum his Theonas Marmaritanus, Secundusq́; Ptolemaidos AEgyptię episcopus: hi igitur Apostolicis dogmatis refragabātur suscepto patrocinio Arii. Habebant & dictatā fidei doctrinā, quam in commune proposuere, quam lectam discerpere omnes clamantes germanam synceramq́; non esse. Cūq́; per tumultuationem non mediocrem ipsorum perfidia & impietas accusaretur, metu illi correpti exurrexere primi, & Arium abdicatione sua damnarūt, excepto Secūdo & Theona: atque ita amoto impietatis impedimento, cōcorditer vniuersi dictarunt eam fidem quę ad hoc vsque tempus in ecclesiarū cura seruatur, quā & in subscriptionibus suis cōfirmarunt, atque ita consilium dimissum est. Quos autem paulo antè nominauimus, fraudulenter & non simpliciter illi cōsensérant, testimonio sunt ea quę postea ipsi mouere contra propugnatores pietatis, & quæ ab his sunt aduersus illos scripta. Eustathius enim ille Antiochiæ episcopus, de quo & ante mentionem feci, de ipsis hæc scripsit, docēs B prius quid actum fuerit, & blasphemiis refutatis, interpretatione etiam exposita prouerbiorum huius dicti, dominus condidit me initio viarum suarum ad opera sua. Prouer.8.c

Index factionis Arianę ex scriptis Eustathii & Athanasii. Cap.8.

VErum nunc ad ea quæ gesta sunt. Itaque cum propter hęc Synodus Nicææ coacta fuisset maxima, congregatis episcopis ducentis numero, vt septuaginta qui superfuerint taceam. Nam propter multitudinis turbā non habeo certum numerum dicere, præsertim cum ne fuerim quidem nimis in comperiendo diligens, cumq́; de fidei ratione quæreretur, euidēs iudicium proferebatur libellus Eusebianæ blasphemiæ. Quo lecto, omnes qui audierant, detrimentosę illius peruersiōis, dolore, ipse autem autor ingēti pudore, affectus est. Ac iā quidē officina Eusebiana patefacta, nefarioque scripto in omni conspectu discerpto: nonnulli tamē ex cōposito prætendentes pacis nomen compescuere eos qui optima dicendo prosequerētur. At illi Ariana demētia infatuati, veriti ne in tanti consilii vnanimi consessu damnati exilio multarētur, prosiliunt in medium, & anathemate ipsi exterminant reprobatum dogma, suaq́; manu cōcordi huic sentētiæ subscribunt. Et præsidentię quidem suę loca plurimos assiduitate summa præhensantes, retinuere, cum potius deberent pudore cōfusi retrocedere, sed nūc clandestino, nunc palàm, damnatas opiniones interpretātur, variasq́; struunt argumentorum insidias. Quęrentes autem firmare zizaniæ plan- Epistola Eustathii

 tas, intel-

tas,intelligentes metuunt,& cognitores fugiunt,itaque expugnant præco A nes pietatis.Sed nos in ea opinione non sumus, impios homines plus quã numẽ diuinum valere posse: vt enim iterum vires comparent roburq́ue faciant,iterum mox opprimentur,iuxta graue dictum prophetæ Esaiæ. Hactenus Magnus Eustathius. At certaminum horum socius & propugnaculum veritatis Athanasius, qui laudatissimo præsuli Alexãdro successit, An.do.333 epistolæ quam Aphricanis misit etiam hęc inseruit. Cum enim qui conuenerant episcopi vellent ab Ariana impietate inuẽtas dictiõcs tollere, illud quod aiebant DE NIHILO,& quod appellabant creaturã & facturã filium.Et hoc fuisse aliquando cum non fuerit,& esse mutabilis naturæ, reponere autẽ scripturas de quibus constaret:nempe filium esse ex deo natura,vnigenitum,verbum,potentiam,sapientiã solã patris, deum verum, vt dixerat Ioannes,& Paulus scripserat,Resplendentiam gloriæ & characterem substantiæ paternæ. Tum factio Eusebiana impulsa ab improbitate sententiæ suæ,ita inter se colloquebantur:coniungamur & nos,nam & ipsi sumus ex deo,vnus est enim deus,ex quo sunt omnia.Et vetera præteriere,ecce innouata sunt omnia,omnia autem ex deo. Recensebant etiam quod in Pastore scriptum est.Primũ crede vnum esse deũ qui omnia condidit,fecitq́; de nihilo vt essent.Vbi creaturæ propterea quòd à seipsis absque autore non sint, sed initium habeant,factæ à Deo dicuntur,at filius B solus peculiariter ex patris essentia est.Hoc enim propriũ vnigeniti & veri verbi Dei.Atq; hęc in causa fuere cur asscriberetur EX ESSENTIA Postea interrogati pauculi illi vt videbãtur,ab Episcopis,an faterẽtur,non esse creaturã filiũ,sed potentiam sapientiamq; solam patris, ac imaginem sempiternam & per omnia indeprauabilem patris,ac deum verum:deprehensum fuit Eusebianos nutu inter se significare,cõuenire eadem etiam in nos,qui & ipsi dicamur imago & gloria dei.Et de nobis dictum esse, semper enim nos qui viuimus,& potestates multę sunt.Et egressa est omnis potestas dei ex AEgypto,itemq́; eruca & locusta vocatur ingens potestas. Et Psalm.45.d dominus potestatum nobiscum,susceptor noster deus Iacob.Iam nos proprios quoque esse dei non simpliciter planum fieri potest, cũ ille nos etiã fratres appellarit.Quòd si deum verum esse filium aiunt,se nõ lædere, factum enim verũ esse.Talis fuit Arianorum corrupta sentẽtia. Ibi animaduersa fraudulẽtia allegarunt Episcopi ex scriptura,resplendescẽtiã, fontẽ, Psalmo.35.c flumen,charactera ad substantiam,& hoc in lumine tuo videbimus lumẽ. Ioan.10.f Et hoc,Ego & pater vnũ sumus,& luculentius deinceps ac compendiosius cõscripsere,EIVSDEM CVM PATRE ESSE FILIVM ESSENTIAE:quod superioribus locis omnibus significaretur.Quòd autẽ obmurmurare solẽt in scriptura has voces nõ reperiri,stolida est refutatio. Qui enim ex alienis à scriptura verbis struxere impietatẽ (sunt enim certe aliena à

A aliena à ſcriptura hęc: DE NIHILO, & FVIT aliquãdo cũ nõ eſſet) queruntur ſe de iis quæ in ſcriptura nõ reperiãtur, quorum tamen eſt pia ſententia, eſſe dãnatos. Ipſi enim ore ſuo quæ quaſi in fimo repererant plané protulerũt à terra: Epiſcopi vero non ſibi illas voces confinxere, ſed teſtimonio vſi patrũ ita perſcripſerunt. Fuere enim Epiſcopi veteres ab hinc annis circiter trecentos triginta, vnus Magnæ Romæ & alter veſtrę vrbis, qui redarguerunt aſſerẽtes creaturam eſſe filium, & nõ coeſſentialem cum patre: neque hoc latebat Epiſcopũ Cæſariæ Euſebium. Qui initio concurſitans cum Arianis, poſtmodo autem ſubſcribens Nicænæ ſynodo in ſuis etiam libris teſtatus eſt & affirmauit reperiri quoſdã priſcos doctos & ſpectatos Epiſcopos ac ſcriptores, vſos coeſſentialitatis voce de patre & filii diuinitate. Illi itaq; occultato morbo ſuo, territi enim fuerãt multitudine epiſcoporum, aſſenſerũt iis quæ tum expoſita ſunt, accuſationẽ propheticam accerſentes. Clamat enim aduerſus ipſos huius vniuerſitatis Deus, populus iſte labiis me honorat, ſed cor ipſorum longe abeſt à me. Theonas vero & Secundus quum idem facere nollent conſenſu omniũ abdicati ſunt, Matth. 15. a Marc. 7. b quippe quibus Arii blaſphemia potior quàm Euangelica doctrina fuiſſet. Poſthæc reuerſi in conſilium conſcripſere Eccleſiaſticæ adminiſtratiõis leges viginti. Cum autem Melitius qui non diu ante Arianam rabiem, perue-
B nerat ad Epiſcopalem dignitatẽ, poſtea conuictus certorũ maleficiorum, à diuo Petro Alexãdrino Epiſcopo, qui & corona teſtimonii redimitus eſt ab illa fuiſſet deiectus, neque æquo animo ferret emẽdationis ſententiam, cõpleretq; Thebaida & vicinã AEgyptum tumultu & motibus, exercens plane contra Alexandri præſidentiam tyrannida quadam: ideoq; ſcripſere eccleſiæ Alexandrinæ, quę decreuiſſent aduerſus illius rerum nouarum ſtudium. Eorum, hoc eſt exemplum.

De Melitio AEgyptio. A quo Melitiani nunc quoq; reſtant, & Synodica epiſtola de eodem. Cap. 9.

EPISTOLA E CONCILII NICAENI.

SAnctæ & ingenti, Dei gratia, eccleſiæ Alexãdrinæ, & dilectis fratribus AEgypti, Libyes, Pentapolis, Nicænum conciliũ & magnus ac ſanctus conuentus cõgregatorum Epiſcoporum ſalutem. Poſteaquam diuina gratia & opera piiſſimi regis coactus eſt magnus & ſanctus conuentus Nicęæ diuerſis ex prouinciis ac vrbibus, neceſſariũ eſſe cenſuimus ab illo communiter etiam vos literas accipere, vt intelligere poſſetis quæ ſint cum propoſita & inquiſita, tum decreta & cõfirmata. Primum corã piiſſimo rege noſtro inquiſitum eſt in impia Arii dogmata, viſumq; omnibus illa communibus ſuffragiis anathemate exterminari oportere, vnà cũ verborũ ac ſen-

tentiarum blasphemia, quibus vsus est in maledicendo filio Dei, quem diceret esse DE NIHILO, & non fuisse priusquã nasceretur. Et fuisse aliquando cum nõ esset, & libertate volũtatis suæ in bonum ac malum procliuem fuisse Dei filium. Hæc omnia anathemate exterminata sunt à sancta Synodo, quæ ne audire quidem sustinuit tantæ impietatis ac vesaniæ sententias, & illa maledicentiæ vocabula. Qui quidé eum finis exceperit, aut vos iam audiuistis, aut estis paulo pòst audituri. Nobis scribere nõ placuit, ne insultare videremur homini dignum suorum scelerũ manupretiũ consecuto. Tantum tamen impietas illius valuit, vt etiam Theonam Marmaricenum & Secundum Ptolemaidos Episcopum inuoluerit: quibus & ipsis eadem est merces persoluta. Sed cum diuina gratia liberauerit AEgyptũ, ab hac sententiæ peruersitate & blasphemiis istis, atque etiam eorum personis qui ausi fuere turbas & dissidia excitare in pacato diuinitus populo, restent autem Melitianæ petulãtiæ, & eorum quibus ipse ecclesiasticos honores mandauit, opera, significabimus vobis, dilecti fratres, quid de illo quoq; synodus decreuerit. Cõstitutiõe igitur & humanitate dictæ synodi, cũ esset re vera nulla venia dign°, iubetur Meliti°, remanere in sua vrbe, ita vt neq; cõciliandi, neq; mãdandi honores ecclesiasticos potestaté habeat, nec vlla in vrbe aut regione cũ hoc proposito versetur, obtinereq; nudum honoris nomen. Cęterũ qui ab illo honores sunt cõsecuti, eos placuit sacratioribus suffragiis cõfirmatos, hac lege cõiunctionis vsum retinere, vt ipsis quidem & honores salui sint & functio cõcessa, secundi tamen habeantur omnibus qui in quacunque ecclesia aut vicina administratiõe post præmissam inquisitioné à venerabili collega nostro Alexandro præfecti fuere: ne vel liceat his vllius pro sua cupiditate nomé cõciliãdi honoris gratia subiicere, neu quicquam moliri extra sententiã episcoporũ catholicę & Apostolicę ecclesię, qui sub Alexãdro sunt. Qui vero dei gratia vestrisq; precibus, factionibus nõ studuerũt, reperti intaminati in vniuersali & apostolica ecclesia, iis liberum sit nomina quibuscũq; honores conciliare voluerint allegare, qui modo forte nostra nõ sint indigni, breuiterque agere omnia pręfinita legibus & statutis ecclesiasticis. Quòd si quis forte ecclesiæ pręsul obdormierit, ius esto paulo ante receptis succedere in locum demortui, si modo & mereri videbuntur, & populus elegerit, sic tamé vt suffragiũ & quasi cõsignatio accedat episcopi catholicę Alexãdrinę ecclesię. Hoc cum vniuersis cõcessum sit, Melitii tamen ipsius excepimus personã propter superioré ferociam, & intemperanté petulantiã illius, ne quam autoritatem potestatemq; obtineat homo ferox ad similia prioribus designãda. Hęc proprie & peculiariter ad AEgyptum adq; sanctiss. Alexandrinã ecclesiã pertinent. Quæ aũt præterea statuta decretaq; sunt, cũ affuerit dominus & venerabilis collega fraterque Alexãder, ipse vobis, quibus & pręfuit & interfuit om

Secũdarios illos innuit

A

B

A fuit omnibus,explicabit.Annũtiamus etiã vobis de concordia sacratissimi pascha nostri,hanc partem quoq; vestris precibus obtinuisse perfectioné. Ita vt omneis orientales intrepide,quotquot non fecerũt prius nobiscũ & cum Romanis,iisq; qui à primis téporibus obseruarunt, de cętero nobiscũ celebrent.Gaudétes igitur tantis perfectionibus,obq; publicã pacem & omniũ sectarum amputationé,accipite honorificentius & amantius collegam nostrũ vestrum episcopũ Alexandrũ,cuius admodum sumus pręsentia delectati,quiq; hac ætate tantũ laborem subiit vestræ cõmnnis quietis conficiendæ gratia,vt quæ bona essent dogmata firma retinerétur,per dominũ nostrũ Iesum Christũ,secũdum voluntatem cõfecta,vt quidem credimus,dei & patris,in spiritu sancto,cui gloria in secula seculorum, amen.

TRINITAS COESSENTIALIS ET SEMPITERNA.

Atque hanc quidem medicinam adhibuit Melitio diuinus ille Põtificum conuentus.Remansere tamen vsq; in hoc tempus dementię illius reliquię, suntq; ibi monachorum agmina quædam,qui neq; sani dogmatis fidem habent,& nouos in re ecclesiastica ritus vsurpant,nõ abhorrẽtes ab amentia Samaritarum & Iudæorum.Sed rex literas misit ad eos quoque episcopos qui ad conuentum venire nõ potuerant,& illos quę acta essent certiores fecit.Quarum exemplum operæpretium facturum me putaui, si narrationi insererem,cum ex his amor erga deum ipsius planè perspici possit.

B

Epistola Imp.Constantini ad absentes epós de actis cõcilii. Cap.10.

CONstantinus Augustus ecclesiis. Reipsa & de mea felicitate comperi, quanta sit benignitas diuinę potentiæ:itaque & in hoc ante omnia mihi proposui elaborandum,vt à beatissimis catholicę ecclesię turbis, vna fides & concors dilectio ac erga omnipotentem deum pietas obseruaretur. Sed quoniam hoc aliter stabili firmoq; ordine constitui non potuit, quàm in cœtu omnium aut saltem plurimorum episcoporum coacto,singulatim inter ea quę sacratiss.ad cultum pertinẽt diiudicaretur, Eam ob rem quam plurimis collectis,me quoq;,tanquam vno è numero vestro pręsente: Minime enim negauerim,quo maxime gaudeo,esse in societate ministerii vestri:eousque de omnibus conueniẽte inquisitione tractatum fuit, dum omnia contemplanti Deo placita sententia ad concordiam vnitatis producerẽtur in lucem,neque quicquam dubiũ ambiguumq; in fide vspiam relinqueretur.Ibi etiam quæstione mota de sacratissimo paschatis die vnanimi sententia decreuere,rectum esse vbiq; gentium illud eodem die celebrari. Quid enim à nobis honestius quid grauius fieri possit, quàm istam festiuitatem vnde spem habemus immortalitatis, eodem ordine & manifesta ratione obseruare infallibiliter vniuersos? Ac primum quidem indignum visum est,peragere sanctissimam illam festiuitatem consuetudinis Iudaicę imitatione,qui ipsi nefarie manibus propriis excæcant animos suos:possu ἔχρι τοῦτου

mus enim Iudæorum reiecta gente, veriore ordine, qui à tempore passionis & die est hucusque seruatus, completionem obseruationis huius etiam ad futura secula trāsmittere. Proinde nobis cum inimicissima turba Iudæorum commune esse nihil debet, qui à saluatore in aliam sumus viam inducti: quorumq; sacratissimo cultui legitimus cursus ac decēs præscriptus est. Hūc igitur vnanimiter tenentes fratres venerabiles, à turpi illa conscientia sese quisque nostrum abstrahat. Est enim profecto perquam absurdum, gloriari illos absq; magisterio suo hæc à nobis seruari nō posse: quorum quæ potest obsecro esse intelligentia. Qui ab illo tempore quo dominū interemerūt, mētibus capti, non ratione, sed quodam effreni impetu sequuntur quo quemq; insita rabies sua impulerit. Ex eo hac quoque in parte veritatem vsq; adeo nō vidēt, vt semper multumq; erroribus implicati, pro conueniente emendatione, eodem in anno iterum pascha celebrent. Quid est igitur quod illos suadet sequi, quos horribili errore laborare constat. Non enim certe iterū eodem in anno pascha feriari sustineamus. Sed his etiam demptis par erat prudentiam vestram summo studio & ardentissimis votis anniti, ne quam similitudinē puritas animi vestri referret rituum hominum pessimorum. Ad hęc etiam hoc cogitandū est, nefarium esse, in re tanta, & tātæ festiuitatis cultu discrepantiā inueniri. Vnam enim tradidit nobis libertatis nostræ diem Saluator noster: nēpe illam sacratissimæ passionis, vnā item vniuersalem esse voluit ecclesiam, Quæ & si partibus in multa ac diuersa loca distributa est, vno tamen spiritu, id est diuino consilio fouetur. Hoc quoque consideret sapientia sanctitatis vestræ: quàm sit horrēdum & deforme, eisdem diebus alios esse ieiuniis, alios cōuiuiis operatos? Postq; Paschales ferias, alios festa & quietem sectari, alios seruire ieiuniis. Ipse igitur diuina vult prouidentia, quod & vos ipsos sentire confido, hæc conueniente emendatione perfici, & ad vnam quandam formam reduci. Eam ob rem cumque perfici hoc æquum sit, ne qua nobis cū parricidis & domini nostri iugulatoribus intercedat communitas: cumque constitutio ipsa sit honesta quam sequūtur vniuersæ occidentalium, meridionalium, Septentrionaliū orbis terrę partium ecclesiæ, atque etiam nonnullæ in quibusdam Orientalibus locis, ideo in præsentia iudicarunt omnes conuenire, & ego vestram sapientiam libenter esse facturam promisi, vt quod quidem in Romana ciuitate, Italiaq; & Africa tota, itemq; AEgypto, Hispaniis, Galliis, Britanniis, Libya, vniuersa Græcia, & Præfectura Asiana ac Pontica, & in Cilicia, concordi sentētia obseruatur, id vestra quoque intelligentia cupide amplectatur: quam considerare decet, non modo quanto amplior memoratis in locis ecclesiarum sit numerus, sed etiam iustissimū esse vt omnes communiter, id maxime velint, quod rationis exquisitio exigere videatur, neque vllam nobis cum Iudaico periurio communitatem esse opor-

A se oportere. Vtque dicam in summa breuiter quod res est, omnium communi placuit iudicio sacratissimam paschatis festiuitatem, vna eademque die peragi: nam minime debet esse in tanta sanctitate vlla dissonantia: visumque est hanc sententiam, honestatem summam comprehensuram, in qua nulla prorsus esset alieni erroris & peccati confusio. His ita institutis, suscipite lubentibus animis cælestem gratiam & planè diuinũ mãdatum. Quicquid enim in sacris episcoporum conciliis constitutum fuerit, id ad diuinam voluntatem est referendũ. Quare quæ à vobis perscripta sunt omnibus dilectis nostris fratribus exponere, & ipsi superius dicta, ac obseruationem sacratissimæ diei suscipere & constituere debetis. Ita cum in diu desideratum vestræ affectionis conspectum venero, in vna eademque die sanctas vobiscum ferias celebrare, & vndique gaudio voluptateque affici à vobis potero, vbi videro diabolicam sæuitiam à diuina potentia nostris actis esse sublatam, florente vbique vestra fide paceque ac concordia. Seruabit vos deus, fratres dilecti.

De frumento donato ecclesiis, & aliis virtutibus imperatoris. Cap. xi.

HAec scripsit iis qui abfuerant. Sed præsentes numero decem & octo supra trecentos, beneuolentia summa complexus, & suauissima oratione allocutus est, & muneribus affecit, omnibus etiam cœnam dedit, vno in lo B co plurimis sedibus præparatis præcipuos adhibens mensæ suæ, reliquis passim iussis discumbere. Conspicatis autem quibusdã dextros effossis oculos, intellecta constantia pietatis illorum ob quam hoc supplicium passi fuissent, admouit labra sua sauciatis locis, credens se inde benedictionem sugere. Sed peracto conuiuio, rursus omnibus dona tribuit, misit & literas præfectis prouinciarum, quibus imperauit, vt frumentum præberetur virginibus ac viduis, & iis qui diuinis functionibus vacarent, ea quidem mensura, quam magis ipsius benignitatis ambitio, quàm accipientium vsus cõfecerat: horum trientem etiamnum accipiunt. Cum Iulianus quidem ille impius eripuisset vniuersa, qui vero ei successerat, ea quę iam dantur impe rasset præberi, quòd tũc fame grassante vectigalia essent imminuta. Quod si triplum fuit in Constantina collatione, facile fuerit volenti perspicere illius regis munificentiam. Sed ne hoc quidem mandandum silentio visum est. Rixatores enim quidam accusationes aduersus aliquot episcopos composuerant, illarum libellos obtulerant regi, qui acceptis, antequam concordia perficeretur, mox lino colligauit & obsignauit annulo suo, iussitque asseruari. Postea consensionis opere absoluto, prolatos in mediũ coram omnibus inflammauit, iureiurando dato, nihil esse quicquam illorum à se lectum. Non enim, inquit, sacerdotũ exorbitationes vulgo innotescere oportet: ne illis offensi, ad delinquendum reddantur audaciores. Aiunt & hoc adiecisse. Se si forte oculis conspexisset suis episcopum alienum torum labe

Iouianus.

factantem,obtectum paludamento sceleratum facinus, ne cui forte cernentium illud visum noceret.Hac monitione tantoque honore sacerdotibus habito,hortatus est vt suum quisque ouile capesseret.Ego autem Arianorum execrandæ peruersitatis causa, qui non solum cómunes patres despiciunt,sed etiam suos negant,inseram narrationi epistolam Eusebii Cæsariensis quam scripsit de fide,qua manifeste redarguitur furor illorũ: hũc enim venerantes vt consentientem,scriptis eius protsus contradicunt. Scripsit autem hãc epistolam, Arianis quidem defectionem ipsius,vt apparet, insimulantibus:sed scripta ipsa scriptoris propositum,& quæ de ecclesiastica fide sint acta melius declarabunt. A

Epistola Eusebii Cæsariensis Episcopi de exposita fide Nicææ. Cap.12.

QVæ sint acta in magna synodo Nicçæ coacta,videmini iam aliunde didicisse:solét enim rumores rerum gestarum certam iudicationem præcurrere:sed ne qua de fama,alienum veritatis nuntium accipiatis,necessitate suadente,transmisimus vobis,primum propositam fidei à nobis descriptionem,deinde alteram quam ipsi edidere adiectis quibusdam ad nostras voces.Nostra igitur descriptio coram dei amantiss.rege pellecta,& bona probataque inuenta,ad hunc sese modum habet.

FIDES à nobis exposita,ita vt accepimus à veteribus episcopis, & in prima institutione,& cum lauacro tincti sumus,quemadmodum docent diuinæ scripturæ : nosque in presbyteratus ac episcopatus functione credidimus atque docuimus,itaque & nunc credentes proponimus fidem nostrã. Ea hæc est.CREDO in vnum deum patrem omnipotẽtẽ, factorem vniuersorum visibilium ac inuisibilium, & in vnum dominũ Iesum Christũ, dei verbũ,deum ex deo,lumen ex lumine,vitam ex vita, filiũ vnigenitum, primogenitũ totius creationis,genitũ ex patre ante omnia secula, per quẽ & omnia facta sunt.Qui propter nostram salutem carnem induit, & inter homines est versatus,excruciatus,tertia die resurrexit,& ascendit ad patrẽ, reuersurusq; est in gloria,iudicatũ viuentes & mortuos:credimus & in vnũ spiritum sanctum.horum quemq; esse & subsistere credentes, patrem vere patrem,& filium vere filium,& spiritum sanctum, vere spiritum sanctum: quemadmodum & dominus noster mittens ad prædicationem discipulos suos dixit,profecti docete omnes gentes, baptizantes ipsos in nomĩe patris & filii & sancti spiritus.Quæ affirmamus ita nos tenere,itaque sentire: tenuisseq; & olim ita,& in hac fide conspirasse,etiam si mors sit subeunda, anathemate excludentes omnem impiã sectam.Hæc nos ex corde & anima sensisse,ex quo sapere cœpimus,& nunc in veritate sentire profiteriq;, deum testamus omnipotentem, & dominum nostrum Iesum Christum, possumusq; certissimis probationibus demonstrare & vobis planum facere,præ- B

Mat.vlti.d.

A re, præteritis quoque temporibus ita nos credidisse atq; prædicauisse. Hac fide nostra exposita, nullus fuit contradicendi locus: sed primũ est dei amãtissimus rex, rectissime comprehensam fuisse testatus, & se ita sentire confessus: illique accedere cunctos, & his dogmatis subscribere cohortatus est: sic quidem vt vna tantũ obiectio, COESSENTIALITATIS, ascriberetur, quam & ipse est interpretatus, dici Coessentialem, qui nulla corporali affectione, nulla diuisione, nulla recisione, ex patre subsisteret, cum fieri non posset, vt materiæ ac corporis expers intelligibilis natura, corporalẽ affectionem aliquam sustineret. Hancque esse sententiam dignam diuinis & arcanis dictis. Ita philosophabatur sapientia & pietate summa rex noster, at illi prætextu addendæ dictionis COESSENTIALITATIS, hanc descriptionem confecerunt. FIDES DICTATA IN SYNODO. Credimus in vnum deum patrem omnipotentem, factorẽ omnium visibilium ac inuisibilium. Et in vnum dominum Iesum Christum filium dei, genitum ex patre, vnigenitum, hoc est, ex essentia paterna. Deum ex deo, lumen ex lumine, deum verum ex deo vero, genitum non factum coessentialem patri, per quẽ facta sunt omnia cælestia & terrena. Qui propter nos homines & propter nostram salutem, descendit & carnem humanitatemque induit, excruciatus, resurrexit tertia die, ascendit in cælos, veniet iudicatum viuentes & mortuos. Et in sanctum spiritum. Qui autem di-
B cunt, fuisse aliquando cum non esset, & non fuisse antequam nasceretur, & factum esse de nihilo, aut asserentes ex alia substantia, aut essentia esse mutabilem, aut variabilem filium dei, eos anathemate exterminat sancta vniuersalis & Apostolica ecclesia. Hac descriptione ab ipsis subiecta, non relinquentibus nobis inexquisitum quod dictum erat, Ex patris essentia, & COESSENTIALEM patri, rursus quæstiones & responsiones mouebantur, examinabaturque ratio significationis dictorum. Ibi illud EX ESSENTIA fatebantur demonstrare, esse ex patre quidem, sed non vt partem patris. Hactenus igitur & nobis rectum esse visum est assentiri sententiæ doctrinæ pietatis, quæ subiiceret ex patre esse filium, non tamen vt partem essentiæ illius. Itaque & huic sententiæ ipsi quoque accessimus, & dictionem admisimus, cum nobis ob oculos versaretur, pacis propositum, & in recta sententia perseueratio. Similiter & illud GENITVM, suscepimus. Aiebant enim quod FACTVM dicitur, conuenire reliquis communiter creaturis conditis per filium, cum quibus filius conferri non possit, proinde ipsum non facturam esse similem iis quæ ipse fecisset, sed præstantioris essentiæ quàm vt creaturæ vlli apponi deberet, quam genitam ex patre docent diuina oracula, modo ineffabili & incomprehensibili ab omni genita creatura. Ita & in hoc, COESSENTIALEM esse patris filium, excussis rationibus, conuenit. Non corporali sanè, neque mortaliũ animan-

animantum modo:quippe neque per diuisionem,nec recisionem essentię. A Imo ne affectionem quidem aliquam,aut mutationem narrationemue potentiæ paternæ,ab his enim omnibus aliena ingeniti patris natura:sed hoc sibi velle,COESSENTIALEM esse patri, nullam penitus habere cũ natis creaturis filium dei similitudinem,esseque tantum omnibus modis similem patri à quo genitus sit, non ex alia vlla substantia essentiaue nisi paterna, cui & ipsi accedere cum tali interpretatione rectum esse censuimus. Nam priscos quosdam doctos & celebres Episcopos scriptoresque scimus in disputatione deitatis patris ac filii inter alia etiam hanc dictionem COESSENTIALIS vsurpasse.Hæc de exposita fide dicta sint,in qua concordamus vniuersi:non quidem absque exquisitione, sed iuxta explicationem intellectus,quam coram dei amantissimo rege expendimus,congruẽtem cum rationibus prædictis.Etiam anathematismo ab ipsis post fidei expositionem adiecto assentiendum esse duximus, quòd à scriptura alienas voces excluderent,à quibus penè vniuersa confusio & perturbatio ecclesię immissa fuit.Cum enim diuini instinctus scriptura nulla,habeat illud DE NIHILO,&illud fuit aliquando cum non esset, & quæ deinceps addũtur,rationem habere arbitrati huiusmodi,dici ac doceri, assensi sumus decreto bono & honesto, neque enim vnquam antehac collegimus taliũ verborũ vsum.Præterea excludi anathemate,hoc,ANTEQVAM NASCERETVR NON ERAT,non absurdum iudicauimus,cũ om- B nes confiteantur eum esse filium Dei prius etiam quàm nasceretur carnaliter.Iam vero Dei amantissimus rex ratione etiã declarauit esse eum iuxta Diuinam generationem suam ante omnia secula.Nam actu nondum genitum fuisse potentia in patre sempergenitabili modo, cum sit pater semper pater,vt & rex semper & saluator,deniq; omnia, potentia semperq; se habeat ad eundem modum & similiter. Hanc necessario vobis trãsmisimus, charissimi,explanationem occultioris exquisitionis & cõsensionis nostræ. Nam optima ratione tunc stetimus vsq; ad vltimum tempus,quæ alieniora in descriptione viderentur recidentes. Mox vero omni posita contentione suscepimus ea quibus nihil lędebamur.Visum est enim nobis placide expendentibus, dictorum sententiam manifeste conuenire cum iis quæ paulo antè in nostræ fidei expositione confessi fueramus.

ἀειγεννήτως legendum

κεκριμμένα etsi in prophano quoq; est iudicij vox.

Redargutio maledicentiæ huius temporis Arianæ ex scriptis Eusebii Cæsariensis Episcopi. Cap.13.

NOn esse igitur nouam appellationem Coessentialitatis, neque excogitatam ab illius conuentus patribus,sed à maioribus ad posteritatem deuolutam,perspicuum testimonium dixit Eusebius.Idem & hoc illa in epistola docuit,omnes qui tum conuenissent, vnanimiter suscepisse expositã fidem, sed alibi quoque testatur cum honorifica imperii Constantini Magni

A gni mentione. His verbis: atque ille quidem hæc locutus Romana lingua per interpretem: fecit illis consultandi de proposita re copiam. Ibi illi priores horum culpam in vicinos suos conferebant, at hi & defensiones afferebant, & mutuas reprehensiones. Cum autem ab vtraque parte proposita plurima fuissent, disceptatioque esset initio, perquàm vehemens, audiebat rex patienter omnia, & quieta intentione ea quæ proponebantur assumebat, & vicissim vtriusque partis dicta sustentans, paulatim coniungebat secum contentiosos aduersatores, necnon placide singulos compellans oratione græcissante, cuius linguæ imperitus non fuit, & erat miti ac suaui ingenio, alios oratione cōciliabat sibi, alios deterrebat, collaudatis autoribus vtilis sententiæ. Neque destitit illos ad concordiam vrgere, donec vniuersos à disceptationibus in eiusdem sententiæ ac dogmatis societatem abduceret, vt & coniungerentur in fidei professione, & in festiuitatis salutaris tēpus idem, vniuersi consentirent. Corroborantur autem iam ea quæ omnibus fuerant communiter visa, etiam scripto & vniuscuiusq; signatione. Et paulo pòst rursum hæc similiter apposuit. His ad talem modum constitutis, dimisit cōsilium, facta singulis redeundi domós suas potestate. Quibus cum gaudio reuersis, valuit postea vna illa inter omnes sentētia, de qua coram rege conuenerat, coalescentibus quasi in vnum corpus iis qui dudum

B dissipati fuerant. Ipse rex ex hac perfectione lætatus, per has literas Synodi fructus vberrimos, cum iis qui adesse non potuerant, communicauit, populoque vbique cum vrbano tum rustico pecuniarias largitiones liberalissime decernens, celebrauit festiuitatem Vicennalium, id est, vigesimi anni Imperii sui. Sanè fautores Arii, etiam si impium non ducerent contradicere aliis patribus, saltem huic, quem ipsi admirari solent, docenti vnanimem illum consensum fuisse, fidem habere conueniebat. Sed quandoquidem cū placitis suorum quoque patrum confligtantur, at illi turpitudinis & horroris plena Arii morte considerata, fugere debebant summis viribus impietatem quam peperit. Cum autem genus mortis illius non omnibus notum esse videatur, placuit & illud narratione nostra exequi. An. do. 329.

De interitu Arii ex Epistola Athanasii. Cap. 14.

CVm non modicum tempus ille Alexandriæ cōsumpsisset, rursum animum ad debacchandum in ecclesias appulit, negareque cœpit impietatem & polliceri consensionem expositam patrum se recepturum esse. Sed cum neque diuo Alexandro neque successori cum præsulatus tum pietatis illius Athanasio probaret causam suam, rediit adiutus ab Eusebio Nicomedensi Constantinopolin. Vbi quas ille turbas dederit, & iusti in illum iudicis sentētiam, aptissime exposuit per omnia opt. Athanasius in iis quæ Appioni scripsit. Quam ipsam quoque partem insertam narrationi subiecimus. Ego Constantinopoli non fui tempore mortis illius, sed audiui relationem

tionem Macarii presbyteri qui tum affuit. Accersitus fuerat à Constantino A Arius annitentibus Eusebianis, qui cum comparuisset, interrogat rex, an teneat fidem catholicæ ecclesiæ: tum ipse iureiurando affirmauit rectè se credere, & exemplum scripturæ fidei suæ, principi obtulit, celatis omnibus, quorum causa ab Alexandro episcopo eiectus ecclesia erat, & simulatione referens dictiones scripturæ. Itaque absoluit Imperator iuratum non sensisse ea, quorum insimulatus ab Alexandro, fuisset ecclesia eiectus, sic locutus: si recta est fides tua, probe iurasti: sin est impia fides tua, & iurasti, iudicium de te erit Dei de cælo. Atque ita egressum à rege voluere Eusebiani illum solita vi introducere in ecclesiam, sed beatus Alexander restitit illis, quòd negaret inuentorem hæreseos in ecclesiam recipi oportere. Ibi deinde ad minas peruentum est ab Eusebianis qui dicerent, quemadmodum perfecissent vt ipso inuito ab Imperatore accerseretur Arius, ita Arium quamuis ei contrarium esset, postero die vnà cum ipsis in eius ecclesię communione futurum esse, erat autem cum hęc diceret sabbatum. Eam ob rem episcopus Alexander perquàm contristatus, ecclesiam intrat, & manus attollit ad deum, seque cum lamentis in faciem humi prosternit in sacrario, & iacens in pauimento orabat: aderat & Macarius qui & ipse orabat, & audiebat clamantem episcopum. Duplex autem erat postulatio. Si Arius est cras futurus in communitate ecclesiæ, dimitte me seruum tuum, neque B perdas iustum cum impio. Sin parcis ecclesiæ tuæ, cui te scio parcere, flecte oculos tuos ad verba Eusebianorum, neque tradas in vastationem & probrum hæreditatem tuam, auferque Arium è medio, ne ipso introeunte in ecclesiam, ipsa etiam vnà cum eo secta recipi videatur, neque sit posthac vllum inter pietatem ac impietatem discrimen. Hæc precatus Episcopus decessit inde cum summa solicitudine, acciditque res admirabilis & inopinata. Eusebianis enim interminantibus, ipse quidem orabat Episcopus: Arius autem Eusebianorum fiducia admodum procax, secessit tanquam ad ventris opus in sellas quasdam, ac mox vt scriptum est, pronus crepuit medius, prolapsusque statim est exanimatus. Hic finis fuit Arii, quem concordem suum summo pudore confusi sepelierunt Eusebiani. At beatus Alexander gaudente ecclesia cœtum celebrauit, in pietate & dogmatum veritate, cum omnibus fratribus, adorans & magnificans deũ valde: non quod illum mortuum esse lætaretur, quod absit (omnibus enim est hominibus hæc lex posita vt quisque semel moriatur) sed quia non humani iudicii sententia declarata, sed ipse dominus iudex fuerat inter minas Eusebianorum & preces Alexandri, condemnata secta Ariana, quam demonstrasset indignam esse communitate ecclesiastica, fecissetque palàm illum quamuis testimonium haberet Imperatoris omniumque mortalium, à veritate tamen esse damnatum. Talibus manipulis scelerati seminis collectis, vestibulumq;

Idem Ruffin' lib. 10. cap. 13. & triparti. historiæ lib. 3. c. 10.

A bulumque intuitus futuræ pœnæ suæ Arius, suam ipse impietatem supplicio accusauit. Sed iam ad narrationem Imperatoriæ pietatis nos conuertamus. Omnibus enim subiectis Romano imperio populis literas misit, quibus hortabatur illos, vt à pristino errore reuocati, saluatoris nostri disciplinæ se traderent erudiendos, atque vniuersos ad veritatem deducens, Episcopos insuper ad instaurationes ecclesiarum excitabat, non literarum modo cohortatione, sed suppeditatione etiam ambitiosa pecuniarum & rerum necessariarum ædificationi: quod ipsum & scripta indicant, hoc exemplo.

Epistola Constantini de ædificiis ecclesiarum, Cap. 15.

VIctor Max. Constantinus Augustus Eusebio. Persequente ad hoc vsque tempus tyrannide & nefariis consiliis famulos Christi saluatoris nostri, credo charissime frater, neque dubium mihi est, quoniam omnium ecclesiarum res, aut negligentia corruptę, aut metu impendentis iniurię diminutæ sint: nunc vero reddita libertate, & dracone illo à publicis administrationibus, Dei quidem prouidentia, nostro autem ministerio repulso, in ea sum opinione, nemini esse diuinā potentiā abscondità, omnesq; qui aut metu, at infidelitate, aut peccatis fuerint implicati, cognito eo qui essentialiter est, ad verum & rectum vitæ statū reuersuros esse. Quibus igitur aut tu
B præes ecclesiis, aut quo alios Episcopos, presbyteros, diaconósque in loco præesse nosti, cohortare vt studiū operamq; suam rebus Ecclesiasticis impendant, vt aut quæ restant perficiantur, aut amplientur, aut sicubi opus fuerit, noua ædificia excitentur: petes autem & ipse & reliqui per te necessaria à præsidibus nostris & prouinciali magistratu, quibus & ipsi scripsimus vt summo studio petitionibus sanctitatis tuæ obsequantur. Deus te seruet frater charissime. Huiusmodi epistolas de ecclesiarum ædificationibus ad singularum prouinciarum Episcopos dedit. Quæ autem scripserit Eusebio palæstino de curatione sacrorum librorum, ex ipsis cognosci literis rectissime poterit.

Alia Epistola eiusdem de parandis sacræ scripturæ libris. Cap. 16.

VIctor Constantinus Augustus Eusebio. In vrbe quæ nostrum nomen complectitur, auxiliante saluatoris Dei prouidentia, ingens hominū multitudo sese addixit ecclesiæ, ita admodum augescente omnium ibi numero, admodum dignum videtur etiam ecclesias in ea plures construi. Tu igitur suscipe prompto animo placita voluntatis nostræ, quòd & prudentiæ tuæ significare æquum censuimus, vt in membranis bonis quinquaginta codicum, cures planè & dilucide ab artificibus scripturæ elegātis peritis, exarari eos potissimū sacrarum literarum locos, quorum verba doctrinę & vsui ecclesiarum maxime censueris cōuenire. Dedit & clemētia nostra literas, ad generalem dispēsatorē nostrum, vt huic operi necessaria omnia sub-

ministrari curet.Nunc erit sedulitatis tuæ,vt huiusmodi codices quàm celerrime conscripti absoluantur, qui autoritate literarum nostrarum concedentiũ hoc iuris tibi,duo publica vehicula sumes quibus illi ad nos deportentur,perficiente negotium vno aliquo ex diaconis tuis. Ita enim potissimũ bene scripti in nostrum facillimum conspectum videtur esse peruenturi.Qui cũ ad nos venerit,humanitaté nostram experietur.Deus te conseruet frater charissime. Satis esse hæc possunt, de quibus coniectura, vel iudicium potius fiat,conuersum laudatissimum Regem fuisse totis viribus ad studiũ pietatis:addam tamen & supra dictis saluatoris sepulchri susceptam ab illo curam. Cum enim cõperisset vesanientes & amentia simulachrorũ cultus percitos subruisse sepulchrum dominicum,sperantes hac cõtentione saluationis nostrę memoriam obliuioni mandatum iri,illo autem in loco extruxisse impuræ diuæ ædé ad Virginalis partus contumeliã, primum dirui abominandas substructiones,deinde aggerem propter fœditatem funestorum sacrorum,longè ab vrbe disiici ac dissipari,mox ędificari templum maximum ac pulcherrimum imperauit.Quæ omnia planius docentur epistola missa ad eius ecclesiæ præsulem, Is erat tum Macarius cuius & antè meminimus,quique in magna synodo affuerat, armaque ceperat socia ad illius blasphemias prosternendas. A

Alia eiusdem Epistola ad Macarium Episcopum Hierosolymitanũ, de ædificatione diuini templi. Cap.17. B

Victor Constantinus Max.Macario.

TAnta est gratia saluatoris nostri,vt nulla dicendi facultas præsenti miraculo sufficere posse videatur.Nam significationem passiõis illius sanctissimæ,tam diu obrutam terra,sic multorum annorum spatiis fuisse ignoratam, dum communi omnium hoste sublato liberatis famulis suis appareret, omnem profecto admirationis stuporem superat. Si enim omnes quotquot vbique terrarum sunt sapientes conuenerint, iussique hac re dignam orationem habere tentauerint,ne minimæ quidem parti contentione sua satis esse facturi videntur, vsqueadeo omnem humanæ rationis capacem naturam istius miraculi fides excedit, quo planè cælestia humanis plus valere declaratur.Quapropter,hoc ego semper in primis atque solum specto, vt quemadmodum sese cotidie nouis miraculis profert veritatis fides,ita mentes omnium nostrum in sancta lege,castitate ac vnanimi cupiditate studiosiores reddantur. Quod cum omnibus manifestum esse confidam,hoc maxime tibi persuadeas velim,nihil esse maiori curæ mihi,quàm vt sacrum illum locum,quem Dei mandato, de spurci simulachri impositione,tanquam deprimente quodam pondere alleuaui, ædificiorum pulchritudine exornemus, qui ab initio quidem sanctus Dei iudicio fuit, sed multo postea sanctior prolata in lucem salutaris passionis fide effectus.De

cet

A cet igitur prudentiam tuam, ita omnia instituere & præparare necessaria, vt non modo omnibus præstantior basilica, sed etiam alia ad eum modum perficiantur, ne quid vspiam locorum quod maxime eximium sit, hanc fabricam possit vincere. De murorum autem excitatione & opere, scito commissionem habere à nobis Dracilianum amicum nostrum, qui nunc splendidissima gubernatorum nostrorum loca administrat, necnon istius prouinciæ præfectum nostrum. Imperatum enim est à pietate nostra, vt artifices ac operarii cum omnibus quæ requiri ad ædificationem à tua fuerimus certiores facti sapientia, statim per illius prudentiam tibi curentur. De columnis autem seu marmore, quicquid ipse contemplatione operis pretiosissimum ac aptissimum futurum statueris, da operam vt quamprimum nobis perscribas, quò vndecunque conuehi possint ea que côuenientia operi futura de tuis literis intellexerimus. Aequum enim est vt totius orbis terrarum maxime admirabilis locus digno splendore exornetur. Ipsius quidẽ Basilicæ testudinem vtrum laqueatam, aut alio quopiam genere operis cõcludendam censeas, velim mihi significes. Nam laqueata auro quoque illustrari poterit. Quod superest, sanctitas tua prædictos prætores certiores reddat, quot operariis artificibusq́;, & quantis sumptibus opus sit futurum, eáque omnia da operam vt ad nos quoque quamprimum referantur: non solum de marmore & columnis, sed etiam de lacunari, si hoc tibi placuerit.
B Deus te conseruet frater dilecte.

De matre Constantini Helena, & studio in extruendo templo illius. Cap. 18.

HAs literas pertulit ipsa Imperatoris mater, Egregii illa filii genitrix, & ab omnibus celebrata, tantæ lampadis parẽs & nutrix pietatis. Ea igitur tædium itineris, senectæ etiam labore contempto suscepit, nõ enim diu post illud mortua est, nata annos octoginta. Mox autem vbi locum cõspexit qui admisisset communis salutis tormenta, abominandum illam ædem dirui & aggerem exportari iussit: oppresso vero sepulchro iam apparente, visæ quoque sunt iuxta dominicum monumentum tres defossę cruces, quarum nemo erat qui non pro certo haberet, vnã fuisse domini saluatoris nostri, duasq́; reliquas simul actorum in crucem latronũ. Ignorabatur tamen illa quæ dominicum tetigisset corpus, & pretiosi sanguinis stillicidia excepisset. Sed beatus Macarius præsul vrbis illius, tali ratione dubitationẽ hãc explicauit. Fœminę enĩ primarię quæ diuturno morbo teneretur, singulatim quamque crucem cũ ardentibus precibus admouit, atque ita arcana vis cognita est. Cum enim primum hæc crux muliebre corpus contigisset, grauem mox repulit morbum, & illam pristinę restituit sanitati. Ita Imperatoris mater comperta re quam desiderauerat, clauorũ alios Galeæ regiæ inseruit, qui pręsidio essent capiti filii sui, & hostium tela repellerẽt: alios frenis

equestribus coniunxit,& regi protectionem parans,& priscum vaticinium A
zach.14.d. implens: longum enim est cum Zacharias propheta clamat: Et quod in frenis fuerit, sanctum erit domino omnipotenti. Particulam autem crucis saluatoris, in Regia collocandam sepofuit, reliquũ ex argẽto fabricata capsula in eam inclusit, episcopoq; vrbis dedit asseruandam, vt monumẽtum salutis extaret ad posteritatem. Vndique autem omnis generis materiam artificibus suppeditans, maxima & clarissima illa templa extruxit, quorum pulchritudinem & magnitudinem hoc loco exponere superuacuũ duxi, currentibus illuc, vt ita dicam, vniuersis Dei amantibus ad tantæ magnificẽtię spectaculum. Fecit & aliud dignum memoria laudatissima illa & suspicienda Regina. Congregatis enim Virginalis vitæ cultricibus plurimis, sedilibus præparatis discumbere illas iussit, & ipsa vt famula circumiẽs ministrauit, cibum apponens, & pocula porrigens, & vinum infundens, & pelui allata de vase manuali affudit aquam manibus illarum. His & aliis cõsimilibus peractis rediit ad filium, & multis præceptis de pietate filio datis, valedicendiq; benedictionibus consumatis, ex hac vita in meliorem transiit. Atque illa quidem mortua eo fuit affecta honore qui deberetur tanta cura tantoque feruore persecutæ cultum omnium creatoris dei. At Arii factio ad concilia improbissima reuersi sunt.

Transitus illegitimus Eusebii Nicomediensis, & Epistola Constantini contra Eusebium & Theogonium ad Nicomedienses. Cap.19. B

EA enim de causa manus suas non subtraxere concordiæ fidei, quo induti ouium pelles, vt lupi grassari possent. Nam diuino Alexandro qui Ariũ cõfinxerat oratiõe sua, illo inquam Byzantio, hoc enim tum nominẽ Constantinopolis appellabatur, in vitam meliorem translato, Eusebius aduocatus impietatis, oblitus earum legum quas paulo antè cum aliis pontificibus conscripserat, mox Nicomedia deserta Constantinopolitanum arripuit solium, cum planè Canon interdicat omnibus cum presbyteris tum Episcopis, transgressione in alias atque alias vrbes. Mirum tamen esse non debet, fuisse audaces illos in prætereundo alias leges, qui ita contra vnigeniti diuinitatem insaniuerant. Neque primum huic nouitati ille studuit, sed iam ante idem facere ausus fuerat: commissa enim sibi quondam Beruto, illã relinquẽs, Nicomediã occupauerat, qua postea est exactus synodi sentẽtia ob manifestã impietatẽ suã, vnaq; etiã Nicęa Theogonius, idq; Imperator Cõstantinus alteris literis suis demõstrauit, quarũ partem inferã narrationi huic, missarum Nicomedensibus. Quis imbuit talibus innocentẽ multitudinẽ? Nimirũ Eusebius crudelitate tyrannica initiatus. Fuisse enĩ semper trãsfugã sanctorũ multis est videre argumentis. Hoc enim partim cædes Episcoporum, sed vere Episcoporum, testantur, partim grauissima

A sima Christianorũ insectatio manifestè clamat. Nam de illius erga me cõtumeliis nunc nõ loquar. Quibus cum sæuirẽt maximę aduersariorum cõcursiones, ipse oculos speculatores aduersum me intendebat, & propemodum armato ministerio præsto erat tyranno. Neque quisquam arbitratus sit non me ad hæc plana faciẽda paratum esse. Certissimum enim est indicium, quòd manifesto deprehendi à me cõtigerit presbyteros ac diaconos asseclas Eusebii. Sed hæc omittam, quæ non indignationis meæ, sed pudoris illorum gratia protulimus. Hoc autem exercet cogitationẽ animi mei, quòd intelligo vos ad societatem criminis vocari. De Eusebii enim institutione & peruersione, conscientia vestra à veritate discessit. Medicina tamẽ non sera fuerit, si nunc saltem delecto episcopo fideli & integro respexeritis ad deum, quod & in præsentia est potestatis vestræ, & iam pridẽ debuerat iudicio vestro perfectũ esse. Ille quẽ memorauimus Eusebius magnopere à quibusdam tum adiutus, huc peruenit & impudenter rectitudinem ordinis acquisiuit. Sed cum de hoc Eusebio charitati vestræ pauca scribenda sint, meminit patientia vestra coactam esse Nicææ synodum, cui & ego reuerenter affui ministerio conscientiæ meæ: nullo alio cõsilio quàm vt omnes in concordiam redigerentur, vtq; penitus redargueretur exterminareturq; negotium illud, motum Arii primum Alexandrini dementia, confirmatum autem mox Eusebii absurdo & exitiali studio. Sed eundem illum

B Eusebium, quo censetis, charissimi honorabilissimiq;, discursionis labore, nempe conscientia superatum, quòue pudore cum conuicto omni ex parte mendacio conflictatũ esse? Subornauit enim diuersos qui pro se apud nos deprecarentur, & ipse petiit auxilium nostrum, ne tanti delicti condemnatus priuaretur honoribus suis: deum facio horum testem, qui nobis bonitate sua perpetuo assit. Me enim etiam peruertit, & indecenter seduxit ille, quod vos quoq; scire debetis. Nam tũc omnia quæ voluerat obtinuit, cum malitiã animo suo penitus absconderet. Sed quæ nuper, vt alia prætercam facinora prauitatis ipsius, cum Theogonio socio vesaniæ suæ designarit, quæso cognoscite. Imperaueram vt Alexandrini quidam, quòd à fide nostra defecissent, huc mitterẽtur: nam illorum ministerio dissensionum videbatur flamma excitari. At isti honesti boniq; episcopi, quos semel Synodi veritas reseruarat pœnitentiæ, eos nõ receperunt, vt essent tuto apud se loco, sed vitę suæ malitiam cum eis communicauerunt. Eam ob rem hoc cepimus aduersus ingratos istos cõsilium, vt iuberemus arreptos ipsos in remotissima loca deportari. Quod restat, vestrum est ea fide Deum spectare, qua vbique hoc fieri soleat, quaq; esse transigiq; omnia deceat. Ita nos si habeamus episcopos castos, orthodoxos, humanos, gaudemus. Quòd si quis audacter inconsulteque ad memoriam, ad laudem pestium illarum exarserit: illius statim audacia ministri Dei, hoc est mea executione, cohercebitur.

Oo 3 Deus

Deus vos conseruet fratres dilecti. ATQVE ILLI tūc honoribus spo- A
liati vrbibusque eiecti sunt: commissa Nicomediæ administratione Amphioni, Nicææ Chresto. Sed rursus solitas fraudes vsurpātes, pro commeatu fallaciæ videntes esse humanitatem Regis, renouato certamine pristinā potentiam recuperarunt.

De fraudulentis aduersus sanctum Eustathium Antiochenum Episcopum Consiliis factionis Eusebianæ. Cap. 20.

SEd Eusebius, vt dictum est, violenter occupato præsulatu Constantinopolitano, potentiæ incrementa faciebat, & familiaris effectus Imperatori, confidentiaque de frequente consuetudine capta aduersus propugnatores veritatis rursus produxit machinas suas. Ac primum prætexens cupiditatem visendorum Hierosolymorum, hac fraude circumuento Imperatore, quod diceret se teneri desiderio celebre ædificationis opus conspiciendi, magno cum honore illinc discessit, attribuente ei Imperatore & vehicula & comitatum. Adiunxit huic se & Theogonius Nicænus socius, vt ante diximus, improborum consiliorum ipsius. Cumque venissent Antiochiam amico vultu omnia illis benigne præstabantur, nam veritatis propugnator Magnus Eustathius, omni fraterno amore eos complexus est. Vbi autem ad sacra deuenissent loca & vidissent concordes suos, Eusebium Cæsariensem, Patrophilum Scythopolitam, Aetium Lyddæ, Theodotum Laodiciæ Episcopum, & alios Ariana labe inquinatos, indicarunt B
eis turbarum consilia, & vnà cum ipsis Antiochiam inuaserunt: & aliorum quidem aduentui deductionis honor prætendebatur, sed quod clanculum conficiebatur, bellum erat aduersus pietatem. Conducta enim muliercula quæ corpus suum prostitueret, & linguæ illius obsequium mercati consilium conuocarunt: deinde aliis omnibus exclusis miserrimam introducunt mulierculam, quæ infantem præ se ferens lactentem aiebat cum impudentibus clamoribus susceptum genitumq; illum ex Eustathio. At ille qui calūniā manifeste cerneret confictam cōtra sese, postulabat vt si quē testem haberet eius rei eum in mediū produceret: quæ cū habere se negasset, iusiurādum ei defertur à iustissimis iudicibus, clamāte palā lege probationes duū triumúe testiū confirmatione valere. Et statuēte Apostolo postulationem aduersus presbyterum, nisi confirmato crimine duum triumúe testium non admitti oportere. Sed hi spretis legibus diuinis, accusationem intestatam contra tantum virum admittunt, cumque illa confirmaret iureiurando clamores suos, puerum esse Eustathii, mox veritatis amici iudices contra illum, vt adulterum pronuntiauerunt. Refragantibus autem aliis Pontificibus, qui non pauci aderant, respectu apostolicorum dogmatū, & ignoratione eorum quæ mouerentur, manifeste contradicentibus, prohibentibusq; sententiæ iniustæ parere Magnū Eustathium, abiere illius fabulę cō-
posito-

A positores quàprimum ad regé,eiq; persuadent veram accusationem,& iustam fuisse condemnationis sententiam,exiliúq; conficiunt,tanquã adultero & tyranno pietatis & castitatis athletæ.

De hęreticis successoribus Antiochiæ sancti Eustathii. Cap.21.

Atque est ille per Thraciam abductus in Illyricam quandam vrbem. Sed hi primum surrogant Eulalium,quo paulo pòst vita functo,voluerant illo transferre Eusebium Palæstinum. Cui cum & ipsi contraria ea res esset,insuperq; prohibente imperatore,subiecere Euphronium,quo & ipso mortuo,vixit enim in hoc honore annũ tantum vnum & paucos mẽ ses,Placêtio præsulatum ecclesiæ illius tradidere.His autem cunctis occul te inerat Ariana labes,ideoq; plurimi studiosi pietatis,cum sacerdotes tum plebs,desertis ecclesiasticis cœtibus,priuatim conueniebant.ii vocabantur Eustathiani quòd talis coitio post Eustathii exilium extitisset.Illa vero miserrima muliercula morbo grauissimo & diuturno correpta, prodidit insi dias & tragœdiam illam detexit,non duobus tribusúe,sed compluribus sa cerdotibus illis fraudibus indicatis.se enim aiebat pecunia conductam ad illam calumniam, non tamen falsum omnino iuratam fuisse.Eustathii e-enim fabri cuiusdam puerũ esse.Atque hæc Antiochiæ bellissima illa molita est factio.

B Fides Indorum. Cap.22.

His temporibus & Indis illuxit diuinę cognitionis iubar.Cum enim vbique celebris Imperatoris virtus ac pietas, & vicini barbari docti essent præstare pace frui,quàm bello decertare, cõmiscebantur vbiq; cõmercio libero.Ibi Tyrius quidam externę philosophię deditus,incẽsus cupiditate perlustrandę vltimę Indię, profectioni cum duobus adolescẽtibus fratris filiis accingitur:sed postquã desiderio suo satisfecerat, nauigatiõe in patriã reuertebatur:appulsaq; naui in portũ aquatiõis gratia, irruentes barbari, alios in mare demerserũt,alios seruitum abstraxere.Atq; ille quidem Tyrius inter mortuos relictus,adolescẽtes vero ad regem deducti sunt,horum nomina fuere,vni AEdesio,alteri Fumẽtio:quibus tempore terrę illius regi probatis prudentia eorũ patefacta,cura Regię committitur.Quòd si cui hęc fingi vidẽtur,is recordetur,quid Iosepho vsu venerit,& ad regnũ AEgypti respiciat,itemq; prophetã Danielem tresq; illos pietatis athletas,nã & hi de captiuitate ad Babylonis præfecturã deuenerũt. Sed rege mortuo maiore in pretio apud filium illius fuere.Educati autem in pietate hortabãtur mercatores,si qui,quemadmodum mos fert Romanorũ, aduenissent, vt conuenire & sacros ritus celebrare vellent.Interq; hęc elapso lõgo sanè tempore accedunt ad regẽ,petũtq; pro mercede fidelitatis erga illum suæ, cõcessionem reditus in patriam suam.Quo impetrato, in Romanum solũ reuersi sunt,Mansitque Tyri AEdesius, at Frumẽtius posthabito cõspectu

parentũ suorum cura rerum diuinarum Alexandriã perrexit, præsulemq; A
vrbis illius docuit qua essent cupiditate Indi vidédę lucis intelligibilis. Tũ
ecclesiæ illius clauum tenebat Athanasius, qui audita narratione hac, quis
auté reperiri possit, inquit, aptior ad caliginem istam ignorantiæ discutien
dam, & inferendi diuinę prædicationis luminis quã tu? Hæc locutus & cõ
municata cum eo gratia Pótificali, misit ad istius gentis culturam. Qui &
patria derelicta & cõtempto tanto pelago, peruenit ad gentem incultam.
eamq; summo studio excoluit, cooperante sibi diuina gratia. Apostolicis
enim miraculis, si qui forte sibi resistere conarentur, capiebat. Et signorum
efficacia dictorũ testis, permultos cotidie corripiebat. ac Indorum quidem
ad cognitionem dei Frumentius dux fuit.

Deductio ad pietatem Iberorum. Cap. 23.

AT Iberibus eodem tempore mulier captiua viam veritatis demonstrauit. Illa enim orationi assiduo vacabat, cubile stragulumq; habens molliculum extensum humi sacculum, delicatissime autem viuens in cõtinuis ieiuniis. Ex hoc labore Apostolica dona consecuta est. Nam cum barbaris mos sit, penuria medicorum, ex sese mutuo de medicamẽtis quærere, quo quopiam aliquis in morbo vsus sanitati fuerit restitutus, deuenit quædam ad laudabilem illam mulieré fœmina cum infirmo puero, cum maximis precibus, vt remedium morbi aliquod se doceret. Quę accepto puero re- B
positoq; in cubile suum, obsecrabat omnium conditorem Deũ vt annueret precibus suis & infirmum puerũ exoluere morbo vellet, qui exaudita supplici oratione sanitatem illi reddidit. Ex hoc mirabilis mulier omnibus in ore fuit, neq; enim cõiugé regiam fama huius facti latuit, quæ & ipsa cum difficili morbo teneretur accersendam eã curauit, sed hoc facere recusauit elatiõis quadã mediocritate vsa. Tunc regina coacta malo dignitatem Regiam non passa obstare sibi, accurrit ad captiuam, quæ & ipsam in vilé lectulum suũ illam reponens adhibuit salutarem morbo medicinam orationis. Recuperata igitur pristina valetudine obtulit ei Regina mercedem curationis rerum maxime expetendarũ, aurũ, argẽtũ, tunicas, pallas, quęque alia largiri Regia magnificentia consueuit. His sibi illa opus esse negauit, sed magnam futuram mercedem, si pietaté vellet cognoscere, & exposuit quam poterat illi accuratissime diuina pręcepta, hortabaturq; vt diuinum templũ excitaret saluatori suo Christo. Ita reuersa regina in Regiã, subita percutit animũ cõiugis suæ admiratiõe facilis curatiõis, cui narrat potẽtiã dei qué captiua coleret, illũq; aiebat solũ pro deo habẽdũ, extruiq; téplũ & totam gentem ad cultum ipsius cõuerti oportere. Rex quidem magnis vehebat laudibus miraculum declaratũ in vxore sua, sed ab ędificãdo templo abhorrebat animus. Modico autem tempore elapso, venatũ egressus, ab humanissimo domino, vt quondam diuus Paulus captus est. Nam im-

prouisa

A prouisa implicitus caligine vlterius nō poterat progredi. Et comites quidē solita fruebātur luce, solusq; ipse relictus tenebrarū vinculis cōstringebatur. In maxima igitur dubitatiōe rationē salutis inuenit. Nam recordatus infidelitatis suæ, & inuocato numine eius dei quē coleret captiua, lucē recepit: tū profectus ad captiuā suspiciendā mulierem, petiit ab ea demonstrationē ædificii. At illi idem qui Beselielem architectonica sapiētia cōpleuerat, hoc quoq; donū contulit, vt describere posset diuinū templum. Describebat ergo ipsa, illi fodiebāt & ædificabāt. Sed iam opere perfecto & concluso tectis, cū deessent sacerdotes excogitauit cōsiliū hac quoq; in re mulier: persuasit enim regi vt legatos mitteret ad Imperatorē Romanorū, peteretq; pietatis sibi doctore prospici. Rex quidē viā demonstratā legationis mittēdæ statim est ingressus. Imperator vero cognita petitione (erat autem Cōstantinus ardentissimus amator ille pietatis) benignitate summa complexus legatos, præconem diuinę cognitionis misit illi genti virum, fide, intelligentia, moribus ornatissimum cum dignitate Pontificali, muneribus plurimis adiectis. Atq; ille ad hunc modum petētibus iis prospexit, sed in Perside alumnorum pietatis vltro causam suscepit. Certior enim factus ab impiis eos exagitari, & regē seruientem erroribus variis insidiis circumuenire, literas ad illum dedit, postulans vt & ipse ad pietatem se cōuertere & cultoribus illius honorem habere vellet.

B Epistola Imperatoris Constantini ad Saporem regem Persarū. Cap. 24.

SEd melius fuerit scriptoris studiū declarare: Obseruās diuinā fidē adipiscor lumen veritatis: sequēs lumē veritatis, agnosco diuinā fidē. Atque de his quod ipsa res docet, sanctissimæ religionis cultum notum facio, qui est magister cognitionis sanctissimi dei. Huic me seruire confiteor: huiusq; dei adiutus ope, orsus ab vltimis Oceani finibus, vniuersum orbē terrarum firmę salutis spe erexi, vt omnia quæ iam cotidianis calamitatibus seruitii tot tyrannorum deficerent & extenuarentur, cōmuniter à nobis vindicata, quasi curatione quadam medica refocillarentur. Hūc ego deum veneror, cuius signum dicatus eidē deo exercitus meus portat in humeris suis, & quocunq; per fas & ius contendit, prospero secundoq; cursu vtitur. Nobisq; ex illorum splēdidiss. trophæis non sera repēditur gratia. Hunc ego Deum venerari me immortali memoria profiteor, hunc mēte perfecta & pura in cœlo esse perspicio: hūc flexis genibus inuoco, auersans omnē abominationis sanguinem, & odores fœdos ac fugiendos, incantationū omnium igniculos declinās, quibus cunctis sceleratus & infandus error inquinatus, plurimos totasq; adeo gentes cōuellēs infernis cōtradidit partibus. Quę enim omnium conditor deus per humanam prudētiam propria benignitate ad vsum hominum protulit, ea ad vniuscuiusque libidinē arripi non sustinet. Mentem autem solūmodo puram & intaminatam animā ab homi-

hominibus postulat, quibus virtutis & pietatis opera metitur. AEquitatis A
& mãsuetudinis factis oblectatur, amat mites, odit turbulentos, diligit fidẽ,
punit infidelitatem, omnẽ iactabundam potentiam frangit, cõtumelias superborum
vlciscitur, elatos fastu funditus euertit, humiliatis & patiẽtibus
tribuens quę promerentur: ita & imperiũ iustũ magni ille æstimans, sua
opitulatiõe confirmare, & regiam intelligentiam tranquillitate pacis conseruare
solet. Minime decipi mihi videor, mi frater, cũ deum hunc esse confiteor
ducem saluatoremq; omnium, quem multi hoc potiti imperio vesanis
erroribus seducti, abnegare conati sunt. Sed cuncti tali sunt genere vltionis
consumpti, vt vbiq; homines superstites nullũ aliud exẽplũ quęrant
execrandi similiũ facinorum conatus, quã illorũ calamitatum imprecationem.
Horũ vnũ fuisse iudico, qui quasi fulmine diuinæ iræ hinc reiectus,
vestraq; in loca ablatus fuit, trophæo vobis glorioso pudore suo. Sed opt.
cecidisse videtur, vt nostris quoque temporibus supplicia istorũ proferrentur.
Nam & ego aspexi finem illorum qui paulo antè nefaria dominatiõe
perturbarunt deo dicatum populum. Ideoq; & Deo magnas gratias ago,
quòd singulari prouidentia illius, totum genus humanum quod legem colit
diuinam, reddita nunc pace in lętitia & gaudio vitam degat. Hinc etiã
nobis ipsis persuasum est, Rempublicã optimo tutissimoq; in loco versari,
cum ob illorum puram probatamq; in concordia de numine, religionem, B
vniuersa ipse ad sese colligere dignatur, Hũc catalogum hominum, Christianorum
inquam de quibus omnis mihi sermo, cum audio primariis in
Persiæ locis, plurimũ, vt semper expetiui, augescere, qua me voluptate affici
existimas? Optime igitur cum illis, similiterq; tecũ optime agitur, quia
cõmuniter cum vtrisq;. Ita enim omniũ rerum dominum, clemẽtem, propitium,
benignũ habitu rus es. Istos igitur cum tantus es, cõmitto tibi, eosdemq;
tibi in manum trado, cum es celeberrimus pietatis laude. Quos prò
humanitate tua amore ac beneuolẽtia cõplectare, immẽsam tibi nobisque
per fidẽ lætitiã conciliaturus. TANTAE curæ optimo omniũ regi erant
quicũq; pietate ornati essent, vt non modo suorum solicitudinem, sed alienis
quoq; dominis subiectorum procurationem capesseret, quod illius studiũ
diuinus compẽsauit respectus, cum habenis commissis Europæ totius,
& Africæ, & pręterea maximæ Asię partis, tum amore conciliato subditorum
qui frena cum voluptate etiã paterentur, in Barbarorũ insuper imperio
illius seruitute aliorũ volũtaria, aliorum armis bellicis confecta, excitatisq;
vbiq; trophęis & pręconiis victoriarum Imperatoris. Sed hæc & ab
aliis copiosius celebrata sunt, & nos prosequi ĩstitutã narrationẽ debemus.
Laudatissimus igitur rex Apostolicas curas suscipiebat animo suo, at Pontifices
non solũ non ędificare ecclesiam, sed illius etiam fundamenta labefactare
conabantur: nam illius & Apostolicorum dogmatũ principes varias te-

Valeriani vocat Epiphaq

A rias texentes calumnias,impulsos in exilium agebant. Non enim expleta ipsorum inuidia famosæ illa contra Eustathium fabulę cópositione,etiam alterá turrim max.pietatis cóuellere summa variaq; molitione tétauerũt: quá & ipsam tragœdiam quàm potero breuissime recensebo.

Insidiæ structæ sancto Athanasio. Cap.25.

ALexandro admirabili illo sene,qui Arii blasphemiam deuicerat, vita post menses V à conuentu Nicæno,sua functo,pręsulatum ecclesiæ A lexandrinæ Athanasius cepit,vir ab ineunte ętate diuinis pręceptis innutritus,omnibus aũt in gradibus Ecclesiastici ordinis cum admiratione versatus.Hic in magno illo conuentu,nullum certamen pro apostolicis dogmatis cum fugere videretur, à veritatis quidé propugnatoribus gloriam, ab aduersariis vero vt oppugnator odium & inimicitias cósecutus est.Erat autem cum magno Alexandro admodum iuuenis & diaconi locum obtinens.Cum igitur ii qui bellum aduersus vnigenitũ deum gerere decreuerant,re essent præsentiá animi ipsius in defendéda veritate experti, cognouissentq; Alexandrinę tenere ecclesię gubernacula,præsulatũ ipsius exitio futurum impietati suæ crediderũt:itaq; tale quiddá machinãtur. Melitius quem synodus Nicęna abdicauerat,nó desinebat motus turbasq; excitare in Thebaide,& vicina AEgypto.Huius factionis illi pecunia cóductis qui B busdam,quo suspicio accusationis vitaretur,persuadent, vt ad Imperatoré cursitét & per calumniam Athanasium insimulent exactionum in AEgypto,quas ipse instituat & de quibus collectá pecuniam suppeditet cuidam studenti nouis rebus.Ita dolose captatis Imperatoris auribus,effecere vt Athanasius Constátinopolim accerseretur, qui cũ aduenisset accusationisq; falsitatem coarguisset,diuinitus illi attributam ecclesiam recuperauit.Hoc & rex ipse ostendit in literis ad Alexãdrinam ecclesiam missis, quarum & ipsarum clausulam inseram rationi nostræ. An.do.331

Epistola Imperatoris Constantini ad Alexandrinos. Cap.26.

NOn potuit improbitas istorum credite mihi fratres, non potuit nocere Episcopo vestro.Nihil aliud studuere quàm vt nostris temporibus cósumptis nullum haberent in vita pœnitentiæ spatium: quare vobisipsis auxilio sitis moneo, vestrum amorificum studium vrgere,omnibus viribus exagitate eos qui cupiunt abolere gratiam concordiæ vestrę. & respicientes ad Deum,mutuo amore vos complectimini. Ego vestrum Episcopum Athanasium libenter vidi,sicq; sum allocutus vt quem virum Dei esse crederem.

Alia aduersus Athanasium Episcopum. Cap.27.

SEd ne sic quidem istorum cohercita est impietas,quin aliam texerét fabulam cui nemo vnquam veterum Tragicorum,aut comicorum similem dedit. Nam rursus conductis accusatoribus de factione illa deducunt

ad regem

ad regẽ cum summis clamoribus de sceleratis & nefariis ausis Athletæ virtutis: his aderat ductor Eusebius & Theogonius, itẽq; Theodorus Perinthius, Perinthus autem hoc tempore Heraclia nominatur: affirmabant autem facinora esse intolerabilia quæque ferro nullius aures possent. Ita persuadẽt Regi vt synodum cogeret Cęsariæ Palęstinę, ibi enim erat inimicorum illius plurimũ, iuberetq; causam in ea Athanasii diiudicari. Habebat fidẽ illis Imperator vt sacerdotibus, imperauitq; fieri quod petierant. Sed diuus Athanasius iudicii iniquitatem declinãs ad conciliũ non venit. Tũ illi nacti validiores peræ textus calũniarum, bello aduersus veritatem suscepto, hoc adiiciunt prioribus sceleribus, vt deferãt apud Imperatorẽ Athanasium, de audacia & tyrãnide. Neque omnino spes eos frustrata est, tum enim iratus rex clemẽtissimus literis Athanasio, & declarauit indignationem suam, & imperauit vt Tyrum se conferret: ibi enim synodum coactũ iri: suspicatus, vt opinor, fugere Cæsariã Athanasium propter pręsulem illius. Misit autẽ & ad concilium tales literas quales ab ornato pietate mitti debuere: quarum exemplum hoc est. A

Epistola Imperatoris Constantini ad Synodum. Cap. 28.

CONstantinus Imperator sanctæ synodo Tyri. Erat, vt arbitror, consentaneum, decebatque quietem temporis huius, minime seditionibus turbari ecclesiam, cunctosq; Christi famulos à conuiciis abesse. Quoniã vero nonnulli furore non sanę contentionis acti, non enim dicã viuentes ad indignum se modũ, conãtur omnia cõfundere, quo nihil mihi calamitosius videtur accidere posse: ideo currẽtes vos, vt dicitur, incitatione mea cohortor, vt omni mora posita, cõuenire summa celeritate, & cõficere synodũ velitis: & succurrere destitutis ope, medicinã facere laborantibus fratribus, coagmentare dissipata mẽbra, emendare peccata, pro eo atq; tempus postulat: quo tot prouinciis rectam concordiam reddatis, quam, quod absurdissimum videatur, paucorũ hominum perdidit superbia. Hoc ipsum & Deo cũctorũ domino gratissimum, & supra omnẽ spem meam: & nobis ipsis, si quidem pacem reuocaueritis, non vulgari glorię futurum esse neminem esse omniũ mortalium qui non fateatur existimo. Proinde quod superest, ne cũctemini, sed intento nuuc iam studio, date operam vt quamprimum de propositis decidatur, cõgressi cum synceritate summa, ac fide, quod maxime saluator noster cui seruimus, quasi edita voce vbique exigit. Quod ad nos attinet nihil patiemur desiderari bonitatis nostræ: omnia de quibus literis vestris significatnm est, sumus executi. Scripsi Episcopis quibus voluistis, vt suam curam in hoc concilio ad vestrã adiungerent. Misi istuc Dionysium virum cõsularẽ, qui quos vobiscum in concilium ire oporteret admonẽdo, & ea quę gererẽtur in primisq; ordinem animaduertendo, præesset cõuentui. Si quis enim, quod vsu venturũ non puto, vestrã iussionem B

nunc

A nūc quoq; paruipédés adesse noluerit, aderit hîc à nobis, qui Imperatorio mandato illū in exiliū agat, doceatq; non oportere aduersari præscriptioni Regię propositę de veritate. Quod restat, vestrę est sanctitatis opus vnanimi iudicio conuenientem curationem circunspicere, tam iis qui voluntate sua quā qui errore deliquerunt: qua in re neque odio, neque gratia moueri, sed ecclesiasticā & apostolicam sequi regulā debebitis, simul vt omni maledicētia liberetis ecclesiam, simul vt curas nostras alleuetis: simul etiā vt pacis gratia restituta dissidentibus, maximam gloriam vobis ipsis côcilietis. Deus vos conseruet fratres dilecti. Ita igitur episcopis Tyrum ad concilium congregatis, adueniunt cum alii quidam nouorū dogmatū insimulati, è quorū vnus numero fuit Asclepas Gazensis, tum mirabilis Athanasius. Sed ego primum exponere volo tragœdiam accusationis, atque ita celebris illius iudicii narrationem subtexere.

De Synodo Tyria. Cap. 29.

ARsenius erat quidam Episcopus societatis Melitianæ, hunc illa factio occultarat, voluerat q; longissimo tempore esse in abscondito. Tum dextram manum resectam de cadauere aliquo, & conditam repositamq; in arcula lignea, vbique circunferebant, prędicātes recisam esse de Arsenio, & in Athanasium homicidæ crimina cōgerentes. Sed oculus ille qui cuncta B videt, diutius latere Arsenium passus non est, sed primum quidem in AEgypto ac Thebaide cōpertū illū viuere, mox & Tyrum delatus ipse fuit, vbi Tragico clamore manus illa ostentabatur iudicibus. Hūc vestigati familiares Athanasii in hospitium deductum latebris inuitū includunt: ipse magnus Athanasius mane ad côciliū affuit. Ibi introducunt mulierculam impurę vitę, ea clamabat sibi virginitatem professæ, ab hospite Athanasio per vim vitium oblatum esse. Hæc cum illa diceret, ingreditur reus comitatus laudabili presbytero nomine Timotheo. Iubentibus autē iudicibus vt defensione vteretur Athanasius, tacuit ille quasi Athanasius non esset. Timotheus vero conuersus ad mulierem: egóne, inquit, mulier vnquam tecū consueui, aut introii in domū tuam? At illa impudētiore cum clamore adorta Timotheum, manuq; prolata digito eum designabat: tu inquiens, virginitatem mihi eripuisti: tu me castitate spoliasti. Quæq; alia solēt effutire magnitudine impuritatis profligati pudoris fœminę. Atque ita cū summa infamia eorum qui fabulam composuerant, erubescētibus iudicibus quotquot cōscii erant, dimissa est muliercula. Sed magnus Athanasius negabat dimitti illam oportere, nisi indicatis iis qui subornassent. Accusatores vero alia se habere grauiora crimina vociferabantur, quæ nulla ratiōe aut arte dissolui possent: proferre enim velle quibus nō auditus sed aspectus aduocaretur. Ita locuti memorabilem illam arculam ostendunt & conditam detegūt manum, qua visa ad facinoris abominādi mentionem exclamarunt

omnes,quiq; verũ credebãt,quiq; ſcirent eſſe falſum,ſed latere Arſenium A confiderent. AEgre autem cohibito clamore & ſilentio mediocri cõfecto, quærit reus num quis aſſit qui Arſenium nouerit,cumq; affirmarẽt multi admodum ſe illum noſſe, iubet produci hominem,rurſumq; interrogat, eſſetne iſte Arſenius à ſe intereptus, & quæſitus ab aduerſariis, etiã quem mortuum affeciſſet contumelia ſpoliate dextræ: fatentibus autem omnibus eum eſſe, palliolo ipſius direpto,oſtendit ambas manus dextrã ac ſiniſtram, Et aliam,inquit, nemo quęrat:ſingulis enim hominibus binæ tantum à conditore omniũ manus collatæ ſunt. Quibus ad hunc modum demonſtratis,accuſatores quiq; ex iudicibus conſcii eſſent cũ occulere ſe cuperent deberent,optareq; vt ſibi tellus dehiſceret,tumultu & ſeditione perturbarunt concilium. Quod dicerent eſſe Athanaſium veneficum & quibuſdam præſtigiis fallere oculos hominum, irruebant in illum diſcerpere iugulareq; conantes,qui paulo ante homicidium accuſauerant. Sed quibus ab imperatorę fuerat negotium datũ ne quid paterentur turbulente geri, cædẽ auerterant victoremq; Athanaſium manibus hoſtium ereptum nauigio ſalutem quęrere iuſſerunt. Qui profectus ad regem docuit illum qualem tragœdiam aduerſus ſe excitare aduerſarii auſi fuiſſent. Hi vero quoſdam ſuorum ad Mareotem mittunt,nempe Theogonium Nicææ epiſcopum,Theodorum Perinthium,Maren Chalcedonium,Narciſſum Cilica, B quiq; alii cum his faciebant. Sed Mareothes regio eſt Alexandriæ, cognomentum ſortita à lacu Mario. Ibi illi mendacia texere, & literas quaſdam confingere, & detectas calumnias tanquam vera crimina deferri rurſum per hos ad regem curauerunt.

Templi Hieroſolymitani dedicatio & Exilium ſancti Athanaſii. Cap.30.

Aelia Hieroſolyma

SEd ipſi AEliam ſe contulerunt,iuſſerat enim rex ſynodum Tyro tranſferri AEliam. Conuocatis vndique aliis ad noui templi dedicationem, miſit & prætores aliquot quorum beneuolentiã erga ſe ſingularẽ quoſq; pietate ac fide claros eſſe perſpexerat,quibus imperarat vt benigne omnibus omnia præberentur, non ſacerdotibus modo eorumque aſſeclis, ſed aliis quoque qui vndecunque accurriſſent. Ipſa ara diuina,regiis tapetibus doniſq; aureis ac gemmatis,conſpiciebatur ornata. Itaque celebrata ſplendidiſſima feſtiuitate, illi quidem domum quiſque ſuam reuerſi ſunt, rex vero cognita feſtiuitatis lætitia & magnificentia, vehementer gauiſus eſt, egitq; gratias omnium bonorum largitori, à quo hanc etiam petitionem obtinuiſſet. Cum autem aduenisset Athanaſius cum querimonia iniqui iudicii, imperauit vt poſtulati epiſcopi coram ſe apparerent. Qui cum affuiſſent,metu certiſſimæ conuinctionis à prioribus calumniis receſſere, ſubieceruntq; Imperatori minatum eſſe Athanaſium frumenti ſe curationem im-

A nem impediturũ esse: quibus fide habita, Imperator in vrbem eum Galliarum relegauit, nomine Treuerim, eratque annus ille imperii ipsius Tricesimus.

De testamento beati Imperatoris Constantini. Cap.31.

ELapso autem anno & paucis mensibus cum esset Nicomediæ, morbo corripitur. Ibi quòd sciret quàm esset incerta hominum vita, donum suscepit sacri baptismatis. Id enim facere ad illud vsq; tẽp⁹ distulerat, quia in Iordane fluuio se consecuturum sperauerat. Reliquit tres filios hæredes regni, Constantinum, Constantium, & minimum natu Constantẽ. Restituit autem Alexandriæ decreto suo Athanasium, quãuis adesset Eusebius & summis viribus dissuaderet. An.do.340.

Imperatoris defensio. Cap.32.

NEque mirum vlli videri debet, tantos illum viros per errorem exilio multasse. Credidit enim pontificibus celantibus quidem improbitatẽ sibique imponentibus specie & claritate sua. Non autem fugit eos qui diuinos libros versant, planè deceptũ prophetam Dauidem, deceptum autem non à pontifice, sed seruo vernaculo, & mastigia, Siba, inquam, qui de Miphiboseta mendacia regi dixerat, quibus ereptũ agrũ illius obtinuit. Quod non ita accipi dictum velim, quasi propheta à me accusetur, sed defensio-
B nem parare placuit regii facti, & ostendere imbecillitatẽ humanæ naturæ, ac docere, nunquam accusatoribus tantum quamuis fide dignis, credẽdũ, sed alteram reseruandam esse reis aurem. Ipse quidem imperator ad meliorem vitam concessit.

Mors Imperatoris. Cap.33.

SEd prætores ac duces & cæteri, in aurea illum arcula repositũ Constãtinopolim transtulerunt, copiis omnibus præeũtibus ac sequentibus, cum acerbis lamentis ob ereptionem illius. Non enim aliter experti fuerãt atque clementissimum parẽtem. Verũ quantus corpori huic honor sit habitus, quantoq; tempore in regia steterit, in expectationem reditus filii, exponere superuacuum fuerit, cum alii scripserint, quibus interesse cognoscereq; facile fuit, quàm soleat moderator omnium honoratos esse velle fideles famulos suos, quibus si qui fidem non habent, contemplati monumentum statuamque illius credant, non solum scriptis, sed etiam domino qui dixit, honorantes me honorabo, & spernentes me spernam.

ECCLESIASTICAE HISTORIAE THEODORITI EPISCOPI CYRENSIS, LIBER SECVNDVS. A

Reuersio sancti Athanasii. Cap. 1.



DIVVS quidem Athanasius post annos duos & quatuor menses Treuerensis exilii Alexandriā rediit. Misit & Cōstantinus rex maximus natu filiorum Cōstantini magni qui imperabat in Gallia occidentali, Alexandrinæ ecclesiæ hoc exemplo literas.

Epistola Constantini Imperatoris Constantini F. ad Alexandrinos. Cap. 2.

Vel fidelitatis vestræ, si sit εὐνοίας

CONstantinus Cæsar populo Catholicę ecclesiæ VRBIS Alexādrinę. Non arbitror fugere COGNITIONEM ANIMI vestri, qua causa quondam adorandæ legis interpres Athanasius in Gallias relegatus fuerit, nempe sæuiente in caput ipsius cruentorum & hostilium inimicorū ferocia, ne qua indignitate afficeretur peruersione improborum. Cuius ad ludibrium ereptus faucibus vrgentium se, iussus est sub me vitam degere B in ea omnium rerum necessariarum copia qua fuisset in ista vrbe sua, etiā si nobilis virtus ipsius diuino freta auxilio, grauioris fortunæ onera pro nihilo ducere consueuisset. Quapropter & si charissimæ pietati vestrę dominus noster beatæ memorię Constantinus dei amantissimus pater meus Episcopum illum in locum suum restituere voluit: tamen quoniam humana sorte pręuentus, prius fato suo est defunctus quàm voti compos efficeretur, officium meum esse duxi, diuinæ memorię Imperatoris sequi & explere voluntatem. Vester autem Episcopus cum in conspectum vestrum venerit, qua reuerentia à nobis tractatus sit vobis exponet. Neque sanè mirandum si quid illius causa faciendum nobis putauimus: mouit enim incitauitq; ad hoc animum meum cum vestri desiderii imago, tum viri tanti conditio. Diuina prouidētia vos conseruet fratres dilecti. CVM his literis venit diuus ille Alexandriam: & ab omnibus studiose cupideq; excipitur, vrbanis, rusticis, primoribus, vulgo: solis ięsis Ariani furoris sodalibus reuersione ipsius. Quare ad molitionem suarum machinarū redibant Eusebius ac Theogonius & tota illa factio, rursumq; regis adolescentioris aures pertundebat. Narrabo autem & huius à rectitudine dogmatnm apostolicorum seductionem.

Peruersio Imper. Constantii de recta fide. Cap. 3.

Constan-

A Constantia quæ esset nupta cum Licinio soror fuit Constantini, huius in familiaritatem presbyter quidam Ariana labe infectus se insinuauerat, malum quidem callide tegens, sed inter colloquendum sæpe aiebat calumniis circumuentum fuisse Arium. Hanc laudatissimus rex post impii viri interitum omni studio complexus viduitatis incommoda nulla sentire patiebatur, aderat & morienti illi, curabatq; pro eo atq; res ferebat. Tunc illa accersitum presbyterum hunc imperatorem rogauit, vt cōmendatum sibi esse sineret, qui & precibus ipsius annuit, & quod promiserat præstitit, permissa maxima presbytero vsus sui libertate. Sed quamuis benigne tractaretur, non tamen fuit ausus palàm facere malū suum, cum videret quanta esset regię mētis in re diuina firmitas: sed Constantino in immortale regnum discedente distributo hoc fatis obnoxio filiis, neque tum præsente quoquam illorum, credidit testamentum soli huic presbytero, mandans vt Constantio traderet: nam quod esset in vicinioribus locis citius quā reliqui videbatur esse aduēturus. Ex hoc presbyter hic cōciliatus Constantio, nam vt mandatum fuerat testamentum tradiderat, in necessitudinem regis peruenit, vtq; se frequentaret iussus est. Animaduersa autem animi Constantii instabilitate, quæ Euripo similis esset ac arundinibus à contrariis vētis agitatis, ad bellū contra euangelica dogmata suscipiendū animatur.
B Itaq; frequēter deplorās Ecclesiasticas tēpestates, omnem harum causam in eos conferebat qui doctrinæ fidei inseruissent nusquam in scriptura repertā vocē COESSENTIALITATIS, ex quo dissensio ista cū inter sacerdotes tum plebem existeret, atq; hinc ad Athanasii & cōcordium accusationem, ac ponendas insidias procedebat. Huius opera societateq; vsi Eusebius & Theogonius ac Theodorus Perinthius (fuit autem in primis eruditione clarus Theodorus, extantq; commentarii ab eo in sacra Euangelia conscripti, sed ferè Heracleotam nominant) Illi igitur cōtinue, quippe vicini & IN REGIS CONSPECTV, plurima affirmabāt mala esse de restitutione Athanasii exorta. Neq; AEgyptū solū ea procella implicari, sed etiam Palæstinam atque Phœnicen & alias gentes finitimas.

Gręca sic vertit καὶ τὸν βασιλέα ὁρῶντες, sed deesse aliquid videtur

Secundum exilium beati Athanasii & de Gregorii substitutione ac morte. Cap. 4.

His & similibus sermonibus oppugnato leuissimo animo regis persuaserunt illi, vt exigeret ecclesia Athanasium, qui præuisis insidiis cessit ipse, seq; contulit in Italiam: nam Romano Episcopo, pascebat autem eam tum ecclesiam Iulius, perscripserant Eusebiani compositas calumnias in Athanasium. Iulius igitur Ecclesiasticam secutus legem, & ipsos Romæ adesse iussit, & diē dixit diuo Athanasio, qui cupide simul atque citatus fuit, accurrit: fabulæ autem autores, Romam venire neglexerunt, quòd facile

mendacia sua deprehensum iri cernerent. Verum ouibus pastore spoliatis A lupum pro pastore præficiunt, Gregorium quendam nomine: is annos sex crudelius quàm vlla fera bestia in ouile grassatus, pœnam tandem improbitatis dedit, acerbe ab ipsis ouibus interemptus. Athanasius vero profectus ad Constantem (nam maximus natu frater Constantinus in bello
An.do.343. perierat) deplorabat coram eo Arianæ manus insidias, & lamentis prosequebatur bellum susceptum ab illis aduersus Apostolicam fidem, reuocans in memoriam regi patris acta & synodum maximam ab ipso coactam & legitimam confirmationem eorum quæ à patribus fuissent conscripta. Inter hæc cum lachrymis obtestans Imperatoré, ad æmulandum patrem suscitauit. Statim enim his auditis scribit fratri monetq; illũ vt paternæ pietatis inuiolatam conseruare hæreditatem velit, qui pietate & regnum stabilierit, & Romanorum tyrannos oppresserit, & vicinos subegerit Barbaros. His literis adductus Constantius, indicit conuentum Sardicæ, ea est Illyriæ vrbs Metropolis, Dacicæ gentis, adesse iubet Episcopos tam orientis quàm occidentis: nam & alia multa ecclesię mala synodicam curam requirebant.

De Paulo Constantinopolitano episcopo. Cap.5.

PAulum enim episcopum Constantinopolitanum propugnantem sana dogmata, accusauerant Ariano malo contacti, seditionis, cui se ducem ille præberet. congerentes & alia quædam, de illo calumniarũ genere B quæ infamiã præconibus pietatis imponere solent. Sed populus eum tunc Sardicam abduci metu insidiarum aduersariorum, passus non est. Paulo post vero seducto leuissimo imperatoris animo, vrbe est regia exactus, traductusque Cucusum. Oppidum illud est paruum, quondam in Cappadociæ censu, nunc vero annumeratum Armenię posteriori. Sed non fuere cõfusores omnium rerum contenti in solitudine Paulum esse, sed missis cruentæ voluntatis suæ ministris morte illum violenta sustulerunt è medio. Hoc ipsum docet diuus Athanasius in Apologia exilii sui, his verbis: nam Episcopum Constantinopolis Paulum persecuti, inuẽtum Cucusi in Cappadocia, manifeste curarunt strangulandum, vsi carnifice Philippo præfecto: erat enim is & sectæ ipsorum princeps, & sceleratorum consiliorũ administer. Tales homicidĩi fructus Arii tulit maledicentia, congruentibus ausis illorum aduersus ministros vnigeniti cum rabie contra ipsum.

De Macedonio & secta illius. Cap.6.

SEd hoc orco, vel vt verius dicam, regno cœlesti transmisso, in locum de
An.do.344 mortui Macedonium substituũt, rati idem sentire quod se: simili enim blasphemia in sanctissimum spiritum vtebatur. Sed paulo post & hunc repulerunt, quod creaturam appellare nollet quẽ filium nominat scriptura. Ita huius ab illis secessione, nouę sectæ autor extitit. Qui neq; ipse coessen-

tialem

A tialem patri filium esse confitetur: docet tamē similem per omnia esse genitori. Creaturæ autem nomen planè imponens spiritui. Sed hæc longo sanè post tempore, ita vt diximus gesta sunt.

Synodus Sardicena. Cap. 7.

SArdicæ vero pontifices conuenere ducenti quinquaginta, vt docent antiquæ narrationes. Eodē venit & magnus Athanasius, & Asclepas Gazensis: cuius & supra mentionem feci, & Marcellus episcopus Ancyrę, Metropolis Galatiæ, qui & episcopus tempore synodi magnæ fuerat: venere & accusatores illorū & hæreticæ manus principes, qui pridem in Athanasii causa iudices fuerant. Cognita autem synodi cōstantia & sanitate in seruandis diuinis præceptis, ad concilium ne citati quidem venerūt, sed & accusatores & iniusti iudices fuga se subduxere: quæ ipsa literis synodi plana fiunt, earumque exemplum inserui euidentiæ gratia, narrationi.

Libellus Synodicus à congregatione illa episcopali missus ad alios orbis terrarum Episcopos. Cap. 8.

SAncta synodus Sardicæ dei gratia coacta, à Roma, Hispania, Gallia, Italia, Campania, Calabria, Africa, Sardinia, Pannonia, Mysia, Dacia, Dardania, altera Dacia, Macedonia, Thessalia, Achaia, Epiris, Thracia, Rhodopa, Asia, Caria, Bithynia, Hellesponto, Phrygia, Pisidia, Cappado-
B cia, Ponto, Phrygia altera, Cilicia, Pamphylia, Lydia, insulis Cycladibus. Aegypto, Thebaide, Libya, Galatia, Palæstina, Arabia, omnibus vbiq; episcopis & collegis catholicæ & apostolicæ ecclesiæ dilectis fratribus in domino salutem. Multa quidem sæpius Arianus furor aduersus dei seruos custodes rectæ fidei ausus est: adulterina enim supposita doctrina, expellere orthodoxos tentauerunt, sed tantam nuper in fidem impressionem fecere, vt ad aures dei amātissimorum quoq; regū ea res perueniret. Quapropter & dei amantissimi reges adiuuante dei gratia congregauerūt nos ex diuersis prouinciis ac vrbibus, & hanc sacratissimam synodum in Sardicensium vrbe coegerunt, vt omni dissensione sublata, omnique fidei peruersitate expulsa, sola pietas in Christum ab vniuersis conseruetur. Affuere enim oriētales episcopi excitati & ipsi à piissimis regibus maxime propter rumores, quos iactabant sæpius de fratribus nostris & collegis dilectis, Athanasio episcopo Alexādrię, & Marcello episcopo Ancyrogalatiæ, & Asclepa Gazæ: quorū & calumniæ forte etiam ad vos permanarunt. quodq; etiam vestras aures tentauerint conturbare, vt & ea quę aduersus innocentes dictitant fidem inuenirent, & prauitas sectæ ipsorū careret suspitione. Sed non diu facere talia permissum illis fuit. Est enim dominus qui ecclesiis præsidet, pro his & omnibus nobis mortē passus, & per easdem largitus omnibus nobis ascensionem in cœlos. Iam pridem igitur scripserant factio Eusebii, Maræ, Theodori, Theogonii, Vrsacii, Valentis, Menophanti & Ste-

phani,collegæ nostro Iulio Episcopo Romanæ ecclesiæ, accusationem in A
memoratos collegas nostros,Athanasium episcopum Alexandriæ,& Marcellum Ancyranum in Galatia,& Asclepam Gazæum: scripserant & aliorum locorum episcopi,testimonia de puritate collegæ nostri Athanasii,& significarant,omnia quæ Eusebiani afferrent mendaciis & calumniis referta esse. Etsi autem maxime ipsorum calumniæ proditæ iudicatæque sunt, cum quia citati ab amico & collega nostro Iulio non apparuerunt:tum de iis quæ ipse Iulius Episcopus scripsit. Profecto enim venissent,si non obstitisset metus facinorum perpetratorum contra collegas nostros tamen quę in hac sancta & magna synodo fecere, clarius demonstrant insidiationes illorum. Cum enim in Sardicensium vrbem & ipsi venissent,viderentque adesse & Athanasium,Marcellum,Asclepam,aliosque fratres nostros, iudicium subire formidarunt, neque semel ac iterum,sed sæpenumero citati,non paruerunt citatoribus: quamuis vniuersi episcopi conuentus,inque primis venerabilis senex Osius,qui & ob ætatem,& confessionem, & tanti laboris tolerantiam, omni esset honore ac reuerentia dignus, expectarent hortarenturque illos vt iudicio se sisterent, vbi ea quæ iactassent scripsissentq; & in absentes collegas nostros,probare præsentibus illis possent. Sed vt diximus citati non affuere, hoc etiam ipso facto prodentes calumnias suas, tantum non ipsi proclamantes insidias & conspirationem B
suam,detrectatiōe iudicii. Qui enim se quę dixere de aliis probaturos esse confidunt, ne in faciem quidem illos accusare metuunt. Quandoquidem autem non apparuere coram nobis,de cætero obscurum nemini fore speramus, quamuis iterum ad maleficia sua redierint,quòd, cum nullius criminis conuincere collegas nostros possent, nunc calumniis impetere absentes voluerint,quos præsentes fugerint. Fugerunt enim, charissimi,non solum conscii calumniarum aduersus nostros, sed etiam ideo quia viderāt adesse qui variorum criminum postulationes contra instituere vellent. Proferebantur enim vincula & ferrum : aderant de exilio reuocati,& aderant adhuc exulantium collegæ, aderant cognati & amici per hos interemptorum,quodque est grauissimum,episcopi aderant,quorum alii ferrum & cathenas ostendebant quas illi imposuissent,alii mortis erant testes compositæ calumniis eorum. Eo vsque enim demētiæ processere,vt episcopum etiam interimere conarentur,& interemissent, nisi elapsus fuga fuisset è manibus ipsorum. Surrexit igitur collega noster beatus Theodulus, qui fugeret calumnias illorum, quibus mors illi decreta fuerat. Erant qui vulnera ostenderent,erāt qui fame se afflictos quererētur. Neq; vulgaria producebantur testimonia,sed totarum ecclesiarum,quarum causa qui venerāt earumq; legati,docebant facinora illorū in quibus erant,Ensiferi milites,turba clauata,minę iudicū,suppositiones falsarū literarum: lectæ enim literæ sunt fa-

A sunt factionis Theogonii compositæ aduersus collegas nostros, Athanasium & Asclepam, quibus etiam reges erga eos instigabantur. Hæc arguebātur à quibusdam qui tum diaconi fuissent Theogonii: præterque hæc, nudatę virgines, inflammatę ecclesię, custodię collegarum nostrorum: quorū omnium nulla alia causa reperitur, nisi abominabilis Arianæ sectæ furor. Nam vt quique defugiebant autoritatem ordinis illorum, huiusmodi subire necesse habebant. Quæ considerantes in angustias cogitationum suarū coacti sunt: cum enim puderet facinorum, quæ videbant proditum iri, contulere se in Sardicensem vrbem, ne quam prębērent suspitionem quasi metu delictorum absfuissent: conspicati autem eos quos calumniis suis vexarāt, quosque afflixerant, positis ob oculos accusatoribus & argumētis, citati apparere non sustinuerunt. Cum interea collegæ nostri Athanasius ac Marcellus & Asclepas, confidentissime & quererentur, & postularent, vt adesse vellent, non modo se confutaturos calumnias illorum, sed etiam quanta essent in ecclesia ab ipsis perpetrata scelera, demonstraturos esse. At illi ita magno in metu fuere conscientia sua, vt fugam artiperēt, suasque hæc ipsa coarguerent calumnias, & confiterentur scelera. Quamuis autem potissimum cum prioribus tum his factis illorum malignitas & calumniæ indicentur, tamen ne quem hac fuga prætextum noui maleficii inuenire possint: conuertimus animos nostros iuxta veritatis sermonē, ad examen cō-

B positarum ab eis fabularum. Et hoc proposito, deprehendimus ex iis quæ gesta essent, sycophantas, nihilque nisi insidias collegis nostris molitos esse. Arsenius enim quem, ab Athanasio iugulatum fuisse perhibebant, viuit & censetur inter viuos, quo vno reliqua quę iactare solent facile patet esse conficta. Vbi autem ventum est ad rumores de poculo fracto à Macario presbytero Athanasii, testes producti sunt Alexandrini, & Mareotenses, & alii, qui docerent eorum nihil esse commissum. Episcopi etiam Aegyptii literis ad Iulium collegam missis confirmant, ne suspicionem quidem vllam horum fuisse. Aiunt etiam sese habere illi monumenta rerum secreto gestarum, in quibus tamen & ethnici & catechumeni interrogarentur. Et vnus catechumenus interrogatus diceret se intus fuisse cum eum in locum Macarius venisset, & alter Ischyram quem iñ suis istis sermonibus iactitāt in cella ęgrotum iacuisse. Vnde palàm fit prorsus nihil arcani tum gestū, quòd intus fuerint catechumeni, & Ischyras morbo decumbens absfuerit. Nam & Ischyras mentitus libros quosdam diuinos exustos ab Athanasio, idem qui hoc mendacium dixisset, confessus est se quo tēpore affuerit Macarius ęgrotum decubuisse, vt vel hoc calumnię illius detegantur. Deniq; nec cędem tribuerunt impudentię Ischyrę, episcopum vt nuncuparēt, qui presbyter nondum fuisset factus: pręsentes enim presbyteri duo, qui cum Melitio affuissent, postea suscepti à beato Alexandro episcopo Alexandrino, &

no,& nunc coniuncti Athanasio testimonium dixere scire se nunquam illum presbyterum factum, neque in Mareote Melitium habuisse, aut ecclesiam aut quenquam cum munere ecclesiastico, Itaque qui presbyter non esset, eum episcopi dignitate auxerunt, vt hoc nomine in calumniis audientium animos percellerent. Lectum etiam est scriptum collegæ nostri Marcelli, deprehensaque est fraudulentia Eusebianorum, quæ enim ille in quæstionibus posuerat, ea illi vt asserta insectati sunt. Perlectum igitur fuit scriptum totum, quæque ante quæque post quæstionum positiones continebat, & inuenta est viri recta fides, neque enim à sancta Maria initium dabat deo verbo, neque finem habiturum regnum ipsius, sed & carere principio & sempiternum fore asserebat. Protulit & collega noster Asclepas cōmentarios Antiochenos, cum ibi tum adessent accusatores adessetque Eusebius Cæsariensis, docuitque sententiis iudicantium episcoporum se absolutum esse. Merito igitur, dilecti fratres, merito illi citationi creberrimæ nō obedierunt, merito aufugerunt, atque repulsi conscientia sua, confirmarūt fuga sua opinionem calumniarum, ipsique vera esse comprobarunt, quæ præsentibus crimina accusatores intenderant. Iidem super omnia hæc accusatos quondam Arianæ sectæ, & expulsos, non solum susceperunt, sed etiam prouexerunt honoribus, ita vt ex Diaconis presbyteros, ex presbyteris episcopos facerent, nullam aliam ob causam quàm vt consita dilatataque impietate, pietatis fidem opprimerent. Horum sunt præter Eusebianos capita, Theodorus Heracleota, Narcissus Neroniadis Ciliciæ, Stephanus Antiochenus, Georgius Laodiciæ, Acacius Cæsariæ Palæstinæ, Menophantus Ephesi in Asia, Vrsacius Sigiduni in Mysia, Valens Myrsi in Pannonia: hi enim Episcopos, qui cum ipsis ab Oriente venerant cum sancta synodo congregati, & omnino ecclesiam dei frequentare passi non sunt, Sardicæque priuatos conuentus & conspirationes cum interminationibus fecerunt, neque Sardicæ iudicio prorsus se sistere, neque cum sancta & magna synodo voluerunt coniungi: sed officii causa, vt quod iustum esset soluisse crederentur, huc profecti, statim retro se abripuerunt. Hæc omnia cognoscere nobis facile fuit, ex Macario Palæstino & Asterio Arabe, qui cū vnà aduenissent deseruerunt infidelitatem illorum. At hi dixere, quicquid in sanctam synodum factum esset, id illorum violentiæ qua essent affecti ascribi debere. Addebant & hoc, se veris dogmatis patrocinantes, nobiscū cōgredi prohibitos fuisse: vehementer enim minari, edictaque facere illos in desertores suos. Eam ob rem in vna domo omnes simul manere curarūt, ne minima quidem discedendi cuiquam permissa licentia. Quoniam igitur reticeri tacitumque relinqui non oportuit, quid calumniarum illi struxissent, deque vinculis, cædibus, vulneribus, falsarum literarum insidiis, pulsationibus, nudationibus virginum, exiliis, expulsionibus, incendiis ecclesiarum,

Epiphanius plus verborū videtur legisse

A

B

A siarum, transgressionibus de paruis oppidis in vicinas potiores administra tiones, præcipueque de abominabili secta Ariana, qua nunc opera illorum oppugnatur vera fides: ideo dilectos fratres ac collegas nostros, Athanasium Alexandrinum episcopum, & Marcellum Ancyrogalatiæ, Asclepam Gazæ, quique vnà cum ipsis funguntur ministeriis domini, eos innocentes & puros esse pronuntiauimus, missis in singulas illorum Ecclesiasticas administrationes literis, quibus singularum ecclesiarum populo, Episcopi sui puritas declararetur: vtque scirent eum sibi Episcopum habendum ac expectandum, eos vero qui instar luporum irruerunt in ecclesias alienas, Gregorium Alexandriæ, Basilium Ancyræ, Quintianum Gazę, neque episcopos appellandos, neque adeo Christianos, fugiendamque ipsorum consuetudinem vniuersis, non accipiendas ab ipsis, non ad ipsos literas mittendas esse: factionem autem Theodori Heracleotæ Europæ, Narcissi Neroniadis in Cilicia, Acacii Cæsariensis Palæstini, Stephani Antiocheni, Vrsacii Sigidunensis Mysi, Valentis Myrsensis Pannonii, Menophanti Ephesini, Georgii Laodiceni, quamuis metu perculsi ab Oriente non aduenerint, tamē quòd essent à beato Alexandro Episcopo, quondam Alexandrino abdicati, & quia Arianam fouent insaniam, & propter crimina quæ illis intendūtur, sancta synodus consentientibus suffragiis episcopatu abdicat: eosque decernimus non solum Episcopos non esse, sed neque in consuetudinem fi

B delium admittendos: par est enim vt qui à paterna essentia, ac diuinitate filium separant, & alienant verbū à patre, & ipsi à catholica ecclesia separētur, alienique sint à nomine Christiano. Proinde & apud nos & omnes alios anathema sunto, quòd cauponati sint verbum veritatis: subiectio enī est Apostolica, quicunq; aliud annuntiauerit vobis extra illud quod accepistis, anathema esto. Gal. 1. b. Cum huiusmodi ne quis conuerscetur præcipite. Nō est enim commercium luci cum tenebris. Hos longè à vobis repellite. Nō est enim cōsonantia inter Christum ac Belial. 2. Cor. 6. c. Cauete etiam dilecti fratres, ne quid literarum illis mittatis, neu quid accipiatis ab eis. Etiam vos dilecti fratres & collegæ facite vt tanquā præsentes spiritu, approbetis synodi acta, & suffragia vestra subscriptionibus adiungatis, vt consensio ab omnibus vbique gentium collegis nostris custodiatur. Abdicamus autem eiicimusq; ecclesia eos qui affirmant, Deum quidem esse Christum sed non Deum verum: Filium, sed non verum filium: Genitum esse simulque ingenitum. Ita se intelligere genitum fatentur, sicut dixerint, quod sit genitum, illud esse. Christo etiam qui ante secula est tribuunt finem & initium, quod non quidem momento temporis, sed ante omnia tempora habeat. Et paulo quidē antè Aspis Ariana viperas ædidit duas, Valentem & Vrsacium, Qui gloriantes absque omni dubio profitētur Christianos sese esse, dicuntque quòd & verbum, & spiritus, & crucem, & cædem, & mortem tulerit, & resurrexerit:

xerit: & quod contendit cœtus hæreticorum, diuersas esse substantias patris & filii & sancti spiritus, easque esse separatas. Nos vero accepimus docti que sumus & hanc tenemus catholicam traditionem fidemque ac confessionem, vnam esse substantiam quam hæretici essentiam vocant, patris, & filii & sancti spiritus. Et si quærant quæ sit filii substantia, confitebimur eandem, quam & patris esse confiteamur. Neque vnquam fuisse absq; filio patrem, neque filium absque patre, neque posse fieri vt quod verbum est spiritus sit. Est enim absurdissimum affirmare, fuisse vnquam patrem absq; filio. Neque posse nominari, neque esse, testatur ipse filius his verbis. Ego A

Ioan.10.f.g. in patre & pater in me: & ego ac pater vnum sumus. Nemo negat nostrũ esse genitum: sed genitum asserimus ante omnia, quæ visibilia & inuisi-

Sapien.7.c. bilia vocant, factorem & opificem archangelorum & angelorum, & mundi, & humani generis: quoniam ita dicit. Sapientia omnium docuit me: &

Ioan 1.a. omnia per ipsum facta sunt. Si enim initium haberet fieri non posset, vt semper esset: iam quod semper est verbum, initium non habet. Deus autem finem nulla ratione admittit. Non dicimus patrem esse filium, neque rursum filium patrem esse. Sed pater est pater, & filius patris filius. Confitemur filium esse potentiam patris: confitemur verbum esse Dei patris præter quod nullum sit. Verbum verum Deum, sapientiam, & potentiam docemus esse filium. Sed non ideo filium dicimus, vt reliqui appellantur filii, B cum illi aut per hunc propter regenerationem Dii sint, aut per adoptionẽ filii vocentur, non ob vnam substantiam quæ est patris atque filii. Confitemur vnigenitum & primogenitum, sed verbum vnigenitum quod semper sit ac fuerit in patre, primogenitum autem ad hominẽ referimus. Differt autem à reliqua creatione, quia etiam ex mortuis primogenitus. Confitemur vnam patris & filii diuinitatem. Neque quisquam dicit maiorem esse patrem filio propter diuersitatem substantiæ, aut discrimen: sed quoniam paternum nomen maius est filii nomine. Illa autem istorum maledica

Ioan.10.f. & perdita interpretatio dixisse eum contendit: ego & pater vnum sumus, propter consensum & concordiã inter ipsos. Condemnamus antẽ omnes nos catholici, stultam & miserabilem sentẽtiam illorum, qui dicant, vt homines mortales mutuis odiis & offensionibus diffideant, & postea reconcilientur, ita diffidium & reditum in gratiam inter patrem omnipotẽtem & filium accidere posse. Quod est absurdissimum dictu ac cogitatu. Nos vero & credimus & asseueramus, & ita sentimus, sacram hanc vocem, ego & pater vnum sumus, significare substantiæ vnitatẽ, quæ sit vnà patris, & vnà filii. Et hoc credimus, absq; fine & absque initio regnare hunc cum patre, neque tempore definiri, neque deficere regnum ipsius. Nam quod est semper, neque esse vnquam cœpit, neque desinere esse poterit. Credimus autem & assumimus paracletum sanctum spiritum, promissum collatumque

nobis

A nobis à domino ipso. Et hunc missum credimus, idem excruciatus nõ fuit: sed homo est excruciatus indutus acceptusq́ue de Maria virgine, homo inquam cruciatibus obnoxius. Homo enim mortalis, Deus autem immortalis est. Credimus resurrexisse tertia die, non deum in homine, sed hominẽ in deo, quem & dono obtulit patri suo, liberatum à peccato & interitu. Credimus opportuno & præfinito tempore omnes ipsum, & de omnibus iudicaturum. Tanta est autem dementia istorum tamq́ue crassa caligine animi excæcati sunt nè lucem aspicere possint veritatis, vt non intelligant, quæ sententia sit huius dicti, VT ET IPSI IN NOBIS VNVM SINT. cum sit manifestum, cur vnum, quia apostoli spiritum sanctum acceperant, & tamen ipsi spiritus non erant, neq; quisquam eorum illa sapiẽtia, illa potentia, ille vnigenitus fuit. Sicut ego & tu, inquit, vnum sumus, ita & ipsi in nobis vnum sint: quinetiam clare distinxit vox diuina, in nobis, inquit, vnum sint: nõ dixit, sicut nos vnũ sumus, ego pater, sed discipuli inter ipsos coniuncti & vniti vnum sunt, fide, confessione, gratia, qui & pietate dei patris, & domini ac saluatoris nostri benignitate ac amore vnum esse possint. Ex his literis intelligere est, accusatorum calumnias, & priorum iudicum iniquitatem, & ipsorum præterea dogmatum sanitatem. Non enim solum de diuina beati patres natura nos docuere, sed etiam rationem illius & ordinem explicarunt. Constans cognitis iis quæ gerebantur, iniquo B tulit animo leuitatem fraternam, iratus instigatoribus & abutentibus facilitate illius: quapropter duos Sardicensis cõcilii delectos episcopos, cum literis ad fratrem misit, adiunxit iis & Tribunum Salianum nomine, qui pietate & iustitia præfulgebat. Literæ autem non monitionem tantum ac subiectionem, sed minas quoque pio rege dignas complectebantur. primum enim mandabatur fratri, vt aures præbere episcoporum sermonibus, & audacias ac iniurias Stephani cognoscere, atq; Athanasium ipsum ouili suo, patefactis aduersum eum structis calumniis, & iudicum veterum iniquitate & odio, restituere vellet. Additum erat, nisi pateretur hæc sibi persuaderi, nisiq́ue quod æquum sit faceret, sese ipsum occupate Alexandria redditurũ Athanasium cupientibus ouibus & eiecturum aduersariorum manũ. His literis acceptis Constans qui tum Antiochiæ esset, pollicetur se facturum omnia, quæ vellet socius dolorifici partus, suus. Quæ res admodũ contraria veritatis hostibus, impulit illos vt sceleratissimam & impiam istam fabulam darent. diuerterant autem in ciuium põtificum par, sed Tribunus alio in hospitio manebat. Ioan. 17. b.

De Euphrata & Vincentio Episcopis, & illis Antiochiæ paratis insidiis. Cap. 9.

STephanus vero, ille enim gubernabat tum Antiochenam ecclesiam, nauigiũ demersit. Habebat aũt cum alios tyrannicæ audaciæ socios, quo-

rum ministerio ad calamitates infligendas orthodoxis vtebatur, tum v- A
num ducem iuuenem qui per audaciam & scelera vitam degeret, qui non modo solebat homines de foro abducere cum contumelia & verberibus: sed irruens etiam in domos, viros mulieresque honestate ornatas impudentissime proripiebat. Et ne nimis sim in memoranda huius improbitate verbosus, exponam aduersus optimos viros istos audacissimum facinus illius. Ex cuius nefario scelere facile possit coniectura de reliquis fieri. Adit ille ad scortum quoddam & ait requiri eam ab hospitibus quibusdam qui modo aduenerint, vt cum ipsis illam noctem sit. Deinde quindecim factiosos abscondit in maceriis propinquis cliuo: mox cum muliercula adest, & pronuntiata tessera de qua conuenerat, adesse sentit conscios, ita accedit ad atriensem ianuam diuersorii Episcoporum, eaque aperta, conduxerant enim ministrum ad hoc factum pecunia, introducit mulierem & conclaue foresque demonstrat vbi forte alter episcoporum cubabat, iubetque intrare, at ipse abit accersitum factionem suam. Forte autem Euphratas, hoc erat senior nomine, in primis ædibus accubuerat, sed Vincentius (sic alter nominabatur) manebat interiori in cubiculo. ingresso autem scorto, Euphratas, vbi strepitum pedum audit, quærit quis accedat: scorto vero respondente, Euphratas admodum perturbatus, formidabat dæmonis ludibria, qui muliebrem vocem repræsentaret, inuocatque auxilium Christi saluatoris. B
Inter hæc & Onager, hoc enim erat nomine scelerati manipuli dux, qui manibus & armis contra pios vteretur, aderat cum sua manu, inclamatque improbos eos quibus improbitas iudicii subeunda esset: ingenti autem orto clamore concurrunt serui, excitaturque etiam Vincentius, & occlusa ianua atriensi, non nisi septem de factione comprehendi potuere: Onager quidem inter alios euaserat, sed muliercula quoque retenta fuit. Mane vero suscitato tribuno comite suo, in regiam veniunt, & Stephani ausa furoresque non iudicium neque quæstionem desiderare clamant. At tribunus ingenti clamore petebat vt rex in sceleratum facinus non synodice, sed iure animaduerteret. Et ad tormenta quidem primos offerebat Episcoporum clericos, simulque ministros Stephani postulabat. Illo autem impudenter altercante, quòd negaret verberibus clericos affici oportere, placuit & regi exquiri facinus in regia. Tum primum muliercula interrogatur à quo fuisset in diuersorium episcoporum introducta, quæ respondit venisse ad se adolescentem, qui diceret adesse hospites & quid illi requirerent, ab eoque vespere se introductam, postea quæsitam manum suam inuentamque intra ianuam atriensem collocasse, hortatum vt in primas ædes irruerent: addebat & interrogationem episcopi, & metum suum, illiusque orationem, & irruentium impetum.

Abdicatio Stephani. Cap. 10.

His au-

A HIs auditis produci de captis natu minimũ iudices imperant, qui non expectato tormento verberum, fabulę compositionem totam exponit, & autorem omnium esse Onagrum confitetur. Qui adductus dicit se illa egisse Stephani iussu. Ita comperta Stephani malitia, mandant Episcopis qui aderant exautorationem illius, & ecclesia eiiciunt. Non tamen hæc penitus Ariana labe carere potuit. Successit enim illi Leontius, gente Phryx, animo versuto, & tectis instar scopulorũ fraudibus. Sed de hoc paulo post. Tunc vero Constantius turbulenta aduersus Episcopos cõsilia re ipsa edoctus, literas misit magno Athanasio, semel, iterum, tertio, quibus eum vt ab occidente reuerti vellet hortabatur: ego autem breuiusculam epistolam quam secundo misit, inseram narrationi.

Epistola Constantii ad Athanasium. Cap. 11.

COnstantius Victor, Augustus, Athanasio. Etsi superioribus literis significauimus tibi quomodo secure ad nostrum comitatum peruenire posses, quòd cuperemus te in locum tuum restituere: tamen & has literas dedimus ad constantiam tuam, quibus te hortaremus, vt omni dubitatione & formidine posita, conscensis publicis vehiculis, operam dares, vt ad nos venias, quò adipisci quæ cupis posses.

Secundus reditus sancti Athanasii. Cap. 12.

B ITa reuersum Athanasium benigne suscepit, & recipere iussit Alexandrinam ecclesiam. Sed qui tum multum in aula poterant, infecti Ariano malo, saltem vnam aiebant relinquere ecclesiam Athanasium oportere iis qui cum eo coniungi nollent. Quæ cum illi Regi subiiceret, & rex cum Athanasio locutus esset, par inquit ille, est vt Regiæ voluntati mos geratur: se tamen & ipsum petere ac postulare aliquid velle. Tum rex libenter se facturum quicquid petiisset, ait. At ille, Antiochenis, inquit, qui coniungi cum potientibus ecclesiarum nolunt, opus æde ad precationes, æquumque est his quoque templum vnum cõcedi. Cum autem rex annuisset, quòd æquũ petere illum diceret, non placuit ea res principibus sectæ, & neutri parti ecclesiam apud alteram dari oportere asserunt. Ita admirante rege mittitur Alexandriam Athanasius: nam Gregorius iam ab ipsis Alexandrinis cæsus interierat. Conspecto igitur pastore suo, publica conuiuia festaque maxima instituebant, & ad honorem ipsius, & ad dei laudem: sed nõ diu post Constans est mortuus. An. do. 352.

De tertio illius Exilio & fuga. Cap. 13. An. do. 355.

COnstantio vero, qui quo volebant ducere consueuerat, in memoriam reuocarunt fraternum dissidium, cuius causa Athanasius fuisset, quanq; parum abfuisset, quin illi ruptis naturæ vinculis bellum aduersum se mutuo susciperent. Quibus seductus Constantius, non solum exterminari, sed iugulari quoque diuum Athanasium imperat, misso cum magna

militum manu Sebastiano quodam, qui illum vt sceleratum interimeret. A
Quæ autem fuerit huius expeditio, quoque ipse modo euaserit Athanasius, cui illa euenere, quique mirabili ratione salutem retinuit, melius narrare poterit, qui in Apologia exilii sui ita exequitur. EXQVIRANT tamen & modum discessionis & cognoscant ex suis. Aderat enim & Ariani cum militibus, qui & instigarent eos contra nos, & indicarent ignorantibus me. Quòd si ita sunt animo duro, vt hoc casu nihil afficiantur, saltem recognoscentes pudore confusi obticeant. Iam nox erat, & quædam pars populi peruigilabat, quòd postridie futura esset congregatio. Cum repente affuit dux cum militibus plus quinquies mille, armatis ensibus strictis, arcubus ac sagittis, clauis, ita vt ante quoque diximus, & ecclesiam quidem vndique circumdederat stipatam militibus, ne quis posset de illa elabi. At ego inconueniens ratus in tanta perturbatione deserere populum, ac non potius offerre me ipsum discrimini, residens in solio, iubeo diaconum Psalmum legere, & auscultare populum, Quoniam in seculum misericordia eius: atque ita vniuersos discedere & redire domus suas. Cumque irrupisset deinde Tribunus, & cinxisset militibus sacrarium vt nos caperent: qui ibi erant & clerici & è populo, clamabant & nunc tandem iubebant me recedere. At ego negabam prius me abiturum quàm singulos euasisse cernerem. Surgens igitur & orationem imperans, ita omnes rogabam vt abire vellet, B satius esse, inquiens, me in periculum venire quàm vllum ex ipsis lædi. Cũ igitur exiissent plurimi, & reliqua pars sequeretur, qui remanserant apud me monachi & clerici, quidam abstrahere me: atque ita, testem facio veritatem, cingentibus sacrarium militibus, cingentibus & ecclesiam, pertransiuimus ducente seruanteque domino. Et non cogniti ab ipsis recessimus, magnificantes Deum, quòd non prodito populo, sed illo prius dimisso salutẽ quærere, & manus illorum effugere potueramus.

Psal. 117.

De Georgio, & Alexandriæ perpetratis malis. Cap. 14.

ITa cum euasisset Athanasius cruentas hostium manus, Georgius alter lupus potentiam in oues nactus est, qui crudelius quàm vllus lupus vrsusue, aut pardus in oues grassatus, professas perpetuam virginitatem, non solum Athanasii abnegare societatem, sed etiam abiurare patrum fidem coegit. Huius crudelitatem adiuuabat Sebastianus quidam militarium ordinum dux, qui ad ignem in media vrbe excitatum adductas nudas virgines, iubebat fidem abnegare. At illæ horrendum & miserabile fidelibus infidelibusque spectaculum, infamiam illam in magno honore ponebant, & verbera pro fide fortiter sufferebant. Sed & hæc clarius ab illorum pastore exponentur. DEINDE ingressus Alexandriam missus ab ipsis Georgius Cappadox, auxit mala quæ ab iis didicerat. Post septimanam enim pa-

A ſchatis virgines in carcerem coniiciebantur, Epiſcopi ducebantur vincti à militibus, domus viduarum & pupillorum diripiebantur, rapinæq; ac inſultus domatim fiebant, noctu deportabantur Chriſtiani, domus cõſignabantur, & fratres clericorum pro clericis in diſcrimen veniebant. Quę cum eſſent horrenda, tamen audacia ſequente ſuperabantur. Nam populus ſeptimana poſt ſacram pentecoſten ieiunio peracto, conuenit in cœmiterio ad orationem, nemo enim cum Georgio coniungi ſuſtinebat. Quo intellecto, inſtigat peſſimus ille Sebaſtianum ducem qui Manichæus eſſet, qui cum militari manu armata, ſtrictis enſibus, & arcubus ac ſagittis impetum in populum facit, ipſa dominica die. Repertiſq; paucis qui orantes remanſerant (plurimi enim illo tempore domos ſuas redierant) eiuſmodi deſignauit facinora, qualia maxime decerent obedientem illis. Rogo enim inſtructo & adductis virginibus ad ignem, cogebat profiteri fidem Arianã: quas cum cerneret victrices eſſe, nudatarum ita faciem contudit, vt longo tempore poſt vix agnoſci poſſent. Contudit & nouo quodam modo comprehenſos viros quadraginta. Virgis enim palmæ non reciſis ſpinis, ita dorſa eorum detexit, vt longa aliquibus curatione ob infixas ſentes opus fuerit: quidam etiam impatientes doloris vt morerentur. Quotquot autem ſuperſtites remanſerant & totum virginum cœtum exilio multauit, deportatis in magnam Oaſin. Sed cadauera primum quidem reddi ſuis vetuerunt, ac vt lubitum fuerat abſconſis illis, & inſepultis abiectis, ſperabant

B ſe celare tantam crudelitatem poſſe. Hoc fit à dementibus maximo animi errore. Nam propinquis cæſorum gaudentibus ſuorum confeſſione, corpora autem cum luctu requirentibus, multo vehementius redarguebatur crudelitas illorum. Ex Aegypto & Lybiis mox etiam Epiſcopos exterminauerunt, Ammonium, Muium, Caium, Philonem, Hermen, Plenium, Pſenoſirin, Nilamona, Agapium, Anagamphum, Marcum, Dracontium, Adelphium, Ammonium alterum, & alterum Marcum, Athenodorum, tum presbyteros Hieracem & Dioſcorum: fuit autem tanta exterminationis acerbitas, vt aliqui illorum in itinere, nonnulli in exilio morerentur. Trucidarunt inſuper amplius triginta Epiſcopos, Studebant enim ſecundum Achab, ſi quo modo poſſent tollere veritatem. Idem & conſolationum libellos miſſis virginibus qui grauiſſima illa ſuſtinuerant, hæcquoque addidit. OB HOC, inquit, nemo veſtrum nimia triſtitia afficiatur, ſi iſti impii ſepulturam nobis inuident & efferri non patiuntur. Nam hunc etiam vltimum actum Ariani explicant, vt portis occluſis ſepulchris quaſi lemures aſſideãt, ne quis mortuorum locum habere poſſet. Hæc & his ſimilia Alexandrię deſignauit Georgius. Sed diuo Athanaſio, nullus ſatis munitus vbi defenderetur, locus videbatur: cum à rege eſſet imperatũ, vt ſibi vel viuus adduceretur, vel afferretur caput mortui, maxima

Qq 3 mercede

mercede proposita, executoribus voluntatis suæ. A

Synodus Mediolanensis. Cap. 15.

AT ipse Constantius tenente Magnentio occidentem post interfectum Cōstantem in Europam contendit cum exercitu aduersus tyrannum, sed ne hoc quidem grauiss. bellum pacatas esse ecclesias sinit: persuadent enim illi, cui persuadere quiduis esset facile, & qui hęretico malo laboraret, synodum cogere Mediolani, ea vrbs est Italiæ, ac primum compellere vniuersos, vt exautorationi iniquorum Tyriorum iudicum subscribere, atque ita Athanasio eiecto ecclesia, aliam exponere fidei formulam vellent. Ac conuenere quidem Episcopi parentes regio edicto, sed neutrum illorũ facere sustinuerunt: quinetiam palàm præsentem regem coarguebant impii & iniusti imperii. Itaq; & ecclesiis exacti & in vltima orbis terrarũ loca relegati fuere. Et hoc ipsum admirabilis Athanasius scripsit in illa Apologia sua. Quis memorare omnia possit quæ illi perpetrarunt: iam enim pace
An. do. 361. parta ecclesiis & orante in congregationibus populo, episcopus Romanus Liberius, Paulinus Metropolitanus Galliarum, Dionysius Metropolitanus Italiæ, Lucifer Metropolitanus Sardiniæ insulæ, Eusebius Italus, omnes episcopi & veritatis præcones arripiuntur & aguntur in exilium, nullo penitus prætextu, nisi quod à secta essent Ariana alieni, neque Arianorum calumniis erga nos subscribere voluissent. Nam de magno & venerabilis senectæ confessore vere Hosio, quid ego dicam? neminem enim huius exilii ignarum esse arbitror, cum non modo non obscurus, sed potius celeberrimus sit senex ille. Cuius enim non fuit ille concilii princeps? Aut quis illius refragari potuit rectæ sententiæ? Quæ ecclesia non habet pulcherrima patrocinii illius monumenta? Quis accessit ad hunc tristis & non abiit cum gaudio? Quis aliquid petiit & ab illo discessit falsus spe sua? Contra hunc tamen audacia quoque ipsorum se extendit, quod sciret quales per impietatem calumnias struerent, & subscribere insidiis illorum quibus nos peterent, nollet. His patet quid erga hos sanctos ausi isti fuerint. Quas autem aliis plurimis posuerint insidias Arianæ cohortis ductores, in hoc eodem libro diuinus vir narrauit. Quem autem sunt omnium persecuti cui præhenso non pro sua libidine illuserint? quem quæsitum inuentũ non ita tractarũt, vt aut mortẽ miserabilem, aut omnis generis cõtumelias sustineret? quicquid enim iudices facere vidẽtur, hoc totũ ab istis excitatur, ac sunt iudices potius istorum voluntatis ac sceleris administri. Vbi igitur locũ est cernere in quo non extẽt monumenta malitiæ istorum? cui dissentiẽti à se non aliquo prætextu calumniam struxere exemplo Iesabelæ? Quæ non luget ob insidias istorũ ecclesia? Antiochia quidem deplorat Eustathium confessorem & orthodoxum, Balaneæ Euphratium, Pontus & Antaradus Quintianum ac Carterium, Adrianopolis Eutropium amantissimum

Christi

A Christi,cumq; illo Lucium,cui sæpenumero cathenis iniectis,mortem tandem intulerũt.Ancyra Marcellum,Beroea Cyrum,Gaza Asclepam, hos enim fraudulenti post multas contumelias in exilium egere. Erga Theodulum autem & Olympium Thracas, nec non me & presbyteros meos, ita se gessere,vt deprehẽsis pœna capitis sufferenda fuerit. Et fortasse mortui iam iaceremus,nisi tum quoque præter opinionem eorum interitũ vitassemus,eiusmodi misere ad Donatum aduersus Olympium eiq; coniunctos literas,ad Philagrium vero contra nos. Tales ausus sunt factionis impie aduersus sanctos.Hosius autem hic erat Episcopus Cordubæ, celebris in magna Nicæna synodo,& princeps Sardicensis. Lubet narrationi intexere liberrimas voces laudatissimi Liberii & admirabilem sermonem habitum cum Imperatore Constantio: quos illius temporis amantes dei perscripsere,qui acuere excitareq; studium amatorum diuinarum rerũ facile possint.Hic successerat Iulio, qui post Syluestrum Romanam ecclesiam rexerat.

Colloquium Liberii Rom.Episcopi,& Imper.Constantii. Cap.16.

CONSTANTIVS Imperator inquit.Nos quòd Christianus esses, dignum te iudicauimus Episcopatu vrbis nostræ. Et ideo accersiuimus vt hortaremur te nefariæ dementiæ impii Athanasii abnegare socie-
B tatem.Hoc enim orbis terrarum comprobauit,& decreto synodi alienum ab Ecclesiastica societate pronuntiauit. LIBERIVS Episcopus inquit: Imperator,Ecclesiastica iudicia cum summa iustitiæ obseruatione fieri debent,Quare si tuæ pietati placet,iudicium cogi impera,vbi,si damnandus Athanasius videatur,sentẽtia in illum ordine modoq; ecclesiastico feratur. Nam fieri nequit,vt condemnetur à nobis,de quo iudicium datum nõ sit. CONSTANTIVS Imperator inquit.Totus orbis terrarũ cõdẽnauit scelera illius,sed ipse à primis temporibus omnes illudit. Liberius episcopus inquit.Quotquot subscripsere,haud ipsi viderant quæ facta essent: sed glorię & metus & à te ĩfamię causa.IMPERATOR.Quid est Gloria,metus,infamia?LIBERIVS. Quicunq; gloriam Dei nõ diligentes, pręferentesq; illi munera tua, quem nunquam oculis aspexerant absque iudicio cõdemnarunt:quod est Christianis indignũ.IMPERATOR. Atqui coram est condemnatus in Tyria synodo, & cõdemnatus quidem ab episcopis omnibus totius orbis terrarũ.LIBERIVS. Corã ille nunquam est condemnatus.Quotquot enim tunc conuenerunt,& eum damnauerunt,fecere hoc nulla ratione,cum ille de iudicio recessisset. EVSEBIVS Eunuchus inquit.In synodo certe Nicæna declaratum est,illum à catholica fide esse alienum.LIBERIVS. Quinque tantũmodo iudicarunt sociorum nauigationis ipsius in Mareote,quos miserant,vt aduersus reum scripturas compararent: horum duo mortui sunt Theogonius &

Theodorus, reliqui tres adhuc viuunt, nempe Mares, Valens, Vrſacius. A Ab his ipſis miſſis, huius rei cauſa, Sardicæ ſuffragia collecta ſunt: qui ſynodo etiam libellos obtulere petentes veniam, quod in Mareota per calumniam ſcripturas ſecum confeciſſent in Athanaſium, quos libellos etiam num in manibus habemus. Vtris igitur vt adiungamur perſuaderi nobis conuenit. Iíſne qui prius damnarunt & poſtea petierunt veniam, an his qui illos nūc dānarunt? INQVIT EPICTETVS Epiſcopus Imperator, non facit iſte verba tecum quo tantæ ſibi curæ ſit fides aut eccleſiaſtica iudicia, ſed vt apud Senatores Romanos gloriari poſſit ratione concluſum à ſe eſſe Imperatorē. TVM IMPERATOR Liberio, Quota, inquit, pars tu es orbis terrarū, qui ſolus facis cum homine ſcelerato, & orbis terrarū ac mundi totius pacem diſſoluis? LIB. Non diminuitur ſolitudine mea verbum fidei. Nam & olim TRES SOLVM inuenti fuere qui edicto reſiſterent. EVSEBIVS Eunuchus, facis tu, inquit, Imperatorem noſtrum Nabuchodonoſorē? LIBERIVS Minime equidem: ſed ſic tu abſque ratione condemnas hominem qui in iudicium adductus non fuit. At ego prius generalem orbis ſubſcriptionem proponi volo, qua confirmatur fides expoſita Nicęę. Atq; ita reuocatis fratribus noſtris de exilio & reſtitutis in ſuum quoque locum: ſi turbas conſenſu cum apoſtolica fide ſuo, in eccleſiis excitare videantur, tum vniuerſos conuenire Alexandriæ, vbi & Reus, & accuſatores & defenſores illorum ſunt, & inquiſitio in illos diſceptatioq; inſtitui poterit. INQVIT Epictetus epiſcop. Sed neq; publica vehicula ſufficere poterint epiſcoporum itineribus. LIBERIVS. Neq; indigēt publicis vehiculis eccleſiaſtica, ſuisq; epiſcopis ad mare mittēdis quęq; eccleſia ſuffecerit. IMPERAT. Quarū forma eſt expreſſa retexi nequeūt, plurium enim epiſcoporum calculus valere debet. Tu es vnus qui amicitiam tueris ſcelerati illius. LIBERIVS, nūquam auditū, inquit, eſt abſente reo pronuntiaſſe de ſcelere iudicem, tanquam priuato iritatum erga illū odio. IMPER. Ille quidem læſit vniuerſos, ſed neminē æque ac me. Qui non contentus interitu iunioris fratris mei, nūquam ceſſauit beatum Cōſtantem impellere ad inimicitias noſtras, ſed nos ſumma manſuetudine & inſtigantis & inſtigati impetus tulimus. Nullus mihi tātus ſucceſſus cordi eſt, neq; aduerſus Magnentium, neque aduerſus Siluanum, atque ſceleſti huius à rebus Eccleſiaſticis amotio. LIB. Ne vlciſcare inimicitias, Imperator, in epiſcopis. Manus enim eccleſiaſticorum ſanctificationi vacare debent. Proinde ſi tibi videtur, iube in ſuum quemq; locum reſtitui epiſcopos, & ſi fuerint cōgruētes viſi cum illo qui tuetur rectæ ſententiæ fidē expoſitam Nicææ, tū conuentu habito tractent de pace mundi: ne innocentem virum oppreſſiſſe videaris. IMPER. vnum eſt quod quæritur. Volo enim tibi gratum eſſe conſenſum cum eccleſiis, & Romā reuerti,

A reuerti, quare cõsule paci, & cũ subscripseris redito Romã. LIBERIVS. Vale iam dixi fratribus Romanis, potiores enim sunt mihi leges Ecclesiasticę quã vita Romæ degẽda. IMPER. Habes igitur spacium triũ dierũ quo deliberes velisne post subscriptionẽ Romã reuerti, an aliquem locum quo traducaris eligere. LIB. Trium dierum vel etiam mensium spaciũ ratione non immutat. Quare mittas me licet quò libet. IMPERATOR post duos dies requisitum liberium & perseuerantem in sententia imperauit relegari Beroeam quę est in Thracia. LIBERIO abeunti misit imperator solidos quĩgẽtos in sumptus. Liberius illi qui attulerat, abi, ĩquit, redde imperatori, opus enim his est militibus ipsius. Similiter & regina misit ei totidem, quos & ipsos referri iussit ad imperatorem, quod esse illi opus diceret ad expeditiones. Si autem opus his imperatori non fuerit, det, inquit, Auxentio, & Epicteto, quibus opus est. Cumq; ab illis noluisset accipere, detulit alios ei Eusebius Eunuchus. cui Liberius, deuastatis ecclesiis, inquit, orbis terrarum, nunc mihi eleemosynam offers vt condemnato? Quin tu abi & Christianus prius efficere. Ita post hos dies cũ quicquã accipere noluisset in exilium agitur. An.do.161

De exilio & reuocatione sancti Liberii. Cap. 17.

Athleta quidem veritatis victoriæ compos, in Thraciam vt imperatum fuerat, venit. Post annos autem duos, cum Romæ esset Cõstantius, Ma-
B gistratuũ & primariorum ciuium coniuges obsecrant maritos, vt supplicent Constantio pro pastore qui restituatur ecclesię suæ, seq; nisi impetrassent, desertis ipsis, ad magnum illum pastorem deuenturas minantur. Qui respondent se formidare iracundiam imperatoris, sibiq; nõ magnam esse spem veniæ quòd viri essent. Vos autẽ, inquiunt, si supplicetis illa, non lædet. Et horum alterum consequemini, vt aut admittat deprecationem vestram, aut certe nullo malo affectas dimittat. Hac via demonstrata, accedunt laudabiles matronæ ad imperatorem preciosissimis vestibus ornatę, quo magis imperator nobiles ratus precibus voluntatiq; ipsarum gereret morem. Erat autem deprecatio talis. Misereri vellet tãtæ ciuitatis spoliatæ pastore suo, & expositæ luporum insidiis. sed Imperator respondit, nõ illam pastore alio indigere quæ prudentem bonumq; haberet: fuerat autem creatus post Liberiũ vnus ex diaconis illius vir fidelis, Felix nomine, qui incorruptam quidem seruabat Nicææ expositam fidem, sed violatoribus illius coniungi non verebatur: nemo tamen omnium ciuiũ Romanorum in ædem orationis est ingressus cum ipse intus foret. Quod ipsum & matronæ tum regi significarunt. Itaq; flecti se passus, iussit optimum quidem Liberium de exilio reuocari, sed amborum esse communem ecclesiæ administrationẽ. His literis lectis in circo exclamauit multitudo, egregiã esse imperatoris sentẽtiam, qui spectatoribus in duas partes diuisis & à colore cog-

lore cognominatis,his vnum,itemq; alteris vnum pręficeret. Ita dicteriis A incessentes Imperatoris literas,exclamant vno ore, nam & voces ipsas ponere visum est,vnus deus,vnus Christus,vnus episcopus. Post has amantissimę Christi plebis voces reuertitur admirabilis Liberius,cui cedens Felix in aliam vrbem se contulit. Hæc apposui ad historiam Episcoporum qui Mediolani conuenissent,vt congruum fuit, nunc autem redeo ad ordinem gestorum.

An.do.363

Synodus Ariminensis. Cap.18.

Electis igitur vndiq; propugnatoribus veritatis, arbitrati hi qui pro arbitrio suo versarent voluntatem regiam,facile se contrariam sibi fidem dissoluturos,& Arianam stabilituros,persuadent Constantio, vt Arimini indicat conuentum tam orientalium,quàm occidentalium Episcoporum, vtq; iubeat essentiam & Coessentialitatem eximi de formula fidei,hæc autem erant inuenta à patribus,quibus fraudes Arianæ expugnarentur. Sed de his aiebant extitisse ecclesiarum dissidia:coactis autem omnibus tentabant Ariana labe contaminati,imponere consilio,& in primis occidētalibus simplicis vitę & morum hominibus. Negabant enim ferendum vt ecclesiæ corpus distraheretur,propter duas voculas,præsertim quę in scriptura nusquam reperirentur. Sed profitendum filium similem esse genitori per omnia,essentię vero nomen,vt à scriptura alienum omittendum. At enim illi fraude animaduersa,eos qui hoc dicerent abdicant, & suā sententiam imperatori per literas declarant. Aiebant autem se filios ac hæredes B esse in Concilio Nicæno congregatorum patrum: quorum si quid scriptis demere,aut quæ ad optimum modum absoluta essent addere alia vellent, suo se facto spurios esse demonstraturos, qui culparent ea quæ patres gessissent. Sed euidentius fidei eorum exacta regula literis ab ipsis Constantio scriptis indicatur.

Epistola synodica de actis ad Imperatorem Constantium. Cap.19.

An.do.363

Diuina Iussione & pietatis tuæ mandato, veterum dogmatis fide nostra accedimus. Arimini enim omnes occidentales episcopi conuenimus, vt & catholicę ecclesię fides cognosceretur,& manifesti fierēt qui aliter sentiunt. Post longam enim & diutinam deliberationem optimum factu visum,eam fidem quæ ab antiquo permanet,quamque & prophetæ & euangelia & apostoli per Christum dominum nostrum prædicauerunt, à quo & tuum imperium custoditur & protegitur robur tuum:Eam igitur fidem placuit tenere ac conseruare,& conseruatam vsq; in finem custodire. Absurdum enim simul atq; impium iudicauimus, mutare quicquam eorum quæ recte iusteq; constituta essent,omniū qui Nicææ quondam cōuenere coniuncta cum clarissimi imperatoris Constantini patris tui sentētia:quorum doctrina & intellectus in omnium mortaliū aures ac animos promulgatione

A gatione sua influxit, eaq; sola aduersata Arianæ sectæ illā perdiderunt, iis non Ariana modo sed reliquæ etiam sectæ exterminatę sunt: his neq; sine metu erroris addi, neq; discriminis demi quicquam potest. Nam alterutro facto iam aperta fenestra fuerit libidini aduersariorū. Itaq; Vrsaciū & Valentem qui participes essent, & cōsentientes cū Ariano dogmate, pronuntiatum est à nostra societate exclusos esse, cuius fruendi gratia, veniā quondam petiere delictorū quorum sibi conscii essent: quod testantur exempla literarum, quibus illi vt parceretur sibi, veniamq; à nobis impetrauerunt. Eo autem hæc tempore acta sunt quo consilium synodi Mediolanēsis habebatur, præsentibus & Romanæ ecclesię præsbyteris. Cum autē constet & Constantinum memoria post mortem quoq; dignum, summa cura & exquisitione, conscriptam fidē exposuisse, vita illo post susceptum baptisma functo, & ad meritam quietem transgresso, absurdum fuerit post hunc quicquam innouare, atq; tot sanctos confessores & martyres, qui hoc dogma & conscripserint & inuenerint, despicere: quos nusquam sentētia sua à veteribus ecclesiæ legibus discessisse sciremus, quorū etiam fidem Deus ad tempora imperii tui traduxit, per dominum nostrū Iesum Christum, à quo tibi imperiū est collatum tantum, vt illo vniuersus orbis terrarum includatur. Rursus igitur miserabiles illi & deplorati animi, nefaria audacia
B indicarunt impiæ sententię suæ pręconia, conatum euertendorum omniū veritatis ordinum. Cum enim tuo mandato consilium synodi haberetur, tum illi fraudulentiæ suæ denudarunt cogitationes, tentauerūtq; per maleficia & turbulentiā nouas decisiones, reperto ad tale sodalitium conueniēte quodam Germano & Auxentio & Caio, autoribus sectarum & seditionis, à quibus defensa doctrina omnem copiā blasphemię superat. Postquā vero intellexere à se voluntate ac sententia sodales suos in improbitate dissidere, transire ad concessum nostrum, vt scripturis adesse viderētur. Tempus autem breue erat, quo & ipsorum consilia arguebantur. Sed ne similia pericula ecclesiæ sæpe subeunda sint, néue omnia perturbatione & tumultu confundantur, optimum visum est antiqua decreta, vt legitima & inconcussa seruanda confirmare, suprà aūt memoratos separare à cōmunitate nostra. Eā ob causam misimus legatos qui de his facerent certiorem æquitatem tuam, quibus has literas dedimus indices propositi in concilio nostri. Ante omnia aūt in mandatis habēt à nobis legati, vt ab antiquitate & legitimis rationibus veritatis cōprobationem ducant. Qui etiam docebunt pietatem tuam. Non vt Vrsacius & Valens dixerint, pacem futuram esse, euersione legitimorum: poterūntne vero pacem esse pati, pacis dissolutores? Quare ab his contentiones turbęq; potius, & in reliquis ciuitatibus & in ecclesia Romana existent. Quapropter supplicamus tuæ æquitati, vt benignis auribus & placido aspectu legatos nostros admittere, neque pati

velis,

velis,quicquam innouari ad contumeliam iam vita sua defunctorũ, sed re A tinere nos sinas decreta & leges patrum,quas vniuersas sapienter prudenterq; & in sancto spiritu,conditas affirmare non dubitauerimus. Nam quę ab his noua quadam ratione iam recedunt, fideliũ extinguũt fidem, infidelium excitant crudelitatem. Supplicamus etiã, vt eos qui in externis locis degunt,quosq; cum ætatis onera tum paupertas inopiaque premit, in suum quemque locũ benigne restitui imperes, ne desertæ spoliatæq; Episcopis maneant ecclesiæ. Præter hęc omnia obtestamur,ne quid prioribus decisionibus,vel detrahatur vel adiiciatur, sed in patrum pietate omnia irrupta teneantur,custodita & his & totius posteritatis temporibus,néue de cætero affligas nos & administrationibus propriis moueas: præstesq; hoc potius vt episcopi cum populo quiq; suo orationibus vacare, deprecariq; pro imperio,salute,pace tua possint,quam diuinitas sempiternam tibi largiatur. Legati nostri afferunt & subscriptiones & nomina episcoporũ, qui etiam erudient pietatem tuam scripturis diuinis. CVM his literis missi legati ad imperatorem. Sed qui Regia potẽtia abutebantur principes sectæ istius, epistolam regi attulere, ipsos venire in conspectum illius passi non sunt,quòd dicerent curis Reipub. Imperatorem esse implicatum. Hoc ab ipsis fiebat eo consilio quòd sperarent tædio diutinę morę & cupiditate reuertendi ad ecclesias,coactum iri episcopos, vt oppositũ sectæ vallum ipsi subruerent & dissiparent. Sed frustra hæc moliebantur. Iterũ enim missis ad Imperatorẽ literis, petiere propugnatores fidei ab illo, vt & legatos admittere,& sibi potestatem discedendi facere dignaretur. Earum literarum exemplum sequitur. B

Alia Epistola ad Constantium. Cap.20.

An.do.361 VIctori Constantio Imperatori episcoporum Arimini cœtus. Literas Clementiæ tuæ,domine gloriosissime imperator, accepimus, quibus significas,te propter publicas occupationes hactenus legatos nostros videre non potuisse,iubesq; vt reuersionem illorum expectemus, vt rationem nostram & dogmata veterum considerare possis. At nos tibi significauimus nullo modo à proposito nos discessuros. Quod & ipsum iterum his literis docemus tuam clementiam,obtestantes vt clementibus oculis,& has literas paruitatis nostræ,quibus respondimus pietati tuę,& illas quas attulere tuæ benignitati legati nostri,quæque ipsi à nobis mandata habent libenter suscipias. Quàm autem triste fuerit & inconsentaneum felicissimis temporibus tuis,tam multas ecclesias videri Episcopis carere, non minus quàm nos tua intelligit clementia. Quare rursum te gloriosissime Imperator obsecramus,vt ante hyemis asperitatem,si placeat humanitati tuæ, iubeas ad ecclesias nos redire nostras,vt omnipotenti Deo, & Christo filio ipsius domino & seruatori nostro,pro statu potentiæ tuæ, vnà cum populo,

A lo,quemadmodum fecimus ac facimus, maximo studio supplicare possimus.

De Synodo celebrata Nicęę in Thracia,& expositio fidei illius. Ca.21.

HIs literis allatis Imperatori, aduersarii animo illius exacerbato,deducunt inuitos plerosque Episcopos in vrbem Thraciæ Nicæam nomine:& aliis simplicibus circumuentis,aliis territis persuadent, vt idem facerent quod ipsi molitione sua in pietate:essentiamque ac coessentialitatem eruerent è fide,proq; his imponerent SIMILITVDINEM. Sed & hanc formulam exposui nō quod vera sit,sed quòd Arianam factionē redarguere videatur,cum ne ipsam quidem teneant horum temporum complices impietatis illius. sed pro similitudine,dissimilitudinem prædicent. CREDIMVS in vnum & solum, verum deum patrem omnipotentē, ex quo sunt omnia. Et in filiū Dei vnigenitū,ante omnia secula,& omne principium genitum ex deo,per quem omnia sunt facta visibilia & inuisibilia:genitum autem vnigenitum solum ex solo patre, Deum ex Deo, similem genitori suo patri iuxta scripturas,cuius generationē nouit nemo, nisi solus genitor pater. Hūc scimus vnigenitum deum filium mittente patre aduenisse de cœlis,sicut est scriptum, ad euertendum peccatū & mortem:& natū ex spiritu sancto,ac Maria virgine,vt scriptum est,secundum B carnem:versatum cum apostolis, & perfecto munere suo iuxta patris volūtatem affixum cruci:mortuum & sepultum:descendisse ad inferos, cum ipsius orci terrore:reuersum à mortuis tertia die, conuersatum cum apostolis dies quadraginta totos:acceptum in cœlos,sedere à dextris patris: venturum vltima resurrectionis die cum gloria paterna,redditurum vnicuiq; quale ipse fecerit. Et in spiritum sanctum:quem ipse vnigenitus Dei filius Iesus Christus Deus ac dominus promiserat se missurum humano generi,paracletum,vt scriptum est:spiritum veritatis, quem & misit, regressus in cœlos & sedens in dextera patris. Inde est venturus ad iudicium viuentium & mortuorū. Verū essentię nomen quòd à patribus simpliciuscule insertum, & vulgo parum intellectum,offendicula pareret, quia in scriptura nusquam memoraretur, placuit eximi, & de cætero nullam penitus fieri mentionem essentiæ maxime:cum diuinæ literæ nusquā meminerint patris ac filii essentiæ. Neq; adeo necessarium esse,de persona patris & filii & sancti spiritus,vnam substantiam nominari. Similem autem perhibemus filium esse patri,quemadmodum & diuinę scripturæ dicunt & docēt. Omnes autem sectæ,quę aut pridem reiectæ,aut nuper exortæ diuersa statuunt,ab huius scripturæ expositione,anathema sunto. His alii per imposturam,alii per terrores subscripsere. Qui autem accedere noluissent in vltima loca terrarum deportati sunt.

Tomus Synodicus à Damaso Romano,& occidentalibus episcopis missus ad episcopos Illyricos de Ariminensi concilio. Cap.22. A

An.do.369 QVòd autem omnes veritatis athletæ,& in primis occidentales accusent,testantur scripta illorum ad Illyricos. Fuit autē scriptionis princeps Damasus,vir variis virtutum generibus ornatus, qui post Liberium præsulatum Romanæ ecclesiæ sortitus esset. Cū hoc faciebant nonaginta Episcopi Italiæ & Galatię,quę nunc Gallia appellatur,congregati Romę, quorum & ipsorum nomina exponere nimis longum arbitratus sum. EPISCOPI Romæ in sancto congregati concilio, Damasus & Valerianus ac reliqui,Dilectis fratribus Episcopis in Illyrico salutem in Deo. Persuasum nobis est sacerdotes Dei,sanctam fidem nostram fundatam in doctrina Apostolorum:eam igitur vos tenere, eamque tradere populo,quæ nulla in parte dissentit à patrum definitionibus, à quibus cæteros instrui æquum est. Sed relatione Gallicanorum & Venetorum fratrum cognouimus quosdam sectis studere, quod malum ne existat non solum prouidere episcopi,sed ad imperitiam & simplicitatem quorundam vtentium interpretationibus sinistris,deinceps sese opponere debent dissentienti doctrinæ,videreq; quotiescunque percusserint aures dissentionis tela, ne rursum labantur, sed patrum potius sententiis inhæreant. Itaque Auxentium Mediolanensem, perscriptum est in primis huius rei condemnatum esse.Par igitur est,vt vniuersi doctores LEGIS in orbe Romano, legitima sententia sint,& ne contaminent fidem diuersitate doctrinarum. Etenim cum primum hæreticæ improbitatis fructus maturescere & hos fructus ferre cœpere,qui & nunc de Ariana maledicentia admodum subuehuntur,patres nostri numero trecenti decem & octo in Nicæno certamine, hunc murum aduersus diabolica arma præfinierunt, atque hoc remedio letifera venena repulerunt. Quare credi debet patrem & filium esse vnius essentiæ,vnius diuinitatis,vnius virtutis,vnius potentiæ, vnius characteris: itemque vnius substantiæ, ac essentiæ spiritum sanctum quoque: quicunque autem aliter sentiunt alieni à nostra societate iudicandi sunt. Sed hanc salutarem definitionem & adorandam consultationem,nonnulli postea aliis consultationibus corrumpere, ac violare tentauerunt. Quin etiam ab ipso statim initio illi qui Arimini coacti ad nouatiōes & retractationes fuere,hactenus rectitudinem omnium conseruarunt,vt confiterentur se alio orationis genere subductos,ac non sensisse quod diuersum esset sententiæ patrum concilii Nicæni. Præiudicium certe numeri Ariminēsis conuentus nullum esse potest:quādo ita est habitus,vt neque Romani episcopi,cuius ante omnia sententiam cognoscere debuerant,neq; Vincentii, qui tam multis annis præsulatus conseruauit integritatem,neq; aliorū consensus illis accesserit,ac maxime cum,vt diximus,per insidias circumuenti ipsi ce- B

A ipsi cedentes, nisi rectiore sententia, sibi illa non placere testati sint. Perspicit igitur vestra synceritas, hanc solã fidẽ quæ Nicææ autoritate Apostolica fundata sit, assidua firmitate tenendam esse. Et nobiscũ & Orientales qui Catholicam ecclesiam agnoscant, & Occidentales gloriari. Persuasum autem nobis est eos, qui diuersitatis malo laborent, ipso conatu suo nõ ita multo post à communitate nostra disiunctum, & Episcopales honores illi ereptum iri, vt populus liberatus à seditiõibus eorũ respirare possit. Nam cum ipsi erroribus sint impliciti, spes esse nequit, vt erroribus populus per ipsos exoluatur. Proinde facite ne vestræ reuerẽtiæ iudiciũ discrepet ab omniũ sacerdotũ Dei iudicio, quo firmos fixosque stare vos confidimus. Itaque & nos vnà vobiscum in recta persistere fide debemus. Oblectare nos velit dilectio vestra, remissis ad nos literis suis. Valete fratres honorabilissimi. εἰμετέρα

Athanasii scriptum de eadem synodo. Cap. 23.

MAgnus etiam Athanasius in epistola ad Afros, ita scribit de synodo Ariminensi. HIS demonstratis, quis ferat eos qui Ariminensem aliamúe quampiam synodum præponant Nicænę? Ac quis non potius oderit eos, qui reiiciunt patrum decreta, & proponunt recẽtiora hęc nuper Arimini contentione & vi expressa? Quis etiam cum illis hominibus societatem iungere velit, qui ne sua quidem ipsi tuẽtur. Cum enim in decem pluribusq; synodis suis nunquam eadẽ perscripserint, nõne planè singillatim B perscriptiones suas carpunt? Accidit quidem eis quod proditoribus Iudęis vt enim illi deserto fonte vitæ effoderunt sibi lacus, qui aquam continere nõ possent, quod ipsum scriptũ est à propheta Hieremia, ita hi belligerantes cũ generali orbis terrarũ synodo, effoderunt sibi synodos multas, quæ vniuersæ inanes & quasi fabulę euanidæ repertę sunt. Quare nemo ferat vel Ariminensem, vel aliam quamcunque synodum contra Nicęnã nominantes. Nã & illi qui Ariminensem iactant ignorare quæ ibi gesta sunt, videtur. Scitis enĩ charissimi certiores facti ab iis qui Arimini in cõcilio fuere, Vrsatium, Valentem, Eudoxium, Auxentium, quique vna cum illis fuit Demophilum, priuatos esse autoritate sua, quòd diuersas à Nicęni Cõcilii perscriptionibus instituissent, cũ postulatum fuisset, vt anathemate ferirẽt Arianam sectam, ipsiq; facere recusassent, ac potius suscepissent patrociniũ illius. At episcopi vere germani serui domini & recte credentes, fuere autẽ circiter CC. perscripsere sola in Nicæa fidem traditã sufficere, neque quicquam pręter hanc amplius, aut minus quærendum ac sentiendum. Hæc ipsa & Constantio, qui conuenire eos iusserat, indicarunt. Sed quibus autoritas Arimini adempta esset, profecti ad Constantium effecere, vt & cõtumeliose haberentur, & minis ad suas administrationes reuerti prohiberentur, condemnatores sui, vtque Thracia hyeme affligerentur, si quo modo adigere possent, vt innouationes suas admitterent. Proinde si qui iactant An. do. 370

Concilium Ariminenſe,præferant horum exautorationem, quæq; Epiſco pi tum perſcripſerunt,vetantes amplius quicquam præter conuenta inter patres Nicæni concilii quærere,neque aliam pręter illam nominare . Sed hæc iſti celant oſtentantes acta per vim in Thracia, quo ipſo declarant ſe eſſe de ſecta Arianorum,alienos à ſanitate fidei.Ipſam quidem illam mag nam ſynodum ſi quis velit cum hac cōparare,facile perſpexerit illorum re ligionem,& horum incogitantiam.Nam Nicæna ſynodus non fuit de ex autoratis coacta,& confeſſione ſua aſſeruit eiuſdem eſſe filiū ac patrem eſ ſentiæ:at hi ſemel,iterum,tertiū in Arimino ipſo exautorati, auſi tamē fuere perſcribere,eſſentiam aut ſubſtantiam deum habere non eſſe dicēdum. Atq; in occidente Ariana ſodalitia huiuſmodi inſidias moliebantur ſtrue bantq; dogmatis veritatis. A

De fraudulentia Leontii Epiſcopi Antiocheni,& libertate Flauiani, ac Diodori. Cap.24.

ANtiochię vero poſt Stephanum,qui fuerat præſulatu priuatus cum ſuc ceſſiſſet Placito, eccleſiæ adminiſtrationem ſuſcepit Leontius, arrepta illa contra conſcriptas leges Nicęę,quòd ſua ipſe ſibi manu genitalia excidiſſet.Huius audaciæ cauſam beatus Athanaſius expoſuit his verbis. NAM Leontius cum in ſuſpitione eſſet, non caſte cum quadam muliere nomine Euſtolia conſueſcere,excidit ipſe ſeſe quò libere degere cū illa poſ ſet.Quo facto ſuſpitionē nequaquā aboleuit,nihilo tamen minus cum eſ- ſet presbyter exautoratus fuit.De alia autē vita ipſius hęc ſcribit.EGO vero malignitatēm & frandulētiam ipſius breuiter oſtendā. Nam cum pars eſſet Arianæ blaſphemiæ,ſummo ſtudio illum morbum celare nitebatur, quòdq; cerneret bifariam diuiſos ſacerdotes & plebem, vnamq; partē ac cōmodare glorificationi filii coniunctionem ET:alteram præpoſitionem PER filio,ſpiritui aūt IN,applicare,ipſe quidem ſilentio glorificationē memorabat,& tantū clauſulam IN SECVLA SECVLORVM ſic proferebat,vt ab aſtātibus exaudiri poſſet.Quòd ſi alia quędam nō proderent magnam ingenii illius malitiā,videri alicui poterant talia fuiſſe ab eo facta communis concordiæ reſpectu:cum autem variis fraudibus adortus ſit eccleſię aduocatos, complexus omni cura participes iſtius impietatis, nulli dubium fecit quin labē mali occulerit, cum metu multitudinis,tum minarum Conſtantii formidine, qui edixiſſet ſeueriſſime cōtra eos qui au derent diſſimilem dicere filium.Sed huius conſilia ipſa facta declarauerūt. Quotquot enim ſequebantur apoſtolica dogmata,neque curabat ille neq; honoribus prouehebat: Arianę autem veſanię participes, & plurimum a pud illum poterant,& ſacerdotii dignitatibus augebātur. Illis temporibus Aëtius doctor Eunomii,qui ſuis inuentis locupletauit Arianam maledicē tiam,in ordinem diaconorū peruenit. Verum Flauianus & Diodorus qui in phi- B

ſ.à nō ſ.ia vt op. vt fuerit tale gloria patri per filiū in ſpiritu ſctō

An.do.358

A in philoſophica ſanctimoniæ vita exercerentur, palam propugnabāt apoſtolica dogmata, & maximopere redarguebant inſidias, quæ à Leōtio pararentur pietati, quòd ille hominem in ſumma improbitate enutritū, perque impietatem ad ſplendorem viam affectantem, diaconatus honore ad manifeſtam perniciem eccleſiæ dignatus eſſet. Interminabantur etiam ſe à communitate diſceſſuros & collaturos in occidentem vbi palàm facere molitiones illius vellent. His territus Leontius, functionem publicam ademit Aëtio, ſed colere & tueri non deſinebat. Verū admirabile hoc par Flauianus & Diodorus, ſacerdotis functionis ius nondum conſecuti, cum populo verſabantur dieque ac noctu inſtigabant omnes ad pietatis feruorē. Hi primi in duas partes diuiſis cœtibus pſalmos accinentium, inſtituerunt alternis Dauidicam melodiam decantare, quod Antiochiæ fieri cœptum peruagatum vſque quaq; eſt, & ad fines orbis terrarum peruenit. Iidem diuinarum rerum amatoribus ad monumenta martyrum congregatis, cum illis in celebrando Deo perſeuerabant. Hæc cernens Leōtius prohibere ſe tuto poſſe non putauit, quòd videret ſumma beneuolentia populum optimis illis viris adiunctum eſſe, ſed moderatione coloratis verbis hortabatur hoc, vt potius in eccleſiis ipſis, exercere illam functionem vellent: qui morem ei geſſere, quamuis minime malitiam ipſius ignorarēt, & B ſocietatem ſuam libenter in eccleſias traduxerūt ad celebrationem ſancti domini cohortantes. Nulla tamen res adduxit Leōtium, vt corrigeret malitiam ſuam, perſonaque aſſumpta moderationis tegebat ſcelera Stephani & Placiti. Nam quicunque à veritate dogmatum diſſentiebant, tametſi vitam turpiſſimam degerent, eos in ordinem presbyterorum ac diaconorū referebat. At omnibus virtutum generibus ſplendentes, tenaceſque dogmatum apoſtolicorum, inhonoratos relinquebat. Eam ob cauſam in clero plurimi inueniebantur hæretica peſte contacti, pars autem maxima populi propugnabat vera dogmata: neque enim illi auctores doctrinę promere blaſphemias manifeſte audebant. Verum placiti Stephani ac Leontii impia & nefaria Antiochię perpetrata facinora, tam multiplicia ſunt, vt peculiare narrationis opus deſiderare: tamq; grauia vt Dauidicæ querimoniæ carmine proſequenda videantur: Ecce enim inſonuerūt inimici tui, & oſores tui extulerunt caput. In populum tuum intenderunt malitioſam ſententiam ſuam, & inſidias poſuerunt ſanctis tuis. Dixerunt, adeſte vt internitione deleamus eos de gente, néue in memoria remaneat Iſraëliticum nomē. Sed nos reliquam narrationi inſtitutæ partem attexamus.

De nouatione Eudoxii Epiſcopi Germanicenſis, & Baſilii Ancyrani ac Euſtathii Sebaſtiani ſtudio aduerſus illum. Cap. 25.

GErmanicia vrbs ſita eſt in finibus Cilicum, Syrorum & Cappadocum cenſeturque cum Euphratēſi prouincia. Huius præſul Eudoxius, cog-

nita Leontii morte, Antiochiam se contulit, ibidemq; in præsulatum vt a- A
per inuasit, vastans vineam dominicam: neque ille vt Leontius improbita
tem insitam occulebat, sed rabie manifesta ferebatur in Apostolica dogma
ta, & quicunque ausi fuissent contradicere sibi, eos omnis generis calamita
tibus obruebat. Eo tempore Ancyrę in Galatarũ metropoli clauũ eccle-
siæ tenebat Basilius successor Marcelli, sed Sebastiæ præerat Eustathius in
Armenia. Hi perfecto Eudoxii scelere & rabie, fecerunt per literas Impe-
ratorem Constantium de illa certiorem. Imperator tum in occidente mo
rabatur & deuictis sublatisq; tyrannis Reipub. instaurationi operã dabat.
Erant autem illi familiares Imperatori, & propter laudabilem vitã multũ
autoritate apud ipsum valebant.

De altera Synodo inducta Nicęę. Cap. 26.

His igitur cognitis misit Antiochenis literas Constantius, quibus signi-
ficabat, non concessum à se tenere præsulatum ecclesiæ illius Eudo-
xium, quòd ipse iactitaret, imperauitq; exigi eum vrbe, pœnas daturũ faci
norum suorum Nicæę in Bithynia, quo in loco conuentum indixit. Sed ip
se Eudoxius per eos qui plurimum apud regem poterant, hoc effecit vt cõ
uentui locus Nicææ præfiniretur. Sed omnium rerum moderator, cui tam
planè futura ac præterita explorata sunt, admirabili quodam terræ motu
An. do. 363. impediuit conuentum, quo terrę motu maxima pars vrbis disiecta, & ciui B
um plurimi perditi fuere. Quo cognito qui conuenerant maxima cum for
midine ad suam quisq; ecclesiam reuersi sunt. Hoc mihi quidem diuinę sa
pientię opus videtur. Cum enim ea in vrbe à sanctis patribus apostolicæ
fidei perscripta doctrina, & postea diuersa cõuocati eodem perscripturi fue
rint, dissipauit ille ecclesiarum respectu consilium, ne Ariana sodalitas oc-
casionẽ nancisceretur fallacię, similitudine nominis, qua circũuenire pos-
sent simplices, appellantes, & hanc Nicænam ac proferẽtes tanquã illam
antiquam. Postea instigatus ab Eudoxii accusatoribus Imperator, Seleuciæ
conuentum habendum indixit, ea est vrbs Isauriæ maritima, princeps il-
lius gentis. Ibi congregari orientales Episcopos nec nõ Põticos, atq; Asia-
nos imperauit. Pręsidebat tum Cæsariæ in Palæstina Acacius. qui Eusebio
successisset: eum quondam Sardicena synodus abdicauerat: ille tamen sen
tentię à tanta episcoporum multitudine cõtra se latę nequaquam paruit,
per summũ cõtemptum omnium. Sed Hierosolymis post Macariũ illum
cuius non semel mẽtionem fecimus, præsulatum gerebat Maximus, vir in
propugnanda pietate excellẽs. Nam & oculum dextrum amiserat, & inci-
sum trahebat dextrum brachium. Hoc & ipso in expertem senectutis vitã
trãsgresso, collata dignitas Episcopalis gratiæ Cyrillo fuerat, promptissi-
mo defensori apostolicorum dogmatum. Inter hos orta de principatu cõ-
tentione, maxima mala suę quisq; parti conciliauit. Nam Acacius arrepta
quadam

A quadam leui occasione exautorauit Cyrillum & expulit Hierosolymis. Ille vero Antiochiam pulsus præteriit, quòd reperisset spoliatam pastore. Tarsum autem profectus cum mirifico Syluano se coniunxit, hic enim tũ præsul erat ecclesiæ Tarsensis. Quo cognito, statim literas ad eum dedit Acacius, faciebatque certiorem de exautoratione Cyrilli. Syluanus tamen & reuerentia Cyrilli & multitudinis respectu, quæ iucundissime frueretur doctrina illius, nequaquam à functione ecclesiastica abegit Cyrillum. Cum autem conuentum iam esset Seleuciæ, coniungebatur in consilio Cyrillus cum Basilio, Eustathio, Syluano & horum sociis. Sed & Acacius aduenerat ad congregationem episcoporum, qui aderant circiter cẽtum quinquaginta, negabat tamen se prius cum eis sententiam suam communicaturum, quàm è conuentu videret exactum Cyrillum, iam ante nudatum Pontificatu. Ibi nonnulli cupidi pacis orare Cyrillum, vt cedere paulisper vellet: & pollicebantur post constitutionem dogmatum, ipsius quoque causam se esse diiudicaturos. Quibus cum Cyrillus morẽ gerere nollet, deseruit Acacius concilium ac discessit. Cumq; venisset ad Eudoxium, vrgentem formidinem illi exemit, confirmauitque socium in accusationibus ac certaminibus se illi futurum. Ac ad conuentum quidem venire vetuit, sed cum illo assumpto Constantinopolim est profectus.

B De Synodo coacta Seleuciæ in Isauria, & quæ contigerint Constantinopoli orthodoxis. Cap. 27.

IBi tum Constantius reuersus ex occidente degebat. Coram quo multis accusant conuocantque improborum hominum conspirationem ad perniciem & vastationem ecclesiarum. Quibus accenditur animus Imperatoris. Sed præcipuam indignationem mouit composita de Cyrillo fabula. Nam cum laudatissimus rex Constantinus in honorem Hierosolymitanę ecclesiæ dedisset Macario Episcopo in vrbe illa vestem sacram, qua indutus ministerio sacri baptismatis fungeretur (hæc fuerat pretiosa, contexta auro) vendidisse eam Cyrillum memorabant, mercatumque quendã cantatorem scenicum, qui illa indutus inter saltandum collapsus interierit & mortuus fuerit. Hoc, inquiunt, socio de aliis sententias ferre aggrediuntur. Quam nacti occasionem principes in aula, persuadent Imperatori vt non quidem acciri totum conuentum, nam à multitudine metuebãt, sed decem præcipuos de illo iubeat, inter quos fuere Eustathius Armenius, Basilius Galata, Syluanus Tarsensis, Eleusius Cyzicenus. Qui cum aduenissent hortabantur Imperatorem, vt curaret in Eudoxii blasphemias ac iniquitatem inquiri. Sed ipse de subiectione diuersum sentientium respõdit, velle se prius fidei causam decidi, atque ita procedi ad inquisitionem in illum. Tum Basilius fretus Imperatoria familiaritate libere inuehi in Imperatorẽ, & eo arguere insidias erga apostolica dogmata illius: quibus offẽsus Imperator,

filere eum iubet, qui autor esset turbarum in ecclesiis. Obticente igitur Basilio: quando igitur, inquit Eustathius, placet decidi de fide, aspice Imperator ad has blasphemias Eudoxii temerario ausu effusas aduersum vnigenitum. Atque hæc locutus æditum librum obtulit Imperatori, in quo cum alia pleraque perscripta impie, tum hoc inerat. Quæ dissimilitudine quapiam proferuntur, ea sunt re ipsa seu iuxta substantiam dissimilia. Vnus est deus pater ex quo omnia: & vnus est dominus Iesus Christus, per quem omnia, dissimilitudo autem certe est inter hæc, Ex quo & per quem: dissimilitudo igitur & inter Deum ac patrem & filium. Hæc cum recitari fecisset, impietate illa supra modum offensus Imperator, quæsiuit de Eudoxio an ipsius hoc scriptum esset, qui statim negauit, contulitque illud in autorem Aetium. Aetius autem is erat quem dudum accusationis à Flauiano & Diodoro metu Leōtius diaconatu mouerat, Georgius vero insidiator Alexandrinorum socium habebat impiæ orationis & scelerati conatus sui. Sed illo tempore aderat vnà cum Eunomio apud Eudoxium. Nam Leontio mortuo cum Eudoxius Antiochenæ ecclesiæ præsulatum arripuisset, reuersus cum Eunomio ex Aegypto, neque alius vllus aptior locus visus illi fuerat, quòd Eudoxium cerneret non solum impietatis eundem sensum tenere, sed etiam Sybaritico luxu dissolutum esse. Itaque parasitica assentatione vnà cum Eunomio adhæsit ad lectulos illius: modoque huic modo illi sese ventris causa ingerebat. Imperator quidem post hoc responsum introduci Aetium iubet, & ingresso librum ostendit, ac rogat num ipse illum peperisset. At ille & actorum, & quamobrem interrogaretur ignarus, gratiamque sperans si confessione sua illum sibi conciliasset, respondit se parẽtem esse scriptorum eorum. Itaque Imperator cōsiderata magnitudine impietatis, statim iussit exulatum deportari quendam in locum Phrygiæ. Sic ille Regia excidit, & hunc fructum tulit blasphemiæ suæ. Sed Eustathius in eadem sententia & Eudoxium esse aiebat, cuius consuetudine & conuictu Aetius vsus, quique opinionis ipsius in perscribenda hac blasphemia administer fuisset. Esse autem magnum argumentum conscientiæ, quòd nemo nisi ipse affirmare potuerit scriptum illud ab Aetio compositum. Iudicii tamen, inquit, ô rex, certitudo, nō coniecturæ esse debẽt: proinde probet omnibus nobis Eudoxius non sentire se idem, anathemate execrando scriptũ Aetii. Admodum placuit hoc Imperatori, fieriq; statim imperat. Eudoxius vero diu tergiuersatus, & variis artibus eludere tentauit prouocationẽ. Indignante autẽ Imperatore, & interminante exulaturũ cũ Aetio tanquã sociũ impię sententię, ibi propriam negauit doctrinã, quam & illo tẽpore & postea semper celebraret: sed & ipse opposuit Eustathius, oportere ipsos quoque notare anathemate appellationẽ coessentialitatis, quæ scripta nusquã reperiretur. Tum Syluanus cur non & ipsi abdicarent quęsiuit, & eiicerẽt è diuinis

A

B

A diuinis cœtibus, illa DE NIHILO & conditurã, & diuersientialitatem, quæ neque in Propheticis, neque Apostolicis scriptis inuenirentur. Hoc & Imperator censuit, & iussit anathemate illa inflicto tolli. Quod gratim & prius contra differentes multa, sed iram Imperatore suam nõ dissimulante, abdicarunt & hæc quæ Syluanus protulerat. Tum demum vero vehementius instare, vt anathema etiam Coessentialitatis conficerent. Sed Syluanus ipsis imperatorique tali conclusione veritatem declarauit. Si de nihilo non est, neque conditura, neq; de diuersa essentia Deus verbum, coëssentialis est igitur genitori Deo, vt Deus ex Deo, & lumen ex lumine, & habet eandem cum genitore naturam. Hoc cum ipsius dictum & veritatem & vim haberet, nemo tamen illi accedebat, clamoremque Acacii & Sidosii sodalitas tollere, & indignari Imperator, interminari se expulsurum illos ecclesiis. Tum Eleusius ac Syluanus & alii, penes eum respondent esse quid supplicii, & penes sese quid de pietate atque impietate constituant. Nunquam autem se facturos vt à paterna doctrina deficiant. Ibi Constantius qui admiratione prosequi debuerat & sapientiam & virtutem, atque etiam libertatem in defendendis dogmatis apostolicis illorum, ecclesiis ipsos expulit & imperauit alios subrogari. Tunc Eudoxius tyrannice inuasit in sedem ecclesiæ Constantinopolitanæ, Cyzicenam autem possedit pulso Eleusio Eunomius. Quibus gestis abdicari scripto Aëtium Imperator iubet, illiq; parentes mandato, abdicant illum sententiæ suæ socium. Mittunt & de eo literas Georgio Alexandrino, quam & ipsam epistolã vt improbitas eorũ manifesta fiat inserere placuit. Nam nullo in discrimine posuisse cõperiuntur & consentientes secum & dissentientes à sese. ἑτεροούσιον

B

Synodica Epistola aduersus Aëtium. Cap. 28.

EXemplum literarum missarum à tota synodo Georgio contra Aëtium diaconum ipsius nefariæ blasphemiæ gratia. SANCTA synodus cõgregata Constantinopoli domino reuerendissimo Episcopo Alexandriæ Georgio salutem. Condemnato à synodo Aetio propter nefaria & offensionum referta scripta ipsius, fecere Episcopi quod ecclesiasticis legibus cõsentaneum est, vt & honore diaconatus priuaretur, & expelleretur ecclesia. Nosque editis monitionibus legi nefandas epistolas ipsius vetuimus, ac omnes hortati sumus, vt illas tanquam inutiles, & infructuosas abiicere vellent. His addimus nunc etiam anathematis aduersum ipsum & asseclas sententiam, si in proposito perseuerauerint. Ac par fuerat quidem vt omnes qui conuenerant in synodo Episcopi auersarentur autorẽ offensionum, turbarum, dissidiorum, susurrationum in toto orbe, seditionum in ecclesiis, atque ab lata aduersus eum sententia nequaquam discrepare: sed præter vota & expectationem nostram, Serras, Stephanus, Heliodorus ac Theophilus ipsorumque asseclæ, non accessere suffragiis nostris, neque voluere subscribere An. do. 364.

scribere

scribere latæ sententiæ: quamuis Serras etiam alia insolentia & rabie plena promulgata à prædicto Aetio accusaret. Aiebat enim insultum temerariæ audaciæ profiteri, sibi à Deo nunc reuelari quæ hactenus vniuersis occulta esse ille voluisset. Post quæ furiosæ gloriationis verba Aetii, quorum ipse testis esset Serras, non mouebantur tamen vllis precibus, neque adducebantur illi supra memorati vt suos calculos adiungerent ad iudicium nostrum, Nos tamen patientia summa longo sanè tempore suffragia de ipsis protraximus, nunc indignando, nunc hortando, sæpe obiurgando, interdũ obsecrando, vt accederent nobis, & consona decreta perscriberent vniuersæ synodo, pertulimusq; eos diu, si forte audire nos, siue intelligere & flecti vellent. Sed cum longo tempore instantibus nobis admittere preces nostras & decretum de Aetio sequi nollẽt, leges Ecclesiasticas pluris fecimus quàm amicitiam illorum: pronunciamusq; aduersus eos & à nobis separauimus, relicto illis spatio totius semestris, intra quod reuersioni & pœnitentię locus quoq; eis, si cuperẽt ad vnitatẽ & cum synodo in gratiã redire, cõcessus esset. Decreuimusq; si intra hoc tempus conuersi concordiã fratrum suorum appetierint, & consenserint decretis, in ecclesiam recipiẽdos, & in cõuentibus etiam autoritatem charitatemq; apud nos recuperaturos esse: sin obstinati in audacia sua perdurarint propter humanam obseruantiam, & parui fecerint Ecclesiasticas leges, tum igitur alienos esse ab Episcopali dignitate: & si exautorationem expectarint, succedi, vt necessitas postulat, ipsis ab aliis episcopis volumus, quo legitima inter se ecclesia debito ordine consentiat, custodientibus omnibus vbiq; Episcopis vinculum charitatis, qui omneis eadem doceant concinnati eodem animo & eadem sententia. Vt igitur constaret tibi de synodo decretis misimus has literas bonitati tuę, quibus parentem optamus te in gratia Christi pacifice & legitime gubernare subiectas tibi ecclesias.

Qua de causa Eunomiani recesserint ab Arianis. Cap. 29.

HVnc Eunomius extollit scriptis suis & hominem Dei nominat ac variis laudibus celebrat. Sed tum & aderat apud abdicantes eum, & ab ipsis Episcopalem honorem consequebatur. Sed factio Eudoxii atque Acacii cum tenerent constituta Nicææ in Thracia, quorum supra meminimus, alios surrogarunt Basilio & Eleusio illorumque sociis. De quibus memorare singulatim superuacaneum putaui, quare historiã de solo Eunomio persequar. Cum enim hic ad Cyzicenam peruenisset ecclesiam viuẽte adhuc Eleusio, sanitate plebis considerata, & quòd videret Imperatorẽ infensum habere creationem filii vnigeniti dei, monuit Eunomium vt sententiã suam celaret, neque aperiret accusationem venantibus: nam per occasionem, inquit, poterimus aliquando promulgare quæ nunc tegimus, instituendo ignorantes, aduersantes autem adducendo, cogendo, supplicio. His monitis pa-

A tis parens Eunomius insidiose conuolutam proferebat impietatẽ. Verum innutriti scriptis diuinis perspectis latentes dolos, ægre quidem ferebant, sed palàm aduersari audaciæ non sapientiæ esse rebantur. Sub persona igitur hæreticæ prauitatis domum ad illum deueniunt, petuntque explanationem dogmatis, & ne patiatur se à veritate diutius varietate opinionum auferri. Tum animosior factus aperuit quæ antea celauerat Eunomius. At illi indignum & impium esse dicebant, non vniuersis qui sub ipso essent cõmunicari veritatẽ: ita his & similibus Eunomius seductus sermonibus nudare cœpit in cœtibus ecclesiasticis blasphemiam suam. Illi igitur ardenti studio incitati primum Constantinopolim contendunt, & deferunt apud Eudoxium nomen Eunomii: quod cum ille non reciperet, accessere ad Imperatorem, questique sunt de scelere Eunomii, qui maiorem sereret doctrina sua impietatem, quàm Arii fuisset. Quibus ad iram prouocatus Imperator, mandat Eudoxio, vt in accersitum ad se Eunomium inquirat, & siquidem fuerit conuictus impietatis, priuet Episcopali munere. Sed cum interpellatus sæpenumero ab accusatoribus differret rem & moras necteret, reuersi illi ad Imperatorem queruntur ac clamitant, nihil eorum quæ mandarit ab Eudoxio obtineri, posse, patiq; illum tantam vrbem addictam Eunomii blasphemiis, Tunc Constantius ipsi interminari Eudoxio exilium
B nisi iudicium de Eunomio daret, & in conuictum animaduerteret. Harum ille minarum timore motus scribit Eunomio, iubetque fuga Cyzico se subducere, sibique ipsi succensere qui consilio salutari non paruerit. Atque ipse quidem Eunomius metuens cessit Cyzico, non tamen tulit tacite infamiã, sed & se ab Eudoxio proditum, & affectum iniuria Aëtium prædicabat. Ex eo tempore suos ille separatim cœtus habuit: nam quotquot in doctrina dogmatisque consentiebant cum Eunomio, ii defecerunt ab Eudoxio tanquam proditore Eunomii, seque coniungentes cum Eunomio cognomentum illius obtinuere, & nunc quoque Eunomiani vocantur. Sic igitur dux sectæ Eunomius extitit, & Arianam blasphemiam accumulauit. Seruientẽ autem ipsum morbo ambitionis separatim cœtũ coëgisse, ipsa res clamat. Cum enim fuisset expulsus quondam Aëtius, sequi illum noluit quamuis magistrum suum, & quem hominem Dei nominaret, sed mãsit copulatus cum Eudoxio. Postea vero quàm damnatus impietatis & pœna affectus fuit, synodi sententia non stetit, Episcoposque ac presbyteros creauit ipse expers dignitatis Episcopalis. Atq; hęc Constantinopoli acta sunt.

De obsidio vrbis Nisibis & Apostolica administratione Iacobi Episcopi. Cap. 30.

SEd in Persia habebat exercitum aduersus Romanos rex Sapores. Venit igitur Antiochiã Cõstãtius vt copias cogeret contra hostes. Quos quidem repulit non Romanus exercitus, sed piorum inter Romanos Deus. An. do. 357.

Quam

Quam victoriam nunc deinceps exequar narratione mea. Nisibis, quæ ab A
aliquibus Antiochia Mygdoniæ vocatur, sita est in finibus Persarum ac Romanorum imperii. In hac Episcopus simul atque princeps ciuitatis ac dux erat Iacobus, cuius etiam supra mentio facta est: hic renidebat radiis apostolicæ gratiæ. Verum admirabilia & memorabilia huius signa, cum exposuerim in Deo dicata historia, quæ Philotheos inscribitur de illo nostra, superuacuum duxi hoc quoq; loco enumerare. Vnum tantum institutæ narrationis causa recensebo. Obsidebāt Persicæ copiæ commissam administrationi huius vrbem, quæ Romanæ esset ditionis. Ea in obsidione septuaginta diebus consumptis, multis machinis admotis mœnibus & molitionibus omnium generum, itemq; vallo ac fossis perfectis, expugnari vrbs non potuit. Ibi Persæ fluuii, Mygdonius nominatur, transitq; per mediam vrbem, alueo obstructo, & vtrinq; exaggeratis ad magnam altitudinē ripis, impetum aquæ vbi immensum in modum auctas & aggerem inundare vident, subito in muros Nisibinos immittūt: quo tanquā machina illato, cum vim illius murus sustinere non posset, conuulsus disiectusq; est. Idem accidit & aduersæ parti murorū, qua exitus erat fluminis, quæ & ipsa vi illius impulsa ruinam fecit. Quibus animaduersis sperabat Sapores nullum deinceps in capienda vrbe sibi laborem subeundum esse. Et eum quidem diem quieuit, simul vt inundationes abirēt, simul vt fluuius decresceret, transiriq; posset. B
Postera autem die omnibus copiis vrbem aggreditur: dumque aperta omnia dissipatis muris esse confidit, cernit refectum murum, seq; laborem suum frustratum fuisse. Nam diuinus vir ille, & precibus suis, & cōfirmatis militibus ac ciuibus cum murum instaurauerat, tum machinis instruxerat, vt irruentes repellere in procliui esset. Hæc autem perficiebātur ab illo nō ad murum cursitante, sed in adyto diuini templi supplicante Deo. Saporem autem non solum celeritas extructionis, sed aliud etiam visum perterruit. Vidit enim stantem in muro quendam ornatu Imperatorio, splendoremq; conspexit purpuræ & diadematis. Ac suspicatus adesse Imperatorē Romanorum, mortis interminabatur supplicium iis qui nuntiarāt abesse. Illis vero asseuerantibus se verum nuntiasse, & Constantiū Antiochiæ morari, visi significationem intelligēs, Deus, inquit, propugnat Romanos. Et indignatione concitatus, emisit sagittam in aëra, non quidem spe configēdi eum qui corpus non haberet, sed impotentia furiosi animi sui. Tum admirandus Ephrem, qui apud Syros celeberrimus scriptor haberetur, orare diuum Iacobum, vt murum conscendere, suumque vultum barbaris ostendere, & tela execrationū suarum in illos conūcere vellet. Cui obsecutus diuinus ille homo, turrim quandam conscendit: & cōspicatus innumerabilē multitudinē, aliud nihil imprecatus est, quàm vt crabrōes & culices eis immitterētur, vt per exilia animalcula potentia opitulatoris declararetur. Ibi

statim

statim effundi crabonum & culicum nubes, & in proboscidas cauas Elephantorum incubare, complereque aures equorum ac reliquorum iumentorum: impetus autem tanti bestiolarum impatientia, rumpere elephāti & equi lora & sessores excutere, denique turbatis ordinibus in fugam irreuocabilem conuerti. Ita ille infelicissimus rex edoctus hac parua & benigna instructione vim protegentis pios Dei, reduxit exercitum ab obsidione, nō victoriam sed pudorem referens.

Synodus Antiochena, & quæ ibidem acciderint sancto Melitio. Cap. 31.

HOc tempore morabatur Antiochiæ Constantius: sedata igitur tempestate & Persico bello confecto, rursum cogebat Episcopos, compellebatque cum coessentialitatem tum diuersiessentialitatem abnegare. Illius vrbis solium occuparat, post Leōtium Eudoxius, qui inde expulsus & post multarum synodorum celebrationem Constātinopoli arrepta, vacantem pastore reliquerat ecclesiam Antiochenā. Tum episcopi qui vndiq; coacti plurimi aderant, ante omnia aiebant prospiciendū de pastore ecclesiæ, atque ita demum vnà cum illo communiter de dogmatis cōsultandum esse. Illo tempore diuus Melitius cum gubernaret quandam Armeniacam vrbem, offensus subditorum inobedientia aliò sese contulerat, & priuatus otiosam degebat vitam: eum rati factio Ariana concordem consentiētemque habere in dogmatis, à Cōstantio vt crearet Episcopum Antiochię impetrant. Audacissime enim omnes leges violabant, dum stabilirent impietatem suam: fundamentumque erat impietatis cunctarum sanctionū transgressio: multaque extant multis in partibus orbis terrarum nullo exemplo ab illis facta. Sed studiosi dogmatum apostolicorum, non ignorantes qua esset magnus Melitius & sanitate sententiæ, & claritate vitæ, & virtutis copia, nequaquam refragari, sed anniti vt de illo decretum scriberetur, & ab vniuersis subscriptiones adderentur. Idque datur quasi commune depositum asseruandum Eusebio Episcopo Samosatensi, strenuo veritatis pugili. Accersito autem ab Imperatore, appropinquantique ad vrbem Melitio, obuiam processere omnes sacris Pontificalibus initiati, processere & alii cœtus ecclesiastici: denique vniuersa ciuitas, vnà cum Iudæis ac Græcis, cupidi celeberrimum illum aspiciendi Melitium. Tum rex & illum & alios disertos iubet explicare populo, quod scriptum est: Dominus condidit me principio viarum suarum ad opera sua: negotio dato notariis, vt perscriberent quæ à quoque dicerentur, neque vllam exquisitiorem doctrinam esse posse credidit. Ibi primus Georgius Laodicenus euomere fœtorem hæreticum, post quem Acacius Cęsariensis, media quadam via incedens, longissimè quidem se remouit à blasphemia illorū, nō tamen apostolicam pręscriptionē exactam integramq; custodiuit. Tertio surrexit

An. do. 358.

B

Prou. 8. c.

Ss Magnus

A bas: nam commune decretum non restituam, tam clarũ testimonium Arianæ prauitatis. Hanc illius cognitam fortitudinem admodum admiratus Constantius, laudare nunquam destitit. Nam & inimici admirantur aduersariorum excellentias, compulsi magnitudine actionum. His temporibus ex Syria reuertitur Constantius, resciuerat enim Iulianum quem Europæ Cæsarem declarauerat, maiora moliri: & exercitũ contra auctorem honorum suorum cogere. Inque itinere vita sua defungitur in Cilicia: carebat enim opitulatore relicto à patre sibi, cum non seruasset hæreditatem synceram pietatis paternæ: quapropter & acerbe fuit conquestus quòd fidem immutauisset. An.do.364.

LIBRI SECVNDI FINIS.

ECCLESIASTICAE HISTORIAE THEODORITI EPISCOPI CYRENSIS, LIBER TERTIVS.

Imperium Iuliani. Cap. 1.

B CONSTANTIVS quidem cum gemitu & querimonia, ob mutatam fidem paternam, excessit è vita. Iulianus vero transgressus in Asiam ex Europa, & cognita Constantũ morte tanquam remoto aduersario confidenter occupauit imperium. Hic in iuuenili ætate adhuc impubes cum fratre Gallo suxit lac piæ doctrinæ. An.do.364.

Iulianum à puero educatum in vera pietate ad impietatem appulsum fuisse. Cap. 2.

SEd & in annis pubertatis atque adolescentiæ eandem doctrinam non amisit: cum timeret vero Constantium, qui propinquos suos metu Tyrannidis iugularet, acceptus in cœtum legentium, in conuentibus ecclesiasticis recitabat populo sacros libros, & ædem martyrum cœpit extruere, sed non fuit illa grata martyribus prospicientibus, peruersionem in impietate illius. Nam fundamenta imitata instabilitatem animi ipsius, antequam consecrarentur collapsa sunt, atque hic fuit cursus primæ secundęque ætatis Iuliani.

Quomodo primum occultam impietatem mox detraxerit. Cap. 3.

SEd cum Constantius mouisset in occidentem, quo traheretur bello Magnentiano, declarat in Oriente Cæsarem Gallum, qui pietatis cultor & An.do.352.

fuit & permāſit. Tum Iulianus fructuoſum metum eiecit animo, ſummaq; A
confidentia, quod non debuerat, concepit regni cupiditaté. Quam ob rem & in Græcia diſcurrebat, quærebatque vates & diuinos à quibus de euētu deſiderii ſui certior fieret. Et incidit in quēdam qui ſe prædicturū ea polliceretur, qui illum in ſimulachrorū ædis adyta introduxit, & inuocauit fallaces dæmones, quibus qua ſolent facie apparentibus, cogitur ille metu inſcribere fronti ſignū crucis: at dæmones conſpecta figura dominici trophęi & ſtragis ſuæ memores, mox euanuerūt. Sed pręſtigiator animaduerſa cauſa fugæ illorum Iulianū obiurgat, qui & cōfiteri timorem ſuum & admirari crucis vim, cuius figura territi fugatiq; eſſent dæmones. At præſtigiator caue, inquit, optime vir, hanc fuiſſe cauſam ſuſpicēre fugæ illorū: non enim formidine, vt tu ais, ſed odio facti tui aufugerunt. Ita circumuentum miſerū ſacris initiat & nefario ſcelere imbuit: ac ſpoliauit quidem infeliciſſimū hominem pietate cupiditas regni. Verum imperiū adeptus diu tamē occuluit impietaté, metu potiſſimū militū, qui inſtructi eſſent diſciplina pietatis. Primum enim laudatiſſ. Imperator Conſtātinus liberatos priſtino errore, inſtituerat pręceptis veritatis, poſteaq; filii illius firmiorem reddiderant paternam doctrinam. Etſi autem Conſtantius non admittebat vocem coeſſentialitatis, circumuentus ab iis qui quouis ducere eum poterant, ſignificationem tamen manifeſte confitebatur, quòd diceret filium germanum B
ante ſecula ex patre genitum, Deum verbum: prorſus abdicatis iis, qui auderent condituram dicere filium, ſimulachrorum autem cultum funditus deleuerat. Dicam & aliud laudabile factum illius, vnde facile poſſit coniectura fieri de ſtudio erga res diuinas illius. In expeditione enim belli Magnentiani coactis copiis, vniuerſis ſuaſit vt diuina ſecum myſteria communicari vellent: ſemper enim incertum eſſe finem vitæ, multo autem maxime in bello, vbi tot vndique millia telorum, iaculorum, haſtarum immitterentur, tot enſes gladiique vibrarentur, aliæque machinæ inſtruerentur, de quibus violenta mors inferri ſoleret: itaque vnumquenque precioſam veſtem illam indutum eſſe oportere, qua maxime illa in vita opus ſit futurum. Quòd ſi quis, inquit, noluerit hoc tempore amiculum illud ſibi circundare, is nunc iam dimiſſus domum reuertatur: nam niſi mecum initiatis in bello ſociis vti non volo.

Baptiſma ſignificat.

Reuerſio Epiſcoporum. Cap. 4.

An. do. 364.

HAec nota compertaq; erant Iuliano, itaque celebrat impietatem animi ſui, ſtudioq; quodam omnium beneuolentiam ſibi conciliandi, Epiſcopos qui fuerant in exilium à Conſtantio in vltima terrarum loca miſſi, ad ſuam quemq; eccleſiam capeſſendā reuocauit. Ea lege promulgata: reuertitur Antiochiam diuus Melitius: Alexandriam celeberrimus Athanaſius: ſed Euſebius ac Hilarius Italici, & Lucifer qui ſortitus fuerat adminiſtratio

nem

A nem Sardiniæ insulæ, in Thebaide Aegypti quo relegati fuerãt à Constantio, degebant. Ii congregati cum aliis concordibus, dicebant oportere ecclesiis pacem & consensionẽ reparari. Non enim illæ ab aduersariis modo oppugnabantur, sed ipsæ etiam inter se dissidebant, Nam Antiochiæ in duas partes diuisum erat sanum corpus ecclesiæ, quod iam olim studiosi laudatissimi Eustathii seiuncti ab aliis peculiares conuentus haberent, & alii disiuncti cum admirabili Melitio ab Ariana factione, sacrorum munere fungerentur in veteri vrbe, vt vocatur. Erat autem vtriusq; partis vna eademq; fidei confessio, quod ambæ propugnarent Nicænam doctrinam, sola autẽ contentione & pręsulum studiis disiungebantur. Neque alterius sanè morte dissidium extingui potuit. Mortuo enim ante creationem Melitii Eustathio, separatisque cultoribus pietatis post exilium Melitii & creationẽ Euzoii à communitate impiorum, & peculiares habentibus cœtus, adduci non potuere illi qui Eustathii cognomentum acceperant, vt cum eis copularētur. Eusebii tamen ac Luciferi pars rationem inuenire coniunctionis nitebatur, placebatq; Eusebio vt Lucifer se Alexandriã conferret, eaque de recũ magno Athanasio communicaret, se autem cõcordiæ suscepturum esse laborem aiebat. Sed Lucifer Alexandriam nõ venit: profectus autem Antiochiam, vtriq; parti concordiam copiosa oratione suasit: cum vero sibi ab Eustathianis contradici videret, quorum dux esset Paulinus presbyter, illũ

B ipsis quod fieri non oportuit, Episcopum præfecit.

Ordinatio Paulini. Cap. 5.

HOc, dissidiũ istud diuturnũ magis reddidit, durauit enim annis quinq; & octoginta vsque ad præsulatum laudatissimi Alexãdri, qui adeptus gubernaculum Antiochenæ ecclesiæ, omni ratione inita, & summo studio ac promptitudine annisus, distractum membrum cum reliquo ecclesię corpore reconcinnauit. Sed dissiduum tum augebat Lucifer, mansitque lõgo sanè tempore Antiochię, quo cum Eusebius venisset cognouissetque immedicabile malum, de nõ apta medicina effectũ esse, in occidentẽ naui conscensa reuertitur. At Lucifer in Sardiniã reuectus alia quædã adiecit Ecclesiasticis dogmatis, quæ quibus placuerãt de huius appellatione cognomentum etiam sibi imponebant, vt Luciferiani diu quidem vocarētur, quod tamen dogma extinctum ac obliuione obrutũ est. Hæc igitur accidere reuocatis Episcopis. Iulianus vero iam detecta impietate sua compleuit seditionibus vrbes. Receptis enim animis simulachrorum seruitute capti, patefacere ædes simulachrorũ, & execrabiles obliuioneq; inuoluẽdos cultus instaurare, Tum altaria igne resplẽdere, & terra hostiarum sanguine pollui, ipse aer nidore & fumo inquinari: bacchabundi autem furore dęmonum quos colebant, circum vias cursitabant cum rabioso clamore ac strepitu, inq; sanctos scurrilitate & dicteriis inuehebantur, neq; vllis in pompis illorũ à cõ-

vitiis temperabatur. Quæ maledicta cũ ferre pietatis cœtus non posset, cõuicia illis rependebat, & redarguebat errorem quem sequerẽtur. Tum operarii iniquitatis offensi, quibus accederet cõmeatus audaciæ, licentia ab Imperatore, verberibus indignum illos in modum multabant. A

Iulianum non mansuetudine, sed inuidia temperasse à manifesta cæde piorum. Cap. 6.

NAm sceleratissimus rex, quum æquum esset consulere paci subditorũ, mutuis erga se odiis populos instigabat, patiebaturque audaces insultare moderatis: honoresque domi ac militiæ mandabat crudelissimo cuiq;, qui manifeste quidẽ non adigebãt ad sacrificia amatores pietatis, sed omni genere contumeliæ illos afficiebant, auferebanturq; etiam munera quę magnus Constantinus largitus fuerat sacerdotibus. Ausa quidem illius temporis eorum, qui nexu simulachrorum erroris tenerentur, ita multa sunt vt peculiare scriptũ requirãt: nos tamen paucula de plurimis memorabimus. Nam Ascalone & Gazæ (vrbes hæ sunt Palæstinæ) virorũ sacerdotali dignitate pręditorum, idemq; mulierum perpetuã virginitatẽ professarũ aluos dissecuere, & hordeo cõpleuere, ac porcis escam obiecere. Sebastę vero, quæ & ipsa cum illa gente censetur, aperuerunt arcam Ioannis baptistę, & ossibus combustis dissiparunt cinerem.

Quantum obtenta potestate ab illo ausi in pios fuerint Gręci. Cap. 7. B

SEd in Phœnicia perpetratũ nefariũ facinus, quis sine lachrymis narrauerit? Erat Heliopoli quæ iuxta Libanũ sita est, diaconus quidã Cyrillus nomine: is imperante Constantino inflammatus ardore diuino, multa simulachra quæ adorarentur illis in locis confregerat, cuius abominabiles isti facti memores, non modo ipsum interemerunt, sed etiam ventre dissecto gustarunt iecur illius. Nec tamen fugit hoc omnia cõtemplantem oculum, dederuntq; illi dignas facinore pœnas: nam quotquot illo scelere contacti fuerant, primũ dentes qui simul exciderãt vniuersi, deinde & linguas amisere, quæ & ipsæ putredine ac fluxibus consumerentur. Postremo aspectu etiam priuati sunt, suoq; malo prædicarunt vim pietatis. Emesæ quæ vicina est vrbs, consecrarunt paulo antè extructam ecclesiam, Dionysio Gynidi, quod mollem sonat, ibiq; posuere ridiculũ simulachrum eius gemini sexus. Dorostoli, vrbs ea celebris in Thracia, Aemilianum in certamine victorem Capitolinus præses totius Thraciæ rogo impositum concremauit. Marci vero Arethusii tragœdia Aeschyli ac Sophoclis magnitudinẽ eloquentiæ desiderat, qui illius afflictiones digna expositione exornent. Hic enim imperante Constãtino simulachrorum quoddam templum & euerterat, & illo in loco ædificarat ecclesiam: tum Arethusii Iuliani animaduersa voluntate inimicitias erga illum suas detegunt. ac ille quidem fugere primum iuxta Euangelicum pręceptum conatus, vbi sensit suorum quosdam

A pro se cōprehēdi, reuersus sanguinariis illis sese obtulit. Qui illum cum cœpissent neq; misericordia senectutem, neq; pudore studium virtutis prosecuti, hominem vita & doctrina ornatum, primum nudant, & corpus illius pulsant totūq; verberibus lacerant, mox in fœtidas cloacas abiiciunt, & inde retractum proponūt stilis compungendum pueris. Postremo in corbē collocāt iusculoq; & melle inunctū, suspēdunt sub dio in grauissimo ęstu, pabulum vespis & apibus. Hæc ab illis fiebant quòd duorum alterū extorquere cuperēt, vel vt subuersum templum instauraret, vel ædificationis impensas restitueret. At ille grauissimos cruciatus perferens, recusabat facturum quicquam quod peterent, Tum rati quòd pauper esset tantū pecuniæ exoluere eū nō posse, dimidium remittere sese aiunt si solueret reliquum. Ipse vero suspensus saucius puerorum stilis & à vespis ac apibus depastus, non modo non prodebat dolorem, sed etiam impios deridebat. illosq; aiebat esse humiles & terrenos, se arduum & sublimem. Tandem postulantibus illis non magnam summam pecuniæ, at ille ad impietatē, inquit, obolum conferre vnum, perinde valet, ac si quis cōferat omnia. Ita victi dimiserunt eum, & admiratione fortitudinis ipsius à diuersis ad diuersa trasierūt, deq; ore illius didicere pietatem. Verum alia innumerabilia iis tēporibus temerario ausu ab impiis in pios perpetrata terraq; ac mari fuere: nam & B iam dei ille hostis palam leges contra pietatem figebat.

Leges latæ aduersus Christianos. Cap.8.

AC primum Galilæorum liberis (ita enim appellabat cultores saluatoris nostri) interdixit vsu Poëticæ Rhetoricesq;, ac philosophicarum artium. Nam propriis, inquit, vt in prouerbio est, pennis configimur: ex nostris enim libris arma capiunt, quibus in bello aduersus nos vtātur. Postea aliam tulit legem, qua exigebantur militia Galilæi. γαλιλαίων παίδας, græca figura Galilæos dixit

De exilio sancti Athanasii & fuga. Cap.9.

EOdem tempore Athanasius, quasi quidā veritatis quinquertio: rursum adiit aliud periculum. Impatiētes enim dęmones linguę & deprecationis virium, ministros suos ad illius conuicia submittebant. Edebātur igitur cum alię multæ voces, quibus postularetur à principe impietatis, vt Athanasium in exilium pelleret: tum hoc vociferabātur, si maneret Athanasius nullum Græcum remansurum, nam suo cœtui cōciliaturū vniuersos. Quibus supplicationibus admissis, non solū pelli eum Iulianus, sed penitus tolli imperat. Cum autem illi metuerent, societas ipsius prædixisse fertur, turbas eas mox abituras esse, nubes enim appellasse quæ cito dissoluerentur. Cessit tamen cum aduenire contra se missos comperisset, & nactus in ripa fluminis nauigium, Thebaicam regionem petere constituit. At is qui interficiendi illius mandatum habebat, cognita fuga illius celerrime insequitur: anteuerterat tamē eā quidā necessarius Athanasii, qui hortaretur ipsū

vt curſum intenderet, ibi qui aderant orabant vt ad deſertũ declinaret: ſed A ipſe gubernatorem retorquere nauigium Alexãdriam verſus iubet, ita cũ recta contra inſequentem ferrentur, occurrit is qui mortis acceperat mandata, & quàm longè abeſſet Athanaſius interrogat: ille vero nõ lõge abeſſe reſponſo dato, dimiſit eum: ipſe vero Alexandriam rediit, vbi quamdiu vixit Iulianus, deinde latuit. Cum aũt agitaret animo Iulianus expeditionem in Perſas, ad omnia oracula quæ in imperio Romano eſſent fideliſſimos ſuorũ miſit: ipſe vero Pythium Daphnæum orauit, vt futura ſibi aperire vellet, ſed ille obſtare vaticiniis ſuis vicinos mortuos reſpondit, quibus in alium locum tranſlatis prædictiones ſe editurum, quod facturus niſi re purgato luco non ſit.

De Apolline Daphnæo, & ſancto Babyla. Cap 10.

ERant autem tunc illic poſitæ reliquiæ clariſſimi victoris martyris Babylæ, & qui cum illo vnà decertarent, adoleſcentũ quorundam, apparebatq; fallacis vatis conſueto mendacio obſiſtere gratiam martyris. Idem & Iulianus intelligens, tenebat enim ex antiqua adhuc pietate martyrum potentiã, ipſe quidem inde corpus mortuum tranſtulit nullũ: reliquias autem victoriç compotum martyrũ tradidit deportãdas Chriſti cultoribus, qui cupide in lucum venere, & arcam plauſtro impoſuerunt, præeuntibus turbis, & choreis ac cantibus Dauidicam melodiam inſonantibus, & ſin- B. Pſalm. 115. gulis mẽbris accinẽtibus. Erubeſcãt omnes qui adorant ſculptilia, deiectionem enim dæmonis arbitrabantur tranſlationem martyris.

De Theodoro cõfeſſore. Cap. 11.

HAnc ſibi infamiam iſto facto impoſitam non ferens Iulianus, poſtero die comprehendi choreæ illius duces imperat. Ibi Saluſtius qui prætor eſſet, quamuis adminiſter impietatis, perſuadere aggreditur tyranno, ne cupidis gloriç Chriſtianis cõficeret ipſe quod maxime optarent. Vbi vero vidit Imperatorem moderari iræ ſuæ non poſſe, adoleſcentem quendã ardoris vi præditum in foro ambulantem arripi iubet & publice in ligno appendi loriſq; cędi dorſum, vnguibus aũt perfodi latera. Hoc fiebat mane orto die vſq; ad occaſum, tum ferro vinctũ in cuſtodiã dedit. Et poſtridie rem narrat Iuliano fortitudinemq; adoleſcẽtis demõſtrat, fieriq; ait illa ad laudẽ Chriſtianorũ & deuictionẽ ipſius. Ita fide habita hoſtis ille dei alios ſimiliter affligi noluit: quin etiã Theodorũ liberari è carcere iubet, ſic enĩ nominabatur adoleſcens ille, ſtrenuus athleta veritatis: eũ poſtea aliqui interrogarunt, nũquẽ ſenſiſſet cruciatũ, cum ſuſtineret tam crudelia & acerba tormenta. Quibus ille reſpõdit initio ſe ſenſiſſe nõ magnũ, poſtea appa ruiſſe quendam qui faſciola molli & frigidula crebro de facie detergeret effluentem ſudorẽ, ſeq;, forti animo vt eſſet, hortaretur. Quapropter ceſſantibus carnificibus, nõ ſe delectationem, ſed triſtitiã percepiſſe. Nam ſimul &

illum

A illum refocillatorem suũ discessisse. Dæmon quidem ille fallax vates, martyris gloriã auxit, suaq; nudauit mẽdacia: fulmen autem cęlitus demissum totũ tẽplũ incendio cõsumpsit, & in minutissimos pulueres redegit ipsius Pythii simulachrũ: erat autem ligneum desuper auro inducto. Hoc Iulianus auunculus Iuliani prętor oriẽtis cũ nocte resciuisset, celeritate summa Daphnen venit auxiliũ latum Deo quem adorabat. Sed vbi vidit, qui verbo Deus esset, re ipsa puluerem factũ, flagris afficiebat æditúos, suspicans ab aliquo Christiano inflammatũ fuisse tẽplũ: illi tamẽ inter verbera quoque veritatẽ dicebãt. quodq; nõ inferne, sed superne incendium extitisset. confirmabaturq; hoc sermonibus quorundã vicinorum rusticorum, qui dicerent fuisse fulmen cęlitus irruens à se conspectum.

De publicatione sacrorum, & frumenti ademptione. Cap. 12.

SEd hæc ita accidisse cũ impii isti comperissent, insuper aduersus omnipotentẽ Deum armabãtur. vasaq; sacra Regio ærario inferri tyrannus imperabat, & magnã ecclesiam quam Constãtinus ædificarat, ianuis obseratis, inuiam reddidit iis qui illic cõuenire soliti fuerãt, ea tenebatur illo tẽpore à factione Ariana: verũ in diuinũ templũ vnà cum Iuliano prætore orientis ingressus fuit Felix quæstor thesauri Imperialis, & Elpidius procurator pecuniæ rerumq; priuatarũ Imperatoris, hũc vocare solent Romani comitem priuatorũ. Aiunt autem Felicẽ ac Elpidium à Christiana fide in gratiam impii regis desciuisse. Ac Iulianus quidẽ ad sacrã mensam misit lotium: Euzoio vero conato prohibere, alapam inflixit, ferturq; dixisse, stabula Christianorum diuinæ curationis esse. Sed Felix conspicatus sacrorũ vasorum pretia, nam Constantinus ac Constantius illa parauerant ambitiose: en, inquit, qualibus vasis ministratur Mariæ filio. Sed impiæ & furiosæ audaciæ huius non diu pòst pœnas persoluerunt.

B

De Iuliano auunculo Imperatoris, & aliis impiis. Cap. 13.

NAm Iulianus statim graui morbo correptus putrescentibus intestinis interiit: cum excrementa iam non magis per meatus suos eiicerentur, sed esset sceleratum os via illorum, quod blasphemiæ fuisset instrumẽtum. Ferunt tum coniugẽ ipsius pręclara fide fœminã, hæc dixisse marito: ęquũ est mi vir laudare te Christum saluatorẽ, qui tibi hac instructiõe suam potentiam ostenderit. Nescires enim aduersus quẽ pugnasses, si patientię suæ indulgẽs, nõ inflixisset has tibi diuinitus ille plagas. His sermonibus & vrgente malo declaratur infelicis causa morbi: & ipse quidẽ supplicauit Imperatori vt ecclesiam restitueret quibus adempta esset, sed nõ impetrauit, atque ita finiit vitã. Felix vero & ipse diuino flagello impetitur, mittésq; die noctuq; ex ore sanguinem, cum illo cõflueret vndiq; ex toto corpore, ita sanguine tandem omni effuso extinguitur & traditur morti sempiternæ: atque has dedere illi pœnas impietatis suæ. An. do. 365

Defi-

De filio sacerdotis. Cap.14. A

ILlo tẽpore adolescens sacerdotis filius, qui in impietate educatus fuerat, cœtui piorũ adiũgitur. Erat enim mulier veneratione nobilis & dignata diaconatus honore, familiaris matris illius: ea veniẽtẽ ad se cũ matre admodum adhuc adolescentulũ complexa adq; pietatem cohortata fuerat. Mortua autẽ matre, similiter ad ipsam fruiturus cõsueta disciplina adolescens veniebat. Firmiter autem adhærescente cõsilio mulieris, rogat magistram, qua via & effugere paternam superstitionẽ, & veritatis quam prædicet particeps fieri posse videatur. Illa respõdit, deserendũ esse patrẽ, prœferendumq; illi vtriusque ipsorum creatorem, & faciendum vt aliam in quampiam vrbem concedat, vbi ocultari & vitare manus impii regis possit: de qua re sibi curam fore ait. Tum adolescẽs: veniam igitur, & quod restat, deponam apud te animam meam. Paucis post hæc diebus Iulianus Daphnen ad publicum epulum venit, cum hoc erat & adolescẽtis illius pater qui sacerdos sequi illum soleret, aderat & ipse cum patre adolescẽs & alter frater eius, qui œdituali hoc fungerentur munere, vt cibum imperatoriũ lustrarent: festa autem ea septem dies Daphne celebrabãtur. Prima igitur die astans adolescẽs lectulo imperatorio, lustratis epulis, & consueto more impletis abominatiõe: cursu fertur Antiochiã, & cum ad illam mirabilem fœminã venisset, ego quidem assum tibi sicut promiseram, nunc tuum erit B vtriusq; saluti prouidere & facere promissa. Ibi illa mox consurgẽs ad Dei hominem Melitium deducit adolescẽtẽ, qui iubet eum in superiore tum parte domus manere. At pater filium quærens totam Daphnen circuibat, & peruenit ĩ vrbem quoq;, cunctisq; in viis & angiportis oculis omnes in partes intentis vestigabat illũ: tandem cũ ad ædes venisset diui Melitii sursum latis oculis videt illum prospiciẽtẽ per cancellos, & accurrẽs correptũ abstrahit: domumq; reductũ, primũ verberibus plurimis concidit, mox etiam verua candentia infligit manibus pedibusq; ac dorso, tãdem concluso illo in cubiculo foris obserato Daphnen reuertitur. Hæc ipsum illũ ego iã senẽ narrantẽ audiui: qui & hoc addebat, se tum quasi numine correptũ & plenum gratia diuina cõtriuisse omnia paterna simulachra, quàm autẽ fuissent imbecilla tum quoq; risu prosequebatur. Sed cum postea in mentem venisset quid esset à se actum, metuentem patris reuersionem deprecatũ se fuisse dominũ Christũ, vt se respicere & perfringere seras & pandere fores vellet. Nam tua, inquit, causa hæc passus sum & feci, quæ cũ dixisset aiebat resiliuisse seras & apertas fuisse fores, se autẽ recurrisse ad magistram suam, eam se ornatu muliebri in conclaui sedere iussisse, & postea iterum deduxisse ad diuum Melitium, à quo Cyrillo qui tum Hierosolymorum esset Episcopus, traditum, in Palœstinam peruenisse. Idem post Iuliani mortem & patri suo dux fuit ad veritatem, nam & hoc inter alia nobis ex-

A bis expoſuit, atque hac ratione hi delati ad cognitionem Dei, ſalutis participes facti ſunt.

De Iuuentio & Maximo Romanis. Cap. 15.

SEd Iulianus licentius ac impudentius iam aduerſum pietatem arma ſumebat. Vultu quidem ac perſona benignitatis laqueos atq; decipulas ponēs, quibus circūuenti in impietatis perniciē inciderent. Primum enim fontes, qui in vrbe & Daphne eſſent abominandis ſacris inquinauit, vt qui limphis vteretur, cum eodem & abominatio communicaretur: deinde omnia in macello venalia ſimiliter polluit: nam luſtrabātur panes, carnes, fructus, olera, & quę alia victui comparantur. Hæc cernētes cognomento ſaluatoris inſignes, gementes quidem & quiritantes auerſabantur facinus, vti tamen non dubitabant obſecuti legi apoſtolicæ: quicquid enim ait, in macello venit, edite, abſq; diſcrimine propter conſcientiam. Duo tamē excellentes milites (ſcutiferi enim erant & ſatellites Imperatoris) quodam in cōuiuio aliquāto vehementius deplorauerant facinus illud nefariū, vſi etiam admirabilium & excellentium Babylone puerorum verbis, dicentes, tradiſti nos regi iniquo, trāſfugæ ſuper omnes gentes in terra. His à quopiam ex cōuiuiis proditis, accerſit opt. viros Imperator. & quid dixerint ſciſcitatur. At illi arrepta occaſiōe libertatis de Imperatoris interrogatiōe, & ſeruorem ſuum laudabilem exacuentes, Imperator, inquiunt, nos in vera pie-
B tate educati, ſeruiētes opt. legibus, à Cōſtātino & filiis illius latis, queſti ſumus cum videremus cuncta repleri abominationibus, & funeſtis ſacris cibos potusq; pollui: hęc domi deplorauimus, & querimur nunc apud te, neque quicquā aliud in tuo nos offendit imperio. His auditis māſuetiſſimus ille & ſapiētiſſimus, vt quidē perhibēt ſimiles ipſius, exuit mox perſonam benignitatis, & oſtendit impietatis faciē, acerbisq; ac intolerabilibus afflictos verberibus, hac vita priuauit, vel poti' à miſero ſeculo iſto liberauit, & victrices illis coronas cōfecit. Supplicii tamē illius cauſam afferebat, nō pietatē pro qua mortē ſubiiſſent, ſed petulantiā: animaduerſum in eos qui cōtumelioſi fuiſſent erga Imperatorē. atq; hos iuſſit rumores diſpergi, quòd inuideret athletis veritatis, martyrū nomē ac honores: fuere autē nomina horum Iuuentius & Maximianus, qui & ab Antiochena ciuitate precioſa monumenta conſecuti ſunt, & pro certamine de veritate annuis feſtis honorātur. Sed & alii proceres ac magiſtratus pari vſi libertate, æqualibus coronis fuerunt redimiti.

De Valentiniano qui poſtea imperium geſſit. Cap. 16.

NAm & Valentinianus qui paulò poſt imperium obtinuit, tunc erat tribunus, ductor ſatellitum cuſtodum Regiæ, non celauit pro pietate feruorem ſuum: attonitus enim ille chorum ducebat in fanum Fortunę, vtrinque autem ad ianuas ſtabāt æditui, luſtrationibus purgātes, vt arbitrabantur, in An. do. 365

tur,ingressuros:vbi cum videret Valentinianus qui antecederet Imperatorem,guttam aspersam chlamydi suæ, fecit quo vtrunque regnum meritus fuit:æditiuo enim pugnum inflixit,quod pollutum se non purgatum diceret.Quo conspecto sceleratissimus iste imperat in exilium eum deportari, in castellum quoddam situm in deserto,vbi vitam suam degeret.Sed is elapso anno vno & paucis mensibus mercedem tulit confessionis suæ, Romanorum imperium:non solum enim in illa vita præmiis afficit iustus iudex eos quibus diuinæ res curæ sunt,sed interdum sanctorum laborum repen dit statim præmia,& largitionis illius benignitate futurarum spem confirmat.Tyrãnus autem & aliud aduersus pietatem molitus est. Nam cum aurum distribueret,sicut est mos antiquus militaribus ordinibus,assedit ipse quidem in solio regio:præter morem autem apposuerat aram cum carbonibus,& iuxta in mensula thus:& vt quisque accedebat accepturus aurum iussit prius indere in foculum thus,& ita aurum de manu sua sumere.Hæc decipula à plerisq; prorsus non animaduertebatur:quidam tamen qui sen serant morbo prætenso,illos difficiles laqueos vitauerunt.Erant & qui cupidi auri negligerẽt salutẽ suã,erant & qui formidine proderent pietatẽ. Verum post pestilentem hanc diuisionem pecuniæ,in quodam contubernio cũ aliis quidam qui illud aurum acceperant cœnabãt:horum vnus poculo accepto non ante bibit,quàm salutare signum imposuisset.Tum quidam conuiuarum per reprehensionem contrarium esse hoc factum iis quę paulò ante designasset ait:ille vero exquirere quid esset quod cõtrariũ vocaret:ibi igitur alter recordari eum thuris, & abnegatiõis suæ,iubet:nã aduersari hæc Christianæ confessioni.

De aliis confessoribus. Cap.17.

QVo audito,magna pars accumbentiũ exclamare & lamentari, & capillis euulsis exilire de cõuiuio perq; forũ currere,seseq; profiteri maxima voce Christianos esse,& fraudulẽtia Imperatoris circũuentos,ac nũc palinodiam canere,atq; per ignorantiam admissum dedecus noua pugna abolere velle.Cum talibus clamoribus in regiam cursu perueniũt, accusantes Imperatoris imposturas,& postulãtes se in ignẽ coniici, vt igne polluti alio igne repurgentur.Hæc & alia his similia iactantes incenderũt animũ fugitiui illius,qui tum amputari eis capita imperat. Cumque educerentur extra vrbem sequebatur multitudo hominum, suspiciẽs fortitudinem animorum,& admirãs libertatem pro pietate illorum:sed postquam ad locũ vbi malefici suppliciis affici solerent,peruentũ fuit,orabat carnificem vnus inter illos natu maximus,vt feriret primum omnium ceruicem minimi natu,ne ad cõspectum cędis aliorum ipse formidine corriperetur. Hic igitur cum iam fixisset humi genua,& carnifex nudasset ensem, accurrit quispiã nuntius liberationis illorũ,& è longinquo clamãs prohibebat interfectionem.Tũ

A nem. Tum iuuenis ille indignatus nō cōcessum sibi fuisse mortem sustinere, scilicet Romanus, īquit, ita enim appellabatur, dignus nō fuit qui Christi martyr nominaretur. Ac auertit quidem necē malitiosus ille, hanc gloriam athletis inuidens, in vrbibus tamen remanere passus non est, sed in vltima Romani imperii loca expulit.

De Artemio duce. Cap. 18.

QVin & Artemium, dux erat ille AEgyptiorum militum, quod plurima simulachra deiecisset cū sub Constantino gereret magistratū, nō modo oībus rebus spoliauit, sed tandē etiam trūcauit capite. Hæc faciebat & his similia, ille māsuetissimus & minime iracundus, vt prædicāt impii. ego vero inseram narrationi huic factum etiam mulierum memorabile, nā & mulieres huius rabiem diuini feruoris instinctu, contempsere.

Publiæ Diaconissę chori, & libertas digna deo. Cap. 19.

PVblia erat iis temporibus nobilissima fœmina, & celeberrima propter egregiam virtutem suam. Hæc modico tempore nuptiarū iugo subdita præclarū fructum obtulit Deo. Ioannes enim qui diutiss. princeps fuit presbyterorum Antiochiæ, ac sæpe electus pręsul perpetuus vitator dignitatis illius, de hoc admirabili solo pullulauit. Hęc habebat secum cœtū virginum castitatē vitę professarum, semperq; celebrabat Deum creatorem

B ac saluatorem: prætereunte vero Imperatore altius carmen commune modulabantur, contemptui nimirum & risui habētes furias illius. Accinebāt autem potissimum ea quibus simulachrorum infirmitas incessitur, cumq; Dauide insonabant: simulachra gentiū argentū & aurum, opera manuum humanarū: & narratione quàm nihil sentirent absoluta, addebant, similes iis fiant qui faciunt ea, & vniuersi illis freti. His Iulianus cum summo dolore auditis, imperat illis vt se prætereunte sileant. Quę paruipendēs leges eius, maiore cū cura choros instituit, iussitq; vt prius veniente illo canerēt Exurgat Deus & dissipentur inimici eius. At Iulian' grauiter tulit & adduci ad se imperauit magistram chori, & conspecta anu venerabilis senectæ, neq; misericordia canorū motus, neq; honore habito virtuti animi ipsius, iubet vnum de satellitibus vtranq; ei in genā alapas infligere, & manibus reddere rubentem. Ea vero maximi in honoris loco posita hac cōtumelia, reuertitur domunculā suam, & vt antè consueuerat impetebat illū spiritalibus carminibus, imitata autorē ipsorū & doctorem, qui spiritum malum illum qui Sauli molestus esset, represserat.

Psalm. 113. b

Psalm. 67. a

Iudæorū instituta ædificatio, & diuinitus illis inflictæ plagę. Cap. 20.

NAm & Iulianus conciliatis sibi dæmonum furiis sine fine vesaniebat in pietatem. Itaque & Iudęos contra credentes in Christum armauit. Ac primū illis conuocatis, quærit cur cum sacrificare lege ipsorum iubeantur, ipsi sacrificia nulla celebrent. Quibus respōdentibus circunscriptū esse

cultũ ſuum vno loco, ſtatim imperat hoſtis Dei ſubuerſum inſtaurari templum, ſperãs demens ſe domini prędictionem cõuicturum mendacii, cuius multo magis veritatem declarauit. Nam hac oratione magna cũ voluptate audita faciunt Iudæi omnes in toto orbe terrarum ciues ſuos ea de re certiores, qui vndiq; concurrentes ſummo ſtudio operas pecuniamq; conferebant ad ædificationẽ. Adminiſtrauit autem plurima etiam ipſe qui illam iuſſerat, nõ laudis cupiditate, ſed infeſto in pietatẽ animo, miſitq; vnà negotii impii dignum quendam præfectum: fertur autem habuiſſe illos ligones, falces, corbes argenteæ materiæ præparatos operi. Cum autem fodere & aggerem efferre cœpiſſent, vrgebatur opus diem totum ab infinita multitudine hominũ, ac noctu agger ſua ſponte de crepidine redundabat: ſed & ipſi reliquias omnes ædificii diſiecerant ſpe nouę extructionis. Comportatis autem gypſi & calcis multis modiorum milibus, de repẽte irruẽs venti impetus ac turbo, cum fragore & procellis diſperſit vniuerſam materiam: quibus tũc quoq; inſanientibus, neque admittentibus inſtructionem diuinæ patientię, primũ ingens cooritur terręmotus, & illos penitus ab arcanis ſacris Dei alienos admodum perculit. Sed ne ſic quidem formidantibus infertur de foſſis fundamentis ignis, plurimosq; opus vrgentes inflammauit, alios ad fugam cõpulit: inſuper cum magna turba noctu ſub vicina porticu ſomnũ caperet, delapſum repente ędificium vnà cum tecto totum oppreſſit qui ſub illa dormiebãt vniuerſos. Ac illa ipſa nocte ſimiliter & poſtera, conſpectum fuit in cœlo ſignum fulgidũ crucis, & ipſorum veſtes Iudęorum crucibus replebãtur, non ũs tamen fulgidis, ſed coloris atri. Hæc vidẽtes fieri aduerſarii illi Dei, metu diuinorũ flagrorũ, aufugiunt & redeunt domos ſuas, cum confeſſione, eſſe illum Deum qui à maioribus ipſorum fuiſſet ligno affixus. Hęc & ad Iuliani aures peruenere, ſed & ipſe vt Pharao quondam obduruit corde. A B

Expeditio in Perſas. Cap. 21.

Verum animoſis factis nuntio mortis Conſtãtii, Perſis bello inducto, ac ceſſere illi ad terminos Romanorum. Viſum igitur Iuliano exercitum cogere, qui tamen careret propugnatore: miſit & Delphos, & in Delum ac Dodonam & ad alia oracula, qui ſciſcitarentur de vatibus, num in expeditionem proficiſci deberet. Sed illi & proficiſci iubebant & victoriam ſpondebant. Vnum autem inſeram narrationi oraculũ ad reprehenſionẽ mẽdacii. Id ita habet: Omnes nunc excitati ſumus Dii, vt feramus trophæa Thera iuxta fluuium, ſed horũ ego ductor ſum futurus ferus bellipotens Mars. Horum quod ad numeros attinet verſuum ineptias cauillẽtur, ſi qui eloquentem Deum & Muſarum principem nominãt Pythium: mihi quidem mendacio deprehenſo ſubit miſerari illum qui his deceptus fuit. Thera autem fluuium Tigrim vocauit, qui feræ eſſet cognominis. Huius fontes ſunt in

θήρ ferã, ſed & τίγρις fera & fluuij nomen

A sunt in Armeniacis montibus. Ipse per Assyrios fluit & accipitur sinu Persico. His miser ille oraculis circũuentus, & somniabat victoriam, & cõfecto bello persico oppressionẽ Galilæorũ concipiebat animo. Christianos autem Galilæos appellabat, ratus hoc nomine illis cõtumeliam imponi: quẽ in studiis educatum par fuerat intelligere, mutatione nominis existimationem nullius lædi. Neq; enim si diceretur Socrates Critias, aut Pythagoras Phalaris, ylla labe mutatione nominis aspersi fuissent: neq; si Nereus Thersitæ voce nũcuparetur, amisisset à natura sibi tributã formam. Sed horum nihil in mentẽ illi veniebat, putabatq; admodum nos incõueniente appellatione dolere: idem & oraculorum mẽdaciis fide habita, minabatur in ecclesiis dedicaturum se impuræ Deæ simulachrum.

De libertate magistratus Berrœensis. Cap. 22.

CVM talibus mouens minis ab vno Berrœæ viro deuictus fuit. Is ante quoq; clarus fuit, princeps nimirũ Berrœensis Reipub. sed multo eum feruor animi reddidit clariorem. Nam cum cognouisset delatum filiũ suũ in augescentẽ illo tempore impietatem, eiecit illum domo sua, & palã abdicauit. Qui in proximo ciuitati statiuo (statiui vocãtur, idonea diuersioni loca) obuiã factus Imperatori, & qua ipse sententia sit, & patris abdicationem exponit. At ille iubet otioso esse adolescentem animo: se enim ipsi patrem reconciliaturum. Cũq; venisset Berrœam, inuitat magistratus & primates ad cœnam, inter quos erat & pater adolescẽtis istius. Eum eodem in lectulo cum filio discumbere iubet, & inter epulandũ, ad patrem cõuersus non æquum mihi, inquit, videtur vim facere sententiæ quæ in diuersum feratur, & se aliò transferri nolit pati. Proinde neq; tu cogas filium tuum nolẽtem sequi dogmata tua: nam ne ego quidem te cogo mea sequi, cui nihil esset factu facilius. At ille exacuens animũ suũ diuina fide, de hac furia, inquit, verba facis Imperator? qui odio Dei mendacium præposuit veritati. Tum Imperator induta persona mansuetudinis. Heus tu, inquit, à maledictis abstine. Et intuitus adolescẽtẽ, mihi, inquit, res tuæ curæ erunt, quãdoquidem patri vt essent persuadere nõ potui. Hoc ego factum non temere narraui, sed vt ostẽderẽ nõ solũ libertatẽ admirabilẽ mirifici hominis, verũ etiam plurimorum contemptum potentiæ illius.

B

Prædictio pædagogi. Cap. 23.

NAm & Antiochiæ vir quidam opt. qui longo tempore puerorum pædagogũ ageret, familiaris erat, quippe eruditior quàm vulgus pædagogorum esse cõsueuisset, prĩcipi doctorum temporis illius. Libanius hic fuit ille apud Sophistas nobilis: qui impius & in expectatione victoriæ Iuliani imaginans minas, quærit de pædagogo illo per derisionẽ nostrorum, quid faceret fabri filius? At ille repletus diuina gratia, quod paulò post euenturum esset, prædixit. Respõdit enim sandapilam concinnare fabricatorem An. do. 369

huius vniuersitatis, quem tu, inquit, Sophista per risum fabri filium nominasti. Neq; multis postea diebus nuntium de morte furiosi Imperatoris, ipseq; in sandapila allatus est, & iactātia minarum euanuit, cū maxima gloria Dei. A

Libertas sancti Iuliani monachi. Cap. 24.

SEd & corpore expertium vitam intra corpus referens Iulianus, inquā, Saba Syrorum linguæ cognomento, cuius gesta in deo dicata, hoc est Philotheo historia, memorantur. Ille igitur studiosius deprecabatur deum conditorem omnium cum cognouisset interminationes illius. Eo autē ipso die quo cæsus fuit Iulianus, resciuit inter preces cecidisse. Quamuis plus quam viginti statiuis exercitus abesset ab illo loco, in quo vacabat curis pietatis Saba. Aiunt autem deprecantem ipsum cum lachrymis & supplicantē clemēti domino, subito represso fletu, lętitia repletū, & vultu hilari fuisse quo gaudiū mentis facile declararetur, Hac eius familiares mutatione notata orant, vt exponat sibi occasionem gaudii: tū ille respondit, Suem agrestem vastatorem vineę domini pœnas exoluisse iniuriarum erga Dominū suarum, & nunc iacere mortuum neq; amplius ab eius insidiis metuendū esse. His auditis læti exiliere omnes, & gratiarū actiōes cecinere Deo. Cognitum autem fuit ex nuntiis mortis illius, eo illo die ac hora extinctū fugitiuum istum fuisse, quo hoc accidisse senex cognouerat ac prędixerat. B

Cædes Imperatoris Iuliani in Persia. Cap 25.

IPsius autem temeritatē manifestius mors demōstrat: traiecto enim fluuio qui dirimit Romanorū à Persis imperium, & exercitu traducto, statim nauigia exussit, cogens non cohortans ad bellum gerendum milites. Boni quidem Imperatores subditos confidentia replere solent, & si quādo tristes viderint recreare & spe erigere: at iste quicquid bonæ spei erat mox præcidit reuersionis, quasi ponte exusto. Iidem illi vndiq; necessaria ad victum militibus conquirere compararéq; consueuere: at hic sapiens Imperator, neq; curauerat è pacato solo illa apportari, neque de pręda hostilis regionis subministrari poterant. Nam culta loca deserēs per deserta faciebat iter, vbi & victus & potus inopia à militibus laborabatur. Deerāt & vię duces, inq; deserta terra errabatur, quibus omnibus sapientissimi regis prodebatur stultitia. Inter lamēta autem & querimonias, ex inopinato inueniūt iacentem saucium illum furore aduersum creatorem suum percitum. Neq; ei opitulatum iuxta promissum Martem bellipotentē: sed & mētitum Apollinem oraculis suis, & tonantem fulmina in interfectores non iaculatū gloriationemq; minarum in pauimentum prostratam esse. Quis tamen iustissimum illud vulnus inflixerit, nemo ad hūc vsq; diem rescire potuit. Alii enim à quopiam effugiente visum humanum illatum: alii à quodā pa-

scua

ſcua ſequẽte eorum, qui Iſmalitę dicũtur: nõnulli & militem quempiam fame & deſerto itinere inſtigatum: ſed ſiue impactus enſis illi ab angelo ſeu ab homine fuit, certum eſt quicũq; fecerit diuinæ illum voluntatis adminiſtrum fuiſſe. Iulianum quidem vulnere accepto, impleſſe manum ſuam ferunt ſanguine, & ſparſo illo in aëra dixiſſe, viciſti Galilæe, ſimulq; & victoriam confeſſum & maledictum auſum eſſe, ita erat ille attonitus. Sed poſt cædem eius patuere pręſtigiæ incantationum ipſius. An.do.365

Deprehenſa Magia poſt mortem illius Carris. Cap.26.

NAm Carræ vrbs etiamnũ retinet impietatis illius reliquias. Hac tranſiens ſtultus ille, Edeſſam enim ad ſiniſtram ornatam pietate reliquerat, ingreſſus in templum impiæ religionis, & peractis ibi quibuſdam cum ſociis abominationis, ſeras & ſignum impoſuit ianuæ, reliquitq; cuſtodes fani milites aliquot, quibus mandatum erat, ne quem introire antequã reuerteretur ipſe, ſinerent: ſed nuntiata morte eius, & ſuccedente pio regno impietati, introgreſſi admirãdã Imperatoris fortitudinẽ ac ſapientiam conſpiciunt. Vident enim mulierculam ſuſpẽſam capillis, amputatis manibus, cuius perfecta aluo fugitiuus ille fortaſſe de epate Perſicam cognouerat victoriam: atque hoc deprehenſum abominabile facinus Carris fuit.

Inuenta capita in Regia Antiochena. Cap.27.

B ANtiochiæ vero aiunt multas arcas in Regia refertas humanis capitibus inuentas eſſe, multiſque in puteis cadauera humana: talis eſt enim impiorum Deorum diſciplina. Sed Antiocheni cognita cæde illius publicis epulis & feſtis indulgebant, neque in eccleſiis ſolũ, atque ad martyrũ monumenta choreas agebant: ſed in theatris prædicabant crucis victoriam, & vaticinia illius cachinnis proſequebantur. Ponam etiam dignã admiratione Antiochenorum vocem, vt illius memoria ad poſteritatem quoq; conſeruetur. Communiter enim clamabant vniuerſi: vbi ſunt vaticinia tua, ô Maxime ô ſtulte? Vicit Deus & Chriſtus eius.

Publica feſtiuitas Antiochenorum. Cap.28.

NAm Maximus erat illis temporibus profeſſor quidem philoſophiæ, re uera autem magus & qui prædicere ſe futura poſſe gloriaretur. Antiochenos autem à præſtantiſſimis Petro & Paulo diuinis inſtructos dogmatis, & feruide amantes vniuerſarũ rerum Dominum ac Saluatorẽ, perſeuerantiſſime ſemper flagraſſe odio Iuliani conſtat. Neque illum idipſum clam fuit. Itaq; & librum aduerſum eos compoſuit, qui Miſopogon, id eſt, Barbæ odium inſcribitur. Sed ego huius de tyranno libri finem hunc choreæ faciam: neq; enim cõmittendum duxi, vt pietatis regno impiam dominationem copularem. μισοπώγων

LIBRI TERTII FINIS

ECCLESIASTICAE HISTORIAE THEODORITI EPISCOPI CYRENSIS, LIBER QVARTVS.

A

Imperium Iouiani & pietas. Cap. 1.



An. do. 365 NTERFECTO IVLIANO, prætores ducesq; in exercitu conueniunt ad deliberationem de Imperatore deligendo, qui & copiarũ in hostili regiõe prospicere saluti, & res Romanas in maximo discrimine, & vt dicitur à Græcis, in acie nouaculi positas, planeq; Iuliani perditas temeritate, reparare, posset. Quibus consultantibus, exercitus omnis vna voce Imperatorem postulat Iouianum, qui neque dux, neq; in illo concilio esset, vir tamẽ clarus ac nobilis, & multis egregiis facinoribus celeber, corpore ingens, animo excelso, in bello ac grauibus certaminibus semper victor. Neque illi formido tyranni obstiterat quo minus libere in impietatem inueheretur, vt promptitudine voluntatis suæ martyribus Saluatoris nostri annumerandus esse videatur. Duces igitur interpretati consensionem exercitus diuinum quoddam esse suffragium, producunt in medium fortissimum illum virum, & constructum subito editiorem locum illũ ascendere iubent: tum omnibus illum, imperialibus acclamationibus Augustum ac Cæsarem appellantibus, mirificus iste vir solita libertate sua, ne- B
An. do. 366. que principum, neque incertę militum voluntatis respectu motus: nõ possum, inquit, ego qui Christianus sum, talium Imperator, neq; Iuliani copiarum rex esse, improba assuetarum disciplina. Nam huiusmodi prouidẽtiæ diuinæ expertes, expugnationi ac delectationi hostibus esse solẽt. Hac audita oratiõe, exclamauere cõmuniter vniuersi: ne dubites Imperator, néue repellas imperium nostrum, vt improbum: Imperator es enim Christianorum futurus, qui in pietatis disciplina educati sint, cũ grandiores inter nos doctrinam Constantini perceperint, minores autem illis Constantius instruxerit. Neq; istius proxime mortui diuturnũ imperii tempus fuit, vt circumuentis quibusdam ad infigendum malum suffecerit.

Reuersio sancti Athanasii. Cap. 2.

MAgnam attulit hęc oratio voluptatem Imperatori, atque ita curam cogitationemque suam ad communem salutem contulit, vt de hostili regione illæsum reducere exercitum posset, Neque tamen deliberationi locus relictus fuit, sed carpsit ille statim fructus seminum pietatis. Nam deus omnipotens declarauit mox prouidentiam suam, & præsentem inopiam soluit: postquam enim cognouit hũc Imperatorem creatũ rex Persarum, misit legatos de pace: & cibos exercitui curauit, & forũ in desertis locis pro

posuit

A posuit. Triginta igitur annorum pace facta, integrum de hostiũ solo abduxit exercitum. Reuersus autem in loca imperii sui, primum omnium legẽ tulit, qua & episcopi de exilio reuocabãtur, & reddebãtur ecclesię seruatoribus fidelibus fidei Nicænæ. Misit & Athanasio propugnatori dogmatum illorum literas, petiitq; vt exquisitã omniũ sibi rationẽ perscriberet. At ille cõuocatis Episcopis præcipuis quibusdã, rescripsit Imperatori seruandã fidẽ Nicęæ expositã, tanquã consentaneam apostolicis dogmatis, cuius & ipsius eorũ qui lecturi sint vtilitatis gratia epistolę exemplum subieci.

Epistola Synodica Athanasii ad imperatorem Iouianum. Cap. 3.

RElegiosissimo & clementissimo Victori Augusto Iouiano, Athanasius ac reliqui Episcopi, qui venerunt ex persona omnium, Aegypti, Thebaidos ac Libyarum Episcoporum. Digna est amante Dei Imperatore cupida voluntas perdiscendi cœlestia. Ita enim est cor tuũ vere in manu dei, & imperium multorum annorum curriculo in pace administrabis. Cũ igitur voluerit pietas tua cognoscere ex nobis fidẽ catholicæ ecclesiæ, gratiis hanc ob rem actis Domino, visum est ante omnia subiicere religioni tuę fidem confessione patrum Nicææ confirmatam. Hac enim quidam reprobata: nobis quidem multiplices struxere insidias, quia non accederemus sectę Arianæ: autores vero in ecclesia catholica fuere hæreseos & dissidiorum. An. do. 366.

B Vera sanè fides & pietati consona in dominum nostrum Iesum Christum manifesta est, omnibus nota lectaq; in diuinis scripturis: nam & hac perfecti sancti testimonium dixere, & nunc mortui fruuntur domino. Mansisset autem fides illa integra semper, nisi quorundam hæreticorum improbitas corrumpere fuisset ausa. Nam Arius & illius factio euertere hanc & pro ipsa impietatem introducere tentauerunt: qui dicerent Dei filium esse de nihilo, & condituram, & creaturam, & mutabilem: quibus non paucis imposuerunt, adeo vt quosdã qui in magna existimatione essent seduxerint maledicentia sua. His occurrentes sancti patres congregati, vt diximus, Nicęę, anathemate exterminauerunt Arianam hæresim, Catholicæq; ecclesiæ fidem perscripta confessione confirmarunt, vt hac vbiq; promulgata incendia hæreticorum extinguerentur: quæ & ipsa vbiq; in omnibus ecclesiis legebatur & prędicabatur. Sed postquã renouare quidam Arianam hæresim cupiunt, aliique plane audent reprobare confessione patrum Nicææ cõformatam fidem, alii fingunt se quidem assentiri, sed reuera negãt, falsa interpretatione coëssentialitatis, qui & maledicunt sancto spiritui quòd dicant condituram esse & creaturam factam per filium: ideo necessitate compulsi considerata peste, quę de hac blasphemia in populos grassaretur, studuimus trãsmittere pietati tuæ Nicænæ fidei confessionem, vt intelligeret Religio tua quanta illa perscripta fuerit cura, quantóque opere fallantur, qui

ſua doctrina ab ipſa diſcedant. Hoc vero ſcias Auguſte Dei amantiſſime, A
hanc eſſe à ſeculo prædicatam, quam confirmarit patrum Nicæna ſynodus confeſſione ſua. Quibus aſſentiuntur omnes vbique eccleſiæ, in Hiſpania, Britannia, Gallia, Italia tota, Campania, Dalmatia, Myſia, Macedonia, vniuerſa Græcia, omnes in Africa, Sardinia, Cypro, Creta, Pamphylia, Lycia, Iſauria, Aegypto tota, Libya, Ponto, Cappadocia, ac vicinis in locis: nec non omnes Orientales eccleſiæ, præterquam paucæ facientes cum Ario. Nam cunctarum, quas memorauimus ſententias vſu comperimus, & indices habemus literas, ſcimusq; Auguſte amantiſſime Dei non poſſe paucos ſi qui contradicunt, præiudicare toti orbi terrarum. Illi enim longo tẽpore Ariano in morbo depoſiti, cõtentione maiore aduerſantur iam pietati. Vt autẽ hęc cognoſcatur, quãuis prius cognita, à pietate tua, ſtuduimus cõfeſſionem Nicęnæ fidei, patrum trecenum decem & octo Epiſcoporũ ſubiungere. Ea eſt talis: CREDIMVS in vnum Deum patrem omnipotentem, omnium viſibilium ac inuiſibiliũ factorem. Et in vnum deum Ieſum Chriſtum filium dei genitum ex patre vnigenitum, hoc eſt, de paterna ſubſtantia: Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero: genitum non factum, coëſſentialem patri, per quem facta ſunt cœleſtia & terreſtria omnia: qui deſcẽdit propter nos homines, & propter ſalutẽ noſtram, carnem, humanitatemq; aſſumpſit: paſſus, ſurrexit tertia die, aſcẽdit in cœlos, venturus iudicatum viuos & mortuos. Et in ſpiritum ſanctum. Qui au- B
tem dicunt, fuiſſe quondam cum non eſſet, & priuſquam gigneretur non fuiſſe, & factum de nihilo, aut ex altera ſubſtantia eſſentiaue, aut cõditum, mutabilem, variabilẽ filium Dei, eos anathemate exterminat ſancta catholica, & apoſtolica eccleſia. Hanc fidem amantiſſime Dei Auguſte tenere neceſſe eſt, tanquã diuinam & apoſtolicam. Neq; quiſquam cõuellere debet probabili cõtentioſoue ſermone, ſicut ab initio Arianus fecit furor, qui aſſereret de nihilo filium Dei, & fuiſſe aliquando cum non eſſet, & conditum, factum mutabilem eſſe, Nam ob hæc & Nicæna ſynodus, vt diximus, anathemate exterminauit hanc hæreſim, cõfeſſa fidẽ veritatis. Non enim ſimpliciter dixere ſimilẽ eſſe filiũ patris, ne ſimpliciter ſimilis dei, ſed deus verus ex Deo vero crederetur. Sed & coëſſentialitatẽ perſcripſere, quod propriũ eſſet germani & veri filii ex vero & naturali patre. Neq; ſeparauerũt ſanctũ ſpiritũ à patre & filio, ſed vnà potius cũ vtroq; glorificarunt in vna ſanctæ trinitatis fide, eo quòd & vna ſit in ſancta trinitate diuinitas.

Reſtitutio frumenti eccleſiaſtici. Cap. 4.

HIs literis lectis confirmauit Imperator de rebus diuinis ſententiam & affectum ſuum: tulitq; alteram legem, qua reſtituebatur cõſtitutiũ Magni Conſtantini de largiendo frumentum eccleſiis, ſublatum à Iuliano, ni mirũ qui aduerſum Deum & ſaluatorem noſtrum bellum ſuſcepiſſet. Sed

quam

A quam ingruens de impietate illius fames non patiebatur totam cõferri Cõstantini largitionem: trientem Iouianus, tum præberi iussit, totum pollicitus, cum fames cessasset. Talibus legibus auspicia regni exornãs, Antiochia ad Bosphorũ contendit, Dadastanæq;, vicus is situs est in finibus Bithyniç & Galatarum, finiuit vitam suã. Ipse quidẽ pulcherrimo instructus viatico ingressus iter, sed magno dolore relicto expertis imperatoriam clementiã illius. Mihi autem omnium moderator in pœnam malorũ nostrorũ ostendere tantũ nobis bona videtur, & mox iisdẽ spoliare. Docereq; velle quàm facile sit ei præbere quæ lubeat, simulq; & arguere, quàm bonis simus indigni, & ad meliorem vitam capessendam nos cohortari.

Mors Imperatoris. Cap. 5.

TVnc milites subita Imperatoris morte cognita, illũ vt mortuũ parentẽ luxerunt, Imperatoremq; designarunt Valentinianũ illum qui ędituo alapam inflixerat, & in castellum fuerat relegatus, virum excellentem non fortitudine solum, sed prudentia, & moderatione, & iustitia, & corporis magnitudine præstantem. Ita autem Imperatorio excelsoq; animo fuit, vt cum exercitus adiungere ei vellet sociũ imperii, dixerit ille id quod ab omnibus celebratur, penes vos fuit milites committere mihi habenas imperii cum nondum essem Imperator: sed in possessione imperii cum sim, quod restat, non vestrum, sed meum fuerit gerere Reipub. curam. Hanc orationem admirantes probantesq; milites sequebantur nutus regni illius. Qui accersito de Pæonia fratre suo, quod vtinam non fecisset, communicauit cum ipso imperium, nondum quidem contacto dogmatum corruptione. Huic Asiæ & Aegypti sceptro tradito, ipse Europã sibi desumpsit, & profectus in occidentem omni incolas iustitia instruxit, initio sumpto à pręedicatoribus pietatis. Nam Auxentio Ariana labe infecto, cui commissa Mediolanensis ecclesia, quiq; multis in synodis abdicatus esset, defuncto vita sua, accersitos Episcopos, ita alloquitur Imperator: nõ potestis vllo modo ignorare, quippe innutriti diuinis literis, qualem esse conueniat eum cui Pontificalis dignitas committenda sit, quodq; non doctrina solũ, sed etiam moribus ac vita instruere subditos debeat. atq; ita totius honestatis se proponere exemplum, vt doctrinæ suæ administratio ipsa testimonium dicat. Proinde & hoc tempore eum collocate in Pontificali solio, cui nos quoque imperii moderatores, nostra subdamus syncere capita, cuiusque reprehensiones (cum enim homines simus & offendere necesse est) tanquam medicinæ curam libenter admittamus.

B

An. do. 367.

Imperium Valentiniani, & cõmunicatio illius cum fratre. Valenti. Cap. 6.

HAec locutum, iubet synodus ipsum deligere aliquem suffragio suo sapientem & pietate ornatum. At ille maior, inquit, quàm vt à me præstari possit

An. do. 377.

possit res est: multoque fuerit melius vos decernere diuina gratia dignatos & participes splendoris illius. Ita illi egressi secū consultabāt, incolę autem ciuitatis diffidebant: cum vna pars huic, altera illi studeret. Nam contacti Auxentii morbo subiicebant consentientes secum: sana vero pars & ipsa eos qui suæ essent sententiæ. Hoc dissidio animaduerso Ambrosius, qui gẽtis illius tum prætor esset, metuens ne quid nouaretur, celeriter in ecclesiam accurrit, tum illi contentione omni posita, communi voce clamauere Ambrosium sibi præponẽdum Episcopum, qui nondum tamen sacris initiatus erat. A

Ordinatio Ambrosii Episcopi Mediolanensis. Cap. 7.

ITaque Imperator iubet statim initiari & creari Episcopum laudatissimū virum. Nouerat enim omni amussi rectiorem esse mentem & exactiores norma sententias eius. suspicabatur etiam diuinum hoc fuisse suffragium, de dissidentium concordia faciens coniecturam: cumque ille sanctissimus baptismatis diuinum donum & Pontificalem suscepit dignitatẽ, hoc hymno optimus omnium Imperator, qui semper præsens fuerat, Dominum & saluatorem laudauisse fertur: gratiam tibi domine omnipotens & saluator noster, cum huic viro qui haberet à me commissa corpora, tu animas tradidisti, & approbasti suffragium meum. Post paucos dies elapsos Ambrosius in colloquio Regio cum summa libertate reprehendit quædam quę parū recte à prætoribus gererentur. Tum Imperator, nō fuit mihi, inquit, vnquā ignota hæc tua libertas, quam cum haberem exploratam, non modo non obstiti, sed etiam adiuui creationem tuam, proinde affer medicinam delictis animarum nostrarum secundum præscripta diuinarum legum. Hæc Mediolani Imperator & dixit & fecit. Cum autem intellexisset in Asia ac Phrygia dissensiones esse inter quosdam de dogmatis diuinis, synodum in Illyrico coëgit, in qua decreta confirmataq; dissidentibus illis misit. De creuerant autem qui conuenerant, Nicænam fidem valere oportere. Dedit & ad eos coniunctim cum fratre literas, hortās vt decretis istis stare vellēt. Recitabo & eā legē qua manifeste prædicatur pietas illius, similiter & Valentis sanitas illius tēporis in rebus diuinis declaratur. B

Epistola Valentiniani & Valentis de Coessentialitate ad Asianos. Cap. 8.

IMperatores Maximi diui, Victores Augusti, Valentinianus, & Valens & Gratianus, Episcopis Diœceseos Asianæ, Phrygiæ, Carophrygiæ, Pacatianæ in domino salutem. Synodo ingenti coacta in Illyrico post longam quæstionem de salutari verbo demonstrarunt beatissimi Episcopi esse trinitatem coessentialem patrem & filium & sanctum spiritum. Quam pror sus fungentes debitis muneribus colunt, cultu inquam Magni regis. Et nostra potentia eandem prædicari mandauit: sic tamen ne qui dicant, huius

cultus

A cultus promulgationem esse Imperatoris moderantis terræ huic, nō ferentes eius mandata qui salutis nostræ curam gerens illa edixit. Vox enim est Euangelii dei nostri quæ & huc pertinet, persoluite Cæsari res Cæsaris, & res Dei Deo. Quid vos dicitis Episcopi & antistites salutaris verbi? Si ad hunc se modū habent argumenta probationum vestrarū, tum vos mutuo amore cōplectimini, & abuti Imperatoria dignitate nolite, néue persequimini veros ministros Dei, quorū precibus & bella sedātur in terra, & auertuntur incursus transfugarum angelorum. Qui omnes noxios dæmones student abigere precibus suis, publica secundum leges munia subire sciūt, potentiæ Imperatoris non obloquuntur, sed syncere & Magni Imperatoris ac Dei mandata custodiunt, & nostris legibus subiiciuntur, at vos inobedientes reperti estis. Nos quidem ordine à primo ad vltimum processimus tractatione nostra: ipsi vero vosmetipsos abalienastis. Volumus tamen à vobis puritatem retinere, vtq; Pilatus, in iudicio de Iesu Christo, cuius est administratio nostra, cum nollet interimere tantum, & qui ad cruciatus sese confirmasset, conuersus ad Orientalem plagam, aquam iussit affundi manibus suis: & lotis illis, innocēs sum, inquit, ego sanguinis huius iusti. Ita & nostra potentia vbique edixit, ne quis persequatur, néue exagitet aut iritet operatores in agro Christi, neu repellat procuratores Magni regis, ne hodie quidem sub nostra potentia gloriari videamini, ac cum illo confirmato

Mat. 22. b. Mar. 12. b. & Luc. 20. c.

Locus à mendis suspectus.

B ad cruciatus pati testamentum ipsius quasi in sanguine Zachariæ. Sed quotquot quidem fecere cum hoc dirupti sunt & traditi mortis condemnationi, vnà cum adiutore ipsorum noxio dæmone, dum veniat supernus rex noster Iesus Christus. Hæc mandata nostra habent Amigetius, Ciceronius, Damasus, Dailampo, & Brundusinus, qui auribus ipsis suis percepere. Sed & acta ipsa vnà vobis misimus vnde quæ in ornata virtutibus synodo gesta sint cognoscere possitis. Confitemur sequentes Magnum & orthodoxum concilium, coessentialem esse filium patri. Neque ita intelligimus coëssentialitatem, vt pridem nonnulli interpretati fuere, qui fallaciter subscripsere, & nūc faciunt quidam qui patres illos nominant vim huius vocis euertentes, & sequentes eos qui tradidere similitudinem coessentialitate innui: quatenus nulli reliquarum creaturarum per ipsum factarū similis filius sit, sed solo assimiletur patri. Nam qui sic interpretantur eximiam quandam esse creaturam filium Dei impie decernunt. Nos vero in ea sententia sumus, qua & Romana synodus & Gallica, vnam esse ac eandem essentiam patris & filii & sancti spiritus, in tribus personis, hoc est tribus perfectis substantiis. Confitemur & secundum expositionem Nicænā, carnem induisse filium Dei illum coessentialem, à sancta virgine Maria, & inter homines habitauisse, complesse pro nobis omnem ordinem muneris sui, in genitura, passione, resurrectione & ascēsione in cœlos: reuersurumq; & reddi-

& redditurum nobis pro vita vniuscuiusque in die iudicii conspicuũ in car A
In trãslatione negatio omittitur. ne,& ostendentem diuinam potentiam suam, Deum qui carnem ferat, & non hominem qui Deum ferat: his diuersa sentientes anathemate extermi namus. Similiter & eos qui ipsi non syncere anathema infligunt, ei qui dixerit, non fuisse filium priusquam gigneretur, sed scripserit fuisse in patre potentia antequam re ipsa gigneretur. Hoc enim quadrat in omnes creaturas, quæ cum Deo non semper fuere, cum filius apud patrẽ semper sit sempiterna genitus generatione. Hæc summatim tunc Imperator præscripsit, sed ego ipsius etiam synodi literas inseram narrationi.

Libellus synodicus de fide concilii Illyrici. Cap. 9.

EPiscopi Illyrici ecclesiis Dei, & Episcopis Diœceseos Asianæ: Phrygiæ Carophrygiæ, Pacatianæ, salutem in domino. Congregati vnum in locum post longam quæstionem de salutari verbo, demonstrauimus coessentialem esse trinitatem patris & filii & sancti spiritus. Parque fuit vt literas ad vos mitteremus: non qui argutiis persequeremur cultum Trinitatis sed ad eos qui humilitate animi meriti essent. Has igitur curamus vobis per dilectum fratrem ac collegam nostrum Elpidium presbyterum. Non sane in scriptis manuum nostrarum, sed in libris saluatoris nostri Iesu Christi legi
1. Cor. 1. b. tur: ego quidem sum Pauli: ego vero Apollo, ego vero Cæphæ. Nunquid Paulus crucifixus est pro vobis, aut estis baptizati in nomen Pauli? Atque B
hæc satis fuerant paruitati nostræ, cur omnino nihil literarum ad vos daremus, propter metũ quem isthinc proclamatis toti prouinciæ vestræ, segregantes sanctum spiritum à patre & filio: sed ob hæc ipsa necessarium duximus mittere ad vos dominum ac collegam nostrũ Elpidium à Regina Imperii Romani vrbe Roma cum his literis, qui cognosceret an talis esset prædicatio vestra. Si qui enim non prædicant coëssentialitatem trinitatis, anathema sunto. Sed & si quis cum illis se coniunxerit anathema esto: prædicantibus autẽ coëssentialẽ esse trinitatem paratũ est regnum cœlorũ. Proinde vos obsecramus fratres ne diuersam doctrinam, neu aliud dogma sequamini, sed semper ac assiduo prædicantes coessentialem esse trinitatem, velitis hæreditatem adire regni Dei. His de rebus scribentes & subiicientes exarauimus has ad vos literas. Deq; iis qui Episcopi constituuntur constitutiue fuere collegis nostris, si erunt in hoc ordine, & hac dignitate visi idonei, vt inde, sin nõ erunt, vt ẽ presbyterorum numero legantur. Similiter & presbyteri & diaconi creabũtur ex ipso sacerdotali ordine, vt sint vndiq; inculpabiles cũ à iudiciorũ, tum militaribus magistratibus. Hæc pluribus persequi non est visum, quòd miserimus vnũ ex omnibus dominũ & collegam nostrum Elpidium qui cognosceret diligenter prædicationem vestrã, essétne sicut dictũ fuerat à domino & collega nostro Eustathio. Quod superest quamuis in errorem incideritis, exuto veteri homine induite nouũ.

Et idem

A Et idem frater & collega Elpidius docebit vos prædicationem veræ fidei. Quod sancta trinitas illa coëssentialis cum Deo ac patre & sancto spiritu sanctificata sit atque glorificata. Apparuit pater in filio, filius in patre cum sancto spiritu in secula. Hoc enim manifestato poterimus manifeste confiteri sanctæ trinitatis coëssentialitatem, secundum olim expositam fidem Nicææ quam & patres confirmauerunt. Atque cum hac prædicatione fidei poterimus fugitiui illius dæmonis vitare insidias. Nam hoc oppresso dissidio licebit mutuo inter nos pacificarum literarum in quiete salutationibus vtamur. Nunc perscripsimus vobis vt sciretis abdicatos à nobis contactos furore Arii, qui non confitentur filium sanctumque spiritum esse ex patris essentia, eorum nomina subiecimus: Policronius, Telemachus, Faustus, Asclepiades, Amantius, Cleopater. Ex quibus actis sit gloria patri & filio & sancto spiritui in secula seculorum, amen. Valere vos optamus in patre & filio seruatore nostro Christo cum sancto spiritu, multis annorum curriculis.

In translatiõe est additũ Filio, ipse tamen intellectus etiam addit, vt sit sanctam trinitatẽ quod ad filiũ attineat coessentialem esse. &c. Nam de hoc primũ fuerat quæsitum.

De Audæanorum hæresi. Cap. 10.

L Audatissimus quidem Imperator tanta cura complectebatur Apostolica dogmata. Illis temporibus fuit Audæus quidam Syrus gente ac lingua, nouorum repertor dogmatum, qui tunc scelera quę diu parturierat in lucem edidit. Primum enim incogitanter intuens quod scriptum est: Facia

B mus hominem ad imaginem nostram ac similitudinem, humanã formam numinis suspicatus est, crediditq; corporeis inclusum illum esse membris, non intellecta scripturæ sententia, quæ sæpenumero diuinis effectionibus humanorum membrorum nomina imponit: nam ita qui subtiliora non capiunt, hoc modo de prouidentia Dei edocentur. Huic impietati & alia nõ dissimilia quædam adiecit. Nam compilato errore Manetis: neque ignis, neque tenebrarum opificem esse dixit Deum omnipotentem: sed hæc & huiusmodi occulit factio illius. Traduntur autem exclusi esse à cœtibus ecclesiasticis, quoniam aliqui eorum execrandum fœnus exercerent, Aliqui cum mulieribus non legitimis nuptiis sociatis improbe viuerent. Verum si qui his vitiis non tenentur ii cum illis libere coniunguntur. Et aiunt propterea separatam vitam agere, cum occultent dogmatum suorum blasphemiam: quin etiam ipsum institutum arrogantiæ plenum, & quædam Pharisaicæ doctrinæ posteritas est. Nam Pharisæi accusabant animorum & corporum medicum, dicentes sanctis apostolis: cur magister vester cibum capit, cum publicanis ac peccatoribus? Et per prophetam quoq; de talibus ait Deus: qui dicunt purus sum, ne me attingas, hic est fumus iræ meæ. Sed horum coarguere dementiam præsentis nõ est temporis: quare ad reliquã narrationem transeamus.

Gene. 1. b.

Hæresis Messaliana. Cap. 11.

Iisdem temporibus pullulauit & Messalianorum secta, precatores vocāt, A qui Græce nomen illud interpretantur. Habent & aliam appellationem impositam ex ipsa re. Correpti enim numine dicuntur, de percepta cuiusdam dæmonis vi, quam sancti spiritus præsentiam esse putant: hoc morbo penitus correpti omnia opera manuū auersantur tanquam improba, somnoq; indulgentes, visa somniorum prophetias nominant. Huius sectę principes fuere Dadoes & Sabas & Adelphius & Hermas & Symeones atque insuper etiam alii, qui quidē ab ecclesiastica se communitate nequaquā separauerūt, quod dicerent neq; prodesse, neq; lædere quenquā diuinā escā, de qua Christus dominus ait, qui comedit carnem meā & bibit meum sanguinem viuet in seculum. Sed morbū illum celare tentant & inter redargutiones quoque impudenter negant, eosq; qui sentiunt quod ipsi gestant in animo suo abdicant. Letoius igitur gubernator ecclesiæ Melitinę, vir feruore diuino prędítus, cum videret hunc morbum hausisse multa monasteria, vel potius specus latronum, & concremauit illa, & lupos de grege repulit. Ad eundem modum & laudatissimus Amphilochius, cui Lycaonum metropolis regenda commissa esset, totam gentem gubernans: postquam sensit hanc luem in illa quoq; loca venisse, statim abegit, & ouilia quæ illa depasceretur, hac labe liberauit. Flauianus quoq; celeberrimus cum esset Pōtifex Antiochenus, vbi comperit hos Edessæ congregari, & suum virus vicinis instillare, missa monachorum cohorte, deduxit Antiochiam, & negātibus cōfessionē morbi ita extorsit. Accusatores aiebat calūniosos testes mēdaces esse: sed Adelphium admodum grandem natu blande compellans, iuxta se assidere iubet. Nos quidem, inquit, ô senex post maiorem vitæ peractam partem, exactius nouimus & humanam naturam, & molitiones dęmonum aduersariorum cognouimus, vsu etiam didicimus largitatem gratiæ: isti vero adolescentes cum sint neq; exquisitam harum rerum teneant rationem, spirituales audire sermones non sustinent: quapropter mihi expone, quomodo doceatis, & aduersantem spiritū recedere, & aduenire gratiam sanctiss. spiritus. His verbis delinitus senex, totum venenū occultatū euomuit: nemini prodesse quicquam sanctum baptisma omniū qui ipsum consequerentur: solam autem sedulam orationem expellere domesticum dæmonem. Nam vnumquenque qui nasceretur trahere de primo parente vt naturam sic dæmonum quoq; seruitutem. Sed his sedula oratione fugatis, tum deinde aduenire sanctissimum spiritum, cum significatione sensibili & inuisibili præsentiæ suæ, quo corpus perturbationum motibus liberetur, & animæ ad deteriora inclinatio prorsus auertatur, vt deinceps neque ieiunio reprimēte corpus, neq; doctrina refrenāte & ad decus ac ordinē instituente opus sit. Quæ si cui contigerint, iam non illum modo petulantia carere corporea, sed planè etiam pręuidere ventura, & diuinam trinitatem oculis

Ioan. 6. f.

A oculis contemplari. Tum diuus Flauianus effosso puteo fœtido, & elicitis aquis ipietatis, infelici seni, inueterate, inquit, diebus malis coarguit te os tuum haud ego, & labia tua contra te dixere testimoniũ. Itaq; prodito morbo, Syria illi exacti in Pamphyliam concessere, eamq; impleuere peste hac. Sed ego nunc ad prosequendum narrationem veniam, & initium exponã tempestatis quæ plerasq; in ecclesiam vndas fluctusq; incussit.

Declinatio ad hæresim Valentis. Cap. 12.

VAlens suscepto imperio Apostolicis primum dogmatis ornatus erat: in Thracia autem prædas agentibus Gothis transgressis Istrum, constituit eos exercitu coacto bello reprimere. Placuit igitur non se nudum gratia diuina in aciem producere, sed munitum vndiq; sacri baptismatis armatura. Consilium hoc fuit opt. & sapientissimũ, sed quæ fuere consecuta magnam mollitiem animi ipsius, & veritatis desertionẽ ostẽdunt. Idem enim vsu venit misero, quod Adamo primo parenti nostro: nam & hic delinitus oratione coniugis suę in seruitutem incidit, non captus ab hostibus, sed subiectus fraudi verborum muliebrium. Illius enim vxor prior irretita laqueis Ariani erroris, irretiuit, & ipsum adduxit ad cõmunem secum in barathrũ casum. Huius facti dux & autor erat Eudoxius, qui adhuc tenebat Constãtinopolis clauum non regendo, sed euertendo nauem.

Exilia virtute clarorum episcoporum autore Valente. Cap. 13.

B IS igitur inter baptismatis sacra miserrimo illum iureiurando ad custodiam impii dogmatis deuincit, & expulsionem vniuersorum, qui diuersa in sententia essent. Ita ille deserta Apostolica doctrina, aduersarię partis est factus: neque longo post tempore compleuit quæ fuerat iuratus, nec adhuc peregerat. Exegit enim Antiochia magnum Melitium, Samosatis diuum Eusebium, Laodiciamque priuauit admirando pastore suo Pelagio. Hic in adolescentia iugum nuptiarum subierat, in ipso autem lectulo prima die nuptiarum, persuasit sponsæ suæ vt castitatem pluris faceret quàm concubitum, docuitque charitatem tenere illam fraternam potius quàm copulam maritalem. Huius perfectæ castitatis cum haberet gemellas ac pares alias virtutes quæ cum ipsa choros ducerent, communi ille suffragio pręsul electus fuit. Sed inimicus veritatis splendorem administrationis nihil reueritus exulatum in Arabiam hunc, in Armeniam Melitium, in Thraciam misit Eusebium abundantem sudoribus apostolicis: qui cum videret multas ecclesias carere pastoribus, militari ornatu & tiara capiti imposita, Syriam circuibat Phœnicemque ac Palæstinam, creans presbyteros & diaconos, & aliis in rebus constituens ecclesias. Quòd sicubi concordes inuenisset Episcopos prouehebat illos ad præsulatus requirẽtium ecclesiarum: sed qua ille fortitudine susceperit legem Imperatoris exigentẽ ipsum in Thraciam ignorari oportere non existimaui.

De Eusebio Episcopo Samosatensi,& Antiocho presbytero,& dia cono Euolcio. Cap.14. A

VEnerat minister illius qui afferebat crepusculo vespertino: tũ ille & silere & dissimulare causam aduentus sui eum iubet: nam si cognouerit multitudo à prima institutione diuino feruore prædita,in mare te, inquit demerget, & à me postea exigetur pœna mortis tuæ. Hæc locutus est de more vespertino munere suo functus,incipiẽtis somni tempore,fide habita vni seruorũ,solus egreditur senex pedes:sequebatur & seruus cum ceruicali ac libro:cumq; venisset ad ripas fluuij,nam muros vrbis Euphrates prę terfluit, cõscendit nauigium & remiges Zeugma versus cursum tenere iubet.Orta autẽ die Zeugma peruenerat Eusebius: Samosata vero lamẽtis & questibus cõplebantur.Nam cũ seruus ille necessariis Eusebii mãdata quædã exposuisset,quos ille secũ proficisci,& quid librorũ afferri sibi vellet,vniuersi lachrymis prosecuti sunt ereptionẽ pastoris sui, plenusq; fuit fluuius nauigantiũ.Sed vbi in conspectũ desiderati pastoris sui peruenere,lamẽtis ac gemitibus,atq; adeo fontibus lachrymarũ profusis conabãtur illi persuadere,vt maneret,neq; pecudes proderet lupis. Cũ vero eis nõ obsequeretur memoraretq; recitans Apostolicã legem quę planè iuberet magistratibus & potẽtibus subiici,ibi alii aurũ,alii argẽtũ,vestes alii,alii seruos offerunt,vt profecturo in externũ & longe remotũ solũ. At ipse nõ multis à notioribus quibusdã acceptis, postquã armauit doctrina & precibus vniuersos,& ad propugnandũ Apostolica dogmata hortatus fuit,ad Istrũ discessit.Tum illi reuersi in vrbẽ suã,& se mutuo exacuentes, expectabant luporũ incursiones.Exponã autẽ,& fidei horũ vehementiã ac perfectionẽ. Iniuriam enim facere eis videar, si nõ sempiternã ipsis conciliauero memoriã narratione mea.Cum enim Ariana factio,spoliato grege optimo omnium pastore,aliũ in locum ipsius præsulem summisissent,nemo omniũ qui vrbem incoleret,nõ in paupertate vitam degentes,nõ superbi diuitiis,nõ seruus,opifex,agricola,hortulanus,deniq; neq; vir nec mulier,iuuenis aut senex,in cœtũ ecclesiasticũ conuenit.Itaq; ille solus erat cũ nemo eũ vel aspiceret vel alloqueretur:& si tradunt eum magna vsum fuisse moderatione, cuius rei argumentũ dicam.Voluerat aliquando lauare, & serui occluserãt ostium balnei,neq; admittebant quenquã:tum ille multitudine foris astãte visa,pandi fores & cõmuni vti balneo audacter iubet.Idem & introgressam illam ante oculos suos cum videret astãtem, inuitabat vt calidis aquis secum frui vellent: sed illi cum silentio astabant.Quod cum veneratiõe sui fieri crederet, surgens statim abiit:ibi hæretica abominatione aquas etiam contactas rati,ipsas quidem in cloacas emisere & recentem parari iubent. Quo cognito,præsul relicta vrbe,discessit,infestam colere vrbem stolidi & admodum dementis esse existimans.

De pũs-

A De piissimo feruore Samosatensium. Cap. 15.

EVnomio deserente Samosata (hoc enim erat ille Episcopus nomine) summiserunt in locum eius Lucium, lupum & insidiatorem gregis. Ipsæ autem oues quamuis pastore spoliatæ, tamen officia pastoris exequebantur: nam apostolicam doctrinam seruabant incorruptam. De odio autem erga illum vniuersorum altera hæc narratio facile edocebit. Ludebant pila in foro pueri delectationis gratia, per forum autem illo iter faciente accidit vt vni elapsa pila per asini ipsius pedes volueretur: tum exclamauerunt pueri contaminatam esse pilam arbitrantes. At ipsi re animaduersa iubet vnum ex sequentum numero resistere & recognoscere quid facerēt, ibi pueri igne accenso traiecere per flammas pilam ita credentes illam lustrari. Nec me fugit factum hoc cum puerile esse, tum de reliquiis rituū priscorum: facile tamen hinc coniectura fieri poterit de odio quo ciuitas illa Arianam factionem prosequuta fuit. Cæterum Lucius mansuetudinem Eunomii non est imitatus, sed adduxit magistratus, vt multos alios in exilium agerent sacerdotalis ordinis: quosdam etiam præcipue defendentes res diuinas in Imperii Romani vltima loca eiecit. Euolcium quidem diaconum in desertum oppidulum Oasin, Antiochum vero cum clarum propinquitate magni Eusebii, cuius erat fratris filius, tum sua virtute admodum illustrem, atque etiam dignitate sacerdotali præditum, in extremam B quopiam Armeniam relegauit. Sed huius quæ fuerint pro rebus diuinis pugnæ, in sequentibus explicabitur. Nam cum diuus Eusebius post multa certamina, & certaminibus respondentes victorias martyrum quoque morte clausisset diem suum, conuenit de more gentis illius concilium: aduenit & Iouianus, qui tum Pergensis Episcopus erat. Hic modico fuerat tempore coniunctus cum Arianistis: cum autem victi suffragiis suis diuo Eusebio Antiochum sufficerent, adductumque ad mensam diuinam cogerent genua flectere, & ipse conuersus vidisset Iouianum quoque imponentem manum capiti suo, repulit illam, petiitque ne interesset numero consecrantium se, quòd sufferre manum administram blasphemiæ sacrorum posse se negaret. Atque hæc non post longum tempus gesta sunt. Tunc autem abductus fuit in Armeniam interiorem: diuus autem Eusebius iuxta Istrum manebat, deprædantibus Gothis Thraciam & vrbes obsidentibus sicut ipsius scripta indicant.

An. do. 378.

C De S. Barsa Episcopo Edesseno, cumq; eo pulsis clericis. Cap. 16.

BArsen quoq; cuius adhuc celebris memoria est, non Edessæ solum & huic vicinis regionibus, sed etiā in Phœnicia Aegyptoq; & Thebaide: has enim gentes omnes adiit peruectus luce virtutis suæ. Eum igitur primū Valēs manere in insula Arado imperat. Vbi vero intellexit infinitā vndiq; ad eum cōfluere multitudinē (nā & morbos plenus ille apostolica gratia,

An. do. 378.

oratione pellebat) misit Oxyrinchum, quod Aegypti est oppidū: cumque A
celebritas illius eo quoq; cōciret omnes, misit in vltimū quoddā & vicinū
hostibus castellum senē dignum cœlorū habitatione. Castello aūt nomen
est Pheno. In Arado relictū ipsius lectulū hodie quoque magno in honore
esse aiunt. Multi enim ęgroti in illum collocati sanitatem per fidē recipiūt.
Tum igitur Valens spoliatis ouilibus pastore, lupum pro pastore illis immi
sit. Verum cum omnes deserta vrbe ante illam cōuenirent, venit ipse Edes-
sam: præfecto autē qui tum erat Modestus, mādarat, coactis cū suis militi-
bus, qui vectigalia exigere solerent, tum iis qui de legionibus adessent, dissi
cere concursantem multitudinem, eosq; scipionibus ac fustibus, atq; adeo
bellicis armis vti ferireq; si opus esset. Præfectus igitur mane imperatum fa
ciebat, & transiens per forū conspicatur mulierculam ferentē in vlnis pue
rū admodumq; festinantē. Nam contemptis omnibus per primos ruebat
ordines. Ardens enim diuino feruore animus nullo tangitur humano me-
tu, sed errores tales pro risu ac ioco ducit.

De persecutione Edessena. Cap. 17.

Præfectus autem illam conspicatus & facto ipsius animaduerso, accer-
sit, rogatq; quo eat. Cui illa: didicerā diuinis famulis motas insidias, pro
peroq;, inquit, ad concordes mecū in fide, vt cum ipsis vnà perpetiar cædē
quam inferre vultis. At infantē, inquit ille, quorsum gestas? socius erit hic,
inquit muliercula, & ipse mihi huius amabilis mortis. His auditis de mulie B
re & intellecta præsentia animorū omniū, renūciat ad regē: frustraq;, īquit,
ista cædes patrabitur: nam infamiam solū decerpemus hoc facinore, neque
tamen extinguemus promptitudinē illorum. His verbis expectatorū malo
rum sensum auertit à multitudine: sed principes, presbyteri inquā, & diaco
ni imperantur adduci, vt horum alterū fieret, vel vt ipsi admitterēt lupi so
cietatem, vel exigerētur vrbe, mitterenturq; in vltima quędā loca. Coactis
igitur vniuersis placida illos oratione adducere nititur, vt legibus Imperato
riis parere vellent. Dementiæ enim aiebat esse simile tantorū ac tot homi-
nū domino Imperatori obsistere nō numerosam sanè turbam.

De Eulogio & Protogene presbyteris Edessenis. Cap. 18.

An. do. 378. Astantibus autem cum silentio omnibus, ad primarium inter illos, is e-
rat Eulogius vir laude dignus, conuersus præfectus, cur nihil, inquit, re
spondes ad ea quæ sunt à me dicta. Ille vero, non arbitrabar, inquit, meum
esse respondere, cum interrogatus non sim. Atqui, inquit præfectus, longa
oratione cohortatus sum vos ad optima. Hæc vniuersis, inquit Eulogius,
sunt dicta, absurdumq; iudicaui alios depellere responsione mea. Quòd si
solum me forte interrogaris nō sum celaturus sententiam meam. Coniun-
gere igitur, inquit præfectus, cum Imperatore. Tum ille placide & festiue:
Nunquid vnà cum imperio etiam ille Pontificatum est consecutus. At prę
fectus

A fectus irrideri se sentiens moleste tulit, adortusq; conuitiis senem his quoque in ipsum inuehitur. Neq; ego hoc dixi, attonite, sed ne consortium Imperatoriæ societatis respueritis monui. Postquam vero senex, & pastorem, inquit, habemus & nutus illius sequimur, comprehensos cum ipso octoginta misit in Thraciam. Qui cũ deportarentur, maximo studio curaq; vbiq; excipiebantur: nam & ex vrbibus & de vicis occurrebatur illis, acclamatione q; omnium victores athletæ pronũtiabantur. Sed inuidia instigatos aduersarios excitauit, vt Imperatori significarent quãtum honoris pro sperata ignominia illis habitũ esset. Iubet igitur illos per paria dissipari, & partim in Thraciam, partim in vltimam Arabiam, partim etiã in Thebaidos dispergi oppidulis. Tradunt aũt crudelitate summa distractos tũ eos quos iunxisset natura, & separatos à se fratres fuisse. Eulogius quidem primarius inter illos, & cum eo Protogenes, Antinonem in Thebaida deducũtur sed ego neq; horum virtutem obliuione patior inuolui: cum enim reperissent consentientem ibi Episcopum, in ecclesiasticis aderant conuẽtibus, cumq; valde exiguum esse cœtũ viderent, sciscitantur causam & cognoscunt incolas vrbis Græcos, id est, infideles esse. Fuit hoc illos pro eo ac debuit, dolori. deplorauerũtq; infidelitatem eorum satis tamen esse lachrymas non arbitrati, omnes vires ad medicandũ illos cõuerterunt. Ac diuus quidẽ Eulogius in conclaui occlusus, die noctuq; supplicabat omnipotẽti deo: admirandus vero Protogenes instructus Eunomii literatura & notariorũ scientia, inuẽ

B to idoneo loco vbi ludũ aperire & ĩstituere pueros posset, magister iuuẽtutis efficitur, imbuitq; illam diuiuis literis, dictata proponẽs Dauidica carmina, & tradens ediscendos cõuenientes apostolicæ doctrinę locos. Vno aũt forte puero morbo correpto venit ad eum Protogenes ægrotantem in domo sua, & dextra ipsius apprehẽsa, oratione repulit morbũ: quod cum aliorum quoq; puerorum parentibus innotuisset, deduxere & ipsi eũ domos suas, & orabant vt infirmis succurreret. At ille negabat prius se supplicaturũ deo vt morbũ fugaret, quã infirmus donũ sacri baptismatis suscepisset. Cupide parebant patres vrgente desiderio sanitatis suorum, atq; ita cõiunctim corporis ac animi sanitatem percipiebant. Cum autem persuasisset alicui sano, vt susciperet diuinam gratiam, deducebat eum ad Eulogium & pulsatis foribus hortabatur, vt aperiret, & imponeret adducto dominicum signum: qui cum indignaretur interrumpi orationem, magis aiebat Protogenes opus esse errantium salute. Erat tum omnibus admirationi Protogenes, qui cum tanta miracula faceret, diuineq; cognitioni lumen tam multis conferret, tamen cederet primas Eulogio, & si quos nactus fuisset ad illum adduceret: merito igitur multo maiorem prçstantioremq; virtutem ipsius esse credebãt. Iam autem sedata tempestate & tranquilla serenitate reuersa, reuocantur illi de exilio: deduxere igitur eos vniuersi cum querelis ac la

chrymis,inq; primis præsul ecclesiæ,cui deiceps illorũ agricultura carẽdũ A esset. Postquam vero rediere in patriã, diuus Eulogius, transgresso Magno Barse in expertem doloris vitam, ad gubernacula ecclesiæ quam ille rexerat, vocatur: at Protogeni illi admirabili Carrense solum exercendum delegatur. Erant autem Carræ admodum incultæ & Græcis carduis refertę, quæ præcipuam sedulitatem requirerent. Sed hæc pace ecclesiarum constituta accidere.

De S. Basilio Episcopo Cæsariensi, & molitione erga ipsum Valentis & prefecti Modesti. Cap. 19.

AT Valens, omnibus, vt semel dicam, ecclesiis cum pastores ademisset, Cæsariam contendit quam Cappadoces habent. Ibi tum præsulatum gerebat Basilius lumen orbis terrarum: præmiserat autem præfectum qui aut efficeret vt sustineret Basilius communitatem Eudoxii, aut eum si facere nollet in exilium ageret. Nam fama viri illius iampridem ad eum peruenerat: itaq; ipse primus illum adoriri nolebat, quòd metueret, ne si forti animo excepisset, atque etiam repulisset incursionem suam, alii de ipso exemplum caperent, sed hæc molitio similis apparuit telę araneæ. Satis enim vtilitatis aliis Pontificibus veterum exempla afferebant, quasique quędam turres firmum conseruabant murum fidei. Cum autem præfectus Cæsariam venisset accersitum ad se magnum Basilium honorifice tractauit, placideque allocutus hortabatur, vt tẽpori cedere, neque tot ecclesias adducere in discrimen vellet tenui exquisitiõe dogmatis: promittebat & ab Imperatore illi amicitiam, & à se occasiõe illius multa beneficia. At diuus ille vir adolescentulis congruere tales sermones respondit: nam hos & his similes inhiare huiusmodi rebus, qui vero essent innutriti diuinis literis, eos nullã syllabã illarũ in discrimen venire pati posse, solereq; si res poscat, nullũ genus mortis pro illis subeundum recusare. Imperatoris quidem amicitiã magni se pendere cũ pietate, qua remota perniciosam esse dicere. Ferebat hoc ægre præfectus, aiebatq; eum desipere. Tũ magnus Basilius, vtinam sempiterna, inquit, hęc mea sit desipientia. Denũtiato igitur exilio iubet eum cogitare quid agat, & postero die sententiam suam explicare, hisq; sermõnibus crebrę minę miscebãtur. Ibi aiũt Magnũ respõdisse Basiliũ, eundem se illi postridie quoq; reuersurum, videret modo ne animum mutare, néue minas exequi nollet. Post hoc colloquiũ occurrit Imperatori pręfectus, exponitq; regi quid dixisset Basilius, ea qua esset vir ille virtute fortitudineq; ac pręsentia animi. Sed Imperator tacuit, & ita venit in vrbem: vbi comperit diuinitus inflictas domui suæ plagas esse: nam & filius in morbo iacebat neque aberat procul ab orci ostio, & vxor variis malis oppugnabatur. Agnouit igitur causam tristium, diuinumq; hominẽ cui suppliciũ fuerat interminatus obsecrauit, vt ad se domum deueniret. Duces ergo mandatũ Imperatoris

A peratoris exequuti adducunt in regiam Basilium. Ibi ille cóspectum filium regis qui vicinus esset morti, pollicetur se vitæ restituturũ, si fuisset ei sanctissimi baptismatis donum à pio quopiam collatum, quo dicto abiit. At Imperator iureiurando, vt demens quondam Herodes initiatus, negociũ dedit quibusdam qui aderant partiũ Arianarum baptizandi pueri, qui statim est deinde mortuus. Quare ductus pœnitentia Valens & considerata noxia veritate iurisiurandi, ad diuinũ templum venit, & Magni Basilii doctrinam suscepit, & altari quę solent offerri dona imposuit: quin etiam eũ intra cortinã vbi sedebat aduocauit, & multa ipse de rebus diuinis verba fecit, & illũ faciẽtẽ audiuit. Aderat ibidẽ quispiã culinæ Imperatoriæ magister Demosthenes nomine, qui orbis terrarum magistrum reprehendens barbare loquebatur. Tum diuus Basilius subridens, etiam Demosthenem illiteratum, inquit, vidimus. Cũq; ille offensus amplius minaretur: tuũ est, inquit Magnus Basilius, curare iusculorũ condimenta: nequis enim cũ ita sordidatis auribus exaudire tractationes dogmatum diuinorum. Hęc tum isti Basilius dixit: sed Imperator eam reuerentiam habuit illi, vt opt. agros quos possidebat iis in locis, donaret pauperibus, qui essent sub cura ipsius, qui toto labefactati corpore multo maxima curatiõe indigebant. Ad hunc modum primum Imperatoris impetum Magnus declinauit Basilius: secũdo vero reuersus oblitus priorum omnium, obsidebatur enim animus ipsius
B ab seductoribus, rursus hortari cœpit, vt ad alteram partẽ se conferret: sed cum hoc ille persuaderi sibi nequaquã sineret, iubet perscribi legẽ exilii: quam cum confirmare manu sua conaretur, nullius potuit perficere literæ apiculum, nam calamus contritus fuit. Quod cum & altero & tertio calamo accidisset, ipse tamen confirmationẽ vrgeret impię legis, tum dextra cõcuti ac tremere: ibi demũ animo ille exhorrescẽs arreptam vtraq; manu cartã discidit: probauitq; moderator omniũ, & aliis euenisse talia permissione sua, & Basiliũ meliorem quã qui sustinere deberet repertũ. Atq; hoc Basiliano facto declarauit potentiã suam: illo aũt diuerso ordine gubernationis suæ, optimorum virorũ fortitudinem promulgauit.

Mors S. Athanasii, & ordinatio Petri. Cap. 20.

HAc igitur in parte frustrata est spes incursionis Valentem. Alexandriæ autem victore Athanasio, post crebra certamina, quibus numerus palmarum responderet laboribus soluto, & in quietam ac liberam vitam digresso successit Petrus vir optimus. Hũc beatum Athanasii caput primum suffragio suo præsulem designarat, quod ratum habuere cum sacerdotalis ordo, tum magistratus ac primarii, deniq; vniuersus populus gaudium suum acclamationibus lętis testatus est. Particeps enim Petrus fuerat sudorum Athanasii, domiq; ac foris nusquam ab illo discesserat, omnisq; generis pericula cum illo subierat. Quam ob rẽ & vicini Episcopi, quiq; separatim in An. do. 373

timin

tim in religiosa philosophia exercebantur, desertis ludis suis accurrebant, A volebantque vt hęreditatem adiret Petrus Athanasii solii. Cum vero iam esset in Pontificalē sedem impositus, statim prætor gētis illius coacta quadam Græcorum ac Iudæorum turba, septa ecclesiæ cinxit, iussitq; exire Petrum, ni faceret enim se inuitum expulsurū. Hoc quasi in gratiam Imperatoris ille agebat, vt malis afficeret diuersa sentientes, sed re vera indulgens impie iræ. Pendebat enim de cultu simulachrorum, neque festa alia splendidiora esse, quàm iactationem ecclesię credebat. Hac improuisa oppugnatiōe cognita, admirabilis Petrus clā exiuit & nauigio conscenso Romam est profectus. Elapsis autem paucis diebus, aduenit Antiochia Euzoius cū Lucio, eique ecclesias commisit, cuius iā ante Samosata impietatem ac iniquitatem fuerāt experta. Verum multitudo doctrina Athanasii pasta, hoc contrario viso cibo, ab conuentibus se ecclesiasticis separauit.

Expulsio Petri, & inductio Lucii Ariani. Cap. 21.

An. do. 376 AT Lucius satellitio vsus simulachrorum cultoribus, alios verberibus lacerat, alios ad exilium adigit, quorundam etiam ritu barbarico domos populatur. Sed ipse admiratiōe dignus Petrus, hæc sua epistola melius narrauerit: quam ego post vnius scelerati facti Lucii expositionem narrationi nostræ inseram. Viri aliquot in AEgypto imitantes angelorum vitā ciuilibus se subduxerant turbis, & illis deserti loci vbi degerent prętulerāt, B frugiferis redditis arenosis & sterilibus illis fructificātes deo ad suauissimū & pulcherrimum modum. In hac cum alii multi principes, optimus autē ludimagister philosophantis in religiōe turbæ fuerat celeberrimus ille Antonius, per quem effectum est, vt virtutis palęstra religiōis exercitio, illa deserta esse loca viderentur. Huius tum sodalitatem (nam ipse cum præstantissimo ac præclarissimo commeatu prouectus iam tenebat nulli vento expositos portus) ille miser ac infelicissimus insectatus est, ad diuinorū istorū cœtuum principes, Macariū, inquā, illum celebrem, & alterū huic cognominem, & Isidorum, ac alios protractos de specubus in quandam insulam relegauit, quæ ab impiis incolebatur hominibus, quiq; nullū vnquam habuerant magistrum pietatis. Cumq; non longe esset nauis ab illius insulæ terra, dęmon qui ibi colebatur, consecratum deferens sibi simulachrū, quæ antiqua domus illi erat, insania exagitauit filiam sacerdotis, & furibundam deduxit in littus, cui nauis à remigibus appellebatur, vtésq; instrumēto lingua puellæ clamabat hac, vt Philippis quondā illa quæ Pythonis haberet spiritū, exaudiebaturq; vox ista dęmonis ab omnibus tam viris quàm mulieribus. O potentiā vestram, famuli Christi, vndiq; à vobis exigimur. De vrbibus ac vicis, de mōtibus ac vallibus, de carēte incolis deserto: spes erat in hac parua insula inquilinatū nostrum posse vitare tela vestra, sed & hæc nos est frustrata. Huc enim estis ab insectatoribus eiecti, non quò vos molestia

A lestia afficeremini,sed nos vt per vos expelleremur.Deserimus & hãc insulam,ĩpetimur enim radiis virtutis vestræ.Hęc & huiusmodi alia locuti puellam humi prosternunt,ipsi mox è medio abeunt.Sed diuinus ille cœtus oratione celebrata puellam excitatam sanam ac valentem restituũt patri. Hoc miraculum qui viderant aduoluti pedibus sanctorũ supplicabant, vt se salutis viatico instruere vellent. Ac simulachrorum quidẽ subruerunt lucum,illustrati vero radiis doctrinæ,sanctissimi baptismatis donum accepere.Hæc fama cum in vrbem percrebuisset, vndiq; omnium cõcursus est factus,conuicia in Lucium iacientium,ac dicentium futurum,vt diuina se ira corriperet,nisi fuisset diuinus ille cœtus liberatus.ita metu tumultuantis ciuitatis,cœlestibus hominibus permisit Lucius,vt redirẽt in specus suos.Satis hæc quidẽ fuerint ad demonstrationẽ Lucii sceleris ac improbitatis.sed melius facinorũ illorũ ausa exponẽt admirabilis Petri literæ:quarũ vitans prolixitatem de medio excerpta quædam narrationi inseram.

Expositio gestorũ Lucii Alexandriæ de Epistola Petri. Cap.22.

Gentis illius prætor Palladius,qui sectę esset gentilis quiq; simulachrorum gratia periclitari,& aduersum Christum bellum exercere nunquã dubitasset.Is igitur coactis memoratis copiis,tali in ecclesiã impetu fereba tur,ac si barbaros subiugãdos adoriretur.Tunc quidẽ tunc deterrima accidere,quæ conatus exponere tantũ,subiiciẽte max.mihi dolorẽ memoria, ingentem lachrymarum vim profudi. Quod sanè fieret diutissime,nisi diuina cogitatiõe à me repressę fuissent.Nã in ecclesiã quę Theonæ vocatur introgressę copię,pro verbis grauibus simulachrorũ laudes personabant, pro lectiõe sacræ scripturę turpes plausus manuum & fractas fœde voces edebãt:contumelias vero eas erga Christi virgines vsurpabãt quas & memorare lingua non sustinet ob turpitudinem,& quicunque audierat,si nõ desiperet modo,aduersus illas obturabat aures suas, optabatq; se surdum potius esse quam audire talem fœditatem.Atq; vtinam verbis tantum peccarent ac non re ipsa vincerent orationis obscœnitatem:ferri enim conuitia possunt qualiacunq; ab iis in quibus cognitio Christi & doctrina diuina manet.Sed isti qui essent vasa irę comparata ad interitũ,curuato naso ob scœnos per nares sonos,clarũ & quasi,vt ita dicam,de aquæ fistulis eiaculãtes,discerpebant vestes sanctarum Christi virginum, quarum religiosa exercitatione sanctitatis imago exprimeretur:atq; ita,sicut natura tulerat, nudas per vrbem totam quasi triumphantes agebant,illudebantq; cũ obscœnitate pro arbitrio suo:erantq; omnino crudelia, & barbarica omnia. Quòd si quis misericordia motus dehortatione sua obsistere auderet, vulneratus discedebat. Verum,ô rem calamitosam,multis illarũ vis vitiumq; oblatum,multæ illarum pulsatione fustium cum capita tunderẽtur exanimatæ sunt:quarum neq; sepulturæ corpora mandare cõcedebatur.Multa itaque

In translatiõe est additũ angelorũ, quod si & in Græco legatur, vt legi debere puto, sic fuerit sentẽtia:quarũ religiosa exercitatio angelicam quãdã imaginẽ repræsentaret

B

A itaq; etiamnum quiritantibus parentibus corpora non cõparent. Sed quid ego parua percurro, neq; ingẽtia potius exequor? Cur immoror his & nõ festino ad vrgentia? ad quorum narrationem satis scio admiratione perciti manebitis diu exanimati nobiscum, stupentes cogitatione mansuetudinis domini, qui nõ funditus hãc vniuersitatem cõfecerit. Quę enim, vt scriptũ est, neq; facta, nec audita sunt in diebus patrum nostrorum, ea super altari ipso perpetrarunt impii. Tanquam enim in proscenio dissolutæ actiones, puerum virilem sexum abnegantẽ & affectantem muliebrem, stibio, sicut scriptum est, oculos litum & fuco rubentem os, veluti ipsorum simulachra cõfusa virili ac muliebri figura, imposuere super sanctũ altare vbi spiritus-sancti aduentum expetimus, qui illic circulari cõpositoque motu huc & illuc manus torquens saltaret, huic illi & clarũ arridebant, & nefarias acclamabant voces. Sed & hoc rati nõ nimię peruersitatis opus, & pręterita bella magis quàm nephanda esse, ex ipsis vnũ notissimæ turpitudinis nudatum vestibus simul ac pudore ita vt in lucem edimur, collocãt in solio ecclesiastico, appellãtq; concionatorẽ turpem aduersus Christum. Nam pro diuinis verbis fœditatem, pro oratione graui obscœnitates, pro pietate impietatem, pro continentia fornicationem memorabat, docens cõmoda esse vitæ, cum alia, tum adulterium, venerem masculam, furta, crapulam, potationes. Inter hęc, cũ ego ab ecclesia discessissem (quid enim facerẽ aliud cũ irruerent milites, cũ esset cõducta argento ad seditionẽ multitudo, vbi pecuniæ cupiditas, vbi gentilium copiæ & maxime promissiones) Tũ igitur noster successor aduenit, Episcopatũ, vt aliquam dignitatẽ mundanam auro mercatus, Lucius affectãs improbitatem & gesta luporum. Non hunc constituerat conuentus orthodoxorum Episcoporum, non verorum clericorum suffragia, non populi postulatio, quemadmodum ecclesiasticis iubetur sanctiõibus. Aderant autem illi (simpliciter enim ingredi vrbem non potuit) non aliqui Episcopi, non presbyteri, non diaconi, non populi multitudo, non deducebatur à cultoribus vitæ solitariæ cum hymnorum diuinæ scripturę cantu: sed cum illo Euzoius erat, qui pridem cum Ario diaconus in vrbe nostra Alexandria, à synodo sancta & magna Nicęna exautoratus fuerat, & nũc pręsularis est pestis Antiochenorum. Hunc comitabatur largitionum comes cum ingẽti militum manu, in omni semper impietate nobilis, nomine Magnus, qui Imperante Iuliano, Ecclesiam Berytiorum, quę illustris est vrbs Phœnicum, incenderat: fueratq; coactus eandem de sua pecunia restituere imperante felicis memoriæ Iouiano, neque multum abfuit quin capite truncaretur, nisi multorum intercessione clemẽtiã Imperatoris obtinuisset. Nunc vestrum feruorem considęrare decet, quem & oro vt ad animaduersionem incitare velitis, quanta peccata in ecclesiam Dei commissa fuerint, cum talis, qualẽ dixi, tyrãnus bellum nobis intulisset: si- B

Videtur I Gręco codice μικρὸν omissum esse

A ſet:ſimul enim ille à pietate veſtra,& omnium vbiq; orthodoxorum Epiſcoporũ ſępenumero abdicatus Lucius, occupauit iuſtiſſimis ſibi de cauſis infenſam vrbem:nõ enim hic modo,vt ille maledicus in Pſalmis inſipiẽs, dicit:Nõ eſt Deus vere Chriſtus, ſed & actionibus ſuis cum perditus tum exitialis eſt,cum gaudeat blaſphemiis quæ in ſeruatorem noſtrum immittuntur ab iis qui neglecto creatore ſeruiunt creaturæ.Recte enim hoc à me dicitur cũ ſceleſtus prope ita vt Græci à recentium numinum veneratione non abhorreat.Nam tales laudationes corã ei accinebant: Fauſtus aduentus tuus Epiſcope,qui filium negas:Serapis propitius te adduxit,nominantes ſimulachrum patrię ſuæ.Nullum interceſſerat momentum, ſuprà memoràtus magnus impietatis illius ĩſeparabilis ſocius & acerbus ſatelles, ac crudeliſſimus prætor,cogit ſuæ curę commiſſas multitudines,comprehenſosq; presbyteros & diaconos numero decem & nouẽ, quorum aliqui excederẽt annum ætatis ſuæ octogeſimum,quaſi reos flagitii alicuius aut legum Romanarum cõtrarii facinoris,in publicũ iudiciũ adducit,ibiq; perpellere adoritur(ignarus legum virtutis Chriſtianorũ)vt paternã ab apoſtolis miniſterio patrum acceptam fidem prodere velint,affirmãs hęc grata futura eſſe humaniſſimo quoq; Auguſto Valenti:moueri vos infelices clara voce clamãs,ſinite vt accedatis dogmati Ariano. Veniã enim vobis

B numẽ,etiã ſi veſtra ſit vera religio,facile daturũ eſt, qui non veſtra ſponte, ſed vi coacti feceritis:coactioni enim ſemper relinquitur defenſio, voluntatis aũt eſt accuſatio.Proinde hac ob oculos cõſideratiõne poſita,accedite libẽter & abſq; cũctatione ad ſubſcribẽdũ dogmati Ariano,quod nunc iſte, nomine deum appellans,Lucius prędicat.Neq; enim vos clam eſt,ſi pareatis Imperatoribus,vos pecuniam,opes,honores cõſecuturos : abnuentibus vero vincula,tormẽta,quęſtiones,flagra,carnificinas propoſitas,nec nõ pecuniis ac poſſeſſionibus ademptis patria carendum, & exilii triſtiũ quorũdam locorum condemnationẽ ſubeundam eſſe. Ita ille vir egregius,temperatis affectu charitatis minis,hortatione ſua omnes deducere à ſentẽtia pietatis nitebatur.At illi nullum maius tormentũ eſſe arbitrati proditione pietatis,ſicuti reuera eſt,cõpulſi ad reſpondendum talibus verbis vſi ſunt, quibus virtute & forti animo minas ſimul ac fraudes illius proſtrauerunt. Deſine de cætero,deſine huiuſmodi nos territare oratiõe, ceſſa verba inania proferre.Nos enim neq; nouitium venerãtes,neque recentem Deum, etiam ſi tu fruſtra vndabundus ſpumes,irruasq; vt ventus vehemens,non depellemur,tamen de pietatis vita quandiu viuere licebit.Nunquam ſenſimus Deum eſſe à potentia,ſapiẽtia,veritate remotum, nunquam eum qui modo pater modo non pater foret,ſecundum iſtum impium Arianum,cũ opinione eſſe temporalem aut momẽtaneum filium.Si enim iuxta veſaniam Arianorum creatura eſt filius,minime coẽſſentialis patri, ad nihilũ re-

cidet etiam pater, qui absq; filii substātia, iuxta ipsos, pater aliquando non A fuerit. Si vero semper est pater, cum substantia nimirum ex ipso progeniti veri non quasi defluentis germinis, pati enim certe Deus nequit: an nō demēs ac rabiosus, qui asserit fuisse aliquando cum non esset filius? per quem omnia vt gratiosa essent sunt constituta. Nostri igitur totius orbis patres, (à quibus alienati isti spurii sunt) vt conuenit, congregati Nicææ exterminarunt anathemate prauitatem Arianæ sententiæ, quam nunc iunior iste defendit: neque illi, quo tu adigis diuersientialem à patre filium perhibuere, sed ex eadem essentia, quo recte & pie intellecto de collatis non paucis sacræ scripturæ locis, coessentialem illū confessi sunt. Hæc & huiusmodi alia cum dicerent in vincula coniectos multis diebus asseruauit, si quomodo posset à pietatis sententia dimouere. Sed illi potius vt in spatio strenui inprimis athletæ omni formidine pulsa perungentes sese rebus à patribus diuina mente fortiter gestis, confirmabantur in sensu pietatis, gymnasium quoddam virtutis credentes esse tormenta. Ad hoc igitur certamen illorum cum essent, vt beatus Apostolus inquit, spectaculo angelis ac hominibus, accurrit tota ciuitas, visuri athletas Christi, qui fortitudine vincerent tortoris iudicis flagra, & trophæa excitarēt de impietate per suam patientiam, & de Arianis triumphos agerent, quos oppressos acerbus iste hostis minis simulatque dolis prodere erga Christum impiæ factioni voluisset. Desperans igitur à tormentis infesto animo inflictis, omni populo querente ac multum lamentāte, acerbus & ab humanitate prorsus alienus ille, B vsitatam turbulentiæ multitudinem rursum ad iudiciū, vel potius inanem condemnationem cōuocat, in maris litore, vbi redemptæ mercede aduersus hos voces consueto more emittebantur à simulachrorū cultoribus atque Iudęis: cumq; nollēt manifestę impietati Ariani furoris cedere, fertur sententia, omni iudiciū circumsistente populo deplorāte, Alexandria eos deserta Heliopolin proficisci debere, cuius incolarū ne audire quidē quisquā Christi nomen sustinet: sunt enim simulachratores vniuersi: post hæc iussis illis nauē conscendere, ipse stans in litore (prope enim in publicis balneis pronuntiata sentētia fuerat) strictum ostentabat ensem, quo se terrorem incussurum speraret, illis qui ancipiti gladio hostes dęmonas sæpe sauciauerāt: atq; ita iubet nauigare, nullo neq; commeatu, neq; omnino fugæ solatio attributo, quod in primis admirabile ac incredibile sit, vndabundo mari atq; illo ipso facto, vt opinor, commoto, nolenteq;, vt sic dicam, ministerio suo illorum iniusti imperii in parte versari: demōstrabat enim ignorantibus etiam barbaram iudicis illius voluntatē. Vere igitur possumus de his dicere, obstupuit cœlū: nam tota ciuitas cum hæc fierent lamētabatur, & nūc quoq; in planctu est. Quorū alii manibus alternis de pectore plausus excitabāt claros: alii manibus oculisq; in cœlum sublatis de vi testificabantur

A bantur modo nō his verbis: Audi cœlū & auribus percipe terra, quam indigna facinora committantur. Deniq; eiulatu omnia erant plena: & lamētorū carmina vbiq; celebrabantur, deq; lachrymis omnium subito manabat fluuius inundatione sua maris pene vndas obscurās. Sed cum ille supra dictus in litore astans iā vela sustollere nautis imperaret: tum confusi eiulatus virginum, mulierum, senum, adolescentum, lamentaq; vehementibus implicata lachrymis, ac vniuersæ multitudinis clamores, accumulatos vndabūdi maris strepentesque impetus abscondebant. Illis autem ita Heliopolim versus iter tenētibus, vbi omnes essent superstitiosi, vbi diabolica voluptaria vigeret vita, vbi horribiles bestiarum sedes, circum vbiq; mōtibus cœlum attingentibus, tū reliqua in media vrbe multitudo publicè priuatimq; luctus ac querimonię verba vsurpabat, qui neq; flere permittebantur, ædicto prętoris vrbis, Palladii, qui & ipse esset superstitiosissimus. Nā multi ex iis qui lachrymas profundissent, arrepti & cōiecti in carcerem, deinde lacerati ictiq; flagris ac torti. Phénesia postea ac procōnesia in metalla missi fuere, homines ecclesiæ cū diuino feruore propugnatores: magna enim pars fuit solitariam vitā colētum, & propter exercitia religionis manētium in desertis locis, cū quibus numero trium ac viginti, paulò post diaconus etiam qui attulerat nobis communitatis, ac consolatiōis literas ab a-
B mico nostro Damaso Episcopo Romano, vinctis post tergū manibus publice à lictoribus trahebatur, tanquam insignis aliquis maleficus: qui magis quàm vllus homicida tortus, saxis & plumbi massis ceruice diu quassata ad eundem modum, vt alii nauem conscendit cum signum diuinæ crucis fronti afformasset, & neglect⁹ omnisq; curæ expers, in Phénesia metalla, quę æris sunt, deducitur. Iudice aūt insuper etiam tenera puerorum corpora torquēte, aliqui inter tormēta iacuere expertes exequiarū, cum hanc ab illo sibi vnam & extremam consolationem peterēt parētes, fratres, cognati, deniq; vniuersa ciuitas. O vero singularem inhumanitatē iudicis, vel potius damnatoris, veritatis pugiles trahuntur cū homicidis & illorū insepulta manent corpora, strenui athletæ proiecti esca iacent feris ac volucribus: qui patrum misericordia tangerentur propter conscientiam, capitibus tāquam ob scelerata facinora obtruncati fuere. Quę Romana lex: quę Barbarorum sententia puniuit ob patres susceptū dolorem? Quando veterum vllus simile facinus designauit? Iussit olim Pharao necari masculi sexus Hebręorum fœtus, hoc expresserat mandatum coniuncta cum metu inuidia: quanto aūt his illa humaniora? quanto in optione iniuriæ potiora quā in comparatione sceleris minus mala? quàuis sanè inter se scelera inseparabilia sint. Superant fidem quæ memoramus, inhumana, immania, crudelia, barbara, immitia, acerba. Ipsi tamen Ariani furoris ministri inter hęc lęta festa agitabant. Tota autem ciuitate in luctum effusa, non enim erat do-

Exod.12.c mus,vt in Exodo legitur,in qua non esset mortuus,haud acquieuere petulantia obdurati quo minus amplius ad scelera exercerētur. Volūtatē enim incitantes ad deteriora,ad Episcopos vsque prouinciæ virus improbitatis suæ protulere,vsi satellite iniuriarum comite largitionum,cui nomē Magno,vt supra diximus,ac illorum aliquos ad iudiciū adduxerunt: alios quibus ipsis lubuit modis circumuenere,vndiq; omnibus ponentes laqueos, vt impietate possent capere,neque quicquam inausum relinquētes,sed circumeuntes ad exemplum diaboli patris sectæ ipsorum, quærentesq; quē deglutirent. Sed cum omnino illos conatus erga cūctos sui frustrarentur: tū vndecim AEgyptiacos Episcopos,viros qui ab ineunte vsq; ætate exercendę religionis gratia in desertis locis cōsenuissent,quiq; pietatē fidei inculpabilis prędicarent,& educati lacte piorum dogmatū victoria sępe potiti in congressu dęmonū,virtute sua venerabiles aduersario, in Arianam sectam sapientissima oratione fuissent inuecti: eos igitur instructi ab istius Magni crudelitate,exules eiecerunt in vrbem nomine Diocæsariam,cuius incolæ Iudæi essent trucidatores domini. Et tamen vt Orcus,non saturati morte fratrū,audent dementes ac furiosi vbiq; terrarū monimenta crudelitatis suę relinquere,affectātes famā nobilitatis facinoribus.Ecce enim rursum clericos catholicæ ecclesię manentes Antiochiæ, cū quibusdā in solitaria vita spectatis,quòd cōstituissent non relinquere intestata tragica illorum facta imperatoriis obstreperi auribus effecere, vt Neocęsariā in Pōtū mitterentur,qui fortasse quæ illorū locorum barbaries,vita etiam sunt spoliati.Tales tempora ista tragœdias tulere, dignas quidē obliuiōe ac silētio, sed narratione comprehensas,ad opprobrium eorum qui linguas suas vibrarunt contra vnigenitum.Qui morbo blasphemiæ implicati, nō modo configere dominum huius vniuersitatis conātur,sed etiā aduersum pios famulos illius exitiale bellum susceperunt.

De Mabia duce Sarracenica,& ordinatione Mosis monachi Cap.23.

His temporibus Ismaeliticæ manus prædas agebant in vicinia Romani imperii duce Mabia,oblita sexus sui & induta animum virilem. Hæc post non paucos conflictus fœdere facto,lumen accepit cognitionis diuinæ:itaque petit vt pontifex mittatur genti suæ Moses quidem, qui in finibus Alexandriæ ac Palestinæ moraretur.Hac Valens petitione delata, ad se iubet adduci diuinum hominem Alexandriā, atq; ibi pontificali gratia insigniri, propter eius loci vicinitatem. Quo cum deductus fuisset,cerneretq; Lucium imponere sibi manum velle, absit,inquit,vt tua me manus consecret. Te enim inuocante,spiritus gratia nō venit. Tum Lucius vnde hanc coniecturam inquit facis,cū hoc dicis?Non,inquit ille, coniecturam sequens dico,sed certo scio:pugnas enim cum apostolicis dogmatis,& cōtraria illis doces,cumq; blasphemia verborū scelera coniungis factorum:

cui enim

A cui enim impio nō fuit per te insultādi ecclesiasticis cœtibus occasio? Quis laude dignus vir non est exactus? Quam feritatem barbaricam non obscurauerunt cotidiana ausa tua? Hæc ille cōfidentissime dicebat, audiebaturq; à Lucio iugulaturiente. Quē cupidum cædis inferendæ metus coercebat exorituri iterum belli paulo antè sepulti. Itaque iubet ad alios episcopos deduci, quos ipse postulasset. Tum suscepta cum admirabili fide gratia pontificali, proficiscitur ad eos qui accersiuerant, quibus apostolica doctrina ac miraculis ad veritatis viam dux fuit. Alexandriæ quidem hæc ita Lucius ausus, & diuina prouidentia moderata est. φονᾷν

De iis qui audacis. gesta sunt Constantinopoli. Cap. 24.

Constantinopoli vero refertam nauem piis presbyteris absq; saburra in altū propulere Ariani. Mox alio nauigio summisere factionis suæ aliquot cum igne, qui presbyterorum nauem incenderent. Quo facto, conflictati illi aliquantisper cum igne ac mari, tandem in profundum demittuntur & coronam martyrū obtinent. Valens autem cum degeret Antiochiæ licentiam omnibus concessit, cum Græcis, tum Iudęis, tum etiam sub nomine Christiano abhorrentia à doctrina euangelica prędicantibus, tum & Græcorū sacrorū initia ab illi errori seruientibus vsurpabātur, & reflorescebat permissione istius post Iulianum sub Ioniano extincta seductio. An. do. 379

B Nec iam occulte Dialia, Bachanaliaq; & Cereris festa velut sub pio imperio peragebantur, sed per medias regiões cursu bacchabātur: solis erat ille inimicus apostolicæ doctrinæ cultoribus. Primum enim hos sacris expulit ædibus, cōtulerat aūt laudatissimus Ionianus & recenter extructam ipsis ecclesiam. Qui cum ad montis radicem cōgregarentur, ibiq; hymnis celebrarent dominū, & diuinis eloquiis fruerentur, in patientia quoq; tempestatis aduersę, impetus, imbrium, niuis, gelu, sępe etiam vehementissimi æstus: ne hac quidam laboriosissima cōmoditate illos vti passus fuit, sed conuentum immissis militibus disiecit.

Quomodo Flauianus & Diodorus orthodoxorū ecclesiam collegerint Antiochiæ. Cap. 25.

VErum Flauianus ac Diodorus quasi quædam turres illatos fluctus frangebant. Meletio enim pastore ipsorum in remotis locis degere coacto, gregis illi curā susceperant. Opponebant aūt lupis fortitudinem ac sapientiam suam, ouesq; cōueniente cura cōplectebantur. Reiecti igitur ab imo monte, in ripis vicini fluminis pascebant gregem: non enim, vt capti quondam Babylone, sustinebant suspendere organa, sed hymnis celebrabant creatorem & benefactorem in omni loco dominationis ipsius. Non tamē ne hoc quidem in loco conuentū tulit piorum pastorum ille hostis prædicātium diuinitatem Christi domini. Rursum igitur admirandum illorum pastorum par coactis in hostile gymnasiū diuinis pecudibus, spiritales de-

monstrabant herbas. Ipse Diodorus sapientissimus & fortissimus, quasi flu- A
uius quidam limpidus ac spaciosus alluebat eas fortitudine sua, eademque
aduersantiũ obruebat blasphemias. Non quidem ille generis nobilitatem
morabatur, sed anxietates pro fide libenter suscipiebat. Flauianus vir opt.
patricio & ipse natus genere, sed esse nobilitaté solam pietatem credebat:
atq; vt palęstrę quidã magister quinquertionem athletam magnum per-
ungebat Diodorũ. Illo enim tempore in ecclesiasticis cœtibus nó cóciona
tur, cócionatoribus aũt suppeditabat magnã vim rationũ & sententiarum
scripturæ. Illi igitur tendebãt arcus in blasphemias Arii: hic vero tãquã de
pharetra quadã animi sui tela illis suggerebat. Idem cũ domi tum foris di-
sputans facile rũpebat hæreticorũ casses, quæq; illi obiicerent videri ara-
nearum telas faciebat. His addebat sese pugnæ socium Aphraates quoque
cuius vitam in deo dedicata historia Philotheo inscripta exposuimus. Plu-
ris enim putans ouium salutem quàm otium, deserens exercitii sui solitari-
am casulam, sudores tulit pastorales. Huius quanta virtutis fuerit opulen-
tia, in præsentia commemorare superuacuum fuerit, cum alibi explicaueri
mus, vnum tamen factum illius in primis conueniens narratiói nostræ re
censebimus.

De sancto Aphraate monacho. Cap. 26.

AD Aquilonem regiam præterfluit fluuius Orontes, ad austrum vero in- B
gens porticus cum duplici culmine coniungitur cum mœnibus vr-
bis, inclusa vtraque à patre altissimis turribus. At inter regiam & flumen
lata regio est, qua exitus patet vrbanis illam per portam ad agros suburba-
nos. Illa forte transibat in hostile gymnasium admirabilis Aphraates ad
consuetam curationem ouium, quem cum vidisset de regia porticu despe-
ctans Imperator indutum cucullum, & concitato gradu vtentem, cum es-
set in vltima senectute, dixissetq; forte vnus, hic est Aphraates de quo to-
tius vrbis multitudo pendet, percontatur eum quò iret: cui ille sapienter ac
commode respondit: Oratum eo pro imperio tuo. Id Imperator, inquit, do
mi remanétem secundum solitariæ vitæ leges facere par fuerat. Tum diui-
nus ille vir, Recte, ĩquit, loquere imperator, & facere hoc debebã, & hacte-
nus facere non destiti, donec in pace fuere saluatoris oues: nunc ita illis tur
batis & in discrimen ingens adductis, ne à feris bestiis diripiantur, ipsa adi-
git necessitas omné ad pecudũ salutem affectare viam. Nam dic mihi ob-
secro imperator, si virgo essem intus in thalamo desidens custos ædiũ, siq;
cernerem flammam exortam depopulari paternas ædes: quid me igitur ta
lem virginem facere conueniebat? Intúsne desidentem negligere domus
incẽdium & operiri dum flamma inualesceret? an potius deserto thalamo
discurrere sursum ac deorsum, aquam afferre, flammam restinguere? Ni-
mirum hoc fieri oportere ais, officium enim virginis prudentis & cordatę.
Atque

A Atq; id ego nunc imperator ago. Te enim iaculato in domum nostrã paternam,discurrimus vndiq; cupidi extinguendi illius. Hæc Aphraate locuto,cum interminatione imperator obticuit.Sed vnus cubicularius regius acrius interminatus diuino homini,talem casum subiit:acceperat in mãdatis,vt balneũ pararet: hoc igitur tum facturus discedit. Balneum autem ingressus subito mente captus in feruentem nihilq; temperatam aquã insiliuit, ac interiit. Cum autem sederet imperator præstolabundus dum ille nuntiaret eundi in balneum tempus,longaq; interiecta mora esset, mittit alios qui caussam cognoscerent cunctationis:qui ingressi omnibus lustratis locis reperiunt eum in mera feruente aqua mortuum,& in feruore diffluẽtem:quo indicato imperatori coguouere vim orationis Aphraatis:non tamen reliquere dogmatis impietatem, sed obdurauerunt ad exẽplum Pharaonis cor suum.Illeque attonitus,miraculo sancti viri cognito,contra pietatem exercere rabiem suam perrexit.

De sancto Antonio magno. Cap.27.

EOdem tempore celebris ille Iulianus,cuius & supra mentio facta est,deserta relinquere loca,& Antiochiam se conferre cõpellitur.Cum enim mendaciorum alumni,& calumniarum texendarum miri artifices, partes inquam Arianæ, diuulgarent virum illum secum facere: lumina veritatis An.do.379.
B Flauianus Diodorusque & Aphraates, Acacium athletam virtutis,qui sapientissime postea rexit Berrœensem ecclesiam, misere ad laudatissimum illum virum obsecrantes,vt milium hominum eum misereret,& vt aduersariorũ mendaciloquentiam refutare,veritatisq; prçconia confirmare vellet.Huius miracula dum abit ac reuertitur inque etiam maxima vrbe facta in historia nostra Philotheo perscripta sunt,quam adire cuiuis qui illa cognoscere volet,in promptu est. Verum illius opera totã multitudinem ad nostros cœtus transiisse,nemo,qui rerum humanarum naturas tenet, dubitauerit: præter opinionem enim quæ accidunt,sua omnes ad se nouitate trahere solẽt. Magnitudinis autem miraculorum factorum ab illo testes etiã suut hostes veritatis.Idem ante hæc tẽpora regnãte Cõstantio fecerat Alexandriæ Antonius ille egregius:desertis enim solitariis locis totam ob ambulabat vrbem illam,docens omnes præconem esse veritatis Athanasi um:quodq; veritati aduersaretur factio Ariana. Ita nouerant diuini illi ho mines omnibus temporibus conuenientes accommodare actiones, sciebantque quando quieti indulgendum, & quando solitariæ vitæ vrbana anteferenda esset.

De aliis illius temporis illustrib.monachis. Cap.28.

FLorere & alii illis temporibus qui emitterent solitariæ vitæ radios. In solis locis Chalcidensium Auitus,Marcianus,Abraames,& alii quos numero comprehendere difficile est, qui cum his corruptibilibus corporibus

incorruptibilem vitam meditabantur. Apamiensium in regione Agapetus, Simeones, Paulus, & ad philosophiæ culmen tendentes: apud Cyrestenses vero laudatissimus Acepsemas in conclaui abditus, sexaginta ita annos confecerat: cum interea, neque loqueretur cum vllo, neque à quoquam conspiceretur. At Zeugmatius admirabilis, quamuis esset luminibus priuatus, tamen circumibat confirmans oues & repugnans lupis: atque eá ob rem casulam vbi philosophans in religione delitesceret, illi incenderunt: quam dux Traianus restituit, & ipsum omni alia cura complexus est. Antiochiæ fuere Marianus, Eusebius, Ammianus, Palladius, Simeones, Abraames & insuper alii, qui diuinam imaginem synceram conseruarét. Sed nos cum horum tum illorum vitam descripsimus. Etiam mons appositus maxime vrbi amœnitate quadam pratensi renidebat. Ibi enim enituit Petrus Galata, & alter huic cognominis Aegyptius, itemque Romanus, Seuerus, Zeno, Moses, Malchus, atque alii plurimi vulgo quidem ignoti, sed nôti Deo. A

De Didymo Alexandrino & Ephraim Syro. Cap. 29.

TVm & admirabilis Ephrem Edessæ, Alexandriæ vero Didymus excelluit libris æditis aduersus hostes veritatis dogmatum. Vtebatur ille quidem lingua Syriaca qua radios gratiæ spiritales explicabat. Cumque Græcas disciplinas non degustasset, tamen & multifidos Græcorum errores reprehendere, & detegere omnium sectarum malitiosam imbecillitatem poterat. Idem cum Harmonius Bardesanis filius olim carmina quædam cóposuisset, quibus impietate modorum suauitate temperata, audientes demulcerentur & captarentur ad perniciem, assumpta compositione eadem modorum inclusit pietatem, & audientibus gratissimũ optimumq; remedium obtulit. His carminibus nunc quoque lætiora redduntur festa consecutorum palmas martyrum. Didymus à puero oculorum sensu priuatus B

An. do. 379. disciplinis Poeticis ac Rhetoricis instructus fuerat, perceperatque auribus Arithmetices, Geometriæ, Astronomiæ præcepta, nec nó syllogismos Aristotelis & Platonis facundiã: non quasi illis veritas doceretur, sed quòd arma essent hæc quædam veritatis contra mendacium. Sacræ autem scripturæ cognouerat, non solum ille literas, sed etiam sentétias. Inter cultores igitur philosophiæ religiosæ, & studiosos virtutis, illis hi quos memorauimus temporibus illustres fuere.

Episcopi hoc tempore illustres in Ponto & Asia. Cap. 30.

An. do. 379. SEd Episcoporũ emicuere maxime duo Gregorii, Niziãzenus & Nyssæus: quorum hic frater ille contubernalis ac socius fuit magni Basilii. His in Cappadocia propugnantibus veritatem & præclare rem gerentibus, accessit & Petrus eosdem cum Gregorio ac Basilio sortitus parentes, sed externis disciplinis vt illi, non institutus, pariter tamen vitæ radios emittens.

A tens. In Pisidia Optimus, in Lycaonia Amphilochius strenue versabantur in acie, deque fide paterna hostium impetus repellebant. At in occidente Romæ Damasus, Mediolani Ambrosius præsul, longe etiam remotos sagittis immissis configebant: inter quos & relegati in vltima terrarum loca, scriptis suis corroborabant suos, & hostes refellebant. Excitauit enim tum moderator huius vniuersitatis, gubernatores qui sufficere in tanta fluctuatione possent, & incursionis hostilis magnitudini, virtutem ducum opposuit, optimaque difficillimis temporibus pestilentiæ remedia largitus: neque hac solum prouidentia ecclesias benignus dominus, sed aliis etiam curis complexus est.

Quid de bello Valens scripserit magno Valentiniano & responsio de fide illius. Cap. 31.

NAm extimulata ad bellum gēte Gothica, in Bosphorum abstraxit illū qui aduersus pietatem bella tantum gerere didicisset. Tum vecors demum ille animaduersa imbecillitate virium suarum, misit ad fratrem qui exercitum peterent. Cui respondit frater, impium videri facinus auxilium ferre bellum gerenti aduersum Deum, meritoque audaciam huiusmodi cōpescendam esse. Hæc infelicem istum tristitia compleuerunt: sed audere tamen adoririque pietatem non destitit.

Pietas Terentii Comitis. Cap. 32.

B REuerso enim Terentio ex Armenia, vbi trophæa fixisset (erat autem dux virtute clarus, & ornatus pietate) dat optionem illi Valens, vt petat donum quodcunque voluerit. Cuius petitio fuit digna pietatis alumno: petiit enim non aurum, non argentum, non agros, non præfecturam, non ædes, sed vnam ecclesiam quæ cōcederetur pericula pro apostolica doctrina sufferentibus. Valens autem accepto supplicationis libello, & petitione cognita, indignatus illum discindit, iubetque alia quæuis optare. Sed Terētius collectis particulis, accepi, inquit, habeoq; Imperator a te donum neq; aliud petiturus sum: quid vero ego spectarim iudicet huius vniuersitatis iudex. Verum traiecto Bosphoro cum in Thraciam Valēs venisset, Constantinopoli diutissime moratus belli gerendi rationes inibat.

Libertas Traiani legati. Cap. 33.

INterea Traianum ducem cum exercitu aduersus barbaros mittit. Qui cum victus reuersus esset cōuitia illi Imperator facere & exprobrare mollitiam ac timiditatem. Tum ille libere vt virum fortem decebat, non ego sum victus, inquit, sed tu victoriam corrumpis Imperator, qui aduersus Deum aciem instruis & fortunam belli cōcilias barbaris. Quia enim tu bello prosequeris eum, transit ad barbaros, quem & victoria sequitur, consequūturque eam Deo duci parentes. An te fugit quos ecclesiis exegeris & quibus illas commiseris? Hæc ita se habere affirmabant & alii duces Atintheus ac

A ros esse. Tum Vlphila erat episcopus Gothorũ, qui fide & autoritate apud illos plurimum poterat, cuiusque dicta pro certissimis habebant legibus: eum Eudoxius cum orationis blanditiis, tum pecunię illecebris adduxit, vt sibi barbaris probandam Imperatoris communitatem sumeret. Adduxit autem ita potissimum, quòd diceret istam contentionem ab ambitione exortam, re autem vera in dogmatis nullam esse differentiam. Itaque hodie quoque Gothi maiorem patrem filio asserunt, creaturam autem dicere filium non sustinent, quamuis ab iis qui dicunt, se non abducant: non tamen penitus à paterna doctrina recessere. Nam & Vlphila qui persuaderet communitatem illis cum Imperatore & Eudoxio ineundam, non dogmatum differentiam, sed inanibus de contentionibus exortum dissidium memorauerat.

ECCLESIASTICAE HISTORIAE THEODORITI EPISCOPI CYRENSIS, LIBER QVINTVS.

Pietas Imperatoris Gratiani. Cap.1.

B 
VAM diuturno tẽpore rabiem aduersus se ferre dominus deus, & quo supplicio afficere soleat eos qui non recte vtuntur patientia diuina, planè docent actiones Valentis, quæque illas tandem consecuta sunt. Benignus enim dominus, quasi mensura quadam ac trutina misericordiæ & iustitiæ vtens, vbi intellexerit magnitudinem scelerũ superare mensuram benignitatis: tum iusta animaduersione vlteriores progressiões coercet. Ac Gratianus quidem Valentiniani filius cuius pater habuisset Valentem fratrem, toto imperio Romanorum potitus est. Is iam pridem sceptra tenebat Europæ patris mortui loco, cuius & viuentis socius Imperii fuerat. Tum vero & Asia accessit, & reliquæ Libyæ partes cum Valens sine liberis interemptus decessisset. An.do.381.

Reuersio Episcoporum. Cap.2.

MOx autem pietatem suam manifestiorem reddidit, & primitias imperii obtulit deo. Legem enim tulit qua expulsi pastores suis quique gregibus restituerentur, quaque traderentur ædes sacrę cõmunicatoribus Damasi. (Is erat episcopus Romæ, vita laudabili conspicuus, quique sibi dicenda faciendaq; omnia pro apostolicis dogmatis statueret, ecclesiæ illius curam post

ram post Liberium sortitus) huius legis executionem celeberr. tẽporis isti- A
us duci Saporæ cõmisit, iussitq; præcones Arianæ blasphemiæ quasi feras bestias sacris ædibus pelli, & restitui illas optimis pastoribus & diuino gregi. Hoc in toto orbe terrarũ simpliciter peracto, Antiochiæ quæ est primaria vrbs orientis, huiusmodi quædam contentio extitit.

Contentio Paulini & nouatio Apollinaris Laodicensis Meletiiq; philosophia, & diuinum studium. Cap. 3.

Bifariam, vt ante quoq; diximus, separati fuerant propugnatores apostolicorum dogmatũ: horum vna pars statim post intentatas magno Eustathio insidias, exosi Arianam improbitatem, & secum ipsi cõuentus agẽtes, præsulem habebant Paulinum. Altera post creationem Euzoii separati cũ eximio Meletio ab impiis, & versantes inter ea quę memorauimus discrimina, Meletii sapientissimi doctrina regebantur: præter hos tertium
An. do. 379. caput factioni se præbuit Apollinaris Laodicensis, qui induta pietatis persona, cum in opinione esset, quasi apostolica dogmata tueretur, nõ ita diu post manifestum se hostem esse illorum ostendit. Nam & de natura diuina oratione vtebatur peruersa, qui produceret gradus quosdam dignitatum, & dispensationis arcanum imperfectum facere ausus est, & rationalem animam, cui corporis gubernatio committitur, saluationis opere priuauit assertione sua. Nam si illam non accepit Deus verbum, vt hic docet, B
neque medicinam ei fecit, neq; honorem impertiit. Itaq; terrenum quidẽ corpus ab inuisibilibus potentiis adoratur. Anima vero perfecta ad imaginem dei infra mansit conclusa peccati probro. Ad hæc alia multa congerebat animo errabundo ac cæcutiente. Nunc enim fatebatur, accepisse verbũ Deum carnem à sancta virgine: nunc aiebat illam cœlitus fuisse attributã: nunc factum esse ipsum carnem, sed nostri nihil assumpsisse. Sed & alias nugas ac fabulas agglutinabat promissionibus diuinis, quas in præsentia recensere superuacuum putaui. Sed hac ille doctrina, non solum suos corrupit, verum nostrum quoq; nonnullos labefecit. Postea enim cum cernerent paruitatem suam & splendorem ecclesiæ, coniuncti sunt omnes, præter admodum paucos, cum ecclesia, & cõmunitatem illius obtinuere: neq; tamen pristino morbo liberati, multos sanos quoque contagio isto infecerunt. De hac radice germinauit illa in ecclesiis vnitas naturæ carnis ac deitatis: Itemq; hoc, annectere deitati passionem vnigeniti, & alia de quibus populorum sacerdotumque pugnæ extitere: quæ sequentibus temporibus accidere. Tum vero Antiochiam ingresso Sapore duce, cum esset proposita lex Imperatoris, asseuerare Paulinus se partium esse Damasi, asseuerare & Apollinaris, qui morbum suum tegeret: diuus autem Meletius tuebatur otium, neq; illorum cõtentionibus implicabatur. Flauianus vero ille sapiẽtissimus adhuc presbyter, primum cõuersus ad Paulinum, audiente duce,

si inquit,

A ſi inquit,amice,Damaſi cõmunitate gaudes, fac nobis probes dogmatum coniunctionem: nam ille in confeſſione vnius eſſentiæ, tres ſubſtantias de trinitate manifeſte prædicat. At tu contra ſubſtantiarum tollis trinitatem. Quare doce nos conſenſioné dogmatum & eccleſias poſſide, vt lex iubet. Qua confutatione cum os illi obturaſſet, Apollinarem mirari ſe ait,ita impudenter repugnare veritati,cui eſſet perſpectũ,aſſerere admirabilem Damaſum integram naturam noſtram aſſumpſiſſe verbũ Deum, quibus ipſe ſemper contraria doceret. Noſtram enim mentem ſalute, inquit, priuas. Quæ ſi falſa accuſatio eſt, at tu nunc ſaltem denega partum hunc nouationis tuæ,& amplectere doctrinam Damaſi,diuinasq; obtine ædes. Sapientiſſimus igitur Flauianus veritate orationis compeſcuit audaciam illorum. Sed Meletius mitiſſimus omnium mortalium,blande placideq; appellato Paulino:quoniam me quoq;, inquit, gregis huius dominus cuſtodiæ præfecit ouium,& tibi aliæ ſunt cõmiſſæ, cum ſit inter pecudes pietatis cõmunitas,iungamus amice caulas,& ſoluamus contentionem Magiſterii,communiterq; in paſcua agẽtes eius oues cõmuniter curemus,ſin ſolium ipſum intercedit concordię,remouere & hanc contentionem conabor. Nam vbi egò in illo diuinũ collocauero euangeliũ,vtrinq; aſſideamus vterq;.Quòd ſi prior vita ego defunctus fuero,eſto ſolus tu amice,magiſter ouium. Sin ti bi priori hoc acciderit,curã ego tũ pro virili mea geſturus ſum gregis. Hęc B illius vt blanda placidaq; dicta Paulino non probantur, dux igitur diiudicata cauſa Magno Meletio eccleſias cõmendauit: at Paulinus retinuit iam olim ſeiunctarum ouium magiſterium.

De Euſebio Epiſcopo Samoſatenſi. Cap. 4.

VErum Apollinaris reiectus à præſulatu deinceps manifeſte nouitatem doctrinæ ſuæ profiteri,& ducem ſe eius ſectæ conſtituere, Morabatur autem fere Laodiciæ, Antiochiæ tamen iam ante conſecrarat Vitalem honeſtate vitæ conſpicuum, & alumnum dogmatum apoſtolicorum, ſed quem hic poſtea morbus corripuerit. At diuus Meletius Diodorum illum cuius ante facta eſt mentio qui grauiſſima in fluctuatione eccleſiæ quondam nauigium indemerſum ſeruauiſſet, paſtorem præfecit Tarſenſibus cõ miſſa curæ ipſius gente Cilicum: Apamiam vero miſit qui pontificali munere fungeretur Ioannem,claro quidem illum ortum genere, ſed ſua magis quàm maiorum virtute illuſtrẽ:perinde enim erat eruditione atq; moribus excultus. Is tempeſtatis ſuperiore tempore rexerat conuentũ concordantium ſecum in fide, vſus ſocio operis laudatiſſimo Stephano: quem ad alios labores miſit diuus Meletius. Cum enim cognouiſſet Germaniciam peſte Eudoxii eſſe corruptam, hunc illis ſanaturũ malum dedit medicum. Omnes Græcas artes didicerat,& in diuinis dogmatis fuerat enutritus. Neque ſpes eum hæc fruſtrata eſt, vſus enim Stephanus ſpiritali doctrina lu-

pos in oues transformauit. At magnus Eusebius reuersus de exilio, celebris famæ Acaciũ præfecit Berrœæ, Hierapoli Theodotũ, cuius philosophiæ religiosæ studiũ nunc quoq; decantatur ab omnibus, Chalcidi Eusebium; Cyrensibus nostris Isidorũ, vtrunq; admiratione dignum & diuino feruore conspicuum. Eundem ferunt & Eulogium illum propugnatorem Apostolicorum dogmatũ, & Antinonem cum Protogene pulsum, episcopum Edessæ constituisse, Barse iam illo diuino vita defuncto: qui suorum laborum socium Protogenem, Carrensium male affectæ ciuitati medicum depulsorem mali dedit. Vltimum episcopum Maren creauit diuus Eusebius Dolichæ: oppidum hoc paruum, & tum Ariano morbo cõtactum fuerat. Volens autem ipse Marem virum laudatissimũ & multis generibus virtutum splendentem in sacerdotali collocare solio, Dolicham venit: introeũtis autem oppidum in caput mulier quædam Ariana peste plena tegulam deiecit, qua illo cõminuto, paulo post in meliorem vitã est translatus: cum autem esset vicinus morti iureiurando astrictos sibi qui aderant promittere coegit, nõ daturam illam mulierem pœnas facti sui, imitatus dominum suũ qui de crucifixoribus suis ita dixisset: Pater remitte illis, ignorãt enim quid agant: itemq; conseruum Stephanum inter largum saxorum imbrẽ clamantem, Domine ne fixum sit istis hoc peccatum. Talis finis post varios labores magnum Eusebium excepit, quiq; Thraciæ barbaros effugerat, hæreticorum impias manus effugere non potuit, sed illis nectentibus martyrii corona redimitus est. Atq; hæc post episcoporum reuersionẽ accidere. Sed Gratianus postquam comperit vastari Thraciam ab inflammatoribus Valentis Barbaris, relicta Italia in Pannoniam proficiscitur.

De Theodosii legati virtute. Cap. 5.

An. do. 382. ILlis temporibus Theodosius cum maiorum suorum nobilitate tum virtute sua summa erat nominis claritate, eamq; ob causam cum impeteretur inuidia ordinis sui, in Hispanias se cõtulerat, vbi & genitus & educatus fuerat. Inops igitur consilii Imperator, cum Barbari elati victoria & essent & viderentur insuperabiles, tandem ducatu Theodosii mala solutum iri sperauit. Statim ergo illum ex Hispaniis accersitũ ducem creat, & ad bellum cum coactis copiis mittit, qui fide munitus magna fiducia proficiscitur & ingressus Thraciam conspectisq; occurrentibus Barbaris suorum aciem ad prælium instruit. Cumq; conflixissent Barbari vim horum non tulere, sed loco deserto in fugam versi sunt: quos fugientes præcipites Romani insequuntur, magnaq; strages fit Barbarorum cum non modo ab hostibus cæderentur, sed mutuis etiã cædibus caderent. Atq; ita maxima parte Barbarorũ interfecta, paucisq; qui se subducere potuissent, Istrum transgressis, mox opt. dux disperso in vicinis vrbibus exercitu, ipse celeri cursu ad imperatorem Gratianum venit, futurus nuntius trophæorum suorum. Cæterum ne

A rum ne imperatori quidem perculso rerum magnitudine vera esse quæ nar raret videbantur, & qui inuidia præstringebantur, fuga illum elapsum & exercitum amissum esse aiebat. Tum eos ipsos suos aduersarios petiit Theodosius mitti qui coràm cognoscerét Barbarorum cæsorum multitudinem: eorum enim numerum facile spolia demonstratura esse. Hac probata oratione misit imperator visuros nunciaturosq; res gestas.

De imperio illius & visis per somnum. Cap.6.

SEd ipse dux optimus cum apud imperatorem remansisset admirabile quoddam visum conspexit, & planè ab omnipotente exhibitum Deo. Videbatur enim videre diuũ Meletium præsulẽ Antiochenorum paludamentum sibi imperatorium induere, & similiter coronam imponere capiti. Quod conspicatus noctu mane narrauit vni ex familiaribus, qui planum esse dixit somniũ, neq; habere obscuri ambiguiue quicquam. Ac post paucos quidem dies reuertuntur inspectatores rerum gestarũ, & nuntiãt multa confecta Barbarorum milia: ita his probatis imperator eum, vt præstantissimum ducem, Imperatorem designauit, tradiditq; ei sceptra Valẽtis regni, ipseq; in Italiam reuersus ad cõmissum eum principatum ablegat. Imperio igitur suscepto ante alia ecclesiarum concordiæ curã complexus est, suæq; ditionis omnibus, vt Constantinopolim venirẽt denũtiari fecit. Erat autem solus oriens refertus Ariana peste, cum occidens ab hac semper liber fuisset. Nam Constantinus maximus natu filiorum Constantini, & mi nimus Constans, paternam seruauerant inuiolatam fidem. Rursumq; Valentinianus imperator occidentis integram pietatẽ custodiuit.

B

Quinã principes fuerint nobiles factionis Arianæ. Cap.7

AT plaga orientalis hac multifariã labe contaminata fuit. Nam Arius cũ esset Alexandriæ in Aegypto presbyter, hanc ibi blasphemiam consẽuit, quæ scelerate iacta semina fouere, Eusebius, Patrophilus & Aëtius Palestini, & Paulinus ac Gregorius Phœnices. Et Theodotus Laodicensis cumque eo Georgius: itemque Athanasius ac Narcissus Cilices, tum longo tempore studiose rigarũt coluerũtq; zizaniorũ satum Eusebius Theogoniusq; Bithyni, Menophantus Ephesius, Theodotius Perinthius, Mares Chalcedonensis, & alii quidam Thraces sola improbitate nobiles: quibus agricolis scelerũ accessit & Constãtii facilitas, & malitia Valentis. Eam igitur ob rem sui tantum regni Episcopos Constantinopoli conuenire iussit. Quibus coactis numero centum quinquaginta. indicari sibi Magnum Meletium vetuit, quod cuperet illum de somnii viso agnoscere: cumque in regia adesset omnium Episcoporũ concilium, aliis neglectis ad Meletium solum Imperator accurrit, & tanquam amans patris filius, longo post tem pore fructu paterni aspectus percepto, complexus illum, osculabatur, oculos, labra, pectus, caput, & coronatricem dextram, exposuitq; sui somnii vi- An.do.385.

ſum.Blande autem & cunctis aliis appellatis, vt de propoſitis rebus veluti A
patres conſulerent in medium hortatus eſt.

Synodus Conſtantinopolitana. Cap.8.

DEgebat tum Conſtantinopoli ille qui tandem paſtor fuit Nazianzi, & Arianæ ſeſe opponebat blaſphemiæ, diuinumque populum Euangelica doctrina rigabat, aberrantes à caula oues reducens & annectens à venenato pabulo,itaq; gregem illum ex modico fecit copioſum.Hoc viſo conſiderataq; voluntate autorum canonis, qui præciſuri ambitionem honorum, traductiones prohibuerant, Meletius diuiniſsimi Gregorii præſulatum Conſtantinopolitanũ confirmauit:neq; diu poſt diuus Meletius ad vitam expertem doloris tranſiit,omniumq; eruditorum funebrium laudationum ornamenta conſecutus eſt.Verum Timotheus epiſcopus Alexandrinus qui Petro Athanaſii præſulatus hæredi ſucceſſerat, in locum admirabilis Gregorii quendam Maximum ſubſtituit Cynicum ſubito detonſis cynicis illius pilis.Erat is & Appollinaris veſania refertus,cuius tamẽ facti abſurditatem qui tum cõuenerant nõ tulere,homines admiratione digni & feruore ſapientiaq; diuina pleni, Helladius qui poſt magnum Baſilium præſulatum inierat, Gregoriusq; ac Petrus eoſdem cum Baſilio parentes ſortiti quiq; Lycaonibus præerat Amphilochius, & optimus Piſidarũ Cilicumq; antiſtes Diodorus.Cum his erat & Pelagius Laodicenſis,& Eulogius Edeſſanus, & Acacius & noſter Iſidorus, & Cyrillus Hieroſolymitanus,& Gelaſius Cæſarienſis Palæſtinus,etuditione ac vita clarus,aliiq; plurimi athletæ virtutis.Hi tũc vniuerſi ſeparati ab Aegyptiis cũ magno Gregorio ſolennes cõuentus ſacrorũ celebrabant. At diuus Gregorius hortabatur concilium,vt congregati propter concordiam, mutuum conſenſum vnius iniuria potiorem ducerent:nam & ego, inquit, ad gratiſsimam mihi quietem liberatus multis curis rediero: & vos poſt longum & durum bellum deſideratiſsimam pacem receperitis.Quid enim abſurdius eſſe poſsit, quàm declinatis hoſtiũ telis,cõuerti nos ad mutuas incurſiones,illisq; vires noſtras abſumi,aut quæ maior lætitia aduerſariis contigerit.Proinde quærite aliquem dignum laude virum,intelligẽtia ea præditum,vt & committi ei multitudo & ab ipſo recte inſtitui poſſe videatur, atque hunc ad præſularem dignitatem prouehite. Huic monitioni optimi paſtores obſecuti, Nectarium patricium generis nobilitate clarum,& omni virtutum genere illuſtrem,Epiſcopum maximæ vrbi præfecerunt, Maximumq; vt participem dementiæ Apollinaris ſpoliatũ dignitate Pontificali abdicarũt.Tum regulis conſcriptis eccleſiaſticæ honeſtatis, & confirmata Nicææ expoſita fide, in patriam quiſq; ſuam reuertitur. Sed ſecuta æſtate eõdem plurimi retrahentibus eccleſiaſticis negotiis rediere,& allatas ab occidẽtalibus Epiſcopis ſynodicas literas accepere,quibus inuitabantur,vt Romã ad maximam quæ

A mam quæ ibi cogeretur synodum, venire vellent. Qui quidem profectionis vt inutilis petita venia, responsione sua tempestates quæ excitarentur in ecclesiis significauerunt: subnotauerunt & ipsorum negligentiam, denique Apostolicam mentem illa expresserunt. Sed melius scribentium virtutem ac sapientiam ipsæ literæ declarabunt.

Liber Synodicus Constantinopolitanorum. Cap. 9.

DOminis reuerēdissimis & piissimis fratribus ac collegis Damaso, Ambrosio, Brittoni, Valeriano, Acholio, Anemio, Basilio, & cæteris sanctis episcopis in magna vrbe Roma coactis, synodus sancta Episcoporum orthodoxorum, qui conuenere in magna vrbe Constantinopoli, in domino salutem. An. do. 383. Demonstrare pietati vestræ tanquam ignorantibus, & exponere magnitudinem malorum, quæ ab Ariano furore sustinuimus, superuacuum videtur. Neque enim ita parui pietatem vestram pendere arbitramur res nostras, vt quibus misericordia debeatur eorum nunc primum cognitionem requiratis: nec cum iis tempestatibus sumus cōflictati, quę propter paruitatem occultæ esse possint. Recens est & ipsum persecutionis tēpus & memoriæ adhuc obstrepentis, non solum iis qui tulere, sed etiā quos illa propria esse ob charitatē ducere oporteat. Nam heri, vt ita loquamur, ac nudiustertius, aliqui vinculis exilii soluti post mille afflictiones rediere ad ecclesias suas: aliquorum in exilio mortuorum relatæ sunt reliquiæ, aliqui etiam decurso spatio exilii adhuc bullientem in furorem hæreticorum B incidere, grauioraque passi domi quàm foris, lapidibus obruti, vt beatus quondam Stephanus, oppetiere mortem, aliqui variis lacerati modis adhuc ferunt stigmata Christi ac vibices in corporibus suis. Pecuniæ vero dāna, & ciuitatum multas: tum singilatim publicationes bonorum, insidias, contumelias, carceres, nemo enim omnium enumerauerit. Cunctæ enim certe afflictiones in nos accumulatę sunt incomprehensibiles numero, fortasse meritos peccatorum nostrorum hanc pœnam, fortasse etiam quos benignus Deus exercitare magnitudine malorum vellet. Deo quidem gratias agimus cū tantis in afflictionibus erudiuit seruos suos, nosque pro magnitudine miserationum suarum, deduxit ad refrigerium. Ad instaurationem sanè ecclesiarum sedulitate multa longoque tēpore opus fuit, vt quasi ex diuturno morbo paulatim recrearetur ecclesiæ corpus cura ac medicatione nostra, atque ita pristinam pietatis sanitatem recuperaret. Quamuis enim vehementia maxime persecutionum liberati esse, & nunc sero tandē receptas ab hæreticis ecclesias reficere videamur: tamen per nobis molesti sunt lupi eiecti quidem caulis, sed in saltibus diripientes gregem: dum contrarios nobis conuētus celebrare audent, concitatoq; seditioso vulgo nihil intentatum ad detrimentū ecclesiarū relinquunt. Itaque, vt diximus, occupari nos in his longiore tempore necesse habuimus: postquam autem vos

Romanam cogentes Dei voluntate synodum, pro fraterna charitate, tanquam vestra membra nos quoq; literis summa pietate Imperatoris accersi uistis, ne cum afflictionum supplicia nos soli perpessi simus, hoc in consensu Imperatorio de pietate, sine nobis regnaretis, sed haberetis nos regni, iuxta Apostolicam vocem, socios, sanè perquàm optauimus vniuersi, si fieri posset, ecclesiis derelictis obsequi, siue desiderio seu vsui præsenti. Quis ení nobis det alas velut columbæ, vt ad vos deuolemus & vobiscum acquiescamus? Verum cum hac re penitus nudarentur ecclesiæ paulò ante renouari cœptæ, neque omnino illa à quibusdam præstari vllo modo posset: concurreramus enim Cōstantinopolim ad vestræ reuerētiæ literas post Concilium Aquileiēse missas Theodosio, pietate summa Imperatori, ad solam peregrinationem hanc Constantinopolitanā parati, & requisito tantūmodo huius synodi consensu ab Episcopis, qui in suis prouinciis remansissent, cum longioris profectionis, neq; suspicaremur futurū, nec denūtiatum nobis omnino prius esset opus quàm Constātinopolim venissemus. Cumq; etiam præstituti tēporis angustia non modo ad longius iter opportunā instructionem excluderet, sed ne facere quidem certiores omnes cōmunicantes in prouinciis Episcopos & eorum assensionem obtinere pateretur, Hęc igitur & alia huiusmodi cum plurium aduētui obstiterint, quod secundum fuit, quo rectius negotium perficeretur & vestræ charitati studiū nostrum probaretur, fecimus vt reuerendissimos ac honorabiliss. fratres & collegas nostros Episcopos Cyriacum, Eusebium, Priscianum, exoraremus, vt proficiscendi ad vos laborem libenter subire vellent, per quos & declarari vobis nostra pacifica & spectās vnitatē voluntas, & feruor pro sanitate fidei ostēdi poterit. Nos enim siue persecutiones seu afflictiones, necnon regias minas & crudelitates prætorias, denique quascunq; tentationes ab hæreticis sumus passi, ea omnia pro Euangelica Nicææ in Bithynia à trecētis decem & octo sanctis Deoq; plenis patribus confirmata fide sustinuimus. Hęc & vobis & nobis & cunctis non peruertētibus verbum veræ fidei æquum est pariter placere, qua vix tandem stabilita, antiquissima ipsa & consentanea baptismati docemur credere in nomen patris & filii & sancti spiritus: quippe quòd sit Deitas potētiaq; & essentia vna patris & filii & sancti spiritus: itemq; æqualis dignitas & regnum coæternum in tribus perfectis substantiis seu perfectis personis, vt neque Sabellii pesti locus detur, qua substantię confundantur, hoc est, proprietates tollantur: neque valere possint blasphemiæ Eunomianorum, Arianorum, & eorum qui spiritum oppugnant, à quibus essentia naturaque & Deitas scinditur, & introducitur in increatā coessentialem ac coæternā trinitatem, quædam posterior siue creata seu diuersientialis natura. Etiam doctrinā humanitatis domini indepprauatā seruamus, neque animæ, neq; mentis expertem, nec imperfectam admittētes carnis

Psal. 54. a.

A

B

A carnis officium ac curam, cum sciamus Dei verbum, quod perfectum esset ante secula, in his vltimis diebus propter salutem nostram hominem factum esse. Quæ quidem ad fidem attinent, quam nos aperte prædicamus, hactenus summatim exposuimus: quę & ipsa maiore cum gaudio cognoscere poteritis: si inspicere Tomum ab Antiochena synodo editum dignati fueritis: itemq; eum quem vniuersalis nuper Constantinopolitana synodus exposuit, vbi copiosius explanauimus confessionem fidei nostræ, & anathematis sententiam in recentes sectarum nouationes scripto cōprehensam publicauimus. De cura autem administrationis singularum ecclesiarum scitis veterem sanctionem & definitionem Nicænorum patrum semper valuisse vt in vna quaq; prouincia, illius prouinciæ cultores assumptis etiam si videatur finitimis, cōferant ecclesiasticos honores iis quos vtiliter gesturos esse confidant. Secundū hæc igitur & reliquas administrari apud nos scitote ecclesias, & sacerdotes celeberrimarum ecclesiarū susceptos esse. Vnde Constantinopolitanæ recentis, vt sic loquamur, ecclesiæ. quā non diu antè quasi ex ore leonis hæreticorū blasphemiis per miserationes Dei eripuimus, reuerendissimum & Dei amantissimum Nectarium Episcopū pręposuimus in generali nostro concilio, & præsente amantissimo Dei imperatore Theodosio, cum omnium clericorum ac totius ciuitatis approba-
B tione. Ecclesiæ antiquiss. & planè Apostolicę Antiochię ī Syria, vbi primū honorata Christianorum appellatio extitit, canonice præfecerat conuentus prouincialium & Diæceseos orientalis, Episcopum reuerendissimum & amantissimum Dei Flauianum, assentiēte tota ecclesia, & quasi vno ore celebrāte illum: quā creationem habuit ratā & cōmunem synodi. Matris aūt omniū ecclesiarū Hierosolymitanæ reuerēdiss. & Dei amātiss. Cyrillū Episcopū esse vobis significamus creatū iā olim canonice à prouīcialib. & diuersis in locis multum cum Arianis conflictatum: quibus à nobis legitime ac canonice perfectis, vestram quoq; pietatē delectari volumus, cohiberiq; specialis charitatis & timoris dominici intercessiōe omnē humanā perturbationē, plurisq; ecclesiarum ædificationem putare quàm erga aliquem priuatam volūtatē aut gratiā. Hoc enim modo constituta doctrina fidei, & cōfirmata Christiana charitate inter nos, desinemus illa damnata ab apostolicis memorare, Ego quidē sum Pauli, ego vero Apollo, ego vero Cephę: sed cūcti Christi manifeste erimus, qui in nobis non sit diuersarum partium, & Deo volēte, corpus ecclesię indiscerptum conseruabimus, vt tandem ad tribunal domini cum fiducia sistamur. HAEC aduersus dementiam Arii, Aetii, Eunomii, atq; adeo Sabellii, Photini, Marcelli, Paulique Samosatensis & Macedonii perscripsere. Similiter & nouationē Apollinaris planè abdicarunt. hac clausula, Etiam doctrinā humanitatis domini indeprauatam seruamus, neq; animę, neq; mentis expertem, nec imper- 1.Corin.1.b

ſectam admittentes carnis officium ac curam. A

Liber Synodicus Damaſi Romani Epiſcopi, contra Apollinarem & Timotheum. Cap. 10.

SEd & laudatiſſimus Damaſus poſtquā hāc ſectā exortam cognouit: nō ſolum Apollinarē, ſed etiā Timotheū diſcipulū ipſius exautoratos abdicauit. Eaq; de re certiores fecit per literas orientis rectores Epiſcopos, quas vtiliter narrationi inſerturus eſſe mihi ſum viſus. QVOD debitā reuerentiā apoſtolicę ſedi veſtra habet charitas, vobis filii chariſſimi præſtatis ipſi plurimū. Etſi enim in ſancta maxime eccleſia, vbi ſanctus Apoſtolus ſedēs docuit, nobis claui quē tenendū accepimus officiū incumbat, tamē inferiores tāto nos honore eſſe cōfitemur: ſed ideo quomodocūq; poſſumus damus operā, vt ad gloriā beatitudinis ipſius peruenire valeamus. Scitote igitur prophanū illū Timotheū diſcipulū Apollinaris hæretici, vnà cum impio dogmate, iādudū à vobis exautoratū, neq; nos credere reliquias doctrinæ illius decętero vſpiā valituras eſſe. ſin ille ſerpēs antiquus ſemel atq; iterum ictus ſuo quidē malo reuixerit, qui eiectus ex eccleſia quoſdā infideles letiferis venenis ſuis ſeducere conari non ceſſat: vos tamen iſtam tanquam peſtilentiā refugite, memores fidei apoſtolicæ, illius potiſſimum quæ Nicææ à patribus ſcripto expoſita eſt, & firmo in gradu fortiter ac immobiles manete, néue patiamini audiri à clericis aut laicis veſtris poſthac vaniloquia & exoletas quęſtiones. Iam enim ſemel formam protulimus, vt qui ſe Chriſtianum profiteatur ſeruet ea quæ ab Apoſtolis tradita ſunt, cum dicat ſanctus Paulus: Si quis vobis annūciat aliud quā accepiſtis anathema eſto. NAM Chriſtus filius Dei dominus noſter hūano generi per ſuā paſſionē abſolutiſſimā cōtulit ſalutem, vt hominē totū à peccato occupatū, à toto peccato liberaret. Hūc ſi quis aut deitatis, aut humanitatis minus habuiſſe dixerit, is plenus ſpiritu diabolico ſeſe gehēnæ eſſe filium prodit. Sed quid à me quæri Timothei exautoratiōe opus eſt? cum hic iudicio ſolii Apoſtolici pręſente & Petro Epiſcopo Alexandrinę vrbis vnà cū magiſtro Apollinari exautoratus fuerit, ſubiturus debita in die iudicii ſupplicia ac tormēta. Quod ſi aliquos ille leuiores adducit in ſentētiā ſuā, retinetq; ſpē quampiā, vera in Chriſtū ſpe vnà cū confeſſione mutata, quicūq; certe cū eo repugnare voluerit Eccleſiaſtico canoni, cū eodē quoq; interibit. Deus vos incolumes conſeruet filii chariſſimi.

(margin: ὅτι πάλαι τὸν — καταπληχθεὶς — Gal. 1. b — B)

Alius contra diuerſas ſectas. Cap. 11.

An. do. 384 COnfeſſio catholicę fidei, quam Papa Damaſus miſit Paulino Epiſcopo Theſſalonicæ in Macedonia. CVM poſt cōcilium Nicænū hic error natus ſit, vt prophano aliqui ore dicere audeāt, ſpiritū ſanctū natū eſſe per filium, exterminamus anathemate eos qui non liberrime ſpiritum ſanctum prædicant eſſe eiuſdem eſſentię ac potentiæ, cum patre & filio.

SIMILI-

A SIMILITER & eos qui secuti errorem Sabellii, eũdem esse patrem & filium asserũt. ANATHEMA infligimus Ario & Eunomio, qui quãuis differente oratione, simili tamen sententia, filium & spiritum sanctum creaturã esse asseuerãt. ITEMQVE Macedonianis qui de Ariana radice propagati, nõ impietatẽ, sed nomẽ aliud habẽt. NEC NON Photino qui renouans Ebiõis hęresim, Dominũ nostrum Iesum Christum ex sola virgine Maria confiteretur. SED & illos anathemate exterminamus, qui asseuerant duos esse filios, vnũ ante secula, & alterũ post assumptã ex virgine Maria carnẽ. Et illos, qui asseuerant pro anima rationali versatũ in carne humana Dei verbum: ipsum enim illud Dei verbum, nõ loco rationalis ac intellectualis animæ in corpore suo fuit, sed nostrã, hoc est rationalem ac intellectualẽ animã absq; peccato assumpsit & cõseruauit. ILLOS quoque qui asserunt verbũ Dei productione ac correptione à patre distingui, & substantia illud carere aut mortẽ obiturũ esse blasphemãtes. EOS vero qui de ecclesiis ad alias ecclesias trãsierint, tantisper pro alienis cõmunitati nostræ habebimus, donec in eas vrbes redierint, quarũ pręsulatus primũ accepere. SIN QVIS in alterius qui sedem mutauerit, locũ suffectus fuerit, reuersus ille prior in suam vrbem tantisper dignitate Pontificali priuatus esto, dũ successor ipsius obdormiscat in domino. SI QVIS nõ dixerit

B esse semper patrẽ, & semper filiũ, & semper spiritũ sanctum, anathema esto. SI QVIS nõ dixerit genitũ esse filiũ ex patre, hoc est, ex diuina illius essentia, anathema esto. Si QVIS nõ dixerit, verũ Deũ filiũ Dei, sicut verũ Deum patrem ipsius, & posse omnia, ac scire omnia, ac patri esse æqualẽ, anathema esto. SI QVIS dixerit in carne degentem filium dei, cũ in terris esset, in cœlis & cũ patre nõ fuisse, anathema esto. SI QVIS dixerit in crucis passiõe sustinuisse dolorẽ filium Dei deitate & non carne ac anima rationali, quã assumpserit in forma serui, vt sacra ait scriptura, anathema esto. SI QVIS nõ dixerit excruciatũ carne Dei filium, & carne mortem gustasse, fuisseq; primogenitũ ex mortuis, quatenus vita est & viuificus deus, anathema esto. SI QVIS non dixerit in carne quã assumpsit sedere ad dextram patris, in qua & venturus sit, iudicaturus viuentes & mortuos, anathema esto, SI QVIS nõ dixerit spiritum sanctũ ex patre esse vere ac proprie, sicut & filium ex diuina essentia Deũ Dei verbum, anathema esto. SI QVIS nõ dixerit omnia posse & omnia scire & vbiq; terrarũ adesse sanctũ spiritum, sicut & filiũ & patrem, anathema esto. SI QVIS dixerit spiritum sanctum facturam, aut per filium genitũ, anathema esto. SI QVIS nõ dixerit per filium qui carnem assumpsit, & sanctũ spiritũ patrem fecisse omnia, hoc est, visibilia & inuisibilia, anathema esto. SI QVIS non dixerit patris & filii & sancti spiritus vnã deitatẽ, potestatem, principatum, vnam gloriam, dominationem, vnum regnũ, vnam voluntatem,

voluntatē & veritatem, anathema esto. SI QVIS tres personas veras nō A dixerit patris & filii & sancti spiritus, semper viuentes, omnia continentes visibilia ac inuisibilia, omnipotentes, omnium iudices, omnia viuificantes, omnia creantes, omnia seruantes, anathema esto. SI QVIS non dixerit adorandum spiritum sanctum ab omni creatura sicuti & patrem & filiū, anathema esto. SI QVIS de patre & filio recte sentiat, de spiritu autem sancto rectam sententiam non habeat, is hæreticus est. Nam omnes hæretici de filio Dei & de sancto spiritu peruerse sentientes, in Iudaica ac gentili defectione esse conuincuntur. QVOD si quis Deitatem diuidit, vocans patrē Deū ex parte, & Deum filium & Deum spiritum sanctum, assereret que dici Deos non Deum in vna deitate & principatu, quam credimus ac nouimus patris & filii & sancti spiritus, cū sit Deus vnus in tribus substantiis: vel si quis distrahat filium cum sancto spiritu, vt solum patrem Deum dici, neque vnum credendū Deum arbitretur, anathema esto. NAM nomen Deorum angelis & sanctis omnibus à Deo concessum est: de patre autem & filio & sancto spiritu, quòd sint vnà & æquali Deitate, nō Deorum nomina, sed Dei nobis ostenditur, vt credamus nos baptizari in patrem & filium & sanctum spiritum, & non in angelorum neque archangelorū nomina: sicut hæretici Iudæiue, aut gentiles delirātes. HAEC igitur salus est Christianorum, vt credētes trinitati, hoc est patri & filio sancto spiritui, & B baptizati in eandem vnam deitatem & principatum, & diuinitatem, & essentiam, ita in ipsum credamus. ATQVE hæc superstite adhuc Gratiano gesta sunt.

Mors Gratiani & Tyrannis Maximi. Cap. 12.

An. do. 386 SEd postquā hic bello inuictus moderatusq; ac iustus rector ciuitatum, insidiis circumuentus mortem oppetiit, nullis relictis liberis hæredibus imperii, sed fratre superstite admodū adolescētulo, patri cognomine, inuasit Maximus quidā, Valentiniani adolescentia spreta, occidentalē principatum. Eo tempore Iustina magni Valentiniani cōiunx mater adolescētis, accepta iam pridem semina Arianę doctrinæ, filio suo detexit. Cùm enim ardorē fidei nouisset mariti sui, toto illius vitæ tēpore occultare studuerat, pūeri aūt mētē tenerā ac flexibilē esse vidēs cōfidenter illi fallaciā admouit. Qui ratus subiectionem maternā vtilitatem complecti, inescatus enim naturæ respectu, læti ferum non cernebat hamum.

De Iustina matre Valentiniani, & insidiis structis Ambrosio. Cap. 13.

PRimum omnium hac de re cum Ambrosio loquitur, ratus, si illū in sententiam suā perduxisset, facile aliis superiorē se futurum esse. Sed hic in memoriam reuocabat Valentiniano paternam pietatem, hortabaturque vt hæreditatem relictā retineret indeminutam: exposuit etiā ei dogmatū diuersitatem, docuitq; hæc cū dominica doctrina & apostolico præconio

congruere:

A cōgruere:illa vero penitus cōtraria & spirituali sanctioni esse aduersa. Sed adolescēs,nēpe adolescens,& quem mater ductaret,nō modo non admittebat hęc dicta,sed etiā ira exarsit,ac cēturiis grauis leuisq; armaturæ ecclesiæ septa cinxit:quibus cū magnus ille triūphator nihil perterreretur, pro laruis enim hæc putabat quæ aliqui adolescentulis obiiceret:tum planè indignatus iubet illum sacris prodire foribus. At Ambrosius equidē hoc, inquit,mea sponte facturus non sum, neque prodam lupis stabulum ouium mearum,nec tradam templū blasphematoribus numinis,verū si me occidere decretū tibi est,hic intus ensem hastamúe in me defigito,talis etenim perquàm mihi grata mors est futura.

Quæ significarit Maximus Tyrannus Valentiniano iuniori. Cap.14.

CVm autem multum abiisset temporis,resciuit Maximus quæ audacissime aduersus vocalliss. præconem veritatis mota fuerant, perque literas hortatus est Valentinianum,vt bellum aduersus pietatem omitteret,néue proderet paternam pietatem,addidit & belli minas nisi pareret: quinetiam orationem re ipsa confirmauit,coactumq; exercitum Mediolanū versus duxit,vbi degebat Valentinianus :qui cognito aduentu illius,in Illyricum fuga se contulit, doctus experientia quem sibi fructum materna consilia attulissent.

B De scriptis Theodosii imperat.super eadem re. Cap.15.

THeodosius vero laudatissimus,vbi didicit,quę Imperator fecisset & quę scripsisset tyrannus ,misit literas fugato adolescenti , quibus illi mirum esse negabat oportere,si cum Imperatore timiditas,vires vero cum tyranno copularentur.Pietati enim legislatorem pietatis fauere,atque tales literas misit cum longe abesset. Verum iam fugæ Valentiniani nuntio accepto,accinctus ad ferendas illi suppetias:& conspicatus in suo regno eū qui proprium retinere nō potuisset,primum quidem mentem ipsius est medicatus,morbumq; contractum impietatis repulit,& eum ad paternam pietatem reduxit.Deinde bono animo illum esse iubens,exercitum in expeditionem contra tyrannum educit,adolescentiq; interfecto tyranno,Imperium incruentum restituit.Nam iniuriam Gratiano facere se,neque fœdere cum illo icto stare rebatur,nisi pœnas cædis exegisset ab interemptoribus ipsius.

De Amphilochio episcopo Iconii. Cap.16.

AD Theodosium autem reuersum accessit admirabilis Amphilochius cuius sæpe meminimus,supplicans Imperatori vt Arianorum cœtus ex vrbibus eiicerentur , Hanc petitionem Imperator quòd nimis duram crederet,non admisit.Tum igitur sapientiss. Amphilochius siluit excogitata memorabili arte.Introgressus enim in Regiā conspicatusq; astantē Imperatori filium Arcadiū,qui Imperator paulò antè fuerat designatus , ipsum quidem

quidem Imperatorem de more salutauit, nullo honore habito filio. Ibi Imperator obliuione Amphilochii hoc factum arbitratus, iubet eum & ad filium suum accedere illumque osculari. Cui Amphilochius satis respondit esse, quòd ipsi honorem habuisset, quapropter indignatus Imperator neglectionem filii sui insectationem interpretabatur. Ibi deinceps sapientiss. Amphilochius propositū facti sui declarauit, & cum clamore, Imperator, inquit, ita ne fers grauiter neglectionem filii tui, tamq; vehementer succēses contumeliosis erga illum? Persuadeas igitur tibi omnipotentem quoq; Deum odisse blasphematores vnigeniti filii sui, esseq; eis infensum tanquā ingratis erga saluatorem & benefactorem suum. His intellectis cum admiratione dictorum factorumq; legem statim scribit Imperator, qua hæreticorum cœtus prohiberentur. Sed enim vniuersas communis hominum hostis plagas vitare facile non est. Sæpe enim qui impuritatis morbum declinarunt, cupiditatis in laqueum incidunt. Siq; forte & de hoc sese expedierint, prope est inuidiæ fouea, Qua sane & ipsa saltu superata, explicata tū retia iræ obuiam habet, atq; alias innumerabiles tendiculas hominibus ille disponit perniciosæ venationis suæ. Ac habet quidē perturbatiões corporales administras fraudum qua animam impetere solet. Solius autem est mentis victoria, qui vigilantia sua & diuino motu facile reprimit impetus istos. Admirabilis igitur Imperator neq; ipse humanę naturæ expers perturbationibus non caruit, iustæq; iræ accedens immoderatio ad crudele & iniquum vitium hunc appulit, quod & ipsum eorum qui hęc legent vtilitatis gratia narrabo. Non enim tantum reprehensionem admirabilis Imperatoris, sed & memorabilem complectitur. A B

De cæde Thessalonicensi. Cap. 17.

Anno do. 390 THessalonice vrbs est maxima & populosa. Eà censetur cum gente Macedonum, sed primaria est in Thessalia, Achaia aliarumque non paucarum gentium, quæ prætori Illyrico subiiciuntur. In ea seditione orta Magistratus aliquot obruti saxis, & cōtumeliose tracti fuerāt. Hoc accepto nuntio victus magnitudine iræ Imperator, neque ratiōe illius impetu refrenato, vindicationis arbitrium furenti animo permisit. Quā potestatē hic nactus, quasi sui iuris ac Tyrannus, ruptis habenis iugoq; ratiōis abiecto, iniustos in vniuersos nudauit enses, innocentum cum reorum cæde confusa. Septem enim milia hominum iugulata perhibentur, non iudicio condēnata sententiaq; in sceleris perpetratores promulgata, sed quasi in messe cunctis instar aristarum consectis.

Libertas Ambrosii & pietas imperatoris. Cap. 18.

Anno do. 391 HAc cognita lamētabili calamitate Ambrosius, cuius iam sæpius mentionem fecimus, ingressum Mediolanum imperatorem voletēq; more solito in diuinum intrare templum ante vestibulum occurrēs procedere

vlterius

A vlterius tali oratione vetuit. Videre neſcire imperator quanta magnitudo ſit à te patratæ cædis. Neq; ira fœdata expendit ratio, vt opinor, quid fueris auſus. Ac fortaſſe principatus imperii non patitur à te peccatū agnoſci, ſed poteſtas rationi ſeſe opponit. Scire tamē debes quæ natura noſtra, quodq; mortalis hęc ſit ac fluxa, eſſeq; generis noſtri principiū puluerē vnde extiterimus, & in quē ſimus relapſuri. neq; par eſt vt deceptus floriditate purpuræ ignores imbecillitatē corporis quod hac tegitur. Subiectos habes Imperator cōiunctos tecum genere, ſed & ſeruitio: vnus eſt enim dominus ac imperator huius vniuerſitatis fabricator: proinde quibus oculis intueberis cōmunis Domini ædē, aut quibus ſacrū pauimentū calcabis pedibus? Iſtas ne adhuc ſtillātes iniuſtæ cædis cruore manus extendes, & iis ſanctiſſ. Domini corpus prehendes? Vel tum precioſum illum ſanguinem admouebis ori tuo, qui tantū effuderis ſanguinis dictato furentis animi? Quapropter diſcede, neq; velis priorē iniquitatē hac alia iniquitate augere, neq; detrectes vinculum quod ipſe omnium Dominus deſuper approbat, Modicum hoc quidem eſt, & ſanitatem cōciliat. His motus verbis Imperator, qui in ſacra educatus doctrina ſciret quæ ſacerdotum quęq; Imperatorū eſſent officia cum gemitu ac lachrymis in Regiā reuertitur. Longo autē tēpore poſt octo enim mēſes abierāt, venerat natalitiū ſaluatoris noſtri feſtum. At Imperator in Regia ſedebat lamētans, & lachrymarū impendens ſtillicidia.

B Quo animaduerſo Ruffinus, qui tūc Magiſter, cuiq; propter familiaritatē liberius cum Imperatore loquēdi poteſtas eſſet, accedit & requirit lachrymarum cauſam. Tum imperator acerbe eiulans & largius lachrymas profundens, Tu quidē Ruffine, inquit, ludis. Meorū enim malorū ſenſu haud tangeris. Ego vero gemo lamētorque in conſideratione calamitatis meæ, quod cū ſeruis ac mendicis pateat Diuinū templum, illiq; libere ad deprecādū Dominum ſuū ingrediātur, mihi cum illud inacceſſum, tum inſuper & cœlum occluſum ſit. Memoria enim teneo Dominicam vocem quę manifeſte dicit, quęcunq; ligaueritis in terra, is & in cœlo erit ligatus. Ibi Ruffinus. Ad pontificē igitur, ſi placet, curram, precibuſq; eum adducā, vt ſoluat vincula tua. Non flectetur, inquit Imperator, Nota eſt enim mihi iuſtitia ſententię Ambroſii, neq; ille reuerentia Imperatoriæ poteſtatis diuinā tranſgreſſurus eſt legem. Inſtante autē Ruffino, & copioſa oratiōe pollicētem Imperatori placationēm Ambroſii, iubet eū ire celeriter Imperator, & ipſe paulo poſt ſpe inductus ſequitur, promiſſionibus Ruffini fretus. Sed diuus Ambroſius conſpecto mox Ruffino, canum, inquit, Ruffine imitaris impudentiam, tantæ enim cædis conſiliarius, frontem perfricuiſti, & abiecto pudore neq; erubeſcis, neq; formidas in tanta aduerſus imaginem diuinam admiſſa rabie. Supplicante autē Ruffino, & dicēte Imperatorem aduenturū eſſe, diuino feruore Diuus Ambroſius flagrans, ego quidem

Magiſter ſeu præpoſitus palatij.

tibi prędico,inquit,Ruffine,ad diuina me illum vestibula admissurum nó A esse:sin mutauerit Imperiũ in Tyrannidem,cum voluptate & ego cædem sustinebo.His auditis fecit per quendã Ruffinus Imperatorem certiorem de voluntate pontificis,hortatus vt intra Regiam se contineret: sed Imperator nuntio in medio foro accepto,ibo, inquit, & meritas sufferam insectatiões. Cum autem peruenisset ad septa sacra,ipse quidem in templum non est ingressus,sed accedens ad Pontificem,qui in ędicula salutatoria de sideret,obsecrat vt vinculis se exoluat. At Ambrosius tyrannicum aiebat esse aduentum ipsius,& insanire aduersus Deum Theodosium, cóculcantem leges diuinas.Imperator vero:Minime ego,inquit,contra legum sanctiones me effero,neq; contẽdo inique sacra intrare vestibula,sed te oro vt vinculis me exoluas,vtiq; tibi in mentẽ veniat clemẽtia cómunis domini, neu ianuam mihi occludas,quam omnibus qui pœnitentia ducerẽtur ipse dominus aperuit.Quam igitur pœnitentiã,inquit pontifex,ostendisti post tantum scelus,aut qua medicina curasti grauissima vulnera? Tuum,inquit Imperator,fuerit medicinã tẽperare,& curare grauissima illa vulnera, meum vero iis quę adhibeantur vti. Tum diuus Ambrosius:quoniã tu quidẽ, inquit,iudicium iracundiæ permittis,neq; ratio,sed furens animus senten tiam pronuntiat.scribito legẽ qua iracundiæ suffragia irrita & superuacua reddantur,maneátq; dies triginta perscriptæ sententię cędiũ & publicatio B num bonorũ,operiẽtes iudicationẽ rationis.Præteritis autẽ his diebus exhibeant tibi scriptores sentẽtiæ tuæ imperatũ sibi opus,Tum sedata ira sola ratio iudicio suo sententiã illam expẽdere,& iusta ne sit an iniusta intelli gere poterit.Quòd si iniustam deprehenderit, nimirũ perscriptio illa dilacerabitur:sin iustã, corroborabitur, neq; nocuerit dierum numerus rectæ sentẽtiæ.Hæc admissa probataq; institutione legem statim perscribi præcipit,& manus suę subscriptione confirmat. Ita demum diuus Ambrosius vinculis ipsum exoluit:& tẽplũ introire fideliss. Imperator ausus,non stans neq; genibus flexis supplicabat Domino, sed pronus humi stratus, Daui-
Psalm 118 dicã vocẽ emittebat:Agglutinata est pauimẽto anima mea, viuifica me secũdũ verbum tuũ,manib.capillũ vellens & frontẽ percutiens,ac guttis lachrymarũ pauimentũ rigãs dari veniã sibi petebat. Cũ aũt iam tẽpus aduenisset,quo ad sacrã mẽsam munera offerrẽtur, surrexit similiter plorãs, & ad sacrariũ accessit,& post oblationem,vt consueuerat,intra cãcellos re stitit.Ne ibi quidẽ tacuit magnus Ambrosius,sed demõstrauit illi discrimina locorum,primũq;,nũquid vellet interrogauit.Cui Imperator cũ respõdisset expectare se cõmunicationẽ diuinorũ mysteriorũ,hęc illi per prima riũ Diaconum suũ mandat:Interiora,ô Imperator, solis sacerdotibus patent,reliquis vero omnibus inaccessa & intacta,proinde exi, & cõmuniter cum reliquis assiste:nam purpura Imperatores non sacerdotes facit. Hanc quoque

A quoq; institutionẽ libẽtib. animis admisit Imperator, renũtiariq; illi iussit, non audaciæ proposito intra cancellos se remãsisse, sed quòd hũc morem Cõstãtinopoli esse sciret, sed & pro hac illi, inquit, medicatione, gratiam ago. Tali tantaq; virtute & põtifex & Imperator erãt illustres. Nã vtrunq; ego admiror, illius quidem libertatẽ, huius vero obedientiã: itemq; feruoris flammas illius, & huius fidei puritatẽ. Cæterũ prȩscriptionẽ pietatis acceptam à magno Pontifice reuersus Constantinopolim quoque seruauit. Nã innitatus in ædem sacrã à quadã diuina festiuitate, oblatis ad sacrum altare muneribus, statim exiit: cui cũ Nectarius illius tẽporis præsul, mandasset, cur nõ interius remãsisset: vix, ĩquit cũ gemitu, perdidici discrimẽ inter Imperatorem ac sacerdotem, vix inueni doctorẽ veritatis, solum enim noui Ambrosiũ dignũ Episcopi nomine. Tãtopere prodest reprehẽsio quam vir splẽdens virtute admoneat. Sed alia quoq; occasio vtilitatis Imperatori oblata fuit. Nam matrimonii cum eo copulata iugo, non desinebat diuinas illi suggerere leges, quibus prius ipsa se exquisite instruxerat. Neq; enĩ Imperii principatu extollebatur, sed multo magis diuinũ desideriũ inflãmabat. maiorẽ enim reddiderat amorẽ Domini beneficii sibi collati ãplitudo. Mox igitur omni cura complexa est corpore mutilatos & labefactos omnibus membris, non quidem vsa seruorum neque satellitum ministe-
B rio, sed ipsa executrix huius rei ad diuersoria illorũ vadẽs, & singulis necessaria suppeditãs. Eodem modo & ecclesiarũ hospitia visens, decumbentes opera sua medicabatur, & ollas ipsa prehendens & iuscula degustans, & patinas deferẽs, & panẽ frãgẽs, & epulas prȩbẽs, ac pocula eluens, aliaque faciens omnia quæ putantur esse opera seruorum atque ancillarum. Hanc operam suam inhibentib. dicebat, largitionem auri opus esse Imperii, se vero pro ipso Imperio operã suam offerre ei à quo fuisset collatum, frequenter etiam cõiugi suo dicebat. Semper tibi marite cogitandum, Quis olim fueris, & quis nunc sis. Nam in horum crebra recordatiõe erga benefactorem ingratus nõ es futurus, sed acceptum Imperium legib. administrabis, & cum hoc coles eum qui cõtulit. Hæc semper memorãdo sata mariti pulcherrime ac vtilissimè, quasi rigabat. Ipsa quidẽ ante illũ mortem oppetiit Cumq; nõnnihil temporis post eius mortem transiisset, quiddam accidit, quo Imperatoris erga ipsam amor declaratus fuit.

De Placilla Augusta. Cap. 19.

Assiduitate bellorum coactus Theodosius, tributum ciuitatibus extraordinarium imperauit. Hoc nouum vectigal non tulere Antiocheni: cũ que plebs cerneret suspendi eos à quibus tributum exigebatur, cum alia aggreditur quæ facere solet, turba occasionem nacta seditionis, tum laudatiss. Placillȩ (hoc enim Reginæ nomen fuerat) æream statuam demolitur, & per magnam partem vrbis trahit. Quibus cognitis Imperator, pro eo ac

æquũ erat, valde iratus priuilegia ciuitati illi ademit, & prĩcipatũ vicinæ at A tribuit ciuitati, quòd illos ægerrime laturos esse existimabat. Diuturna enĩ erat cõtentio inter Laodicenos ac Antiochenos: sed incensurum se quoque vrbem, & dissipaturum, vt vicus redderetur, minabatur. Magistratus etiam quosdam in ipso deprehensos facinore necauerat, antequã Tragœdia Imperatori innotesceret.

Seditio Antiochena. Cap. 20.

HAEC omnia quidẽ imperabãtur, sed peracta nõ sunt, impediẽte lege, quam ferri ab Imperatore curauerat Magnus Ambrosius. Cum autem aduenissent, decreta minarũ afferẽtes, Elebachus qui tũ Dux esset, & Cæsarius præfectus Regię, hunc gerentem honorem Romani Magistrum vocãt, omnes in metu erant, minas exhorrẽtes. Sed qui tũ ad montis radicem degebant, pugiles virtutis, multi tẽpore illo ac præstantiss. varias monitiones hortationesq; admouerũt viris illis. Macedonius aũt diuiniss. cõmunis vitæ ignarus, Diuinæ etiã scripturæ prorsus imperitus, ceterũ in mõtiũ verticib. manẽs, dieq; ac noctu sanctas preces offerẽs omniũ saluatori, nequaquam Imperatoris ira territus, neq; cõsiderata potestate legatorũ, in media vrbe prehẽsa vnius chlamide ambos de equis iubet descẽdere. At illi paruulũ senẽ viles panniculos amictũ cõspicati, primum despicere: mox ductoribus quibusdã significãtibus qua vir ille esset virtute, de equis desiliunt, & B contactis genibus eius, veniã orant. Tũ ille diuina refertus sapiẽtia, hac est erga eos oratione vsus. Nũtiate ô amici Imperatori, nõ Imperatorem esse solũ, sed hominẽ quoq;, proinde nõ Imperiũ tantũ, verum etiã naturã illi considerandã esse: cũ enim sit homo, cõmunis generis subditos habere. Naturam aũt humanã ad imaginẽ & similitudinẽ diuinã esse perfectã. Quare ne tam crudeliter ac immaniter imaginẽ Dei iugulari præcipiat, irritaturum enim fabricatorẽ illius imaginis supplicio: quin & hoc cogitet, hæc ab eo tã iracunde æreæ imaginis respectu geri. Quantũ autẽ intersit, inter inanimẽ ac animalẽ, viuẽtẽq; & rationis compotẽ, nemini, qui quidẽ excors nõ sit, obscurũ esse possit: prĉterea & hoc ei veniat in mẽtẽ facile nobis esse pro vna ærea imagine multas restituere. Ipsum vero facere non posse, vt vnũ saltẽ pilũ interemptorum fabricetur. Hæc cum audissent admirãdi viri illi ad Imperatorẽ statim detulere, restinctaq; est flãma iracundię ipsius, & loco minarũ priorũ excusationẽ scripsit, irẽq; suę causas reddidit. Non enim oportebat, ĩquit, si quid ego deliqui, tãta post mortẽ affici cõtumelia mulierem õni laude dignissimã. Sed aduersus me decebat armare offensos indignationem suam. Addidit, & hoc ægre se molesteque ferre, quod cognouerit nõnullos à magistratib. necatos. Hæc ego percensui, quòd laudatissimi illius solitariæ vitę cultoris libertatẽ obliuione inuolui indignũ iudicarẽ, & vt ostenderem legis vtilitatẽ quã sua hortatione perscribi magnus

Ambrosius

A Ambrosius curauerat. Hinc transtulit Imperator fideliss. aduersus errorē Græcorū studiū suū, legesq; scripsit, quib. mādabatur destructio lucorū simulachraliū. Cōstātinus enim magnus digniss. omni laude, qui primus exornauit imperiū pietate, cū adhuc insanire cerneret orbē terrarū, interdicto suo sacra dęmonū prorsus sustulit, fana tamē nō subuertit, sed inaccessa esse voluit. Huius filii & ipsi paternis vestigiis institerāt. Verū Iulianus impietatem renouauit, & antiquæ deceptionis succēdit ignē. At Iouinianus imperiū adeptus, rursus simulachrorū cultū prohibuit. Et Valētinianꝰ. magnus iisdē legib. Europā gubernauit. Valēs vero cūctis aliis quā delegissent, religionē, eiusq; cultū permisit, cū solis autem propugnatorib. dogmatum apostolorū bellare nūquā cessauit. Toto igitur tēpore ipsius imperii, & in aris ignis ardebat, & simulachra libatiōib. ac sacrificiis honorabātur, & in foro publica epula dabātur, & initiati orgiis Bacchi cū parmis cursitabāt, canes discerpētes, insanientes, bacchātes, peragētesq; & alia quib. illorum magistri festa celebrātur. Hęc omnia cum fideliss. Imperator Theodosius comperisset, funditus euulsa obliuioni dedit.

De subuersione fanorū simulachralium in toto orbe terrarū. Cap. 21.

SEd Pontificum primus opt. Marcellus vsus armis legis cōmissæ sibi vrbis fana subuertit, magis quidem fiducia erga Deū, quā copiosa manu B vtēs. Cuius & ipsum dignū memoria factū narrabo. Mortuo Ioāni Apamenorū Episcopo, cuius & supra memini, surrogatus fuerat diuus Marcellus ferués spū, iuxta apostoli sanctionē. Venerat aūt Apameam prætor orientis, cū tribunis duobus, & copiis eorū, tum multitudo metu militum quieta fuit. Ipse prætor aggressus Iouis fanum ingens, & multis ornamentis varium, euertere, cum mirum in modum compactū firmumq; inuenisset, neminem omniū hominū arbitrabatur lapidū dissoluere cōcinnationē posse. Maximi enim erāt, & inter se mire coaptati, atq; insuper ferro plūboque reuincti. Hac perspecta prętoris desperatiōe, ad alias illū vrbes dimisit, ipse vero Deū orabat, vt viā destructiōis demōstraret, Mane igitur quidam vltro ad eū venit, neq; ædificator, neq; lapidicida aliūdue opificiū doctus, sed saxorū tantū ac lignorum baiulus: is igitur pollicetur Marcello, facile se fanū euersurū esse, duorū tātū, qui opus facerent, mercede petita. Quam cum diuus Pontifex daturū se promisisset, tale homo ille molitur. Subiecta tēpli quatuor lateribus porticus, cumq; ea ipsum arduum concinnatū erat columnæ vero hāc sustinebant ingentes, & ad templi spatium cōgruente mēsura, singulæ explentes circulū cubitorū sedecī: saxi natura validissima nō facile cedebat vllis fabrorū ferramētis: has singulatim circūfossas subiecta oleagini ligni fulciebat substructione, atq; ita ab vna ad aliam trāsibat, donec tribus colūnis foueas circūdaret, tum vero subiectis lignis immisit flammam: sed hanc pro natura sua dæmonis cuiusdā atrum spectrum ab-

sumere ligna non sinebat,sed resistebat ignis efficaciæ,Cũ igitur multiplicẽ inflãmatiõis inutilẽ conatũ experirẽtur,faciũt ea de re certiorẽ pastorẽ, qui tũ forte in meridie acquiescebat. Qui statim ad diuinũ tẽplũ decurrẽs in vasculo aquam iubet afferri,qua supposita sacro altari,ipse in faciem humi prostratus,benigno supplicabat Domino,ne vlterius progredi dæmonis Tyrãnidẽ pateretur,sed vt & infirmitatẽ illius detegere,& suã potentiã demõstrare vellet,ne qua hinc maioris detrimẽti occasio infidelib. existeret.Hęc & alia huiusmodi precatus,figura crucis aquæ indita,Equitiũ quẽdam Diaconali honore fide ac feruore munitũ aquã sumere iubet,& velociter currere, ac delatã ad flãmam illi aspergere.Quo facto, cõtactus aquæ impatiẽs dęmon aufugit,at ignis cõtraria sibi aqua quasi oleo excitatus ad ligna statim adhęsit,& tẽporis momẽto absumpsit, cũ colũnæ sublatis è medio fulcimẽtis,cũ ipsæ collapsæ sunt, tũ secũ aliarũ duodecim ruinam traxere,tẽpliq; pars quæ cum columnis fuerat coniuncta,vna corruit illorum pondere conuulsa:fragor autem totam vrbem peruagatus, erat enim ingens,cunctos ad rei spectaculum conuocauit,ac comperta fuga aduersarii dęmonis ad laudem omnipotentis Dei linguę illorum incitantur: atq; diuus pontifex,& alia fana diruit,de quo cum alias multas habeam, & quidẽ admirabiles narrationes:(literas enim ad victores martyres dare,& ab ipsis accipere consueuerat,& tandem ipse quoq; martyrii corona fuit redimitus)eas nunc persequi supersedebo, ne lõgitudine expositiõis lectorib. fastidium creetur,atque hinc ad alia nunc transibo.

De Theophilo Alexandrino Episcopo,& in destructione fani quid acciderit. Cap.22.

Anno.do.403 Athanasio memorabili illi admirandus successerat Petrus, Petro Timotheus,Thimotheo Theophilus,vir magna intelligentia,animique fortitudine præditus.Hic vrbem Alexandrinorũ fraude simulachrorum liberauit,nõ enim fana modo funditus euertit,sed fallaciũ etiam sacerdotũ deceptis nudauit molitiones:illi enim æreę aut ligneę materię excauatas effigies ad parietes applicauerant,sic vt his dorsa illarũ admota essent,per muros vero occultũ iter patebat,qua de adytis progressi irrepere intra ipsas effigies possent,atq; ita de illis quęcunq; volebãt,proloquebãtur, parebãtq; omnes dicto,qui audierant talibus imposturis circũuenti.In hac igitur sua populatione sapientiss.Põtifex populo fraudes istas demonstrauit. Ingressus autẽ templum Serapidis,quod fuisse in toto orbe terrarum maximum ac ornatiss.à quibusdã perhibetur,vidit signũ ingens,cuius oẽs magnitudine percellerentur.Ad quã accedebat falsa persuasio vulgi,terrę si quis propius adiisset,motũ exoriturum,& omnia occidione interitura esse.Hos ille sermones pro anicularum ebriolarum fabulis ducebat, spretaq; mole signi vt exanimi,quendam,qui cum securi astabat,infligere vehementem ictum

Serapidi

A Serapidi imperat,quo feriente clamor omniũ de vulgata formidine existe re.At Serapis plaga accepta,neq; dolere,quòd esset ligneus,neq; vocẽ emit tere,animæ nimirum expers.Tum capite detruncato gregatim mures prorupere:fuerat enim ille Aegyptiorum Deus musculorũ domus: atq; ita frustulatim dissecto signo,alias quidem partes concremarunt,caput vero traxere per totam vrbem,aspectantib.iis qui quondam adorarant,& infirmitatem ipsius iocis insectantib.ad hunc modum omnia vbique terra,mariq; fana simulachrorum fuerunt destructa.

De Flauiano Episcopo Antiocheno & dissensione occidentalium propter Paulinum. Cap.23.

ANtiochiæ autẽ in præsulatu successit,Magno Meletio Flauianus qui cũ Theodoto tot certamina pro salute ouium subierat. Voluerat quidem Paulinus inuadere ducatum ecclesiæ illius, sed refragatus fuit sacerdotum cœtus,quòd eum qui Meletii consilium respuisset, mortui solium capessere negarent oportere:esseq; æquum,vt pastor crearetur Flauianus,multis cõspicuus laborib.quiq; nullum pro omnib. periculum adire vnquã recusasset.Hoc factum orienti diuturniss. odium Aegyptiorum Romanorumque excitauit:neq; enim inimicitię istę vnà cum vita Paulini sunt extinctę,sed post eũ obtinente soliũ ipsius Euagrio,indignationẽ erga Flauianũ suã re-
B tinuerunt,quãuis Euagrius cõtra legẽ ecclesiasticã ad illam dignitatẽ prouectus fuisset,Solus enim eũ Paulinus multis canonib.præteritis creauerat. Nam nõ permittunt hi morituro suffectionẽ,ac cunctos prouinciæ iubent cõuocari Episcopos,creariq; vetant vllũ,nisi tribus Episcopis præsentibus. Sed horũ illi nihil scire volebant,cõmunitatẽq; admittebãt Euagrii,& aduersus Flauianũ exasperabant Imperatoris aures.Interpellatus enim sępenumero Imperator tandẽ Cõstãtinopolim venire,indeq; Romã proficisci illum iubet.Euagrius vero quod hyemẽ esse diceret,pollicitus se primo vere imperatũ facturũ,reuertitur in patriã.Sed cum Romani Episcopi,non admirabilis modo Damasus,verũ etiã successor illius Siricius,& huius Anastasius piũ Imperatorẽ vehemẽtius aggrederentur, quòd diceret Tyrãnos eũ sibi aduersantes euertere,sed audaces cõtra Christi leges impunitos esse pati,rursum accersitũ illum cogere cœpit,vt Romã proficisceretur.Tũc sapientiss.Flauianus cõsueta libertate vsus,si qui Imperator,fidẽ meã,inquit, culpant,tanquã peruersam,siue aiunt Põtificatu indignã vitã meam, ipsis vtar accusatoribus meis iudicibus, & stabo sententia illorum quãcunque tulerit:sin disceptatio est de solio & præsidẽtia,neq; ego iudicium moror, neq; cũ volẽtibus vsurpare dimicabo,sed recedã,meq; pręsulatu abdicabo. Quare tu Imperator soliũ Antiochię cõmitre cuicũq; libuerit.Tum Imperator admiratus eius fortitudinẽ ac sapientiã,in patriã ipsum reuerti,& cõmissam pascere ecclesiam iubet.Ac multo sane tẽpore post,eædem rursum

ad Imperatorē Romæ accusationes Episcoporū delatæ sunt, quod Flauianum ferret A, neq; eius Tyrannidē opprimeret. Ibi Imperator, quod Tyrannidis genus dicere eos iubet, quasi ipse Flauianus esset, nam patrocinium se Flauiani suscepisse. Cumq; illi se cum Imperatore disceptare negarent posse, Imperator eos hortari, vt deinceps coniungerent ecclesias, & cōtētiones ponerent, stultasq; litigationes extinguerent. Nam Paulinum dudum mortuum, ac Euagriū nō peruenisse vera via ad præsulatū. Tum cunctas orientales ecclesias Flauiani præsulatū defendere, præterq; has habere etiā coniunctas cōmunicantesq; omnes Asiaticas & Ponticas, atq; etiam Thracias, quinetiam toti Illyrico persuasum esse vniuerso oriēti præsidere Flauianū. Hac monitione admissa promittunt occidentales Episcopi posituros se inimicitias, & si legationē mitteret Flauianus, audituros. Misit igitur diuus Flauianus Romam laudatos Episcopos quosdam, itemq; presbyteros ac diaconos. Horum omnium erat princeps Acacius pastoralem curam Berrœæ in Syria sortitus, omnibus in terræ, marisq; locis celeberrimus, Hic vnà cum aliis profectus Romam, longas istas inimicitias post annos decē & septem sustulit, & pacē cōfecit ecclesiis. Quo cognito & Aegyptii deleto odio cōcordiam sunt amplexi. Eo tempore Romanæ ecclesiæ ductor erat Innocē-
An.do.404. tius, Anastasii successor, vir prudentia, sapientiaq; clarus: Alexandrinæ vero Theophilus, de quo & supra mentio habita est.

Tyrānis Eugenii & victoria Theodosii in fide. Cap. 24. B

An.do.397. Atque hoc modo fideliss. Imperator ecclesiarum pacem confecit, sed ante hoc tempus nuntiata Valentiniani morte, & Eugenii Tyrannide exercitum in Europam traduxit. Tum erat in Aegypto inter eos qui exercentur in philosophia religionis vnus Ioannes nomine, qui particeps gratiæ spiritualis multa rogantib. vētura prędicebat. Ad hūc misit Christi amans Imperator qui percunctarentur, de bello suscipiendo aduersus Tyrannos, fuitque ab eo incruenta prioris belli victoria prædicta, sed & altero superiorem futurum Imperatorem, verum post ingentem cædem. Hac ille spe missus, acie instructa cum hostib. confligit, & multis barbaricis auxiliis amissis, magnum numerum hostium confixit. Ibi cum Duces paucos superesse dicerent ad prælium instaurandum, consulerentq; differēdum bellum, ac primo vere exercitu coacto hostes obruendos esse multitudine, nequaquam placuit consilium fideliss. Imperatori: negabat enim tantum crimen salutari cruci adhærescere patiendum, & tantam vim tribuendā confessione sua Herculis simulachro, Nam Imperatoris crux, Herculis autē simulachrum hostiū copiis præferebatur. Quibus hac fide memoratis, cū reliquiæ exercitus tenues essent, & admodum animis omnes consternati, inuenta ædicu-
λιτανεία la deprecatoria in montis vertice vbi castrametabātur, totam noctem, in illa supplicans omnipotenti domino, cōsumpsit. Mane autem cum galli cantare so-

A tare solent, somnus præter sententiã eum inuasit, humiq; stratus videre visus est duos viros cãdidis vestibus, vectos equis albis, qui bono esse ipsum animo iuberét, & formidine pulsa cum illuxisset armatum exercitũ instructumq; educere ad pugnam: se enim missos opitulatores propugnatoresq; ipsius, esseq; vnum Ioannem Euangelistam, alterum Philippũ apostolum. Hoc viso conspecto à supplicãdo non destitit Imperator, sed maiore cum cura Deum precabatur. Idem visum & militi cuidam oblatũ fuit: qui cum Centurioni indicasset suo, adducitur ad Tribunum, & mox ad Ducẽ. Is rei nouitate motus Imperatori nuntiat. At ille non mea, inquit, causa hoc iste vidit, ego enim promissoribus victoriæ fidẽ habui: sed ne quis putaret hoc visum à me confictum esse qui tantopere cuperem confligere, itaque & isti demõstrauit opitulator Imperii mei, ne testimonii authoritas deesset narrationi meæ. Mihi enim prius hoc visum communis dominus obtulerat. Quare omni formidine abiecta propugnatores & principes belli sequamur, neque quisquam victoriã pugnantiũ multitudine æstimet, sed ductorum consideret quisque potentiam. Hæc & apud milites locutus, cõfirmatis omnium animis, copias de monte produxit. Tyrannus quoque de procul conspecto hoste quem pugnaturum cerneret, suos instruit, ipse collem occupat, iubetq; Duces viuentem vinctumque Imperatorem sibi adducere, Moribundus enim & cupidus, inquit, vitæ finiendę, nobiscum ille congre- ἀκριτῶς

B ditur. Sed iam ordinibus constitutis, multis partibus vincebant hostes numero, & Imperatoris copiæ ita constiterant, vt posse numerari viderentur. Cumq; iam pugna vtrinq; inciperet & tela coniicerẽtur, manifestam promissionis suæ fidem fecerũt propugnatores illi. Coorta enim vis contraria hostibus venti, auertit sagittas illorum & balistas ac hastas, neque vllius teli vsus erat, neque vel legiones vel sagittarii vel funditores nocere Regis poterant copiis: quin etiam illatus puluis ingens in ora hostium, oculos aperire non sinebat, cogebatq; defensionem palpebrarum ad oppugnatos illos adducere. At Regius miles nullo affectus tẽpestatis tantæ detrimento, confidenter ad cædem hostium grassabantur. Qua re animaduersa & perspecta diuina opitulatione, abiectis armis ad petendam salutem hostes cõuertebantur. Quam leni animo Rex concedens celeriter adducere ad sese Tyrannum imperat. Ibi illi procurrentes ad tumulum quem Tyrãnus insederat, ignarus omnium qui iam incitatos ac anhelantes aduenire cernẽs, speraret properare ad se nuntios victoriæ. Quærit igitur an ne & Theodosiũ vinctum, vt iussi sint, adducant. At illi, non eum quidem nos, inquiunt, sed ad ipsum te adducimus, hoc enim Imperiũ est vniuersum, hoc moderatiss. Ita locuti de solio abrepto vincula iniiciũt, & abducunt captiuum illũ qui modo tam magnifice fuisset locutus. Tum Rex in memoriã illi reuocata, delictorum in Valentinianum & impia Tyrãnide, & scelerato bello aduer

sus le-

ſus legitimũ imperium obiecto, etiam Herculis exprobrata imagine, & vana fiducia illius, iuſtam & legitimam contra eum ſentẽtiam pronuntiauit. Sic erat Theodoſius in pace & in bello. Qui & ſemper peteret diuinum auxilium & nunquam illo fraudaretur. A

Mors Theodoſii Imperatoris. Cap. 25.

An. do. 397. HAnc victoriam adeptus ægrotare cœpit: tum filiis Regnum ita diſtribuit. Maiorem natu ſibi in Imperio ſuccedere, minorem vero Europæ tenere ſceptra ſtatuit: vtrunq; hortatus vt pietatem perfectam cuſtodirẽt. Hac enim & pax, inquit, conſeruatur & bella conficiuntur, & hoſtes dantur in fugã, & trophæa excitantur, & conciliatur victoria. Inter hęc ille monita, animã efflat relicta ſempiterna ſui memoria ſuperſtite. Atq; illi patri & in regni & in pietatis hæreditate ſucceſſere.

De Honorio Imperatore & Telemacho monacho. Cap. 26.

NAm & Honorius Europæ regno ſuſcepto antiquum morem Romæ digladiandi ſuſtulit. Cuius rei hæc fuit occaſio. Proficiſcebatur ab oriente Telemachus quiſpiam, qui in religione ſolitaria vita exerceretur, venitque ita Romam, vbi forte abominandum ſpectaculum iſtud edebatur: deſcendit tum & ipſe in circum, ac dirimere concurſum, & infeſta arma tentauit. At ſpectatores cædis, furore perciti ſitientis cruorem dæmonis lapidibus obruũt moderatorem pacis. Hac re cognita, Rex mirificus inter hunc quidem victores martyres referri, illud vero nefarium ſpectaculum intermitti, imperauit. B

De Arcadio Imperatore & ordinatiõe Ioãnis Chryſoſtomi. Cap. 27.

COnſtantinopoli autẽ mortuo eccleſiæ illius paſtore Nectario, Arcadius cuius eius partis eſſet Imperium, certior factus in numerum acceptũ presbyterorum Antiochenſium, clarum orbis terrarum lumen Ioannem, accerſitum ipſum curauit à collectis Epiſcopis gratiæ diuinæ admoneri, & An. do. 401. paſtorem maximæ vrbis declarari. Quod vnum factum ſatis ſuperq; oſtẽdere Regium erga diuinas res ſtudium videtur. Ea tempeſtate Antiochiæ diuus Flauianus præerat, Laodiciæ Elpidius contubernalis quondam magni Melitii qui certius illius adminiſtrationẽ repręſentaret quàm vlla cera impreſſi digiti formam. Atq; hic ſucceſſerat Magno Pelagio. Vt diuo Marcello memorabilis Agapetus quem inter ſolitarios exercitatores excelluiſſe dictum eſt, hæreticæ procellæ tẽporibus. Seleuciæ vicinæ Tauro præſidebat Maximus familiaris eximii Ioannis, Mopſueſtiæ Theodorus, doctores ambo præclari. Splendebat & ſapientia atque moribus, Diuus Acacius in Berœæ adminiſtratione, & Leontius Galatarum gentem paſcebat, multiformibus virtutibus renidens.

De libertate digna Deo huius Epiſcopi. Cap. 28.

VErum Magnus Ioannes clauo eccleſiæ accepto, quorundam delicta libere repre-

A berè reprehendebat,& Regi ac Reginæ optima subiiciebat. Sacerdotes iubebat secundum leges viuere. Qui auderet transgredi eos à sacris arcebat: quòd negaret frui sacerdotali honore eos oportere, qui verorum sacerdotum vitam non sequerentur. Atque hac cura non solum suam vrbem complectebatur,sed totam etiam in sex præfecturas diuisam Thraciam,& insu per Asiam,quæ vndecim prætoribus regitur, Nec non pontum iisdem legibus ornabat,cuius prætores tot quot Asiæ sunt.

Quæ fana in Phęnicia destruxerit. Cap.29.

SEd cum Phœnicem cognouisset adhuc insanire dæmonum cultu,solitaria vita exercitos & flagrantes ardore diuino collegit.eosque instructos Regiis edictis aduersus lucos simulachrales dimisit. Fabris vero euertentibus templa & illorum mercenariis, non soluebantur de Regio fisco pecuniæ,sed elatas opib.ac fide claras mulieres eo ille adduxerat,vt ambitiose illas largirētur,proposita laude talis curationis,atq; ita relictæ hactenus Dęmonum ædes ex imis fundamentis eruuntur.

De Ecclesia Gothorum. Cap.30.

CVmque videret Scythicum cœtum Arianis retib.captum,contra & ipse coortus capturę tale genus excogitat. Productis enī aliquot Scythicę linguæ præsbyteris ac diaconis & sacrorum lectoribus,assignauit vnam ecclesiam,quorum opera multi qui aberrauerant recepti fuere. Nam & ipse
B illo sæpe veniebat,& eodem eloquentes alios inuitabat,quib.dicētibus interpres aliquis aderat vtriusque linguæ peritus. Atque hæc ab ipso intra vrbem gerebantur cum plurimos seruaret deceptos prædicationis apostolicæ veritate demonstrata.

Quomodo scythis prospexerit:& Marcionistas fuerit insectatus. Cap.31.

CErtior autē factus quosdam pastorales Scythas accolas Istri, sitire quidem salutem,sed non esse qui ad hanc sedandam latices illis suppeditaret:comparauit viros æmulatores apostolicorum laborum, eosque ad Scythas misit. Ego vero & in literarum lectionem incidi scriptarum Leontio Ancyrano episcopo,quibus & Scytharum conuersio significaretur,& peterentur idonei ductores qui in Scythiam mitterentur. Sed apud nos postquam intellexit pestem Marcionis infecisse vicos aliquot, literas misit ad eum qui tum pastor erat,hortans vt morbum istum repelleret,regiis etiam illum edictis confirmans. Quanta quidem in animo illius fuerit ecclesiarū iuxta Diuum apostolum cura,ex his satis poterit intelligi: sed & alia sunt quæ libertatem ipsius declarant. In Epiph.cohortē Celticā

De postulatis Gainę & contradictione Ioannis. Cap.32. In Epiph.Celticæ.

GAina qui gentis Scythicę esset,quam tamen barbaria vinceret, vir tyrannico animo,Dux erat illis temporibus,præfectus cum suis popularibus

ribus tum Romanis & legionib. & equitatui. Eum non solum alii omnes sed etiam ipse Rex formidabat, quod suspicaretur tyrannidem illum moliri. Erat Gaina labe Ariana fœdatus. Petiit igitur à Rege vt vnum ex diuinis templis sibi concederetur. Cui cum Rex respondisset cogitationi sibi & curæ eam rem fore, accessit Diuum Ioannẽ, & petitionẽ Gainæ illi exponit, monnitq; quantum posset, & subinnuit Tyrannidis affectationem, placereq; sibi hac concessione refrenari animũ barbari. At fortiss. vir ille, minime tu isti Rex, inquit, quicquam huiusmodi polliceare, neque hortere me, vt sancta canibus dem. Non enim possim facere, vt verbum Deum diuina oratione asserentes, atq; celebrantes eiiciam tẽplo, & hoc tradam blasphematoribus illius. Neque tu metuas barbarũ istum o Rex. quin vtroque me atque illo accersito, tu modo cum silentio aside, at ego illius linguã frenabo, eoq; adducam, ne pergat petere, quod ipsum accipere fas non sit. His auditis Rex lætus postero die ambos adesse iubet. Tum Gaina petitionem suam vrgente, magnus Iohannes reclamãs negabat, licitum esse regi quicquam aduersus diuina audere, qui quidem pietatem profiteretur. Gaina vero asserente, se quoque precum ędem habere debere: patet, inquit Ioannes, tota tibi diuina ædes, neque adorare volenti quisquam impedimento est. Mea vero, inquit Gaina, pars à vobis dissidet, cui simul atque mihi vnum templum peto, neque nullo hoc meo merito peto, vt bellicis certaminibus pro Romanis exhaustis. Tum Ioannes: Multo vero tu maiorẽ mercedem accepisti, inquit. Nam & dux & consul factus es, teq; par fuerit considerare, qui quondã fueris, & qui iam sis: tum vero aspicere ad priorem inopiam & hodiernam opulentiam: comparare etiam veterem ornatum, quo indutus Istrum quondã transiisti, cum eo quo iam cõspiceris. Vide igitur quàm modicis laboribus, quanta præmia tributa fuerint, & caue ne ingratus erga benefactores inueniare. Hac oratione doctor orbis terrarum obturauit Gainæ os, & silentiũ imposuit. Aliquãdo vero pòst diu celatã voluntatem Tyrannidis nudauit Gaina, coactoq; in Thracia exercitu multa loca vastabat ac deprædabatur. Quę res max. vniuersis incussit terrorem cum principibus tum subditis, neque inueniebatur quisquam qui vel cõfligere cum illo, vel legationem ad ipsum obire non vereretur, cum omnes reformidarẽt barbariem animi eius.

A

B

Legatio Ioannis ad Gainam. Cap. 33.

TVm ab aliis timidis cunctis ad hunc fortissimum virum deuentum est, qui nihil moratus, neque prioris refragationis, neq; natæ ex illa discordiæ memoriam, animo prompto legationem hanc in Thraciam obiit. Qua re indicata Gainæ, recordatus ille qua libertate quõdam pietatem defendisset, occurrit Iohanni longo sane itinere, & manũ ipsius applicuit oculis suis. Quin etiam liberos suos sanctis illius genibus admouit, Ita solet virtus percel-

A tus percellere,& pudore suffundere etiam inimicissimos.Sed liuor splédorem doctrinæ Ioannis sustinere non potuit, atque suis artibus vsus Regiã vrbem ac potius totum orbem terrarum spoliauit,lingua & mente illius.

De motibus Iohannis causa concitatis. Cap.34.

ATque equidé in hac parte narrationis nescia quid mihi accidere sentio. Expositurus enim factam iniuriam Ioanni, alias virtutes autorũ illius reuereri cogor.Qua de causa annitar,vt ipsorũ nomina occultem. Hi ergo diuersa prætexétes inimicitiæ suę,cum fulgenté hominis virtuté ferre non possent,inuenere infelices quosdam accusatores, & manifestas calumnias futuras intelligentes,consilium longe ab vrbe cõgregarunt.Tum Rex fide sacerdotibus habita,expelli vrbe Ioanem imperat,qui neq; accusatione cognita,neq; parata defensione,perinde atq; conuictus omniũ quorum reus esset,deserere vrbem cogitur,& conferre se in oppidũ maritimũ,sitũ in faucibus ponti,Hieron vocant:cumq; noctu terræ motus ingens ortus,& tota Regia in metu esset,legati mane ad exulem mittuntur,qui orarent,vt quãprimũ ad vrbem recurreret,& nõ fineret vlterius periculum progredi:post hos alii atq; insuper alii missi,completusq; legatorũ turba Bosporus. Præterea re patefacta fidelissi. populus obuius profectus cum cereis funalibus texere nauigiis propõtidis fauces:atq; ita tum inimicorum turmæ disiectæ fuerunt:sed post non multos mẽses cogunt denuo exiguntq; pœnam non B prioris falsę accusationis,sed functionis post expulsioné illius.Ioannes negare se in iudicium vocatum,negare accusationé audiisse, suamq; defensionem opposuisse,dicere se absentem damnatũ, & Imperatoris iussu in exilium actum,itemq; reuocatum esse.At inimicis synodo coacta, alia cognitione opus nõ fuit,cum persuasissent Imperatori legitimam illã & iustam esse sententiam.Itaq; non modo vrbe Ioannem eiiciunt,sed etiã deserto includunt oppidulo Armeniæ,cui Cucuso nomen, atque inde Pityunta traducunt. Hic est finis simul Romani Imperii atq; Ponti in ferocissimorũ barbarorum vicinia. Sed benignus Dominus ad illum cœtũ perduci victoriæ speciosæ compoté pugilem non est passus,cum enim ventũ esset Comana in senii & doloris expertem eum vitam assumpsit.Eius auté post tam præclara certamina corpus iuxta monumentũ Basilici martyris deponitur,cũ hoc martyr ipse per somnium fieri iussisset. Quot quidé Episcopi propter Ioannem sedibus suis pulsi vltima loca terrarũ incoluerint,quotq; Religiosæ philosophiæ exercitores eadem passi sint, exponere & protrahere narrationé superuacaneũ esse existimo,prę sertim cum faciendũ esse videatur, vt mentioné tristiũ coerceam, néue prodam facinoris autores fidei socios. Dedere tamen pleriq; pœnas,& aliis suis casib. vtili fuere documento.Hoc facinus in primis execrati sunt Episcopi Europæ,& se ab autorũ cõmunitate separauerunt,quorũ partem auxerunt accessione suã omnes Illyrici.Verum

rum orientales fugere quidem pleriq; & ipsi cõmunitatẽ facinoris,sed cor pus tamen ecclesiæ non distraxerũt. Ac defuncto vita doctore orbis terrarum,non prius coniunctionẽ orientalium,& Aegyptiorũ, itemq; Bospori ac Thraciæ Episcoporũ admisere occidẽtales, quam admirabilis viri illius nomen ad reliquos defunctos Episcopos ascripsissent, Arsaciũ quidem qui illi successerat ne compellatione quidem dignati. Atticum vero successorẽ Arsacii post multas legationes,& petitiones pacis tandem receperunt,cum ille Ioannis nomen reliquis ascripsisset. A

De Theophilo episcopo Alexandrino. Cap.35.

Erat tum Episcopus Alexandriæ Cyrillus Theophili fratris filius, qui successerat in præsulatu patruo. Hierosolymis vero prçerat Ioannes vir admiratione dignus, cuius ante quoque meminimus: Antiochensium pastor erat Alexander. Is in functione Pontificali valde adiuuabatur à vitæ suæ gubernatione. Nam in ludo religiosi exercitus illa ante præsulatũ trãsacta probauit,suam in diuturno exercitio fortitudinẽ, cum docẽdo,tum vita confirmãdo doctrinã. Successerat hic Porphyrio, qui post Flauianũ administrationẽ illã adeptus plurima reliquerat monimẽta benignitatis suç, excellenti sapientia præditus. Hunc tamen diuus Alexãder superabat exercitatione & philosophia & tenuitate vitç,& flumine eloquii,ac innumeris aliis donis. Idẽ factionẽ magni Eustathii, quod pridem Paulinus, & postmodo Euagrius fieri non siuerant,cum reliquo corpore coniunxit, ex tempore festiuitate instituta,cuius similẽ nemo vnquã vidit. Nam consentiẽtibus omnibus in fide assumptis,quiq; in sacerdotali ordine,quiq; extra hũc essent,processit ad congregationem illorum,& illis adiunctis psallentibus, vnoq; concentu celebrationis cõcinnato, de paruula quæ occasum spectat porta vsque ad max.templũ totum forũ hominib.impleuit,quodam rationali quasi flumine immisso,ad præterfluentis fluminis similitudinem. His conspectis cum Iudæi tum Ariana labe fœdati,tum vero exiguæ Grçcorũ reliquiç ingemiscebãt,ac lamentabãtur,cũ & alios fluuios,in mare ecclesiç ferri viderent. Hic magni Ioannis nomen primus in ecclesiasticum codicem retulit. B

De pœnitentia inimicorum Iohannis & reliquiis ipsius relatis Constantinopolin. Cap.36.

Postea & reliquias ipsas doctoris in Regiam vrbem transtulerunt. Tum rursus fidelis populus in nauigiis pro terra vsus pelago, fauces Bospori iuxta propontidem lampadib.contexit. Hunc thesaurũ vrbi intulit Imperator,qui hodie rerũ potitur,qui & aui nomen sortitus est,& pietatẽ incor ruptam custodiuit. Qui oculis atq; facie in arcam procumbens errati parẽ tum suorum veniam precatus est,quam daret ille in se per ignorationẽ admisso. Iam pridẽ enim parentes mortui fuerant,valde puero orbo ipso reli

cto.

A cto.Sed orbitatē sentire patrum & maiorum eius Deus nō est passus. Nam & pie illum educari curauit,& imperium seditionib.nō siuit turbari, & Tyrannicos refrenauit animos. Quorum semper ille beneficiorū memor autorē laudib.celebrat,habetq; socias celebrationis sorores,quæ tota vita sua virginitatē colunt,pro max.deliciis putātes diuinas meditatiōes, & pro cumulatissimis thesauris egentiū vsus. Ipsum sane Regē cū plurima sint quæ decorent,In primis benignitas exornat,& mansuetudo & animi tranquillitas omnis perturbationis expers,necnon fides pura ac celebris. Cuius & ipsius certiss.afferam argumentum.

Fides Theodosii posterioris & sororum ipsius. Cap.37.

ERat quispiam religiosi exercitii cultor, vir animo audace,is accedit ad Imperatorem,& nescio qua de re preces illi admouet.Quod cum sæpe frustra faceret, ecclesiastica Imperatori communitate interdicit, & iniecto vinculo discedit. Ac fideliss.Rex reuersus in Regiam cum tempus esset cōuiuii præsentibus omnibus conuictoribus negauit se, nisi vinculo solutum capturum cibum.Itaque ad Pontificem vnum ex familiarissimis mittit,qui oraret,vt curaret ab eo laxari vinculum qui imposuisset. Cumque Episcopus diceret, non esse ab vno quoque temere admittendum vinculum, declararetque iam esse ipsum solutum,non suscepit solutionem, donec ægre repertus autor restituit ecclesiæ communitatem.Ea erat fides erga diuinas
B leges Imperatoris.Qua etiam inductus simulachrorum reliqua fana funditus dirui imperabat,ne quod posteritati,vel vestigium pristini erroris compareret,atque hanc sentētiam ille inseruit proposito hac de re edicto. Quorum quidem bonorum seminum perpetuo carpit fructus. Prouidentem enim sibi habet huius vniuersitatis dominum.Itaque cum Rhoilus pastoralium Scytharum dux Istrum cum ingenti exercitu traiecisset, & vastata ac direpta Thracia, oppugnatam Regiam vrbem se primo impetu capturum euersurumque minaretur, fulmine Deus adactum cum ipsum exussit,tum copias perdidit vniuersas.Cui nō dissimile quod bello Persico accidit. Cū enim Persæ distineri variis occupationibus Romanos cernerent, rupto fœdere expeditionem in vicinos mouerunt, neque quisquam illis auxilio aderat,quod confisus pace facta Imperator & duces & milites ad alia bella misisset.Tum igitur Deus illos largissimo perfusos imbre,& vehementi grandine immissa perficere,vt ceperant,iter non finit:cursum etiā equorū cōpescuit,vt viginti diebus,totidem vix stadia progredi possent, atq; interim & duces accurrerunt,& miles coactus est.Sed & superiore bello hos ipsos obsidentes cognominem Imperatori vrbem risui exposuit.Quam cum oppugnaret Gororanes admotis innumerabilib. machinis, arieteque adacto,& extructis turribus,restitit illi solus diuus Pōtifex,Eunomius nomine,& machinarum appulsarū retudit impetū:iamq; nostris ducibus prælio sese non

Aaa 2 cōmit-

committere,neq; ſubuenire oppugnatis audẽtibus,ille ſeſe hoſtibus oppo- A
nens incolumem vrbem conſeruauit. Cumq; vnus ex Barbaricis Regib.ſo
lita blaſphemia,& Rabſacis ac Sennacheribi furore concitatus,diuinum ſe
incenſurum templum minaretur,nõ tulit rabiem diuinus ille vir, & fundã
in mœnia conſtitui,vbi illa cognomento Thomæ apoſtoli nũcupabantur,
applicatoq; ingenti ſaxo in nomine eius qui blaſphemaretur,emitti iuſſit,
quod directe illatum in impium Regem,abominãdum illius os, & totum
caput comminuit, & cerebrum humi diſperſit.Hoc conſpicatus ille qui ex
ercitum coegerat,& vrbem ſe capturum ſperauerat,mox diſceſſit,re ipſa cõ
feſſus ſe victum eſſe,metuq; perculſus pacẽ ac fœdus fecit.Tantę eſt omni-
potenti Regi noſter Rex curæ:namq; & illius ſe ipſe ſeruum fatetur,& cõ-
uenientem exhibet cultum domino ſuo.

De Theodoro epiſcopo Antiocheno. Cap.38.

Atq; hic reſtituit magni orbis terrarũ luminis reliquias cupidiſſimæ ci-
uitati.Quod quidem aliquanto poſt factũ eſt.Innocentio vero optimo
An.do.420. An.do.426. Romæ Epiſcopo ſucceſſit Bonifacius,& huic Zoſimus, itẽq; huic Celeſti-
à manſuetudine facta voce nus. Hieroſolymis autem poſt admirabilẽ Ioannem Praylio eccleſiæ cura
cõmiſſa fuit,viro conuenientis plane nominis. Verũ Antiochiæ poſt diuũ
Alexandrũ præſul eſt factus Theodorus vnio caſtitatis, manſuetudine ex
cellens,vitæ perfectione ornatus.Hic Apollinaris curiã aliis ouibus adiun-
xit,in ſummo cum eccleſia illas coniungendi labore, etſi cõplures inſigni- B
ter illa labe contaminati in propoſito permanſere.

De perſecutione & confeſſione Chriſtianorũ in Perſide. Cap.39.

EA tempeſtate Iſdigerdes Perſarum Rex eccleſiaſticũ bellũ mouit, hac
occaſione.Audas erat Epiſcopus multiformib.præditus virtutibus. Ille
πυρῆον intempeſtiuo ardore inſtigatus pyreum ſubuertit,ita vocant ipſi templum
flammæ,Numen enim flammã eſſe putant.Qua de re per magos Rex cer-
tior redditus,accerſit Audan,ac primum clementer accuſatũ inſtaurare py
reum iubet.Quod cum ſe negaret Audas facturũ,minatur rex omnes ſe ec
cleſias euerſurũ eſſe,vtq; fuerat minatus,fecit. Cumq; mandaſſet diuum il-
lum virum interfici,tum deinde omnes eccleſias dirui iubet.Atq; ego ſane
non tempeſtiuam fuiſſe pyrei ſubuerſionẽ exiſtimo.Nam neq; diuus apo-
ſtolus cum Athenas veniſſet,& vidiſſet ciuitatẽ obnoxiã eſſe cultib. ſimu-
lachrorum,vllã aram quã ipſi venerarentur ſubuertit,ſed oratione & igno
rantiam illorũ reprehendit,& docuit veritatem. Cæterũ dirutũ inſtaurare
noluiſſe ac præoptauiſſe mori,id vero admirabile, & coronis dignũ duco,
non enim in vllo diſcrimine ignis adorationẽ, & fani ædificationẽ pono.
Sed hinc citatus turbo grauiſſimas vndas, atq; ſæuiſſimas incuſſit pietatis
alumnis,& elapſis iam annis trigintã durãt adhuc fluctus à Magis tanquã
procellis ventilati. Magos autem vocant Perſæ eos qui ex elementis Deos

faciunt,

A faciunt, quorum nos fabulas alio libro exposuimus, vbi & dissoluimus mēdacia ipsorum. Ac mortuo quidem Isdigerde post patrem defunctū Gororanes filius vna cum regno, etiam bellum suscepit aduersus pietatem, atq; ipse moriens ambo quoq; coniuncta filio suo reliquit. Genera autem suppliciorū, & exquisitiones pœnarū quibus pios excruciauerūt, non facile poterunt oratione exponi. Aliorū enim manibus, aliorum dorsis pelles detraxere, aliorū capita à fronte vsq; ad mentū nudauerūt cute, alios dimidiatis arundinibus circumdedere, astrictis his arctissimis vinculis, ita quidem, vt qua parte dissectę essent arūdines nudo corpori applicarentur, Atq; ita inde vi extraxere singilatim arundines dilacerantes per summū dolorē cutē. Multos lacubus accuratè obturatis inclusere, collecta eodem glirium multitudine, à quibus corpora pugilum pietatis depascerentur, alligatis quidem manibus ac pedibus ne abigere bestias à se possent. At glires fame cōpulsi paulatim sanctorum carnes, diuturnū & vehementē per cruciatū absumebant. Quin etiam his grauiores pœnas excogitarūt magistro vsi illo naturę peruersore, & veritatis hoste. Non tamen vicere fortitudinem pugilum. Sua enim sponte accurrebant cupidi mortis conciliatricis vitæ. Faciam aūt mentionē duorū aut triū, de quibus & aliorū fortitudo intelligi possit. Erat illustris admodū Persa nomine Hormisda gente Achæmenides, cuius pater præcipuas gessisset præturas, hunc cum Rex cognouisset esse Christia-

B num, accersitum abnegare iubet seruatorem Deum. At ille neq; iustū esse, neq; vtile imperiū Regis dicere, Nā si quis didicerit, omniū rerū Dominū Deum cōtemnere, & illum abnegare, facile ipsum etiā Regē despecturum esse, qui certe homo sit, mortalis conditionis. Quod si pœna dignus habetur, ô Rex aduersarius aliquis regni tui, quanto est maiore dignus, qui omnium rerū factorē abnegauerit? At Rex quem æquum fuerat admiratione prosequi sapientissima dicta, spoliauit illum, & opibus, & honore, & ducere nudū camelos, qui in exercitu essent, renone solūmodo incinctū imperat. Post multos vero dies despiciens de testitudine Rex, vidit optimū illū virū vstulatum solis æstu, & puluere respersum, tum recordatus paterni splēdoris, accersi ad se indutū linea tunica mandat, ratusq; cum priore malo, tum illa sua benignitate mollitum esse animū ipsius: Nunc saltē, inquit, contentionē pone, & abnega fabri filium. sed Hormisda diuino repletus feruore tunicā dirupit, & abiecit cum his verbis. Si ideo me sperasti pietatem desertum, habe tibi donum tuum vnà cū impietate. Hac illius visa fortitudine Rex eiicit Regia nudum. Suenē cui cētum serui essent, ausum reclamare sibi, neq; omniū rerum factorē volentē abnegare, sciscitatus qui nam omniū seruorū illius esset deterrimus, ei dominationē in alios, atq; etiā priorē herum tradidit, eidemq; & coniugē domini matrimonio copulauit, ita de sententia se sperans deducturū propugnatorē veritatis. Sed longe spe sua fal-

Aaa 3 sus fuit

Marginalia: τοβδανι- εσι Epiph. & ipse aliter legit. An. do. 422. — καταφρά- σαντες — An. do. 427.

A uitate,tum vitæ ſplendore.Sed ego fine hoc loco facto,narrationis inſtitu tæ lecturos obteſtor,vt rependere preces velint labori meo. Tempus quidem hiſtoria noſtra exequitur annorum C V exordio ſumpto ab Ariana rabię,atque hoc exitu laudatiſſ.virorum Theodori ac Theodoti mortis.

FINIS.

CATALOGVS CAESARVM CONSTANTINVS ὁ μέγας. I.



Onſtantinus qui magnus dictus eſt cōditor nouæ Romæ in Thracia vbi ante Byzātiū fuiſſet,quæ illius nomine appellata fuit,Cōſtātii filius ex ignobiliore matrimonio ſuſceptus,prælatus à patre filiis Theodorę propter ſingularis ſpei indolem,Cæſar creatur in Britannia,Erat Cōſtantius minime lautus,& à luxu alienus, qui ad epulas quoque publicas, & ſolénia cōuiuia argētū & vaſa ab amicis corrogaret,vnde & pauperis cognomētū inuenit.Cōſtātini aūt filii in primis munifica liberalitas,& magnificētia prędicatur,qua re max.oīm volūtates ſibi cōciliaſſe,& pręclariſſima teſtimonia videtur collegiſſe.Et ſi magnū virū fuiſſe dubium nō eſt.Hic deuicto Licinio cum iam ſolus rerum potiretur multa fecit ſuperbe ac crudeliter,cum in ſuos tum externos. Nam & Criſpū filium interemiſſe, & Fauſtam coniugem filiam Maximiani aduerſus parentem quondam erga ipſum officioſam, exquiſito ſupplicio balnearum necaſſe traditur:profeſſus Chriſti cultū quo minus fallere, & prorſus eſſe iniquus Græcorum ſuperſtitioni videretur,Sopatrum Apamenſem philoſophum Iamblichi auditorē quo familiariſſ.vſus eſſet,iuſſit occidi.Hic primus crucem pręferri in bello præcipui ſigni loco inſtituit,ſomnio,vt quidam tradidere monitus.Religionis curam geſſit diligentē & glorioſam,cum aliorū ſe molitionibus opponendo,tū cogendo illam memorabilem ac ſacroſanctam Nicænā ſynodum.Paucis ante ſuam mortem diebus ſacro baptiſmate lotus fuit, mortuo iamdudū Silueſtro Romano Epiſcopo,vt non ſolum aliis multis certiſſimis argumentis,ſed hoc quoq; facto refellatur fama baptiſmatis Silueſtrini,itemq; rebaptiſationis Arianæ. Annotatur tēpus ab hoc conditæ nouæ Romæ annorum trecentorum ſexaginta duo poſt Imperium Auguſti.Mortuus eſt Nicomediæ in Bithynia. Corpus nouā Romam tranſlatū,cum ingenti luctu exercitus,& ſepultum ſumptuoſiſſime. Matrem Helenam habuit,concubinam Conſtantii,mulierem penè ſuperſtitioſe piam,Huius itemq; filii ſtatuæ in foro Conſtantinopolitano poſitæ fuere,& in medio crux,cum inſcriptione vnius eſſe diuinitatē, ſiue ſan-

An.do.310 — B — Anno.do.326 — Anno do. 329 — Anno do. 332 — An. do.327 — Anno do.333 — Anno do.340

Anno do.340 ditatem, ... Decessit relictis Constantio Constantino ac Constãte A liberis, quibus & testamento hæreditatem Imperii diuisit, adiuncto Dalmatio Dalmatii fratris filio. Hunc natũ in Thraciæ oppido Næsso quod postea auxerit atque ornarit, accepimus. De Constantino multa studio in vtramq; partem scriptorum tradita sunt, quę quamuis fauore, aut odio expressa factionibus, & falsitate non careant, satis tamen ostendunt virũ maximum illum, & eximiæ naturæ fuisse, qui neque virtutibus, neq; vitiis mediocribus præditus esset, & in quo virtutibus tamen vitia obscurarentur.

CONSTANTIVS II

Anno do.343 Constantino max. natu filiorum Constantini magni interfecto cum bellum mouisset Constanti fratri natu minimo, Imperium orientis tenuit Constantius, Constans occidentis, nam iam ante Dalmatius adolescens eximiæ spei in Thracia fuerat à militibus interemptus, con niuente Cõstantio. Sed & Cõstans qui in occidente regnaret, dum ociose venatiõibus studet, à coniuratione Maxentiana circumuentus opprimitur. Anno do.352 Deuicto igitur Maxentio magna strage data atque accepta, cum ipse fuga elapsus se gladio trãsuerberasset, & Decentius quem Cæsarem dixerat, finiisset vitam laqueo, solus tenuit imperium Cõstantius. Anno do.355 Bonis potius imperatoribus connumerãdus quam malis. Nam & bello fortis, & in pace placidus fuit. Multum quidem est in ecclęsia factionibus tumultuatum sub hoc principe, qui B propter ingenii mansuetudinem seduci, fallią; interdum soleret. Cõsuetudine domestici coniugii contentus, infamiam libidinis vitauit. Hic cum dixisset Cæsarem Iulianum fratrem patruelem suum filiũ Constantii, vel vt alii tradidere Dalmatii, expugnatus precibus Eusebiæ vxoris quam mirifice diligeret, nam Iuliano non admodum fauebat, cumq; illum nouis rebus studere intellexisset, inflãmatus ira, & cupiditate vindictæ incitatus, expeditionem parthicam, quam tum in manibus habebat, in Iulianum conuertit, sed dum indignationi & dolori indulget, correptus vehementi febre in itinere decessit Mopsucrenæ in finibus Ciliciæ. Anno do.363 Arianam sectam huic probatam maximè fuisse scribunt. De quo tamen Gregorius inuehẽs in Iulianũ cum honoris & amplitudinis pręfatione mentionẽ habet. hocq; vnum parum rectè fecisse putat, quod Iulianum Cæsarẽ crearit. Constat quidem aduersus quosdã oppugnantes Arianos admodũ exacerbatum fuisse Constantiũ, idq; multis causa nõ videtur caruisse, sed de hoc definire nostrum non fuerit. Mortuũ tradũt, cum magno animi dolore, & multis querimoniis ob vitam incõsideratius actã, filium nullum reliquit. Memorabile est, quòd Britannioni ab exercitu in Illyrico prodito, non solũ vitam, sed etiã otium atque voluptates largitus est: cui etiam postea scribens in memoriã solitus reuocare fertur, quantum beneficiorũ in eum contulisset, qui nõ solum curis & solicitudinibus reipublicæ, sed etiã scholæ ipsum liberasset.

Nam

A Nam fuisse stolidæ cuiusdam simplicitatis Britannionẽ traditur, delatoq; imperio cum puderet illum literas nescire, sæpe laboriosissime elemẽtorũ nomina meditantem deprehensum.

CONSTANS III

COnstans in Italia fratre Constantino interẽpto Imperium tenuit, bellator haud infelix. Militum voluntates largitionibus sibi concilians, cũ subditorum iniuria, & expoliatiõe, Christianam religionem amauit & auxit. Seditione Maxentii, vt dictum est, circumuenitur & occiditur, Cuius necem vindicaturus, frater Maxentii quidem copias fudit ac fugauit, sed tanta vtrinque clades accepta est, vt tum viribus Romanis fractis ac debilitatis, roboreq; militię amisso, ianua aperta sit ad rapinas barbaris hostibus, illis quasi custodibus remotis, & promiscua iam turba irruente in Imperium Romanum barbarorum prohibente nemine. Anno do.343 Anno do.352

IVLIANVS IIII

IVlianus Galli occisi à Cõstãtio frater, filius Constantii: vel vt alii tradidere, Dalmatii fratris Constantini magni ex matre Galla. Cæsar dictus à Constantio fratre patruele max. rebus in Gallia gestis, & Francorum delecto exercitu sublato animo maiora moliri, & imperiũ affectare cœpit. Adiuuabatur in primis fauore militum, quorum beneuolẽtiam omni officiorum genere sibi conciliasset. Hunc apostatam dixere, quod metu Cõstãtii, quodã tẽpore capillo raso ĩ cœtu ecclesiastico, lectiões fecerit Gręci παραβάτην vocarunt, quòd desciuerit ad Græcismũ. Mortuo Cõstantio à nullo aduersario interpellatus, imperium tenuit. Libanii doctrina multum vsus est. Valde studiosus elegantiæ & antiquæ disciplinæ. Itaque se vitamq̃ue suam, ac mores ad vetustatem cupidissime reuocauit. Qua in re obstãte Christiana religione incurrit in magnam difficultatem, Nam illa neque ferri ab ipso in hac sententia atque proposito, neque ita valida & propagata facile tolli potuit. Itaq; cũ quasi ex insidiis coortus, tũ iusto Marte ĩ illã sese intulit, minime ꝓspero euentu. A cędibus, & sanguine abstinuit manus suas oraculis delectatus, haud scio an non tam superstitione quàm imitatione veterum. Huic à Græcis redditum vnum aut alterum memoratur versibus Heroicis hac sententia. Anno do.364 B

Namq̃ue vbi persigenam gladio victrice domaris
Vsque Seleuciæ sternens ad mœnia gentem,
Tum te flammiuomi rapient ad sidera currus
AEtherios inter ventoso turbine gyros,
Mortali humanis positis cum corpore curis.
Atque ita cœlesti patriam splendore reuises:
Vnde es mortales quondam delapsus in artus.

Alterum

Alterum oraculum.

Terrigenûm quondam ſtrauit Saturnius agmen,
Cœlicolûm diuo populo quod bella parabat,
At dux Iuliane inuictę clariſſime Romæ
Tu Perſas bello profligas.mœnia & vrbes
Diruis,& ferro ac hoſtilibus omnia flammis
Vaſta facis,populisq́; domas cum pluribus vrbes.
Quin etiam occiduis Alemanæ gentis in oris,
Proſternisq́; acies,& agros populare feraces.

Hunc à primis pueritiæ annis inſectatus eſt mortuum Gregorius.Interiit in Perſide proditus perfidia Anno.do.365 ductorum,quib.temere fide habita præcipitatus in deſerta, & aliena cultu humano loca,metuens grauius aliud diſcrimen,iniquo marte cum hoſtib. cõflixit,& ictus ſagitta emiſſa incerto autore corruit. Alii cõto percuſſum à proſtrato hoſte,alii aliter perhibent.relatus in caſtra cũ ſanguine anima linquitur:vir doctrina & ĩgenio excellẽs,animo prõptus,leni,facili, quod ipſum vix vnquã quieſcentes oculi indicarent. Superſtitioni deditus,& in prauas ſentẽtias de rebus diuinis inductus potiſs.à Maximo platonico Epirota,qui & ipſe Iamblichũ audiiſſet.Fuit autem hoc totum agmen poſteritatis Platonicæ in tractatione rerum diuinarũ cuiuſdã,vt ita loquar,eruditæ vanitatis,quòd veterũ ſcripta obſcuriora de vita & moribus hominum B ad numina,& Deos referrent,confunderentq́; cum diuinis humana, & ſuperſtitione animos imperitorum implicarẽt.Iulianus libros quoq; compoſuit,ea fuit eruditio literaria.Cæſarum hiſtoriam orſus ab Auguſto executus.Cõtra Antiochẽſes qui dicteria ieciſſent,de barba ipſius,barbæ odium μισοπώγων Gręce dicitur,ad canem Heracletum de cyniſmo, & alia aliis de rebus compoſuit ſcripta,interq́; illa confutationem Chriſtianiſmi quam Phorcæ olim vidimus.Chriſtianis lege interdixit ſtudiis bonarũ artium ἵνα μὴ, φησὶν ἀκονώμενοι τὴν γλῶτταν ἑτοίμως πρὸς τοὺς διαλεκτικοὺς τῶν ἑλλήνων ἀπαντῶσιν

IOVIANVS V

Anno do.366 IOuianus Pannonici generis in caſtris mortuo Iuliano appellatus Imperator à militibus,pactus cum Perſis non honeſtas pactiones, ſed neceſſarias,reduxit incolumen exercitũ,ipſe Conſtantinopolim properans in itinere moritur.Nulla re magis innotuit,quàm virtute patris,qua ille cõmẽdatus,ſummos eſſet honores conſecutus:animo molli fuiſſe,inuenio, ingenio penè nullo,& quod ipſe negligẽtia etiam perderet. Niſibim vrbem potentem Perſis conceſſit,cum ſumma infamia.Quadam tamen libertate & æquabilitate vitæ,ſtudia cõmilitonũ comparauerat. Formoſum admodũ, & procero corpore fuiſſe accepimus,ſed cũ haberetur vulgo ſtolidior,viſo illo anus aliquando dixiſſe fertur,ingentem eſſe altitudinẽ atq; latitudinẽ

ſtultitiæ

A stultitię: quo dicto cóprobato acclamatione multitudinis cũ alii alia in illũ iacerẽt, nihil est propius factũ, quã vt seditio oriretur, quæ cópressa tamen fuit à Salustio pręfecto pretorii. Antiochiæ tẽplũ cõsecratum Traiano vbi pretiosa bibliotheca esset, instigatiõe vxoris incẽdi iussit, cui incendio faces subdidisse ipsi9 cõcubinas ferũt, atq; ita multi optimi libri vnà cũ tẽplo cõ flagrarũt, quã rem perquã iniquo animo Antiochenses tulere, atq; natura dicax illud hominũ genus, multis dicteriis incessere ĩperatorẽ, interẽ; hęc versus Homericos in eum torquere irridẽtes, sparsis partim humi, partim parietibus affixis libellis, è quibus memorantur aliquot huius sententiæ.

Ex Iliade.

E bello aduenisti, vtinam in bello periisses.

Item.

Execrande Paris forma, facieq; superba
Fœminea vesane libidine.

Et ex Odissea.

Ni te nudatum vestitu membra tegente
Palliolo tunica parti oppositisq; verendæ
Quam primum infestis plorantem misero Persis.

Meritus ita est de Christianæ pietatis cultoribus, vt inter laudatiss. impera B tores numerari debeat, Neque fuit iniuria mors illius, vt præmatura à plurimis deplorata.

VALENTINIANVS VI

SAlustii præfecti prætorio beneficio factus Imperator Valẽtinianus, inuitus vt fertur, cum magna laude gessit rempublicam, legibus confusas res distinxit, vir prudens, mitis, scelerũ maximus osor, infestus auaris. Cum recte de diuina trinitate sentiret, non tamen crudelis fuit erga Arianos. Aerarii curam non negligenter habuit. In primis operam dedit, vt idoneis hominibus magistratus demandarentur. Cum haberet Serenam vxorem è qua susceptum Gratianum Augustum iam impubere ætate creasset, retenta illa, duxit & Iustinã, forma virginis captus, lege etiam lata, vt geminas vxores habere cuiq; liceret. Ex Iustina nascitur Valẽtinianus. Hic fratrem Valentem potitus rerum consortem Imperii fecit, concessa administratione orientis. Nihil defuisse ad summam laudem illi putant, nisi fidelium & prudentum amicorum monita. Feliciter præfuit rebus sua in parte. Extinctus sanguinis profluuio, siue rupta vena, seu alia de causa, seu sidere percussus, quam ἀποπληξίαν Græci vocant, moritur Mediolani relictis successoribus fratre & filio Gratiano ex Serena suscepto, sed & alterum filium ex Iustina cognominẽ patri, prouexere potẽtes amici mortuo iã ipso ad partẽ Imperii. Ita Valens, & Gratianus, & Valentinianus admodum puer, principes facti pręfuere orbi terrarum.

Anno do. 367

An. do. 377

VALENS

VALENS VII

A

Anno do.378 VAlens orientale tenuit Imperium, sub quo valde est tumultuatum in ecclesia, cum ipse Ariano dogmati faueret, & crudelitatem illius sectæ nemo coerceret. Constantinopolitanis infensus, quorum & legatos incenso nauigio in mari perdidit. Vir doctus & erga amicos liberalis, infelix bello, Ausonius & carmina facere solitum scripsit, periit miserabiliter cum ingẽti clade exercitus bello Getico. nam in prælio ictus sagitta, delatusq; in agrestem casulam irrumpentibus Getis, & ferro ac igne omnia vastãtibus, vnà cum casula cõcrematus est. Auxilia expeditionem paranti frater Valentinianus negauerat. Superstes fratri paucis annis extinctus lachrymabili fato est, vt diximus. Tum ad Gratianũ fratre illius adhuc puero summa

Anno do.380 rerum deuoluitur.

GRATIANVS VIII

Anno do.381 GRatianus cognita patrui morte celeriter Romam orientalem se contulit, sæuitiæq; Arianorum opposuit, de exilio reuocauit Episcopos. Vt suas quibusq; ecclesias tuto liceret tenere edixit. Incursiones diuersarũ partium prohibuit. Solos Photinianos, Eunomianos, Manichæos exclusit. Fuit eruditus artibus bonis. Rationem gerendæ reip. tenuisse non putatur. Aptior ludo quam imperio Barbarorũ satellitio vsus, qua re militum à se animos valde alienauit, à quibus & desertus seditione Maximi, qui Galli- B

Anno do.386 cas legiones sibi cõciliarat, ætate prima circũuentus trucidatur. Hic aduersus Getas Theodosium ducem cum imperio misit, quem victorem etjam Cæsarem dixit. In Constantinopolitana ambulatione statuam huic positam fuisse accepimus, equestrem iuxta patris & Theodosii statuas, adiuncta ridiculi gratia cuiusdam gibbosi Firmiliani statua.

VALENTINIANVS IX

Anno do.386 VAlentinianus adhuc puer, & Iustinæ matri obnoxius, à Maximo fratrem ipsius sustulerat, pulsus Italia ad Theodosium confugit, à quo obiurgatus, quod se præbuisset abutendum matri, ac aliis turbas dantibus in ecclesia, iussusq; bonum animum habere, nõ enim sibi esse integrum negligere nephariam cædẽ Gratiani, à quo summos honores esset cõsecutus, deuicto quidẽ Maximo, seditione Eugeniana suffocatus, laqueo extinguitur. autores necis laqueum de editiore loco nexuere, quo sibi adolescẽs ipse mortem consciuisse crederetur.

THEODOSIVS SVPERIOR X

Anno do.381 THeodosius Hispanus diuino in somnis monitu hoc nomen sortitus, dicitur à Gratiano Cæsar victis, fugatisq; Scythis. Huius opera fideli & sincera est vsa resp. laudatissimusq; esset princeps, si in pace quoq; illam fuisset complexus. Maximum interfectorem Gratiani sustulit, interempto etiam infante filio, quem pater Cæsarem dixisset: Cõpressit & seditionem

Eugenianam

A Eugenianam ventilatam ab Armogaste. Memorabilis ea victoria fuit, hoc quidē maior quo insperatior, Neq; enim humana, sed plane diuina opeparta creditur. Conflixit minime par multitudine hostib. neq; obscure detrectāte pugnā milite. Ipso tamen ducente pudore secuti sunt. Confirmauit non parum labantes animos defectio cohortiū, quæ in insidiis fuerant collocatę ab Eugenio. Subito etiam in hostes turbulētia atq; procellæ ventorum sese intulerunt, tanta vi, vt arma quibusdam extorquerentur, telaq; repellerentur, ad eos vnde emissa fuerāt. Quod omniū literis qui illius pugnæ mentionem fecere celebratur, sed magnifice à Claudiano, qui Imperatorem Aeoli copiis, & ætheriis auxiliis vsum scribit. Hoc prælio commisso Anno do. 390 traditur à suis Imperatori Eugenius. Armogastes sibi mortē cōsciscit. Theodosius pacata rep. Cōstātinopolim redit, & Promoto bellicam rem committit, ipse voluptatibus & delitiis operam dare etiam nō sine ignominia. quam tamē aliqui eū declinasse affirmant. Sane negligentē constat fuisse, & dissolutū rebus secūdis, aduersis acrem & attētū, quæ diuersitas naturę non immerito quibusdam admirabilis visa est. Hic cum Honoriū filiū suū Anno. do. 395 Cæsarem Romæ dixisset, suasit Senatui qui religionē priscam studeret retinere, vt decepti & inducti in errores resipiscere, & Christianam religionē in qua omniū scelerū abolitio denuntiaretur, amplecti vellent. Sed nemo
B motus omni oratione illius dicitur. quod negarent se facere posse, vt maiorū suorū instituta, & tradita nouitiis Christianorū inuētis postponerēt: cū illorum custodia vrbem incolumē prope mille ducentis annis cōseruasset, quib. si alia potiora duxissent, ignorare se quæ sit fortuna consecutura. Institit tū pius princeps, & remp. sumptib. sacrorum grauari dixit. Quos cum Senatus tueri nō posset, sustulit Theodosius, & authoritatē Senatus admodum diminutā reliquit. Hæc recēsui, vt intelligeretur vnde maxime orti essent illorum temporū sermones, quos sequentia mala quasi incitauerūt, cū omniū calamitatum causæ acceptæ mutatis sublatisúe ritib, sacrorū referrētur. Quib. cū alii, tum vehementer Aurel. Augustinus respondit atque rescripsit. Fuisse persimilis Theodosius Traiano traditur. In irā procliuior, inq; illa impotētis animi, sed quæ celerrime abiret. In literis atque artibus is quem neque eruditū, neque indoctis. diceres. Amans ocii & quietis. In qua educatis filiis duob. Arcadio atque Honorio imperiū relinquēs, placidam mortem obiit Mediolani. Susceperat illos ex Placilla quam incredibili amore prosecutus, mortuam omni genere honorum affecit. An. do. 397

ARCADIVS ET HONORIVS XI

Anno do. 398

Relicti à Theodosio hæredes regni Arcadius & Honorius placidæ & molles animę, requisiuerunt admodum quietem & tranquillitatem, in qua ipsi educati essent. Neuter magnopere reip. curis se afflixit, Itaque Rufinus & Stelicho re ipsa principes, illi verbo erant. Rufinus Celta natione

apud Theodosium plurimum potuerat, autoritate & gratia. Huius Stelicho socius publicam simul rem vexabat. Omniũ bona rapiebãt, leges figebant atq; refigebant arbitrio suo: infimos mercede accepta summorum honorum insignib. exornabant. Rufinus elatus superbia cũ venisset in suspitioné affectati regni, à militib. ante vrbem Constantinoplitanã occiditur, caput & dextra manus præcisa, bona tributa Eutropio Eunucho, nó minus improbo, qui & ipse eum modum in scelere omné excessisset, exeitus è téplo quo confugerat, obtruncatur. Arcadius cui prouincia oriétis data esset, relicto superstite filio Theodosio moritur. Interea Barbari Stelichonis, vt ferunt, hortatu concitati, quasi exundabundũ flumen in Italiã ruunt. Non enim Stelicho contentus medioeri potentia, regnũ inuadere, vel ipse vel parare filio Eucherio conabatur. Radagisus iniquitate loci expugnatus capitur. Alaricus irritatus seu dolo seu perfidia Stelichonis redit ad vrbé, neq; vllo defendéte dũ Honorius Rauénę desidet, diripit. Capta tum est Placidia soror Imperatoris. Hoc initium fuit vincendi, potiédiq; in Italia rerũ Barbaris, quo tempore in translatam imperii sedem Byzantium etiam imperatores concessere, Italiam non admodum respicientes nisi quatenus sub Iustiniano, quod melius fuerat non fieri, aduersus Gothos in ea bellum est gestum. Omnino leuitas, & inertia quædam optimorum & pietate præstantium principum valde nocuit reip. Hac improbi abusi multum damni dederunt passim ciuibus Romanis. Inter quos & Arbazacius, qué per iocũ ob rapinas Harpazacium dicebant, libidine, luxu, auaritia perditus misere afflixit ciuitates atque prouincias.

A — An. do. 407 — Anno do. 410 — Anno do. 403 — B

THEODOSIVS POSTERIOR.

An. do. 471 — Anno do. 432

THeodosius filius Arcadii in delitiis, & inter Eunuchos educatus successit patri, & vnà cum patruo aliquãtisper imperium, postea solus tenuit. Mox Valétinianũ consobrinũ filium Placidiæ amitæ suæ, & ducis Constãtii Cæsarem dixit. Vtili & fideli opera huius erga seditiosos fuerat vsus. Sed & Asperi virtute in Italia repressi tumultus. Huius téporib. odiis inter Bonifaciũ ac Aetiũ exortis, Vuãdali in Africã traducti fuere. Moritur Aurelius Augustinus obsessa Hippone. Expositus fuit Theodosii animus omnium pene dolis, ac fraudibus, obnoxius Eunuchis, qui rerũ potirétur principe Chrysaphio, Ipse ludere, venari, nihilq; aliis occupationibus vacare. Tanta incuria & negligentia gerere répub. vt diplomata nó lecta subscriptione confirmaret. Ferebat totius quidem vitæ fraternę, sed hanc leuitaté in primis indigne soror Pulcheria, itaque tale ad correctionem ipsius consiliũ capit. Literas conscribi curat, in quib. petita ab illo traderetur in seruitutem Eudocia vxor, quam amabat mirifice. Perfectas affert fratri, séq; ait donũ liberalitatis quoddã ipsius petere: qui neq; lectis illis, neq; interrogata sorore quid petitionis inesset, subscribit seruituti cóiugis suæ. Tum soror recitata

A recitata ſcriptura obiurgatum fratrem magno pudore cõfudit. Nihil geſſit memorabile, cum attigerit vitæ annum L. pacem mercari, nõ armis facere, quo max. contemptum Imperii Romani auxit. A cædib. ita abhorrere, vt ſontib. etiam vitam largiretur. Cum hoc Valétinianus multis annis regnauit, à quo cum nõ quidem integer, neque bonus vir Aetius, ſed reipub. neceſſarius Eunuchorũ calumniis in odium vocatus Imperatoris interfectus eſſet, cumq; ille apud intimum quendã gloriaretur, quaſi egregio hoc facto ſuo: Quale hoc (iquit ille) ſit mox ſentiemus, tu certe tibi ſiniſtra manu dextram præcidiſti. Theodoſio mortuo Pulcheria Marcianum ad Imperii honoré produxit, Valentinianus ab Aetii vno milite Stratilia interimitur, Marcianus Conſtantinopoli ſeditione Leonis opprimitur. Anno do. 451 Anno do. 457 Anno do. 458

TEMPORA IMPERATORVM BREVITER ANNOTATA.

Conſtantinus Imperium tenuit annis, minus duobus mẽſibus triginta & vno, tredecim ſolus ingreſſus in regnum.

ANNO ab vrbe cond. M XXXIX. quæ ratio ex eo ducta eſt, quòd Nouam ſeu orientalem Romam condidiſſe traditur, circiter annum XXIIII Imperii, & cum fuiſſe vrbis cond. M L X I I I Græci tradunt. ab vr. con. A M.XXXIX.

B ANNO ab vrbe cond. M LXX, deceſſit Conſtantinus magnus.

CONSTANTIVS cum fratrib. XIII. ſolus XI annis Imperator fuit, omnib. XXIIII. de quib. ſi V deducantur, qui abiere dum fratris interfector ſuperfuit. VIII illi tantum ſoli relinquentur anni. A.V C.A. M.LXX.

IVLIANVS annis II.

IOVIANVS non vno toto. A.V.C.A. M XCV.

VALENTINIANVS cum Valente A. XII. minus tribus menſibus.

VALENS cum Gratiano & Valentiniano, VALENTINIANI, FF. ann. III. omnibus XV. A.V.C.A. M.XCIX.

GRATIANVS cum fratre Valentiniano & Theodoſio an. VI. A.V.C.A. M.C.XV.

VALENTINIANVS cum Theodoſio an. VII. omnib. XIII.

THEODOSIVS cum Honorio & Arcadio FF. an. III. omnibus aliquot menſibus plus XVI. A.V.C.A. M.C.XXIX.

ARCADIVS cum fratre an. XIII.

HONORIVS cum Theodoſio fratris F. annis XVI. omnib. XXIX. A.V.C.A. M.C.LVIII.

THEODOSIVS an. XXVII. cum Valentiniano conſobrino.

VALENTINIANVS IIII cum Martiano, omnib. circiter XXX.

Ita conficiuntur à Cõſtantino vſque ad Leonem anni C L V I I I. quos aliqui in C L I I I contraxere, & à X I I I an. Imperii Conſtant. in quem refertur Alexãder aduerſarius Arii vſque ad Theodoſium, in cuius imperium

A Athanasius, μέγιστον καὶ αἱματηρὸν σχίσμα sub Constantino, Constantio & Valente.

Ariani episcopi viuente Athanasio.

Eusebius Emisenus designatus præsulatum metu non iniit.

Gregorius. Georgius Cappadox, occisus sub Iuliano ab Alexandrinis non absque suspitione subornationis Athanasianæ.

Athanasius restitutus sub Iuliano; hoc post captum præsulatum an. XLVI defuncto Petrus creatur episcopus.

Petro pulso substituitur Lucius à Georgio quodã presbyter factus, & Samosatensis Episcopus.

Restitutus Petrus pulso Lucio.

Timotheus frater successit in locum Petri mortui.

Theophilus Cyrillus Theophili fratris filius.

ANTIOCHENI

Tyrannus. Vitalis. Philogonius.

Eustathius, σχίσμα, pellitur in Exilium Eustathius, & surrogatur Arrianus Eulalius; quo mox mortuo, Eusebius Palęstinus designatur, obire functionem noluit. Substituitur igitur,

Euphronius, & huic Placitus,

B Stephanus abdicatus. Leontius.

Eudoxius Episcopus Germanicæ.

Melitius suffragiis omnium ex Armenia accersitus factione Arrianorum pellitur. in cuius locum sufficitur

Euzoius, diaconus quondam cum Ario damnatus.

Paulinus Orthodoxis post pulsum Eustathiũ præfuit, vnam ædem tenuit Antiochiæ.

Melitius reuersus ab exilio, σχίσμα Paulini, cum præsulatum peteret Paulinus & Apollinaris.

Apollinaris abdicatur, sed Eustathiani præsule Paulino à reliquis separati longo tẽpore manserunt, sed & Apollinaris, Vitalem crearat Episcopum, ipse concessit Laodiciam. Post Melitium creatur

Flauianus, & Paulinus surrogat ipse sibi Euagrium.

Flauiano successit Porphyrius.

Alexander restitutor vnitatis factionis Eustathianæ & Melitianæ,

Theodotus.

HIEROSOLYMITANI

1 Hermona. 2 Macarius sub Constantino.

3 Maximus. 4 Cyrillus: abdicato Cyrillo Episcopo occupat illã ecclesiã Herennius, post hunc

Heraclius, post hunc

Hilarius,ſub Theodoſio principe,cum reſtituitur Cyrillus,cui ſucceſſit Ioannes Praylius. A

ROMANI

1 Miltiadis.
2 Syluester ſucceſſor.
3 Marcus à Theodorito omiſſus.
4 Iulius.
5 Liberius,hoc exultante præfuit eccleſiæ Fœlix.
6 Damaſus ſucceſſit reuocato Liberio,Vrſino qui tum quoq; factioſe creatus eſſet,abdicato.
7 Vrſinus,qui quidem Theodorito eſt Siricius.
8 Anaſtaſius.
9 Innocentius.
10 Bonifacius.
11 Zoſimus.
12 Cœleſtinus.

INDICATIO HAERESEON QVARVM IN HOC SCRIPTO MENTIO FIT.

DE ARIO.

Anno do. 323. ARius presbyter Alexandrinus literatus vir ambitioſus, quo ſuum nomen & famam celebraret, vſitata & conſueta doctrina derelicta, nouum dogma promulgat, vel potius Artemonis,& Pauli Samoſatenſis impietatem renouatā elimare aggreditur. Hic damnatus in conſilio Nicæno, Anno do. 327 aliquantiſper quidem latuit Alexandriæ, ſed minime quieuiſſe illum apparet,ita breui tempore vires ingentes illa factio ſibi comparauit. Cum autoritate ſuffultus principis Conſtantini peteret eccleſiam, communicaturus cum Alexandro Conſtantinopolitano,inter eundem in ſellam ſecedens,turpi fine vitam clauſit. B

DE MACEDONIO.

Anno do. 344 PVlſo Paulo Cōſtantinopolitano ſucceſſore Alexandri, & relegato ad otium Theſſalonicam,ambire Macedonius præſulatum,ſed tum occupauit Euſebius Nicomedienſis:quo mortuo,cum Paulus clanculum prius Romam profectus,autoritate occidentalium ſuffultus,ad pręſulatū reuerteretur,in exiliū actus Cucuſum,interimitur,Ita capeſſit illā ſedē Macedonius crudelis erga omnes diſſentiētes.Is & exercitū, Paphlagonum multitudini immiſit,qui eſſent factionis Nouatianę:qui deſperatiōe ad arma cōpulſi,cū ſuorū miſerabili ſtrage exercitum deleuerunt.Idem oſſa Conſtantini magni ignorante Conſtantio in ædem Acacii tranſtulerat. Itaq; inuiſus imperatori ſpoliatur præſulatu, non admodum tuentibus eum Arianis,vel potius ſubuertētibus.Quāuis enim filiū Coeſſentialem cum patre

eſſe

A esse non fateretur.tamen ne factũ quidẽ aut cõditurã dicere sustinebat.Sed sanctũ spiritũ creaturã plane esse dicebat.Cuius hæreseos & ipse autor fuit: nam antea non venerat diuinitas S.spiritus in quæstionẽ.Quod etiã testatur Basilius in expositione fidei Nicænæ perscripta Antiochenis, his verbis.Indefinite quidẽ de Spiritu sancto mentio fit.Nondũ enim exortis hostibus spiritus,abdicationem eorum qui spiritum sanctũ conditum,& serui lis naturæ esse assererent,non expresserunt.Nihil enim omnino in diuina & beata trinitate conditum inest.Hoc dogma amplexi sunt Eustathius Sebastianus & Basilius Ancyranus Episcopus.

DE EVNOMIO ET AETIO.

AEtius ἄθεος cognominatus, Antiochenus, patre Gregorio milite ortus, relictus admodum puer morte patris inopia compulsus ad opificium An.do.358. perdiscendum accedit:aurifex eximius factus.cum natura ad maiora incitaretur,ad sapientiæ studium, & literatas artes conuertitur. audiuit Paulinum Tyrium adhuc viuente Constantino, postea Eulalium qui tertius & vigesimus. Episcopus Antiochiæ à temporibus apostolorum fuisse traditur.Cum vis esset magna ingenii,& acrimonia in differendo,exquisita oratio,neque vlli iam cederet: multos etiam in disputationibus pro arbitrio agitaret,ferri diutius non potuit,cum multi dignitate,& autoritate præstan B tes viri ab adolescente adhuc redolente officinam se vexari dolerent.Ita relicta Antiochia Anazarbum concessit,vbi quasi vires collegebat,cum exercendo se dialecticis & contentionum artibus, tum scribendo non solum mediocribus,sed etiam ipsi Imperatori Constãtino,tum etiam vitæ, victúsque ac ornatus simplicitate ac tenuitate.Hunc Ariani dogmatis defensorẽ fuisse constat: sed ea subtilitate ac ita presse tractabat, vt fraudes veriti ipsi etiam Ariani non magnopere pro illo laborarent, quare à Leontio diaconus creatus mox abdicatur.Erat Leontius vir prudens, minime tumultuator,dissimulare iniurias,tegere suam sententiam,ætate grauis moritur. Fuit & alius Leontius Tripolitanus Episcopus,de quo sententię historicorum variant.Nam tradunt inter subsidia Arii aliqui damnatum,& Ariani scriptores inter suos posuere,alii egregium virum & pene immodice tenacem dignitatis Episcopalis aduersus Eusebiam Augustam perhibent fuisse. Memorabile est quod traditur:Cum quodam tempore in cœtu Episcoporum Constantius de ecclesiasticis multa verba faceret, & promulgaret constitutiones,omnibus aliis approbantibus,hunc solum obstinate tacuisse. Tunc imperatorem quæsiisse:cur ipse inter omnium sermones solus teneret silẽtium.Ibi respondisse Leontium:Ideo fieri quia cogitans miraretur apud se, quòd ab ipsius negotiis tantum suppeteret temporis aliena vt curaret.Bella enim & rempublicam illi gerendam, nunc iis posthabitis desidere inter episcopos,& statuere de ecclesiastica administratiõe,quæ ad ipsum nequa-

A doctrinæ ea fuit quam expoſuimus, præter quæ & aſſertio eſt illius duorũ numinum, à quorum vno bona ab altero mala originem haberent, quę implicantur cum prioribus veſaniis, Cerdonis, Marcionis, Valentini.

DE AVDAEO.

AVdæus Syrus Manichæorum dogmata clanculum probare creditus, aſſerebat Humana forma deum eſſe, ἀνθρωπομορφῖται huius ſectatores dicti. Arripuere hoc dogma maxime imperiti & Aegyptii Monachi. Simulabat autem hæc factio magnam vitæ innocentiam ac caſtitatem: recedereque à communitate eccleſiaſtica ſe dicebant, quod in illa ferrentur fœneratores & impuri. An.do. 344.

DE MESSALIANIS.

MEſſaliani voce ſignificante precatores appellati, qui & ἐνθουσιασταὶ à numine quo corriperentur. Fruticatio quædam Phrygum & Montani ſectæ, plerique celantes ſuum dogma ab eccleſia non ſeiungebantur, neque quicquam momenti habere communitatem illam in vtranque partem aiebant. An.do. 374.

DE LVCIFERIANIS.

LVciferiani à Lucifero dolente ſuam autoritatem in creatione Epiſcopi Antiocheni ſpretam, ſecta originem duxit. A quibus in Alexandrino conuentu recepti damnabantur. Hæreſis in ſola ambitione fundata, neque B ſane late peruagata. Hæc enim arma ſemper fuere contentionum in eccleſia, prætextus veræ fidei, & pietatis aſſerendæ. Et ſeruire coacta fuit eximia res cupiditatibus improborum fides, ὅπλον ἄθλα φιλονεικιῶν, vt ait Gregorius. An.do. 390.

DE SABELLIO ET PHOTINO.

SAbellius Libycus fatebatur vnum eſſe Deum, & ita in vnam eſſentiam trinitatem adducebat, vt aſſereret nullam eſſe verè ſubiectam proprietatem perſonis, ſed nomina mutari pro eo atque vſus poſcat, vt nunc de illo vt patre, nunc vt filio, nunc vt ſpiritu ſancto diſſeratur. Huius hæreſeos germina Photini placitum & Marcelli Galatæ Epiſcopi Ancyrani, quorum ille aſſereret filium dei ex Maria natum, ſempiternam eſſentiam illius negans, hic vnigenitum filium verbum Dei eſſe concedebat. Sed tempore atque vſu flagitante progreſſum, mox rediiſſe illo vnde venerat. Qui neque eſſet ante illam progreſſionem, neque poſtea ſubſtantiam habuerit. Conſtitutum enim & explicatum fuerat poſt ſynodum Nicænam de perſonarum ſiue ὑποστάσεων appellatione, quod ibi ſcriptum eſſet ἐάν λέγῃ τις λέξει ἐξ ἑτέρας οὐσίας ἢ ὑποστάσεως τὸν υἱόν, ἀναθεματίζει ἡ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία. Nam mouerant hanc quæſtionem poſteriores demum vt opinor, Baſilius quidem per quam ſubtiliter interpretatur. Hæc apprehendit, & Paulinus Antiochiæ orthodoxorum præſes poſt pulſum Euſtathium. Contra Sabellium ſcripſiſſe Dionyſium refert Baſilius, haud ſcio an non illum dicat, qui Alexandriæ An.do. 357. An.do. 360.

A ſum. Ademerat Leontius Epiſcopus Ancyranus eccleſiam Nouatianis, qui cum veniſſet Conſtantinopolim, deprecatum ad eum acceſſit pro ſuis Siſinnius: ſed increpante Ancyrano Siſinnium, negantéque eſſe dignos eccleſia qui pœnitentiæ bonum tollerent, Nemo, inquit, eſt in pœnitentia maiore quàm ego. Túnc, inquit Ancyranus, quo pacto? Quod, inquit Siſinnius, ad te acceſſerim. Cum Ioannes Chryſoſtomus diceret, duos Epiſcopos in vrbe vna eſſe non oportere: Negauit eſſe Siſinnius. Tibi ne igitur, inquit Ioannes, Epiſcopus non ſum? Imo vero, inquit, tibi non ſum, qui aliis ſum omnibus. At ego, inquit Ioannes, efficiam ne publice, cum hæreticus ſis, docere tibi liceat. Effice, inquit Siſinnius, & accipe cum gratia mercedem, quãto enim labore me liberaueris. Tum Ioannes iam mollior, non igitur faciam, cum tibi gratum futurum intelligo. Ea erat hominis promptitudo in reſpondendo & altercando ſubtilitas, qua in parte cum Eunomius quoq; valeret, fugere illius congreſſus, quaſi ἀντιτέχνου ſolebat. Moribus & vita laudatiſſimus.

DE ALIQVOT CATHOLICIS PRAECIpuis qui nominantur in hac hiſtoria.

ATHANASIVS.

B ATHanaſius Alexandrinus ab Epiſcopo illius vrbis Alexandro puer literis erudiendus in eccleſiam ſuſcipitur: viderat enim quędam illum myſteria tractare religionis noſtræ: poſtea factus Diaconus Epiſcopum ſequi, proficiſcentem Nicæam ad memorabile concilium illud coactum aduerſus Arium: mortuo Alexandro, legitur Athanaſius Epiſcopus. Tum illud miſerabile, & cruentum ac diuturnum diſſidium extitit, Regibus, Epiſcopis, prætoribus populo partim tuente partim oppugnante Athanaſium. Conſtantinus relegauerat in exilium, ſed illius filius Conſtantinus reſtituit reuocatum, vt traditur, à patre penè agente iam animam. Poſtea Conſtãtio ſolo rerum potiente, cum ipſe miſere, tum illius cauſa eccleſiæ concuſſæ, ac vexatæ ſunt. Apparet fuiſſe virum ingenioſum, prudentem, animi vehementis, acrem, laborioſum, in coniecturis ſequẽdis admirabilem. Mirifice inimicus Arianis fuit. Conſtantem aduerſus fratrem inſtigaſſe putabatur, ea ſuſpicio videtur tantopere infenſum illi Conſtantium reddidiſſe. Qui defendente cauſam illius Liberio dixiſſe traditur, nullam ſibi victoriam gratiorem futuram, quàm ſi eſſet Athanaſius oppreſſus, Neque tantopere ſe ſollicitari Maxentii, & Siluani defectione, quàm cura euertendi Athanaſii. ex quibus intelligi poteſt immane illud odium fuiſſe. Sub Iuliano eccleſiam recepit, & mortuus eſt Imperatore orientis Valente. multi hiſtoriam An. do. 335.

storiam persecuti sunt scriptis suis, variam & incertam fortunam rerum il A
lius, multa sunt singularia, & admirabilia. Atrocibus sæpe criminibus infamatus, ita se purgauit, vt non persuaderet iudicibus, sed ostenderet, & declararet, quasi ob oculos positam innocentiam suam. Inque hac parte præcipua fuit felicitate, neque enim vllum improbum factum Athanasii inimici plurimi, & potentes probare potuerunt. Exilia, periculaque vitæ, sæpe subiit. Doctrina & artibus minus instructus, itaque mores illius, & oratio plus nocuere aduersariis quàm scripta. In hunc etiam extat funebris laudatio composita à Gregorio Nazansi Episcopo.

GREGORIVS THEOLOGVS EPISCOPVS NAZANSI.

An.do.371. GRegorius qui Theologus dicitur episcopus Nazansi, vicus hic est Cappadociæ, vir doctissimus, necessarius, & amicus Basilii Cæsariensis, episcopi, literis fuit apprime eruditus, & versus facere elegantes, extãt illius in hoc genere scripta, quibus & ingenii bonitas, & magnitudo studii declaratur. Sed philosophiæ operã præcipuã dabat, & orationem diligenter cõponebat, ad sententiosum & subtiliorem modum, qualem Polemonis Smyrnæi fuisse accepimus magistri Aristidę. Laodiciæ quidẽ erat ille natus, sed quia Smyrnæ rhetoricabatur, ideo illud cognomentum obtinuit. Completa fuisse tradunt numerosis scriptis Gregorii versuum x x x. M. Doctrina B
fuit singulari & exquisita, morum & vitæ maxima integritate, atque etiam comitate. In docendo & expositionibus rerum plurimum valebat, oratione vtebatur vbere quidem, sed cum elimata cura, tum grauitate stabili. Ne aduersarios quidem atque inimicos lædere, itaque satis quietam vitam ad annos fermè X C. produxisse fertur. Cum Constantinopoli in dissidio Demophileo ecclesiam suscepisset regendam, & inuidia subiiceretur ei quidã Maximus, ægre ferentibus multis, & hortãtibus Gregoriũ ad illã sedem & dignitatem suã retinendã, negauit aliter quàm ad tẽpus curationẽ illius ecclesię sibi datã, orauitq; vt paterẽtur ocio suo pacẽ ecclesię parare, ita Nazãsum rediit, vbi tandẽ alio constituto episcopo in agro solitariã vitam vixit. Incredibili amore complexus fuit Basilium, se quidem natu minorem. studuerant vnà Athenis, coniungi etiam similitudine morum, & mutuis voluntatibus videbantur, quæ res aut solæ, aut potissimũ amicitiam conciliãt atq; conseruant. Pluris facere Gregorius Basiliũ quam seipsum, non obscure testabatur. Pro hoc laborare, hũc producere cõmẽdatione & testimonio ad honores, ab hoc requirere in maximis rebus veritatem. Sacras literas eatenus tenebat quatenus opus esse censuerat, exquisitã enim sciẽtiã illarum video ei adimi, cum concedatur eidem singulare studiũ. Vix cum quoquã disputasse oratione aut scripto traditur, cum Gregorius tum Basilius quem non in suam sententiam perducerent. Fuere & alii hoc nomine: Gregorius

frater

A frater Basilii. Gregorius Arianus episcopus Alexandrinus.

BASILIVS.

BAsilius Cappadox, vir doctus & literis atque artibus eruditissimus. Va- An.do.371. lebat in primis copia dicendi, atque eius oratio plenior, & ornatior visa & apta concionibus, episcopus fuit Cæsareæ in Cappadocia. Oppugnator Ariani dogmatis, inualescentisque tum Sabelliani & Eunomiani. De spiritu sancto contra eos, qui creaturam dicerent, disputauit acriter. Marcellum & personarum, quas tum dixere ὑποστάσεις, confusores refellit. Corpore perquam fuit imbecillo, & morbis obnoxio, itaque & medicamentis, & calidis balneis vsum se scribit. Matris quæ ipsum sedulo curasset, mortem mollissimo animo tulit. Valens cum ferè omnes orthodoxi pellerentur, ipsum nō exegit. Exulauit tamen siue vi aduersariorum seu spōte. Maximus amator ocii & solitudinis, & disciplinæ ac ordinis in ecclesia institutor. Huius sunt psalmorum matutini cantus, & cœtus virorum ac mulierum, virtutem & continentiam exercentium, ἀσκητὰς Græci dixere. Successit in præsulatu Eusebio, annitente maximoperę Gregorio. Huius frater fuit, quem diximus Gregorius episcopus Nissæ, & Petrus qui & ipse episcopus fuit, & duo monachi. Basilius alius fuit Ancyranus Galata, incertæ sententię, Arianos quidem insectatus, sed Macedoniani dogmatis propagator.

B IOANNES COGNOMENTO CHRYsostomus.

IOannes Antiochenus, cuius mater Publia fuit, pulsata iussu Iuliani à satellite, quòd contra illius edictum choros virginum psallentium ha- An.do.400. buisset, facundia & flumine quodam orationis aureo cognomen Chrysostomi meritus est. Innumerabiles libros composuit, verbis ornatos, oratione elatos, exquisitos cultu, patiens laboris, vigiliarum, abhorrens à libidine. Quarum virtutum conscientia superbiens, immitis erat, & asperæ cuiusdam libertatis erga omnes, insultator & iracundus. Non tangi reuerentia, neque calamitate vllius. Eutropius præfectus prætorii, vel vt dixere tum, præpositus palatio, metu supplicii ad ecclesiam confugerat, & prostratus iacebat ante altare. Præcipuus hic quidem Ioannis aduersarius, sed nemo putabat facturum, vt hoc illius tempore iniuriæ meminisset. At Ioannes qui tum concionaretur, omnem sermonem ad Eutropii insectationem conuertit, quod inhumanum plerisque visum. Qui etiam ita libere in Augustum nonnunquam inuehi vt maledicus haberetur. Omnino fuit animi excelsi, superbiæ crimine non caruit, seueritatis odiosæ, Nouatianis non iniquus: sed profecto illorum quoque temporum vitia secari atque vri, non leuibus medicamentis curari voluere. Pertinacia etiam eius reprehenditur. Acceptissimus pōpulo fuit, quem quasi reuinctum de lingua trahebat, quocunque voluerat: semel atque iterum in exilium

missus, tandem relegatus in locum vltimum imperii Romani in itinere A moritur, relictis contentionibus etiam de se mortuo posteritati grauibus & diuturnis.

DE MARTYRE BABYLA.

Anno do. 340 BAbylas episcopus Antiochiæ. Hunc tradunt Numeriano, vel sicut alii malunt, Decio Imperatori ingredi in sacram ædem ad multitudinem populi volenti, obstitisse in foribus, quod negaret se passurum, vt lupus ad oues irrueret, atque Imperatorem tum quidẽ siue metu multitudinis, seu qua alia de causa discessisse, ferentem admodum indigne repulsionem epi scopi. Itaque reuersum in regiam iussisse acciri illum, & accusatũ grauiter contemptus sui, & læsæ maiestatis, vno suasisse facto satisfacere sibi sacrificando diis. Tum illum post defensionem facti sui, nequaquã hoc se factu rum dixisse. Neq; enim pastorẽ vlla ratiõe ouile negligere potuisse, & mi rari quòd nunc ab omnipotenti deo defecturum ad falsa, & perdita numi na sese esse speraret. Imperasse igitur principem arripi vinctũ cathenis ad mortem, & caput illius amputari. Ibi Babylam cum abduceretur, hæc de psalmis accinuisse. Conuertere anima mea ad quietem tuam, Dominus enim respexit te. Sunt qui scribunt tres adolescẽtes fratres educatos à sene, raptos & ipsos post varia tormenta ad cędem, detrectantes deorum sacri ficia. Quos Babylã ante se iugulari curasse, ne quis metu supplicii resiliret B postea. Atq; ita illis interemptis, cũ dixisset, Ecce me & liberos quos deus mihi tribuerat, porrexisse ceruicem, mandasseque astantibus, vt cathenas vnà cũ suo corpore sepelirent, ne ornamentis suis mortuo carendũ esset.

DE ESSENTIA ET SVBSTANTIA.

CVm res ipsæ quasi dilabi perireq; incipiunt, tum verborum existere co pia, inque locũ illarum subire solet. Fit hoc nõ in humanis modo, sed diuinis etiam causis, negotiis, administrationibus. Quã enim vetusta om nia simplicem, nudamque orationem habent, in maxima virtute, & effica cia veritatis? Qua paulatim deficiente, quid non verborum architectatio ne mirificarum molitionum excitatum fuit? Sed de hoc disertius, pluribus que disputare vtilitatis nihil, inuidiæ permultum videtur esse habiturum Hactenus igitur præfati proposito nostro insistamus. Nam per somnum ne quis visum aliquod oblatum veteribus nedum vigilantibus in mentem venisse existimet illas exquisitiones de deitate posteriorum? Quibus ta men semel introductis nullus finis constitui potuit, tot conuentibus ac cõ ciliis, quibus planè, vt dicitur, hydram truncatam apparet. Sed nos cę tera notare non fuerit necesse. De essentia autem & substantia, propter cõ uersionem nostram, exponere visum quo improbitas impiæ sapiẽtię ad-

egerit

A egerit curæ & diligentiæ ſanctos patres. Nam & poſt Nicænum concilium demum hæc controuerſia, niſi admodum fallor, extitit, in quo ſimpliciſſime vtraque voce vſi fuiſſent. Sũt autem Græcæ οὐσία & ὑπόστασις, quas cõuertimus Eſſentia ac ſubſtantia, neutra quidem admodum Latina, ſed quibus tamen Græcæ, ne ipſæ quidem admodum hac quidem ſignificatione probatæ, reddi viderentur. Hoc neceſſario quoque prædicendũ fuit, ne quis confundere ſanctiſſimã rem voluiſſe nos arbitraretur. Quid enim attinebat ineptius adhuc vocabulum vſurpare ſubſiſtentiæ? Qui igitur noſtra forte legerunt, ſciant Eſſentiam eſſe in illis, quæ in Græco οὐσία, Subſtãtiam vero ſeu perſonam quæ ὑπόστασις. De quibus in Græcorum commentariis talia quædam traduntur. ὑπόστασις id eſt ſubſtantia, eccleſiaſtico ac apoſtolico vſu, perſona ſeu character eſt. Sicut ait apoſtolus, Filium eſſe reſplẽdentiam gloriæ, & characterem ſubſtantiæ ipſius, hoc eſt perſonam Coeſſentialem cum charactere & ſubſtantia paterna. Cæterum perſonas ſiue characteras de deo dicimus, quædam incorporea & indeſcripta. Perſona quidem ſunt ſubſtantia iuxta ſanctos patres, & proprietas communitatis. Communitas eſt enim in natura vniuſcuiuſq; rei, propriæ autem ſunt ſubſtantiæ, vt deitas eſt natura, ſeu Eſſentia vna, ſubſtantiæ vero tres, pater & filius & ſanctus ſpiritus. Tres ſunt perſonæ ſeu characteres, vna eſſentia, ac genus. Si igitur dixeris, Cuſtodiat nos deitas, totam trinitatem ſignificaſti: ſin ita, Nobiſcum ſit filius dei, vnam de tribus ſubſtantiis nominauiſti, & nihilominus deitatem totam. Sunt autem ſubſtantiales proprietates deitatis, ingenitum patris, genitum filii, proceſſio ſancti ſpiritus. Nam neque pater genitus, neque filii proceſſio, neque genitus ſanctus ſpiritus eſt. Quinque quidem hæc nominari ſolent, Subſtantia, Perſona, Character, Indiuiduum, & Proprium. Natura dicitur, vt verbi cauſa angelica. Subſtantiæ autem proprietatis, ſunt ſingulares appellationes, vt Michael, Gabriel. Similiter, natura eſt vna ac communis humanitas, ſubſtantiæ vero, Petrus ac Paulus, & reliquæ perſonæ, characteresque humanitatis. Natura igitur eſt princeps & auctor atque parens ſubſtantiarum, quas complectitur. Eamque ob cauſam ſubſtantiæ dicuntur, quòd ſub natura ſtent, tanquam fonte ſuo. Neque iſta definitionis regula valet de intelligibilibus animatis, rationabilibusque ſolummodo, verum etiam de quaque natura inanima, inſenſibili, immobili: vt ſi dicamus, creaſſe deum lucem: Ecce ſignificata eſt eſſentia luminum. Quæ ipſa ſecatur porrò in ſuas ſubſtãtias, vt Lunam, Sidera, & cætera. Similiter & de vento: ſi dicas ſpiritum, demonſtraſti totam venti naturam: ſin Auſtrum Aquilonemue, iam ad ſubſtãtias deſcẽderis. Eodem modo, vna eſt eſſentia ignis, ſed in ſubſtantias ſcinditur, vt lucernas, cæreos, faces, focos. Sanctam Chriſti carnem, perſonam non dicimus, ſed eſſentiam, vt ſignificetur totam illum naturã noſtrã aſſumpſiſſe.

ἐκ τῶν το οὐσία

B

Ccc 2 Nam ſi

Nam si substantiam diceremus, asserere inueniremur vnum tantũ hominẽ A
assumptum à Christo conseruatumq; esse, quare substantia non vocatur caro, cum inseparabilis sit à verbo deo. Substantia enim intelligitur separata persona. Insitam tamen substantię perhibemus non substantiam. Insita autem substantiæ accipi ita debet, vt quæ rem cui insit, habeat, vt expers substantiæ carens tali re, siue essentia, aliquid esse dicitur, vt somnium essentiam, remque cui insit non habet, & est imaginarium. Iam quod de finitione dicimus, substantiæ & rei cui insit, ac essentiæ expers, sæpe verbo esse dicitur, sed in Essentia, aut substantia cognosci non potest, vt orcus, mors, morbus. Rursum Essentiæ insitũ vocamus, aut ipsam rem, aut quandam quam in essentia animaduertimus proprietatem. Vt essentiæ hominis insitum est rationale & corruptibile. Nec non substantiæ insitum, bifariã accipitur, vel quòd reuera sit, vel quædam in substantia proprietas, vt in deo patre ingenitum, in filio vero genitum, In spiritu autẽ sancto processio. Rursus, Substãtia est Essentia, cum quibusdam proprietatibus numero à similibus specie discreta. Tale est, persona Coessentialis characteris & substantię patris. Vel Substantia est quicquid cũ sua persona confertur. Vel ita: Substãtia est essentia propriæ cuiusdã rationis, propter characteristicas seu formatiuas proprietates. Substantiæ nomen trifariam dictum in sacra scriptura reperitur. Pro re quæ sit ipsa per se. Vt, Memento quę sit substãtia mea. Pro multitudine coniunctorum: vt hoc: Exierunt quidam ex substantia alienigenarum. B
Pro insito essentiæ, vt, in substantia gloriationis meæ. Substantia & persona idem valent. Vtraque enim partis, & proprietatis significationem habet, sed ita, vt in se comprehensę nõ admittant plurium appellationem naturaliter. Substantiam vocamus per se substantem nulli alteri coniunctæ considerationis, hoc & indiuiduum aliqui nominãt. Id fuerit collectio quędam accidentium, quæ simul cõsideramus in vno cui assunt, neq; in altero vllo nisi vno cui assunt. Substantialis vero vnitio est, quæ diuersas essentias seu naturas in vnam personam, & vnam ac eandem substantiam cogit ac colligat. Substantialis differentia, est ratio qua diuersitas illa cõsiderationis collectarum proprietatum, secans numero vnum ab altero multitudinem indiuiduorum efficit. Sed & Basilius ita hæc disseruit, in Epistola ad fratrẽ suum scripta quam conuersam in latinum subiecimus.

BASILII MAGNI EPISTOLA AD GREGORIVM FRATREM SVVM DE DISCRIMINE INTER ESSENTIAM ET SVBSTANTIAM.

CVm multi commune essentiæ nomen in mysticis dogmatis, à ratione substantiæ non secernentes, vtrumq; vna cõsideratione cõplectantur,

neque

A neque putent quicquam referre, essentiam dicant an substantiam: vnde & quibusdam minus hæc exquirentibus, similiter vnam substantiam asserere, sicut vna essentia dicitur: Et contra, qui substantias tres admittũt, ex hac ipsa consensione similem numerum essentiarum asserendum esse credunt: Eam ob rem ne & tibi talia vsu veniant, breuem commẽtarium de hac ratione tibi composui. Atque vt paucis exponam, hæc est huius rei intelligẽtia. Omnia nomina quę de pluribus & numero discretis rebus proferũtur, significationem habent generalem, vt homo. Hæc enim appellatio cõmunem illam naturam indicat, neq; vnum aliquem hominẽ definit, qui proprie per illam intelligatur. Non enim magis Petrus homo est quam Andreas, Ioannes, Iacobus. Sed hæc communitas significationis, conueniens pariter vniuersis quorum appellatio illa fuerit, distinctionem requirit, qua non generaliter hominem, sed Petrum aut Ioannem cognoscamus. Huiusmodi autem nomina proprietatis habent demonstrationem, qua non communitas naturæ significatur, sed rei quædam definitio, cuius proprietas cũ generis sui communitate non permisceatur, vt Timotheus aut Paulus: quarum vocum neutra in communitatem naturæ abit, sed segregata collectione significationis, definitas quasdam res nomine suo ostẽdit. Si igitur vna forte, duo pluréſve cõuenerint, vt Paulus, Siluanus, Timotheus, & quæstio sit de illorum hominũ essentia, nemo alia ratione essentiam Pauli, alia Sil-
B uani, alia Timothei explicare poterit. Sed quacunque quis Pauli essentiam declarauerit, eadem & aliis congruet, itaq; sunt inter se Coëssentiales omnes, qui eadem descriptione essentiæ cõprehendũtur. Verũ si quis iam cõmunitate præterita considerationem suam ad proprietatem cõuertit, qua quidẽ vna res ab altera separatur, iam nõ magis ratio vniuscuiusq; qua ipsum cognoscitur, ad alterum quoq; per omnia quadrabit, quamuis alicubi communitate congruere reperiatur, atq; hoc proprie appellatũ asserimus, Substantiæ vocabulo designari. Nam cum hominis appellatio dissipatam quandã intelligentiam excitet indefinita perceptione sua, fit vt natura quidẽ ipso nomine denotetur, subiecta vero naturę, & propria res illo nequaquam exprimitur: cęterũ si Paulũ nomines, iam ostẽderis subiectã naturã illa in re quam nomine designasti. Hæc ergo est substãtia, nõ indefinita cõsideratio naturæ, & instabilis propter cõmunitatẽ significationis, sed explanationẽ & definitionẽ habet cõmunis & indefinitę alicuius rei per proprietates expressas. Qui vsus & in scriptura frequens est, sicut videre licet, cum aliis multis in locis tũ in historia de Iobo. Nã instituta narratiõe de illo, primum cõmunitatis facit mentionẽ, & dicit homo, ac mox proprietate illũ adiectę vocis, quidã, resecat. Ac definitionẽ quidẽ substantiæ tãquã inutilẽ proposito, reticuit, Sed illũ Quendã, notionibus peculiaribus informat, cõmemorato & loco & moribus expositis: atque ita secernere vult, & abdu-

cere à communi significatione, vt omnino definitio manifesta esset illius, A
de quo narratio texeretur, à nomine, à loco, ex animi proprietatibus, à rebus externis. Quòd si redderet substantiæ rationem, nulla fieret huiusmodi mentio in naturæ expositione, cum esset eadem ratio, & de hoc, & de Baldade Sanchita, & Sophare Menæo, deque vnoquoque homine, qui ibi memorantur. hoc discrimen essentiæ ac substantiæ obseruatum in nobis transferes, absque errore, & ad diuina dogmata. Esse patrem quicquid sanè conceperit animus tuus. (non enim potest ille sententiæ inniti præfinitæ, quoniam omnem intelligentiam superat diuinæ essentiæ constitutio) & idem senties filium esse, & similiter idem esse spiritum sanctum. Nam ratio increati, & incomprehensi vna est & eadem de patre, & de filio, & de spiritu sancto: cum non sit hoc magis increatum, neque incomprehensum, & illud minus. Quia vero per signa quædam proprietatis trinitatis comparatio inconfusa retinenda est, in hac consideratione, si qua communitatis habent intelligentiam, vt increatum, & exuperantia omnis comprehensionis, & his similia, nó assumétur ad proprietatis cognitioné, quærenturq; ea quibus separationis quędã cogitatio liquida, & nó inuoluta alteri affini, secerni possit. Itaq; vt mihi videtur, ad hunc modum recta harum rerum ratio inibitur. Quodcunq; nobis à diuina potétia bonũ collatum fuerit, id dicimus effectioné Gratiæ efficiétis omnia in omnibus, sicut Apostolus ait, Efficere hæc omnia vnum & eundem spiritum, distribuenté quę cuiq; voluerit. Cum auté quæritur, vtrũ originem nacta bonorum largitio ex solo B
sancto spiritu cóferatur dignis, rursum à sancta scriptura deducimur ad huius bonorũ largitionis quæ efficitur à sancto spiritu, causam & autoré, qué credamus esse vnigenitum Deum: omnia enim per ipsum facta esse, & in ipso consistere, sancta nos scriptura docet. Sed ad hanc quoque cognitioné vbi ascenderimus, rursus per diuini instinctus scripturæ ductum ad hanc doctrinam deuenimus: per illam quidem potentiam omnia de nihilo existere, non tamen ex ipsa absque alia causa, sed esse potentiam quandam ingenitæ & expertis principii substantiæ, quæ causa sit vniuersæ omnium rerum causę. Ex patre enim est filius, per quem sunt omnia, à quo sanctus spiritus nulla vnquam cogitatione separari potest. Neq; ad contemplationé filii absque illustratione sancti spiritus perueniri potest. Cum igitur spiritus à quo ad creaturas omnis bonorum largitio manat, de filio pendeat, cum quo indiuisibiliter comprehenditur, quodque ipse est, hoc à patre tanquam causa habeat religatum vnde & procedit, fit vt ipsius hoc substãtialis proprietatis signum sit, quòd de filio, & vnà cum filio cognoscatur, substãtiamque eius esse ex patre. At filius, qui procedentem è patre spiritum per se, & de se ipso indicat, solus vnigenito modo ex ingenita luce effulsit, neq; habet vllã proprietatis notionũ cum patre spirituve sancto cómunitatem,
sed si-

A ſed ſignis prædictis tantum indicatur. At ille deus in omnibus, ſolus habet eximiam notionem ſubſtantiæ ſuæ, quòd pater ſit, neque ex vlla alia cauſa extiterit. De hac ille notione proprie cognoſcitur. Eamque ob rem in communitate eſſentiæ, aſſerimus obſeruatas notiones Trinitatis non in vnum conuenire aut recidere. Quarum tamen proprietas conſtituitur de perſonis, quæ fide traduntur, quarum ſingulæ notionibus ſuis diſcernantur, atque comprehẽdãtur: vt & de ſupradictis ſignis ſeparatio ſubſtantiarum inueniri poſſit, & infiniti, incomprehẽſi increatæ eſſentiæ, quodque nullo loco includatur, ac huiuſmodi aliorum, nullum diſcrimen ſit in viuifica natura, patris, inquam, & filij & ſpiritus ſancti, conſidereturque horum quędã cõtinua, & indiſtrãcta communitas: vt quacunq; aliquis intelligentia magnitudinem vnius eorum quos ſanctę trinitatis fides cõplectitur deprehẽderit, eadem peruenerit indeclinabiliter, & ad patris, & filij, & ſpiritus ſancti gloriæ conſpectũ, ita, vt nullo inter patrẽ & filium, & ſanctum ſpiritũ interuallo, cogitationes fruſtrante greſſu incedant. Neq; enim vllũ inter hos medium inſeritur: neq; vllius rei ſubſtantia pręter diuinam naturã intercedit, quę ipſam inter ſe alieno quodã interuentu diuidere poſſit. Abeſt omnis inanitas interualli expertis ſubſtantię, quę hiare facit concinnitatem diuinę eſſentiæ interiectione vacui diſterminans continuitatem.

B Sed ſi quis intellexit patrem, intellexit illũ per ſe, filiumq; hac etiã cogitatione aſſumpſit: quiq; hunc nominauit, nõ ſeparat ab ipſo ſpiritũ, ſed cõſequenter ordine, cõiunctim natura, expreſſit ſuam fidẽ in tribus vnitã & cõmiſtam. Iam ſi quis dixerit ſolũ ſpiritũ: comprehendit etiam cõfeſſiõe ſua illũ cuius eſt ſpiritus. Cumq; ſit hic ſpiritus Chriſti, & ſit ex deo, vt ait Paulus, ſic quidem, vt in cathena, qui vna à patre extremum attraxit, etiã alterum cõplectitur, ita qui ſpiritũ attraxit, vt propheta ait, per illum, & filiũ, & patrem vnà traxit. Iteq; ſi vere filium aliquis apprehẽderit, ita habebit eum vt hinc quidem adducat ſecum patrem ſuum, illinc vero ſpiritũ. Reſecari enim à patre, qui ĩ patre ſemper ſit, aut diſiũgi à ſpiritu ſuo in quo operetur omnia nequit. Eodem modo qui patrem accepit potẽtialiter, & filiũ & ſpiritum vnà accepit. Nulla enim in cogitationẽ cadit ſectio, aut diuiſio vllo modo, vt aut intelligi filius abſq; patre, aut ſpiritus à filio diſiungi poſſit. Eſtq; horũ quædam ineffabilis, & omni intelligentia ſuperior cum cõmunitas, tum diſcrimen, ita, vt neque continuitas naturæ à differentia ſubſtãtiarum diſtrahatur, neque in communitate eſſentię proprietas notionũ cõfundatur. Nec mirum videri debet quòd idem & connexum & diſcretũ eſſe perhibeamus, proponamusq; quandam quaſi ænigmatis nouam & inſolitam diſcretionẽ cõnexã, ac copulationem diſcretã: nam ſi quis à cõtẽtionis ſtudio abeſt, neq; iſta deridendi animo audit, inuenerit & in rebus ſubiectis ſenſui huiuſmodi quiddã quod dicimus. Cæterũ hæc oratio mea

Ccc 4 ita eſt

ita est accipiẽda, vt exẽplũ ac vmbra veritatis non veritas ipsa rerũ. Fieri e- A
nim nequit, vt exẽplorũ collatiões per omnia ad ea quadrẽtur, quorũ vsui exempla seruiunt Vnde igitur illud discretũ simul ac concretũ quod dicimus, in reb. ad sensum cõparentib. considerari poterit? Arcus quidem veris tẽpore in nubibus aliquãdo conspexisti splendorẽ, Arcus, inquã, qui vulgo Iris nuncupatur, quem periti harũ rerũ existere docent, cum quædam in aẽre collecta humiditas ventorũ vi, de euaporationis crasso, & iã nubilo so humore ad pluuiam extillata fuerit, sed ita nasci: Cum radius solis trãsuersus obierit densatas & confertas nubes, ac mox recta in aliquã nubẽ direxerit circulũ, fieri tum quasi reflexionẽ ac regressum luminis ad sese, recipiente se rursum splẽdore ab humido nitore. Natura enim ita comparatum est, vt flammarum fulgores in leuia emissi refringantur ad sese. Hęc autẽ figura rotunda, propter radiũ fit, in aẽre humido & leui, secundum figuram, quod necesse est, solaris circuli, itaq; & nubi propinquus aẽr à resplendentia lucis cõprehenditur. Ille igitur ipse splẽdor, & continuus est erga se & discretus. Multicolor enim multiformis variis florib. tincturæ inter se incõsiderabiliter commiscetur, colorumq; diuersitas cõmissuras illorũ inter se aspectui nostro clãculum subtrahit, vt perspici nequeat, quo medio cœruleum cum fulgido misceatur, quóue diuersitas horũ colorũ discernatur. Idem de fulgido ac purpureo, & hoc atq; electrino dicendũ. Omniũ enim B
splẽdores cõiuncti apparẽt, & cõspicua sunt luce, & notas cõmissiõis inter se celant, neq; deprehendi patiũtur, vt incõpertum sit, vbi desinat splẽdor igneus, aut smaragdinus, & vnde incipiat, neq; magis tale sit, qualis perspicuę lucis est facies. Vt igitur in hoc eximio, & colorũ differentiæ plane dignoscuntur, & sensus tamen distãtiã vnius ab altero cõprehendere nequeunt, ita mihi cogites posse similiter, & diuinorũ dogmatũ cõsideratiõnẽ instituit: nempe in vnoquoq; qui creduntur in sancta trinitate, substãtiarũ resplẽdere proprietates, tanquam flosculos illos apparentes in iride, Naturæ vero proprietatis nullã cognosci vnius ab altero diuersitatẽ, sed in cõmunitate essentię relucere in vnoquoq; proprietates notiõis. Nã & in extremo vna essentia multicolorẽ splẽdorem illustrat, refractio illa solaris luminis, sed & apparentes flosculi multiformes sunt. Quæ ratio creaturæ nos instruit, ne nouitate perturbari animum nostrũ sinamus in disputatione huius dogmatis, sicubi in difficultatẽ delatis, oborta grauedo assensionem dictorum impedierit. Vt enim ibi, quæ oculis cerneremus rationes, causæq; vincebantur, ab iis quæ experientia ostendebat: ita & horum præstantium dogmatum potior esse quàm cogitationũ cõprehensio, fides debet, quæ & discrimina in substantia & essentia conexionẽ docet. Cum ergo communitas quædã in sancta trinitate, itẽq; proprietas ratiõe animaduersa sit: cõmunitatis quidẽ ratio refertur ad Essentiã: substantia verò proprietatis cu

iusq;

A iusq; est signũ. Sed inueniatur fortasse, qui putet cõsentanea hæc esse cum sententia scripturæ Apostolicæ, vbi dicitur de Domino, quod sit resplẽdẽtia gloriæ ipsius & character substantiæ. Cum enim docuerimus substantiam esse illam singularis proprietatis conuenientiam, & vt in patre confitemur proprietatis consideratiõnẽ, qua solus ipse cognoscatur, ita quoq; & de filio credimus. Cur igitur testimonio scripturę tribuitur hoc loco soli patri nomen substantiæ? Filiumque vocat formam substantię qui non propriis, sed patris sui notionibus informetur. Si enim est substantia vniuscuiusq; signũ proprium, id quod est demonstrans, & confitemur patris esse proprium, ingenitum: informatur autem filius paternis notionibus quomodo iam manet hoc eximium patri, vt ipse solus ingenitus dicatur: cuius proprietate etiã id informetur, quòd est vnigenitus? Sed nos respondemus aliud propositũ fuisse apostolo, quod spectarit cum his vocibus vteretur, nominans resplendentiã gloriæ & charactera, id est formam, substãtiæ: quod qui perspexerit, is intelliget hæc cũ nostris nequaquã pugnare, sed suũ quendã singularẽ habere modum. Nõ enim efficere voluit doctrina apostolica distinctionem substãtiarũ per apparẽtia in vnaquaq; signa, sed vt habitus erga patrẽ filii ostenderetur, verus, indistractus, & cõnexus. Neq; enim sic dixit, qui esset gloria patris, quamuis vere diceretur, hocque
B prætermisit, tanquã cõfessum, ac ne videretur aliã gloriæ speciẽ tradere de patre, & aliam de filio hac doctrina resplendẽtiæ patris ipsius glorię, exposuit filii gloriam, probans etiam intellectũ indesinentis cõiunctionis patris ac filii, exemplo lucis. Vt enim è flamma splendor existit, sed non est tamen posterior ille flamma, sed simul atq; emicuit flãma, splendescit lux ita vult & de patre filiũ intelligi. Minime discernẽs vnigenitũ ab eo quod pater est, aliqua extẽsione interuallari, ac potius semper vna cum autore cõprehendens, id quod ab illo est. Hoc igitur modo quasi interpretans prędictam sententiã, formã etiam appellauit substãtiæ, corporalibus exemplis deducẽs nos ad cõsideratiõnẽ inuisibiliũ. Quẽadmodũ enim corpus omnino figura aliqua includitur, atque alia tamen est ratio corporis, alia figurę, neq; quisquã definiens vnũ alterũ etiã fuerit cõplexus, verum quãuis ratione hæc discernas, natura tamẽ separari non patitur, sed considerat coniunctim vnũ cum altero, ita & Apostolus censuit. Quanquã fidei ratio inconfusa diuisam doceret substantiarum differentiam, nihilo tamen secus continuitatẽ quoq; ac cõcretiõnẽ vnigeniti cũ patre de supradictis proponi oportere. Non quasi substantiæ esset expers vnigenitus, sed quòd nullũ mediũ admitteret vnitionis cũ patre suo, vt si quis intenderet oculos mẽtis formę filii, facile posset de patris substãtia illã intelligere, absq; quidem omni translatiõe, aut confusione proprię in vnoquoq; cõsiderationis, velut si patri genitũ, aut filio ingenitũ confirmetur, sed quod fieri nequeat, cũ vnũ ab altero

ab altero disiunctū sit,solum & per se cóprehendere illud quod reliquerimus.Nō enim absq; intelligentia patris filius nominari potest,cū hæc appellatio respectiue,& patrem demonstret.Quomodo igitur, vt Dominus in Euāgelio ait:Qui filiū conspexit,is & patré cernit,Ideo formā dicit esse vnigenitū substātię patris,quę sententia quò clarior reddatur, alias quoq; Apostoli voces adducemus,vt cū vocat imaginé Dei inuisibilis, & rursum imaginé bonitatis ipsius.Nō enim differre vult imaginé ab archetypo inuisibilitatis ac bonitatis nomine,sed demōstrare idé esse cū archetypo,quā uis diuersum sit,Nā ratio imaginis minime cōstet,nisi per omnia euidēs sit ac cógruat:proinde qui perspexerit imaginis pulchritudiné,is ad cognitionem archetypi peruenit,& qui cogitatione sua cóprehendit filii quasi formā idé paternę substātię characťera expressit,Intuens per hunc in illū,nō cernés ingenitū pātris in effigie,nā ita prorsum idé esset nō diuersum : sed ingenitā pulchritudiné de genito cōsiderās.vtq; animaduersa in puro speculo repręsentatione formę ad perfectā cognitioné effictæ personæ deuenitur,ita cognitione filii character paternæ substantiæ animo concipitur à filii cognitore,Omnia enim quæ patris sunt,in filio conspiciuntur,& omnia filii patris sunt.Nam & filius totus in patre manet, & rursum totum patrem ipse continet:atque ita fit filiū substantia quasi forma,& persona paternæ cognitionis , & patris substantia in filiū forma cognoscitur, manente in ipsis cōsideratione proprietatis ad manifestum discrimen substantiarum.

FINIVNT ECCLESIASTICAE HISTORIAE AVtores,recogniti & marginali accessiōe elucidati,miro studio,summa que diligentia excusi à Michaele Fęzandat,sumptibus Galeoti à Prato & Petri Regnault.

An. M. D. XLI.

